BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

2022

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIU

Catul Bogdan — Botezul Domnului

88 610

ANUL II. Nr. 1 — IANUARIE 1936

Aurel Pop „Cine știe de el."

Reîntoarcere

nuvelă

de Aurel Cosma junior

I.

Intr'o căsuță învechită, sprijinită de stâlpii unei porți hodorogite, care abia se mai ținea în balamale, stătea la marginea orașului cojocarul Matei Sinteanu, ducându-și viața din greu. N'avea încă cincizeci de ani, dar necazurile și grijile cu cari trebuia să lupte dealungul vremii îi lăsară pe fața-i încrețită urmele unor istoveli, cari îi dădeau o înfățișare mai îmbătrânită. Era om sărac, n'avea decât această căsuță moștenită dela părinți. O tablă de tinichea, roasă de vreme și cu literele mâncate de petele de rugină cari o acopereau, indica încă, deasupra unor cojoace zugrăvite primitiv, numele tatălui său, care era și el cojocar. Streșina știrbită de atâtea intemperii lăsa pereții în bătaia ploilor, cari le măcinau tencuiala scoțând la suprafață colțuri de cărămidă roșie. Meșterul Matei n'avea bani să mai facă reparații la casă. Din modestul său câștig abia își susținea familia. In atelier îl ajuta fiul său George, care se pregătea să învețe meseria tatălui său, iar gospodăria rămase în seama soției sale Marina, o femeie harnică și cruțătoare.

Matei Sinteanu era foate iubit și stimat de locuitorii cartierului. A fost mai mulți ani epitrop la biserică și făcea parte din comitetul corului, în care cântase și el când era mai tânăr. Cojocarii îi încredințau lui să poarte steagul breslei lor la toate procesiunile și înmormântările, ceeace era o mare cinste. De aceea, lipsurile materiale nu-l indispuneau atât de mult. Nu râvnea la bogății. Era mulțumit dacă își putea asigura traiul.

Tot dintr'un sentiment de mândrie îi lăsase pe cel mai mare fiu al său, pe Ionel, să învețe la școală, cu gândul să-l vadă într'o zi domn ca să se poată lăuda cu el în tot cartierul.

Ionel Sinteanu era un băiat inteligent, care de mic avea o deosebită atragere pentru carte și învățătură. La liceu s'a susținut din banii ce-i câștiga cu diferitele me-

dîtații, iar la universitate s'a dus mai mult cu nădejdea de a găsi ceva soluție pentru vieață, decât cu certitudinea de a putea urma vreun curs. Ca orice student sărac și fără mijloace de acasă, s'a înscris la Facultatea de drept, căutându-și în același timp o slujbă de diurnist, care să-i asigure plata căminului și a cantinei. Venise în capitală împreună cu Sebastian Doniu, colegul său de bancă din liceu, care se înscrise la Politechnică, fiindcă tatăl său plănuia să-l aducă cu timpul la conducerea uzinelor metalurgice unde era director. Deși apucaseră la Universitate două drumuri deosebite, legăturile lor de prietenie rămaseră aceleași. Ionel de multeori se ducea cu Sebastian la cursurile lui, mai ales că se pricepea bine la matematici și îl interesau foarte mult studiile technice. Adesea vorbea cu atâta entusiasm de problemele și evoluția mecanicei moderne, încât Sebastian îl îndemna stăruitor:

— Lasă dreptul și treci la Politechnică. Tu, cu pricerea și inteligența ta, vei ajunge departe.

— Nu pot, dragul meu, — fu răspunsul categoric și neschimbat al lui Ionel. La Politechnică trebuie să urmez toate cursurile, iar la drept mai pot lipsi ca să mă duc la slujbă. Și în definitiv, cu dreptul pot avea mai multe perspective și posibilități în vieață, pe când ca inginer ași putea străbate numai prin cunoștiințe.

— Cunoștiințele vin dela sine, — îl încurajă prietenul său. Și până când vei afla ceva mai bun, întotdeauna vei găsi un loc în uzinele metalurgice dela noi. Tatăl meu îți va rezerva și ție un post de inginer și vom putea fi și acolo împreună, — vorbi cu optimism Sebastian, care simțea în sufletul său generos atâtea sentimente de ataşament față de modestul fiu de meseriaș.

După câteva luni, Ionel Sinteanu începu să dea meditații la niște copii de boieri, cari îi asigurară suficiente mijloace de trai ca să renunțe la slujba prost plătită ce o găsise într'un Minister. Își putu face timp mai mult pentru studii și la noile stăruințe ale prietenului său se hotărî să urmeze și Politechnica.

Ionel și Sebastian stăteau împreună într'o cameră mobilată și legăturile cari se țeseau între sufletele lor deveniau tot mai frățești. Mergeau laolaltă la cursuri și se pregăteau împreună pentru examene. Ionel nu mai dădea pela Facultatea de drept, dar nu renunțase la ea. Se prepară și pentru una și pentru alta. Astfel după patru ani de studii universitare trecu și licența în drept și obținu si diploma de inginer. Era tocmai în vara anului 1923, când părăsi Bucureștii și se întoarse acasă la Timișoara. Sebastian Doniu, care mai avea să-și facă în toamnă ultimul examen, rămase în capitală, dar îi predă lui Ionel o scrisoare cu care să se prezinte tatălui său pentru un angajament la uzinele metalurgice.

II.

Ia casa cojocarului Matei Sinteanu factorul aduse bucuria unei scrisori. Era veste dela Ionel că soseşte cu două diplome în buzunar. Maica Marina plângea de fericire, George era vesel de reușita fratelui său pe care nu-l văzuse de atâta timp, iar meșterul Matei se mândri în tot cartierul:

— Vine băiatul meu, s'a facut mare domn, și avocat și inginer.

Toți îl așteptau pe Ionel Sinteanu cu mare nerăbdare, fiindcă n'a mai fost pe acasă de patru ani, de când plecase la Universitate.

— Ma duc să fac puțină rânduială, — se grăbi mamă-sa, preocupată de gândul ca băiatul ei să fie mulțumit și să se simtă în casa copilăriei tot atât de bine ca pe vremea când nu era încă domn.

— Eu mă duc să le dau puțină tencuială și var pereților pe dinafară, — se interesă la rândul său meșterul Matei, căruia nu-i rabda inima, ca un domn așa de mare ca Ionel, să între într'o casă cu aspect sărăcăcios și dărăpănat.

Pictorul Albu, care își avea grădina lipită de curtea cojocarului Sinteanu, când auzi de pregătirile cari se făceau în casa vecinului, se duse să-i dea o mână de ajutor. In două zile casa se schimbă în așa măsură, încât numai poarta mai trăda ceva din înfățișarea ei anterioară.

A treia zi dimineața meșterul Matei ieși la gară să-l întâmpine pe Ionel. Era îmbrăcat în redingota sa dela nuntă, cu miros de naftalină și cu reverele lucioase. Numai la zile mari se îndura să o scoată din dulap. Mai avea aproape o oră până la sosirea trenului. Aerul matinal purta pe

unde uşoare mireasma florilor, cari împodobeau aleea ce ducea spre pădure. Bătrânul Matei îşi potolea nerăbdarea, plimbându-se dealungul peronului. O locomotivă răguşită pufăia somnoros şi gemea de atâta manevrare. Sunetele clopotului de semnal anunţară apropierea acceleratului. Funcţionarii gării îşi făcură apariţia şi nu peste mult un fluerat strident, ce străpungea văzduhul cu viteză de glonte, fulgeră un fior de emoţie prin sufletul agitat al meşterului Matei. Se opri în faţa lui o maşină obosită de parcursul unui drum lung şi anevoios. Nici nu ajunse bine să-şi caute băiatul, Ionel deja îi sări în gât şi îl îmbrăţişă:

— Sărut mâna tată. Bine te-am găsit.

— Ce bucurie pe noi, dragă Ionel, — suspină bătrânul, înnăbuşindu-şi vocea în lacrimi de fericire.

— Dar mama ce face? Şi George e sănătos ?-se interesă impacient Ionel Sinteanu.

— Sunt şi ei bine. Te aşteaptă acasă.

Plecară cu o trăsură. Ionel privea contemplativ diversele aspecte noui ce le luase cartierul Fabricului. Huruitul roţilor, cari se luptau cu rezistenţa unui pavaj stricat, îi făcea să avanseze mai încet. Dealungul drumului culegea informaţii despre cunoscuţii pe cari îi întâlniau şi îl asculta pe tatăl său, care îi istorisea noutăţile şi evenimentele din oraş. Ajunşi acasă, fratele său George, îi luă bagajele, în timp ce el admiră aspectul de proaspătă spoială a casei.

— Ce zici de căsuţa noastră? Mi-a ajutat şi maestrul Albu, — se lăudă cojocarul, mulţumit că băiatul său îi remarca opera.

Vecinii îşi scoaseră capetele prin geamurile deschise şi luară parte şi ei, mai mult dintr'un sentiment de curiozitate vizuală, la primirea inginerului Sinteanu.

Maica Marina auzind hurducatul trăsurii, fugi spre poartă să-şi întâmpine şi să şi îmbrăţişeze băiatul. Prea era turburată de diverse simţiri cari îi frământau toate fibrele sufletului ei profund sensibilizat de revederea fiului, care le aducea cinste. Nu-şi află firul cuvintelor cu cari să înceapă. Lacrimi calde ce ţâşneau dintr'un izvor de imensă dragoste părintească îi udau faţa.

— Să nu mai dai tu pe acasă atâta amar de vreme ? — Izbucni apoi interogativ şi cu glas şoptitor, aplicându-i un sărut sgomotos pe frunte.

— Las'că a terminat şi acum va sta cu noi, — se pronunţă meşterul Matei.

Inginerul Ionel Sinteanu se retrase să-şi vadă de lucruri.

In timp ce bătrânul Sinteanu se plimba prin cameră, monotonia aşteptării îi fu întreruptă de nişte ciocănituri în uşă.

— Cine-i? — se miră cojocarul, care nu voia să fie deranjat de nici un client în ziua aceasta de bucurie familiară.

— Eu sunt, am venit din partea tatii să vă spun ceva, — se auzi o voce de soprană.

— Ah, tu eşti ! Vino înăuntru, — se învioară meşterul Matei, când o văzu pe Viorica, fata vecinului Albu, pe care o simpatizau cu toţii.

— Tata Vă roagă să potiţi diseară la şedinţa de comitet a corului, când se va face programul pentru rugă, — îşi îndeplini timid misiunea, lăsând să sclipească prin deschizătura buzelor două şiruri de mărgăritare albe ca lumina zăpezii.

— Aşa-i, că se apropie hramul bisericii. Dar tu vei juca ceva ?

— Da, voiu avea rolul principal din piesa teatrală, — răspunse Viorica Albu, plecându-şi sfios ochii de un azur mai transparent decât seninul ceriului. Apoi scuturându-şi cu un gest de spontaneitate feminină pletele de onduline aurite, cari căzdeau deasupra obrajilor îmbujoraţi mai lucitor ca spicul grâului în bătaia soarelui de vară, se îndreptă spre uşă spunând că o aştepta tatăl ei.

— Mai stai fetiţo, să-l vezi pe Ionel, că a sosit azi dimineaţă, — o pofti cu glas binevoitor meşterul Matei.

Viorica Albu simţi deodată o căldură, care-i urcă sângele în faţă. In expresia candidă a privirii ei turburate parcă se putea descoperi reflexul unei dorinţi de desculpare, că nu venise pentru Ionel. De aceea căuta să plece.

In momentul acela întră Ionel Sinteanu, schimbat şi refăcut, cu figura-i înaltă ce părea şi mai impunătoare subt tavanul scund al odăii. Ochii săi pătrunzători aruncau priviri de plăcută uimire asupra Vioricii pe care nu o mai recunoscu.

Viorica Albu, simţi atunci profunzimea privirii lui, ceeace o făcu să roşească şi mai mult. Abia îşi luase bacalaureatul şi

încă nu avusese prilejul să cunoască alţi băieţi, în afară de cei dela şcoală. Pentru prima oară se găsea în faţa unui tânăr care nu o mai privea cu indiferenţa unui elev. De altfel în sufletul ei de mult era plămădit germenul acestei emoţii, fiindcă de multă vreme auzia aproape zilnic vorbindu-se de Ionel Sinteanu şi de întoarcerea lui ca inginer. Adesea se ducea la maica Marina, cu diferite pretexte justificate de raporturile de vecinătate, dar cu gândul ascuns să mai afle noutăţi, când vedea sau auzea că factorul postal se abătuse până la casa cojocarului. Venea să vadă discret chiar fotografiile de amator făcute de Sebastian Doniu, pe cari le trimetea Ionel părinţilor săi. Din aceste fotografii îşi făcea imaginile cari îi pregăteau sufletul pentru emoţia întâlnirii.

Ionel se apropiă de Viorica şi cu politeţa cuvenită voi să se prezinte, când ea îi adresă un salut sfios:

— Bine ai venit, Ionel.

— E Viorica, fata vecinului Albu, — explică meşterul Matei, amuzându-se de băiatul său, care nu se mai putea dumeri, cât de mare şi de frumoasă se făcuse prietena lui din copilărie.

Sunt patru ani de când nu ne-am mai văzut. Te-am lăsat fetiţă mică şi acum abia mai îndrăznesc să-ţi zic pe nume ca odinioară, — îi spusè inginerul Sinteanu cu voce alintată, făcând din palmele sale coajă în jurul mânilor ei gingaşe şi mătăsoase.

Viorica îşi coborî gândul, nebulos de atâtea senzaţii confuze, colindându-l tainic prin toate părţile vibrante ale sufletului ei. Zadarnic căuta în labirintul nepătruns al coliziunii de simţiminte, ce o copleşau, liniştea unei clipe din care să smulgă nişte cuvinte.

— Te-ai făcut mare şi frumoasă, Viorico, — îi spuse Ionel cu glas de confidenţă, strângând şi mai aprins mânele ei încălzite. Cuprinzându-o apoi cu o privire de admiraţie, îşi oglindi ochii în profunzimea străvezie a scăpărărilor ce radiau din pupilele ei contrase. Era buimăcită de privirea lui ameţitoare şi se trudi să scape de ea temându-se să nu-i prindă şi să-i rănească inima. Cu o mişcare sprintenă, stăpână pe gestul ei, îşi desfăcu mânile şi cu o altă mişcare simplă şi cochetă dispăru, aruncând îndărăt un scurt salut:

— La revedere.

Inginerul Sinteanu rămase suprins de subita fugă a Vioricii, mai ales că din ochii ei visători desprinse atâtea iluzii, atâtea surse tainice de sensibilităţi frumoase şi nevinovate.

Meşterul Matei observă că se petrecuse ceva neobişnuit în sufletele celor doui tineri. Cu scopul de a-l iscodi pe fiul său, îl întrebă:

— Ce zici, dragă Ionel, de fata lui Albu? Iţi place, hei?

— E frumuşică, — răspunse evaziv tânărul Sinteanu.

— Şi ei îi place de tine. Am văzut eu, — fu judecata bătrânului, pronunţată cu un ton care nu suferea contrazicere.

Ionel Sinteanu era toată ziua melacolic. Mamă-sa, îngrijorată, credea că nu-i mai plăcea băiatului să stea în căsuţa lor cu miros de cojoace sau poate nu se mai mulţumea cu mâncările de acasă. Tatăl său

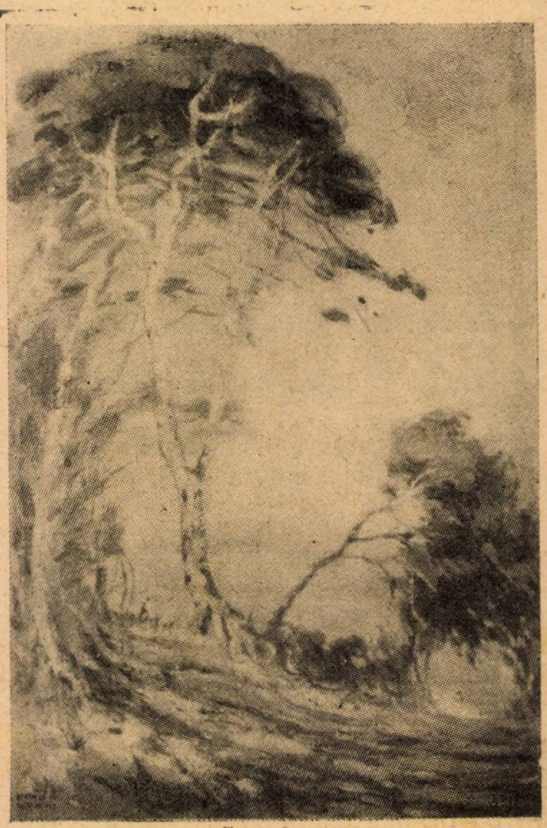

Kimon Loghi — Iles de Lérins

însă bănuia altceva. De aceea îi şi spuse în seara aceea lui Ionel:

— Vino cu mine la cor, că ne pregătim pentru Sf. Ilie. Va fi acolo şi Albu cu fiică-sa.

Ionel tresări, apoi se grăbi cu răspunsul:

— Bine, viu. Vreau să întâlnesc numai lumea pe care n'am văzut-o de atâta vreme.

Când se apropia timpul de plecare, Albu şi Viorica trecură pela familia Sinteanu, ca să-l ia pe meşterul Matei.

— Tu nu vii cu noi? — întrebă ea pe Ionel cu amabilitate convingătoare.

— Desigur, — răspunse el cu voce tare, apoi plecându-se îi şopti la ureche: — dar numai pentru tine.

Viorica se simţi deodată năvălită de un val de febrilitate, ce îi împurpură obrajii. Işi văzu desvăluită taina sufletului pe care voia să o închidă deocamdată în substratul adânc al purităţii ei sentimentale, unde se făureau destine pentru viitor. Se crezu cu inima descoperită, căci altfel nu i-ar fi şoptit Ionel cu atâta căldură şi sinceritate cuvintele, cari nu trebuiau să fie auzite şi de ceilalţi.

Plecară cu toţii, pe jos, până la biserică. In sala festivă, unde se ţinea adunarea întâlniră toată elita românească din cartierul Fabricului. Reuniunea femeilor colabora de data aceasta cu societatea corală pentru reuşita seratei din ziua hramului. Meşterul Matei avu prilejul de mult aşteptat ca să-l prezinte pe domnul Sinteanu, cel cu două diplome, şi să culeagă cu vădită mândrie şoaptele unanime ce se perindau pe buzele tuturor:

— Auziţi, că-i şi inginer, şi avocat.

Pe Ionel nu-l interesau însă atât de mult aprecierile acestea de convenţionalism local, ci atenţia lui se îndreptă spre domnişoara Albu, care era înconjurată cu vizibilă admiraţie de doamnele din comitet. Ea avea cel mai împortant rol din tot programul seratei, fiindcă urma să cânte solo în corul mixt şi să facă şi pe primadona improvizată într'o piesă teatrală de ocazie.

Ionel Sinteanu rămase impasibil în tot timpul consfătuirii şi dacă nu s'ar fi ţinut după aceea o repetiţie de probă, la care debută pe scenă Viorica, cu drept cuvânt îşi putea pune întrebarea de ce mai venise. Jocul ei era o revelaţie pentru toţi. Elegenţa gesturilor naturale şi mlădioasa flexibilitate a mişcărilor ei trădau un talent înnăscut, care îi dădea pe scenă o înfăţişare cuceritoare. Coloritul ei vocal atât de bogat în timbre melodioase şi variaţia infinită a efectelor sonore cari se întindeau pe o gama lungă de modulaţiuni armonioase, dovedeau că urmase lecţii de canto la conservatorul din localitate, unde mai învăţase şi pianul. Ionel privea cu pasiune admirabilul ei joc de scenă, fiind în acelaş timp răpit şi de farmecul vocii ei încântătoare.

După terminarea repetiţiei se întoarseră iarăşi împreună. Bătrânii, mai greoi la paşi, rămaseră în urmă, iar tinerii se grăbiră, mai ales că răcoarea de seară o frisonă puţin pe Viorica, fiind îmbrăcată uşor. Lucoarea începutului de noapte, slab intensificată de zările porfire ale lunei şi de scăpărările infinite ale stelelor, cari se înnecau în nebulozitatea ce se lăsa tacit deasupra caselor, umplea atmosfera cu atâta mister romantic, încât Viorica şi Ionel înaintară o bună bucată de cale fără să-şi spună vreun cuvânt. Nu se îndurau să tulbure liniştea împresionantă a unui amurg stins nu de mult în adâncimile orizontului, fiindcă nu voiau să oprească în loc simfonia surdă a poeziei nocturne, care începea să mişte într'o uşoară tremurare coardele sentimentale ale celor două inimi.

La o cotitură de drum, unde trotoarul era spart şi primejdios pentru picioarele ei cu umblet felin, Ionel sări politicos să-i ajute Vioricii trecerea peste obstacolele pavajului stricat, strecurându-şi mâna dreaptă în jurul taliei ei şi prinzându-o cu cea-laltă de braţul stâng. Ea se supuse docil, intimidată de gestul neprevăzut al lui Ionel şi cuprinsă de trepidaţia unor indicibile senzaţii. El simţi un fior plăcut la contactul nudităţii braţului ei mătăsos. De câte ori nu o luase de braţ şi de mână când erau în liceu, dar nici odată nu-l mişcau simţiri deosebite. De data aceasta era însă ceva sădit în ascunzişul adâncului său, sădit poate de multă vreme, alimentat probabil la adăpostul anilor şi încolţit abia acum, când două inimi, cari întotdeauna se înţelegeau, începură să pătrundă taina care le făcea să pulseze în acelaşi ritm de sentimentalism.

Ionel se opri un moment şi apucându-o de mână nu mai putu înfrâna izbucnirea unei mărturisiri:

— De ştiam ce mare te-ai făcut şi mai

ales dacă bănuiam ce drag mi-ar fi fost să stau cu tine împreună, veneam mai des acasă.

— Şi eu care te aşteptam în atâtea rânduri, — suspină Viorica cu tremurare, ridicându-şi privirea visătoare spre ochii lui insaţiabili de atâta frumuseţe şi candoare.

In noaptea aceea nici unul nu închiseră ochii. Oboseala de drum al lui Ionel era înfrântă de năvălirea nenumăratelor iluzii cari îl înveleau în visuri fermecătoare, iar Viorica îşi împleti din firele senzaţiilor ei din ziua aceea indeterminabile închipuiri şi fantezii.

A doua zi Ionel Sinteanu făcu o vizită familiei Albu.

— Am să plec pentru câteva zile la Reşiţa, — aduse Ionel noutatea, care provocă un protest dojenitor din partea Vioricii :

— Abia ai sosit şi deja pleci ?

— Mă duc să văd de un angajament la uzinele de acolo, — se scuză tânărul inginer.

Incă în aceeaşi zi, Ionel Sinteanu plecă cu scrisoarea de recomandaţie a prietenului său Sebastian şi cu optimismul unui idealist care îşi vedea deja planurile realizate.

III.

Domnul director Doniu era om sever şi puţin amabil. Primirea ce i-o făcu protejatului, care venise cu rânduri de insistentă recomandaţie din partea fiului său, constitui prima desiluzie pe care o încercă inginerul Ionel Sinteanu, intrând în viaţă cu atâta încredere. Refuzul era net :

— N'am loc pentru dumneata.

Orice stăruinţă ar fi fost zadarnică. Nici demnitatea lui Ionel, care în privinţa aceasta era mai mândru şi mai intransigent decât tatăl său, nu i-ar fi îngăduit să mai caute argumente pentru convingerea lui Doniu.

— Atunci, mă iertaţi, că V'am deranjat — replică grav Sinteanu.

— Nu m'ai deranjat, dar locul pe care îl am şi la care ai făcut aluzie, îl ţin pentru băiatul meu. Sper să-şi ia diploma la toamnă.

Ionel Sinteanu plecă posomorât. Se spulberă singura lui speranţă. Ce era să facă şi de ce să se apuce ? Avea diploma de inginer în buzunar şi nu ştia ce să facă cu ea. Pentru el nu mai avea valoare, după cum nu mai aveau valoare nici anii de studii pe cari îi făcuse. De câte ori nu se gândea să scape de grijile studenţeşti fără să bănuiască ori să-şi dea seama că abia după terminarea studiilor începe calea nesigură şi spinoasă a vieţii.

— Nu era mai bine să fi rămas şi eu ca George pe lângă meseria tatălui meu ? — oftă întristat Ionel. Eram deja de mult meşter şi nu mai aveam de muncit pentru o diplomă cu care nu pot face nimic.

Se întoarse acasă mai de vreme decât credea. Părinţii lui îl încurajau, iar fratele său George se trudea să-l convingă, că nu era mai uşor să rămână la cojoace. Singura fiinţă care putea să-i risipească gândurile pesimiste era însă Viorica.

Se vedeau zilnic, stăteau de vorbă ore întregi şi după cum se scurgeau zilele, aşa se închiega tot mai mult între sufletele lor o comuniune, teren prielnic pentru atâtea sentimente. Se întâlneau în fundul grădinii, pe o bancă străjuită de un nuc străvechi, unde petreceau împreună timp îndelungat, adeseori fără să vorbească prea multe, ci pentru plăcerea de a fi alături.

Intr'o zi de toropeală, când soarele îşi scălda cu intensitate înflăcărările sale incandescente în baia de frunzişuri cari acopereau grădinile, Ionel şi Viorica găsiră refugiu sub coroana imensă a nucului, martor al atâtor confesiuni şi şoapte. Ionel era mereu indispus din cauza că nu-şi afla nici un plasament.

— Nu fi necăjit, — îl consolă ea cu duioşie. Abia ţi-ai luat diploma şi crezi că imediat trebuie să-ţi începi cariera. Mai odihneşte-te puţin. Ai nevoie de o vacanţă. Şi pe urmă las'că vei găsi o slujbă.

— Ce suflet bun ai. Iţi mulţumesc, ai dreptate, — spuse el, luându-i mânele într'ale sale şi sărutându-le prelungit. Era atâta pasiune în sărutul acesta şi atâta destăinuire sufletească în profunda şi calda sa respiraţie.

Ea se uită la el cu ochi rugători şi strecurându-şi o mână, îl mângâie pe faţă. In inimele lor destinul încolţi primăvara unei iubiri, care poate exista deja în pătura ascunsă a unor suflete cari se înţelegeau şi se simţeau legate de multă vreme, fără ca să-şi descopere însă până atunci vibraţia lor internă.

IV.

Ruga din Fabricul Timişorii era prilej de

veselie şi de întâlnire pentru românii oraşului. In jurul bisericii şi în curtea ei se improvizară o mulţime de chioşcuri cu diferite atracţii, unde se adunară toţi copiii din cartier. Era ziua hramului, când credincioşii nu lipseau dela liturgie, iar bătrânele îşi aprindeau lumânările cu mai multă evlavie ca de obiceiu. După amiaz fruntaşii breslelor se întâlneau la sfat în jurul meselor aşezate ocazional pe întinderea curţii, unde pe lângă halbele de bere discutau problemele cari îi preocupau. Din mijlocul lor nici odată nu lipseau Sinteanu şi Albu.

Aci cunoscu Ionel Sinteanu pe un meşter mecanic, care tocmai atunci se întorsese din America, unde lucrase multă vreme în fabrica de automobile Robinson. Cunoştiinţa acestui mecanic îl interesa, deoarece voia să-i ceară unele informaţii despre diversele fabrici de automobile. Inginerul Sinteanu avea o invenţie de carburator, care putea să-i dea maşinei două calităţi esenţiale; viteză mai mare şi consumaţie mai mică de benzină. Se gândea să facă ofertă în America, unde sunt atâtea uzine de automobile, dar n'avea legături cu nici una. Şi iată că se ivi ocazia să întâlnească pe un om, care să-i dea lămuririle de cari avea nevoie.

— Garantat că veţi reuşi cu ea la fabrica Robinson, — il asigură cu covingere mecanicul. Nici nu mai încercaţi în altă parte. Vom trimite chiar mâne proiectul de invenţie şi o să vedeţi rezultatul. Ştiu că pentru combaterea concurenţei, directorul Robinson însărcinase pe inginerii săi cu perfecţionarea sau găsirea unui nou sistem de carburaţie, dar n'au ajuns la nici un rezultat.

Ionel Sinteanu a convenit să facă a doua zi scrisoarea către fabrica Robinson. Era vesel că află o nouă perspectivă pentru cariera sa. Când veni mai târziu şi Viorica, abia aşteptă să-i comunice noutatea eventualei sale plecări în America.

— Trebuie să pleci? — îl întrebă ea cu un aer de tristeţă.

— Nu e sigur. Să vedem. Până se va decide, mai trece încă destulă vreme. Şi chiar dacă m'aşi duce, n'aşi sta decât timpul necesar pentru aranjarea chestiunilor.

— Nu poţi să rezolvi toate prin corespondenţă, — mai încercă ea să-i dea soluţii.

— E doar în joc cariera mea, — replică el imperativ.

— Dar nu stai mult?

— Nici n'aşi putea să te ştiu atâta vreme departe de mine. Ne-am obişnuit aşa de mult să fim împreună.

— Intr'adevăr.

Şi privirile lor se contopiră într'o lungă aprindere vizuală, care îi înflăcără şi îi făcu să înţeleagă voinţa destinului lor.

V.

După vreo trei săptămâni primi Ionel Sinteanu răspunsul fabricei de automobile, care îl învită se se prezinte imediat cu planurile invenţiei sale. Fabrica îi puse la dispoziţie toate cheltuelile de drum şi biletul de vapor, care urma să plece chiar peste câteva zile.

Inginerul Sinteanu nu mai avea timp de pierdut. Işi făcu bagajele şi se hotărî să plece cu primul tren.

Când se duse să-şi ia rămas bun dela Viorica, o găsi singură pe banca din grădină, la umbra marelui nuc. Ea auzise de plecarea lui şi plângea. Ionel o surprinse tocmai în momentul când îşi ridică batista ca să-şi şteargă lacrimile.

— Nu mai plânge, — o imploră Ionel, aşezându-se lângă ea şi luându-i capul în mâini, îl strânse la pieptul său agitat. Din umezeala ochilor ei se resfrânse lumina unei sincerităţi. Il iubea pe Ionel şi îl iubea cu focul primei dragoste. Simţea că îşi dăduse toată inima cu generositatea unor puternice, dar nevinovate sentimente.

— Dacă ţii la mine, nu mai plânge, — îi şopti el, trecându-şi mâna prin fineţea buclelor ei mătăsoase. Ea suspină adânc şi în acest suspin era toată mărturisirea tacită a iubirii ei.

— Te iubesc, Viorico, — şi buzele lui pecetluiră pe gura ei imaculată legământul unei dragoste care îi unea sufleteşte.

— Te ador, Viorico, din toată inima mea, — îi repetă, sufocându-şi cuvintele într'un lung şi fierbinte sărut.

Ionel Sinteanu plecă cu gajul unei iubiri care îi umplea sufletul de nobile sentimente, iar Viorica Albu rămase acasă cu promisiunea unei grabnice reîntoarceri dela care spera toată fericirea ei.

VI.

Invenţia inginerului român avu succes în

America. Proba de carburaţie făcută de fabrica Robinson cu aparatul întocmit de Ionel Sinteanu arăta superioritatea acestui sistem faţă de celelalte cari se aplicau la construirea motoarelor de automobile. Directorul uzinelor semnă un contract de angajament cu inginerul Sinteanu pe o durată de şase luni, obligându-l pentru o frumoasă retribuţie să monteze tipul său de carburator pe un număr determinat de maşini, cari s'ar fabrica în acest interval. Robinson din precauţiune nu voia să se angajeze pentru o durată mai lungă, fiindcă nu putea ştii la ce rezultate ar ajunge între timp ingineriii uzinelor sale, cari primiseră însărcinarea să studieze toate posibilităţile de perfecţionare ale automobilului. Prefera să-i plătească inginerului român o sumă globală pentru dreptul de exploatare a carburatorului, decât să cumpere invenţia ori să se lege de ea pentru o vreme mai îndelungată. Ionel Sinteanu n'avea multe de discutat. Acceptă propunerea americanului şi semnă contractul. Era bucuros că aflase un angajament, deşi limitat, dar plătit aşa de bine, încât suma aceasta n'ar fi câştigat-o la el în ţară nici după mulţi ani de muncă. Nici nu i-ar fi convenit să stea în America mai mult de jumătate de an, fiindcă nostalgia începu deja să-i frământe sufletul.

Abia părăsi oraşul său, Ionel Sinteanu îşi purta gândul prin noianul amintirilor recente până la cei de acasă, până la Viorica pe care o lăsase întristată. Melancolia îl însoţea dealungul drumului. Glasul inimei îi fredona refrenul înduioşător al sentimentalismului său, care abia atunci îşi arăta toată puterea lui răscolitoare. In sufletul său coardele iubirii cântau imnuri sublime, iar imaginea încântătoare a Vioricii îl urmărea pretutindeni.

Zile şi săptămâni trecură. Preocupările lui Ionel Sinteanu dela uzină şi nouile probleme technice cari îl orientau spre alte invenţii, îi mai risipeau gândurile şi dorul de casă. Succesele tot mai mari ce le obţinea cu diversele sale lucrări îi deschiseră intrarea în multe cercuri din înalta societate. Era mereu învitat, la ceaiuri şi la mese. Fetele de fabricanţi şi de bancheri crescute într'un mediu de grijă permanentă pentru găsirea celor mai bune mijloace de a petrece, se interesau de inginerul român ca de orice străin, care le inspira ceva nou şi necunoscut. Credeau că vor afla în persoana lui un curtenitor galant, care să le amuze.

Ionel Sinteanu rezista la început cu o indiferenţă vădit manifestată faţă de stăruitoarele lor invitaţii, dar această atitudine nu o putea păstra până la sfârşit. Prins în mreaja tentaţiilor se văzu scos din rezervă şi din atmosfera de singurătate. Ajunse, fără să vrea, în vâltoarea vieţii americane, poate şi sub imboldul nevoii de a-şi mai distra gândurile după munca ce o desfăşura la uzină. Atenţia ce i se dădea în societate, deşteptă în sufletul său sentimentul de mândrie moştenit, care îl făcea uneori chiar să caute aceste ocazii.

Ocupaţiile sale îi răpeau atâta timp, încât abia mai ţinea faţă obligaţiunilor sociale. Corespondenţa a neglijat-o în aşa măsură, că nici el nu mai putea avea pretenţii de a primi scrisori deacasă. Dela Viorica nu mai avea ştiri de multă vreme, poate fiindcă nici el nu-i scrisese prea des. Puţinul timp liber ce-l avea, îl petrecea în grup de prieteni.

Cea mai animată societate, care îl prindea în ritmul veseliei, era formată în jurul domnişoarei Mary Robinson, unica fiică a directorului, o fire emancipată şi educată într'un spirit de absolută libertate, care de mică se considera independentă în acţiunile ei. Crescută de o guvernantă cu concepţii moderne şi scăpată de sub controlul părintesc, fiindcă tatăl ei văduv nu avea timp să se ocupe prea mult şi de educaţia ei, Mary Robinson era cunoscută peste

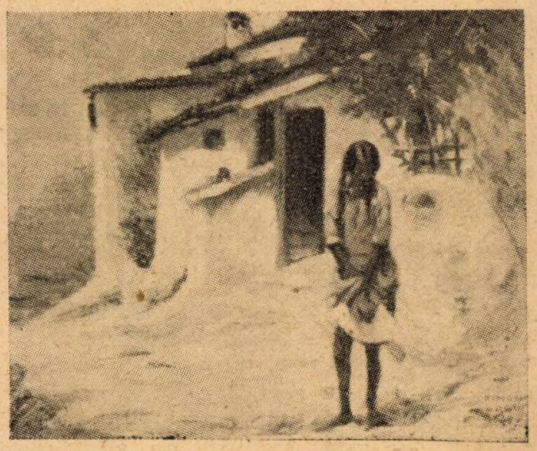

Kimon Loghi. Balcic: Casă de tătar.

tot ca o fată cu idei extravagante, cari se încadrau de minune în conformaţia vieţii americane de după războiu. Capul ei de băieţaş cu părul lins şi tuns *à la garçonne* după ultima modă parisiană, avea ceva diabolic in expresia lui. Ştia prea multe şi era prea pricepută pentru vârsta ei de douăzeci de ani. In conversaţii ea purta tonul şi nu era nici o chestiune pusă în discuţie la care să nu-şi spună ultimul cuvânt. Inteligenţa naturală şi felul cum se comporta în lume o făcea interesantă, poate chiar simpatică. Nu era prea frumoasă, dar avea ceva feminin în toată înfăţişarea ei, ceva ce atrăgea şi captiva.

Ionel Sinteanu era pentru ea un *flirt* nou, un tip interesant, venit dintr'o ţară îndepărtată a vechiului continent. Dificultăţile lui de a vorbi englezeşte şi stângăcia lui o amuzau. Îşi puse în gând să-l vadă şi pe el printre adoratorii ei. Ea n'avea suflet în care să se poată sălăşlui vreun sentiment de iubire, ea n'avea decât capricii. Era obişnuită să i se îndeplinească dorinţele şi să fie admirată de toţi. Avea o gardă de curtenitori, cari o răsfăţau şi se băteau după graţiile ei.

Pentru Mary Robinson persoana inginerului român era o problemă, o enigmă chiar. Nu putea pricepe cum de s'a găsit unul care să i reziste capricillor ei, care să o trateze cu nepăsare şi să nu se însufleţească de generoasele ei atenţii.

— Desigur eşti amorezat, ai lăsat pe cineva la dumneata acasă — îl tachină ea cu răutate într'o zi când era la ea să ia ceaiul.

— De loc, domnişoară Mary, — răspunse el cu un accent străin, întorcându-şi ochii din faţa privirii ei directe şi provocătoare.

In răspunsul său nu era negaţiunea unei dragoste ce o purta încă pentru Viorica, dar evaziunea dinaintea unor explicaţii, cari pentru Mary Robinson nu aveau poate valoarea adevărului.

— Atunci de ce te fereşti aşa de mine, — îl întrebă ea cu un aer de superioritate, aşezându-se lângă el şi stingându-şi ţigarea abia începută.

Un val de parfum ameţitor îl buimăci şi o privire ascuţită, ce ţâşnea din adâncimea unor pleoape întunecate, îl atinse agresiv în dreptul ochilor săi împăienjeniţi de atâta feminitate luxurioasă. Fascinat de voluptatea corpului ei sculptural, nici nu-şi dădea seama de răspunsul involuntar ce se strecură prin buzele lui înfierbântate :

— Eşti frumoasă şi mi-e teamă să nu mă îndrăgostesc de dumneata. Era o frază pe care o reţinuse dintr'o lectură din care învăţa cu asiduitate engleza.

— Este un compliment sau o declaraţie, domnule inginer ? — întrebă ea, încrucişându-şi picioarele şi lăsând să apară sub mătasa rochiei întinse formele ispititoare ale corpului ei.

Ionel Sinteanu o privea lung şi sensual, fără să spună vreun cuvânt. Nu ştia încă atât de bine englezeşte, dar ochii săi îi trădară toată starea de iritaţie.

Intr'altă zi, când erau iarăşi singuri, Mary Robinson pusese o placă de gramafon să le cânte un tango şi îl învită să danseze. Talia înălţată a lui Ionel se potrivea perfect cu silueta ei subţire. Făcură câteva tururi cari îi permiteau lui Ionel să simtă în braţe trupul ei volubil înfăşurat într'o rochie de muselină. Răsuflarea ei caldă şi uşoară îi acoperea faţa aprinsă cu adierea unui suflu de dorinţi insidioase. Ionel îşi pierdu luciditatea de spirit şi se lăsă antrenat de patimele sensualismului. Orbit de voluptoasele ei forme plastice nu mai vedea în faţa lui decât două buze cărnoase cari se mişcau provocator. Iar când instinctul virilităţii sale îi împinse gura spre a opri tremurarea buzelor ei, Mary Robinson se smulse din braţele lui şi îl refuză cochet :

— Prea te grăbeşti, domnule inginer.

Graţiile cu cari îl distingea dintr'un capriciu tot mai persistent pe tânărul inginer român, îl făcură să-i caute societatea şi să creadă că Mary Robinson începu să ţină la el. In realitate însă era tot atât de glacială, fiindcă inima ei nu cunoştea sentimentul de dragoste. Totuşi îi plăcea de Ionel, dar îi plăcea numai să se distreze cu el. El nu înţelegea acest lucru şi îşi făcea diferite idei, cari îi tulburau liniştea şi o scoteau încetul cu încetul pe Viorica Albu din sufletul lui.

Lunile se scurgeau, iar termenul contractual se apropia de expirare. Carburatorul lui Sinteanu asigura fabricelor Robinson venituri mai însemnate, iar uzinele concurente se grăbeau deja să ofere inginerului străin sume fabuloase pentru invenţia sa. Directorul Robinson, care văzuse cu câtă pricepere şi interes conducea Sinteanu

lucrările tehnice ale fabricei sale, dorea să-l mențină pe lângă sine și să-i exploateze mai departe invenția lui. Vedea că inginerul se învârtea mereu pe lângă fata sa și se gândi într'o zi că soluția cea mai bună ar fi dacă i-ar căsători.

— Văd că îți place de Mary, — deschise vorba Robinson.

— Da, însă nu știu dacă domnișoara Mary, — și directorul său îl întrerupse:

— Trebuie să o cunoști mai bine. E o fire ciudată. Sunt sigur că are să-i placă de dumneata și v'ați potrivi bine.

A doua zi Ionel Sinteanu se duse să o vadă pe Mary la o oră când știa că o găsește singură acasă. Voia să discute cu ea mai serios.

— Peste câteva zile mi se termină contractul, îi spuse într'o englezească destul de curentă, dar cu același accent străin de care nu se putuse încă debarasa.

— Și vrei să pleci?

— Dincontră. Aș vrea să mă stabilesc aici. Totul depinde însă de dumneata.

— De mine?

— Da, fiindcă numai dumneata mă poți reține în America, — și cu o mișcare fulgerătoare o cuprinse în brațe:

— Spune-mi, că și dumneata mă iubești, — o rugă Ionel cu vocea stinsă de emoție.

Ea se lăsa capturată în brațele lui, dar nu-i dădea nici un răspuns. Sufletul ei, steril în sentimente, rămase rece. In trupul ei însă pasiunea pentru senzații de plăcere îi trecu vibrații sensuale. Ionel profită de beția momentului și o sărută cu patimă.

Mary Robinson îl turmenta atât de mult, încât uita și de părinții săi și de iubirea pe care o aflase în sufletul curat al Vioricii. Se hotărî să rămână în America și să se căsătorească cu fata directorului său. Aici avea deja o situație, avea posibilități de strălucire în cariera sa de inginer și pe deasupra mai găsi și o ființă care să-i asigure prin mariaj împlinirea multor idealuri, cari încolțiseră în gândul său plin de ambiție.

VII.

După câteva săptămâni, Ionel Sinteanu primii dela tatăl său o scrisoare lungă și duioasă, care îl impresionă profund. Părinții săi erau alarmați de planurile lui Ionel de a se căsători cu o fată străină și de a se stabili într'o țară atât de îndepărtată.

„Mama ta s'a îmbolnăvit de durere, Viorica plânge, iar eu cu fratele tău suntem întristați de vestea pe care ne-ai comunicat-o. Reîntoarce-te la noi, că-i mai bine acasă. Lasă-i pe americanii și pe fata aceea care nu te va face fericit. Dacă a-i știi cât de mult te iubește Viorica, n'ai mai sta pe gânduri."

Ionel recita rândurile tatălui său cu melancolie. Dorul de casă îl cuprinse subit. Se desmetici din letargia sufletească și din amețeala în cari fusese atras de viața sgomotoasă din America. In memoria lui renășteau toate amintirile cu Viorica Albu, cari îi umpleau sufletul de nostalgie. Pe undele reveriilor sale zărea cum se apropia de el imaginea ei angelică. Simțea din nou calda mângâiere a privirilor ei blânde și candide. Viorica își redobândea locul în inima lui Ionel, care își dădea seama de greșala ce era să facă.

Purtarea perfidă pe care începea să o descopere în conduita logodnicei sale îl făcea pe Ionel să se îndepărteze de Mary Robison. Concepția lui inexorabilă nu putea suporta frivolitatea americancei, iar când o surprinse în brațele altuia, un sentiment de repulsiune se furișă în sufletul său rănit.

— Ei și? — era hibridul răspuns al d-șoarei Mary. Ce te poate pe dumneata supăra. Incă nu suntem căsătoriți. La libertatea mea nu renunț pentru nimic.

— Atunci nu mai are rost să ne căsătorim, — o apostrofă el.

— Foarte bine. Nici nu ești potrivit pentru mine. Nu mă pot împăca cu mentalitatea dumitale de european sentimental și burghez. Am acceptat mariajul mai mult la insistența tatălui meu, care avea interese la uzină să te poată menține cu invențiile dumitale.

Ionel Sinteanu, jignit până la revoltă, strică logodna și părăsi uzinele Robinson, cedând directorului său cu un gest de generos cavalerism dreptul de exploatare al invențiilor sale. Așteptă apoi plecarea următorului vapor, trimițându-le părinților săi următoarea telegramă:

»Mă întorc acasă. Sărutări tuturora și Vioricii. Ionel«.

VIII.

Reîntoarcerea lui Ionel aducea odată cu

căldura primăverii o bucurie nouă în casa cojocarului Matei. Tânărul Sinteanu reveni cu sufletul vindecat şi cu aceleaşi sentimente pe care le avusese înainte de a se duce în America. Viorica deveni pentru el un scop de vieaţă, iar dragostea ei un mijloc de a întemeia o fericire comună.

Intrarea lui Ionel în casa copilăriei sale stârni momente de vie fericire. Sosi pe neanunţate. Maica Marina îl întâmpină cu o exclamaţie de surprindere, care alarmă toată curtea. Meşterul Matei şi George ieşiră imediat din atelier să vadă ce se petrecea.

Atâta bucurie nu mai cunoscuse familia Sinteanu ca în clipele acelea. Reîntoarcerea lui Ionel readuse veselia şi liniştea sufletească din trecut.

— Dar Viorica ce face? — se interesă Ionel cu nerăbdare, abia aşteptând să o revadă.

— Toată ziua vorbeşte de tine. Telegrama ta a făcut-o fericită, — îl deslusi tatăl său emoţionat, apoi întorcându-se spre George îl trimise să o cheme pe fata lui Albu.

Viorica însă nu era acasă. Se duse tocmai până la agenţia de voiaj să se informeze de sosirea trenurilor.

— Acuma vei sta cu noi? — îl întrebă rugător mama sa.

— Numai câteva zile, — răspunse Ionel. Am un angajament strălucit. Am fost numit director în locul lui Doniu.

— O fi oare adevărat? — se minună mama sa.

— Foarte adevărat, confirmă Ionel. O mare societate din America a pus mâna pe majoritatea acţiunilor dela uzinele metalurgice din Reşiţa şi cunoscându-mă din activitatea mea dela fabrica Robinson, m'a însărcinat înainte de plecare cu conducerea acestor uzine.

— Nu ţi-am spus eu, că băiatul meu are să ajungă domn mare, — se făli meşterul Matei.

— Doniu îşi merită soartea, fiindcă n'a vrut să-l primească pe Ionel în fabrică, — spuse maica Marina cu satisfacţie.

— Pe Sebastian însă am să-l ţin lângă mine, că era prieten bun, — complectă Ionel cu un aer de bunătate.

Mai târziu, Ionel se duse să o caute pe Viorica. Ea se întorsese deja din oraş, dar nu aflase încă de sosirea lui. El o găsi pe banca de subt nucul din grădină, cu capul adâncit într'un petec de hârtie. Era telegrama lui Ionel pe care o privea cu ochii înlăcrimaţi de bucurie. Mesajul sărutului adresat şi ei o învioră sufleteşte. Prin pletele dese ale părului blond ce-i cădeau ca nişte ciucuri peste faţă nu putea observa că cineva îşi plecă umerii deasupra ei. Pe nesimţite, Ionel îşi lipi deodată faţa de obrajii ei şi o luă apoi în braţe, sărutându-o cu focul unei dragoste nemărginite.

— Ionel, te-ai reîntors? — strigă ea extaziată de surpriza revederii.

— Iartă-mă, Viorico, dar acum nu te voiu mai părăsi niciodată, — şi buzele lor se împreunară într'un nesfârşit delir de fericire.

Era preludiul unei iubiri care îi unea pentru totdeauna.

Liane albe

Liane albe se întind spre mine
Ca edera şi gâtul mi-l cuprind...
Lumini de vis în sufletu-mi s'aprind
Şi viaţa 'ntreagă vor să mi-o domine.

Zadarnic cerc... Nu pot să mă desprind
Din voluptatea braţelor divine...
E-atâta fericire lângă tine
Că sensul vieţii-abia cum îl prind.

Dar cine oare 'n lume mai ferice-i
Ca sufletu-mi în searbădul său lut?.
Petronius, pe sânul Eunicei

N'a fost mai alintat de zei şi soartă
Ca mine 'n clipa când — pierdut şi mut —
Intrai visând pe-a fericirii poartă...

LEONTIN ILIESCU

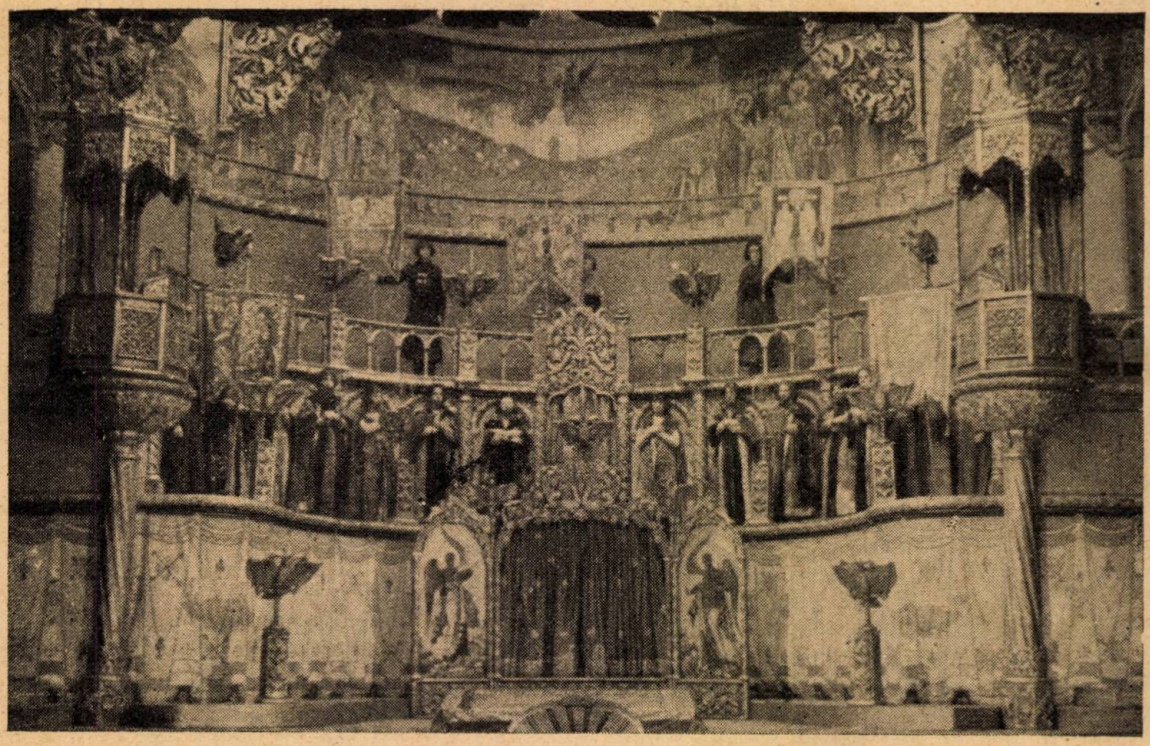

Decorul operei „Constantin Brâncoveanu". Interiorul sanctuarului Brâncovenesc în care se petrece acţiunea operei. Pictură de Victor Feodorov.

Artă şi spiritualitate etnică.

Cu ocazia operei sacre „Constantin Brâncoveanu" a maestrului S. Drăgoi.

de prof. Constantin Nedelcu.

„. . . Era însăşi Natura, din pieptul plin al căreia curgea şuvoiul nebiruit al vieţii, deasupra mormintelor".
AXEL MUNTHE.

In fermecătoarea sa *„Cartea dela San-Michele"*, — pe care nu o putem îndeajuns recomanda cetitorilor pasionaţi pentru literatură de valoare statornică*), — între multele imagini nobil schiţate de talentul generos şi delicat al doctorului *Axel Munthe*, este una deosebit de sugestivă pentru zilele de criză prin cari trece lumea contimporană. Evocând scene din experienţele grozave, trăite în timpul asistenţei ce a dat ca medic, sinistraţilor cutremurului dela Messina, care, la 25 Decemvrie 1908, a răpit peste 100.000 victime pe coasta Siciliei şi Calabriei, autorul mărturiseşte, ca şi mai înainte în cursul povestirei, cum, acolo, încă odată, îi fu dat să cunoască fenomenul misterios, cum germinează viaţă nouă alături de viaţa stinsă, înflorire proaspătă peste ruinele abea aşezate. Citâm pasagiul: *„Privii la această ţărancă simplă din Calabria, ghemuită, cu alte vre-o douăsprezece, pe rămăşiţele bisericii surpate, la cei doi copii sănătoşi, aproape goi, cari sugeau de zor la sânul ei voinic, şi înţelesei deodată, misterul: era, parcă, însăşi natura, din pieptul plin al căreia curgea şuvoiul nebiruit al vieţii, deasupra mormintelor".*

*) Păcat însă, că traducerea nu e destul de îngrijită, plină de greşeli de gramatică şi ortografie.

Da, aşa este. Natura însăşi vine în ajutor, la clipe grele, acolo unde substratul, fizic şi sufletesc, e perfect sănătos.

Primejdii de zguduiri mai catastrofale decât acelea de odinioară, din sudul Italiei, pândesc şi acuma, nu numai la Messina şi Reggio, ci mai pretutindeni în cuprinsul celor cinci continente. Dar, organismul teafăr poate privi liniştit in faţa ameninţărilor, ca şi conştiinţa curată în faţa ispitelor.

„Si fractus illabatur orbis.
Impavidum ferient ruinae"

a sculptat ca în marmoră, în oda sa (IiI, 3) către Augustus, înţeleptul Horaţiu*).

Celula viabilă, sănătoasă, se plămădeşte normal înainte, în orice condiţii prielnice, cum sub omătul iernei sterpe încolţeşte voios ghiocelul şi vioreaua primăverei tinere.

Mângâierea acestei convingeri ni-a rămas şi nouă, Românilor, în mijlocul multor griji apăsătoare căzute peste noi, fără veste, fără vină, aşa cum a năpădit cutremurul pustiitor peste ţinutul înfloritor al apelor Messinei. Conştiinţa noastră de *popor cu cuget neprihănit, ferit de gând, de nedreptate ori duşmănie faţă de nimeni*, ne permite să simţim siguri. Destinul drept e cu noi binecuvântarea providenţei ni se revarsă în daruri preţioase. Ca mărturii palpabile şi, în acelaş timp, motive de recunoştiinţă şi indemnuri la încredere nouă, citâm două exemple recente, din *lumea spirituală*, cea rău vitregită şi umilită acum mai pretutindeni, la noi însă, — *în adâncurile etnicităţii noastre* de popor idealist, cumpănit şi cumpătat, bun, înţelept şi paşnic, — plină de râvnă curată, sănătoasă, fecundă. *Intr'acolo* ne vom aţinti, deci, atenţiunea, dela nălucirile cari ar voi să ne ademenească spre tărâmuri morbide, neprielnice nouă.

In capitala României noastre, cele două scene principale de artă dramatică, *Teatrul Naţional* şi *Opera*, şi-au înaugurat stagiunea sezonului 1935/36 cu două produse româneşti de înaltă valoare, originale, naţionale în subiect, spirit şi formă, şi cari, amândouă, vor fi citate dealungul veacuri-

*) In traducerea lui D. C. Ollănescu:

„Nimic nu poate sdruncina pe omul de credinţă,
Statornic sprijinindu-se pe dreapta-i conştiinţă.
Chiar dacă bolta cerului asupra-i s'ar sdrobi,
Ruinele-i, netulburat de spaimă, l-ar lovi".

(Ode, Epode, Carmen Saeculare. Bucureşti 1891).

Afişul premierei operei dlui Sabin Drăgoi

lor, ca luminoase pietre de hotar în istoria artei şi culturei româneşti: *„Avram Iancu"*, de *Lucian Blaga*, la Teatrul Naţional; şi *„Constantin Brâncoveanu"*, de *Sabin Drăgoi*, la Opera Română.

Tributari civilizaţiilor streine, uneori cu motiv şi cu folos, de cele mai multe ori din lipsă de mândrie şi de demnitate, păream osândiţi, ca toate solemnităţile să le serbătorim în cadru împrumutat, în accente şi ritmuri streine. Har Domnului, am scăpat de robia aceasta, şi e timpul să ne mărturisim, că pentru ori ce fel de manifestare, Românul îşi poate oferi *„ale sale dintru ale sale"*, la acelaş nivel, ca cele mai bune din orice altă parte.

Piesa istorică *„Avram Iancu"* poate fi analizată, oricât de sever, ca model de compoziţie dramatică urzită cu talent viguros şi sigur; în structura de gradaţie măiastră sunt momente de patetism *Shakespeare*-ian, ca, de exemplu, în scena dintre Iancu (admirabil adâncit de d. Calboreanu) şi tatăl său (d. Grigoriu); sau în convorbirea sbuciumată dintre Iancu şi Dragoş (d. Pop-Marţian) etc. Iar *„Constantin Brâncoveanu"* se alătură, cu puritate de concepţie şi ca putere de evocare şi de emoţie, pe lângă cele mai înalte realizări de muzică sacră, ce s'au creat vreodată. Mândria acestei convingeri trebue să treacă în conştiinţa tuturor: ca să ne cunoaştem şi preţuim avutul; să încetăm de a ne mai simţi umiliţi; şi mai ales să ne ferim de a ne mai lăsa subjugaţi.

Viziune în altar :
Brâncoveanu în mijlocul familiei si al sfetnicilor, ca voevod şi ctitor. Pictură făcută de Victor Feodorov, care apare luminată în fundul scenei în timpul primei închinări a îngerilor.

Căci pericolul, *„rătăcirei celei de apoi"* persistă, opinia publică fiind neorientată, iar *„cercurile conducătoare"* pretându-se, din nenorocire, prea uşor la tranzacţiuni convenţionale şi la concesiuni de complezenţă în faţa amăgitoarei şi deşartei ispite străine, uitând că asemenea vină seamănă a *trădare . . .*

Deja, se poate afirma, că nici *„Brâncoveanu"*, nici *„Avram Iancu"* nu deţin locul ce li se cuvine în repertoriul scenelor respective . . .

Şi, în loc de a fi îndemnat, ori măcar lăsat să-şi învioreze sufletul biciuit de griji, în armoniile şi ritmurile băştinaşe de neîntrecută frumuseţe, sau ale muzicei sănătoase consacrate, publicul e ademenit la audiţii cu cacofonii de sgomote asurzitoare, produse ale unor bieţi „nervi bolnavi" ori a unor temperamente sterpe, poate perverse*).

E adevărat, că nu e la modă acum, a se inspira de făpturi ca Brâncoveanu ori Avram Iancu. Nici nu e la modă acum, a creia lucid, în genul senin, luminos, pătruns de spiritualitate şi armonie, în care creează Sabin Drăgoi şi Lucian Blaga, (amândoi răsăriţi pe acelaş binecuvântat colţ de ţară dintre Mureş, Retezat şi Banat, care a fost şi leagănul Corvineştilor, inima Daco-Romaniei fericite ; amândoi aproape de aceeaş etate), şi cei ca ei, înainte de ei. Dar, trebue să se înţeleagă odată : *Acesta* e genul, aceasta e tonalitatea, care *corespunde*, aevea, *esenţei sufletului nostru etnic şi concepţiei noastre româneşti despre artă, ca fericită culminare de inspiraţie nobil-generoasă, exteriorizată în forme de supremă claritate, spiritualitate, armonie.*

De asemenea natură e arta noastră poporală.

La aceste înălţimi ne vom atinge cu tot ce s'a plăsmuit, ca valoare neperitoare, de toate popoarele globului în toate epocile creatoare *de viaţă şi de artă sănătoasă, eternă.*

Publicul îşi dă seama că trăeşte clipe memorabile, când, însfârşit, scena naţională îi dă ceeace de mult aşteaptă şi doreşte. Dela evocările istorice ale pieselor lui Delavrancea, — cari neîncetat ar trebui să rămână în repertoriul viu, — arareori a trăit teatrul românesc emoţii atât de adânci, atât de răscolitoare, atât de înălţătoare, ca la spectacolele cu *„Brâncoveanu"* şi cu *„Avram Iancu"*. Sala vibrează ca iluminată de fulgerarea unei viziuni simbolice. Doi mari fii ai naţiunei noastre, doi eroi, doi martori ai spiritualităţii româneşti, apar înaintea nepoţilor târzii, la o răscruce de grea cumpănă a istoriei luminând, inspirând, animând spre calea mântuitoare a

A doua viziune în altar :
Prinderea lui Const. Brâncoveanu de zbirii Turcilor şi răpirea lui din mijlocul familiei sale. Pictură făcută de Victor Feodorov, care apare luminată în fundul scenei în timpul închinării II. a îngerilor.

*) Cronicarul ziarului *„Universul"* mărturisea după o asemenea producţie, că nu se poate şti, dacă a fost „muzică sau sgomot".

Ca reacţiune sănătoasă contra acestor rătăciri, a luat fiinţă o societate de apărare : *„Amicii Muzicei Naţionale"*. Adesiunile se pot trimite dlui prof. Const. Nedelcu la Bucureşti I., Strada G. Cantacuzino 27.

virtuţilor veşnice : credinţă, iubire de ţară, de neam, de limbă şi de tradiţie, şi eroism până la jertfa de sine ; *„Brâncoveanu Constantin, boer vechiu şi Domn creştin"*, reprezentând întreg cortegiul strălucit al domniilor voevodale din trecut, bogate în sbucium, bogate în daruri de aşezăminte înţelepte şi de ctitorii duhovniceşti pline de evlavie; şi *Avram Iancu, „Regele Munţilor"*. reprezentând şi pe *Horia „Crăişorul"*, şi pe *Tudor Vladimirescu „Domnul Tudor"*, cu cetele lor de viteji şi de martiri izbăvitori prin răstignire.

Sub asemenea egidă ne închipuim şi dorim, de aci înainte prăznuirea tuturor zilelor mari, fie de solemnitate, fie de bucurie, fie de grijă.

Astfel, acţiunea de *naţionalizare*, de *spiritualizare* a artei noastre în toate manifestările, în toate genurile sale, poate fi socotită acum ca perfect şi fericit încheiată.

Cu aceasta s'a terminat un proces început de veacuri, trecut prin multe vicisitudini, ameninţat adeseaori de rătăciri, de înnăbuşiri, totuşi mereu crescând, sănătos în adâncuri, cu continuă râvnă spre cele în-

A treia viziune în altar :
Schingiuirea lui Const. Brâncoveanu şi a fiilor săi la Constantinopol în faţa Sultanului. Pictură de Victor Feodorov care apare luminată în fundul scenei în timpul închinării III. a îngerilor.

alte până la această biruinţă finală, când cu mulţumire putem afirma, că în toate formele de manifestare de artă, avem de prezentat lumei mostre de acelaş nivel înalt, păstrând, însă, aroma sufletului nostru etnic.

E firesc, că pentru *muzică* cel mai târziu s'a desăvârşit procesul acesta de pătrundere şi înflorire a caracterului etnic în toate speciile. In genere, muzica e, de obiceiu, în urma desvoltărei celorlalte arte : fenomen interesant, de mult constatat, şi care se explică, poate, din esenţa cu totul abstractă a muzicei; evident substanţele mai apropiate, mai consistente, sunt mai uşor accesibile influenţelor, decât vânătările firmamentelor eterice.

De altă parte, se poate afirma fără ezi-

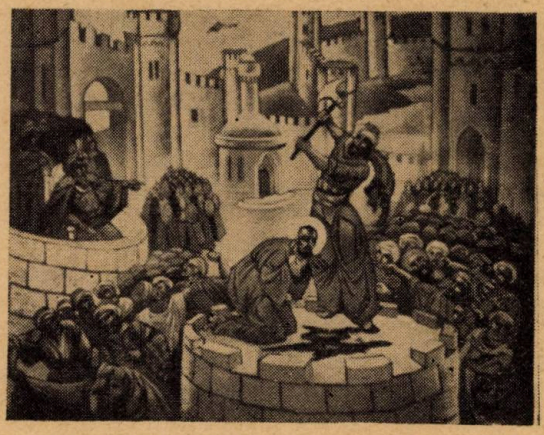

A patra viziune în altar:
Decapitarea lui Const. Brâncoveanu la Constantinopol. Pictură de Victor Feodorov ce apare luminată în fundul scenei în timpul închinării IV. a îngerilor.

tare că nici una din categoriile de manifestare spirituală a *ethos*-ului românesc, nu prezintă mai sigure mijloace şi mai abundente izvoare de înflorire în creaţiuni de valoare universală, decât muzica, cu posibilităţile ce le are, de a se inspira şi hrăni din comorile neasemănat de bogate şi de variate ale folklorului muzical românesc. De sute de ani, câţi călători au vizitat pământul românesc, fie cel dela nordul Dunării, dimprejurul Carpaţilor, fie cel dela sud, dimprejurul Balcanului şi Pindului, toţi au admirat alăturea de pitorescul *costumului*, farmecul *cântecului* (vocal sau instrumental) şi *dansului* naţional, specific românesc. Dela mulţi avem mărturii pline de laudă. Astfel, dela învăţatul şi poeticul *Martin Opitz* (1597—1639), — numit „înnoitorul poeziei germane", — care trăind doi ani în Transilvania (1622—23) ca profesor la Alba-Iulia, scrie, pe lângă o cercetare arheologică despre Dacia veche, şi poemul didactic *„Zlatna"*, în care dă o inspirată descriere în versuri, — desigur cea

mai veche —, a *Horei* ca dans național „al Românilor cu sânge nobil roman", și mărturisește: „*Când aud un cântec românesc, îmi vine să cred, că muzica anume e creată pentru Români, iar Românul pentru muzică*".*)

Dintre marii creatori de muzică, însuși talentul marelui *Franz Liszt* s'a mărturisit, nu numai admirator al melosului și ritmicei românești, ci s'a și inspirat, creând, cu ocazia turneului său de concerte prin provinciile românești, din Banat până în Basarabia, în sezonul 1846/47 acea minunată „*Rapsodie Română*", care a fost ținută *ascunsă*, până la recenta sa descoperire la Weimar, de către dl. *Octavian Beu*, fiind apoi prezentată publicului, în interpretarea marei pianiste *Aurelia Cionca*, la Ateneul Român, în prezența M. S. Regelui Carol II, la 17 Dec. 1931.**)

In ciuda multelor mărturii elogioase și a exemplului strălucit oferit de Franz Liszt, muzica noastră națională era amenințată să rămână o umilă cenușereasă uitată în vatră. Trei cauze mari îi închideau calea:

1. Avântul năvalnic al muzicei occidentale.

2. Prea puțina cunoaștere a folklorului muzical românesc, care după începuturi pline de avânt, și foarte înțelegătoare. ca acelea ale talentatului *Carol Micul* (1821—1897), transcris greșit Mikuli după grafica cirilică din Bucovina, sau ale neobositului călător T. T. Burada, abea acuma în anii din urmă, începe a fi scos mai cu spor la lumină; cu tot zelul culegătorilor contemtemporani pasionați ca domnii: *Tiberiu Brediceanu, Bela Bartok*, — fiu al Banatului ca și dl. Brediceanu, — *C. Brăiloiu, Georgescu Breazul* și mai ales, *Sabin Drăgoi*, totuși, ceea ce s'a cules, e încă neasemănat de puțin, față de bogăția latentă.

3. Piedeca principală stă, însă, în greutatea de a ști utiliza și încadra în mod potrivit, elementele esențiale ale melosului poporal românesc în tiparele muzicei universale. Marele Liszt, cum văzurăm, n'a stat nici o clipă la îndoială, dar intuiția sa genială nu se găsește pe toate potecile.

Este extrem de interesant de a observa și urmări, pentru toate genurile de artă, la noi ca și aiurea, cum a oscilat balanța, dealungul timpurilor, între național și strein, între autochton și importat. La noi, întreg secolul al 19-lea a asistat la lupta aceasta, încheiată, acum pe toată linia, cu triumful spiritului național.

Multe conștiințe nobile, treze au pregătit, cu credința lor fermă, cu stăruința lor neobosită, biruința aceasta. Intâi a fost cucerită muzica vocală, corală: cea religioasă, și cea profană. Vom cita numai câteva din numele conducătorilor luptei,

A cincea viziune în altar:
Pescuirea cadavrului și capului lui Const. Brâncoveanu din apele Stambulului. Pictură de Victor Feodorov ce apare luminată în fundul scenei în timpul închinării V. a ingerilor.

dăruiți cu talent și cu râvnă: Anton Pann; Gavriel Muzicescu; Gh. Stephanescu; G. Cucu; Is. Vorobchievici și Eusebiu Mandicevschi, Ciprian Porumbescu și Teodor de Flondor, în Bucovina; Iacob Mureșanu și Gheorghe Dima, D. Cunțanu, Nic. Popovici, A. Sequens și Ion Vidu în Ardeal și Banat. Biruința s'a evidențiat, „*urbi et orbi*"; la București, în Arenele Romane, în 1906, sub comanda hotărîtoare a talentului animatorului cuceritor *D. Georgescu-Chiriac*, a cărui luminoasă creație, corul „Carmen" veghează cu grijă și pricepere la păstrarea și întărirea poziției definitiv câștigate, acum sub conducerea dlui *Chirescu*, talent delicat, format la școala ma-

*) Alte multe, mărturii, și încă nu toate, sunt citate de d. Georgescu-Breazul, în revista „Boabe de grâu" anul V, nr. 8.

**) Vezi: *Oct. Beu*: Franz Liszt în țara noastră. Sibiu 1933. Cp. și ziarul „*Patria*" din Cluj, 1 Dec. 1931, „*Neamul Românesc*" (*București*). *1 Ian. 1932.* Se așteaptă tipărirea partiturei. Toate cele 19 rapsodii „Ungurești" au fost tipărite de Statul maghiar. Noi una singură avem, frumoasă ca toate celelalte, dar indolența nu vrea să știe de ea.

estrului Georgescu-Chiriac. Cu aceeaş râvnă stau în serviciul aceleaşi meniri naţionale, în provincie, reuniunile corale, în frunte cu cele bănăţene, unele vechi de o sută de ani. Conducătorii lor sunt nu numai folklorişti culegători, ci prelucrând şi prezentând în concerte adaptările lor făcute cu pricepere, au reuşit să varieze programele producţiilor corale cu elemente exclusiv autochtone.

Citäm câteva nume deosebit de respectabile: Timoteiu Popovici cel mai bun pedagog muzical (Sibiu, dl. Saxu (Bucureşti) şi dl. N. Oancea (Bucureşti), autorul unei reuşite colecţii de coruri speciale pentru copii, pe versuri voioase scrise de dl. I. U. Soricu; Păr. Fr. Hubic, (Beiuş, apoi Oradea), deschizând, cu talent zelos, drumuri noui muzicei religioase cu acompaniament instrumental; dl. G. Firu, excelent cunoscător al muzicei bisericeşti (Oradea), Bena dir. Conservatorului din Cluj, dl. Şandru (Cernăuţi), dl. Popovici (Iaşi), dl Ştefan Popescu, dirig. corului conservatorului Bucureşti; Iosif Velceanu (Timişoara), Filaret Barbu, urmaşul lui Ion Vidu (Lugoj), apoi Lucian Surlaşiu (Timişoara) dirijorul corului iniţiat de chiar maestrul Sabin Drăgoi, pentru a nu spicui decât foarte puţin, din centrele principale. In muzica religioasă menţionăm, special, activitatea mănoasă a dlui I. Popescu-Pasărea a Păr. Petrescu (Bucureşti, Biserica Sf. Visarion) şi a Păr. Beresovschi dela Chişineu.

Pentru muzica instrumentală, înfiltrarea naţională a fost cu mult mai lentă. Totuşi

A şasea viziune în altar:
Inmormântarea lui Const. Brâncoveanu în ctitoria sa: biserica Sf. Gheorghe din Bucureşti. Pictură de Victor Feodorov ce apare luminată în fundul scenei în timpul închinării VI. a îngerilor.

ea a început timpuriu. Până la cercetarea însemnărilor voluminoase, rămase după călugărul franciscan ardelean Ioan Căianu (1629—1687), amintim la locul întâi exemplul nobil, dat de harnic-onestul *Al. Flechtenmacher* (1822—1898), fiu al Moldovei, din părinţi braşoveni, a cărui *„Uvertură"* pe motive româneşti a fost aplaudată de Liszt în Ianuare 1847 la Iaşi. N'ar trebui dată uitării. Societatea *„Muzica"* a reluat-o în repertoriu, cu dl. *Sim. Nicolescu.* Deasemenea şi orchestra *„Radio"*. Aci, talentul excepţional al genialului *G. Enescu* ne-a împins dintr'o dată în frunte, cu compoziţiile sale simfonice pe motive naţionale, aplaudate la Paris, şi cu acea minunată „Sonata a III-a", pentru vioară şi pian care va rămâne între cele mai înalte culminări înspirate de folklorul nostru muzical.

Exemplul său a creat şcoală, al cărei şef necontestat a rămas maestrul Enescu şi astăzi, unde toate genurile muzicei simfonice şi muzicei de cameră sunt cultivate de talente frumoase, cucerite de inspiraţia naţională, în mod tot mai vădit spre binele lor, şi al cauzei fireşte. Ispitele negative vor sfârşi prin a amuţi.

Rămăsese un singur post principal, unde, nu fără părere de rău, ne ştiam în carenţă, anume: muzica dramatică, muzica de scenă: opera, baletul, şi misterul sau oratoriul scenic. In genere, teatrul e gen complicat care înfloreşte mai rar şi mai greu.

Incercări laudabile au fost şi aci, de bună vreme, dela precursorii onorabili Al. Flechtenmacher şi Ed. Candella, Ciprian Porumbescu şi T. de Flondor, G. Stephanescu şi Al. Catargiu, până la contemporanii Tiberiu Brediceanu, V. Gheorghescu, I. Nonna-Otescu, M. Jora, E. Monţia, C. C. Nottara, C. Negrea, Al. Zirra, Ionel Borgovan, Andreescu-Scheleti, M. Andricu, P. Constantinescu, aproape că am putea cita pe toţi simfoniştii, până la dnii Al. Alexandrescu, T. Rogalschi, D. Cuclin, Stan Golestan, D. Bohociu, N. Enacovici şi I. Perlea, cu realizări sau preocupări de muzică de scenă.

In balet, bucovineanul Grigore de Pantazi crează scenarii foarte isteţe, cari au fost aplaudate şi la Viena, Praga, Schönbrunn. Opera Imperială vieneză îi montează în 1910, baletul *„Nippes"*, cu muzica de Bayer, ţinut peste 100 de ori în repertoriu; s'a dat şi la Bucureşti, după războiu

cu succes mare; astfel, dl. Pantazi a prilejuit scrierea unei excelente partituri, în stil românesc, de H. Kirchner, pentru poemul său choreografic *„Floarea Soarelui"*. reprezentat cu succes strălucit la Cernăuţi, în 1933; deasemenea, are un poem choreografic *„Luceafărul"*, după Eminescu, cu muzica de Raoul Mader. Balet românesc monumentul este *„Poemul Etnografic"*, de Tiberiu Brediceanu, o singură dată inscenat complet, la Bucureşti, la aniversarea celor zece ani dela Unire; ar trebui să împodobească scena la toate ocaziile festive.

Opera însă, continuă să întârzie. Generosul G. Enescu fixase un premiu considerabil pentru întâia operă românească originală, naţională. Premiul fu, însfârşit, câştigat prin chiar hotărîrea donatorului, de un *om nou, venit din Banat:* **Sabin V. Drăgoi**, directorul Conservatorului din Timişoara, cu opera *„Năpasta"*, reprezentată în premieră, la Bucureşti, în seara memorabilă de 30 Mai 1928, cu neasemănat succes, care s'a repetat, dela spectacol la spectacol.*)

La propunerea maestrului Enescu, fericit de a fi cunoscut acest nou talent excepţional, menit să-i continue şcoala, Sabin Drăgoi a fost distins, în 1933, şi de Academia Română, cu *„Marele Premiu Năsturel"* care nu se dă, decât periodic, cu caracter de consacrare definitivă pentru opera unei personalităţi cu adevărat creatoare. Sabin Drăgoi a fost al optulea premiat, după V. Alexandri (1881), Al. Odobescu (1889), G. Coşbuc (1897), Ion Sârbu din Rudăria (1905), G. Murnu (1913), Al Vlahuţă (1917) şi Liviu Rebreanu (1921).

Imediat după *„Năpasta"*, autorul ei s'a gândit la un al doilea monument de muzică scenică, închinat de data aceasta muzicei sacre: astfel a luat fiinţă misterul sau oratoriul scenic *„Const. Brâncoveanu"*, cu care s'a deschis, la 25 Oct. stagiunea 1935/36 a Operei din Bucureşti. Actualmente are în lucru o operă comică: *„Chin Ianulea"*, aproape de a fi terminată. Astfel, vom avea dela Sabin Drăgoi 3 modele pentru fiecare din genurile mari ale muzicei dramatice.

Tot acest an 1935, anul comemorării lui Horia, anul multor porniri spre viaţă naţională nouă, ni-a adus şi terminarea operei grandioase, la care lucra maestrul Enescu pentru Paris: *„Oedip Rege"*.

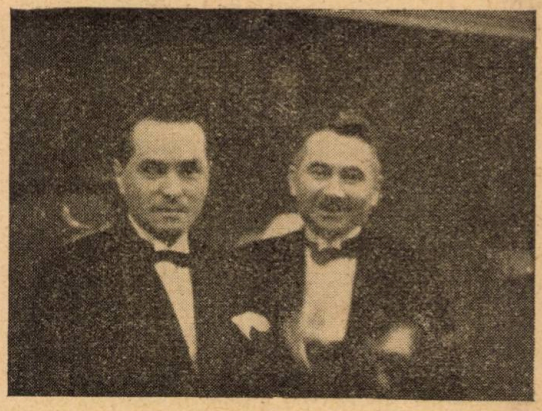

Dnii Sabin Drăgoi şi prof. Const. Nedelcu în loja operei la premieră în momentul când compozitorul primeşte aplauzele publicului.

Realizările monumentale de muzică, a căror lipsă o simţiam, ni-au venit deci, în calităţi de seamă, în forme cari vor rămâne pentru toate veacurile.

Simţim desrobirea: la reprezentaţia de gală, ce s'a dat la Opera din Bucureşti, în beneficiul Basarabiei, la 18 Dec. 1935, în loc de „Boris Gudunov", cum fusese hotărît şi anunţat după moda veche a direcţiilor tributare, s'a cântat, la dorinţa M. S. Regelui Carol II opera *„Constantin Brâncoveanu"* a bănăţeanului Sabin Drăgoi.

Aici este locul să amintim de frumoasele decoruri ale acestei opere şi de sugestivele scene cari au fost pictate de artistul Victor Feodorov, pe cari le publicăm în cadrul acestui articol.

Credem că, acum, a înţeles fiecine: s'au împlinit soroacele: *incipit vita nova! Ale noastre dintru ale noastre.*

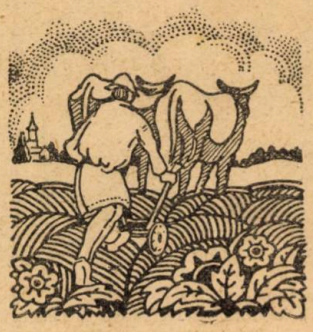

*) E cu atât mai uimitor, de ce se reprezintă atât de rar această realizare; în stagiunea 1934/35, de exp. s'a cântat numai de 2 ori.

Urme de graiu bănățenesc din secolul al XV-lea

de prof. Emil Petrovici

Fazele mai vechi ale unei limbi le putem cunoaşte cel mai bine din vechile texte scrise ale limbii respective. Astfel limba românească din sec. XVI poate fi studiată din întâile noastre manuscrise ca de ex. *Codicele Voroneţean*, *Psaltirea Scheiană*, etc. şi din tipăriturile româneşti din acel veac. O fază mai veche a unei limbi, pentru care nu există texte scrise, trebue reconstruită cu ajutorul studiului comparativ al dialectelor acelei limbi şi al limbilor surori şi cu ajutorul studiului numelor de localităţi. Un auxiliar nepreţuit în cunoaşterea unor forme mai vechi ale unei limbi este însă studiul elementelor acelei limbi intrate — într'o epocă mai veche — în vre-o limbă streină învecinată.

Imprumuturile dau adeseori lămuriri preţioase asupra istoriei unei limbi chiar când există texte în acea limbă. Un exemplu clasic ni-l oferă problema pronunţării latine a grupurilor — ce — ci —. Pentru studiul istoric al limbilor romanice este de mare importanţă să ştim cum pronunţau Romanii cuvintele ca Caesar, cellarium, „pivniţă, celar". Ştim că astăzi în şcoli se pronunţă sau ca româneşte şi italieneşte *Cezar*, *cellarium*, sau după moda germană *Ţezar*, *ţellarium*, sau în sfârşit, în Franţa *Sezar*, *sellarium*. Judecând însă după împrumuturile pe care le-au făcut vechii Germani şi vechii Greci din latină, trebue să conchidem că niciuna din pronunţările de mai sus nu e latină, ci datează din epoci mai recente când latina evoluase înspre diferitele limbi romanice de astăzi. Anume germanii, din timpurile cele mai vechi, au pronunţat cele două cuvinte latineşti amintite mai sus *Kaiser*, *Keller*, iar Grecii *Kesar*, *kelari*. Chiar dacă n'am avea o sumedenie de exemple asemănătoare, ci numai pe acestea două, şi tot ne sunt de ajuns, ca să putem afirma că Romanii pronunţau Kaesar, kellarium.

Metoda aceasta o putem aplica şi graiului bănăţean din sec. XV, din care veac, firește, nu ni s'a păstrat niciun text din Banat. Şi iată cum: In cursul sec. XV s'a aciuat în regiunea muntoasă dintre Reciţa şi Oraviţa, în jurul localităţii fruntaşe Caraşova, un grup de Slavi sudici, refugiaţi în Banat — de groaza Turcilor — de undeva din Sârbia Veche, dintre oraşele Prizren şi Ipek (numit astăzi Peci). Aceşti Slavi — numiţi Caraşoveni dela localitatea cea mai de seamă a lor Caraşova — aşezându-se în parte cu Români, au împrumutat din graiul românesc local, îndată după venirea lor, o sumedenie de cuvinte.

Examinând aceste cuvinte, despre care putem presupune că au intrat în graiul Caraşovenilor încă în sec. XV, constatăm că ele se deosebesc în unele privinţe de cuvintele româneşti corespunzătoare din graiul românesc din Caraş. Explicaţia acestor deosebiri nu poate fi alta, decât că Slavii din Caraşova le-au auzit pronunţate altfel de cum le pronunţă astăzi Românii din judeţul Caraş. Studiind aceste deosebiri vom putea reconstrui unele particularităţi ale graiului românesc bănăţean, aşa cum se vorbea în judeţul Caraş.

Una din trăsăturile cele mai caracteristice ale graiului bănăţean de astăzi este pronunţarea lui — *ce* —, — *ci* — literar ca — *şie* —, — *şi* — (în lipsa unui alt semn, transcriem cu *ş* acel sunet bănăţean, familiar şi tuturor Moldovenilor, cu toate că nu este de loc un *ş*). Astfel în Banat se zice *şierb* în loc de *cerb*, *şiur* în loc de *ciur*, etc. Să cercetăm acum cuvintele de origine românească din graiul caraşovenilor şi să vedem cum sunt reprezentate în ele grupurile — *ce* —, — *ci* —! Din forme ca *cerbul* „brezaia, turca, numită astăzi în Caraş *şierbuţu*", *ciurari*, „ţigani nomazi, adecă ţigani care fac ciururi", etc. vedem că elementele româneşti ale graiuiui slav din Caraşova,

lui — *ce* —, — *ci* — din limba literară le corespunde tot — *ce* —, — *ci* —. Aceasta se explică prin faptul că aceste grupuri s'au pronunţat mai de mult, poate până prin sec. XVIII, ca — *ce* —, — *ci* — şi în graiul românesc din Banat. Caraşovenii au împrumutat cuvintele ca *cerbul, ciurari,* pe timpul când şi Românii din Banat ziceau *cerb, ciur,* nu ca astăzi *şierb, şiur.*

Un singur cuvânt caraşovenesc prezintă — *şi* — în loc de — *ci* —, anume *şikora* „cicoare". Aceasta trebue să fie un împrumut mai nou, de când Românii bănăţeni zic *şicoare,* nu *cicoare.*

Intâia concluzie, ce se desprinde din expunerea noastră este: In epoca mai veche a relaţiilor dintre Românii bănăţeni şi Slavii din Caraşova, care s'au aşezat în Banat prin sec. XV, Românii bănăţeni pronunţau în *cerb, ciur,* nu ca astăzi *şierb, şiur,* etc.

O altă caracteristică a graiului bănăţean de astăzi este pronunţarea ca — *ce* — *ci* — ge—,—gi—a lui — *te* —, — *ti* —, — *de* — *di* — literare. Se zice *carce, pecec, priecenie,* etc. în loc de *carte, petec, prietenie,* etc. In graiul Caraşovenilor cuvintele de mai sus se pronunţă *kart'e* „carte de joc", *pet'ak* „petec", *pret'inie.* De altfel exemplele sunt numeroase: *bat'ala* „bătează la ţesut", *orend'ita,* „diretică sau cum se zice în Banat *orângeşce", t'asca* „teasc", *vit'az* „viteaz" etc. Ceea ce notăm prin — *t'e* —, — *t'i* —, — *'d'e* —, — *d'i* — sunt acei *t, d* muiaţi ce se aud în majoritatea graiurilor din Ardeal. I-am putea scrie şi — *ty* —, — *dy* —, deci *cartye, orendyita,* etc., trebue deci să presupunem că şi Românii bănăţeni au pronunţat mai de mult *cart'e, pet'ec, orând'it,* etc. ca astăzi ardelenii. De altfel — *t'e* —, — *t'i* —, — *d'e* —, — *d'i* — sunt etape intermediare prin care negreşit a trebuit să treacă — *te* —, — *ti* —, — *de* —, — *di* —, ca să ajungă la — *ce* —, — *ci* —, — *ge* —, — *gi* —.

Intr'un singur caz au caraşovenii — *ce* — în loc de — *te* — din limba română literară, anume în cuvântul *parce* „parte şi zestre (în judeţul Caraş zestrea se numeşte *parce*)". Şi acesta, ca *şikora,* este un împrumut mai nou, de când bănăţenii l-au prefăcut pe *pâr'te* mai vechiu în *parce.*

A doua concluzie care se impune este următoarea: Bănăţenii, într'o epocă mai veche, dar nu mai veche decât sec. XV, au pronunţat ca ardelenii *cart'e, und'e,* etc., nu ca astăzi *carce, unge,* etc.

In zilele noastre, în Banat, ca în aproape toate graiurile daco-române, nu se mai aude — *l* — din formele articulate ca *omul, calul,* etc., ci se zice simplu *omu, calu,* etc. In elementele româneşti ale graiului slav din Caraşova întâlnim însă adeseori pe acest — *l* —. Iată câteva exemple: *cerbul, faşul* „cumnat" (în Banat se numesc unul pe altul *făşiu* cei doi bărbaţi care s'au căsătorit cu două surori), *Murgul* „nume de cal", *varul* „văr", etc.

A treia concluzie: Mai demult, cu siguranţă până în sec. XV, dar poate şi în secolele următoare, Românii bănăţeni îl pronunţau încă pe — *l* — din formele articulate ca *omul, calul,* etc.

După cum era de aşteptat, şi mai de mult în Banat, în loc de *z* din limba literară, se pronunţa *dz.* La fel şi în împrumuturile româneşti din graiul Slavilor caraşoveni: *budza* „buză", *kukurudza* „porumb", *spet'adza* „zăvor, amnar la sulul dinainte al războiului de ţesut", *spudza* „spuză" etc.

Se ştie că acesta este unul din caracterele arhaice ale graiului bănăţean, deoarece acest *dz* formează etapa intermediară, mai veche, prin care *d* latinesc a trecut la *z* din limba literară: *dico* a devenit întâi *dzic,* pe urmă *zic.*

Tot o trăsătură arhaică a graiului bănăţean, care se mai întâlneşte numai la Românii balcanici, este păstrarea lui *n'* muiat latin vulgar în cuvinte ca *vin'e, cun', călcân',* pentru *vie, cuiu, călcâiu,* latineşte *vinea, cuneus, calcaneum,* iar în latina vulgară *vin'a, cun'u, calcan'u* (*n'* înseamnă *n* muiat, ca *gn* francez). E natural ca acest *n'* să-l regăsim în elementele româneşti intrate în graiul slav din Caraşova: *furkon'* „furcoiu", *laturon'* „lăturoiu (în pânză)", *muron'* „strigoiu", *rin'av* »râios«, în Banat *rân'os, vaduvon'* »văduv«, etc.

Dar graiul bănăţean a mai avut un sunet muiat latin vulgar, pe care l-a pierdut de vre-o câteva secole, anume pe *l* muiat. Cuvintele *chee, chiamă, fin* s'au pronunţat cândva în Banat, ca de altfel la toţi Daco-românii, *cl'ee, clamă, fil'in,* în

tocmai cum Macedo-românii zic şi astăzi *cl'ae, cl'amă, hil'in* — formele latineşti erau *clavis, clamat, filianus*, iar cele latine vulgare *cl'ave, cl'ama, fil'anu* (au notat' cu *l'* pe *l* muiat, asemănător cu ceeace Italienii notează *gli*). Acel *l'* a dispărut din graiurile daco-româneşti înainte de apariţia întâilor texte româneşti. E sigur că în Banat a existat încă în sec. XV, deoarece îl găsim în împrumuturile româneşti din graiul caraşovenesc. Astfel la Caraşova se zice: *fel'in* „fin", *fil'ena* „fină", *fol'ofia* „foiofoiu", *mal'* »main«. O formă foarte interesantă ne oferă cuvântul *strigl'ata* „străghiaţă, laptele de oaie închegat", care ne aminteşte şi forma românească de astăzi din Caraş *străghiată* — cu *t* nu cu *ţ* — precum şi formele meglenoromână *strigl'ată* şi săceleană *ştirighiaţă* — cu *stri* — în loc de *stră*.

In textele de origine din Banat din sec. XVI, de ex. în Palia tipărită în anul 1581 la Orăştie, nu găsim urme de acest *l'*. Cum ştim pe de altă parte că Slavii dela Caraşova au venit în Banat în sec. XV, putem conchide că în sec. XV se pronunţa încă în Caraş cu *l'*. Totuşi în unele cuvinte a putut să se menţie şi mai mult: astfel în dicţionarul român-latin al Anonimului din Caransebeş, redactat pe la 1700, cuvântul *chee* e scris *kleje*.

In graiul Slavilor dela Caraşova s'au mai păstrat şi unele cuvinte româneşti pe care nu le mai întrebuinţează Românii din Caraş. Astfel Românii cărăşeni zic pălărierului *utăr*, cu un cuvânt împrumutat dela Şvabii din Banat, pe când caraşovenii zic *palariaş*; zarzavaturile se numesc româneşte în judeţul Caraş *grinţaituri* — nemţeşte *Grünzeug*, — pe când caraşovenii le zic cu un frumos termen vechiu românesc *legume*; cărbunarul se chiamă în Caraş *vătrari*, iar la Slavii caraşoveni *karbunar*; mengheneaua fierarului are la Români un nume de origine ungurească, *şăitău*, pe când la Caraşoveni termenul e românesc: falka. In Banat, ca de altfel şi în Crişana, Bihor şi o bună parte a Ardealului, bobocul de floare se numeşte *pup* care pare a fi de origine sârbească; la Caraşova bobocul se numeşte cu vechiul termen general românesc *mugur*. Un foarte frumos rest din vocabularul vechiu românesc, neatestat până acum în niciun alt graiu românesc, ni-l prezintă numele de loc din hotarul comunei Caraşova *Pinet*, care în limba veche românească a trebuit să însemne „pădure de pini", termen format cu sufixul „et" ca *făget, brădet*. etc. Forma latinească a fost *pinetum*, »pădure de pini«.

In rezumat, în sec. XV — şi încă vreun secol două în urmă — bănăţenii ziceau *cerb, ciur, cart'e, und'e, cerbul, vărul*, nu ca astăzi *şierb, şiur, carce, unge, şierbu, văru*. Formele vechi bănăţene sunt în fond formele literare de astăzi şi formele general româneşti din vremea aceea (cu excepţia lui *cat'e, und'e* care sunt numai ardeleneşti). Chiar *dz* din *budză, spudză* şi *n'* din *cun', călcân'* nu erau arhaisme caracteristice exclusiv graiului bănăţean, ci se găseau în multe graiuri româneşti deoarece le întâlnim şi în întâile noastre texte.

Insă păstrarea aşa de târzie — până în sec. XV. — a lui *l* muiat în cuvinte ca *til'in, fil'ină, mal', strigl'ată*, etc. a constituit un arhaism care a conferit graiului bănăţean un loc aparte în complexul graiurilor daco-române şi care l-a aşezat mai aproape de dialectele româneşti sud-dunărene. De altfel şi geograficeşte Banatul e mai aproape de regiunile unde se vorbesc dialectele aromân, meglenoromân şi istroromân. Astăzi, când *l'* a dispărut şi în Banat, arhaismul care face legătura dintre Banat şi dialectele noastre din Sudul Dunării este păstrarea celuilalt sunet muiat latin vulgar a lui *n'*, în cuvinte ca *vin'e, cun', călcân'*.

Poemă simplă pentru durerea mea

Lumina a fugit râzând.
Din unghere mă pândeşte groaza.
Mi-e frig...

Tată,
îţi ghicesc sufletul mângâindu-mi fruntea,
îl aud şoptind, îl aud umblând,
Prin somn, îl simt îngenunchiat alături de visul meu
Şi-l văd pâlpâind în lumina candelei,
De-asupra icoanei.

Adormirea ta mi-a îmbătrânit inima
Pe care oamenii mi-o cred încă senină
Şi mâinile-ţi moarte mi-au luat viaţa de pe buze.

întunerecul urlă şi teama mă 'năbuşe.

. . . Tată,
în racla ta răsare soarele vre-odată?

Coca Farago

Seara de Sân-Vasii

— Trecut şi prezent —

de Elena Dr. Bogdan

Uriaşa frescă socială, care se perindează în faţa noastră în fiecare seară de Sân-Vasii evocând impresionante tablouri şi amintiri din trecut şi prezent, a căror reconstituire o necesită subiectul pentru a le apropia şi compara, întemeiate fiind în calea eternei evoluţii de interese reciproce, ne sguduie, ne fericeşte, ne doare şi ne'ncântă în aceiaşi vreme într'un amalgam nesfârşit de sentimente umane care se întâlnesc.

Fiorii se sporesc în măsură ce se apropie despărţirea, iar ultimele momente ale vechiului an vor lungi şirul celor fără număr, coboriţi în neantul uitării, ori zăvoriţi împreună cu toate celebrităţile istorice ori politice, artistice ori literare ale respectivelor epoce, în infinitele vrafuri ale tradiţiei diferitelor popoare, pentru a le readuce din când în când la lumină, statornicind exemple de toate categoriile. Să nu uităm, că toate evoluţiile succesive ale speţei, toate achiziţiile umanităţii în mersul ei istoric, sunt înregistrate şi reţinute. Dorm în noi toate achiziţiile strămoşilor şi societăţilor, cari ne-au precedat, răscolindu-ne simbolurile limbagiului, ale artei primitive sub forma unor imagini arhaice, după cum bine ne călăuzeşte Jung în „Urtümliche Bilder". In orice individ zac astfel imagiile strămoşilor, ale eroilor, rezidiuri ale unei vieţi sociale dispărute.

Condiţiunile de rasă, de climat, de temperament variază dela popor la popor, însă cum începutul şi sfârşitul fiecăruia dintre noi este egal, acest destin comun ne încheagă şi apropie, ridicându-ne la concepţii superioare totalitare şi altruistice, cari ne colectivează cu resignare sub stigmatul efemerităţii lumeşti.

Această efemeritate, ne trezeşte din dulcegăria înşelătoare a reveriilor şi iluziilor, ne coboară şi dela ipotezele abstracte, trunchiind realitatea psihică, care se adapă din crudul adevăr al vieţii, pe care o trăim.

Continuând ancheta, filmele trec dela interior spre exterior. Vedem conflictele dintre puternicii politicei internaţionale, cu interesele lor, care nu mai inspiră optimismul pe care se clădea numai cu un an înainte pacea Europei, sau mai bine zis a întregului Univers. Problema tăşneşte din adâncuri şi se pune mai puţin spiritual, căci realitatea este mult mai gravă, decum ne-o creionează fugar cotidianele, tratându-o după diferitele dorinţi de elanuri, ori grupări politice.

Universul s'a oprit la răspântia unor intenţii, ca şi la o conjunctură fatală, care ne angajează pe toţi deopotrivă sub un lanţ infinit de interese. O totală schimbare de metode i-se cere bătrânei Europe, căci se semnalează o atmosferă tot mai încărcată în această multiplicitate de interese şi nuanţe.

Până când nobilul sânge italian se amestecă în şiroaie cu cel etiopian pe terenurile sălbatice din Africa orientală, strategia viitorului se stabileşte rece şi matematic aducând verdicte. Interesul e totdeauna suveran, iar sentimentul trebue să i-se subordone cu supunerea sclavului, care n'are cuvânt. Prezicerile sunt premature, viitorul e chemat să verifice, dacă creerul fără suflet poate construi fericire de durată pentru omenire.

O enervare preliminară, o presimţire reală de război, semne de nelinişte de neastâmpăr supune civilizaţia vecinic ultragiată unui aspru rechizitoriu.

Puţini se mai întreabă, cari sunt progresele universale în ştiinţă şi artă, faţă de anul 1934, deşi fizionomia arhitectonicei literare a dovedit frumoase rezultate. Superficialitatea scrisului, după carnagiul din 1914—1918 manifestează îndreptări remarcabile. La noi românii deasemenea o pleiadă viguroasă de scriitori şi poeţi îşi etalează perlele literare, ridicându-ne în sfera naţiunilor dominante. Potopul revistelor şi ziarelor, a realizat o emulaţie binefăcătoare, care din nizuinţi concentrice va repurta succesul trimfului individual.

Banatul prin fluxul popular şi-a creiat forţe inponderabile, isvorite dintr'o ambianţă intactă, plină de originalitate. Curentul de opinii şi principii multicolore şi-a întins mâna prietenească la isvorul nesecat de cultură strămoşească. In progresul mecanic al împrejurărilor vieţii de toate zilele, tresărim la îngândurarea fermecătoare, care ne conduce spre existenţa reală, isvorită din rădăcina fiinţei noastre naţionale.

Dacă am colinda pe drumuri străine, dacă neam coborî intenţiile în eterna rivalitate şi luptă a vieţii cotidiane, dacă am fost nedrepţi în sentinţele aduse, sau am greşit în orice formă, deodată cu începerea noului an, să cercăm o ispăşire, ca din această desfăşurare de forţe şi energii, dominând escursiile noastre psihice, să aplicăm un fel de termometru moral spre desvoltarea acelui optimism intim, în forţele şi capacităţile noastre, inspirator de energie, voinţă şi dorinţă de a perpetua numai binele spre progresul general al omenirei şi în special al neamului nostru, căci anii merg şi vin, dar noi trebue să trăim nu numai pentru acel „azi", care se iroseşte, dar mai ales pentru „mâine", pentru a nu călca niciodată comandamentele evanghelice.

Femeia română în apostolatul ei nobil este un far de lumină pe orizontul vieţii noastre sociale. Poartă întrânsa intuiţia, ca şi isvor nesecat de inspiraţie în diversitatea preocupărilor, cari o angajează azi. Prin inteligenţa ei scânteietoare poate repurta succese admirabile spre binele patriei şi în avantajul civilizaţiei şi culturei. Pe lângă aceste comori sufleteşti trebue însă să preconizeze cu tenacitate credinţa creştinităţii, pentru a-o planta din generaţii în generaţii, lăsând'o ca un talisman copiilor ei, amintindu-şi necontenit cuvintele lui Hristos, care invitat la masa celor două samarinence a zis cu delicateţă celei, care a rămas acasă şi n'a mers în templu ca să pregătească totul, pentru primirea demnă a Mântuitorului în conformitate cu datinele şi exigenţele acelor vremuri: „Marto, Marto te sileşti şi de multe te îngrijeşti, însă omului una-i trebue (credinţa), care nu se va lua dela dânsul"!

Literatura modernă elenă

de Caius Văleanu

Spre sfârşitul secolului trecut, întroducerea limbei populare în literatură a fost prilejul unui nou şi serios avânt pentru scrisul şi gândirea elenă şi a produs un şir de talente, din cari multe desfăşoară şi azi încă o rodnică activitate pe tărâmul literar.

Insuşirea limbei populare (aşa numită „*dimotiki*") şi părăsirea limbei arhaice („*catharevussa*") — ce nu a fost altceva decât o tendinţă spre readaptarea limbei clasice elene, ne mai vorbită de nimeni, — nu a fost înfăptuită fără mari frământări, ale căror origine trebue căutată în epoca luptelor pentru independenţă.

In 1830, noul Stat elen, înfiinţat după zece ani de lupte eroice, nu cuprinde decât vreo câteva sute de mii de suflete, aproape în întregime ţărani săraciţi, cu un număr foarte mic de familii „burgheze", abia eşite şi ele de o generaţie două, din rândurile ţăranilor. Limba elenă, din timpul înflorirei civilizaţiei clasice până la începutul secolului al XIX-lea, a suferit schimbări aşa de radicale, încât era o limbă nouă cu desăvârşire.

Statul modern elen, având nevoie de o nouă clasă conducătoare, a recrutat-o, în cea mai mare parte, printre Grecii din Phanar, unde în umbra Patriarhatului dela Constantinopol a continuat, în tot timpul dominaţiunei turceşti, o viaţă grecească inspirată din cele mai curate tradiţii bizantine. Acolo trăiau descendenţii vechiilor familii bizantine şi acolo Biserica ţinea trează conştiinţa naţională grecească, îngăduind astfel renaşterea Statului independent elen. Acolo s'a format în decursul secolelor o limbă „înţeleaptă" pe care populaţia nu o prea înţelegea, dar a fost păstrată de biserică, în dorinţa, cum s-a văzut mai sus, de a apropia cât mai mult limba modernă de cea clasică.

Sub influenţa acestor phanarioţi veniţi în Ellada independentă, „*catharevussa*" s'a impus cu desăvârşire pe tărâmul literar. Aşa numiţii „purişti" au fost stăpâni, timp de multe decenii, pe gândirea şi literatura elenă.

Apostolul tendinţei „puriste" a fost poetul *Adamiados Korai* (1748-1833), originar din Smirna, care a avut o înrâurire foarte mare asupra desvoltărei întregei vieţi literare. A trăit mulţi ani la Paris, în timpul revoluţiunei franceze, de unde a scris prietenilor săi din Grecia nişte scrisori, foarte apreciate până în zilele noastre. A făcut şi câteva critici foarte bune a tragediilor clasice elene. In faţa limbei populare vorbită de popor şi a limbei savante întrebuinţată de biserică, *Korai* a încercat să urmeze calea de mijloc, curăţind greaca savantă de formele prea arhaice şi netezind limba populară. Aşa s-a născut „*catharevussa*", care e azi încă limba oficială a Statului, a Universităţilor şi a fost până acum 45 de ani şi limba literaturei şi a presei.

Korai e privit ca întemeietorul şcoalei puriste denumită şi „*Şcoala Ateniană*", care a produs elemente de mare valoare ca, de pildă, *Dumitru Paparigopulos*, mort foarte tânăr, şi *Spiridon Vasiliasis* (1845-1874) care a scris câteva tragedii, din cari „Galathea" a fost tradusă şi în franţuzeşte.

Acestei şcoale aparţin toţi romanticii Elladei moderne, în frunte cu fraţii Alexandru şi Panayoti Sutzo, Achil Paraschos, Alexandru Rangabé şi mulţi alţii.

O menţiune deosebită merită şi *Emanuel Rhoidis* (1835—1904) a cărui carte „Papeasa Ioana" a cunoscut pe vremuri un succes resunător. Rhoidis, prin criticile lui literare, a înfluenţat adânc literatura contimporană lui.

In 1888, apariţia cărţei „Călătoria" de *Ion Psicharis* (1854-1929) a stârnit senzaţie, fiind cea dintâi lucrare literară scrisă în limba populară. Acest scriitor a întrebuinţat în toate lucrările lui ulterioare limba numită „dimotiki" şi a produs o adevărată renaştere literară în Grecia. Fiind combătut cu înverşunare de „purişti" — (tineretul universitar amestecându-se în lupta celor două tabere, au căzut chiar victime în timpul manifestaţiunei de stradă)

—, Psicharis a reuşit totuşi a impune folosinţa limbei populare în literatură. Ajutat de o pleiadă de discipoli, ca Al. Pallis, D. Tangopulos, Menos Philintas şi Al. Photiadis, a reuşit să înlăture cu desăvârşire limba „catharevussa" din toate manifestaţiunile literare. Aceasta se menţine azi numai în domeniul ştiinţei şi al activităţei oficiale.

Reforma lui Psicharis a înfluenţat şi asupra lui *Costis Palamas*, care e privit azi ca cel mai de seamă poet al Elladei moderne. Născut în 1859, la Misolonghi, a venit în 1875 la Atena, unde trăeşte şi acum. Folosind la început, ca de altfel toată lumea, „catharevussa", a devenit, după apariţia „Călătoriei" lui Psicharis, cel mai înflăcărat adept al limbei populare. Dela 1886, când a apărut primul său volum de versuri „Cântecele Patriei mele" până la ultimul, apărut nu de mult, întitulat „Versuri timide şi înţepătoare" a cunoscut un succes foarte mare, care a mers crescând şi azi toată lumea îl priveşte ca cel mai mare poet elen. Poeziile lui au fost traduse şi în franţuzeşte şi în englezeşte şi Romain Rolland nu s-a sfiit a spune că „Palamas e cel mai mare dintre poeţii europeni în viaţă". Candidat la premiul Nobel pentru literatură, Costis Palamas e cu siguranţă figura dominantă a literaturei contimporane elene.

Foarte apreciaţi sunt şi poeţii *Jean Polemis* (1862-1924) şi *Costis Hadjopulos* (1871-1920), acesta din urmă obţinând un mare succes cu traducerea lui „Faust".

Lambros Parphyra (1897-1932) a publicat un singur volum de poezii „Umbre", de o melancolie mişcătoare. Şi *Jean Gryparis*, născut în 1871, Directorul Teatrului Naţional elen, a publicat numai un singur volum de poezii „Scarabee şi Teracote", foarte apreciat de public. Gryparis a mai tradus în greaca modernă câteva tragedii antice.

Poetul *Constantin Cavafis* (1868-1933) prin felul lui foarte personal de a scrie, cu un limbagiu arhaic, e foarte discutat. Ridicat până în cer de admiratorii lui, e aspru criticat de mulţi critici literari, ceeace nu împiedică succesul crescând al operelor sale.

Foarte apreciaţi de amatorii de poezii sunt doi poeţi contimporani, din nenorocire prea repede dispăruţi, *Costas Caryotakis* şi *Romos Philyras*, cari amândoi au sfârşit în chip tragic o viaţă plină de nădejde.

Mihail Argyropulos, laureat al Academiei în 1931, *Sotiris Skepis*, *Angelos Sikelianos*, animatorul, împreună cu soţia sa, a cultului delfic, *Costas Varnalis* şi *Costas Ouranis* merită a fi amintiţi ca cei mai buni printre poeţii actualei generaţiuni.

Prozatorul modern, cel mai cunoscut publicului din străinătate, e *Constantin Christomanos* (1867-1911), care a devenit celebru cu „Cartea Impărătesei", jurnal patetic al prieteniei sale cu Impărăteasa Elisabeta a Austriei. O altă carte „Păpuşa de ceară" a întâmpinat un deosebit succes şi a fost tradus în franţuzeşte de Jean Dargos.

Singurul romancier de profesiune al Elladei moderne e *Grigore Xenopulos*, născut în 1867, care a scris nuvele, romane şi poveşti, foarte răspândite printre publicul cetitor. El a întrodus, în 1894, în literatura elenă romanul de moravuri cu cartea „Margareta Stepha" şi drama socială cu „Tatăl adoptiv". Operile lui au avut o deosebită înrâurire asupra publicului elen, obicinuindu-l cu proza scrisă în limba populară, pe care până atunci a vorbit-o numai, fără a o şi ceti.

Scriitorii Vutiras, Anton Travlandonis, D. Kokinos, Stratis, Myrivillis, sunt apreciaţi de public. Cel din urmă a scris un roman având ca subiect războiul, care a apărut nu de mult în traducere franceză în Editura Flammarion.

Intreaga mişcare literară e mult înfluenţată de Clubul literar „*Parnassos*", care în fiecare an acordă numeroase premii literare. Pe lângă acesta, atât Statul cât şi foarte mulţi particulari sprijinesc foarte serios scriitorii şi poeţii eleni, dând o largă posibilitate de manifestare tinerelor talente.

Un Dumnezeu

de Costis Palamás

Se naşte azi în mine un Dumnezeu!
şi trupul meu în templu se preface,
nu-i ca 'nainte staul umilit;
lucesc în mine stelele de pace.

Pe fruntea-mi a descins o stea de zeu:
la Domnul arătaţi-vă, e ceasul,
din tainicele voastre meleaguri
aduceţi daruri, Magi lui Dumnezeu.

Aduceţi-mi, o Crai, — e voe sfântă —
smirna speranţei, tivanul credinţei
şi aurul iubirii! La astfel de taine
gându-omenesc nu are biruinţă!

Iar sus, candide tronuri, îngeraşi
cu psalmii dulci ai nemuririi cântă
deosupra inimii mele — leagănul lui —
din cer în coruri, naşterea cea sfântă...

Lucesc în mine ceruri de rubine
şi trupul meu, un staul umilit,
în templu se preface de granit.
O! azi un Dumnezeu se naşte 'n mine!

Rugăciunea umilului

de Zaharias Papantoniu

Doamne, seara dacă s'a lăsat,
ruga mea iţi rostesc. In lume, alt suflet,
afară de al meu n'am vătămat.

Iubiţi mi-au fost acei ce m'au lovit
şi mi-am păstrat amărăciunea în suflet.
Pe mine bucuria m'a ocolit.
N'aştept. Păcat nădejdea-i. Dar iubesc
ca pe o fericire din înaltul
cerului ameninţarea nopţii.

Afar 'de vânt la poarta mea nu bate nimeni altul.

N'am glorie. Sunt faptele-mi o linişte în umbră.
Pădurile am privit,
Am ascultat ploaia de vară.
Am dat copiilor bucurii şi câinilor mângâiere
şi-am spus atâtea „bune seri"
câţi înhămaci am întâlnit, venind trudiţi pe drum de seară.

Acum n'am nimic de lepădat, de reţinut.
N'aştept răsplată. E prea mare nădejdea asta pentru mine.
Fă, Doamne, să mă prăpădesc, fără de retrăire...
Iţi mulţumesc pentru câmpii şi pentru munţii ce-am văzut.

Traduse din greceşte:
de Ant. Mistakide

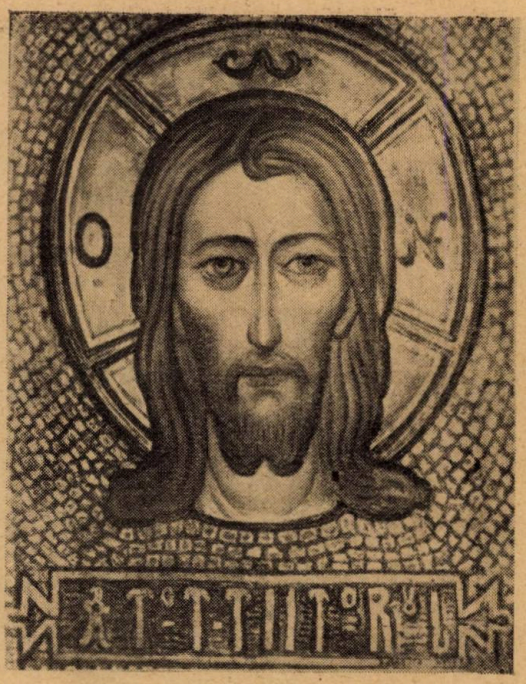

Ionel Ioanid. Atotţiitorul

Spre Atotţiitorul

O taină adâncă
In suflet pătrunde,
Când vezi, ce minune
Pământul ascunde.

Arunci o sămânţă
In huma urâtă,
Ea moare şi iară
O vezi răsărită.

Dar orice putere
I-ar da rădăcina,
Nimica n'ajunge
De n'ar fi — lumina.

Puterea cerească
O trage la soare,
O creşte şi-i coace
Şi roada din floare.

Această 'ntocmire
Eternă ne'nvaţă:
Pământul cu Ceriul
Dau lumii viaţă.

Şi noi, ca sămânţa —
Spre Atotţiitorul
'Nălţându-ne ochii
Aflăm ajutorul.

George Bălteanu.

Aurel Pop. Compoziţie.

Pictorul şi Sculptorul Aurel Pop

de Andrei Littecki

Unul dintre cei mai geniali gânditori ai artei româneşti este astăzi pictorul şi sculptorul *Aurel Pop*, care prin profundele sale concepţii despre viaţa socială a ajuns să dea o notă caracteristică compoziţiilor de mari proporţii. In genul acesta Aurel Pop a devenit cel mai puternic creator printre pictorii contimporani ai Ardealului.

Acum, când are în urma sa 56 de ani de sbuciumată viaţă, poate privi cu mulţumire spre succesele pe cari i le-a dat strălucita sa carieră artistică. S'a născut în anul 1879 în comuna Căuaş din judeţul Sălaj. Moartea prematură a tatălui său, care era preot gr. cat., a lăsat-o pe văduvă cu patru copii mici, în cele mai grele condiţii de luptă pentru existenţă. Aurel Pop, fiind talentatt şi înzestra cu un bogat suflet de artist, s'a dus mai târziu la Budapesta, unde, ca bursier al Statului, a urmat cursurile de profesor de desemn, fiind elevul preferat al maestrilor *Bertalan Székely şi Ladislau Hegedüs*.

Greutăţile n'au încetat după luarea diplomei. Abia atunci a început să se lovească de realităţile şi dificultăţile neplăcute pe cari le oferea viaţa. Nu şi-a găsit nici o slujbă. Ani dearândul a lucrat în birourile de inginer, până ce a găsit un loc de profesor la gimnaziul catolic din Satu Mare. Eminentele sale calităţi de profesor Statul i le-a onorat prin trimiterea sa în 1910 la o călătorie de studii în Paris, unde a stat un an de zile,

recoltând în afară de premiile Intitutului Iulien pentru lucrările sale, şi o mare experienţă. S'a întors la Satu-Mare cu multe cunoştiinţe de technică picturală şi şi-a ocupat din nou postul de profesor, ducând o viaţă liniştită şi familiară. Războiul mondial l-a smuls de lângă soţia şi cei doi copii ai săi. A plecat pe câmpul de luptă unde a fost angajat să picteze scene de război. După prăbuşirea frontului a fost răpit de vâltoarea evenimentelor şi mişcărilor revoluţionare din 1918. Influinţa acestora se resimte mai târziu în pictura sa.

A tratat pe pânze de dimensiuni mari mai ales subiecte din viaţa socială şi din timpul luptelor. Astfel a creat o serie de compoziţii zguduitoare ca: „*Hristosul Nou*", „*Cine ştie de el*", „*Goniţi de soartă*". *In mormântarea siberiană*" şi multe altele.

A expus şi la Bucureşti, unde a fost admirat de toată lumea. Scriitorii de seamă şi artiştii Capitalei l-au sărbătorit zile dearândul, dar după expoziţie, cea mai mare parte a minunatelor sale opere au fost

Aurel Pop (autoportret).

Aurel Pop — Goniţi de soartă.

readuse la Satu-Mare în atelierul său din grădina Romei. Incearcă apoi să trăiască izolat de lume, dar nu reuşeşte. Pavilionul de ateliere pe care îl construise oraşul Satu-Mare în parcul Romei pe seama artiştilor săi, se văzu transformat într'o uzină de cheramită, fiindcă Aurel Pop luă conducerea technică şi artistică a unei întreprinderi de exploatarea caulinei din judeţul Satu-Mare, creată acolo de institutul bancar „Casa Noastră". Pictorul Aurel Pop începe să creeze o serie de obiecte de artă din cheramită. Intreprinderea aceasta, numită „*Dac*", a prezentat după câţiva ani de activitate în cadrul unei expoziţii organizate la Cluj sub conducerea artistică a pictorului Aurel Pop o mulţime de modele frumoase. Plasarea acestor obiecte n'a reuşit fiindcă erau prea scumpe. Consecinţa a fost că fabrica de cheramită şi-a sistat funcţionarea şi în locul ei, în fostul pavilion artistic, s'a instalat o altă fabrică pentru trăsuri de copii.

Pictorul Aurel Pop îşi pierdu atunci cre-

dința în izbânda idealurilor sale și intră în vâltoarea politică, depunându-și chiar și candidatura pentru un mandat de deputat. Viața politică însă nu era pentru sufletul lui de artist. Iarăși luă penelul în mână și pictă. Lucrările sale nu le mai expuse. N'a vândut decât admiratorilor și prietenilor săi. Cei doi frați ai săi, cu bogate resurse materiale, i-au cumpărat mai multe pânze, dându-i astfel posibilitatea să trăiască o viață lipsită de griji.

S'a apucat și de sculptură, pe care o neglijase atâta vreme, deși era foarte talentat și în arta de modelare.

Intre timp acceptă postul de director al unei societăți din Careii Mari și pe lângă noile sale îndatoriri de ordin administrativ, lucrează și în domeniul artistic. Atunci a făcut cele două portrete mai mari ale Regelui Carol al II-lea, cari se află la Prefectura județului Timiș-Torontal.

Firea lui nu se împăca cu slujba pe care o avea și renunțând la ea, plecă din Careii-Mari și se restabili la Satu-Mare, unde se consacră numai artei, dar mai ales sculpturii. A făcut bustul lui Vichentie Babeș, care este așezat în parcul Scudier din Timișoara, precum și bustul lui I. G. Duca, ce urmează să se desvelească tot în Timișoara.

In ultimul timp a primit să picteze noua Catedrală gr. cat. din Satu-Mare. Inainte de a începe însă această lucrare, s'a dus nu demult să viziteze diferitele biserici pictate de N. Grigorescu.

Școala de arte frumoase din Timișoara, care l-a avut puțină vreme profesor, a pierdut mult prin faptul că nu i-a reușit pictorului Aurel Pop să se reactiveze în învățământ. El însă și-a asigurat independența și va putea în viitor crea încă multe opere frumoase.

Un poet bihorian la Junimea

Scriitorul Miron Pompiliu

de C. Săteanu

In timpul tristei și sbuciumatei sale vieți, pe când geniul său strălucea feeric în câmpul poeziei românești, *Eminescu* a avut mulți admiratori și prieteni buni și devotați, dar nici unul nu i-a fost atât de bun și devotat și atât de sufletește legat de toate visurile, năzuințele, decepțiile și suferințele sale și mai cu seamă nici unul nu i-a purtat atâta grijă permanentă ca profesorul și scriitorul bihorean *Miron Pompiliu.*

Acest literat, poet, filolog și folclorist, care în cercul „*Junimii*" a adus avântul și însuflețirea unei tinereți entuziaste și toată dragostea pentru limba, literatura, spiritul și etica poporul transilvănean, ar fi fost în totul nedreptățit, ca mulți alții, de vitrega și ingrata Zeiță a uitării, dacă un om luminat și învățat, cu dragoste și cult pentru istoriografia literară și pentru *„oamenii cari au fost"* cum spune N. Iorga, *profesorul și scriitorul dr. Const. Pavel* decedat nu de mult nu l-ar fi pomenit și evocat într'o lucrare istoriografică apărută la Beiuș, unde a funcționat ca profesor de liceu activând pe tărâmul culturii naționale.

Cartea profesorului dr. Const. Pavel intitulată *„Miron Pompiliu 1847-1897, viața și opera lui"*, este o amănunțită istoriografie care luminează figura celui mai sincer și devotat prieten al lui Eminescu.

*

Miron Pompiliu, a jucat un rol important în viața intimă a lui Eminescu. Indrăgostit ca și acesta de limba și literatura poporului, l'a cunoscut pe genialul poet la „Junimea" în care a întrat la 1868, deci cu doi ani mai înainte de Eminescu, devenind un membru apreciat și colaborator al *„Convorbirilor Literare"*, în paginile cărora a debutat mai întâi cu o serie de *„Poezii populare din Transilvania"* volum editat de „Junimea".

El a trimis revistei în acest scop o scrisoare cu următorul cuprins:

„Dorind a da publicului iubitor de literatură națională ocaziunea de a putea cunoaște în câtva și spiritul poetic al fraților de peste Carpați, sim-

ţimintele, suvenirile, afecţiunile şi pornirile inimii lor, — m'am hotărât a tipări în broşure manuscriptele ce posed.

Societatea „Junimea" din Iaşi a binevoit a se însărcina cu editarea acestor creaţiuni poetice populare. Inainte de a eşi ele la lumină, am crezut de bine să comunic câteva bucăţi într'un ziar. Mă adresez dar către Dvs., d-le redactor şi vă rog a primi în coloanele „Convorbirilor" aici alăturatele balade, ca probă despre valoarea intrinsecă a volumului ce se va tipări în curând şi care va conţine numai balade.

Ele sunt aşa precum le-a improvizat nemuritorul geniu al poporului român în momentele sale de inspiraţiune; cu prosodia lor silabică neschimbată; cu rimele neatinse, cu limbagiul lor provincial şi local nealterat; pe scurt cu păstrarea originalităţei în toată puritatea sa."

Deci apreciat dela început în cercul „Junimii" şi de revista Societăţei, fiind editat dintre cei dintâi scriitori junimişti, încă o dovadă că vechea boerime cultă avea dragoste pentru limba şi literatura poporului.

Deşi adept al limbii şi gramaticei lui Cipar, Laurian şi Massim şi aparţinând şcolii latiniste ca mai toţi transilvănenii şi bucovinenii din „Junimea", — Miron Pompiliu a fost cel dintâi povestitor apreciat la „Junimea" până la apariţia lui *Ion Creangă*, şi avea întâietate faţă de poveştile lui *Slavici*, fiindcă după cum arată *Gh. Panu «el se apropia mai mult de natură şi de limba ţăranului de cât Slavici"*.

Aceste însuşiri alese ale sufletului său de bun şi cult român — de şi a fost unul dintre popularizatorii literaturilor străine — l'a ataşat pe Eminescu, sufleteşte, de Miron Pompiliu.

Iacob Negruzzi îl insumează astfel în *„Dicţionarul Junimii"*:

„Pompiliu Miron, născut în Stei (Crişana) în 20 Iunie 1848. La „Junimea" dela 1869. Odinioară Pompiliu Moise, acum Miron. Profesor de fete, culegător de poezii populare, autor de poveşti şi de critice. Vestit din cauza însomniilor sale şi a metodei intuitive pentru care este în veşnică luptă cu Lambrilor. La aniversări trimite scrieri şi poezii anonime grozav de corosive. Altfel bun băiat-Sinucis la 19 Noembrie 1897 la Iaşi."

Dr. Const. Pavel in istoriografia sa indică anul naşterei 1847, arătând că Miron Pompiliu este al douilea fecior al popii Nicolai Popovici şi numai după ce a trecut Carpaţii, stabilindu-se la Iaşi, a luat numele de Miron Pompiliu.

Ca o dovadă cât de mult a fost apreciat la „Junimea" mai e şi faptul caracteristic şi tradiţional pentru orice membru de frunte al societăţei, că el s'a bucurat de câteva porecle. Ii se zicea *„Mirune"* şi *„Keşkemet"* ca o aluzie la obârşia sa ardeleană şi ceva mai mult el a fost onorat cu titlul de *„preşedinte al caracudei"*, în numele căreia vorbia cu toată autoritatea.

Pe lângă poezii populare şi poezii originale a tradus şi publicat în *„Familia"* şi *»Convorbiri Literare«* poezii din lirica germană: Goethe, Heine, Platen, Korner, Lenau, Rückert, *Geibel*. Cu acest poet din urmă, *Geibel* s'a făcut o confuzie printr'o apropiere de nume sau o asociaţie de idei, căci numai astfel Hăşdău a izbutit să facă *„Convorbirilor Literare"* amuzanta farsă publicându-se în revistă faimoasă *„El şi Ea"* ca tradusă din *Gablitz* poet german inexistent, poezia care suna astfel:

Ca o liră fără sunet
Ca un fulger fără tunet,
Ca un râu fără murmur,
Ca o pasăre tăcută,
Ca o casă ce stă mută,
Şi pustie împrejur —
Astfel sunt şi eu, vai mie!
Formă fără melodie,
Pur spectacol făr' idei,
Decând dânsa nu-i sub soare
Şi puterea-mi cântătoare
A pierit cu moartea ei.

Iacob Negruzzi în *„Dicţionarul"* său vorbind de această farsă făcută în lipsa lui şi a lui Maiorescu din Iaşi, contrazice pe *Panu* care susţine că poezia inventatului *Gablitz* a fost publicată de Miron Pompiliu şi arată că *Burlă*, care înlocuia pe redactor o aruncă în spatele lui Luchi casierul tipografiei; acesta asupra lui Burlă, câţiva asupra lui I. Scipione-Bădescu, toţi asupra zeţarului, iar acesta nu ştie decât că i s'a dat s'o zeţuiască! Facă-se-va vre-o dată lumină?

Deci în această farsă Miron Pompiliu e scos oficial din cauză, şi nu se putea altfel ştiut fiind că era un perfect cunoscător al literaturii germane, şi nu cunoştea nici un poet *Gablitz*.

* * *

Gramatic, limbist şi folclorist pasionat, Miron Pompiliu participa cu autoritate la şedinţele „Junimii" când se desbăteau atari probleme. El a publicat în „Convorbiri Literare" recenzii şi aprecieri critice

asupra gramaticelor alcătuite de Manliu, Strajan, Dogaru şi asupra „Cathechismului pentru învăţământul religiei în şcoalele primare" tipărită de S. Popescu la Sibiu la 1880.

Maiorescu l'a apreciat cu deosebire ca emerit profesor de limba română, pentru care a fost rugat să alcătuiască, împreună cu alţii din sânul societăţei, o „*Carte de Lectură*" cerută insistent de Maiorescu pe când era ministru de Instrucţie.

Cartea nu a apărut, dar mai târziu Miron Pompiliu a tipărit singur la 1885 o mult valoroasă „Antologie Română".

A publicat o serie de frumoase poveşti populare, a tipărit mai mu te „*Balade populare române*", a editat volumul „Alcătuiri şi Tălmăciri" al lui *Costache Negruzzi*, prefaţiat de prinţul *Vogoride* şi a scris diferite studii asupra limbei şi dialecticelor româneşti.

Ca şi Eminescu aducea şi el pentru „Convorbiri Literare", spre publicare, poeziile Veronicei Micle, şi a scris acest unic aforism: „Se pare partea cea mai adevărată din adevărurile morale este tocmai greutatea cunoaşterii lor".

Având o profundă cultură clasică, adora Mitologia şi Olimpul găzduitor de Muze şi de aceia îl iubea pe Caragiani susţinând ca şi el însemnătatea literaturei populare.

Patriot, iubitor de ţară, a fost un dinastic în senzul profund al cuvântului. La proclamarea regatului el a scris un „Imn" care a fost pus pe note de către compozitorul *Humpel*, cumnatul lui Maiorescu.

Cunoştinţele sale vaste, romantismul său specific şi toată cultura fiinţei sale, l'a apropiat tot mai mult de Eminescu cu al cărui suflet se înrudia. Poetul l'a iubit şi el, s'ar putea spune în aceeaşi măsură în care a iubit pe Creangă, pentru că găsia şi întrânsul o nemărginită dragoste de popor şi de trecutul istoric. Il consideră bine înţeles superior lui Creangă pentru cultura sa, evident mai mare de cât a ţăranului din Humuleşti, ca unul care făcuse studii superioare. Dacă în Creangă palpita viaţa şi sufletul poporului moldovan, la Pompiliu bătea inima caldă a Românului de peste Carpaţi şi mai cu seamă a ţărănimei din Bihor. Cu drag şi interes asculta Eminescu cântecele şi baladele populare spuse de Pompiliu, cari dese ori îi vorbea despre valoarea estetică originală a acestei literaturi populare.

Dr. *Const. Pavel* în studiul amintit afirmă că poezia lui Eminescu „*Ce te legeni codrule*" este înfluenţată de următorul cântec popular bihorean intitulat „*Bradul*".

— „Bradule, brăduţ de jale
Ce te legeni aşa tare,
Fără boare, fără vânt
Cu crengile la pământ ?"

— „Dar cum nu m'oi legăna
Şi cum vântul n'a sufla,
Când o veste mi-a sosit
Şi spre mine s'o pornit."

Fermecat de frumuseţea şi tonalitatea versului şi cântului ardelean, Eminescu cânta şi el „Cântecul specific bihorian" a lui Dimitrie Sfurea:

Mai turnaţi-mi înc' odată
Vin să beau că sunt setos,
Dară nu-mi umpleţi paharul
Numai dela miez în jos
Ca să-l umplu eu cu apă,
Cu apă rece dela rău
De la rău ce isvoreşte
Prin ochii trişti din pieptul meu.

Cântecul acesta — accentuiază dr. Const. Pavel — acorduri aproape bisericeşti, cu refrenuri energice, a încălzit şi pe Eminescu. Poetul îl întona cu ochii scânteietori, cu atitudinea dramatică şi cuprins de un adânc sentiment. Asupra autorului acestei poezii favorite, Eminescu ştia atât că a s ris-o „un biet tânăr transilvănean care avea durere de inimă pentru nenorocitul său popor "

Multe clipe duioase a petrecut Miron Pompiliu în singurătatea lui Eminescu iar când melancolia punea stăpânire pe toată făptura poetului, Pompiliu se silia să i-o alunge şi să-l trezească la reaiitate — o realitate însă de adâncă tristeţă şi durere.

Une-ori se cunfundau amândoi în discuţiuni asupra poeziei şi, cum istoriseşte profesorul ardelean, junimist, Ion Paul, în lucrarea lui Const. Pavel, câte odată Eminescu îl „*mironiza*" pe Pompiliu şi în glumă îi spunea că ardelenii sunt greci.... Iar Pompiliu îi răspundea amical:

— Mihai, un cântec ce trebuie parafrazat nu-i cântec. Gândiri noui, originale, adânci şi atât de omeneşti, de ce le strâmbi, de ce le închirceşti ? Lasă-le, Mihai, să cadă calde pe inimă.

Şi calde au căzut pe inima unui neam întreg.

*

Cunoscând multe snoave populare şi corosive, Miron Pompiliu — dealtfel fire melancolică şi reţinută — întreţinea uneori buna dispoziţie în „Juminea" înstorisindule, pe şleau, după cum la banchetele aniversare improviza versuri nude care roşiau obrazul pudicilor *Naum, Culianu, Molik*....

In timpul din urmă, după ce Iacob Negruzzi a părăsit definitiv Iaşul, „Junimea" se mai aduna în casa poetului, N. Volenti, fost consilier la Curtea de Apel din Iaşi.

Miron Pompiliu ca şef al caracudei şi ca junimist din vechea gardă, avea acum o justificată întâietate.

A rămas celebră o snoavă populară, o anecdotă clasică în felul ei, cu care Miron Pompiliu a întrerupt, în casa lui Volenti, lectura unui savant studiu-filozofic al profesorului P. P. Negulescu, numit la Universitatea din Iaşi.

Şedinţa era foarte populată, căci se ştia că un discipol emerit al lui Maiorescu avea să citească o lucrare filozofică. Erau prezenţi toţi junimiştii din vechea serie în frunte cu N. Gane, A. D. Xenopol, V. Burlă, I. Caragiani, Miron Pompiliu, Petru Missir şi junimiştii mai tineri Ion Paul, S. Mehedinţi şi c. l.

Tânărul profesor universitar îşi începuse studiul in atenţia incordată a întregei asistenţe. Cetia discipolul lui Maiorescu încet şi filozofal, cetia mereu până ce unii dintre caracúdişti, amatori de „ceaiuri, cafele şi ciocolată" începură să se inpacienteze aşteptând savuroasele gustări.

Deodată, prezidentul caracudei Miron Pompiliu, aducându-şi aminte că în tradiţia „Junimii" anecdota primează, anunţă spre satisfacţia tuturor că va istorisi o anecdotă... Din posomorâtă cum era, caracuda se înseninase, iar lectorul filozof îşi întrerupse lectura evident fără prea multă plăcere.

Şi Miron Pompiliu istorisi o anecdotă foarte veselă şi foarte corosivă, despre o tânără văduvă căreia lupii îi furau porcii din coteţ, cu un final rimat şi foarte..... popular, cu „floci şi porci", snoavă rămasă celebră în analele „Junimii".

Tânărul profesor universitar, *P. P. Negulescu* fire sobră şi pudică, — (care indirect era vizat prin poanta finală a anecdotei în care se istorisia că femeia cu pricina ajunsese într'o stare foarte surescitată) s'a supărat grozav de mult de această intervertire neaşteptată şi însoţit de prietenul şi colegul său, profesorul *S. Mehedinţi* au plecat amândoi dela şedinţă foarte mâhniţi şi pentru foarte multă vreme foarte supăraţi".

* * *

....Călătorul care cutreeră cărările ce şerpuesc între stâncile peptoase ale munţii Bihorului, şi trece Pădurile Craiului pentru a coborî în vale, străbate pitoreştile sătuleţe care se înşiră ca un şirag de mărgele răsleţite în câmpie.

Trecând prin siliştele Negrului şi ale Drăgăneştilor, el întră în satul Ştelu din apropierea Beiuşului, sat unde printre căsuţele localnicilor se distinge una prin vechimea şi primitivitatea ei. E o căsuţă în felul celeia dela Humuleşti în care a copilărit Ion Creangă.... E căsuţa popii Neculai Popovici, şi casa părintească în care a copilărit fiul său, Miron Pompiliu.

Şi ca şi sătenii din Ştelu trecătorul se descoperă cu evlavie în faţa acestei case pe al cărei perete se află o lespede de marmoră cu următoarea inscripţie — pioasă amintire înfăptuită de admiratorii lui Miron Pompiliu şi datorită profesorului Dr. Const. Pavel din Beiuş:

„Aci, în această casă, s'a născut MIRON POMPILIU (1847—1897), poet şi prozator din Junimea, Folklorist al Bihorului".

Spre infinit

Şi-acum când plec,
când rostul se desprinde din vechea-i cadenţare;
suţin, într'o clipită, o 'ntreagă veşnicie
de spaimă şi desastru
şi moarte timpurie
a visului pilastru.
Iar în bietul val al vremii, e-aceeaşi renunţare
cuprinsă'n parodia demonului destin,
de hohot repntin
şi repetată silnicie.

Şi-acum când plec,
când rostu' 'ncet porneşte spre zări necunoscute;
mă 'ndeamnă răzvrătirea durerii petrecute,
să plâng,
ca 'n vremi trecute
— cópil neliniştit
ca unda —
să plâng,
când plec spre infinit,
cu gândul împetrit
ca muribunda.

Mircea Ovidiu Savu.

15 ani dela moartea poetului bănățean

Casian R. Munteanu

(1892 — 1921)

de: Dr. A. E. Peteanu

„Avem fiecare în sufletul nostru un sertar, în care păstrăm imaginile şi impresiile curate, neatinse de nici o prihănire: sclipirea luceferilor în seriile de primăvară, — dulcea melancolie a unei frumoase zile de toamnă, — o floare minunat păstrată în filele unui ceaslov, — gestul de aplecare al mamei peste leagănul copilului bolnav, pentru a-i asculta răsuflarea, — glasul tremurător al unui preot bătrân, care în tăcerea rece a bisericii goale, recitează pentru el singur rugăciunea: Miluește-mă, Dumnezeule, după marea milă a ta şi după mulțimea îndurărilor tale". (I. Brătescu-Voinești).

In acest prețios sertar al sufletelor de elită ale Banatului se păstrează, incontestabil, şi imaginea duioasă a gingaşului şi pribeagului nostru poet, *Casian R. Munteanu*, dela a cărui moarte prematură şi mult regretată se împlinesc, în ziua de 12 Ianuarie a. crt., 15 ani.

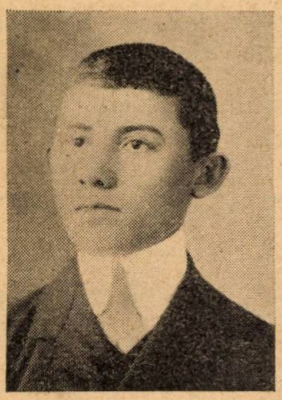

Casian R Munteanu în 1908 ca elev de cl. III-a.

Cinsprezece ani s'au scurs pe nesimțite, în noianul veşniciei, de când Casian Munteanu îşi doarme somul de veci, lin, neconturbat de nimeni, în cimitirul istoric al Lugojului, alături de cei mai visători şi luptători de odinioară ai Banutului.

Suflet distins şi fără prihană, cu amplă vibrație spirituală, entuziast şi generos, admirator pasionat al frumosului şi al naturii, sincer iubitor al celor înfrățiți cu glia, şi, mai presus de toate, un adevărat erou, un mucenic al românismului.— Acestea erau trăsăturile sufleteşti fundamentale, urzeala sa morală, pe care se țese seau, atât de nimerit şi-n deplină armonie, celelalte alese însuşiri: cinstea, bunătatea sa adâncă şi sinceră, blândețea firii şi dragostea pentru semeni şi pentru dreptate.

Casian R. Munteanu s'a născut la 12 Martie (28 Februarie st. v.) 1892, în comuna Vermeş din județul Caraş, unde tatăl său, Paul Munteanu era învățător cu bună reputație. — Aici, în această comună fruntaşă, cu ogoare şi livezi zîmbitoare, spălate de valea Pogăniciului şi c'un popor plin de vigoare, păstrător sincer al vechilor şi sfintelor noastre tradiții şi obiceiuri, şi-a legănat primii şi cei mai frumoşi ani ai copilăriei sale.

Aici, în şcoala condusă cu multă pricepere, dragoste şi idealism de iubitul său tată, şi-a făcut cursurile primare, gustând, cu frenezie, viața dulce, fără griji de elev şi oțelindu-şi sufletul în focul dragostei de *neam, limbă* şi *lege*.

Inzestrându-l natura din belşug, cu multiple şi alese însuşiri, verificate, cu deplină satisfacție, în cursul celor 4 ani de şcoală primară, de iubitul său părinte, era firesc şi de dorit ca aceste însuşiri remarcabile ale lui Casian să fie desvoltate şi scoase în evidență într'una din şcolile secundare (gimnazii superioare), care existau atunci în Banat.

O dorință foarte legitimă. Dar tatăl său, fiind dotat c'o familie grea şi numeroasă cu 13 copii, dintre care Casian era al 9-lea), nu are posibilitatea să-şi împlinească, deocamdată, acest deziderat. Il trimite, deci, pe Casian la fiul său mai mare, la Amadeu, care, pe acele vremuri, era inginer silvic stagiar în Vinkovce (Croația). Aici, însă, necunoscând Casian limba sârbo-croată, este nevoit să urmeze, din nou, şcoala primară. Anul următor, în urma transferării lui Amadeu dela Vinkovce la Kalie (Craina), Casian se înapoiază în Banat, iar tatăl său face tot ce-i stă în putință pentru a-l înscrie la gimnaziul superior (liceul de stat din Lugoj). Aici, dând

dovezi temeinice de dragoste de muncă şi de pricepere, se distinge şi este clasificat cel dintâi.

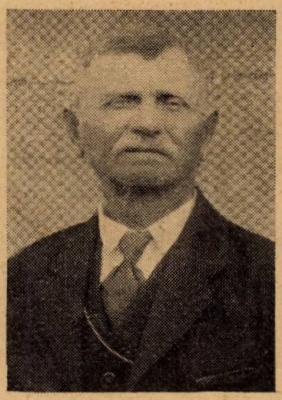

Tatăl lui Casian Munteanu

In temeiul lăudabilei sale situaţii de fine de an, clasa II-a şi-o poate continua, ca şi bursier al Internatului „Leopoldian" de pe lângă gimnaziul superior premonstratens din Oradea. In această calitate rămâne, apoi, până'n toamna anului 1910, când, înfiinţându-se internatul român-unit, din Lugoj, i se dă ocazia să se înapoieze, cu o frumoasă zestre de cunoştinţe în oraşul său iubit, în Lugojul marilor deschizători de drumuri, făuritori de vise şi înfăptuitori de idealuri, unde vibra pe acele vremuri, puternic sentimentul, cultura şi idealul naţional. — Se înscrie în clasa a VI-a a gimnaziului superior din Lugoj, şi, ascultând din ce în ce tot mai mult, bătăile puternice ale inimii sale de Român, începe să-şi încălzească sufletul — şi'n afară din cei patru pereţi ai şcoalei — la soarele adevăratei culturi româneşti, propagată atât de intens prin „Drapelul" marelui cărturar şi luptător naţionalist, *Dr. V. Branişce*. Dar dragostea sa pronunţată pentru „Drapelul", în coloanele căruia începu să-şi publice întâile sale încercări literare (poezii în grai bănăţenesc), atrase, în mod firesc, atenţia profesorilor săi şovini. Aceştia socotind colabor rea lui Casian Munteanu la „Drapelul", ca şi o abatere gravă, dela disciplina şcolară, încep să-i facă fel de fel de mizerii şi să-l determine ca, în primăvara anului 1911, să părăsească Lugojul şi să treacă în Regatul liber pentru a se adăpa la izvorul bogat al simţirii şi al dragostei de neam.

Avânturile tinereţei sale exuberante însă l-au dus prea de timpuriu, fără diplomă şi fără experienţă, pe meleagurile României libere şi astfel a fost constrâns să îndure multe şi mari neajunsuri, bând adânc din toate cupele amărăciunilor. Rând pe rând, caută să-şi ofere serviciile la ziarul „Drapelul" din Constanţa, în calitate de împăturător, apoi la „Foaia Noastră", la „Tipografia Românească" şi la ziarul „Lumina Nouă" din Bucureşti, în calitate de redactor, pentru a-şi asigura o cât de modestă existenţă.

In primăvara anului 1913, colaborează la revista „Ramuri" din Craiova, iar mai târziu, toamna, chinuindu l nostalgia pământului său natal şi dorul de părinţi, se înapoiază la Vermeş în Banat.

După un scurt popas, învingând cu sfântul său entuziasm, toate obstacolele, trece la Arad, unde colaborează, cu multă dragoste şi pricepere, ca redactor, la marele nostru cotidian de luptă şi afirmare naţională de pe atunci „Românul", până la izbucnirea războiului mondial.

Groaznica încleştare îl smulge, încă dela început, pe Casian Munteanu din mijlocul iubiţilor săi şi-i rezervă, rând pe rând, atât pe frontul sârbesc, cu istovitoarele marşuri, cari au accelerat izbucnirea nemiloasei sale boli, purtată în plăpândul său organism, — în spitalul militar din Vârşăţ, cât şi pe alte fronturi şi'n alte spitale, — suferinţe nesfârşite.

Mama lui Casian Munteanu

Chinurile insuportabile, precum şi ferma sa convingere că n'are nici un rost să lupte pentru drăguţul de împărat, îl determină să dezerteze din armata austro-ungară şi să treacă în Regatul liber. O extraordinară îndrăzneală în timp de război!! Dar. gândit şi făcut!! Casian Munteanu pleacă, la 14 Iunie 1915 din Caransebeş şi atras, c'o forţă i rezistibilă şi cu ochii pironiţi spre vechea frontieră a Ţării Româneşti isbuteşte, după 9 zile de pribegie şi crâncene suferinţe, prin tenacitatea cu care ştia să-şi urmărească planurile să ajungă între fraţii

săi liberi, la *Baia de Aramă*. De aici trece la Bucureşti, şi apoi la Constanţa, pentruca să-şi caute de sănătate şi să-şi scalde sufletul obosit in lumina dătătoare de viaţă de pe fermecătorul litoral al Mării Negre.

Casian R. Munteanu

Ajuns aici, pe meleagurile anticului Tomis, unde totul era vis şi armonie, începe să făurească visuri mari pentru neamul său românesc, demn de altă soartă. Se simte deosebit de fericit că a putut scăpa definitiv, din temniţa blestemată de popoare încătuşate a Austro-Ungariei şi în semn de mustrare şi răsbunare pentru toate suferinţele îndurate, expediază colonelului Herbert din Iicin următorul raport scris: „Ich melde gehorsamst, dass ich desertiert habe". Casian R. Munteanu.

După-ce s'a refăcut niţel în Constanţa, se înapoiază la Bucureşti pentru a lua parte la marile frământări şi acţiuni ale timpului, la grandioasa mişcare de propagandă naţională din Bucureşti pentru întrarea armatelor române în acţiune, în războiu.

Robit de cea mai caldă dragoste de neam, Casian Munteanu îşi pune toată râvna, toată inima în desăvârşirea cât mai complectă a sarcinei ce i s'a dat, scriind articole fulminante, în „România Mare" şi „Tribuna", cunoscutele şi bine apreciatele ziare de propagandă ale refugiaţilor ardeleni şi bănăţeni.

In toamna anului 1915, în calitate de secretar al Părintelui Dr. Vasile Lucaciu, îşi scoate interesantul său volum de însemnări „Atacul", în care descrie jalnica stare a soldaţilor români de pe fronturile austriace. — Şi tot atunci îşi reînoeşte legăturile de prietenie cu iubitul său camarad de suferinţă şi compatriot, *Petru Nemoianu*, care pe atunci, era prizonier în lagărul din Krasnciarsk în Siberia, expediind scrisori, cărţi şi ziare, pe seama tuturor prizonierilor români aflători în acest lagăr.

Intrând armata română în războiu, Casian Munteanu, ca şi un vizionar iluminat pururea de flacăra veşnică a fiinţei noastre naţionale, îşi dă seama numai decât de rostul marelui eveniment şi se devotează, cu totul, binelui Neamului.

Se înrolează de bună voie şi aduce servicii excelente biroului de informaţiuni al Armatei I-a.

După demobilizare, colaborează la „România Nouă" din Chişinău a d-lui Prof. Onisifor Ghibu, iar mai târziu, trece la Tighina, la ziarul oficial al Basarabiei, *„Sfatul Ţării"*, unde scoate apoi şi un ziar propriu *„Nistrul"*.

Tot la Tighina are fericita ocazie să se înâlnească, în repeţite rânduri, cu bunul şi mult iubitul său prieten, *Petru Nemoianu*, de care-l apropia, din ce în ce tot mai mult o puternică comunitate de sentimente şi idei, o împletire de măreţe aspiraţiuni naţionale.

Providenţa a voit ca sufletele lor, care au ştiut să înfrunte, cu atâta hotărâre, toate urgiile crâncenului războiu, începând din vara anului 1918, — când Petru Nemoianu îşi termină misiunea, pe care o are în Rusia, după demobilizarea corpului de voluntari, şi să stabileşte în Tighina — să bată pururea în acelaş ritm, pentru aceleaşi sfinte idealuri.

Casian Munteanu, pătruns de imperativele naţionale ale timpului, mijloceşte, imediat, angajarea prietenului său, în calitate de corespondent pentru Rusia, la ziarul „Sfatul Ţării" şi astfel, amândoi, cu puteri unite şi cu ochii aţintiţi spre noua dără de lumină, îşi polarizează toate străduaniile în jurul marelui ideal: unirea politică a tuturor Românilor.

C'o prodigioasă putere de animaţie şi c'un elan idealist neasemuit, desfăşoară cei doi prieteni, în Tighina, în preajma desrobirii mari, o intensă şi înfrigurată activitate, risipindu-şi, prin articolele publicate în ziarele *„Sfatul Ţării"* şi *„Nistrul"*, întreaga lor comoară de energii pentru biruinţa dreptăţii veşnice: înfăptuirea idealului unităţii noastre politice depline.

Şi această măreaţă acţiune naţională, întreprinsă cu atâta vigoare, dragoste şi devotament, n'a putut fi stânjenită nici chiar

de boala nemiloasă a lui Casian Munteanu, care, în mod fatal, îi măcina, din ce în ce tot mai mult energiile fizice, dar nu-i întuneca lumina judecăţii şi nu-i opria elanul năvalnic spre noui orizonturi.

Fericita conlucrare a celor doi tineri bănăţeni în Tighina, în vederea pregătirii marelui act istoric, a luat sfârşit la 1 Noembrie 1918, în preajma ordonării mobilizării a II-a a armatei române.

Imediat după ordonarea mobilizării armatei (10 Noembrie), Marele Cartier Român, îngrijorat de soarta Banatului ocupat de armata sârbă, trimite, în această provincie românească, 10 ofiţeri, cu scopul de-a aduna toate datele statistice şi istorice privitoare la Banat şi a le trimite, cu posibilă urgenţă, prin Casian Munteanu, la Bucureşti.

Intre aceşti 10 ofiţeri era şi d-l Petru Nemoianu, trimis după dorinţa sa proprie la Biserica-Albă. Dar Casian Munteanu, căruia i s'a dat voie să-şi aleagă oricare centru din Banat, nu mai are posibilitatea şi fericirea să-şi îndeplinească această vie dorinţă şi extraordinar de importantă misiune.

Lupta extrem de încordată pe care a dus-o cu răbdare de mucenic şi credinţă nesdruncinată de apostol, pentru închegarea rândurilor şi apărarea intereselor vitale ale neamului nostru, predestinat să-şi adune, în ceasul mare al istoriei sale, toate ramurile risipite, îi accentuase atât de mult boala de plămâni, încât trebuia să renunţe, cu mare regret, la călătoria sa în Banat, pentruca, în schimb, să între în sanatorul de tuberculoşi dela Filaret, (Bucureşti), spre a fi îngrijit, de distinsul specialist Dr. Irimescu.

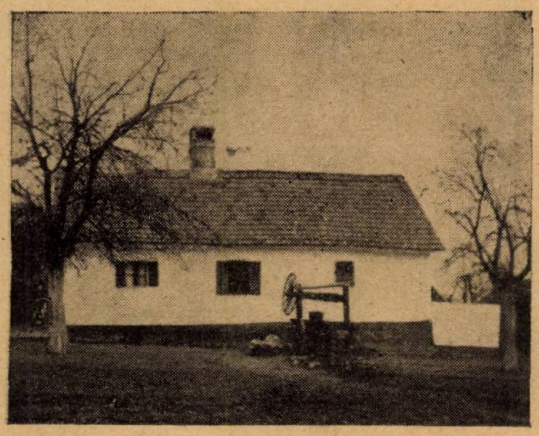

Casa în care s'a născut Casian Munteanu în comuna Vermeş.

Dar, aflând, în spital cu dureroasă înfrigurare şi legitimă revoltă despre utopiile Sârbilor, cari revindecau întreg Banatul, până la Cerna şi Tg Mureş, pătruns de chemarea sa istorică, îşi neglijează, din nou, îngrijirea, atât de necesară pentru sănătatea sa sdruncinată şi, cu'n titanic efort, scoate, în Capitală ziarul „*Banatul*", pentru a spulbera veleităţile Sârbilor şi a face cea mai întinsă şi energică propagandă pentru revendicarea Banatului întreg pe seama legitimilor lui posesori de aproape două milenii, a conaţionalilor şi compatrioţilor săi mult iubiţi.

Şi această propagandă intensă făcută, prin admirabilul său ziar „*Banatul*", a avut un puternic răsunet pretutindenea. Nu era suflet de Român între Tisa şi Nistru care să nu tresalte, nu vibreze de indignare împotriva celorce, nesocotind drepturile istorice ale Românilor, asupra acestei vechi şi frumoase provincii a lor, se încumetau să ceară şi să obţie ceeace nici odată nu le-a aparţinut.

Rolul acestui ziar naţionalist cu directive atât de frumoase şi cu slove incendiatoare de suflete era de-o importanţă covârşitoare, deoarece a ştiut să ţină, în timpurile cele mai critice, mereu sus steagul revendicărilor noastre asupra Banatului întreg, atât în cele patru numere apărute, la început, în Bucureşti, cât şi'n restul lor, apărute imediat după înlocuirea trupelor sârbeşti de ocupaţie cu cele franceze în Lugoj.

Imbrăţişând cea mai vitală problemă a frumoasei noastre provincii, în toată complexitatea ei »*Banatul*" lui Casian Munteanu şi al celorlalţi tovarăşi de idei şi de suferinţe ai săi, legaţi prin toate fibrele fiinţei lor sufleteşti de mari idealişti de poporul din care au ieşit, şi-a făcut datoria cu vârf şi îndesat, câştigându-şi un merit netăgăduit.

Intre timp Casian Munteanu părăseşte sanatorul dela Filaret, alegându-se cu un plămân comprimat. Pentru salvarea plămânului al doilea i se recomandă, foarte călduros, plecarea numai decât în Italia.

Corformându-se acestei recomandaţii, în

ferma nădejde că natura dulce, cu frumusețele neîntrecute și cu razele dătătoare de viață ale soarelui încântătoarei Italii îl va reface complect, pleacă la Palermo. Aici se simte foarte bine, tot timpul, cât i s'a dat posibilitatea să stea fără griji materiale. Dar îndată ce (la vre-o trei săptămâni) s'a văzut — subliniază dl Petru Nemoianu în valoroasa d-sale lucrare: „Casian R. Munteanu, viața și activitatea sa Lugoj, 1927." — cu banii împuținați, a început să trimită scrisori desnădăjduite tuturor prietenilor, implorându-le ajutor. Câțiva, — foarte puțini — au și reacționat, au colectat câteva mii de coroane pe care le-au trimis printr'un curier ocazional care tocmai pleca la Roma Dar suma aceasta nu i-a parvenit, deși avizat fiind o reclamase prin legațiunea română din Roma. Totuși, bazat pe ajutorul promis al parlamentarilor, el a continuat să stea la Palermo, care pentru el însemna viața. Și-a făcut iluzii zadarnice, căci parlamentarii n'au putut, sau nu s'au simțit obligați să-l ajute. Impins de mizerie, se întoarce în țară, stabilindu-se la sanatorul „Velicsek" din Bocșa-Montană, unde era mai aproape de ai săi.

Reîntoarcerea neașteptată și între împrejurări atât de dureroase și revoltătoare a lui Casian Munteanu din Italia a fost viu comentată și aspru criticată de toți prietenii și admiratorii lui, cari, pierzându-și întreaga nădejde în salvarea distinsului lor tovarăș îi presimțeau apropiatul sfârșit.

Restul vieții sale extrem de dureroase, petrecută în sanatorul din Bocșa-Montană și în Spitalul județean din Lugoj, a fost, între timp, înseninată, prin alegerea sa din Mai 1920 ca deputat al circumscripției Bocșei. Această alegere era incontestabil, o bine meritată recompensă pentru celce a știut să aducă, pe altarul neamului său mult iubit, suprema jertfă: viața. Desnodământul fatal, însă, i se apropie, deodată cu zilele posomorâte de iarnă.

Implacabilul destin, necruțătoarele ursitoare îi curmară firul vieții sale plăpânde, dar atât de bogate în mari realizări, în ziua de 12 Ianuarie 1921, la vârsta cea mai frumoasă de 29 ani.

Cade, încremenit, în somnul de veci, într'o zi geroasă de iarnă, după rânduiala misterioasă a Providenței, ducând cu sine regretele tuturora.

*

In noianul luptelor de azi pentru propășirea și consolidarea României noastre întregite, fără îndoială, și prin contribuția aleasă și devotată a lui Casian Munteanu, cuvine-se ca mormântul său din cimitirul istoric al Lugojului, împodobit după merit, c'o frumoasă cruce de marmoră, ridicată de direcțiunea liceului „C. Brediceanu", să fie pentru toți tinerii noștri un loc de pelerinaj, unde în vremuri de grea cumpănă să găsească reculegere, reconfortare și îndemn pentru desăvârșirea măreței noastre opere naționale.

Fie-i vrednică amintirea și veșnic îndemnătoare la datorie, la muncă cinstită și constructivă pentru Patrie și Neam!!

Casian Munteanu cu fratele său Octav.

Naționalismul în opera poetului Casian R. Munteanu

de Nicolae A. Roșu

Pentru a contura personalitatea lui Casian R. Munteanu și pentru a-i aprecia just opera, trebue să ținem seama de o caracteristică esențială. *Omul și opera formează un tot unitar*, una complectează pe cealaltă și ambele se împletesc indisolubil. Opera este o oglindire prea fidelă a activității omului pentru a putea fi artă autonomă, distilată prin filtrul creației estetice. Asta însă, nu însemnează că-i lipsea talentul, ci numai că sufletul său era aproape monopolizat de activitatea dirijată pentru un ideal național, care nu dădea artistului creator răgazul trăirii interioare profunde, condiție esențială a creațiunii în artă.

Fiu al unui învățător confesional cu mulți copii, în luptă aprigă cu nevoile vieții, cunoscător perfect al limbii latine, pe care și-o însușise la liceul românesc din Beiuș și care singur a învățat, cu dicționarul, limba germană, italiană și cea ungurească, aceasta atât cât îl obligau legile, — Casian R. Munteanu a primit, de mic, o educație națională temeinică și o creștere severă.

Energicul învățător vorbea mult copiilor săi despre originea nobilă a poporului românesc și despre destinul său vitreg. Era un cunoscător perfect al școalei latiniste și scria articole filologice în „*Familia*" lui Vulcan și în „*Luminătorul*" din Timișoara. C. R. Munteanu inteligent, sensibil și svăpăiat, a fost influențat, mai mult decât oricare dintre frați, de atmosfera care domnea în casa dascălului și astfel, destinul său a pus stăpânire pe el din fragedă copilărie și a crescut odată cu el, devenind unicul său stăpân, atmosfera în care a respirat întreaga sa viață, flacără care i-a consumat ultimul strop de viață.

Iată cum Casian R. Munteanu devine un mare iredentist român, un devotat al *panromânismului*, un revoltat contra situației politice a Românismului și un neînduplecat luptător în serviciul marelui ideal al unității naționale. *Fapta, scrisul și cuvântul sunt puse în slujba aceluiaș ideal și toate exprimă aceeași dramă, drama unui „pribeag", rob al unui destin.*

Și aceasta dă o unitate perfectă personalității sale. Un singur drum i-a rezervat destinul, care se sfârșește ori în biruință, ori în moarte:

„Ci eu voiu merge înainte
Mânat de valurile sorții,
Să 'nving cu fapta și cuvântul
Ori să mă 'mbrac cu vălul morții"

Și mai departe (în aceeași poezie „Pribeagul"):

„Necunoscutul mă atrage
Să-mi urmăresc mereu ispita,
Să văz visarea întrupată
Ce neamul nostru plăsmuit-a.
Mă duc... Așa mi-a fost ursita".

Această poezie o fost scrisă probabil atunci, când a trecut prima dată în Regatul liber (1911), după ce a fost silit să se retragă din cl. VI-a liceului din Lugoj, fiindcă publica poezii în „Drapelul" lui Branișce.

Încă din școala primară se descoperă românul intransigent de mai târziu. Când revizorul școlar i-a cerut să cânte ungurește, el a început acest cântec: *„Iancule mare, Iancule tare — Cu noi să fii...."* puțin a lipsit ca tatăl său să nu sufere consecințele acestui gest. Iar în cl. I de liceu (la Lugoj), la propunerea directorului liceului Putnoky de a-și schimba numele în Havasi, el a răspuns; *„Munteanu sunt și Munteanu voiu muri în Țara Românească"*. O profeție care s'a realizat întocmai. (Aceste lucruri le afirmă dl Dr. Ion Bolboca din Oravița, într'o conferință; dsa a fost coleg de școală cu scriitorul atât la școala primară, cât și la liceul din Lugoj). Tot din cauza sentimentelor sale românești, după cum am amintit, părăsește liceul din Lugoj și trece dincolo de Carpați, de unde a crezut el că trebue să vină mântuirea și unde îl duceau căile destinului, cum mărturisește în poezia *„Povestea pribeagului"*:

„Că 'n loc să mă dau desfătării
Urmai cărările visării,
După acel vis ne 'mplinit
Ce tata mi l-a hărăzit
Atuncea, când mi-a spus cuvântul:
Iubește-ți neamul și pământul..,

Iată omul care a refuzat să trăiască viața de satisfacții individuale, *urmând căile unui vis colectiv al neamului*, așa cum i-a hărăzit destinul implacabil care s'a plămădit odată cu vorbele tatălui.

Dar drama cea mare a lui Casian R. Munteanu, care i-a zdruncinat definitiv și sănătatea, începe odată cu amenințarea războiului mondial. *Acum el vede limpede că este momentul suprem al înfăptuirii visului de veacuri.* Profeția vagă pe care o făcuse în 1913 în poezia „*Semenicul*", acum prinde conture precise.

Atunci spunea:

„Va răsări o zi albastră
In care pentru totdeauna
Va străluci povestea noastră".

Iar acum el pune problema precis, vede în carne și oase minunea cea mare. Pentru el nu există nici o îndoială. Surprins acasă de prima mobilizare, este înrolat și el. Incă înainte de începerea ostilităților el vorbește prietenilor săi P. Nemoianu, Gh. Ieremia (azi notar în Sasca) și Pavel Vidu (mort pe front) despre latura politică a războiului și despre înfăptuirea unității naționale, care uimește pe aceștia și face planuri de dezertare, pentru a pleca dincolo de Carpați. La îndemnul lui mulți au trecut Carpații, la îndemnul lui Românii au purtat pe front treicolorul românesc și tot el le-a descoperit situația dramatică a Românilor care luptă pentru drăguțul de împărat și contra Românilor basarabeni care luptau în armata rusească pentru țar. In tot timpul acelui an, în care el a trăit, drama sufletului său revoltat de o luptă pentru o cauză străină, nutrind gândul evadării, Casian R. Munteanu a făcut pretutindeni educație românească La Caransebeș se ducea foarte des la Institutul teologic, vorbind studenților ca un profet despre unitatea națională care se apropie și despre planurile lui de evadare. Iar când a fost descoperit că trimite ziarului „*Românul*" din Arad articole întitulate „*Chipuri din război*", în care înfățișează jertfa inutilă a Românilor cari mor pentru un ideal străin, amenințat să fie împușcat, se hotărește definitiv să evadeze. Timpul petrecut în armata austro-ungară și evadarea sunt admirabil înfățișate în volumul „*Atacul*", (apărut după război sub titlul „Martirul Cătanelor") pe care l'a publicat la București în 1915, cu scopul de a face propagandă pentru determinarea României să intre în război.

In vechiul Regat, Casian R. Munteanu a activat, alături de O. Goga, părintele Lucaci, al cărui secretar era la „Liga Culturală, pentru determinarea intrării în război. A fost secretarul comisiei, care a înscris peste 20.000 refugiați ardeleni și bănățeni ca voluntari în armata română, cari sunt primii voluntari ai războiului de întregire națională și cari reprezintă participarea activă și conștientă a Ardealului și Banatului la pregătirea și înfăptuirea unirii celei mari, dând peste 6000 morți, cum a afirmat mareșalul Averescu.

Scrie la *România Mare* și *Tribuna*, organe cari militau pentru intrarea României în război și erau susținute de refugiații din Ardeal și Banat. Trimite în Siberia, la Krasnoiarsk, cărți și ziare de propagandă Românilor de acolo, prin P. Nemoianu, care era tot acolo și după mărturisirea acestuia, „numele lui devenise o noțiune și camerazii nu-i ziceau deeât simplu „Casian" (din broșura Viața și activitatea lui C. R. Munteanu, Lugoj, 1927).

Odată cu intrarea României în război se înrolează de bună voie și este repartizat la biroul de informații, având misiuni importante. Iar după unirea Basarabiei are în acest ținut, rosturi importante la Tighina și Chișinău, unde scrie la *România Nouă* a dlui Onisifor Ghibu. Apoi, când Sârbii râvnesc să ia Banatul, el scoate ziarul *Banatul*, pe care-l redactează din Spital în București, susținând cauza românească. Casian R. Munteanu este în continuu activ, chiar când e grav bolnav. Dl. P. Nemoianu mărturisește că a descoperit

Părinții lui Casian Munteanu în August 1892.

în el „o putere de muncă şi o voinţă fără pereche" şi că „El era născut pentru acţiune".

Casian R. Munteanu şi-a consumat viaţa pe altarul unui ideal. Acest lucru este esenţial şi trebueşte accentuat din plin. *Este în el ceva din intuiţia misticului* care participă anticipat, direct, la marea bucurie a unui ideal care în viziunea sa este realizat, pentru care moartea este indiferentă, el trăind dincolo de ea. Cu gândul la evadare, el nu dorea decât un lucru: *„...poate să-mi reuşească să evadez să mai trăesc numai până îmi voiu vedea visul împlinit".*

Pentru noi Bănăţenii, Casian R. Munteanu simbolizează participarea activă şi strălucită a Banatului la pregătirea şi realizarea Unităţii Naţionale şi în acelaş timp o dovadă eclatantă a puterii noastre spirituale, care, în momente grele, îşi dă contribuţia din plin. Iar azi, dacă ar trăi el, Banatul ar avea o figură proeminentă, care să-l reprezinte cu autoritate şi demn în toate domeniile de manifestare românească.

La sfârşit ne îngăduim să facem câteva aprecieri generale asupra scrierilor lui C. R. Munteanu, ale cărei legături strânse cu activitatea omului le-am menţionat mai înainte.

Deşi lucrările sale nu se ridică la înălţimea creaţiunii estetice, totuşi talentul de scriitor este evident. In poeziile sale, scrise în cea mai mare parte sub influenţa lui O. Goga şi chiar a lui Vlahuţă (Călugăriţa urmează deaproape poezia *„In mănăstire"* a lui Vlahuţă), se manifestă o sensibilitate răscolitoare şi un simţ fin al ritmului.

In Poezia *Semenicul*, care are la bază acelaş motiv ca şi *Oltul* lui O. Goga, poetul nostru are totuşi accente originale de puternică sinceritate şi imagini de o plasticitate şi sugestivitate adânc grăitoare. Cele mai multe din poezii sunt ecoul frământârilor sale patriotice şi numai câteva exprimă sentimente pur personale.

In volumele *Martiriul Cătanelor* (Atacul la ed. I) *Prin Basarabia românească* şi *Bătălia dela Mărăşeşti*, găsim talentul de povestitor şi puterea descriptivă a lui C. R. Munteanu. Scenele din războiu din primul volum sunt înfăţişate cu o putere deosebită de captivare. Volumul *Prin Basarabia românească*, ne descoperă pe ziarist (bucăţile acestea au fost publicate în *România Nouă* din Chişinău), înzestrat cu o putere mare de observare şi de exprimare într'un stil curgător şi uşor a celor văzute. A scris şi o piesă de teatru *„Rai şi iad"*.

Casian Munteanu bolnav.

Scrisul său gazetăresc este risipit într'o mulţime de gazete, pe care nu le-am putut vedea. Se ştie că a scris la următoarele gazete: *Drapelul* din Lugoj, *Românul* din Arad, *Foaia Noastră*, *Lumina Nouă*, *România Nouă şi Tribuna* din Capitală, *Ramuri* din Craiova, *România Nouă* şi *Sfatul Ţării* din Chişinău, *Banatul Românesc* din Timişoara şi a scos două gazete proprii *Banatul* şi *Gazeta Bocşei*.

In aprecierea întregii lui activităţi de scriitor trebueşte să se ţină seamă de faptul că zbuciumul său în serviciul unui ideal, precum şi viaţa sa atât de scurtă, murind la 29 ani, vârstă la care omul încă nu e format deplin şi luptând în ultimul timp cu o boală nemiloasă, — toate acestea nu i-au îngăduit răgazul necesar creaţiunii.

Ca o dovadă că talentul poetic al lui Casian R. Munteanu abia după războiu ar fi înflorit din plin, amintim aici preocupările literare inedite din preajma morţii.

La Palermo, unde se dusese să-şi caute de sănătate, a început un roman, întitulat „*Valul roşu*", cu subtitlul „roman social şi cu menţiunea" : Cu subiect din timpul războiului românesc". Romanul este început în 12 Ianuarie 1920 după cum scrie pe caetul în care sunt redactate complect patru capitole. In alt caet, în care poetul a făcut schiţa acestui roman, am găsit, pe o foae volantă, capitolele romanului şi anume : Cap. I. In sat (Vădeni-Basarabia), cap. II Pribeagul (Roman Bănăţeanul) cap. III Conspiratorii (studenţi, în Chiev), cap. IV Revoluţia (voluntării, în sat), V Dezastrul (pe front şi în ţară), VI Deşteptarea Moldovenilor (la Chişinău), VII Unirea şi VII. Epilog. Tot în acest al 2-lea caet găsim pe foi volante, două poezii, o traducere din Carducci, Boul şi Bolnav, originală ambele sonete. Din a 2-a lipseşte versul, din mijloc al ultimei terţine. Apoi două articole, cred nepublicate nicăiri, *Voluntarii României Mari* şi *Jertfe uitate*. (De sărbătoarea Unirii). In aceste articole se vede revolta autorului fată de nepăsarea celor rămaşi pentru jertfa voluntarilor şi a celor morţi pentru Unire.

Din capitolele redactate ale romanului se desprinde talentul epic al autorului şi limba frumoasă românească, care, dealtfel, este şi limba tuturor scrierilor sale, fiindcă el a fost şi în limbă ca şi în suflet român întreg.

Casian R. Munteanu însuşi a considerat tot ce a scris până aci ca un ecou al activităţii sale intitulând ediţia colectivă a cărţilor sale apărute „*Frământări*, cu subtitlul — Clipe trăite sau Din vremea de războiu. Acest plan îl găsim pe o foaie volantă în al 2-lea caet amintit.

Casian Munteanu cu fraţii săi Octav şi Leon.

Două sonete inedite

Carducci

Boul

Mi-eşti drag, sărmane bou ; un sentiment
De păce şi vigoare mă pătrunde,
O, ce solemn eşti, ca un monument,
Când ari câmpii deschise şi fecunde.

Şi închinându-te în jug din greu
Pe om l-ajuţi în munci producătoare,
Dar el te bate şi tu-i arunci mereu
Din ochii blânzi privire iertătoare.

Din a ta umedă şi largă nare
Fumegă duhul, ca un imn duios.
Mugetul în cerul senin se pierde.

Iar ochiul tău dulceaţă are
Şi în el se oglindeşte maiestos
Dumnezeescul lan tăcut şi verde.

Trad. de C. R. M.
N. B. (aşa este iscălit de poet)

Bolnav

Ei . . .

In casa paşnicilor muribunzi,
Unde s'aud doar horcăeli de tuse —
Aci nenorocirea mă aduse
Aleasa mea, draga mea cu sâni rotunzi!

De-acuma două drumuri am în faţă :
Spre cimitirul din apropiere,
Ori, dacă poate e a sorţii vrere
Să mă re'ntorc o umbră în viaţă.

De voiu muri, aleasa mea, în zori
La căpătâiul gropii să depui
O lacrimă şi un buchet de flori.

Dar, de voiu reveni cu ziua bună
— — — — — — — — — — — — — — —*)
Mă vei cunoaşte 'n nopţile cu lună ?

*) Lipseşte acest vers. Poezia este neiscălită. Dar este sigur a sa, scrisă, cred, pe când era în Sanatorul Velicsek din Bocşa Montană (unde cimitirul este în apropiere).

Liviu Rebreanu

de Gh. Atanasiu.

Implinirea a cincizeci de ani de viaţă a romancierului nostru Liviu Rebreanu s'a sărbătorit cu tot fastul cuvenit şi cu toată dragostea aureolă, de care se bucură din partea cititorilor cât şi a prietenilor. A fost o sărbătorire a scrisului nostru românesc. Toate ziarele, toate revistele au ţinut să aducă elogii, să releve marea operă literară a maestrului şi contribuţia însemnată adusă culturii româneşti. O ţară întreagă şi-a îndreptat gândul spre acel care a ştiut să răscolească adâncul sufletelor omeneşti şi care n'a uitat o clipă că străduinţele sale trebuesc puse în slujba patriei. Motivele sale de inspiraţie sunt pur naţionale. A ridicat la rangul de adevărată artă, viaţa românească din jurul său, a purificat-o de nimicul zilei şi i-a scos frumosul şi adevărul la lumină. Un sentiment de umanitate te surprinde în scrisul dlui Liviu Rebreanu. Ceva blând şi bun te conduce prin toate subteranele durerii şi necazurile omeneşti, ca să-ţi pui tu singur, cititor, întrebarea: Pentru ce toată aceasta? O iubire fanatică pentru pământul de care eşti legat şi o atitudine dârză pentru apărarea adevărului.

Nimic nu-i pus dela dânsul. Totul a luat din viaţa zilnică, aşa cum e şi plămădită de puterea sa de creeaţie, reuşind astfel să zugrăvească o realitate pe care o cunoşti şi personagii pe cari le bănueşti sau le întâlneşti mereu pe stradă, în afacerile zilnice.

Imaginile scrisului său, sunt atât de plastice, atât de vii, că parcă le trăeşti aevea. Uiţi de tine Te frământi cu personagiile ce le întâlneşti în cale, suferi şi te bucuri împreună cu dânsul. In nici o lucrare a lui Liviu Rebreanu nu vei întâlni personagii searbăde care să nu ia parte, cât de mică, la frământarea acestei vieţi. Şi ce este caracteristic la personagiile din lucrările maestrului nostru, e tocmai faptul că toate sunt însufleţite de un ideal. Urmăresc un gând făurit din casnă şi durere. Acţiunile — chiar distrugătoare — le sunt justificate. *(Răscoala)*. Şi pentru unii şi pentru alţii ai un reazăm de sprijin. Fie glasul pământului care-l cheamă, fie vocea sângelui care-l reţine pe loc, fie simţul datoriei care te împinge înainte sau năvala nebună de sentimente care te orbeşte şi care te duce în joc inconştient de vârtej.

Ai pentru fiecare erou, un alt fel de apărare. Nu poate fi condamnată decât viaţa aceasta, care de atâtea ori învrăjbeşte oamenii, îi face răi şi le dă îndemn diavolesc. Scrisul, acţiunile şi personagiile dlui Rebreanu au darul minunat a te pune pe gânduri. A te desprinde din tărîtura de melc şi a te duce clipe, într'o lume aevea, pe care o făureşti şi pe care o doreşti. Şi năzuinţa aceasta, ce ţi-o aduce în suflet — a te gândi la mai bine, la frumosul etern şi la adevărul divin — e misterul scrisului dlui Rebreanu; scris care a înfruntat anii

şi care va rămânc în urma noastră, ca un călăuzitor. Natural dl Liviu Rebreanu a scris mult dar tot ce-a scris a rămas. Ne facem o datorie să înşirăm operile maestrului nostru şi cari în ordinea cronologică sunt:

„Golanii" nuvele şi schiţe; *„Mărturisire"* nuvele şi schiţe; *„Calvarul"* povestire; *Cadrilul*, Comedie; *Ion*, roman; *Norocul*, nuvele şi schiţe; *Nuvele alese; Pădurea spânzuraţilor*, roman; *Plicul*, comedie; *Adam şi Eva*, roman; *Apostolii*, comedie; *Ciuleandra*, roman; *Crăişorul*, roman; *Metropole*, Berlin-Roma-Paris; *Iţic Strul Dezertor*, nuvele; *Jar*, roman şi acum sa anunţat romanul *„Gorila"* care este o continuare la *Ion* şi *Răscoala*. Şi după cât suntem informaţi, va urma după acesta, romanele *„Intunericul* şi *Pacea"*.

Un impresionant număr de opere, ce constituesc jaloane de orientare în literatura noastră, la începutul afirmăriii ei în cadrul literaturii universale.

Ele ne fac cunoscuţi în străinătate, ne duce cu mândrie numele nostru, în inimile noastre, în inimile tuturor iubitorilor de artă şi ne arată lumii, aşa cum suntem.

Deci, din colţişorul nostru de ţară, facem cor comun cu întreaga suflare românească, ca să nu se uite că propunerea maestrului Liviu Rebreanu la premiul *Nobel* ar fi cea mai măreaţă răsplată a geniului românesc

Dimplomaţii noştri au cuvântul. Stăruinţele lor vor răsplăti munca unui om şi geniu şi va aduce recunoaşterea unanimă, că şi noi Românii am contribuit şi contribuin la marele imn al păcii, visat de fondatorul premiului.

Cronici Craiovene

de Aurel Bugariu

De oraşul Craiova se leagă, în mod natural, un frumos trecut istoric din care se desprind figuri culturale proeminente.

Pe vilegiaturistul simplu îl vom auzi întotdeauna legând de Craiova numai Grădina Bibescu. Da, este ceva, dar e prea puţin, fie raportându-ne numai la estetica edilitară, — pentru a contura caracteristicul urbei. Fiindcă, pe lângă frumuseţile naturale ale vastului parc, oraşul îşi are şi alte particularităţi.

Bulevardul principal e botezat cu numele *„Unirii"*, cuvânt ce-a vibrat pe buzele atâtor generaţii până, în sfârşit, văzurăm idealul împlinit. De aci pornind chiar, putem aprecia nobilele sentimente ale craiovenilor. Ei sunt vrednici nepoţi ai fraţilor Buzeşti şi a tuturor banilor olteni pe cari ni-i pildueşte istoria. Aci este leagănul vechilor boeri, *moşneni*, din sânul cărora au ţâşnit aprigii Mihai Bravul, şi Tudor Pandurul.

Craiova este pentru olteni, ceeace-i Iaşul pentru Moldoveni. Şi lucrul acesta trebuia înţeles mai de mult. Se resimte şi aci necesitatea unui Invăţământ Superior, universitar. Era un teren mai prielnic aci, dată fiind flacăra vie a naţionalismului din inimile tuturor oltenilor. Dacă s'ar fi procedat după acest criteriu sănătos, n'am fi azi în situaţia de a avea îngrozitorul procent de evrei avocaţi, dar mai ales evrei farmacişti şi medici, în mâinile cărora s'a încredinţat sănătatea şi bunul ţăranului român,..

Aci românul e la el acasă, singur stăpân..

Şi e o viaţă atât de frumoasă! Peste tot auzi numai dulcea limbă românească, sprintenă, zglobie, armonioasă. Oameni isteţi, spirit vioi şi practic. Oltenii fac excepţie la imputarea ce ni se aduce că n'am avea desvoltat spiritul mercantil. Aci, şi fără streini, vedem o intensă viaţă comercială. In Moldova fără evrei comerţul e mort, aci din contră.

Insemnăm şi de data asta regretul nostru că nu se duce o politică descentrali-

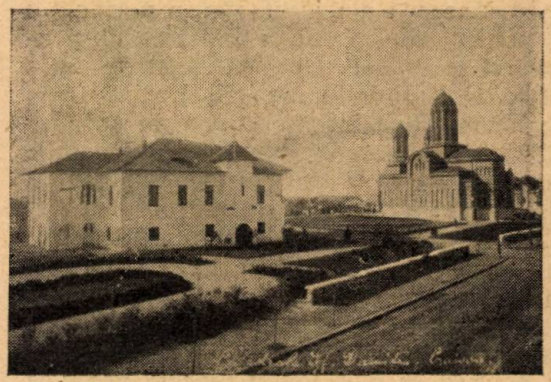

Craiova. Muzeul şi biserica „Sf. Dumitru" oltean.

zantă, lăsând ca specificul regional să dea valori.

Capitala a atras şi pe bărbaţii olteni mai de seamă, lăsând în urmă oraşul şi propăşirea lui.

— Viaţa culturală de aci s'a cristalizat totuşi. S'a remarcat *Traian Demetrescu*, fin poet al vremii lui şi romancier. Craioveni i-au ridicat un bust lângă Biserica „Sfinţii Arhangheli". *Titu Maiorescu* fost oltean de naştere, la fel marii penalişti de reputaţie mondială *Iulian Teodorescu* şi *Tanaviceanu*. Dar extraordinarul şi permanentul nostru ministru de externe *Nicolae Titulescu*? el ilustrează calităţile olteanului, diplomaţia şi inteligenţa.

— Printre cei rămaşi în Craiova sunt proeminenţi: prozatorul *I. Dongorozzi*; d-na *Elena Farago* care are cercul d-sale şi este în plus directoarea pinacotecii „*Aman*"; dl *Al. Iacobescu*, colaborator al „Luceafărului" nostru; dl *Chaban Făgeţel* directorul „**Ramuri**"-lor; dl *G. D. Fortunescu* directorul renumitei reviste „**Arhivele Olteniei**", venerabilul animator *Ciocazan*, enciclopedicul Procuror

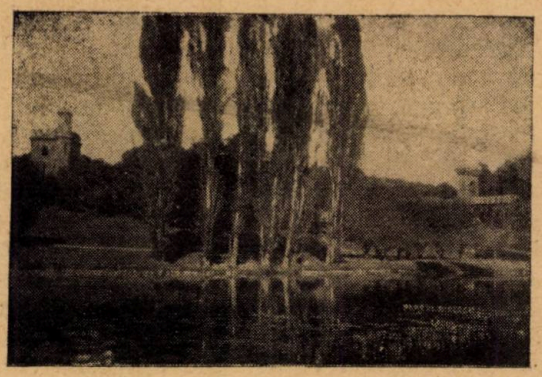

Craiova. Parcul din „Grădina Bibescu".

Giugiuc d- *Em. Tătărăscu* directorul celebrei instituţii grafice „*Scrisul Românesc*" având director technic pe intelectualul bănăţean dl *Virgil Molin*.

Ne putem mândri, noi bănăţenii, cu munca dlui Virgil Molin, care în Craiova a tipărit *Almanahul Banatului* în 1929, 1930 şi 1931. Sunt cele mai bune almanahuri ce s'au scris vre-odată în tot Ardealul. Tot din tiparniţele Scrisului Românesc a eşit şi lucrarea d-lui. *Romulus S. Molin* „*Românii din Banat*" în excelente, condiţii grafice, cu adăugiri şi revizuiri de dl Virgil Molin. Iată bărbaţi cu cari se poate mândri Bănatul! Numele lor este deja înscris în cartea de aur a provinciei noastre.

— Fiind craiovenii compatrioţii lui Tanoviceanu şi Iulian Teodorescu, e foarte firesc să găsim aci o puternică «*Revistă Penală*" la care colaborează somităţile ştiinţei criminaliceşti din întreagă Europa. Meritul revine redactorilor cari studiind în Iaşi, Bologna şi Paris au ştiut să lege prietenii de seamă.

— Revistă literară craioveană este „*Meridian*", inteligent scrisă de Dan Petraşincu, Saşa Pană, Tiberiu Iliescu, M. D. Ioanid, etc.

— Gazete? — o puzderie apar săptămânal în toate culorile cluburilor politice.

— Ziare? — unul singur: „*Jurnalul*" în condiţii sărăcuţe, cu litere mari, pagini mici, material puţin, lipsă de informaţie. Se'ntăreşte însă şi asta e o bucurie. Putem exclama că în Oltenia *Presa*, (aşa cum este) *o lac Românii*!

— In alte domenii e ştiut că în pictură o expresie vie şi o reală valoare a fost *Aman* ale cărui lucrări, mare parte, sunt adunate în muzeul ce-i poartă numele, — alături de alte opere celebre de cari promitem să ne ocupăm într'o cronică viitoare. Este o rară colecţie ce trebueşte subliniată. Acel minunat „Apus de Soare în Veneţia" de *N. Daraşcu*, „Când cad frunzele" de *A. Verona* sau »O lae de ţigani« de *Eust. Stoenescu* ne dau subiecte despre cari e prea puţin o scurtă cronică.

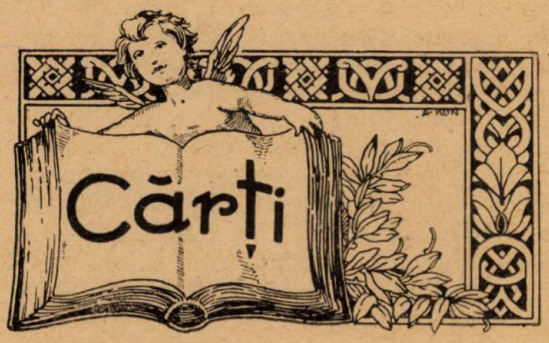

Calendarul „Nădejdei" din Vârşeţ

Prea puţin se vorbeşte la noi de viaţa şi mişcarea culturală a Românilor din Jugoslavia şi cu atât mai mic este intere-

sul ce îl poartă fiecare Român liber pentru fraţii săi de peste hotare. Câte străduinţe şi câte jertfe au adus Românii din Banatul Iugoslav pentru înfiinţarea unei tipografii şi a unui ziar, care să le fie instrumente utile de luminarea conştiinţei şi de propagarea culturii naţionale. După multe şi grele trude au reuşit în 1927 să scoată la Vârşeţ o gazetă săptămânală »Nădejdea", grupând în jurul ei o seamă de condeie bune. Apariţia regulată a ziarului era însă mereu ameninţată din cauza lipsei de fonduri băneşti şi mai ales din motivul aglomerării datoriilor dela tipografie. Se simţea nevoia cumpărării unei tipografii propii. Ea a fost cumpărată cu ajutorul mai multor subvenţii, adunate dela generoşii Români din ţară şi de dincolo de frontiere. In jurul tipografiei „Nădejdea" s'a închiegat o viaţă românească şi din atelierele ei au pornit atâtea pulsaţii de cultură naţională.

Acum a ieşit în editura acestei tipografii *Calendarul „Nădejdei" pe anul 1936* întocmit de părintele *Nicolai Roman*, redactorul ziarului *„Nădejdea"*. Este deja al 6-lea calendar apărut în editura dela Vârşeţ.

Dacă răsfoim filele acestui calendar, găsim un bogat cuprins literar şi interesante articole despre viaţa culturală a Românilor din Banatul Iugoslav.

Dl Corneliu Mata a scris un studiu documentat despre *„Corul din Voivodinţ"*, care a împlinit în anul trecut 50 de ani dela fondarea lui.

Dl Christofor N. Boriaru a publicat un articol despre *„Aromâni"*, apoi domnii: *A. Sacerdoţeanu* despre „Domnul Tudor", *V. D. Omoliţeanu* despre „Cântecul ţăranului" şi despre „Inlăturarea crizei economice prin Cooperativele agricole", *Pr. A. Nascu* despre „Anuarul în Slujba Domnului", *Petru Mioc* despre „Educaţia copiilor", *Iosif Rachiciu* o schiţă din zilele copilăriei intitulată „La scăldat", *I N. Secoşanu* tot o schiţă sub titlul „Visul", *Nicolai Roman* despre „Viaţa din Banatul românesc".

Redactorul calendarului *Nicolai Roman*, unul dintre talentaţii preoţi ai tinerei generaţii bănăţene, a publicat câteva poezii frumoase. Au mai scris versuri şi domnii: George Bălteanu (G. B.), I. C. Vălenaru, Teodor Şandru, D. Ciurezu, Nicolae Birnea, Lucian Costin, Tudor Arghezi, etc.

Calendarul „Nădejdei" se prezintă cu conţinutul celor 120 de pagini în condiţii bune şi este o frumoasă dovadă despre activitatea românească a fraţilor noştri din Banatul Iugoslav.

Meletie Damaschin.

Ionel Teodoreanu: Lorelei (roman) ed. „Cartea Românească" Bucureşti.

Un roman de dl Ionel Teodoreanu e o relevaţie. Stilul său limpede, purificat de acele greutăţi efemere a neologismelor, e plin de imagini subtile, ce te face să trăeşti, o lume aevea, unde peste tot nu găseşti, decât armonie.

Acea armonie sfântă, ce coboară în sufletele setoase de dreptate, în clipele de adâncă meditare. Ai impresia că sbori, deasupra frământărilor lumeşti, dus de frumuseţea imaginilor, presărate cu măestrie, la fiecare filă din carte. Meritul necontestat al dlui Teodoreanu în lucrările sale. Ştie să desprindă din sbuciumul omenesc, adevăratul frumos. Nimic nu este banalizat, târît prin noroiul zilnic, real pe care îl întâlnim la fiecare pas. Scormoneşte adâncul sufletului omenesc şi scoate de acolo, rămăşiţa de frumos, ce poate a mai rămas, nepătată de stropii noroiului, în lupta cu viaţa. Personagiile sale au toate misterul, de-a fi plăcute. Ele sunt creeate ca să trăiască în lumea liniştită, mânată de idealuri. O adevărată poezie a vieţii. Chiar sbuciumurile omeneşti — inerente de-a fi întâlnite în cale — sunt strecurate în romane nu ca axă principale, ci drept fatalitate, peste care trebue să trecem, năzuind veşnic spre frumosul, care se profilează ca un zenit în aburirea viitorului.

Recentul roman „Lorelei" e o poezie închinată iubirei pentru frumos. Pentru sufletele ce-şi caută liniştea în sbuciumul diavolesc al creaţiei. Profesorul Universitar Catul Bogdan cunoscut romancier e numit preşedintele comisiunei pentru examenul de bacalaureat la Galaţi.

Fatalitate. Din tren şi apoi la liceul de fete din Galaţi, cunoaşte pe candidata la bacalaureat Novleanu Lucia. Omul serios de altădată care iubea singurătatea, alături de eroii săi imaginari are o tresărire.

Un foc de bengal se aprinde în inima sa, încălzită până acum, numai de eroinile sale. Urmează, cererea în căsătorie, actul oficial în faţa lumii şi voiajul de un an, străinătate, pentru a sorbi în tihnă, marea iubire, în care credea ca un fanatic. Reîntors acasă, îl recheamă ocupaţiile de profesor şi pe deasupra diabolica chemare a scrisului.

Mânat de credinţa că o are pe Lucia, veşnic lângă dânsul, zi cu zi se închide în biroul său de lucru, până dispare complect din jurul lui Luli. Il înlocueşte cu mult zel, prietenul său, umbra care stărue să-l aducă la realitate Nathan, căutând să umple golul în inima lui Luli, desorientată. Natural, nu reuşeşte şi Luli se redă la un joc periculos. Gelozia singurătăţii sau glasul veşnic al femeii — atavic — de-a controla, de-a se convinge de sentimente, prin curse meşteşugit întinse. Oarecare talent de-a scrie se evedenţia de prin liceu. Profesoara ei — tânără dealtfel — Gabriela, o preţuise şi-o botezase cu pseodonimul „Lorelei". Chiar dela Galaţi, Gabriela nutrea sentimente de dragoste faţă de Catul Bogdan, dar căsătoria lui cu Lucia i le spulberase. Profesoară la Braşov, primi o scrisoare dela Luli (Doamna Bogdan) cu iscălitura „Lorelei" şi cu rugămintea să i-o trimită lui Catul. Sutele de scrisori, drept admiraţie, care le primea romancierul o făcea probabil geloasă. Şi prima scrisoare primită dela dânsa, ascunsă sub pseodonimul „Lorelei" avu un efect puternic asupra scriitorului. Era scrisă cu talent şi-l evidenţia cu mult entuziasm lui Luli. Scrisorile continuându-se, secretul păstrându-se, în sinea lui Bogdan se naşte curiozitatea de-a afla cine este femeia, care îl urmăreşte cu scrisul ei diabolic. Se amorezase de acel scris subtil, de acea concurenţă leală ce-o făcea o necunoscută şi ajunse chiar să ascundă scrisorile de Luli. Intrepretând probabil greşit, sentimentele lui Bogdan faţă de scrisorile primite, Luli merse cu stăruinţile sale şi mai departe.

Chemă pe Gabriela la el şi-l anunţă pe Catul Bogdan de această vizită. Auzind pe prietena dela Braşov şi cunoscând locul de unde vin scrisorile, firesc bărbatul avu un fior — o tresărire pe care Luli o evidenţie în inima ei Greşela era făcută. Inţelese că dase altă formă, interesului ce-l manifesta soţul faţă de talentul necunoscutei. Se apropiau două lumi. Urmează tragedia. Luli moare de apedincită. Gabriela îi ia locul, devenind doamna Bogdan. Goana evenimentelor trec pe lângă Bogdan inconştient, şi după ce află, ca adevăratul nume »Lorelei« era tocmai al soţiei sale Luli, se trezeşte din rătăcirea lui: Ceeace dânsul iubia — frumosul din scrisorile anonime — era aşa de aproape de dânsul, îl duce la decepţionarea, ce o ai după tragediile pentru care te simţi vinovat!

Artist în zugrăvirea femeilor, dl. I. Teodoreanu a reuşit să ne dea în „Lorelei" frumosul femenin, pe care-l căutăm şi pe care-l îl avem aşa de aproape de noi. Poezia iubirii ce o recităm tainic şi pentru care nu trebue decât să ne ascultăm frământarea, ca să-i auzim melodia, una şi aceaşi de veacuri.

Sublimă şi sfântă dar aspră şi tragică, când n'o înţelegi.

Gh. Atanasiu.

Octav Suluţiu: **Ambigen, roman. Gravuri de I. Anestin. Editura „Vremea" Bucureşti.**

Cartea d-lui Octav Suluţiu este istoria unui caz sexual analizat literar. Prin singularitatea acestui adverb nu dorim să înţelegem că a fost eliminat criterul analizei psihologice din cauză. El însă răzbate printre rânduri atât de subordonat încât pare dizolvat în conţinutul metodei pur româneşti a volumului. Sacrificarea, departe de diminuţie, a ştiut să avantajeze cu adaus intensitatea efectului desprins mereu din agitaţia literilor cu trup de furnică în multe pasagii. Fiindcă în cele din urmă, numai literatura e capabilă să îmbrăţişeze total complexitatea sufletului uman. Nici psihologia, nici filosofia, nici religia şi nici psihanaliza arhicunoscutului medic vienez, nu pot vedea aevea, începerea unei dorinţi, oglindirea ei în noi şi poate luarea noastră în stăpânire de către ea, pentru scopuri meschine sau mari, individual. Explicaţia e simplă. Cele dintâi se vreau generale. Literatura trăeşte prin particular. Şi din această cauză ea e verificarea legilor enunţate lumii întregi, e ratificarea sau respingerea lor. Iar serviciile aduse, chiar spectatorul nepretenţios

observă că sunt incomensurabile şi absolut necesare la cucerirea adevărului nud.

(Fără curajul acelor oameni de litere cari şi-au permis să opună dogmelor, realităţi vii şi contradictorii, d-lui Octav Suluţiu pentru monosilabicul său erou ambigen: Di'i s'ar fi pregătit într'o piaţă publică rugul)

Iată un motiv în plus pentru care remarcăm factura pur literară a romanului şi omiterea balastului ştiinţific din joc.

Tehnica volumului se poate compara grafic cu un cerc minuscul care creşte pe măsura paginilor cetite. Potrivit ei şi acţiunea cărţii închegată din tribulaţiile unei sensibilităţi circulare, e interesantă prin lipsa de liniaritate. Di e izbucnire de gheizer revărsat peste un câmp de incertitudini. Stropii lui pot prin urmare să ude rădăcina mătrăgunei, pe a crinului şi restului de burueni intermediare.

Intre gama acestor realităţi morale, evoluţia lui Di se gradează fără ca să-i bănueşti o staţie de oprire. Prin căsătoria lui cu prostituată Elina situaţia nu se schimbă aproape cu nimic şi mersul acut, prin surprindere, al romanului te face să crezi că Di abea acum a pus mâna pe clanţa uşii predestinate de automatismul unui instinct înălţat la rang de grijă incurabilă şi că el, la nici un caz, nu se opreşte în prag ci intră pentru ca să activeze şi aspire tot atât de plural, în noua încăpere. Că avem o astfel de impresie e devină construcţia lui Di.

Până a sosit aici eroul a suferit de o teribilă foame sexuală care facilitată de timiditate şi lipsă de bărbăţie reuşeşte să-i zădărnicească toate iubirile demne şi să-l arunce spre drumul comod: Dragostea fetelor din casele de toleranţă.

Paginile romanului se succed vioi întreţinute de subtile preocupări şi spre deosebire de părerile autorului arătate în postfaţă regretăm (inutil poate) că pe Di noi nu-l considerăm monstru. E prea lucid intelectual şi conştient acest personaj nefericit şi îndeosebi sfios ca o fată mare pentru dimensiunile unui „monstru". (Ba gravura d-lui I. Anestin dela pagina 19 ni-l prezintă interesant şi la nici un caz hidos) Deaceea brusca lui unire cu Elina ne pare factice oarecum.

Totuşi romanul d-lui Octav Suluţiu e o incursie curajoasă într'un gen care pretinde, sine qua non, mult orizont celebral, multă rumegătură livrescă şi experienţă de viaţă şi e o apariţie fructuoasă în lumea ideilor.

Gravurile d-lui I. Anestin sunt complimentare şi servesc itinerarul imaginativ al cărţii.

Ilie Ienea.

Adrian Maniu: Cântece de dragoste şi moarte. Editura „Cultura naţională".

Adrian Maniu (Desemn de Rodica Maniu)

Cântecele de dragoste şi moarte ale dlui Adrian Maniu conţin mostre de valoare incontestabilă.

In unele simţi melancolii albe dea intelectuală căzută ca să acopere suferinţi grave, de lut:

Credeam că suntem înţeleşi în veşnicie,
Inlăturând cuvintele de alţi minţite,
Schimbând în sărutare sufletele alipite
Chiar suferinţa întregind aceiaş bucurie.

Apoi:

Acum în tine dragostea s'a stins,
în mine creşte,
Mormânt, îi sapă depărtarea şi tăcerea,
Dar tot mai binecuvântez neagră durerea,
Când nu-ţi mai sânt, în sufletu-mi
făptura ta trăieşte.

(Ambele strofe din Cântec de dragoste moartă)

In poezia „Târziu de tot" versul are profunzimi minore, de orgă. Cuvintele, după întâile şiruri, îşi pierd fiinţa materială şi să transformă într'un impresionant cântec al resemnării pe care îl auzi ca pe o imuabilă înţelepciune, venind spre tine din adâncuri de veşnicie:

Marie nu-ţi mai căuta băiatu,
Fiul tău a murit pentru noi toţi,

Din mormânt nu poţi să-l mai scoţi,
Nici tu, nici altul, că aşa e datu.

Zadarnic cauţi să alegi din cruci răzleţe,
Care e a lui... au fost atâte,
Şi ce sunt crucile? Toate crucile doborîte
Au lăsat o mamă, au pierdut o tinereţe.

Rareori întâlneşti într'un volum închegări atât de diferenţiate ca la dl. Adrian Maniu. Faptul ne serveşte, neapărat, un indiciu de maturitate în creaţie. Căci numai în această fază artistul, stăpân pe secretele tehnicii, îşi părăseşte tiparele formelor obişnuite şi se îndreaptă către diversităţi. Din chita lor d-l Adrian Maniu ne oferă câteva modele cari ies din anonimatul poetic şi se impun prin relief, aer, vigoare, sugestiv: Fata pândarului, Bal mascat, Noapte nebună, Greerul şi santinela.

Ilie Ienea

Cărţi primite:

Editura Universală Alcalay Co (Bucureşti):
Mihail Sebastian: Oraşul cu salcâmi (roman).
Editura „Cartea Românească" Bucureşti:
George E. Camber: Ţara Zarandului (Seria C. nr. 55 Cunoştiinţe folositoare).
Editura „Institutul de Igiena„ Cluj:
Dr. Petru Râmneanţu: Studiu asupra depopulării Banatului. Cauzele depopulării. Rezultatele anchetei demografice din comuna Vărădia jud. Caraş. 1935.
Dr. Petru Râmneanţu şi Dr. Gheorghe Selegianu: Deosebiri şi asemănări în statura şi perim trul toracic a 48.172 de recruţi de neam diferit din judeţul Timiş-Torontal. 1935.
Dr. Petru Râmneanţu, Dr. I. Perhaiţa şi Dr. L. Moaran: Mişcarea populaţiei în Ardeal dela 1901—1910.
Dr. Zolog, Dr. P. Râmneanţu şi Dr. I. Prodan: Rezultatul vaccinării cu B. C. G. în plasa sanitară model Gilău. 1935.
Editura „Cartea Românească" Timişoara:
Gh. Atanasiu: Desmoşteniţii (roman).
Editura Scrisul Românesc S. A. Craiova:
Ion Dongorozi: Escapada (nuvele).
Editura ziarului „Universul" Bucureşti:
G. D. Bânceanu: Pacea şi războiul.
Editura „Hyperion" Cluj:
C. Argintaru: Setea norilor (cartea treia de poeme).
Editura „Nădejdea" Vârşeţ:
Nicolae Roman: Calendarul »Nădejdea« pe anul 1936 (Anul al VI).

Alte edituri:
Ginu: Frunze de toamnă (poezii). Oraviţa 1935.
Paul Cocârlan: Organizarea economică a Satelor prin Oficii economice săteşti. Timişoara „Tipografia Românească" 1935.
V. Flueraş: Psalmi (poezii) Bucureşti 1936.

Reviste primite:

Revista Fundaţiilor Regale, (Bucureşti) 1 Ianuarie 1935.
Adevărul literar şi artistic, (Bucureşti), 15, 22, 29, Dec. 1935.
Albina (Bucureşti), 13, 20, Dec. 1935; 3 Ian. 1936
Cuvântul liber, (Bucureşti), 14 şi 28 Dec. 1935; 4 Ian. 1936.
Vremea (Bucureşti), număr de Crăciun 1935; nr de Anul Nou 1936.
Ţara Bârsei (Braşov), Anul VIII. nr. 2 din Ian.-Febr. 1936.
Gând românesc (Cluj), Anul III, Nr. 11—12 din Nov.-Dec. 1934
Munca literară (Bucureşti) Decembrie 1935.
Revista Scriitoarelor şi Scriitorilor Români (Bucureşti) Dec. 1935.
Frontul Universal [Bucureşti] Anul I. nr. 1, Ianuarie 1936.
Pagini literare (Turda), 15 Dec. 1935.
Gazeta cărţilor (Ploesti), Oct. Nov-Dec. 1935.
Foiţa (Bucureşti) Dec. 1935.
Europa (Bucureşti), nrii 4, 5, Dec. 1935.
Fruncea (Timişoara) 22 Dec. 1935.
Gândul vremii (Iaşi), 15 Dec. 1935.
Suflet nou, revista satului bănăţean (Comloşul-Mare). Decembrie 1935.
Hotarul (Arad), Anul III. nr. 1, Ianuarie 1936.
Femeia Satelor (Deva), Nov-Dec. 1935, Anul I. nr. 11—12.
Rânduri (Fânaţă jud. Bihor) Anul II. nr. 3—4 Dec. 1935.
Graniţa [Timişoara), 15 Dec. 1935.
Vestul medical (Oradea) Anul II. nr. 1. Ianuarie 1936.
Freamătul Şcoalei (Cluj). Anul II, Nr. 1. Ianuarie 1936.
Cele trei Crişuri (Oradea) Nov.—Dec. 1935.
Tribuna [Bucureşti] nr. de Crăciun 1935.
Biserica şi Şcoala (Arad), 15 Dec. 1935.
Foaia Diecezană (Caransebeş), 15, 22, şi 29 Dec. 1935.
Şcoala vremii [Arad] Noembrie şi Dec. 1935.
Ancheta [Târgovişte], 6 Dec. 1935.
Ortodoxia (Bucureşti), 15, Dec. 1935 şi 5 Ianuarie 1936.
Zori de zi (Bucureşti), nrii 2, 3, Dec. 1935.
Revista Cercului Juridic Bănăţean (Timişoara) nr. 12, Dec. 1935.
Educaţia Naţională (Timişoara) Anul II. nr. 5, Ianuarie 1936.
O. N. T. (Bucureşti) *Buletinul Oficiului Naţional de Turism*, Anul I. nr. 3, Decembrie 1935.
Viaţa ilustrată (Sibiu) Anul III. nr. 1. Ianuarie 1936.
Vasiova (Timişoara) [Anul VII. nr. 21—22, 15 Nov.—15 Dec. 1935.
Korunk (Cluj) Anul XI. nr. 1 Ianuarie 1935.
Rânduri (Beiuş), 1 şi 15 Nov. 1935,
Şomerul (Timişoara), Anul I. Nr. 8—9 din Nov. 1935.
Nenufar (Călăraşi), Anul I. Nr. 1 din Nov. 1935.
Arte şi Meserii (Galaţi), Anul 17, Nr. Sept.—Oct 1935.
Educaţia Naţională (Timişoara), Anul I. Nr. 4. Decembrie 1935.

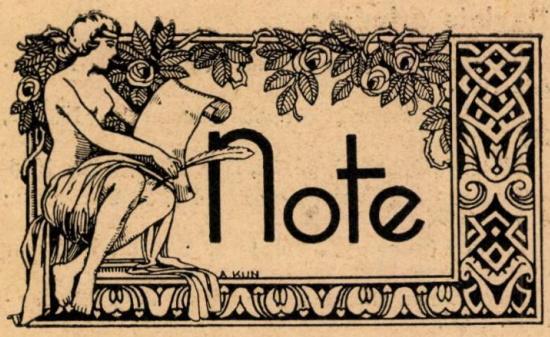

Pictura bisericească la sate.

Iată un lucru care a fost întotdeauna actual prin necesitatea lui, dar căruia nu i s'a dat niciodată importanța cuvenită.

Pictura bisericească a vechilor iconari, a rămăs până astăzi podoaba cea mai de preț a mănăstirilor noastre. S'a transmis această meserie, și mereu cu pierderi, dela iconar la iconar. N'a format școală, nici n'a marcat evoluție, dar a lăsat tradiție legată de suflet și de credință. Ori unde se ridica un nou lăcaș de închinare trebuia și icoana-simbol, pentrucă o cerea credința, tradiția și sufletul credinciosului.

Dela zi la zi vedem cum această icoană e tot mai slabă în stil și valoare. Zugravul de ocazie apare pretutindeni și mai ales la sat, iar bisericile noastre sunt pline de cel mai bizar amestec de zugrăveală lăsată de acești pictori improvizați. Satele n'au putut și nu pot nici astăzi, să-și aibă biserica lor decorată cu grijă, gust și pricepere. Posibilitățile materiale sunt reduse și împiedecă totdeauna angajarea unui maestru priceput. Dar mai toate parohiile au avut (și au adunate sume mai modeste cu cari au fost silite să plătească zugravii pentru o muncă proastă dar eftină. Ne întrebăm, dacă nu s'ar putea găsi un mijloc care să soluționeze măcar în parte acest rău?

Avem în țară instituții de învățământ artistic, școlile de arte-frumoase, și avem foruri înalte bisericești. De ce nu s'ar putea lua inițiativa din partea acestora? De ce episcopiile n'ar putea încredința școlile de arte-frumoase spre pictarea bisericilor dela sat? In atelierele de artă decorativă ale acestor instituții (sub conducerea profesorilor de specialitate) în decursul anului s'ar putea pregăti schițele, cartoanele și întreaga decorație, iar în lunile de vacanță să se execute. N'ar reclama această muncă decât cheltuelile strict necesare: de material și întreținerea unei echipe de studenți cari să execute munca plănuită de cu vreme în atelier. In chipul acesta cu cheltuieli relativ mici, s'ar putea împodobi cu grijă bisericile și în același timp școlile de arte frumoase ar putea aplica mai folositor munca lor.

Necesitatea picturii bisericești la sate nu se poate discuta, dar se poate discuta problema unei picturi de stil executată cu pricepere, problema formării de elemente bine pregătite pentru a o realiza. Și iată că aci ar trebui să intervină sprijinul moral pe care episcopiile ar putea să-l dea școlilor de arte-frumoase.

Am întâlnit chiar în cuprinsul acestei reviste, considerațiuni despre artă și pictură bisericească, scrise cu atâta competință de P. S. S. Episcopul Nicolescu al Lugojului. Sunt abia câteva zile când P. S. S. Mager Episcopul nou ales al Aradului a spus: „Cred că spiritul nostru latin-creator va da o nouă față estetică civilizației moderne". Nu ne este admis să credem că acești prea înțelepți capi ai bisericii noastre, ar refuza să sprijinească o asemenea acțiune. Școala de Arte Frumoase din Timișoara va purcede această acțiune, dovedind încă odată cât de necesară este menținerea ei în acest colț de țară.

Șt. Gomboșiu

Anișoara Odeanu și regionalismul cultural

de Grigore Bugarin

Doina Peteanu

Iată încă un punct de sprijin pentru ideia bănățană: *Anișoara Odeanu.*

Viața socială a României de azi luptă cu două curente ce se bat în capete: centralismul, care tinde spre... crearea unui singur tip de român și regionalismul cultural, care își revindecă dreptul de existență pentru îndeplinirea misiunei sale: desvoltarea provinciei până la maximum de afirmare. Cu această lozincă a pornit la drum ideia bănățană. Să fim bine înțeleși! — Regionalismul cultural e un mare dușman al regionalismului politic. Elementul social al acestui regionalism merge către o emulare culturală, economică și morală între provincie și provincie. Face tocmai ceeace nu face centralismul, care subjugă atât culturalmente, cât și economicește.

Pentru Bănat, regionalismul cultural este un imperativ. Aici nu-i suficient că există cel mai mare număr de români, aici trebue să domine arta și cultura românească specifică regiunii. Eu nu m'aș încumeta nici când să suprapun spiritului oltean, sau muntean, spiritul plaiurilor și pustei bănățene. Mi-ar plăcea, însă, să mă iau la întrecere, să emulez cu reprezentanții culturii specifice românești din acele regiuni, și așa mai departe. Peste întregul cuprins al țării dintre Nistru și Câmpia Panonică și dela Carpații pădurosi până în creierul Pindului. Din această frățească emulare, s'ar naște

cultura specific românească şi civilizaţia specific românească. Înainte de a fi europeni, trebue să fim naţionali, dar naţionalul nostru să fie exprimat pentru înălţimi europene.

In acest unghiu de vederi, o privesc pe *Anişoara Odeanu*. Minunatul copil, premiant întâiu în tot cursul studiilor sale primare, secundare şi universitare, este un produs al Bănatului. Il dăruim artei româneşti, nu cum ne-am dăruit sufletul Patriei-Mame, la Alba-Iulia, „fără condiţii", îl dăruim cu o singură condiţie: să se ştie că e bănăţan şi că e un punct de sprijin pentru ideia bănăţană. Am urmărit poezia d-rei Anişoara Odeanu, încă dela vrâsta ei de 9 ani, pe când semna „*Doina Peteanu*", cu adevăratul ei nume, şi mai târziu, inversând numele „*Doina*" a dat naştere pseudonimului „*Ani Od.*", din care a rezultat romanciera de azi, *Anişoara Odeanu*. Pretutindeni s'a remarcat nostalgia cerului senin; a ciobanilor meşteri în doine şi durea inimei frânte în două a Bănatului.

Din prilejul unei şezători litarare a câtorva tineri scriitori bucureşteni, la Lugoj, printre cari se găsea şi Anişoara Odeanu, am întreprins o anchetă printre aceşti scriitori asupra regionalismului cultural, pentru revista „*fruncea*". D-şoara Anişoara Odeanu, mi a răspuns aşa: „*Admit regionalismul cultural, pentru că se adresează cultivării specificului unei regiuni*". (Vezi „fruncea" an. II. No. 22, Timişoara 1. VI. 1935).

E cel mai condensat răspuns din cele 7 primite cu excepţia răspunsului d-lui *C. Miu-Lerca*, nepublicat din alte motive — dar pe care îl păstrez în manuscris, şi a răspunsului *Ion Th. Ilea*, a cărui poezie, d'abea după aceea, am înţeles-o în adevărata ei ideologie.

Aceasta denotă marea înţelegere a scriitoarei Anişoara Odeanu asupra regionalismului cultural. Pe noi nu poate decât să ne bucure. Noi nu aşteptăm ca din Bănat să se nască un Mistral şi nici o mişcare a clasicismului contimporan felibrian din Franţa. Noi vrem să se nască d'aici, din pământul ridicat în slăvi pe doine româneşti, o mişcare de *bănăţenism românesc*, pornită de un front comun al tuturor scriitorilor români născuţi pe pământ bănăţan, pentru crearea culturei şi civilizaţiei specific româneşti, printr'o emulare de specific al fiecărei regiuni.

Anişoara Odeanu, e un punct de sprijin pentru această ideie bănăţană.

După ce s'a desăvârşit în proză prin volumul „*Intr'un cămin de domnişoare*", autoarea poeziilor de seninătate tristă de mai înainte, va da luminii tiparului un nou roman „*Singurătate*", ce va apare în curând într'o mare editură din Capitală.

Kimon Loghi

marele pictor român a deschis la Bucureşti, în sala Dalles, o bogată şi variată expoziţie prezentând o mulţime de lucrări, cari au constituit o adevărată revelaţie pentru publicul bucureştian. Colaboratorul nostru, dl C. Săteanu a scris următoarele rânduri despre această expoziţie: Kimon Loghi excelează în peisagii. E un amant al naturii, un poet îndrăgostit de privelişti pitoreşti, pline de soare, de lumină, de căldură. Catalogul operelor pe care le expune la „Dalles" e făcut sumar şi simplu: peisagii din sudul Franţei, din Balcic, din

Pictorul Kimon Loghi. Autoportret.

Dobrogea. Alese cu un rafinat şi delicat bun simţ, acest artist le reţine în pânzele sale, înfrumuseţând natura cu arta sa nobilă. El este în plastică un poet sensitiv care scrie frumoase „pastele" recte peisagii. Expoziţia sa te linişteşte căci e multă linişti în tablourile sale. De multă vreme consacrat şi ales mereu preşedintele „Tinerimei Artistice", Kimon Loghi este un adevărat boer al picturii despre care orice laudă e inutilă.

Expoziţia pictorului Corneliu Liuba

are un succes cum puţini artişti din Banat au putut înregistra până acum. Cele 52 de pânze expuse în sala fostei Cafenele Ferdinand din Timişoara începând dela 22 Decembrie l-au aşezat definitiv pe dl Corneliu Liuba printre cei mai de seamă artişti români. De data aceasta a expus o serie de peisagii de pe coasta de argint, cari ne înfăţişează în toată splendoarea luminoasele privelişte dela Balcic şi dealungul Mării Negre. Technica picturală a dlui Liuba a reuşit să ajungă la un grad superior de perfecţiune, redând natura într'o vibraţie de tonuri vesele şi variate.

Poetul bănăţean Nicolae Bârnea.

Moartea prematură a tăiat firul vieţii tânărului poet *Nicolae Bîrnea* din *Alibunar*, un talent viguros care promitea să devie unul dintre cei mai buni scriitori ai Românilor din Banatul yugoslav. S'ar aduce un pios omagiu memoriei sale, dacă i s'ar aduna manuscrisele şi ar fi apoi publicate cu note biografice în ziarul „Nădejdea" din Vârşeţ sau în altă publicaţie dela noi. Aşezat spre eternă odihnă în ziua de 9 Martie 1934, *Nicolae Bîrnea* a scris cu patru zile înainte de moartea sa următoarea poezie întitulată „*Strofe româneşti*", publicată de *Calendarul „Nădejdei" pe anul 1936*:

Tot tu eşti trist, Române,
Şi tot străin în lume.
Ori n'ai un neam puternic,
O mândră naţiune?

N'ai oare idealuri,
Din neam în neam oare purtate
Ca să le duci în suflet
Cu sfântă pietate?

Strămoşii, pentru glie,
La rândul lor, uniţi, —
Ştiut-au ca să lupte,
Să moară neclintiţi.

Şi ei mânaţi de visul
In taine 'nfiripat,
Chemarea lor măreaţă
Deapururi ne-au lăsat:

Păstrând în amintire
Că ceice vor muri
De paza naţiunii —
Via-vor în vecii . . .

Eu sunt un duh, de vrere,
Luptând în voe-bună.
Vor merita pe groapă
A neamului cunună;

Cunună împletită
Din preacurate flori, —
Căci neamul şi-l iubiră:
Martiri şi luptători. . . .

Deoarece ca frate
Ar trebui să ştie,
Că pentru neam deapururi
Eroi să mai fie. . .

Iar alţii să ne poarte,
Viteji între eroi, —
Să 'nfrângem orce piedici,
Necazuri şi nevoi.

Poezia noastră modernă

are un aspect, aproape general, ciudat. Caracteristica lui e descripţia şi imaginea întortochiată care, pentru preţul originalităţii, de multe ori e indigerabilă şi foarte puţin proprie ca să-ţi lase în fiinţă emoţia şi, mintal, parfumul emoţiei estetice. In această privinţă, noi observăm că pastelul asaltat de felurite ipostase ne ţine încă sub influenţe nefaste condeile şi că maniera cea mai frecventă a poetului este de a trece în revistă, cu vocabularul personal, deobicei, un peisaj care ţine ca'n palmă plopul indispensabil, o casă, amurgul, stelele, luna şi alte lucruri de inventar poetic oficial. Dar ca procedeul să nu pară prea simplist, fiindcă fondul acestui fond de artă e cel mai eftin din lume, s'a recurs la trucajul verbal şi atunci luna a devenit secera care taie spicul stelelor, pomul: caer de frunze şi atât, iar cuvintele, prin metaforă, au început să-şi organizeze o viaţă aparte, bombastică, greoaie pentru înţelegere şi, în acelaş timp, artificială.

N'am vrea să se creadă că suntem în contra expresiei noi. O stăpâneşte însă şi pe ea legea saturaţiei literare în cadrul unui spaţiu poetic determinat. Peste nivelul permis începe surplusul obositor şi poezia devine un relativ cimitir de vorbe cu multe cruci luxoase şi multiculore crizanteme de stil, în loc de un fragment care străluceşte prin viaţă.

Dezastrul provine din neglijarea unui amănunt elementar: Poezia ca şi muzica are doi curenţi, unici sau alternativi, de inducţie; unul e liric şi altul dramatic. Fără electricitatea lor estetică versurile vor înfăţişa, poate, destul mesteşug lexical, cadenţă metrică (sau nu), imagini alambicate, dar toate îţi vor da impresia statică a cerii colorate ingenios, într'un mod nefiresc.

E probabil că acest abuz verbal e lacul preliminar din care vor pleca râurile poeziei viitoare şi, cu alte cuvinte, că faza prezentă caută să-şi făurească, în atmosferă calmă, arme noi, limbă nouă, pentru a cuceri noi cetăţi de artă.

In orice caz fenomenul prea întârzie. O dovedesc aproape toate versurile luate la întâmplare. Cauza lui nu rezidă oare într'o lacună a gustului creator?

ILIE IENEA

Mircea Ovidiu Savu

va tipări la Bucureşti un volum de poezii, cu o prefaţă scrisă de dl Victor Eftimiu, Mircea Ovidiu Savu este unul dintre tinerii bănăţeni stabiliţi în capitală şi fiul fostului deputat de Severin, Constantin Savu, care redactase înainte de războiu ziarul „Tribuna" dela Arad.

Sculptorul bănăţean Alexandru Liuba

este titlul lucrării dlui dr Aurel Cosma junior care a apărut în „Biblioteca Luceafărul".

Coperta

prezentului număr reprezintă „Botezul Domnului, şi este desemnată de dl Catul Bogdan, profesor de artă decorativă la Şcoala de Belle-Arte din Timişoara.

Aurel Cosma junior

directorul revistei „Luceafărul" va scoate în curând un volum intitulat „*Schiţe şi Nuvele*", cuprinzând câteva bucăţi literare pe cari le-a scris acum vreo zece ani şi dintre cari una este publicată la începutul acestui număr, iar alta a fost publicată în numărul trecut al revistei.

Pentru intensificarea răspândirii revistei acordăm un abonament gratuit acelora, cari ne procură şase abonamente plătite şi achitate anticipativ.

La rugămintea Românilor de peste hotare, revista „Luceafărul" şi-a redus abonamentul pentru străinătate la suma de 300 Lei pe an. Acest abonament redus îl vor plăti şi aceia cari au primit revista în anul trecut.

Prezentul număr a apărut de sărbătoarea Bobotezei.

LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

Uzinele de fier şi Domeniile din Reşiţa

Originea societăţii este foarte veche, datând depe la mijlocul secolului XVIII, când domeniile—actuala proprietate a societăţii — aparţineau încă coroanei Habsburg.

Încă în anul 1766 s'a produs fontă de minereuri, extrase din minele proprii, servind exclusiv fabricării uneltelor de război în apărarea contra turcilor.

Exploatarea nu s'a devoltat decât după descoperirea zăcămintelor de cărbuni, când întregul complex de domenii şi uzine a trecut în proprietatea societăţii „Privilegierte Oesterreichische Staatseisenban- Gesellschaft" (STEG) din Viena (1854). Această societate a dat o mare desvoltare întreprinderei, câştigând un renume mondial.

Actuala societate „Uzinele de fier şi domeniile din Reşiţa" (UDR) a fost constituită la 1 Iunie 1920 cu participarea societăţii STEG, pentru continuarea exploatării minelor, domeniilor şi instalaţiunilor situate în Banat, în special satisfacerei cerinţelor din ţară în ceace priveşte produsele metalurgice.

Societatea posedă mine de cărbuni, cele mai însemnate fiind situate la Anina, Doman şi Secul; extracţiunea huilei din aceste 3 mine se ridică anual la 200.000 Acest cărbune serveşte la fabricarea brichetelor şi a cocsului metalurgic, fiind singurul din ţară apt pentru acest ultim produs.

Fontă se produce în 2 cuptoare înalte, situate la Reşiţa. Oţelăria — cu 6 cuptoare tip Siemens-Martin bazic, 2 cuptoare electrice şi 1 cuptor cu păcură — are o capacitate anuală de cca 200.000 tone; acest oţel se poate folosi atât turnat cât şi forjat, laminat şi mai departe prelucrat în diverse ateliere mecanice din cele mai interesante se poate cita:

Turnătoria modernă de oţel şi fontă: instalaţia de laminoare cu capacitate de producţie anuală de cca 180.000 tone; o fabrică de locomotive, construită modern în ultimul deceniu, cu o posibilitate de lucru de peste 100 locomotive noui anual; fabrică de maşini şi unelte agricole.

Societatea mai posedă centrale de forţă hidro- şi thermo-electrică. de o putere totală de 32.000 KW. consumaţia anuală atingând 500.000.000 KW.

Reţeaua de cale ferată industrială proprie, în lungime de 300 km.. deserveşte traficul între diferite uzine şi ateliere, pe toată întinderea domeniilor.

Pădurile cari aparţin societăţii au o suprafaţă de 93.000 ha., cea mai mare parte fiind stejar, fag şi brad şi cca 15% alte esenţe de cea mai bună calitate. Lemnul se transportă în parte pe canalele de plutire în lungime de 78 km., proprietatea societăţii, şi se tae în ferăstrae proprii.

Producţia anuală de mangal de pădure şi din distilarea lemnului este de cca 30.000 tone.

Produsele principale ale Societăţii sunt: Minereuri, huilă, brichete, cocs. Lemne de foc, de mină, de construcţie. mangal. Cărămizi şi mortare refractare. Fonte: de turnat, Martin şi Maleabile. Oţeluri: obişnuite şi de calitate, turnate sau forjate. Fier comercial, grinzi I şi U, fier fasonat, table groase şi mijlocii; şini şi material mărunt pentru ecartament normal şi îngust. Buloane, şuruburi, nituri etc. Nicovele, sape, lopeţi. Schimbători, macazuri, încrucişări, poduri, hale şi alte construcţii de fier, plăci turnate, vagonete, piese de vagoane, osii, bandaje, roţi, perechi de roţi complecte. Locomotive. Aparate şi unelte agricole. Electro-motoare dinamuri, generatoare, transformatori. Armament şi muniţiuni.

Mine, Fabrici şi Domenii la Reşiţa, Anina, Bocşa, Oraviţa etc.

Capital social Lei 750.000.000 Direcţiunea Generală: Bucureşti III. Str. Vasile Alexandri 4.

Reprezentanţa: „Socomet", Societate Comercială Metalurgică S. A. Bucureşti I. Calea Victoriei 51.

Adresa telegrafică: „SOCOMETAL" Telefon: No. 50 — 61, 47 — 28.

Fabrică unită de Lacuri şi Vopsele şi Societate Comercială s. p. a.
Timişoara I. Str. Mărăşeşti

Balcan Impex S. A.
- Timişoara —

Eugen Dornhelm
Societate Anonimă
Cel mai mare magazin de mode şi textile din Banat
— Timişoara Bd. I. G. Duca —

Uzinele Dura

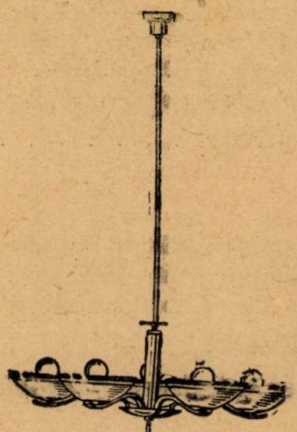

Fabrică de candelabre şi corpuri luminoase.

Bateria Dura-Rex

Timişoara II. Strada Ştefan cel Mare

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonament I se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Aurel Cosma junior: Intoarc re (nuvelă) 1
Leontin Iliescu: Liane albe (poezie) 11
prof. Const. Nedelcu: Artă şi spiritualitate etnică (cu ocazia operei sacre „Constantin Brâncoveanu" a maestrului S. Drăgoi) 12
prof. Emil Petrovici: Urme de graiu bănăţenesc din secolul nl XV-lea 19
Coca Farago: Poemă simplă pentru durerea mea (poezie) 21
Elena Dr. Bogdan: Seara de Sân-Vasii (Trecut şi prezent) 22
Caius Văleanu: Literatura modernă elenă 23
Costis Palamas: Un Dumnezeu (poezie) 25
Zaharia Papantoniu: Rugăciunea umilului (poezie) 25
(ambele poezii traduse din greceşte de Ant. Mistakide).
George Bălteanu: Spre Atotţiitorul (poezie) 25
Andrei Littecki: Pictorul şi sculptorul Aurel Pop 26
C. Săteanu: Un poet bihorean la Junimea. Scriitorul Miron Pompiliu 28
Mircea Ovidiu Savu: Spre infinit (poezie) 31
Dr. A. E. Peteanu: 15 ani dela moartea poetului bănăţean Casian R. Munteanu (1892—1921) 32
Nicolae A. Roşu: Naţionalismul în opera poetului Casian R. Munteanu 37

CRONICI:

Gh. Atanasiu: Liviu Rebreanu 41
Aurel Bugariu: Cronici craiovene 42

Cărţi:

Meletie Damaschin: Calendarul „Nădejdei" din Vârşeţ 43
Gh. Atanasiu: Lorelei, roman de Ionel Teodoreanu 44
Ilie Ienea: Ambigen, roman de Octav Şuluţiu 45
„ „ : Cântece de dragoste şi moarte, versuri de Adrian Maniu 46

Cărţi şi reviste primite 47

Note:

Ştefan Gomboşiu: Pictura bisericească la sate 48
Grigore Bugarin: Anişoara Odeanu şi regionalismul cultural 48
Ilie Ienea: Poezia noastră modernă 50

Note diverse

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

Exemplarul 20 Lei. **Anul II. nr. 1 Ianuarie 1936**

Institutul de arte grafice »Atheneu« Timişoara

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
TIMIȘOARA II., STR. AUREL COSMA Nr. 5

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ
DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ

Catul Bogdan. Navigeţia pe canalul Bega din Timişoara.

ANUL II. Nr. 2 FEBRUARIE 1936

Kimon Loghi. La Concarneau.

Păstorul Dac

de Ion Buzdugan.

Luceafărul de seară a răsărit pe culmi,
Lumina fulguindu-şi pe crestele cu ulmi...
Pe prăvăliş de munte, cu argintate ierbi,
Pasc turme de mioare, cirezi de sprinteni cerbi...
Sus, un Cioban sălbatec, cu chip cioplit de sfânt,
Cu genele stufoase şi barba-i la pământ,
Păzind bogata-i turmă, stă rezemat în cârjă,
In larguri, vulturește, rotind privirea dârjă,
Pe zarea ce-l încinge în brâul ei de fier:
Şi ochii lui, de uliu, bat marginea de cer...
Luceafărul de seară pe culmi a răsărit,
Ciobanul dus pe gânduri de-odat'a tresărit:

— „Luceafărul din ceruri — au nu-i păstor de stele
Pe câmpul de vecie, cum sânt eu turmei mele?!
Au nu-i trimis el mie să-mi fie călăuză
Păstorului de neamuri, ca el pe-a nopţii spuză
De stele luminoase: el, sus — păstor de stele,
Eu, jos — păstor de turme şi seminţiei mele?!...
Privind pe cer, la Cloşcă, sub aripa-i de aur
Cum îşi adună puii, — Ciobanul din coclaur

Un gând măreţ de vultur şi'nfiripă cu anii:
El vrea să-şi înfrăţească în juru-i toţi ciobanii!

— „Aşa eu voi supune ortac după ortac:
Voi pune păstoria-mi peste pământul trac
Şi fi-voi eu, Bătrânul, şi cel mai vechi din baci
Stăpân şi cel mai mare peste ciobanii Daci:
Colibi lângă colibă, voi aşeza ciobanii,
Vor trece 'n fugă veacuri, cum trec în goană anii,
Şi fi-va peste Ţară o turmă şi-un Păstor:
Păstorul fi-va Craiul şi turma-i un popor,
Din Nistru pân' la Tisa, din Dunăre'n Bihor!
Aşa curând voi face dintr'o câmpie-o Ţară:
Voi pune lege 'n ţarcuri şi strajă la hotară
Şi m'o 'ndruma pe cale Luceafărul de seară...
— Hei, steaua mea, stea sfântă, ce-mi luminezi în cale,
De câte ori, cu turma, eu n'am pornit din vale,
Călăuzit de tine spre luminoase culmi!...
De câte ori în vremuri, pe crestele cu ulmi
N'am fost de strajă nopţii pe plaiurile-aceste:
Tu — străjuind pe ceruri, eu — străjuind pe creste!...
Tu — candelă de aur, tremurătoare rară, —
Eu — culme împietrită, stând turmelor de pază
Deapururea de veghe, când odihneşte Domnul:
Să-i priveghezi câmpia, neliniştea-i şi somnul!...
Şi voi, mioare — stele, cu clopoţei de-argint,
In noaptea asta sfântă în sufletu-mi v'alint,
Şi nu ştiu eu: în noapte a turmelor tilinci
Răsună din câmpie, prin văile de stînci?!
Au voi sunaţi din ceruri, în coruri peste creste,
Căci simt cum creşte 'n suflet a Neamului poveste:
Povestea Ţării mele şi-a Craiului Păstor,
Ce va cresta 'n Destine răbojii Vremilor!..."

Aşa gândea Bătrânul, cuprins de-a nopţii vrajă,
Şi 'ncet suiau pe culme Luceferii de strajă!...

Primăveri basarabene

de D. Iov

In Basarabia anotimpurile au anumite ciudăţenii ce le deosebesc de restul ţării. Vremea parcă s'a înfrăţit cu norodul peste care au trecut zile grele şi au poposit altele luminoase, pline de nădejdile ce primăvara le pune în colţul ierbii. Basarabia este singurul ţinut hotărnicit de ape, orânduit aşa de Cel de Sus ca averile lui să fie între graniţe care în trecut au fost mâna dreaptă a vitejiei noastre. La apus Prutul o desparte de podişul Moldovei şi de dealurile ce fug din Carpaţi şi poposesc greoaie în ciuda dracului care n'a putut, cum spune legenda, să le arunce în valuri şi să le fi zăgăzuit cursul până'n-cântatul cucoşilor de miez de noapte.

Dacă Prutul statorniceşte două ţinuturi, a fost vremelnic şi hotar între fraţi şi a tors din şiruirea lui, dorinţi care s'au împlinit:

Prutul ista ni desparti
Apa asta n'are moarti
Da ne-om pune noi cândva
Şi cu gura l'om saca.

Aşa cântau Moldovenii despărţiţi de vitregia soartei. Şi primăverile când, plesnindu-şi gheţurile, Prutul mânios, săltând sloiuri pe sân crescut, iese din albie căutându-şi făgaşuri prin ţinutul Bălţilor şi mai cu seamă dela Leova spre iazurile Cahulului, trezea în inimi de frate mâhniri de spovedanie:

Foaie verde trii măslini
I-auzi, maică, Prutul vini
Dara-ar Dumnezeu să săce
Să rămâie pietrili
Să li ardă soareli
Să trec cu picioarele
Să-mi văd surioarele...

Râu liniştit Prutul după ce la Reni se'mbrăţoşe cu Dunărea, o'ndeamnă, albastră şi plină, să lărgiască hotar între Dobrogea stâncoasă şi şesul Bugeacului sprijinit pe numeroasele lacuri.

Acolo la Vâlcov Dunărea înfige braţe de caracatiţă în Marea Neagră pierzându-se într'o imensitate de apă.

De la Limanul Nistrului urcând în ocoliri de coturi, bătrânul fluviu îşi joacă graniţa între Republica Moldovenească şi înălţimile de calbar. Şi sus de tot, ca s'o despartă de Bucovina, Basarabia înfiripă dintre păduri un râuleţ — Părâul Negru — şi-l aduce Nistrului la satul Onut.

Inconjurată deci din patru părţi cu apă, Basarabia a trebuit să-şi formeze un climat aparte. In August bunăoară mai în toată Basarabia e cu mult mai cald ca'n Iulie iar toamnele sunt lungi, însângerate şi dintr'odată te pomeneşti prin Noembrie cu fulgerări de zăpadă şi un crainic de vânt aspru trimis din largul Rusiei.

Desprimăvărările în Basarabia sunt cu toane şi cine nu le cunoaşte are de suferit. In sud, în largul Bugeagului, prin Februarie adie o răsuflare călduţă a Mării şi a Dunării. Petecele de omăt se desmorţesc iar troenele diguite în lungul Valului lui Traian, descresc sânurile de vată şi firuesc pe dedesubt, pârâiaşe ce se îngrop în pustiul cu hotare nevăzute. Apoi când soarele sbiceşte intinsurile, de departe, dela Nistru, vine şuerând crivăţul împrăştiind fiori de ghiaţă şi semănând peste toate ochiurile de apă, cioburi de oglindă.

Asta în Bugeag, delungul Dunării şi la Mare. In sus, dela Chiţcanii Tighinei, prin ţinuturile Orheiului, Sorocei şi Hotinului, primăvara basarabeană are capricii de femeie frumoasă. Acum te alintă, ca o vadană, acum se supără, ca o vecină rea, acum revine ca o duduie cu moţuri, conştientă de farmecile ei.

In Februarie, pe la început, vine de peste Nistru un val de căldură. Incep omăturile să se macine şi de printre stânci să şipote părâiele. In zilele aceste de căldură, basarabenii, ştiind ce are să u·meze, se aprovizionează din nou cu lemne. Şi deodată se posomorăşte zarea. De peste Nistru, poposeşte, mânios şi ascuţit, un fior de crivăţ, apoi, după o zi două, începând deobiceiu noaptea, gerul se potoleşte şi 'ncepe să ningă. Şi ninge o zi două.., şi cresc troenele astupând drumurile, căptuşind casele, vătuind înălţimile. Iţi vine să crezi că zăpada aceasta va dăinui până'n Mai atât e de mare şi bi-

ruitoare. Acum din Podişul Podoliei vine, şuerând haiduceşte, crivăţul îmbrăcând în promoroacă, pădurile şi atârnând dantele prin livezi. Deasupra satelor se torc caere de fum şi huhurezii chiue vestind noi înăspriri. Pe la 'nceputul lui Martie un soare cu dinţi săgetează ace de înfrigurări şi pune alt scârţ în zăpadă. Pe la mijlocul lunii, din şesul Chersonului, adie o prevestire de căldură. Încep, din cuptoarele de peste Nistru, să vină vânt călduţ, să se topească încet troenele şi să gângurească apele. Baba *Odochia*, cum spun basarabenii bătrânei cu 12 cojoace, şi-a scuturat viscolul şi frigul din tohoarce, a topit zăgazul văzduhului şi a deslegat ploile. Omătul se macină sub răpăitul ploii, rămân zdrenţe prin umbre de văgăuni şi creştete înalbite pe stânci în neguri de păduri. Părâele curg pretutindeni şi cântăreţe alerg spre Nistru. Peste podişul de ghiaţă apele se'ntâlnesc şi crescute mânâncă trupul albăstriu şi cresc crăpături ca 'n pământ, în timpul secetei. De-amu o zi două şi Nistru porneşte, vorbesc locuitorii depe mal.

După câteva zile de ploi şi căldură, încep bubuituri ca de tun, semn că ghiaţa crapă. Şi apoi pornesc sloiuri într'o mişcare leneşă, diguindu-se pe la coturi, clădind uriaşe prispe de ghiaţă, unele urcând pe malurile joase, să se sorească.

Zilele luminoase şi calde se torc, desfundând drumurile, minunatele drumuri ale Basarabiei, rămase aşa depe vremea arcaşilor lui Ştefan Voevod drumuri în care se îngrop căruţele, drumuri ce n'au văzut piatră, deşi numai de lipsa pietrei nu se poate jăli Basarabia.

Ies pe sub garduri, sfioase pălăriuţe de grâuşor şi mustăcioara delicată a brebenelului. Dar basarabeanul, purtând încă iarna 'n vestminte, aşteaptă proorul muncei care întârzie. El ştie c'a mai rămas un cojoc al Babei Dochii şi un rest de iarnă. Şi dreptatea lui s'arată în crivăţul aspru şi tăios, alungat din Siberia şuerând în începutul lui Aprilie şi fulguind zăpadă. E a treia iarnă, cea mai şugubaţă şi mai periculoasă. Ţine câteva zile, uneori câteva săptămâni, până vânturile calde dinspre Odesa aduc mângăeri marine. De acum basarabenii miroasă a primăvară, dar îmbrăcămintea iernii tot n'o părăsesc.

Trăia, Dumnezeu să-l ierte, că odihneşte acum în cimitirul din Soroca, un botoşenean prin părţile Nistrului, unul ce-şi schimbase desmerdarea în nume: Niculiţă. Când te vedea îmbrăcat pirpiriu, te opria:

— Vai de oaia care-şi vinde blana înainte de vreme, râdea Niculiţă. Parcă am să te aud mâne tuşind. Ţine minte dela mine: nu lepăda căciula până la Sf. Gheorghe.

Era omul păţit. Şi ştia că-i mai bine să gâfâi de căldură decât să-ţi încolţiască frigul sub coaste.

Dacă'n nordul Basarabiei Aprilie păstrează încă reminiscenţele iernei, în Sud, în Bugeag, căldura scoate la câmp plugurile şi'n vestitele podgorii dela Şaba să desgrop viile şi curpenii cu ochi înlăcrămaţi se 'ntind pe şpaliere, în soarele cald. Ca 'n dric de vară împânzesc zarea aburi de uncrop dinspre Liman cu omătul cocostârcilor şi cenuşiul de piper al sturzilor. Începând dela Fântâna Zânilor din latura Bugeagului, spre Tighina, pe'ntinderi fără capăt, în sate rare, ţăranii încep să scrie ogoarele. Şi odată cu căldura pornesc în sus, în aceleaşi pasage, sitari, ţinând mai ales malul Nistrului şi dumbrăvencele cu ochi de crâşmăriţă şi pescăruşii albi ca nişte mirese.

Primăverele basarabene sunt fără asemănare în preajma Nistrului. Aci malul stâncos capătă strălucire de var. Pădurile cărate pe umere de piatră trag pe frunţi broboade fumurii apoi cu fiecare zi verdele de buratec creşte şi-n rochile cu falduri, gureşe, zâmbeşte cornul înflorit şi pe margini de cărărue surâd ochii de şcolăriţă ai toporaşilor. S'au deschis vămile înălţimilor ca să cearnă lumina primăverii, să pună viaţa în brazdă şi lumânări aprinse în zarzări.

Vine caldă răsuflarea stepelor Ucrainiene, cuprinde viile cataărate pe dealurile Sorocii, anină marame pe livezile Chiţcanilor, undeşte încreţiri de frunţi pe iazurile Putineştilor şi Mândăcului şi zbiceşte drumurile.

Partea de apus a Hotinului, regiunea căreia i se spune „Bucovineşte" un paradis deschis odată cu Mai. Intinsele livezi sunt ninse de floare. Prin cireşii înspumaţi cucul îşi vesteşte numele. A venit şi pupăza împălărietă ca o cucoană şi mierla cu flautul ei de argint. Şi coborând pe malul Nistrului, dela Arioneşti spre Vadul lui Raşcu, pe sub boruri de păduri îmbălsămate de

mălini înfloriţi, pe lângă lăstari fragezi cu porumbei clăbăciţi râzând în desimi, în cea dintâi săptămână a lui Mai, cu adieri de miresme şi lumini ce'ntineresc de undeva, dintr'un colţ de livadă sau din liniştea unei dumbrăvi, răsare întâiul glas de privighetoare.

Negreşit că şi în alte părţi ale ţării primăvara scrie câmpurile cu plugurile, cresc, între frunze de grâuşor toporaşii, aprinde ciuboţica cucului lumânările şi lăcrămioarele plâng de dragoste. Dar primăverile basarabene au un colorit, au un ritm de tinereţe, au o înfăţişare de rai, au un farmec specific regiunii. Intre cele patru ape, primăverile nevedesc o poezie de nimeni înţeleasă şi de toţi simţită.

Adevăratele primăveri basarabene încep cu prima jumătate a lunii Mai.

Zilele sunt potrivit de călduţe, iar nopţile răcoroase şi aromate. Poate umbla ţăranul ziua în cămaşă, dar sara trebue să îmbrace burca. Şi sunt zile atât de luminoase de parcă s'a deschis cerul şi îngerii toţi cutreeră cu făclii aprinse, alungâd umbrele în pădurile stâncilor sau în văgăunele unde mânăstirile se roagă pentru toţi.

Dealungul Nistrului, pe malul stâncos şi împădurit, în pereţii de calcar, fac prigorii cuiburi şi penele lor de aur şi sidef impodobesc albul de ivoriu. Dela Dunăre, dela Ialpugul Bolgradului şi din toate lacurile dimprejur vin concostârcii în solie, siliţi de căldura şi uscăciunea Bugeagului.

Dealurile îmbrăcate în ozoare de podgorii desgolesc sânuri verzi în armonia primăverii. Pomii ard policandre ca'ntr'un altar. Crainici înaripaţi, în luna lor de miere îşi cântă dragostea s'o afle toată suflarea. Dintre Prut şi Nistru, depe şesul Răutului, din Valea Cuboltei se'nalţă mireasma sfântă a pământului proaspăt răscolit, în frăţindu-se cu adierele calde ale răsăritului.

In Mai stăpâneşte întreaga Basarabie o linişte de pustiu, în care tresăririle vieţii odihnesc sub vrăji necunoscute. Intre luncile Prutului şi stâncile Nistrului se'nchide ca într'o uriaşă mânăstire primăvara basarabeană cu frumuseţi, cu pace şi cu farmece.

Dimineţile, din stepele Ucrainiei se ridică talgerul de aramă, beteala de aur urzeşte o maramă, o întinde pe poduşuri apoi, cu răsfăţ de mire, o anină prin livezile înflorite şi o sdrenţueşte'n bătălii de lumini şi molcome adieri.

Dimineaţa basarabeană de Mai deschide fereastra să iasă-n răcoarea miresmei pupăza gătită ca o mireasă. Apoi, în năvala luminei, glasuri de privighetori vestesc rar începuturi de iubire. Dar când coboară inserarea, cu liniştea ei de schit şi răsare luna, la început însângerată ca o tufănică de toamnă, apoi atârnând uriaş lampion de plafonul cerului chintuit cu nasturi de aur, o viaţă de apururi nouă se-nfrigurează şi tremură. Din altare de livezi plutesc tămâeri de meri înfloriţi şi liliecii albaştrii cadelniţează arome amării şi tari. O adiere reavănă aduce înfiorări ca depe un plaur, înfiorări ce trezesc amintiri în inimile peste care s'a aşternut cenuşa vremii, înfiorări ce prind sbucium în tinereţea îmbrăţişată pe o prispă de ţară, ingemănată pe o bancă de parc, înflăcărată într'un cerdac impodobit cu răuruşcă.

Primăvara, în noaptea de Mai cu luna plină, aprinde candela dragostei în inimile tuturora, în bătrâni ca să trezească amintiri şi lacrimi, în tineri ca să nevedească visuri cu nădejdea că vor dăinui deapururi.

In nopţile vrăjite de Dumnezeu, privighetorile cânt dragostea lor de totdeauna, căutându-se inamorate, cobor până în florării, prietenoase şi se ascund în tufele de lilieci se 'nalţe armonii pentru cer şi pentru suflete.

Cântarea lor izvorâtă din dragoste, trezeşte dragoste, înrourează priviri, inspiră înfiorări de taină şi pune ritm de armonii vieţei în primăverile basarabene fermecate şi liniştite..

Soroca.

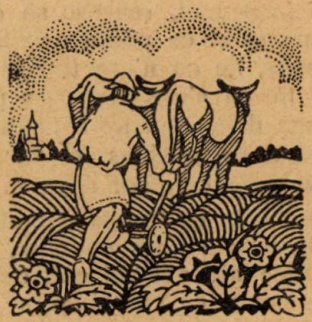

Desemnul în plastica bănăţeană

Nicolae Popescu 1835—1877. Ion Zaicu 1868—1914.

de Ştefan Gomboşiu

Pictorul Nicolae Popescu

Cuceririle în domeniul oricărei activităţi spirituale, conturează personalitatea cercetătorului, punându-l într'o nouă lumină mai răspândită şi mai strălucitoare decât a semenilor săi. Fără îndoială treapta cucerită e cu mult deasupra nivelului obişnuit şi e mai înbietoare. Aci stă motivul care face pe mulţi să jinduiască un asemenea loc şi să-şi excite mereu dorinţa nejustificată pe deplin — de ajungere — zic nejustificată pe deplin, fiindcă această dorinţă în structura sufletească a fiecăruia, trebuie să existe ca ceva necesar. Să fie veşnicul îndemn spre mai mult, spre mai bine; cu singura condiţie să nu depăşească nici odată puterea de pătrundere, valoarea realizărilor, şi capacitatea de spirit a insului. Aci e limita până la care această dorinţă e justificată, de îndată ce trece de acest hotar, justificarea nu mai există şi intră deadreptul în absurd.

Stăruinţa dincolo de această limită, peste puteri, peste înţelegerea clară, duce la superficiale şi necomplecte mişcări de spirit. Este natural ca din aceste neîntregite mişcări, să se nască produse tot atât de vag lămurite. Osatura acestor produse e atât de şubredă, încât durata lor e neînchipuit de scurtă şi deci nu periclitează valorarea trainică a creaţiunilor. Totuşi un rău cauzează. Un rău care abate priceperea colectivităţii din calea adevărului şi îi încetineşte mersul spre progres.

Majoritatea indivizilor cari formează colectivitatea, uneori fără discernământ critic, alteori fără timpul suficent de judecată şi control, primeşte aproape tot ce se produce pe terenul atât de întins al artelor.

Produsele râvnitorilor de glorie şi creaţiunile oamenilor de geniu, în mintea acestei mulţimi iau un amestec bizar. Fără să poată distinge operele de valoare din haoticul, produs al pseudo-artiştilor acceptă cu mărinimie orice. Presupuşii artişti, cu o rutină însuşită prin imitaţie şi împrumut, reuşesc să execute lucruri de efect. De un efect ce poate cuceri publicul, care după cum am spus, fie că n'are timpul suficent de judecată şi control, fie că n'are pricepere pentru a aprecia critic şi a distinge diletantul de artistul veritabil. Numai timpul rezolvă acest neajuns şi face adevărata selecţie, stabilind valorile cari pot intra în paginile istoriei.

In rândurile ce urmează aducem o dovadă — nu spicuită din istoria altor popoare, ci luată din manifestările artistice ale acestui colţ de ţară. O dovadă care susţine afirmaţia, că numai prin o pregătire serioasă, prin muncă intensă şi conştientă, un artist poate atinge culmile gloriei. Numai astfel se crează opere trainice.

N. Popescu. Studiu.

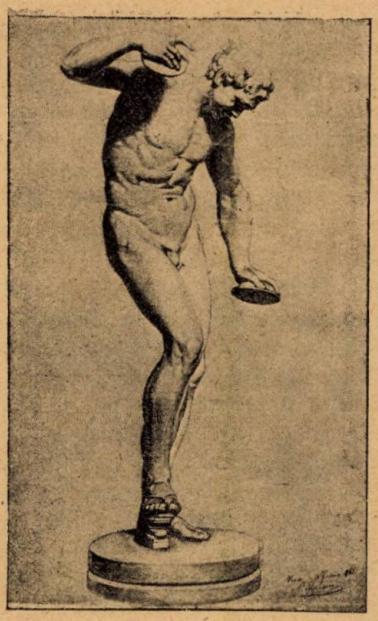

N. Popescu. Studiu.

Incercând o schiţă istorică a plasticei din Ardeal şi Bănat, nu numai punctul de pornire dar însă şi operele cele mai valoroase şi artiştii cei mai serios pregătiţi, îi găsim în Bănat. In colecţia Muzeului Bănăţean, găsim adunate opere cari stabilesc definitiv acest adevăr. Opere cari demonstrează, că baza cea mai solidă pe care un artist îşi clădeşte întreagă activitatea, este desemnul, studiul naturii şi al formelor.

Prezentăm în acest articol numai pe doi dintre artiştii a căror lucrări se adăpostesc la Muzeul Bănăţean. Desemnele păstrate constitue cea mai serioasă dovadă, de pregătirea ce au avut-o N. Popescu şi I. Zaicu. N'a fost o pregătire forţată prin disciplina academiei vieneze, unde au studiat cei doi artişti, ci determinată de simţul şi inteligenţa lor clară, de avântul nestăvilit spre muncă intensă. Valoarea desemnelor ce le avem, iasă din cadrul unor simple studii mărginite să redea fidel modelul. Forţa creatoare a artiştilor despre cari vorbim aci, s'a reliefat încă din aceste lucrări, cari fixează începutul carierei lor artistice. Un început după care n'a mai urmat dibuire, nici căutarea de efect eftin, ci lucrări cari se impun prin valoarea lor, prin elocvenţa talentului acestor artişti. Fără îndoială că au avut ce spune, şi în sufletul lor au zăcut bogate resurse de creaţie. Dar împrejurările, mediul şi condiţiunile de viaţă au stânjenit în mare măsură puterea lor de muncă.

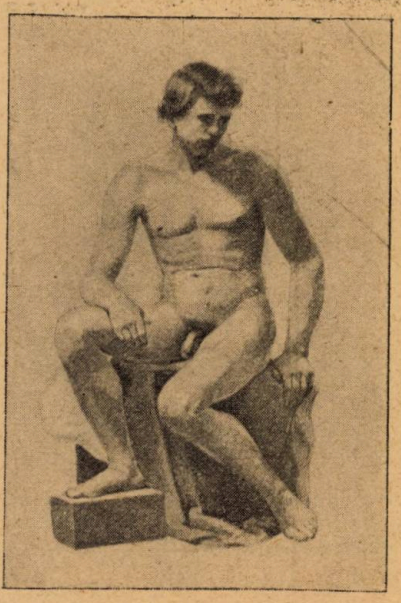

N. Popescu. Studiu de nud.

Câte gânduri frumoase şi câte renunţări. Dacă judecăm numai acţiunea pornită acum 50 de ani, de către Nicolae Popescu pentru înfiinţarea unei „academii de arte frumoase“ ne dăm seama cât de largă era înţelegerea acestui artist. Conştient că arta şi artiştii, nu pot exista decât într'un mediu de pricepători şi iubitori de artă şi că acest mediu nu se poate crea decât în jurul unei instituţii de educaţie artistică; porneşte stăruitor acţiunea pentru înfiinţarea acestei instituţii. Deşi condiţiunile materiale cari ar fi putut asigura fiinţarea şcolii proiectate de N. Popescu, îi dirijau paşii spre pictura bisericească. In programul său de organizare prevede totuşi şi obiecte de învăţământ prin cari elevii să poată câştiga cunoştinţe complecte. E de remarcat că din cei şapte ani de studii Popescu în programul său, primii cinci ani îi rezervă exclusiv desemnului şi numai ultimii doi picturii. Era prea conştient ca să nu facă aceasta ştiind că desemnul e fundamentul cel mai temeinic pe care poţi clădi orice fantezia, spiritul şi talentul te îndeamnă.

N. Popescu Desemn.

N. Popescu. Desemn.

E cunoscut care era spiritul şi mentalitatea ce domina pe la mijlocul secolului trecut, când Popescu îşi începe studiile la Viena. Nu este exclus să fi prins acea atmosferă severă şi atât de nepriincioasă picturii şi care probabil l-a determinat să plece după scurtă vreme la Roma. Cam pe acea vreme a putut să aibă ca profesor pe Fürich, cunoscut prin stilul său antipictural şi desemnatoric. Chiar admiţând aceasta, Popescu ca nou intrat în academie n'a putut decât să câştige din severitatea profesorului Fürich.

Atât în desemnele sale după antic, cât şi în desemnele după natură, artistul posedă o siguranţă bărbătească a liniei. Rezolvarea ireproşabilă a formelor dă desemnului o plasticitate aproape pedantă. Era şi natural ca atmosfera din acea vreme a academiei vieneze, să-i impună acest pedantism. Popescu scapă însă repede de sub disciplina exagerată a Vienei. Cu totul degajat şi conştient de munca ce intreprinde, ajunge să creeze opere apreciate şi elogiate încă în timpul cât a fost în viaţă. In Roma la Academia din S. Luca şi în afară de academie studiază mereu, desemnul fiindu-i serioasă preocupare. Popescu a fost şi un înflăcărat naţionalist. Limbajul în care el îşi putea exprima aceste sentimente şi prin care ar fi putut propaga acest naţionalism era desemnul. Incearcă schiţe de compoziţie pentru — Unire — şi mai ales execută desemne după columna lui Traian, căutând să le răspândească între Români, cu credinţa că aceste desemne (după cum zice însăşi artistul) ar putea mai mult folosi naţiunii.

— Pictorul N. Popescu s'a născut la 1835 în Zorlenţul Mare (Caraş. După o ucenicie de câţiva ani la Bocşa şi Oraviţa, îl găsim la 1860 în Viena la Academia de Arte Frumoase. După patru ani pleacă la Roma unde îşi desăvârşeşte educaţia artistică şi unde realizează opere de valoare, bucurându-se de meritate aprecieri. Iată ce scrie — Familia — lui Iosif Vulcan în 1874: „Pictorul nostru D-lu N. Popescu, carele petrece iarna la Roma a fost distins zilele trecute. Fruntea profesorilor dela academia de belle arte, mulţime de profesori dela universitate şi alţi iubitori de pictură, merseră în atelierul dânsului, spre a-i vedea şi admira concepţiunile. Un ziar italian din incidentul acesta scrie un articol foarte măgulitor pentru artistul nostru". Reîntors din Italia Popescu execută portrete şi pictură bisericească. La 29 Dec. 1877 moare la Lugoj — (Dr. I. Miloia. Date şi documente noui referitoare la viaţa şi opera pictorului bănăţean Nicolae Popescu).

Cu 32 ani mai târziu, un alt tânăr bănăţean Ioan Zaicu îşi face intrarea în academia din Viena. Desigur atmosfera care o găsise Popescu nu mai e acum. Conduita fixată pe vremuri de Fürich, cu veni-

Pictorul Ioan Zaicu

rea la academie a lui Feuerbach se schimbă. Deşi Feuerbach n'a st t la academie decât trei ani, a fost deajuns ca să transforme spiritul ce domina, creând o libertate mai mare şi posibilităţi mai largi de desvoltare a talentelor. Credinţele şi concepţia lui Feuerbach au fost apreciate şi acuzate în acelaş timp, dar acesta n'a împiedecat ca şi după plecarea lui atmosfera creată să se păstreze şi să ia o nouă direcţie.

Ioan Zaicu găseşte deci un alt aspect al academiei vieneze decât cel aflat de Popescu. Se observă dealtfel aceasta în însăşi lucrările sale. Ceia ce găsim comun la aceşti doi artişti, este numai conştinciozitatea cu care execută un lucru. Ca şi Popescu, Zaicu dă aceiaşi importanţă desemnului, numai că supleţa şi eleganţa liniei e mai accentuată şi din punct de vedere artistic valoarea desene or lui e mai superioară. Incă din timpul studiilor sale la Viena talentul său se evidenţiază — dovedind (după cum foarte just îl apreciază d. Dr. I. Miloia) simţ extraordinar nu numai pentru perceperea justă a proporţiilor ci şi pentru înţelegerea profundă a umbrelor şi a volumului. Schiţele sale au relief atât de puternic, sunt modelate atât de plastic, încât Zaicu ne arată mai mult un artist menit pentru sculptură

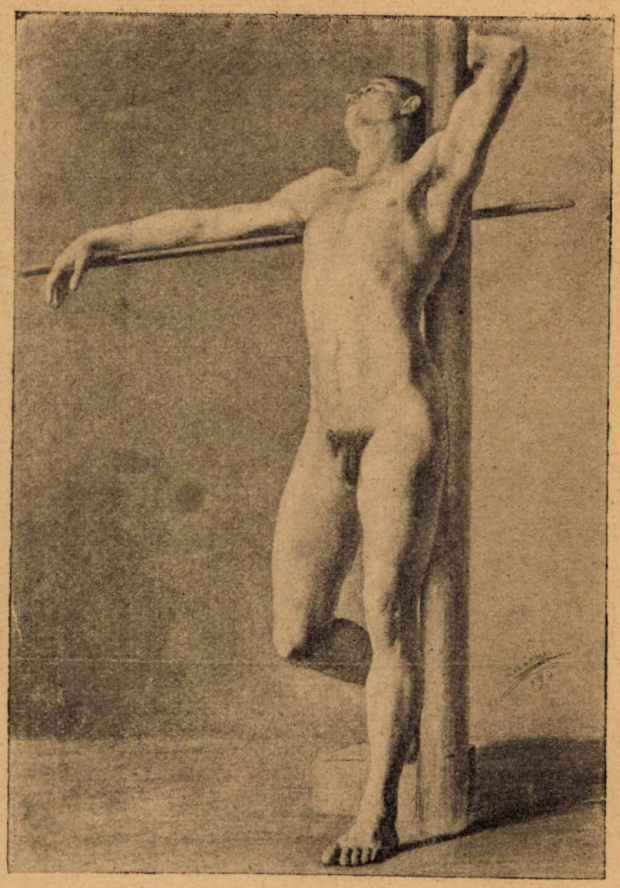

I. Zaicu, Studiu de nud.

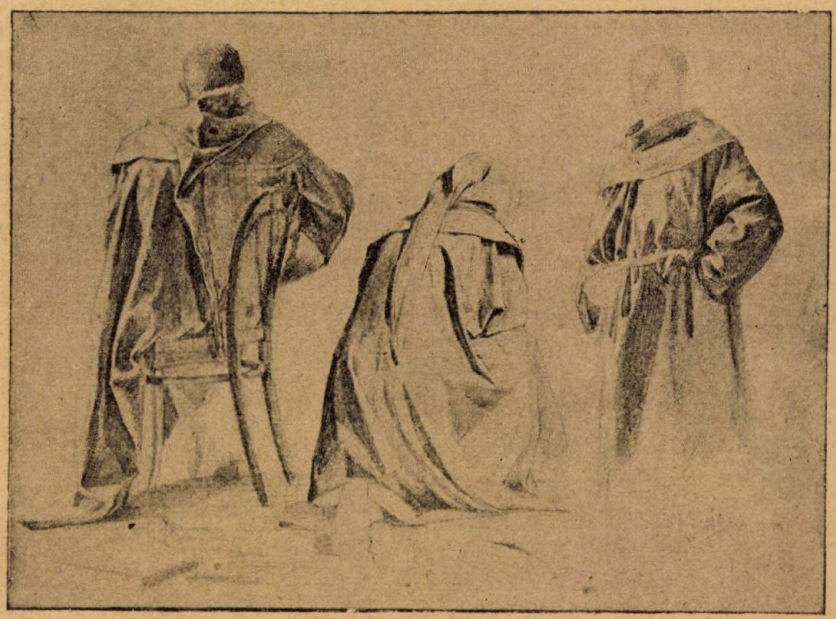

I. Zaicu. Studiu de cute.

decât pentru pictură. Studii analitice de anatomie, studii de capete şi expresii, nuduri studiate până în cele mai ascunse amănunte sau tratate în formă de schiţe, studii de cute, naturi moarte, sunt subiectele lucrărilor sale din cei patru ani de studii. — Ioan Zaicu s'a născut în Fizeş (Caraş) la 1868. Işi începe studiile la Academia de Arte Frumoase din Viena în 1892. Aci petrece patru ani dintre cari primii doi ca audiator, iar cei doi din urmă ca stu-

I. Zalcu : Studii de mișcări.

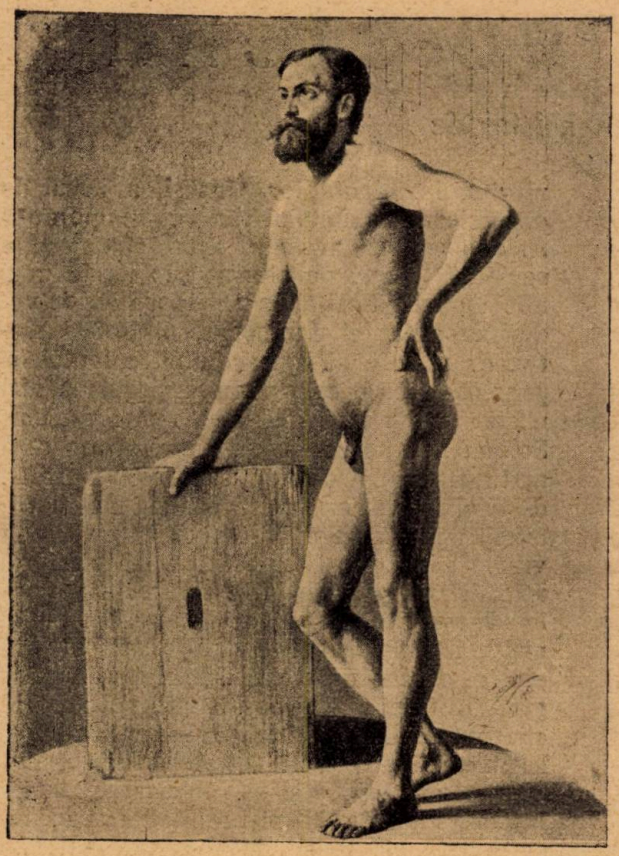

I. Zaicu. Studiu de nud.

dent regulat. In aceşti patru ani Zaicu învăţa cu pasiune, izolându-se de restul studenţilor. Zi şi noapte preocupat de ideia studiului îşi trăieşte viaţa sa modestă de muncitor pasionat. Moare în Martie 1914 la Timişoara (Dr. I. Miloia. Pictorul Ioan Zaicu, Analele Bănatului Nr. 1 1928).

Dácă înainte de unire când toate posibilităţile de desvoltare ale Românilor (din provinciile alipite) erau stavilite şi voit înpiedecate, găsim totuşi intense manifestări artistice. Găsim artişti cari prin propriile lor forţe au răsbit şi s'au impus. Astăzi mai vârtos ar trebui să ne înţelegem datoria ce o avem pentru sprijinirea manifestărilor artistice. Superioritatea culturală a unui popor, istoria o stabileşte prin valoarea creaţiunilor ce au isvorât din sufletul acelui popor. Ori cu ce am putea complecta paginile acestei istorii, dacă nu ne străduim nici măcar să păstrăm tradiţia creată cu atâta străduinţă de înaintaşii noştrii. Cei cari au astăzi posibilitatea au şi datoria să sprijinească să facă şi făcând vor binemerita dela neam

Clişeele reproduse sunt din Col. Muzeului Bănăţean.

Aeternitas

Am fost...
Am fost spre jertfă tristului trecut...
Plămada sufletului găzduit în lut
Mai este,
Va mai fi în veşnicie...
Povara unei vieţi ce va să vie...

Ţărâna va 'nflori
Din trupuri lăcrămioare,
In primăvara cu livezi de soare...

Lira nu va mai şti să spună
Despre zâmbete,
Despre minciună...
Poezia va sta cernită la răscruce
Unde nu va strejui
Nici o candelă,
Nici o cruce...

Agatha Grigorescu-Bacovia.

Senzaţii de toamnă

Pe târgul în ceaţă pierdut,
Coboară 'nserarea, lungi gene.
Trec corbii cu doliul în pene ;
Şi plouă mărunt şi tăcut.

Mă simt mai aproape de lut.
Par frunzele'n vişin, de sânge...
Şi parcă eternul ar plânge,
Pe târgul în ceaţă pierdut!

G. Şt. Cazacu.

Nuvela neo-elenă

de Anton Mistakide

Fenomenul preponderenţei unui anumit gen în literatură a fost frecvent în toate timpurile şi la toate popoarele. Anumite stări sociale, curente, mişcări, tendinţe, proprii sau streine literaturii, au favorizat desvoltarea când a poeziei, când pe aceea a teatrului, deasupra nivelului obişnuit al totalului. Dictatura romanului postbelic, cu cauzele ei în considerente de ordin istorico-social, constitue un exemplu chiar sub ochii noştri.

In Grecia de azi, eflorescenţa considerabilă a nuvelei este un fenomen ajuns cu o tradiţie de câteva decenii în urmă. Cauzele sunt, într'o mare măsură, străine artei literare propriu zise. Ele se confundă în apa tulbure a celor dintâi străduinţe ale statului modern cu începutul încercărilor de afirmare socială şi etnică. Incât, rădăcinile sunt înfipte adânc în solul stâncos şi abia pacificat după răscoala năprasnică din 1821, iar viaţa aceasta lungă a nuvelei a însemnat o continuă ascendenţă, nestăvilită nici până în ziua de azi.

Ar trebui să ne aşteptăm deci la o nuvelă bogată, cu evoluţie firească şi ajunsă la un grad înalt de potenţialitate artistică. Vom vedea mai jos întrucât speranţele noastre, pot fi justificate.

Tradiţia scrisului, pe tot intervalul jugului turcesc, n'a fost întreruptă în peninsula grecească. Numai că s'a depărtat de sufletul poporului, de căminul ei propriu, fiindcă cei cari o cultivau, în afară de faptul că nu erau artişti, trăiau şi departe de el, în capitalele europei centrale şi apusene. Cum poezia populară a inspirat pe cea cultă, tot aşa trebuia să înspire şi proza elenă. Ori, aceasta din urmă scăpă de sub puterea ei, şi renaşterea a întârziat cu câteva decenii. Motivele sunt următoarele: Intâi cel al limbii pure, archaizate, ridicată pe piedestalul oficial de cei dintâi eruditi ai micului stat elen de acum un secol.[1]) Inlăturând limba vorbită a poporului, ei luau, cu inconştienţa şi naivitatea dezorientaţilor, însuşi mijlocul de expresie al sufletului său contimporan[2].) Al doilea a fost acela al situaţiei turburi a societăţii elene, pe atunci sub forma unui aliaj confuz, lipsită de clase sociale, de vederi de atitudini. Iar cel de al treilea motiv, ca urmare al celor dintâi, e faptul că prozatorii nu-şi cunoşteau poporul şi nici măcar graiul lui. Lipsea un Dyonisios Solomós al poeziei care să le arate drumul adevărat. Dezorientaţi şi prea grăbiţi de a produce oricum şi orice, fără socoteală, fără studii, fără atitudini, n'au avut vreme să observe realitatea. Literatura, arta, îşi au primele lor isvoare în natură, în observarea şi studiul ei; apoi în studiul mulţimii şi la urmă, trecând peste hotarele etnice, devine universală. Prozatorii eleni până la Costis Palamàs, n'au avut norocul nici natura să contemple — minunata şi inspiratoarea natură elenă — nici mulţimea să cunoască şi să iubească. Ei au fost streini în mijlocul propriei lor naţiuni, mercenari ai unor degenerate influenţe streine, care îi obligau să-şi caute inspiraţia în dosarele şi documentele istorice, sau în fantezia lor bolnăvită de romantism. Realitatea elenă din această prima etapă a cuvântului scris a fost complet ignorată; şi se scria totuşi pentru formarea unei noui culturi şi a unei proprii spiritualităţi moderne !...

A ţinut această rătăcire 4—5 decenii. Dar sfârşitul trebuia să vie odată. Il simţeau toţi cei cari în fond nu se puteau împăca cu situaţia falsă şi dezastruoasă a lucrurilor.

Era vremea când cel dintâi critic neoelen, Roidis, spunea: „Cum poate ca o operă literară să fie frumoasă atunci când sufletul literatului nu se contopeşte cu sufletul mulţimii?“ Cel dintâi strigăt de a-

[1]) Vezi articolul „Poezia neoelenă“ în „Luceafărul“, Noembrie 1935.

[2]) Cam acelaş lucru s'a petrecut şi la noi cu şcoala ardeleană, care împinsese prea departe zelul ei pentru limba latină. Noroc că remediul a venit — spre deosebire de cazul elen — mai grabnic şi mai necruţător.

larmă.[3]) Primul pas hotărîtor îl face în 1856 nuvelistul *Kalligas* cu o nuvelă întinsă, a cărei subiect era luat din viaţa reală a poporului şi tratată chiar în limba lui. Opera aceasta e scrisă atât de ferm şi genial, încât a rămas ca un semn de nouă pornire în istoria literelor elene. De-acum înainte poporul îşi revendică drepturile firești în paginile volumelor. Generaţia nuveliştilor istorico romantici e înlocuită încetul cu încetul de scriitorii noului curent. Dar visul nu fu împlinit integralmente, decât odată cu revoluţia linguistică, după care graiul vorbit îşi cuceri locul şi înscrise orientarea definitivă. Era o problemă fundamentală şi de estetică. O chestiune nu numai a realităţii literare şi a bunului simţ ci chiar una mult mai profundă, aceea a formării şi a cunoaşterii societăţii elene. Lipsind graiul poporului, lipsea însuşi gândul şi simţirea lui autentică.

Paralel se ridică în mod implicit şi chestiunea conţinutului. Şi, automat, ca la o deşteptare dintr'un vis urât, privirile toate se îndreptară însetate spre lumina adevăratului idol. Scriitorii se pomeniră atunci atât de străini de realitate, încât întoarcerea fu bruscă şi în acelaş timp definitivă. Acesta este momentul naşterii, propriu-zis, al prozei elene contimporane. De aci dela şcoala eladistică a genialului Palamàs, ascensiunea urmează drept şi hotărît, veşnic cu forţe sporite şi cu privirile mai pline de lumini primăvăratice, până în ziua de azi. Desvoltată mai ales sub egida nuvelei, putem susţine cu drept cuvânt, că ea a fost salvatoarea şi factorul de orientare al întregii producţii spirituale a Greciei moderne, alături de poezia populară.

Nici un gen literar n'a isbutit să oglindească mai bine şi mai integral societatea neoelenă ca nuvela. Nici chiar poezia, cu toate eforturile ei de autohtonizare n'a putut să ajungă la cristalizare perfectă a specificului ei. Nuvela este partea cea mai grecească din toată producţia beletristică a Greciei moderne. Aceasta din două motive. Cel dintâi e faptul de o covârşitoare importanţă, că ea a servit drept instrument, pentru studiul şi chiar alcătuirea în noile formule de astăzi ale societăţii. Iar al doilea e însăşi copilăria ei firească şi desvoltarea-i proprie intrinsecă.

In prima perioadă (1870—1900), nuvela e mărginită de graniţele naturale şi firești ale descrierii moravurilor, — prima condiţie de cunoaştere a unei societăţi. Se observa cu atenţie şi se descria. Această primă formă a fost atât de mult cultivată, încât a primit şi un nume special, acela de *ethografie*, — nume care astăzi reprezintă un imens stoc de volume. Ethografia e martoră, în majoritatea cazurilor, unei lumi trăite şi bine cunoscute, Cei mai mulţi scriitori şi-au sensibilizat la început frânturi din propria lor viaţă (Kondyakis), întâmplări, amintiri, combinate cu elemente epice din fantezia lor, dar în totdeauna discret, natural şi simplu, încât nu se observă nicăeri subiectivismul forţat sau elementul inventiv. De aici, nu era decât un singur pas până la arena lumii inconjurătoare, în special în cea a societăţii din locul lor de naştere, ca una pe care o cunoşteau mai bine. Mai toţi nuveliştii eleni, până la război, şi-au luat subiectele fiecare din domeniul lui geografico-social. Unii au transpus în pagini sugestive viaţa Cretei, alţii pe aceea a Grecilor din Epir, alţii Moreea cu lumea ei de munteni oacheşi. *Papadiamantis*, acest maestru necontestat al ethografiei elene, a descris viaţa insulei sale natale. *Karkawitzas*, cunoscut şi bibliografilor români prin câteva traduceri aproape uitate, a îndrăgit oamenii umili şi eroii mării, fiindcă i-a cunoscut ca nimeni altul. Am putea susţine că toţi aceşti pionieri sunt exemplare sudice din tipul lui Ioan Creangă sau Calistrat Hogaş, comunicativi şi talentaţi povestitori. Graţie lor, natura elenă, munţii plini de „pefca", văile, marea, insulele strălucitoare ale lui Horaţiu, stâna, tradiţiile, gândirea, într'un cuvânt, sufletul elen de azi, intră definitiv în literatură. Imaginile se complectează una pe alta; încât totalitatea lor formează simfonia integrală a vieţii greceşti contimporane, clădită pe baze autentice şi adeseaori antologice[4]). Nuve-

[3]) După care a urmat cel al lui Palamás: „Adevărata literatură nu poate fi streină de sufletul naţional", unul din principiile fundamentale ale şcoalei eladistice.

[4]) „Nuvelele insulare" ale lui Nirvanas, „Vorbe de proză" ale lui Karkawitzas şi „Povestirile" lui Eftaliotis, formează trilogia sufletului elen, a acestui suflet iubitor de aventuri şi mare, veşnic călător în depărtări nemărginite.

liştii eleni, graţie unei afecţiuni specifice şi unor metode intime, au adus un serviciu enorm patriei lor. Cine îşi iubeşte satul natal, spune undeva un critic de al lor, acela se poate ridica până la dragostea de patrie.

Imaginea aceasta completă a lumii greceşti, realizată cu atât veridic, este însăşi un document de cea mai mare valoare. Un document istorico-social, folcloristic şi moral, artistic şi chiar psihologic. O cronică nepreţuită din viaţa unui popor la o anumită epocă, autentică prin sinceritatea, dragostea şi obiectivitatea cu care a fost redactată. Ea cuprinde toate elementele din viaţa elenă contimporană, chiar şi superstiţiile[5]) şi credinţele cele mai intime. De aceea nuvela greacă aparţine — cel puţin până la războiul mondial — aproape exclusiv păturii inferioare a poporului: ţăranilor, marinarilor, celor umili, cu un cuvânt proletariatului, masei, care forma ea singură specificul elen până la războaele balcanice.

Dar aici avem de observat unele scăderi sau, poate, excese. Metoda facilă a observării şi a descrierii era firesc să dea o nuvelă construită pe o lume exterioară, lipsită de dinamica interioară, care animă operele literare depe culmile universalului. Sufletul eroilor nu se studia, ci societatea în manifestaţiunile ei externe, materiale. Psihologii în epoca ethografiei n'aveau ce căuta, iar finalitatea îndelitnicirii lor era aproape complet ingnorată. In locul ei apar aspecte picturale, gesturi concrete, o lume cu viaţa ei aşa cŭm ni se prezintă în formele-i exterioare.

In al doilea rând, poate tocmai din cauza prea marei producţii şi lipsei unei critici organizate, nuvelistica a ajuns să se repete. O bună parte din ea seamănă prea mult cu restul, ca să nu ne gândim la saturaţie. Curentul sub care ea luă desvoltare, a fost mişcarea poporanistă şi semănătoristă. Aceleaşi curente care s'au ivit şi la noi, cu tendinţe identice pentru desvoltarea unei literaturi a poporului sub dublul aspect al nuvelei inspirate din viaţa lui şi scrisă pentru el. Societatea de pe vremea aceea nu era încă bine formată. Specificul elen era căutat în domeniul rural. Lumea care, deşi nu trăia o viaţă urbanistă bine definită, avea totuşi constiinţa acestei vieţi, fu exclusă în mod automat, dar poate, greşit din terenul de investigaţii. Forma ei, necompletă încă, nu atrăsese atenţia nuveliştilor în momentul acela prea concentraţi asupra omului dela munte sau mare. Cu timpul, clasa mijlocie şe afirmă din ce în ce mai mult. Insă nuvela, dintr'un uz necontrolat, devenit aproape o axiomă, continuă să colaboreze cu lumea ei veche şi simplă de oameni nevoiaşi, lipsiţi de posibilităţi materiale, dar cu sufletul mare, primitiv, neatins de otrăvirile civilizaţiei. Exces, firește, fatal. Fiindcă tabloul sintetic al vieţii greceşti, a rămas, la urmă, neterminat; şi abia acum, după război, când clasele sociale şi-au circumscris atitudinile şi aspiraţiile în nouile formule, a început să fie completat. Nuveliştii îşi îndreaptă acum privirile spre lumea modernă a oraşelor, înjectată cu ritmul cel nou al vieţii, spre straturile mai înalte ale societăţii şi chiar spre cosmopolitism, — teren tot atât de bogat şi specific, ca şi cel anterior.

Acestea sunt singurile scăderi ale nuvelei neo elene până la război, scăderi firești, după cum am arătat de vreme ce societatea era cea care dicta.

După ethografia simplistă, fără aspiraţii mai înalte în domeniul artistico-spiritual, ŭrmează nuvela socială. Evoluţia societăţii elene prinde un ritm mai vioi şi mai sincronizat cu civilizaţia apuseană odată cu întroducerea curentului socialist. Scriitorii o urmăresc cu atenţiunea încordată. Şi nu numai atât. Ei îşi iau greaua însărcinare de îndrumători pe noile cărări necunoscute. După un bun interval de frământări şi străduinţe, dospirea şi cristalizarea valorilor se împlineşte. Lumea primeşte noile concepţii de viaţă ca pe o primenire dătătoare de noi eforturi spre progres, tinerele generaţii formează tagma celor cari aveau să creeze proza socială. Filosofia socială îşi face loc atunci în opera lor. De cele mai adeseori, o filosofie optimistă, iubitoare de propăşire şi emancipare a poporului. Moravurile vechi, odată trecute prin matca studiului, acum sunt combătute oridecâteori se opun nouei realităţi. In locul lor sunt întroduse noile

[5]) D. C. Hesseling: Hist. de la lit. greque mod·

vederi, nu fără mari greutăți, dacă ținem seamă de puternica tradiție a poporului elen și de spiritul lui conservator, uneori îndărătnic[6]).

Unul dintre cei dintâi reacționari în contra eladismului excesiv, a fost și *Nicolaos Episcopopoulos*, prea cunoscutul Nicolas Sègur al romanelor traduse și la noi din franțuzește. Dar adevărații pionieri ai nuvelei sociale, urbane, au fost *Dyonisios Kokkinos* și *Grig. Xenopoulos*. Câmpul favorabil de învestigație al celui dintâi e aproape exclusiv Atena, cu lumea ei nouă și oarecum avantgardistă. Cel de al doilea și-a dăruit întreaga putere artistică studiului clasei orășenești de acum 3—4 decenii, adică tocmai din vremea ei de formațiune, studiind în acelaș timp lumea insulei sale Zante, locul său de origină. Odată cu ei, secondați și de alți slujbași ai scrisului[7]), psihologia își face și ea întrarea în arena literelor. Curentul acesta al nuvelei orășenești este azi în plină ascensiune, completând tabloul evolutiv al societății. Cei mai tineri, aproape toți sunt adepții lui; iar unii dintre ei ajunși până în pragul cosmopolitismului (deși noi nu-l găsim încă recomandabil). Alții, (chiar dintre aceștia tineri), continuă să fie tributarii școalei eladistice. Dar, după cum spune un critic, „întoarcerea asta poate fi idealul numai al prozatorilor acelora lipsiți de neliniști și mulțumiți cu ceeace oferă omul, nesupus studiului, anchetei, și nemărginitei curiozități a psihografului". Concluzia: elementul ethografic nu mai poate servi ca o condiție centrală, ci numai una periferică, de cadru, — decor; fiindcă scopul primordial al artei de azi e investigația, nu descrierea.

* * *

In ceeace privește forma și contrucția nuvelei elene, avem de observat o primă caracteristică: aceea a unui rezumat de roman. Ethografia elenă nu e săracă în acțiune, după cum arată la prima vedere. Dimpotrivă, ea a reușit să cultive mișcarea, gestul, dinamismul exterior, încât ni se înfățișează adeseori ca o scurtă biografie romanțată. Nuvela propriu zisă rămânea scurtă; desnodământul concis, uneori dramatic. Restul era preliminarii, simple expuneri biografice, caracterizări. Astfel, ajungem la o inversare a ordinilor, admițând ca subiect atributul acestuia, fiindcă viața personagiilor anterior momentului e atât de natural construită, simpatic și revelator, încât ea însuși să impune interesului nostru prin experiența și curiozitatea ei. Urmarea e ca unele nuvele mari să fie în realitate romane mici, atât de minuțios sunt lucrate, iar momentele atât de perfect legate unele de altele. Poate una din cauzele, pentru care romanul elen a descins prea târziu, e și asta. Nuveliștii n'au iubit niciodată vorbăria, inutilă. Ce aveau de spus, au spus o pe scurt. Aceasta incontestabilă și rară calitate își are originea în spiritul lor clasic, care domină tinerețea nuvelisticei elene, dovedind în acelaș timp continuitatea adânc spirituală ce există între elenii vechi și urmașii lor de astăzi.

Prin acțiunea lor concentrată, prin construcția armonioasă, simplă, aceste nuvele-romane îți fac impresia că dacă ar fi fost scrise în mai multe pagini, chiar și de o pană străină, ar fi pierdut mult din ritmul lor vioi. Așa sunt mai sugestive, mai captivante, cu mai multă viață. Iar dacă adăugăm și spiritul lor intim de comunicativitate, sincer și grațios, și faptul recunoașterii massei în ele, ne explicăm ușor dece au fost și sunt citite așa de mult. Nuveliștilor le revine meritul cel mare de a fi învățat poporul elen să citească, și în special celor din școala lui Palamàs (poporaniști, semănătoriști), cari cei dintâi i-au dat în mână cărți scrise în graiul lui neaoș. Și tot ei sunt marii ei dascăli, chiar și în ziua de azi, fiindcă în scrierile lor au știut să imprime caracterul unor vederi sănătoase de conduită vitală și morală, adevărate precepte, avântări spre idealuri și zile mai luminoase, dătătoare de speranțe și curaj. Acestui spirit al lor intim, familiar, uneori sfătos, cu care s'au adresat ei cititorilor, se datorește o mare parte din succes. Din nuvelistica elenă nu lipsesc nici Mihail Sadoveanu, nici Brătescu-Voinești, nici Lascarov-Moldoveanu. Scriitorii au căutat să se apropie cât mai mult de popor. I-au cerut colaborarea, în-

[6]) In unele cazuri a fost chiar nevoe de o luptă grea și melodică, așa cum s'a întâmplat cu nuvelistul și romancierul Grigorios Xenopoulos, care a muncit o viață întreagă în această direcție.

[7]) C. Theotokis, P. Nirvanas, Z. Papantoniu, etc.

ţelegerea, prietenia. Nu e un simplu semănătorism aici, sau poporanism. E ceva mai mult: o propagandă sufletească de cunoaştere şi recunoaştere, o încercare de punte între cei de jos şi intelectuali, o operă de educaţie, un studiu în colaborare cu însuşi obiectul acestuia. De aceea, nuvela greacă e cea mai apropiată de sufletul elen decât toate celelalte genuri literare. E însăşi cartea poporului. O confesiune, o frescă monumentală cu valoare de document.

Nuvela neogreacă e genul care a suferit cel mai puţin influenţa streină. In afară de epoca „rătăcirii" (1830—60), pe care noi nu o luăm în consideraţie, nuveliştii au înfruntat în mod admirabil toate ademenirile din afară. Sunt complect originali, mai ales în ethografie. Influenţe au primit fără îndoială, însă au ştiut să le asimileze. Insuşi Karkawitzas a primit naturalismul lui Zola ca un crez luminător în unele din operele sale, dar l'a trecut mai întâi prin personalitatea lui grecească. Dealtfel Karkawitzos e un bun observator, calitate care nu se capătă dela alţii. La fel şi cu ceilalţi. Unul dintre ei — Nirvanas — a introdus filosofia lui Nietsche, fără să înceteze cu toate acestea să fie cel mai elen nuvelist în momentul de faţă. Influenţa rusească a fost deasemeni resimţită şi a a isbutit să lase urme, nu însă condamnabile. Iar în urmă, după războiu, spiritul cel nou de nelinişti şi probleme sociale a pus, cei drept, stăpânire pe o parte a literaturii. Dar puterea de asimilaţie şi personalitatea acesteia nu a scăzut, iar mişcarea marxistă cu tendinţe revoluţionare, de fapt nu poate prinde rădăcini adânci. De altfel, acesta e un moment istoric în toate literaturile postbelice. Adevărata proză, cea care se hrăneşte din sera sănătoasă a străduinţelor trecute şi curge în aceeaşi matcă unitară a evoluţiei ei, a purces spre noi meleaguri luminoase, cucerind profunzimi şi orizonturi. Şi aci trebuie să remarcăm contribuţia nepreţuită a unor valoroase scriitoare, care au ţinut să colaboreze la propăşirea nuvelei elene, prin studiile lor profunde asupra sufletului feminin.

Incheind, vom reproduce câteva rânduri ale unui critic atenian, de curând sosite în paginile unei reviste şi care au darul de a arunca o confirmare sinoptică asupra celor ce am spus.

„Ca să fixăm unele semne fundamentale de cunoaştere ale prozei neoelene, trebuie să subliniem odată pentru totdeauna, că dupăcum poezia, cu cât ne suim spre isvoarele ei, are un statornic şi foarte însemnat punct de plecare, cântecul popular, tot aşa proza dispune de două elemente primordiale, locale şi primare — şi tocmai deaceea apărate de orice interpretare greşită şi orice bănuială: e descriptivă şi lirică — ethografie şi poezie".

Aceste două trăsături fundamentale aşteaptă completarea triunghiului, prin adăugarea celei psihologice.

In clipele grele

I

E vânăt cerul sufletului meu,
E încărcat de nori vestind furtună —
Doar gânduri negre 'n minte-mi se adună
Şi parcă sunt uitat de Dumnezeu...

Ce mic e omu'n patima-i nebună
Şi cât de mare-i chinul, cât de greu!..
Pe stânca lui n'a stat nici Prometeu,
Iluminat de-a geniului cunună.

N'a stat înlănţuit ca mine'n clipa
Când simt cum moartea-şi fâlfâe aripa
De-asupra umilitei mele vieţi...

Căci vulturul ce-mi sfâşie fiinţa
In clipa asta-i însăşi suferinţa
De care mor ai lumii trişti drumeţi...

II

Mi-e trupul greu de ani şi de păcate,
Dar sufletul mi-e limpede, e rouă,
Şi totuşi plouă 'n el, într'una plouă,
Ca să'mblânzească-a lumii răutate...

Şi nici un glas nu-mi strigă: „Pace Vouă"!..
In jalea mea, închis ca'ntr'o cetate,
Eu sorb a suferinţii voluptate,
Visând mereu, visând o viaţă nouă...

O, Doamne!.. care-i binele ce'n viaţă
Făcutu-l-am eu semenilor mei
Ca ei să-mi dea a răului povaţă?..

In faţa vieţii eu rămân de stei
Când sunt silit să râd ca o paiaţă
Căci astfel vor piticii lumii zei...

Leontin Iliescu

„Dar din Dar“

Poezii de I. Imbrescu

Inel

Nu-ţi pare rău
De plânsul tău...

Cu graiul blând,
Reîntorcând
Sufletul meu
La Dumnezeu,

Tu ai deschis
Comori de vis
Unui destin
Răpit de chin.

Duiosu-ţi dor,
In tainic sbor,
Cutremurând
Pustiu-mi gând,

Dureri a stins
In glas cuprins
De plâns amar.
Cu ochi de har,

Ai revărsat
In tristu-mi leat
Senine zări
Şi 'nfiorări...

Dumbrăvi cu flori
Şi line zori,
De dragul tău
Ar sta mereu

Şi te-ar privi
Ce blândă vii,
Ca să redai
Cu dulce graiu

Sufletul meu
Lui Dumnezeu...

Psalm

1

... Zenit, căutat de-al lumii gând,
Lumina ta e-atât de sus,
Că te-a 'ntrecut, însângerând,
Numai iubirea lui Isus...

Şi negrăit, în veacul greu,
Cântarea ei ne 'nbracă 'n har,
Când ridicăm lui Dumnezeu
Smerite inimi ca altar.

2

... Adânc, de minte ne ajuns,
Comoara ta e-al lumii vis
Şi numai Mielului, străpuns,
Pecetea vieţii I-ai deschis...

Din necuprinsul ei Ivor,
Revarsă graiu de râuri vii
Când peste inimi lin cobor
Ale cântării bucurii.

3

... Minune, plinitoare'n gol,
In lung şi'n larg putere duci
Şi-aprinzi făclii din sol în sol,
Sub veghea 'nfricoşatei Cruci...

Prin tine, Cerul, pe pământ
Imparte-al Veciniciei Miez —
Minune! — fără de cuvânt,
Cutremurat, îngenunchiezi.

Poezia contemporană

de Liana Jar

Sunt puţine publicaţiunile de azi cari, în ceeace priveşte poezia, pot oferi cititorului o plăcere şi bucurie estetică, şi aceasta din cauza greşitei bunevoinţi ospitaliere a celora cari primesc în foile lor ineptele aberaţiuni ale „modernismului", când datoria tuturor este aceea de a lupta pentru purificarea literaturii contemporane, smulgând din ogorul scrisului sănătos, buruienile otrăvitoare germinate şi crescute în pustiul sufletesc al intoxicaţilor cerebrali moderni. De criza acută a creaţiunii pure, izvorîtă din plenitudinea unor talente adevărate, suferă mai ales poezia, această subtilă şi aristocratică exteriorizare a gândirii omeneşti, versul, atât de profanat astăzi de nepregătiţii cari cred că poezia înseamnă numai versificare. Genul liric, magistral ilustrat de clasicii noştri, constituie azi domeniul sufocant de miasma fantomaticelor plăzmuiri de moment, cărora li se spune cu sfidare îndrăsneaţă, poezii.

Te năpădeşte o durere sinceră şi o revoltă îndreptăţită citind dementele înşiruiri de cuvinte împerechiate la voia întâmplării, fără nici o logică, fără pic de bun simţ.

Câţi dintre infirmii sufleteşti, cari spun că oribilii lor avortoni literari, sunt poezii, au simţit arzând înlăuntrul lor focul sacru al creaţiunii, aşa ca, prinşi în fiorul chemării reale al artei, să toarne în tipare alese armonia melodioasă şi curată a gândurilor ? Nu se poate ca vlăstarul fraged, rupt din puritatea grădinii sufleteşti, să nu poarte floarea luminoasă, vie a frumosului înălţător. O gândire avântată spre culmile spiritualităţii neîntinate, o gândire înlănţuită, încălzită de flacările imperative ale creaţiunii imediate, în mod firesc va smulge lirii duioşia celor mai minunate concepţii. Elanul creator, plămădit în adâncul unei simţiri superioare e realizatorul artei adevărate, care însă nu poate fi la îndemâna orişicui.

Citind unele aberaţiuni cu rimă şi ritm tot atât de dubioase şi problematice ca şi inspiraţia autorilor lor, m'am gândit, aproape fără voie, la vorbele lui Al. Daudet care spunea undeva: „Totul este în noi şi lumea exterioară se transformă, se colorează în miile de nuanţe ale pasiunilor noastre", şi m'am întrebat, pe bună dreptate, ce pasiuni, ce complex de simţăminte sălăşluiesc în intimul sufletesc al poeţilor de azi, dacă exteriorizarea acestei lumi interioare şi interpretarea îngrozitoare a mediului comun ne dau monştrii informi ai poeziei contemporane ?

Sărăcia inspiraţiei şi a simţirii superioare se simte îngrozitor de mult. Epoca de rătăcire maladivă a unor spirite cari nu-şi cunosc neputinţa creaţiei, — pe care, totuşi, o frământă din mâlul înţelegerii lor obosită de ani şi de muncă, scânteia geniului, luând cu ei, ca sub puterea unor vrăji, posibilitatea noilor creaţiuni de artă şi frumos.

Lirica modernă face impresia unui sacrificat cobai de experienţă, care e silit să suporte dureroasele încercări ce-i curmă viaţa, fără însă să se poată împotrivi.

Succesiuni de imagini, nu după armonia estetică a lirismului suav, sau cari traduc frământări lăuntrice de emotivitate creatoare, în cel mai înalt înţeles al cuvântului, ci numai o împerechere searbădă şi inutilă de vorbe ce nu spun nimic.

Nu mă pot opri de a nu da câteva exemple limpezi lămuritoare:

„Smulge-mă din insula în drapuri ameţită,
Smulge-mă din radă, lăută fără ugere,
Vreau tartina mea de crepuscul şi ducere,
Impresar de smoală cu morfină 'n copită !
Falangele de strune vor fi fără solist —
Şi'n cutii de viori deretecau neveste ! —
Eu toamnelor marine dau zece albe veste,
Iar una amanet Havanei pentru Crist !"

Iată originalitatea patologică a unui „poet" modern care, în ciuda desaprobării unanime, se mândreşte cu premiul ce i-a fost acordat de una dintre cele mai mari edituri din ţară. Şi dacă ar fi singurul!..

Un alt premiat, al aceleiaşi edituri, nu se sfieşte să ne înfăţişeze absenţa aptitudinilor sale poetice, publicând îmbâcseli înnăbuşitoare de felul acestora:

„In tăcerea asta de ore şi melci
Să ţinem trena sufletelor grele,
De vis şi grâne în pestelci

Când pădurarii sug tutun și stele.
Pe masă, pe terase muzele dorm
Cu ochii plini de ploi și plante.
Orele curg, taciturn, nu uniform,
Cu ondulări de cuc, elegante.
Peste odihne șuieră trenurile alpine.
Surorii îi cad tristețile în farfurii.
Ține-mă, ține-mă departe de violine
Unde vrei, fără să râzi și să scrii.
Biliard și gânduri lucii. Revolvere
Când pleoapele noastre ca ulii bat,
Soră bună spânzură-mă de tăcere
Fără duhovnic, fără apă și pat."

Cred că nu mai era nevoie ca autorul să ne spună că în timp ce plăsmuia această sufocantă înșiruire de vorbe goale, muzele dormiau adânc . . .

Lirismul pur, cu impresionanta sensibilitate a formei cu colorit clasic, nuanțat, în elanul realizării, cu tonuri de modernism evoluat în chip sănătos, călăuzit de bun simț și de talent real, agonizează strivit de nepăsarea celor cari nu mai pot simți decât supraaiurismul inepțiilor degradatoare. Liricli contemporani, — nu toți, se'nțelege dar marea lor majoritate, — s'au trezit peste noapte că au talent poetic, cel puțin în măsura geniului etern al lui Eminescu, s'au încăpățînat să biciuiască zadarnic și violent biete gloabe schiloade în care văd un Pegas mândru înaripat purtându-i prin Olimpul pustiu al neputinții lor. Nefericiții, cărora muzele le-au refuzat orice mângâiere, încearcă totuși să-și târască infirmitățile către ispititorul Excelsior pe care nu-l vor ajunge niciodată.

Permiteți-mi să-mi susțin din nou afirmațiunile cu exemplificări edificatoare:

„Nu vreau să aud de prooroci.
Prooroc sunt eu,
Care beau vinul visului
Și dorm sub mese cu Dumnezeu...
Proorocul este văcarul
Care umple burta câmpiei cu bălegarul."

Dar mutilații cerebrali sunt oricând gata să ne servească mostre-monstre din fresca lor de brutalitate și inconștiență:

„Desigur, vis grozav de lemn și var
Visat de-o sburătoare fără ușe
Ce subțiază vântu 'n gușe
Și nu-și comprimă tărtița 'n cuibar."

Nici „poetesele" nu se lasă însă. Una din ele, are o revoltă și o nevoie fiziologică, foamea, pe care le strigă în două versuri de finețea acestora:

„Cât o să rumeg înlănțuirea cleioasă ca un mugur nesfârticat!
Dincolo de cântec și ceață mi-e foame."

Dar această nebunie pângăritoare care te revoltă și îngrijorează în acelaș timp?"

„Dorințe de carne atârnă de urechi
E sgomot de smoală, cântă ciocârlia
Stăteai c'o vulpe-femee. Cismele-ți sunt vechi
Unde era Barbă-Albastră? Săltai să râdă
Evanghelia".

Sau această perlă de demență a altei autoare:

„Bulboacă sunt astrele și iubirea
Și gura ta cu fum de ploaie în ea.
Doar caii cereau cărămida ierbii
Iar eu clămpănitul înțelegerilor tale ce-mi tremură pielea".

Așa gândesc și simt slujitoarele liricii moderne. De aceea gândurile se întorc pline de nostalgice doruri, să reînvieze din umbra trecutului, visările pline de grație, de emotivă duioșie, de farmec cald și sincer cu adevărat feminine:

„Să pot întinde mâna s'o pun pe fruntea ta'
Încetul la o parte șuvițele aș da.
Senină să rămâie, curată ca un crin,
Icoana de iubire la care să mă 'nchin".

scria Veronica Micle marelui ei iubit.

„Nu-ți rătăci simțirea căci viața-i schimbătoare,
Rămâi în cadrul sfânt, poet din altă lume.
Ce-ți pasă dacă-ai fost o fire trecătoare?
In cartea Nemuririi se va mai trece un nume..."

gândea bălaia muză a genialului și nefericitului nostru Eminescu.

Sau ciripind în această formă delicată care, chiar dacă desvăluie influențe din lirica eminesciană, păstrează gingășia specificului feminin:

„De câte ori am tresărit
La fiece mișcare,
Crezând că poate ai venit
Tu dulce arătare."

S'apoi de câte ori am plâns,
Văzând că noaptea vine
Și lampa singură am stâns
Iubite, fără tine."

N'am voit să fac un paralelism între lirica modernă și clasică, de aceea nu voi cita și alte nume. Aceste singure exemple arată încă destul de lămurit cât de bolnav a evoluat poezia și prin ce întunecimi haotice rătăcește.

Dar „suavitatea" acestor versuri nu v'a cucerit?

„Cumpănă prăjită
Pajiște călare, dor de muscă
Te privesc și mă duc
Să dapăn nuca cu Psalmi și cuișoare."

Şi câte scrânteli de felul acestora n'aş putea desprinde încă din vastul maidan al aberaţiilor ?

Nu v'a impresionat oare această exuberanţă de imagini geniale, de artă subtilă şi înălţătoare ale sărmanilor desechilibraţi psichici şi mentali de ambe sexe ? Mărturisesc sincer că, cetindu-le, n'am râs. Am rămas profund îndurerată de viziunea întunecimilor de criptă, de pustiul sufletesc morbid al generaţiei actuale.

Poezia moare, ucisă de asasinii „poeţi" moderni cari n'o înţeleg n'o simt şi deci n'o pot creea. Sublimele visări rimate de altă dată, care s'au impus cu vigoare imperativă momentului şi anilor, nu şi-ar mai recunoaşte surorile de azi devenite formele de laborator, equaţii enigmatice sau calcule impenetrabile de misterioasă alchimie.

Poezia, regina literaturii de totdeauna, îşi trăieşte declinul în sdrenţele imunde ale aiurismului modern. Cea mai mare parte a vinei revine celor cari încurajează, publicând, tocmai ceeace ar trebui să înnăbuşe cu grijă.

Dacă uşile tuturor tipografiilor şi mai ales ale redacţiilor ar rămâne veşnic închise pentru toate aceste profanări ale artei şi frumosului, s'ar putea stăvili curentul nefast al producţiilor bolnave ce bântue creerele înfierbântate ale tineretului dezorientat de azi.

Concluzia severă şi dreaptă a celor spuse până aici, o voi aduce prin pana măiastră a lui *Vlahuţă*, figură care a înobilat galeria liricilor noştri şi care a adus în imperiul literaturii clasice, comoara unui patrimoniu de creaţii luminoase, născute din gândirea lui profundă şi cizelate de un talent minunat :

„Arta nu-i de voi! In lături stârpituri făr'de simţire,
Ce daţi zor lumii blajine cu de-a sila să v'admire!
Dar la glorie'n ce vremuri şi în care far'ajung
Astfel de paieţi de bâlciuri şi guşaţi de Câmpulung?
O, băiguitori de fleacuri, lăutari neruşinaţi
Ce daţi buzna pe la chefuri şi părăzi ca să cântaţi,
De v'ar scăpăra o clipă mintea, să vă priviţi bine,
Aţi întra 'n pământ de scârbă, de oroare şi ruşine!...

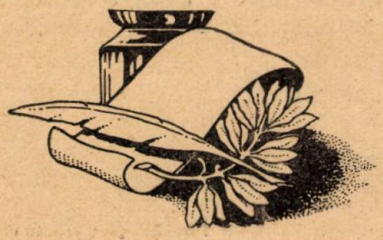

Eterna măreţie-a 'nlăcrimării

De câte ori văd omul cum se frânge
In mută desnădejde si 'n durere
Când ochiul prins de friguri parcă-şi cere
Alt rost decât scăparea'n jaf şi'n sânge;

Şi când obida însăşi e-o putere
Ne cruţătoare-a jertfelor nătânge,
Sortită să găsească 'n cel ce plânge
Zadarnic poate-o slabă mângâiere,

Imi arde 'n creer lacrima prin care
Sfinţit se 'nalţă sufletul spre stele,
Oricât de-aproape-i negura pierzării;

Şi-atunci milostivirea preţ nu are,
Ca singură topind în chinuri grele
Eterna măreţie-a 'nlăcrimării.

Al. Iacobescu.

Cântec

Şi-a scos capul amăgită
De a soarelui lumină,
Floarea, şi-a cosit'o gerul
Fără milă, fără vină ...

Ea crezu că, raza care
A topit a iernei ghiaţă,
Pe o clipă trecătoare,
E chemarea la viaţă ...

A plătit gingaşa floare
Inşelată, amăgită,
Cu ultima-i răsuflare
Clipa dulce de ispită.

Cum o văd mă 'nneacă plânsul
Căci, ca dânsa altădată
Prăpăditu-sa iubirea-mi
Sub privirea ta şireată.

IOAN I. BĂNĂŢANU.

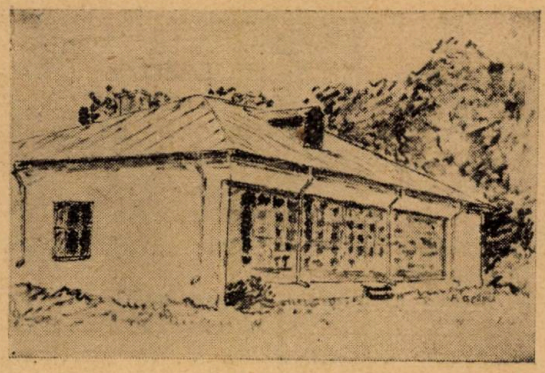

Casa lui Vasile Alecsandri dela Mircești.

La Mircești

de Aurel Bugariu.

Intre cei mai de seamă şi de inimă boeri cari şi-au identificat întreagă activitatea lor cu idealurile naţionale ale veacului trecut, a fost Bardul din Mircești, Vasile Alecsandri. El a dat avântul regenerării morale, formării unui public cultural, precum şi plămădirii producţiilor poetice originale, inspirate din durerile şi bucuriile moldovene.

El a desţelenit toate tărâmurile literare, de aceia pe drept cuvânt opera sa se'ncadrează în istoria literaturii noastre ca o „epocă de realitate". Chiar Em'nescu îl numeşte „rege al poeziei".

Dar ceiace este de subliniat, mai cu seamă, e fericita adaptare a talentului de scriitor şi poet la spiritul şi aspiraţiile naţionale şi colaborarea lui, astfel, — la propăşirea societăţii.

Inainte de apariţia lui Alecsandri, la noi lirele erau amorţite de hărţuelile fanariote. Era o sterilitate conformă cu dictonul latin : „inter arma silent musai".

Vasile Alecsandri întors în patrie, după studiile şi călătoriile făcute în Franţa şi Italia, călește dorinţa fierbinte de a se ridica şi Românii la un potenţial mai înalt. Colindă mânăstirile moldovene şi adună doine, legende şi cântece bătrâneşti. Părerea sa era că poezia poporană a fost de o rară frumuseţe la originea ei, dar şi-a tocit zimţii armonioşi, trecând în cursul vremii, din gură în gură Deaceia el ciselează tot ce se culege lăsând generaţiilor un nesecat izvor de inspiraţie.

Dar Alecsandri nu era numai poet şi scriitor, — ci ca şi idolii săi din Apus — era preocupat în cel mai înalt grad de politică şi diplomaţie. Alecsandri era şi un fin diplomat. Serviciile sale politice — naţionale ce le-a prestat ca plenipotenţiar în Franţa — sunt covârşitor de importante. El a atras atenţia Apusului asupra bietelor Principate Dunărene cerând sprijinul marilor puteri. Deaceia, — la sărbătoarea „*Unirii Principatelor*" Alecsandri îşi are partea sa de prăsnuire. El a fost sufletul acelui iureş al renaşterii ce-a călăuzit la actul atât de măreţ pe care generaţiile postulau cu tărie, neîndrăznind totuşi să-l trâmbiţeze decât răzleţ, prin cronice.

Căderea fanariotă a fost binevenită. Busola orientărilor se îndreaptă spre Apus, de unde începu să se reverse lumina unor vremuri şi concepţii noi, liberaliste.

Incepură la Români acţiuni copiate după cele văzute la popoarele din Apus. Dar acea călăuzire oarbă după streini, n'a adus nici un aport. S'a dat alarma şi s'a văzut preocuparea nepotrivită. Erau necesare preocupări şi conduite corespondente specificului naţional.

La această oră de îndreptar s'a reîntors Alecsandri acasă, în Moldova. Romanticii, epocii — Hugo, Chateaubriand — îi netezîră privirile, înrâurindu-l. Şi e vizibil în scrisul său, izul romantic pe lângă amprenta poporanistă, că mai presus de toate l'a fermecat limba croniceior — fagure de miere — eşită la iveală din ocrotitoa rele mânăstiri.

Alecsandri împlineşte lipsa pescuitorilor de perle precum şi pe a iscusiţilor givaergii.

Răscolitor, cu titanica putere de muncă, întreaga sa viaţă a risipit-o în binele naţiei. Şi nu era un cântăreţ simplu, ci un mag iluminat, ce vedea departe, dincolo de vremi.

Triumful naţional întotdeauna găsea într'ânsul o puternică rezonanţă. In 1877, după victoria dela Plevna, sentimentele frumoase ale poetului ţâşnesc în exclamaţii triumfătoare. El mărturiseşte atunci că

celace a urmărit din fragedă tinereţe începe a vedea realizat.

Dealtfel maturitatea luminoaselor sale vederi s'au confirmat întocmai. Intr'o scrisoare a sa*) către Iacob Negruzzi — în 1878! — Alecsandri scrie:

„Va veni o zi în care vom asista la o colosală dărâmare de imperii şi în acea zi, de vom fi pregătiţi vom revendica tot ce a fost şi este încă al nostru".

Pentru acea pregătire îl îndeamnă, în aceiaş scrisoare, pe bunul său amic, precum şi pe toţi cei din generaţia sa astfel: ...*„să ne punem pe lucru, să luminăm poporul în care există o vitalitate naţională, să renunţăm la desbinări care ne slăbesc, să ne unim într'un singur gând şi să nu ne mai căutăm sprijin decât în noi înşine..."*

Câtă siguranţă profetică! Numai deplina cunoaştere a structurii sufletului românesc i-au dat tăria de a întrezări în besna viitorului.

Din Mirceştii săi cufundaţi, ca'ntr'un potir în splendorile florei bogate de luncă, — din liniştea olimpică de-acolo jalona el perspectivele însorite ce se conturaseră, în sufletul său, pe orizontul viitorului.

Aproape toate profeţiile sale s'au conturat în realităţi.

Unele percepte rămân încă de acum înainte de'nplinit: ...*„să nu ne mai căutăm sprijin decât în noi înşine..."*

*

In August 1935 au fost patruzeci şi cinci de ani dela moartea Bardului.

Ziarele anunţau că s'ar fi organizat pelerinagii la Mirceşti unde e conacul şi mormântul poetului. Deşi n'am întâlnit nici un pelerin şi nici un tren special, atras de perspectiva comemorării lui Alecsandri, m'am îndreptat singur într'acolo.

E cale de trei ore cu trenul dela Iaşi.

Voiam să văd plaiurile pe cari le-a plasticizat el în minunatele-i pasteluri. Regret că n'am avut condiţiile prielnice, Un nor şugubăţ se scutura de-asupra Luncii Siretului şi dela gară, mai mult în fugă ne-am strecurat printre păpuşoae până'n sat. In tren făcusem cunoştinţa domnului Saint-Georges, neobosit colecţionar de documente pentru muzeul dumisale de pe lângă Fundaţiile Regale.

Dânsul venea dela Moşia Cantacuzino-Paşcanu unde i s'au pus la dispoziţie nişte urice familiare. Acum mergea la Mirceşti în vizită la Duduiele Catargi, descendente ale lui Alecsandri. Ne-am despărţit la o răscruce, sub un salcâm, după ce a trebuit să-i promit că-l voiu vizita la muzeul dumisale din Capitală şi că-i voiu aduce pentru muzeu un lucruşor care să-i inaugureze *„colţul speicfic bănăţean"*.

Ploaia se'nteţise. Ce am văzut până aci? Pomii bogaţi în roade atârnau cu crengile încărcate. Picurii de apă se prelingeau monoton depe căsuţele miniaturale. Pământul începuse a se muia.

Am ajuns, însfârşit, la cuibul răzeşesc unde visa odinioară Alecsandri!

Emoţiile n'au lipsit nici la poarta frumos încrustată, nici pe prispă, dar mai ales când am păşit în camera de lucru a poetului.

Conacul e o casă bătrânească, trainică, scundă, de-un alb imaculat decoltată cu geamlâc. In jurul ei a fost o grădină. Mai sunt şi acum smicele de iarbă şi boschete răzleţe. Soarta a fost nu numai în viaţă dar şi după moarte mai bună cu Alecsandri decât cu Eminescu. La Ipoteştl casa în care a văzut Mihai lumina zilei — a fost dărâmată. Or la Mirceşti găsim o bună parte din lucrurile poetului. Zic o bună parte fiindcă feluritele, canapele, sofale, fotolii şi scaune cari împestriţează camerile nu prea sunt cu gust aranjate şi ne face să credem că în locul lor vor fi fost odată alte lucruri de artă, — cine ştie ce, — pe care moştenitoarele le-au înlocuit.

Biroul m'a frapat prin sărăcia lui în pânze originale. Nici o pictură! Şi nu ne putem imagina că rafinatul răzeş să nu fi avut în biroul său tablouri cu flori şi cu natura pe care o iubea el atât de mult.

Puţine lucruri mai importante au mai rămas. Masa la care lucra Alecsandri e un birou masiv, încrustat cu artistice arabescuri şi învelit în postav roşu. Pe birou călimara cu înger şi tocul cu care scria poetul, alături de portretul autografiat al lui Mistral, pe care-l cunoscuse bine. Dedicaţia era foarte prietenească.

Pe cele trei ferestre inundă multă lumină. Pereţii's acoperiţi cu cromolitografii. Căutam *„Pohod n'a Sybir"* pe care mi-l

*) Vezi Scrisori pg. 110.

închipuisem mare, puternic, viu, cel puţin cât jumătatea din vigoarea clasicei poeme pe care a inspirat-o poetului. M'am înşelat însă. E tot o simplă cromolitografie şi asta ne confirmă bogata imaginaţie a poetului. La dl C. Stere nu ne surprinde viguroasa zugrăvire a îngheţurilor siberiene, fiindcă domnia-sa le-a văzut şi simţit tăişul aspru. Or Alecsandri fără a fi văzut vreodată pîcla şi convoiul Siberiei, amintiţi-vă plasticul:

Sub cer de plumb întunecos
Pe-un câmp plin de zăpadă...

cu viscolirea Crivăţului sălbatec, cu simfonia gerului şi tragedia istoviţilor nenorociţi, destinaţi celei mai crunte pieiri...

Câtă putere de viziune!

Din spuza de cromolitografii se desprind figurile Regelui Carol I. şi a Carmen Sylvei.

Sub aceste portrete, pe piedestale, sunt busturile în gips a lui Vodă-Cuza şi a Doamnei Elena.

Această potrivire ne vorbeşte iarăşi de neţărmurita dragoste şi grije ce purta poetul dinastiei şi neamului.

Amintiţi-vă căldura din „*Hora lui Cuza*" precum şi de triumful speranţelor de până la 1877, cântat în volumul „*Ostaşii noştrii*"! Cu aceiaş dragoste i-a zugrăvit şi pe unul şi pe altul. Masa lui de lucru era străjuită de figurile acestea domneşti.

In stânga biroului, un mic iarman — bibliotecă permite prin geamurile uşii lui să vezi o parte, desigur, — din cărţile poetului. Aşa: *opera completă a lui Victor Hugo* în original *şi a lui Shakespeare* în traducerea franceză; exemplare din diferite ediţii a lui „Despot Vodă"; cutia numai a cupei obţinute la concursul poeţilor neolatini din Montpellier (cupa e la Academia Română); fotografii a unui copil în uniformă de „curcan"; un mare album hidrologic al Comisiei Dunărene tipărit în franţuzeşte la 1867 în Lipsca, etc.

Desigur toate acestea — deşi puţine — au strânsă legătură cu opera poetului. Shakespeare şi mai ales Victor Hugo i-au servit pildă în scrierile sale. Alecsandri intenţiona chiar să se dea un mare poem epic („*Traianda*") după maniera lui Hugo din „*La legende des sciecles*".

* * *

Reflecţiile mele au fost întrerupte. Custodele muzeului — un domn Ionescu — veni să mă'nfrunte fiindcă trecuse o jumătate de oră de când am întrat — că de ce pierd atât de multă vreme acolo, şi nu mai plec.

In virtutea litigiului dintre Academia Română şi cele două descendente, Catargi, custodele se socoate ca la dânsul acasă, samavolnic şi face ce-i place. Ii sărise ţandăra pentrucă luam notiţe şi mă socotea „spion care face inventar"! Un custode prea „*ionescu*"! L'am cumpănit din ochi şi văzându-i îndărătnicia mi-am închis styloul, deşi ţineam mult să notez perceptele patriarhale ale Vornicului Vasile — tatăl poetului — adresate celor doi fii ai săi, alături de cari e pictat într'un excelent tablou în ulei. Mă aflam în salon. Custodele îmi pritea să văd cât se poate de repede tot ce este acolo expus în mod nesistematic.

Sunt îngrămădite numai în patru camere toate, — fiindcă în restul conacului domiciliază dl Ionescu şi familia! M'am supus „principiilor" sale şi am trecut în revistă cele trei camere, pe care nu apucasem să le văd singur. Reţin superba uniformă de plenipotenţiar a lui Alecsandri, un tablou în ulei cu Mama şi surorile poetului, probabil (nu este nici un ghid); o mulţime de cromolitografii spânzurate în tot chipul pe toţi pereţii, şi mai ales portretul în ulei, neînrămat, al *Elenei Negri*. Pânza prezenta o spărtură mare.

Gingaşa „Steluţă" neînrămată şi mutilată ne oglindeşte vitregia tăios de dureroasă cu care ne tratăm sanctuarul trecutului. Este cea mai groasă sfidare a sufletului lui Alecsandri, fiindcă Elena Negri a fost aceia care i-a inspirat placheta de „Lăcrămioare", în care poetul s'a înălţat pe aripile de zefir ale iubirii tinereşti. Acele „lăcrămioare" sunt stropi din plânsul său fericit de împărtăşirea cu cerescul dar al iubirii.

Şi tablourile „*habent sua fata*"... deşi, mi-aduc aminte de casa din Cetad (judeţul Timiş) în care s'a născut poetul german Nicolaus Lenau, că acolo nu este o situaţie similară.

Ce-a scris Lenau despre Şvabii din satul său natal pe care l'a părăsit la fragheda vârstă de cinci ani! Nimic! Totuşi, din iniţiative locale, casa a fost ridicată

la rang de monument istoric, iar in faţa primăriei i s'a înălţat o statuie impozantă.

Muzeul din Lenauheim s'a inaugurat în vara anului 1931 — desigur nu din iniţiativa Academiei Române. La noi e necesară o deosebită atenţie a autorităţilor, spre a nu fi surprinşi într'o zi dacă se va repeta, şi la Mirceşti, un sacrilegiu ca la Ipoteşti. Totuşi nouă ne place să credem că cele două domnişoare Catargi, cari deţin dreptul de succesiune şi au un bogat material alecsandrin, ne vor face într'o bună zi o minunată surpriză.

Faţă de osemintele poetului, deşi târzie, a fost totuş o frumoasă atenţie. Mausoleul este de toată frumuseţea. Este o combinaţie de linii arhitectonice gotice cu ferestre înguste, lungueţe, printre vitraliile cărora se prelinge a lumină melancolică.

Inainte de plecare dl custode a ţinut să-mi arate un album cu fotografii pe care-l păstrează sub cheie.

Erau acolo şi scrisori, bilete ocazionale. Reţin două fotografii ale lui Alexandru Ion Cuza: una era la vârsta de optsprezece ani, alta pe catafalc. O altă fotografie, nepublicată la noi, este Napoleon III. pe catafalc.

* * *

Ploaia contenise.

Pe uliţile înguste, cu căsuţe de bârne frumos aliniate, m'am îndreptat spre gară. Lunca era 'ncinsă de brâul vărgat al unui curcubeu. Rătenii dădeau sfios bineţe şi erau atât de simpatici în portul lor.

La o răscruce, un monument amintea de mirceştenii morţi pentru patrie.

La o altă răscruce mai mare altă piatră monumentală glăsuia despre Alecsandri şi cita acolo memorabilele lui versuri:

„Vrem într'o zi Carpaţii să se mândrească'n lume
Cu-o Românie 'ntreagă şi demnă de-a ei nume
Crescută şi'ntărită sub sceptru legendar..."

— Orice trecător se opreşte acolo, citeşte, îşi descopere capul şi înalţă o cruce pentru duhul Bardului din Mirceşti, — fiindcă el a fost mai mult decât un om, — a fost un profet naţional.

Din drumul plugarului

Se scoală'n zorii zilei,
Aşa-i obicinuit;
Işi face sfânta Cruce
Cu faţa'n Răsărit.

Rotilele şi plugul
De seara-s puse'n car,
Că locul unde ară
Departe-i pe hotar.

Injugă boişorii
Şi pleacă 'ncetişor,
Cu pruncul de la şcoală
Cerut ca ajutor.

Pe drum, privind la Ceriuri,
Vorbesc ei amândoi
Şi tata nu se'npacă
Cu vremurlle noi.

„Atâtea cărţi, băiete,
Ai tu în „bătăcui",
Dar ele nu te'nvaţă
Mărirea Ceriului.

Voi nu cetiţi „Ceaslovul"
Cu psalmi şi rugăciuni,
Cari spun în pilde sfinte
De taine şi minuni.

Şi nu 'nvăţaţi acuma
Cântări bisericeşti
Şi nu ştiţi cele zece
Porunci dumnezeeşti".

Cu ochii la luceafăr,
Copilu 'ngândurat —
Ar vrea să pună vina
Pe dascălul din sat...

George Bălteanu.

Pictorul Ioan Isac

de Aurel Cosma junior.

Pictorul Ioan Isac şi-a dobândit un nume frumos în viaţa artelor din Banat. Am avut prilejul să scrim despre el cu ocazia expoziţiilor sale şi să arătăm că este unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai impresionismului, căutând să ridice technica sa picturală la rangul unei desăvârşite interpretări a naturii. De data aceasta vom înfăţişa numai câteva momente mai importante din viaţa sa de artist şi vom aduce câteva reproduceri după tablourile sale.

Ioan Isac — Canal Grande (Venezia)

Originea familiei Isac.

Strămoşii pictorului Ioan Isac se trag din o veche familie de *Bufeni*, veniţi din Oltenia şi colonizaţi în regiunea muntuoasă a Caraşului. Comuna natală a pictorului, *Ciclova-Montană*, este unul dintre cele mai importante centre de Bufeni. In această comună bunicul său, *Ginuţă Isac*, era ani dearândul primar. Deşi nu era om cu învăţătură, totuşi conducea treburile satului cu atâta pricepere şi judeca în calitatea sa de „*chinez*“ mărunţele pricini ale locuitorilor cu atâta spirit de dreptate, încât toţi îl stimau şi îl iubeau. Din cauza că nu ştia carte, pe hotărîrile şi actele oficiale aplica un sigil cu numele său. Sentinţele ce le aducea pe „Sfânta Cruce“ erau atât de juste şi de mulţumitoare, încât părţile nu se mai duceau să facă proces la Oraviţa.

Ioan Isac — Vedere din Balcic.

Tatăl său, *Gheorghe Isac*, era muncitor şi îşi câştiga existenţa cu căratul lemnelor din pădurile U. D. R.-ului. A murit de tânăr, cam în acelaşi timp cu Ginuţă Isac, când pictorul avea vreo patru ani. Despre Gheorghe Isac şi azi se mai povesteşte în Ciclova că era un bărbat harnic, sârguincios, cumpătat şi energic, că era isteţ şi îndemânatic în toate meşteşugurile.

Mama pictorului, *Ana Isac*, este de naştere din comuna bu-

Ioan Isac Biserica din Densuş (Monument istoric).

feneascâ *Rusova-Nouă* (jud. Caraş) şi se trage din familia lui Alexa Ardeleanu.

Studiile pictorului.

Pictorul Ioan Isac s'a născut în comuna Ciclova-Montană (jud. Caraş) la 2 Aprilie 1885. Şcoala primară a făcut-o în comuna sa natală, apoi a urmat 5 clase la şcoala civilă medie din Oraviţa. Fiind băiat sărac şi neputându-se susţine la oraş, a fost nevoit să meargă timp de cinci ani împreună cu colegii săi zilnic pe jos până la şcoala dela Oraviţa, iar seara să se întoarcă la Ciclova tot pe jos, înfruntând curagios calvarul zilelor de iarnă, frigul şi zăpada, numai ca să îndeplinească ultima dorinţă a tatălui său de a învăţa la şcoală.

Inclinaţia pentru pictură se manifesta la prof. Ioan Isac deja pe vremea când umbla în clasele primare şi când îşi umplea manualele şi caetele cu diverse desemnuri pe cari le făcea după natură sau după lucruri văzute, mai ales cu căruţe, cai, flori şi cu sfinţi după felul celor din biserica satului care se picta tocmai atunci. Invăţătorul său, Alexandru Francu, îl pedepsea pentru că îşi murdărea cărţile, dar de micile sancţiuni pedagogice nu-i păsa. Desemna cu mare plăcere hărţile geografice, fiindcă era singurul dintre elevi care putea să le facă şi era mândru de acest lucru.

După terminarea clasei a 5-a primară, în vacanţa mare Ioan Isac a luat lecţii particulare de desemn şi geometrie dela profesorul Kellermann din Oraviţa. La şcoala medie desemnul i-a fost însă instruit de profesorul de limba maghiară Simion Radius, care era simpatizat de elevii săi, fiindcă lecţiile şi le făcea în româneşte, având în clasă 90% români, dar la desemn nu se prea pricepea. Abia în clasa II-a I-a primit ca profesor pe Kellermann, care îi învăţa deja pe elevii săi să lucreze în tuş şi acuarelă.

Ioan Isac avea intenţiunea să termine şase clase secundare şi să se înscrie apoi la Şcoala de Belle-Arte din Budapesta. Tocmai când şi-a luat certificatul clasei a

Ioan Isac Biserica din Târnoviţa (Ardeal).

V-a, s'a introdus noul sistem de învăţământ conform căruia nu se mai admiteau la Arte Frumoase decât elevi cu bacalaureat sau cu diploma unei şcoale normale. A fost nevoit să renunţe pentru moment la planul său. Ca să nu mai piardă vremea cu continuarea claselor secundare, s'a dus la Timişoara, unde s'a înscris la Şcoala Pedagogică, fiind protejat de un inspector şcolar care îi văzuse lucrările de desemn şi îl sfătui să urmeze mai întâi preparandia pentru a putea trece la Şcoala de Belle Arte.

La Timişoara îl avea ca profesor de desemn pe pictorul N. Hrabetz, care văzând talentul elevului său Ioan Isac, îl îndemnă să lucreze, iar profesorul său de psihologie Brunovsky îi dădea să-i desemneze diferite chipuri şi scene pe cari le tipărea apoi în manualele sale didactice. In vacanţele de vară se angaja ca desemnator copist în biroul consilierului minier ing. dr. Coţofanu, pentru a câştiga ceva parale ca să se susţină în anul următor la şcoală.

Ioan Isac — Casă ţărănească din Ocna de Fer (Banat).

Terminând Preparandia nu putea continua studiile la Belle-Arte, deoarece n'avea bani să meargă la Budapesta. La vreo şcoală de Stat nu putea fi numit învăţător, fiindcă tocmai atunci veni Apponyi cu legile lui de maghiarizare, iar la o şcolă confesională românească nu putea ajunge uşor pentrucă avea diploma şcoalei normale de Stat. Se hotărî să se apuce de pictură. Făcu portretul lui Avram Iancu şi îl donă „Reuniunii de cetire şi cântări din Ciclova-Montană", deschizându-se în jurul acestui tablou un mare şi lung proces din care abia a putut scăpa nepedepsiţi pictorul şi cei doi învăţători din sat.

După un an Ioan Isac ajunge învăţător suplinitor în comuna Sacul, iar în celalalt an la şcoala de stat din Anina. De aici începe seria sa de transferări, trecând din nou prin şcoala din Sacul, apoi pela Steierdorf, Sărospatak, şi în sfârşit la şcoala grănicerească din Sân-Mihai.

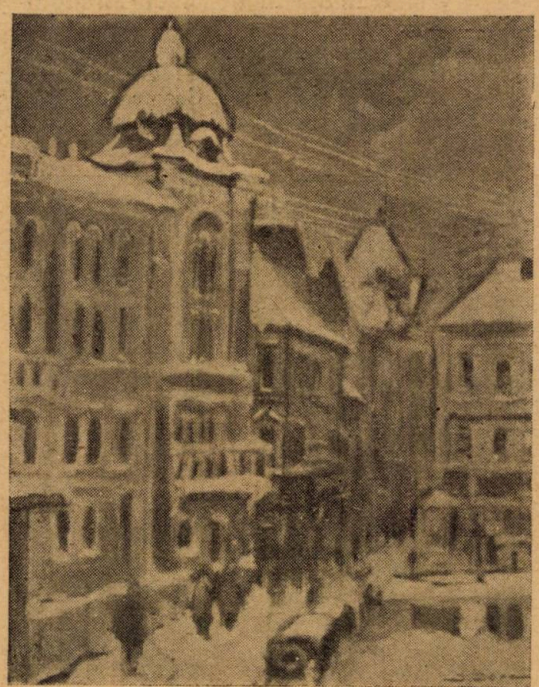

Ioan Isac — Piaţa Sf. Gheorghe în Timişoara (Peisagiu de iarnă).

Ioan Isac printre pictorii unguri.

In vacanţele din anii 1912 şi 1913 a lucrat în comuna sa natală cu pictorii unguri dela Budapesta, ca *Mányai Mihály*, *Kobor Gyula* şi *Kiss Rezső*, cari veniră la Ciclova, ca să picteze peisagii. Pictorul Ioan Isac îmi povesti următoarele despre timpul ce l-a petrecut împreună cu aceşti artişti:

Am început să lucrez cu Mányai, care venise la Ciclova înaintea celorlalţi. Când sosi şi Kiss Rezső,

Ioan Isac Jeromonahul P. din Mânăstirea Stănişoara.

care avusese tocmai o expoziţie la Londra, îl îmbrăţişă pe Mányai, iar mie îmi zise într'un ton de intimitate: „Szervusz kollega". Eu i-am răspuns că sunt un învăţător. El privindu-mi lucrarea, îmi spuse: „poţi lăsa şcoala şi să vii cu noi".

In anul următor, adică în vara anului 1913 se întâlniră iarăşi. De atunci Ioan Isac nu se mai despărţi de paletă, decât în 1916, când fu înrolat la regimentul 8 de honvezi.

Sub stăpânirea românească.

Când fronturile se prăbuşiră şi naţionalităţile îşi căutară dreptate, Ioan Isac intră în garda naţională din Oraviţa, care era comandată de dr. Mihai Gropşianu. După câteva zile ocupase armata sârbă Banatul şi dezarmă toate gărzile noastre naţionale. Ioan Isac era urmărit de Sârbi, fiindcă ieşi ostentativ din biserică atunci când preotul îi pomeni pe Regele Petar şi nu Sfatul Naţional. Dela închisoare a scăpat numai datorită unui bacşiş pe care îl strecură gardianului. Cu ajutorul armatei franceze din Lugoj reuşeşte să treacă linia demarcaţională şi să ajungă la Sibiu, unde îşi avea sediul Consiliul Dirigent. Regretatul Vasile Goldiş, şeful resortului, îl trimite ca învăţător la Baia-Mare. Simţindu-se pretutindeni nevoia puterilor didactice la diferitele şcoli secundare din Transilvania, se organizează pe lângă Universitatea din Cluj cursuri pregătitoare de profesori, la cari sunt chemaţi mai ales învăţătorii. Ioan Isac termină aceste cursuri şi obţinându-şi diploma de învăţător, este numit ca profesor de desemn la Şcoala normală din Timişoara, unde funcţionează şi astăzi ca profesor titular definitiv.

Ioan Isac ca pictor.

Adevărata şcoală artistică a făcut-o pe lângă marele pictor impresionist Marin H. Georgescu din Bucureşti, care venise în vara anului 1922 la Timişoara şi petrecuse o vacanţă întreagă în Banat, vizitând în societatea pictorului Ioan Isac diferitele regiuni pitoreşti şi oprindu-se mai multă vreme în comuna Ciclova-Montană*).

*) Vezi articolele: „Trei ani dela moartea pictorului M. H. Georgescu" de Aurel Cosma junior şi „O vară petrecută cu pictorul Georgescu" de Ioan. Isac (Luceafărul, Anul I. nr. 12 din Decemvrie 1935)

Ioan Isac Scene din războiu.

Până la venirea lui M. H. Georgescu la Timişoara, cei trei pictori bănăţeni, Corneliu Liuba, Ioan Isac şi Iosif Velceanu, lucrau într'un atelier improvizat în sălile şcoalelor unde funcţionau ca profesori de desemn. Pictorul M. H. Georgescu le-a arătat că *cel mai bun atelier este natura* şi i-a convins să iasă în aerul liber şi acolo să se pună în slujba paletei şi a penelului. Primul care l-a urmat a fost profesorul Ioan Isac.

Din turneul făcut cu M. H. Georgescu, profesorul Ioan Isac s'a întors nu numai cu o mulţime de tablouri, în majoritatea cazurilor cu subiecte identice sau apropiate, dar mai ales cu bogate cunoştinţi de tehnică cromatică. Pictorul Ioan Isac a îndrăgit natura şi a devenit un viguros interpretator al peisagiului. Pictura sa se ridică la rangul de artă, iar technica sa se desvoltă în direcţia unei perfecte armonizări de nuanţe. Efecte de colorit variat, vesel şi cald, contraste de lumină strecurate prin prizma unei viziuni artistice îi caracterizau lucrările.

Ioan Isac — Canaletto (Venezia)

Expoziţiile pictorului Ioan Isac.

Venirea pictorului M. H. Georgescu la Timişoara a dat un nou avânt de desvoltare artelor plastice din Banat. Toţi artiştii se grupară în „*Asociaţia Bănăţeană de Arte Frumoase*“ de sub prezidenţia profesorului Iosif Velceanu. La îndemnul lui M. H. Georgescu, această Asociaţie urma să înfiinţeze o Academie de Belle Arte la Timişoara. Planurile erau frumoase şi comitetul Asociaţiei era animat de cele mai bune sentimente, dar lipseau mijloacele materiale pentru realizarea lor. Totuşi, această asociaţie a lăsat urme apreciabile în istoricul mişcării artistice din Banat. La 28 August 1923 a deschis o expoziţie mare de pictură, sculptură, artă industrială şi casnică. Expoziţia aceasta a fost aranjată în legătură cu adunarea generală a „Astrei“.

Ioan Isac — Navigaţia pe Bega (Timişoara)

Profesorul Ioan Isac, ca secretar al *Asociaţiei Bănăţene de Arte Frumoase*, a trebuit să-şi întrerupă turneul său de pictură ce-l făcea în părţile Sibiului şi Sălistei şi să se întoarcă la Timişoara, unde a expus în această expoziţie vreo 40 de lucrări, dintre cari au fost reţinute unele de ministrul cultelor, dl Alexandru La-

Ioan Isac Vedere din Rocca di Papa (Italia).

pedatu, de muzeul Etnografic al Ardealului din Cluj, de Alexandru Marghiloman fost preşedinte de consiliu, etc. Expoziţia a rămas deschisă până la 15 Octombrie.

La data de 14 Noembrie 1923, cu ocazia vizitei regale, Asociaţia Bănăţeană de Arte Frumoase a deschis o altă *expoziţie de gală* în cinstea Regelui Ferdinand, care semnă o diplomă de onoare menţionând printre alţi artişti şi pe pictorul Ioan Isac.

In luna Iunie 1924, cu ocazia jubileului de 200 ani dela venirea Şvabilor în Banat, pictorul Ioan Isac organizează la îndemnul autorităţilor o expoziţie în comuna *Deta*, iar la 5—7 Iulie 1924, cu prilejul congresului medicilor din întreaga ţară, aranjează la învitarea preşedintelui dr. Cândea o expoziţie cu 90 de tablouri *la Timişoara*, dintre cari multe au fost reţinute de profesori universitari din Bucureşti. Tot în vara anului 1924 ţine la *Băile-Herculane* o expoziţie, iar după aceea participă cu câteva tablouri la *Salonul oficial* din Bucureşti.

La 4 Ianuarie 1925 deschide o expoziţie la *Oradea-Mare*, unde a fost invitat de dl dr. Ştefan Mărcuş inspectorul arte-

lor pentru Ardeal şi Banat, care cu ocazia deschiderii solemne a acestei expoziţii a arătat într'o cuvântare frumoasă importanţa ei la graniţa de vest a ţării. Din 65 de tablouri expuse până la 19 Ianuarie au fost reţinute 61 de bucăţi.

In 1925 expune iarăşi la Salon, iar în toamna anului aranjează o expoziţie la *Cluj* cu 70 de tablouri, dintre cari au fost vândute 67 bucăţi, reţinute în cea mai mare parte de miniştri, parlamentari şi profesori universitari.

In toamna anului 1926, profesorul Ioan Isac pleacă dela Şcoala normală din Timişoara şi trece la liceul „Gh. Barițiu" din Cluj.

Dela 19 Decembrie 1926 până la 8 Ianuarie 1927 a ţinut o nouă expoziţie la *Cluj* cu 100 de lucrări.

In vara anului 1927 a făcut o călătorie de studii la Constantinopol şi la Cairo, întorcându-se cu o mulţime de tablouri cu peisagii egipţiene, orientale şi turceşti. A mai făcut nişte vederi la Constanţa şi la Balcic. Toate aceste lucrări, în număr de 90, le-a expus la Cluj, între 8—23 Aprilie 1928.

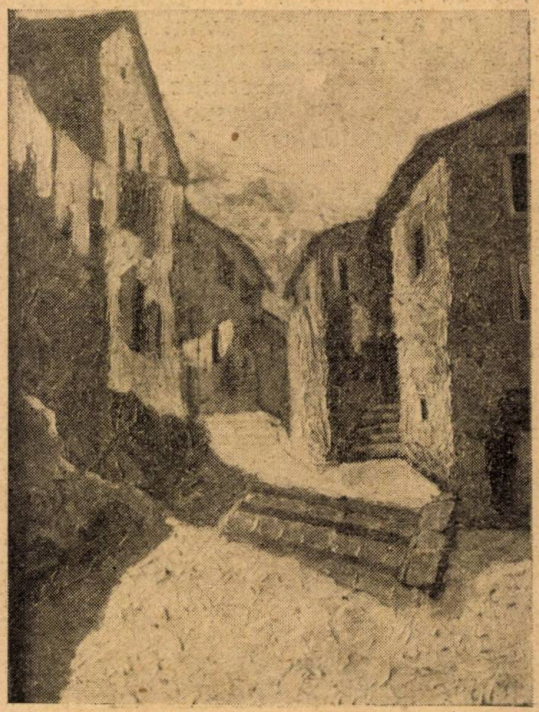

Ioan Isac Vedere din Rocca di Papa.

În toamna anului 1928 s'a întors la catedra sa din Timişoara, iar la 4—20 Noembrie ţine la *Timişoara* o expoziţie cu 70 de tablouri. La 6—28 Octombrie 1929 deschide o altă expoziţie la *Timişoara*. In intervalul dela 14—31 Decembrie 1930 are loc *„Salonul Artelor Bănăţene"*, la care ia parte cu opt lucrări, dintre cari „Iarna pe neaşteptate" este premiată. In acelaşi timp, dela 14 Noembrie până la 1 Decembrie 1930 are la Timişoara o expoziţie cu 79 de tablouri.

„Asociaţia Bănăţeană de Arte Frumoase" între timp şi-a sistat activitatea şi în locul ei s'a constituit *„Societatea Academiei Artelor Frumoase din Timişoara"* sub conducerea dlui prof. univ. I. D. Ştefănescu dela Sorbona din Paris, care vacanţele şi le petrecea la Timişoara, ţinând mai multe conferinţe despre istoria artelor în diferitele centre culturale ale Banatului. Această Societate a organizat la Timişoara o expoziţie (20 Dec. 1931—12 Ianuarie 1932), la care a luat parte pictorul Ioan Isac cu 15 tablouri.

In 1932 expune din nou la Salonul Oficial din Bucureşti, şi de atunci aproape în fiecare an îi găsim lucrări la Salon, dintre cari unele au şi fost reţinute. Astfel pânza *„Iarna la Timişoara"* a fost cumpărată de Ministerul Instrucţiunii publice (vezi nr. 21.494 din 30 Maiu 1933 al Inspectoratului Artelor din Minister).

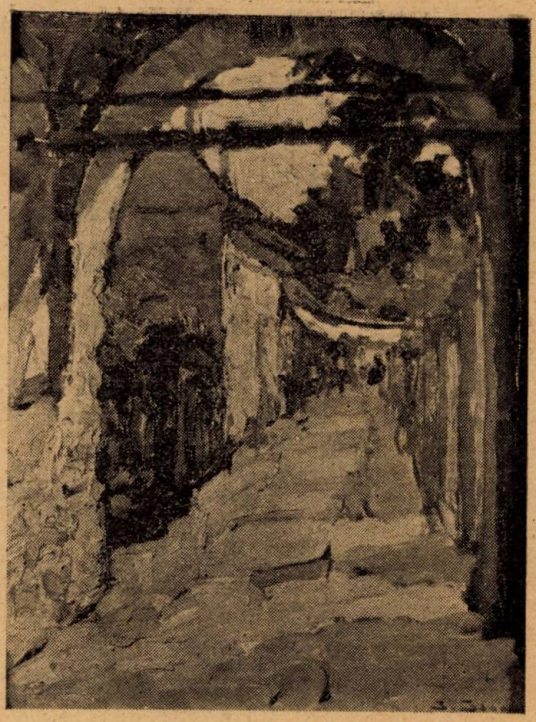

Ioan Isac — O stradă în Ade-Kaleh.

La 20—28 Maiu 1933, cu ocazia Congresului de chimie şi în onoarea participanţilor la acest congres, pictorii *Ioan Isac şi Corneliu Liuba* organizează împreună cu sculptorul *D. Novac* o expoziţie colectivă în localul Casinoului Militar-Civil din Timişoara. La această expoziţie unul dintre tablourile pictorului Ioan Isac a fost reţinut de prof. univ. dr. Ştefan Minovici.

Ioan Isac — Casă ţărănească din Ciclova-Montană.

La sfârşitul lunei Noembrie a ţinut o altă expoziţie la Timişoara, iar în anul următor a luat din nou parte la Salonul Oficial din Bucureşti. Ultima expoziţie pe care a avut-o este aceea din sala fostei cafenele Ferdinand din Timişoara, unde a expus la 1—17 Decembrie 1935 un număr de 90 de lucrări. La această expoziţie ne-a prezentat şi o bogată serie de peisagii

din Belgrad, Sarajevo, Ragusa, Gravosa, Nettuno, Venezia, Firenze, Anzio, Rocca di Papa, Albano, Frascati, Siena, Roma şi din alte localităţi italiene şi jugoslave, pe cari le-a pictat acum câţiva ani când a cutreerat ţările balcanice şi Italia.

„Atelierul meu este natura".

Din toate lucrările pictorului Ioan Isac se desprinde marea dragoste pe care a purtat-o pentru natură. Ori de câte ori îl întrebau prietenii că unde lucrează, fiindcă îl ştiau că n'avea atelier, el le răspundea: *„Atelierul meu este natura"*. Această pasiune a sa pentru toate frumuseţile naturii, pe cari numai trăind şi lucrând în mijlocul ei le putea pătrunde, înţelege şi înterpreta, această infinită atracţiune de a picta sub cerul liber l-a făcut pe Ioan Isac iniţiatorul direcţiei artistice de *„plaine air"* în Banat.

Undeva

Poemă în proză

Trecem pe acel platou melancolic, în plimbările singuratice, acolo, în provincia depărtată, în zilele de vară, în răvăşirile de toamnă, unde golul mă absorbea pentru a mă contopi cu neantul depărtărilor senine sau închise.

In ziua pustie şi caldă, cocoşii cântau peste tot pământul, stins şi îndepărtat ca o nimicnicie pe care auzul nu poate s-o mai uite.

Oh, totul vorbia de istoria pământului şi a animalelor... O vale verde... şi urmele locuinţelor de mult părăsite, ale unui singuratic, care trăia aşa cum se spune că se poate trăi. Era o jale de veşnicie în liniile simple ale acestui loc, în cât ea a plâns odată, acolo, cu un buhăit atât de primitiv, dorind cât mai curând oraşul care astupa asemenea zări...

De atunci, ea se temea de mine, şi numai singur treceam pe platoul melancolic, unde şoptea mitologia.

Se putea crede ca în pivniţa părăsită din valea verde, în ziua de vară, când cocoşii cântă peste tot pământul a veşnicie, ar fi rămas ceva uitat din somnul timpurilor... acolo, în pivniţa părăsită...

Pe treptele putrede am coborât într'o zi şi ochii mei se deprindeau în întuneric... erau cruci mari de var trase pe zidurile negre şi data unor ani foarte vechi, şi cotituri ce şedeau mai inoptate şi mai friguroase.

Privind în pământ, se vedea lângă un părete, un loc cu nisip şi lut, pe care, cu ajutorul unei scânduri găsite, m-am pus să-l scormonesc, pe când în tăcerea umedă, în acel pustiu, umbrele voiau să mă surprindă... Erau urme de butelii ce-au fost păstrate de mult în acest loc, şi scândura, cu care scobeam un trecut, a scrâşnit de ultima sticlă uitată ce dormea acolo dedemult, ruginită şi cu gâtul plin de ceară... a cărei aromă am băut-o la soare, în valea platoului melancolic, unde ea a plâns, de unde am plecat printre oameni, dar oamenii erau foarte ocupaţi.

G. BACOVIA

Sonet

Prin uşa strungii una câte una
trec oile la mulsul de 'nserare:
ciubarele cu gura 'n străcătoare
din vechi vârzob şi-au împletit cununa.

Ciobanii ung cu lapte ţiţa 'ntruna
şi mulg belşug în cântec peste zare;
găleţile aleargă spre ciubare —
de după culmi ţişneşte 'n spaţiu luna.

Cu chiag făcut din rânze mici de miel
se 'nchiagă caşul serilor târzii
în cântec lin; — iar micul ciobănel,

din văi adună bucălăile
în strunga odihnei visului dintâi...
De-acum, ascunse 'n noapte-s căile...

Grigorie Bugarin.

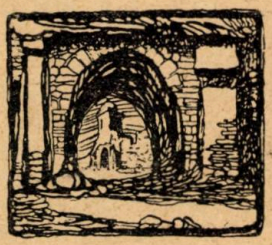

Cântec

Dacă te înfricoşează
al vieţii cor,
nu lăsa să între'n suflet
nici un pic de dor,

Ci din umbră ca un spectru
fi nepăsător
când auzi cântând în noapte
al vieţii cor.

Nu uita că'n viaţa aceasta
totu-i trecător,
adevărul pretutindeni
e ascuns de-un nor

Dacă stai străin departe
de a vieţii cor
visul care-l ţeşi tu singur
e nemuritor

M. Avramescu.

A Littecki. Cartierul „Fabric" din Timişoara (Str. Negruzzi).

Pictorul Andrei Littecki

de Aurel Cosma junior.

Expoziţia de acum două luni pe care a avut-o pictorul Andrei Littecki la Timişoara, ne-a adus o nouă serie de peisagii timişorene, cari l-au aşezat definitiv pe artistul dela Satu Mare într'un loc de frunte în vieaţa culturală a Banatului. Tablourile pictorului Andrei Littecki n'au numai valoare artistică, dar mai ales o deosebită valoare istorică şi culturală, căci ele reprezintă vederi, colţuri de oraşe, momente din vieaţa poporului, monumente istorice şi alte lucruri, cari sunt menite să dispară. Ceeace caracterizează pictura sa este desemnul perfect şi ordonat, precum şi variatul colorit, abundent în nuanţe şi contrasturi.

Pictorul Andrei Littecki

Pictorul Littecki s'a născut în Satu-Mare la 5 Iunie 1880. Tatăl său, Andrei Littecki, care era directorul-proprietar al ziarului „*Szamos*", a vrut să-l pregătească pentru cariera publicistă, deşi de mic se manifestau înclinările sale pentru desemn. Tânărul Andrei Littecki a urmat liceul real, apoi şcoala superioară de comerţ, treçând după aceea la Institutul de arte grafice din Lipsca. Aici vizitând muzeele şi expoziţiile, arta germană a exercitat o puternică influinţă asupra spiritului său. Intorcându-se acasă, zadarnic se trudi tatăl său ca să

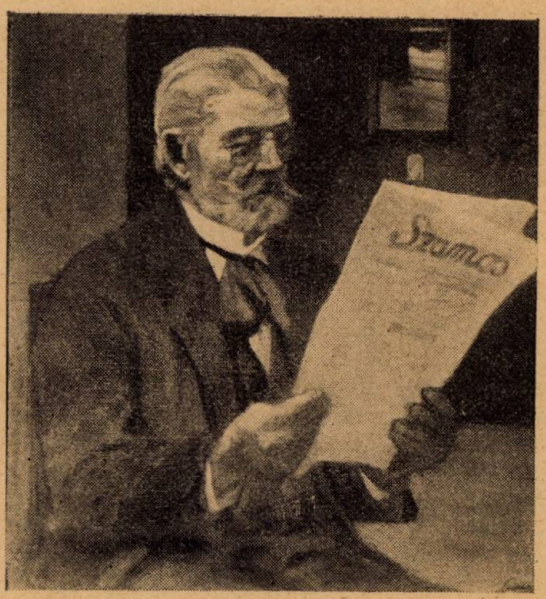

Andrei Littecki. Portretul tatălui său.

Andrei Littecki. Peisagiu din Oravița.

facă din el gazetar și tipograf. In toamna anului 1905 plecă la Budapesta, unde se înscrie la Școala de Belle-Arte. Ca student a trebuit să se lupte cu multe greutăți și să se supună diverselor aspecte ale mizeriei. N'avea bani. Stătea modest într'o casă din „Szövetsèg ucca", unde se închiriau paturile cu ziua. Dimineața, la ora 6, trebuia să-și elibereze deja patul, fiind că îi venea celalalt locatar, un chelner. Firea lui de boem se împăca cu toate capriciile vieții. De dragul artei suporta orice. Profesorii săi Zempléni, Székely Bertalan și Szinyei, a căror nume era deja consacrat în viața artistică maghiară, au căutat să-l încurajeze, văzând în tânărul Littecki un talent care promitea mult pentru pictură.

După câțiva ani de grele privațiuni, Andrei Littecki se întoarse acasă în speranța că mai târziu își va putea câștiga mijloacele necesare pentru susținerea sa la Școala de Arte Frumoase. Preluă dela tatăl său redactarea gazetei săptămânale „Szamos". Tipografia a modernizat-o și a reorganizat-o după cunoștințele sale technice pe cari le învățase în străinătate, iar din gazetă a făcut un cotidian cu bogate resurse de câștig, încât după 7 ani de activitate publicistică a putut să le vândă cu un preț foarte ridicat. Consolidându-și situația materială a revenit pe calea artistică.

Nu peste mult izbucni războiul mondial și Andrei Littecki fu înrolat în armata austro-ungară, apoi trimis pe frontul rusesc, unde căzu prizonier. Cei trei ani de captivitate trecură pe nesimțite, fiindcă pictorul Littecki în timpul acesta desemna și făcea „capete de studii" după figurile amărîte ale prizonierilor aruncați în lagările din nord. Soartea și-o mai îmbunătăți cu câteva portrete oferite comandanților. A pictat multe tablouri, dar toate au rămas acolo în 1918 când a fugit din lagăr și s'a întors acasă. Timpul până la sfârșitul războiului l-a servit într'un regiment de rezervă, unde sub comanda căpitanului Aurel Pop, cunoscutul pictor dela Satu-Mare, a făcut portretele ofițerilor căzuți pe câmpul de luptă.

După introducerea stăpânirii românești începe adevărata carieră artistică a pictorului Andrei Littecki.

In 1921 ia parte cu lucrările sale la *Salonul de artă ardeleană* organizat la Oradea sub prezidența colonelului Bacaloglu, directorul revistei „Cele trei Crișuri", la care expun aproape toți artiștii din Transilvania. Aceasta i-a fost prima și ultima expoziție colectivă, fiindcă de atunci n'a mai expus decât singur sau cu soția sa *Elena Krausz*, una dintre cele mai talentate artiste din Timișoara, pe care a luat-o în căsătorie în 1923.

Andrei Littecki. Palatul Huniadi din Timișoara.

In 1925 Andrei Littecki expune la Salonul Oficial din Bucureşti, unde Statul îi cumpără o compoziţie. La diferitele, expoziţii i-au cumpărat tablouri Palatul Cultural din Arad, Muzeul Municipal din Târgu-Mureş, Muzeul Bănăţean din Timişoara, Muzeul Etnografic din Cluj, Primăria Oradea şi Timişoara, etc. In proprietatea Primăriei Satu-Mare a ajuns o serie din lucrările sale, pe cari le-a lăsat în contul chiriei pentru atelierul ce-l avea în Casa Artiştilor de acolo.

In 1932 a deschis împreună cu soţia sa o expoziţie în salonul de recepţie a unei mari case de modă din Budapesta, a cărei vernisaj a avut loc în prezenţa dlui Grigorcea, ministrul României, şi în prezenţa unui subsecretar de Stat din guvernul maghiar, care a şi cumpărat o lucrare mai mică pe seama Statului ungar.

Vara anului 1933 au petrecut-o în *Ţara Oaşului* pictând peisagii, vieaţa dela sate şi porturile de acolo, pe cari le-au expus în toamnă la Ateneul Român din Bucureşti, unde au avut mare succes, înregistrat de toată presa din capitală.

De atunci pictorul Andrei Littecki s'a reîntors în oraşul de origine al soţiei sale la Timişoara, unde se întrece cu ea în pictarea frumoaselor aspecte cromatice şi pitoreşti ale cartierelor şi colţurilor interesante din capitala Banatului.

Sbor pentru primăvară

Mi-a amuţit vorba în cuibul meu de lut
ca un clopot fără limbă ;
şi de-atunci, anii mei au început
să se răsfire, trâmbă,
şi mă strigă cineva, temut —
că mi-e frică şi de umbra mea
şi de glasul tău care m'a strigat, Nia.

Am văzut Toamna trecând pe lângă tine ca o soră
putrezind strugurii de copţi ;
Nia, numele tău l-am purtat prin vreme oră cu oră
în lăcătul inimii bătut,
dar azi, când m'ai strigat în adânc adormit
am simţit că peste zări ochii m'au durut
şi peste viaţă paşii-mi au fugit

Mi-e sufletul ca un ceas ruginit,
Nia, cine anii mi i-a obosit ?
Paşii vremii mă apasă grei
primăvara sună-afară'n ghiocei

Nia, clopot vânăt, cerul
mulge peste zări lumină
nu-mi chema numele, ţi-am spus doară
că afară-i iarăşi primăvară.

DORIAN GROZDAN

Emilian Novacovici

Realizările unui dascăl

de Dorian Grozdan

Aș vrea să ridic aici un imn pentru memoria marilor dascăli bănățeni, cari au pregătit marea isbândă a românismului, dascălii din epoca antebelică, pentru cari nu se găsesc cuvinte mai dulci și mai pline de înțeles, la ridicarea amintirii lor.

Din galeria lor, doi au rămas să zâmbească vremurilor noastre neputincioase și grele: Emilian Novacovici, mort în luna trecută la Răcășdia și George Cătană, cântărețul care-și duce bătrânețele într'un sat bănățean, amândoi vajnici luptători pentru marea dreptate românească.

Novacovici s'a stins. Prea puțini au ținut să înregistreze moartea lui și prea puțini s'au interesat de viața lui. Deaceea încercăm azi, ca rândurile de față, să fie o trăsătură care să contureze viața și opera acestui bănățean.

Emilian Novacovici s'a născut în comuna Gârbovăț la 8 Septembrie 1862, din părinții Maxim Novacovici preot și mama Măria, după cum singur o spune în biografia pe care și-o face.

„Numele din botez mi s'a dat Emilian — spune el — după numele fostului episcop sârbesc din Vârșeț, Emilian Chengelaț. Dintre cei 11 frați cu numele: Pavel, Ștefan, Icoana, Nicolae, Ioan, *Emilian*, Iosif, Ana, Petru, Vasile și Iu a, eu eram după etate și naștere al șaselea".

Școala primară o începe în satul său natal având ca învățător pe Chirilă Sârbu. După aceea tatăl său îl aduse în Caransebeș în „cl. II nemțească", apoi fu trecut în clasa III la Bozovici.

In toamna anului 1877 se deschide pentru primaoară pedagogia din Caransebeș, pedagogie pe care Emilian Novacovici o absolvă, și încearcă să-și ocupe un post. Dar „locul meu, în postul învățătoresc din Valeadeni, spune el, precum și ginerele moșului, l-au ocupat colegul Gheorghe Cătană" coleg care i-a rămas până la moarte un devotat prieten și bun camarad.

Mai târziu, ajunge să fie numit ca „învățător substitut" în comuna Gherman. Merită să fie reprodusă întâmplarea cu numirea lui în postul de învățător la Gherman.

„In denumire, — scrie Novacovici — mă îndrumă ca la 1 Septemvrie 1881 să ocup postul învățătoresc. Tot odată îmi ordonează ca înainte de a ocupa postul, trebuiește să mă prezint protopopului Ioan Popovici din Mercina, carele încă a primit ordinul să ne introducă în școală.

Hei! Dar ce să vezi!! Domnul prota ne spune că el n-are nici o știre dela *Conzistor* despre denumirea mea. Nu poate face nimic în cauză, mai 'nainte de a primi ordin dela *Conzistor*.

Ne sfătue, să ne re'ntoarcem acasă, să așteptăm până când ne scrie el să venim.

Il rugăm să fie cu considerare la spesele făcute și la drumul cel lung, întreprins până aci, să dee ordin de introducere preotului.

In zădar, că Dl prota nu se învoește. Eșirăm.... Fratele meu, mai în vârstă decât mine, îmi zice: Știi ce frate?! Noi să dăm vasul cu răchie Domnului prota?... Fă cum crezi că-i bine, îi răspund. Eu nu mă pricep la treburi de acestea și nici nu cutezi a proceda pe calea mituirii. Poate să mă dee afară și în acel caz, nu-mi trebuește un blam mai mare ca acela.

N-ai frică.... Eu singur mă duc cu vasul de răchie la Dl. prota, îmi zice fratele...

Intră cu vasul în curte. După câteva minute eși voios afară, îmi spuse că-i bine. Domna a primit răchia. Mă mână după aceea pe mine înlăuntru la Domnul prota cu scrisoarea pimită dela *Conzistoriu*.

După ce intrai. Dl. prota întoarce vorba, zicându-mi: „Mi-a părut rău să vă întroarceți înapoi. Iată scrisoarea aceasta s-o duceți acolo și s-o dați în mâna președintelui de comitet și să-i spuneți că pe lângă inventar, să-ți predee școala cu mobilierul și dela 1. Sept. 1881 să începi prelegerile... Mulțumind, m-am departat".

In anul 1883, Emilian Novacovici se căsătorește cu Emilia Muntean după ce își ocupase postul de Invățător din Răcăjdia. Aici a început Emilian Novacovici marea luptă națională, suferind prigoana ungurească și vremurile tulburi prin care a trebuit să treacă. Ajutat însă de iscusita sa soție, Emilian Novacovici a răsbit până la adânci bătrânețe, când a închis ochii, poate scârbit că n'a văzut înfăptuit ceiace a visat el, în România Mare.

In 1894 înființează primul cor și pentru activitatea lui patriotică în repetate rânduri

e silit de unguri să demisioneze din învățământ, care s'a și petrecut, căci în 1908 se pensionează și în 1922 s'a reactivat stând la postul său până în anul 1928.

Emilian Novacovici în acest timp însă, a depus o prodigioasă muncă pe terenul folkloristic bănățean, și puțini sunt aceia, cari știu măcar ceiace a scris acest minunat culegător de basme, obiceiuri, cântece, și jocuri din Banat. Intre cărțile pe cari le-a tipărit sunt :

1. *Folcloristica română, partea I.*
2. *Din comoara Banatului, folclor II.*
3. *Cuvinte bănățene.*
4. *Răcăşdia în războiul mondial și sub ocupația sârbească.*
5. *Monografia comunei Răcăşdia, dela 1777-1920.*
6. *Dizertațiuni ținute în diferite comune.*
7. *Medicamente casnice, la boalele oamenilor și vitelor.*
8. *Suferințe, dedicație, soției Ecaterina.*
9. *Jocuri copilărești, bănățene.*
10. *Genealogia familiei Novacovici.*
11. *Amintiri din viață.*
12. *Folclor pornografic bănățean.*

Iar în manuscris, a rămas „Istoricul evenimentelor mai însemnate din Răcăşdia". Averea sa întreagă, Emilian Novacovici și-a risipit-o societăților culturale și de binefacere, a dat-o așezămintelor de cultură, pentru ca poporul acesta prea mult încercat de soartă să se trezească la realitate.

Iată ce spune el, în amintirile sale:

Discordia ce există astăzi între frați se datorește nu poporului puțin împărtășit de cultură, carele și astăzi după 10 ani dela desrobire, încă n'a căpătat dragostea iubirii de școală, de carte, cât mai mult vina o poartă noii fruntași români, cari sting slova culturală a poporului, se folosesc de slăbiciunea lui pentru a-și ajunge scopurile lor egoiste. Nu se crede sub nici o formă că intelectualii răsvrătitori, ar avea mai mu'tă dragoste, decât Regățenii, pentru bunăstarea noastră a celor eliberați.

Cel care n'a cunoscut oboseala în luptele naționale, pentru care drept răsplată i s'a dat Coroana României în grad de cavaler, cel care s'a aplecat deasupra sufletului poporului român cu atâta iubire culegându-i, comorile neprețuite, pentru care Academia Română l-a încununat cu un premiu, s'a sfârșit în această iarnă, la vârsta de 70 de ani, fiind înmormântat în comuna Răcăşdia unde și-a plămădit cele mai frumoase vise din viața lui.

Dar dacă în frământările naționale, Emilian Novacovici a pus atâta suflet și entuziasm, cărțile sale nu sunt lipsite de interes. Folclorul cules de el, e o bogăție rară a literaturii noastre. Că au fost prețuite aceste fericite culegeri și că au fost căutate, ne o dovedesc — pe lângă nenumăratele articole din reviste și ziare — aceste două scrisori, trimise fostului dascăl din Răcăşdia.

Copie.

Academia Română
Nr. 132 București, 30 Iunie 1921.

Domnule Învățător,

Bib. Academiei Române își ține de plăcuta datorie să Vă mulțumească pentru volumul „Colecțiune folcloristice românești din Răcăşdia și jur". întocmit și editat de Dv., primit în 3 exemplare.

Acest volum prin materialul prețios ce îl conține, va aduce reale servicii studiilor folclorice bănățene și românești în general.

Primiți Domnule Învățător încă odată expresiunea mulțumirilor noastre

Bibliotecarul Academiei Române
L. S. *I. Bianu* m. p.

D-sale
D-lui Emilian Novacovici, învățător
Răcăşdia.

CASA M. S. REGELUI București, 1923 Aug. 30.

Stimate Domnule Novacovici,

Prin mandat poștal v'am trimis costul a câte două exemplare din scrierile Dv. de curând eșite de sub tipar:

1) Monografia com. Răcăşdia,
2) Răcăşdia în războiul mondial,

pe care vă rog a ni le trimite pe adresa: *Biblioteca Curții Regale, București.*

V'aș fi recunoscător dacă ne-ați trimite odată cu cărțile de mai sus și 2 ex din *Colecțiunea folcloristică română din Răcăşdia și jur*, tipărită la Oravița înainte de războiu, precum și alte scrieri pe care le-ați fi edat fără să am cunoștință de ele.

Prin poștă v'am expediat și eu un exemplar din colecția revistei de folclor Șezătoarea din Folticeni, cu speranța că vă va interesa

Al Dvoastră cu toată stima
G. T. Kirileanu
bibliotecarul M. S. Regelui

„Din comoara Banatului" cuprinde obiceiuri din Banat, descântece, credințe și datini etc.

„Moronii" „Strigonii" „Pricoliciul" sunt obiceiuri bănățene deosebite de a celorlalte regiuni ale țării, și chiar deosebite de ale celorlalte neamuri.

Dar Emilian Novacovici a reușit să prindă vorbele descântătoarelor, într'un chip cum puțini au reușit să ne dea descântece populare. Iată de ex.

„Toate relele
Toate halele
Să se ducă
In piatră mușchiată,
Unde voinic n'o umblat
Unde cocoș n'o cântat
Unde secure n'o tăiat
Acolo să v'odihniți
La N.. să nu mai veniți!
Sau nu descântec de gâlci
Luna s'o pus
Umflătura din gușă s'o dus,

Luna s'o înălţat,
Gâlcile or frecat
Luna o crescut,
Gâlcile s'or pierdut
Luna creşte cât pădurea
Umflătura dela N... scade ca untura.

„Ghicitorile sau ciumeliturile" culese de Emilian Novacovici, au un ce deosebit; unele dintre ele sunt unice în felul lor. Iată câteva.

„Care vacă n'o poţi mulge până n'o întorci cu cracii la deal? (Ploscă) Căzu tată-tu din pod şi-şi frânse mâna din cot (Dovleacul) etc.

Sau aceste zicători, cu aluzii bănuitoare a unor obiceiuri:

„Nu-i sminteală din obeală
Ci-i fălincă, din opincă. (Din femee)".

*

„Dăi, dăi, dăi,
Văruică, dăi
Cu chimeşi de prin odăi
Ciupagu nu-i al ei
Poalele le-a împrumutat
Opincile le-o căpătat
Obelele-s din sat.

Ori această minunată poezie populară, cântată mai în toate părţile Banatului:

„Nevastă poale ciurate
Că nici o plată nu ţi-oi cere
Decât cotul gurei tale
Să-mi samăn ghiocele.

Cartea lui Emilian Novacovici se termină cu *„Baba Călinuşa"* sau *„Cum se fac vrăjitoarele"*. Culegătorul bănăţean ne-a dat un mănunchi de admirabile perle populare, pe cari prea puţini le-au cunoscut.

In *„Dizertaţiunile"* sale, Emilian Novacovici vorbeşte cu multă insufleţire despre dascălul *Vuia Davidovici*, despre *„iubirea de patrie"* despre *„superstiţii"* şi un frumos *„îndemn pentru edificarea de şcoală"*. Pentru lexicografi, Emilian Novacovici a lăsat un preţios volumaş de *„Cuvinte bănăţene"*.

Meritul dascălului Novacovici, stă mai ales în culegerile de folclor, de cari am vorbit mai sus, pe care el l-a adunat cu atâta pasiune şi dragoste, reuşind să ne lase o colecţie atât de preţioasă, pentru care Academia Română, a ştiut să-l răsplătească.

Marile lupte naţionale pe cari le duce Emilian Novacovici şi nobilele lui preocupări îl aşează în galeria marilor cărturari ai Banatului, pe care Emilian Novacovici l-a iubit atât de mult.

După cum Popa Tanda lui Slavici se căsnia să ridice satul Sărăcăceni, tot aşa Emilian Novacovici se luptase pentru ridicarea culturală a poporului său şi a satului Răcăşdia.

Azi, după atâţia ani de muncă, Emilian Novacovici îşi doarme somnul de veci în cimitirul din Răcăşdia, mulţumit că în vreme cât fusese în viaţă şi-a făcut datoria. Pentru generaţia care se ridică, Emilian Novacovici e un îndemn de muncă, de cinste şi caracter, e un isvor din care se vor putea adăpa mulţi.

Fie-i ţărâna uşoară şi memoria binecuvântată!

Petre Lazar. Caransebeş (vedere generală).

Pictorul Petre Lazar

Ziarul *„Porunca Vremii"* din Bucureşti publică de câteva luni incoace aproape zilnic pe prima pagină la mijloc un desemn cu tendinţă antisemită, reprezentând subiecte imaginare din vieaţa evreiască.

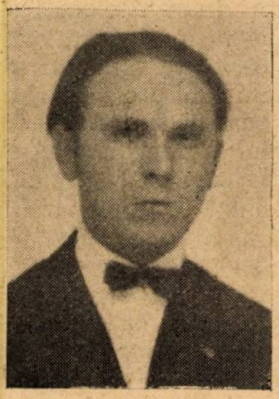

Petre Lazar

Nimeni nu bănuieşte că aceste compoziţii de desemn, semnate *„L. Petrică"*, sunt făcute de pictorul *Petre Lazar* din Caransebeş.

Petre Lazar este tipul cel mai caracteristic al artistului hoinar şi boem, fără grija zilei de mâine fiindcă nu o avea nici pe cea de azi, fără bani în buzunar şi nici cu certitudinea de a-i avea vreodată, dar cu deplina conştiinţă a puterii sale de creaţie şi cu mulţumirea de a-şi putea închina toată vigoarea talentului său pe altarul artelor plastice.

Petre Lazar Cap de studiu.

Petre Lazar este fiu de ţăran. Părinţii săi Martin Lazar şi Floare născ. Ştefanigă erau agricultori într'un sat de lângă Caransebeş, în comuna Zlagna, unde tatăl său îl mai făcea şi pe mecanicul. Petre Lazar se născu la Caransebeş în 29 Iunie 1909. Nu peste mult îi muriră părinţii şi el fu crescut de unchiul său, Victor Petculescu, comerciant în Caransebeş, care era fiul artistului de teatru Augustin Petculescu din Lugoj.

Petre Lazar a urmat atât şcoala primară, cât şi 5 clase secundare la liceul din Caransebeş. A trecut apoi la Bucureşti, unde a fost primit în toamna anului 1927 la Academia de arte frumoase. Aici a terminat toate cursurile şi diploma a obţinut-o în vara anului 1933. In toamna acestui an a intrat la regimentul 2 din Bucureşti ca să-şi facă serviciul militar. Acum câteva luni când a eşit dela armată, a rămas în capitală, răpit de vârtejul unei vieţi mai animate şi mai generoasă în posibilităţi de manifestare pentru un artist.

Primele încercări le-a făcut încă pe vremea studiilor primare. Ca elev de clasa IV-a elementară a făcut cea dintâi expoziţie de desemne la Caransebeş, uimind publicul cu sugestivele sale compoziţii figurale, capete de expresii şi sfinţi imaginari. Ca elev de liceu a expus desemne şi acvarele la sfârşitul fiecărui an şcolar în cadrul expoziţiei colective. Cea dintâi adevărată expoziţie personală a făcut-o ca elev de clasa IV-a secundară, expunând la Caransebeş o serie de lucrări în uleiu, peisagii din Teiuş, compoziţii istorice cu subiecte din timpul Romanilor, capete de expresii şi scene din vieaţa ţiganilor, interpretând mai ales pe ţiganii nomazi cu corturi cari colindau satele graniţei cu comerţul de căldări.

La Academia de arte frumoase era foarte apreciat şi talentul său, îndeosebi pentru desemn, îşi făurea un câmp tot mai larg de afirmare.

Petre Lazar Cap de studiu.

Astăzi multe redacţii din capitală urmăresc să-l aibă ca desemnator. Nostalgia îl atrage însă spre pitoreştile locuri ale copilăriei sale, unde ar vrea să se întoarcă să pregătească o expoziţie cu peisagii din părţile de sud ale Banatului.

Privind lucrările lui Petre Lazar, dar mai ales desemnurile sale în tuş şi cărbune pe cari le-a făcut până acum, vedem că talentul său a găsit un teren prielnic de desvoltare mai ales în domeniul desemnului figural. Arta sa are un timbru evident de originalitate. Deşi trăind într'un mediu, în care creionul său putea fi influinţat să apuce căile modernismului, cu linii vagi şi nedefinite, cu forme cari se conturează numai în distanţa vizuală, totuşi Petre Lazar a ştiut să-şi păstreze puterea personalităţii sale şi să creieze în artele plastice un drum al său propriu. Desemnul său este analitic, minuţios, stilizat, ocupându-se de toate aspectele subiectului pe care îl tratează în cele mai mărunte detalii. Nu-i scapă nimic ochiului său cercetător şi înregistrează pe hârtie tot ce puterea sa de percepţie vizuală desprinde din câmpul optic al celor văzute. Forţa sa creatoare este însă mult mai viguroasă când elementele componente ale desemnului său trebuie să le scoată din vastele şi abundentele sale imagini şi fantezii. De aceea în materie de compoziţii Petre Lazar promite să fie un mare pictor.

AUREL COSMA junior.

George V.

In sunetele duioase ale clopotelor cari vibrau jalnic în toate bisericile din Anglia, se stingea încet flacăra vieţii unui mare rege, care prin înaltele sale însuşiri şi-a câştigat iubirea poporului său şi stima întregei lumi. Sute de mii de supuşi, cari îl plângeau pe Suveranul lor, îşi îndreptau pioasele lor gânduri spre Palatul din Sandringham, unde regele veghiat cu îngrijorată afecţiune de augusta sa familie îşi trăia ultimele clipe.

Prin moartea marelui rege al Angliei şi Impărat al Indiilor, popoarele lumii pierd pe unul dintre cei mai înţelegători apărători ai păcei universale, pe unul dintre cei mai însufleţiţi făuritori de idealuri umanitare.

George al V-lea a fost un rege cum puţini a cunoscut istoria până astăzi. A ridicat popoarele de sub stăpânirea sa la o treaptă mai înaltă de civilizaţie şi de progres.

A consolidat normele de viaţă publică ale poporului său prin păstrarea cu sfinţenie a tuturor tradiţiilor lăsate de marii săi înaintaşi ca o dogmă de conduită. Largul său spirit de înţelegere şi nemărginita sa dragoste a asigurat supuşilor săi o viaţă mai ordonată, mai disciplinată şi mai mulţumitoare decât orice lege constituţională.

Din capela dela Windsor, unde îşi doarme somnul de veci George al V-lea, amintirea domniei lui va veghia asupra destinelor întregului imperiu britanic.

Fiul său Eduard al VIII-lea, crescut în atmosfera tradiţiei dinastice, va şti să încadreze această tradiţie în noile aspecte ale evoluţiei poporului său pe care îl cunoaşte de aproape sub raportul tuturor manifestărilor lui de viaţă.

Mary Cosma

S'au stins doi arhierei

Roman Ciorogariu şi Nicolae Ivan.

S'au stins după grele şi dârze frământări, după trainice realizări, doi soli ai bisericii româneşti: episcopii Roman Ciorogariu al Orăzii şi Ivan al Clujului. Au pornit pe drumul unde înfloresc stelele lui Dumnezeu şi unde patimile oamenilor se sting ca felinarile în zori de zi.

N'am ajuns încă vremurile când Roman Ciorogariu conducea cu desăvârşită pricepere seminarul din Arad. Când am întrat în cetatea unde străjue şi azi bustul lui Ceontea şi umbra lui Ţichindeal, Roman Ciorogariu plecase ca episcop la Oradea, şi i-am privit atunci numai blândul chip, pe „tablourile absolvenţilor" cari se resfiraseră şi ei prin toate unghiurile ţării.

Şi ce îngrozitor fug anii! Fug' şi nu se mai intorc, ca nişte stoluri de cocori într'o toamnă coaptă.

De atunci numele lui Roman Ciorogariu, l-am purtat pe buze, l-am auzit rostindu-se ori de câte ori era vorba de o realizare

românească, la această graniță a țării și l-au îmbrăcat în aureolă de nimb strălucitor elevii lui, cari se căliseră la vorba lui.

Indată după Marea Unire, sfințit ca episcop, Roman Ciorogariu își frământă sufletul în vîrtejul zilelor cari au urmat marei bucurii românești și ajunge după câțiva ani să fie victima unui descreerat, care aruncase o bombă la Senat.

De atunci Roman Ciorogariu se alesese cu o mână neputincioasă să-și ducă marea luptă pentru izbânda românească. Și a dus-o așa cum numai el înțelegea. A fost atâția ani la rând o lumină trează aici unde svâcnește inima granitei, a fost un adevărat apostol și s'a stins la datorie, după ce-și măcinase viața în atâtea frământări nobile.

Și dacă moartea lui Roman Ciorogariu e atât de mult regretată la Oradea, pierderea primului episcop al Clujului, e tot atât de dureroasă.

Episcopul Ivan fusese un model de gospodar și ca cel dintâi episcop al Clujului a ținut să zidească pentru capitala Ardealului, monumentala catedrală, cu care Clujul se poate mândri oricând.

Drumurile celor doi episcopi români s'au frânt în iarna aceasta, cu mijiri de primăvară, când cerul nu îndrăznește să-și despletească nici măcar mantia de cristal.

Fie drumurile lor, urcuș către luceferii lui Dumnezeu, acolo, unde sunt ingerii și arhanghelii și unde patimile omenești se topesc ca ceara la foc.

Dorian Grozdan

Episcopul Dr. Andrei Magier

In ziua de 2 Februarie, ziua praznicului Intâmpinării Domnului, poporul român din Eparhia Aradului, îmbrăcat în straie curate, prevestitoare de bucurie și sărbătoare, a primit cu cinstea ce se cuvine pe noul păstor al său, pe P. S. S. Episcopul Dr. Andrei Magier.

Aradul, cetatea de vest a rezistenței noastre naționale, Aradul marilor luptători naționali: Ștefan Cicio-Pop și Vasile Goldiș, Aradul scaunului episcopesc deținut cu vrednicie de marii arhierei: Miron Romanul, Ioan Meteanu, Iosif Goldiș, Ioan Pap și Grigorie Comșa își primește un nou păstor sufletesc, un nou îndrumător al vieții sale spirituale.

Și P. S. S. Andrei e vrednic de înaintașii săi. Născut pe pământul pe care acum este chemat să-l păstorească din neam de neam de preoți, P. S. Sa cunoaște mai bine decât oricare altul durerile și bucurile eparhiei. Viața P. S. Sale este împletită de năcazurile și bucuriile acestui colț de țară. In casa părintească tatăl, marele luptător național, Protopopul Traian Magier, l-a învățat pe P. S. Sa să creadă și să slujească la cele două altare păstrătoare a ființei noastre românești: biserica și neamul.

Și această credință o mărturisește P. S Sa în cuvântul de răspuns la învestire:

„Două altare se ridică în fața mea, pe care voi avea să țin mereu focul slujbei neadormite: cel al Bisericii și cel al Patriei. După idealul ceresc voi modela viața pământească; iar prin biserică îmi voi sluji mai bine Patria, căci biserica este instituția prin care neamul nostru trăiește veșnic. Vreau ca Hristos Domnul să umble pe toate cărările țării și împărăția lui Dumnezeu să învălue cu mantia-i ocrotitoare țara noastră". Nici nu se putea o mărturie de program mai plină de conținut ca aceasta. Și nici nu se putea altfel. P. S Sa Andrei își dă seama că un neam nu poate să trăiască fără credință, iar o credință care nu e a neamului și pentru ocrotirea lui nu are la bază sentimentul, mobil adevărat al credinței.

P. S. Sa Andrei își dă seama că realitatea noastră națională se confundă cu credința, iar biserica nu poate să fie altceva decât un șezământ de educare al neamului în spiritul ideii creștine. Fără credință un neam oricât ar fi el de mare nu poate să trăiască, iar cultura adevărată nu poate fi decât aceia care isvorește din credința tradițională a sufletului de neam; un păstor al credinței este deci un apărător a neamului, credință nutrită adânc de P. S. Sa Episcopul Andrei, făcându-ne și mărturie în acest senz:

„Voi apăra, spune P. Sfințitul, depe tronul meu Arhieresc drepturile sfinte ale fiecărui petec de pământ din trupul țării și precum mărturisesc veșnicia lui Dumnezeu așa voi propovădui veșnicia țării mele în actualele ei hotare".

Iată o mărturisire a unei credințe care se confundă cu credința neamului din care cel ce o mărturisește a eșit, iată o mărturisire în care se oglindește întreaga

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

gamă de năzuinţe, credinţe şi hotărîri pe care le nutreşte un neam întreg, iată credinţele celui pe care noi l-am dorit şi Providenţa ni l-a dat, sunt năzuinţele noastre ale tuturor, ale sufletului nostru românesc. Şi iată dece noi toţi dela copiii cu ochii înseninaţi de speranţe şi până la bătrânii albiţi de vremuri strigă din toată inima şi din tot sufletul:

Bine-Ai venit, Stăpâne!
Intru mulţi ani Stăpâne!

Marius Bucătură

Moartea compozitorului M. Gr. Poslușnicu

autorul memorabilei lucrări: „Istoria muzicii la Români"

Profesorul de muzică din Botoşani, compozitorul şi muzicograful Mihail Gr. Poslușnicu s'a stins din viaţă în zilele trecute.

Cu dânsul s'a pogorît prea de timpuriu în mormântul nemilos un vajnic tribun al cântecului românesc şi un neobosit culegător şi strângător de date şi notiţe despre muzica românească poporală şi bisericească de pretutindeni.

Vlăstar moldovean, regretatul nostru prieten Poslușnicu, a fost un mare admirator al Corurilor şi Fanfarelor din Banat, eternizând în memorabila sa lucrare prioritatea în muzica poporală a acestui colţ de ţară.

Defunctul, născut în anul 1875 a urmat la Conservatorul din Iaşi, cântând şi în Corul Mitropolitan condus de marele Musicescu.

Stabilindu-se ca profesor la liceul „Laurian" din Botoşani, a izbutit să dea însemnătatea cuvenită muzicii, care până la venirea sa era a roape desconsiderată în şcoala secundară de acolo. „A fost o luptă mare, pe care a avut să o dea cu profesorii — colegi — cu elevii şi cu părinţii acestora. Poslușnicu era hotărit să ducă lupta cu întreaga societate botoşeană, deoarece era un pasionat al muzicii".

Activitatea sa prodigioasă de cultivator şi răspânditor al dragostei pentru această frumoasă artă se dovedeşte din multele manuale şi caete de muzică şi din cele „Vieţii muzicale" scrise pentru şcoalele secundare.

Opera lui Mihail Gr, Poslușnicu în domeniul muzicografiei începe în anul 1919, când scoate la Botoşani „Revista profesorilor de muzică" răspândită tuturor şcoalelor secundare şi cetită cu viu interes de breasla profesorală.

In anul 1927 publicaţia îşi schimbă titlul în „Armonia" şi apare fără mari întreruperi, până în zilele noastre, trimiţându-se în mod gratuit profesorilor de muzică din întreaga ţară.

In afară de interesantele articole, ce apar în „Armonia", regretatul Poslușnicu publică în anul 1935 broşurile „Din trecutul muzical al românilor: *Gavril Muzicescu*, viaţa şi opera sa muzicală" şi continuă în acelaş sens cu: *Ciprian Porumbescu*. Dar memorabila sa lucrare este *„Istoria muzicii la Români*, dela renaştere până în epoca de consolidare a culturii artistice", editată în anul 1928.

La această voluminoasă lucrare, — 632 pagini, cu 193 chipuri în text — a muncit cu o perseverenţă excepţională, urmărea o informaţie ani de zile şi îi verifica exactitatea.

„Existenţa noastră ca neam — scrie autorul — ne-au afirmat-o valurile de documente, pe care înaintaşii noştri ni le-au lăsat. Intreaga noastră manifestare de existenţă ca neam s'a ramificat în toate direcţiile ei, politică, administraţie, ştiinţă, literatură. Despre muzică, despre arta cântării la Români, puţini, foarte puţini s'au interesat.

„Din acel documentar de note istorice pe care le-au menţionat sumedenia de cronicari din sec, XVI, XVII şi XVIII şi scriitorii veacului trecut şi cei contimporani, — am adunat, am ales serii de date, pe care le-am înlănţuit, pentru ca să întocmesc un istoric al muzicii la Români, de pe toate plaiurile pământului nostru.

A trebuit să trec în revistă arhive, biblioteci întregi, cărţi, reviste documente şi variate manuscrise, — dar, totuşi am credinţa, că pe terenul istoriei muzicale româneşti se mai pot încă aduna multe ştiri de interes istoric naţional".

Cartea lui Poslușnicu, pentru însuşirile ei iuformative, vaste şi documentare, a obţinut o prefaţă a dl. *Neculai Iorga*, în care marele scriitor şi istoric face distinse

aprecieri: „A strânge la olaltă notiţele risipite despre muzica populară, cea bisericească şi puţina muzică occidentală dela noi până mai ieri, e o faptă lăudabilă. Căci opera e grea. Mihail Gr. Poslușnicu a avut curaj şi răbdare. Pentru imensa cantitate de lămuriri cuprinse în acest gros volum, pentru devotamentul cu care l-a strâns, trebuie să-i fim recunoscători."

Răsfoind această monumentală lucrare Bănăţenii vor găsi în ea cele mai măgulitoare aprecieri, cu care a onorat acest însufleţit apostol mişcarea şi avântul muzicii bănăţene.

La capitolul „Muzica bănăţeană", pag. 392 — autorul transmite posterităţii — pe 11 pagini — în mod documentar realizările sufletului bănăţean, care a vibrat atât de puternic şi înălţător la generaţiile din trecut din domeniul artei muzicale, arătând, cum în provinciile româneşti, obijduite veacuri întregi de samavolnicia asupritorilor, înjghebările societăţilor muzicale mergeau cu anevoie, astfel, că şi Bănăţenilor le-au trebuit o îndelungată strădanie sufletească şi trupească, până şi-au putut înfăptui primele nuclee de deşteptare naţională.

„Pe acest teren — scrie autorul — Banatul îşi poate urma cu drept cuvânt, prioritatea în mişcarea muzicală şi, mai mult, organizarea sistematică şi trainică a atâtor reuniuni de muzică vocală şi instrumentală, care dăinuesc şi astăzi, cu ten dinţe crescânde de progres.

In nici o parte a întregului pământ românesc nu s'au înfăptuit, aşa de timpuriu, cercuri muzicale, ca în Banat.

Infiinţându-se „Asociaţia Cor. şi Fanf din Banat" — datorită acestui fapt, Banatul, numai el, numără peste 100 (azi 220) de coruri laice sau bisericeşti, şi 16 (azi 70) fanfare ţărăneşti, care acţionează aşa de frumos, aşa de moral, de folositor pentru progresul civilizator, pentru cultura reală a neamului!

E, în adevăr, o uimitoare şi titanică muncă!"

Noi, prietenii, ne închinăm memoriei iubitului nostru frate, iar cântăreţii bănăţeni îi vor păstra o veşnică pomenire!

Prof. Iosif Velceanu.

Cronica Lugojului

Comemorarea lui Ion Vidu

Corul „Ion Vidu" de sub dirijarea dlui Filaret Barbu, a comemorat vineri 7 Februarie 1936, 5 ani dela moartea maestrului Ion Vidu. Parastasul a avut loc în cimitirul ortodox român din loc, la căpătâiul marelui dispărut.

In cuvântarea sa, de N. Roşu, profesor de filosofie la liceul „Coriolan Brediceanu, a pomenit:

„Ion Vidu a întrat demult şi definitiv în patrimoniul sufletesc al neamului românesc. Faţă de el nici o recunoştinţă nu e prea mare, nici un cult prea exagerat. Nota dominantă a personalităţii sale e clasicismul. Armonia, echilibrul sufletesc, bunul simţ românesc, sunt calităţile omului şi ale creatorului. Aici zace secretul gloriei sale în viaţă şi după moarte. Interpret fidel şi strălucit al sufletului românesc, în domeniul muzicii, nuanţat cu specificul bănăţan, Ion Vidu găseşte ecou ori unde bate o inimă românească".

„Bănatul a dat, prin el, cea mai splendidă contribuţie sufletului naţional".

*

Seara. în sala teatrului cemunal a urmat un concert „Vidu", dirijat de dl Filaret Barbu. (*Adusu-mi-am aminte; Mântuirea; Răsunetul Ardealului; Preste deal: Negruţa; Lugojana; Eroi au fost...*)

Dl Filaret Barbu, un bun cunoscător al operei lui I. Vidu, a vorbit despre personalitatea artistică a maestrului dispărut.

*

Ion Vidu nu înseamnă pentru literatura românească muzicală un simplu folklorist şi armonizator. El e creator în senzul cel mai larg al cuvântului. A ştiut să întemeieze pe motivul cântecului popular, brodura de exprimare a sufletului românesc, fixată în legile fixe şi clasice ale „discursului muzical", al cărui creator a fost.

Dinamica melodiei populare româneşti din Bănat, diferă de cea a celorlate regiuni, nu prin vreo influenţă slavă cum se pretinde, ci tocmai prin aceia că nu are

nici o influenţă de fond. E melodia veche, păstrată şi cristalizată de civilizaţia autentic românească a ţăranilor bănăţeni, descendenţi din familii nobile daco-getice pe acest pământ. Cine ştie descifra în monumentele de artă sculpturală şi de ceramică, specificul sufletesc al unui neam, îmi va da dreptate. Există o coheziune strânsă între toate produsele artistice ale unei naţiuni, în orice ramură s'ar manifesta.

Ion Vidu a creat, poate fără să gândească precis asupra acestei probleme, mijlocul de cunoaştere a originalităţii muzicii româneşti bănăţene, *discursul muzical*, care trebue să fie capitolul de bază al criticului ce va descifra expresia doinei şi a horei până la cel mai mic amănunt.

GRIGORE BUGARIN.

Din câmpul cărţii.

Pentru cunoaşterea scriitorilor noştri:

Lucian Predescu: *Ion Creangă* (Viaţa şi opera), 2 vol. Tip. „Bucovina", I. E. Torouţiu, Buc, *G. Maxim-Burdujanu: O piatră pentru adevăratul monument al lui Stefan O. Iosif.* (Extras din revista „Ţara Bârsei", Braşov).

Monografia dlui Lucian Predescu despre Ioan Creangă ne-a lăsat complet desamăgiţi. Scrisă cu o răceală dureroasă — ea aduce 2 volume: unul mai mult de documente (viaţa) şi altul cu analize naive — mai mult rezumate copilăreşti, ale operei marelui precursor. Las la o parte faptul că d. L. Predescu îşi face o predi'ecţie din a se autocita, trec şi peste totala absenţă a clişeelor, peste unele nedumeriri pe care nici dsa nu ni le desleagă, peste încheierea excesiv de slabă, peste unele amănunte prisoselnice şi rămase această limbă greoaie, plină de erori şi de umpluturi pe care nu eram obicinuiţi s'o întâlnim în scrierile dlui L. Predescu, este — pentru noi — o dureroasă descoperire pe care nu ne-o putem îndeajuns explica. Iată câteva exemple — din prea numeroasele:

„Fiindu-le frică că I. Creangă nu va fi exclus definitiv din cler, ei nu se lasă şi ţin să amintească şi despre antecedentele sale". (Vol. I).

Acolo unde d. Pr. se întrece pe sine e vol. următor scris într'o neorânduire stilistică fără pereche. Iată — dela pag. 27:

„Din cauza acestor personagii de petreceri, cu glume grosolane, cadrul Amintirilor III. e neplăcut; mai ales că nu apar de loc Ştefan şi Smărăndiţa cari — prin înfăţişarea lor luminoasă, plăcută — ar mai fi schimbat întrucâtva acest cadru neplăcut".

Desigur: o condamnabilă lipsă de terminologie apreciativă, neîngăduită chiar la un istoric literar.

Şi aceleaşi lipsuri pagină cu pagină ne dau pe faţă enorma greşală pe care şi autorul şi editorul au făcut-o dând publicului această lucrare — plină de expresiuni determinative ca:

„Suavitatea şi patriarhalismul le formează limba în care sunt scrise. Pentru deplina reuşită a uşurinţei şi plăcerii limbei...

„Culoarea pe care a dat-o fiecărei *Amintiri* Creangă a fabricat-o cu ajutorul limbei (stilului) pe care a utilizat-o... (pag. 33).

„Totuşi Amintirile I au scăderi faţă de celelalte — ceeace le pun în urma lor — din cauză că conţin provincialisme uneori grele la pronunţat... (pag. 34).

„De aceea *Amintirile III* nu ne emoţionează plăcut ca celelalte. Ele ne produc numai o dispoziţie de râs lipsită de oricare alt sentiment — de oarece înfăţişează întâmplări de un comic irezistibil, dar rece". (pag. 37).

In felul acesta comunicându ne numai bunalităţi şi naivităţi, din care reiese completa, pregătire estetică necesară unui astfel de studiu, într'o formă puerilă, plină de erori de gramatică, de ortografie şi de punctuaţie şi din cauza căreia puterea de caracterizare iese înfrântă — Volumul al II-lea se exclude dela sine. Din celălalt alegem câteva lucruri bune: Capitolele: „Eminescu-Creangă" şi „Junimea", tabloul despre arborele geneologic al povestitorului moldovean. Nu-i rea nici analiza linguistică (din vol. „Opera").

Fireşte, trec peste unele erori şi apre-

cieri greşite şi conclud că lucrarea de faţă ne duce cu gândul la dnii : Jean Boutiere şi N Timiras cari au fost mult mai bine călăuziţi. Cât despre studiul estetic al operei lui I. Creangă — rămâne încă un *pium desiderium*.

Nu tot aşa se petrec lucrurile cu contribuţiunea complet neînregistrată a dlui *G. Maxim-Burdujanu*, profesor entuziast care, într'un foarte îndepărtat colţ de ţară şi cu mijloace reduse, întreţine vie flacăra culturii româneşti. De fapt noua lumină pe care o aruncă aceste pagini asupra vieţii necăjite a regretatului Ştefan O. Iosif — e de natură, deocamdată, biografică. Ea aduce mai ales un mănunchiu de date noui în legătură cu viaţa poetului la Braşov — pe care se pare că autorul l-a cunoscut de aproape. Interesante sunt, în deosebi, datele privitoare la familia poetului, la copilăria şi şcolaritatea aceluiaşi. Sunt date pline de preciziune şi documentaţie, amănunte şi citate bine alese, cu care se îmbină de minune şi în această criză de cercetări atente, dau dovada vie a unui interes statornic şi de dreaptă preţuire colegială şi literară.

In mers perfect cronologic iată capitolele acestei lucrări asupra căreia atrag, în deosebi, luarea aminte a tuturor acelora cari se interesează de existenţa pământească a martirilor scrisului românesc: Familia ; Copilăria ; Iosif-şcolar ; Iosif-elev, Braşov ; Sibiu ; Bucureşti ; Poetul. Acest ultim capitol, cel mai amplu şi mai copios în citate se subdivide în 4, I. 1891—96 ; II, 1896—900 ; III, 1900—1909 ; IV. 1909—1913 şi se încheie cu planurile rămase nerealizate şi cu sfârşitul tragic al poetului „a cărui operă trăeşte dincolo de orice hotare".

Şi acum o chestiune tangentială : fără s'o mărturisească discret, d. Maxim-Burdujanu pare a nu fi mulţumit cu studiul subsemnatului »Un Sol al biruinţei«, căruia îi găseşte vreo 2 date eronate. Personal — nu suntem supăraţi. Dovadă : suntem singurii, cari am salutat cum se cuvine contribuţiunea dsale. Dorim să precizăm însă un lucru : când am publicat lucrarea amintită, nu ne-am gândit să dăm nici o biografie amănunţită, nici o lucrare definitivă, ci numai o încercare bio-bibliografică, urmată de o caracterizare a poeziei lui Iosif. Din acest punct de vedere privită, lucrarea noastră îşi are rosturile ei precise şi prin aceea că, prima, adună material informativ asupra poetului, dacă d. Burdujanu a mers mai departe, nu înseamnă nici că a întunecat-o, nici că a anihilat-o, ci numai că i-a oferit posibilităţi de adâncire, în *unele direcţii*. Şi — apoi : cu „ce drept face dsa afirmaţia că nu s'a aflat condeiu, nici stăruinţă de biograf care se fixeze în pagini opera" lui Iosif ? Pe baza unei simple contribuţii biografice? E prea puţin. Noi — aşteptăm, cu răbdare, volumul promis despre opera lui Iosif — şi dorim ca măcar acesta să realizeze gândul de bine al dlui Maxim Burdujanu, care deocamdată, rămâne un simplu biograf stăruitor. Mă întreb : Va putea face dsa acelaşi lucru despre un scriitor pe care nu l-a cunoscut ? E ceeace a făcut semnatarul acestor rânduri cu : «Un sol al biruinţei».

Paul Papadopol.

Mihail Sebastian :

„Oraşul cu salcâmi" (roman)

Editura Universală Alcalay Co.

„Este în „Oraşul cu salcâmi" o suplete, un simţ al nuanţelor, o discretă poezie şi o artă măsurată, pe care le preţuim, ca pe cele mai personale însuşiri literare ale dlui Mihail Sebastian. Luciditatea şi bunul gust sunt calităţile neîndoelnice ale acestui prozator ; tipărindu-şi acest roman mai vechi, d. Sebastian a făcut un act de dreptate cu sine însuşi."

Aşa scria despre „Oraşul cu salcămi" d. Pompiliu Constantinescu în „Vremea" de Crăciun şi afirmaţiile acestea sunt justificate pe deplin.

Prin pura sa atmosferă morală, prin limitele sufleteşti în care se nasc dramele şi evoluiază până la forme definitive, romanul dlui Sebastian e un roman al adolescenţii. Căci dela „primul sânge" de unde ne este prezentată eroina principală Adriana şi până la căsătoria ei, d. Mihail Sebastian urmăreşte cu multă pricepere şi adâncire psihologică nuanţele de dragoste ale unui grup de adolescenţi crescuţi într'un oraş provincial, oraşul unde „au înflorit salcâmii".

Romancierul şi-a ales cu o vădită pre-

cădere impresiile cele mai vii şi mai puternic nuanţate împletite în jurul Adrianei şi a lui Gelu. Dela romanul său „Femei" d. Sebastian a reuşit să dea cea mai complexă dintre figurile prozei sale în acest tip al Adrianei.

Iată de ex câteva pasagii interesante, senzaţia creşterii, frântă în conştiinţa eroinei:

„Simţia numai cum trăeşte fără dimensiuni, într'o aceeaş carne blândă şi umedă, la fel de neprecisă pe pulpe, pe braţe, pe obraji, substanţă elastică şi moale, miez cald de pâine neîncepută, cartilaj crud de stridie palpitând într'un sânge care vrea să spargă şi nu poate".

Sau un alt pasagiu, din care ţâşneşte intuiţia propriei sensualităţi născânde:

„Îi plăcea dela o vreme patul. Îi plăcea să-şi simtă trupul gol cum se distinde între perne, cum îşi leneveşte mişcările, cum se cufundă în propria lui căldură. Se silea să nu adoarmă; Mai mult decât ameţiala somnului, îi plăcea această legănare nesigură, în care îşi simţia corpul cum ar fi simţit un corp, ce în acelaş timp ar fi fost al ei şi ar fi fost al altcuiva. Trecea uşor un picior deasupra celuilalt, îl ridica puţin, îl apropia din nou, înfiorată de acest joc întrerupt, pe care numai târziu somnul îl oprea".

Alături de Adriana, se conturează precisă ficura lui Gelu, care după ce o are, rămâne cu senzaţia acestei posedări, iar ea se mărită cu Paul Mlădoianu, un văr pe care l-a iubit odată în imaginaţia ei.

Alături de ei, tot aşa de bine prinşi sunt ceilalţi eroi adolescenţi şi ei fără însă multe complicaţii in experienţele erotice: Victor Ioanid, Cecilia, Elisabeta Donciu.

Există însă în „Oraşul cu salcâmi" un tip, pe care critica, prea puţin l-a scos în evidenţă: Buţă. Este acest Buţă un fel de pasionat al riscului, acela care radia în a arunca banii pe stradă de dragul de a-l vedea pe prefect ridicându-i.

„Oraşul cu salcâmi" aduce atmosfera adoslocenţii, nu aceea din romanele lui Ionel Teodoreanu, pe care prea puţini am trăit-o, dar aceea pe care fiecare o cunoaştem

Siomin Doru.

Ion Dongorozi:

„Escapada"

Am vrea să subliniem un fapt poate cunoscut şi de cititorii dlui Ion Dongorozi şi de criticii dsale, pentru a nu fi înţeleşi greşit după ce ne vom spune părerile despre „Escapada" dsale: ca profesor — după câte îl ştim — d. Dongorozi ne dă mai în fiecare an câteva schiţe dela examene de bacalaureat şi câte o kilometrică nuvelă din viaţa profesorilor, viaţă, pe care D-sa desigur că o cunoaşte destul de bine.

Şi pe lângă aceste *„producţii din viaţa şcolară"* d. Dongorozi ca fost prefect ne mai scrie ceva şi despre... *„rectificarea bugetului"* ca în „Escapada" de faţă. Deci, în alegerea subiectelor, nimic nou: istoria se repetă.

Iată desp e ce e vorba în „Escapada":

Inceput de an şcolar în oraşul X (paremi-se Craiova) Profesorii stau în cancelarie. O doamnă îşi face apariţia. Profesorul Nae Filipescu se ridică şi-i spune:

— Secretariatul e alături, doamnă, nu aici.

— Mulţumesc, dar eu nu am treabă la secretariat.

— Cancelaria directorului este visavi de secretariat.

— Eu nu caut pe d. director, domnule profesor...

— In definitiv, ce doriţi d v, doamnă? Aici e cancelaria dlor profesori.

— Dacă-mi daţi voie: Dora colonel Răianu.

— Filipescu... profesorul Nae Filipescu. Ce doriţi, mă rog?

— Eu sunt profesoară de limba franceză.

— Bun... şi?

— Şi dacă nu mă înşel, voi avea cinstea şi plăcerea să vă fiu colegă.

Cam în felul acesta se destramă paginile dlui Ion Dongorozi. De aici urmează apoi ce urmează. Această Doră colonel Răianu începe aventura de dragoste cu profesorul Dan Măcărescu. Plimbările iarna pe frig, frica de a nu se afla nimic de aceste tainice legături, bănuelile Domnicăi soţia profesorului şi... ca să fie liberi, cei doi amorezi pleacă la Viena şi cred că'n asta constă „Escapada" cea teribilă a dlui Dongorozi, acolo ea îşi revede locurile din „luna de miere" el are desiluzii şi se întoarce în ţară. Când ajunge acasă află că micul Dorel a murit iar Domnica plecase supărată la Bucureşti.

O complicaţie desigur, aşa cum a văzut-o d. Ion Dongorozi în viaţa unor profesori dintr'un oraş de provincie. Dar dela ceiace a vrut d. Dongorozi să realizeze şi până la ceiace a realizat, mai e încă un drum de făcut.

La început, ai impresia că d. Ion Dongorozi vrea să râdă, să râdă sarcastic, să lovească cu cravaşa, să taie, să spânzure. Pe urmă, râzi tu cititor şi nu ştii de ce. Eroii, dlui Dongorozi au un fel de a fi, un fel de a vorbi, cam didactic şi silit.

Să sperăm că noua carte a dlui Ion Dongorozi va purta ceva şi din vremurile de gazetărie în Banat, căci d. Ion Dongorozi a scos şi o gazetă la Oraviţa, intitulată: „*Vatra Banatului*", pe vremea când conducea Prefectura judeţului Caraş.

Siomin Doru

G. St. Cazacu: „Acorduri"

— Poezii —

Creaţiunea poetică fiind o izbucnire lăuntrică, trebue să aibă acea emoţie — sufletul — baza adevăratelor creaţiuni: Deoarece natura imaginaţiei estetice, personală şi proprie fiecărui poet, intensitatea cu care elementele exterioare se impun, depind în primul rând, de condiţiunile în cari impresiile elementare s'au produs în interiorul său sufletesc şi de spontaneitatea cu care au fost exteriorizate prin cuvinte.

„Poezia, — spunea odinioară *Th. de Banoille*, — trebue să farmece urechea, să încânte spiritul, să reprezinte sunetele, să imite culorile, să redea obiectele vizibile şi să excite în noi emoţiile pe care îi place să le producă".

Dacă luăm toate acestea ca o condiţie *sine qua non*, desigur că poetul-ostaş, d. G. St. Cazacu este un adevărat poet.

Volumul său „Acorduri", nu ţinteşte o revoluţie în poezia românească prin cine ştie ce invenţiuni formale, înversări de imagini sau răsturnări de idei; poetul nu e nici un dărâmător de idoli, după cum nu-i nici prea însetat de glorie:

„In cântul meu pe strune va să plângă
Credinţa mea pe lespezi sfărămată!
(Acorduri)

Poezia d-lui Cazacu se desfăşoară în simfonie a naturei care oferă imagini bogate pentru o exprimare plastică a sentimentelor, a gândurilor:

„Pe târgul în ceaţă pierdut,
Coboară 'nserarea lungi gene;
Trec corbii cu doliul în pene
Şi plouă mărunt şi tăcut.

Mă simt mai aproape de lut.
Par frunzele 'n vişin de sânge . . .
Şi par'că eternul ar plânge,
Pe târgul în ceaţă pierdut.
(Senzaţii de toamnă)

Poetul G. St. Cazacu nu imită nimic şi pe nimeni, deşi poeziile sale vibrează câteodată cu *Bacovia* şi exprimă sentimente ce se găsesc în „*Plumb*" sau în „*Scântei Galbene*".

Înţepenit în tipare vechi, la autorul „*Acordurilor*" nu se observă o zvârcolire, — cu tendinţă de descătuşare, — pentru căutarea formulei sale poetice; şi un suflet aşa potolit, nu putea fi altfel. Totuşi, repetarea ciudată a diferitelor stări dând impresia de obsesie, constituie o caracteristică a poeziei d-lui Cazacu:

Negura a curge prinde
De pe culmi, pe sate . . .
Negura să curgă prinde;
Un cireş spre cer întinde
Braţe despuiate.
(Tristeţe de toamnă)

sau, mai departe:

Pe suflet m'apasă
Puţin din casă . . .
Spre o lume uitată mă poartă,
Cu toamna ce bate la poartă,
Cu ploaia — pustiul din casă.
(Inceput de toamnă)

Stările sufleteşti, neadâncite profund, nu emană ca la *maestrul Bacovia*, din structura organică a poetului, ci se deduc din aceleaşi elemente exterioare utilizate cu frequenţă: toamna, seara, ploaia, etc.

Din poezia lui *Bacovia*, se desprinde un accentuat dezgust de viaţă; la G. St. Cazacu, dimpotrivă, dorul de viaţă clocoteşte par'că în ţesăturile sale organice:

Şi mi-i dor de nopţi senine, de copilăria-mi moartă;
(Vae soli)
Visul meu pribeag mă duce; dor de viaţă mă pătrunde;
(In noaptea asta)

Lirica poetului G St. Cazacu, prin simplitatea expresiei, comunicativitatea simţirii şi muzicalitatea minoră, ne aminteşte mai mult pe *Iosif*, pe *Goga*:

Flori plăpânde de omeag,
Sufletul mă doare!
Bate-a moarte toamna 'n prag
Flori plăpânde de omeag
Vise călătoare!...
(Cântec de toamnă)

Totuşi, am găsit în lirica d-lui Cazacu, distincţiunea unei originalităţi bine susţi-

hută prin note de o puternică rezonanță și teme destul de variate. (*Prevestire, Satul meu, Acternitas, Cântec pentru veacul meu, Sbucium, Doi stingheri, Acord final, Popas, etc.)*

Ne oprim aci cu citatele, având convingerea că autorul volumului „*Acorduri*" — o contribuție meritorie la evoluția poeziei noastre lirice, — este un poet deplin format, iar accentele duioase și triste ce se desporind aproape din fiecare viers, ni-l înfățisează pe d. G. St. Cazacu numai ca poet al suferinței.

Paul Donici.

I. Valerian : Cara-Su (roman)
ed. Cultura Națională

Autorul „Caravanele tăcerii (premiat de Academia Română) și a volumului de poeme „Stampe" ne dă de astă dată un roman subtil din viața tătarilor dobrogeni, unde un creștin erou principal, iubește o frumoasă fată de tătar. Cine nu cunoaște viața enigmatică a acestor o meni, plină de mistere, cu femeile cădâne, cu haremurile lor, unde tragedii nespuse se desfășoară în toată libertatea. Sunt taine, care nici cei mai inițiați cunoscători ai vieții musulmane, nu le-au putut surprinde în adevărata lor religiozitate de îngenunchetori ai altarelor mohamedane.

Cetind romanul dlui I. Valerian cu aceeași impresie, misterul te călăuzește la fiecare pas, viața asta efemeră de om trecător — ți se pare o taină, pe care încă n'ai ajuns s'o cunoști iar miile de bisericuți în ritmul lor caracteristic și deosebit, ca un necesar narcotic pentru sufletele noastre, stinghere. Desprinzi tainele mohamedane. le bănuești și te cup inde groaza, ca învăluit de întunerec, Și totuși, o lume care știe să iubească, care știe să se sacrifice, renunțând. trecând peste Cadavre.

Tânărul Tudor Mantu detașat ca inginer într'un orășel d n Dobrogea găsește singurătatea apăsătoare a tuturor popasurilor din provincie, unde o mână de oameni, se strâng la câte un pocher, compătimându-se reciproc și cu speranța că veni-va timpul să se transfere în orașul luminilor și bucuriilor „Bucureștii" Se alătură aici „capelu ța turcească atât de armată" cât și ochii cu trup de felină a soției doctorului. Apare ca o fatalitate în viața lui Tudor, poate ca să adeverească că „zeii albi" sunt ușuratici, ușor de învinși și că iubirea pentru dânșii, e un simplu joc — ce produce plăcere — și nu acea putere divină, care te apropie de nemurire, purificându-te și schimbându-te ca om. Sau ca o descătușare din legile mahomedane, croite după sufletul oamenilor „Călite în veacuri".

O dragoste puternică — cu întâlniri pătimașe — se naște între Tudor și tânăra tătăroaică Menaru fica unui fanatic tătar, al legilor în care a crescut. Și tocmai, în momentul când hotărârea lor este luată — de-a continua dragostea la București — apare diavolul alb al doctrinei, aduse în casa lui Tudor, tocmai în momentul când Menaru îi aducea veste, că înfrânse fanatismul tatălui, căștigase libertatea de-a urma c rsurile universitare și însfârșit libertatea iubirii. Sângele de tătar, ce-l avea frumoasă fată în vine nu-i poate ierta lui Tudor ușurința caracteristică albilor de a trece fugar chiar, prin brațele altor femei. Era o profanare a iubirei, de neertat în neamul tătarilor. Sfărâmând ce avea mai scump în inimă, învăluindu-l cu o pânză de paianjen — renunțarea — trece cu familie cu tot, în rândul tătarilor, ce plec în Asia, în țara cu mistere, unde i va ocroti, Alahul lor bun și drept. Rămâne în urmă un învins al ușurinței omenești și un desmeticit din vârtejurile de chemare pătimașă a trupului.

Creștinul Tudor și tătăroaica Menaru, întâlnite cândva în viață cu, aceași iubire sfântă dar clădită pe legi diferite și aspre în răsvrătriea lor. O fluturare de vis, pentru două luni care le desperte frământări de secole și pe trăinicia cărora nu poate vieții o floare : iubirea.

Celelalte personagii din acțiunea romanului sunt create, u o adevărată intuiție artistică. Ele completează decorul de mister, ce ni-l descrie cu atâta măestrie și acțiunile lor se întegrează dinamic în minunatele imagini, făurite din stilul curgător și lin al dlui I. Valerian.

Un cântec al iubirei, adus pe umerii secolelor din tabere barbare în câmpie dobrogeană vom găsi în romanul „Cara-Su".

Gh. Atanasiu

Cleopatra
Roman tradus din italienește de Dorel Draguescu

In editura »Suflet Nou" a apărut recent

Cleopatra, roman de G. Peastra, tradus de dl. Dorel Draguescu, un tânăr fiu de ţăran bănăţean originar din Comloşul-Mare care şi-a făcut studiile universitare la Cluj, Viena şi Genova (Italia), unde a şi terminat ştiinţele economice-comerciale.

Paralel cu studiul problemelor economice, Dl. Draguescu, s'a ocupat intens şi de literatură, atât de cea clasică cât şi de cea modernă, scormonind în intregime bibliotecile Liguriei. Deşi debutant pe terenul spinos al literaturei, traducătorul a observat că literaturei române îi lipseşte opera lui *Peastra*, a încercat de a-l prezenta publicului românesc. Ştim că există mai multe Cleopatre în literatura românească, dar toate descriu pe această împărătească în colorile cele mai pornografice, înfăţişindu-o numai ca curtezană ne vorbind nimic despre calităţile ce această ur maşă a Lagidiilor le avea. Traducătorul a ales dintre toate celelalte ce se găsesc în literatura italiană tocmai pe cea a lui Peastra, pentrucă este o Cleopatra reală, unde se găsesc într'o admirabilă armonie atât pagini de dragoste cât şi de istorie.

Traducătorul a avut o mare afinitate faţă de opera lui Peastra, ceeace rezultă şi din cursivitatea perfectă, a traducerii, care ne face impresia că este o lucrare originală. In afară de câteva bănăţenisme cari dovedesc originea traducătorului şi pe care probabil le-a scăpat fără să-şi dea seama, traducerea nu pierde nimic din valoarea ei.

A. Neamţu

Cărţi primite.

Emil Petrovici: Folklor din valea Almăjului (Banat). Bucureşti 1935. Imprimeria „Cartea Românească".

Radu Gyr: Stele pentru leagăn (poezii). 1936. Tipografia Episcopiei Râmnicul Vâlcea.

Dem. Vlăsceanu: Schiţe. Craiova 1935. Editura „Pământ şi Suflet Oltenesc".

Dr. Petru Râmneanţu: Studiu asupra depopulării Banatului. Cauzele depopulării. Partea II. Rezultatele anchetei demografice din comuna Banloc, judeţul Timiş-Torontal.

Dr. Pierre Râmneanţu: Origine ethnique des Sèklers de Transylvanie. Bucarest 1935. (Extrait de la Revue de Transylvanie, Tome No. 1. 1935).

Touring-Clubul României Secţia „Banat": Dare de seamă pe anul 1935.

Preot Ilarion V. Felea: Convertirea creştină. Sibiu 1935.

Calendarul Poporului Românesc pe 1936. Anul IV. Editura revistei „Poporul Românesc", Gara Chitila, jud. Ilfov.

A. Cucu: Studiu la harta istorică a Banatului de azi. Dacia Ripensis (Ripensia) din trecut.

A. Cucu: Constantin Brâncoveanu. Dramă istorică în 5 acte. Timişoara.

A. Cucu: Harta comparativă a Daciei după coordonatele geografice ale lui Ptolomeu şi Studiul ei. Timişoara 1929.

A. Cucu: Cetatea şi harta cetăţii Timişoara. Studiu technic şi istoric. Lugoj 1931.

A. Cucu: Lupte divine. Dramă preistorică în 5 acte. Timişoara 1932.

Reviste primite:

Convorbiri literare (Bucureşti), L X VIII. 9—12. Septembrie—Decembrie 1935.

Adevărul literar şi artistic (Bucureşti), 12, 19 şi Ianuarie 1936.

Vremea (Bucuresti), 12 şi 19 Ianuarie 1936.

Cuvântul liber (Bucureşti) 11,18 şi 25 Ian. 1936.

Familia (Oradea) Decembrie 1935.

Albina (Bucureşti) 10, 17 şi 24 Ianuarie 1936.

Pagini literare (Turda), Anul III. Nr. 1. 15 Ianuarie 1936.

Europa (Bucureşti), Anul II. nrii 6, 7 şi 8. Ianuarie 1936.

Parlamentul românesc (Bucureşti) Anul IV. nr. 190 din 31 Decembrie 1935 şi nr. 191 din 18 Ianuarie 1936.

Fruncea (Timişoara) 12, 19 şi 26, Ianuarie 1935.

Piatră de hotar (Arad) Anul III. No. 1. 15 Ianuarie 1936.

Ortodoxia (Bucureşti), Nnul III. nrii 18, 19 şi 20. Ianuarie 1936

Biserica şi Şcoala (Arad), Anul LX. nr. 1—2 Ianuarie 1936.

Pământul (Călăraşi), 12, 16. Ianuarie 1936.

Viaţa Basarabiei (Chişineu) Noembrie—Decembrie 1935.

Sibiul literar (Sibiu) Anul I. nr. 7—12. Iulie—Dec. 1934.

Viaţa ilustrată (Sibiu) Anul III. nr. 1. Ian. 1936.

Sionul Românesc (Lugoj), Anul XXIII, No. 1. Ianuarie 1936.

Gazeta femeii (Bucureşti) Ianuarie 1936.

Foaia Diecezană (Caransebeş), 12 şi 19. Ianuarie 1936.

Caleidoscop (Cluj) Ianuarie 1935.

Poporul Românesc (Chitila) 1 şi 16. Ianuarie 1936.

Plaiuri Săcelene (Satulung-Săcele, jud Braşov) Oct.—Dec. 1935.

Graniţa (Timişoara), Anul IV. No. 10. 15 Ianuarie 1936.

Progres şi cultură (Tg. Mures). Ianuarie 1936.

Ţărănismul bănăţan (Timişoara) Anul II. No. 1, Ianuarie 1936,

Revista Ştiinţelor psihice (Bolgrad)i Anul I. nr. 3. Dec. 1935.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. 1. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

Fraţii noştrii din America şi Liga Antirevizionistă Română

De când d. Stelian Popescu, directorul marelui ziar „*Universul*", a sunat mobilizarea conştiinţilor româneşti, întemeiând *Liga Antirevizionistă Română*, ideea naţională a pătruns adânc în toate straturile româneşti, ajungând să fie un imperativ moral al poporului nostru care înţelege să trăiască şi să propăşiască în graniţele sale firesti.

Propaganda revizionismului maghiar — ca şi împotriva oricăror tendinţi de revizuire a graniţilor României — nu s'a mărginit la cuprinsul pământului strămoşesc, ci a mers mai departe, trecând dincolo de hotarele acestui pământ.

„Bunii noştri vecini", şi anume magnaţii dornici de aventură, împreună cu optanţii şi oftanţii din chiar Ardealul românesc, fac o propagandă intensă pentru valorificarea pretenţiunilor lor întemeiate pe fals şi minciună.

Cu răspândirea ideilor lor, ce sfidează civilizaţia şi lumina păcii, dobândite cu jertfele atâtor eroi, revizioniştii au ajuns până dincolo de ocean, crezând că vor obţine acolo sufragii în favoarea lor.

Iată însă că s'au izbit de stânca neclintită a românilor stabiliţi în America, al căror patriotism luminat s'a afirmat cu prisosinţă şi în timpul războiului de întregire, când ei şi-au părăsit căminurile din patria adoptivă ca să ajute la făurirea României Mari.

Numeroasele societăţi româneşti, al căror organ de apărare este ziarul „*America*", au înţeles să răspundă cu demnitate atacurilor maghiare pe noul continent şi au făcut aceasta pe calea unor demonstraţiuni măreţe în Cleveland, Philadelphia şi în alte ţinuturi în care cuvântul românesc răsuna viu şi autorizat, împrăştiind ceaţa pe care ungurii sperau s'o menţină în spiritele celor cari nu fuseseră încă lămuriţi asupra dreptului nostru istoric de a trăi în graniţile noastre firesti.

Fraţii noştri din America sunt forţa morală şi naţională pe care se poate pune mai mult temei încă de cât pe vorbele diplomatice ale oficialităţii ce ne reprezintă peste ocean şi despre a cărei activitate, pe tărâmul acesta, avem prea puţine cunoştiinţe, dacă nu aproape de loc.

Iată pentruce avem numai cuvinte de laudă pentru vrednicia acestor fraţi, iubiţi, cari au înţeles atât de bine chemarea d-lui Stelian Popescu, perfect corespunzătoare spiritului vremii şi ritmului sufletesc al actualităţii româneşti.

Dar, tocmai spre lauda acestui fapt şi ca să dovedim cât de mult îi preţuim noi pe fraţii de peste ocean, pentru nobila lor vrednicie românească ar trebui ca românii de inimă din ţară să le sprijiniască faptele, contribuind cu obolul lor la susţinerea presei româneşti din ţara muncii şi a disciplinei muncitoreşti.

Aceasta trebue să se facă nu numai în interesul acelei prese, ci şi în interesul evident al propagandei noastre împotriva revizionismului maghiar, antiistoric, antiştiinţific şi antisocial.

Leontin Iliescu

Pictorul Corneliu Minişan

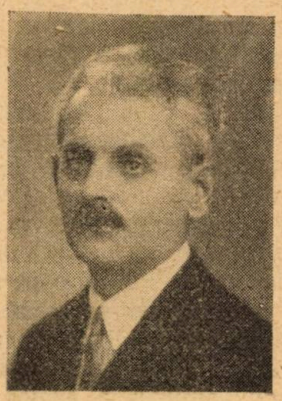

Corneliu Minişan

şi-a deschis la Brad în ziua de 9 Februarie a 54-a expoziţie. Lunga sa carieră artistică şi talentul său robust a adus multă strălucire numelui său. *Peisagiile* sale în nuanţe diafane şi subiectele de „*natură moartă*" tratate cu atâta măestrie au cucerit admiraţia tuturor.

Pictorul Corneliu Minişan s'a născut la 27 Ianuarie 1885 în comuna Nerău din Banat. Şcoala primară a făcut-o în Cenadul-Sârbesc, iar patru clase la liceul real din Debreţin. La Sighetul Marmaţiei a urmat Pedagogia de Stat, apoi la Viena Şcoala de artă grafică şi plastică. După terminarea studiilor s'a stabilit la Arad, unde îşi are atelierul. A avut până acum 53 de expoziţii personale cu câte 25-30 tablouri, dintre cari una la Bucureşti, alta în Yugoslavia, iar celelalte în oraşele: Timişoara, Arad, Oradea, Cluj Braşov, Deva, Lugoj, etc.

A. C. j.

Rudyard Kipling.

O năprasnică veste venită din Londra anunţă că Rudyard Kipling, neîntrecutul povestitor şi celebrul poet naţional englez a încetat din viaţă.

Din cauza lipsei de tălmăciri mai sistematice din limba engleză la noi Kipling nu este cunoscut, aşa cum merită, decât într'un cerc foarte restrâns de intelectuali. Şi ar trebui cunoscut mai bine pentru multe motive, dar mai ales pentru motivul că Kipling a fost un scriitor de elită ale cărui lucrări ar putea servi ca îndreptar pentru aceia cari s'au decis să îmbrăţişeze cariera scrisului.

Kipling s'a născut la Bombay, India, în 1865, din părinţi de origine pur engleză. Cu toate acestea timp de cinci ani dela naşterea sa Kipling nu ştia un cuvânt englezesc. Dela femeia indigenă, în grija căreia a fost lăsat, el învăţase hindustana ca oricare alt copil al solului indian. In această perioadă, atât de îmbibată cu posibilităţi potenţiale, Kipling asculta cu aviditate poveştile fantastice ce inundă cu atâta dărnicie fără margini orientul. India, din acest punct de vedere, este neîntrecută. Pe pământul ei s'au născut şi desvoltat atâtea credinţi şi mituri.

Când tatăl său, îngrijorat de plăpânda-i odraslă,

l-a trimis, la vârsta de cinci ani în Anglia, micuțul Rudyard era deja iremediabil inoculat cu acel misticism incurabil din care este frământat aluatul din care e făcut sufletul Indiei.

Influența aceasta se resimte adânc în cântecele și baladele lui.

India trăiește prin fermecatul condeiu al acestui plăpând băiat plecat în Anglia și revenit adolescent în țara unde văzuse lumina zilei, aducând cu sine din școala londoneză, superba disciplină engleză. Ajuns la Lohore este prins de vârtejul gazetăriei, din care se smulge în scurt timp.

Când împlinește douăzeci și unu de ani Kipling își strânge într'un volum versurile răvășite prind diferite publicații efemere, și sub eticheta „Cântece provinciale" caricaturizează anumite tipuri de oameni pe cari i-a cunoscut în scurta-i carieră de gazetar.

La scurt timp după aceasta apar, în succesiune uimitoare, minunatele lui povestiri într'o editură din India.

Kipling a fost pentru compatrioții lui mai mult decât un scriitor dotat de Creator cu cele mai frumoase calități de artist. El era un îndrumător. Se poate spune că, lucrarea sa „*Kim*", a adus o nouă contribuție la educația sufletească a tineretului englez, dând naștere „*cercetășiei*". Englezii găsesc mai ales în versurile lui un idealism național inoculat cu un cult religios-uman.

Nu este de mirare, deci, dacă cântecele și baladele lui se aud fredonate pretutindeni unde se vorbește engleza.

Cel mai răspândit poem al lui Kipling pare a fi — „*Dacă...*". In versuri de o unică frumusețe Kipling, ca înaintea lui Nietzche, a schițat în acest poem pe omul care va „moșteni pământul", și mai ales care se va putea numi cu adevărat cuvânt: *om*.

Kipling moare în al 71-lea an, lăsând în urma lui nenumărate lucrări în proză și versuri.

I. BRUMARU.

Necesitatea unui studiu de artă decorativă în Bănat

Până la războiu, noi n'am avut un studiu complect asupra artei decorative românești în Banat. Din lipsă de documente serioase, cercetările noastre în domeniul artei decorative sunt foarte înapoiate, întrucât, din cele nouă colecțiuni apărute în Țară, nu putem scoate prea mult, deoarece nu s'a făcut nici până azi comparația originalității artelor decorative dintre noi și vecini. Ne lipsesc cu desăvârșire datele țărilor cari ne înconjoară.

Din marea Rusie n'avem decât o colecțiune de broderii a Principesei Tenichew, la colecția Haberlandt și a lui Bobrinsky. Totuș, cercetările asupra artei orientale, veche și modernă în Țara noastră, sunt în progres datorită Muzeului Etnografic, care ne definește desvoltarea artistică a artelor decorative din întreaga Țară. De aci putem judeca și scoate caracterul artei decoralive pe regiuni și tot de aci ne putem da seama de caracterul celorlalte națiuni înconjurătoare, cari au câte un isvor demonstrativ și comparându-l cu cele din interiorul Țării, putem defini cu ușurință desvoltarea artistică a fiecărui popor.

Este știut, că progresul artistic dintr'o regiune sau țară, depinde de condițiunile climei. Cum țara noastră are o climă avantajoasă desvoltării artelor și mai cu seamă Bănatul, era și natural ca arta noastră decorativă să se prezinte cu inspirațiuni artistice foarte înaintate.

Despre băștinășia românilor în Bănat, nimic nu poate vorbi mai concret, decât broderiile, țesături e, sculpturile etc. cari deși nu ne determină epoca, totuș ne arată rolul civilizator ce l-am jucat aci.

Istoria ne spune că numai după revoluția franceză, arta — în general — a impus un prestigiu artistic. Atât literatura populară, cât și cea artistică, numai după revoluție — pe timpul romantismului — a început să fie căutată.

La noi, n'a existat o coordonare de cercetări serioase până la războiu în domeniul artelor decorative. Deaceia, noi, (mai cu seamă Banatul) nu putem avea un adevăr sigur despre începutul artei populare și nici nu putem confirma în ce grad se înrudește cu arta cultă.

Doamna Margareta Miller-Verghi în colecția apărută în colori „Izvoade Strămoșești", citează din „Chipuri și Icoane" de marele nostru istoric d-l N. Iorga, un document din 1560, prin care se dovedește comerțul de postav al Moldovei și Munteniei cu Ardealul.

La 1543 Petru-Vodă trimite dela Suceava poruncă în privința a 100 bucăți de postav roșu. Apoi diferite legi, cu data din 1700 și 1812, întocmite de principii noștri pentru ocrotirea fabricelor indigene de țesături (anume de marame) sunt cu îngrijire notate de acest neobosit cercetător, fără să ne dea o mostră pipăibilă, așa cum dl Tzigara-Samurcaș ne dovedește că în Norvegia s'a descoperit sub podelele unei biserici din secolul al XII-lea un covor — ceeace indică o dată aproximativă despre începutul țesutului în acea țară.

In rezumat, am văzut că cercetările de până acum nu definesc cu preciziune caracterul specific al operilor românești.

In colecțiunile apărute, Banatul nu e reprezentat așa după cum ar trebui și ar merita să fie. Vitregia vremurilor nu a permis cercetătorului să colecționeze toate bogățiile artistice, de care dispune Banatul, într'o broșură bogată, — deși dovezile de bunul gust artistic al femeilor bănățene, e luat ca exemplu și trecut de mult peste granițe. In colecțiunile dlui *D. Comșa* și a dnei *Minerva Cosma*, apărute la Sibiu înainte de războiu, sunt câteva clișee din arta populară a Bănatului, ca și'n colecțiunile dnei *Elena Cornescu*, a dlui *G. Oprescu* etc. Din aceste colecțiuni se poate constata precis rafineria gustului artistic și estetic al femeii bănățene. Dar pentru ca acest gust să fie și mai bine redat, e nevoe — cel puțin acum — de o coordonare științifică — de specialitate — spre a se culege și strânge la un loc toate izvoadele strămoșești ale artei populare decorative din Bănat.

Costumul strămoșilor noștri Daci în nici o parte a țării nu-l vedem mai bine reprezentat ca'n Banat. Și când terenul e atât de vast, e păcat a nu ne ocupa — într'un volum special — despre originea și începutul artei decorative în Bănat. Pentru aceasta e necesar a privi lucrurile printr'o singură prismă, adică la un loc să ne ocupăm atât de partea etnografică cât și de cea sociologică sau psihologică a artei populare, că numai așa vom putea reda o icoană clară și distinctă despre etnica, rolul și caracterul pe cari le-a avut poporul nostru în Bănat.

D. DUMITRACHE.

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţii instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Ion Buzdugan: Păstorul Dac (poezie) 53
D. Jov: Primăveri basarabene 55
Ştefan Gomboşiu: Desemnul în plastica bănăţeană. Nicolae Popescu 1835—1877. Ion Zaicu 1868—1914 58
Agatha Grigorescu—Bacovia: Aeternitas (poezie) 63
G. Şt. Cazacu: Senzaţii de toamnă (poezie) 63
Anton Mistakide: Nuvela neo-elenă 65
Leontin Iliescu: In clipele grele (poezie) 68
I. Imbrescu: „Dar din Dar": Inel, Psalm (poezii) 69
Liana Jar: contemporană 70
Al. Iacobescu: Eterna măreţie-a nlăcrimării (poezie) 72
Ioan I. Bănăţanu: Cântec (poezie) 72
Aurel Bugariu: La Mirceşti 73
George Bălteanu: Din drumul plugarului (poezie) 76
Aurel Cosma junior: Pictorul Ioan Isac 77
G. Bacovia: Undeva (poemă în proză) 84
Grigorie Bugarin: Sonet (poezie) 84
M. Avramescu: Cântec (poezie) 84
Aurel Cosma junior: Pictorul Andrei Littecki 85
Dorian Grozdan: Sbor pentru primăvară (poezie) 87
Dorian Grozdan: Folcloriştii bănăţeni Emilian Novacovici 88
Aurel Cosma junior: Pictorul Petre Lazar 90

CRONICI:

Mary Cosma: George V. 92
Dorian Grozdan: S'au stins doi arhierei: Roman Ciorogariu şi Nicolae Ivan 92
Marius Bucătură: Episcopul Dr. Andrei Magier 93
Iosif Velceanu: Moartea compozitorului M. Gr. Poslușnicu 94
Grigore Bugarin: Comemorarea lui Ion Vidu 95

Cărţi:

Paul Papadopol: Pentru cunoaşterea scriitorilor noştri (Ion Creangă şi Ştefan O. Iosif) 96
Siomin Doru: „Oraşul cu salcâmi" roman de Mihail Sebastian 97
„ „ „Escapada" nuvele de Ion Dongorozi 98
Paul Donici: G. St. Cazacu: „Acorduri" (Poezii) 99
Gh. Atanasiu: I. Valerian: Cara-Su (roman) 100
A. Neamţu: Cleoapatra, roman tradus din italieneşte de Dorel Draguescu 101
Cărţi şi reviste primite 101

Note:

Leontin Iliescu: Fraţii nostrii din America şi Liga Antirevizionistă Română 102
I. Brumaru: Rudyard Kipling 102
A. C. j. Pictorul Corneliu Minişan 102
D. Dumitrache: Necesitatea unui studiu de artă decorativă în Banat 103

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNEA
SIBIU

CATUL BOGDAN. PALATUL HUNIADI.

ANUL II. Nr. 3 MARTIE 1936

M. S. REGELUI

de CONST. RÎULEŢ.

Tresar Voevozii din glia străbună,
Voioşi cronicarii privesc în spre noi;
Un zvon se 'nfiripă, un cântec răsună:
— Se'ntoarce Alesul, se'ntoarce la voi!

Să sune din trâmbiţi de-aramă! Să sune
Norodul şi oastea! Să sune! Sunaţi!
Şi toţi cântăreţii, toţi fraţii, pe strune,
Un „ura" să 'nchiege — ca fraţi.

Se sparge din piepturi de zgudue zarea
Şi munţii de-odată, un ura obştesc:
— E Domnul culturii, tălăzue marea,
Ungeţi-L cu harul regesc!

Trăiască al doilea Carol! Trăiască,
In Regele nostru, urmaşul de regi!
E mult aşteptata mlădiţă crăiască,
Nădejdea şi binele Ţării întregi!

Ursit a fost ochii la noi să-I deschidă
Urmaş fericit de poeţi şi eroi,
Cu noi a simţit românească obidă
Şi mare-a crescut printre noi.

Venit ai pe drumuri de piscuri, O, Sire,
Şi Domnu-ţi deschise cărări de eter,
In semn că te vede şi-Ţi dă ocrotire,
Eşti cel dintâi Rege din Cer!

La curtea de Argeş dorm Ctitorii Ţării,
Da-n clipa de-acuma-i străbate prin somn
Fiorul ce trece prin apele mării
Prin munţi, prin noi toţi şi prin Domn

Şi Ferdinand bunul, truditul părinte
Loialul, în veci neuitat Căpitan,
Ridică o mână din oasele sfinte,
Şi semn face'n spre Suveran.

Nu-i semn, ci e-n 'naltă binecuvântare
Un Rege a primit-o şi-un neam o simţi,
Domneşte de-acuma şi între hotare
Ca şi printre inimi. Să-L ţii,

O, Doamne a lui Ştefan ani mulţi în picioare,
Simţire 'năuntru şi trăsnet afar'
Viaţa să-I fie izbândă şi soare
Şi'ntinde-l divinul Tău har.

Trăiască ai doilea Carol! Trăiască,
In Regele nostru, urmaşul de Regi.
E mult aşteptata mlădiţă crăiască,
Nădejdea şi binele Ţării întregi.

Fr. Mauriac, Valéry și Pascal

de V. Bogdan

Pascal este actual. Henri Massis care a dat de curând, una din cele mai bune ediții din *Pensiés* vorbește despre „victoria lui Pascal" sau, mai de mult, teoreticianul sindicalismului, G. Sarel scria „se vor auzi studenții stigând profesorilor lor „vorbiți-ne de Pascal" așa cum la începutul secolului al 16-lea studenții universităților Italiene strigau profesorilor când voiau să măsoare tenacitatea doctrinei lor „vorbiți-ne despre suflet".

Ceace îl face pe Pascal actual este dezorientarea morală în care ne-a lăsat secolul trecut. Știința secolului al 19 lea este o mare victorie a spiritului omenesc și secolul care a produs o nu poate fi numit „Stupidul secol al 19 lea" cum o făcea Lèon Daudet. Este ceva pozitiv câștigat nu numai în rezultatele câștigate, în faptele, legile descoperite, dar și în atitudinea morală care a fost desvoltată de practica științei: în voința de a nu se mai lăsa păcălit de idolii vechi ai intelectului nostru; în încercarea de a vedea clar operațiunile prin care inteligența noastră își crează, singură, mituri. Este ceace după ce pozitivismul a fost conturat, după ce i s'au denunțat lipsurile, mediocritatea, rămâne, va rămâne din spiritul pozitiv.

Printr'un efect indirect însă, știința crează dezorientarea morală. Secolul 19 este secolul creării psihologiei științifice, care analizează personalitatea omenească resort cu resort —; face să avanseze cunoștința pe care o avem despre noi, dar în același timp distruge unitatea centrată a personalității. Este ceace un filozof german a numit „die Zertrümerung des Ichs'. Personalitatea morală este înlocuită cu un mecanism de instincte, de tendințe de multe ori în conflict, „refulate" apoi, cu mecanisme mai delicate, dar mai fragile. Analiza științifică a ceace suntem fiecare dintre noi face extrem de dificilă regruparea personalității, salvarea conștiinței morale. Rămâne, în urma ei, un sentiment de relativism. De aici, treci ușor la „totul este permis".

Același relativism este întrodus de științele sociale, de istorism. Fr. Nietzsche simția deja pericolul; îl denunța încă din primele sale lucrări, din „Vom Nützen und Nachtheie der Historie für das Leben". Prin pasiunea pentru istorie, prin actualizarea idealurilor, valorilor tuturor secolelor, tuturor culturilor secolul trecut a realizat un maxim de „umanitate" Dar, valori disparate, ele nu ajung să creeze o configuraţie morală unitară a secolului. Secolul 19 nu are o țesătură morală definită, valorile întregii culturi umane — nu sunt, nu pot fi consumate. Rămân exterioare. Invăluesc cum spune Nietsche „die innere Barbarei" sau, cum spune Gide, sunt roase numai împrejur, oase aruncate apoi în cutia cu gunoi. Pentru sociologi, ca altă parte morală nu mai este decât „la science des moeurs" (Lévy Bruhe). Dar inventarierea nu duce la sistem etc.

Desvoltarea individualismului — unul din meritele cele mai evidente ale secolului trecut — nu poate fi examinată aici. Trebue spus numai atât: lipsa unei structuri morale închegate al secolului au transformat individualismul în anarhism. Nu trebue să ne mire că Nietsche prevedea pentru 2 secole viitoare ceace el numea „nihilismul european" „was bedeutet Nihilismus' Das die obersten warthe sich entwerthen. Es fehlt das ziel. Es fehlt die Antwort auf das wozu!

Reacțiunea care se face în numele lui Pascal trebue situată în acest cadru. Nu îi cerem lui Pascal o orientare generală a secolului, cum avea Sorel, și care, cu puțină abilitate se poate face sub semnul oricărui dintre filosofii mari. Ea nu ar putea rezolva mult din complicitatea problemelor noastre intelectuale. Ceace îi cerem însă astăzi lui Pascal este o cunoaștere adâncă a omului, o cunoaștere mai adâncă decât acea pe care ne o poate da o psihologie care își caută încă noțiunile fundamentale, de bază, care este de multe ori o pseudoștiință. Intr'o epocă în care individualismul tinde să fie anarhic, în care „omul" tip al clasicilor a dispărut, în care nu mai sunt decât indivizi, fiecare cu concepția lui proprie de viață, cu profilul lui particular, cu

figura lui proprie, în care nu mai sunt criterii de valoare universale ne puse în discuţie, avem mai mult nevoie ca oricând să ştim ceace suntem cu toţii, ce drumuri luăm cu toţii, care este drama noastră a tuturora. Şi este ceace Pascal ne oferă, ceace a oferit lui Mauriac.

Mă miră faptul că comentatorii lui Fr. Mauriac nu au insistat mai mult asupra întâlnirii sale cu Pascal. Fiecare din romanele lui Mauriac mărturiseşte frecventarea asiduă a volumului din *Penseés* pe care — adolescent îl adnota cu pasiune în colegiul din Bordeaux, Mauriac îşi însuşeşte — atât gândirea sa este apropiată de Pascal, — însăşi terminologia pascaliană: dacă estevor ba de Paris el scrie „cette ville de Babylone" „Pascal: qu'on voie si ce plaisir est stabil ou conlant S'il passe e 'est un fleuve de Babylone) Dacă este vorba de decăcăderea Giselei de Plailly va fi „le fleuve de feu".

Este unul din cele mai frumoase cazuri de înrudire spirituală. Ca şi Pascal, Mauriac ştie că nu va ieşi niciodată din creştinism, ca şi Pascal înaintea conversiunei finale este tentat de satisfacţiile vieţii. Acolo, orgoliul copilului care descoperise singur teoremele lui Eucl o, aici adolescenţa tânărului care ezită să părăsească ţărmul şi care nu-l părăseşte decât pentru a se întoarce cu o cunoştinţă lucidă a regiunilor noastre celor mai obscure, a dramei interioare a fiecăruia dintre noi.

Romanul francez continuă trageria clasică. Este, pentru moderni, echivalentul tragediei jucate. Romancierul francez este moralist în sensul clasic al cuvântului: el urmăreşte o cunoştinţă a omului în general, (de acea romanul francez este aşa de deosebit de romanul englez care se fasionează de varietatea tipurilor umane) Nicăeri această structură — poate limitată — dar estetică — nu este mai senzibilă ca în opera lui Mauriac. Este un cadru care face posibilă încadrare perfectă a gândirii pascaliene, care o reînoieşte, o face eficace o aduce aproape de noi.

Tema centrală a romanelor lui Mauriac este aceiaşi: Mizeria omului în care pasiunile sfârşite au sfârşit totul, care rămâne singur în gol, în vid. Fiecare roman o reia cu alte personagii, cu aceiaşi amărăciune. Fiecă între pinii din Landes se desfăşoara drama tăcută a celor ce trebue să trăească mereu împreună, lovindu-se unul de altul, fie că în singurătatea sgomotoasă a Parisului pasiunile se urmăresc una pe alta fară speranţă — fără ca rana să se poată vindeca.

In Pascal, Mauriac găseşte un control sigur al propriei viziuni a omului. Planurile esenţiale ale lui Pascal — mizeria omului fără Dumnezeu, liniştea celui care s'a convertit sunt punctele de reper între care se situează devenirea interioară a eroilor săi. Ca şi Pascal, Mauriac, nu este un pesimist. In drama cea mai obscură, o rază de lumină. In creatura cea mai decăzută o sete de puritate. Ca şi Pascal, Mauriac este puţin în afară de biserică. Interpretarea doctrinei creştine este personală. Dar este singura care convinge. Predica bisericii ne lasă indiferenţi; fiindcă condamnă dinainte; interzice — dela început — experienţa pe care ne-o poate da viaţa. Pascal scrie „je n'aime pas, l'excès de vertu".

Individualismul secolului nostru refuză să credă ce nu a verificat personal. Ne poate interesa numai o concluzie experimentată, nu un principiu dogmatic. Pacal este modern fiindcă pune în centrul consideraţiei lui o *cunoştinţă* trăită a omului, *o înţelegere*, — a ceace este înalt, a ceaee este slab în fiecare dinte noi. Tot aşa Mauriac convinge — şi în el Franţa de astăzi a recunoscut repede pe cel mai distins romancier al său — fiindcă, după exemplul lui Pascal, pătrunde adânc în mizeria cea mai ascunsă a naturii omeneşti.

Ca şi Pascal el ne propune o considerare a deşertului în care trăim şi în care nisipul fără de margini crează mirajuri. Şi întâi, mirajul dragostei „L'amour charnel est le mal, le mal que nous ne pouvons pas ne pas commettre". Dacă jansenistii credeau că graţia divină este acordată unora şi refuzată celorlalţi, pe planul vieţii unii vor fi iubiţi, alţii nu vor fi iubiţi nici odată. Doctorul Courrège se sbate zadarnic: degeaba implorăm o privire fiinţei iubite şi care ne iubeşte: nu avem pentru ea nici o consistenţă, nici o realitate. Şi comentând pe Phédre Mauraic scrie „Phedra trăeşte într'o lungă posteritate de fiinţe cari ştiu că nu au nimic de aşteptat, de sperat, exilate din orice dragoste sub un cer de aramă. Regăsim în fiecare drum al nostru figura sa moartă, bu-

zele sale uscate, ochii săi arşi şi cari cer milă corpuri triste a căror singură crimă este de a fi pe lume".

Dacă nu este dragostea este alt miraj care ne pierde Mauriac ne propune figura lui Flaubert, singur în cabinetul sau dela Croisset, care a renunţat voit la orice plăcere, pentru care un singur lucru contează: arta. „Aime plutot l'art que moi" scrie el prietenei sale; singur, acoperă pagini întregi, dar recitindu-le nu găseşte nici o frază care să-l satisfacă, ramâne singur cu demonul său, rămâne în vid „Je tombe sur le divan, j'y reste hébété dans nu marais d'ennui".

Şi este un moment în care simţim cu toţii golul larg deschis din noi; este momentul primelor semne ale bătrâneţii. „atunci omul simte oboseala trecutului pe care îl poartă după el, destinul nostru se desemneaza, ia aspectul său etern." Ceace Pascal numeşte „Divedissemenits" acceptarea oricărei distracţii numai ca să nu mai privim apele stătute din noi, nu mai e de nici un folos. Este mizeria ascunsă a fiecaruia dintre noi de a fi luat o figură definitivă „de a fi fost deformaţi de viaţa, de a fi văzut mutilate, una, câte una, posibilităţile infinite cu care ne-am născut. Incet cu încet rămânem singuri. Tragedie din care Pascal îşi ia cea mai bună materie a demonstraţiei excelenţei creştinismului, în Mauriac — azi — găseşte cele mai sigure accente ale artei sale. După conversiunea sa, însă, Mauriac poate vorbi de „o singurătate populată" „Suntem singuri şi nu mai suntem singuri... eram toţi sortiţi ca să se spună într'o zi despre noi: este un om sfârşit. Creştinul — îndată ce a fost pătruns de graţie, este un om care începe şi care crede că nu va fi sfârşit niciodată".

*

Paul Valèry comentează o frază a lui Pascal asupra cerului înstelat: „Liniştea acestor spaţii infinite mă sperie" El se opune lui Pascal „avec la vigueur d'un egal intelectuel" scrie — exagerat — R. Lalou, Valery nu vede nici o relaţiune posibilă între noi şi lumea infinită. Sunt două sisteme fără comună măsură. Îi reproşează lui Pascal frica de ceace nu este decât armonie „mânile noastre se întind totdeauna cu încredere către cer". Il acuză pe Pascal de poză: „acest Hamlet francez la marginea lumii infinite" El distinge două atitudini: — a inimii, care în imensitate va vedea pe Dumnezeu, a inteligenţii *care caută*. Căutarea continuă va obişnui inteligenţa omenească cu „curbura universului", şi această obişnuinţă va transforma şi reacţiunea naturală, omenească, în faţa imensităţii. Frica lui Pascal va rămâne atunci „o curiozitate psihologică".

Valery cartezian, nu are decât un singur ideal, raţiunea. Accentele lui contra lui Pascal sunt dure. Nu arată decât o mândrie care vrea cu orice preţ să egalize atitudinile cele mai largi. Reacţiunea lui Pascal cu faţa imensităţii universului este a întregii noastre fiinţe. Reacţiunea lui Valery este a unei regiuni restrânse a conştinţei,

*

„Pascal a vaincu Descartes" scrie Sorel Formu'a este injustă. Spiritul cartezian nu trebue confundat cu pozitivismul secolului trecut. Raţinalismul lui Descartes este o tendinţă permanentă a spiritului uman care depăşeşte cercetarea ştiinţifică, este o speculaţie care încearcă un sistem al lumii de dincolo de ceace este permis ştiinţei să spere. Nici o contradicţie cu spiritul pascalian. Domeniile sunt diferite, acolo o înterpretare a lumii, aici o înţelegere adâncă a noastră — poate o soluţie! Liniştea interioară singură ne poate duce la contemplarea liniştită a spaţiilor infinite.

Un trandafir...

Un trandafir am rupt...
Un trandafir de foc
Cu o corolă înmuiată 'n Sânge,
De-un roş cel poartă ciorile în cioc
Când trist se las' amurgul care plânge...

I-am sărutat acele catifele
Din pleoapele-i plăpânde de rubine,
Şi-apoi l-am pus în geam la tine
Ca Să-l găseşti
Când s'or aprinde stele...

Şi Să-l Săruţi...
Cu buze calde... moi...
Pe jarul lui cu jarul tău iubită.
— Dar mâine zi cu haina sdrenţuită
Eu l-am găsit
In şanţul cu noroi...

P. P. Bellu.

POEME

de Alexei Puşkin

Traduceri de Al. Iacobescu

Către Ciadaico

Nădejdea şi iubirea şi faima, n'a fost scris
Mult timp să ne 'nsoţească în zâmbete de vis.
S'au risipit lumina şi vraja tinereţii,
Ca vălul greu de ceţuri în zorii dimineţii.
Şi totuşi, dorm în suflet aceleaşi vechi dorinţi;
Sub jug, tărie crunţă, noi ascultăm cuminţi,
Nerăbdători, chemarea acestei ţări, cu gând
Că glasul libertăţii va re'nvia curând, —
Aşa precum aşteaptă îndrăgostitul clipa
Când vrăjile iubirii îşi vor trezi risipa.

Cât timp vor bate inimi, râvnind spre libertate,
Şi vor lupta cu cinste pe căi îndepărtate,
Avânturile noastre, prietene, să fie
Scut neînvins al ţării. O, crede, va să vie
Un ceas când dimineaţa, făclie 'n răsărit,
Va scânteia pe culme, tovarăşe iubit!
Şi-al nostru nume ţării redându-i biruinţa,
Din scrumul împilării îşi va trezii fiinţa.

Carul vieţii

Deşi e grea povara de multe ori, se'mbie
Pe drumuri carul fără nici o trudă,
Iar surugiul, — Timpul cu barba colilie, —
Il mână c'o 'ncăpăţânare crudă.

Urcăm în faptul zilei în car; suntem grăbiţi;
Strigăm de zor moşneagului să mâne.
Urâm tărăgăneala, grăind neliniştiţi:
„Mai dă un sfârc mărţoagelor bătrâne!"

Dar la amiază parcă ne scade din avânt.
Sdrobiţi de-atâta goană, privim cu teamă'n zare.
Sunt gropi şi povârnişuri. Şi-acelaş greu cuvânt
Rostim curând: „Ce mâni aşa de tare?"

Dar carul fuge pururi grăbit, ca şi 'nainte.
Spre seară râdem, veseli de cele petrecute.
Ne'ntindem în culcuşuri ca'n nişte reci morminte,
Şi Timpul mână caii şi mai iute.

Demonul

In zilele când altfel s'arată 'n ochii mei
Simţirile şi-a vieţii 'nfăţişare,
Privirile fecioarei, copaci de frunză grei
Şi piruitul de privighetoare;
Când bucurie, faimă, iubire, libertate
Şi 'nsufleţiri de artă-aprind în mine
O flacără ce'n sânge c'un tremur viu se sbate, —
Cu reci nelinişti de 'ndoială pline,
Intunecând nădejdea şi vrăjile 'nstelate,
Un duh ursuz şi neînduplecat
S'apropie de mine şi'ncet din aripi bate...

Ne urmărim cu ochiul încruntat,
Când zâmbetul, privirea-i ce parcă'n laţ mă prinde
Şi glăsuirea batjocoritoare,
Veninul îndoielii în suflet îmi aprinde
Cu soarta căutând să se măsoare
Numeşte frumuseţea un vis, şi cu dispreţul
Atinge inspiraţia; nu crede
In libertate; nu-i dă nicicând iubirii preţul
Cerut, şi în al vieţii rost nu vede
Decât batjocuri... Vrednic din tot nimic nu-i pare
De luptă şi de binecuvântare.

Sămănătorul

Ieşita sămănătorul să samene sămânţa sa.

O, prea curând, cu gândul să samăn libertate,
Mi-am părăsit lăcaşul luând stelelor 'nainte!
Am aruncat sămânţa cu mâni nevinovate
In brazdele robite, culcuşuri de morminte.
Dar mi-am pierdut zadarnic cu truda, gândul bun
Şi vremea... Paşte-ţi pururi în linişte, noroade!
Nu-i scris menirea cinstei prin voi să dee roade.
Ce'nsamnă pentru turme cuvintele ce spun
Cât preţuieşte'n lume această libertate?
De-au fost odată tunse pot fi şi'njunghiate.
Din neam în neam le-aşteaptă aceiaşi moştenire:
Un jug, şi biciul care loveşte în neştire.

Arta polonă contimporană

de Dr. M. Treter

Arta Polonă de astăzi prezintă un aspect atât de variat, că ea nu poate fi caracterizată printr'o frază.

După renaşterea Poloniei, procesul de diferenţiere a lumei artistice în grupuri individuale începu să prindă teren sub influinţa diverselor direcţii şi cuvinte de ordine. Artiştii polonezi, renumiţi în numeroase asociaţii, formează astăzi aşa zicând o comunitate a parte cu clasele ei diferite, făcându-se abstacţie cu asociaţiile profesionale şi cu societăţile amicilor de arte frumoase.

Societatea artiştilor polonezi „*Sztuka*" (arta) din Cracovia este cea mai veche societate de pictori şi de sculptori. Ea a fost fondată în 1897, câţiva ani după moartea lui *J. Matejko*, cel mai mare pictor polonez din veacul al XIX-lea, autorul grandioaselor compoziţii istorice. La „*Sztuka*" s'au adunat cei mai buni impresionişti polonezi, în acelaşi timp şi profesori la Academia de Arte Frumoase din Cracovia.

Impresionismul polonez diferă de impresionismul francez prin caracterul său destul de distinct. Pictorii impresionişti polonezi se ocupau mai puţin de principiile teoretice şi de analiza luminii şi a culorii. Ei au căutat să profite de cuceririle impresionismului francez, dar maniera aceasta nouă nu le-a servit în fond decât ca mijloc de a ajunge un scop precis, care era de a se manifesta în pictură asupra poporului şi peisagiului polonez.

De aceea operile impresioniştilor polonezi sunt caracterizate mai ales printr'un sentiment profund, un sentiment specific polonez, exprimându-se de obiceiu printr'un colorit deschis şi vesel, câteodată chiar viu.

Intre primii impresionişti polonezi trebuie să-l socotim, în afară de *W. Podkowinski* mort de tânăr, pe dl *J. Pankiewicz*, profesor la academia cracoviană, care, mai ales în ultimul timp, pictează cu predilecţie peisagii din sudul Franţei. Dar el le pictează văzute prin prizma sentimentului polonez.

I. Falat, mort în 1929, a fost excelent ca acuarelist, pictor de zăpadă, de vederi din Cracovia şi de vânători, *J. Chelmonski* este considerat creatorul peisagiului intim polonez. *L Wyczolkowski* s'a ridicat în fruntea impresioniştilor polonezi, nu numai ca pictor, dar mai ales ca litograf şi gravor, redând cu o măestrie rară caracterul peisagiului polonez şi tipii caracteristici din popor.

T. Axentowicz, pastelist distins, *J. Mehoffer* autor de vitraiuri. *J. Malczewski* simbolist de o mare expresivitate *O. Boznánska* excelent portretist, *A. Kedzierski*, aguarefist totdeauna tânăr în maniera sa, *W. Weiss*, incomparabil pictor de nuduri, apoi pictorii: *W. Jarocki*, *K. Sichulski*, şi *F. Pautsch* şi peisagiştii: S. Filipkiewicz, St. Kamocki, St. Czajkowski, iată încă membrii de-ai societăţii „*Sztuka*".

Intre membrii decedaţi al acestei Societăţi trebue să numim pe excelentul peisagist *J. Stanislawsky*, pe pictorul de o subtilă ironie *W. Wojtkiewicz*, pe arhitectul *St. Noakowsky* plin de fantezie, specifică poloneză, pe St. Lents portretist de un elan care ni-l reaminteşte pe Hals, şi însfârşit pe *St. Wyspianski* autor de măreţe vitraiuri, de pasteluri cu diverse teme, de o expresivitate cu totul subiectivă, autor dramatic, poet, reformator al teatrului polonez şi în acelaş timp genialul propovăduitor al ideologiei poloneze dinainte de război.

«*Sztuka*» există încă şi astăzi şi joacă un rol important în mişcarea artistică contimporană.

Afară de această organizaţie mai există încă mai multe altele, fondate după război, care reflectează curentele de artă poloneză de astăzi.

Mai ales Societatea „*Rytm*" din Varşovia, care este expresia reacţiei împotriva impresionismului. Membrii acestei Societăţi observă mai ales o compoziţie îngrijită, caracterul ei linear şi o stilizare distinctă. Intre cei mai buni dintre ei trebue să-i socotim pe. *Eugen Zak*, mort de curând,

W. Borowski, W. Skoczylas, Z. Stryjenska, W. Roguski, sculptorul *H. Kuna*. Alţii ca *L. Gottlieb, R. Kramsztyk, T. Pruskowski, W. Wasowicz* şi *R. Witkowski* sunt mai curând pictori adevăraţi decât „Rhytmitişti".

Societatea artiştilor din Wilno (Towarzystwo Artystow Plastykow) are o tendinţă clasică, ea adoptă ca normă mai ales linia luând drept punct de plecare tradiţia clasicismului din Wilna de-acum o sută de ani. Şeful ei este. L. Slendzinski.

Grupul „Jednorog" din Cracovia şi „Plastyka" din Poznan reunesc pe tinerii post — impresionişti polonezi cari rămân în contact viu cu pictura pariziană contimporană. Din grupul cracovian se disting: *Fedkowicz, J. Hrynkowski, J. Mierzejewski (1925), J. Rubczak, W. Zawadowski*, din grupul din Poznan: *J. Bochenski*, L. Dolzycki, D. Elster, Wl. Lam, M. Samlicki.

Există la Paris o colonie întreagă artistică poloneză cu decanii deja citaţi: *O. Boznanska* şi *J. Pankiewicz*, ca şefi. Nu vom numi decât pe unii, ca doamnele *N. Alexandrovicz, W. Chelmonska, A. Halicka, M. Muter, Z. Piramowicz*, sculptorii: Fr. Black. A. Lepla şi A. Zamoyski, pictorii: *Z. Dobrzykci, H. Gotlieb, R. Kanelba, W. Ferlikowski*, K Zieleniewski.

Extrema dreaptă artistică, care se ţine fidel de vechea tradiţie, este reprezentată prin membrii grupului „*Pro Arte*" din Varşovia, cum sunt *B. Kopczynski, K. Lasocki, T. Ziomek* şi membrii decedaţi ai acestui grup: *J. Rapacki, K. Stabrowski, P. Krasnodebski* şi alţii.

Extrema stângă a artei poloneze este reprezentată mai ales astăzi printr'un grup de tinări arhitecţi; sunt şi câţiva pictori aderenţi post cubismului, constructivismului şi artei abstracte, ca *H. Stazewski, W. Strzeminski, R. K. Witkowski, K. Mackiewicz, A. Pronaszko, dna Nicz-Borowiak;* un alt grup de pictori, ca *T. Czyzewski*, etc. este un propagator ardent al Şcoalei din Paris.

Polonia mai are şi un număr destul de însemnat de sculptori, deşi condiţiile sunt foarte grele pentru sculptură. Impulsivul *Ksaw. Dunikowski* de un tip romantic, *H. Kuna* clasicistul, *E. Wittig* autor de diverse monumente, între altele al monumentului ridicat în onoarea aviatorilor polonezi şi al figurei „Eva" plasată în parcul de lângă muzeul Trocadéro din Paris, apoi *K. Laszczka* profesor la Academia din Cracovia şi maestru al sculpturii în marmoră, St. Szukalski fantast impietos, sunt, în afară de artiştii deja numiţi, cei mai remarcabili.

O renaştere complectă a artelor grafice poloneze, mai ales a gravurei în lemn, se observă dela sfârşitul războiului încoace, graţie iniţiativei dlui *Wl. Skoczylas*, profesor de arte grafice la Academia de arte frumoase din Varşovia. Reîntorcându-se la cele mai bune tradiţii ale gravurei în lemn din veacurile XV şi XVI, şi pătrunsă de geniul artei ţărăneşti poloneze, gravura în lemn din Polonia de astăzi are un caracter individual cu totul specific. In afară de marea «*Asociaţie a artiştilor grafici*" mai există încă grupul «*Ryt*» care reuneşte pe cei mai buni pictori gravori din Varşovia în frunte cu şeful lor *Skoczylas* şi având ca membri pe artiştii: *E. Bartlomiejczyk, T. Cieslewski, W. Gorinska, J. Konarska, B. Krasnodebska, T. Kulisiewicz*, St. O. *Chrostowski, W. Podoski*, W. Wasowicz şi alţii.

Arhitectura poloneză a luat după război o nouă fază de desvoltare şi posedă un caracter cu totul modern. Arta decorativă poloneză, bazată pe motive native alimentate de invenţia diferiţilor artişti, a înregistrat la Expoziţia internaţională din Paris dela 1925 un succes binemeritat. Şcoalele de artă decorativă din Varşovia, Cracovia, Leopol, Poznan şi Zakopane pregăteşte încontinuu noui talente, — este poate acesta domeniul artei care are cel mai mare viitor.

Cea mai importantă revistă de artă în Polonia apare lunar sub titlul „*Sztuki Piekne*", (Artele frumoase) şi reflectează în numeroase şi îngrijite ilustraţii, într'o cronică bogată şi într'o mulţime de articole serioase, mişcarea artistică atât de vie din Polonia contimporană.

O altă revistă „Architektura i Budownictwo", foarte bine ilustrată este consacrată arhitecturii moderne în Polonia.

Traducere de **Mary Cosma**

Motivele naționale în pictură

— Sala „Universului": expoziția pictorului G. Teodorescu-Romanați —

de Leontin Iliescu

Prezentăm cititorilor noștri un pictor de rasă: pe maestrul Teodorescu-Romanați. La 1 Martie s'a deschis expoziția sa în sala ziarului *„Universul"* și va dura până la 1 Aprilie.

Maestrul expune 160 de lucrări în ulei, tempera, pastel aquarelă și desemn. Caracteristica acestei minunate expoziții ne-o arată numeroasele înfățișări de biserici și case țărănești, portrete și capete de expresie, peisagii și flori.

Maestrul e un fiu al Olteniei. S'a născut în Caracal, la 7 Februarie 1891. După terminarea studiilor secundare în orașul natal, a fost admis la școala de Arte Frumoase din București, pe care a absolvit-o în 1916. A avut dascăli minunați: pe maeștrii G. D. Mirea, Fr. Storck la desen și Costin Petrescu la arta decorativă. După încheerea păcii, în urma marelui război al Intregirii, a obținut o catedră de caligrafie și desemn în învățământul secundar. Cel dintâi con-

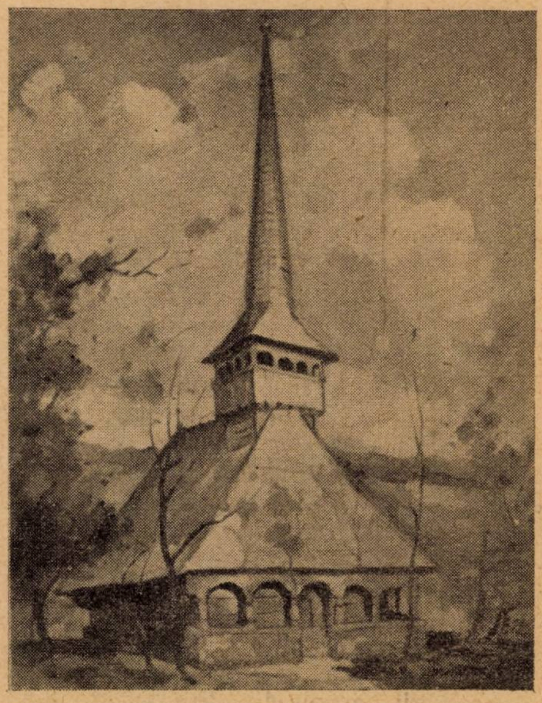

T. Romanați. Biserica de lemn din Aschileul Mare, (jud. Cluj).

tact cu publicul iubitor de artă l-a luat în 1923, când și-a deschis prima expoziție la Craiova, după care au urmat altele două, în 1925 și 1926, în același oraș. Prima expoziție din București a fost în 1927, când a avut norocul să fie remarcat de M. S.

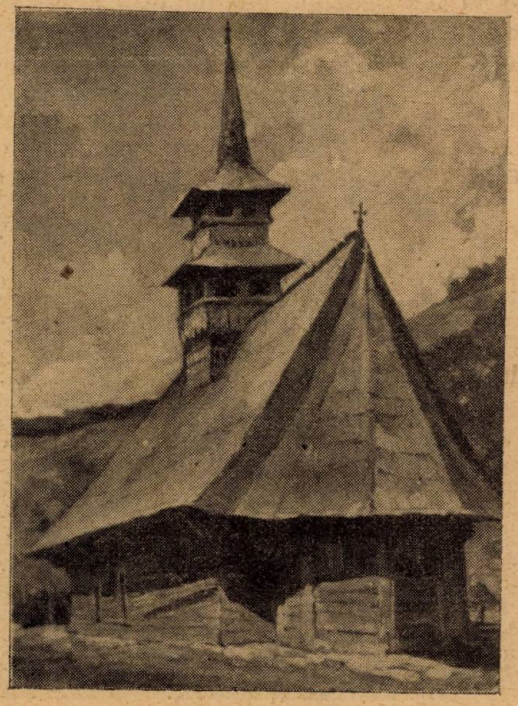

T. Romanați. Biserică de lemn din Munții Apuseni.

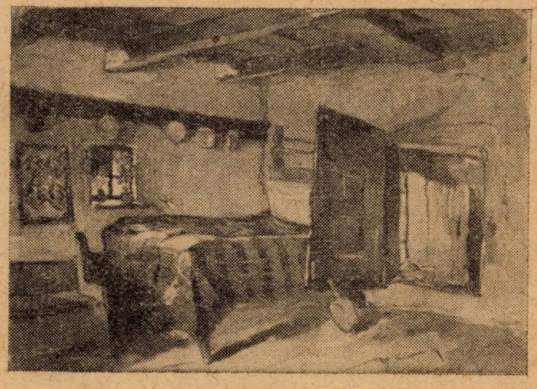

T. Romanați. Interiorul unei case românești din Făgăraș.

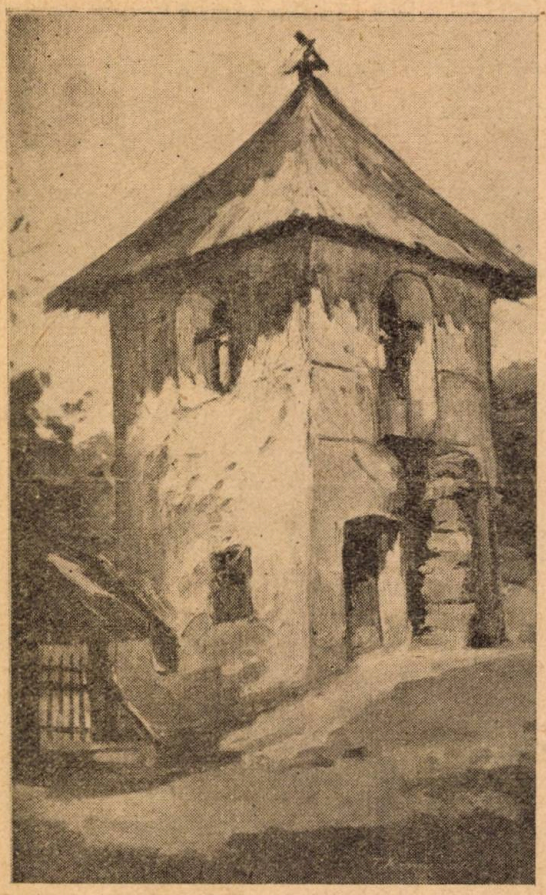

T. Romanaţi. Clopotniţa din Vâlcea.

Regina Maria, care l-a încurajat şi în celelalte expoziţii ale sale.

Interesant e să amintim că un succes deosebit a avut în 1932, la expoziţia din Paris, deschisă în Gallérie Pleyel, unde a expus motive specific româneşti, cari au produs o impresie vie printre iubitorii de artă din Metropola luminii. Expoziţia a fost pusă sub patronagiul d rei Elena Văcărescu şi al d-lui ministru Cesianu.

Maestrul T. Romanaţi a vizitat galeriile celebre din Franţa şi Italia, la Paris având de îndrumător pe maestrul Louis Biloul.

Tot în 1932, reîntors în patrie, i s'au reţinut 20 de lucrări pentru muzeele Statului. In galeria palatului regal sunt deasemenea 10-15 lucrări, pe motivele atât de dragi artistului, care a căutat şi a izbutit să desgroape comorile trecutului nostru artistic.

Operele sale împodobesc cu strălucire pinăcoteca regească din Bucureşti.

Maestrul a călătorit mult, a văzut şi a ştiut să tălmăcească, în umbre şi lumini, minunatele privelişti şi cerul mistic al ţării noastre, dar mai ales a ştiut să ne interpreteze, cu puterea darului său, specificul nostru naţional sub variatele sale aspecte.

Bisericile de lemn, vestitele monumente de artă din vremuri voevodale, cu turle înalte, uneori cu două sau trei bolţi, — le-a cercetat cu drag, ca să le pătrundă misterul şi contemporanitatea.

Interiorurile de biserici, în care nu ştii ce să admiri mai mult — adâncimea perspectivei, distribuţia de valori, lumini şi umbre, sau tehnica decorativă în toată puritatea ei — sunt interpretări fericite, ce te fac să crezi într'o sugestivă evocare a trecutului nostru religios, prin ciudata împletire de fluizi între vremea noastră şi acest trecut îndepărtat.

Mânăstirea Cozia (1), *Biserica bătrână din Drăguş* (14), *Biserica de lemn die Archileul Mic* (35), *Biserica din Archileul Mare* (58), sunt învederări sincere ale celor susţinute mai sus.

Casa veche din Munţii apuseni (13), *Ţărăncuţa din Sâmbăta de Sus* (10), *La secrat* (92), *Interior ţărănesc din Făgăraş* (128) şi *Casa veche românească* (182), ne lămuresc preocupările artistului ca, în formele nepieritoare ale artei, să ne redea motivul românesc, în care simţi dragostea-i de ţară, al cărui suflet s'a făcut una cu su-

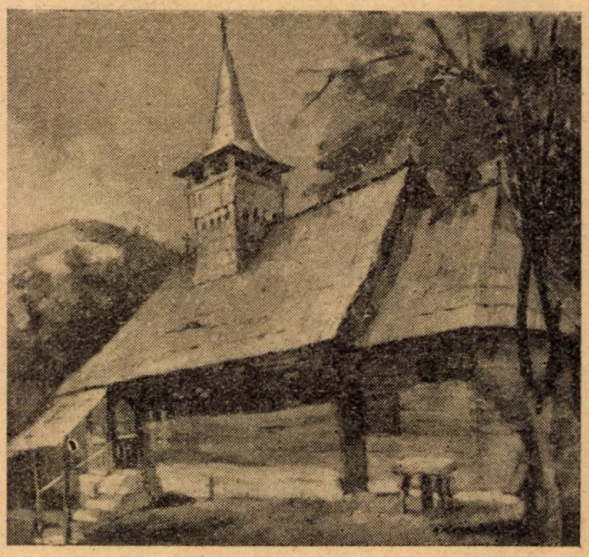

T. Romanaţi Biserică de lemn din Ţara Moţilor.

fletul său de artist. Casele de Moţi, cu acoperişul lor ca o căciulă ţurcănească, sunt interpretate sugestiv.

Din toate acestea respiră luminozitatea şi *„pleinair'* — ismul pictorului, ale cărui valori coloristice vibrează de minune în ritmul său sufletesc, arătându-ne, în acelaş timp, pe artistul îndrăgostit de poezia şi de cântecele firii.

El ţine seama şi de perfecta concordanţă dintre efectele variate ale cerului în raport cu tonurile şi nuanţele pământului, pentru că e deplin conştient de armonia ce-şi împrumută reciproc lucrurile şi fiinţele mediului înconjurător.

Dar maestrul T. Romanaţi este şi un admirabil portretist care, deşi idealizează uneori liniile modelului său, redă totuşi personalitatea psihică a celui portretizat, după cum ne-o învederează în *„Soţia mea"* (105), *Portretul d-nei L. R.* (142), *Autoportret* (38) etc., după cum e bine şi în lucrările de compoziţii, ca şi în cele de mari dimensiuni, dacă s'ar strădui mai mult pe acest tărâm.

In marine ne redă perfect simfonia dintre cer şi mare, resfrângerile din apă, — motive de la Balcic în deosebi, — iar în flori ne arată chipul cum ştie să stea de vorbă cu florile, al căror suflet nu-i este străin.

Expoziţia din sala „Universului" este mărturia unei înalte şi neobosite străduinţi în domeniul frumosului, al cărui înţeles euritmic ne facem să-l pricepem, să-l simţim, să-l trăim, şi aceasta prin mijloace simple, prin folosirea culorilor şi arta de a combina pasta, pe care o răspândeşte apoi

T. Romanaţi. Casă veche românească din Câmpulung.

T. Romanaţi. Casă veche românească din judeţul Argeş.

pe pînză cu un penel iscusit şi fericit îndrumat,

In pustiul lucrărilor de anonimă însemnătate de astăzi, în care preţuirea adevărată ar duce la constatări pesimiste, şi în care — în plastică, în muzică de jazz, ca şi în aşa zisa literatură de după război, — nu simţi decât stridenţa unor suflete obosite şi fără avânt, — lucrările estetice ale pictorului Romanaţi ne vin ca o fântână răcoritoare, la al cărei isvor binecuvântat nufletul se înviorează şi se primeneşte de miasmele urâte pe care împrejurările îl silesc uneori să le absoarbă fără voia lui.

Iată de ce, întrând în minunata expoziţie a lui Teodorescu-Romanaţi, te simţi odihnit sufleteşte, iar ochii obosiţi de priveliştile searbăde ale zilei, găsesc acolo un câmp fericit şi luminos de înviorare, înălţare şi descătuşare, impresii cu care părăseşti expoziţia fericit că n'ai pierdut o zi în zadar.

In cadrul acestet cronici, n'am aruncat însă decât o privire fugară asupra operei maestrului, după ale cărui pânze dăm câteva reproduceri fotografice în acest număr al „Luceafărului".

O analiză mai amplă a operelor sale o vom face însă cu alt prilej şi atunci ne propunem să arătăm personalitatea artistică a acestui pictor în lumina *concepţiei naţionaliste în artă*, sub al cărei unghiu trebue să fie priviţi şi înţeleşi toţi aceia cari, prin înfăptuirile lor, se străduesc să ne redea specificul rasei care i-a creat. Sub acest aspect sunt mai uşor de înţeles Jean François Millet al Franţei, Lembach şi Dürer ai Germaniei, Lászlo şi Munkácsy ai Ungariei, Grigorescu, Mirea, Mihăilescu şi cei-

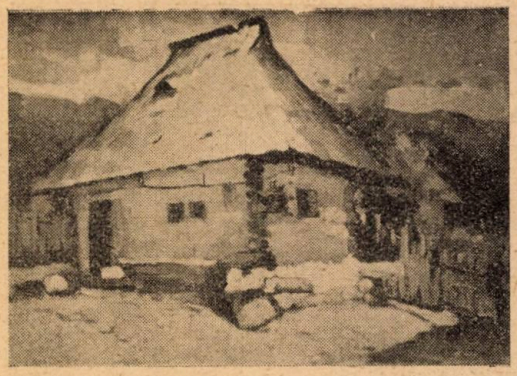

T. Romanați. Casă bătrânească din Călimănești.

lalți maeștri ai noștri, cari împodobesc marea frescă a istoriei artelor, fiecare în țara lui, pentrucă fiecare s'a simțit legat de glie și fiecare s'a simțit înrudit cu cerul și pământul, în lumina cărora s'au născut s'au sârguit și au învins. Impresia, sugestia adevăratei arte e ca sensația ce ți-o dau pietrele scumpe atunci când le mângâi într'o apă de isvor.

Cântec

I

Dragoste curată
Cântec de ghitară,
Implinit de lună,
Râs și voie bună
Sărutat ce 'mbată :
Dragoste curată.

II

Dragoste cu vină —
Jar nestins în vatră
Câine ce tot latră,
Cupă cu otravă,
Clocotiri de lavă,
Bocet în surdină :
Dragoste cu vină.

I. J. BĂNĂȚANU

Durere

...Nu te-am dorit,
Dar, nici nu te alung...
De-mi pregătești ne'ntârziat prohod —
Bine-ai venit !
E lung
Pridvoru 'n care
Mă vei jeli nedumerit
Norod ?
Ori, n'are
Nici maica loc
S'aprind'o lumânare
La căpătâiul făr 'noroc ?
Mă porți pe-un drum așa de greu ! —
L-am mâniat și eu
Pe Dumnezeu
Prea mult !
Spun
Bătrânii
Că tu, ești doică înțeleaptă
Și-i bine să te-ascult...
Dar, cine-i bun
Să-ți ia povara mânii
In carul ei, când te așteaptă
Tăcerea fără zâmbet ?
...Nu te-am dorit,
Dar, nici nu te alung...
De-mi pregătești ne'ntârziat prohop —
Bine-ai venit !
E lung
Pridvoru'n care
Mă va jeli nedumerit
Norod ?
Ori, n'are
Nici maica loc
S'aprind'o lumânare
La căpătâiul făr 'noroc ? ...

Popas mic

Cine poate înțelege
Glasul undelor în șoapte,
Când din ceriuri se coboară
Taina visului de noapte,
Când plutesc lumini de stele
In adânca depărtare
Și când gândul nostru-i robul
Dorului de 'nfiorare ?...

ILIE I. IMBRESCU

Din volumul de poezii „DAR din DAR" ce va apare în cursul acestui an.

Poeme într'un vers

Poemul într'un vers

1. Un singur nai, dar câte ecouri în păduri.

Stelă de dansatoare

2. Cu vălul tras pe faţă, se depărtează stând.

Logodna

3. Pe mal un singur paltin, pe ape doar o stea.

Pasărea Mării

4. Un nor de de taină sboară pe-o insulă'n amurg

Mare Sudică

5. Pe mări de micşunele ning pescăruşii fulgi.

Mare pământeană

6. Desfăşurarea verde a grâului în zări.

Norii

7. Albastru clătinate, aeriane culmi.

Popor nomad

8. Cu norii şi cu vântul porneam, pământul sta.

Popas

9. Proptiţi în lănci, cu hăţul pe braţ, la focuri mari.

Descălecătorii

10. Intâiul fum de sate şi'n vale glas de câini.

Singur

11. Prin pulberea de aur cu toamna în zăvoaie.

Navigatorii

12. Pe zări amurgul singur cu dorul lor pustiu.

Seara la Voroneţ

13. La sfinţii 'n zugrăveală, amurgu 'n genunchia.

Drum de noapte

14. Ne învelise luna în colb de amintiri.

Casa copilăriei

15. Sub lună casa albă: o piatră de mormânt.

Menire

16. Un clopot peste lanuri şi vremuri, te chiema.

Nocturnă

17. Mai ştii în noapte plopul cu luna, galben cuib?

Inima

18. O viaţă 'ntreagă bate la poarta liniştirii.

ION PILLAT

Din volumul »Poeme într'un vers« care apare.

Proza lui Victor Vlad Delamarina

de Aurel Cosma junior

In noaptea zilei de 15 Maiu se vor împlini 40 de ani de când şi-a dat sufletul în braţele tremurânde ale mamei sale tânărul locotenent Victor Vlad, care nu împlinise încă vârsta de 26 de ani. S'a stins atunci nu numai un distins ofiţer al marinei militare române, dar unul dintre cele mai viguroase talente ale scrisului românesc. Literatura bănăţeană a pierdut nespus de mult prin moartea prematură a lui Victor Vlad Delamarina, fiindcă el a deschis largi orizonturi de manifestare literară graiului bănăţean. Cine nu cunoaşte şi nu le admiră poeziile sale scrise în dialectul lugojan? N'a făcut decât vre-o douăzeci de versuri. Erau însă suficiente ca să-i consacre numele printre cei dintâi purtători de condeie şi să-i aşeze opera sa poetică alături de marii scriitori români. Prin aceste versuri, pe cari le publicase în ziarul „Dreptatea" din Timişoara în 1894 şi 1895, a devenit creatorul poeziei dialectale bănăţene. Drumul arătat de Victor Vlad Delamarina a mai fost urmat şi de alţi iubitori ai graiului bănăţean, între cari însă numai dl avocat dr. Gh. Gârda din Făget a reuşit să se ridice cu poeziile sale dialectale până la niveiul valorii literare pe care le avea versurile lui Delamarina. Şi păcat, că poezia dialectală bănăţeană n'a fost îmbrăţişată de tânăra generaţie de poeţi din Banat.

Victor Vlad Delamarina

Dacă numele lui Victor Vlad Delamarina a ajuns să fie cunoscut pretutindeni datorită versurilor sale bănăţene, puţini sunt aceia cari îl cunosc ca prozator, fiindcă scrierile sale în proză n'au fost publicate decât fragmentar.

Victor Vlad Delamarina a scris, în afară de poezii, o serie de schiţe de călătorie şi câteva piese de teatru. Piesele de teatru nu sunt originale, ci traduceri localizate după autori străini. Ele n'au fost nici odată publicate, ci păstrate în manusris de familia scriitorului. Unele din ele sunt interesante prin introducerea de personagii cu nume şi dialoguri din graiul bănăţean. In schimb schiţele de călătorie au o valoare nu numai literară, dar şi istorică, fiindcă arată cum se făceau în vremea aceea croasierele cu vasele marinei militare române. Victor Vlad Delamarina a făcut două călătorii pe apă şi impresiile culese din aceste călătorii le-a notat pe coale de caete, decorate cu propriile sale desemne şi schiţe în acuarele. Manuscrisele acestor două călătorii sunt păstrate de sora scriitorului, de dşoara Laura Vlad din Lugoj şi ele au o valoare

mare, mai ales din punct de vedere artistic, fiindcă mulţimea desemnelor şi picturilor cari însoţesc textul manuscrisului ni-l prezintă pe Victor Vlad Delamarina ca pe un talentat pictor. Dacă nemiloasa boală care i-a curmat zilele nu şi-ar fi găsit alinarea într'un desnodământ atât de tragic, desigur că Victor Vlad Delamarina mai aducea încă multă strălucire numelui său, precum şi Banatului pe care l-a iubit aşa de mult.

Dacă moartea nu-l răpea la tânăra vârstă de 26 de ani, talentul său care promitea şi se evidenţia tot mai mult, putea să creeze opere de mare valoare nu numai pe terenul poeziei şi al prozei, dar mai ales în domeniul artelor plastice.

Manuscrisele schiţelor de călătorie au rămas în cea mai mare parte inedite. Ele se compun din notele primei călătorii făcute de Victor Vlad în vara anului 1891 cu *Bricul* „**Mircea**"ca elev al Şcoalei militare din Bucureşti, şi din schiţele călătoriei făcute în vara anului 1894 cu *Crucişătorul* „**Elisabeta**" ca sublocotenent în

Victor Vlad la 12 ani

serviciul marinei militare române. Aceste schiţe din 1894 le publicăm în întregime în paginile următoare, urmând ca ele să apară împreună cu schiţele din 1891 în nr. 5 al Bibliotecii „Luceafărul".

Fragmente din aceste schiţe de călătorie au apărut în revista „Familia" din Oradea (1893 şi 1894) şi în revista „Luceafărul" din Sibiu (Iunie 1908).

*

Victor Vlad Delamarina s'a născut la 31 August 1870 în comuna Satu-mic de lângă Lugoj.

Tatăl său, Ioan Vlad, era băiatul dascălului din Leta-mare (Bihor) şi era la început pretor, apoi avocat în Lugoj. Ducându-se împreună cu soţia sa la Bucureşti, ca să asiste la încoronarea regelui şi a reginei, s'a îmbolnăvit aşa de rău, încât a fost transportat la Budapesta, unde a şi murit.

Mama-sa, Sofia Vlad, bătrâna scriitoare şi compozitoare bănăţeană, care trăieşte la Lugoj, păstrând în sufletul ei scumpa amintire a poetului ce-şi luase numele literar de „Delamarina", era fiica avocatului Constantin Rădulescu din Lugoj, care deţinea multă vreme demnitatea de primar al acestui oraş. Constantin Rădulescu era la rândul său fiul preotului din Chisetău şi înaite de a se stabili la Lugoj, a iuncţionat ca inginer la cadastrul din Timişoara. Sofia Vlad a publicat în ziarul „*Luminătoriul* din Timişoara, în revista „*Familia*" din Oradea şi în „*Rumänische Revue*" diferite poezii şi piese teatrale dintre cari unele cum este „*Oala cu galbeni*" şi „*La Maiaf*", cari au fost reprezentate la Lugoj în 1871 Sofia Vlad-Rădulescu a scris un cântec de leagăn, cu care il adormea pe copilaşul ei Victor. Acest cântec a fost tradus în limba germană de L. V. Fischer şi armonizat de Louis Wiest Intre compoziţiile ei mai cunoscute sunt: „*Cântecul ciobanului*", „*Doina primăverii*" şi „*Doina lăcrimioarei*".

Victor Vlad a copilărit în strada Făgetului, şi din viaţa acestei străzi a cules atâtea motive de inspiraţie pentru poeziile sale de mai târziu. De mic îi plăcea teatrul şi era nelipsit dela reprezentaţiile date de trupa lui Augustin Petculescu. Ca elev a şi făcut o încercare de literatură teatrală; a scris o mică piesă: „*In cămin*", pe care a reprezentat-o în cercul familiar. Îi plăcea

Victor Vlad ca elev de 15 ani, în Liceul Militar din Craiova

așa de mult graiul bănățean, încât nu înceta de a vorbi în dialect chiar și atunci când era la București.

Clasele primare le a făcut în școala din Lugoj, la dascălul Gaspar. Fiind tatăl său bolnav în Budapesta, Victor Vlad a rămas la bunicul său Rădulescu în Lugoj, ca să urmeze studiile secundare la liceul de acolo, iar mama-sa a plecat cu cele trei fete ale ei, cu Lucia, Paula și Laura, la București, unde la intervenția generalului Davila au fost primite la „Azilul Elena Doamna", mama sa ca profesoară de pian și de limba germană, iar fetele ca eleve. In iarna acelui an a murit la Budapesta tatăl poetului, iar sora lui, Paula, în ziua de 10 mai din aceeași primăvară.

Victor Vlad urma liceul cu Ioan Popovici Bănățeanul, scriitorul de mai târziu, pe care îl porecleau prietenii: „Niță mere, pere", fiindcă așa-i ziceau tatălui său. Când era în clasa IV-a, a fost eliminat din liceu pe motiv că scrisese pe tabla școlii „Trăiască România" și fiindcă purta pe piept, împreună cu prietenul său Niță-Popovici și ceilalți colegi români panglici de treicolor românesc.

In același an, în luna Septembrie, mama sa l-a adus la București și l-a înscris la liceul Sf. Sava. In luna August din anul următor a mers la școala militară din Craiova iar de aci a trecut la școala militară din Iași, unde a stat trei ani. In ultimul an s'a îmbolnăvit grav și de atunci s'a tras boala lui de piept. Sora lui, dna Luciu Barbu, a scris în amintirile sale despre Victor Vlad următoarele rânduri cu privire la îmbolnăvirea fratelui ei:

„.. Ne spunea el (Victor Vlad) că un profesor l-a închis mai mult din antipatie, că e „de dincoaci", și l-a ținut două zile într'o odaie rece, să și doarmă. M'a cuprins așa o milă de el atunci! Nu știam ce să-i mai facem ca să-l îngrijim mai bine. După o lună s'a recules, și a plecat înapoi, iar către vară a trimis o scrisoare acasă, în care spunea, să e desgustat de viața militară, și roagă pe mama și pe tata-moșu să-l lase, să plece în Italia să învețe pictura. Dorința asta nu i-au împlinit-o! Erau toți îngrijorați, cum să plece el dela carieră sigură, la nesigur. El nu se gândia în pasiunea lui pentru pictură, ce greu va ajunge la vre-un renume? Eu așa de mult voiam să-l lase bătrânii să-și îndeplinească dorința, și ziceam mamei, că-i dau zestrea mea numai să-l văd mulțumit să poată studia mai bine pictura. Nu s'a învoit mama de fel, — și Victor a rămas în școala militară mai departe."

Și păcat că Victor Vlad n'a putut ajunge sub soarele vindecător al Italiei și n'a putut merge în acel mediu de pictură clasică, unde talentul său i-ar fi asigurat un viitor strălucit pe terenul artei plastice. Albumul de schițe l-a făcut Victor Vlad Delamarina tocmai cu scopul să-l prezinte Regelui Carol I. ca să obțină o bursă pentru a merge în Italia ca să studieze pictura.

Dela Iași Victor Vlad s'a dus la școala militară din București, unde și-a terminat studiile militare după un an de zile. A făcut stagiul pe bricul „*Mircea*" și a întrat în serviciul marinei militare române ca sublocotenent. In luna Aprile 1895 a fost avansat la rangul de locotenent. Ultima călătorie a făcut-o cu încrucișătorul „Elisabeta" pe mările Mediteranei și Adriaticei, din care s'a întors acasă grav bolnav. Boala îi pregătea încetul cu încetul sfârșitul vieții. Zadarnic a mai încercat să facă tratamente climaterice în Wörishofen și în Abazzia. Dela armată și-a luat un concediu fără termen și s'a întors la Lugoj, de unde, cu câteva zile înainte de moartea sa, a dorit să fie dus la moșia „*Pietroasa*" ce o avea mama-sa la Herendești. Aci a murit în noaptea de 3/15 Maiu 1896. Corpul său neînsuflețit a fost adus și îngropat în cimitirul românesc din Lugoj.

Desemn de Victor V ad Delamarina

Schițe din călătoriile mele

de Victor Vlad Delamarina

Vasele de război ale flotilei române fac câte-odată, în timpul verii, călătorii mai lungi, în mări străine.

Plecând din Galați, ajungi în aceiași zi încă la Sulina, unde dai deja cu ochii de mare, o mare galbenă și tulbure, întocmai ca Dunărea care se înnecă acolo de când se pomenește și tot nu mai moare.

Departe, departe de tot, orizontul mai limpede și mai verzui se desparte de cer printr'o imensă linie, dreaptă când marea e liniștită și foarte colțuroasă când e cam supărată. In acest caz sunt valuri. Intr'adevăr, ieșind din gura canalului „*Sulina*" încep legănăturile.

Valurile formate și vântul destul de tare dau de lucru. In curând se aude comanda ofițerului de „quart": „*Echipaj la posturile de manevre!*

Toată lumea grăbește la posturile stabilite. „*A desfășura velele! Sus gabierii! Sus!*"

La aceste comenzi, strigate puternic ca să nu le ducă vântul, se reped, ca electrizați, marinarii, sus în arborade, desfac legăturile pânzelor și pregătesc totul pentru întinderea lor.

Când totul e gata, se aude:

— »*Desfășurați!*«

Toate velele sunt desfășurate. Apoi comanda: „*Jos!*" La care marinarii se coboară ca fulgerul, pe scările de frânghii. Totul se execută repede și fără grijă, cu toate că înălțimea e mare și legănătura tot așa. Marinarului nu e frică. E prieten cu vântul și cu apa.

Apoi vin pe rând comenzile de-a întinde velele, desfășurate numai. „*A întinde gabierii! — Ridicați! — Intindeți?* — A întinde vela mare! — Intindeți! — A întinde sburătorii! — *Intindeți! — A întinde rândunicile,* — etc. etc." — un pomelnic de nomenclaturi care îl interesează numai pe marinar.

Pânzele toate sunt întinse ca toba, — vântul le umflă bine. Lemnele scârțâie, frânghiile vâjâie, apa despicată stropește cu sgomot și vasul merge săltând, înainte! — înainte! — având direcția spre Odessa de exemplu. Nici o piedecă, nici o nedumerire. Timpul trece, marea devine din ce în ce mai limpede verde și uscatul dispare cu totul din vedere. De la un timp nici păsările de mare nu se mai văd. Cer cu nouri goniți și mare cu valuri spumegânde, e tot ce vezi. Soarele apune, lăsând niște

dungi roşii nedecise la orizont, şi nu peste mult îşi ia noaptea neagră domnia.

Vântul bate, vasul merge mereu înainte. Felinarele de drum aşezate la locurile lor îşi trimit departe luminile. O lumină albă în vârful arborelui dinainte, una roşie pe coasta stângă şi una verde pe coasta dreaptă a vasului.

Din oră în oră se aude din vârful arborelui strigătul aproape plângător al marinarului de serviciu: *„Bun quart înainte!"* — şi apoi iar urmează o lungă linişte şi pace!...

Cei cari nu sunt de serviciu, se îndeletnicesc cu somnul, iar ceilalţi stau gata pe bord pentru a executa orice comandă a ofiţerului de quart.

Ofiţerul de quart veghează cu o atenţiune supraîncordată; necontenit are «binoclul» sau ocheanul la ochi.

Atenţiune mare înainte! Şi cum să nu fie atenţiune, când mergi înainte în fugă, prin întuneric? Eşti ca legat la ochi. Gândul la vreo ciocnire te înspăimântă. Vre'un vapor cu felinarele stinse, — vreo direcţie eronată pe un timp foarte rău — şi multe alte cazuri pot fi spre nenorocirea vasului.

Marinarul din vârful arborelui trebue să fie foarte atent şi să descopere de sus, din vreme, orice lumină, pată sau fenomen ar zări.

Adeseori i se aude glasul anunţând: *„Se vede o lumină albă la orizont!"* De sigur, un vapor care apare sau vreun far la care ne aşteptăm. Ofiţerul întreabă:

— Ce mai face lumina albă?

— Se măreşte şi se apropie.

Desigur, un vapor care se apropie.

— Se văd acum şi luminile roşii şi verzi!

Nici o îndoială, este un vapor care ne întâlneşte. Luminile apar tot mai mult. Ambele vase, recunoscându-se, ţin dreapta lor şi trec, unul pe lângă altul, urmându-şi drumul înainte.

Iarăşi linişte. Peste vreo două ceasuri, iar o lumină, iar aceleaşi precauţiuni. Şi iarăşi linişte.

Clopotul sună în fine miazănoapte şi ofiţerul dimpreună cu soldaţii sunt înlocuiţi prin alţii, care au dormit până acuma şi care vor sta până dimineaţa la patru, de serviciu.

— Ce-i nou?! întreabă noul venit

— Nimic. Acelaşi drum. Atenţiune la felinarele noastre, ca să nu se stingă, şi la luminile ce le vei vedea."

— Pe comandant îl anunţăm?

— Nu, lasă-l să doarmă!

— Altceva?!...

— Altceva nimic. Rămâi sănătos!...

— Somn uşor!...

Şi ofiţerul şi soldaţii deveniţi liberi, îşi găsesc în curând culcuşul, unde-i aşteaptă un somn din cele mai dulci, după serviciul împlinit.

Serviciul nou trece ca cel vechi.

Cum a fost azi e şi mâine, şi astfel într'o continuă atenţiune se parcurg distanţele de zeci şi sute de mile.

— Se zăreşte uscatul drept înainte! anunţă deodată cel din arbore.

Este punctul la care ajungem, Odessa.

Se strâng pânzele, se pune maşina în marş, şi încurând alunecă vasul printre digele portului. Nu peste mult se aude: *«Ancora tribord funda!"* — Suntem ancorţia în portul Odessa.

Odessa

Odessa este primul şi cel mai frumos port al Mării Negre. Din departe deja face o foarte bună impresie. Spaţiul în care ancorează vasele de tot felul este foarte încăpător, iar digurile cari protejează portul, permiţând vaselor a intra şi a ieşi pe două părţi, sunt o construcţie de cel mai practic folos.

Atât în port cât şi în oraşul care se desfăşură pe deal, totul are proporţii mari şi frumoase. Solid şi cu temei este tot ce pipăi şi ce vezi.

Planul oraşului făcut de inginerul Richelieu, din timpurile moderne, este o fericită inspiraţie inginerească. Toate stradele, drepte, merg paralel între ele şi sunt traversate perpendicular de altele tot paralele cu direcţia spre port.

Astăzi Odessa poate fi pusă fără şovăială în rândul frumoaselor oraşe ale Europei. Are strade din cele mai largi. Magazine cu vitrine colosale, bine garnisite. Aproape nici o stradă nu este lipsită de alee de pomi frumoşi, a căror efect salutar este de nepreţuit. Tramvaie, trenuri, troice, droşce cu un cal, străbat oraşul în toate direcţiile şi stau la dispoziţia publicului pe un preţ neînsemnat de mic.

Edificiile publice în mare parte sunt grandioase.

Ca părţi mai însemnate ale oraşului sunt: Splendidul bulevard pe deal, cu priveliştea spre mare. Aici circulă în fiecare seară un public numeros şi peste măsură de variat.

E o adevărată plăcere să te plimbi seara pe acest bulevard, luminat de o puternică lumină electrică şi să ai totodată ocazia să asculţi şi frumoasele melodii ale unei bune muzici militare, care cântă a proape de capul scărilor şi de statuia lui Richelieu.

Scările cari duc de jos din port, sus la bulevard, sunt deasemenea monumentale şi unice în felul lor. Urcarea pe aceste trepte scurtează cu mult, drumul în pantă dulce, care duce din port în oraş, dar este obositoare pentru cei neobişnuiţi.

La capul scărilor se vede frumoasa statuie a inginerului Richelieu, un refugiat francez din timpul Ecaterinei a II-a. Statuia este de bronz şi poartă pe o dungă a piedestalului o bombă engleză, căzută în războiul Crimeiei.

La capătul dinspre apus al bulevardului se găseşte în faţa bursei, colosalul bust al renumitului scriitor poet rus *Puşkin.*

Mai înspre centrul oraşului este măreaţa statuie a generalului Voronzov. Teatrul din Odessa atât în interior, unde abundează în aurituri şi marmoră roşie, cât şi ca exterior unde nu lasă nimic de dorit în ceea ce priveşte arhitectura şi grădinăria de lux, este unul din frumoasele teatre ale lumei.

Biserici, deasemenea are foarte frumoase oraşul. Intre clădirile principale ale Odessei sunt de numărat: bursa, muzeele, edificiile autorităţilor, cazarmele, spitalele frumoase, diferitele şcoli de băeţi şi de fete, între cari şi o universitate, cuprinzând facultăţile de litere, de ştiinţe şi de drept.

Populaţia de aproape 300,000 de locuitori este cât se poate de amestecată; jidani sunt aproape 70,000, mai sunt apoi colonii întregi de nemţi, italieni şi greci.

Caracterul general al mulţimii este bigotismul, aplicarea la muncă şi veselia sgomotoasă. Mai cu seamă în momentele consacrate iubitului lor zeu *Bachus*, ruşii devin sentimentali la extrem, topindu-se în lacrămi şi chiar în sărutări.

Aristocraţia rusească însă, aparţine unicei clase internaţionale prin apucăturile sale, adecă «*Beau — mondului.*»

Bogaţii, petrec timpul verei, la «*Malinki fontana*» şi la „*Balşoi fontana*“ adecă „mica“ şi «marea» fântână, localităţi în afară de oraş, pe unde circulă însă trenurile şi tramvaiele tot timpul. Aici stau alăturea şi se întrec în frumseţe şi gust distins, nenumăratele vile şi castele, numite pe ruseşte „*Datşia*“.

G ădini întinse şi încântătoare, în cari se joacă: Tenis, Croket. Criket, etc etc. Terase admirabile cu privirea spre mare, boschete, plantaţii exotice, fântâni cu jocuri de apă, statuete, etc. etc. fac frumseţea acestui adevărat Eden

Cea mai mare parte a acestor proprietăţi aparţin străinilor cari trăesc pe aici, formând adevărate colonii.

Colonia italiană, de a cărei membri am fost învitaţi ofiţerii marinei române, cu o deosebită afecţiune la o asemenea „*datşie*“, este cea mai numeroasă.

Vasele marinei române părăsind Odessa, escadra rusă ancorată în radă ne-a salutat cordial.

Sevastopol

Coasta Crimeiei, de la Yalta unde petrece familia imperială pe timpul verii la Livadia, şi până la capul Chersonez, prezintă o vedere din cele mai frumoase. Munţi înalţi, abrupţi brusc aproape de mare păduri, stânci, surpături şi adesea în mijlocul unui grup din cele mai sălbatice vezi ridicându-se câte-o vilă de cel mai pedant gust sau câte-o mânăstire ca a „Meşterului Manole“. In drumul spre Sevastopol venind din spre răsărit, trebuie să dublezi înaltul far de la capul Chersonului pentru a intra în port.

Sevastopolul este un port eminamente militar, şi are poate cele mai excelente condiţiuni de adăpostire dintre toate porturile de război. Intr'un şir de ani foarte scurt a făcut acest oraş un progres simţitor. „*Ţarul a ordonat, şi oraşul s'a făcut!*

Stradele şi zidirile noui au un aspect cu totul modern. Bulevardul la marginea mărei cu frumoasele-i plantaţii este cât se poate de frumos şi face asupra străinului o foarte bună impresie.

Publicul care furnică prin stradele şi bulevardul oraşului este aproape exclusiv lume militară.

Mantaua mare cenuşie cu guler enorm

şi şapca cea lată nu dispare un moment din vedere, chiar şi nemilitarii poartă cu plăcere acest soi de şapcă naţională.

Generalul Todtleben a înfiinţat un muzeu militar în Sevastopol; o colecţiune admirabilă şi preţioasă de obiecte amintitoare a fazelor unei întregi vieţi naţionale, cari răpesc cea mai sinceră admiraţie.

Intre aşezămintele monumentale ale Sevastopolului sunt demne de văzut, mai cu seamă bisericile.

Biserica Sfântului Wladimir din centrul oraşului este de o rară frumseţe şi splendoare. Pereţii dinăuntru, lucraţi în mosaic, aurăria şi pictura executate de artişti de valoare şi arhitectura sa măreaţă, o înfăţişează ca pe un adevărat giuvaer.

Subt biserică se află nişte catacombe cu mormintele însemnaţilor generali cari au pierit în războiul Crimeiei şi ale altora pieriţi mai în urmă. Toată această subterană este lucrată în marmoră albă şi neagră şi are întocmirea unei biserici.

Pietrele mormintelor sunt făcute din cea mai scumpă marmoră neagră; patru din ele formează în faţa altarului o cruce uriaşă culcată. Bogăţia bisericii este uimitoare. Ecoul încăperilor este dumnezeesc.

Aproape de capul Chersonez se află mânăstirea Chersoneză care o întrece pe aceea a Sfântului Wladimir în porporţii şi în pictură.

Celebrul Aivaşovski chiar, are câteva trăsături de penel pe aici. Genul arhitecturei este cam tot acelaşi ca al bisericii Sf. Wladimir, cu deosebire că etajul de jos al bisericii nu are morminte ci este o capelă splendidă, cuprinzând în mijlocul ei vechile ziduri ale unei mici biserici ridicate în acelaşi loc de primul suveran botezat acolo în religia creştină.

Cimitirul francez cu mormintele celor căzuţi în războiul Crimeiei, este demn de toată admiraţia. Acest locaş de odihnă, unic în felul său, îţi arată cu câtă demnitate ştie Franţa să-şi valideze nobleţea şi în afară şi cu câtă recunoştinţă răsplăteşte sângele vărsat pentru tricolor şi vieţile stinse în serviciul patriei. Cimitirul acesta este o mare grădină pătrată, marginile de jur împrejur sunt ocupate de capele aliniate, egal distanţate şi de aceeaşi formă şi mărime. Fiecare capelă păstrează osemintele luptătorilor pieriţi; atât de gloanţe cât şi de cumplita boală care îndrăgise câmpul de luptă.

Faţada din front a fiecărei capele poartă săpate în plăci de marmoră numele acelora cari nu mai sunt; poţi ceti zeci şi sute de nume ca acestea: „H. Dupont" „G. Lamartin", — „E. Bergeant" „Van der Hole", — „J. Savié" „Marchetti", „Van der Linden" „Malpertuis" „Chardon" „Bauer" etc. etc. — francezi şi străini franţuziţi" apoi chiar şi câte un „Sinbad", Ali", „El Zorab" „El Kader", etc. etc.

In mijlocul cimitirului este o capelă mai mare unde sunt depuşi generalii şi ofiţerii superiori mai de frunte şi încolo nici un mormânt singuratec.

Este admirabil acest locaş liniştit în frumseţea sa împunătoare. Jurul atâtor oameni pieriţi numai pentru datorie îţi face o stranie impresie şi nu poţi părăsi acest sfânt locaş fără a scăpa o lacrimă sinceră de durere!...

Tot aşa de interesante de văzut sunt: deosebitele cazărmi, arsenalele marinei de război, grozavele forturi şi întăriturî precum şi renumitul turn al „Malacovului", martorul celor mai înverşunate lupte.

Sinope

Sinope, este orăşelul situat pe îngustul gât ce leagă peninsula cu acelaşi nume a coastei nordice din Asia mică, cu continentul. Sinope a fost fondat de Asirieni cu mai multe sute de ani înaintea lui Christos. Pe la 780 devine colonie Mileză. Mitridate a războit pe aici, Diogene cinicul s'a născut aici.

La 1204 după Christos aparţinu imperiului de la Trapezunt; la 1461 a fost cucerit de sultanul Mohamed II de când şi aparţine imperiului otoman.

Pe timpul anticilor Greci şi chiar mai pe urmă se bucura oraşul de-o mare importanţă, care a tot decăzut cu încetul şi decade şi acum fără ca cea mai mică intenţie de a readuce oraşul pe calea propăşirei să se iveaască.

Uitarea şi nepăsarea asiatică îi este scrisă în frunte bietului Sinope. Ruinele cetăţii se mai înalţă mute dintre acoperişele caselor de lemn de prinprejur.

In oraş e aspectul cel mai bizar. Dintre vechile zidiri însemnate nu se mai găsesc decât ruinele vechei case a lui Mitridate şi zidurile unui castel medieval care desparte

oraşul grecesc de cel turcesc, încolo, numai case de lemn cu uşi ferecate, ici colo câteun smochin care-şi întinde crengile afară din curte.

Pe stradă mai adeseori nici pui de om. Bărbaţii îşi petrec toată viaţa la cafenea, pe când femeile stau acasă cu copiii şi lucrează, Numai la „Bazar" se mai vede puţină mişcare.

Cei răzbiţi de foame rătăcesc a lene de la un vânzător la altul, pentru câte un pe pene. Carnea şi mâncările substanţiale nu par a avea mare trecere la ei. Grecii însă, cari locuesc aici se hrănesc ceva mai bine şi graţie spiritului negutătoresc, se găseşte câte ceva pentru provizia de hrană ce-o fac vapoarele aici. Vinul, de asemenea este rău, pentru apă însă par a avea mare grijă, mai în fiecare colţ de stradă se găseşte câte o fântână zidită de piatră.

Distracţiile străinului european sunt foarte răstrânse aici; afară de băile de mare nu oferă Sinope nici o plăcere.

De la orele 9 seara încolo, nu poţi avea nici o cafea neagră măcar, fără învoire dela domnul primar, în urma unor serioase negocieri. In împrejurimile oraşului se pot face excursiuni călare, pe cai şi pe măgari închiriaţi. Drumurile nu sunt bune pentru trăsuri, dar de altfel, toată comunicaţia se face călare.

Ţăranul când aduce ceva la oraş, încarcă toată marfa pe un biet măgar pe care-l precedează. Nevasta cu copii cu tot găseşte încă loc de-asupra poverei. Nimic mai natural.

Locomoţiunea ce-i drept nu este prea accelerată în acest caz, dar zorul nici nu-l prea cunoaşte bietul turc în toate acţiunile sale. Garnizoana Sinope este foarte mică. Populaţia este foarte înapoiată şi îndărătnică în păstrarea „tabieturilor" şi a ignoranţei orientale.

Constantinopol

Trecând de farul care luminează întrarea Bosforului din Marea-Neagră, cea mai frumoasă privelişte ţi-se desfăşoară privirei în stânga se ridică munţii Asiei mici, sălbatici şi prăpăstioşi. Umbrele aruncate de stâncile măreţe ale acestei coaste, prezintă un colorit de „peisaj" admirabil. Din distanţă în distanţă însă se găsesc presărate pe acest ţărm şi fortăreţe bine organizate, a căror guri de foc împreună cu acelea de pe ţărmul opus asigură o retragere inevitabilă, ori cărui inamic care ar cuteza să treacă cu deasila.

Din verdeaţa care învelesţe această coastă răsar ici-colo şi grupuri de căsuţe, faruri, şi câteva ruini interesante.

In partea dreaptă, coasta Europei prezintă un aspect cu totul deosebit. Vezi ca într'o feerie vile din cele mai drăguţe înşirate una lângă alta pe malul mărei, la poalele unor munţi, unde aerul e curat şi verdeaţa grea, umbroasă e mai mult ca în îmbelşugare. Privelişţea ce cuprinde aici Bosforul, cu ambele ţărmuri, devine din ce în ce mai fermecătoare. Pe această parte se găseşte şi drăguţul Cartier „Buiuk-Dere" cu reşedinţele de vară ale tuturor ambasadorilor.

Şi ambasada română, vara este aici.

Peste apă, se găseşte fortul Kavac, unde bastimentele sunt obligate a-şi viza hârtiile de liber parcurs.

De la Buiuk-Dere, casele vilele şi palatele se ţin lanţ şi te întroduc pe „nesimţite" în marele şi impozantul Constantinopol.

Viaţa internaţională a acestui oraş se petrece în Bosfor.

Vapoare de comerţ, corăbii colosale, şalupe, vapoare de pasageri, de război, şi o enormitate de bărci şi caice, traversează Bosforul în cruciş şi-n curmeziş de dimineaţa până seară. Galata, Stambulul, Scutari, Pera, Fanarul şi celelalte mahalale ale oraşului lui Constantin cel mare, privesc de secole, giganticul amfiteatru care se ridică jur-împrejur din Bosfor, la această mişcare diavolească şi perpetuă.

Panorama oraşului e impozantă şi prima impresie splendidă.

Punând însă piciorul pe uscat, te întâlneşti cu nemiloasa realitate, care-ţi arată toată goliciunea ei. Par'că ai vrea să închizi ochii, ca să nu vezi părţile umbrite ale tabloului, dar în zadar! De-odată te pomeneşti că te-ai împiedecat de un câine râios, care schielălăie şi te face vrând-nevrând, să ţii seama de el, şi de miile semenilor săi cari stau ca semănaţi pe toate stradele oraşului, la un loc cu toate gunoaiele şi cojile de pepeni pe cari le întâlneşti la fiecare pas.

In „Galata", una dintre mahalalele cele mai mari ale Constantinopolului, casele

frumoase de departe se laudă cam slab văzute de aproape. Mai toate clădirile sunt de lemn, şi deoarece verbul „a repara" nu pare a avea loc în dicţionarul turcesc, cam strâmbă feţele sărmanele de greutatea anilor şi numai Alah le poartă grija. In Galata se găsesc adevăratele băi turceşti de abur cald, numite „*hamami*". Deşi gustul estetic poate suferi într'o baie de aburi totuşi „hamami"-ul turcesc este interesant de vizitat. Să intrăm ! De la uşă te iau servitorii în complimente şi mătănii şi te conduc cu mult zel, graţios de tot, în cabina de desbrăcat, constatatoare dintr'o sofa largă şi două perdele. Primul costum de baie care îl îmbraci este un fel de şal moale biţos, cu ţesături de mătase colorată. Nişte papuci roşii de piele, completează costumul, cu care descinzi în etajul de jos. Aici, servitorii îşi înlocuiesc papucii cu nişte sandale şi-ţi dau în loc de şal un alt costum ceva mai „*négligé*". De aici eşti condus într'o primă boltă de baie, unde te întâmpină privirile speriate şi nemulţumite ale „musafirilor" ori „muşteriilor" mahomedani, cari recunosc numai decât, ghiaurul şi nu-l pot suferi. După ce stai câtva timp aici, iar iţi schimbă servitorul papucii şi toaleta şi te conduce în fine în principala sală de baie. O duhoare neplăcută de abur cald şi stătut te cuprinde, marmora pe care calci şi pereţii cari îi atingi, sunt tocmai pe punctul de a te frige, până ce te obişnueşti. Deşi aburul e des, totuşi distingi uşor siluetele leneşilor turci, cari se întind aici la căldură, ore întregi.

(„*O ! sancta pudicitas !*") Aici vezi un copilaş învelit ca ori ce persoană mare, pentru păstrarea bunelor moravuri, .. face baie omul ! Nimenea nu i are grijă, stă într'un colţ şi-şi mângâe nasul şi ochii cu un calup de săpun; în alt colţ un bătrân, uscat ca un peşte sărat îşi rade părul de pe cap şi de la subţiori; colo un arap negru ca o ridiche de iarnă, se unge cu uleiuri din diferite sticluţe; într'altă parte iar, un hidropic greţos gâfâie şi se fierbe la abur, de când s'a deschis baia pe ziua de astăzi. Servitorii foarte ocupaţi cu săpunitul şi spălatul muşteriilor cari plătesc, cântă tot timpul la „manele" monotone, cu mult mai plângăcioase ca doinele noastre de jale ; ecoul bolţilor de baie fiind foarte puternic, dă tonurilor o coloratură din cele mai bizare. Când ai observat totul şi încep să te treacă năduşelile, vine un „*banabac*" cu un lighean enorm în care face săpunul clăbuci, cu ajutorul unui pumn de iarbă de mare şi fără a te întreba mult începe a te inunda cu spuma de săpun în care te pierzi ca o cegă în maioneză. Pe urmă încep spălăturile cu apă caldă,... şi ce moleşitoare mai sunt şi astea, Doamne! La urmă, ai dori şi tu un duş rece, dar duş „*jok!*" duş nu este. In schimb însă, nenumărate învelitori şi şaluri cu „*ipec*" (mătase) şi fel de fel de papuci până ajungi în cabină, unde te lungeşti exasperat pe sofa. Cafeaua turcească fierbinte, te aşteaptă, o sorbi şi pe asta şi pe urmă îţi impui o răbdare de înger până-ţi trece căldura. Imbrăcat din nou plăteşti repede ca să scapi cât mai curând; şi uşor se poate întâmpla ca să duci cu tine pe lângă amintirea „hamami"-ului şi vr'un mic junghiu de răceală. Ajuns în stradă ai iar ocazie să vezi circulaţia cea fără răgaz. Toată lumea este reprezentată în Constantinopol.

Poţi vedea cel mai mare contrast de figuri şi amestecul cel mai pestriţ de culori. De la paşalele muiate în aur, până la solda ţii cei sdrenţuroşi, de la Africanii egipţieni, până la Suedezii nordici, de la „popii urlători" până la excelentele „primadone" şi tot felul de provenienţe închipuite, furnică aici la cheia Europei, fără a se ocupa unii de alţii.

Pera, cartierul modern al Constantinopolului prezintă un aspect civilizat. Aici nu vezi nici atâtea minarete ţuguiate de geamii, nici atâţia câini şi murdărie. „*La grande rue de Pera*" este o stradă dreaptă, largă cu clădiri frumoase de piatră, are magazine elegante e străbătută adesea de echipaje admirabile, şi reşedinţele de iarnă ale tuturor ambasadorilor sunt aici.

In Pera sunt şi teatrele de vară, în care joacă mai mult trupe italiene. Am avut ocazie să văd aici de vre-o două ori nostima operetă „Gran'via" şi am auzit şi „Cavaleria rusticana" destul de bine cântată. De vr'un teatru naţional turcesc, până acuma nu se pomeneşte nimic. Aşa înaintat nu va fi Constantinopolul, nici poate la a doua venire a lui Mahomed.

Scoborându-te din Pera cu „funicularul" poţi trece la Stambul peste marele pod

ce se întinde deasupra „Cornului de aur".

Stambulul, este veritabilul Constantinopol. Aici se găseşte cel mai mare număr de monumente istorice şi originalitatea turcească aici trebue căutată. Cutremurul din 1894 a nimicit multe părţi interesante transformându-le în mormane de cărămizi cari împiedecau circulaţia. In Stambul sunt: mormintele sultanilor, sublima poartă, deosebite fântâni de piatră de o valoare artistică, câteva clădiri publice însemnate şi mai multe geamii dintre cari cea mai mare este: Sft. Sofia.

„*Sfânta Sofia*" a fost biserică creştină şi numai mai târziu au transformat-o Turcii în principala lor moschee. E o clădire enormă cum puţine se mai fac astăzi. In mijloc se inalţă o cupolă formidabilă purtând în puctul culminant semiluna. Această cupolă este înconjurată de altele mai mici şi în patru puncte din jurul bisericei se înalţă câte-un „*minaret*". Interiorul bisericei e vast. Străinul vizitator nu poate întra până ce nu-l încalţă servitorii bisericei pentru o taxă de „*doi bişlici*" cu o pereche de papuci în cari ar mai încape doi companioni. Pălăria, trebue ţinută pe cap. Pe jos în biserică, sunt întinse peste tot rogojini de papură, pe cari îngenunchiază Turcii ceasuri întregi. Din înălţimile boltelor se coboară diferite candelabre masive; patru table mari, în formă de roată, vopsite cu verde şi cu caractere aurite, sunt afârnate pe pereţi, acestea conţin poruncile lui Mahomed.

O tăcere mistică domneşte în acest haos de biserică; între coloanele grozave de piatră cari susţin bolta, se văd grupuri de Turci îngenunchiaţi la rând, cari se trântesc toţi la fel, cu faţa la pământ, ca popa dinaintea lor. Tot timpul cât durează rugăciunea, faţa se ţine spre răsărit, nimenea nu vorbeşte cu vr'un vecin şi nu întoarce capul; o disciplină neobişnuită în bisericile noastre, unde... damele cu deosebire,... au să-şi spună totdeauna câteceva interesant.

Sunt în biserică locuri destinate anume pentru bolnavi, cari aduşi aici pot să se roage şi culcaţi. In anumite colţuri se vede câte o fântână sau rezervor de apă la care îşi spală credincioşii mâinile şi picioarele înainte de rugăciune.

In coridorul bisericei se postează câte o vrăjitoare care spune de noroc. Se vede că şi aceste prezicătoare se bucură de scutul bisericei. Se văd chiar oameni inteligenţi şi de seamă, ca — bună-oară un căpitan de infanterie, — îngenunchiază în faţa unei asemenea babe scofâlcite şi „se îmbată cu apă rece" cum zice românul.

In curtea bisericei sunt neguţători cari vând: mătănii de lemn mirositor şi chihlimbar, deosebite lemne sfinte, uleiuri de trandafiri şi felurite mărunţişuri orientale.

Bazarul oriental din Stambul era cu deosebire de interesant înaintea cutremurului din 1894; un fel de pivniţă labirint, cu nenumărate şi nesfârşite braţe ramificate, strâmte şi boltite în partea de sus. Aerul îmbâcsit şi greoi, lumina nu prea splendidă, stăbate printr'un fel de găuri practicate în boltă şi acoperite cu geamuri de calitatea cea mai inferioară.

Intr'un semiobscur neprietenos se puteau zări multe prăvălii strâmbe şi primitive, în cari însă stau grămadă enormele valori ale mătăsăriilor, aurăriilor, ţesăturilor de tot felul şi ale renumitelor covoare de: Persia, Smirna şi Trebizonda.

Neguţătorii toată viaţa şi-o petrec în aceste adevărate vizuine trântiţi sau pitiţi turceşte, sorbind din cafeaua sau narghiuleaua care le stă dinainte. Limba de târg cu trecătorii, era o franţuzească schilodită; „*Musie! musie! — venezisi, trebo-marşe!*" Şi într'adevăr, poţi avea lucruri foarte frumoase pe un preţ nu prea mare, însă — e de recomandat mare atenţiune — peste tot în Constantinopol, deoarece interesul ce-l pune şiretul turc de a-şi arăta marfa, merge mână în mână cu acela de a-şi înşela cât de bine muşteriul.

De la Stambul, poţi trece peste Bosfor, sau cu vaporul sau cu „*caikul*". Şi aici sunt câte-va mahalale între cari mai principale „*Moda*" ceva mai curăţică şi *Scutari*, cu celelalte cari nu rămân în urma mahalalelor de pe ţărmul european, în ceea ce priveşte salubritatea naţională. Originalitatea turcească în toată floarea ei, strade urâte, case strâmbe, oameni sperioşi şi câini „*berechet!*" Vinerea adună şi aici Turcii cât de mulţi câini la un loc şi îi fericesc cu pâine şi cu carne de oaie, căci turcul are pentru răpănosul său câine aceeaşi evlavie ca noi pentru „Sft. Ioan gură de aur!" La Scutari se găsesc nişte cazărmi şi un spital foarte frumos, situate aproape de malul Bosforului.

„*Selamlâk*". Vinerea o serbează Turcii ca creştinii Duminica. E o adevărată plăcere să asişti la parada care să face cu această ocazie.

Porţile curţii bisericii alese de sultan pentru anumita Vinere, sunt deschise în lături lăsând întrare intregului personal oficial, iar mulţimea poporului stă grămădită la gard şi în stradă, unde aşteaptă cu nerăbdare sosirea „celui mai puternic după Dumnezeu". Dintre trupe, vin întâi numeroasele plutoane de infanterie cari garnisesc cu fronturile lor partea dreaptă şi stângă a drumului. Cu pas măsurat defilează şi trupele de marină pentru a merge la locurile lor. Marinarii poartă fes, cămaşă albă, jachetă neagră mititică, brâu roşu şi pantaloni albi. La urmă trece tradiţionala infanterie cu şalvari roşii. Această trupă compusă în general din oameni frumoşi, negri, înalţi, face o impresie interesantă ; cu fesul roşu care acopere capetele rase la ceafă şi la tâmple şi sunt înconjurate de un verde, învăltocit ca un şarpe în jurul fesului, vestele le poartă scurte şi cu garnituri roşii, brâul lat şi şalvarii largi roşii strânşi sub genunchi în ghere albe cari acopăr foarte elegant piciorul.

După defilare, toate aceste trupe sunt în front la locurile lor de ambele părţi ale drumului care nu este călcat de aici nainte, până la venirea sultanului, decât de persoane „simandicoase". Intre aceste persoane iată că apare destul de târziu şi înalt, hogea care va săvârşi serviciul divin. El coboară cu pas maestos drumul, urmat la distanţă de un servitor care îi aduce într'un geamantănaş papucii şi alte accesorii pentru serviciu. In curtea geamiei toţi îi fac loc şi-l salută cu respect. Urmează o pauză lungă de aşteptare, nici o mişcare, nici un sgomot, în fine coboară drumul şi două lungi şi neterminate şiruri de ofiţeri superiori cari pe lângă însemnatele lor pătănii, n'or fi consumat nici mai neînsemnate cantităţi de cafea turcească, în lunga lor carieră. Modul lor de defilare, pe două rânduri rărite la zece paşi, pasul cadenţat şi mersul „a galea-gale" pe cât pare de ciudat, pe atât impune în acelaşi timp. Fie care se ţine însă altfel : unul are mers de vânător, altul mai gros calcă în felul cocoşului bine îndopat, un altul apoi păşeşte semeţ ca un păun, altul apoi iarăşi mai subţire şi lung ridică picioarele ca barza, unii se leagănă ca raţele şi astfel convoiul ajunge în curtea geamiei, sfârşind şirurile cu câte un maior gros şi mititel, care e nervat de tămbălău şi de căldură face nişte paşi disperaţi pentru a ţine paşi cu ceilalţi.

Iarăşi urmează o pauză, şi iată că sosesc şi prinţişorii cei mici în uniformă de cavalerie. Căciula de blană neagră, cu o stea mare de argint pe fund, tunici verzi, şi pantaloni cenuşii cu lampas roşu, cisme de lac cu pinteni de argint, fiecare cu sabie şi cu mănuşi. Ei nu sunt ţinuţi a păstra ordine ca ceilaţi. Merg răspândiţi, urmaţi fiecare de lacheul său, care se ţine la o distanţă respectuoasă. Şi ei se duc de aşteaptă sosirea Majestăţii Sale la treptele geamiei. Şi mai târziu sosesc şi prinţii cei mai mari şi mai aproape de tron, în cupeuri elegante. In alte două cupeuri trase de nişte cai arabi în spume sunt aduse şi preţioasele cadâne de la palat. Lacheii se reped şi deshamă caii la moment după sosirea în curtea geamiei, şi lucru curios... uşile nu se deschid nici perdelele nu se ridică, cadânele iau parte la serviciul divin, ascunse în trăsură, tuturor privirilor indiscrete.

Deodată se aude o comandă prelungită de atenţiune, trupele iau poziţia dreaptă ; altă comandă scurtă, o răpăială de prezentarea armei, muzică, şi iată că însfârşit apare o mică cabrioletă cu roatele aurite, trasă de doi cai negri şi frumoşi ca din poveste „cari scot foc pe nări şi aprind pământul pe unde calcă!". Cine-i mână ?! Este chiar Majestatea Sa Sultanul în uniformă militară, ţine hăţurile şi plesneşte din biciu.

Trei urale sănătoase ale soldaţilor, acompaniate de gestul cu mâna, ce înseamnă „supuşi cu inima, cu graiul şi cu gândul" îl întâmpină, şi alte urale ce se termină în călduroasele sunete ale muzicei militare îl conduc până la scara geamiei, unde servitorii iau trăsura şi Majestatea Sa este primită de un „aplecat până la pământ", servitor care aduce mâna de la pământ la inimă, apoi la gură şi în fine la fes, complimentând pe suveranul său care întră în casa lui Alah ! !... După întrarea sultanului în geamie, respiraţia este mai uşoară, se aud şoapte şi trupele iau „pe loc, repaus".

In timpul de scurtă durată a serviciului

divin iese hogea în balconul minaretului şi după terminarea mărăitei şi monotonei sale rugăciuni, se pregăteşte deja lumea a primi de plecare pe împăratul.

Prinţii încalecă pe cai şi se postează în faţa porţii, toţi iau câte-o lance în mână şi aşteaptă astfel pe suveran. Iarăşi se aude o comandă prelungită, una scurtă, prezentarea armelor, strigăte de „ura!" şi sultanul care a luat iarăşi hăţurile în mână plesneşte din biciu şi iese cu cabrioleta din curtea geamiei, urmat până la palat de tot norodul curţii între care ofiţeri superiori călare alţii mai mici pe jos, o mulţime de lachei şi servitori cari toţi o iau la fugă, grupaţi într'o neregulă expresă în jurul cabrioletei imperiale.

Prinţii descalecă şi o pornesc deasemenea pe jos. Se face apoi loc trăsurilor cadânelor, cari sunt urmate asemenea de servitori arapi cari fug în ruptul capului pentru a nu fi întrecuţi de îndrăciţii cai. La urmă trec şi prinţii cei mari, şi toată parada se sfârşeşte într'un haos de strigăte şi o forfăială încoace şi încolo de trăsuri, cai şi popor ce deabia se mai văd de norii de praf cari se ridică în atmosfera încinsă de arşiţa fierbinte a soarelui.

Şi cu aceasta, am terminat schiţarea atracţiilor c lor mai bătătoare la ochi ale Constantinopolului.

Da! Şi „dacă" eşti poetic de fire, bineînţeles că nu vei putea duce cu tine suvenirul vr'unui monument compozant; de acelea nu există; dar poţi avea în schimb amintirea Bosforului pe o noapte senină de vară, „când, visător la o lună nouă splendidă" eşti dulce deşteptat de un cântec alinător care scapă de la un kaik ce pluteşte de aproape. Stăpânul kaikului e vr'un turc bogătaş care a ieşit cu haremul la plimbare.

„Ah!" Luntrea despică a lene apa şi o mandolină încheie feeria, acompaniând molatic melodia: Nu-i aşa?

Chios

Una din cele mai renumite insule din Arhipelag este şi Chios.

Deşi se află sub stăpânirea turcească, are totuşi creştini ca majoritate a populaţiei.

Capitala insulei poartă acelaşi nume. Ca trăsătură caracteristică i se poate atribui fără sfială o murdărie crasă, orientală „sadea". Străzile oraşului sunt strâmte, casele au un exterior insignifiant. Din toate parcă respiră o sărăcie de spirit, de gust, dar bine înţeles şi de stare materială.

Populaţia compusă din greci şi turci, îţi face impresia unor flămânzi.

Ce e însă bun şi frumos în Chios sunt fructele: smochine, struguri, pere, mere, parcă sunt luate dintr'un tablou reprezentând adevărata îmbelşugare. Prăvăliile sunt mai toate încărcate cu fructe pe cari le vând parte pe loc, dar cea mai mare parte este exportată. In jurul oraşului se întind mânoasele grădini în cari se cultivă: lămâi, portocali, migdali, struguri, etc. etc. Pomii din cari se extrage mastica cea vestită de Chios cresc deasemenea în abondenţă. Intre minunăţiile oraşului este de remarcat vila domnului Jani, cu grădina sa, un model de casă modernă boerească, un adevărat rai pe pământ, care contrastează peste măsură cu tot restul portului.

Excursiuni se pot face călare pe catâri şi pe măgari Dar bineînţeles că inchirierea, nu poate t ece fără niţel spectacol. Derbedeii din piaţă se adună cu toţii prin prejur pentru a nu pierde interesantul moment al încălecării.

In rada portului ancorează ca la douăzeci la treizeci de vase cu pânze.

Taranto

Deja de departe, venind pe mare, începe a se desemna frumoasa coastă a Italiei.

Vederea nedecisă şi slabă ce pare la început, devine tot mai pronunţată şi mai frumoasă în colorit, pe măsură ce te apropii.

Tot ţinutul ce înconjoară baia Tarantului, se prezintă ochiului cu o varietate de culori încântătoare.

Deasupra albastrului frumos al mării se ridică coasta alburie, galbenă, presărată cu întinse grădini de pomi roditori, a căror verde întins impestriţează armonios covorul natural desfăşurat vederii.

Mai aproape sosind, încep a se distinge şi diferitele clădiri cari ies încetul cu încetul în relief.

Tarantul e aproape.

Casele sale înalte, cu câte patru-cinci etaje, stau înşirate dealungul portului, într'un fel, care îţi aduce aminte de „casele jucărie" din cari copiii clădesc oraşe

întregi pe masă. Unele albastre, altele albe, verzi, galbene sau chiar şi roşii, de un ton puţin obişnuit prin alte părţi. Ferestrele dese şi negre pe asemenea culori vii, le dau aspectul feliilor de pepeni (lubeniţe) din cari se ivesc la suprafaţă seminţele negre.

Trecând de frumosul şi înaltul far Galipoli, vezi separându-se cele două insule fortificate ale băii de Taranto. Aceste două insule bine armate, bat întreaga întrare a portului, care are de altfel două băi excelente. Prima baie, poartă numele de „*Mar grande.*" Aici ancorează puţinele vase de comerţ cari frecventează portul. Vasele cari ancorează aici sunt mai cu seamă guelete de pescari şi alte mici corăbii. Cât se vede şi se petrece în această parte a portului Taranto, desigur că nu întrece cu mult viaţa din trecut a portului, dar mişcarea şi viaţa modernă a oraşului, nu trebuie căutată aici ; ci, ceva mai departe la „*Mar picolo*", o altă baie mai mică, în interiorul oraşului.

Taranto are şi câştigă din ce în ce mai multă importanţă militară. Este pentru Italia, ceea ce este Sevastopolul pentru Rusia. Se ridică pe ţărmurile a două băi excelent adăpostite, cari comunică între ele. Baia interioară numită „*Mar picolo*" e complect ascunsă dinspre baia mare, printr'o limbă de pământ, pe care se ridică vechiul Taranto, legat cu „*Taranto nuovo*" printru'un pod de fier mişcător, de o construcţie ingenioasă, numit „*Il ponte girevole*". „*Mar picolo*" comunică cu „*Mar grande*" printr'un canal de toată frumseţea care trece printre zidurile înalte ale unei cetăţi vechirestaurate şi acelea ale unei noui construcţii.

„*Taranto vecchio*" are strade foarte înguste, strânse între case înalte şi vechi cari se umbresc tot timpul, una pe alta. Ferestrele apărate cu gratii de fier şi balcoane închise, îi dau caracterul general al oraşelor sudice. Piatra, eftină peste măsură în aceste ţinuturi, este materialul de construcţie, întrebuinţat de toată lumea.

Aici, în oraşul vechiu, sunt mai multe mânăstiri transformate în cazărmi. Clădiri mai însemnate, găsim câteva biserici vechi cu câteva tablouri de valoare. „*Banca d'Italia*", o clădire foarte frumoasă, edificiul primăriei : „*Il municipio*" poşta şi telegraful într'o clădire veche, şcoale primare, toate pe corsoul „*Vittorio Emanuele*" ; adăugând şi seminarele din care mişună spre seară la plimbare roiuri nesfârşite de popi de toate vârstele, am terminat cu totul ce prezintă vr'un oareşicare interes în Tarantul vechiu sau „*Taranto vecchio*" cum zice populaţia.

In „*Taranto nuovo*" aspectul este cu totul altul. De la prima vedere poţi constata fiinţa oraşului modern. Străzi largi, drepte, paralele, case frumoase, clădite cu gust deosebit, magazine elegante, etc. Aici, în oraşul nou, se găsesc cele mai multe din clădirile publice, o mică grădină publică, şcoalele, „*Il museo nazionale*" cu o colecţie frumuşică de obiecte antice. Diferite hoteluri şi cafenele. In „*Mar picolo*" care încinge această parte a oraşului, staţionează vasele de război. Aici se găseşte şi un frumos arsenal al marinei de război cu un bazin foarte frumos.

Populaţia taranteză este o mână de oameni cu temperament sudic prin excelenţă. O lene dulce, atât în vorbire cât şi în acţiuni; se mulţumeşte cu puţin taran tezul. Lucrează puţin, pe răcoare, câştigă sau nu câştigă ceva, mănâncă vr'un peşte, vr'un măr, şi pe urmă stă şi se gândeşte. După ce i-sa urât cu gânditul, se mai întinde şi doarme unde se nimereşte, sub prietenul soare, pe stradă, pe vre-o bancă, prin biserici şi nimenea nu-i zice nimic. Spectacolul şi muzica însă îl atrage mai mult ca ori ce şi pe tarantez ca pe ori care alt italian. Seara vezi adunate masse întregi pe o piaţă, dinaintea vre-unui teatru de păpuşi. Interesul e viu şi aplausele pornesc frenetice. Muzica clasică mai cu seamă, e ascultată cu deliciu de la mic la mare. In tumultele de piaţă e mai mare tăcere decât în biserică, atunci când se execută vre-o bucată frumoasă.

Nu-i italian care să nu iubească muzica. Dar de altfel „frumosul" în toate sensurile, este nedespărţit de italian. Cerul frumos, pământ frumos, femei, bărbaţi şi copii frumoşi încotro priveşti, singurul cusur este : sărăcia şi „*il dolce far'niente*", cari au prins rădăcini solide la „*i nostri fratelli.*"

La muzica de piaţă, seara, ai ocazie să vezi adunată toată populaţia Tarantului. Toate tipurile îţi defilează pe dinaintea ochilor. Cei dintâi cari îţi fură ochii, sunt frumoşii carabinieri, stăpânii ordinei ; şi într'adevăr cum s'ar putea să nu-ţi bată

la ochi atâta putere de pene roşii, din enormul penaj al unui bicorn de carabinier? Carabinierii umblă întotdeauna câte doi. Ţinuta lor în negru şi argint, cu garnituri roşii, este foarte elegantă, şi prin faptul că nu se aleg la acest serviciu decât bărbaţii cei mai frumoşi şi impunători, respectul nu lipseşte. E de observat dealtfel, că aceşti jandarmi cu toate că au de lucru cu temperamente aşa de fierbinţi ca ale italienilor, totuşi nu umblă înarmaţi cu baionete şi mustăţi ascuţite, gata să te tragă în ţeapă, cum umblă jandarmii unui oarecare stat „liberal" al cărui nume mi-e scârbă să-l pronunţ!

Tot atâta atracţie, dacă nu şi mai multă decât penele roşii, au frumoşii ochi ai fermecătoarelor taranteze! Femeile din Taranto, nu pornesc orbiş cu moda, ştiu ele bine ce le şade frumos; de aceea îşi acoperă capul într'un mod artistic cu un fel de dantelă neagră, iar pe umeri poartă un fel de broboadă cu ciucuri mititei, cari sunt făcuţi de mână. Bărbaţi frumoşi, bine făcuţi, cu barbişoane *„a la Vittorio Emanuele"* şi cu pălării *„Garibaldi"* sunt foarte mulţi; păcat numai că reazimă zidurile toată vremea!

Se întâmplă însă la Taranto, să vezi câte-un „burtă verde" cu barbete, mustaţa rasă, mare şi gras ca un tapir, cocoţat pe capra unui cărucior de lemn cu două roate mari, vopsite cu galben ca lămâia. Şade imposibil la înălţime şi plescăieşte din când în când cu limba sau cu biciul, ca să-şi iuţească echipajul constătător dintr'un biet măgăruş împopoţonat cu zorzoane şi ciucuri.

Ca tipuri marcante mai împestriţează mulţimea şi călugării cei sobrii, raşi pe cap, purtând încă sandalele biblice pe picioarele goale.

Acesta este clerul de jos. Celelalte ilustrităţi eclesiastice, cu privirea smerită, sunt mai bine, au haine elegante, pălării şi mănuşi.

Apoi mai sunt fel de fel de tipuri, cu cari n'ai mai isprăvi niciodată, dacă le-ai lua cu deamănuntul.

Se observă încă o însuşire caracteristică la aceşti italieni, când sunt la vr'un teatru unde se produc cântăreţi de cuplete, romanţe şi duete napolitane. Publicul e comunicativ peste măsură cu artiştii de pe scenă. Cere bucăţile cari vrea să le audă, aplaudă nebuneşte bucăţile bine executate şi fluieră fără milă orice „fiasco". Uneori melodiile favorite îi fac chiar să între în cor cu artiştii. Peste tot, veselia e mare şi avântul călduros, când se trezeşte italianul din dulcele *„far niente"*.

Taranto, se chiema în vechime *„Taras"*. A fost fondat sub Phalantos Heracliul de către Spartani la anul 1708 a. Chr. Prin poziţia sa excelentă, a fost mult timp unul dintre cele mai puternice oraşe greceşti în Italia de sud.

Romanii au cucerit Tarantul la 272. In al doilea război punic, a fost cucerit de Hanibal, dar la 209 iar pun Romanii mâna pe el, cari întâi îl jefuesc, apoi prădează întreg oraşul. La 123 fu populat oraşul cu cetăţeni romani şi porni iarăşi pe calea de înflorire.

In evul mediu „Tarantul" a aparţinut imperiului bizantin, dar fu cucerit de Saraceni şi în fine, căzând sub regatul celor două Sicilii, a trecut la 1860 la regatul Italiei.

După un popas de o săptămână, în care timp se face cunoştinţă şi cu căldura nesuferită a Italiei de sud, *„Elisabeta"*, ridică ancora, în vara anului 1894, iese din baia de Taranto şi se îndreaptă spre nord-vest, punând capul spre Ancona.

Adriatica, mare frumoasă ca un lac, oferă timp de vre-o două zile şi câteva vânturele uşoare, răcoritoare, după atâta amar de căldură.

Ancona

Apropiindu-te din mare de acest port, vezi înainte de a distinge casele sau conturele uscatului, o mulţime de bărci de pescari, cu pânzele lor, care de care mai fantastic colorată, pornind în toate direcţiile; una este albă cu fâşii negre, roşii, alta galbenă cu câte-o iniţială uriaşă, alta portocalie cu câte-o stea cu coadă, altele iar au: luna, soarele şi alte figuri ca marcă. Cele mai multe pânze însă poartă ca marcă câte-un cot, care este şi marca portului.

Bărcile au rămas în urmă, se pierd la orizont, iar noi înaintăm despicând splendidul luciu al mării şi ne apropiem de uscat. Coasta dealului iese încetul cu încetul din ceaţă, uscatul devine din ce în ce mai colorat şi în fine ies la iveală şi casele sămănate în amfiteatru pe înalta coastă. Şi mai de aproape, cum se întind din văi spre coastă admirabilele grădini şi

culturi, ca niște fâșii colorate de pe covoarele de soi. In curând apar și farurile și iată întrarea în port, care deasemenea rămâne în urmă.

Se aude: „Ancora tribord!... Funda!..."

Greaua bucată de fier cade la fund și iată-ne ancorați la Ancona.

Ancona!... Ce vedere splendidă! Dar farmecul Tarantului lipsește. Din toată vederea respiră o nuanță mai severă.

Jur împrejur se înalță dealurile Ciriaco și Astagno, în formă de amfiteatru, acoperite în întregime de case, forturi și grădini. Mai aproape de malul mării, sunt magazii, căi ferate și cheiurile de debarcare ale portului. Mult la dreapta întrării se vede la poalele dealului frumoasa ruină „*Porta pia*", ridicată pe timpul domniei papilor, și care astăzi încă servește de poartă de cetate. De aici se întinde în jurul portului, un arc colosal de clădiri mari cu fațadele lor ciuruite de mii și mii de ferestre, toate cu privirea spre mare; între aceste clădiri și o biserică cu un turn de o formă bizară răsucit, în chipul unei budinci sau torte spiraloformă. Apoi, spre capul digului din stânga întrării, se ridică falnic frumosul „*Arco Traiano*", clădit din porunca divului împărat, la anul 115 după Christos, de Apollodor. Este făcut din marmoră albă, avea odinioară ca ornamente niște figuri de bronz cari au pierit deja și din ele azi nu se păstrează în musee decât un cal de bronz. Inscripțiile însă se păstrează și acum bine, fiind săpate adânc în marmoră și guvernul italian are grijă să păstreze în bună stare arcul. Istoria ne afirmă că de la acest arc a plecat divul împărat Traian cu coloniștii săi spre Dacia fericită.

Ancona era locul de adunare de unde a pornit Traian cu moșii și strămoșii noștrii spre Banat, Transilvania și restul provinciilor române de astăzi. Timp îndelungat a trecut de când plecară de aici strămunii... și azi vin nepoții cu vasele lor proprii să-și plece genunchii înaintea sfintelor monumente cari vorbesc despre originea lor. Aici își găsesc nepoții pe frații lor de același neam; frați buni, cari se cunosc bine, deși sunt despărțiți. Inimile lor simpatizează cu căldură și cu toții se aprind de același entusiasm la auzul trecutului neamului roman, pe care cu toții îl povestesc în același fel. Poftească aici dușmanii neamului românesc să susție teorii contrare și zăpăcite despre originea noastră, dar binevoiască întâi să-și deschidă ochii și la inscripțiile de pe „*Arco Traiano*".

Ar veni ei, dar dracu fuge de tămâie!

De la arcul lui Traian luând orice drum spre deal, ajungi prin niște străzi strâmte, la catedrala „*San Ciriaco*" care se înalță pe o poziție dominantă. Și aici, ca ori unde în Italia, unde este de văzut ceva, te întâlnește, la moment un nenorocit, care ți-se oferă să-l iei de ghid (călăuză); și nici nu e rău să poți dispune de o asemenea cărticică vorbitoare în timpul ce ochii îți rămân cu desăvârșire liberi pentru a vedea ceeace îl face pe ghid să vorbească pe nerăsuflate.

„Leii aceștia, domnule, de la ușă, sunt făcuți de cutare țară în cutare împrejurări; — în lădița asta este mâna sau piciorul sau capul sfântului cutare născut acolo și acolo, care a făcut cutare și cutare minune", — și în felul acesta, îți umple ghidul urechile, cu un „ghiveciu" nesfârșit de minunătăți pe cari ești condamnat să le înmagazinezi cu sila.

Adesea îl lași pe domnul „Ciceron" să vorbească singur (fiindu-i meseria să nu tacă), și-ți arunci singur privirea încoace și încolo la ceeace-ți sare în ochi.

Catedrala „*San Ciriaco*", clădită într'un stil corcit, are o fațadă foarte frumoasă cu arcuri gotice și niște trepte înalte, pe a căror platformă de sus, se odihnesc doi lei de piatră, destul de nepriceput lucrați. Interiorul bisericei e foarte vast, totul e ținut în proporții mari; o îngrămădeală mai mult de bogății, decât de obiecte de valoare artistică. Singura bucată de o valoare excepțională este o icoană mare dăruită de pictorul Podesta. Icoana înfățișează cu un natural uimitor chinuirea unui sfânt al cărui nume-mi scapă, dar desigur e bine fixat în pomelnicul sfinților martiri.

Mai departe, sunt frumoase de văzut, criptele destul de numeroase ale unor fețe prea sfințite, cari odihnesc în ele. Biserica subterană foarte veche, are și relicvii prețioase. O mulțime de morminte cu inscripțiuni, chipuri de sfinți, ciopliți în piatră, aruncați aici, după ce nemilosul dinte al timpului cât și buzele sărutăcioase ale credincioșilor le-a ros aproape de tot. Le-a trecut timpul, fac niște fețe foarte strâmbe în carcera lor umedă. Adăugând și turnul cu clopotele „*il campanile*" care stă izolat în

vasta curte a bisericii, am terminat cu catedrala „*San Ciriaco*".

Coborând în vale pe alte străzi, ajungi în piaţa bisericii *S. Domenico*, o biserică foarte veche, tot în acelaşi gen ca *S. Ciriaco*.

Aici în mijlocul unei treptării monumentale, care te duce la întrarea bisericii, tronează pe un soclu, enorma statue a papei X. sau Y. al XII-lea sau al XIII-lea împărţind serios binecuvântarea sa, cu o mână, căreia din nenorocire i s'a rupt un deget. Nu face nimic. Jur imprejurul bisericii, se ridică case negre, vechi, înalte cu o mulţime de etaje şi cu o înfăţişare de decoruri teatrale.

In general, multe străzi din Ancona sunt aşa de strâmte şi bizare, încât noaptea mai cu seamă, fac o impresie urâtă asupra omului. Iţi aduc aminte vrând nevrând de câte o descriere romantică, „Contele de Monte Cristo", „Misterele Anconei", etc. etc. In ori ce moment te aştepţi să-ţi iese în cale „o manta neagră" sau să descoperi „la lumina slabă a unui felinar de stradă palida figură a unei scăldate în sânge"... Doamne fereşte!

Dar Ancona are şi străzi frumoase, largi, mari, cum este d. ex. strada „*Vittorio Emanuele*" o adevărată stradă modernă, cum nu găseşti decât în capitalele mari.

Intre minunăţile oraşului sunt demne de văzut biserici ca: *San Francisco, Chiesa Santa Maria, S. Agostino*, apoi *La loggia dei Mercanti*, cu coloanele, arcadele, turnuleţele şi statuetele sale puţin comune. „*Piazza del plebiscito*", „*Teatro delle Muse*", „*Pallazzo Provinciale*" deasemenea merită să fie văzute. La capătul străzii „*Vittorio Emanuele*" este întinsă piaţa publică cu alee de pomi şi cu impozanta statue a bărbatului de stat Cavour, care-şi reazămă mâna stângă pe o carte, pe a cărei faţă se citesc cuvintele: „*Italia unita*". Soclul poartă inscripţia: „*A Camillo Benso di Cavour, la provincia e la citta di Ancona*". Nu departe de Ancona, trecând prin desfătătoarele împrejurimi ale oraşului, ajungi la orăşelul *Santa Maria di Loretto*, un loc de pelerinaj din cele mai sfinte ale catolicilor. La Mânăstirea din Loretto, vin mulţimi nenumărate de schilozi şi prăpădiţi cari speră să fie vindecaţi de sfânta Maică făcătoare de minuni, căci puterea ei e mare! Şi cum n'ar fi făcătoare de minuni când ea a venit de pe sfântul pământ cu sfânta casă cu tot, adusă de îngeri?! Aceasta este tradiţia locului şi astfel sunt povestite faptele şi în broşuri tipărite şi răspândite în lume, cu permisiunea bisericii. Biserica în care se găseşte şi acum „Sfânta casă căzută din nori" e într'adevăr foarte frumoasă; şi fântâna din piaţa Madonei deasemenea e executată cu multă pricepere artistică.

Populaţia Anconei, cu excepţiunea unui număr însemnat de jidani, este pur italiană. Caracterul anconezilor e aproape acelaşi ca al tarantezilor, poate numai ceva mai puţin sgomotos. Tipurile variate cari le vedem, sunt şi aici mai aceleaşi ca la Taranto. Aici însă avem parte să cunoaştem întreaga populaţie mai de aproape. Tot timpul zilei, este asediată „*Elisabeta*" de nenumărate bărci, cari aduc curioşi la bord. Intrarea e permisă tuturor. Tuturor cari întreabă din barcă: „*Permesso, Signore?*" li se răspunde: „*Favorisca! favorisca!*» Tumultul e câte-odată aşa de mare ca în biserică la mormântul lui Christos, unde fiecare vrea să-l sărute. E nostimă priveliştea când vezi că, fie-care vrea să-şi bage nasul în câte o oală de bucătărie, prin cabinele ofiţerilor şi mai ştiu eu unde, exclamând necontenit: „*Ma, che bellezza!... Che pulizzia!*" (Dar, ce frumseţe, ce curăţenie). Şi sunt fericiţi cu toţii că au văzut. Pleacă încântaţi.

Intre nenumăraţii oaspeţi cari-i avem, să nimereşte adesea şi câte-un episcop cu vederi mai înaintate, câte-un general românofil, apoi nenumăraţi nobili, conţi şi contese, marchizi şi marchize de cari nu duce lipsă Italia. S'a întâmplat chiar să cunoaştem o contesă cu numele Marchezi şi o marchiză cu numele Contelli. Ş'apoi baroni!? Al doilea-treilea om e baron. Poporul de rând, de-şi lipsit de titluri, are o expresie de noblete şi o înfăţişare pitorească.

Istoria spune că, Ancona a fost fondată de Siracuzeni, cari îşi căutau scăpare de persecuţiile bătrânului Dionisios, pe la 380 a. Chr. „Ancona" vine dela „gonos" pe greceşte (cot). Numele şi l-a luat astfel, fiindcă e situată chiar pe cotul coastei estice a Italiei. Pe timpul Romanilor Ancona se bucura de un mare renume comercial şi industrial; coloraţia purpurei se ştie că ar fi fost aici în floare. Traian a

făcut o mulțime de lucrări însemnate aici, lărgind considerabil și portul.

Invaziile Goților și Longobarzilor au supărat adesea Ancona. După multe gâlcevi, izbuti în timpurile mai noui, papa Clementin al VII-lea, să anexeze Ancona la provinciile papale. In 1790 se fac Francezii stăpâni pe Ancona. La 1799 o iau Austriacii și Rușii, iar la 1805 cade din nou în mâinile lui Napoleon. Mai devine de aici înainte posesiunea Neapolului, a Papei, a Austriacilor, ia parte la revoluția națională din 1859 și în fine la 1861, se încorporează la Italia unită. In timpul din urmă, deveni Ancona o garnizoană din cele mai puternice, cum este și acum. Are o mulțime de forturi și întărituri. Din punct de vedere comercial Ancona este importantă, fiind singurul port pe coasta de Est a Italiei, între Brindisi și Veneția.

După câteva zile de ședere, ancora e ridicată și totul e gata pentru a lua drumul spre Veneția. Avem parte de o mare bosumflată și de astă-dată; dar numai ziua întâi, pe măsură ce ne apropiem de Veneția, valurile cad și încurând nu se vede jur împrejur decât o imensă oglindă în care se reflectează cerul și catargele unor corăbii care se zăresc în zare.

Omul din arbore anunță că se zărește uscatul înainte și că vede mai multe „mogâldețe" albe la orizont.

Ce să fie?

Este chiar coasta joasă a Veneției cu mogâldețele albe, cari sunt turnurile diferitelor biserici. Suntem deja foarte aproape; chiar și „pilotul' pe care l-am chiemat prin semnele ridicate în vârful catardului, vine cu barca la noi, îl luăm la bord și cu ajutorul său, găsim căile de apă suficient de adânci, pentru a putea înainta.

Veneția

„*La regina del mar*", cum zic venețienii, își merită întradevăr numele. Multe bune și frumoase am auzit spunându-se de Veneția, o știu cântată de atâți și atâția poeți, descrisă de atâția călători, desemnată, pictată și fotografiată de nenumărați artiști, — ei bine, toate încercările de a reda Veneția măcar pe jumătate, sunt zadarnice, și nimeni altul decât chiar „Regina Mărei" nu e în stare să vorbească sufletului și să-l farmece cu deplinul adevăr! Suntem ajunși în canale. Facem drumul pentru a ajunge în canalul „*Giuddeca*" ca să ancorăm în fața pieței „*San Marco*", unde ni s'a destinat cu o deosebită gentileță un loc.

Ce priveliște Doamne!

De unde să începi a-ți sătura ochii?

Ce nu e frumos în acest loc al farmecului?

Case frumoase, grădini încântătoare, gondole grațioase, cari ies din apă pentru a se oglindi din nou, astfel că toate par duplicate în frumsețea lor.

Abia suntem ancorați și deja nenumărate gondole ne acostează. Gondolierii în costumele lor originale, strigă cât îi ia gura, oferindu-și fiecare serviciile.

Vioiciunea îi caracterizează pe adevărații venețieni. Banul aruncat cu dare de mână de către străinul vizitator îl iuțește pe venețian. Ori care „Giulio", „Umberto", „Carlo", „Pietro", pentru câți-va gologani, te plimbă o oră întreagă cu gondola lui.

In prima plimbare cu gondola, ai deja ocazie să guști cu toată inima din farmecul Veneției. „*Gondola*" este o barcă neagră, lungă din cale afară, având formele cele mai elegante posibile. Capul dinainte, este armat cu un pieptene mare de oțel lucitor, având o coamă și vre-o șapte dinți bine rariți. In mijlocul gondolei sunt așezate fotoliurile foarte comode, în cari poți sta tolănit ca un pașă, iar coada gondolei frumos arcuită, se termină print'un cârlig de fier întors. Gondolierul stă în picioare la coada gondolei, de unde își mânuește vasul cu o abilitate înăscută. Plimbarea este o plutire lină cu un ușor legănat, pe care nu-l pot avea celelalte tipuri de bărci. Cu aceste gondole străbați unde poftești, în oricare canal, căci canalele sunt adevăratele străzi ale orașului.

Veneția este zidită pe 118 insule separate între ele numai prin mici canaluri, cari sunt 147. Cel mai mare este „*Canal grande*" care șerpuiește prin întreg orașul în forma unui „S". Comunicația pe uscat între insule se face peste 450 poduri de piatră în cea mai mare parte. Cel mai frumos dintre aceste poduri este „*Ponte di Rialto*" care are pe ambele sale arcuri câte un șir de prăvălii cu mărunțișuri. In interiorul insulelor se poate circula peste tot, pe niște înguste trotoare cari merg dealungul caselor. Trăsurile și caii nu sunt cunoscuți în Veneția decât din povești, dar în schimb

mişcarea gondolelor e cât se poate de vie. Prin toate canalele mişună aceste bărci. Gondolierii le mânuesc admirabil şi mai nici odată nu se vor întâlni două gondole cari să se atingă cât de puţin, chiar şi în canalele cele mai strâmte şi cotite. E o plăcere de nedescris aşa o plimbare cu gondola. O tăcere mistică domneşte în aceste străzi de apă cari şerpuesc între casele înalte ale oraşului, nimic nu se aude, afară de zgomotul lopeţii gondolierului.

Casele sunt zidite pe stâlpi puternici bătuţi în pământ, la adâncimi considerabile, în teren solid.

Dintre nenumăratele pieţe ale Veneţiei cea mai frumoasă este piaţa *San Marco*, care nu are pereche în lume. Aici ai ocazie să i vezi adunaţi pe toţi străinii cari petrec în Veneţia, dar şi pe toţi veneţienii cari petrec pe seama străinilor.

Dintre străzile uscate ale Veneţiei este cea mai însemnată „*Riva dei schiavoni*“ un cheiu admirabil, care se întinde dealungul canalului *Giuddeca*, de la piaţa San Marco până la arsenal.

De aceste două părţi amintite ne ţinem mai mult; aici este centrul şi punctul culminant al Veneţiei.

In piaţa San Marco se petrece totul. Lumea cea mai elegantă şi distinsă a străinilor se loveşte în coate cu burghezimea Veneţiei. Cine ştie ce ministru în călătorie poate uşor fi călcat pe picioare de cel din urmă negustător. „Don Carlos“ al Portugaliei, care petrece aici incognito, numai el ştie ce puşupite o fi primit pe la muzica de seară. Dar toate acestea nu împiedică întru nimic, ca Veneţia să fie ce este şi ce a fost, de când o tot vizitează miile şi milioanele de curioşi. Soarele dimineaţa, dă pieţii un farmec, cel de prânz altul şi cel de apus iarăşi un altul. Spre seară e neasemănat de drăgălaşă priveliştea, să vezi cum se adună miile de porumbei din cuiburile lor făcute prin ornamentele bisericii San Marco şi se hrănesc din mila admiratorilor. Aceşti porumbei toţi de aceeaşi culoare cenuşie, nu sunt ai nimănui; nimenea n'are dreptul să-şi însuşească vre-unul, cu toate că sunt aşa de blânzi, încât ţi-se aşează chiar pe degete, pentru a mânca din palmă. Adesea vezi câte un mic lord adus la plimbare de doica sa, hrănindu şi micii prieteni cu o adevărată pasiune. Porumbeii îndrăzneţi, doar că nu-l răstoarnă pe bălanul lor binefăcător, aşa îi populează câteodată umerii, capul şi mâinile.

Aspectul cel mai feeric însă îl prezintă piaţa mare seara când e luminată. Are o lungime de 176 m. şi o lăţime de 57 m. în interior, iar unde se deschide de la Campanile spre mare, e de 82 m. Jur împrejur o înconjoară capo d'opere de arhitectură.

Intâi e de admirat splendida biserică San Marco.

Biserica a fost zidită întâi la 830, când s'au adus aici moaştele sfântului evanghelist Marcu; pe urmă a fost transformată de la 1043—1085. In totalitatea sa, este un amestec de diferite stiluri, cu cupole, arcuri şi coloane de toate felurile. Faţada principală are cinci portaluri enorme, deasupra cărora stau etajate două rânduri de colonade cari suportă o galerie; apoi, iară cinci arcuri mari împodobite cu mosaicuri, reprezentând diferite scene memorabile din viaţa sfinţilor. Dinaintea ferestrei mari din centru se înalţă grozavii cai de aramă aurită, despre cari se zice că ar fi aduşi din Constantinopol şi că ar fi făcut cândva parte dintr'un mare arc de triumf al lui Nerone. Faţada de Nord e bogată în basoreliefuri, iar pe faţada de Sud există mosaicul Madonei şi o coloană de porfir; aici se publicau pe timpul dogilor legile rebublicei.

Şi interiorul bisericii este splendid; întâi treci printr'un coridor care înconjoară biserica pe trei feţe toţi pereţii sunt inţesaţi de mosaicuri neîntrecute, reprezentând fel de fel de scene biblice. De mare valoare artistică sunt apoi uşile de bronz ale întrării, care te conduce în minunata casă a Domnului. La vederea atâtor şi atâtor splendori adunate aici şi rămase din vremuri, din locuri şi de mâini atât de diferite, te apucă uimirea. Aici vezi opt coloane splendide de marmoră, aduse din Ierusalim, acolo un mosaic din sec. al XI-lea, dincolo unul din sec. al XVII-lea. Aici o bucată de cutare, dincolo alta de cutare maestru celebru. La altar, renumita „*Pala d'oro*“ o gojgoge-amite“ icoană de aur masiv, cu sfinţi şi pietre de o valoare nepreţuită, aici o criptă cu moaştele sfântului Marcu, dincolo mumia sfântului Isidor adusă dela Chios la anul 1125, ici colo câte o capelă apendice, fie care având şi scumpeturile şi minunele sale. Poţi vedea şi un pahar de cristal acoperit

cu un capac de aur, conţinând chiar sânge de-a lui Cristos, bucăţi de lemn din crucea Mântuitorului şi multe alte minuni de felul acestora, încât ce să mai zici? La urma urmei ieşi buimăcit din biserică.

Peste drum de biserică este înaltul turn cu clopotniţă, renumitul „*Campanile di San Marco*" care apare cel dintâi deasupra orizontului când vii din mare. Clădirea turnului s'a terminat la 1178. Până sus are 37 de pante dulci cotite în spirală, pe aceste se pretinde că s'ar fi urcat Napoleon chiar călare în clopotniţă, şi desigur no fi regretat nici el pano ama încântătoare care se deschide aici. Toată Veneţia, lagunele şi marea se văd desfăşurate ca pe un plan enorm. La piciorul turnului, se găseşte o hală de marmoră cuprinzând diferite bucăţi de artă. De remarcat este apoi turnul cu ceasornicul care serveşte de poartă străzii *Merceria;* şi această clădire bizară e de o mare valoare artistică. Celelalte laturi ale pieţei sunt formate din impozantele edificii ale vechilor şi ale noilor procuratori.

Palatul noilor procuratori, construit la 1584, este acum palatul regal. Toate aceste edificii, împodobesc piaţa cu faţadele lor artistice şi cu arcadele lor neîntrecute. Sub arcade stau înşirate prăvălii lângă prăvălii, cari toate îşi expun într'un mod strident nimicurile lor scumpe şi lucioase. Aici vezile, oglinzi, pahare, serviciuri, mosaicuri, mărgebijuterii, fotografii şi vederi din Veneţia, alături scaune, mese, fotoliuri, lampe, îngeraşi paiaţe „Othelo-ii" şi „Desdemone', de lemn sculptat alături iar aşa, în vecini tot aşa, obiecte de lux şi iarăş obiecte de lux.

A mai rămas în fine monumentalul palat al dogilor. „*Palazzo ducale*" e o clădire superbă ridicată la anul 82[illegible]; se zice că ar fi fost dărâmată şi refăcută de vre-o câteva ori, devenind tot mai frumoasă până ce a fost terminată la 1550. Stilul acestei clădiri este un amestec de stil al renaşterii cu stilul gotic. Etajul de jos este o frumoasă colonadă cu capiteluri sculptate, care suportă restul clădirei. In etajul al doilea este un coridor cu arcade gotice şi în fine un înalt perete acoperit cu plăci de marmoră albă şi roşie. Intrarea principală, făcută şi ornată cu mai multe figuri emblematice de Bartolomeo Buono te conduce în interiorul unei vaste curţi împodobite cu două fântâni de piatră, artistic executate. Mai departe ajungi la scara uriaşilor „*Scala dei Giganti*" făcută de Rizzo. Această scară este ornată cu colosalele statui a lui Neptun şi Mars. Pe una din treptele acestei scări a fost decapitat dogele Marino Fallieri. In sala unde sunt portretele tuturor dogilor, portretul acestui doge este acoperit cu o pânză neagră având pe ea inscripţia, „Traditore della patria". Trecând de scara giganţilor, ajungi în hala coloanelor, de aici apoi urci „*Scala d'oro*" a cărei boltă este bogat împodobită cu aur şi culori. Alături este ghişeul unde se vând biletele de întrare. Prima cameră în care întri se chiamă „*Atrio quadratto*" are un frumos tablou de Tintoretto, reprezentând Veneţia şi dreptatea. Apoi vine „*Sala delle quatro porte*" o sală mare cu patru porţi artistic lucrate; aici între diferite tablouri de valoare este şi unul de Tizian, reprezentând, pe dogele Antonio Grimani aducând omagii credinţei.

La rând vin apoi *Anticollegio*, care este un fel de antreu al sălii tronului, cu tablouri splendide de *Paolo Veronese şi Bassano*. Sala tronului, splendidă şi de o mărime considerabilă, cu pereţii înalţi, împodobiţi cu tablouri de valoare şi diferite alte odăi de primire, de lectură, de arte, de judecată etc La fiecare pas îţi spune ghidul câte ceva uimitor şi-ţi atrage atenţia asupra unui fleac însemnat „*Cine întra pe uşa asta, domnule, era sigur'că nu scăpa necondamnat sau pe locul acesta se citea sentinţa de moarte şi pe uşa aceasta i-se dădea drumul condamnatului la eşafod.* După un timp începe ghidul iarăş: *Pe gaura aceasta domnule, care se chiamă gura de leu, aruncau denunţătorii pârâle, iar acum să mergem să vizităm închisorile.* Iţi arată „podul suspinelor" (*Ponte dei sospiri)* care leagă vechile inchisori cu palatul, şapoi te conduce prin diferitele inchisori la adâncime, negre şi umede. Ghidul aprinde câte un „*cerino*" (chibrit de ceară) în fiecare celulă, unde poţi vedea încă paturile de lemn putrezite de lacrimile atâtor nevinovaţi, cari au zăcut pe ele. Ghidul îţi atrage atenţiunea; „*aici a fost închis fiul dogelui Foscari de însuşi tatăl său, aici Silvio Pelico, aici cutare nobil, aici cutare şi cutare*", şi aşa mai departe, până se isprăveşte cu aceste găuri triste, în care stagnează mucegaiul, şi din cari respiră o mizerabilă icoană a trecutului. In fine te

vezi iarăşi la aer liber şi ai terminat şi cu palatul dogilor.

Vizitările monumentelor Veneţiei se pot face foarte uşor, dar obosesc la urma urmelor facultăţile perceperii dacă se continuă fără întrerupere. O zi petrecută la Lido, o insulă din apropiere, îţi dă forţe noui.

La Lido nu sunt nici muzee nici biserici cari să-ţi înţepenească ceafa privindu-le minunăţiile la înălţime. Aici e verdeaţă, mişcare şi viaţă, cum nu poate fi pe strâmtele străzi ale Veneţiei.

Chiar şi obraznica bicicletă sfârâe prin aleele insulei. La marginea mării se găseşte o mare clădire de vară, compusă dintr'un spaţios teatru, cabine de băi de mare şi o terasă enormă, ridicată chiar deasupra plajei, unde stau pe la mese cei cari nu fac baie şi privesc la cei cari se joacă în apă. E o gălăgie de gâşte! Bărbaţi, femei şi copii de toate vârstele, în tricouri albe, roşii, galbene, negre lipite de corp, fac baie la un loc, ţipând şi chiuind ca turbaţii. Ce de bucurie! Ce de veselie! Ce de încercări de bravură! Ce de spirite şi apropouri galante n'or fi auzind valurile mării? E nostim de tot! Departe nu se duc decât înnotătorii cei buni, ca să arate că ştiu să înnoate, mai spre mijloc stă mulţimea gălăgioasă, între cari şi grupuri mai detaşate de domnişoare şi tineri cu costume eleganţe, la margine de tot, mai mult în nisip decât în apă, petrec copii mici şi diferiţi bancheri cu picioarele scurte şi burta mare, cărora nu le prea surâde apa. Seara se joacă operetă la Lido, sau se aude o muzică bună. Cu un cuvânt, la Lido se râde şi se petrece. Nu de geaba cântă poetul nostru: „Mergi la Lido barcarolă!"

In alte zile poţi vizita frumoasele biserici: *Santa Maria della salute, San Sebastiano, San Stefano, Maria gloriosa dei Frari,* apoi criptele lui *Tizian şi Canova,* etc. Teatrul *Fenice,* teatrul *Malibran,* Academia de pictură şi museul deasemenea merită a fi văzute. Grădina oraşului „*giardino publico*" cu statuia lui Garibaldi este foarte frumoasă. O frumoasă statue este aceia a lui „Vittorio Emanuele" pe „*Riva dei schiavoni*".

Pe „*Canal grande*" sunt foarte interesante şi frumoase palate particulare: „*Palazzo Vendramin*" (în care a murit Richard Wagner) „*Ca d'oro*" (casa Desdemonei) etc.

Gara, podul care leagă Veneţia cu uscatul prin drum de fier, arsenalul militar etc. nu trebuesc uitate.

Cel mai frumos lucru de văzut în Veneţia însă a rămas din vechime şi până astăzi, o serată veneţiană pe apă.

Avem parte să vedem şi serata veneţiană, şi încă pe ce timp splendid, de lună plină!

Este serbare mare pe Cuirasatul „*Morosini*" ancorat în canalul *Giudeca.* Familia celebrului amiral Morosini al cărui nume îl poartă vaporul, este una din cele mai vechi şi mai nobile familii ale Veneţiei. Contesa Morosini din Veneţia, dăruieşte vasului un pavilion naţional de mătase lucrat de ea şi ceremonia acestei dăruiri e şi motivul serbărei de noapte.

Jahtul egiptean al Kedivului „*Mahrusa*" care se află în port, apoi „*Elisabeta*" şi alte bastimente frumos iluminate, iau parte la serată. O cupolă enormă plutitoare, o *galegiantă,* luminată de mii şi mii de pahare colorate poartă pe ea o bandă de muzică instrumentală, iar pe un alt vas, se găseşte corul celor mai desăvârşiţi cântăreţii de operă.

Puţinele, dar încomparabil de bine executatele serenade ale corului alternează cu dulcile accente ale muzicei instrumentale, fascinând complect mulţimea auditorilor, cari urmăresc deaproape muzica, în mii de gondole negre cu câte-un lampion.

Intregul convoi plutitor se îndreaptă spre „*Morosini*", luminat cu electricitate şi focuri bengale. Veneţia apare din negrul nopţii, luminată când cu roşu, când cu alb sau verde, încântând vederile cu un aspect cu totul feeric. Interesantă este însă mulţimea gondolelor cari nu mai au loc în marele canal Giudeca, şi cu toate astea merg toate înainte şi se întorc la urmă, după ce au ocolit „cuirasatul". Serbarea ţine până târziu noaptea; dar cum toate lucrurile au un sfârşit, se isprăvesc şi focurile bengale şi lumânările cele multe, încât totuşi noaptea cea speriată devine stăpână!

Ca istoric al Veneţiei, se ştie că, la anul 452 după Christos, s'au aşezat întemeietorii Veneţiei în lagune, unde-şi găsiră adăpost şi scăpară de urmăririle lui Atila.

Veneţia deveni republică, având de la 697 conducător un duce, numit „Doge“ ales pe viaţă.

Inflorirea Veneţiei datează din timpurile cruciadelor. Pe la anul 1400 era stăpâna teritoriului veneţian, a o mulţime de locuri în peninsula Balcanică, a Ciprului, a Cretei şi a Dalmaţiei. Pavilionul veneţian, cu leul înaripat a lui „San Marco“, patronul Veneţiei, flutura prin toate mările sudice. Puternica Veneţie se logodea în fiecare an, la o zi anumită cu Adria prin dogele ei, care iesea departe în mare, într'o frumoasă corabie numită „*Bucintoro*“ şi de acolo arunca în valuri un inel de logodnă.

Puterea Veneţiei, începe a decade de la 1498, când drumul spre India devine cunoscut. La 1797 cade puternica republică în mâinile Francezilor, la 1805 devine provincie italiană, iar la 1814, Austria înfige ghiara ascuţită în sânul acestei reşedinţe a muselor. şi o ocupă nemţeşte până la 1866, când o dă lui Napoleon al III-lea, care o cedează regatului Italiei.

Astăzi Veneţia este cum era la 1700 şi cum era mai nainte; nimic nu se schimbă, nimic nu se modernizează. Originalitatea veche este riguros păstrată. De altfel, puterea de atracţie i-o împrumută numai şi numai originalitatea sa; de aceea şi vezi furnicând pe aici atâţia lo zi bogaţi, atâţia americani, atâţia pictori şi artişti. Nimenea nu se simte însă aici aşa de bine ca artiştii amorezaţi de frumoasa armonie între natură şi artă; sau ca tinerii căsătoriţi, cari, departe de lumea din care vin, stau mână în mână, pierduţi pe gânduri, privind ceasuri întregi la porumbeii pieţii San Marco.

Da . . . Porumbeii . . .!

Cum însă nici Paştile nu sunt în fiecare zi, aşa nici popasul în Veneţia nu poate dura în veci; într'o bună dimineaţă se aude: „Ancora la post! Maşina încet înainte! Mai iute! Pe drum!“ şi acestea.

Adio Veneţia! Suntem pe drum spre Triest. După o călătorie de scurtă durată, descoperim deja într'o noapte şi luminile electrice ale Triestului, înşirate spre mare dealungul portului. Direcţia e bună, drumul se continuă drept înainte până în dreptul farului portului, unde ancorăm. Noaptea învelește totul, nu se vede nimic până a doua zi.

Triest

Soarele dimineţei îţi arată Triestul admirabil aşezat pe munţii Carsti, cari se ridică în amfiteatru în jurul coastei mărei. Are una diu cele mai pitoreşti poziţii cunoscute, dar după Veneţia, nu mai poate impune decât prin „Geschäfturile“ sale.

Prea multe linii regulate, prea multă simetrie, prea multe linii drepte şi colţuri conştiincios măsurate! Aproape nimic nu-i născut din puterea capriciului artistic. Cu toate că oraşul e mai mult italienesc, dar de când a pus neamţul mâna se cunoaşte. Să-i zicem lucru nemţesc şi pace!

Oraşul se compune din două părţi principale, vechiul şi noul oraş. Vechiul oraş zidit pe „*Schlossberg*“ cu totul neînsemnat, are străzi strâmte şi neregulate. Triestul nou însă, care se întinde dealungul portului, prezintă cel mai modern aspect; străzi largi, lungi şi frumoase, tăindu-se tot în unghiuri drepte. Un canal de aproape 400 metri în lungime şi de 16 metri în lăţime, intră în oraş facilitând corăbiilor de a-şi debarca marfa chiar în faţa magaziilor.

Intre frumseţile oraşului, se numără: piaţa cea mare cu statuia lui Carol al II-lea şi cu o fântână colosală; piaţa bursei cu statuia lui Leopold I-ul; piaţa *Ponte Rosso;* la canal, piaţa *Giussepina* cu frumoasa statue a arhiducelui Maximilian, şi diferite alte pieţe mai mici.

Dintre frumoasele străzi, cea mai însemnată este »*Corso*«-ul, strada „*Aquedotto*“, cu o alee bogată şi câteva cheiuri monumentale.

Dintre biserici: Domul *San Giusto* cu felurite antichităţi, pe „Schlossberg“. *Santa Maria Maggiore* cu frescuri de *Sante* »*Beate Vergine*« şi multe altele dintre cari nu lipsesc bineînţeles şi sinagogile jidanilor.

Frumoase sunt şi clădirile palatului administrativ şi al bursei, numită „*Tergestum*“. Teatrele frumoase şi multe alte clădiri publice solide şi mari.

O deosebită atenţiune merită arsenalul companiei de vapoare „Lloyd“ din Triest, care este unul dintre cele mai mari ale lumei.

Locuitorii sunt aproape toţi italieni, oraşul are aproape 140 mii de suflete, numărându-i şi pe străini. Industria principală constă din construcţii de vapoare şi ma-

şini. Vin apoi fabricile de săpun, bere şi morile de făină, cu un cuvânt „Geschäftul" e în floare.

Nu tot astfel este *Miramare*, la o palmă de loc de Triest. Nenorocitul arhiduce Maximilian a aşezat pe un ţărm stâncos, la marginea mării, dumnezeescul fruct al imaginaţiei sale artistice, palatul *Miramare*". De la intrarea în grădină, până la ultima cămăruţă a zidirei, totul e artistic, frumos şi încântător, totul pare că-ţi şopteşte că: asemenea lucruri nu pot fi chibzuite decât de o inimă bună şi de un suflet generos

Când nimeni din casa imperială nu locuieşte palatul, lacheii în livrea, înmănuşaţi şi raşi de mustăţi, stau la dispoziţia vizitatorilor pentru a le arăta toate apartamentele.

Te conduc prin biblioteca bietului Maximilian, unde stau intacte mobilele, cărţile şi fotografiile de pe mese, precum le-a lăsat el; prin apartamentele de dormit, de joc, de adunări, de vizite, recepţii prin sala tronului, odaia chineză, japoneză, şi odaia principilor, unde sunt portretele tuturor suveranilor de prin timpurile tinereţei lui Maximilian.

Peste tot se vede o profuziune de obiecte de artă, costând desigur sume fabuloase. Parchete, tapete de mătase, şi mobilă luxoasă de cel mai desăvârşit gust artistic, ornează toate încăperile.

In etajul de jos, în odaia lui de lucru, este o enormă fereastră, ascunsă pe margini cu frunze; pe aici se vede peste mare, panorama întregului Triest.

Grădina care înconjoară palatul, e un adevărat paradis, întreţinut tot aşa de bine ca palatul. De atâţia ani de zile, pare că stă gata de a-şi primi creatorul în boschetele cele răcoroase, unde-l vor fi adăpostit de atâtea-ori pierdut în vise. Mexicul i-a fost însă visul cel mai fatal! Maximilian nu se mai întoarce!

De la Triest, ajungem, după o navigaţie scută şi plăcută la Pola.

Pola

Se zice că a fost fondată de Kolhii, urmăriţi de Jason, la 1350 înainte de Christos. Unii zic că s'ar fi chemat totdeauna Pola, iar alţii susţin că-i se zicea şi *„Bella Persia"* pe timpul Romanilor. Romanii au cucerit-o pe la 178 înainte de Christos. Augustus a dărâmat oraşul, fiindcă a îndrăznit să dea ajutor lui Pompeiu, dar fiind rugat de fiica sa Julia, l-a reconstruit, dându-i numele de *„Julia Pietas"*, populându-l cu colonii romane şi făcându-l capitala Istriei.

Pola era în floare sub împăratul Septimius Severus şi se numea *„Republica Polensis"*.

Prin evul mediu, deveni întâi proprietatea bisericească şi apoi trecând prin fel de fel de peripeţii, căzu când în mâna Veneţienilor, când în a Genovezilor şi a Pizanilor, până în fine, la 1797, Austria puse ghiara şi pe aceasta.

Pola, situată pe vârful peninsulei Istria, este un excelent port de război. Baia sa mare şi spaţioasă îl face să fie un port militar de prima ordine, deoarece este accesibil chiar şi celor mai mari vapoare de război.

Inaintea întrării în Pola sunt insulele *Brioni*, cari formează cu continentul canalul *Fasana*.

Peste drum de insulă se ridică vechiul oraş, mascat de piciorul unei coline, care purta în vechime Capitolul şi pe cari se ridică acum un castel din secolul XVII-lea.

Jur-împrejur sunt grupate apoi părţile oraşului nou.

Spre apus şi miază-zi, se întinde frumosul arsenal al marinei de război austriace, compusă din diferite secţiuni în cari se lucrează, şi din diferite magazii enorme.

Din Intreaga Pola nu respiră decât un curent militar. Aproape tot ce este de văzut, este militar. Astfel sunt: docurile marinei, observatorul, în faţa căruia se înalţă în mijlocul unui parc, frumoasa statue a amiralului Tegetthof de Kundmann, apoi deosebitele forturi şi nenumăratele cazărmi.

Clădiri însemnate mai sunt şi primăria, teatrul şi câteva spitale. Frumoase sunt însă monumentele din perioada de aur a strămoşilor noştri Romani. Astfel sunt: *Porta „Aurea"*, un arc triumfal, ridicat de familia Sergilor, împodobit cu două coloane, două baso-reliefuri şi două „Victorii; apoi *„Porta Ercole"* şi *„Porta Gemine"*. Cea mai impozantă ruină însă este colosalul amfiteatru în formă ovală, lung de 137 m., lat de 110 m. şi înalt de 24 metri cu două etaje, conţinând fie-

care câte 72 arcade. Păcat că nu mai există decât partea exterioară! Afară de acestea mai sunt câteva ruine, dar mai puţin însemnate.

Pola, nu produce nimic, n'are nici o industrie marcantă, încât e silită să facă numai importuri.

Intreaga populaţie nu trece peste 27 mii de suflete.

Centrul cel mai de seamă şi viaţa cea mai frumoasă îşi are locul în Casinoul ofiţerilor de marină. Rar se pot întâlni societăţi de ofiţeri aşa de compacte, aşa de bine conduse şi dispunând de fonduri aşa mănoase ca şi Cazinoul ofiţerilor de marină de la Pola

Românii sunt primiţi aici cu multă căldură; se aranjează petreceri în onoarea lor. Veselia e mare şi toasturile ridicate pentu Majestatea Sa Regele României şi Majestatea Sa Impăratul Austriei, sunt urmate de urale nesfârşite, acompaniate de frumoasele imnuri naţionale. Se joacă şi o horă românească, la care iau parte toţi ofiţerii tineri având în mijlocul lor şi pe bătrânul şi simpaticul amiral *Cassini*. Popasul de la Pola se sfârşeşte printr'un mare bal, dat în onoarea Românilor, cari a doua zi dimineaţa la ora 4, cu noaptea în cap, trebue să-şi continue călătoria, luând drumul iar îndărăt spre Constantinopol şi apoi spre ţară.

Marea Neagră de astă-dată, ne primeşte cu desăvârşire turbată.

După mai multe încercări, ne sileştechiar să ne întoarcem în Bosfor, unde mai stăm la ancoră o zi. Dar timpul se îndreaptă. Ieşind a doua-oară din Bosfor, continuăm drumul fără piedici şi ajungem a doua zi dimineaţa la 2 Sep. 1894 la Constanţa, unde punem piciorul pe mândrul pământ al României.

Primăvară....

de Alexandru Bistriţanu

Visul se destrăma în fire subţiri de borangic. Il simţeam pierind pe aripa subconştientului undeva, departe, în tainiţa plină de întunerec a irealului. O fluturare albă îmi lovea insistent pleoapele, cu ciocănaşe moi de petale scuturate. Ochii mi s'au desprins, plini de somn, şi m'au durut când lumina zilei îmi inundă privirea, ca o pretutindenească revărsare de mare. Câteva clipiri repezi mi-au sbătut pleoapele, rănite de sborul alb care-mi risipise visul şi-mi bătuse la porţile ochilor.

In fereastra dinspre grădiniţa cu flori, un soare prietenos de proaspătă primăvară îşi juca vesel razele calde. Parcă-mi zâmbea de farsa ce mi-o jucase, trezindu-mă din somn şi nu ştiu ce m'a făcut ca să citesc, în acest zîmbet, mustrarea şăgalnică a unui vechiu prieten, pe care nu-l mai văzusem de multă vreme:

— Dormi, leneşule, ai? Mi-a trebuit o jumătate de ceas ca să te smulg din braţele moleşitoare ale lui Morfeu. Te-ai lipit ca o iederă de patul acela în care-ai iernat — bursuc — mai bine de trei luni de zile, vîrît între perne şi acoperit până la nas în plapomă şi în două rânduri de pături. Dă-te mai repede jos, huhurezule, şi deschide-mi fereastra, ca să-ţi primenesc odaia îmbicsită de tutun!

Sculatul, la mine, avea dichisul lui. Dura, deobicei, o jumătate de ceas. Dacă nu şi mai mult. După ce reuşiam să-mi alung somnul în mod definitiv — aceasta în urma mai multor întoarceri pe o parte şi pe cealaltă şi a mai multor aţipiri de scurtă durată — rămîneam în mreaja plăcută a unei toropeli conştiente, din care sorbiam cele mai subtile clipe de voluptate. In acest interval, consultam din cînd în cînd şi ceasul, lăsat de cu seară pe noptieră, găsind de fiecare dată ocazia să prelungesc această desfătare matinală, fie fără motive, fie că încercam, cu tot dinadinsul, să mă conving că m'am supus, cu o zi mai înainte, unei munci prea obositoare.

Nu ştiu dece astădată am sărit ca o sfîrlează din pat. Un resort, deranjat pînă atunci, mă împinse, fără răgaz, la fereas-

tra în care-mi ciocănise lumina jucăuşe din grădină. Am deschis-o larg şi valul de primăvară năpădi înnăuntru, umed şi parfumat ca o violetă. L-am sorbit cu aviditate, pînă în adîncul plămînilor simţind cu fiecare respiraţie, pulsaţii de viaţă tînără, străbătîndu-mi toată fiinţa.

Priveliştea de afară mi se deschise, înainte plină de farmec. Sub razele mângăetoare de April, mugurii merilor şi ai cireşilor plesniseră, mijind albul şi trandafirul adolescent al florilor. Liliecii de lîngă stradă îşi împrăştiau mireasma în leagăn uşor de vînt. Pe stratul de curînd săpat, din faţa ferestrei mele, panselele se înşirau multicolor, cu lacrimi de rouă pe catifeaua petalelor.

Mă dojeneam că ignorasem pînă atunci grădina înflorită, cu întregul ei mecanism vital, pus în mişcare de seva pământu'ui înjectată în tulpini. Şi toate primăverile scuturate ale trecutului, cu parfum de foi presate în cărţi îmbătrînite, se luminează, deodată, în amintirea mea. In copilărie aşteptam, cu nerăbdare, topirea zăpezilor murdare, înmugurirea pomilor şi sosirea păsărilor călătoare. Sub streaşina casei părinteşti, dăinuiau de multă vreme câteva cuiburi. Generaţii întregi de rîndunici petrecuseră acolo primăveri şi începuturi de toamnă. Aflasem odată de la tata că fiecare rîndunică, reîntoarsă din călătoria cea mare de peste oceane, îşi regăseşte cuibul. Mi s'a părut atunci că aud un lucru extraordinar, căruia nu-i găsiam explicaţie. Nu-mi puteam închipui cum o pasăre neştiutoare colindă ţări şi mări — distanţe fabuloase şi inimaginabile pentru mine — şi nu greşeşte nici odată cuibul în care s'a desfăcut din ou şi în care a ciripit primele clipe ale vieţii. Faptul devenea şi mai uimitor, gîndindu-mă la păţaniile mele, la rătăcirile prin oras, cînd nu mai găsiam drumul spre casă.

Intr'o toamnă, mi-aduc aminte, am încercat să mă conving de adevăr, urmând un sfat pe care mi-l dăduse tot tata. Spre înnoptat, am aşezat o scară sub streaşină şi m'am ridicat încetişor. Familia de rîndunici se odihnea în cuib, ghemuită şi îngrijorată de schimbarea vremei. Cu inima palpitînd de emoţie, am vîrît mîna în cuib şi am luat o rîndunică. Celelalte trei fiiiră, speriate pe lângă mine. In mînă ţineam o mică fiinţă, în care simţeam svîcniturile repezi asemănătoare cu ale inimii mele. Luîndu i picioruşul, care ar fi vrut să scape din strânsoarea mîinei, i-am înfăşurat un fir de aţă roşie, terminată în două noduri, bine strînse, ca să nu se poată desprinde uşor. Micul meu prizonier îşi luă apoi sborul, buimac.

Intr'adevăr, în primăvara viitoare, cînd m'am suit pe scară, la acelaş cuib, ca să-mi revăd oaspeţii, rîndunica cea cu piciorul înfăşurat în aţă roşie era acolo. Am avut însă o strîngere de inimă. Desfăcînd aţa, în locul ei rămase o rană pe picior. Descoperirea adevărului căutat cauzase rîndunicii o suferinţă, care-mi îndoliă sufletul. M'am simţit tot atît de vinovat ca şi copiii pe care i vedeam chinuind cărăbuşii şi legînd tinichele de coada cîinilor. Părerea de rău m'a urmărit până într'o noapte, când, în vis, rîndunica mi se înfăţişă în întruparea păsărei minunate din poveste, care îl ajuta pe Făt-Frumas în momente grele. Ciripia vesel, şi mă ruga să nu mai fiu întristat. Firul de aţă roşie, pe care îl legasem de picior, i-a servit drept talisman şi a scăpat-o dela moarte, când se afla în ţara scorpiei... Povestea rîndunicii din vis a fost lungă şi nu mi-o mai amintesc...

Cu coatele rezemate de pervazul ferestrei şi cu ochii fixaţi în leagănul liliacilor, unde amintirea se pierdu ca un fum înmirezmat, nici nu observasem că madam Smărăndescu, proprietăreasa mea, începuse activitatea matinală din grădină. De vreo săptămînă, pregătirile de Paşti erau în toiu. După ce răscolise casa, trecând toate odăile printr'o curăţire radicală, s'a apucat să aranjeze grădina. A scormonit pământul, l-a adunat în felurite chipuri şi iar l-a scormonit. O vedeam şi de astădată migălind un strat, aşezată pe un scăunaş.

— Bună dimineaţa, madam Smărăndescu.

— Făcuşi ochi, musiu. Cam târziu, cam târziu.

Vorbele proprietăresei îmi stricară cheful. Cine m'a pus să i dau bună dimineaţa? Mă feream întotdeauna să dau ochii de cucuana aceasta, pentru care aveam o antipatie hotărîtă O ştiam cicălitoare şi rea ca o gură de iad. Nu putea suferi pisicile şi cîinii. Nu tolera să ţiu lampa aprinsă mai tîrziu de ora 11 seara. Işi drăcuia servitoarea de treizeci de ori pe zi. In schimb, îi plăceau la nebunie cafeaua

şi tutunul. Din aceste motive, convorbirile dintre noi erau numărate şi condiţionate de obligaţiunile inerente, pe care le are chiriaşul faţă de proprietar. Nu-i doriam nici odată prezenţa. Dînsa mă căuta odată pe lună, atunci cînd încasa chiria. Farmecul priveliştei, de afară, dispăru subit. Madam Smărăndescu îi strica toată frumuseţea.

M'am aşezat la masa mea de lucru şi am reînceput lectura cărţii cumpărate în ajun dela un anticar. Ochii îmi alunecau dealungul şirurilor de cuvinte, dar gîndurile se pierdeau aiurea, răvăşite şi dezordonate. Freamătul primăverei năvălea, în odaie, în valuri parfumate.

Aşi fi vrut să scriu ceva. Sufletul îmi vibra ca o strună sensibilă de ghitară. Gîndul de a scrie o poemă, în care se cînt sosirea primăverei, îl părăsii însă imediat, găsind motivul perimat, stors de poeţi pînă la ultima picătură de esenţă. Sub o pană măiastră, desigur tema va fi întotdeauna nouă. Eminescu n'a cîntat primăvara. Melancolia sufletului său s'a complăcut în rugina toamnelor mohorîte, cu ploi monotone plînse pe geamuri închise. „Afară i toamnă, frunza împrăştiată..." „Vezi rîndunelele se duc.."

O umbră tăie, fulgerător, lumina ferestrei. A fost probabil o rîndunică. Peste puţin, o auzii pe madam Smărăndescu, vociferînd în curte. Îşi dăscălea servitoarea :

— Adă scaunul din bucătărie şi mătura cu coadă lungă şi dărîmă cuibul de sub streaşină !

Un fior îmi furnică inima. M'am grăbit să privesc pe fereastră şi văzui servitoarea, asistată de proprietăreasă, muncindu-se să strice cuibul de rîndunici, aflat deasupra verandei. Revolta îmi crispă toţi nervii şi isbucnii :

— Ce barbarie e asta, madam Smărăndescu ?

— Hm, îmi dai lecţii ? Nu cumva vrei să stau toată ziua să curăţ veranda de murdăriile rîndunicilor dumitale ?!

Şi, punându-şi mîinele în şolduri, se răsti şi mai înciudată :

— Ş'apoi nu te amesteca în treburile mele. La casa dumitale poţi să faci ce vrei, să-ţi aduci în odaie şi coteneţele cu orătănii Nu uita că aci eşti chiriaş şi mai bine vezi ce faci cu paralele, că uite au trecut trei zile din lună şi de chirie nici gînd!

Îi trîntii fereastra în nas, hotărît mai mult ca oricând să-mi găsesc o gazdă mai cum se cade.

Gestul proprietăresei mă urmărea mereu, ca un coşmar. Prînzul, pe care mi-l trimise în cameră, cu servitoarea, îl înghiţii cu noduri, ca pe o mâncare otrăvită. Madam Smărăndescu este o femee fără suflet, insensibilă la ciripitul rîndunelelor, care au adus primăvara de peste ocean. Bietele păsări vor sbura, îndurerate, în preajma cuibului sfărâmat... Dacă ar fi cu putinţă, le-aşi lua cu mine, departe, ca să-şi facă un cuib la gazda cea nouă...

Tolănit pe divan, am redeschis cartea cea veche cu litere cirilice şi-am descifrat câteva pagini. Umbre negre începură să treacă din nou, în faţa ferestrei cu reflexe roşietece de amurg. Cele două rândunici munceau din nou, ca să nu le apuce seara. Pe dinaintea mea se transporta materialul de construcţie, purtat în ciocul păsărilor — cărăuşi şi zidari. In acelaş loc, de deasupra verandei, un nou cuib mijea, ca o speranţă. Am stat îndelung şi am privit, cu o curiositate pasionantă, sârgul zadarnic al rândunicilor, care nu înţeleseră răutatea omenească. Glasul proprietăresei ţipă stident în calmul violet al înserării. Aceeaş mătură cu coadă lungă îşi întinse, hidos gâtul sub streaşină. Fărîma de cuib se prăvăli, umedă, pe ciment . . .

Am ieşit apoi în oraş, cu neguri în suflet şi am colindat casele până noaptea târziu. M'am reîntors, oarec m mulţumit că isbutisem să-mi angajez o locuinţă nouă.

In dimineaţa următoare, razele soarelui îmi bătură de timpuriu în geamuri, mai cald şi mai mângâetor de cât în ajun. De data aceasta, vechiul prieten parcă-mi spunea :

— Scoală-te şi mută-te mai repede din casa asta.

Deschisei fereastra şi mirosul de liliac îmi gâdilă plăcut nările. Imi părea rău că părăsesc grădinuţa cu pansele şi zarzări în floare, împrejmuită cu gard de lilieci. Era, dealtfel, singurul regret, pe care-l aveam atunci, în pragul plecării. Voi regăsi oare şi dincolo aceeaş primăvară, acelaş soare ?

Firul gândului se curmă, deodată, rupt de un sbor cenuşiu, venit liniar din înălţime, trecut prin fereastră, deasupra capului meu şi fâlfâit, speriat, înăuntrul camerii.

Cu fărâme din aurul soarelui în ochi, rândunica, isbită de întunerecul odăii, se lovi puternic de pereţi şi fâlfâitul foşni, greoi, dealungul peretelui, până jos, pe podea. Fără cuib fără adăpost, îmi ascultase chemarea şi venise s'o iau cu mine, s'o duc la altă casă, sub o altă streaşină . . .

M'am apropiat şovăind şi, cu răsuflarea strânsă am ridicat-o încet, de jos O aveam în palmă, caldă, cu tresăriri vagi de aripă. Din capul mic şi cenuşiu se prelingea o dâră de sânge, subţire ca firul de aţă roşie, pe care-l legasem odată, în copilărie, de piciorul unei rândunici călătoare . . .

Poeme în proză

de Const. Rîuleţ

Toc! Toc! Toc!

„Toc, toc, toc,
„Te rog deschide!
„Cine bate?
„O frunză moartă".

Cântec japonez.

Ai auzit, la fereastra ta, în taina nopţii sbuciumate, prin păianjinişul visului:

— Toc! Toc! Toc!

Era cadavrul unui suflet. Ai prins de veste?

Şi, din mijlocul unei vagi nelinişti, sau brusc deşteptată din somn, ai întrebat:

— „Mais qui frappe?"

Sau nu i-ai dat nici o luare aminte şi ai tăcut — din datorie?

Era un sol, rupt dintr'un cântec japonez sau dintr'o inimă iubită — şi tu n'ai voe să primeşti.

Erai singură, adâncită în gânduri, cum îţi stă atât de bine supt coroana de păr negru — căci somnul nu voia să te prindă, sau fugise, gonit de alt zeu, mai mic, mai fraged şi mai drăgălaş, dar mai puternic.

Singură şi, totuşi, întovărăşită de imagina supusă şi nedespărţită a acelui pe care l-ai pierdut — imaterială, dar vie, stăruitoare...

Dragostea noastră curată, chinuită, dar frumoasă ca albăstrul închipuit al cerului senin, a rămas aceiaşi, pururea aceiaş, eternă ca neperitoarea durere, care trăeşte înfiptă în carne, în fotografii, în scrisori, în filme, în plăci muzicale, şi în văzduh, chiar şi după ce omul a murit.

...Oh, dragostea noastră ideală, pe care au cântat-o poeţii, pictorii, sculptorii, şi gândurile noastre curagioase!

Nu se poate să nu fi auzit în liniştea camerei tale:

„Toc! Toc! Toc!

„Ouvrez, je vous prie!

A bătut mai încet decât o frunză moartă, mult mai încet, mai uşor decât un fâlfâit de foae ruginită — dar tot a cerut să-i deschizi: ar fi vrut să între, te-a rugat.

...Dar tu nu i-ai deschis — chiar dacă ai fi vrut să afli cine bate, să te convingi că nu este cel de care te temi!

...S'a învârtit în loc, vântul a purtat-o, poate, o clipă, ca pe un cadavru de suflet, tăcerea a sărutat-o cu pietate, cum se sărută morţii iubiţi şi, apoi a căzut la pământ, în vreme ce ferestrele tale rămâneau mereu negre, închise şi mute!

A fost un rol, rupt dintr'un cântec japonez, sau dintr'o inimă iubită — cadavrul unui suflet, pe care îl cunoşti:

— Toc! Toc! Toc!

Pisicile

Pisicile albe, pisicile negre, pisicile cenuşii pisicile vărgate... toate au blana moale şi lenească, unghile ascuţite ascunse cu îngrijire, corpul şerpuitor.

Dela ele învaţă femeile frumoase cum să-şi îmlădie trupul, meşteşugul mişcărilor rotunde ce amintesc tainele nopţii în miezul zilei, dela ele învaţă să fie linguşitoare, sfioase, şirete şi crude cu victimele lor.

Bune sau rele, sincere sau generoase, credincioase sau duşmănoase... ori cum ar fi ele, eu le iert totul pentru dragostea nesfârşită ce o arată înnălţimilor. Pisicii îi place să stea pe umeri, pe case, pe arborii cei mai înalţi...

Oamenii, înlănţuiţi, doborâţi de patimi, se tăvălesc pe jos, pe covoare, pe blănuri, în iarbă sau deadreptul în ţărână; ei îşi rostogolesc trupurile goale şi capetele mândre prin glia pe care au călcat-o în picioare cu o clipă mai înainte, fără să le pese de praf, de murdărie, de înjosire.

Pisicile însă pentru dragostea lor, caută înnălţimile pe care adie vântul curat, piscurile, acoperişurile palatelor şi turlele castelelor ce spintecă văzduhul, mângâiate ziua de soare şi noaptea de razele blânde ale lunii.

...Din nouă suflete, câte crede poporul că ar avea pisica, fără îndoială că opt şi le-a adunat de pe vârfuri!

Tâlcul unui vechi tablou

Din ţara 'nvinsă a luat-o pradă
Cum sta frumoasă, mândră şi rotundă
Cosând cuminte, în căsuţa scundă,
Lui deajuns ia fost, atunci, s'o vadă.

Nu-i fuse — aşa uşor să se ascundă,
Cu ea în braţe, să se arate 'n stradă;
Dar, când se duse oastea la paradă,
O ia pe cal şi'n codru se înfundă.

...Şi'n timp ce el o muşcă — aprins de gură,
Mugind de mulţumire pân' la stele
Şi-o strânge 'n braţe până la tortură;

Iar calu-nghite dealuri şi vâlcele;
Ea — ca un fulger — tremurând de ură,
Un junghiu îi vâră 'n piept până'n prăsele.

Const. Rîuleţ.

Candelă de strajă

Călător trudit, din pribegie,
Mă întorc acasă, prăfuit de drum:
Pe cărarea ta, copilărie,
Pe cărarea viselor de scrum...

Te privesc din zări, căsuță albă,
Cățărată 'n soare, pe colină:
Sub cerdac și-agață curpenii în salbă
Viță, ce-mi zâmbești, floare de lumină.

Tu căsuță veche, cu surâs pe buze,
Mă primești la umbra strășinei de țară:
Porți în plete sure nopțile de spuze
Și 'n ochi de ferestre — cer de primăvară —

Pe covorul crud, prin ierbile tăcerii,
Vom păși încet, visând cu luna,
Și-om culege 'n negrul oboroc al serii,
Florile de stele — una câte una.

Și cuprinși de liniște și vrajă,
Vom privi tăcuți în nopți albastre:
Ochiul de LUCEAFĂR — candelă de strajă,
Licărind din cer, la poarta casei noastre.

ION BUZDUGAN.

Sfârșit de poveste

A fost atâta poezie în noaptea când m'ai sărutat
Atâta dor pe buza mea cea insetată de păcat,
Atâta vis în ochii mei cari îți cerșeau iubire,
Și atâta foc în trupul meu aprins de o privire,

N'ai înțeles... Și ce păcat!...
Ai fii rămas un idol adorat,
Ai fii rămas un foc nestins, pe vatra sacră a iubirii
Te-ar fi cântat întreagă poezia firii.

Te văd... O umbră diafană... îmi zâmbești.
Îți aud glasul. O doină din povești.
Dar iată un regisor întunecat, a poruncit:
— Cortina — Și toată poezia s'a sfârșit.

Atunci te văd apari din nou. O altă arătare,
Ce dureros te-asemeni cu fiecare,
Se face ziuă. Un vis s'a prăbușit
Și prima rază de lumină anunță:

„Povestea s'a sfârșit"

MIA MARIAN.

Considerațiuni asupra arhitecturii

de Ștefan Gomboșiu

Adaptarea la condițiunile neprevăzute de existență e totdeuna lentă la un popor, a cărui suflet a fost stabilizat prin influențe ancestrale, repetate timp îndelungat în acelaș sens. Această stabilizare a sufletului său, dă unei națiuni o puternică forță, însă prea întregită această forță poate deveni funestă. Popoarele cari lipsite de maleabilitate nu se pot adapta la condițiuni noui de viață, sunt condamnate la decadență. Adaptarea implică natural achiziția de idei noui, de sentimente noui și în consecință dirijează spre o nouă existență.

Poporul nostru prin așezarea lui, prin împrejurările cari i-au determinat însăși condițiile de viață, și-a fixat în așa măsură caracterul și forța de rezistență, încât schimbările din ultimile decenii au lovit direct în tradiția lui.

Atât literatura și mai ales artele plastice sub acuza unui modernism exagerat, au fost ținute la distanță. Arhitectura modernă a pătruns parcă mai ușor în accepțiunea colectivă, deși schimbările suferite, sunt neasemuit mai mari ca la oricare ramură a plasticei. Natural că atât formele cât și dimensiuuile acceptate de arhitectura nouă, sunt determinate de materialul cu care lucrează. Pe de altă parte pretențiunile de confort impun deasemeni o stilizare, o simplificare a masselor, o nouă conformație și dispoziție a blocului. Dacă problema estetică a realizărilor noui în ar-

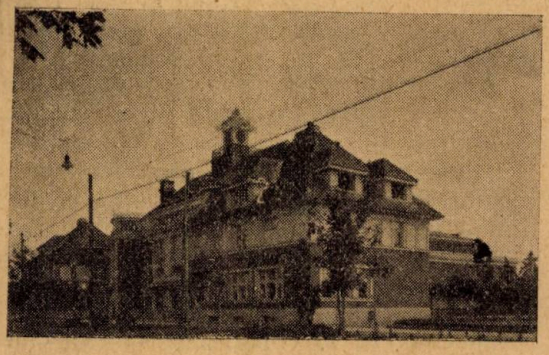

Timișoara. Cinema Capitol.

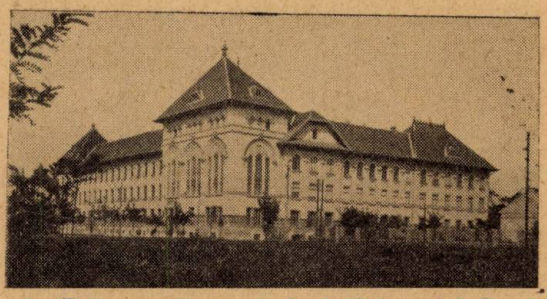

Timișoara. Școala Superioară de Comerț.

hitectură n'a fost rezolvată mulțumitor, cauza e că arhitectura nouă n'a ajuns încă la o sinteză de stil. A căutat mereu posibilitățile și metodele de construcție, cari le permite și mai ales cari le-ar putea permite noul material întrebuințat.

Dacă arhitectura nouă n'a găsit încă formula estetică și nu și-a cristalizat pe deplin stilul, din punct de vedere al confortului pretențiunile au fost satisfăcute.

Se dovedește din ce în ce mai mult că la estetica nouilor construcții, contribuie în foarte mare măsură spațiul înconjurător. Nu detaliile cu o ireproșabilă execuție artistică, nici fațadele cu pomposul aspect clasic; ci coordonarea proporțiilor, a suprafețelor și a blocului cu spațiul înconjurător, dau esteticul construcțiilor de astăzi.

Iată că din aceste motive se naște cea mai serioasă problemă urbanistică. Problemă, care în primul rând trebuie rezolvată ca singura care determină nu numai estetica, clădirilor izolat privite, ci întreg ansamblul, întreg aranjamentul și aspectul unui oraș. Un plan de sistematizare conceput cu multă prevedere și pricepere, un plan care să satisfacă pretențiunile viitorului și nouilor condițiuni de viață, ar trebui să-l aibă fiecare oraș.

Cine a cunoscut Timișoara numai cu zece ani înainte și o privește în aspectul ei actual, își dă seama de desvoltarea pe care a luat-o din punct de vedere edilitar (în ultimii 15 ani s'a dublat numărul clădirilor mari). Te izbește dela primul pas cum pe locurile virane odinioară, se desenează cartiere noui cu spațioase străzi și

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASTRA" SIBIIU

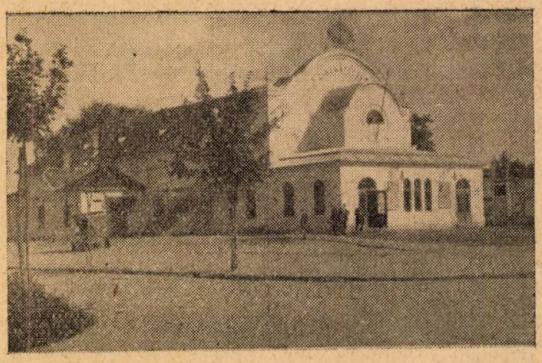

Timişoara :
Vechiul Cinematograf din Cetate, astăzi demolat ; în locul lui s'a ridicat Cinema Capitol.

bulevarde. Felul cum a fost utilizat terenul, împărţirea şi întreg aranjamentul, dovedeşte existenţa unui bineconceput plan de sistematizare. Atât ca estetică cât şi ca motiv de utilitate, ca plasare a diferitelor artere de circulaţie, acest plan satisface pe deplin pretenţiunile unui oraş economic şi industrial ca Timişoara. Dl Inginer arhitect *Adrian Suciu*, şeful serviciului tehnic municipal, şi-a dat perfect de bine seama care e tendinţa şi viitorul acestui oraş. In consecinţă a şi realizat — *planul de sistematizare*, — planul mare al arhitecturii municipiului. Prin acest plan s'a fixat ansamblul estetic al oraşului, s'a rezolvat problema mare a circulaţiei, a igienei, şi a confortului. Grădinile, străzile şi bulevardele spaţioase satisfac pe deplin exigenţele vieţii de azi.

Campania din ultimul timp în favorul arhitecturii noui, a întâlnit desigur opunerea tradiţionaliştilor, cari dacă admiteau arhitectura modernă, îi pretindeau să rămână fidelă măcar spiritului naţional şi tradiţiei. Această încercare s'a făcut mai în toate ţările europene având peste tot acelaş eşec şi lăsând drum liber tendinţelor noui spre aşa numita *„artă spaţială"*.

In Timişoara găsim câteva clădiri, unde s'a încercat adaptarea elementului naţional. Una e *Şcoala comercială*. Discreţia cu care e înbinat elementul arhitectural românesc la această clădire, nu o separă în aşa măsură de aspectul oraşului, deşi are în faţă drept contrast, o clădire de aspect şi confort modern, *cinematograful Capitol*. O a doua clădire mare legată de tradiţie, chiar prea legată de tradiţie şi care ne temem că va produce notă stridentă faţă de aspectul arhitectural al oraşului, va fi *catedrala* a cărei construire a început. Pavilioanele *Şcoalei Politechnice* deasemeni intră în rândul acestor clădiri, cari dacă nu se integrează pe deplin în armonia oraşului, îşi au rostul şi importanţa lor bine definită : de a marca timpul redobândirii drepturilor noastre asupra pământului strămoşesc.

Perioada de încercare, e adevărat, lasă să se vadă că problema arhitecturii noui nu e deloc o problemă relevantă de estetică şi că n'are nimic comun cu o pretinsă „renaştere" în materie de artă, dinpotrivă este mai mult o problemă de ordin industrial şi tehnic. O casă înainte de a fi artistică trebuie să fie locuibilă, confortabilă şi să satisfacă nevoile.

Tendinţele noui au fost favorizate şi mai mult prin apariţia unui nou material, „betonul armat", care mai mult ca toate teoriile abstracte a zdrobit rutina în care se înpotmolise arhitectura. Betonul armat inventat în Franţa pela 1849 de un simplu grădinar din Boulogne, Ioseph Monnier, a trebuit să aştepte aproape 50 de ani până în 1896, când Hennebique construeşte o întreagă casă cu acest nou material. Tehnica rezultată din întrebuinţarea betonului, e încă motivul care îndreaptă arhitectura spre noui experienţe.

Exigenţele economice şi sociale vin să apese cu toată greutatea lor asupra arhitecturii. A trebuit să se procedeze rapid şi raţional. Perioada dela 1918 şi până astăzi este peste tot cea mai fecundă în iniţiative de acest gen. Timişoara poate mai mult ca oricare oraş din ţară, a construit cu un avânt nestăvilit. Fie că a fost favorizată construcţia, de starea economică, de existenţa terenurilor virane şi deja trasate prin planul de sistematizare al serviciului tehnic.

Arhitectura nouă şi-a putut satisface toate pretenţiile. Cu toată lipsa constatată a arhitecţilor capabili şi de puţină creaţie, găsim o serie de clădiri realizate cu destul gust. Evident că spaţiul ce li s'a dat a favorizat mult reuşita estetică a construcţiilor şi datorită acestui fapt avem cartiere de vile, aspectuoase, cu aer, cu lumină şi confort. Municipiul şi judeţul deasemeni au în construcţie câteva clădiri publice de confort modern. In orice caz problema arhitecturii noui la Timişoara a

fost rezolvată mai mulţumitor ca oriunde adaptându-se, poate în prea mare măsură, acelor idei universale către care tinde noua mişcare.

Convingerile că epoca individualismului a dispărut, că arta de a zidi stă pe baze şi idei universale, că un particularism local sau regional nu e posibil şi că o intensă activitate trebuie desvoltată pentru a creia o opinie publică, capabilă a înţelege ideia de bază pe care se poate spera, că vom vedea născându-se arhitectura nouă, — a preocupat şi preocupă pe arhitecţi.

Reuniţi în congres internaţional, arhitecţii novatori, aparţinând tuturor ţărilor, au publicat în 1928, o importantă declaraţie care în acelaş timp e un manifest artistic şi social, prin care ei afirmau: *Unitatea lor de vedere asupra concepţiunilor fundamentale ale arhitecturii.* A construi — spuneau ei — este o activitate elementară a omului care este intim legat de evoluţia şi desvoltarea vieţii umane. Datoria arhitecţilor este de a se pune de acord cu orientarea epocii lor. Operele lor trebuie să exprime spiritul timpului lor. Ei se împotrivesc deci categoric de a întrebuinţa în metoda lor de lucru principiile cari au putut anima societatea de ieri; ei dincontră vor afirma necesitatea unei concepţiuni noui a arhitecturii, satisfăcând exigenţele spirituale, intelectuale şi materiale ale vieţii prezente. Conştienţi de transformările profunde aduse în structura socială de maşinism, ei recunosc că transformarea vieţii sociale, determină fatalmente o transformare corespondentă a fenomenului arhitectural.

Oprindu-ne în acest punct şi privind lucrurile prin prisma specificului sufletesc al unui popor. Ne întrebăm dacă poporul respectiv va putea accepta întru toate ideile universale pe cari încearcă să se bazeze diferitele concepţii de viaţă şi creaţie. Şi dacă în asemenea împrejurări spiritul naţional nu-şi are importanţa lui şi se poate atât de uşor neglija ?

Civilizaţia unui popor se bazează pe un număr mic de idei fundamentale. Din aces e idei derivă instituţiile, literatura şi arta sa. Devenite după timp îndelungat erori evidente pentru spiritele instruite, aceste idei rămân pentru mulţimi adevăruri indiscutabile, continuându-şi opera în massele adânci ale mulţimilor. Dacă e greu a impune o ideie nouă, nu e mai puţin uşor a distruge una veche.

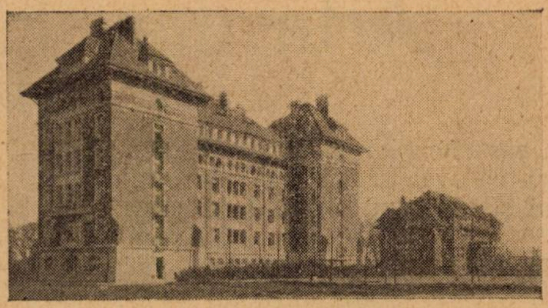

Timişoara: Şcoala Politechnică (Căminul şi Cantina Studenţilor).

Omenirea totdeuna se leagă cu disperare de ideile moarte, de idolii morţi. Importanţa socială a unei idei n'are o altă măsură reală decât puterea ce o exercită asupra sufletelor. Cuprinsul ei de adevăr şi eroare nu prezintă interes decât din punct de vedere filosofic. Când o ideie adevărată sau falsă a pătruns în mulţime în stare de sentiment, toate consecinţele cari decurg apoi, trebuiesc îndurate.

Spiritul poporului nostru abia unificat, din cauza firii şi mentalităţii, e stăpânit de multe idei false trecute în stare de sentiment. E nevoie ca unificarea să fie complectă, să se distrugă orice diversiune spre a nu cădea victimă popoarelor mai omogene. Această unif care nu se mai poate face astăzi decât prin fuziunea sufletească şi prin ridicarea la potenţial a manifestărilor spirituale, cari să străbată până în cele mai ascunse colţuri ale ţării Datorită unei asemenea fuziuni, vom sfârşi prin a câş iga cu temeinicie cele trei baze fundamentale ale sufletului unui popor: sentimente comune, interese comune şi credinţe comune. Când o naţiune a ajuns la acest punct, un acord trainic va uni totdeuna membrii săi, în faţa tuturor chestiunilor grave şi nici o neînţelegere serioasă nu se va naşte în sânul ei.

Această legătură comună de sentimente, credinţe şi interese, creată prin cultură şi educaţie naţională, dă constituţiei mintale a unui popor — identitatea şi fixitatea — asigurându-i în acelaş timp o putere imensă.

Pierzând sufletul naţional, desagregarea poporului urmează şi e inevitabilă.

Arta dnei Elena Kraus

de Aurel Cosma junior

In casa familiei Mocioni din Str. Eminescu, îşi avea sediul una din cele mai vechi şi cunoscute firme din Cetatea Timişorii: prăvălia de mobile şi obiecte de artă a bătrânului Armin Kraus. In mediul acestui magazin se făurea gustul pentru artă a copiilor săi. Elena Kraus îşi petrecea tot timpul în prăvălia tatălui ei, desemnând schiţe fie după obiectele de artă ce erau acolo expuse, fie scene şi mişcări pe cari le prindea din lumea trecătorilor. Ii plăcea să desemneze mai ales colţuri caracteristice din Timişoara de altădată. Elena Kraus era autodidactă. N'a urmat nici o şcoală de belle-arte, nu s'a lăsat influinţată de nici o direcţie sau curent artistic, ci singurul ei îndrumător era talentul.

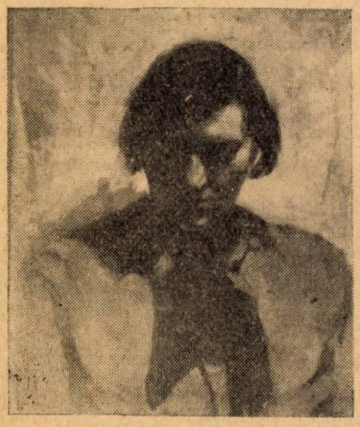

ELENA KRAUS
Portret pictat în uleiu de soţul ei Andrei Littecki

In arta bănăţeană Elena Kraus ocupă un loc cu totul aparte, fiindcă lucrările ei, cu evidentă aparenţă de originalitate, atât din punctul de vedere al concepţiei, cât şi în ceeace priveşte technica lor, aproape toate poartă nota caracteristică a personalităţii ei artistice. In desemn a ajuns la o perfecţiune uimitoare. Peisagiile ei lucrate în tuş sau cu creionul, prin infinitele efecte de nuanţe grafice şi prin contrastele dintre lumină şi umbră, ne arată cu câtă pricepere ştie să armonizeze fondul alb cu diversele tonuri de negru, ca să dea tabloului o expresie apropiată celui făcut în culori.

Domeniul în care se manifestează talentul ei cu toată amploarea şi în care este neîntrecută, e arta de a reda peisagii sau orice alte subiecte picturale în cusătură de

Elena Kraus. Desemn.

lână colorată. Dacă priveşti tablourile ei compuse din fire de lână, ai crede că sunt adevărate picturi lucrate în pastel. Firele de lână înlocuiesc doar liniile de creion colorat.

Are foarte multe lucrări de compoziţie pentru nuvele şi poveşti, are studii şi schiţe figurale, dar cele mai interesante şi ca-

Elena Kraus. Desemn de studiu.

Elena Kraus. Procesiune. (Compoziţie în lână colorată).

racteristice, desemnuri sunt inspirate de diferite aspecte ale vieţii sociale.

Publicul timişorean nici nu bănuia că fiica cetăţeanului Armin Kraus îşi pregătea în taină o carieră artistică. Elena Kraus n'a urmat altă şcoală în afară de clasele secundare dela şcoala civilă. Deaceea în 1921 a fost o adevărată revelaţie pentru publicul de aici, când, luând parte la o expoziţie colectivă organizată de artiştii timişoreni în localul bursei „Lloyd", a prezentat o serie de lucrări, a căror succees a fost o garanţie sigură pentru cariera ei artistică. Avea atunci 21 de ani. După aceea se căsătoreşte cu pictorul Andrei Littecki din Satu-Mare. Această căsătorie îi deschide orizonturi noui de manifestare. Colindă împreună cu soţul ei pitoreştile regiuni ale Ardealului de nord, mai ales ţara Oaşului, şi schiţează cu creionul tot ce găseşte interesant şi frumos. De atunci vieaţa ei artistică se leagă de cea a soţului ei. *)

Din timpul acela datează seria gravurilor: „*Unter Gottes Himmel*" şi „*Gedanken bei einem Gabe*" însoţite de text. Sunt gravuri de o fineţă rară, iar manuscrisul care le explică desvăluie talentul ei şi pentru literatură.

Ia parte la toate expoziţiile soţului ei şi în afară de desemnuri mai expune şi compoziţii din lână colorată, cari au cucerit pretutindeni juste admiraţii. Este genul ei de creaţie artistică pe care l-a cultivat cu predilecţie şi care i-a adus multe succese. Printre aceste tablouri cusute se află: „*Procesiunea*", „*Răsăritul*", „*Noaptea*", şi alte subiecte, cu efecte cromatice, scoase din vieaţa poporului din ţara Oaşului.

Compoziţiile de lână reclamă o technică specială, grea şi migăloasă, un desemn desăvârşit şi o pricepere de armonizare a di-

*) Vezi în Luceafărul" nr. precedent articolul „*Pictorul Andrei Littecki*" de Aurel Cosma junior.

Elena Kraus. Desemn de studiu.

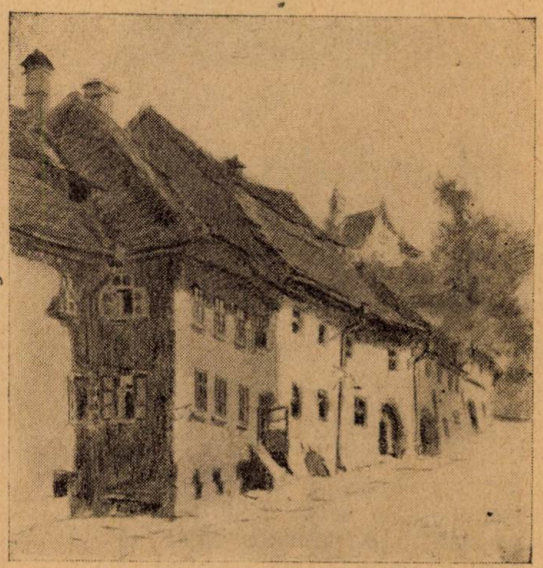

Elena Kraus. Stradă din Sighişoara (desemn).

verselor nuanţe de fire, cari prin aşezarea lor dau coloritul adevărat al tabloului.

Elena Kraus a făcut o mulţime de lucrări pentru ilustrarea revistelor şi cărţilor literare. Astfel, în timpul războiului mondial când nu veneau reviste de modă din străinătate, ea desemna modeluri pentru Salonul de modă Kinsky din Timişoara. Anul trecut a ilustrat mai multe cărţi de literatură maghiară apărute în editura „Helikon" din Cluj, precum şi volume scoase de scriitori, cum sunt de exemplu versurile poeţilor Bartalis şi L. Tompa. Iar acum ia parte cu 20 de desemnuri şi 12 ilustraţii colorate la un concurs universal în New-York pentru ilustrarea unei poveşti „Căldarea de aur" de scriitorul L. T. U. Hoffmann.

Mai sunt de amintit minunatele ei desemnuri tăiate în linoleum şi portretele. Totuşi, oricât de variate şi de largi să fie câmpurile ei de activitate artistică, preferă tuturor genurilor de artă desemnul, preferă să lucreze cu creionul.

Sborul din colivie

— Aveam robită 'n mine Primăvara
de tulipani, de frunze dela tropic
şi de bujori ce-şi scânteiază para
pe-o unduire de tărâm utopic.

Dar n'o mai am. Jucând rubine'n sânge,
pieri, cu jertfa ei de chiparoase,
în astă dimineaţă care-mi plânge,
cristal, pe ochelari cu rame groase.

Se cuibăreşte-acum în miez de muguri.
Străin şi gol privesc cum desfăşoară
Viaţa-împlinind solare cruguri —
în pi ţă orientală, moi covoare.

P. BOGDAN.

Din ciclul „Cântecele ciobăniţei" *)

Eu am născut tot neamu-acesta:
Flăcăii munţilor cu brazi.
Eu am născut şi ieri şi azi
In vieaţa neamului, robita.

Eu ciobăniţă peste-avânturi,
Slobod din ţarcul putrezit,
Veleatul nou, neîmblânzit,
Şi-i dărui drumul desrobirii...

Eu am grăit şi vorba nouă,
Izvor înv eci nemai secat,
Şi curcubeu neadăpat,
Am abătut să bea din mine—

*

Am spălat lăne oilor
In apele izvorului de sub dâmb—
Am chemat trăznetele noului suflet,
Să mistue veacul strâmb.

Voi pune feciorilor
Cuţitul la carâmb;
din lâna creaţă a miorilor
Voi face plesne
pentru semnele resmeriţei.

Voi lega aripele
Vigorilor
de glesne
Şi 'n inimă 'mplânt-le-voi clipele
Intâiului avânt.

Voi răscula pentru drepturi noi
Cu rădăcina 'n veşnicii,
Cer şi pământ
Şi neogoiul marilor mei copii!..

Grigore Bugarin

*) Din volumul „Unde se adapă curcubeul", în manuscris.

Cronica Lugojului.

Concertul Sabin Drăgoi

In ziua de 13 Februarie 1936, corul „Crai Nou" din Timişoara de sub dirijarea dlui Lucian Surlaşiu, a concertat în oraşul Lugoj, în cadrul concertelor „Sabin Drăgoi" aranjate pe întreaga ţară.

Primirea ofcială s'a făcut de către corul „Ion Vidu" de sub dirijarea dlui Filaret Barbu, în sala teatrului „Traian Grozavescu". Cuvântul de binevenire din partea municipiului a fost adresat de către dl. Tiberiu Stan subrevizor şcolar, consilier comunal. Din partea corului „Vidu", dl Grigore Bugarin, secretarul acestui cor, a rostit următoarea cuvântare:

Bine aţi venit în oraşul lui Ion Vidu, cântăreţi ai noului crai al muzicei autentic româneşti, Sabin Drăgoi. Cuvintele mele de binevenire îşi au tâlcul lor. Conducerea actuală a corului de un veac „Ion Vidu", a crezut de bine şi a găsit că nu puteţi fi primiţi mai frumos decât atunci când tineretul entuziasmului nou vă întinde mai întâi mâna pentru logodirea sufletelor noi şi tinere. Purceşi din duhul sfintei treimi a lui Brediceanu, Branişce şi Vidu, trebue să ridicăm prezentul pe aripile sufletului înaintaşilor pentru ca să-l facem asemănător cu marele trecut.

Acum, când aduceţi cu domniile voastre o parte din uriaşa creaţie a maestrului Sabin Drăgoi, când peste tradiţia Lugojului, oraşul doinelor, lăsaţi să plutească suflet vechi românesc îmbrăcat în haina nouă a artei lui Drăgoi, ţesută în războiul obi eiului românesc străvechi cât neamul, Lugojul rupe pecetea porţilor lui şi lasă să între vestirea noului crai pe aripi de colină, legendă şi doină românească.

Să ne deschidem sufletele, să le lăsăm să se logodească aşa cum Sabin Drăgoi a ştiut logodi mitul străvechi cu vremea de acum".

Concertul Sabin Drăgoi, a fost o revelaţie. Nu ştiu dacă în muzica autentic românească scrisă până acum, s'a ştiut împleti cu mai multă intuiţie melodia populară cu acordul unei sublime exteriorizări, expresia reală şi în toată adâncimea ei, a psihologiei neamului românesc, Sabin Drăgoi e un om de puternică creaţie. Adânc cunoscător al sufletului poporului, vede până în străfunduri, trăeşte cu sbuciumul sufletesc al întregului neam, pătrunde frumuseţea cea mai ascunsă, domineză vastitatea de frumos a doinei împrăştiată peste zări şi peste piscuri. Coborît în adâncimile colindei, o ridică pe aripile unui acord în străfunduri sufleteşti, până în cerimile frumuseţei dumnezeeşti. In împletirea acordurilor săltăreţelor jocuri „de doi", maestrul Drăgoi exprimă vioiciunea învârtitelor din satele ce-şi crează arta în adâncimi de codru românesc.

Scriu aici, în această cronică a Lugojului, un eveniment de lungă durată.

Tânărul dirijor Lucian Surlaşiu, s'a sârguit să stăpânească melodia şi s'o dirijeze în expresia dată Dacă va pătrunde temeinic sensul artei lui Sabin Drăgoi — şi aceasta cât de curând, dat fiind calităţile de care dispune — şi dacă va mânui bagheta cu eleganţa rustică — (nu arunc acest termen fără să-l judec, există, o astfel de eleganţă grandios exprimată de însuşi maestrul Drăgoi) — pretinsă de re-

pertor, va ajunge un perfect dirijor al operei specifice creiate de Sabin Drăgoi.

Ansamblul coral al corului „Crai Nou" s'a prezentat echilibrat. Cantabilitatea vocilor accesibilă, ca şi dinamica. Pentru un echilibru nestingherit de anumite lipsuri în ceace priveşte omogenitatea singuraticelor voci, vocea altului ar trebui să-şi cunoască întreaga putere şi să nu se lase influenţată de anumite pretenţiuni melodice cari recer un timbru mai plin şi mai cantabil. In tot cazul, dl Lucian Surlaşiu va achiziţiona şi alte elemente noi, la «alt», pentru ca să aibe un cor ireproşabil.

Dintre membrii Corului „Crai Nou" amintesc în treacăt: Dna Süveges o soprană puternică, dnele Putici care împreună cu Milivoi au cântat cu multă expresivitate şi frumuseţe lirică solurile dela „Cucule pasăre Grasă", dnele Flavia dr. Muntean, Ana Golumba, Paraschiva Olariu, Victoria Olariu, Dr. Blându, Arety Dr. Oprişa, Jurjiu, Popa, Goldiş etc. dnii Preot Golumba, Dr. Oprişa, Ing. Cosma, Dr. Balogh bas profund, Maior Haica, Iosif Popa Prof. Jucu, Crişan, etc.

Programul concertului a fost următorul: „Sfânt e Domnul", „Pre Tine tine te lăudăm", „Laie Chioru", „Crişana", „Ca la noi", „Bănăţana", „Rapsodia Bănăţana", „Trandafir de pe răzoare", „Cucule pasăre grasă", „Asta-i Nana dela Brebu", „Doina".

Cronicar.

Cronici Oltene

de Aurel Bugariu

Setea atât de naturală după sublimul artă este anevoios potolită în oraşul de provincie. Viaţa e monotonă şi în afară de cancanurile zilei pare a nu mai avea nimic altceva, pare a fi lipsită de întreaga gamă de manifestări artistice Şi asta — în cadrul mohorît al iernii îi dă apoteoza sumbră de ţintirim. Cetăţeanul zgribulit aruncă lacome priviri pe tabla anunţurilor de spectacole şi conferinţe. Prea arareori pretenţiile lui sunt împlinite. *Conferinţele* din ce's puţine nu prea au nici subiecte noi, care să nu se mai fi perindat încă prin orăşel.

Teatrul cu mediocritatea sa nu mai atrage. Turneele teatrale din capitală sunt rare. Printre municipiile capitale de provincie doar Clujul şi Iaşul au teatru de serioasă factură. *Operă* are numai Clujul, deşi conservatoare sunt şi în Iaşi, în Timişoara şi în Craiova. Nu sunt posibilităţi materiale. Şi atunci tot ce se poate rezerva pentru provincie este izvorît platonic din mărinimie.

Pe acest plan rămân plastica, muzica, folclorul, literatura, deşi ele constituesc temelia unui popor şi ar trebui cultivate la noi azi mai mult decât oricând.

Această fiind starea de lucruri, care ar fi aspectul cultural al provinciei.

Ne ocupăm de Oltenia.

Deşi face impresia unei cetăţi cu porţile înzăvorite — nu-i lipseşte sufletul.

Uneori rămân pentru totdeauna anonimi animatorii. Alteori se conturează precis şi devin figuri reprezentative. Anonimilor li se aduce indirect omagiul. Iar noi vorbim de regulă despre cei cari sub semnătură fac ceeace fac.

Pictură. Printr'o fericită alegere i-a fost dată Craiovei cinstea de a avea întreaga lună a lui Februarie o expoziţie de pictură a *„pictorilor uniţi români şi italieni"*. Sunt lucrări executate de măeştri veritabili de palete consacrate. Au fost bine apreciaţi de craioveni. Au fost reţinute aproape toate pânzele. Nici nu se putea altfel. Erau îmbuchetate capo d'opere semnate de *Jean Stătescu*, răsfăţatul Salonului oficial francez, de *A. Toro şi Pisani* profesori dela belle artele din Napoli, de *Eugen Gorschi* care a fost prezent la expoziţie, de *Andrei Littecki* (minunate vederi din părţile bănăţene) etc.

O interesantă conferinţă a lui *G. Giugiuc* a purtat pe craioveni pe plaiurile florentine în epoca prerafaelită, pe urmele misticului călugăr dominican şi divinului pictor *Fra Angelico*. Dl. Giugiuc este foarte altruist. In fiecare an îşi petrece concediul într'o altă ţară şi se reîntoarce printre craioveni cu sufletul doniţă plină de imaginea şi impresia celor văzute pe unde a umblat. Işi sistematizează materialul se documentează cu multă precizie, îşi procură clişee diapozitive şi apoi anunţă pe concetăţeni că are să le spue ceva. Regretăm că n'am putut asculta comentariile d-sale asupra Elladei, Egiptului, Spaniei. Am avut însă fericita ocazie să-l auzim vorbind despre frumseţea Dalmaţiei şi arta

titanului sculptor Ivan Mestrovici. Iar mai recent despre arta sublimă a lui Fra Angelico.

Dl Giugiuc este un original. Are bun gust şi foarte mult simţământ artistic. Fiecare conferinţă pe lângă clişeele diapozitive proectate pe pânză, e însoţită de muzică adecvată subiectului picturii ori sculpturii despre care se vorbeşte. Este o interiorizare. Clasticizează afinitatea dintre aceste domenii, dintre sunet şi culoare. Prezintă complexul artei! Ceeace a transpus Fra Angelico în tabloul „dincolo de moarte" (sau *„în cer"*) — este realizat şi în muzică de Wagner în uvertura din „Lohengrin".

Dl Giugiuc regretăm că nu deţine o catedră de istoria artelor pe lângă una din Universităţile noastre. N'am avut prilejul nici la lecţiile d-lui prof. Oprescu nici la ale d-lui prof. Tafrali să aflu atâta informaţie, analiză psihologică şi comparaţie. Dar sufletul şi pasiunea!? Sunt streine de titularii catedrelor de istoria artelor!

Literele oltene însemnează brazde adânci în ogorul culturii româneşti. Recent a apărut opera complectă *„Don Juan"* de *Cervantes* tradusă şi comentată în două mari volume de *Al. Iacobescu*, un fin literat şi cunoscător al limbilor romanice. Tot acest neobosit intelectual redactează şi tipăreşte la „Scrisul Românesc" frumoasa revistă *„Cele trei Crişuri"* care îşi are administraţia în Oradea.

Craiova e un mic focar de cultură. Şi dacă stăm de vorbă cu cel mai vrednic reprezentant al ei, cu dl *Nicolaescu-Plopşor* am afla că şi dintr'alte puncte de vedere — în cursul veacurilor — Oltenia a fost înaintea celorlalte provincii. Aşa de pildă, istoricul italian Giacomo Piedro Lucaris citează pe unul *Murgu* cronicar al Voivodului *Dan I.* (fratele lui Mircea cel Bătrân). Deci cu câte secole înaintea celorlalţi cronicari români! N. Plopşor, în dragostea sa neţărmurită pentru meleagurile oltene, după ce şi-a luat licenţa în istorie şi geografie, a studiat şi bibliotecile din London, Florenţa, Roma, Madrid etc. şi apoi şi-a dat teza de doctorat în arheologie. Ca director al muzeului oltean e neobosit. Săpăturile şi studiile d-sale de specialitate sunt cunoscute bine în lumea arheologică. Dl N. Plopşor nu se mărgineşte numai la istorie şi arheologie. Pornind dela necesitatea colectării bogatului folklor oltean, a înfiinţat o bibliotecă-editură *„Pământ şi Suflet Oltenesc"* care publică bilunar literatură, proză, vers şi folklor oltenesc. A dat la iveală bijuterii de balade ce rivalizează cu Mioriţa moldoveană. O muncă sistematică şi de mare folos. Acum d-sa intenţionează să scoată o revistă, gazetă săptămânală de sinteză şi cultură *„Pământ şi slovă oltenească"*. Rândurile sunt strânse.

»*Sindicatul Presei Oltene*« şi-a sărbătorit în Ianuarie cinci ani de activitate. O achiziţie frumoasă în bilanţul ei cincinal, este terenul din insula Adakaleh pe care se va înălţa casa de odihnă a presei din provincie. Preşedintele, dl Virgil Molin merită laude.

Iată oameni şi acţiuni cari imitate şi de celelalte provincii ar ridica plafonul culturii româneşti.

Cronici moldovene

Bătrâna cetate universitară renaşte ca pasărea paradisului. Incepe să pulseze o viaţă intensă sub toate aspectele.

In perioada de relaxare, pe care în repetate rânduri am înfierat-o, pulsul era numai de natură comercială, fiind Iaşul un centru important şi din acest punct de vedere. Incă de pe vremuri, Iaşii erau nod important de negoţ între Lehia şi Poartă. Desigur această latură nu prezintă interes prea mare. Nu prin această funcţiune a sa a rămas Iaşul la faima şi reputaţia cunoscută, — ci prin oamenii şi ideile lor, prin valorile create pe tărâmul politic-naţional şi cultural artistic. Au fost aci figuri mari şi un complex de fapte şi evenimente pe cari abia le-ar putea cuprinde un abil istoric într'un op xenopolian. Toate provinciile cu suflare românească se luminau din torţa culturală a Iaşilor. Invăţăturile înţelepte porneau mai cu seamă din străvechea capitală a Lăpuşneanului.

Criza survenită după război prefacerile ce au urmat după descongestionarea penibilă şi de tristă memorie; complectarea cadrelor prin trecerea valorilor ieşene în capitala ţării, — acestea toate au stăvilit desfăşurarea unor acţiuni ca mai 'nainte.

Şi acest fapt l'a înregistrat marele rege

Ferdinand I. L'a cumpănit şi apoi printr'un gest regal a cinstit Iaşii culturii româneşti printr'o fundaţiune culturală.

Suntem cu fiecare zi ce trece mai dornici să vedem larg deschise porţile acestei fortăreţe. S'au investit optzeci şi patru de milioane numai în palat, — înafară de mobilier şi bibliotecă.

Se depune atâta grije pentru o înzestrare cât mai completă şi modernă — că se amână mereu înaugurarea. Voivodul culturii româneşti — a declarat că nu va inaugura lucrurile nedesăvârşite, de aceea cu multă febrilitate se aşteaptă comenzile făcute la toate editurile lumii.

— Am vizitat *„Fundaţia Culturală Ferdinand I."*

E o adevărată fortăreaţă culturală!

Se primesc 1800 de *gazete* şi 1500 de *reviste* periodice în 18 limbi!

Până'n prezent s'au adunat pentru *bibliotecă* 35.000 de volume, printre cari numeroase tomuri vechi, ediţii rare spaniole, italiene şi engleze donate de augusta noastră regina Maria.

Arhiva cuprinde manuscrise, hrisoave, urice, documente chiar din epoca Muşatinilor.

De fapt biblioteca va fi tripartită: a) cărţi, b) periodice, c) manuscrise şi stampe.

Principiul de bază este: o întinsă legătură cu Apusul. Nici Răsăritul, înflăcărat pueril nu a fost neglijat. Nu va fi lipsită biblioteca de nici o lucrare de valoare.

După deschidere, în amfiteatru se vor ţine săptămânal conferinţe numai de pionii culturii româneşti. Nu va putea oricine să conferenţieze la Fundaţie. Comitetul de conducere va aprecia. Instituţia e autonomă, iar conducerea ei o au Mareşalul Palatului Regal, Ministrul Culturii şi Rectorul Universităţii ieşene. Aceasta până la alegerea unui preşedinte care se bănueşte că va fi numit în persoana dlui Mihail Sadoveanu

Rolul conferinţelor săptămânale va fi cultural-ştiinţific şi educaţia, deci însăşi definiţia „fundaţiunei". Dealtfel chiar şi biblioteca va avea această selecţiune.

Se vor institui premii de încurajarea culturii.

Se crede că biblioteca va funcţiona în permanenţă ziua şi noaptea în timpul cursurilor universitare, spre a putea fi cât mai utilă studenţimei însetate de lumină.

Confortul, linia modernă şi sobră a pălatului şi a mobilierului sunt unice. Dela intrare prin masiva poartă principală (din colţul ce-l face străzile Carol cu Păcurari) eşti covârşit de un mozaic bogat, şi de marmora pluricoloră a pilaştrilor, a plăcilor, a scărilor.

Lumina se strecoară discret şi îmbină nuanţele de culori într'o manieră picturală.

Este opera arhitectului român-macedonean *Iotzu* şi indicaţiile competente ale Regelui Carol II.

O rară bijuterie a ţării. Un pas mare în renaşterea moldoveană. Aşteptăm nerăbdători o deschidere largă a porţilor ei.

Sub acest imbold al fundaţiilor regale s'au deşteleni şi condeele celor mai viguroşi moldoveni. Au început să scrie *„pro domo"*. Lipsa revistei *„Viaţa Românească"* — (aşa cum apărea când se tipărea în Iaşi) — era resimţită peste tot. Fiecăruia din noi i se pare că mai dela inimă vine scrisul pornit din Iaşi, — deşi poate în experienţă pare a fi paradoxală afirmaţia.

Dar azi Iaşii au iarăş o revistă, însă mai mult pentru trâmbiţarea redeşteptării decât de preocupare cultural-literară. Anul acesta nou a adus darul, revista lunară *„Insemnări Ieşene"*. Colaboratorii, — comltetul de redacţie, sunt reală chezăşie pentru a fi de pe acum siguri de longevitatea *„Insemnărilor"* şi calitatea crescândă a lor. Scriu numai pene consacrate: *M. Sadoveanu. I. Teodoreanu. Al. O. Teodoreanu, G. Topârceanu, Otilia Cazimir, G. Lesnea. C. R. Ghiulea*, şi sufletul grupării *Gr. T. Popa* (profesor dela facultatea ieşană de medicină care de dragul Iaşilor a refuzat catedra oferită de Universitatea din Cambridge).

Ceeace regretăm este că revista nu e bine plasată în ţară. In afară de oraşele moldovene numai librăriile capitalei o mai primesc.

Viaţa teatrală ieşană nu s'a desmintit niciodată. Directorii de scenă atât de activi în postul lor încât neavând când mai au răgazul să se ocupe şi de scris. A fost o surpriză apariţia romanului *„Sfânta mare nerușinare"* de George Mihail Zamfirescu! Dar pe lângă programul ieşan, teatrul moldovan serveşte şi Cernăuţii şi Chişinăul.

Universitatea îşi va scoate în acest an

Albumul Comemorativ (1835—1935) la care a lucrat dl prof univ. *I. Minea*. Va fi ceva rar din toate punctele de vedere. Condiţiile tehnice vor fi superioare. Costă şase milioane toate lucrările. Va fi scrisă în mai multe limbi şi va fi trimeasă la toate universităţile lumii. Va fi prezentă viaţa şi opera tuturor profesorilor Academiei Mihăilene şi în această privinţă Banatul este demn reprezentat prin *Eftimie Murgu* şi *Damaschin Bojinca*.

Nu sunt aceste jaloanele unei civilizaţii de serioasă factură şi bun augur.

Ceace se cere mai ales, este o dârză perseverare şi mult suflet..

Aurel Bugariu

Cronică literară

Visătorul dela San Michele

de Liana Jar

Suflet inactual de luminos, „un sfânt în zilele noastre", cum îmi spunea un distins literar, visătorul dela San Michele nu putea să conceapă decât o perlă rară, în care s'au strâns, ca să se răsfrângă generos, mănunchi de străluciri ireale. Din durerile ce au înobilat şi au sensibilizat spiritualitatea acestui martir blând, s'a născut cartea care era sortită să poarte în foile ei, cristalizarea unor concepţii şi unui talent de cea mai preţioasă şi pură esenţă. Comoară de calităţi, „Cartea dela San Michele", a împodobit literatura universală, şi a fost aşezată la loc de cinste, printre tot ce mintea omenească a creiat mai frumos, mai înălţător. Suflet oţelit în cele mai grele încercări ale vieţii, privind moartea în faţă, fără teamă şi fără clintire, cu înţelegerea profundă a omului superior, străjuind împreună — ca medic — la capul vreunui bolnav, învingându-o, sau resemnându-se învins, după ce se stingea cea din urmă pâlpâire de speranţă şi de viaţă, sbuciumându-se, într'o complectă uitare de sine, ca să aducă tămăduire şi salvare printre ruinile dezastrului dela Messina, sau prin mollma ucigătoare dela Neapole, chinuit toată viaţa de teama îngrozitoare că-şi va pierde lumina ochilor, dr. Axel Munthe s'a ridicat măreţ în dârjenia lui de a fi de folos, în curajul de a suferi, şi, mai ales, superb în nimbul celui mai uman şi mai nobil simţământ ce-l caracterizează: mila. L'a înălţat, ca să-l admire şi să-l iubească, întreaga lume, în scrierea sa, ce-i va purta faima dealungul anilor, timp îndelungat încă, după ce huma durerilor, noastre, trupul, se va fi nimicit de mult.

Literatura universală, de mult n'a cunoscut un succes mai răsunător, mai viu, mai trainic.

După ororile marelui război, descrise în atâtea scrieri ce i-au urmat, tocmai ca să fie în spiritul vremurilor, încă sub tremurul nervos al dezastrului — şi dintre care e destul să numesc pe cele mai căutate: „Nimic nou pe frontul de Vest" — „Intoarcerea depe front", ambele ale lui Erich Maria Remarque, „Contingentul 1924" al lui Ernst Glaeser — sau, mai târziu, când interesul pentru acest fel de literatură a scăzut şi au apărut cărţile de frivolă galanterie, scrise pentru nevoia spiritului de a se odihni şi a se desfăta cu picanterii ce nu cereau o concentrare a înţelegerii, o sforţare a atenţiunii, — genul, foarte mult căutat, al lui Pitigrilli, Guido da Verona, sau al impudicului Lawrance, „Cartea dela San Michele" a venit ca o boare de rouă curată în grădina scrisului de pretutindeni, ca o adiere înviorătoare pe fierbinţeala unei frunţi în febră, ca un îndreptar şi un îndemn spre milă, şoptit din altă lume. Că în aceste rânduri nu e nimic exagerat, ne-o arată limpede faptul însuşi că, într'un timp foarte scurt dela apariţia ei, cartea s'a tradus febrii în nu mai puţin de 25 de limbi, iar în ţara noastră, mult prea tânără şi în acest domeniu, ca în mai toate celelalte, s'a ajuns la a 7-a ediţie, într'un timp când alte lucrări, trâmbiţate cu neastâmpăr, nu ajung nici la a doua.

In marasmul atâtor plăsmuiri de rătăcire maladivă, care au inundat în ultima vreme domeniul literaturii, încântătoarea „Carte dela San Michele", a apărut ca o rază blondă de lumină, să însenineze şi să purifice. Cine dintre cei cari şi-au înviorat sufletul la isvorul ei fermecat, după ce a întors, cu regret, ultima filă, nu s'a simţit mai bun, mai mare, mai iertător?

Cu câtă măiestrie a desprins dr. Munthe, imagini din viaţa pe care o ştim cu toţii, dar pe care nimeni n'a înţeles-o ca el, şi cu câtă noblete şi subtilitate le-a şlefuit

talentul său delicat şi generos! Lucrarea acestui cuceritor al frumosului, lucrare aureolată de sclipirile de diamant ale milei, ale iubirii pentru tot ce este palpitare de viaţă, ale experienţelor felurite şi trăite din plin, înseamnă un refugiu sufletesc în care te odihneşti, te vindeci, renaşti. Astăzi, când cu atâta vinovată uşurinţă se sdrobesc vieţi şi se calcă în picioare drepturi şi d a t o r i i, s t r ă d a n i a plină de ardoare şi de convingere, cu care acest om rar s'a sbuciumat pentru salvarea micuţelor fiinţe necuvântătoare, păsărelele, nu entuziasmează, nu emoţionează şi nu e atât de evident pilduitoare?

Stăpânit de milă şi de revoltă pentru nevinovatele victime ale brutalităţilor omeneşti, gânditorul dela San Michele a cerut graţie pentru ele, printr'o prefaţă adresată lui Mussolini, rânduri de o rară gingăşie şi o nemai întâlnită umanitate: „Va veni ziua în care păsările migratoare vor putea să-şi odihnească aripioarele obosite peacest pământ pe care l-a binecuvântat San Francisco d'Assisi? Va sosi ziua când se vor contopi fanfarele imnului fascist cu clopotele dela Assisi şi cu trilurile privighetorilor"? In urma acestei emoţionante rugi, insula lui iubită — Capri — a devenit imperiul rezervat al păsărelelor. Bătrânul scriitor şi omul minunat, va putea să-şi trăiască în linişte ultimele zile, ascultând ciripitul de slavă al dragilor lui prietene înaripate. Nu poţi citi rândurile lui, şi să nu te gândeşti, fără voie aproape, la actul barbar şi degradator de inuman, al trageriі la semn, ţintă fiind nevinovatul porumbiel, pasăre care a purtat în ciocul ei ramura de măslin, mesagiul păcii, al înfrăţirii, columba albă care e simbolul pogorârii sfântului duh, în religia creştină. Nu cred că, citind această carte, străbătută de atâta blândeţe şi milă cei cari se distrează doborând din slavă vietatea delicată şi neştiutoare, — pentrucă aşa cere inconştienţa grosolană a snobismului, — să mai poată trimite focul ucigător ca să curme o viaţă fără apărare. Bucuria satanică a acelora cari privesc cu voluptate svârcolirile îndurerate ale micuţului trup însângerat, nu se poate să nu fie învinsă de fermecătorul şi înălţătorul imn al milei, pe care l-a strigat întregii lumi, acela care şi-ar sdrobi, fără pic de şovăire, propria linişte şi mulţumire pentru libertatea unei păsărele. Cuvântul nu poate reda, în toată amploarea ei, icoana vie a acestei cuceriri spirituale care e „Cartea dela San Michele", „lucrare ce nu seamănă cu nici o altă lucrare", cum spune Pierre Benoit în prefaţa sa făcută ediţiei franceze.

La San Michele, acolo, pe ruinile străvechi ale splendorilor romane de odinioară, dr. Axel Munthe şi-a înălţat cuibul de visări, zidind cu palmele sale la înfăptuirea unui ideal sfânt. Acolo, în tovărăşia statuilor antice, a mozaicurilor minunate, a sfinxului misterios pe care-l dăduse un vis de-o stăpânitoare emoţie, acolo, unde, pe fiecare marmoră şi coloană de altă dată, pluteşte parcă umbra tainică a lui Tiberiu, scrutând privelişte a de basm şi viitorul nepătruns, acolo, în poezia neegalată a naturii, între rosmarini visători şi trandafiri înmiresmaţi, acolo, desmierdat de lumina bălaie a soarelui şi în vraja unei linişti parfumate de amintirile unui trecut ce se desprinde din fiecare colţişor, acolo, în singurătatea melancolică şi încântătoare a lui San Michele, magicul povestitor nordic şi-a ascuns resemnările, viaţa şi gândurile.

Mişcarea literară în Banat

de Grigore Bugarin

Bănăţanul e conservativ, iubitor de glie, de obicei, e plin de omenie. Nu-şi părăseşte locul naşterii de cât cu mare greutate. Dacă l-a părăsit, trăeşte cu nostalgia aducerii aminte, şi cântă în doine de adâncă tristeţe:

„Îndeseară — am scos pe poartă,
Traiul meu, pasăre moartă,
Şi străinilor l-am dat, —
foaie verde lemn uscat . . ."

Se trăeşte aici o viaţă unitară din punct de vedere artistic. — Datinele străvechi trăesc în strălucirea lor deplină. *Constantin Miu Lerca*, acest minunat poet al datinei româneşti bănăţene, a publicat câteva poezii în care obiceiul străvechi trăeşte cu atâta realitate, exprimat în imagini de adâncă frumuseţe:

În sat
toate clopotele bat . . .
Muindu-şi jalea în cotrinţă
muierile vin,
să stropească mortul în semn de adăpare
şi de iertare,
cu apă şi cu vin . . .

(Din volumul „Biblice")

E remarcabilă poezia „*Izvorul verde*“ publicată în „*Luceafărul*“ şi „*Portul şi Mândra*“, reprodusă în multe publicaţii şi ultimele antologii.

Un alt poet care-şi caută definiţia în specificul de viaţă românească bănăţană, *Dorian Grozdan*. — Versul său colţuros, cotruşian, exprimă truda şi obida celor legaţi de lutul românesc.

Grigore Popiţi. încearcă să aducă în literatura cultă, farmecul simplităţii populare.

Ion Miuţa şi-a logodit versul cu regăsiri în viaţa intimă bănăţană.

Dridri Goroniţă, această minunată povestitoare, a ştiut valorifica o serie de povestiri autentic bănăţene, şi a împistrit în grai săltăreţ, preţioase schiţe din viaţa românească a Lugojului şi a satelor româneşti din această regiune.

Mia Cerna, autoarea volumului „caier de Iubire“ cea care a obţinut faţă de Maria Cuntan, premiul literar al revistei „Luceafărul“ de odinioară, trăeşte cu regretul că nu-şi poate tipări o serie de miniaturi şi un volum de povestiri.

Mia Marian, *Romulus Fabian*, şi alţi tineri de talent grupaţi în jurul „Altarului Cărţii“. se încadrează în rândurile celor cari duc făclia manifestărilor literare în Bănat.

Bănăţenii prin adopţiune, în fruntea cărora stă *M. Ar. Dan*. epigramist de puternică spiritualitate; *Gh. Atanasiu*, al cărui ultim roman „Desmoşteniţii“, a fost obiectul multor aprecieri competente, atât ca frumuseţe de limbă cât şi prin noutatea subiectului tratat: lumea orbilor.

Lucian Costin, sârguincios căutător de aur în afunzimile sufletului românesc bănăţan şi scriitorul *Brădişteanu*.

Afară de aceasta pomenim numele feti ţei Viorica Jumanca a cărei încercări ne aduc aminte de începuturile scriitoarei de azi, Doina Peteanu.

Cronică măruntă.

„*Lanuri*“, revista literară ce apare la Mediaş, a grupat o serie de tineri scriitori, cari manifestă o preţioasă activitate literară în acest colţ al Ardealului. — E una din puţinele reviste de provincie, ce ţine piept nevoilor culturale ale regiunii în care-şi trăeşte traiul, la înălţimi pretinse de un adevărat difuzor al problemelor legate de viaţa spirituală a provinciei. — Cu atât e mai îmbucurător faptul, cu cât revista apare în regiunile săseşti, acest „mediu descetăţenit“ cum îl numeşte poetul V. Copilu-Cheatră. — Acum, când „Lanurile“ apar complect reorganizate şi valoros redactate, şi-au început drumul temeinicelor bătătoriri, pentru promovarea culturii româneşti locale în „mediul descetăţenit“ al regiunii Mediaşului.

*

V. Copilu-Cheatră, anunţă tipărirea unui nou volum de poeme într'o editură din capitală.

Am cetit în „Societatea de Mâine“ o parte din răsunătoarele lui „cântece din tulnic“. Se aşează pe linia scriitorilor tineri, îndrăgostiţi de vorba românească, ce răsună ca un tulnic în munţii ardeleneşti, acea limbă lipsită de „isme“ şi „impecabilităţi“, curată ca un izvor ţişnit din stânci.

Vorbele în versurile dlui Cheatră, clocotesc ca un iezer şi se ridică din negura adâncimilor sufletului românesc al moţilor, flămânziţi în păduri ce nu mai sunt ale lor.

*

Doina Peteanu (*Anişoara Odeanu*) s'a stabilit în Lugoj pentru vre-o două luni. — Face ultimele corecturi romanului „*Singurătate*“, ce va fi editat în capitală. — Noul roman al dşoarei Peteanu, va cuprinde trei părţi a căror titlu probabil va fi următorul: 1. Peter; 2 Răscruci; 3. Singurătate.

In urma răsunătorului succes de librărie ce l-a avut primul său roman „Intr'un cămin de domnişoare“, publicul cetitor aşteaptă cu vădit interes romanul „Singurătate“.

*

Fluor D. Rădulescu. a tipărit în editura „Scrisul Românesc“ din Craiova, primul său roman „Descătuşare“. — Dl Fluor D. Rădulescu, dovedeşte a fi stăpânul unui stil clar şi atrăgător. — Prezentând publicului cetitor această carte, îl facem atent asupra începcierii unui humor sănătos, cu preconcepţiuni psihologice înalte. Ne vom ocupa în extindere de acest roman. care urmează să fie începutul unei serii.

Dl Dr. Aurel E. Peteanu, a pus sub tipar noul volum din „Galeria marilor dispăruţi ai Bănatului“: *Coriolan Brediceanu*. Aduce documente inedite din viaţa acestui

mare luptător naţionalist — O nouă legă tură a prezentului cu marele trecut. — Munca dlui Dr. Aurel E. Peteanu, merită toată atenţiunea.

*

Revista Mea, fâlfăe în Cluj steagul unui naţionalism puternic. Dna Marta D. Rădulescu, a grupat în jurul revistei un mănunchi de colaboratori, a căror gând străfulgeră leatul de acum. Probleme împlântate în viaţa românească se descifrează în coloanele acestei reviste ce deţine în inima Ardealului un loc de frunte.

NOTE

Creangă la Teatru.

Istoria n'are logică afirmă Hegel şi aşa este. Marele povestitor român Creangă a fost văzut la teatru şi din această cauză răspopit. In 1936 se joacă basmul lui Ion Creangă la Teatrul Naţional.

Ion Creangă, „Homerul nostru" cum îl numeşte talentatul ziarist Petronius e din zi în zi mai, cunoscut publicului românesc şi celui străin. Acel care a scris *„nu mă prea osteneam până întra'tâta să mor de învăţătură"* e tradus în italiană, franceză, germană (în limba lui Goethe, redat de autorul acestor rânduri) engleză, judisch, ebraică (Bizar! Creangă cu toate că a fost antisemit, evreii l-au tradus în ambele lor graiuri).

Despre nemuritorul scriitor au scris mulţi chemaţi şi mulţi nechemaţi, b ne şi rău. Nu putem uita părerile emise de Gr. Alexandrescu, Xenopol, Morţun, Gruber, Maiorescu, Lovinescu, Ibrăileanu, Gârleanu, Kirileanu, M. Sadoveanu, Th. D. Speranţă, Bogdan etc.

In ultimul timp s'au ocupat de el pe larg şi cu mult talent profesorii Gh. Pascu, D. Mărăcineanu, C. I. Bondescu, Lucian Predescu, etc.

In Iaşi unde nemuritorul Creangă a trăit şi e înmormântat, unde a scris opera sa *„Harap alb"*, în această cetate lucrarea a fost puternic dramatizată de D-şoara Nella Stroescu.

După strălucite succese obţinute la Teatrul Naţional din Vechea Capitală a Moldovei, „Harap alb" e jucat la Teatrul Naţional din Bucureşti. Aplaudă Capitala României-Mari basmul lui „Creangă moldovean, ţăran din Munţii Neamţului".

A dramatiza ceva luat din popor e foarte greu. A spus la timp Vasile Conta: *„Poezia populară este diamantul găsit în stare de cărbune, pe care încă nu l-am prefăcut în cristal strălucitor. Cei care vreau să-l şlefuiască, trebuie să ieie seama bine ca să-i păstreze neatinsă structura lui. Aşa-i şi cu poezia populară: ea porneşte din spiritul unei naţiuni şi acei care vor s'o scrie, trebue să nu sacrifice fondul vibrător şi plin de pasiune, pentru o formă adeseori rece şi convenţională"*.

Bietul Creangă a trăit în neagră mizerie, a stat într'o casă unde *„mă răzbia ploaia şi mă orbia fumul şi femeia"*. *„De sărăcie nu m'am temut niciodată, căci totdeuna a fost cu mine"*, şi eminenţii pedagogi Mărăcineanu şi Bondescu ne spun:

„Scrierile lui Creangă: (Amintiri, Povestiri, Basme), cuprind o lume întreagă, pe care o simţi a ta şi pe care o trăeşti împreună cu marele povestitor, — aşa de bine a ştiut el, prin darul simplu de a le prinde în scris, să le dea veşnică viaţă!

Ce este „Harapul alb"?.

Teatrul Naţional din Bucureşti descrie această prelucrare scenică — feeria în 7 tablouri basmului popular — astfel:

Roşu-împărat neavând decât o fată a scris fratelui său Alb-Impărat să-i trimeată un nepot ca să-i lase scaunul moştenire şi să-i dea de soţie pe copila lui. Dar feciorii cei mari s'au întors rând pe rând dela podul de peste valea seacă, unde le-a ţinut calea o namilă de urs... Feciorul cel mai mic însă, e viteaz şi a ştiut să aleagă calul năzdrăvan şi armele vrăjite. El da piept cu dihonia şi e gata să o răpuie, când descoperă că ursul este însuşi impăratul Alb care le aţinuse calea să le încerce vitejia. Bucuros, împăratul îşi binecuvânteaza feciorul şi îi dă în grije ca in calea lui să se ferească de omul spân căci ştie el ce ştie din tinereţile lui, când a călătorit şi el prin lume.

Dar de ce ţi-e frică nu scapi: feciorul tocmai peste Spân dă şi acesta prin vicleşug îl bagă într'o fântână de unde nu-şi poate scăpa viaţa decât jurând să fie slugă plecată Spânului. In această calitate e botezat de Spân cu numele „Harap Alb", — iar Spânul devine nepotul impăratului-Roşu şi candidat la mâna Domniţei...

Prin purtările lui însă, dă de bănuit — şi împăratul Roşu, după ce ia sfat dela „Păunul de aur", îl trimite să facă o ispravă vitejească, anume să aducă salată din grădina ursului — ca să poată între timp cerceta ce-i cu Spânul.

Spânul îl trimite pe Harap-Alb — şi tot Harap-Alb aduce pielea cerbului solomonit când împăratul o cere şi pe aceasta. Cu multă greutate parvine Impăratul apoi să-l urnească pe Spân să plece cu Harap-Alb să aducă „apă vie"...

Şi de data aceasta spânul se întoarce dela jumătatea drumului.

La isvorul de apă vie, Harap-Alb se întâlneşte cu Gerilă, Setilă, Flămânzilă şi Părăsilă, care şi ei veniseră să ia apă vie (ea are proprietatea de a vindeca boli şi năravuri) — însă ei nefiind făpturi născute nu o pot dobândi singuri.

Harap-Alb aduce apa vie la curte — dar cum află că Spânul îl trimite peste tot cu gând să-şi afle moartea refuză să i-o dea...

Spânul furios, vrea să-i reteze capul, dar Harap-Alb se apără, loveşte pe Spân — şi acesta dispare în fum şi foc.

După moartea Spânului se descoperă că Harap-Alb e feciorul Impăratului Alb şi finalul se încheie cu prea fericita nuntă a eroului din poveste cu Domniţa...

Nu se poate spune că această piesă e numai pentru copii, ea e şi pentru acei care audragostea pentru trecut, pentru ceeace a fost odată, pentru aceia ce vor să ştie cum s'a scris pe vremuri...

E ştiut că mulţi scriitori au atacat opera lui Creangă. Printre ei a fost marele ziarist Gheorghe Panu. El afirmă că se face prea mult zgomot în jurul acestui povestitor. Ce a făcut acest Creangă?

— întrebă Panu. A reprodus pur şi simplu poveştile aproape textual aşa cum le-a auzit din gura poporului şi mai mult nu. Creangă e de acord cu Panu că ne spune doar singur când, era copil stătea culcat pe cuptor şi asculta cu atenţie poveştile ţăranilor şi *„simţeam atât de mult interes şi aşa de mare emoţie, încât după ce povestitorul înceta cu nu puteam să adorm ceasuri întregi"*. Dar nimeni nu poate să conteste că a reda omenirii după aproape trei decenii poveşti auzite din copilărie cu mult talent şi cu o artă desăvârşită e foarte greu.

D-ra Nella Stroescu are dreptate când afirmă că. *„Inimile noastre pot fi împietrite — un basm frumos va fi amnarul care trezeşte scânteia în pieptul cremenei"*.

Dramaturga noastră a schimbat mult din tipurile lui Creangă aşa: Impăratul-Roş la Creangă e om rău, la Stroescu e bun, amuzant. Spânul e şi el schimbat. D-ra Stroescu spune cu drept cuvânt că „Harapul" ei e un strănepot al Harapului-Alb a lui Creangă.

Autoarea noastră a *muntenizat* această operă moldovenească şi a reuşit.

CAROL DRIMER.

Urîtul în poezie.

Frumosul şi urîtul sunt valori estetice. Ambele concepte îşi explică existenţa. unul prin altul. Dacă n'ar fi existat urîtul, frumosul n'ar fi fost evidenţiat şi nici n'ar fi fost necesar.

In operile artistice din antichitate s'au reprezentat tipuri de bărbaţi sau femei, zei sau zeiţe din Noul şi Vechiul Testament, claiuri împărăteşti şi scene din războaie întenţionând a reda numai frumosul.

A trebuit să treacă secole, s'apară curentul romantic, sau să-şi permită să facă din grotesc şi urît, obiecte pentru artă.

Artele frumoase - zice Kant - au acest avantaj că fac frumoase şi lucrurile care în natură ar fi urîcioase sau desgustătoare.

Deci urîtul devenit obiect de artă datorită *trăirii intense* a artistului (sculptor, pictor sau poet) se transformă într'un concept estetic, generator de emoţii stetice.

Pe această linie se înscriu un Zola, care preferă descrierile d sgustătoare; un Degas, care tratează subiecte vulgare cu desformările, degenerescenţele şi stigmatele muncii lor, un Baudelai e cu multe din poeziile sale pline de macabru; un Goya sau Manet.

In sprijinul afirmaţiei noastre Lalo spune: *„Les plus incontestables laideurs de la nature peuvent parfois se transposer dans l'art, y devenir des beautés. Ce rôle positif du laid dans l'art est un fait considérable"*.

In lirica noastră, doi poeţi contemporani au izbutit prin talentul lor, să transforme urîtul în motiv de poezie; unul este *Gh. Bacovia*, altul este *Tudor Arghezi*.

Primul în poezia *„Cuptor"*, citâm:

Sunt câţiva morţi în oraş, iubito
Chiar pentru asta am venit să-ţi spun —
Pe catafalc, de căldură'n oraş
Incet cadavrele se descompun.

Numai citind această strofă, ai tabloul plin de realism, urît, însă devenit frumos, prin magia cuvântului, a cadavrelor ce pe catafalc se descompun.

De asemenea dl T. Arghezi în poezia *„Blesteme"* fragment, care ar face să fie menţionata în întregime, dăm numai versurile:

„Iar ţie, jivină gingaş gânditoare
Să-ţi fie şezutul cuprins de zăvoare . . .
. . . Să-ţi pută sărutul, oftatul să-ţi pută
Mormânt cu mocirlă stătută . . ,"

Ambii poeţi ne confirmă opinia noastră întrecându-se în acelaşi timp cu un maestru al Simbolismului ce spune:

Il n'est pas de serpent ni de monstre odieux
Qui par l'art imité ne puiesse plaire aux yeux,

Insă urîtul din natură poate numai în artă deveni frumos, o valoare estetică, pe când urîtul fizic, adică individul sau indivizii urîţi fizicește rămân urîţi: aceştia pot străluci prin spirit, prin inteligenţă şi frumuseţe sufletească, purtând ca un stigmat urîţenia lor.

Dar acestea intră în alt domeniu filosofic ori nu-i locul să ne ocupăm aici.

In concluzie ne însuşim părerea lui Rodin, care zice:

„Ce qu'on nomme communement laideur dans la nature, peut dans l'art devenir d'une grande beauté".

OCTAV MĂRCULESCU

Const. Rîuleţ

subtilul gândilor şi scriitor bucureştean, subdirector în Direcţia Presei, lucrează la un nou volum de poezii care va fi pus sub tipar în scurtă vreme

I. Imbrescu

fiu de preot bănăţean şi paroh al Balcicului are sub tipar un volum de versuri intitulat *„Dar din Dar"*, din care două poezii au apărut în ultimul număr al revistei „Luceafărul".

40 de ani dela moartea lui Victor Vlad Delamarina

Implinindu-se la 15 Maiu patru decenii dela moartea poetului Victor Vlad Delamarina. revista *„Luceafărul"* ia parte la cinstirea memoriei sale publicând în coloanele ei opera sa literară. In numărul prezent au apărut în întregime Schiţele de călătorie din 1894 cari până astăzi n'au fost cunoscute decât fragmentar, urmând ca într'un număr al *Bibliotecii Luceafărul* să fie tipărite toate manuscrisele inedite şi păstrate de familia scriitorului, cuprinzând o serie întreagă de note din diversele sale călătorii. In numărul următor, care va fi un număr special de Paşti, vor apare toate poeziile lui Victor Vlad Delamarina cu un studiu documentar al supra vieţii şi activităţii sale literare, scris de d-prof. Alex. Bistriţeanu.

Din lipsă de spaţiu Cronica revistelor va apare în numărul viitor.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I. nr. 26. Telefon: 3.53.75.

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Const. Rîuleţ: M. S. Regelui (poezie) 105
V. Bogdan: Fr. Mauriac, Valéry şi Pascal 107
P. P. Bellu: Un trandafir (poezie) 109
Alexei Puşkin: Poeme (traduceri de Al. Iacobescu): Către Ciadaco, Carul vieţii, Demonul, Sămănătorul 110
Dr. M. Treter: Arta polonă contimporană 111
L. Iliescu: Motivele naţionale în pictură; expoziţia pictorului G. Teodorescu-Romanaţi 113
Ion Jivi-Bănăţeanu: Cântec 116
Ilie I. Imbrescu: Durere. Popas mic. (poezii) 116
Aurel Cosma junior: Proza lui Victor Vlad Delamarina 118
Victor Vlad Delamarina: Schiţe din călătoriile mele (Odessa, Sevastopol, Sinope, Constantinopol, Chios, Taranto, Ancona, Veneţia. Triest, Pola) 121—140
Alexandru Bistriţeanu: Primăvara (schiţă) 140
Const. Rîuleţ: Poeme în proză („Toc! Toc! Toc!" şi „Pisicele") 143
„ : Tâlcul unui vechi tablou (poezie) 143
Ion Buzdugan: Candelă de strajă (poezie) 144
Mia Marian: Sfârşit de poveste (poezie) 144
Ştefan Gomboşiu: Consideraţiuni asupra arhitecturii 145
Aurel Cosma junior: Arta dnei Elena Kraus 148
P. Bogdan: Sborul din colivie (poezie) 150
Grigore Bugarin: Cântecele ciobăniţei (poezie) 150

CRONICI:

Cronicar: Concertul Sabin Drăgoi 151
Aurel Bugariu: Cronici oltene 151
„ „ : Cronici moldovene 153

Cronici literere:

Liana Jar: Visătorul dela San Michele 155
Grigore Bugarin: Mişcarea literară în Banat 156

Note:

Carol Dimitrie: Creangă la Teatru 158
Octav Mărculescu: Urâtul în poezie 159
Note mărunte 159

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

LVCEAFĂRVL

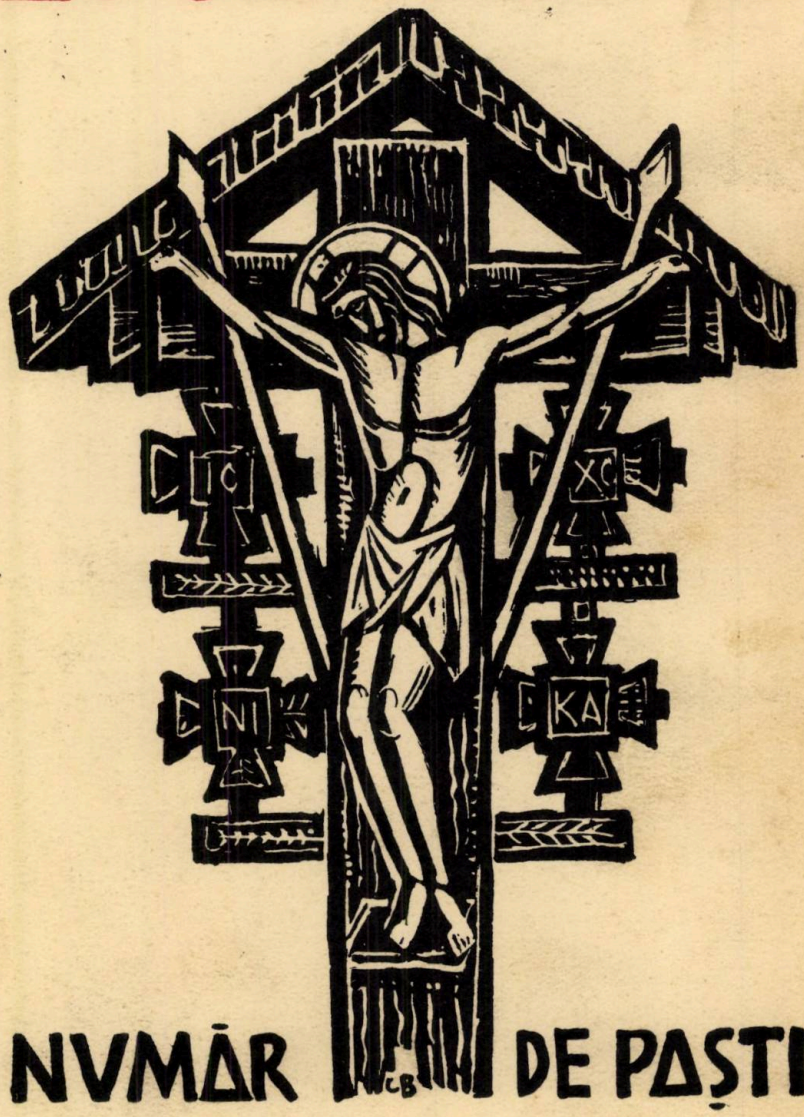

NVMĂR DE PAȘTI

4

O altfel de aniversare

de Cezar Petrescu

S'au împlinit şaizeci de ani, de când Eminescu rostea la 14 Martie 1876, acea substanţială şi minunată prelegere publică: *„Influenţa Austriacă asupra Românilor din Principate"*. Contemporanii nu pomenesc cu prea mult entuziasm despre conferinţa poetului. Unii au stăruit asupra straielor cam ponosite şi asupra gesturilor stângace. Alţii au băgat de seamă că dela o vreme, vorbitorul privea îngrijorat la ceas şi îşi rărea debitul, pentru a satisface un anume ritual al acelor cicluri de prelegeri, după care o conferinţă ideală trebuia să dureze nici mai mult, nici mai puţin, de 55 minute. Nimeni nu pare să fi presimţit maturitatea de gândire, trăinicia ideilor înfăţişate de Eminescu, miracolul unei supravieţuiri.

Hazardul a fost mai generos. El ne-a păstrat textul rostit atunci. Şi astfel, le-a fost îngăduit criticilor şi istoriografilor să cerceteze în lumina actualităţii, câteva pagini de chibzuite judecăţi şi de uimitoare previziuni, nici decum împăclite de vreme. Rar fenomen! Câte conferinţe şi discursuri ce-au stârnit vâlvă în România mică printre anii 1870-1880, mai rezistă oare astăzi unei lecturi oricât de binevoitoare? Sunt într'adevăr glasuri din mormânt, cu sunet dogit de sicriu.

Iar mai ciudat pentru lectorul neprevenit, e celălalt fenomen. Contrastul dintre vorbăria umflată, împodobită cu floricele de retorică şi de hârtie bălţată a contemporanilor cu înalte situaţii politice, sociale şi didactice — şi prelegerea sobră, severă, aproape uscată, a unui poet, cu studii neisprăvite formal, la vârsta de 26 ani, când chiar fără a fi poet, lipsa de sobrietate nu înseamnă păcatul cel mai greu de iertat. Lectorul familiarizat cu activitatea de ziarist a lui Eminescu şi cu pregătirea istorică sociologică a fostului student auditor dela Viena a fostului student înmatriculat dar fără examene la Berlin, e mai puţin surprins.

Nu află nimic nou.

Poetul a rămas întotdeauna poet numai în caetele sale de stihuri. Printr'o dedublare dovedind o permanentă veghere de conştiinţă, de îndată ce întra în domeniul cugetării politice şi sociale, îndepărta orice element liric al expresiei, perfidul *„trompe l'oeil"* al scriitorului sărac în idei, menit să mascheze lipsa de logică şi argumentare. Totul, al acest Eminescu al articolelor de ziar şi al studiilor, publicate chiar într'o foaie obscură a „vitelor de pripas" ca sărmanul *Curier de Iaşi*, poartă pecetea asprimei cu sine. O strădanie de obiectivare şi o isbândă în asemenea strădanie, fără geamăn în tipăriturile vremei.

Prelegerea rostită la Iaşi sub auspiciile *Junimei* acum şaizeci de ani, ar putea

sluji şi astăzi de îndreptar multor cârmuitori politici, fiindcă jalonează la o răscruce de evoluţie, câteva drumuri străbătute de societatea românească exact spre povârnişurile de care am fost avertizaţi să ne ferim.

Spunea Eminescu atunci:

„Istoria celor din urmă cincizeci de ani pe care mulţi o numesc a regenerării naţionale, mai cu drept cuvânt s'ar putea numi istoria nimicirii răzeşilor şi breslaşilor. Nimicindu-se însă talpa ţării, era neapărat ca şi stâlpii să cadă. Au căzut şi boierii. O clasă este într'un popor un factor al armoniei societăţii — de aceia rău este că au căzut răzeşii, rău că au căzut breslele, rău că au căzut boierii. Căci se vor vedea urmările. Se va vedea cum influenţele străine găsesc în falangele naţionale goluri din ce în ce mai simţitoare, cum funcţiile vieţii economice degenerează, cum artere străine intră în corpul nostru social — cum dispar clasele positive ale Moldovei, om cu om, clasă cu clasă, cum pământul românesc devine teren de exploatare pentru industria străină şi proletariatul indigen".

Să notăm că la 1876 procesul acesta era abia la început. Nu se bănuia nici pe departe desvoltarea atâtor industrii „naţionale" numai cu numele şi atât de străine întrucât priveşte capitolul şi veniturile; nu prospectase încă nimeni toate bogăţiile terenurilor petrolifere; nu avea cum să profeţească nimeni marele războiu pentru petrol; nimic nu îndreptăţea un pronostic asupra rolului ce avea să-l joace în istoria civilizaţiei o industrie bazată pe zăcămintele cu care Providenţa ne-a fost atât de darnică. „Terenul de exploatare pentru industria străină" s'a lărgit deci, peste prevederile celui mai versat specialist din preajma anilor 1876. Prin introducerea unui element nou în economia lumii, terenul de exploatare pentru industria străină, a devenit o pradă cu atât mai râvnită. Iar ciclul s'a închis, lăsându-ne pe dinafară. Un simplu fapt, din altele zece, pentru a exemplifica luciditatea conferenţiarului de acum şaizeci de ani. Dacă a survenit o necunoscută în socotelile sale, n'a clătinat rezultat-ul dinainte ştiut; l-a confirmat, amplificându-l. Nu mai este nici o mirare, că după mai bine de-o jumătate de veac, când un partid îşi primeneşte doctrina şi programul pentru a găsi cele mai potrivite condiţii de viaţă clasei ţărăneşti într'un stat cu un caracter ţărănesc, reia de fapt o temă a junimistului Eminescu, ajustând-o după timp şi împrejurări. Căci iată cum se rostea Eminescu, în aceiaşi prelegere:

„... *Pauvre paysan, pauvre pays — pauvre pays, pauvre Roi.*" Aceasta este într'o ţară clasa cea mai positivă din toate, cea mai conservatoare în limbă, port, obiceiuri purtătorul istoriei unui popor, naţia în înţelesul cel mai adevărat al cuvântului. Cum am tratat noi pe aceşti ţărani? Am clădit un aparat greoiu şi netrebnic pe spatele sale, aparat reprezentativ cum îl numim, şi care nu-i decât pretextul de a creia din ce în ce mai multe posturi, plătite tot din punga lui, direct sau indirect... Ţăranul nostru e acelaş ca şi înainte de cincizeci de ani, dar sarcina ce poartă, înzecită. El poartă în spatele lui: câteva mii de proprietari (la începutul secolului câteva zeci), mii de amploiaţi (la începutul secolului câteva zeci), sute de mii de evrei (la începutul secolului câteva mii), zeci de mii de alţi supuşi străini (la începutul secolului câteva sute). Pe atunci ţăranul nostru creştea mai cu seamă vite, era păstor. Această muncă uşoară se potrivea cu regimul aspru, cu posturile sale lungi, cu traiul său simplu. Azi munceşte toată vara ca să-şi plătească stările, trăieşte mult mai rău decât atunci şi se stânge. Mor o sută şi se nasc în locul lor 60. Şi aceasta nu este o veste de senzaţie — ci adevărul."

Firește că timpul, cu proaspetele condiţii de viaţă, a estompat pe alocuri aceste negre culori. Tabloul nu e atât de sumbru. Improprietărirea a schimbat raporturile dintre ţăran şi pământ; votul universal, raporturile dintre ţăran şi stat. Dar în acest spaţiu de timp, ţinând socoteală în ce măsură s'au ameliorat aiurea asemenea raporturi, ţinând socoteală de procentul analfabeţilor, de moralitatea infantilă la sate, de starea sanitară, de utilaj şi de educaţia plugărească, nu se poate spune că ţăranul român a mers în pas cu vremea.

Mustrările lui Eminescu sânt încă vii. Şi cu atât mai aspre, cu atât mai actuale, într'o ţară mărită, împestriţată de minorităţi cu o mai prosperă situaţie materială, înconjurată de vrăjmaşi care nu se vor resemna multă vreme la respectarea tratatelor.

Iată aşa dar, cum a trecut pe lângă noi o aniversare nebăgată în seamă. Şaizeci de ani s'au împlinit de când la Iaşi, în capitala celei dintâi Uniri, un poet şi un gânditor naţionalist — cel mai mare poet şi gânditor naţionalist al poporului românesc — ne-a judecat cu asprime metehnele şi ne-a arătat calea tămăduirilor. Poate că a venit vremea să ne întoarcem ochii la el. Să ţinem seamă de un îndreptar care nu a fost numai al acelor timpuri. E al timpurilor de acum şi din totdeauna.

Sufletul irlandez în poezie

— William Butler Yeats —

de ION PILLAT

Sunt două feluri de poeţi. E poetul în care vibrează direct sufletul colectiv al naţiei sale şi e poetul care între acel suflet naţional şi propria sa emoţie aşează o expresie artistică nouă şi individuală.

Primii ţin mai mult de caracterul poeziei populare — ceilalţi de caracterul tradiţiei literare.

Poeţi ca Burns în Scoţia sau ca Sevcenco în Ucraina ne arată cât de autentică şi cât de originală poate fi o poezie mare populară. Platen sau Mallarmè de altă parte sunt o pildă de nobleţa la care poate să ajungă o poezie de artă.

Dacă la o astfel de puritate şi unii şi alţii din aceşti poeţi sunt rari — cu cât mai rari sunt aceia care, reprezentând direct sufletul neamului lor, reuşesc totuşi să creeze un stil propriu de o mare artă literară : poeţii cari sunt totdeodată simbolul sufle tesc al unui întreg popor şi încântarea artistică a celor puţini.

Un astfel de poet este William Butler Yeats, poetul irlandez care scrie în limba engleză şi care a luat în anul 1923 premiul Nobel pentru literatură.

Nu ştiu dacă acei care i-au dat premiul au vrut să răsplătească şi să sărbătorească în Yeats cea mai înaltă incarnaţie poetică a sufletului irlandez sau poate cel mai mare poet de limbă engleză, în viaţă. Lucrul dealtminteri nu importă.

Ceeace importă e această dublă ipostază a poeziei lui Yeats.

Imi dau seama cât de greu e să scrii despre o poezie aproape necunoscută la noi în ţară. Greutatea se măreşte prin faptul că această poezie foarte specific irlandeză are o atmosferă şi tradiţii care îi sunt proprii şi o muzicalitate specială, care scapă oricărei traduceri. Yeats e înainte de toate un poet liric, chiar când a scris teatru, chiar când a scris proză — şi poezia lirică nu se poate diseca intelectual ca o teorie, nici explica aşa cum se povesteşte un roman.

Poezia irlandeză se prezintă ca un fenomen aparte în istoria literaturilor europene. Ea, faţă de evoluţia lor paralelă şi oarecum influenţată de aceleaşi modele şi de aceleaşi mitologii, a urmat un drum singuratec, hotărît de o tradiţie şi de un trecut propriu pe care îl împărtăşeşte cu celelalte graiuri celtice, Nu s'a împărtăşit la marele isvor de inspiraţie şi de cultură greco-latin, decât cu totul indirect prin mijlocirea bisericei catolice, rămânând credincioasă în spirit şi literă vechilor ei legende şi anticilor ei zei. Astfel că marele fenomen uman, care în Europa occidentală întreagă, până în Ungaria şi Polonia catolică, a determinat *Umanismul* şi *Renaşterea* în directă legătură cu cultura mediteraneană a Grecilor şi a Romanilor, n'a avut putere asupra sufletului irlandez.

După o eflorescenţă splendidă a vechei poezii, mai ales epice, care se întinde cam între anii 400—1100 după Christos şi după multe vicisitudini istorice, decăderea limbei gaelice urmează cuceririi engleze. Cuceritorii, mai ales dela Cromwell încoace, în

secolul al XVII, al XVIII şi în prima jumătate a veacului trecut, au putut alunga treptat graiul irlandezilor: limba gaelică, isgonind-o la ţară, în regiunile cele mai depărtate, pe coaste pustii, în insule singuratice ca insulele Aran, n'a putut-o însă stârpi, cum n'au putut stârpi în afară nici limba galică din ţara Galilor, nici graiurile celtice din Scoţia de Nord-West. Dar — fenomen aproape unic în lume — sufletul a rămas profund gaelic acolo chiar unde limba engleză a isbândit Afară de Ulster, — partea de Nord-Est a Irlandei, — unde avem a face cu Englezi imigraţi în masă şi protestanţi, tot restul catolic al insulei, marea majoritate, deşi vorbeşte şi scrie englezeşte, îşi păstrează şi sufletul şi tradiţia irlandeză.

Acest lucru a dat poeziei irlandeze un aspect deosebit, pe care nu-l mai regăsim aiurea.

Mai întâi a despărţit-o în două: într'o literatură de limbă *gaelică* şi într'una de limbă *anglo-irlandeză*.

Anglo-irlandeză şi nu engleză, căci această literatură şi în specie poezie, deşi scrisă pe englezeşte a fost atât de influenţată nu numai de fondul sufletesc irlandez dar şi de întorsături, idiotisme, sintacsă sau expresii luate direct din limba gaelică, de ritmul şi de scandarea specială poeziei gaelice unde accentele sunt diferite cu cele întrebuinţate în versul englez, în cât pe dreptate putem vorbi de o limbă şi de o poezie anglo-irlandeză. Poetul şi criticul irlandez *Mac-Donag*, împuşcat în revolta din 1916 şi care a scris un interesant volum despre „Litaratura Irlandeză", a botezat cu termenul de *„Irish-mood"* specificul sufletului irlandez care se exprimă concomitent în două poezii diferite ca limbă şi ca sentiment.

Şi astăzi încă, după renaşterea naţională dela sfârşitul secolului al XIX-lea şi mai ales dela începutul veacului nostru care a culminat cu creearea Statului Liber Irlandez şi în fapt cu independenţa întreagă a Irlandei celtice şi catolice, se pune întrebarea dacă Irlandezii vor duce mai departe o limbă moartă de sute de ani pentru imensa majoritate a populaţiei sau îşi vor desvolta sufletul naţional într'o limbă străină.

Un popor modern, sub ochii noştri, îşi pune aceeaş problemă pe care şi-au pus-o cândva Dacii în ţinuturile Carpatice. N'ar fi lipsită de interes o cercetare sub acest unghi a literaturii şi mai ales a poeziei româneşti. O cercetare care să lămurească în ce măsură vechiul suflet băştinaş traco-iliric (după unii învăţaţi popoarele tracice şi ilirice erau înrudite de aproape cu Celţii) mai trăeşte şi se mai exprimă în limba noastră latină impusă de Traian.

Lirica română de azi, atât de influenţată de folklor şi de tradiţii populare străvechi, ne-ar indica desigur posibilităţi de a pătrunde în inima problemei şi de a da un răspuns satisfăcător atâtor întrebări, care rămân nerezolvate dacă le cercetăm numai de pe tărâmul latin — precum poezia anglo-irlandeză nu s'ar putea pricepe de loc privită numai de pe malul englezesc şi din punctul de vedere strict al graiului în care se exprimă. Cu singura diferenţă că limba română a urmat dela origina ei latină un drum lung de diferenţiere, pe când limba anglo-irlandeză nu e de cât la începutul acelui drum.

De altminteri o poezie specific irlandeză în limba engleză n'a putut să se nască numai decât. A trebuit ca graiul cuceritorilor să devie limba obişnuită a mai multor generaţii consecutive de celţi şi să se fi adaptat perfect poporului cucerit, transformându-se în parte, ca o mănuşă care împrumută forma mânei şi se deformează după dânsa, până ce Irlandezii au putut să-i dăruiască expresia cea mai intimă a unui suflet naţional legat în exprimare de limba gaelică. Acest fenomen explică faptul decadenţei treptate a vechii literaturi gaelice, una nouă într'o limbă tot mai străină poporului. In decursul ultimelor două veacuri mai ales, ne mai putându-se ivi cu aceleaşi caractere de viabilitate. Aceluiaş fenomen i se mai datoreşte că scriitori mari ca *Oliver Goldsmith, Swift, Sheridan*, deşi irlandezi, n'au put t în englezeşte să-şi exprime sufletul naţional, ci s'au exprimat doar individual, ca englezi.

A fost nevoe de împământenirea limbii engleze în Irlanda, de transformarea ei în anglo-irlandeză, ca scriitorii cărora li se datoreşte *„the Irish-Revival«*, renaşterea irlandeză, dela precursori ca *Hide, Ferguson, Mangan* până la *Synge, A. E.* (pseodonimul lui

G. W. Russel), *Padraic Colum*, *James Stephens* şi alţii, în frunte cu *W. B. Yeats*, cel mai celebru dar şi cel mai reprezentativ dintre toţi.

Care au fost elementele ce au contribuit la formarea acestei atât de remarcabile renaşteri a sufletului gaelic în poezia anglo-irlandeză de la sfârşitul veacului trecut şi începutul secolului nostru, elemente ce implicit se regăsesc în poezia lui Yeats a cărui postament o formează? Ele pot fi reduse la patru:

1. Lipsa în literatura irlandeză a Renaşterii şi deci a fenomenului grecolatin prezent la mai toate celelalte literaturi europeene, inclusiv cea engleză.

2. Legătura intimă a poeziei irlandeze cu pământul şi tradiţiile populare.

3. Legătura ei cu puterile supranaturale şi credinţa în zâne şi mitologia străveche, şi în sfârşit.

4. nota specifică a misticismului gaelic: puterea vizionară a liricei irlandeze atât de concretă totuşi în exprimarea ei.

Irlanda n'a avut Renaştere. N'a cunoscut acel covârşitor fenomen care, de la descoperirile lui Copernic şi Galileu, ale lui Columb şi urmaşilor săi: marii navigatori până la filozofia cartesiană, până la opera enciclopediştilor şi a raţionaliştilor secolului al XVII, până la Revoluţia Franceză, a influenţat atât de puternic sufletul european. Irlanda în literatura ei proprie n'a cunoscut reînvierea antichităţii clasice. Ea şi-a urmat neturburat tradiţia medievală şi, peste evul-mediu şi religia catolică, tradiţia gaelică faţă de noua literatură dramatică şi lirică întrodusă de poeţii elizabetani în Anglia vecină şi faţă de Renaşterea greco-latină a întregului Apus european.

Redeşteptarea naţională din Secolul al XIX-lea, iată adevărata Renaştere literară a poporului irlandez. Şi aici se impune o comparaţie cu literatura română. Nici literatura noastră n'a cunoscut o Renaştere în sensul apusean al cuvântului (ca bunăoară Polonia vecină dar catolică). Şi la noi evul-mediu oriental s'a prelungit în literatură până la şcoala ardeleană peste munţi, până, şi mai târziu, la romantici, în Principate aşa că şi noi am fost nevoiţi să înlocuim, ca în Irlanda, o tradiţie clasică inexistentă cu străvechea tradiţie a liricei populare.

Această lipsă a unei Renaşteri literare în sensul apusean, a unor modele clasice, a unor tipare evoluate gata pe care literatura naţională n'ar avea decât să le desăvârşească, lipsa unui clasicism, ca bunăoară cel al secolului al XVII francez sau cu un secol înainte cel englez sub domnia Elizabetei, şi înlocuirea lor cu tradiţii etnice foarte vechi ce mai trăesc intens în popor, explică desigur primitivismul dar şi prospeţimea multor poezii irlandeze, cum explică primitivismul şi prospeţimea liricei româneşti.

Aceste consideraţii ne aduc la al doilea element constitutiv: *legătura intimă a poeziei irlandeze cu pământul şi tradiţiile ţării;* sentiment ce-şi găseşte o firească rădăcină în glia şi sufletul strămoşilor. Citez aici opinia unui critic american din revista de poezie din Chicago „**Poetry**": *„E uşor să fii patriot în zilele de durere a unei ţări; căci atunci patriotism înseamnă ceva foarte personal... E lesne pentru noi să apreciem iubirea aprinsă a irlandezului pentru Irlanda, celebrarea Bengalului de către marele poet al Indiei (Rabindranath Tagore) sau sufletul pasionat al cântecului popular românesc. N'au numai motivul direct al adversităţii ...ci îşi au rădăcina adânc înfiptă în tradiţia care şi-a avut prima expresie în cântecele populare şi legende, — temelie durabilă întotdeauna pentru poeţii şi artiştii care vor veni, şi parte integrală din sângele şi oazele poporului"*. Acest citat e interesant pentru mai multe motive:

1°. Explică legătura directă între pământ şi sufletul poetului din poezia lui Yeats, precum şi tainicile legături ce-l unesc cu trecutul şi faptele strămoşilor.

2°. Explică importanţa covârşitoare a folklorului irlandez, a legendelor şi mitologiei gaelice în aceeaş poezie.

3°. In fine explică acel caracter de autenticitate a unei poezii crescute firesc din pământul ancestral ca o floare de primăvară la umbra milenară a unui menhir. Ca exemplu citez *„Valea Porcului Negru"* de Yeats:

Roua picură încet şi visuri se adună: necunoscute paloşe
Deodată se ciocnesc în faţa ochilor mei treziţi din vis,

Apoi sgomotul surd de călăreți căzuți și țipetele
Necunoscutor oști pierind îmi lovește auzul.

Noi care arăm azi, lângă piatra Druizilor, pe țărm,
Cairul cenușiu de pe deal, când ziua cade înnecată în rouă,
Obosiți de împărățiile lumii, ne închinăm ție,
Stăpâne al stelelor tăcute și al porții înflăcărate.

Dar pe lângă acest caracter de primitivism straniu, de foarte veche omenire, de cea mai veche civilizație de pe continentul nostru, civilizația celtă, pe lângă legătura autentică, profundă cu sufletul popular și cu patria milenară *ceeace ne lovește mai ales într'o poezie irlandeză*, fie că e tradusă din gaelică, fie că e scrisă direct pe englezește cum e cazul cu Yeats *este caracterul acela de misticism atât de diferit și de misticismul ortodox-slav și de misticismul catolic-latin, al altor popoare și, mai ales, de sufletul puritan englez.* Sub haina catolică, sub credința cea mai fierbinte catolică, Irlandezul, în afară de Ulsterul protestant al coloniștilor englezi a rămas sufletește păgânul de altă dată. Mitologia gaelică, cu simbolurile și legendele sale fermecătoare, cu zeii și eroii ei proprii, joacă, în poezia lui Yeats, un rol precumpănitor. Vechiul suflet celtic mai adastă încă viu în Irlanda, el trăește, într'o intimitate de fiecare zi, cu aceste puteri supranaturale care dau lucrurilor, evenimentelor cât de mărunte ale vieții, un ecou spiritual nesfârșit.

Tot teatrul lui Yeats îi stă mărturie și mai toată poezia sa lirică. In special credința în zâne și în puterea lor supraomenească, atât de răspândită în toată Irlanda și atât de diferită, prin intensitatea și realitatea ei, de aceeaș credință la alte popoare, colorează specific poezia și o face să fie, în definitiv, un basm adevărat pentru copiii mari.

Citez drept pildă, într'o traducere în proză, căci farmecul muzical și într'adevăr feeric al versurilor lui *Yeats* nu se poate reda: «*Copilul răpit*»:

Acolo unde cade stâncosut masiv muntos Sleuth Woop în apa lacului, acolo se află o insulă plină de frunze unde cucoarele dând din aripi deșteaptă cuzganii de apă somnoroși, acolo ne-am ascuns gropnițele vrăjite umplute de boabe pădureț și de cele mai roșii cireșe.

Vino departe, o! pui de om! lângă ape și sălbătăciuni, cu o zână mână'n mână, căci lumea e mai plină de lacrimi de cât poți tu înțelege.

Acolo unde valul razelor de lună poleește cu lumină nisipurile șterse și cenușii, departe, departe la Rosses, l-am călcat toată noaptea. Impletind jocuri din vechime, topindu-ne mânile și privirile până când luna și-a luat sborul; ici și colo sărim și vânăm picăturile spumoase pe când lumea e cotropită de griji și turburată în somnul ei.

Vino departe, o! pui de om!

Acolo unde apele pribege șipotesc din dealurile de peste Glen Car, în lacuri mici printre stufuri și care abia ar putea scălda o stea, căutăm păstrării ațipiți și șoptindu-le la urechi le dăm vise neliniștite; aplecate molcom printre ferige ce'și picură plânsul pe pârâeașe.

Vino departe, o! pui de om!

Cu noi se duce acuma cel hărăzit cu ochi solemni. El nu mai aude mugetul viteilor pe povârnișul cald al colinei, nici ceaunul pe pirostii cântându-i pace în suflet, nici nu mai vede șoricelul pământiu dând târcoale lăzii cu făina de ovăz.

Căci iată vine, puiul de om, lângă ape și sălbătăciuni.

Să comparăm o clipă poezia lui Yeats cu una, cu acelaș subiect, dintr'o literatură europeană. Să luăm „*Erlkönig*" de Goethe, ca fiind mai cunoscută, și vom fi loviți numai decât de o adâncă deosebire între ele. Diferența provine din tonalitatea lor sufletească deosebită, din faptul că una rămâne legată de om, pe când cealaltă împrumută firesc sufletul zânei. Căci în „*Erlkönig*" trăim în lumea de toate zilele a oamenilor în care zâna, adică puterea supranaturală, nu apare decât ca un element exterior de ispită și moarte iar în „*The Stolen Child*" pamântul e țara firească a acestor puteri supraomenești, dar favorabile căci sunt liberatoare, și omul aici apare el ca intrusul din altă lume mai rea. Și nu e lipsit de înțeles că tocmai poezia lui Goethe, care împrumută punctul de vedere al realității ne apare azi mai romantică și ca stil și ca mișcare decât poezia lui Yeats, reprezentând punctul opus, dar și o literatură în care mitologia trăește și astăzi vie.

Poezia irlandeză în genere, și în special lirica lui Yeats care o rezumă și o desăvârșește, mai are o notă specifică strâns legată de misticismul gaetic. E *puterea vizionară*, adică puterea de a reda concret, în termenii vieții uzuale realitățile adânc sim-

ţite ale visului şi ale legendei. Acest dar de întruchipare Yeats îl posedă în gradul cel mai înalt. L'am văzut în poezia „*Valea Porcului negru*" — îl vom prinde şi mai bine în „*Magii*" :

„Acuma ca şi totdeauna pot vedea cu ochii minţii,
În hainele lor ţeapăne, vopsite, nemulţumiţii palizi
Cum răsar şi dispar în adâncul albastru al cerului
Cu toate feţele lor bătrâne ca piatra lovite de ploaie
Şi toate coifurile lor de argint plutind unul lângă altul
Şi toate privirile lor încă pironite, nădăjduind să mai găsească odată,
Chinuiţi de tumultul Calvarului,
Taina ce nu se poate deslusi pe pământ.

Ar fi interesant aici o comparaţie cu alţi poeţi vizionari, de aceeaş limbă dar de altă rasă, cu *Shelley* sau cu *Dante Gabriel Rossetti*, spre a ne da seama cât de autohton gaelică e viziunea lui Yeats.

Shelley într'un fragment scrie :

„Pălită de dor, Domniţa din Miază-zi
Odihnia în raiul Libanului
Sub un cer împletit din ramuri boltite de cedri : setea
Iubirii era pe buzele ei : lumina îi pierise
Din ochi . . ."

„Iar Rossetti în *The blessed Damozel*" :

„Jupâniţa blagoslovită se apleca
Din pridvorul de aur al cerului ;
Ochii ei erau mai adânci ca adâncul
Apelor liniştite în amurg ;
Purta trei crini în mâna ei
Şi stelele din păru-i erau şapte".

Viziunea lor este oarecum picturală. Mai profundă la Shelley, mai decorativă la prerafaelitul Rosseti, — ea rămâne însă umană. La Yeats caracterul sculptural al viziunii se amestecă, straniu dar firesc, ca supranaturalul. Dacă Shelley şi Rossetti pictează cu un penel aproape diafan viziuni terestre idealizate, Yeats sculptează în norii visului. Viziunea lui e consistentă, reală ca feţele de piatră veche mâncată de ploaie a „Magilor" călătorind în norii cerului. Are ceva barbar, colţuros, primitiv, apocaliptic câteodată, ca în „*The cold Heaven*" unde poetul vede cerul de ger „care părea ca şi cum ghiaţa ar fi în flăcări şi totuş ar rămâne şi mai îngheţată".

Poezia lui Yeats a mai împrumutat un caracter liricei populare irlandeze : *simplitatea*. O simplitate care aminteşte vechia poezie gaelică, o simplitate care nu e niciodată comună, nici lipsită de fior poetic chiar când evocă lucrurile cele mai uzuale, cele mai prozaice fiindcă are la spatele ei adâncul misticism al unui suflet ce trăeşte în simboluri. Influenţa folklorului e aici palpabilă şi a cântecului popular atât de simplă dar atât de evocată. O bună pildă, — dacă ar fi posibil de redat în româneşte muzicalitatea internă a poeziei lui Yeats — ar fi «*Sfioasa*» (*To an Isle in the water*) :

„Sfioasă, sfioasă,
Sfioasă dorului meu
Ea mişcă la para focului
Cu gândul departe.

Aduce talerele
Şi le aşează la rând —
Intr'un ostrov de ape
Cu ea o să merg,

Aduce lumânările
Şi luminează odaia cu perdele lungi,
Sfioasă pe pragul uşii
Sfioasă în întuneric.

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

Sfioasă ca un iepure de casă,
Gata de ajutor şi sfioasă —
Intr'un ostrov pe ape
Cu ea o să merg."

In sfârşit Yeats a mai luat dela poporul său sentimentul naturii, atât de apropiat şi de concret exprimat de vechea poezie gaelică. O pildă de sentimentul naturii la Celţii din Irlanda o putem lua după traducerea, în englezeşte din vechea gaelică, a D-rului Kuno Meyer, un filolog german care a dat o antologie de traduceri din vechea poezie gaelică (*Ancient Irish Poetry*).

Citez o singură strofă :

„Harfa pădurii sună muzică, pânza corăbii se strânge — desăvârşită pace; coloarea s'a aşezat pe toate înălţimile, ceaţa pe lacul cu ape mari".

Ce minunat tablou şi cât de grăitor sufletelor noastre moderne. Savantul traducător ne spune: „Ce e caracteristic pentru aceste poeme e că nici una din ele nu ne dă o descriere elaborată şi susţinută, ci mai mult o succesiune de picturi impresioniste şi de imagini. Ce le e mai drag sunt lucrurile abia sugerate, ele fug de realitatea, de la sine înţeleasă, a lucrurilor obişnuite...

Acelaş fel de a prinde natura îl găsim şi în poezia lui Yeats : un fel primitiv şi rafinat totdeodată de a sugera, printr'o singură trăsătură, tabloul întreg, de a reda, printr'o singură notă întonată exact, toată melodia unei privelişti aproape sufleteşti.

După ce am văzut cât datorează Yeats sufletului colectiv al poporului său şi trecutului Irlandei, să examinăm acum al doilea aspect al poeziei sale: *aspectul artistic individual.*

Orice poet adevărat suferă două influenţe: Una inconştientă a sufletului strămoşesc, alta a marilor poeţi, vechi sau contemporani, cu care se simte în armonie artistică.

Orice poet adevărat dacă se identifică cu sufletul poporului său, tot mai mult, cu timpul asimilează, în schimb, influenţele individuale atât de complect încât se produce cu toţi poeţii mari un fenomen ciudat. Atunci chiar când traduc fidel o poezie străină, forma nouă în care o îmbracă cu versul lor, face să o recunoaştem, cu cât e mai reuşită, ca o operă cu atât mai personală.

Dacă Yeats pe de oparte s'a identificat cu sufletul colectiv irlandez pe de alta el a asimilat o serie de influenţe de poeţi străini, fie englezi, fie francezi, reducându-i la numitorul irlandez.

Să luăm ca pildă faimoasele stanţe ale lui Yeats intitulate *„When you are Old"* şi să le comparăm cu sonetul lui Ronsard : *„Quand vous serez bien vieille..,«*

Nu citez poezia franceză ; e prea cunoscută. Traduc numai versiunea engleză :

Când vei fi bătrână, cu părul sur şi plină de somn,
Când vei da din cap moţăind lângă vatră, ia această carte a mea,
Şi citeşte-o încet şi visează la galeşa privire
Pe care o avură ochii tăi odată şi la umbrele lor adânci;

La câţi au iubit clipele tale de veselă drăgălăşie
Şi ţi-au iubit frumuseţea cu dor fals sau adevărat;
Dar un singur om a iubit călătorul suflet din tine
Şi a iubit durerile din obrazul tău azi schimbat,

Şi aplecat puţin printre gratiile înflăcărate
Şopteşte, cam trist, cum iubirea fuge mereu
Şi trecând pe munţii ce stau deasupra atingerii noastre
Işi ascunde faţa în roiul de stele pribegi.

Procesul de absorbire, şi de transformare poetică e atât de perfect, atât de organic, în cât sonetul francez, tradus astfel de Yeats, devine o bucată lirică irlandeză şi ca tonalitate muzicală şi ca fond sufletesc. Şi deşi unele versuri din Ronsard, ca primul catren de pildă, sunt tălmăcite literal, efectul e diametral opus, căci inconştient fiecare poet îşi modelează inspiraţia după marele suflet colectiv naţiei sale. Irlandezul nu poate reda puterea senzuală şi dezamăgită a versului francez cu sfârşitul lui horaţian,

aproape epicurean. Pornit dela aceleaşi premise sfârşitul ambelor poezii e atât de depărtat ca dela pământul, unde Ronsard culege rozele vieţii, la cerul unde Yeats îşi ascunde în renunţare iubirea în roiul de stele.

Influenţele artistice ce se vădesc în lirica lui Yeats, ar fi în număr de trei:

a) Influenţa Prerafaeliţilor englezi (Dante, Gabriel Rossetti, William Morris şi oarecum Swinburne), a jucat mai ales în prima perioadă a producţiei lui Yeats. Ea se vădeşte în simţul decorativ ce prezidează la alcătuirea unor poezii ca «*Poetul doreşte hainele cerului*", pe care o reproduc în româneşte, deşi din originalul englezesc ar rezulta mult mai clar această influenţă:

De aşi avea hainele împodobite ale cerului
Cusute cu rază de aur şi de argint,
Albastrele, ştersele şi negrele haine
Ale nopţii, ale luminii şi ale penumbrii,
Aşi întinde hainele sub picioarele tale;
Dar eu, săracul de mine, n'am decât vise;
Mi-am întins visele sub picioarele tale
Calcă uşor căci păşeşti peste visele mele.

b) Influenţa simboliştilor francezi, pe cari i-a cunoscut pe mulţi personal ca Verlaine, Stuart Merril.... şi despre care Yeats a lăsat interesante amintiri în cartea sa „*Autobiografies*", — dar mai ales influenţa lui Maeterlink, se simte în special în teatru şi în primele sale volume de versuri. In ajutorul acestei păreri aş putea cita multe bucăţi şi în special simbolurile lirice din „*The Rose*" deşi aici trebue să se ţină seama şi de înrâurirea folklorului şi poeziei populare irlandeze care cântă şi ea, simbolic, mica roză neagră ce creşte sălbatecă pe întinsul ţării.

c) In sfârşit influenţa poeţilor „metafizici" englezi din veacul al XVII-lea, atât de interesanţi şi prea puţin cunoscuţi de marele public, în special influeaţa lui Donne, apare mai ales în dialectica poetică din ultima perioadă a lui Yeats.

Comparaţii ca:

„O femee, de o drăgălăşie aşa de mare
In cât bărbaţii, treerau la lumina unei bucle,
Unei singure bucle mici furate din părul ei"

reamintesc prin tonul lor preţios şi curiozităţile şi acele „concetti", pe atunci la modă, ale celor mai extravaganţi poeţi „metafizicieni".

Acestor trei influenţe artistice, mai mult formale, se adaogă, dacă stăruim puţin asupra naturii materialului poetic la Yeats, o triplă influenţă mai mult de fond.

a) Mai întâi, — fenomen destul de curios —, o predilecţie la poetul irlandez, începând cu întâiul său volum, pentru temele orientale, în special pentru filosofia şi legendele Indiei. Poezii ca „*The indian God*" cu adâncul simbol pe care îl luminează, sau ca „*The Indian to his love*" cu suava şi aeriana ei melodie, sunt revelatoare din acest punct de vedere.

b) Apoi o înrâurire simţită a teoriilor şi viziunilor acelui geniu straniu, infernal şi serafic totdeodată, în care unii înclină a vedea cel mai înalt reprezentant al „poeziei pure" engleze, de o muzicalitate neumană, aproape cerească, vizionar şi în pictură şi în poezie: a nefericitului William Blake. Şi viziunea lui Blake şi aceea a lui Yeats sunt profetice. Dar aceea a lui Yeats prezintă un caracter specific rasei sale: e mai concretă şi mai abstractă totdeodată, mai aproape de viaţă, căci taina într'un suflet celt e un lucru firesc. Am citat poezia „*The cold Heaven*" (cerul de ger), atât de caracteristică şi în această privinţă.

Poetul are viziunea cerului în amurg, care arde cu flacări de ghiaţă, simbol măreţ al propriului suflet, la bătrâneţe răpit de un astfel de extaz încât orice gând particular dispare şi nu-i lasă decât amintiri, astăzi străine de căldura sângelui tânăr, al iubirilor de altă dată. Toată bucata reuşeşte să concretizeze abstractul şi să dea formă de nălucă realului.

c) In fine influenţa atât de curioasă a teatrului japonez asupra ultimelor producţii dramatice ale poetului.

E interesant de observat cum, pe măsură ce îmbătrâneşte printr'un fenomen foarte curios, Yeats, care stă la baza renaşterii poetice irlandeze dela sfârşitul sec. al XIX-lea; Yeats, care l-a gonit pe *Synge* din Parisul simbolist în care se pierdea şi trimiţându-l la insulele Aran l-a făcut să înveţe vechea limbă şi să reînveţe vechiul suflet galic, regăsindu-se pe sine şi drumul adevărat al artei sale Synge mort prea curând, cea mai curată glorie a teatrului irlandez; Yeats, care arătase lui Lady Gregory, în lungile lor plimbări prin pădurile din jurul lui Coole, ţelul pe care trebuia să-l înfăptuiască şi o făcuse împreună cu dânsul şi alţii să ctitorească acel Abbey Theatre din Dublin, adevărată Mecă a renaşterii artistice irlandeze, — Yeats acum se depărtează de idealul poetic al tinereţii sale.

Toată această a doua perioadă a lui care începe pe la 1904—1912 şi să desăvârşeşte cu penultimul din numeroasele sale volume: *The tower* (Turnul), e caracterizată printr'o muzică nouă sufletească, mai rece, printr'o dialectică poetică mai subtilă, dar căreia îi lipseşte acel fior divin al tinereţii, câştigând în schimb seninătatea piscurilor albe.

Intre aceste două realizări poetice, între poezia sentimentală irlandeză din prima sa perioadă şi poezia „Cerului rece" din partea a doua, se integrează ecuaţia personală a poeziei lirice a lui Yeats cu cele două mari motive ale sale: *Motivul timpului fugar* şi *motivul iubirii eterne*. Cel dintâi îl vedem minunat întruchipat în *„Lebădele sălbatice din Coole"* care are o unică frumuseţe în evocarea de către poet, ajuns în toamna vieţii sale, a lebedelor sălbatice doborâte în tainic popas pe apele lacului întomnat, înainte de marele sbor spre alte limanuri. Lebedele la număr ajung anii lui Yeats. Iată traducerea poeziei:

Copacii au căpătat frumuseţea lor de toamnă,
Potecile din păduri sunt uscate,
In amurgul de Octombrie apa
Oglindă un cer liniştit;
Pe apă lucind printre pietre
Stau cinci zeci şi nouă de lebede.

A nouăsprezecea toamnă a venit peste mine
De când, întâia oară le-am numărat;
Le-am văzut, până să fi isprăvit bine
Toate deodată suind
Şi îndepărtându-se, rotind în mari cercuri sparte
Cu aripile lor sgomotoase.

Am privit acele strălucitoare fiinţe
Şi acum mi-e sufletul greu.
Totu-i schimbat de când, ascultând în amurg,
Intâia oară pe ţărmul de-aici,
Lovitura de clopot a aripelor deasupra capului meu
Am păşit cu pas mai uşor.

Neobosite încă, iubit lângă iubită,
Vâslesc prin frig
Pe râuri prietenoase sau urcă prin aer;
Sufletele nu le-au îmbătrânit;
Patimi şi cuceriri, pribegească ele oriunde,
Sunt pentru ele şi azi.

Dar acum stau cârd pe apa tăcută,
In taină, în frumuseţe;
Printre ce stufuri clădi-vor ele,
Pe ţărmul cărui lac sau tău
Incântata-vor ochii altora când odată mă voi trezi
Să aflu că au zburat.

In ce priveşte motivul iubirii eterne, ca exemplu ne stă toată poezia lui Yeats: de o suavitate în cântarea acestui sentiment, de o frăgezime în exprimarea lui incomparabilă.

Iată pe scurt caracteristicele poeziei lirice ale lui Yeats şi cele datorite ţării şi neamului său şi cele asimilate personal de sufletul şi mintea poetului.

Criticii englezi au spus despre poezia lui Yeats că e o incantaţie. O incantaţie, o formulă de vrajă, trebue să o înveţi pe de rost ca farmecul să se producă. Aşi fi foarte fericit dacă această mică explorație în jurul unei lirici şi unei literaturi prea puţin cunoscute ar putea îndemna la citirea în original a poeziilor lui Yeats.

Iar învăţământul, pe care socotesc că trebue să-l tragă poezia română din succesul formulei poetice irlandeze, e următorul: *poezia unui popor nu poate deveni de interes universal înainte de a-şi fi găsit şi exploatat propriul său suflet naţional în forma artistică cea mai înaltă.* Poezia lui Yeats stă pildă vie al acestui adevăr.

Lumina Divină

de: Liana Jar.

O primăvară bălaie şi firavă, coboară sfios trepte nevăzute, ca să ne farmece sufletul şi ochii cu încântătoarea ei poezie. Desmierdată de mângăierile ei înviorătoare, natura se împodobeşte cu grăbită nerăbdare, veselă să-şi arate din nou splendorile învinse şi gonite de biciuirea îngheţată a tristelor luni de iarnă. Firea se redeşteaptă, vioaie şi parfumată, în firicelul de iarbă, mătăsos şi verde, în smaraldul mugurilor tineri, în căpşoarele catifelate ale bobocilor, ce-şi reclamă dreptul la viaţă, în seninul de opal al cerului primăvăratic. Natura şi-a aninat, pe umeri înfloriţi, mantie străvezie, de raze blonde, — lumină diafană şi liniştitoare — spre a face cadru înălţător sublimului eveniment al credinţei, Sfintele Sărbători ale Invierii Domnului. Frumuseţea primăverii, picură în sufletele noastre stropi de bunătate, de milă şi de iubire curată, înfrăţindu-ne şi purificându-ne prin gânduri luminoase, spre a fi vrednici de a sărbători cu cinste Invierea Marelui nostru Învăţător.

Să împrumutăm sufletelor noastre, blândeţea tainică a naturii, ca, înălţându-ne pe culmile spiritualităţii pure, să putem vibra de măreţia învăţăturilor Aceluia care, vărsând sânge sfânt pe Crucea Golgothei, ne-a dat divina pildă de abnegaţie, fraternitate şi iubire, jertfindu-se stoic şi senin pentru noi.

Indisolubila legătură între suflete, este şi va rămâne de-apururi dragostea, iubirea aproapelui, de 'ntotdeauna îmbrăţişată de religii, şi care trebue să înfăptuiască marea operă a înfrăţirii. Credinţă şi iubire, sunt cele două mari puteri, iseparabile şi constructive, care ne iluminează până la transfigurare, dându-ne aripi de-a ne înălţa până la Dumnezeu.

Evocând smeriţi patimile blândului Nazarinean-Martir, prin sublima Lui pildă, să ne transformăm sufletele, reînoindu-le cu gânduri iluminate de milă şi de idealuri, de bunătate şi iertare, învederând astfel părticica divină ce sălăsluește, în stare latentă, în fiecare din semenii noştri. Să nu precupeţim această parte de sublim din noi, pe care suntem datori — în numele marei religii a iubirii, — propovăduită de Domnul nostru Iisus Christos, s'o dăm fraţilor noştri. Răsplata noastră va fi în liniştea senină a Sufletului, ce a plătit astfel o datorie mai presus de toate celelalte.

In aceste seri calde şi parfumate, când murmurele pline de evlavioasă vibrare ale clopotelor, tremură în liniştea aerului primăvăratic, să ne purificăm gândurile şi să ne pregătim spiritele, astfel ca să putem spune, cu sufletele senine ca şi nemărginirea de safir a cerului, vorbele de adevăr şi înălţare: „Christos a Inviat"!

Inmormântare la Micene

O amforă, plângând, pe umăr poartă
Bătrâna 'ncărunţită ce-şi petrece
La groapă, fără grai, odrasla moartă.

Nu-i plâns în stare chinul să-i înnece
Când bocitoare'n preajmă-i, umbre slute
Jelesc cu cel ce vaietul întrece.

Smulgând din flaut sunete scăzute
Ce-şi torc risipa'n legănări de ape
Sub flacără de nor sporit în cute.

Ci sora cea mai mică, stă pe-aproape,
De teamă să n'o clatine prea tare
Pe-aceia ce grăbeşte să-şi îngroape

Neastâmpărul nevârstnic în uitare.
Ci numai braţul, frânt din umăr parcă,
Desnoadă părul răvăşit în mare.

De neguri, când mâhnirea se descarcă
In plâns ce-aprinde fulgere'ntre gene.
Trag boi mărunţi la carul greu, o arcă

Ce scârţâie şi saltă'n mers din pene, —
Şi rumegă cu botul plin de bale,
Târându-şi ochii'n depărtări alene.

Amiaza toarnă foc din corn pe oale
Şi cerul, snopi cu spicele necoapte,
Belşugul tot în brazdă şi-l prăvale.

Cu glas de huhurezi vâslind prin noapte,
Sparg neclintirea zilei bocitoare
Drumeţi iviţi în urmă, plâng în şoapte

Ne'nduplecarea clipei trecătoare ;
In şuier moale 'nvârtejit pe undă
Sub vatra ce-şi topeşte spuza 'n soare,

Sbucniri se'ntrec năvalnic să răspundă
Chemărilor de flaut, reci, domoale,
Când moarta, c'un surâs sub fruntea scundă.

Ţinteşte'n larg văzduhurile goale.

AL. IACOBESCU.

A p u s

Lumina de seară
Se cerne de sus,
Pe drumuri de ţară
Pogoară Isus.

Pe lanuri albastre,
Din slăvi de lumină,
Noianuri de astre
S'aprind pe colină.

Cu soarele 'n timpuri
Zâmbind luminos
Pe albastrele câmpuri
Adastă Christos.

Sub spinii, de rază,
Pe alba lui frunte,
Măcieşi sângerează
Broboane mărunte.

Trecând pe colină,
Prin văi şi colnice :
Smerit i se 'nchină
Pletoasele spice.

In seară se 'ngână
Lumina Lui sfântă :
Cu alba Lui mână,
Christ binecuvântă....

— „Voi, holdelor gloate,
Din cer fiecărui :
La toţi şi la toate,
Lumină vă dărui !...

Pace vouă, furnice,
Şi gâze — popoare
Şi neamuri pitice,
In ceas de 'nserare...

Veni-vor şi vouă,
Recolte în floare :
Sub secera nouă,
Lumina cea mare...

Atunci din coline,
Voi spice — noroade :
Veni-veţi la mine,
Incărcate de roade !..."

Pe drumuri de ţară,
In zare se duce :
Văd Umbra-i în seară
Pe-o trâmbă de cruce...

In nimb de Lumină,
Cunună, de spin :
Văd Umbra-i divină,
Cum piere... Amin !...

ION BUZDUGAN.

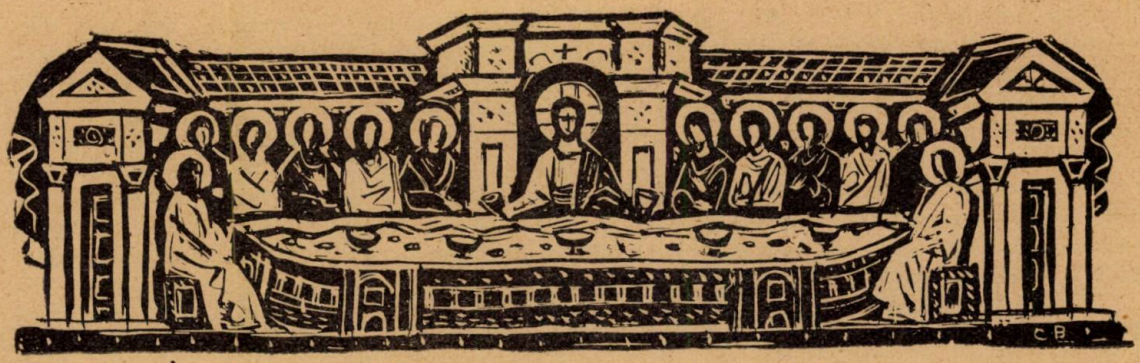

Patimile și învierea lui Christos

de Dr. Aurel Cosma junior

„La ai săi a venit și ai săi nu l au primit" — a spus evanghelistul Ioan (cap. 1., vers 11) despre Iisus Christos. La poporul său israelit a venit și acest popor n'a vrut să-l primească. Evreii nu numai că n'au recunoscut în Iisus pe Mesia mult așteptat și prevestit de profeți, dar l-au batjocurit, l-au tratat ca pe un tâlhar, l-au făcut să pătimească și l-au condamnat la moarte prin răstignire pe cruce.

De ce a fost răstignit Iisus chiar de poporul său? Pentru ce n'au vrut jidovii să-l recunoască pe Iisus ca pe Mântuitorul lor?

Răspunsul îl găsim în mentalitatea și spiritul poporului evreesc de atunci, create de starea lor politică și de suferințele subjugării lor din vremea venirii Mântuitorului.

Evreii erau mândri pe trecutul lor glorios, iar istoria biblică ne arată că ei se bucurau totdeauna de protecția și providența lui Dumnezeu. Ei nu puteau să-și închipuie pe seama lor decât o situație dominantă asupra celorlalte popoare și încrederea lor în puterea tradițională a rasei lor mergea așa departe, încât, cu aproape șase secole înainte de nașterea lui Iisus Christos, se împotriviră în contra regelui Nabukodonosor al Babilonului și nu mai voiră să-i plătească dări. Probabil credeau că este datoria lui Dumnezeu, care îi ocrotise în trecut, să-i scape și de data aceasta de dominațiunea străină. Regele Babilonului se supără atunci așa de mult, încât distruse Ierusalimul și puse stăpânire pe împărăția lui Iuda, iar pe Evrei îi duse în exil la Babilon. Nu mai veni nici Dumnezeu și nici Mesia cel așteptat, ca să-i scoată pe Evrei din robia babilonică.

După această robie urmă dominațiunea romană. Poporul lui Israel ajunse sub stăpânirea imperiului roman, iar Iudeea fu administrată de funcționari romani. Evreii fură atunci supuși la grele sarcini și la impozite apăsătoare, iar starea lor economică și națională deveni deplorabilă. Ei nu se mai gândeau decât la venirea Mântuitorului, care să-i salveze din această stare. Știau din spusele profeților că Mesia avea să vină tocmai în timpul acela. Dar lor nu le trebuia un Mesia național, un erou militar, care să se pună în fruntea unei oștiri și să cucerească pe seama poporului evreesc nu numai libertatea politică, dar și puterea de supremație asupra celorlalte popoare, ca odinioară. Și când văzură, că Iisus Christos nu era viteazul care să se războiască cu sabia, când văzură că el nu le vorbea despre speranțele lor naționale, ci propovăduia milostivirea și bunătatea, ba spunea despre săraci și despre necăjiți că sunt fericiți, iar pentru bogați nu avea decât cuvinte de compătimire, atunci se născu în sufletul lor convingerea că Iisus nu poate fi Mântuitorul lor, că Mesia lor încă nu sosi. Evreii și azi îl mai așteaptă pe Mesia arătat de profețiile vechiului testament.

Neîncrederea Evreilor față de Iisus s'a transformat într'o adevărată ură, mai ales când arhiereii și fariseii au instigat poporul împotriva lui, de teamă ca să nu-l ademenească cu vraja cuvântului său atât de înțelept și de convingător. Iar când Iisus a început să facă minuni și să dea dovezi evidente despre puterea sa dumnezeiască, arătând în fața poporului p eăcătoriile și orgoliul arhiereilor și fariseilor, aceștia s'au hotărît să-l piară.

A doua zi după ce îl inviase din morți pe Lazăr, Iisus a întrat în Ierusalim, unde a fost întâmpinat ca un împărat cu strigăte de: „*Osana, Fiul lui David, bine este cuvântat cel ce vine întru numele Domnului! Osana întru cei de sus!*" Cine ar fi crezut atunci că pe Acela pe care poporul l-a primit în Dumineca Floriilor cu osanele, după cinci zile același popor îl va răstigni pe cruce.

Primirea triumfală a lui Iisus la Ierusalim, precum și ataşamentul tot mai mare al poporului față de el, i-a pus pe gânduri pe arhierei, cari observau că poporul nu le mai dădea ascultare. Atunci s'au adunat în casa arhiereului Caiafa, unde au hotărît ca să-l prindă pe Iisus cu vicleșug și apoi să-l omoară.

Unul dintre cei doisprezece apostoli ai lui Christos, Iuda Iscarioteanul l-a trădat pe Domnul său, pentru treizeci de arginți. Cu ajutorul lui Iuda, arhiereii au pus mâna pe Iisus si l-au tras în judecată pentru agitație și răsvrătire. Cu mărturii mincinoase l-au condamnat la moarte. Pedeapsa însă nu o puteau executa fără încuviințarea guvernatorului povinciei romane, fiindcă erau sub stăpânirea imperiului roman. L-au dus atunci pe Iisus înaintea guvernatorului Pilat din Pont, care nu i-a găsit nici o vină. Poporul însă era înfuriat și cerea răstignirea lui Christos. Atunci Pilat, cu gândul ca să-l scape dela moarte pe Iisus și-a adus aminte de obiceiul că la sărbătoarea Paștelor guvernatorul are dreptul să elibereze un vinovat și i-a întrebat pe Evrei: „*Pe cine voiți să vă slobozesc vouă, pe Varava sau pe Iisus ce se zice Christos?*" Varava era cel mai mare tâlhar al timpului, care săvârșise o mulțime de crime. Pilat era convins că față de Varava, poporul cu siguranță va cere eliberarea lui Iisus. Furia poporului era însă așa de mare, încât ceru slobozirea lui Varava. Pe lângă toată bunăvoința obiectivă ce o arăta Pilat față de Iisus, fu nevoit să dea curs justiției.

Poporul evreesc, ca să-și bată joc de Iisus, l-a îmbrăcat în haine împărătești și l-a încoronat cu o cunună de spini, spunându-i: „*Bucură-te Impăratul Iudeilor*". L-a dus pe muntele Golgota și l-a răstignit între doi tâlhari, ca pe un răufăcător. In vremea aceea numai tâlharii se pedepseau cu răstignirea pe cruce. Iar pe vârful crucii sale i-au pus inscripția: „*Iisus Christos Impăratul Iudeilor*", ca o indicare a faptei pentru care fusese condamnat.

Evreii l-au răstignit pe Iisus, fiindcă lor nu le trebuia un Mântuitor sufletesc, ci un împărat pământesc, care să-i emancipeze din punct de vedere politic și național.

Fără îndoială că Iisus Christos, Fiul lui Dumnezeu, care făcuse atâtea minuni și care își profetise chiar și patimile, moartea și învierea sa, ar fi putut face și minunea ca să se salveze pe el însuși, dar n'a vrut să o facă. Dovadă că n'a opus nici o apărare. Și n'a vrut să se salveze, fiindcă așa era scris în cărțile profeților, că Fiul lui Dumnezeu va trebui să pătimească și să moară pentru mântuirea neamului omenesc. Ca să poată învia, trebuia să moară. Aceasta era și voința Tatălui ceresc, revelată Fiului său în grădina Getsimani, când Iisus înțelegându-o, a zis: „*Părinte, dacă nu poate fi luat paharul acesta dela mine fără să-l beau, fie voia Ta!*"

Iisus Christos a murit pe cruce pătimind toată ziua de Vineri. In aceeași seară, Evreii l-au rugat pe Pilat să dea ordin soldaților lui ca să zdrobească fluerile picioarelor celor răstigniți, ca să moară mai iute și să poată fi luați jos de pe cruce, deoarece a doua zi fiind mare praznic, Sâmbăta Paștelor evreești, nu era îngăduit să rămână condamnații în chinuri pe cruce. Soldații au zdrobit fluerile celorlalți doi tâlhari, cari încă nu muriseră, și ajungând la Christos, nu l-au atins, deoarece l-au găsit deja mort Numai unul dintre soldați i-a împuns sulița în coastă, ieșind din locul acela sânge cu apă. Apoi Iosif din Arimatea, cel cu bun chip, luând trupul lui Iisus de pe cruce l-a înfășurat în giulgiuri cu miresme și l-a așezat în criptă sa nou construită, acoperind întrarea mormântului cu o piatră grea și mare.

Arhiereii și fariseii, aducându-și aminte de vorbele lui Christos, că va învia a treia

zi din morți, s'au dus la Pilat și l-au rugat să le pună la dispoziție soldați, cari să păzească mormântul lui Iisus până a treia zi, ca nu cumva să vină ucenicii săi și furându-i corpul, să spună că Domnul lor a înviat. Arhiereii au sigilat bine cripta și au lăsat o gardă puternică să păzească mormântul lui Christos.

Fiul lui Dumnezeu a biruit însă moartea. In fața puterii divinității sale toată măsurile luate de arhierei s'au prăbușit. A treia zi în zori, după cum era scris în sfânta scriptură, s'a coborît îngerul Domnului și a răsturnat piatra mare de pe mormânt, iar pământul s'a cutremurat și Iisus Cristos a înviat din morți.

Soldații, cari păzeau mormântul, s'au înspăimântat în urma celor văzute și după ce s'au desmeticit, au alergat să dea de veste arhiereilor cele întâmplate. Aceștia, îngroziți de cele auzite, s'au adunat și au ținut sfat cu cărturarii bătrâni, hotărînd ca să cumpere cu arginți tăcerea soldaților, învățându-i ca să spună tuturora, că Iisus n'a înviat, ci corpul lui a fost furat de ucenici.

Iisus Christos a mai rămas pe pământ după învierea sa patruzeci de zile și în timpul acesta s'a arătat în mai multe rânduri atât Maicii Domnului, cât și apostolilor și ucenicilor săi, cu cari stătea de vorbă și le întărea sufletul în credință. Deprimarea lor sufletească provocată de patimele și de moartea sa trebuia risipită. Și le-a risipit-o prin dovedirea învierii sale și prin demonstrarea împlinirii profețiilor. Iar ca credința lor să fie și mai mare, s'a dus în mijlocul apostolilor săi, cari stăteau cu ușile încuiate de frica Iudeilor, și le-a spus: „*Pace vouă! Precum m'a trimis pe mine Tatăl meu, așa vă trimit și eu pe voi. Luați duh sfânt! Cărora veți ierta păcatele, iertate vor fi, și cărora le veți ține, ținute vor fi!*“ Apoi ca să le dovedească realitatea învierii sale și că arătarea sa nu era o viziune, a stat cu apostolii la masă și a mâncat pește fript și o bucată de fagure de miere, iar la o săptămână apostolul Toma, punând degetele în rănile Mântuitorului, s'a convins direct că Iisus Christos într'adevăr a înviat.

Dușmanii lui Christos și arhiereii n'au încetat a răspândi, că Iisus n'a înviat, că a fost furat de ucenici, ba unii susțineau că nici n'a murit.

Puterea adevărului era însă mai mare decât minciunile arhiereilor. Este incontestabil că Iisus Christos a murit și că a înviat, căci dacă n'ar fi murit nici n'ar fi putut învia ori dacă n'ar fi înviat, ar fi deșartă credința noastră, după cum spunea apostolul Pavel.

Că Iisus într'adevăr a murit, nu poate fi tăgăduit de nimeni. Aceasta au recunoscut-o chiar arhiereii, când i-au cerut lui Pilat soldați pentru straja mormântului, apoi moartea a fost dovedită științific cu apa și sângele ce ieșise din coasta lui Christos, când soldatul îl împunsese cu sulița. Dar chiar dacă n'ar fi fost încă mort, împungerea plămânilor i-ar fi cauzat moartea, iar mormântul sigilat și închis l-ar fi asfixiat din lipsă de aer. Apoi și soldatul, care spărsese fluerile picioarelor celor doi tâlhari, s'a convins de moartea lui Iisus, căci altfel nu l-ar fi lăsat nezdrobit. S'a mai convins de moartea sa și Iosif din Arimatea, care îi ceruse corpul lui Iisus, ca să-l așeze în mormânt, precum și tot poporul care s'a adunat la locul răstignirii.

Fiind moartea deci dovedită, Evreii căutau să răstălmăcească învierea lui Iisus, susținând că corpul lui ar fi fost furat de apostolii sau ucenicii Domnului, cari să poată vesti lumii că Iisus a înviat.

Invinuirea aceasta însă cade dela sine, când ne gândim la puternica strajă ce o pusese arhiereii la mormântul lui Iisus Cum ar fi îndrăsnit să săvârșească o astfel de faptă cu sfidarea soldaților înarmați tocmai acei apostoli și ucenici cuprinși de spaimă cari s'au împrăștiat în momentul prinderii și judecării lui Iisus, tocmai aceia între cari se găsea și apostolul Petru care se lăpădase de trei ori de Christos? Cum ar fi putut ei ridica piatra mare și grea de pe mormânt, fără să trezească atențiunea sentinelelor? Dar nici nu se poate admite că aceste sentinele să i adormit, căci în cazul acesta n'ar fi primit arginți dela arhierei, ci pedepse aspre. Tot astfel, dacă s'ar fi făcut un furt, atunci cu siguranță că s'ar fi cercetat cazul, iar făptuitorii n'ar fi scăpat nepedepsiți. Dacă apostolii aveau intențiunea să-l ridice corpul lui Iisus, ar fi putut-o face în noaptea de Vineri, când mormântul nu era încă păzit. Ei însă nici nu se gândiseră la aceasta Ba mai mult, când li s'a spus că Iisus a înviat, nici n'au vrut să creadă. Abia după ce l-au văzut, l-au pipăit și au vorbit cu el, au crezut în învierea sa.

Că învierea lui Christos este adevărată, ne-o dovedesc martorii vremilor de atunci, cari au avut ocaziunea timp de patruzeci de zile să se convingă, că Christos a trăit şi a avut vieaţă nouă în el. Este imposibil ca atâţia oameni la diverse ocaziuni să fi fost înşelaţi de simţurile lor. Şi este tot atât de imposibil, ca atâţia oameni să fi îndurat persecuţiuni şi martiraj pentru propovăduirea unui fapt neadevărat.

Invierea lui Iisus Christos este un fapt istoric, care nu mai poate fi combătut de nimeni. Această înviere a fost cea mai mare minune a lui Christos şi ea este fundamentul credinţei noastre creştine, ea este piatra pe care şi-a clădit Iisus biserica sa.

Ce s'ar fi întâmplat dacă Iisus n'ar fi înviat?

Răspunsul ar implica profunde meditaţii, fiindcă întreaga refacere morală a lumii şi evoluţia civilizaţiei omeneşti s'a bazat pe imensa dragoste şi credinţă creştinească, pe care o sădise Iisus Christos în inimile oamenilor prin moartea şi prin învierea sa. Fără înviere n'ar fi fost lumină şi fără lumină lumea omenească ar fi cunoscut întunerecul, ar fi ajuns în negura suferinţ lor şi a deşertăciunilor. Dacă Iisus Christos n'ar fi înviat din morţi, ar fi însemnat sfârşitul vieţii şi începutul împărăţiei întunerecului. Ar fi fost cea mai îngrozitoare pedeapsă pe care Dumnezeu ar fi trimis-o asupra oamenilor. Dar din nemărginita sa bunătate şi milostivire, Tatăl ceresc a învrednicit neamul omenesc să vadă împlinirea revelaţiunilor sale divine pe cari le-a împărtăşit oamenilor prin gura profeţilor săi.

Invierea lui Iisus Christos a fost minunea minunilor, a fost cel mai scump dar pe care l-a dat Dumnezeu oamenilor pentru mântuirea lor sufletească. De aceea, oridecâteori sărbăm Paştile, în inimile noastre vibrează sentimente de smerenie şi de evlavie creştinească, iar gândul este plin de credinţa religioasă pe care ne-a lăsat-o Fiul lui Dumnezeu şi pe care a întărit-o în noi prin moartea şi prin învierea sa.

O străveche mânăstire românească în Banat

— Castrul roman dela Igriş —

de Gheorghe Cotoşman

Spre răsărit de *Morisena* (Cenadul de azi), capitala Daciei Ripense, fosta reşedinţă a marilor principi naţionali *Claudiu* din veac. IX. şi a nepotului său *Optum* din veac. XI., la vreo 15 km depărtare, pe malul stâng al Mureşului, de aproape două mii de ani stă de veghe, înfruntând toate vicisitudinile vremurilor, comuna românească *Igriş*. In antichitate comuna era cunoscută sub numele de „*Aegrus*" „Agru" sau „Agriş".[1]) Ungurii o numeau „Egres", nizuindu-se a dovedi, pe bază topică, originea ungurească a acestei comune[2]), care niciodată n'a fost locuită de Unguri.

Comuna Igriş „dela descălecarea romană a fost neîntrerupt locuită de români-fraţi, cari pe acelea vremuri, formară rezervele Leg. XIII. G. şi armata teritorială menită a împopora Dacia."[3]) Num le patronimice „Geţa" şi „Geţia", pe cari atâţia „fraţi" din Igriş le poartă, alături de numele „Galu" şi „Găleancu" dovedesc că la descălecarea romană locuitorii Agrişului au fost Geţii, adevăraţii întemeietori ai comunei. Faţă de acest puternic argument, am putea să-l numin demografic, care atestă până la evidenţă originea geto-romană a Românilor igrişeni, orice alt argument contrar cade dela sine.

Sub domnia romană s'a construit aici „un castru ce apăra trecătoarea reţelei drumurilor imperiale dela Apullum (Alba Iulia) şi cel dela stânga Mureşului înspre Tibi-

[1]) Vezi: Jalba iobagilor din Pesac dela 1812, în a mea: „Din trecutul Banatului. Comuna şi Bisericile din Pesac" vol. VI. Timişoara 1936, p. 596.

[2]) Dr. Iuhász Kálmán: „A Csanádi Püspökség története", Mako 1930, p. 108.

[3]) V. Grozescu: „Istoria Românilor dela Mureşul de jos". Oradea mare, 1887, p. 38.

scum-Morisena şi Zurobara (Timişoara). Aici se vede că ambele reţele au fost împreunate prin un drum subteran pe sub râul Mureşului, care lucrare miraculoasă se poate observa până în zilele noastre. Ruinele cari se mai pot vedea demonstră că acest castru *Aegrus* a trebuit să fie o trecătoare subfluviană, unde, după poziţia-i încântătoare, a putut să fie şi destul de poporată.

Este de mare însemnătate de a cunoaşte că românii-frătuiţi din părţile acestea de regulă sunt postaţi în preajma reţelei drumului lui Traian, aproape de castre şi municipii romane. Din care împrejurare se poate deduce, că acest popor a ţinut pururea la proprietatea lui şi aici a fost el colonizat în apropierea valului şi de aici niciodată nu s'a depărtat ca să nu se mai reîntoarne"[1])

Castrul dela Aegrus sau Agriş rezistă dealungul perioadei năvălirii popoarelor barbare, până în veacul al XVIII-lea. In portul acestui castru, în veacurile X-XI, pe vremea principelui român Optum sau Achtum „se aduna vamă dela plutitorii cu sare veniţi din ocnele transilvănene". [2]). După îngenunchierea Banatului de către Unguri castrul de aici „ deveni un loc de retragere, de apărare contra năvălirilor tatare şi turceşti [3]).

Pentru a contesta originea geto romană a acestei localităţi, istoricii unguri: Borovsky Samu şi Iuhàsz Kálmán şi alţii, leagă istoricul şi soarta comunei de o presupusă mânăstire cisterciană, pe care regele ungar Béla al III-lea ar fi întemeiat-o aici la anul 1179 [4]). Cât de şubredă este argumentarea lor o vom dovedi puţin mai jos Deocamdată interesează originea castrului, care nu putea fi decât romană. Dovada cea mai eclatantă o constitue însăşi ruinele ei. „Acestea se mai pot încă vedea, — deşi s'au exploatat până la batjocură şi derîdere, — în preajma Mureşului, pe un intravilan al contelui Szapàri, care nu de mult [5]) a transferat la castelul lui din Sf. Petru o mulţime de pietrii şi monumente de valoare istorică, aflate aici şi cari dau dovadă că a trebuit să fie lucrare română. Lucrare posterioară nu poate fi, pentrucă Ungurii pe acelea timpuri nu posedau nici ideie de a construi castre, a ciopli petrii şi a face drumuri suterane; dar mai probabil e că Ungurii la venirea lor aici luară toate în primire şi se folosiră mai târziu de aceste întărituri contra năvălirilor inamice şi pe poporul român parte l a folosit la apărare, parte l-a supus sub varga feudală, lucrând ogoarele şi făcând pe sclavul stăpânilor nededaţi cu munca şi cu câştigul. [6]).

Bătrânii comunei şi azi cunosc cu preciziune locul castrului de odinioară, care se întindea pe o suprafaţă destul de însemnată, încadrând cu ziduri puternice tocmai locurile pe cari erau zidite localurile sfinte biserica şi mânăstirea veche, al căror trecut, precum vom vedea, se confundă cu cel al castrului.

La finea lunei Mai anul 1241 Tătarii, sub conducerea changanului lor Caiuc, atacă castrul sau cetatea Igrişului, înlăuntrul căreia şi-au căutat refugiu toţi nobilii din acest ţinut. După un scurt şi violent atac, năvălitorii mongoli cuprind cetatea, trec pe sub ascuţişul sabiei pe cei refugiaţi acolo, mai ales pe nobili, jefuiesc mânăstirea şi biserica, dar pe călugări îi graţiază. [7])

După izgonirea Tătarilor s'a restaurat biserica şi mânăstirea, iar marginile cetăţii au fost întărite cu bastioane puternice. In vara anului 1280, Cumanii sub comanda lui Oldamur, după ce au pustiit teritorul de sud al judeţului Cenad, au sediat şi Cetatea Igrişului. La vestea aceasta însuşi regele Ladislau IV, punându-se în fruntea unei armate se grăbi a elibera cetatea împresurată de duşman. Cumanii simţind apropierea armatei regeşti au lăsat cetatea, retregându-se spre un loc mai miraculos unde au fost înfrînţi.

La 2 Iunie 1914 comitele Timişorii Paul Chinezul a datat una din scrisorile sale în această cetate. Intre anii 1499—1514 regele ungar Vladislav II. având în vedere că

---

1) Id. p.39—40,
2) Ibidem.
3) Ibidem.
4) Dr. Iuhász Kálmán l. c. — Dr. Borovszky Samu: Torontál vármegye, 45.
5) Autorul vorbeşte, respective scrie la 1887.
6) V. Grozescu l. c.
7) Idem. p. 41, — Dr. Juhász Kolomán; „Hajdani monostorok a Csanádi Egyházmegyében Budapest 1926. p. 57.

cistercienii au părăsit mânăstirea, cu încuviinţarea Dietei şi a Papei Alexandru VI, donează cetatea cu toate moşiile ei episcopului catolic din Cenad, Nicolae Csáky.[1])

Arhiepiscopul de Strigoniu, Nicolae Olahul (Românul) în opul său istoric din 1536 scrie despre Igriş ca despre o localitate însemnată, dar despre mânăstirea, catolică de aici nu mai face nici'o amintire, semn învederat că ea pe vremea aceea nu mai exista. In 1541 prefectul Timişorii Petru Petrovici luând sub protecţia sa cetatea Igrişului a lăsat întrânsa pentru apărare o gardă militară, formată din soldaţi sârbi, refugiaţi împreună cu despoţii lor de groaza Turcilor.

La începutul lui Octomvrie 1550 Toma Varkocsy, după ce eliberează Cenadul, ocupă şi cetatea Igrişului, dar în anul următor 1551, ne mai putând rezista atacului turcesc predă cetatea beglerbergului Mehemet, care, după istoricii maghiari, ar fi distrus întăriturile cetăţii[2]). Se pare că cetatea a rămas până la anul 1701, când austriecii, în baza stipulaţiunilor convenţiei dela Craloveţ au fost obligaţi să-i dărîme zidurile[3]). Urmele cetăţii s'au şters, au rămas însă întemeietorii şi păzitorii ei de totdeauna: Românii igrişeni.

Mânăstirea străveche românească din Igriş era aşezată pe locul unde azi este casa, curtea şi grădina gospodarului Petru Crîsta, Nr. 776, pe strada bisericii ortodoxe române de azi, în partea dinspre miazănoapte răsărit.

Făcând săpături în curte şi grădină, Petru Crîsta a dat de temelii puternice de cărămidă, având adâncimea de mai bine de trei metri. Cărămizile sunt aşa de închiegate şi alipite unele de altele prin mortar de var şi ciment încât mai degrabă se sparg decât să se deslipească. Am văzut un morman de astfel de cărămizi cari seamănă leit cu cele văzute la mânăstirile şi bisericile străvechi din Cenad, Sânnicolaul-Mare şi Saravale.

Pe locul grajdului, ridicat în curte, la colţul străzii, Petru Crîsta mărturiseşte — bazat pe tradiţia moştenită din bătrâni — că ar fi fost construit turnul mânăstirii. Sub mânăstire era construită o suterană ori o criptă ce se poate vedea şi azi. Cu câţiva ani în urmă, cineva a săpat lângă zidul grajdului şi a dat de deschizătura acestei suterane, construită din acelaş fel de cărămidă consistentă şi dură ca şi zidurile mânăstirii, dar n'a cutezat nimeni să între în ea. Credinţa poporului este că acolo sălăşluesc puteri misterioase, tainice, cari dacă sunt descoperite, răpesc viaţa descoperitorilor, consideraţi drept profanatori. Exact aceeaşi credinţă stărue şi în Egipt, precum s'a văzut în legătură cu descoperirea câtorva morminte din inima piramidelor.

Petru Crîsta mai mărturiseşte că oridecâteori trece vreo trăsură pe drum, ori aleargă vreun cal, se simte o cutremurare prelungită, atât în curte cât şi în casă. Iar dacă plouă picurii de apă imediat întră'n pământ prin anumite deschizături, cari desigur comunică cu numita suterană.

Aceste dovezi palpabile şi uşor de verificat întăresc şi mai mult existenţa unei suterane, care, după părerea unora, s'ar prelungi şi până sub biserica ortodoxă-română. Se mai presupune că suterana aceasta nu este altceva decât o ramură a acelei minunate trecători subfluviane, construită de legionarii Geminei XIII., în veacul al II-lea îndată după cucerirea Daciei. Foarte probabil că ea stă în strânsă legătură cu coridorul suteran dela Sânnicolaul-Mare—Saravale—Cenad—Seghedin, având adevărate reţele de drumuri suterane.

In faţa casei lui Crîsta sunt îngrămădite o sumedenie de pietre de munte cioplite, unele de marmură cenuşie, provenind dela zidurile, pardoseala şi soclul anticei mânăstiri. Intre acestea am văzut capitele cu volutele retezate, fragmente de coloane şi pilastri corintici, şi alte pietre cu profil, despre cari am mai amintit. Pretutindeni în comună, mai cu seamă prin curţile sătenilor, pe la fântâni şi la răscrucile drumurilor se pot vedea cărămizi şi blocuri de piatră, provenind fie dela zidurile mânăstirii fie dela ale castrului.

In ceeace priveşte originea şi ctitorii mânăstirii sunt două versiuni opuse, contradictorii: Prima este tradiţia poporului igrişan care afirmă cu fermitate, fără putinţă de desmințire, că mânăstirea este ctitoria străbunilor Românilor din aceasta comună; — a

1) Juhász Kálmán: Hajdani monostorok, p. 60, — Dr. Borovszky. l. c.
2) Dr. Borovszky l. c,
3) Fr. Griselini: Istoria Banatului Timişan, trad. Bolocan, Bucureşti, 1926, p. 90 — Temişana, Bucureşti, 1848. p. 130.

doua este afirmaţiunea dubioasă şi tendenţioasă a istoricilor maghiari, cari vreau cu orice preţ să pună aici o mânăstire catolică-ungurească.

Preotul romano-catolic Dr. Coloman Juhász, paroh în Sânpetrul-mic, din jud. Timiş-Torontal, cel mai pasionat cercetător al locaşurilor vechi catolice din aceste părţi, vrând să desemneze locul pe care s'ar fi ridicat cândva presupusa mânăstire romano-catolică, apelează la tradiţiunea orală a Românilor igrişeni, şi conclude că: nici Românii din comună nu cunosc cu preciziune locul fostei mânăstiri. [1])

Foarte adevărat. Românii igrişeni nu ştiu despre existenţa unei mânăstiri catolice, dar îşi aduc perfect de bine aminte şi ştiu precis locul mânăstirii zidită de strămoşii lor ge o-daco-romani.

Să vedem cum ţese istoriografia maghiară trecutul mânăstirii din Igriş. Iată ce spune ea: La anul 1179 regele ungar Bela III, zideşte aici o mânăstire cărea-i face donaţie comuna Aegrus, Agru, Agriş sau Igriş. Se recunoaşte, deci, existenţa comunei înainte de înfiinţarea mânăstirii, fapt demn de reţinut. Regele încredinţează mânăstirea la 12 călugări catolici din ordinul Cistercian, aduşi din Potigne-Franţa.

Regele Andrei II. transformă mânăstirea în biserică şi-o împrejmueşte cu ziduri de cetate. In 1232 murindu-i soţia, regina Iolanta, de origine franceză, a înmormântat-o în cripta mânăstirii. In Noemvrie 1235 murind şi regele Andrei a fost şi el aşezat în cripta mânăstirii alături de soţia sa. După alungarea Tătarilor pustiitori, călugării refugiaţi reîntorcându-se au restaurat mănăstirea şi fortificaţiile ei.

Pe timpul regelui Ladislau II. mânăstirea se bucura de atâta reputaţie încât chiar coroana sfântului Ştefan, primul rege ungar, precum şi toate comorile regale au fost aduse aici şi încredinţate spre păstrare credinciosului erou Andrei Bölényfő. Mai multă garanţă inspira mânăstirea aceasta decât chiar cea din Alba-Iulia ori Strigoniu, unde era reşedinţa arhiepiscopului catolic-unguresc. Iar când Oldamur al Cumanilor a asediat cetatea şi mânăstirea, şi însuşi Andrei Bölényfő a fost rănit mortal, regele Ladislau IV., la 1 August 1282, a condus atacul contra acestor năvălitori, alungându-i şi înfrângându-i la locul numit „Holda băltoasă". Prin anii 1499—1514, când regele Vladislav II. a cedat mânăstirea şi moşiile episcopului Nicolae Csáky, călugării cistercieni părăsiseră deja de mult mânăstirea. Arhiepiscopul Nicolae Oláhul, la 1536 nu mai face amintire de mânăstirea din Igriş. [2])

Mânăstirea de aici, după istoricii maghiari, în diferitele diplome donaţiale regeşti figurează cu numele de: „Abbatia de Egres, Egresd, Egrus, Egriş, Egrews, Egriensis, Egrensis".[3]) De înainte de anul 1499 şi până azi nici un fel de document nu mai aminteşte despre mânăstirea aceasta. Şi cu toate acestea, istoricii maghiari, în lipsă de documente, dar sub masca tradiţiei româneşti, vreau să dovedească, că mânăstirea de aici a fost catolică. Şi ca să nu aibă aparenţa că suntem părtinitori şi porniţi contra aşezămintelor catolice din ţară, lăsăm să vorbească un catolic unit, cunoscut prin atitudinea-i duşmănoasă şi aprinsă faţă de biserica ortodoxă. Iată cuvintele istoriografului V. Grozescu, preot greco-catolic român sau unit, despre această mânăstire:

„Eu sunt de părere că istoricii contimporani greşesc când pun aici fiinţa unei mânăstiri catolice; pentrucă dacă ar fi adevărată afirmarea lor atunci oare se poate presupune, că Pontificii romani atât de puternici şi clerul unguresc, ar fi lăsat a se da peirei o avere şi donaţiune atât de considerabilă şi cu atâtea donaţiuni şi prerogative pentru clerul şi biserica catolică? Se poate că istoricii, ca Grisellini, Fesler, Horváth, confundă castrul Aegrus cu Egerul din comitatul Heves (Ungaria) unde şi până azi se află capitul şi aşezăminte eclesiastice?" [4]) Şi, mai la vale, acelaş preot unit scrie: „Eu, precum am afirmat mai sus, cred că este mai mult un zel de a demonstra fiinţa poporului unguresc în părţile acestea".

Şi noi credem că este cu neputinţă ca o mânăstire în care s'au înmormântat regi şi s'au păstrat până şi coroana şi comorile regale să fi fost dată cu atâta condamnabilă

1) Dr. Juhász Kálmán: Hajdani monostorok, p. 61.
2) Idem 53—61., — Dr. Borovszky, l. c., — Révay Nagy Lexikona, Budapest, 1913, vol. VI. p. 176,
3) Dr. Juhász K.: A Csanádi Püspökség története, p. 108.
4) V. Grozescu, p. 39.

uşurătate uitării şi lăsată în părăginire. Ar fi cea mai mare impietate pe care ar fi putut-o comite poporul maghiar. Dar de vreme ce Ungurii nici măcar locul pe care a fost zidită faimosa mânăstire nu-l mai reţin, întăreşte şi mai mult tradiţia românească, după care mânăstirea din chestiune a fost ortodoxă, aparţinând Românilor ortodocşi din această parte a Banatului Timişan.

Dar să presupune că aici ar fi fost cu adevărat o mânăstire cu călugări catolici cistercieni şi atunci — bazaţi pe relatările istoriei obiective, pragmatice — trebue să afirmăm că regele Bela III, urmând exemplul dat de regii antecesori, la 1179 a alungat călugării ortodocşi, şi punând stăpânire pe această veche ctitorie românească, a adus întrînsa călugări catolici, cu scopul bine definit, de a propaga catolicismul printre românii schismatici — cum ne numesc pe noi catolicii — şi a-i atrage prin intermediul religiei în apele maghiarizării. Izbinduse de cerbicia românească, ca şi de fanatismul ortodox al Românilor igrişeni, călugării catolici, — dacă au fost, — au părăsit mânăstirea înainte de anii 1499, lăsându-o în grija Românilor, adevăraţii ei fondatori.

Ruinele şi pietrile aflate aici ne spun că mânăstirea este cu mult mai veche de cum afirmă documentele maghiare. Ea — sau poate vor fi fost mai multe mânăstiri şi biserici aici — a fost zidită cu multe veacuri înainte de venirea Ungurilor, şi cel mai târziu pe vremea principilor naţionali Claudiu şi Optum. Altcum, cum ne-am putea explica provenienţa atâtor vestigii de origină română?

Privind chestiunea sub imperiul consideraţiunilor de mai sus, uşor putem înţelege de ce a fost cu putinţă ca din cărămizile şi pietrele provenite dela mânăstirea veche şi probabil chiar pe locul mânăstirii care probabil va fi fiinţat până la venirea Turcilor, să se zidească, pe vremea stăpânirii catolice ungureşti, actuala biserică ortodoxă-română din Igriş!?!.

Reculegere

In icoana unui înger cu aripe poleite.
Pensula de-artist pictase, inspirată ochii tăi...
Şi la îngerul acela, de sub bolţile sfinţite,
Mi-am plecat sărmanul suflet dus pe-a patimilor căi....

Şi-am simţit cum mi se curmă, sub senina lor privire,
Toată-amara desnădejde strânsă'n ani de suferinţi
Şi cum florile speranţei prind sfioasă 'nmugurire,
Sub torentul de lumină al privirilor cuminţi!...

Intristat de-atunci, din clipa reculegerii senine,
Ruga mea, pios, se'nalţă din a plângerilor văi,
Către sfântu-a cărui faţă n'o mai văd, căci pentru mine,
Din cerească lui făptură, sfinţi sunt numai ochii tăi!...

B. B. Cedan

Tiziano Vecelli. Aşezarea în mormânt.

Subiectul religios în arta plastică

de Ştefan Gomboşiu

Definiţia artei dacă a fost dată, e vădit că această definiţie fără o altă complectare explicativă trebuie să ilustreze şi scopul artei. Rămânând în afară de precizarea substanţială a acestui scop şi urmărind evoluţia istorică a artei, vedem că mai toate timpurile ne arată nu numai legătura cu felul de gândire a unui popor, ci şi o foarte strânsă legătură cu credinţa, cu sentimentul religios. Credinţa (de care fără îndoială artistul tuturor vremurilor a fost profund pătruns) e şi astăzi şi va fi încă, isvor de inspiraţie şi creaţie. Ori care au fost principiile morale şi formele de exteriorizare a religiilor, ele şi-au glorificat divinităţile, prin expresivitatea realizărilor artistice. Atât de important rol au avut aceste realizări, încât au fost cea mai netăgăduită trăsătură de unire între divinitate şi spiritul simplu al credinciosului. Popoarele primitive au mers până la a atribui toate calităţile supranaturale şi a confunda idolul cu însăşi forţa divină.

Dacă urmărim mai cu atenţie evoluţia şi desvoltarea artei şi ne ducem până spre cele mai îndepărtate începuturi, am putea stabili în aceste începuturi paşii alăturaţi ai religiei şi ai artei. Rolul ce l-a avut una în desvoltarea celeilalte e netăgăduit, aproape că au fost condiţii de existenţă una pentru alta.

Dela fetiş la zeităţile antice, dela desenele din grote şi până la expresiva icoană bizantină, dela egipteni şi până în zilele noastre, arta plastică a găsit subiectul cel mai propriu în elementul religios.

Simplele încercări ale primitivilor (cari de altfel sunt singurele documente rămase, prin cari s'a putut stabili religia acestor epoci) ne uimesc şi astăzi prin expresivitatea lor. Egiptul îşi leagă arta de templele sale, de Faraoni şi marii săi preoţi. Arta greacă şi romană e plină de zeităţi şi personagii mitologice. Foarte arare ori apare în acest timp — subiectul — care să nu aibă legătură cu religia, istoria şi tradiţia poporului respectiv.

Dacă arta plastică a găsit în subiectul religios motivul cel mai frecvent de a se exprima, nu e mai puţin adevărat că religia a găsit în artă cel mai puternic mijloc de propagare. Apropierea de credinţă şi morală, pe care opera de artă o provoacă în sufletul omului, e atât de desinteresată şi determinată numai de emoţia produsă asupra spectatorului. „După Guyau, morala trebuie să fie fără obligaţie şi fără sancţiuni, căci devotamentul, sacrificiul pentru altul, ca să existe nu are nevoie de sfaturile cărţilor, fiindcă se produce în mod natural. Omul va fi bun nu numai din cauza fricei sau iubirei de D-zeu, ci prin însăşi desvoltarea evolutivă a firei lui. Guyau pentru a întări susţinerile sale observă că sentimentele superioare adică acele cari sunt născute dintr'un *fond intelectual perfect* sunt în acelaş timp caracterizate prin sociabilitate şi desinteresare. *Emoţia artistică spre exemplu are un necontestat caracter moral, prin aceea că cel ce o simte uită egoismul său şi nu caută a-şi apropia sie-şi plăcerea ce-i cauzează opera de artă.* „(Guyau, La morale d'Epicure).

Martin Schongauer. Purtarea crucii.

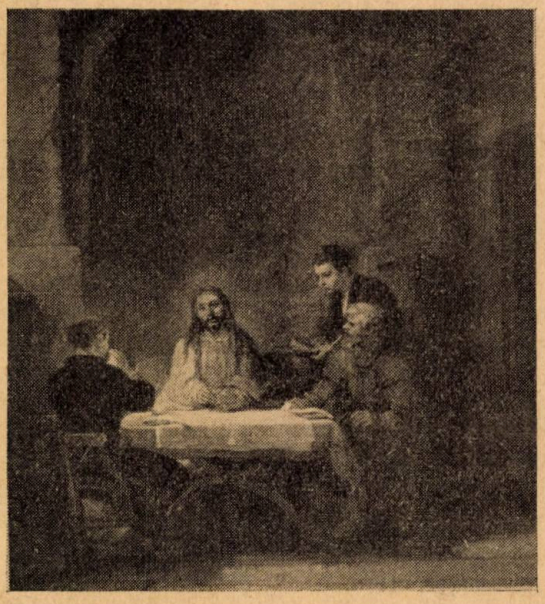

Rembrandt. Pelerinii din Emmaus.

Ori cari au fost necesităţile şi scopul urmărit, trebuie să recunoaştem că paşii artei plastice au fost dirijaţi în foarte mare măsură de credinţa neamului respectiv.

Credinţa, cel mai puternic factor în a fixa trăsăturile de caracter, e fatal să aibă influenţă şi asupra manifestărilor spirituale. Să dea o anumită direcţie, să fixeze limitele şi libertăţile şi să hotărască asupra creaţiei artistice. Că religia a limitat sau a permis libertăţi mai mari în materie de artă, se poate documenta prin însăşi evoluţia artei la diferite popoare. Spre exemplu cadrul limitat, de canoane, al artei bizantine, a impus popoarelor ortodoxe o mişcare mai lentă pe teren artistic. Catolicismul a dat libertăţi mai mari. Observăm acest lucru chiar în sânul poporului nostru, unde arta bizantină îşi are opere de valoare. Istoria artei noastre nu poate însă înregistra nici o operă sculpturală.

Religia ortodoxă ne admiţând sculptura în biserică, această artă a fost inexistentă până acum câteva decenii (sau dacă a existat a fost sculptura decorativă care s'a mărginit la încrustături şi simple decoraţii).

Abstrăgând epocile religiilor păgâne unde opera de artă e legată numai de mit şi de zeităţi diferite, subiectul religios în plastică apare în epoca primilor creştini şi trece dela interpretarea simbolică la creaţiuni de largă concepţie.

In Ţările de jos şi în Germania, arta cu subiect religios este preocuparea serioasă a artiştilor. Nu s'a ridicat e adevărat, această artă la înalte realizări de gând, dar ni se prezintă sub cea mai bogată varietate de interpretare. Copleşită de un realism prea accentuat arta Ţărilor de jos nu ajunge să prezinte personagiile sfinte în atmosfera înălţătoare a unei lumi pur spirituale. Realismul le coboară în mijlocul suferinţelor terestre, în mijlocul eternelor necazuri omeneşti provocând sentimentul de piozitate tocmai prin această nemijlocită apropiere de sufletul credinciosului.

Pictură din Cuttea de Argeş. „Christos duţând crucea"

Subiectul religios nu rămâne în acest timp legat exclusiv de pictura sau sculptura mare, menită să împodobească bisericile şi catedrele ci pătrunde deasemeni în pictura de miniaturi şi în grafică. In cuprinsul acestui articol prezentăm câteva clişee menite să lămurească mai clar ceea ce nu putem exprima cu cuvântul. Gravura reprodusă „Purtarea crucii" de Martin Schongauer, ne ilustrează perfect de bine acel realism de care am vorbit. Mulţimea într'o mişcare nervoasă, stăpânită de sentimentul apropiatului supliciu, caută să îngreueze calvarul *Omului* de pe a cărui faţă se citeşte, nu resemnarea ci o adâncă suferinţă omenească. „Pelerinii din Emaus de Rembrandt, atât prin natura subiectului cât şi prin felul de a lucra şi simţi al artistului ne redau o atmosferă de calm şi reculegere.

Epoca în care arta cu subiect religios se ridică la cea mai înaltă treaptă, depărtându-se de tot ceia ce e lumesc şi redând divinitatea sub cea mai sublimă formă, e Renaşterea. Incepând cu fresca lui Giotto (premergătorul acestei epoci) din Capella dell'Arena din Padua şi trecând pe rând la toţi maeştri renaşterii, nu întâlnim exprimată

măreţia acelei lumi spre care muritorul de rând îşi îndreaptă cu teamă cugetul şi sufletul.

Un singur artist Michelangelo a îndrăsnit în această epocă să iasă din acest cadru şi să dea operelor sale o notă păgână. Cu tot păgânismul existent în opera lui, Michelangelo a fost cel mai bun creştin. Moravurile sale au fost de o curăţenie sfântă şi nimic nu ura dânsul mai mult decât desfrâul şi păcatul. Cu toate acestea creaţiunile sale sunt prea antice, prea îndepărtate de idealurile lumii de atunci. Creaţiunile lui Michelangelo sunt din sfere înalte, David sau Moise ori Crist din Judecata cea din urmă. Sibilile şi profeţii din capela Sixtină puteau mai bine să stea alături de arta greacă în spiritul căreia sunt concepute, nu într'o capelă creştină din Vatican. Papa Paul al IV, a trebuit să facă de altfel, cu pictorul Daniele da Voltera, cea mai necesară toaletă pentru a acoperi nuditatea sfinţilor din capela Sixtină.

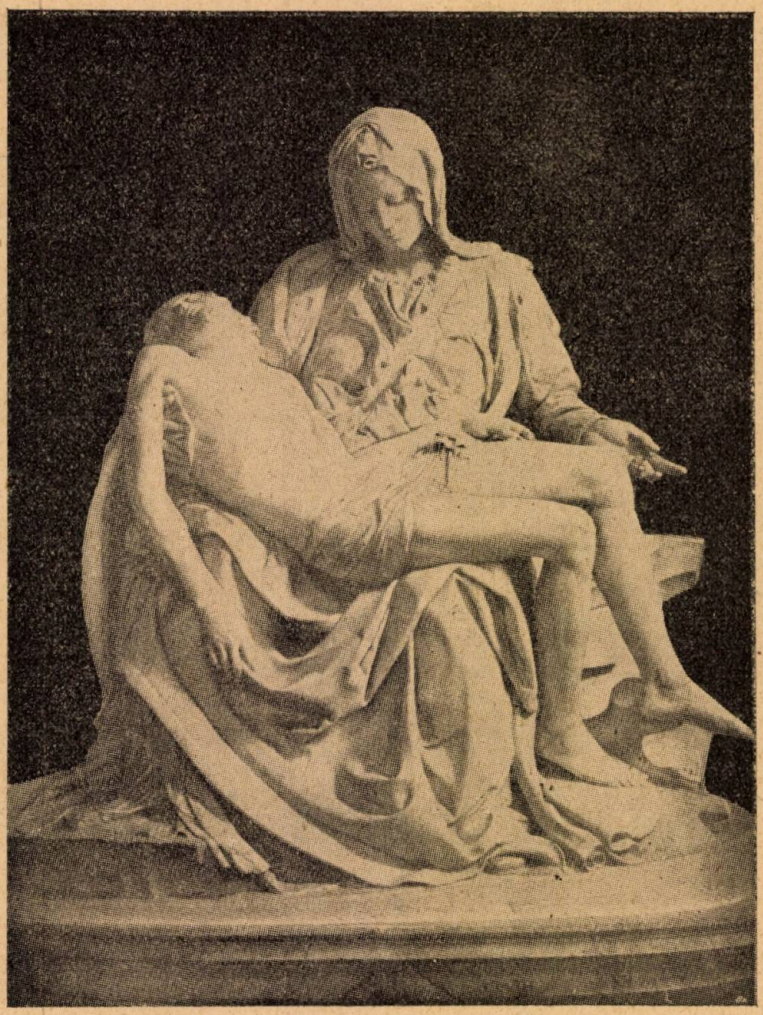

Michelangelo. „La Pieta"

Dar Michelangelo a creat un neam de oameni semizei, cu braţe vânjoase, cari nu erau stăpâniţi de patimi şi păcat şi nu se schimbau la influenţa mizeriei pământeşti. In creaţiunile sale gradul cugetării e atât de înalt şi moralul atât de mult întărit. Incât nu s'a sfiit să prezinte figurile sale goale, fiind deplin convins că de sufletele mari nu se poate apropia gândul păcatelor omeneşti.

Una din marile lui opere picturale este — Judecata din urmă — de pe peretele din altar al capelei Sixtine. Inalt de 20 metri şi lat de 10, prezintă la mijloc pe Isus Christos în picioare, la dreapta fecioara Maria şezând şi jos apostolii. Ingerii suflă în fanfare chemarea cea din urmă, la care glas toţi nenorociţii se deşteaptă. Cu o extremă sforţare se prezintă în faţa marelui judecător. Iar judecătorul înalt puternic ca un uriaş, cu privirea hotărâtă şi sfioasă cu un singur gest pronunţă sentinţa contra căreia nu mai există apel. Atunci judecaţii se împart în două părţi: dreptii trecând în pământul făgăduinţei, iar nenorociţii plângând aşteaptă după cum zice Dante (al cărui admirator era Michelangelo) pe malul râului Acheron, ca bătrânul Caron să-i treacă de ceealantă parte. Ei intră apoi în veşnicul locaş pe poarta cu fioroasa inscripţie a poetului Florentin „Lasciate ogni speranza voi ch'entrate".

Aşa a fost Michelangelo cum este prezentat de această creaţiune. El nici pe Christos nu l-a prezentat modest, blând, îndurător şi veşnic predispus spre suferinţă. L-a

Pictură Românească. „Frescă din veacul al XIV".

înfăţişat ca pe un mare stăpân a tot ce există, ca o întrupare a întregii puteri a universului, ca pe judecătorul drept dar fără şovăire.

Singura operă în care Michelangelo ne înfăţişează sentimentul inimei, iubirea şi durerea, cu mai multă piozitate creştinească, este „La Pieta" în biserica S. Pietro din Roma.

Oricare ar fi subiectul şi forma care o îmbracă arta, ea constitue o mare valoare în cultura unui popor. A stânjeni desvoltarea artei sau a o forţa prin metode didactice înguste, înseamnă să nu obţii niciodată veritabile valori. Educaţia trebuie să-şi lărgească atât cadrul cât şi metoda. Gândul că se mai pot creia genii prin fabricile de cultură cari sunt academiile, a început să slăbească. Marii profesori încep să recunoască, că toate diplomele de artă ale lumii nu pot face dintr'o maimuţă cu dar suficient de imitaţie un creator de noui valori spirituale. Şcoala ca instituţie educativă a mulţimilor nu are rostul de a uniformiza gândul ci datoria mult mai modestă a desanimalizării capetelor de duzină. Profesorul contimporan dacă e de fapt un om superior nu trebnie să-şi mai aplice infailibila lui metodă ci să caute în şcoală şi în afară, ziua la amiaz cu lampa aprinsă oameni întregi, oameni noui în care să pâlpăe flacăra ideei. Astfel va fi posibil numai, să marcheze puncte de evoluţie în artă şi cultură şi să se creeze impulsul pe care religia odinioară îl da mai mult ca acum.

Amintire

Şi-azi îmi sună în auz,
clopoţei de cucuruz:
glasul boabelor de aur,
măcinate'n palma taichii,
umbră'n jocuri de balaur.
Şi revăd răsboiul maichii,
o uzină de stejar, —
când în ierni ţâşneau din jar,
feţi-frumoşi cu zmeii'n grindă,
basmu'n paloş să-l aprindă . . . .
Năzăriri de vis şi dor:
zâne fermecând norocul,
se jucau cu busuiocul,
printre gheme de fuior.

Am crescut aşa'n poveşti,
cu strigoi pe la fereşti,
când plângeam, copil făr'mau:
au-au, că vine bau-bau.
Buna 'ntr'una mă 'mbuna,
visu'n poală-l legăna,
frunţii-i săruta văpaia:
haia-paia, lulu-laia . . .
Şi-mi cânta măicuţa c éva:
o poveste meşteră,
c'adormiam în peşteră,
lângă Genoveva.

Amintirile-mi mai cântă:
caldă mânuşiţă frântă,
cine mi-te-a frânt,
mână de pământ?
Hai la lege
să ţi-o lege
cu două toiege,
c'unul de alun
şi-unul de gorun.
Mână, mână moartă
cine mi-te poartă?
Spinul de scăiete,
tup de părete.

C. Miu-Lerca

Flori negre

La fereastră caisii au înflorit,
flori mărunte lumânări pe crengi de fum,
gândul meu în loc oprit
ce strajă ochilor mi-a găzduit,
de-am rămas așa năuc și fără drum?

La fereastră caisii au scuturat zăpadă,
merii și-au aprins tămâia,
Primăvara scutură ciorchini de zare:
amintirile pe suflet stau să-mi cadă.

Au înflorit caisii la fereastra mea
iubito, albinele ca fulguirile de nea
ne chiamă,
cerul, primăvara crudă o destramă:
gândurile mele-s de aramă.

Uite, plouă cineva cu soare
— simți în suflet ceva că te doare?
Taci că ofticoșii mor acum,
când primăvara stă pe drum;
în suflet amintirea caldă moare,
zarea plouă soare, soare, soare . . .

La fereastră caisii au înflorit
flori mărunte, pentru noi,
primăvara ochii'n flori i-a'nzăpezit
și-am rămas să ne căutăm, amândoi.

Au înflorit caisii la fereastra mea:
simt în suflet cum mă doare,
ploaia asta grea de soare.

Dorian Grozdan

Baladă Ardeleană

de Emil Isac

„La noapte ne vor ataca urşii!" Cu groază în ochi
Ne spunea Mitru.
In vârful muntelui, aproape de Dumnezău
Simţind parcă mirosul stelelor
Inchizi într'o colibă, am venit din Cluj,
Ca să ne vindecăm plumînii ciuruiţi de război
Să ne mirăm în calicea florilor albastre de munte,
Să ne adîncim privirea fierbinte în apa de isvor rece.
(In care nu şi-au spălat niciodată femeile piciorul).

Şi în căsuţa de lemn, nu eram
Numai noi trei: eu, prietenul şi Mitru.
Noi scladoni, cari ne-am uitat geamandanul în Paris
Ori poate tineretele noastre...
El Mitru, prost şi bun, frumos ca un cireş
Sdravăn ca un atlet de piatră ce ne torturează
Conştiinţa anilor de student
Adânciţi în fundul coridoarelor umede...

Şi Mitru, îşi făcea cruce...
Simţi mirosul de vifor, trăsnetul începu să scrie
Cu litere de foc povestea nemuririi.
Paserile mari se ascundeau sub ramurile fagilor moşnegi.
Fugea lumea furnicilor, a fluturilor, a şoarecilor şi a tuturor celor mici
Cerul era sur, murdar de nori bătrâni.
Şi coliba tremura ca o femee bolnavă
La ferești se adunau stropii de ploaie.

„Evoce Bacchus, Rue de Grenelle.
Armand Colin... Rachilde... Teatrul din Louvain
Frumoasa Jeanette..
Parisul, Parisul!"

Şi prietenul meu îmi strângea mâinile şi declama anchilozat:
„Am venit în munţi, căci ne-a blestemat războiul
„Cerşim aurul dimineţii, seva fragilor, dulceaţa apei,
„Am cerşit ani mulţi sănătoşi şi buni;
„Şi poate la noapte ni se va răsturna teoria
„De-a fi elevi ai lui Rousseau: retour au fôret!..
„Browningul! Nu ne apără împotriva
„Furtunei, şi împotriva uriaşlor măsele de urs
„Ce se vor străpezi pe oasele noastre...

Şi Mitru îşi făcu necontenit cruce
Număra norii ori poate clipele,
In ochii lui apăru zimbetul fricei, ca pe buzele
Mamei ce naşte monstru,

„Ne vor atăca urşii! O, domnişori.
„Ne vor atăca urşii.
„O ce chin îmbrăţoşarea lor
(Nu a Laurei lui Petrarca
Şoptea prietenul.)

Şi, i se întunecau viorelele din ochi
Pe buze, i se albi spuma.
Prost şi puternic Mitru
Se înmuia de plânsul ascuns.

Trăsnetul culca la pământ fagi şi brazi.
Turnul ceresc durduia (Sfântul Petru e tunar...)
Biciul vântului începu să are dâre de plâns.
Şi în vârful muntelui
Noi doi, botezaţi de Rousseau şi de Eau de Cologne-ul doamnei de Staël,
Strângeam mâinile bunului şi prostului Mitru.

Am fost şi noi treimea îngrozirei:

„Ne vor atăca urşii la noapte
„Şi cu trupul nostru îşi vor toci ghiarele
„Vor suge din craniul nostru creerul,
„Ne vor bea ochii, şi părul nostru
(Pe care l-a mângăiat Contesa blondă)
„Se va scălci în botul urşilor".

Glontele războiului ne-a ridicat la munte
Şi ne va coborî falca ursului, la pământ.
— Mitrule, Mitrule,
Cu săcuri ori cu rugăciuni să ne apărăm.
Să nu ne dăm viaţa scumpă
să nu ne dăm viaţa!...

In zorii zilei ne-am trezit.
Viforul de astănoapte a dispărut ca un vis.
Mitru a început să doinească
Era frumos şi tare şi bun şi prost.
Ca un om de prăsilă.

Eu am început să citesc o carte de Voltaire
Iar prietenul meu îşi scoase din buzunari oglinda
Şi se privi lung.
Cu batista îşi sterse gura pe care străluceau roşii stropi de sânge
Mărgăritare; T. B. C.
— Războiul! Daţi-ne tinereţele!
Urşii . . . Urşii . . . Urşii . . .

Primăvară.

De ce nu vii? E primăvară,
Iubirea noastră sfântă,
De ce o laşi acum să moară
Când toate rîd şi cântă?

De ce nu vii ca altădată?
Azi sufletu-mi de dor e frînt
Iubirea moartă 'ndurerată
De ce o laşi să sboare'n vânt?

N. Galetaru

Spre locurile biblice

— Fragmente din notele mele de călătorie —

de Aurel Cosma junior

Soarele își oglindea deja zările în suprafața netedă a mării, ca o flacără tremurândă într'un uleu de candelă. Vaporul își tăia drumul, despicând valurile într'un ritm de ușoară sonoritate. Vânturile de aseară se risipiseră în urma noastră, iar forțele văzduhului se ascunseră odată cu prăbușirea nopții.

Era o dimineață frumoasă, caldă, plină de luminozitate, cum rar îți oferă apele syriene. Pe orizont se desluşeau deja fâşiile pământurilor biblice. Ne apropiam de Palestina.

— Mai avem două ore și suntem în portul Haifa, — spunea cineva de alături.

In sufletul meu se aprindeau emoții noui, nebănuite. Am mai umblat în două rânduri prin locurile sfinte, odată venind dinspre sud prin canalul de Suez, iar altădată coborînd pe drumurile Libanului, dar nici odată nu simțeam în mine atâtea copleşiri de ordin spiritual. Religiozitatea, sădită şi desvoltată în eul meu prin puterea credinței creştinești, începu să trăiască în mine, să ia proporții şi să dea o viață nouă sufletului meu stăpânit de evlavie. Eram tocmai în săptămâna patimelor, când lumea creştinească se pregătea de sărbătoarea Paştilor, iar la Ierusalimul, de care ne apropiam, se făceau slujbe şi rugăciuni pentru pomenirea şi preamărirea lui Christos.

Călătorii se înşiruiau dealungul tangajului, cu binoclul la ochi, ca să descopere cu câteva clipe mai de vreme formele şi aşezarea tărâmurilor de pioase tradiții. Erau printre ei oameni de diverse credințe, cu diferite sentimente naționale. Vapoarele româneşti, cari făceau curse săptămânale, erau întotdeauna încărcate de creştini pelerini, de evrei emigranți, şi câteodată de mohamedani.

Pe fețele creştinilor se desemnau expresii de înviorare şi de bucurii. Ei se duceau să se închine în fața sfântului Mormânt al lui Christos şi să-şi aprindă lumânările la flacăra sacră din noaptea învierii. Este focul ce apare deasupra altarului din capela Sfântului Mormânt în timpul slujbei şi care simbolizează o flacăra venită din cer. Credincioşi sosiți din toate părțile, aşteaptă să ducă din această flacără tuturor bisericilor lumina sfântă pentru întreg anul până la Paştile următoare.

Printre pasagerii evrei străbătea un suflu de îngrijorare, un sentiment de incertitudine. Erau imigranți porniți pe drumurile profeților în căutarea pământului făgăduit.

Mohamedanii, mai puțini la număr mergeau să se închine în locul, unde se înălțase Mohamed. Pentru ei o rugăciune făcută pe muntele Moria conta, după o pioasă credință, de o mie de ori mai mult decât oricâte rostite în altă parte. Pentru ei acest loc numit Haram-Ech-Scerif este atât de sfânt, încât de frică să nu fie pângărit, evreilor le

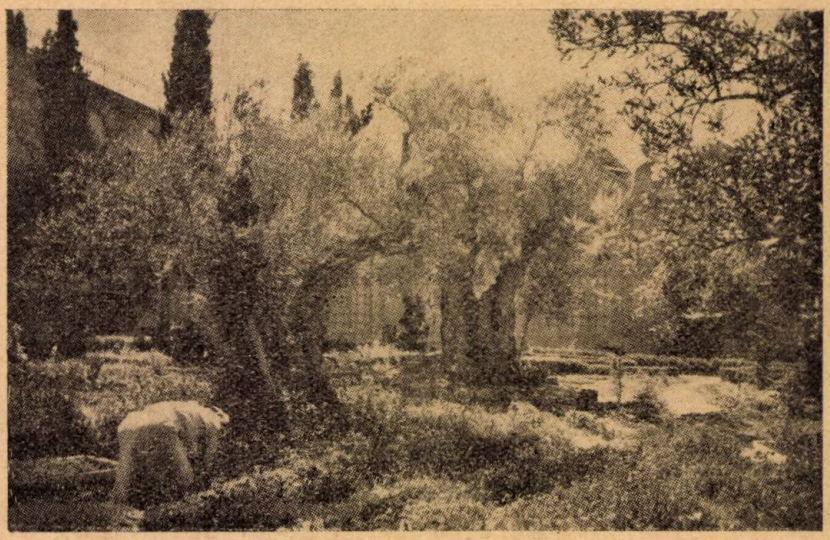

Ierusalim : Grădina Ghetsemani.

este cu desăvârşire interzis accesul aici. Tot pe acest loc se ridica pe vremuri templul lui Solomon, din care n'a mai rămas astăzi decât o bucată de zid, ce formează o parte din zidul actual cu care este îngrădită frumoasa esplanadă *Haram-Ech-Scerif* şi Moscheia lui Omar. La acest *zid al plângerilor* vin evreii în fiecare Vineri să-şi dea cu capul de străvechile pietre, lamentându-se pe ruinele gloriei apuse a poporului lor.

Pe bordurile vaporului lumea începu să se mişte, să se agite. Muntele Carmel, care străjuia cu grădinile lui înverzite deasupra oraşului Haifa, se contura tot mai precis în distanţa noastră vizuală. Spre stânga sclipeau în bătaia zărilor casele cetăţii *Sf. Ioan de Acri*, unde cu preţul imenselor jertfe de vieţi creştineşti vitejii cruciadelor au opus la 1291 o ultimă şi zadarnică rezistenţă năvălirilor arabe.

Câte lupte s'au dat veacuri dearândul de diverse popoare pentru cucerirea pământului sfânt al Palestinei. Trei confesiuni îşi au leagănul credinţei lor pe acest pământ şi popoarele acestor trei religii îşi vărsau sângele în războaie îndelungate pentru stăpânirea locurilor sfinte. Evreii pretindeau dominaţiunea în temeiul dreptului care de secole arăta că Iehova a promis neamului jidovesc acest pământ al Palestinei, iar creştinii nu puteau admite o stăpânire străină asupra lui, fiindcă pe acest pământ s'a născut, a propovăduit şi a pătimit Christos, fiindcă în locul acesta sfânt este mormântul Mântuitorului. Mohamedanii îşi reclamă şi ei drepturile lor, fiindcă Palestina era cucerită de ei din cele mai vechi timpuri. Ierusalimul dealungul istoriei n'a cunoscut multe zile de linişte, zile de pace. A fost distrus în repetate rânduri şi iarăşi reconstruit ca să poată fi distrus din nou. Solul Palestinei a fost îmbibat de sângele atâtor popoare, cari în fanatismul lor luptau pentru isbânda credinţei lor religioase. Au venit însă timpurile, când lumea s'a înfrăţit într'un respect reciproc, când cele trei confesiuni nu-şi mai pângăreau locurile lor sfinte pe calea unor lupte încompatibile cu fondul moral al dogmelor credinţelor lor. Astăzi fiecare merge să se închine fără nici o stingherire, fără teamă; creştinii la Sfântul Mormânt, evreii la zidul plângerilor şi mohamedanii în Moscheia Califului Omar. Un singur Dumnezeu există, toţi profeţii numai pe el l-au preamărit şi l-au propovăduit, o singură morală a fost arătată prin revelaţia divină care îşi găseşte perfecta sa expresie în iubirea omenească, şi un singur Mesia ne-a fost dat din îndurarea Celui de Sus. Numai lumea poartă vina că voinţa şi cuvântul dumnezeesc n'au fost pe deplin înţelese. Astăzi toţi se închină în locurile sfinte ale Ierusalimului unui singur Dumnezeu, toţi trebue să fie pătrunşi de o singură morală, dar numai creştinii au înţeles adevăratul mister al cuvântului lui Dumnezeu.

Ierusalim: Intrarea bisericii Sfântului Mormânt

*

Intrarăm în portul Haifa. Un val de căldură ne îmbrăţişă. Digurile de construcţie nouă şi basinul păreau deja prea mici pentru comerţul tot mai înfloritor al Palestinei, care dela războiul mondial încoace, de când este administrată de Marea Britanie prin mandatul Societăţii Naţiunilor, a luat un avânt de progres uimitor. Curăţenia şi ordinea din oraş este impresionantă. Pe pantele muntelui Carmel, unde odinioară se întindeau grădini de vii

şi de măslini, astăzi se ridică vile şi cartiere noui, ce dau Haifei un aspect modern.

Sus pe vârful muntelui se înalţă mânăstirea carmelită cu biserica ce s'a zidit deasupra grotei Sfântului Ilie. Este un loc de pelerinaj, mai ales în ziua de 20 Iulie, când toate popoarele vin să se închine pe vârful de munte, de unde a fost luat într'un car de foc profetul Ilie, după ce îşi îndeplinise misiunea pământească. In acest loc atât de minunat ca frumuseţe naturală şi atât de bogat în privelişti inimaginabile, se confundă sentimentele religioase ale creştinilor cu ale popoarelor orientale, cari deopotrivă îl venerează pe Sfântul Ilie. Acestei veneraţiuni se datoreşte că după înfrângerea cruciadelor, Sarasinii au respectat şi au conservat toate relicvele şi suvenirile profetului, deşi mânăstirea a fost distrusă iar călugării masacraţi.

*

Dela Haifa plecarăm cu un automobil spre Tiberiada. Astăzi Palestina are şosele tot atât de bine consolidate şi asfaltate ca ţările occidentale. Se călătoreşte mai rapid şi mai eftin în maşină, decât pe vechia linie de cale ferată a Hedjazului, cu şine înguste şi vagoane mici. Lăsarăm în dreapta noastră lanţul muntelui Carmel, care se întinde spre Samaria, şi înaintarăm în mijlocul Galileii spre Nazareth, traversând câmpii fertile şi colonii de agricultori evrei. Tot pământul e ca o grădină, cu vegetaţie luxuriantă, cu mici coline acoperite de maslini şi smochini. Numai satele sunt atât de rare şi locuitorii atât de puţini.

După o cotitură de drum, dela înălţimea unui deal, o vedere unică se desfăşura înaintea ochilor noştri. Era Nazarethul, aşezat în formă de amfiteatru pe dealurile cari îl încojoară. Am văzut această panoramă în mai multe rânduri, dar niciodată n'am putut-o admira îndeajuns. E prea frumoasă, e prea biblică. Mânăstirile şi bisericile cari îşi înălţau majestuos turnurile dădeau un aspect creştinesc oraşului, care în cea mai mare parte este locuit de credincioşii lui Christos. Sub bătaia soarelui de amiază, casele Nazarethului se lipeau mai lucitor, iar o mică adiere de vânt purta în văzduh nişte unde uşoare de melodioase sonorităţi ce se împleteau din diversitatea glasurilor de clopote.

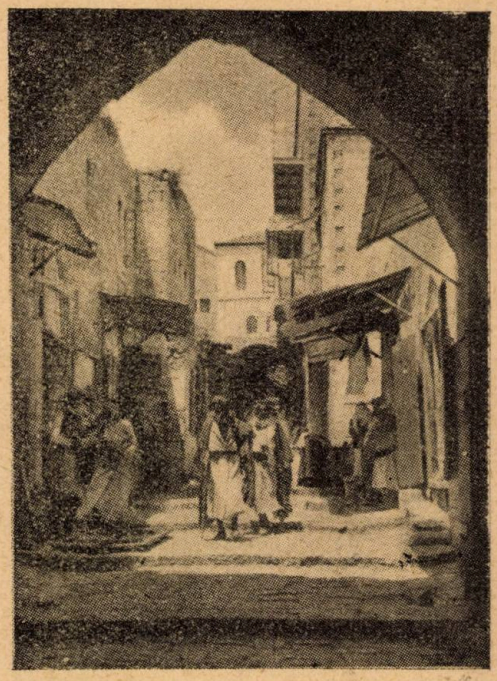

Ierusalim: Cartier arab

La coborîrea spre oraş, sus în dreapta se observa stânca *Djebel El Oafsé*, de unde Nazarethenii neîncrezători voiseră să-l arunce în prăpastie pe Christos, când începu să-şi ia rolul mesianic. Christos a şi plecat atunci din oraşul său natal şi s'a dus la Capernaum. Poate acesta este şi motivul pentru care Isus nu s'a mai întors la Nazareth în timpul vieţii sale publice.

Ne oprirăm în faţa mânăstirei franciscane. Un călugăr italian ne întâmpină cu o amabilitate de ghid. Ne conduse pretutindeni, ne arătă locul unde îngerul vestise Fecioarei Maria naşterea lui Christos, întrarăm apoi în atelierul lui Iosif şi vizitarăm toate grotele locuite de sfânta familie. In tăcerea împresionantă şi misterioasă fiecare colţ de piatră îţi povestea vieaţa intimă şi copilăria lui Isus, din fiecare umbră se lumina imaginea meşterului Iosif cum încerca să-l iniţieze pe micul Christos în tainele meseriei sale, în timp ce Sfânta Maria se ducea să aducă apă dela singurul izvor al Nazarethului, dela fântâna care îi poartă astăzi numele.

*

Dela Nazareth la Tiberiada e o cale pitorească. Şoseaua şerpuieşte printre dea-

lurile Galileii, cu atâtea reminiscenţe biblice şi trece prin satul Cana, unde a făcut Christos minunea dela nuntă transformând apa în vin. La ieşirea din Nazareth se iveşte pe orizontul din dreapta forma conică a muntelui *Thabor*, care domină toată regiunea. O autostradă în serpentine conduce până la culmea lui, unde se ridică printre zidurile vechei fortăreţe sarasine o biserică deasupra locului schimbării la faţă a lui Christos. De atunci muntele Thabor, din cauza situaţiei sale strategice, a fost teatrul multor lupte crâncene şi decisive.

Când ajunserăm în punctul de unde se deschidea splendida privelişte a lacului Tiberiad, oprirăm maşina şi o pornirăm pe jos, coborînd pe drumul bătătorit atât de mult de Christos. Marea Galileii, cunoscută în Biblie sub numele de lacul Genezareth, lucea argintiu şi liniştit. Bordurile lui lipsite de vieaţă, îţi mărturiseau tacit tristeţea lor de a fi pierdut dealungul vremilor înflorirea de odinioară. In timpul lui Christos lacul era înconjurat de oraşe, de vile, chiar şi de o renumită staţiune balneară: *Magdala*. Astăzi n'au mai rămas decât Tiberiada şi câteva sate, cu ruinile trecutului, dintre cari se mai conservă unele părţi din Sinagoga dela Capernaum în care vorbise Christos.

Bărcile de pescari ce pluteau pe lac ne evocau atâtea momente însemnate din vieaţa lui Christos, ne aminteau minunile sale cu potolirea furtunei şi cu prinderea peştilor. In gândul nostru se perindau toate minunile pe cari le făcuse Isus în locurile acestea. Parcă-i auziam şi noi vocea sa blândă şi plină de iubire, parcă-i ascultam şi noi predica ce o ţinuse pe Muntele Fericirilor care îşi ridica în stânga noastră vârful său evocator. Poate va veni vremea, când ştiinţa technică va găsi mijlocul de a reactiva în unde sonore glasurile rostite în vremi trecute, cari după părerea savanţilor n'au dispărut, ci stau ascunse în straturile atmosferice. Poate va veni vremea, când se va putea iarăşi auzi, prin redeşteptarea şi intensificarea vibraţiunilor vocale, cuvântul lui Christos.

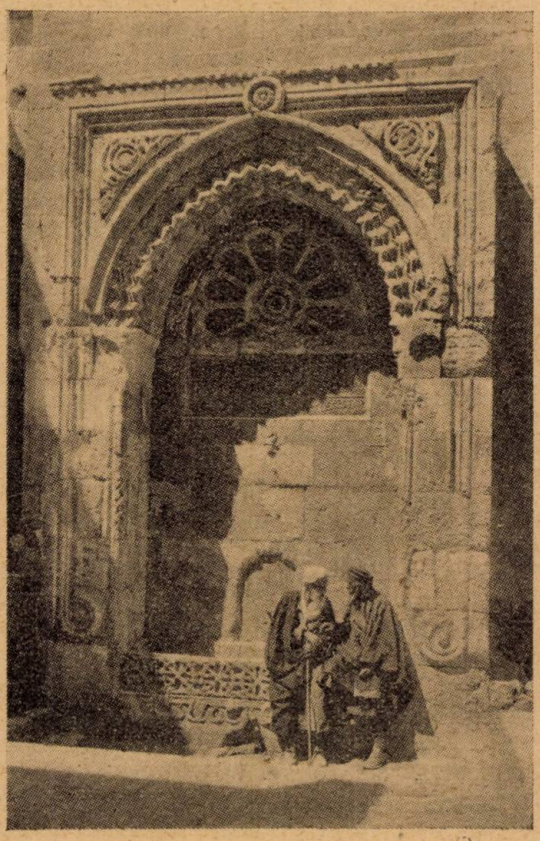

Ierusalim : Vechie fântână publică

Apa lacului era atât de netedă, încât nici nu se observa curentul Iordanului care traversează lacul şi se îndreaptă spre sud în Marea Moartă. Jos în vale, fiindcă suprafaţa lacului este cu peste două sute de metri sub nivelul Mării Mediterane, se îngrămădesc casele vechiului oraş al Tiberiadei, centrul vieţii evreeşti după căderea Ierusalimului, unde în secolul al doilea funcţiona şi *Sanhedrinul jidovesc*. Astăzi datorită faptului că mulţi evrei bogaţi se stabilesc aici şi îşi construiesc vile în jurul vechiului oraş şi dealungul plajei, Tiberiada se desvoltă tot mai mult din punct de vedere edilitar şi începe să-şi redobândească importanţa pentru o vieaţă naţională evreească.

*

Drumul dela Tiberiada până la Ierusalim îl făcurăm tot cu automobilul, traversând Samaria şi oprindu-ne la un mic popas lângă fântâna lui Iacob, unde Christos ceruse apă Samarinencii.

Se făcuse deja seară, când întrarăm în Ierusalim. Aspectul feeric al edificiilor, cari îşi desbrăcau ultimele vestminte de raze solare, era magnific. Din dosul colinelor se răsfrângeau slăbite zări porfire, cari în amurgul serii întindeau un înveliş de colorit divin asupra oraşului sfânt. Turnul lui David se înalţa protector peste cetatea în care pe vremea lui Avram oficia marele preot şi rege

Melchisedec. In fundul oraşului se contura imposant cupola ce acoperea piatra sacră a muntelui *Moria*. Iar din centrul Ierusalimului glasul duios al clopotelor ne vestea ora de rugăciuni ce se făceau la Mormântul lui Christos.

*

A doua zi colindarăm toate străzile cetăţii, atât de întortochiate, încât străinul greu se putea orienta prin ele. Vechea cetate a Ierusalimului îşi păstra caracterul ei arhaic. Străvechile ziduri, cu pietre roase de vreme, purta pecetea murdăriei. Străzile înguste, întunecoase şi cu pavajul din cele mai îndepărtate timpuri, erau îmbâcsite de atâtea mirosuri insuportabile şi insalubre. Ici-colea, o plăcută adiere de fum de tămâie sau mireasma unor produse orientale, ce evadau dintr'un magazin ascuns, te mai încuraja să avansezi prin labirintul străzilor arcadate. Animaţia era febrilă în toate colţurile. Lumea circula grăbită şi indiferentă. Amestecul de limbi dădea o rezonanţă şi mai acută acestor căi de comunicaţie, cari pe lângă toată murdăria ce le caracterizează, avea totuşi pitorescul lor, un colorit local unic în felul lui. Câţi pictori nu s'au inspirat din acest aspect original al străzilor şi sukurilor din Ierusalim. Diversitatea de costume şi de îmbrăcăminte, câteodată multicolore, ale trecătorilor recrutaţi din toate neamurile, nuanţă şi mai mult aspectul cromatic al străzilor. Ierusalimul şi-a păstrat caracterul oriental mai bine decât Damascul şi decât celelalte centre ale Asiei-Mici. Vechea cetate a Sionului astăzi este tot atât de arabă ca în secolele trecute.

Deşi cunoşteam topografia oraşului şi calea ce ducea la Sfântul Mormânt, totuşi străzile ascunse sub arcade, fără nici o indicaţie murală, puteau să ne conducă în direcţii greşite dacă nu ne-am fi verificat aducerea aminte cu binevoitoarea îndrumare a unui negustor de lumânări.

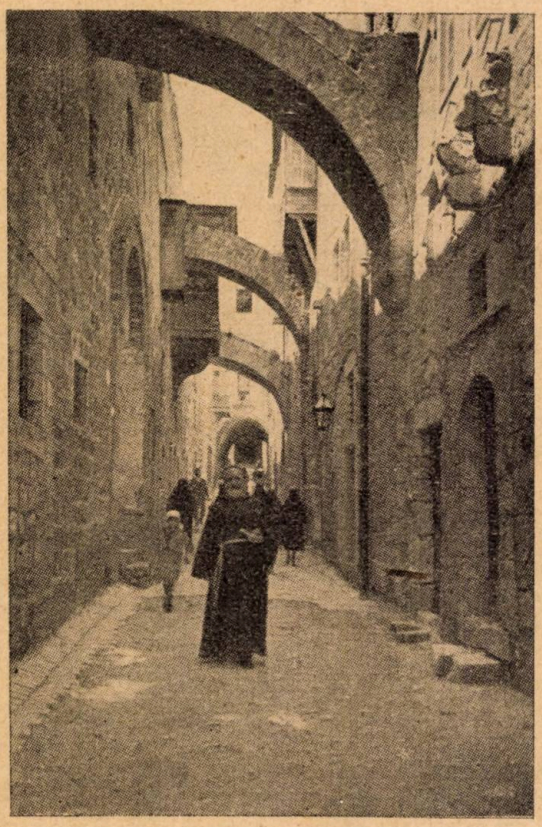

Ierusalim : Via dolorosa

Toate locurile sfinte sunt acoperite de o imensă biserică. In interiorul ei se găsesc: *Golgota*, cu o capelă construită deasupra locului răstignirii, *Mormântul lui Christos* deasupra căruia se înalţă o altă capelă înconjurală de candele şi sfeşnice, *Mormântul lui Iosif din Arimatea* care cedase cripta sa proprie pentru înmormântarea lui Isus, locul unde s'a aflat sfânta cruce, precum şi celelalte locuri unde s'au petrecut toate scenele calvarului şi învierii. Biserica Sfântului Mormânt serveşte pentru toate cultele creştine ; fiecare din ele are câte un altar sau vreo capelă unde oficiază preoţii lor. Totuşi, multe dispute sunt între diferitele cleruri pentru dreptul de supremaţie asupra locurilor sfinte. Poate acesta este motivul că biserica este întreţinută mai neglijent decât s'ar cuveni. Ce frumos ne-a învăţat Christos cum să-i urmăm credinţa şi tocmai credincioşii bisericii sale nu l-au priceput. El n'a propovăduit mai multe religii, el n'a învăţat pe oameni să se roage în mai multe feluri, şi totuşi, chiar pe locurile patimelor şi învierii sale, sunt ridicate diferite altare pentru diverse culte.

Poezii în grai bănățean

de Victor Vlad Delamarina

Scrisoarea Bincii

Carce în deparce.

Biata Binca-i plângi dă milă
Iniimioara îi zdrobită
I topită
Opărită
Fiin'că viedz, biata-i *ugită*
Moartă 'n dor după Trăiiă.

Parta, opriegu şî brânieţu
N'o *chichiesc*. — Is colo 'n ladă
Stau grămadă.
Las' să şadă!
Doamnie numa doru-il adă,
Doru ei — Trăilă-*onvieţu!*

Pră la jioc n'o văd fişiorii.
Dă fişiori par'că-i ei secie?
Să să 'nbiece
Alcie fiece,
Ba nu vrea să să arecie
D'ăl dă la onvieţ ei dor îi!

Par'c'o iau visuri duşmanie,
Biata Binca, — par'că moare.
Dar scrisoare
Vestitoare
Dă şciri prea 'nbucurătoare
Cage taman dân cătanie.
I
i căprar Trăilă-isteţu,
S'o făcut domn mare micu
Şi voiniicu
Toamna i cu. . .
Cum îi dzâşie? Ăla?! — *obşicu!*
Poi?! — Ce jioşi tu cu onvieţu?

Iuce 'n fugă 'ncalţă-opinca
La jâdovu cu răchie
Ăl dă scie
Cărţ să scrie
Hălor duş în cătăniie
Intr'o clipă-ajunjie Binca.

Jâdovu dă bună samă
Ca oricare om cu carce
Pântru-o carce
In dăparce
Dă căşcig vrea s'aibă parce
Fie batăr şî d'aramă.

Binca spunie şî plăceşce
Scriie jâdovu şi-adună.
Să minună
Binca-a bună,
Nişi prân cap nu i căşună,
Cât dă rău să păcăleşce.

— „Scrie-i multă sănătace
„Că nii-s bucuroş în paşie,
„Satu taşie
„Fiin'că-i plaşie,
„Şie mai boambe grâu faşie
„Şî c'or fi'n ăst an bucace.

„Veta s'o 'mpăcat cu Niţă,
„Sanda s'o sfăgit cu minie,

Implinindu-se în luna Maiu 40 de ani dela moartea lui Victor Vlad Delamarina, în semn de amintire îi publicăm aici toate poeziile dialectale.

„Păi viedz binie
„Pântru cinie;
„Dar şie-m pasă! — Să s'aniinie,
„Dă nu-i plaşie, c'o funiiţă! —

Şi mai spunie: câce toace,
Ş-ar tot spunie biata fată
Ruşînată,
Ingrijată,
Că spunând baniii să gată
Şi d'aficea nu să poace.

— „Porşii nu mai vreau tărâţă,
Scrie, c'or crescut juncaniii
„*Chiţoraniii*
„Mânc *ciurcaniii*;
„Şî — fin'că mi-s gata baniii —
„Îl mai ţuc — dă o groşâţă!"

Ăl mai tare om dân lume.

Trâmbiţ, dobe, larmă, chihot,
Fluier, strâgăt, râs şi ropot...
Şie să fie? Şie să fie?
Iacă 'n târg minajărie!
O comegie d'a cu fiară
Şî 'mprejur lumie şî ţară.

In *calietcă* o măimucă
Baş ca omu mâncă nucă,
Alta blăstămată, şoadă,
Să ţâneà numa în coadă,
Ş-alcelie, mânca-le-ar focu
Nu-ş găsau o clipă locu.

Lupi, urşi, mâţe, oi, cornuce,
Fel dă fel dă joavini sluce;
Chiţorani, ariş şî vulturi
Dă prân lume, dân ţânuturi,
D'elea gâbe, d'elea relie,
Feri mă Doamnie dă iele!

Mulce-am văzt, pă bani viedz binie,
Cum nu vege ori şî şinie,
D'apăi l-am văzut anume
P'ăl mai tare om dîn lumie,
Care se juca cu lieii
Şî-i băcea dă-i luà toţi zmeii!

Cui l-o doborî'n ţărână
Işîa că-i plăceşce-n mână
O hârcie d'a d'o sută.
Fără de nîişi o dispută.

Dar cum mi ce puni cu Niamţu,
Care'n ghinţ îl rupe lanţu?

Să loviau fişiorii 'n coace
„Şiine-i? Ungei? Care poace?"
Când d'odată, iac' amaru!
Sandu Blegia, tăbăcaru
Să sufulcă şî tuşeşce
Lângă comegianţ s'opreşce.

Să râgea Niamţu dă Sandu,
Dară Sandu, fişiorandu,
Mi-l cuprinsă dă subsuoară
Şî nu să lăsă cu „doară"!
Strânjie-l! Suşie-l! Zâ-i pă numie!
Alui mai tarie dân lumie!

Gâfăia Niamţu, a silă,
Dar lu Blegia nu-i fu milă.
Hopa-ţupa, ţupa-hopa!
Ş'o găsît Niemţoniu popa!
Ţânie-l, lasă-l! I-al dă mână!
Zdup — cu Niamţu în ţărână!

Bravo! — Sandu să trăiască! —
Dar când fu să îi plăcească
Işie Niamţu: „Abăr frace...
Nu să pringe, că-i pă space!"
Vrea :că-i pungă şi că-i ceacă
Suta zuitată s'o facă!

„Nu ce jioşi cu minfe dragă
Asta viedz în cap ţ-o bagă!
N'ascult vorbe io şî glumie
Când mi-s io mai tare'n lumie,
Ş adă sula!" Işie Blegia,
„Că dă nu-ţ fac *prau* comegia!"

Mă Cimişie!

Mă cimişe, dragu meu,
Vreare-aş fi io 'n loul teu
Numa-o vară, numa una!
Numa-atunşi io aş avea
Parcea mea ca parcea tea.
Tu ieşci drac împeliţat
Cum nu-i altu prân Bănat
Fece fin'că *ţuşi* într'una!
Fece 'n umbra sălcilor,
Cam în şiuda măişilor.

Mă Cimişe, făt frumos,
Făt frumos şî drăgăstos
Ieşci viclean pă vreme caldă.

Cu răcoare şî cu peşci
fecele mi li-e momeşci.
Mă Cimişie, io ce şciu
Cum ce mişci ca-arjiintu viu
Când s'arunc fecele'n scaldă,
Tu trâcnieşci, ele trâcniesc
Şî cu cinie să iubesc.

Pânâ'n Sebeş*) ţuşii-lie
Pă rând tece mândrilie
Nu ţi-i greu d'atâta miere?
Dar tu nu ce becejeşci!
Ţuşi şî fuji! Lotru mai ieşci!
Dă la Sebeş la Lugoj
Ce dăsmierz dă ochi frumoş,
Ţuşi la fecie cum să şiere!
Cum ce-o făcut Dumniezău
Baş aşa de nătărău?

Dân Lugoj dacă ce duşi
Pânâ'n Cimişoara ţuşi
Şi la Panşiova, ştrengare,
Ce porneşti îmbătrâniit
Cătră Dunăre-osteniit.
Dunărea ca un potop
Mi ce'nghice ca p'un strop
Ş'apăi ce 'neacă şî 'n mare!
D'aşi trăi ca cine, mă,
N'aşi crâcnii, înnieşie-mă!

Coada vulpii.

La o ţeră dă răchie, în sat la birtu ăl mare
La *givănială* lungă, dă zî dă sărbătoare
Veniisără mai dăunăz vorbăreţii dân sat.
Dântr'una într'alta iacă: şî vorba dă vânat!
Dă reţe, lupi şî iepuri şî şierbi şî căprioare
Şî vulpi cu coada lungă, cum nu sunt decât prea rare.

Toni, fişior, dă *iagăr*, umblat la vulpi şi raţe
Tot spunie, spunie într'una şî mince fără frică.
L-ascultă toţ cu sece, îs numa-urechi şi ochi
Zuitaţ să *schipie* barem să nu ieie giochi.
O vulpe, îşie Toni că o prins. Una voiniică
Cu coadă lungă-lungă, d'un stânjăn şî tri braţe.

*

Dar Niţă-a lu Şiuparcă, ortac dă vânătoare
Auzând minşiuna asta, cam prea dă tot sleită
La-ureche-i spunie: „Toni, mă faşi mă dă ocară.
Mai scurtă fă-o mă, că-i prea dân calea afară!"
— „Şie vulpe-o fi ahaia? Vr'o zmăoaică leită!"
Scăpară şî săcenii vorbă neîncrezătoare.

„Să nu spun vr'o minşiună, dar îi dă un stânjăn bage"
Işie cu fală Toni, „o coadă minunată,
Stufoasă, mândră, creaţă, să ce tot uiţ la ea!"
Dar Niţă ca tovarăş acu la o parce 'l ia:
„Tot lungă-i mă fârtacie şî-i şî prea gogonată
Aşa codoanie lungă. Scurcează-o cum să cage!"

Dân cap scutură Toni, ş-o măsură pă masă
„Dă un stânjăn baş n'o fi ea, dar îi pă jumătace
Stufoasă, mândră, creaţă să ce tot uiţi la ea".—
Dar Niţă ca tovarăş dân nou la o parce-l ia
Şî-i zâşie: „Binie Toni, copil eşti mă fărtace?
Că nu ce crege niime! Mai las dân ea, mai lasă!" —

„Aşa-i", zâc şi săcenii, „o vulpe — aşa dă şoadă!?" —
— „Da dă unge!" işiie Niţă, „că nu-i coada zmăoniii.
Când vulpea-i ca oricare şie coadă poace avea?
Mai lasă mă ortaşie cam p'atâta dân ea!"—
La vorba asta lu Niţă, unge să mânie Toni
Şî dă-i, bătaie, sânjie! Că-i zmuljie acu din coadă!

„Ţucă-l moşu"

„*Ţucă*-l moşu, ţucă-l moşu!
Era vorba unui moş,
Când vegea copii drăcoş
Tot cutrierând Lugoju.

Moşului i-o fost *zănatu*
Să şierşească la criţari.
N'aduna el bunuri mari,
Dar îl miluia tot natu.

„Viaţa-mi este spră osândă,
Pân' la-o sută am vr'un an"
Să jălia el în givan
Cu vorba lui bună, blândă.

Chipu lui bătrân şî dulşie
Şămăna, mă gângeam eu,

*) Caransebeş.

Baş cu a lu Dumniezeu
Şi-m venia să-m fac şî cruşie.

Toţ copiii-l luam cu buna
Nu ca p'ăialalţ caliişi
„Moşu ţucă 'piii mişi'
Răspungea şi el într'una.

Dă colaşi şi vr'un ou roşu
Când pomana să împarce
Pă la Paşci îi făşiam parce
Şî lu bietu „Ţucă-l moşu.".

„Dumniezău să ce trăească!
Şî pă voi pă toţ d'aişi.
Moş ı ţucă 'piii mişi!"
Zâşea el să mulţămească.

Intr'o iarnă d'a cumplită
Iar venii moşu 'n oraş
Gârbovit, zdrenţos, golaş
După zâlniica lui pită.

Fiin'c'o vint la noi, vezi binie
Baş în zâua dă ajun,
„N'o fi moşu Moş Creşiun?
Mă gângeam ascuns în minie.

Saran 'n vremea dă colindă
Când sărbătoream la pom
Ies afară ş-aud un om
Spunând slujiilor dân tindă:

„Ia săriţ afară'n stradă
Oameni buni a lui Christos
Şî vegeţ că colo jos
O căzut un om grămadă!"

L-or adus omu'n căldură
Şî l-or pus la sluji pă pat,
„Ţucă-l moşu"-i îngheţat!
Am strâgat io ca d-arsură.

Şî frecatu-l-or cu nieauă
Şî i-or dat să bea vin fiert,
Dar târzâu şî în deşert . . ,
După şeri căzusă-o steauă,

Şî s'o stâns moşu, — fireşce!
Un biet suflet chinuit,
Pământu l-o înghiţit,
Dar pomina-l mai trăeşce!

Toaca la Lugoj

Baş dă *pupi* frăgaru-ăl mare
Şi baş Ioţi-a lu Toboc
Sus în vârf bace cu foc
Toaca de perete n'are.
Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!

Logojeniii toţi să miră
Cum dă n'au şî ei năroc
Toaca lor parcă-i căi dă soc,
Glasu ei nu să răsfiră.
Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!

Dar şi Ioţi-i zmău dă fire
Nu-i ca alţi motântoc
Dântră toţi ăi care toc
El bace mai cu sâmţire.
Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!

*

Giminieaţa cu cocoşii
Să acaţă'n frag dăloc
Ş'apăi ţân' ce toco-toc
Până vin ouălie roşii!
Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!

*

Cum dă-i aşa maistor Ioţi?
Calfa aia lu Toboc
Care toacă-aşa cu foc
Dă nie mirăm noi cu toţi?
Tic! Ticotoc! Toc! Ticotoc!

*

Nu-i baş lesnie niiş la toacă
Şî lu Ioţi nu-i dă joc!
Dă cu drag! Cu duh! Cu foc!
Ptiu! Să nu mi să *ghioacă*!
Ti! Tico! Tico! Ticotoc!
Să acaţă'n frag dăloc

Singuru păcat!

Sub lumina ha şierească
Pă largu pământului
In bătaia vântului
Firie dulşie omenească
Graiu blând şi cumpătat
Ca în dulşiele Bănat
Nu mai cred să să găsească!

*

Şie mândreţuri prân câmpie!
Şie dă holge cu rod bun!
Creşce prunu lângă prun
Şî struguri frumoş în viie!
Bănăţeniii-au ochi frumoş,

Ei îs vredniiș, sănătoș
Și tot natu-i d'omeniie.

Cum răsună 'n ghies pădurea
Dă glas dulșie dă șimpoi,
Ori dă fluier dă la oi!
Dar auzîtu-s'o p'aiurea
Că săceanu lucrător
Ca 'n Bănat să cânce 'n cor?
Pun rămas, că niicăiurea!

Dă credință ș'a lui faptă
Bănățanu ăl frumos
Totd'auna i fălos!
„Tu șie eșci?" — dă 'ntrebi, ce-așteaptă
Dă la orișice băiețan!"
„Bage, io mi-s Bănățanj", — !
O fi vorba lui gireaptă...

P'ângă tece estea bunie,
Care îs pă la Bănat
Ieste ș'un micuț păcat,
Nu vă râgeț, dar l-oi spune:
Farba șî albelielie
Strâcă Bănățenielie
Ca pă flori o uscășiune!

Poezie și proză.

Sară de Mai
Răcoare 'n grăgini. D'ân flori frumoase
S'adună-o buracă care miroasă
Miros de rai.

Dulșie trifoi
Cage sub coasa slujii Ilie,
Care-l adună ș'apăi l-îmbie
La vași, la boi.

In *fundoanie*
Coconu c'o carce, ca zăbuniit
Zgâmboiat la stelie șege picit
P'o petroanie.

Sluga prostu,
Ișie: „Cocoanie, să am ertare
Cumva vr'o lecție vreți a învățare
Pă d'a rostu?"

Cuconu: „Cum?
Dă lecții vorbești? Nu vezi Ilie,
Nu vezi că mă 'nbiet dă poezie?
Vezi-ți dă drum!"

Poezie?
Șie-o fi șî asta? Bietu dă el biat,
Să 'mbieată dă aia. Io vez mă 'nbiet
Dă răchie!

N'am ghișiit-o!

Câce stelie îs pră șieri,
Tece îs lușioasă,
Câce fece-or fi muieri,
Tece îs frumoasă.
Ca și perălie dân pom
Tece o să-m placă
D'aia, batăr că mi-s om,
Nu-m găsesc ortacă.

Așa îm trec verilie
Și ierniilie iară,
Dă vin primăverilie
Iacă-mă șî 'n vară!
Șî ca l frunzălie dân pom,
Toamna o să treacă
Șî io, batăr că mi s om,
Nu-m găsăsc ortacă!

Dântr'atâtea mândre zic:
Una-oi fi iubit-o
Mai mult ca p'alcelie un pic,
Hm! — da n'am ghișit-o!

Lu Ana lu Gica.

Ano, Ano, Logojano!
Calșie-o roata pălărie,
Că mai bine-îți șege ție
Ca Rumână d'omeniie
La jocu de Sânt-Ilie:
Să-ți porți *conșiu* cum ți dată
Șî ca natia să-ți creșci fata,
N'aduni bani tu cu lopata,
Ca să-i dai la «Șvoarț» d'agata!

Ano, Ano, Logojano!
Sări la joc ca un vrăbece,
Nu-s ca cinie mulce, fece,
Dar pă cinie tece, tece
Stau „ca nuca pe părece!"
Und'ți mărama vestită
Dă la buna-ta *ugită*?
Und'ți *sucma* ha 'ntărită
Și cătrânța ha *'npupită*?

Ano, Ano, Logojano!
I'uici-ce la a lu Burugă
Câtu-i dă mândră la rugă!
Jucătorii-i vin în fugă

Şî la vorbe dulşi i-ndrugă.
Ea 'n portu dă *păuriţă*
Samănă cu o garofiţă
Dă ha mai înaltă viţă
Batăr că îi *pilăriţă!*

N'are *mider*, d'are vacă,
Ea cu portu ei se 'mpacă,
Are bani ş'o fost săracă
Şî avere-o să-şi mai facă.
Dân piaţ când vinie-a casă,
Punie dă 'mbucat pe masă,
In *dolaf* florinţii-i lasă
Şî dă modă niiş nu-i pasă.
Ano, Ano, Logojano!

Dar tu Ano, — vai-do-minie —
Ce *chicheşti*, ca nu şciu şinie,
Toţ să râd p'ascuns dă cinie,
Că niimic nu-ţ şege binie,
Când în loc dă o mărămă
Porţ pă cap făr' să-ţi dai samă
Pălărie-l? O, mamă, mamă,
Par'că eşci dân panoramă!
Ano, Ano, Logojană!

Logojana agevărată
Mândră i numa năschimbată
Cu mărama păstă spată
Şî cu sucma ha umflată.
Nu da baniii pă nimica,
Că ţâ-l sărăşieşci pă Gica,
Dă n'o s'aibe niişi musica
D'und' s'o plăcească lui Niica!
Ano, Ano, Logojano!

Noi nii-s acasă!

Vântu-adună nori dă ploaie
Ş' întâmplarea întâlnisă
Rumân cu *clăbăţ* dă oaie
Cu-unu d-ăla uns cu clisă.

Ăl cu clisa pă musteţe,
Pă musteţe răsuşiice,
Cu pinceni pă şiijme creţe
Sta de vorbă. Draşie-mi-ce!

„Moi! — işia el — pe sub sore
Mai frumos nu fi niimica
Dechit mare serbatore
Din ţara lui Ion Păprica!

(Sărbătoarea năvălirii,
Lumea toată ca să şcie
Că copiii pustiirii
Is p'aişi dă ani o miie.*)

„Hát la voi nu fi ospeţe?
Veselie, bucurie?"
Işia ăl cu siijme creţe.
Da Românu: „Auzi prostie?"
— Daţâ-i voi cu jioc şî cânturi,
D'aia Ias nu nie prea pasă!
Voi vi s dă'i aduş dă vânturi,
D'apoi noi — noi niis acasă!

Păpricaşu naşului.

Cum tot *natu* are naş
Şi la sat şi la oraş,
S'o întâmplat că ş'un Ţâgan
Naş să-l aibe p'un săcean.

Pă la Paşci şî la Crăşiun
Naşuî viedz, ca omu bun
Il ciamă şî pă hăl fin
La mâncare şi la vin!

Dar la zâle dă lucrat
Işia finu că-i păcat
Să rămână cum a fost
Naşu făr dă pic dă *gost*!

Şî cum mulţi în lumie fac
Ii tot da coada colac
Zî cu zî o întocmiá
Baş la masă dă *udjeá*

I-ascultă nievastă, mă,
Dracu finul blastămă,
Dă nu-l ia o dzî măcar," —
Işià naşa cu amar.

— „Las' pă minie, i fac io lui,
Dă niişi zmeii iadului
N'o să-l aducă la naş,
Când i-oi da un *păpricaş*!.

Când venii finu la naş,
I or dat naşii păpricaş,
Dar ei niişi nu-l acingiau,
Numa finu l-îmbiau.

*) E vorba de serbarea mileniului, adecă a împlinirii a o mie de ani, de când au năvălit hoardele Ungurilor în pustia Ungariei, unde au şi rămas, ba s'au aşezat unii şi pe pământul nostru românesc. Serbarea a fost în anul 1895.

Finu, hală ca un lup,
Da cum dă ursu la stup,
La zămosu îmbiat,
Foc curat dă pipărat!

„Mâncarie?!! — Mâncà-o-aș,
Țucu-ț buricu dă naș!"
Strâgă Granșia și râgea,
D'apăi când gustă dân ea:
— „Hauliu, nănașe, — foc!!!
Asta-i bătaiă dă joc!"
Și niișI „șie-fel?" și niișI „cum"?
Tușci! și fuga afară 'n drum.

Cu gura căscată 'n vânt
Și'n fugă mâncând pământ
Intâlnii biet-un Rumân
Aducând un car cu fân.

„Halaripu, Ciușmangea!!!"
Strigă finu cât pucea,
„Rumanico! Loc! Fă loc!
Că acu-ț ia caru foc!"

D'a baba oarba

După' amniaz la călduț soare
Toț porniesc să iasă
NișI pișor
Dă fișior
Ori dă fată
D'a bărbată
N'ar rămânie-acasă
Că-i baș zî dă sărbătoare.

Maistor Broancă ș'a lui șioare
Tot mândreț uri slucie
Zâc cu lauta
Și cu flauta
Și c'un biet
Clăniriet
D'asumuță iucie
Jucătoariele pișioare!

Broancă dzâșie ca și Niica,
Fișiorii cu secie
Săr dă zbor
Pă pișior
Logojana
Ș' Argiliana
Pă biecielie fecie
Le suc, dă lie zboară chica!

L-o vrăjît pă Ștefăniigă
Măria lu popa
Ea să fașie
Că nu-i plașie
El topit
Dă iubit
Joacă țupa-hopa
Baș ca ursu cu verigă.

După jioc vrea fata popii
Joc „D'a baba oarbă!»
Toț primiesc
S'ănvoiesc,
Ast'alungă
Vremea lungă.
Făniigă s'o soarbă
Pă Măria vrea, cu ochii.

Haida Liena
D'a grăgina
D'api, D'a pi, Lanța
Trimiece la Danța
Ronciș
Ponciș
Pân' la casa lui Civic
Civiroc
Civipoc
Civicala
Berbecala
Spic! Pasărie'n câmp.

„Spic pasărie'n câmp! Făniigă!
Asta-ț fu norocu
la mărama
Și ia sama,
P'a do'prinz,
S'o cuprinz,
Scii tu cum i jiocu!
Să nu fii de mămăligă!

Taica popa să dăsfată
Privind jucătorii:
Cum să jioc
Dă cu foc
Șie dă chihot
Șie dă hohot!
Drași mai îș fișiorii
Ș'întră ei și a lui fată!

„Mieruț! — Dă ș'im' ce-apropii?"
Auge orbu'n taină.
Păzea! nu! nu!
Dar el nu vru
Cum zgogi
Niimeri
Baș a popii haină.
„Îi a popii, îi a popii!"

Dar Făniigă-abia apucă.
A popii? Să fie!
Mi-s topit,
Dă iubit,
Șie-i în mână
Nu-i minșiună
Mor dă bucurie!
Pringe popa șî mi-l ţucă!

Calu lu Doancă

Başi Doancă *paure* bun dă sufliet,
La vorbă greu ca şi la umbliet
Avea: pădurie, vie, holge,
Gazdă, colo! Nu ori-şie goge!
D'avea ş'un cal,
Gloabă dă val.

Cu chişi şi coaşce răsărice,
Cal dă cătanie pasă-mi-ce.
Pă vriemea lui fi fost-o „Mişca"
Când nu şia şie-i codorişca
Şî 'n cârcă dunji!
N'avea prea lunji!
Da lu başi Doancă nu-i fu d'aia,
Dă şi-i dân şieri ruptă bătaia?
Când nu vrea Mişca să mai tragă,
Nu-l îmbia cu „dragă-dragă!"
Dă-i! Arge-l Poc!
In dobitoc.

„Păi d'apoi, c'aşa să şîcagie,
N'am dat io bani prînt' păragie!„
Să sococea başi Doancă'n sînie:
„Şi dă n'am lucru, fac io binie
Ori cui o vrea
Cu gloaba mea!„

Şî dat-o gloaba la tot natu.
Nu mai găta dusu, căratu
Biet Mişca, L-o'ndrăjit năcazu.
A chin îş legână grumazu!
Dân cal frumos,
Pielie şî os!
Az cară la veşiin bucacie,
Mânie ce miri şie duşie'n spacie.
Şî iac-aşia dân grieu în grielie
Cum să nu viez osu prin pielie?
Ba-i dă mirat
Câce-o răbdat.

II.

Odată, gazda şî un altul
Pie bietul cal mi-l o 'nhămatu-l
Dă la păduri, la-un liemn cât viacu
Dă lung, ca să-l tragă săracu
Ca, păcimaş
Până'n oraş.
In drum pă cuscru l-întâlnieşce.
—Mă iei pă liemn? — cum nu! Pofceşce —
Mai meirsă-un pic iac'o săceană!
Hai sus cu ea! pe urmă-o cătană
Osteniită
Mai învită.

Şi când baş binie-acas s'ajungă:
„Ba dracu!" — Bat hârîngu 'n dungă!
Ii foc!! Ii foc!! O vai-do-minie!
La foc, mârţoagă, că nu-i binie!
Şî cum işie
Dă şî zbişie.

Poi dă pornială. Când fu gata
Hop! Nana Vieta, groasă lată
Dân drum: „Să stai dragă veşinie
Şi fă-ţ pomană cu minie!" —
— Cum nu, Nană?
Fac pomană!
Da când fu sus şî nana, iacă,
Sughice calu! Stă, s'apleacă,
Suspin, nievoie, cagie, moare
Zmâcniind săracu dân pişioare.
Şî aşa'nhămat
Nii-s'o gătat.

D'atunşi auzîm zâcala uşoară,
Când baş nie'nbie bunăoară
La jloc c'o proastă ori vr'o *poancă*:
„Doar nu mi-s io calu lu Doancă!
Zâcătoare
Vorbitoare!

Unui ghigărl rumân întors la pere.

Moşu-to trăjea cu sapa,
Rumân verge ca stejaru,
Bea el vinu, dar şî apa
După cum dăgea amaru
Tot lucrînd
Şî aducând.
Om de rînd,
Dar bun de gând!
Fi-so — tat' to — dat la şcoală
Invăţat mai dă domniie
Molipsitu-s'o d'o boală
Numită „renegăţie„.
Să suşia
Să milojia,
Să vingea,
Să lăpăda!

Ş'o făcut căsii un nume
Bani ş'o strâns dă chieltuială
Şi dă titluri mai ca lume
Duşea dor flămând dă „halâ",
Vr'un magnat
Aristocrat
O visat
S'ajung 'odat!

Dar cum prînz la lapce-o mâţă
Mi l prinsără domniitorii
Şî scăldat bietu 'n ţărîţă
Il mâncară râmătorii.
L-or trnâcit,
L-o neşiinstit,
Dă-o uglt
Mânjit pă flit.

Şî tu calşi aristocratic,
Nu mai şcii niişi rumânieşce
Ce-ai întors dân şcoli sălbacic
Prost rumân şî mut ca-un peşce
Ghigărlos
Cu ţol frumos:
Până'n os
Tot cicălos!

Jidovii ţ-or fost ortaşii
Ş'alce spurcăşiuni dă naţii.
Iar Rumâniii? Ieiei' draşii,
Nu-ş fac val cu iei magnaţii.
Sapa lor!
Nu trai uşor!
Dacă mor?
Ii vina lor!
Az ce 'ntorşi la pere, dragă!
Şie nu mânşi tărâţă, frace?
Nu vez tu nişi prân *uiagă*,
Că ce şcim noi dă dăparce?
Dăzmierdat
Şî îngâmfat,
Străinat
Şî întunat!

Mai binie-ai trajie cu sapa,
Verge! Şcii, nu ca moraru!
Când n'ai vin, bună-i şî apa,
Ia s'o biei că-ţ treşie-amaru!
Tot lucrând
Şî rămânând
Om dă rând,
Dar bun de gând!

Pământu.

Doamna vrea să îş coboarie
Dântr'un măr cracă cu floarie
Şî ca s'o ajungă lesnie
Să tot înălţa dân glesnie
Cum eram baş la 'ndemână
Taman c'o lopată 'n mână,
M'o şieru, cu coada lungă
Craca ca să ş'o ajungă.
I o dădu'i c'alt fel săraca
Cum era s'ajungă craca?
Dar lopata pământoasă
Io mânjit mâna frumoasă,
Apoi ţân' ce-o fost mai gata,
Să-m arunşie 'n cap lopata!
Pământu după mănuşă
Par'că o strânjia dă guşă,
să strânsă fruncea creaţă,
Să cutremură dă greaţă
Şî'n ocări şî în sudalme
Imi şî şcearsă două palme!

„Mă, zâc to, nu-i lumea şoadă
Când o astfel dă năroadă
Dă pământ să greţeleşte?
Doamnă! dă n ar fi pământu
Să nu zâşi „Doamne fiereşce"
Cum ţ-ar mai ajuta sfântu
Să ce zburz în bogăţie,
Lienoasă şî grăsulie
Nu ce spurcă el cu-o pată,
Dar — tu o să-l spurşi odată!"

Baş semnu . . . !

Frumoasă-i Veta, mamă, mamă!
Eu dă mă'nsor a bună samă
No să iau niişi odată
Dân sat vr'oaltă fată.
La jioc d'ojioc şî alţ fişiori
Băta fac adeseori!
Să sufăr chiar prîntu ea
Şî bătaia ha mai grea!

Numai cu una nu mă'mpac:
Nu sciu dacă şî io-i plac?!
Dacă o întreb să suşie
Ca o mută şi să duşie!

Vr'un semn măcar dacă i-ar da,
Oricât dă mic, n'ar dzâşie ba
Drăgăstosu Găvrilă
Fişior vrednic dă milă.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNEA"
SIBIIU

Trecând călarie într'o zî
Pă la izvor un râs auzî,
Un râs glumieţ dă fecie,
Să'ntoarsă ca dă săcie.

„Care m'aţi da vr'un strop să beau ?"
Feciele tăcie-l îmbiau,
Dar Veta-i la fântână
Şî ea cu cartu'n mână !.

„Să-m dai tu Veto ap'un pic,
Dă spus ş-aşa nu-m spuni nimic :
— „Cum o să-ţ dau io apă
Acolo sus pă iapă ?"

Şi când fu jios Gavril' auzî
O vorbă care-l ferişi :
„Na cartu şî pleznieşce !" —

Baş semnu că-l iubeşce !

Glosar de cuvinte bănăţene.

abăr, vorbă germană, însemnează dară.
baş, tocmai, chiar.
başi, baciu, bade, nene.
calietcă, cuşcă.
cartu, vas de lemn.
chicire, a se găti.
chiţoran, cloţan, guzgan.
ciurcan, curcan.
clăbăţ, căciulă.
clisă, slănină.
conşi, conciu, legătura părului pe cap.
d'aficea, pe nimic, gratuit.
dolaf, dulap.
farbă, coloare, suliman cu care dau pe faţă.
fundoanie, fund.
ghigărl, vorbă germană, îi zice la unul care se înţoţonează mai mult decât cere moda.
giochi, diochi, deochiare.
givan, (divan), sfat, de vorbă.
givănire, a sta de vorbă.
greţelire, a se face greaţă.
gost, oaspe.
hală, om nesaţios la mâncare.
harângu (ungureşte), clopot.
iagăr, pădurar, brigadir silvic.
înpupită, haină cu pui (flori).
midăr, corset.
natu, născutul.
obşicu, (hopşit), actul de liberare din armată.
onvieţ, honved.
oprieg, crătinţă scurtă cu ciucuri lungi.
păpricaş, mâncare zămoasă de carne cu mult ardeiu roşu.
partă, legătură de mărgele pe frunte.
paure (Bauer nemţeşte), ţăran.
păuriţă, ţărancă.
prau, praf.
pup, mugur, boboc, pui (flori) pe haine.
schipire, scuipare.
sucmă, fustă, rochie.
tăbăcar, argăsitor.
trâcnire, a tresări.
ţol, haină.
ţucă, sărută.
ugită, rămasă.
uiagă, (üveg ungureşte), sticlă.
zăbunit, zăpăcit, ameţit de cap.
zuitare, uitare .

Frământare.

Suflat de vânt,
Bătut de ploi,
Mereu frământ,
Acest noroi,
de pe pământ.

O jale grea,
Nici eu nu ştiu,
De ce mă vrea
Părtaş să fiu,
Veşnic de ea.

Ca un nătâng
mă duc mereu
Nu gem, nu plâng,
Dar simt că-i greu
Şi'ncet . . . mă stâng.

Horia E. Frunză

Simfonie

....Şi dacă rătăcirea nu mă 'nvinse,
In noaptea ce s'agită viforoasă,
Iubirea ta e-absidă de mătasă
Ce arde 'n templul cu lumini neaprinse !

In para ei m'avânt, — pe cât m'apasă.
Durerea care tâmplele-mi încinse
In nimb de-argint, cuprinsuri necuprinse
Imperechind a cerului terasă.

Cu lutul mă înlănţue de tină !
Te port în năzuinţa-mi către soare,
Nepreţuită undă de lumină...

Liman sublim al unei vieţi — pustie !
Lumină — pentru laici orbitoare —
Rămâi izvorul meu de poezie !

G. Şt. CAZACU

Cântecul Lebedei

de Mia Marian

Primăvara împrăştie efluvii parfumate strecurându-le în suflet nebună sete de vieaţă. Bicicletele lor alergau alături, când mai încet când mai repede. Câteodată se opriau ca să-şi spună o impresie, o glumă. In ochii lor se stânsese tot soarele dulce al primăverii, mergeau fără ţintă. Ce ţintă poate să aibă tinereţea în care vieaţa palpită biruitoare. Au obosit. Bicicletele lor se odihnesc alături, iar ei cu capul îngropat în iarbă tac. Târziu el rupe tăcerea.

— Lys, la ce te gândeşti tu?

Ea tresară ca o vinovată şi nu răspunde. Rupe un fir de iarbă şi-l duce la buze. Pe urmă vorbeşte parcă n'ar fi auzit întrebarea :

— Câtă vieaţă . . . Câte taine cuprinde acest fir de iarbă... Ştii... aici e vieaţă. Pe urmă îşi schimbă brusc şirul de idei :

— Ştii, Lor, sunt îndrăgostită. Işi îndoaie braţele sub cap şi-l priveşte printre gene. E un bărbat bine, păcat că nu-l cunoşti. L-am cunoscut banal şi am luat foc. Ce zici ?..

— Ce să zic?

— Observ că te-a,... el duce degetul la frunte schiţând un gest care îi complectează fraza.

— Hm!... Imi pare rău. Vasăzică după tine, a fii îndrăgostită înseamnă ţâcneală, nebunie.

— Exact!

— Parcă tu nu ai fost niciodată.

— Am fost, dar nu până la ţâcneală.

— Şi mă rog, eu dece sunt ţâcnită.

El strânge din umeri şi nu-i răspunde. Işi aprinde nervos o ţigare şi tace. Ea continuă să-l privească printre gene, urmărindu-i fiecare mişcare. In ochii ei arde o lumină bizară. Dacă el ar putea înţelege taina flacărei care i s'a aprins în ochi, s'ar înfiora poate de frumuseţea ei, dar el nu-i prinde efemera-i licărire şi flacăra ,moare căci genele grele se închid şi buzele continuă să mintă.

— Ştii, Lor, eri am avut o întâlnire cu el. A fost divin.

— Şi cum îl chiamă?

— Ion!

— Ce nume stupid!

— Asta n'are importanţă.

El îşi ridică capul.

— Vasăzică e serios? . . .

O priveşte parcă ar aştepta conformarea ei. Dar ea nu-i răspunde. Şi el continuă enervat.

— Tu ai uitat că porţi un nume?... Nu ştii că n'ai voe să treci peste anumite legi?...

Ochii ei se deschid din nou mari şi reci, de un rece straniu care nu mai spune nimic.

Uitasem!... Işi lunecă mâna pe fruntea-i fierbinte şi continuă să vorbească cu vocea scăzută.

— Nu te înţeleg pentru ce cauţi în totdeauna să-mi aduci aminte de toate astea. Tu nu ştii că sunt legi mai mari decât cele create de oameni?...

Intrebarea rămâne fără răspuns.

Ea continuă :

— Dar în definitiv dece vorbim lucruri atât de grave, am venit aici să fim veseli, să râdem. Când se întâlnesc doi camarazi veseli cum suntem noi, când e primăvară e o prostie să ne complicăm discuţiile cu minciuni.

— Dar tu ai început.

— Eu sunt marea vinovată. Majestate, Vă cer ertare.

— Nu dau! Veţi fi pedepsită, Doamnă.

Şi anume:

— Intâlnirea cu Ion interzisă timp de... Insfârşit, până am să dispun eu. In caz contrar pedeapsa se va majora cu arest de cameră.

— Şi dacă vrei să o faci cu adevărat nesuferită atunci să vii tu să-mi ţii de urât.

— Eşti răutăcioasă!

— Sunt sinceră.

In ochii ei a trecut o umbră şi peste suflet i s'a aşternut un greu linţoiu. Il simte aproape. Nu-i desparte decât distanţa câtorva centimetri. Ii simte respiraţia caldă. Şi i se pare că-i aude tic-tacul inimii şi totuşi ce departe sunt unul de altul. Ii desparte capitole de vieaţă, gânduri lucide. Ea... o vieaţă pecetluită. El un început de vieaţă. Ce prăpastii mari îi despărţeau. O chinue obsedant cuvintele lui: „Tu ai uitat că n'ai voe să treci peste anumite legi". Imagini clare îi trec prin minte şi o durere fără margini a pus stăpânire peste tot sufletul ei.

S'a sculat să plece.

— Mai stai Lys, de ce te grăbeşti? Suntem doar atât de veseli azi? Nu te simţi bine aici?...

— Ba da. Dar e târziu şi... însfârşit trebue să plec.

— Dar nu te înţeleg dece graba asta?

— Nu-i aşa greu de înţeles... Am o întâlnire cu... Inţelege şi tu.

— Dar parcă era vorba de-o pedeapsă.

— A fost o glumă. Cred că n'ai luat-o în serios.

— Lys, îl iubeşti mult?...

Ochii lor se întâlnesc. A ei limpezi. Ochi hotărîţi să mintă până la sfârşit. Convinşi că aşa trebue să fie. Ii răspunde rece cu vocea limpede, fără să tremure.

— Da. Pe urmă adaugă în timp ce urcă pe bicicletă:

— Ştii, e o nebunie care nu o să dureze mai mult decât poate dura o asemenea...

— Şi cât durează la tine o asemenea zăpăceală?

— O pasiune nu se măsoară în timp!

— Dar?

— Nu i s'a descoperit încă unitatea de măsură.

Cuvintele au fost spuse vesel cu gând să amuze. Dar nici unul nu râde. Tăcerea s'a lăsat grea peste sufletele lor. Bicicletele aleargă grăbite prin aleele pline cu soare, parcă ar vrea să fugă de un greu care vine din urmă. Un neastâmpăr ciudat le majorează mereu viteza.

Târziu tot el rupe tăcerea.

— La ce te gândeşti Lys?

Ea-i răspunde greu, parcă şi-ar fi rupt o bucată de suflet.

— La el.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Umbre . . .

Lys fumează cu capul dat peste spate şi vorbeşte încet, greu ca un bolnav, ca un om care poartă o povară grea.

El cu capul în mâini o ascultă. Tâmplele îi ard parcă ar sta să-i aprindă gândurile.

— Lor, eşti sigur că ai să pleci? . . . Ai să revii? . . . Tu spui că ai să revii?... Nu cred . . . Ştii, eu nu cred în reîntoarceri. Nimeni nu se întoarce acelaş care a plecat. De obiceiu reîntoarcerile sunt mai dureroase decât multe despărţiri. Lor... Te pierd... Nu vreau!... Lor... Nu pot!..

— Ce-ţi pasă?... Ai spus-o doar de atâtea ori că am un rol secundar în viaţa ta...

Lys simte că sufletul ei îşi pierde echilibrul. Sentimentele pe care le-a stăpânit atâta vreme, acum revin cu puteri uriaşe, ameninţând să-i eclipseze total raţiunea.

Mâinele lor se caută tremurătoare, buzele li se întâlnesc flămânde. Au rămas aşa ascultându-şi sufletele cum plâng. Durerea şi fericirea s'au întâlnit ca să creeze cel mai sublim cântec. Era cântecul lebedei.

Cu capul în mâini Lys visează. Nu mai aude nimic. În mintea ei trec dansând macabru umbre... Un şir întreg de umbre pe ecranul întunecat al sufletului. O fantomă uriaşă de oţel trece mereu pe dinaintea ochilor ei. Un tren negru... Un punct care se pierde înghiţit de zare. Profilul lui apare clar şi îi pare că aude o voce venită de departe.

— Lys, mâine, mâine mă reîntorc. Dar sufletul ei îi răspunde întunecat Nu sunt întoarceri. Nimeni nu se întoarce pentru nimeni. Şi din împărăţia fantezistă de umbre iubirea se desprinde cântându-şi cântul ei de lebădă în agonie.

In noaptea Paştilor

de Petru Petrica

Amurgul serii de primăvară ca o pânză deasă, fumurie, demult şi-a întins din înălţimile albastre vălul întunerecului peste satul ascuns, tăcut şi umil, la poalele dealurilor, cu timidele sale case, curat văruite de sfintele Paşti, şi cu pomii împodobiţi de verdeaţă.

Zgomotele toate au încetat şi-i noapte târziu — miezul nopţii, pe care cocoşii nu de mult îl vestiră... Stelele înfipte cu piroane pe cer sclipesc scânteetor, iar Calea laptelui se vede ca un drum fără sfârşit, numai Luceafărul pare a fi mai sburdalnic în acest haos liniştitor, sclipind argintiu, aci mai vioi, aci mai molatec, ridicându-se încet de după culmile unor munţi îndepărtaţi în zare ce par ca un zid puternic în răsărit.

Totul doarme ca'n mormânt la această oră târzie, cuprinsă de o linişte adâncă şi sfântă ce pluteşte peste întreg cuprinsul. Nu se mai aude nici lătratul vre-unui câne, chiar şi ei au adormit şi nici măiastra privighetoare cântându-şi cântecul ei melodios prin crengile pomilor albi de floare. Abea de mai întrerupe liniştea mormântală susurul undelor şopotitoare ale pârâuşului ce străbate şerpuitor satul, răspunzându-i doar fosnetul frunzelor fragede ale salciilor pletoase de pe marginea sa, la adierea vre-unui vânt rătăcitor.

Totul e pustiu în această tărie a nopţii, totul e adâncit în întunerec, în linişte şi în nemişcare... Prin sat, pe uliţi nici ţipenie de om, iar luminile de pela case s'au stins demult. Numai dela biserică, din ochiurile ferestrelor învechite de vreme, se vede o zare de lumină din când în când abia licărind pâlpâitor ca un ochiu de jar — semn al vechei credinţi strămoşeşti.

Baaang!... baaang!... baaang!... deodată frământă tot văzduhul în pustiul nopţii, clopotul cel mare din turnul bisericii cu dangătul său metalic, prelung şi falnic, întovărăşit de sunetul mărunt şi cadenţat al toacei, ducând pe undele aerului ecoul sunetelor lor unite laolaltă, până departe în negura zărilor unde se împreună cerul cu pământul, chemând credincioşii la sfânta slujbă şi vestind lumii bucuria învierii din moarte la viaţă a Celui răstignit pe cruce mai 'nainte cu două zile.

Cât ai clipi din ochi, la glasul lor care ca o muzică adâncă răsună tot mai tare în liniştea întunerecului, satul întreg se trezeşte din somn ca dintr'un vis misterios. Una câte una se aprind luminile pela case.

Pe uliţi, ca nişte stafii dibuind prin întunerec, din toate părţile credincioşii grăbesc cu paşi înviorati de răcoarea nopţii divine spre biserică, îmbrăcaţi în haine curate de sărbătoare.

Biserica luminată puternic de flacăra a zeci de lumânări şi plină de miresmele fumului de tămâie e tixită de credincioşi, cari sosesc mereu, unii singuratici alţii în pâlcuri, aşezându-se smeriţi, tăcuţi şi liniştiţi unii lângă alţii cu privirile aţintite spre uşile împărăteşti din faţă. Peste câteva minute porţile altarului se deschid larg şi preotul înconjurat de norul fumuriu al tămâei, apare în prag vesel şi cu faţa luminată, îmbrăcat în odăjdii de fir noui strălucitoare, cu evanghelia pe braţ şi cu lumânare mare aprinsă în mâna dreaptă, cântând cu voce puternică:

„Christos a înviat din morţi, cu moartea pe moarte călcând şi celor din mormânturi viaţă dăruindu-le.

Inimile tuturor celor de faţă tresaltă de bucurie, lăpădând pentru un moment toată grija ce-a lumească, preamărind pe acela care a subjugat moartea şi a sfărâmat încueturile iadului.

Clopotele din turn, răsună iară-şi deasupra satului de par'că îşi rup limba. Cu luminile aprinse în mâini, credincioşii în frunte cu preotul ies în curtea bisericii şi de aci pornesc pe uliţi într'un lung convoi, ridicând din piepturi spre înălţimi cucernice cântece de slavă şi vestind Ziua învierii — fiindu-le luminată calea pela cotituri de focuri mari, iar din ferestrele caselor de nenumărate lumini...

Se crapă de ziuă... Stelele abea mai licăresc pe bolta cerului ca nişte ochi în agonie şi dinspre răsărit, din largul străveziu al zărilor, zâmbeşte sfioasă aurora dimineţii, năpădind întunerecul cu o dungă de lumină argintie. Lumea valuri, valuri, porneşte încet dela biserică spre casă, cu gânduri senine şi cu voe bună în suflete, ducând şi celor care au rămas pe acasă bucuria sărbătoarei celei mai profund slăvite.

Nu peste mult timp zorile fug grăbite cu întunerecul în braţe, către apus şi miazănoapte, gonite de lumina zilei, iar soarele ca o gură de foc aprinde răsăritul cu o puzderie de raze trandafirii, resfrângându-le strengăreşte pe câmpiile şi dealurile din împrejurimi. I'reamăt de frunziş fraged, cântec de paseri şi miresme fermecate plutesc în atmosferă; bucurie, înviere, viaţă nouă, lumină şi primenire pretutindeni, de par'că pământul stă cu cerul să se'ntreacă — Ah! şi cât e de frumos astăzi în sat, creştinii de se întâlnesc în cale se întâmpină unii pe alţii cu cuvintele. „Christos a'nviat!" răspunzând rar şi respicat: „Adevărat, a înviat!"

C R O N I C I

Marii dispăruți
ai literaturii românești.

G. Ibrăileanu

Cu moartea lui G. Ibrăileanu, literatura română pierde pe unul dintre cei mai subtili critici, în continuare cu acea activitate bogată critică a lui Maiorescu și Gherea și cu acea frământare de aristocrație intelectuală a Iașului, unde găsim pe A. C. Cuza, Matei Cantacuzino și alții.

Față de acei, cărora i-a urmat și de acei în mijlocul căruia a trăit G. Ibrăileanu a fost un izolat. Izolat prin cultura, metodele și temperamentul său, prin talentul și gustul ce-l apropia de artă. A privit-o cu alți ochi. Avea ceva fin în privirea sa, ceva care trecea dincolo de comun, sărind peste jalonări de principii, de orientări sociale și alte numeroase axe, în jurul cărora se învârteau criticii și oprindu-se numai în luminișul de lumină, de artă pură, așa cum călătorul obosit își caută popasul în poiana luminată din vârful muntelui. Nu vorbea decât dela înălțimea de lumină a intelectualității pure și poate deaceea în unele scrieri, abia a reușit să se realizeze pe sine.

Scrisul i-a fost încet, la intervale mari și cu meditări profunde asupra operii și a scriitorului. Scrisul îi era ca o supremă forță, mânată de acea convingere fanatică, izvorîtă din cultură și sensibilitate. In artă nu urmărea decât frumosul și nu se pronunța asupra scriitorului până ce nu-i cunoștea în întregime opera și frământarea de gândire. Poate și de aici preocupările sale atât de puține, pentru contimporani și adâncimea critică ce-a realizat-o pentru operile lui Eminescu și Caragiale. Erau vieți încheiate, pentru care puteai spune un cuvânt. Prins în curentul poporanist, cu o influență evidentă din partea lui C. Stere, și-a făurit la început un făgaș de critică regionalistă și deabia mai târziu sub influența literaturii europene G. Ibrăileanu apare în arena criticei românești ca un moralist, frământat de probleme eterne, ce se cristalizează în operele de artă.

In anul 1900, publică „*Spiritul critic în cultura românească*" căutând să stabilească și să scoată în relief ideile și curentele ce-au frământat o epocă și au realizat o viață socială cu mișcări culturale, mișcări politice și mișcări filosofice. O metodă de observare și de analiză care să aibă puterea să despice vremurile, dirijând cultura.

Al doilea volum „Scriitori și curente" apărute în anul 1909, unde se găsește un studiu despre Eminescu — ce l-a preocupat mai târziu — aduce convingerea sa că un geniu este în adevăr un exemplar însemnat al umanității, dar nu se poate desăvârși pe sine și nu poate atinge înălțimea ce i-o întrezărește geniul, decât atunci când creația sa năzuește spre eternitatea dumnezeiască și se împlântă adânc în izvoarele neamului său. Cu aceasta G, Ibrăileanu se alătura fanatic spre acel specific național în literatură, pe care-l cere dela toți scriitorii și'n care are încredere, afirmând că fără dânsul, creația se pierde în neant, n'are izvorul de viață și nu ilustrează decât încercare sporadică, care-și pierde valoarea — dacă a fost relevată — odată cu vremelnicia scriitorului. „*Cei mai talentați scriitori coincid de cele mai multe ori cu cei mai naționali*" i-au fost

cuvintele lui G. Ibrăileanu, neuitând să adauge condiţia că scriitorul trebue să caute frumosul etern, sentimentele ce luminează cu aceeaşi lumină sufletul omenesc şi fericirea către care tinde fiecare neam, în opera-i mică de frământare, ca să-i dea operei trăinicia să înfrunte secolele. Neuitând şi noi să adăugăm că operele mari au pecetea naţionalismului contimporan al scriitorului şi trăesc prin eternitatea sentimentelor omeneşti, ce le luminează alcătuirea.

In lucrarea „Studii literare" G. Ibrăileanu păstrându-şi linia de conduită a convingerii sale în critică, după ce ne înfăţişează un studiu „Creaţia şi Analiza" documentându-şi atitudinea sa, analizează pe rând operele câtorva scriitori cu aprofunzimea-i caracteristică. Aceşti scriitori sunt: Caragiale, Eminescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Th. Hardy, M. Sadoveanu, Otilia Cazimir, Panait Istrati, şi romanul *Voica* de Henriette Yvonne Stahl, dându-l ca unul dintre cele mai bune romane cu subiect din viaţa dela ţară.

Felul său închis, iubirea sa pentru sin gurătate şi izolarea complectă de sgomotul reclamei, ni-l înfăţişează ca un maniac cercetător al bibliotecilor. Ca unul dintre acele inteligenţe ce nu le zăreşti decât sclipirea şi nu ne-a lăsat decât poate amintirile acelora ce-au avut fericirea să-l cunoască, să trăiască în jurul său şi să-i soarbă înţelepciunea, romanul *„Adela"* frântură din sentimentele ce i-a călăuzit paşii şi volumul *„Privind viaţa"* acele minunate aforisme şi cugetări ce i-au fost pietre de hotar în viaţa şi care ni le dărueşte nouă astăzi, ca îndreptare, făurite din frământarea unei minţi.

C. Argintaru

Din inima Ardealului ne vine vestea tristă despre moartea unuia dintre cei mai preţuiţi poeţi din Ardeal: C. Argintaru, directorul revistei „Hyperion" din Cluj, care a condus-o cu multă pricepere, cu elan şi entuziasm, dincolo de comun, timp de trei ani de zile, reuşind în scurtul timp să strângă în jurul său minunate talente ardelene. Animator al literilor clujene, revista sa a apărut într'un timp când mişcarea literară clujană, se afla în situaţia critică, a unei lipse de orientări, şi reuşeşte ca prin luminiţa aprinsă, să stârnească nu numai interesul dar şi ţâşnirea de talente, ce s'au relevat în paginile revistei sale.

C. Argintaru a dat literaturii române trei volume de poezii iar ultimul i-a fost *„Setea norilor"* de care n'a avut încă fericirea să se bucure îndeajuns de primirea caldă a criticei. Originar din Pleniţa Olteniei, după un traiu de câtva timp în Arad se stabileşte la Cluj, unde moare astăzi, datorită unei boale de piept, care nu iartă. Cu C. Argintaru literatura pierde un animator, un preţuit poet iar Clujul un pion modest al frământărilor locale, care coboară astăzi în mormânt întovărăşit de tăcerea, de care are parte poeţii noştri.

A. de Herz

S'a stins din viaţă încă tânăr, talentatul scriitor A. de Herz, unul dintre acei scriitori care trec prin viaţă tăcuţi, fugind de sgomot şi care lasă în urmă, nerva meşteşugită a verbului şi frumuseţea sufletului său, animat de alte gânduri, de alte idealuri.

A. de Herz s'a relevat prin piesele sale scrise cu mult meşteşug artistic şi cu o recunoscută tehnică teatrală, jucate pe scenele diferitelor teatre din ţară. Remarcăm: *Păianjenul, Mărgeluş, Incurcă-lume, Omul de zăpadă, Unchiul lui Noaţă*... etc. Comedii cu fine ironii din viaţa tumultoasă a zilei, unde puterea talentului său şi a observaţiei intuitive şi psihologia brodează acţiuni de dramatism-comic şi relevă personage, pe care le întâlneşti zilnic şi pe care A. de Herz a reuşit să le smulgă din anonimatul zilei şi să ni le înfăţişeze artistic aşa cum sunt.

Alexandru Ciura

In după amiaza zilei de 26 Martie a murit la Cluj scriitorul ardelean Alexandru Ciura, răpus de o pneumonie. Literatura română din Transilvania pierde pe unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai ei, pe unul dintre cei mai activi îndrumători ai generaţiilor de scriitori dinainte de război. Era un povestitor şi nuvelist foarte

mult cetit şi savurat. Stilul său curgător şi fondul de înaltă morală a lucrărilor sale l-au ridicat printre marii prozatori ai scrisului românesc.

Alexandru Ciura s'a născut la Abrud în ziua de 15 Noembrie 1876. A urmat liceul dela Blaj unde a luat bacalaureatul în 1893. A trecut la Budapesta şi după trei ani de studii a obţinut diploma de licenţă în teologie, urmând apoi literile şi filosofia. In timpul acesta a înfiinţat la Budapesta revista „Luceafărul", fiind primul director al ei. S'a întors la Blaj ca profesor, unde a preluat şi conducerea ziarului „Unirea". După războiu s'a stabilit la Cluj, unde a înfiinţat cel dintâi liceu românesc „Gh. Barițiu", a cărui director i-a rămas până la moarte.

Gh. Atanasiu

Cronica plastică a Iaşilor

de Grigore V. Coban

Expoziţiile pictorilor: M. Cămăruţ. D. Berea, P. Brudea şi O. Briese.

Tânăra generaţie a pictorilor ieşeni, prin expoziţiile deschise în ultimii doi ani, a dovedit cu prisosinţă că plastica românească alături de marii deschizători de drumuri din Moldova, ca: C. Stahi, Gh. Popovici, E. Bardasare, Şt. Dimitrescu, Băeşu, N. N. Tonitza, O. Băncilă, Bălţatu, etc., va primi cu bucurie încă multe alte nume zămislitoare de comori ce satisfac exigenţele celor mai ascuţiţi critici de artă.

Expoziţiile colective de pictură ca şi cele individuale au atras atenţia celor mai pro eminente figuri ale vieţii noastre artistice şi culturale.

„Luna Iaşilor" a adus pictorilor C. Agafiţei, M. Cămăruţ, C. Alupi, N. Popa, Baba, etc., laurii premiilor de încurajare din partea Ministerului Artelor, ce-au avut darul de-a stimula preocupări serioase şi de-a da loc altor expoziţii odată cu venirea primăverii.

Pe Str. Lăpuşneanu, într'o sală mică şi cu totul improprie, ca toate sălile achiziţionate de pictorii ieşeni — Mihai Cămăruţ, absolvent al Academiei de Arte Frumoase, secţia Octav Băncilă, expune peste cincizeci de lucrări: uleuri, acuarele şi desenuri, cari sunt suficiente pentru consacrarea artistului drept una din cele mai mature conştiinţe pictoriceşti din Moldova.

Ceeace caracterizează în deosebi actuala expoziţie a Dlui *M. Cămăruţ*, este fără îndoială varietatea motivelor şi diversitatea materialului ce-l întrebuinţează. Dela desenurile delicale în cari perspectiva are întâietate şi acuarelele proaspete până la uleiurile de-o calitate coloristică şi compoziţională superioară, expozantul ne-a dovedit că este stăpân alât pe meşteşugul interpretării subiectelor cât şi a alegerii şi retuşării lor.

Exceptând nudul şi portretul, pe care Cămăruţ le abordează numai de dorul variaţiei, celelalte lucrări şi în special „Macii" reţinuţi de dl Bantoş, excelează în armonii calde şi vibraţii intense.

Dl M. Cămăruţ face parte din categoria pictorilor, cari, neignorând formele subiectelor, ştiu să stoarcă din combinarea culorilor, expresivitate, şi să creieze atmosferă.

Schitul Durău, Ceahlăul cu toată bogăţia lui de contur şi culoare, diferite biserici din ţară, au servit pictorului pentru studierea gamelor cromatice cu ajutorul cărora a redat respiraţia adâncă a munţilor ca şi oglindirea soarelui în apele curgătoare ale Moldovei.

In fructe, flori şi nature moarte, Cămăruţ ne apare mult mai emotiv şi mai optimist; griurile şi acordurile de verde închis, ruginiu, din peisagiile în uleu dispar aproape cu desăvârşire, pentruca un veromilion sau geranium împrumutat din curcubeu şi intensificat să oglindească petale de trandafiri, dumitriţe şi garoafe, crengi de cireş şi de zarzări.

Cămăruţ este în plină evoluţie; expoziţia din anul acesta nu este decât preludiul adevăratelor creaţiuni de mâine, ce

M. Cămăruţ. Peisaj.

vor face cinste Moldovei generoase şi creatoare.

Dl Dem. Berea, spre deosebire de dl Cămăruţ, este mult mai aproape de noile curente plastice. Capetele de expresii, peisagiile şi naturele moarte în număr de 2, învederează un temperament de aristocrat ce-şi permite luxul vagabondării prin artă. O fire gingaşă şi sensibilă ca dl Berea, nici nu s'ar fi putut integra decât pe linia doctrinară a impresionismului şi chiar a expresionismului. Culoarea aşternută cu teama de-a nu desvălui prea mult carnaţia nudurilor şi a portretelor, îţi dă impresia că pictorul are teamă de robusteţă. E atâta frică şi sensibilitate în acoperirea pânzei, încât dacă desenul n'ar fi aşa de impecabil, am crede că o mână începătoare de femeie şi-a exprimat vibraţiile sufleteşti, dibuind prin misterioasele taine ale artei. Pictura dlui Berea nu este nici bărbătească şi nici românească; e mai de grabă franceză, prin violenţa de sentiment şi tehnică. Natura în tablourile dlui Berea nu există ca la clasici descrisă şi nici nu formează conţinutul tabloului, ci păstrează din discripţia formelor şi culorilor, atât cât e nevoie ca senzaţia primită din natură să nu-ţi prilejuiască o analiză mai îndelungă care să ducă până la reprezentarea reală a lucrurilor.

Natura este fugărită din pânzele dlui Berea, de dorul senzaţiei.

Căldura senzaţiei de multe ori face ca lucrurile din tablou, cu reprezentarea lor, să nu fie obiectul artistic, ci doar mediul cu care alăturarea dintre elementele tabloului, unitate şi acord de senzaţii exprimate prin armonizarea culorilor, să închege tabloul,

Dl Berea nu se coboară în mijlocul vieţii rustice româneşti, în munţii şi câmpiile noastre pentru a-şi acorda paleta,

Un chip de femeie cu privirea blândă sau neîncrezătoare, un nud, o carte şi câteva mere — pot constitui oricând un subiect pentru dsa.

Când părăseşti expoziţia ai impresia că lumea pe care ai văzut-o pe pânze este din alte ţări, fiindcă e scăldată într'un soare de culori, străin de meleagurile noastre. Incontestabil, dl Berea ne desvăluie în actuala expoziţie reale calităţi de pictor: compoziţie, linie, armonie, expresie, etc.

Pe lângă acestea însă, mai e nevoie de ceva: de suflet autohton, de brazdă ruptă din solul românesc. Influenţa impresioniştilor — Manet, Monet, Touluse-Lautrec etc. — a fost aşa de covârşitoare pentru dl Berea, încât a fost deposedat de ceeace am fi dorit tocmai să ne aducă: viaţă românească prin prizma originalităţii şi-a caracteristicelor individuale.

Dl P. Brudea, cunoscut ieşenilor din numeroasele expoziţii de caricatură, expune de data aceasta personalităţi din Iaşi, îmbrăcate în haine femenine.

Linia lui Brudea, simplă şi sigură, caşi originalitatea compoziţiei, — fac din actuala expoziţie un minunat loc de distracţie a ochiului.

Dl Brudea este un distins pictor-epigramist. Ceeace maeştrii epigramei au eternizat în vers, el eternizează în linii.

Anul acesta, împlinind 25 de ani de activitate artistică, pictorului *Otto Briese*, printr'o expoziţie retrospectivă, va adăuga la cele 24 de expoziţii deschise dela 1910 până astăzi, una, care-l va rezuma şi-l va prezenta în toate fazele de evoluţie. Odată cu deschiderea expoziţiei va apare şi un studiu asupra vieţii şi operei sale, însoţit de numeroase clişee, din care voiu extrage pentru numărul viitor al revistei, ceeace este mai esenţial şi necesar înţelegerii operei şi evoluţiei sale tehnice.

CRONICA LITERARĂ

Cezar Petrescu: Nirvana (roman).

Editura „Naţională—Ciornei"

A doua piatră de hotar, din romanul lui Eminescu a fixat definitiv stăruinţele d. Cezar Petrescu de a ne da un Eminescu aşa cum vremurile de pe atunci, în rostogolirea lor, puţin le-a păsat de geniul unui muritor, a cărui luptă şi frământare i-a câştigat nemurirea. Căci nu-i lucru tocmai aşa uşor să romanţezi viaţa unui adânc

cugetător, cu exteriozări atât de puține și totuși să te păstrezi pe linia unei realități controlabile. Să îmbini romantismul unei vieți cu realismul crud care sfâșie și care nu iartă și să ilustrezi în culori vii o epocă o mentalitate și stăruința lui Eminescu de a se regăsi pe sine, răspunzând numai chemării sale lăuntrice, care îl mâna spre alte orizonturi. Dacă în *„Luceafărul"*, d. Cezar Petrescu ne-a dat copilăria lui Mihail Eminescu și timpul petrecut la Ober-Gymnasium sub controlul prețuitului său profesor Aron Pumnul în partea a doua *„Nirvana"* urmărește pe Eminescu în anii de studenție la Viena și Berlin. O contopire de vis și realitate e întreaga operă. Personage despre care noi am cetit dar cari acum trăesc alături de Eminescu, îl admiră și-l urmăresc în evoluția lui firească. La Viena întâlnește pe „Cătană împărătească" Ion Slavici (Jeni al Lenii Savu lui Mihail Boțin din podgoriile Șiriei, comitatul Aradul). Care îl câștiga prin cunoașterea amănunțită a vieții din Banat și-i capătă încrederea, de-i dă întotdeauna să revadă schițele și nuvelele sale, ce le va trimite pentru publicare la Convorbirele Literare. Tineri, cari se frământă pe culoarele Universității și prin bodege minuscule, unde Eminescu nici nu lua parte, sau dacă se afla în mijlocul lor, păstra acea tăcere meditativă, ce înverșunează dar aduce și respect. Legăturile sale cu junimea și mai ales cu ocrotitorul său spiritual Titu Maiorescu, îl ridică în ochii colegilor, cari nu înțeleg de ce Eminescu nu profita de toate acestea, ca să-și câștige o situație care să-i asigure în mod onorabil existența. Dar Eminescu nu era din rândul oamenilor ce doresc măriri și asigurări pentru ziua de mâine. Căuta singurătatea, liniștea necesară, acolo în odăița lui, alături de cărți și studii, alături de o lume care și-o făurea numai din gândurile sale. Fericirea lui era numai atunci, când avea o clipă de meditare, ca foaia albă pentru scris suu ca vre-o carte deschisă, dinainte-i.

Nimic nu-l îndepărta de această lume și mai ales de convingerile sale. Atunci când Iacob Negruzzi redactorul Convorbirilor Literare trecu prin Viena, ca să-l întâlnească pe Eminescu, avu surpriză să găsească un aprig apărător a lui Aron Pumnul. Ironia „marelui Logofăt al „Junimei" prin fredonarea cupletului glumeț „Marselieza ciuniștilor" scrisă de Vasile Alecsandri nu avu darul decât să aducă supărare pentru Eminescu, care protestă curagios pentru nedreptatea ce se face bietului său fost profesor Aron Pumnul *„care a trăit ca sfinții"*. Iacob Negruzi i-a iertat furtuna și-a înțeles frământaren, căci cititorul Convorbirilor știa câtă bucurie și entusiasm a produs cetirea poezilor »*Venera și Madona*« și apoi *„Epigonii"* în cercul junmiștilor și mai ales Maiorescu și Pogor.

Ocolind de multe ori prietenii, închizându-se în odăița sa, cu însemnările și planurile pentru viitoarele poezii, romane, nuvele, Eminescu își caută așezarea sufletească până întâlnește pe Veronica Miclea. O dragoste nemărturisită se deapănă între aceste două ființe, până ce Eminescu trebuia să sufere despărțirea și asigurarea din partea Veronicăi Miclea „Te astept la Iași". De aici înainte Mihail Eminescu pornește pe povârnișul meditărilor adânci. Dispare cu totul din cercul colegilor, până când regăsit de prietenul său *Chibici*, consimte să reîntre pentru o clipă în mijlocul lor și să-l roage pe bunul său prieten, să-l însoțească într'o plimbare mai lungă prin Viena. Ochii unei femei *„cu gâvanele negre . . și cu . . . rochia roșie* îl cheamă și dispare cu ironia pe buze: . . . *Mă chiamă și pe mine norocul, mă duc să mă sălăcesc și eu oțără în acest prea frumos glad"*. La stâlpul porții, unde a întrat Eminescu cu femeia în roșu, prietenul său ceti: *Privat-Heilanstalt von Prof. Leidesdorf u. Prof, Obersteiner.* Și de aici Eminescu pleacă cu germenii grozavei boli, de ale căruia urmări nu va scăpa. Așa reesă din romanul dlui Cesar Petrescu, punând păvază eredității, pe care unii comentatori au adus-o în relief. Dar oricum, Eminescu întră în acea perioadă de obsesie, când se simte pe zi ce trece măcinat de cruda boală și când în tratamentul ce îl impun doctorii, de abia mai are sporadice încrederi.

In această stare sufletească îl găsim la Berlin, mânat de T. Maiorescu, ca să-și ia o diplomă pentru o catedra de filosofie ce i s'a bugetat la Iași, dar unde nu ajunge la nici un rezultat. Aici găsim pagini măestre, unde se redă sbuciumări din viața lui sufletească, cu acea stăruință de ași găsi liniștea de care are nevoie pentru creațiile sale. Un tragic brutal, apare în lumina,

prevederilor triste ale fratelui său doctor Serban Eminovici.

Doi oameni străini. Un realist crud, un visător, care mai credea în viaţă, în bunătatea oamenilor. Intâlnirea lor din Berlin, unde Eminescu o caută, dus numai de obsesia boalei şi stăruinţa de-ai smulge lui fratele său, un secret pentru tămăduire, dl Cezar Petrescu a zugrăvit-o, cu o adevărată artă. Unică în literatura noastră, e scena între aceşti doi fraţi, din care reese tragedia unei familii menită să fie doborîtă unul câte unul. Raluca Em, †; Iorgu Em. †; Serban Em. †; Mihai Em, †; Harieta Em. †; Numele aceste au fost scrise de fratele său Şerban, pe o bucăţică de hârtie, cu cruciuliţa în dreptul fiecăruia şi dată drept răspuns lui Eminescu, la întrebarea de speranţă ce i-o puse. Condamnări despre care Eminescu a ştiut dar care nu le-a admis niciodată.

Interesante sunt dicuţille ivite în decursul romanului cu criticul vienez şi Tilică Brăboiu nepotul Ceauşului de ogradă dela hanul Serban-Vodă. O deosebire fantastică de concepţii, de mentalitate şi de înţelegere pentru rostul vieţii şi a unui scriitor pe pământ. Vom vedea doar câteva cuvinte pentru fiecare, accentuând cât de mult l-a apreciat şi înţeles marele Critic Vienez şi cât de stupidă i-a fost înţelegerea celuilalt.

Criticul Vienez către Eminescu: *Cu preţul Vieţii, al bunurilor pământeşti, al dragostei de mamă, de soţie, de frate... O desbrăcare de tot, ca să rămâi în singurătate, numai cu datoria ta . . .*

.., El să rămână rece, străin, egoist, singur — să-şi păstreze ochii limpezi de lacrimi, ca să vadă forme, linii şi culori, chiar când iubita-i se află întinsă pe catafalc . . .

Tilică Brăboiu către Eminescu la Agenţia diplomatică din Berlin: *Eşti bine cu junimea şi stai în mizeria de aici, toţi cei din ţară se procopsesc şi tu baţi apa în niva lui Schopenhauer . . . Strânge bagajele şi dă goana până ce nu vă scoatem din pâine . . . Aici ne vine rândul acuşi.acuşi . . . Vezi mai bine cum s'a condus Schopenhauer în viaţă decât să urmezî ce-a povăţuit el pe alţii să facă... Acolo-i Clenciul!... Cărţile păstrează-le pentru citate!... Sunt la modă... Sperii lumea în România cu ele...*

Sub obida acestor două mentalităţi şi ros de boala care-şi urma cursul, se întoarce Eminescu în ţară, ca să-şi ispăşească destinul, în nepăsarea contemporanelor, care n'au prevăzut că steaua lui va străluci peste veacuri.

Dl Cezar Petrescu s'a dovedit cu romanul „Nirvana" un creator de suflete mai ales că pentru Eminescu nu puteai cere absolut nimic din contribuţia imaginară, decât doar să păstrezi fidelitatea realităţii şi totuşi să-i dai coloritul romantic al veţilor, cărora le lipsesc mulţimea de documente, pe care să te poţi sprijini. Pe de altă parte „Nirvana" profilează atmosfera secolului al XIX de afirmare culturală a ţării româneşti şi de legătură între spiritul răsăritean şi cel apusean.

Gh. Atanasiu

Ion Pillat: Poeme într'un vers

(Editura „Cartea Românească Bucureşti)

In numărul trecut al revistei „Luceafărul" au apărut câteva *poeme într'un vers* inedite scrise de poetul Ion Pillat. Astăzi editura „Cărţii Româneşti" din Bucureşti ne prezintă un volum elegant cu toate poemele fecundului făuritor de versuri.

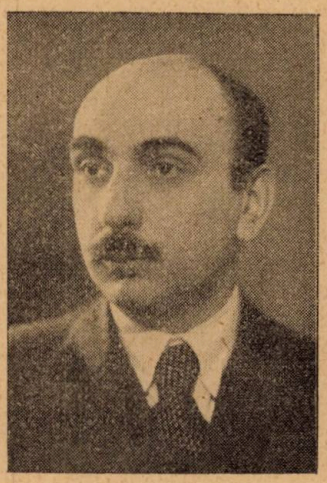

Ion Pillat

Poemele într'un vers ale d-lui Ion Pillat sunt o surpriză pentru lumea literară românească, fiindcă ele deschid un drum nou de gândire, de expresie şi de technică poetică. Ele creiază o nouă direcţie literară, până astăzi neatinsă de scrisul românesc.

Noul gen de versificare preconizat de dl. Ion Pillat se întemeiază pe strânsa şi intensiva colaborare dintre sufletul creator al poetului şi dintre sensibilitatea fecundă a cititorului. Poetul desprinde din imensitatea puterii sale de intuiţie, un crâmpei

de sinteză sufletească, pe care îl oferă cititorului spre meditare şi prelucrare. *Poemul într'un vers* este ca un izvor profund al unei întregi concepţii poetice din care îşi scoate cititorul cu ajutorul forţei sale de pătrundere şi sesizare o formă nouă şi originală,cu substrat filtrat prin fibrele propriei sale sensibilităţi şi cu fond încadrat în imagini personale.

„Un poem lung, scrie dl. Ion Pillat în prefaţa volumului, se poate citi mai repede, căci fiecare vers ajută la pătrunderea şi la gustarea celuilalt. Un singur vers se vrea citit mai încet. Scrisorile se parcurg iute, telegramele însă ne opresc. O astfel de poezie mai cere din partea cititorului un efort de imaginaţie şi fantezie creatoare. Aşa cum concep versul-poem: ar fi o sămânţă, căreia îi trebue neapărat, ca să germineze şi să-şi dea toate roadele, ca o humă fertilă, o a doua înţelegere sufletească".

Poemul într'un vers după propria expresie a poetului „se prezintă faţă de un poem obişnuit ca o picătură de parfum faţă de un coş de flori". Poemele într'un vers ale d-lui Ion Pillat sunt picături mărunte din plăcutul său parfum poetic, dar cu mireasmă concentrată de sentimente lirice. Fiecare rând de vers cuprinde o ideee omplectă ce poate da naştere unui poem întreg. Fiecare poem este o perlă de gândire, născută spontan, dar poate plămădită şi frământată tainic în ascunzişurile sufleteşti ale creatorului. O gândire care nu este o construcţie mintală, ci o isbucnire fulgerătoare declanşată neprevăzut din adâncimile clocotitoare ale subconştientului poetic.

Prin volumul acesta de poezii, dl. Ion Pillat a creiat o şcoală şi o disciplină nouă în evoluţia literaturii noastre.

Aurel Cosma junior

Din câmpul cărţii

Pentru cunoaşterea lui M. Eminescu

N. Petraşcu: Mihai Eminescu Buc. *M. Eminescu: Geniu pustiu*, în „Bibl. p. toţi" *M. Eminescu: Nuvele* — ediţie îngrijită de Const. Gerota—Bucureşti 1935. (Tip. române unite).

Fără îndoială, steaua marelui Eminescu a început să se ivească la orizont. Scriitori şi volume — unele susţinute de o reclamă excesiv de stridentă — ediţiuni şi cercetări se grăbesc să confirme această tardivă deşteptare a unor succesori pe cari o superficialitate îngrijoră oare i-a ţinut atât de departe de acest focar de artă definitivă. Se pare că în bună măsură lucrurile au început să se învioreze. S'a ivit, în fine, şi la noi o mână de eminesciani în sensul nobil al cuvântului, câţiva îndrăgostiţi de avânturile acestui pasionat răsvrătit, câţiva închinători devotaţi cari şiau putut da seamă că lucrurile nu mai pot rămâne pe vechiul făgaş. Şi atunci, entuziasmându-se, fie pentru viaţa necăjită a marelui iluminat, fie pentru opera lui încă prea puţin în stare de a fi cunoscută, au procedat — aşa cum am crezut — la luminarea, la limpezirea uneia sau alteia. Nu trebue totuşi să ne minţim grăbindu-ne să primim cu braţele deschise tot ce ni se dă sub acest titlu. S'a întâmplat şi de astădată — ca de obiceiu: editori speculanţi şi scriitori dornici de arginţi au pornit să ostoiască o sete din ce în ce mai accentuată. Se pare că şi în literatură există o ocultă francmasonică; se pare că se găsesc încă destui cari au interes ca Eminescu să fie învăluit într'o anumită lumină. De-aici acea năvală de lucrări antieminesciane, care fie sub aparenţă istorico-literară, fie sub cea estetică, fie sub cea ştiinţifică, au pornit la denaturarea adevăratului şi singurului Eminescu. Dar nu aceştia formează obiectul cronicii de faţă. Mai de folos cred că e să mă gândesc la unii dintre ceilalţi — la adevăraţii închinători ai lui Eminescu şi — în primul rând — trebue să ne întoarcem cu gândul (contemporaneitatea ne sileşte) la minunata monografie scrisă cu tineresc elan şi cu dragoste nepărmurită a unuia dintre cei mai juni bătrâni cu care neamul nostru se poate mândri. E vorba de acel N. Petraşcu, posesorul unei nepreţuite comori de amintiri din timpurile de fericire ale scrisului românesc, entuziastul evocator al generaţiei artiste care — încăpăţinat într'o atitudine demnă — n'a socotit îngăduit, nici de astă dată, să se coboare la focul bengal al unei ieftine materii explozive, nici la „biografia subţire"

Care s'o'n'cerca s'arate că n'ai fost
vre-un lucru mare

C'ai fost om cum sunt şi dânşii...

dar — încălzit la flacăra celei mai curate înţelegeri — ne-a desfăşurat în faţa ochilor minţii povestea îndurerată a acestui orbitor de luminos luceafăr, care — în acelaşi timp — a dat dovadă de o simţire aleasă, ca şi de un patriotism cald. E vorba de acea „imensă dragoste înduioşată de poporul românesc" a cărui „istorie şi limbă le-a aprofundat atâta" din rezervor ascuns al căreia pornea dreptul de legitimă apărare... acel strigăt al instinctului unităţii de rasă, al fiinţei etnice care a luptat şi s'a apărat în decursul veacurilor, spre a-şi păstra această unitate.

Se desprind atâtea înălţătoare adevăruri din lucrarea dlui N. Petraşcu, pe care — vai! — n'o putem urmări în toate sinuozităţile ei — încât, cu drept cuvânt; putem conchide la marea ei utilitate. E o minunată zugrăvire a unei vieţi sbuciumate, dublată de caracterizarea cea mai justă a personalităţii omeneşti care a făfut din Eminescu un iniţiator al ideologiei naţionaliste — cu un cuvânt: o alcătuire caldă şi îndemânatecă, vioaie şi duioasă, documentată şi îngrijită, care se întemeiază pe cea mai largă înţelegere a operei şi pe cea mai curată contopire în suferinţa neîntrecutului cântăreţ.

Dar lucrul e cu atât mai îmbucurător cu cât — lucrarea dlui Petraşcu n'a căzut izolată. Editori conştiencioşi şi cercetători pricepuţi s'au grăbit să dea publicului, care pare a se fi identificat cu Eminescu, satisfacţia reeditării nemuritoarei opere, în condiţiuni cu totul deosebite de cele de mai înainte. Nu mă gândesc — la ediţiunea populară a încercării de roman pe care — după câte dibueli! — şi-a întitulat-o „Geniu pustiu", publicată — sub îngrîjirea dlui V. (Demetrius) în „Biblioteca pentru toţi". E — fără îndoială o încercare interesantă şi binevenită, căci ea urmăreşte să popularizeze — astăzi, când ţtele scrisului românesc sunt atât de încurcate — o lucrare de mare distincţie artistică şi filosofică. Avem însă un mare regret. Direcţiunea acestei încăpătoare biblioteci putea oferi — în suma destul de respectabilă de 14 lei — încă vreo 15-20 de pagini care ar fi urmat să fie umplute, pe de o parte, cu un comentar explicativ a filosofiei acestei opere bizare, pe de alta — cu nota care să pună lucrurile pe adevăratul lor făgaş. E — credem — singura modalitate de a servi cum trebue lumea nevoiaşă căreia i se adresează — în primul loc această bibliotecă.

Nu tot aşa se prezintă lucrurile cu restul operei în proză (de fapt numai o parte) pe care, sub numele de nuvele", prof. C. Gerotă o publică în colecţia „Literatură clasică românească". E o lucrare îngrijită şi corectă, conştienţioasă şi adâncită — având, în primul loc, o destul de bogată şi de documentată întroducere în care — în afară de viaţa şi scrierile autorului reeditat — un spaţiu impunător îl ocupă limpezirea — pe rând — şi caracterizarea fie căruia din aşa numitele nuvele: *La aniversare* — „schiţă... de un umor plin de gratie, de o cochetărie simulată, de voioşie glumeaţă, de o naivitate impusă... fermecătoare, deşi n'are nimic din trăinicia operei literare"; *Cezara* — în care „uimitoarea fantezie a lui Eminescu pune... atâta idealizare... încât oameni şi natură îţi fac impresia unei lumi a basmelor" nuvela romantică lipsită de motivare şi de obiectivitate artistică, încărcată de idealizarea naturii; *Sărmanul Dionis* „un poem filosofic cu o concepţie originală... şi cu o viguroasă imaginaţie"; *Archams* — mai mult „o schiţă filosofică" în care întâlnim — minunat îmbinate: voinţa în concepţia lui Schopenhauer, lumea numerală din Kant şi ideile lui Platon.

Să adaog nenumăratele note care vin să înlesnească pe cetitorii neiniţiaţi în adâncirea amintitelor nuvele sau regretul că astfel de ediţiuni sunt încă atât de rare? Să nu se uite însă că numai pe această cale se poate face operă pozitivă şi românească.

Paul I. Papadopol

Radu D. Rosetti: „Vechituri"

(Editura „Adevărul" Bucureşti).

Recenta lucrare a subtilului poet şi scriitor Radu D. Rosetti este o revelaţie mai ales pentru generaţia de astăzi. Intitulată atât de sugestiv, cartea dlui Rosetti conţine preţioase pagini de amintiri cari vor rămâne nu numai ca un document istoric, dar îndeosebi ca o expresie a bogăţiei sufleteşti a autorului. Paginile volumului sunt pline de un lirism duios în evocarea

mai multor figuri şi fapte din trecutul nostru apropiat.

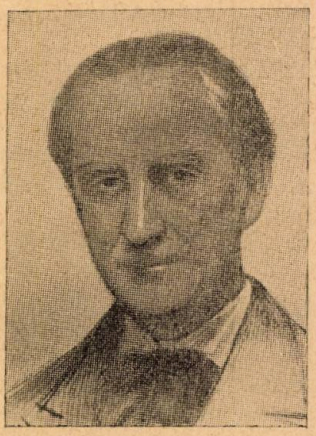

Radu D. Rosetti

Dl. Radu Rosetti în „*Vechituri*" ne prezintă cu o rară măestrie pagini inedite şi interesante din timpul războiului. Ne evoacă cu o sensibilitate fină diferite figuri literare. De exemplu portretele lui Cincinat Pavelescu, Vlahuţă, Macedonski, snnt înfăţişate şi descrise cu o simplitate şi cu o duioşie care te impresionează, care îţi pătrunde în suflet, Autorul, — cu fraza lui bogată şi limpede, — ne mai ilustrează figuri ca ale lui Constantin Mille, Constantin Dissecu, Trei Flechtenmacheri. Câtă putere de creaţie literară şi artistică este în zugrăveala atât de minunată a lui „Nicu Metz", tipul popular al Bucureştiilor dinainte de războiu, — bucuria copiilor din vremea aceea.

„*Vechiturile*" dlui Rosetti sunt un buchet de flori parfumate cu fermecătoare reminiscenţe, flori culese cu atâta gingăşie din grădina frumoaselor suveniri ale autorului. Fineţa de expunere a zilelor trăite şi coloritul variat al frânturilor de aduceri aminte se resimte dealungul istorisirilor atât de bine închiegate şi atât de bine alese. Cartea dlui Rosetti este o cronică sufletească din care se desprind file de înaltă morală de gândire şi de conduită. Câţi au trăit împreună cu dânsul acele clipe de mari şi profunde frământări, câţi nu le-au simţit alături de dânsul, şi totuşi numai generositatea sufletească a dlui Rosetti a înţeles nevoia plămădirii unor amintiri ce nu trebuie să piară. Lumea preocupată de grijile cotidiane, uită uşor, şi uită mai ales ceeace vor căuta generaţiile viitoare în cronica zilelor de astăzi şi de eri. De aceea evocările dlui Rosetti vor rămâne ca un îndreptar sufletesc, vor rămâne ca o oglindire a timpurilor şi a oamenilor pe cari neamul românesc are datoria să-i ţină mereu sub lumina actualităţii.

Noul volum al dlui Radu Rosetti este deci o utilă şi valoroasă contribuţie adusă literaturii româneşti.

Mary Cosma.

Dorian Grozdan: „Brazde Păgâne"

Poezii-Timişoara

1935 Biblioteca „Luceafărul" nr. 2

Dorian Grozdan

Astă primăvară, când întreaga natură reînvia şi rădea fericită sub ploaia de lumină strălucitoare, pulverizată în stropi de aur de razele unui soare maiestos şi suveran al vieţii, a apărut volumul de poezii „Brazde Păgâne" al lui Dorian Grozdan, un tânăr scriitor bănăţean

Când paserile cerului au început, în acorduri gingaşe, să împrăştie în văzduh simfonia trilată a ciripitului vestitor al unei reîmprospătări de vieaţă; când mugurii pomilor plesneau subt puterea şi semnul unei vieţi în devenire; când firul de iarbă a început să iasă, fraged şi triumfător ca să împrăştie covor proaspăt peste mădularele desmorţite ale pământului; când marea viaţă a naturii a biruit puterea unei morţi aparente; — atunci un poet tânăr îşi deapănă — în „Brazde Păgâne" — sufletul aproape biruit în lupta grea cu lutul din care Dumnezeu l-a zămislit. Sufletul lui e:

„plug
cu plăvani de gând la jug" — şi trudnic despică „ţelina 'ncleştată" pe care a pornit să semene sămânţă bună, ca apoi să culeagă rod bun din ogor greu muncit. Şi totuşi lutul „*cariat de viermi*" i-a apăsat greu cumpăna vieţii căci rodul n'a fost decât spini şi pălămidă, „în urmă a putrezit sămânţa lui Dumnezeu".

Speranţa a fost înşelată. Din om a biruit pământul Dela scepticismul isvorît

din trudă zadarnică *(poema Trudă)*, poetul trece la tristeţia căderii frunzelor care — drept simbol — nu sunt decât rezonanţele unei dureri urzite din nesiguranţa viitorului (*Cad frunzele*), căci sufletul poetului e ca un fugar necunoscut ce trece hoinărind prin lume, ducându-şi — pribeag — povara anilor scăpaţi în adâncuri necunoscute (*Paşi peste veacuri).* Apoi în sufletul poetului se cuibăreşte pustiul mai puternic şi deodată cu experienţa unei vieţi scăpătată în abisul zădărniciei.

Sufletul hoinar îl poartă pe poet „pe drumurile din trecut, iar lira-i cântă 'n casa pustie, dar glasul ei îl înspăimântă, căci în jurul lui e parcă „tăcerea morţii". (Pustietăţi). E aci melancolia omului singur, dornic de o consolare pe care nu o găseşte. E sbuciumul poetului ce vrea să se descătuşeze din imperiul neputinţii omeneşti. E însăşi nimicnicia lutului care ne stăpâneşte, iar din această luptă învinsul este tot poetul, cum se poate vedea din poezia „*Invins*".

Căzut cu sulița pe brațul mort
în lut, Doamne, numele ți-l port,
de mă voiu ridica spre stelele învingerii
Tu, să nu vii, pe ochi cu lacrimile plângerii.

Rănit în suflet și în trup
mă prăbușesc acum hain și lacom ca un lup
în veac și peste veac
cu rana crudă fără leac.

Dar, de mă voiu întoarce către Tine
cu sughițuri grele și suspine,
primește-mi lacrimile albe și virgine
dar, nu primi rănitul care plânge'n mine.

Aș vrea din lacrimi să-mi clădesc noian de stele
ca'n nopțile de visuri furtunatice și rele
să culeg doar stele, când încep durerile
să-mi sfâșie puterile.

Aș vrea atunci să'nchid și lutul tot în lut
de-asupra lui să am scut:
mănunchi de stele'n ceruri strâns
lacrimi pe cari nu le-am plâns.
Doamne, de ce-am rămas învins ?

Grozdan nu e străin nici de sentimentul omului scos din mediul său firesc şi transplantat într'un străin.

Citez în această privinţă poezia „*Gând trudnic*".

Gând trudnic, mai poartă-mă pe ogorul ars de soare
Să-mi frâng genunchii'n lutul care m'a crescut
Să simt durerea amintirii care moare
Și brazdele strămoșilor să le sărut.

Du-mi pașii'n răsăritul clar de soare
Unde trudnic roua dimineții moare
Du-mă, să alerg pe ulițile satului tăcut
Când soarele pe cumpăna fântânii razele își strânge
Du-mă, să copilăresc o clipă încă
Și să plâng în satu'n care toată lumea plânge...

Fără a neglija melancolia isvorîtă din „durerea amintirii care moare", în această poezie desrădăcinatul care a vrut să'nfrunte valurile unei vieţi în furtună, crede că şi-ar găsi mângâiere în satul tăcut de unde a pornit. Scepticismul, fără a fi însă meditativ, nu lipseşte nici aci, căci în satul copilăriei sale, acum „*toată lumea plânge*".

Nu se poate tăgădui că poezia lui Dorian Grozdan se întemeiază pe o sensibilitate reală, isvorîtă din lupta de emancipare a sufletului din noroiul lutului. Fondul său poetic isvoreşte din avântul spre ideal. din lupta acestui ideal cu nimicnicia pământească, iar atitudinea emoţională este — mai peste tot — scepticismul, lipsit de resorturi adânci, provocat de această luptă inegală între spiritul şi materia fiinţei sale.

Este atitudinea sufletească a lui Prometeu care, servind idealul simbolizat prin foc, se vede răstignit pe stâncă în lanţurile teribilei nimicnicii pământeşti şi sfâşiat de vulturul acerb, — întruchipare simbolică a pedepsei pe care pământul o serveşte tuturor celor ce vor să se ridice deasupra lui.

Toate cele vreo 27 poezii, câte are volumul, emană o atmosferă de pesimism cerut printr'o sensibilitate încă nu îndeajuns cristalizată. Insă chiar aşa este pesimismul omului reacţionar, care se frământă în durere ca într'un element propriu vieţii chiar prin predestinaţie. Urmăreşte idealul şi cu cât se crede mai aproape de el, cu atât nimicnicia sau neputinţa este mai evidentă. Poetul nu apare însăun obosit al propriului lui destin, deşi uneori — cum am arătat — se crede învins. Tocmai în aceasta — poate — stă secretul succeselor literare ale lui în viitor.

Aş vrea să subliniez impresia pe care mi-o lasă, pe ici pe colo, poezia primului volum de poezii al lui Grozdan. Anume că nu totdeauna reuşeşte să reliefeze gândul sau sentimentul dela care a pornit Mi se pare poezia „Se duc sălcâmii" e cea mai caracteristică în această privinţă :

Se duc salcâmii, galbeni, uscăţivi,
şe'nşiruie de-alungul drumului de var
iar printre ei doineşte — un car,
ca o psalmodiere de beţivi.

Pe ramuri, frunzele-se pârjolesc
şi cad îngălbenite de rugină ;
buratec greu se lasă 'ntr'o grădină,
şi cerul, brumele îl năpădesc.

Se duc salcâmii, galbeni, uscăţivi
şi pier în valea plină de noroi
şi nimeni nu se uită înapoi
Ci'mpleticiţi se duc, ca două rânduri de beţivi.-

Desigur avem de a face cu un pastel de toamnă, pastel simbolic, însă faptul psihologic legat de el şi care corespunde unei sensibilităţi corespunzătoare din sufletul poetului nu e deajuns precizat. Se prea poate că lirismul lui Grozdan se împiedecă încă în dificultăţi de exprimare.

Ca formă poezia lui Grozdan se prezintă în nota şi cu caracterele poeziei contemporane: prea puţin interesează simetria externă a versului. Ceea ce prin el să se deapene valuri de viaţă interioară şi pentru aceasta necesitatea inexorabilă de căutare a imaginilor, noi, uneori îndoielnice, subt raport estetic, dar îndrăzneţe. Incerc să subliniez câteva din cele mai frumoase din pastelul „*Dimineaţa*".

Azurul e ca „pruna pârguită", iar luna „cu lumina 'mbătrânită", „a deschis vălău luminii zorilor". In faptul dimineţii:

„Potecile s'au îmbătat de rouă
Cerul şi-a crăpat o geană de mimoză
Şi din zare a 'nceput să plouă
Cu lumină roză".

Ca să înfăţişeze o sensibilitate delicată şi neliniştită, poetul ne dă o poezie — *Inserare* — toate numai imagini interesante:

Clară, a picat o geană de'nserare
grea de vise şi de lună:
aur, câmpul până'n zare
spicele de bronz le sună.

Grindină de stele sus
şi-o pozdare de apus;
scăpărări de cer cărunt:
plouă stele 'ncet, mărunt.

Siniliu, uşor creţat
râsul soarelui se lasă;
umbra întunericului mat
tese fire de mătasă.

Grindină de stele sus:
Cine'n suflet mi-a apus...?

Dacă în dorul acestui val de imagini n'ar fi într'adevăr o sensibilitate interioară, ele ar fi dus sigur la prozaism.

Şi acum se pare că s'au isprăvit impresiile mele în legătură cu acest prim vplum de poezii al lui Dorian Grozdan. Totuşi încă puţine creionări. Cea mai de seamă impresie a mea este că acest tânăr poet prefaţează, cu primul său volum, o creaţiune poetică din cele mai interesante, fiindcă are bogate izvoare de sensibilitate. Lirismul său acum fermentează şi de aceea el poate să ne dea o poezie şi mai frumoasă.

Aceasta depinde însă de felul în care se va maturiza talentul său.

Ceeace constitue un imperativ categoric pentru Grozdan — ca şi pentru toţi poeţii şi scriitorii tineri bănăţeni — este experienţa în cunoaşterea sufletului omenesc.

Un poet — oricare ar fi el — trebuie să fie posesorul unei adânci şi variate culturi. Aceasta cere că scriitorul nu numai să citească ci să studieze literatura în toate aspectele ei. Numai în felul acesta ajunge la o cunoaştere, care-i va da putinţa să imprime propria-i personalitate creatoare scrisului pe care-l practică. Fără această largă cunoaştere a manifestărilor sufletului omenesc, care ajută la fixarea unei concepţii proprii asupra vieţii, oricare poet riscă să se ambiţioneze prin neputinţa de variaţii în temele inspiraţiei sale.

Şi cred că monotonia în poezia este însăşi moartea poetului.

Dar această monotonie nu se realizează numai în privinţa temelor de inspiraţie, ci chiar în ceeace priveşte întrebuinţarea cuvintelor pe al căror conţinut se bazează plasticitatea imaginilor.

Pentru acest lucru vreau să subliniez la Grozdan numai două cazuri. Pastelul „*Amurg*" se începe aşa:

„Planări de spuză şi vată.
de asupra oraşului mut,
Amurgul coboară din zarea lungă şi lată,
coboară tăcut,"

Am impresia că termenul „*vată*" a stricat toată plasticitatea imaginei.

Poetul nu a putut sensibiliza acest termen prin crearea pe seama lui, a unui înţeles nou figurat.

Eminescu în scrisoarea I, l-a evitat fiindcă nu i-a putut da o funcţiune poetică şi a folosit în locul lui cuvântul „bumbac".

Iar colo bătrânul dascăl, cu a lui haină roasă
'ncoate
Intr'un calcul fără capăt tot socoate şi socoate,

şi de frig la piept şi'ncheie tremurând halotul vechi,
Işi înfundă gâtu'n guler şi bumbacul în urechi.

Nu aş vrea să spun că Grozdan trebuia să fi folosit „bumbac» în loc de „vată", ci sau să fi căutat altul sau să-l fi poetizat. Dar socotesc că această putere întră numai în competinţa maeştrilor.

Un al doilea caz îl găsesc în poeziile „Pământ" şi „Milenii". In aceste poezii care se succed în volum, poetul foloseşte de trei ori cuvântul *„hoit"* odată în prima şi de două ori în a doua.

Cu greu se poate concepe ca cu ajutorul acestui cuvânt să se creieze trei imagini şi încă succesive. Oricât de modernă s'ar considera poezia, totuşi în ea trebue să se ţină seama de funcţiunea naţională şi emoţională a cuvintelor. Mulţi poeţi moderni au folosit în poezie termeni care pe vremea lui Eminescu, Coşbuc şi alţii dintre clasici ar fi constituit o erezie. Ei au ştiut însă să-i încarce cu un conţinut emotiv nou, dându-le sensibilitatea necesară cerinţii de plasticitate şi noutate a imaginilor.

In sfârşit să încheiu. Pentru Grozdan, acest prim volum e un început bun. Poezia lui însă e rezervată unui cerc mai restrîns de cititori, fiindcă aduce o temă care cere oarecare pregătire psihologică pentru înţelegerea ei. Nu e o înşirare de banalităţi moderniste, mai mult sau mai puţin, accesibile înţelegerii comune, ci e destăinuirea unui suflet care vrea să păşească peste marginile pământului ucigător de idealuri.

Traian Topliceanu

Stelian Metzulescu:

Literile în ţara Banilor

I. Dongorozi:

Escapada

Intr'o recenzie trebueşte să fie întotdeauna împletite obiectivitatea şi priceperea. Altfel s'ar bate apa'n piuă stângaci şi în loc de a servi pe cititor cu un sfat cuminte, îl derutăm. Trebue să se ţină seamă de atitudinea sfioasă şi impresia pe care o are cititorul în faţa vitrinei cu spuza de noutăţi literare. Părerile scrise ale criticului-recenzent urmează a se ghida după clasicile criterii ce ţin socoteală de felurite cărţi, unele mai scumpe decât altele. Bugetul fiecăruia este restrâns, sub presiunea crizei, ne putându-se cumpăra prea multe tomuri într'o lună. Deşi toţi, în puţinul timp liber, ar dori să citească o carte bună, scrisă frumos. (Unde este timpul ideal ca să le poţi citi pe toate?!) De aci iată necesitatea cronicii literare pentru a da orientarea prin rezumări şi aprecieri nepărtinitoare. Nu prolix, făcând o nouă şi amplă descriere, — ci o restrângere, limpede totuş, sobră, precisă, subliniindu-se nota originală din tom, chiar dacă lucrarea nu-şi are încheieturile bine racordate.

Aceasta maicuseamă în provincie unde apar răzleţe, ca viorelele, talente sfioase. Promisiunea întrezărită azi devine—poate — un creator de valori în viitor.

Le spunem acestea înainte de a vorbi despre comentariile critice ale dlui Metzulescu întrunite în volum. Este un rol foarte bine înţeles. Sunt puşi în adevărata lumină harnicii purtători de condei din Oltenia, fără a se cruţa ironia faţă de cei cari persistă să comită literatură.

Facem elogiul strădaniilor dlui Metzulescu după cum de altfel îl face şi d. Paul I. Papadopol în prefaţa volumului întâi. Sperăm că va apare şi al doilea volum. In orice caz celor ce li se cuvine, li s'a dat locul. Intocmai după clasicile criterii. Lucrarea e pretenţioasă fiind angajată la prezentarea a cincizeci de scriitori contemporani, numai în 200 de pagini — format octav. Nu ne putem ocupa azi de detaliu, — dealtfel nici autorul nu prea detaliează-ci comentează, pe cât poate, obiectiv pe toţi. Aflăm de aci, că *Tudor Arghezi, Dem Bassarabescu, V. Ciocâlten, Radu Gyr, N. Milcu, A. Pop-Marţian, I. Molea, C. Nissipeanu, Dragoş Vrânceanu, Gh, Mihăescu,* figuri consacrate în literatura românească, sunt produşi ai solului oltean.

Mai aflăm şi alte lucruri noi. Desigur regretăm că acele condee consacrate n'au dat literaturii noastre nimic din specificul oltean, după cum moldovenii I. Creangă în trecut — Sadoveanu şi Ionel Teodoreanu acltualmente, — zugrăvesc viaţa societăţii moldoveneşti în toate splendorile. Regretatul Gib Mihăescu a găsit mai prielnic mediu pe malul Nistrului (în afară de cel nedefinit al acţiunii de analiză pură, ce nu prezintă interesul locului unde se întâmplă).

Sunt însă unii fii adoptivi ai Olteniei, ca

I. Dongorozi cari reflectează, într'o parte a scrisului lor, coloratura provinciei. In chiar ultimul volum *Escapada*, nuvelele sunt toate întreţesute pe urzeala vieţii provinciale. Găsim păţaniile bieţilor oameni streini de vraja mondenului, de conbinaţiunile politice, de sclipirile falşei întrupări a idealului lor întroenit odată cu înjugarea în ghinturile conubiului. Şi îi vedem pe unii răpuşi de propria lor nesocotinţă, pe alţii — desmeticiţi în bune condiţiuni, — râzând de încurcătura prin care au trecut de îndată ce au păşit în afară de proza vieţii cronometrate a orăşelului lor. In nuvela *Escapada*, d. Dongorozi — în obişnuinţa dsale de a scrie numai nuvele — a concentrat un subiect de roman, complex, cu întreaga gamă de sentimente umane. Beţia verde a mirajului iluzoriu, a fericirii, îmbată pe un profesor de filosofie, om cu scaun la cap, şi cu soţie drăguţă, cultă şi iubitoare, cu copil, cu rosturi a căror serioasă preocupare este de-altfel tradusă şi în barba pe care şi-o lăsase. Vlaga tinereţii nu se stinse însă. Pârdalnica de inimă devine încandescentă ca un flament odată cu venirea unei noi profesoare de franceză la acelaş liceu din orăşel. Printre colegii belferi — noua profesoară remarcă manierele distinse şi tinereţea ce este ascunsă sub perdeaua bărbii. Ca femee mondenă adultrină (soţul ei ofiţer superior se află tocmai la un regiment în Basarabia) — îşi dă frâu capriciilor, captivează pe om. Se întâlnesc seara pe o ulicioară şi îşi plimbă la braţ dorinţele. Ii cedează, cu farmecele ei îl îmbată. Omul familist e orbit de steaua ce i-a eşit în cale. La o simplă aluzie a iubitei îşi tae prestigiul frumos, podoaba bărbii — spre mirarea tuturora. — Pretează apoi o minciună acasă şi în vacanţa de Paşti se îmbarcă pe un vapor împreună cu femeia bovariană. E plastic descrisă călătoria pe Dunăre până la Viena, precum şi împrejurimile, Semeringul, etc.

Dar fericirea purtată e pe isprăvite. O scrisoare de-acasă îl vesteşte laconic că s'a 'mbolnăvit copilul. O călătorie în munţi îl împiedică să afle noutăţi. La reîntoarcerea în ţară — plictisit de momeala şi trăirile refugiate în amintiri, ale vampului (de pildă traseră la hotelul unde şi-a făcut ea luna de miere şi serviră acelaş menu) acasă găsi vraişte. Copilul murise — soţia l'a părăsit: o salcie pletoasă iluminată în bezna nopţii de scăpărarea unui foc deslănţuit din nouri — şi-apoi trăznită. Asta e nuvela. Stilul plastic, spiritul viu, supărarea corpului profesoral fac lectura plăcută, captivantă. Celelalte nuvele la fel. Acelaş viguros prozator îşi continuă drumul. Psihologia copilului, a elevului adolescent, şi a profesorului şi a prefecţilor sunt izvoarele dlui Dongorozi. Sperăm că dsa să ne dea întâia lucrare specific oltenească. Provincia, ca şi ţara, îşi recunoaşte numai copiii cari îi măresc prestigiul. Fiecare să contribue, cu fărâma puterilor sale în domeniul ales. Tenorul Grozăvescu ca şi scriitorul Popovici-Bănăţeanu, aviatorul Vuia sau doctrinarul Aurel C. Popovici dau deopotrivă nume bun plaiurilor bănăţene.

In ceeace priveşte poezia şi nuvela prin Delamarina şi I. P. Bănăţeanu, îi depăşim pe olteni, — aşteptăm însă ca şi dânşii un prozator viguros de talia celor moldoveni, spre a da literelor un întreg ansamblu al vieţii româneşti.

Aurel Bugariu

Reviste primite:

Cuvântul liber (Bucureşti)
Adevărul literar şi artistic (Bucureşti)
Vremea (Bucureşti) director: Vladimir Domescu
Albina (Bucureşti) redactor: D. Ciurezu
Familia (Oradea) director: M. G. Samarineanu
Cele trei Crişuri (Oradea) director: George Bacaloglu.
Viaţa Literară (Bucureşti) director: I. Valerian
Tara Bârsei (Braşov) dir. Ax. Banciu
Insemnări (Dorohoi) redactor George D. Rîncă.
Plaiuri Săcelene (Satulung-Săcele. jud. Braşov), dir. Victor Tudoran.
Graniţa (Timişoara), fondator: Pompiliu Serbescu şi dir. A. Noveanu
Nord-Vestul (Baia-Mare) dir. Dimitrie Şeptilici.
Ortodoxia (Bucureşti)
Biserica şi Scoala (Arad)
Foaia Diecezană (Caransebeş)
Sionul Românesc (Lugoj)
Fruncea (Timişoara) dir. Nic. Ioan
Când Străjeresc (Brad-Hunedoara) dir. Tiberiu P. Slăteanu
Suflet-Nou (Comloşul-Mare) dir. Dr. Andrei Bălan
Cuget Moldovenesc (Iaşi) dir. Marc Văluţă
A—Z (Bucureşti) dir. D. Mann
Progres şi Cultură (Tr.-Mureş) red. I. Putnariu
Gândul Vremii (Iaşi) red. Mihai Uţă
Tribuna (Bucureşti) dir. M. Z. Menn
Păreri libere (Bucureşti)
Rânduri (Beiuş) fond. Rânkitză Bratu.
Educaţia Naţională (Timişoara) dir. M. Popescu
Vestul medical (Oradea) dir. Dr. I. Glăvan
Viaţa ilustrată (Cluj) dir. Nicolae Colan

România aerieană (Bucureşti) dir. *St.* Tătărescu
Economia Naţională (Bucureşti) dir, C. I. Balcoianu
Tărănismul bănăţean (Timişoara) dir. Dr. Gh, Ciorman
Colţ de ţară (Timişoara) dir. Ion Lotreanu
Poporul românesc (Chitila)
Gata oricând (Ploeşti) red. Sandu Zecu
Suflet românesc (Bucureşti) red. Lydia C. Andreescu
Revista Scriitoarelor şi Scriitorilor Români (Bucureşti)
Fântâna Darurilor (Bucureşti) dir. Toma Chiricua

NOTE

Gândirea muzicală a lui Sabin Drăgoi

Revista Fundaţiilor Regale publică în numărul din 1 Aprilie 1936 un articol extrem de interesant despre „Gândirea muzicală a lui Sabin Drăgoi", datorit maestrului condei al dlui Octavian Beu. Având importanţa acestui studiu, care interesează în cele mai largi cercuri pe cetitorii revistei »Luceafărul« publicăm aici câteva fragmente din acest articol:

Cunoaşterea ideilor care se desprind cu multă claritate din opera muzicală a lui Sabin Dragoi este de o importanţă covârşitoare pentru orientarea românească a muzicii noastre.

Faţă de obiceiul de a căuta în opera marilor compozitori îndrumarea necesară oricărui talent creator, Drăgoi formează crezul său numai din elementele folclorului nostru muzical. Cristalizarea ideilor sale este un proces intern, o frământare sufletească, ferită cu grije de orice influenţă a predecesorilor săi.

Ardealul are tradiţia lui, când apare Drăgoi, în viaţa noastră muzicală. Compozitorii folklorişti care notau cântecele şi jocurile poporului se izbeau cu toţii de refuzul materialului folkloristic de a fi turnat în noi forme. In procesul de prelucrare se simţea totdeauna o imperfecţiune de neînlăturat. Tot ce adăoga compozitorul era mult inferior melodiilor culese dela sate. Melodiile care s'au format într'un lung proces de creaţiune artistică colectivă aveau forma lor definitivă la care nu se mai puteau adăuga noui elemente. In formarea lor rudimentară, chiar şi fixarea pe hârtie a acestor melodii se făcea cu mare dificultate. O prelucrare a lor putea satisface mai curând setea după artă românească, care îşi cerca locul în cadrul concertelor. Din laboratoarele compozitorilor ardeleni ieşea astfel mai mult operă naţională decât artă. In întreg Ardealul era o continuă frământare în căutarea unor noi forme şi elemente, din care să răsară marea operă muzicală românească. Din această întrecere a talentelor, chiar şi a celor mai neînsemnate, s'a născut în Ardeal o viaţă muzicală românească foarte serioasă care în complexul ei are o importanţă hotărîtoare în istoria muzicii noastre. Cine n'a avut înalta mulţumire sufletească de a urmări această evoluţiune artistică, n'a putut cunoaşte poate cea mai frumoasă lature a Ardealului frământat de ideea naţională pe tărâmul artistic. Viaţa patriarhală a Ardealului de altă dată era adânc pătrunsă de farmecul muzicii noastre poporale.

Gheorghe Dima făcea schiţele pentru lucrările sale corale şi simfonice „Sub Arinii" din Sibiu, centrul cultural cel mai puternic al Ardealului, Iacob Mureşan răspândea prin revista sa „Muza Română", compoziţiile sale rapsodice pe teme româneşti scrise cu mult talent.

O întreagă pleiadă de compozitori autodidacţi aveau colecţiunile lor de doine, cântece şi jocuri, care poartă fiecare pecetea unei sensibilităţi artistice.

Din lumea acestor preocupări artistice se desprinde cu forţă creatoare necunoscută înainte, compozitorul Sabin Drăgoi. Structura sa sufletească este dela început o chezăşie că muzica pe care o va scrie va fi artă pur românească. Originea sa ne explică seriozitatea şi sinceritatea sa artistică, la care se adaogă o forţă de muncă care nu cunoaşte odihnă.

Drăgoi se trage dintr'o familie din regiunile locuite de Moţi, dintr'un colţ de ţară neaoş românesc. Simţul dramatic în sufletul lui Drăgoi are explicaţia sa istorică. Toată tristeţea şi jalea care s'a acumulat în curgerea amară a vremii în Ardealul de altă dată se răsfrânge cu un dinamism vulcanic din muzica sa. Drăgoi nu are nevoie să împrumute elemente dramatice din opera lui Wagner sau Verdi, el le-a moştenit. Lirismul său colorat şi ritmica sa vioaie este de esenţă bănăţeană. Drăgoi a pornit la drum cu traista plină a unei moşteniri artistice în

care a făcut ordine după terminarea studiilor sale cu marele compozitor ceh Novak, la Praga.

Cele «303 colinde» sunt numai o mică parte a studiilor sale ştiinţifice. Drăgoi are studii foarte importante despre doinele, cântecele şi jocurile noastre. Publicarea lor va aduce multă lumină în laboratoarele compozitorilor noştri.

Lăsând la o parte bogăţia materialului folkloristic adunat, valoarea acestor studii constă în analiza indispensabilă oricărei ştiinţe comparate. Numai prin astfel de studii se va putea ajunge la fixarea elementelor de muzică românească pură.

Corurile cele mai frumoase le scrie astăzi Drăgoi. Banatul este colţul de ţară unde toată lumea simte o desfătare în cântare. Pe Drăgoi înainte de a-l găsi în unul din corurile bănăţene, îl vedem alături de tatăl său cântând la strană în bisericuţa satului său natal. Aci a fost cuprins sufletul său de marele mister al liturghiei ortodoxe.

In această bisericuţă s'a zămislit cel dintâi oratoriu românesc, misterul beatificării lui «Constantin Brâncoveanu" cu întreg complexul unei arhitecturi muzicale noi. Ideile lui Drăgoi răsar din atmosfera satului românesc, pentru aproape toate compoziţiunile sale. El nu este un romantic în a cărui muzică sa vibreze sensibilitatea sa artistică personală. Opera lui Drăgoi este muzică clasică; ca formă şi conţinut. Fiecare român care o va înţelege va găsi în muzica lui rezonanţa sufletului său, eternul românesc.

Corurile sale minunate pline de variaţiuni ritmice necunoscute până la el sunt primele manisfestări ale marelui său talent. In această epocă a formării gândirii sale muzicale, scrie în 1921 trei tablouri simfonice: „Crăciunul la noi", «Seara pe deal" şi „Cântecul secerătorilor" şi în 1923 o oraţiune funebră pentru orchestra mare.

Numeroase cântece le transcrie şi pentru copii, ca literatură de pian uşoară. Cea dintâi lucrare simfonică mai importantă este „Divertismentul rustic".

Cuvântul divertisment nu este tocmai cel nimerit. Intr'o succesiune chibzuită urmează „Colinda", „Doina", «Bocetul" „Joc" şi „Cântecul de nuntă", formând o suită bine închegată. Fiecare parte are o desvoltare simfonică cu tendinţa păstrării caracterului arhaic al materialului tematic. In genere, Dragoi este atras mai cu seamă de folklorul nostru cel vechi, cum s'ar putea zice, rămas „din bătrâni« El nu caută melodiile care sunt de obiecei culese de folklorişti, Dragoi are o preferinţă pentru colinde, cântece, de stea, bocete, care alcătuesc incontestabil cel mai vechi folklor al nostru Această orientare puternică a lui Drăgoi, cum spune el în glumă, despre „Cântarea Daciei" conţine grăuntele crezului său muzical. Adâncirea formelor colindelor cu întreg misticismul ce-l conţin nu o găsim în aşa măsură pronunţată, nici chiar la compozitorii ruşi, marii maeştri al folklorului.

Tendinţa de arhaizare, respectarea şi inventiunea modurilor vechi bisericeşti, cu rădăcini în cultul păgân, prinse în formule clăsice, formează baza stilului Drăgoi. Contrapunctul său masiv are trimiteri la Iohann Sebastian Bach.

„Divertismentului rustic" i-a urmat opera dramatică „Năpasta". Drama lui Ion Luca Caragiale este un subiect prea întunecat pentru a fi tradus în muzică şi poartă în totdeauna în sine pericolul înclinării cântăreţilor de a se orienta după interpretarea în proză a dramei...

Operei „Năpasta" i-a urmat misterul „Constantin Brâncoveanu" care timp de şase ani a aşteptat, cu răbdarea caracteristică operelor de reală valoare, realizarea. Este cert că ideile muzicale şi scenice ale lui Drăgoi nu sunt uşor de realizat. Inovaţiile sale dau colaboratorilor săi, la punerea în scenă a operelor sale, mult de gândit. Intenţiunile sale scenice pot fi realizate numai de un regizor de mare talent, care să cunoască bine viaţa românească dela ţară. Fără o deplină cunoaştere a ceremonialului ortodox, nici nu se poate încerca o punere în scenă a misterului. Drăgoi nu s'a gândit la punerea în scenă a unui serviciu divin. Gândul său a mers mult mai departe. Beatificarea lui Constantin Brâncoveanu este numai cadrul ceremonial, deci teatral, a misterului. Intreaga ceremonie se desfăşoară într'o atmosferă de adâncă evlavie. Printr'o regie înţelegătoare trebue realizată o diferenţiere precisă, între ceremonialul misterului şi serviciul divin obişnuit în biserică noastră. „Brâncoveanu" e un mister creat din ceremonialul bisericesc, însă gândit pentru scenă. Intreg spectacolul trebue să se desfăşoare într'un misticism scenic. Preo-

tul care celebrează fie că invizibil ascuns în altarul misterului. Soliști și coruri trebuesc despărțiți de auditor prin cortină transparentă.

Misterul „Brâncoveanu" este cea dintâi lucrare în gen de oratoriu ortodox care lipsește chiar și din așa bogata literatură rusească. Această opera a lui Drăgoi izvorîtă din cea mai veche și autentică muzică poporală, filtrată prin sufletul lui de mare creator, prin originalitatea ei accentuată se clasează printre operele de mare valoare artistică.

In cei șase ani care au trecut între compunerea și reprezentarea misterului, Drăgoi a terminat partitura noii sale opere fantastice „Kir Ianulea" după cunoscută nuvelă a lui Ion Luca Caragiale.

Opera „Kyr Ianulea" va avea trei acte și cinci tablouri Locul acțiunii este Bucureștii prin anii 1800. Trecem din „Iad" în „Hanul lui Manuc"; din „Casa lui Kir Ianulea" în „Coliba lui Negoiță" și la „Curtea Voevodului". Drăgoi lucrează acum la instrumentarea acestei opere. In puținele indicațiuni pe cari le-am dat se poate vedea că va fi o lucrare mare românească.

Înțelegerea care se va aduce operei muzicale a lui Drăgoi este măsurătoarea progresului care se realizează în cultura noastră muzicală.

Octavian Beu.

Insemnările unui monografist

este titlul lucrării literare a dlui Gh. Atanasiu, autorul romanului „Adelina" și „Desmoșteniții". Lucrarea aceasta monografică a fost trimisă de autor Fundațiilor Regale pentru publicare. Insemnările sunt luate din timpul campaniei monografice dela Sârbova, în vara anului 1935, și ilustrează viața zi de zi a monografiștilor precum și a sătenilor din acel sat, cu toată frumusețea bunurile și necazurile ce le găsește călătorul poposit pentru odihnă și venit cu gând bun.

Viața Literară

a sărbătorit Sâmbătă 21 Martie 10 ani, de existență, printr'un banchet, la care au luat parte prietenii și colaboratorii revistei. Afirmându-se ca o revistă de încurajare a tinerilor talente, „Viața Literară" a trasat un drum frumos în istoria literaturii noastre. Ii urăm cu această ocazie, viață îndelungată.

Dorian Grozdan

autorul volumului de versuri „Brazde Păgâne" pregătește noul său volum de versuri, care va apare sub titlul „Iureș". Pentru mulți, volumul acesta înseamnă o „clarificare" a brazdelor păgâne, gustate prea mult și înțelese prea puțin.

„Altarul Cărții"

cenaclul literar al scriitorilor din Banat, își continuă seria ședințelor literare. la locuința dlui M. Ar. Dan. La aceste ședințe se citesc diferite lucrări originale, se fac critice etc. „Altarul Cărții" a reușit să adune un mănunchi de adevărate talente și credem că activitatea acestui cerc va lăsa urme în istoria literaturii bănățene.

Bastardul

este titlul romanului la care lucrează dna Mia Marian, autoarea volumului de nuvele „Simțiri Păgâne". Romanul a fost cerut de o editură din Capitală, unde va apare în toamna acestui an.

Prichindel

este titlul unei minunate reviste pentru copii, ce apare la Timișoara, sub conducerea învățătorilor Marius Bucătură și Dorian Grozdan. Cele trei numere apărute până acuma, dovedesc pe deplin cele afirmate mai sus.

Colț de țară

se cheamă noul ziar cultural, care apare la Timișoara sub direcția dlui Ion Lotreanu. Până acum, drumul „colțului de țară" nu e bine precizat. Totuși întrezărim în noua publicație o piatră pentru acest colț de țară.

Literatura țărănească în Banat

s'a îmbogățit prin afirmarea unui nou talent. Plugarul PETRU PETRICA din comuna Cârnecea, autodidact și zelos scriitor, are în manuscris o serie de schițe și nuvele. dintre cari am publicat una în prezentul număr. Tânărul țăran din Caraș, tânăr fiindcă abia are 33 de ani, a descris cu multă putere de intuiție și bogăție de cuvinte noaptea învierii așa cum se serbează în satele bănățene.

Biblioteca „Luceafărul"

a publicat până acum următoarele cărți: No. 1. Republica Muntelui Athos, de Aurel Cosma junior; Nr. 2. „Brazde Păgâne" de Dorian Grozdan; No. 3. Tenorul Traian Grosavescu de Filaret Barbu. Vor apare în curând: No. 4. „Sculptorul Al. Liuba" de Aurel Cosma; No. 5. „Călătoriile mele" de Victor Vlad Delamarina; No. 6. „Schițe și nuvele" de A. Cosma junior.

Coperta

acestui număr, precum și desemnurile din interiorul revistei sunt făcute de dl. prof. **Catul Bogdan** dela Școala de arte frumoase din Timișoara.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile și chioșcurile mai importante din țară prin „Oficiul de Librărie", București sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

Anul II. No. 4 Aprilie 1936.

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Cezar Petrescu: O altfel de aniversare 161
Ion Pillat: Sufletul irlandez în poezie 163
Liana Jar: Lumina Divină 171
Al. Jacobescu: Inmormântarea lui Micene (poezie) 172
Ion Buzdugan: Apus (poezie) 172
Dr. Aurel Cosma junior: Patimile şi învierea lui Christos 173
Gheorghe Cotoşman: O străveche mânăstire românească în Banat. Castrul roman dela Igriş 176
B. B. Cedan: Reculegere (poezie) 180
Ştefan Gomboşiu: Subiectul religios în arta plastică 181
C. Miu-Lerca: Amintire (poezie) 186
Dorian Grozdan: Flori negre (poezie) 187
Emil Isac: Baladă ardeleană (poezie) 188
N. Galetaru: Primăvară (poezie) 189
Aurel Cosma junior: Spre locurile biblice 190
Victor Vlad Delamarina: Poezii în grai bănăţean 195
Horia E. Frunză: Frământare (poezie) 204
G. Şt. Cazacu: Simfonie (poezie) 204
Mia Marian: Cântecul Lebedei 205
Petru Petrica: In noaptea Paştilor 207

CRONICI:

Gh. Atanasiu: Marii dispăruţi ai literaturii româneşti (G. Ibrăileanu, C. Argintaru, A. de Herz Alexandru Ciura) 299
Grigore V. Coban: Cronica plastică a laşilor 210

Cronici literare:

Gh. Atanasiu: „Nirvana" (roman) de Cezar Petrescu 211
Aurel Cosma junior: „Poeme într'un vers" de Ion Pillat 213
Paul J. Papadopol: Pentru cunoaşterea lui M. Eminescu 214
Mary Cosma: „Vechituri" de Radu D. Rosetti 225
Traian Topliceanu: „Brazde păgâne" de Dorian Grozdan 216
Aurel Bugariu: „Literile din ţara banilor" de Stelian Metzulescu 219
„ „Escapada" de I. Dongorozi 219

Reviste primite:

Note:

Octavian Beu: Gândirea muzicală a lui Sabin Drăgoi 219

Note diverse

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

Inst. de Arte graf. „Atheneu" Timişoara.

Anul II. Nr. 4 din Aprilie 1936.

Prețul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
ASOCIAȚIA

CAŢUL BOGDAN — TIMIŞOARA SPORTIVĂ

ANUL II. Nr. 5 — MAIU 1936

Primăvara în literatura populară românească

de Ion Pillat

Vechea noastr literatură, care începe cu introducerea limbii române în manuscrise şi apoi în cărţi tipărite pe la începutul secolului al XVI-lea ca să sfârşească pe la 1820, lipsită de mişcarea umanistă a Renaşterii apusene, precum fusese lipsită de tradiţia latină a Evului-Mediu catolic, confinată în cultura bizantină a Răsăritului slavon sau în veacul al XVIII-lea în tipicul oriental grecesco-fanariot, s'a mărginit la opere religioase sau la cronici istorice — unele din ele, cum sunt *„Biblia din 1688"* sau *„Seama de cuvinte"* ale lui Neculce, de adevărată valoare chiar pur literară. Ar fi nedrept deci să căutăm aici — în literatura noastră cultă de-atunci — un echivalent cât de depărtat *„Rondelului"* celebru al lui *Charles d'Orléans*, care scria prin secolul al XV-lea în Franţa, despre primăvară versuri rafinate ca :

Le temps a laissé son manteau
De vent, de froidure et de pluie,
Et s'est vêtu de broderie
De soleil rayant, clair et beau.

adică pe româneşte

„Vremea şi-a părăsit cojocelul
De vânturi, de ger şi de ploaie,
Şi a îmbrăcat borangicuri
De soare lucios, clar şi mândru.

Sau în secolul al XIV-lea, în Anglia, admirabila descriere a venirii lunei lui Prier de la începutul Prologului *„Poveştilor din Canterbury"* (Canterburg Tales) opera clasică a lui *Chancer* cu versurile atât de evocatoare în naiva lor preciziune :

Şi păsărelele îngână viersul lor.
Ele care dorm toată noapte cu ochi deschişi...

Ori în sfârşit şi mai departe în timp, în Austria la începutul secolului al XIII-lea toată poezia de iubire a lui *Walther von der Vogelweide*, care nu e decât un imn fierbinte adus primăverii cum e bunăoară în poezia *Frühling und Frauen* (Primăvară şi Femei), din care nu citez în graiul arhaic al epocei, ci numai în traducere românească :

Când florile din iarbă ies la iveală,
ca şi cum ar râde soarelui strălucitor,
în luna Mai în zori de zi,
şi când păsărelele mici cântă plăcut
cele mai frumoase viersuri pe care le cunosc ele,
ce farmec li se poate-atunci alătura ?
Te crezi aproape'n raiul cerului.

Nu amintesc nici poezia castiliană şi nici cea toscană, nu mă ooup nici de cea provansală a „*trubadurilor*", unde s'ar putea găsi din belşug pilde convingătoare de aceeaş înaltă valoare estetică. Ar fi nedrept şi zadarnic de a căuta, chiar cu câteva veacuri mai târziu, la stările întunecate de la noi, fie în „*Psalmii*" din secolul al XVII ai lui Dosoftei, învăţatul Mitropolit al Moldovei, fie chiar, aproape un secol şi jumătate mai târziu, în poezia anacreontică a Marelui Ban Ienăchiţă Văcărescu sau „a urmaşilor săi Văcăreşti" şi a Logofătatului Conachi, posibilitatea unor note asemuitoare. Să deducem din cele spuse că poporul românesc n'a cunoscut poezia primăverii sau că a simţit-o mult mai slab decât popoarele occidentale de care am amintit, — tocmai neamul nostru, trăit până eri şi încă astăzi într'o intimitate pastorală, patriarhală, cu pământul ţării, — într'o convieţuire aşa de strânsă cum n'au avut-o, desigur, nici francezii, nici englezii, nici germanii, nici celelalte neamuri din Apus, de cât acum sute de ani, la începuturile lor culturale, — a susţine această teză, ar fi şi paradoxal şi, mai ales, cu totul falş. E drept, o atare poezie a primăverii n'o găsim nici la Dosoftei nici la Văcăreşti şi vom trebui să aşteptăm, ca s'o întâlnim în poezia noastră cultă, „Pastelurile" lui Alexandri, pe Eminescu şi pe Coşbuc.

Dar o putem găsi din belşug în literatura noastră veche de la ţară moştenită pe cale orală din moşi strămoşi, păstrată în nenumărate variante în diferitele regiuni locuite de Români. O aflăm în poezia populară, care, deşi *culeasă, transcrisă şi tipărită* (mai întâi de Alecsandri şi pe urmă de mulţi alţii), abia de pe la jumătatea veacului trecut, rămâne totuşi monumentul cel mai autentic al obârşiilor noastre literare.

Ca să vedem cât de mult a influenţat primăvara poezia noastră populară, e destul să amintim mai întâi de acel „frunză verde" sau „foaie verde" începutul nelipsit a mai tuturor versurilor populare, fie ele „*Cântece vechi*" cu caracter mai mult epic, fie ele „*doine*" de caracter liric.

Fără îndoială avem aici o evocare a primăverii ca în versurile haiduceşti.

Foaie verde bob năut,
Bob năut şi foi de nuc,
Ş'aşa-mi cântă-un pui de cuc
Să-mi pun şeaua să mă duc.

Înţeles iniţial precis de sosirea primăverii, care cu vremea s'a pierdut, devenind un obicei, o „modă" lăutărească pentru ajutarea rimei, ca în versurile imposibile ca înţeles real :

Foicică foaie — albastră
Ce mi-e drag pe lumea asta ?
Numai calul şi nevasta.

sau şi mai straniul :

Frunză verde lemn uscat...

până la cu totul abracadabrantul :

Foae verde solz de peşte...

Dar aceste exagerări şi derivări ale înţelesului primitiv, nu trebue să ne facă să uităm importanţa unui fenomen de endosmoză poetică a primăverii, caracterizată pregnant şi atât de bine de către poporul nostru prin frunza ce înverzeşte, fenomen poetic, care este, după câte ştiu, unic în literatura europeană şi poate chiar în cea universală.

Dnul Profesor Ovid Densuşianu, un mare învăţat cu intuiţii adânci de poet, a publicat acum vre-o zece ani o carte : „*Viaţa păstorească şi poezia noastră populară*" în care emite teoria seducătoare sprijinită pe un bogat material documentar foarte bine ales. Anume Domnia-sa pretinde că poezia noastră populară e de origine păstorească şi reuşeşte să explice astfel convingător o seamă de caractere proprii ei, începând cu misteriosul „frunză verde". Dacă admitem acest postulat, foarte verosimil din punct de vedere folcloric şi chiar istoric, înţelegem uşor marea covârşitoarea importanţă a primăverii şi a sosirei ei, în viaţa sufletească a românului mai ales pe vremea când transhumanţa, — suirea turmelor primăvara la munte, la plai, pentru vărat şi coborîrea lor toamna la şes pentru iernat, în „balta" Dunării şi până la mare, se făcea pe o scară atât de în-

tinsă, de adevărate migraţiuni umane, încât şi astăzi Dobrogea e presărată cu sate de „*mocani*“ veniţi cu oile din Ardeal, precum se mai pomeneşte şi acuma de către bătrâni de „*drumul oilor*“, de odinioară

Primăverii poporul îi dă numele cel mai duios din sufletul românilor, numele de „mamă“, aşa precum *Sfântul Francisc* spunea „*fratele nostru, Soarele*“ sau „*sora noastră, Luna*“.

Primăvară mama noastră,
Ia zăpada de pe coastă,
Iarba verde să mai crească,
Sufletu-mi să-mi răcorească,
Să-mi aud cerul tunând,
Să mai văd turme păscând
— — — — — — — —
Desfundă pâraele
Să pornească oile.

Din acest citat reiese, peste orice fraseologie de romantică admirare a geniului popular, caracterul utilitar al inspiraţiei sale. Primăvara e învocată tocmai ca să'l scape pe român din iarnă şi să-şi poată porni oile la munte

Tot astfel e chiemată şi dorită primăvara şi în doinele haiduceşti dar nu pentru iarba verde şi moale, bună de păşunat, ci pentru frunza verde şi deasă a codrului „*frate cu românul*“ care va ascunde şi va ocroti de poteră pe voinici.

Mult mi-i dor şi mult mi-i sete
Să văd frunza'n codru verde,
Să mai strâng vre-o şapte cete.
Primăvară, mama noastră,
Suflă bruma din fereastră
Şi zăpada de pe coastă,
Să văd înverzind în cale
Să mă las în ceea vale
C' o păreche de pistoale.
Frunza 'n codru cât se ţine
Toţi voinicii trăesc bine,
Iară frunza dacă'l lasă
Toţi voinicii merg pe-acasă
Şi la para focului
Zac de dorul codrului.

Iubirea de codru, de codru „verde“, primăvăratic, iată unul din aspectele mai obişnuite pe care o ia poezia primăverii la români. Poporul nostru îi spune codrului, ca unui Domn puternic „*Măria ta*“, dar în acelaş timp îi dă diminutivele cele mai dragi, cele mai desmierdătoare:

Codrule, codruţele.
Codrule, umbruţele,
Codrule, măria ta,
Mă rog nu te supăra
Că mi-i da o creangă mie
Să mi-o pun în pălărie,
Hai, badeo, să ne iubim
C' amândoi ne cumpănim
Şi la ochi şi la sprâncene
Ca doi porumbei la pene.

Cum glăsueşte minunat frumosul cântec din Ţara Haţegului. Aici, în această doină, recunoaştem un caracter esenţial al poeziei populare în legătură cu natura şi elementele ei: *puterea de personificare*, puterea de însufleţire ce o capătă fie primăvara, fie codrul în ochiul neamului nostru. E crearea unui suflet colectiv omului şi naturii. Omul de la ţară, şi mai ales ciobanul şi haiducul, cele două potenţări estetice ale românului în sine din poezia populară, capătă astfel un suflet elementar înrudit firesc cu fenomenele naturale; pe când natura la rândul ei: „*Primăvara, mama noastră*“ şi „*Codrul, măria sa*“ împrumută un suflet cu adâncime şi patimi omeneşti.

Astfel ni se spune într'o doină:

Mult mă 'ntreabă inima
De mi-i dor de cineva;
Foaie verde de scumpie
Cum se poate să nu-mi fie?
Când şi muntele că-i munte
Şi 'ncă are doruri multe
Cu luna, cu negura,
Cu iarba şi cu frunza
Şi cu mierla săraca!

Aici procesul de însufleţire a naturei primăvăratice şi de personificare a muntelui e atât de înaintat, încât nu mai e nevoe ca poetul să aşeze ca amplificator în faţa elementului natural: elementul omenesc. Muntele se iubeşte cu luna, cu negura, cu iarba, cu frunza şi cu săraca mierlă, cum ar îndrăgi un tânăr cioban, plin de dor, pe cutare sau cutare fată din satul din vale. Astfel poezia populară, şi cu ea poezia primăverii, născută din rostul utilitar al nevoilor păstoreşti ale ţăranului nostru, a evoluat până la treapta desinteresată a sentimentelor adânci. Când spune poetul necunoscut al poporului nostru:

Săraci dragostele noastre
Ne-au rămas pustii pe coaste
Şi-am fost eu Vineri la ele
Răsărise viorele,
Viorele flori adânci,
Când le vezi, mândruţo, plângi.

Ne găsim nu numai în faţa unui tablou de primăvară stilizat şi limpede în colorit ca armonia sobră a unei „Primavere" de *Botticelli* sau a unei vechi icoane pe sticlă de la noi, ci şi în faţa unei superioare simbolizări a însăşi iubirii omeneşti şi eterne. Acea revenire a poetului, singur în Vinerea mare, la locul dragostei de altădată, e admirabil caracterizată prin imaginea costişului pustiu din care răsar prin puterea amintirii nepieritoare acele *„viorele flori adânci"* — *„Când le vezi, mândruţo, plângi"*, două versuri care după mine pot fi puse, prin subtilitatea şi simplitatea totdeodată a realizării şi prin adevărul psihologic ce ascund în tainica lor împerechere alături de cele mai puternice realizări, în acelaş gen, ale lui *Baudelaire* sau *Eminescu*. Dar tabloul primăverii nu e evocat numai în legătură cu dragostea, el apare în poezia populară şi în strânsă legătură cu moartea, şi nu ca decor ci ca sentiment adânc care dă singur farmec şi înţeles vieţii. Iată cum sună un bocet:

Nici o moarte nu-i amară
Ca moartea de primăvară,
Pe'nfrunzitul codrului,
Pe cântatul cucului...

Codrul şi cucul, cei doi fraţi buni ai românului, unul gazda şi celălalt vestitorul primăverii, nu lasă pe om să moară de dorul lor.

Dacă alte literaturi au cântat de preferinţă privighetoarea sau ciocârlia, pasărea ce încântă luna şi pasărea ce proslăveşte soarele, poporul nostru a sărbătorit mai ales în viersul lui *„Cântecul cucului"*, care de ţi răsună în faţă, îţi aduce noroc, tocmai fiindcă ne prevesteşte anotimpul cel mai drag.

Pe acest erou al primăverii poezia populară l-a împodobit cu toate însuşirile, dar şi cu toate cusururile flăcăului voinic şi iubăreţ după care mor fetele din sat, ca în doina culeasă de Alecsandri:

Vine cucul de trei zile
Peste văi, peste movile
Şi loc n'are să se pue,
Să cânte, focul să'şi spue.
Pune-s'ar pe-o rămurea
Aproape de casa mea.
Să-mi tot cânte, cânte-n faţă,
Şi seara şi dimineaţa.
De-ar fi cucul voinicel
Mi l-aş prinde argăţel

Şi cămeşi subţiri i-aşi toarce
Şi l-aş purta cum îmi place.
De-ar fi cucul un viteaz,
El mi-ar trece de necaz:
Dar e cucul păsărea,
El cântă pe rămurea
Şi sboară pe unde vrea,
Nu-i pasă de jalea mea!

Că nu e cucul pasăre obişnuită în credinţa poporului, ci pasăre, oarecum, măiastră, cu puteri nevăzute de bine sau de rău, după cum îţi cântă, aceasta reiese şi din versurile următoare, care cu tot aparatul lor de cuvinte luate legii creştineşti, aduc stăruitor a vremuri şi rituri păgâne:

Spune cucul corbului, adică pasărei negre, blestemate:

Taci corbe, nu mă 'ngâna
Că nu eşti de legea mea:
Eu îs pasăre curată,
Spovedit de lumea toată,
De izvor
Răcoritor,
Şi de codru
Verzitor.

Poezia primăverii de la origină se leagă şi se împleteşte în viersul nostru popular de însuşi sufletul neamului, în durere ca şi în bucurie. Pe când în literatura noastră atât de săracă în epoca veche trebue să aşteptăm un alt veac şi o altă poezie, ca să putem spune cu Alecsandri în versuri ce te urmăresc în fiecare an din nou tinereţea lor de primăvară adevărată azi ca şi eri:

Ş'a dus zăpada albă de pe întinsul ţării,
S'au dus zilele Babei şi nopţile vegherii.
Câmpia scoate aburi; pe umedul pământ
Se 'ntind cărări uscate de-al primăverii vânt.

Oraşul lui Ion Vodă

— Cahulul —

de D. Iov.

In sudul Basarabiei, coborând dela Tighina, să'ntinde, până'n Dunărea şesul Bugeagului străbătut, dinspre Prut, de Valul lui Traian care, după o mie opt sute şi ceva de ani, rezistă ca un dig. Părăsind Bugeagul la dreapta, neîndreptăm spre Cahul până ce, coborând dealul Marandei, intrăm în oraş.

Cahulul, ca oraş n'are nici o legătură cu existenţa lui Ion Vodă de oarece aşezarea lui datează de la 1838 fiind unul din cele mai noui oraşe din Basarabia. Chiar târgul Leova, din nordul judeţului, are o vechime cu care se mândreşte, fiind înfiinţat la 1619. Cahulenii însă persistă a confunda vechimea oraşului cu vremea de eroism a lui Ion Vodă Armanul. Este o mândrie istorică spre a nu fi mai pre jos de celelalte capitale de judeţe; Hotin, Soroca, Tighina, Cetatea Albă, Ismail.

Letopiseţul Moldovei, aşa după cum a fost scris de Grigorie Ureche Vornicul, de Istratie Logofătul şi de alţii, vorbeşte despre „al patrulea *război la 1573, când s'au bătut Ion Vodă, cu Turcii la Cahul, unde mai apoi i s'au prilejit şi moarte groaznică, ca nu altor creştini*". Glăsueşte letopiseţul mai departe: „Ion Vodă cu vre-o 600 de

oameni s'au lipit la baltă la Cahul, unde era oastea turcească, şi s'au suit într'un pisc de deal, să poată cunoaşte câtă seamă de oaste va fi la turci, ce nimica n'au cunoscut, că oastea era pre văi, de nu se vedea, numai străjile în 4 locuri ce au văzut. De aci s'au întors Ion Vodă la tabără înapoi şi acolo o seamă din boerii cei mari, anume Murgul, vornicul cel mare şi Bilăi, vornicul cel mare şi Slăvilă hatmanul, văzând atâta putere de oaste turcească ce venise cu Petru Vodă, temându-se ca să nu cază în mreaja vrăjmaşilor, au părăsit pre Ion Vodă şi au fugit la turci, de s'au închinat lui Petru Vodă".

Cronica arată desluşit că-i vorba de o baltă „Cahul", care face parte din lanţul de lacuri: Roşu Mare, Roşu Mic, Barcu Mare, Barcu Mic, etc. lacuri cari alimentate de Prut, produc anualele păgubitoare inundaţii. Dela lacul, Cahul şi-a împrumutat numele oraşul, plănuit după modelul celor ruseşti cu pieţe publice mari şi cu bulevarde largi. Cahulul a fost înfiinţat la 1838 de guvernatorul Guberniei Basarabiei Generalul Feodorov. Acesta cumpărase moşia Cahul dela Principesa moldovancă, Cantacuzino care în actul de vânzare şi-a fixat dorinţa de a avea un oraş pe moşie. Până acum câţiva ani se observau lângă Cahul rămăşiţele unor zidiri vechi, cari după unele date istorice, ar fi făcând parte din târgul Cartal care în veacul al doilea după Hristos ar fi existat pe locul unde e clădit azi Cahulul.

In ţesătura istoriei, Cahulul îndeplineşte un rol însemnat în tovărăşia celorlalte două oraşe: Bolgradul şi Ismailul. După anexarea Basarabiei de către Rusia la 1812, el rămâne cu partea de jos, Moldovei. Şi parcă'n ciuda vecinilor hrapareţi, aci în Cahul şi'n judeţ se'n rădăcinează adânc moldovenizmul, căci după 1877, când ruşii s'au întins până la Dunărea cu toate încercările lor de rusificare, Cahulul şi-a păstrat intact caracterul său etnic, limba şi obiceiurile. S'au adus în judeţ colonişti: ruşi, bulgari, găgăuzi, nemţi, dar ei au rămas ca nişte insule în mijlocul moldovenilor tenaci. Nici chiar administraţia, de la 1877 până la 1918, n'a putut fi rusificată. Pe când în restul Basarabiei fiinţa, „zemstva", în judeţele de sud a rămas Consiliul Judeţean „ca'n România iar judecătorul de pace niciodată nu s'a numit „zemski nacialnic". In Administraţie limba oficială a fost totdeauna moldovenească. Şi nu era biserică în care preotul să nu oficieze în limba adevăratului norod.

In 1858 Generalul Feodorov a vândut moşia cu oraşul Cahul, în formaţie lui Dumitru Caravasile, şeful unei din cele mai vechi familii cahulene. Mai erau încă două vechi familii:

Familia Crăciunescu şi în nord, spre Leova, familia Vizante. Crăciunescu a fost un latifundiar care a luptat, neînfricat, pentru cauza românească. Acest Crăciunescu a îndrăznit să ceară ţarului Alexandru al III-lea ca sudul Basarabiei să fie al României. Nu numai că ţarul nu s'a supărat ci, dimpotrivă, i-a plăcut patriotizmul acestui moldovan căruia i-a dăruit o tabacheră scumpă. A fost acest molodovan un boer cinstit şi drept şi poate cel de sus a vrut ca o creangă din tulpina lui, judecătorul de instrucţie Crăciunescu, se 'mpartă azi dreptatea la Cahul.

Am spus că în norul judeţului stăpânea proprietarul Zaharia Vizante. Acesta era unul din prietenii intimi ai lui Cuza Vodă.

Pe vremea aceia Cuza Vodă avea trei buni prieteni moldoveni: Mihalache Cogălniceanu Zaharia Vizante şi Tache Anastasiu zis şi „Paşa" din Tecuciu. In colindările lui, deseori Cuza Vodă a fost oaspetele acestora.

Mihalache Kogălniceanu a avut legături mai strânse cu ţinutul Cahulului. El ţinea în arendă toate moşiile mănăstireşti pe cari, la rândul lui, le sub arenda prietenului său Zaharia Vizante şi altora. Kogălniceanu a cutreerat de multe ori judeţul şi a fost şi ctitorul unor noui sate.

Incercările de desnaţionalizare a judeţului, Cahul n'au reuşit. Dacă cercetăm istoria satelor ce alcătuesc judeţul, întâlnim dovada drepturilor noastre asupra Basarabiei. Intemeitorii mai tuturor satelor sunt moldoveni. Luăm la întâmplare: satul *Borogani* întemeiat la 1790 de către două familii, Casapu şi Caşu. *Butuceni*, întemeiat la 1803 de proprietarul Butuc. *Cania* întemeiat la 1598 de proprietarul Badănau, *Capaclia* întemeiat la 1783 de

trei săteni: Crudu, Tiron şi Jamir. *Ciobalaccia* întemeiat la 1830 de nişte moldoveni veniţi din satul Bâşeşti, jud. Fălciu. *Lărguţa* întemeiat la 1673 de către moldovenii: Turcoi, Zaharia şi Brahă.

Socotim de prisos continuarea exemplelor pentru a întări temeinicia noastră pe aceste locuri.

Firul românesc al tradiţiei a urmat prin inimele celor crescuţi în dragostea de moşie. Descedenţii bunilor moldoveni au îndeplinit o sarcină istorică în anii de prefaceri 1917—1918.

In vara lui 1917, când în tranşeele de pe Siret făceam zid puhoiului vrăjmaş, legătura între armata noastră şi cea rusească o făcea la Barcea tânărul Caravasile, un omulean nalt peste măsură şi blând ca un moldovean. El a aprins în noi nădejdea care în 1918 s'a înfiripat. Prin glasul lui vorbia istoria trecutului nostru. Şi noi, eşiţi din vizuini, la soare, într'o vie asupra căreia războiul aşternuse paragina, îl ascultam ca pe un crainic al unor vremuri spre care doar visul ni era îngăduit să călătoriască.

Când au venit ceasurile de frământări naţionale, dela Cahul s'au ridicat cei dintâi naţionalişti ai Unirei. Crăciunescu, care era aghiotantul Generalului Talgren şi Alexei Caravasile au făcut legătură cu Generalul Presan cerând, în numele Moldovenilor Cahuleni, întrarea armatei, române în Basarabia. Prin inima celui dintâi tremura visul strămoşului dăruit, c'o tabacheră de aur de ţarul Alexandru al III-lea iar în cel de al doilea se'nchega nădejdea urzită în apropierea frontului dela Siret.

Cahulul, ca şi celelalte oraşe basarabene nelegate cu cale ferată, lâncezeşte. Nu vrea parcă se izbucnească din conservatorizmul înrădăcinat de cursul anilor. Deşi la 6 Km. de Prutul care-i dă perspectiva de port, nici o mişcare comercială nu intensifica existenţa lui.

Până acum câţiva ani Cahulul era un oraş de penitenţă. Cine merita o pedeapsă era trimis s'o ispăşiască aci. Pentru călătorul ce intra întâia oară, întâlnia un fel de sat cu o râpă prăpăstioasă în centru. In zilele ploioase, atunci ca şi acum, ca să navighezi prin noroi ai nevoe de nişte galoşi cu turetci pe cari deseaori eşti nevoit să i şi legi cu sfoară sau cu anumite curele inventate de nevoia locului. Iar vara colbarae ca la Cahul rar întâlneşti. Când pe uliţile largi zbucneşte vântul, trâmbe cenuşii se înalţă, ca nişte baloane din care se desprind perdele călătoare. Ca'ntr'un târg rural, s'abate uneori câte un scrânciob cu cai sau vre'o lotărie cu câştiguri „la belciuge". Atunci zile şi nopţi hueşte doba mare şi ţipă un clarnet dând un ritm de bâlciu liniştitului orăşel.

Spunea într'o zi un domn. Tare frumos e Cahulul..

L'am întrebat mirat: Când l'aţi văzut?

— Intr'o noapte din aeroplan. Intr'adevăr, văzut din aeroplan. Cahulul trebuie să pară foarte frumos. Croit pe bulevarde largi şi drepte, dela distanţă, pare un oraş în înţelesul măreţ al cuvântului. De câtăva vreme e luminat cu electricitate şi-i luminat foarte bine. Noaptea are un aspect de feerie, diminuată în liniştea de oraş părăsit. Căci dela orele 9 în sus, ţipenie nu tulbură pustiul bulevardelor. Locuitorii se culcă „odată cu găinele» şi se scol când aburii dimineţii se destramă de pe lacuri.

Dacă ar fi avut Cahulul edilitari cu tragere de inimă, ar avea astăzi trotoare şi nu numai o stradă pietruită. Dacă n'ar fi capitală de judeţ, Cahulul cu indulgenţă l'am putea numi oraş. In lungimea bulevardelor întâlneşti case mai „răsărite" lângă altele acoperite cu stuh. Multe clădiri sunt acoperite cu stuh, păstrând parcă tradiţia vechilor aşezări moldoveneşti. Iată până şi casa medicului şef al judeţului Dr. Perciun care deşi a fost şi prefect n'a izbutit să-i orăşeneze acoperemântul.

— Ştii, streşnile parcă plâng când plouă, vorbeşte d. Perciun, trăgând, în lung, mustaţa neagră şi „groasă".

— Ş'apoi unde să se aciueze vrăghiile şi să-mi ţârâie la fereastră dacă n'aşi avea streşnă de stuh la casă.?

Negreşit că nu de dragul poeziei nu şi-a tăbluit casa fostul prefect dar în modestia aceasta se vede cumpeneala omului chibzuit care s'a întins pe cât i-a fost plapoma.

Viaţa culturală se reduce la câteva şezători anuale ce se ţin în sala Liceului, „Ion Vodă", ceiace nu poate constitui mişcarea pe care orăşenii o doresc. Şi cu toate acestea se citeşte în Cahul mai mult c'an alte oraşe. Dovadă ne-o furnizează librăria Mainescu unde să vând cărţi mai multe c'an alte centre basarabene. Fiindcă veni vorba de librărie e interesant de arătat că într'o aceiaşi cameră, în stânga avem librăria cu rafturile ei de cărţi şi papitărie, iar în dreapta tipografia" compusă dintr'o maşină ante deluviană şi un „culegător" specific maşinei. Deşi avem tipografie, foaia, „Săptămâna" se tipăreşte la Galaţi. A fost o vreme când ultima rămăşiţă de boeri „vizănteşti", fiul latifundiarului Zaharia, Harolamb Vizante, a scos ani de zile, în această tipografie, ziarul „Cahulul". Un nepot al său Robert Eisenbraun, care azi răscoleşte senzaţia intelectualităţei oraşului prin darul lui de-a versifica deşi e numai în clasa 1 a liceului, scoate o revistă săptămânală botezată. „Minciuna" dispenându-se pentru apariţia, ei de tipografie: O scrie cu mâna.

Veşnica tinereţe creatoare şi energică !...

Şi după aparenţă oraşul pare mort comercial ceşte. Nu se poate preciza o stradă negustoriască şi rar, unde şi unde, o firmă care-şi anunţă marfa. Intâlneşti un loc viran după o prăvălie, apoi o casă de gospodar care cu nimic nu arată că-i dugheană. De altfel prăvăliile sunt bazare în miniatură ori ce găseşti în ele. Bunăoară la d. Nicolae Lemoni găseşti puţină librărie, puţină manufactură, aparte de radio, ziare, sticlărie. gramofoane şi tot ce-i poate trebui unui client care n'are poftă să cutreere magazinele.

Oraş sedentar, primenirile de călători constituie evenimente. Puţini au curajul să s'aventureze până la Cahul.

Coborând la Folteşti, pe linia Galaţi-Bârlad, cei 25 km. până la Oancea te pun în măsură să-ţi numeri oasele, mai ales că trăsurile cu arcuri nu'ndrăznesc s'o ia pe drumul care ar trebui să fie o şosea bună, dacă socotim că judeţul Covurlui să numără printre cele mai bogate.

Satul Oancea, fost vamă până la 1918, întoarce spatele spre drumul ce-ţi clatină măselele şi priveşte peste Prut cu invidie. Căci de la podul Prutului începe o şosea ce-ţi mângâe trupul după 3 oare de hurducături.

Străinul când dă peste un asemenea drum, se bucură 6 km. până'n oraşul care-i pregăteşte mâhnitoare surprize.

— Ce hotel mai bun este aici? întreabă pe vizitiu.

— Hotel? se miră vizitiul întorcând capul spre străin, hotel? Apui tătis buni.

— Dar care-i mai bun?

— Apui un hotel este la hanu lui domnu Avrum şi mai este un han da aista îi un hotel mai aşa...

Şi vizitiul face semn că e un han de mâna doua.

La un asemenea hotel găseşti şi ceva de mâncare, ca să nu mai umbli după restaurantul care n'are pentru cine să ia fiinţă la Cahul. Iar după drumul făcut până la Oancea patul de la han îţi pare cea mai primitoare somieră.

Vremea te acomodează tuturor deprinderilor. Patriarhala linişte dela Cahul, monotonia bulevardelor străjuite de câte un salcâm prizărât, localul tribunalului ca un râtoş de drumul mare, grădina publică, numită nu ştim pentru ce aşa, glodurile tomnatice şi dunele de colb ale verei, modestele căsuţe în stilul lor rural, înrădăcinează nostalgii în cel pe care împrejurările îl îndepărtează de oraşul lui Ion Vodă.

Numai schimbările de regim tulbură tihna acestui oraş.

Se trezeşte atunci animaţia pe uliţe. Bondăresc motoare de automobile... o săptămână... două... trei...

Apoi, asemeni unor rândunele, oaspeţii se călătoresc.

Şi oraşul lui Ion Vodă, rămâne liniştit, cu oamenii lui, cu sărăcia lui, cu străzile lui peste care fâlfâie ceva din stindardul desprins din filele istoriei...

Romanul neoelen

de Anton Mistakide

Mai persistă unii şi astăzi în convingerea că genul romanului e o creaţie a timpurilor moderne. Aceştia uită un mic amănunt; anume că romanul din zilele noastre nu e altceva decât eposul vechi, scris în proză. Lumea antică s'a bucurat de roman tot atât de mult ca şi noi, sub forma nemuritoare a hexametrului dactilic. Iliada, Odyssea, Eneida sunt romane în accepţiunea întegrală a cuvântului. Care este, în fond, elementul caracteristic al acestui gen literar? Eroicul şi eroticul. Iliada nu este un epos eroic? Iar Eneida nu cuprinde în mare măsură şi elementul erotic? Odyssea e, dela un capăt la altul, un roman de aventuri şi călătorii extraordinare. Celebra „Anabasis" a lui Xenofon, după modelul căreia a scris Caesar „De bello Gallico", e cel dintâi roman din lume scris în proză. Minunata povestire a retragerii celor 10.000 de ostaşi Eleni, e citită şi astăzi cu o neţărmurită plăcere şi entusiasm. Dece nu a fost cultivat la cei vechi romanul în proză. Din cauza desconsiderării sentimentului iubirii, care la greco-Romani trecea drept un element inferior, vătămător sufletului. Astăzi, dimpotrivă, romanul înfloreşte graţie, tocmai, a elementului afectiv. Romane s'au scris în vechime, însă false şi goale de conţinut moral. Totuşi, un *Longos* (sec. IV. a. c.), sau un *Heliodoros* au încercat să treacă peste aceste limite, din care cauză pot fi socotiţi ca premergătorii romanului byzantin. Romanul modern nu a luat deci fiinţă dela sine. Rădăcinile lui sunt înfipte tocmai în secolul lui Homer, trecând mai târziu pe puntea formată de romanul bizantin, care, la rândul său e tot atât de necunoscut şi neapreciat ca cel vechi în proză.

Romanul neoelen nu se trage din cel byzantin; printr'o curioasă dispoziţie a întâmplării, el e o zămislire a producţiei moderne din apus. Inceputurile lui zac între scoarţele anilor de după 1830. In vremea aceasta găsim o industrie făurită de nişte maşini importate din Franţa şi celelalte regate ale romantismului: cei dintâi scriitori ai Greciei moderne, cari până la independenţa ei trăiseră în streinătate. După cum era şi firesc, ei nu cunoşteau nici poporul nici sufletul neo-elen. Romanele lor nu aparţin societăţii elene, ci unei lumi închipuite, care trăeşte într'o serie de rătăciri romantice şi lipsite de fond, din acelea care se bucurau pe atunci de o deosebită ospitalitate în foiletoanele ziarelor europene. Simple înşiruiri de episoade şi aventuri, uneori cu străduinţa lăudabilă de a închega „ceva" dar în tot cazul departe de orice valoare etică. Ele rămân ca simple nume în istoria literară, nu însă şi lipsite de meritul de a fi deschis calea spre romanul adevărat de mai târziu.

Dar romanul presupune mai întâi de toate existenţa unei societăţi definitiv închegate, cu toate problemele ei stabilite, cu atitudinile precizate, cu clasele sociale bine conturate, fiecare în parte cu propriile ei aspiraţiuni. Numai în numele acestei colectivităţi poate veni romanul să ne preocupe, să ne înfăţişeze şi să studieze diferitele ei laturi şi aspecte. Or, prin mijlocul veacului trecut, societatea elenă abia era în curs de formare. Nuvela se străduia în momentul acela să studieze societatea vizual, să încheie actul constatării ca apoi să pornească pe calea dificilă a studiului intern. Trebuiau limpezite atâtea chestiuni în prealabil, până ce să se ajungă la o înţelegere mai adâncă şi ciclică a faptului social. Evoluţia, prin însăşi definiţia ei, e o vietate care umblă încet, — afară de cazul când îi adaugi la începutul cuvântului un „r".

Romanul neoelen, prin urmare, trebuia, fatal, să mai zăbovească. Din mulţimea de nuvele mari, nu putem alege decât cel mult 3—4 care să aibă un subiect şi o tratare potrivită romanului. Caracterul lor mixt de nuvelă-roman le face să fie luate drept când una, când alta. Adevărul e că ele înscriu puntea de trecere dintre cele două genuri, contribuind astfel la o schimbare de lucruri cât mai firească. Unitatea lor constructivă le acordă drepturi mai largi de apreciere. Elementul dramatic, uneori prea excesiv, e salvat de sinceritatea şi lipsa de superficialitate a autorului. Stilul împovărat de fireturile romantismului, falsificat şi mai mult de ghiaţa limbii pure pe care poporul nu o putea înţelege.

Insă, în câteva scrieri din seria aceasta, observăm o remarcabilă străduinţă de aprofundare, o concentrare mai pronunţată a elementelor constitutive către un verosimil mai afirmat. E momentul când cătuşele romantismului încep să slăbească, iar eforturile caută o eşire liberatoare spre culmile împădurite ale munţilor şi lumina ţărmurilor elene, pentru a le cunoaşte pentru prima dată.

Unul din primele aceste romane e şi „Papessa Ioanna" al lui *Emanoil Roidis*, (tradus şi în româneşte[1]), care într'adevăr, reprezintă o frumoasă străduinţă din primele zile ale romanului neoelen. Autorul lui e cel dintâi critic al Grecilor moderni (1831—1904), celebru pentru erudiţia şi severitatea ideilor sale de înaintaş. In cartea sa, deşi încă istoric, se remarcă totuşi printr'un rar talent de povestitor şi printr'o evidentă abilitate în descrierea moravurilor sociale. Stilul său concis, lapidar şi foarte atrăgător încheie contractul unei armonii desăvârşite cu fondul şi acţiunea romanului. Uneori satiric, întotdeauna animat de o nebănuită vioiciune. Observator perfect, realist şi psiholog, Roidis ne apare ca adevăratul precursor al romanului Greciei de azi. Scrierea lui e construită aproape în genul vieţilor romanţate din zilele noastre, însă cu mai multă imaginaţie şi plasticitate, din care cauză rămâne o operă în primul rând epică.

Dar acesta e aproape un caz izolat, care nu putea să urnească roata avântului. Trebuie să întrăm în prealabil în epoca de renaştere, aceea a revoluţiei lingvististice, pentru a înregistra noua stare de lucruri favorabilă renaşterii. E inutil să mai repet faptele menţionate în articolele precedente[2]). Graiul poporuiui, restabilit în drepturile sale, nu putea decât să dea semnalul unei noui creaţii, solidă şi adevărată. Concomitent cu această victorie a spiritului popular, apare în Grecia curentul social în literatură. Suntem prin 1870—80. Scriitorii se pomenesc în faţa unei probleme care îi sileşte să iasă din pasivatate. Zola e tradus şi studiat cu lăcomie, Tolstoi, Dsotoiewski deasemenea. Aceşti scriitori au avut şi norocul să cadă într'o vreme când naţionalismul constructiv era arena în care coborâseră forţele spirituale ale Greciei, nu ca să-şi ascută baionetele, ci ca să muncească pentru propăşirea naţională. De aceea imitarea lor a fost lesne evitată.

Aşa ajungem la punctul de întâlnire al veacurilor 19 şi 20, fără a avea, ce-i drept, încă, un roman cultivat propriu zis, dar cu speranţa unui viitor apropiat.

Intre timp, diferitele laturi şi aspecte ale societăţii se conturează din ce în ce mai puternic. Autohtonul pătrunde în oraşe în mod integral şi desprinde forme deosebite din omogenitatea de pân'atunci. Şi înainte vreme existau deosebiri în societate. Nu toţi erau bogaţi sau meseriaşi umili. Dar deosebirile acestea nu erau determinate de considerentele sociale contimporane, ci de vederile primitive, medievale, care se bazau pe obârşia de familie. Ceeace nu exista pân'atunci, era conştiinţa de clasă, adică esenţa faptului social modern.

In jurul debutului secolului nostru, apar şi primele rezultate ale curentului social în Grecia. Problema se amplifică; nuvela devine neîncăpătoare, iar prozatorii cârmesc spre mările largi. Unii dintre ei, adăpaţi, în streinătate, cu teoriile noui, se întorc în patrie însufleţiţi şi gata de luptă. Configuraţia câmpului literar capătă un aspect contimporan, actual, interesant. Cu cât problema era mai studiată, cu atât orizontul devenea mai larg şi cerul mai apăsător. Lupta trebuia să fie dârză, desrădăcinările dureroase, fiindcă Grecia modernă avea datoria să se situeze pe acelaş plan socialo-spiritual cu naţiunile-civilizate.

Unul dintre cei mai valoroşi luptători în slujba acestei cauze este şi *Const. Theotokis* (1872—1923), cel dintâi scriitor elen cu veleităţi statornice de romancier. Minte luminată şi adânc înţelegătoare, el suferea cumplit în mijlocul unei societăţi ale cărei mijloace de trai erau minciuna şi necinstea. Suferinţa aceasta, alimentată şi de un sincer humanism, nu întârzie să se transforme într'o revoltă ascunsă care a dat naştere la opera sa cu adevărat meritoasă şi plină de adevăr. Prietenul celor umili şi cinstiţi C. Theotokis inaugurează curentul social în literatura neoelenă, care dela dânsul şi până azi, a cucerit cea mai mare parte a câmpului beletristic. Altruist şi ager observator, simplu în expre-

1) Colecţia celor 15 lei, trad. de Ax. Poni (1934).
2) Vezi „Luceafărul", Noembrie 1935 şi Februarie 1936.

sie, dar puternic şi convingător. In cele patru mici romane ale sale, el înlocuieşte vechiul ideal patriotic, cu un socialism pacific, pus în slujba naţiunii şi un humanism cu cele mai largi hotare, asemănător cu cel al lui Tolstoi sau Dostoiewski. Eroii lui nu sunt revoluţionari, nici propagandişti. El nu militează, ci se mulţumeşte să înfiereze; însă cu atâta înţelegere şi atâta cumpătare, încât niciodată nu uită că, în primul rând, e slujitor al condeiului. Dealtfel e un povestitor din cei mai pricepuţi. Lectorul se simte prizonierul autorului şi ia parte la revolta acestuia, la amărăciunea şi ura împotriva nedreptăţii şi necinstei care stăpânesc lumea. Theotokis nu e un simplu scriitor. El e un mare apostol al virtuţii, iubitor al semenului său şi în acelaş timp un eroic luptător pentru propăşirea neamului său şi al omului în general. Din cauza aceasta, în fond, el se aseamănă cu marele şi regretatul Panait Istrati, fiindcă diferenţa de scară temporară dintre unul şi altul, precum şi terenul de manifestare nu elimină înfrăţirea lor sufletească într'un acelaş ideal[3]).

*

Deşi caracterul descriptiv şi chiar idilic al prozei persistă încă, linia ei de conduită se înscrie definitiv pe traseul cel nou. Dar romancierii încă debutează. Exceptând pe cei cari se îndeletniceau cu „fabricarea" de fascicole, şcoala lor abia acum începe. Acum 40 de ani ei nu erau în stare să privească larg, să aprofundeze, să studieze. Sensibilitatea lor se fărâmiţa în bucăţi de scurtă inspiraţie. Lipsa de experienţă ca şi de posibilităţi mai largi de realizare, face ca multe romane să poarte încă semnele stângăciei şi a unei viziuni mioape, neîntregite. Uneori epicul face loc unui lirism, care, deşi bine redat, eclipsează însă interesul acţiunii; (cazul romanului „Păpuşa de ceară" alului *C. Hristomanos).* Singur „*Grigorios Xenopoulos* a fost înzestrat cu calităţi de scriitor care puteau într'adevăr, să aducă romanul la înălţimea lui de mult aştepta'ă.

Gr. Xenopoulos (1867) membru al Academiei din Atena, a jucat pentru romanul neoelen rolul pe care l'a jucat odinioară Herodot pentru istorie. Scriitor epic prin excelenţă, s'a remarcat ca unul din partizanii convinşi ai mişcării sociale. Operele sale, — nuvele, romane, sau piese de teatru —, sunt toate ţesute pe ghergeful minunat al acestei mişcări, care are ca scop primordial eliberarea mulţimilor din cătuşele superstiţiilor barbare şi formelor învechite de viaţă. Atenţiunea lui s'a concentrat mai ales asupra unei probleme foarte importante: Soarta tinerei femei şi a fetei în vârsta măritişului, din punctul de vedere social. Până mai acum 4 decenii, femeea greacă nu cunoştea emanciparea. Severitatea moravurilor din ţara aceasta, e un fapt în deobşte cunoscut. Vechile concepţii morale şi sociale îi ofereau un tratament de prizonierat, distrugându-i libertatea de acţiune mai amplă şi iniţiativa. Sclavă nu era femeea. Dimpotrivă, se bucura de un mare respect. Dar dependenţa ei era prea medievală. Emanciparea ei, dealtfel, s'a făcut cu cea mai mare moderaţiune şi atenţie, fiindcă Grecii, în chestiunile morale, sunt tradiţionalişti, — nu înapoiaţi! — şi mai ales pretenţioşi. Orice inovaţie socială e aplicată la ei cu măsură, şi cu un foarte bun simţ, încât evită mai întotdeauna excesele ridicole şi dăunătoare. Lupta pentru emanciparea femeii în Grecia a fost dârză. S'a luptat mai ales pe frontul literaturii, fiindcă cuvântul scris, acolo e o armă nebănuit de puternică. Xenopoulos, mânuitor de frunte al condeiului, îşi înscrie numele în primele rânduri. Intreaga sa viaţă a dedicat-o acestui nobil ideal, trâmbiţând neobosit prin mult cititele lui cărţi reforma cea mare. Inzestrat cu o adâncă înţelegere a realităţii, povestilor înăscut, fantezie inepuizabilă, el reuşeşte să atragă dela început atenţiunea masselor, prin simplul fapt că nu a scris nimic în afară de viaţa lor cotidiană. X. s'a apropiat cu dragoste şi răbdare de sufletul omenesc şi l'a studiat la lumina unui larg humanitarism. Democrat, duşman al aristocraţiei care se autopreţuieşte după greutatea aurului, el părăseşte cu totul tradiţia veche a scrisului. E, poate, cel dintâi psiholog neoelen, alături de C. Theotokis. Şi singurul dintre connaţionalii săi cari n'au suferit — exceptând pe poetul C. Palamàs — influen-

3) Hesseling, în „Hist. de la litt. greque moderne" vorbind despre un roman al lui Theotokis „Condamnatul", scrie: „dacă T. nu s'ar fi născut la Corfu şi dacă această nuvelă ar fi fost scrisă în l. rusă în loc să fie scrisă în l. greacă, ea şi-ar fi găsit de mult traducătorul". (Şi l'a găsit totuşi în l. franceză, în 1928. Nota A. M).

ţele streine. E considerat ca cel mai mare educator socialo-moral al Greciei moderne, pe tărâmul literelor.[4])

Alături de X., trebue să notăm pe un alt scriitor cu calităţi tot atât de evidente şi, apoape, egal de productiv, *Dionisios Kokkinos* (1884). Desprins din nucleul aceleaşi mişcări sociale, K. a scris proză cu aceeaşi convingere ca şi colegul său mai în vârstă, cultivând în special romanul şi apoi nuvela. Adânc cunoscător al societăţii, întrece pe X. prin experienţa sa personală, graţie căreia reuşeşte să se menţie pe un nivel mai actual. In schimb însă, nu posedă atât de bine arta scrisului. Kokkinos descrie lumea orăşenilor, cu predilecţie societatea atenianâ de azi. Multă veracitate, observaţie atentă, analiză psihologică a omului modern, — calităţi care-l situează pe o treaptă înaltă a romanului neoelen. Dotat cu o deosebită putere de evocare, povestitor simplu şi încercat, el îşi aşează eroii într'un cadru bine pregătit şi mai întotdeauna atitudinea sa faţă de problemele sociale se înrudeşte cu aceea a lui X.: emanciparea raţională a femeii, ştirbirea oricărei prejudecăţi din massa poporului, promovarea mentalităţii publice pe planuri cât mai contimporane în concordanţă cu etica. Romanele şi nuvelele sale sunt deopotrivă de educative, scrise cu inspiraţie şi cu talent constructiv[5]). Odată cu X şi cu K., epicul e cultivat din ce în ce mai amplu şi putem spune că am păşit definitiv în aria romanului neoclen a cărui drum de acum înainte e trasat şi întărit.

După războiu, romanul a căpătat o desvoltare largă. Romancierii, botezaţi în focul şi vijelia tranşeelor, nu mai sunt simpli scriitori de ocazie, ci forţe oţelite şi pătrunse de înţelegere. Tradiţia le stă în faţă ca o faclă sinceră iar cultura celor mai tineri întrece cu mult pe aceea a predecesorilor. Alături de cei bătrâni, formaţiunile noui se înscriu în slujba unor noui idealuri fie sociale, fie artistice, dar care toate converg spre o aceeaşi ţintă: promovarea sufletului naţional. Naţionalismul şi socialismul temperat se întâlnesc pe acelaş câmp de străduinţe cu comunismul importat şi definit printr'un viitor obscur de promisiuni. Tradiţionalismul colaborează cu primele două mai ales din punctul de vedere moral. Dar toate acestea au un singur scop acela al educaţiei vieţii şi contimporaneizarea ei în cadrele posibilităţilor climatice. Influenţele streine, fără îndoială, joacă un rol destul de elocvent. Grecia nu şi-a căpătat încă în literatură şi ştiinţele sociale personalitatea absolută. Dar mişcarea îşi măreşte din zi în zi caracterul ei indigen. Drumul e trasat cu brazde adânci, iar promovările succesive. Unii scriitori devin adevăraţi dascăli ai mulţimii, propagatori ai progresului, după exemplul neobositului Xenopoulos. Ţinta lor nu e numai pur artistică, ci, în fond se poate întrevedea şi tendinţa aceasta măreaţă de a colabora la educaţia şi înbunătăţirea vieţii unui popor. Deaceea literele elene, şi în speţă proza, prezintă acest dublu aspect al adevărului artistic şi al celui educativ, dublură, care, departe de a-i scădea valoarea literară, îi dă, dimpotrivă, demnitatea şi impunătoarea viziune a unei străduinţe colosale care ştie ce vrea.

4) Un roman al lui X., „Stânca Roşie", a fost tradus şi în româneşte de subsemnatul şi publicat în editura revistei „Boabe de Grâu" (1933).

5) Ultimul său roman, „Vârtejul" (1932), e tălmăcit acum de autorul rândurilor de faţă şi sus ţine cu mult succes o latură din problema mult discutată a emanicipării tinerei fete.

O. Briese (Pinacoteca ieşană 1910). Case de mahala din Iaşi.

Pictorul Otto Briese

Pe marginea unui sfert de veac de activitate artistică

de Grigore V. Coban.

Pentru lumea preocupată de mişcarea culturală şi artistică dela noi din ţară, Otto Briese nu este un necunoscut. Despre activitatea lui critica noastră de artă — prin cele mai autorizate condeie — ca şi critica din străinătate, şi-a spus neîntârziat şi din belşug cuvântul[1]). Fiecare expoziţie a acestui harnic mânuitor de penel pe care N. Iorga (în „Neamul Românesc" din 1917, Mai 22) l-a botezat „fiu al talentului şi elev al atenţiei" şi răbdării sale, — a fost totdeauna un nou prilej de ample comentarii şi de integrare în actualitate.

Otto Briese dându-şi de timpuriu seama că o operă de artă durabilă trebuie să aibă la bază studiul naturii şi-al vieţii, a abordat motive rustice la 'nceput, case dela

1) Poetul şi nuvelistul *Eug. Boureanu*, în *„Evenimentul"* din 1909, Iunie 28: „Briese în desemnele după natură *„Extaz"* şi *„Profil de fată"* în special, desvăluieşte pe un viitor artist, care ar ajunge de seamă prin muncă asiduă şi încurajare din partea celor meniţi să i-o aducă. Lucrările sale privite şi din punctul de vedere al technicei şi-a interpretării artistice, nu lasă aproape nimic de dorit. Briese în pictură ca şi desemn vădeşte aceiaşi eşire din calea obişnuitului... E un cap de bătrân şi o vedere a gării, la a căror privire te prind fiori calzi. Pare că acolo în pânză, trebuie să domnească o moleşeală dulce, fiornică şi pătrunzătoare.

ţară şi mahala, iar mai târziu subiecte ce la prima vedere par nepretenţioase, obiecte neînsufleţite — naturi moarte — al căror aranjament îţi dă impresia că modelul n'a fost improvizat, ci copiat aşa cum s'a găsit în natură.

Formele şi reflexele obiectelor zugrăvite îţi sugerează ideia că pânza pe care o ai în faţă este o bucată de sticlă prin care se întrevede un colţ de sufragerie sau o margine de masă cu câteva cărţi, a vreunui solitar gânditor.

Dela o expoziţie la alta, Briese s'a ferit de contactul cu noile curente din Apus, preconizatoare ale unei picturi ce tinde către „o expresie simplificată" prin intelectualizarea liniilor ce conturează formele rezumativ, sintetic (ca 'n pictura lui Iser) cu personagii deformate de abuzul de concentrare şi de zgârcenie în exprimare, a modelului.

Pictura lui Otto Briese nu constituie o ultragiere a desenului nici în sensul celei neo impresioniste; ea este „cuminte şi cinstită" (Victor Ion Popa) cu neegalităţi destul de bine ascunse, în care desenul se ţine cât poate mai aproape de natură.

Linia lui Briese construeşte formele fără a le simplifica radical.

De natură se apropie cu multă evlavie, retuşându-i doar unele lipsuri. Otto Briese împrumută adeseori modelelor o adâncime pe care ele, rar o pot avea; adăugând la calităţile subiectului partea sa originală de contribuţie: rectificarea formelor atunci când nu pot fi pur şi simplu transcrise şi acordurile cromatice din cari respiră o atmosferă tihnită, de linişte şi poezie.

In judecarea operei lui Briese am comite o neiertată greşeală dacă n'am lua în consideraţie şi mediul în care s'a format, lipsa educaţiei plastice în Moldova către sfârşitul primului deceniu al veacului nostru, unde a desvoltat dela 1911, o intensă activitate artistică.

In om, încontestabil, există un dor de frumos determinant în alegerea obiectelor şi a persoanelor înconjurătoare.

Dar, pentru crearea unui mediu favorabil artei, trebuiesc pleiade entuziaste, perseverente, de adevăraţi misionari, a căror tâmple să ardă de dorul creaţiei şi-a înnobilării sufletului omenesc pe care să-l trezească la viaţa artistică şi culturală.

România contemporană — produs al unui singur secol de muncă încordată şi grăbită de transplantări de doctrine, instituţii şi moravuri, de adoptare şi acumulare a tot ceeace alte ţări civilizate au plămădit şi frământat în decursul veacurilor — abia în secolul al 19-lea începe să aibă o pictură adevărată, strâns legată de brazda pământului românesc. (Pictură bisericească, influenţată de cea bizantină şi italiană a existat cu mult mai înainte.)

O judecată logică deci, nici nu poate pretinde în lipsa unei tradiţiuni plastice, valorificarea artei româneşti ca 'n alte state.

Artistul român — în afară de opera de artă mai are de creat şi mediul, pentru a nu fi disconsiderat şi ignorat.

In această schiţă asupra vieţii şi operei lui Briese, e necesar să semnalez şi aceste situaţiuni specific româneşti pentru a nu trage concluziuni falşe şi pentru a nu-l nedreptăţi în aşezarea în pantheonul artei naţionale.

Pictura lui „oază de tihnită reculegere" nu şi-a propus revoluţionarea artei în sensul futuriştilor sau cubiştilor; ea a avut în schimb de luptat împotriva dulcegăriilor plastice, pentru formarea gustului, a înţelegerii operei adevărate.

Cele 24 expoziţii, individuale, deschise la Bucureşti şi Iaşi, ni-l prezintă ca un slujitor perseverent împărătescului altar al artei.

El este precursorul expozanţilor moldoveni de astăzi.

Briese s'a născut în Iaşi în anul 1889, Iunie 25.

Pictorul Penel în „Mişcarea", 1911, Octombrie 5: „Briese este specialist în peisage după natură şi oloi. Are expuse 32 de mici capete de operă. Unele întrec pe altele. A S. R. Principesa Maria vizitând zilele acestea expoziţia, a cumpărat două tablouri, unul de Briese şi altul de Cosmovici. Lucrarea lui Briese reprezintă o moară de vânt din Tulcea. Din lucrările lui am remarcat mai mult tehnica, o tehnică viguroasă sănătoasă. Totul e lucrat în mare şi cu siguranţă".

A. C. Cuza, scrie în „Unirea" din 1915. Aprilie 13: „Printre tinerii artişti se distinge Otto Briese Citâm „Pansele", tablou reţinut de Ministerul Cultelor, „Str. Sf. Ştefan", „Casa lui Basarabeanu", „La trei

Părinţii săi deşi săraci, văzând înclinaţia ce o are pentru desen, după îndelungi sforţări reuşesc să-l înscrie în anul 1906, la şcoala locală de Arte-Frumoase.

Ca elev, se distinge printre cei dintâi.

In anul II. execută un minunat cap de expresie care a fost admirat de toţi colegii săi din anul 5, în frunte cu Şt. Dimitrescu şi N. N. Tonitza.

Cu ocazia expoziţiei colective dela Belle-Arte, din 1909, Briese, expunând pentru prima oară, obţine din premiul Lecomte du Noüy, 120 lei, pentru desemnul după natură.

In cursul aceluiaş an pleacă la München unde studiază câtva timp. Vizitează şi Viena.

In 1911, este absolvent al Academiei de Arte-Frumoase din Iaşi. Intâmplarea face ca 'n 1912 să se întâlnească cu Şt. Dimitrescu care i oferă un permis gratuit pe C. F. R. pentru a pleca la Bucureşti să-şi dea examenul de capacitate.

Mai mult de dragul Capitalei, Briese ascultă îndemnul prietenului său. Deşi nepregătit, reuşeşte primul pe întreaga ţară, cu media generală 9, 22, obţinând la teză 9, 67; nud 9, 33; grup ornament 8, 67.

(In aceiaşi seziune s'a prezentat şi mult regretatul pedagog şi pictor Şt. Dimitrescu).

In urma examenului de capacitate este numit profesor la gimnazial din Vaslui, iar mai târziu transferat la Iaşi la catedra lui Octav Băncilă. Războiul mondial îl mobilizează la marele Cartier General ca pictor de front, cu gradul de locotenent.

In anul 1933 este numit suplinitor al catedrei de Pictură şi Compoziţie dela Academia de Arte Frumoase din Iaşi.

Actualmente aparţine învăţământului secundar.

Activitatea artistică a lui Otto Briese, constă în următoarele expoziţii:

1.	1909 :	La Academia de Arte-Frumoase Iaşi	(colectivă)
2.	1911 :	„ „ „ „ „ „	(personală)
3.	1912 :	„ „ „ „ „ „	(retrospectivă)
4.	1915 :	„ „ „ „ „ „	(oficială)
5.	1915 :	La Hotel „Continental" Iaşi	(personală)
6.	1916 :	La „Asociaţia Artistică" Bucureşti	„
7.	1917 :	Str. Lăpuşneanu, 25 Iaşi	„
8.	1918 :	„ „ 18 „	„
9.	1919 :	La L'Indépendance Romaine Bucureşti	„
10.	1920 :	Le Hotel „Traian" Iaşi	„
11.	1921 :	La „Evenimentul" „	„
12.	1922 :	La „Viaţa Românească" Iaşi	„
13.	1923 :	La „Maison d'Art", Bucureşti	„
14.	1924 :	Str. Lăpuşneanu, Iaşi	„
15.	1924 :	„ „ „	„
16.	1925 :	„ „ „	„
17.	1925 :	„ „ „	„
18.	1926 :	La Salonul Regina Maria, Bucureşti	„
19.	1927 :	La „Azuga", Iaşi	„
20.	1928 :	La „Viaţa Românească", Iaşi	„
21.	1930 :	La Salonul Regina Maria, Bucureşti	„
22.	1930 :	La „Creditul Urban", Iaşi	„
23.	1931 :	La „Radio Mercur", „	„
24.	1931 :	La „Cartea Românească", Iaşi	„
25.	1932 :	„ „ „ „	„
26.	1934 :	Str. Lăpuşneanu, Iaşi	„

In afară de aceste Manifestări — 24 expoziţii personale şi 2 colective — Otto Briese a mai expus în anii: 1910, 1911, 1915, 1916, 1928 şi 1930, la Salonul Oficial Bucureşti. (Ultima dată obţinând premiul 3, în valoare de 15 000 lei).

---

fântâni" şi alte peisage şi flori, — dovedind un talent dintre cele mai alese.

N. Iorga, în „Neamul Românesc" din 1917, Mai 22: „Cine vrea să vadă frumoase colţuri de ţară, să cerceteze expoziţia tânărului pictor Briese, fiul talentului şi elevul eteniei şi răbdării sale. Va găsi colţuri de pădure fragedă, albii de râuri prahovene semănate cu frânturi de piatră, şi pe lângă acestea, colţuri albe din mahalalele noastre. Adunate din toate regiunile României, ele vor înlocui pentru mulţi, în clipa de iluzie a artei, acele realităţi de care sunt despărţiţi aşa de dureros."

In 1916 şi 1935, figurează printre expozanţii dela Salonul Artiştilor Moldoveni.

Otto Briese a fost urmărit de paşii unui tragic destin.

Deşi din primii ani dela Belle-Arte a dat dovadă de un real talent şi de-o putere de muncă cunoscută unui Stahl sau Bardasare, calea carierii sale a fost plină de dificultăţi, ce-au fost învinse numai de tenacitatea şi vigoarea talentului său.

Ascensiunea lui artistică a dărâmat stavilele intrigii contimporanilor săi, pe cari i-a depăşit prin prodigioasa activitate desfăşurată în Iaşi şi Bucureşti.

Dacă forurile competinte consimt încă şi astăzi ca Otto Briese să-şi strâmtoreze puterile creatoare predând caligrafia la o şcoală inferioară de comerţ, după atâtea cuceriri în domeniul plasticei româneşti, — publicul ieşan, în schimb, nu ştiu datorită cărui fapt s'a deprins cu ideia că Academia de Arte-Frumoase din localitate, ar număra printre profesorii ei şi pe acest neobosit creator al peisagiului moldovenesc.

Otto Briese, deşi a intrat în învăţământul secundar (ca şi marele Andreescu) care pune atâtea piedici desvoltării artistice, nu s'a descurajat niciodată, ci, şi-a urmat drumul cu toată vitregia soartei...

Douăzeci şi patru de expoziţii de pictură în vremuri de desorientare, presupun un curaj ş'un caracter.

In afară de lipsa mijloacelor materiale cari au stingherit suficient desvoltarea personalităţii sale artistice, Briese a suferit lovituri chiar din partea profesorilor.

Expunând la începutul carierii sale pictoriceşti mai multe pânze cu subiecte din lumea mahalalelor de târg, un venerabil dascăl care peste doi ani a deschis o expoziţie în Bucureşti numai şi numai cu teme abordate de Briese — îl sfătueşte să se lepede de „case de carton".

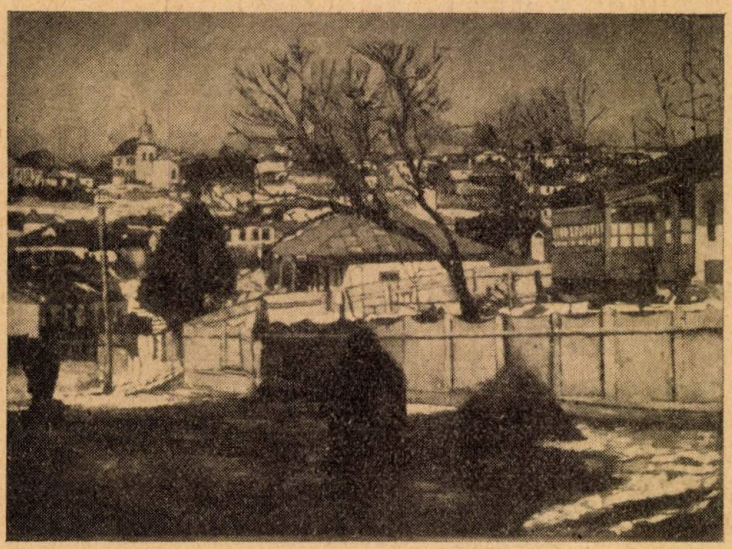

O. Briese. Stradă Iaşi.

Pe un artist matur, aprecierele sau defăimările puţin îl interesează; pentru o conştiinţă pictoricească embrionară însă, orice adiere stimulează sau descurajează.

Am avut ocazia să admir câteva din lucările de început ale lui Otto Briese.

Pinacoteca ieşană posedă un peisagiu şi un portret de-o rară execuţie tehnică, exact pe acelaş perete unde se odihneşte un portret de-o dimensiune mult mai mare, a detractorului profesor al lui Otto Briese.

Lucrările din Pinacotecă posedă pe lângă subtilităţile de ordin tehnic şi-o vigoare pe care n'o mai găsim în bucăţile mai recente.

Prin formă şi construcţie pictura lui Briese nu este în afară de comuna înţelegere a publicului.

N. N. Tonitza, în „Avântul". joi 6 Noembrie, 1919, scrie: „Ca şi Bălţatu şi Băeşu, pictorii Cosmovici şi Briese sunt cântăreţii peisagiului moldovenesc. Spre deosebire de Cosmovici — şi în ciudă tuturor aparenţelor — Briese este un fantezist. Un fantezist al culoarei. Prin aceasta nu înţeleg că se sluşeşte de un număr înfinit de note colorate, ci, dimpotrivă, uzând de-o paletă cât mai redusă, ştie să obţină a corduri de-o surprinzătoare frumuseţe, brodate pe tema gravă şi subtilă a griurilor. Peisagiile lui au ceva din sobrietatea, din căldura şi adâncimea sonatelor lui Beethoven".

N. Iorga, în „Neemul Românesc" din 27 Noembrie, 1919: „D. Briese e unul dintre cei mai oneşti

Deşi impresionistă, ea este lipsită de violenţă de sentiment, de brutalităţi tehnice cauzate de ochi prea subiectivi, dornici de aspecte colorate prinse printr'o sensibilitate rafinată până la viciu. Pictura lui Briese ni se înfăţişează ca-o pictură echilibrată ce o evoluat, dela suprafaţa plană determinată de lumină şi perspectivă, la culoare şi de aici la volum.

In evoluţia ei putea aluneca uşor în decorativ, dacă Otto Briese nu s'ar fi debarasat de toate mijloacele eftine de realizare, de elementele ornamentale, refractare lărgimii şi respiraţiei adânci.

Răsuflarea adâncă a munţilor presăraţi cu păduri şi stânci, mahalaua cu viaţa ei specifică ce-ţi strecoară un puternic simţământ de milă — un întreg de viaţă scăldat în atmosferă — trăeşte pe pânzele lui Briese datorită culoarei opulente şi concentrate de mai multe ori.

Sensul picturii lui Briese rareori este generalizator.

Spre deosebire de Marius Bunescu, în pictura căruia găsim impresii mult mai generale: căldură, frig, apă, amurg, etc., Briese accentuează culoarea locală.

Criticul Tancrède Viala, în „Revue du Vrai et du Beau" (21 Aout, 1929) remarcă această caracteristică.

Iată, în traducere, aprecierile acestui cunoscător în materie de plastică: „La Salonul Oficial român, printre cele mai evocatoare picturi a celei ce se chiamă „culoare locală", se numără cu siguranţă şi această delicioasă „Stradă din Mangalia", opera unui pictor prestigios, O. Briese, despre care sunt fericit că pot vorbi cetitorilor din Franţa şi de aiurea".

Această pânză reprezintă o stradă puţin frequentată, mărginită la stânga de-o clădire austeră şi, la dreapta, de un zid trist; am fost impresionat de acest tablou al lui O. Briese.

„Strada din Mangalia", denotă în autorul ei, un artist de-o rară sensibilitate, de-o viziune pe cât de precisă pe atât de sigură şi de-o factură în care cea mai cuceritoare poezie se alăturează armoniilor seducătoare.

„La Revue du Vrai et du Beau" credincioasă devizei sale, trebuie să-l primească pe O. Briese, care se clasează pe primul plan printre pictorii români contemporani.

In afară de „culoarea locală" caracteristicile picturii lui Briese se complectează eu armoniile strâns legate de sentimentul de bază al tabloului, armonii înrâurite de temperamentul său de pesimist iremediabil, avid de tonuri închise, cari, zugrăvesc o lume ce ne înduioşează, umbrită de paşii unor mistuitoare furtuni sau alta, liniştită şi cumpătată.

Deprins cu orânduirea planurilor, cu perspectiva, Briese poate înfrunta greutăţile celor mai ingrate situaţii; stăpân desăvârşit pe desen, el depăşeşte uneori „timiditatea poetului cu senzivitate înduioşătoare, uimindu-ne prin îndrăznelele tehnicei moderne, cari dacă jignesc obişnuinţele noastre, ne răsplătesc în schimb cu armonii inedite de culoare ca cele din tablourile ce reprezintă copaci încărcaţi cu toată policromia toamnei. (E. Serghie, „Lumea" 7—1, 1924.)

Să ne oprim puţin şi asupra procedurilor impresioniste cât şi-a tendinţelor acestui curent plastic de care Otto Briese este strâns legat.

---

mai înzestraţi cu poesie din stăpânii peisagiului dela ţară; el izbuteşte a inobila şi privelişti de Mahala din Iaşi. Acest suflet armonic va face lucruri de întâia ordine."

Demostene Botez („Opinia", 16 Oct. 1921): „Cineva care pe vremuri semna Otto Briese a deschis zilele acestea o expoziţie de pictură în sala ziarului „Evenimentul". Cu această ocazie Iaşul are revelaţia unui pictor nou. Vechiul Briese prăfuit şi ceţos ca o scoarţă de evanghelie a dispărut deocamdată.

...Briese de acuma însă nu mai este cel din toamna trecută.

Briese se 'nbată de lumină ca un om care până acuma a avut albeaţă. Se vede că acolo la Agapia pe unde a fost, şi-a dat pela ochi cu ape reci şi lecuitoare de munte. Briese nu mai poartă ochelari cenuşii, etc..."

Demostene Botez („Opinia", 30 Oct, 1922.): „Persistent, idealist şi harnic, dl. Briese ne-a dat şi în toamna aceasta o expoziţie. Dsa nu vrea să piardă acest anotimp în care culorile naturii fac pictură şi expoziţii pe câmpii, prin păduri, prin grădini, pe deasupra gardurilor.

... Dl. Briese nu este însă un pictor al perspectivelor largi. Dsa face bine ceeace vede printr'un geam: o casă de vecin, un gard la un colţ de stradă, un capăt de drum, o căsuţă cu copaci. Din „miniaturi"

Intr'o convorbire pe care am avut-o, la întrebarea mea, dacă poate sau nu trăda pe Manet şi Monet, doctrinari ai impresionismului — Briese, mi-a răspuns fără nicio ezitare că, — chiar dacă vârsta nu i-ar fi aşa de înaintată, prin structura sufletească, va rămâne credincios până la moarte marilor revoluţionari.

Afirmând la începutul acestui studiu că pictura lui Briese este echilibrată, clasică prin desen, cred necesar de-a accentua că ea nu constitue cu toate acestea o tradare a impresionismului.

Impresioniştii deşi nu pun mare preţ pe desen, nu fac abstracţie de el, parţial, decât atunci când se opune realizării impresiunilor optice.

Dealtfel, impresionismul nici nu-i ceva nou în plastică.

Picturile antice şi ale evului mediu, pictura bizantină chiar, pot să-l revendice într'o bună măsură.

Doctrina impresionistă, definitiv închiegată, îşi are sorgintea în Franţa în revoluţia în domeniul literaturii. muzicii şi ştiinţei, ca o reacţiune împotriva rigorismului artistic şi ştiinţific al timpului. Spiritul francez avid de originalitate şi mai ales de libertatea de-a creea, nu în conformitate cu legile şcoalelor literare sau plastice, ci cu facultăţile fiecărui artist în parte, a rupt contractul încheiat cu regulile academicismului italian în plastică). Impresionismul susţine că subiectul nu interesează aşa de mult — desenul şi compoziţia, la fel — totul rezidând în exprimarea senzaţiei artistului, a impresiunii reieşită din jocul culorilor, a luminii şi-a umbrei.

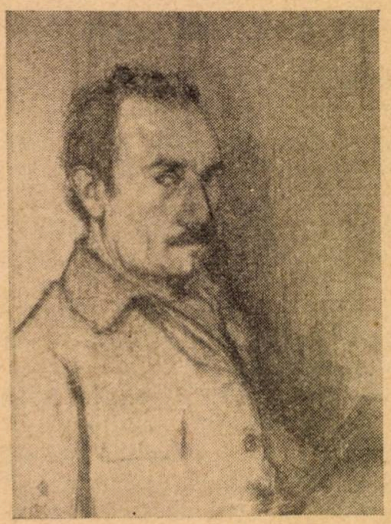

O. Briese Autoportret

Preocupările esenţiale constau deci din probleme de culoare, de nuanţe şi acorduri.

Pentru a se emancipa de sub tutela vechilor deprinderi impresioniştii au abandonat atelierul luând contact direct cu natura, cu lumina şi atmosfera.

Culorile pure şi luminoase formează fundamentul doctrinei impresioniste alături de atitudinea faţă de desen pe care-l sacrifică de dragul unor accentuări a senzaţiilor optice ce se 'nbină ă ă o trecere lentă dela tonurile închise spre cele deschise.

Tonul cel mai luminos poate contrasta cu cel mai închis; opoziţia dintre lumină şi umbră, caracteristică picturii impresioniste, o găsim în abundenţă şi 'n tablourile lui Briese, mult mai disciplinate în concepţie şi mai conştiincioase ca desen.

Ca şi Camil Pissarro şi Renoir, respectând regulele clasicismului când e vorba de perspectivă, şi anatomie — desemn şi compoziţie — se aseamănă doar prin subiectele de predilecţie şi foarte puţin uneori, prin gamele pure şi luminoase în locul cărora preferă tonuri sumbre.

---

de acestea, din crâmpeie fără orizont, şi uneori fără semnificaţie, e greu de cele mai multe ori să dai o operă de artă desăvârşită ca valoare de expresie. Subiectul tratat nu este prea deosebit şi impresionabil în sine, şi nici în sufletul dlui Briese nu a produs ceva deosebit, nu l-a mişcat într' atât în cât Dsa să prindă şi să ne dea impresie de culoare şi atitudine, care să ne fie comunicată. Subiectele acestea dacă nu poartă în ele ceva din căldura şi impresia lăuntrică a artistului, pot fi lucrări didactice corecte şi educătoare dar nu pot naşte în noi entuziasm şi căldură.

... In desenuri, dl. Briese are uneori expresie (Copilul dormind, Soldatul rus' etc...), uneori miscare, deşi îi lipseşte în genere siguranţa liniei şi gestul expresiv şi sintetic. Faţă de celelante expoziţii, dl. Briese realizează un progres.

Expoziţiile Dsale din fiecare toamnă îmi amintesc progresul în creştere al unui copil pe care l-ai tot fotografiat în fiecare an.

... Dsa este un artist şi fără îndoială că operile pregătitoare sunt mai numeroase decât ceeace puterile omeneşti numai rar pot atinge. Dsa ştie asta şi o demonstrează. Cu mai multă căldură şi suflet de tratare, cu mai multă adâncire a ceeace este dincolo de aparenţă, cu mai multă cercetare a ceeace e suflet şi evocare în tot ce vedem Dsa va putea, căci a putut deja uneori, să realizeze opere de artă.

Aparţinând prin originea sa păturei de jos, tatăl său fiind meşteşugar, Briese a închinat nemuritoare imnuri, de-o tristeţă biblică, lumii din care s'a ridicat.

Dacă alţi pictori au tratat mahalaua de dragul variaţiei subiectelor nu putem spune acelaş lucru şi despre creatorul ei adevărat, ce-a descifrat psihologia ei, redând o cu multă sinceritate, cu accente crude şi foarte rar scăldată în arşiţa soarelui.

Demostene Botez, într'o cronică publicată în „Opinia" (16 Oct. 1921) făcea justa constatare că Briese nu mai poartă ochelarii cenuşii de mai înainte şi că priveşte lumea cu ochi mari aproape speriaţi de descoperirea luminei.

„Câmpuri verzi peste care lumina soarelui cade ca o aureolă de Dumnezeu, stejari voinici de munte cu fruntea încruntată şi cu umbrele ca un fum negru atârnat peste gardurile dedesubt — munţi înecaţi în propria lor umbră ca într'o apă albastră, mestea căni cu coaja albă ca nişte copaci transplantaţi din lună", (D. Botez) i-au servit ca motive de inspiraţie şi realizări artistice pe cari le-a descoperit în locul simetriei liniare a gardurilor de mahala, care-i revenea ca o obsesie.

Cred, că atât temperamentul său de pesimist cât şi unele reminescenţe ale pic turilor müncheneze l-au determinat pe Briese, ceva mai târziu să revie la aceleaşi game cromatice dela început, mai acordate şi mai pure.

Paleta lui este a unui nordic: viguroasă şi aspră; indiferent dacă o utilizează pentru perspectivele largi cari l-au tulburat la 'nceput sau pentru cele mai reduse: o casă moldovenească cu cerdac, un gard ş'un colţ de drum, o stâncă reflectându se într'o apă liniştită — tratate fără mult orizont, în miniatură.

Dacă din unele tablouri ale lui se degajă oarecare răceală, lipsă de suflet — aceasta este datorită faptului că 'n tratarea lor şi-a supus forţele unui anumit examen, rămânând să făurească aceleaş motive în întregime, mai târziu.

Aşa a procedat totdeauna.

Pentru un critic de artă este grea reconstituirea procesului de creaţie artistică. Sunt unele momente când pictorul de dragul unor probleme de culoare, neglijează părţi întregi din tablou.

Briese n'a sacrificat niciodată desenul; dar, a revenit de multe ori asupra unor teme ce păreau abandonate pentru totdeauna.

In anul 1922, deschizând o expoziţie de pictură, reia din nou crâmpeie din mahalalele noastre, adâncindu-le atât în concepţie cât şi'n culoare.

Iată ce scrie d. Demostene Botez, despre unul din acele tablouri cari zugrăvesc lumea 'ndrăgită de Briese: „In perspectiva ei fumurie, în coloritul cărămiziu şi şters al zidurilor, în stâlpii de telegraf, în trecătorii rari şi vagi, în toată atmosfera acestui tablou, e închisă melancolia mahalalelor de târg. Tabloul acesta ne evoacă par'că un cântec depărtat de flaşnetă pe uliţi murdare. Subiectul a fost tratat cu emoţie artistică şi ceeace dl. Briese a pus pe lângă culoare se simte şi dă valoare acestei bucăţi. Ea cuprinde o stare de suf et şi are comunicativitatea unei opere de artă."

N. N. Toniţa n'a greşit când l-a numit „cântăreţul peisagiului moldovenesc" alături de Băeşu şi Bălţatu, cari datorită intervenţiei lui Briese au fost admişi la Academia de Arte-Frumoase din Iaşi, al cărei rector. Gh. Popovici nu vroia să le primească cererile de înscriere nesatisfăcând condiţiunile cerute de regulamentui în vigoare.

Victor Ion Popa („Adevărul literar şi artistic", 14 Ianuarie, 1923): „Cu dl Briese trecem la o artă cuminte şi cinstită. Pictura Dsale are neegalităţi destul de bine ascunse sub vederea limpede şi nepretenţioasă aruncată asupra naturii, subiect de artă necesitând retuşări personale. Această neegalitate e însă dovada unui curs de transformare, lent şi chibzuit. Prin el d. Briese se ridică încet din coaja sobră, cam prea sobră a picturii lui din trecut şi trece spre o paletă mai plină şi m i bogată, paralelă unei bucurii de viaţă ce-şi face loc, treptat în sufletul artistului, înlocuind monotonia inerentă înfăţişării posomorâte ce dăinueşte şi azi în mahalalele pitoreşti ale Iaşului, bătrân şi silnic, prăfuit şi mort în pojghiţa înceţoşată de ceaţa uscată şi fierbinte. Azi pictura dlui Briese are ceva cald, fraged şi proaspăt în culoarea şi desenul ei.

Preocupări tot mai dese de compoziţie se imprimă în picturi alături de îndesirea desenelor în alb şi negru. Culoarea nesilită e subţire, armonizată şi caldă; punerea în cadru nu urmăreşte voit senzaţii prea noi şi poetizarea impregnată de-o bucurie a vieţii, plină de vlagă şi de miez, desăvârşeşte cu cinste impresia totală".

Victor Ion Popa („Flacara" 19-I,1923): „Cu dl O. Briese ne întoarcem la buna şi simpatica pictură cinstită, cu care desenul cuminte se ţine cât poate mai aproape de natură iar culoarea e armonizată

Dela mahalalele Iaşilor şi căsuţele moldoveneşti, cu ferestre încrestite, Otto Briese şi-a îndreptat ochii spre mănăstirele noastre.

Sufletul său dornic de linişte, de acorduri de-o surprizătoare frumuseţă, brodate pe „tema gravă şi subtilă a griurilor" (Tonitza), găsea în Agapia un isvor nesecat de subiecte, cari singure, aşa cum au fost tratate îi puteau creia o aureolă de mare peisagist.

Vederile dela Agapia ca şi acelea dela Neamţ învederează o uriaşă forţă coloristică. Utilizând un număr mic de culori, o paletă cu totul redusă, Briese a reuşit din tonuri închise să realizeze o atmosferă încărcată cu nouri ce-ţi dau impresia că'ndată va începe ploaia. Dacă priveşti mai atent arhitectura caselor acoperite cu şindrilă cât şi gardurile dărăpănate, observi o dogoare în coloritul închis care te sufocă.

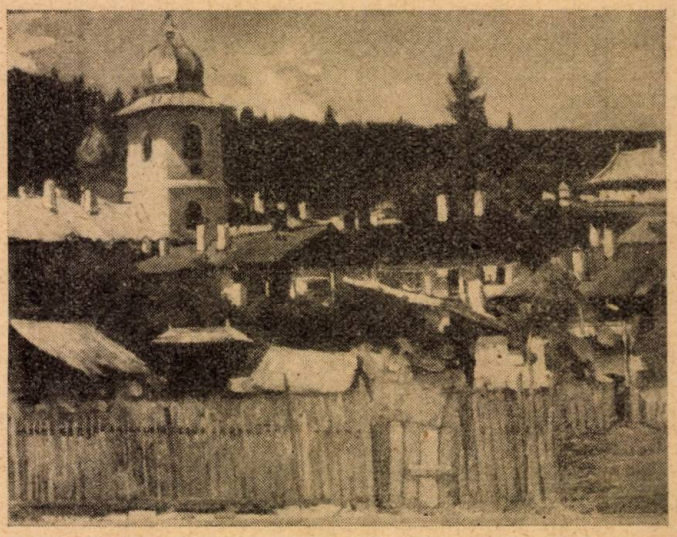

O. Briese. Mănăstirea Agapia.

N'am văzut niciun peisagiu de vreun alt pictor român, aşa de superior realizat în ceeace priveşte atmosfera, redată printr'un număr redus de tonuri joase.

Prin mijloace picturale neforţate. Briese ştie să exprime viaţă — o viaţă adecvată temperamentului său.

Chiar şi atunci când utilizează game luminoase, prin concepţia tablourilor el rămâne tot un melancolic sau pesimist.

Mă gândesc la peisagiile ce reprezintă toamna cu toate bogăţiile ei de tonuri aprinse de ştrengarul soare: orange, vermilion, geranium, cromgelb, etc...

Toamna îi place lui Briese, dar mai ales îl răsbună.

Dacă tonurile sunt de-o luminozitate exuberantă fapt că ea reprezintă o viaţă'n agonie, pe sfârşite, restituiau — prin acele simfonii de galben ruginit — a unei linişti apropiate, când forfotul frunzelor desprinse din ramuri nu se va mai auzi, — se potriveşte de minune cu sufletul cumpătat al artistului.

Briese evită momentele dinamice ale naturii: valurile mării isbind cu furie 'în stânci; copacii îndoindu-se până la pământ de puterea furtunii; boii opintindu-se în juguri, săltând carele 'mpovărate sau răsturnând brade de pământ cu plugul pe piscuri înalte; oameni sfărâmând piatră sau apăsând hârleţul în pământ.

Mişcările de forţă sunt inexistente în operile lui.

Am analizat cu atenţie atât lucrările din tinereţe cât şi cele recente.

M'am oprit în special asupra peisagiilor dela mare cu nădejdea că voiu descoperi puterea vreunui val, aşa de îndrăcit redată în monumentalele opere ale celebrului Aivagovschi.

In toată viaţa plămădită din pastă, frământată şi apoi eliberată fără a fi alterată.

---

discret cu un suflu cald şi primitor de poezie, E acolo atâta respect de natură, atâta odihnă şi atâta linişte!

Nu ştiu unde va merge plastica de acum încolo, dar oricând, eşiţi din sbuciumul unei arte care ne cere strădanii şi ne zdruncină apelând la tot cei mai putred — deci mai nou — în noi, pictura asta este aşezată, cum face d. Briese. va fi totdeauna o o oază de tihnită reculegere, un sătuleţ poetic şi calm uitat într'un colţ de ţară — banal poate, dar nespus de bine venit după un sbucium sângeros din oraş".

E. Serghie („Lumea", 7-I, 1924.): Nu uităm să remarcăm bucuria că n'am găsit în expoziţia actuală a dlui Briese nici un tablou care să mai continue cultivarea unui gen caracteristic şcoalei eşene: genul bordeelor dărăpănate. Dl Briese preferă miniatura şi ne place. Concentrează într'un tablouaş mărunt un fund de zare cu mult larg, un câmp cu elai de grâu, o apă care curge, bogată şi de departe. Pânzele mari au aer mult şi lumina ştie de unde vine şi cum se împărtăşeşte. Un tablou al dlui Briese mi-a amintit ce spune undeva Manclair de-o bucată a lui Monet : când o vezi şti unde să-ţi îndrepţi umbrela.

Proporţionalitatea bucăţilor mari ne indică suficient că peisagistului Briese i se va adăuga cândva şi un cultivator al compoziţiilor.

de jocul dintre lumină şi umbră, adevărată şi frumoasă, n'am putut găsi decât momente de linişte cucernice şi cel mult adierea zefirului într'un amurg pe care nu-l pot uita fiindcă m'a reţinut şi mi-a vorbit.

In afară de peisagii — de acele zări conturate de un albastru verzui sau violacel, de mănăstirele şi bisericele simplificate ca arhitectură dar mărginite de-o adevărată panoramă, de malurile râurilor în unda cărora se răsfrâng copaci şi munţi cu respiraţii adânci ce-ţi produc o senzaţie de răcoare, cu toate tonurile greu de deosebit ce mint cu (nerușinare) ochiul cel mai atent şi deprins cu cromatica naturii, — în afară de toamnele'n lunci, de asfinţituri şi aurori, într'un cuvânt de tot ce are mai frumos Moldova — Briese, a mai abordat cu mult succes natura moartă portretul, nudul şi florile — cărora le-a dat o viaţă durabilă.

In naturile moarte dă o atenţie deosebită detaliilor, fie pentru rezonanţa lor intimă, de dragul sugestivităţii poetice, fie pentru evidenţiarea luminii şi umbrelor.

Atât obiectele de pe primul plan — câteva mere, o linguriţă şi un pahar cu vin, ca şi cele de pe ultimul: o bucată de pâine unsă cu unt, un păhărel cu rum câteva cornuri, un sifon, etc.., — sunt conturate precis oricât de pretenţios şi bogat ar fi conturul lor, şi exprimate emotiv, cu grijă şi insistenţă.

Obiectele sunt prinse în poziţia lor accidentală par'c'ar fi fost uitate după întrebuinţare; formele lor armonioase deşi rupte „din cătuşele naturii",[2]) distrug iluzia realităţii datorită puterei lui Briese de a înfăţişa realitatea însăşi, în urma procesului de fermentare şi distilare prin filtrul personalităţii sale artistice.

Dinte multele naturi moarte ale lui Otto Briese m'a impresionat un tablou ce reprezintă o sticlă cu vin şi-o cănuţă de cafea sprăvălită peste o fărfurioară. (Aranjamentul de-o dibăcie unică îl întâlnim în operele lui Chardin).

Pentru a încheia aceste consideraţiuni asupra operei pictorului, câteva cuvinte despre portrete.

Paralel cu crearea echilibrului în întregirea ţinutei picturale, cu înfăptuirea acestei ţinute, s'a apropiat de realitatea cea mai concretă, de nuduri şi portrete — caracteristice prin tehnica desenului, dar mai ales prin asemănarea cu picturile lui Derain şi Roussean[3]).

In plajele populate cu o mulţime de figuri observăm mânuirile mandatorilor desenului contemporan. Pascia, Grossman şi Dufy. In comparaţie cu peisagiile şi naturile moarte, — portretele şi nudurile corecte cu anatomie, cu carnaţie, sugerându-ne ponderea materială şi aproape pipăibilă — se aşează pe treaptă mai inferioară.

Chipurile copiilor neştiutori şi veseli sunt redate sub mistuirea unor frământări, pândite de înnegurarea ce ului, de apropierea nu ştiu căror furturi, deşi ele ne apar abundente în energii pe cari le irosesc sub văzul nostru.

Din nuanţe de griuri şi verde din acorduri legate din ultramarinul şi îndigoul cerurilor, din nenumăratele aspecte ale culorilor de pământ din roşul cărămiziu — dintr'o paletă joasă — Briese încheagă o melodie de-o duioşie particulară.

Oricât am vrea paleta lui luminoasă, ea rămâne aproape statornic dramatică, gravă şi solemnă.

Briese ştie că arta este exteriorizarea unei viziuni interioare, personale, eizelătoare a realităţii, prin mijloace personale.

Toată opera lui stă vrednică mărturie că n'a ignorat acest adevăr. El va rămâne poetul munţilor, apelor, pădurilor şi luncilor noastre, mahalalelor şi caselor moldoveneşti, mâhnirilor terestre....

Alături de Băeşu, Bălţatu, Cosmovici şi N. N. Tonitza, Otto Briese este o mândrie pentru plastica moldovenească.

(Toate drepturile rezervate de autor).

Acurateţa tehnicei şi senzibilitatea pe care i-o desprindem din această expoziţie ne obligă să-l aşteptăm şi în această direcţie".

Au mai scris despre Otto Briese: Muller (Revue du Vrai et du Beau), Tache Soroceanu (Curentul) O. Tafrali (Istoria artelor, vol II), C. Săteanu, Stejar Ionescu, Grigore V. Coban, etc...

[2]) Francisc Şirato: „Gândirea" Anul IV, No. 1.

[3]) Specifice prin culorite de pământ ale nudurilor.

Must și lacrimi

Suie taica, drumu 'ngust,
suie'n munți, cu'n car de struguri
de asudă 'n 'stropi de must
truda proțăpită 'n juguri.
Iar, când soarele, de-amiază,
creasta'n pripore s'o treacă,
pe-așternut de piatră seacă,
roțile îngenunchiază.
Lâng'un brad, floreanii cad,
tihna să și-o rumege.
Clisa pe țăpuș, în jar
a 'nceput să fumege.
Rodu'-a ațipit în car.

Pe o stâncă, la răscruce,
taica, răzimat de-o cruce,
părea un uriaș stingher,
sprijinind, doar într'o mână
'ntreaga luminilor țărână
și'n pălărie 'ntregul cer.
Stá de veghe și priveá,
zare 'n vale, Dunărea,
apă-i oare, sau balaur,
strâns în lanțele de aur.
Solzii-i, lacrimi de argint...
Sânge 'n cheagul viorint....
Cineva acolo plânge:
Cosinzenele furate,
pusta și poienele,
jalea ochiului de frate.

C. MIU-LERCA

Bătălia Impăratului Frunză-Verde

— Poveste —

de Mia Cerna

De mult, demult, pe vremea lui Codru Voevod, erau mai multe păduri, decât sate. Şi pădurile s'aşterneau pe întinderi nesfârşite, dese şi întunecoase; necălcate şi nestrăbătute; urcând la deal şi coborând la vale fără contenire; şi tot mai mult urcând, decât coborând, până hăt departe în munţii cărunţi. Iar satele, risipite şi spulberate la poala codrilor, erau mici şi rotunjoare, cu căsuţe albe şi c'o bisericuţă de lemn la mijloc, care-şi trimitea sfioasă strălucirea sfintei cruci spre nemărginirea boltită...

Mişunau codrii de fiare sălbatece, de ţi se ridica părul măciucă numai auzind de ele: urşi greoi ce striveau pământul sub picioare, lupi zbârliţi, cu ochii de foc, cerbi cu pădurea în frunte, mistreţi cu colţi încârlibaţi, vulpi cu coada fuior şi altele, altele... Pe unde călca ursul şi sbura cerbul trosneau şi vâjâiau tufişurile; iar pe unde s'auzea urlet de lup, acolo fugeau vietăţile de mâncau pământul... Numai pe unde sălta uşoară şi subţire căprioara în căutarea vre-unei ape cristaline, în care să-şi moaie botul însetoşat, deabia de se clintau o clipă ierburile; apoi gleznele sprintene spintecau iar poenile şi pă ările cântau mai vesele'n urma lor.

Numai mistreţii se încumetau să iese din desişul frunzos spre porumbiştile sărace după o boabă de mălaiu, şi vulpile după vre un picior de cucoş, din coteţele cătunelor...

In satele albe mişunau însă copiii, cu capul şi picioarele goale, în cămăşuici de in, păscând văcuţele slabe, ori tăvălindu-se în pulberea drumului, lăsaţi în dragă voie de mumânile cu multă treabă, în jurul casei...

Uruiau râjniţele'n sat şi meliţele clempăneau sdrobind cânepa, din care furca scotea fir şi războaiele pânza groasă; dar tot nu s'ajungeau grăunţele râjnite şi nici coturile de pânză, pentru atâtea guri şi atâtea trupuri de Românaş. Lipsa şi foametea întindeau aripi negre deasupra sătucelor, ba uneori molime grele ciumă şi vârsat, le înjumătăţeau şi gloate de tătari se năpusteau asupra lor, cu mână ucigaşă şi cu foc...

Atunci văpăi înroşiau culmile şi clopote vuiau cu vaier. Toţi câţi aveau mâini apucau câte ceva şi picioarele se îndreptau sprintene spre codru, unde oamenii s'ascundeau ca dihăniile prin văgăuni, ori ca puii de potârniche, sub aripile mumei lor... Vetrele rămase goale erau scormonite de păgâni şi date'n prada focului.

Dar când pârjolul contenea, creştinii se înapoiau iar la vatră şi începeau a îndrepta ce se mai putea, ori ridicau alte sălaşuri mai mari, mai frumoase, cu trudă şi credinţă'n Dumnezeu... Atunci căluţi iuţi spintecau iar cuprinsul săltându-şi în spinare călăreţii porniţi după treburi, şi oiţele se resfirau paşnice pe colinele blânde. Fusele sfârâiau, războaiele sducneau harnice, iar ochii copilaşilor erau tot mai luminoşi şi mai cuminţi...

Voevozii îşi apărau vitejeşte, cu braţ vânjos şi cu inimă caldă, norodul şi acesta îi apăra şi ocrotea pe ei. De aceea le dura conace în miez de codru, ca să fie mai la adăpost de urgia păgânilor.

Şi vieţuiau aci tihniţi şi fericiţi în vreme de pace voevozii, încunjuraţi mai mult de argaţi, decât de soldaţi.

Mare şi frumoasă era şi împărăţia lui Codru Voevod, împădurită şi stufoasă cât cuprindeai cu ochiul, umblând nouă zile şi nouă nopţi, ba nouăzeci şi nouă de zile şi de nopţi... Crengile se încrucişau şi se încolăceau în bolţi întunecate, frunzele tremurau şi susurau la fiecare atingere; pădurea se îmbrăca în straie verzi primăvara şi vara, arămii şi ruginii toamna, negre şi albe iarna. Şi o mireasmă, totdeauna alta, se irosia în cuprinsul ei: fragedă primăvara, uscată vara, reavănă toamna şi proapetă iarna. Iarbă moale s'aşternea sub picioarele drumeţului şi flori ţâşneau din toate colţurile şi la orice vreme: ba ghiocei verzui şi brânduşe viorii; ba clopoţei albaştri şi mărgărite albe. Ferigile nu se ofileau nici de bruma toamnei, iar bobiţe de măceş şi de porumbele se îmbiau roşioare şi negricioase, păsăruicelor înfometate de urgia iernii...

Fuioare de ape țâșneau din stânci și s'adunau în cazane o clipă, apoi sburdau în valuri spumoase din piatră'n piatră, până jos la satele albe.

Păsări țiuiau ciricăind vesele toată ziulic-a ; ba mierla începea tocmai pe asfințite, iar privighetoarea nu dormea niciodată... Turturele și cuci se îngânau fericite, iar greerii țârâiau la vremea lor cu acelaș zor și drag ca în câmpiile șesului. Numai licuricii treceau tăcuți și luminoși prin poeienile adormite, căci peste zi le era frică de tălăngile sgomotoase ale turmelor..

Legendele dânțuiau pe buzele oamenilor și minunile stăteau ascunse, gata să izbucnească în fiecare clipă...

Și era fericit și mulțumit Codru Voevod, în împărăția lui chiar și iarna când chiciuri groase spânzurau pe ramuri și bufnițe țipau speriate, dar focuri mari trozneau în sobele de lut și Domnițele își sfârâiau fusul, torcând caierele lânoase, iar cuconașii se jucau pe afară, bătându se cu zăpadă..

Satele cu nevoile lor erau departe și cneazii veneau rar la curtea domnească, nu mai când erau chemați împreună cu boerii, să se sfătuiască asupra vre-unui lucru de seamă. Atunci alaiul călăreților urca sărbătorește culmile spre voevod și uneori veneau veseli și plecau îngândurați dela sfat ; după cum altădată, soseau cu fața trasă și se'ntorceau acasă cu buzele înflorite de zâmbet... De, știți D-Voastră, cum a fost și va fi în toate timpurile...

Dar pentru cei mulți cărările cari duceau la conacul dintre stânci, erau necunoscute ; căci ciobanii dela stânele domnești, pe unde trebuiau să treacă, erau muți și nu li se putea smulge taina unde s'ascunde voevodul...

Ceva totuși îl mâhnea pe Codru Voevod. Fiul său cel mai mare Cerbu cel care la vârsta de 14 ani răsucea coarnele cerbilor și călărea pe mistreți, nu se căsătorise încă. Nu ieșise din pădure decât atunci, când datoria către țară îl dusese'n fața vrăjmașului. Dar la pețit treb ia împins de spate, sfios cum era cu femeile. Dorința Tătâne-so însă era neînfrântă...

Erau și voevozii oameni în toată legea și dacă auziau de vre-o domniță frumoasă, își trimeteau feciorii peste țări și peste mări să le ceară de soție.

Așa și Cerbu Voevod, când ajunse la putere, în locul lui Codru, trebui, de voie de nevoie să-și răscolească curtenii și să plece'n pețite hăt, departe, tocmai în țara Impărătesei Păcla, să-i pețească nepoata, pe Domnița Scoica, cea negrăit de frumoasă și gingașă...

Dar domnița albă ca spuma mării, se sperie de țara lui Cerbu Voevod, când el i-o zugrăvi și de mustățile lui prea bârzoiate și se îndrăgosti de un tânăr domnitor, cu vestmintele albe de lână și c'o peană de păun la căciulă. De, știți D-voastră cum sunt fetele...

Multă vreme Cerbu Voevod tânji de rușine, dar la urmă o înfrânse și peți pe Domnița Săgeata, fiica lui Arcu Impărat, subțire și iute, care vâna singură dihăniile și mergea la războiu, alături de părintele ei.

Dar nici aceasta nu se arătă gata să împartă viața din codru cu tânărul Cerbu Voevod...

— Imi place să sbor pe unde i gol și neted... In pădurea Ta, Voevoade, m'așa împiedeca la ficare pas, îi spuse ea sglobie.

Atunci Cerbu Voevod se închise'n mândria sa, ca într'o cetate și mulți ani trecură fără ca cineva să'l poată înveseli..

Dar iată că într'o zi întâlni în pădure o tânără de toată frumsețea, oacheșă și cu părul negru despletit, sburdând dela tufă la tufă, culegând mure.

— Cum te cheamă ? o întrebă voevodul, când fu aproape de ea.

— Ca pe ele, fu răspunsul. Și ochii îi strălucira șiret.

— Nu înțeleg... gângăvi Voevodul și se cam rușină în fața fetei..

— Mura, răspunse fata într'un târziu, fiindu-i milă de încurcala domnitorului.

— Mura ? Fiica cneazului meu Crângu ? ?

— Da, Măria Ta, șopti fata și ochii îi strălucira'n foc negru

Dar gura și dinții erau mânjiți de mustul murelor și voevodul când o văzu așa, prinse a râde cu hohot... Apoi râseră amândoi, ceeace fu nespus de dulce pentru voevod,

care era ursuz din fire şi se morocănise şi mai mult în urma peţitului făr, de noroc, de care avusese parte...

Şi iată că Cerbu Voevod hotărî chiar pe locul acela, că asta are să-i fie tovarăşă de viaţa, ori mai multe nu-s. Căci una era sfânt: niciodată n'avea să mai calce în nici o curte domnească cu domniţe mândre peste măsură, cari îl zăpăceau şi întristau..

Fireşte, că mare fu cinstea pe capul viteazului cneaz Crângu şi a feti-si când Voevodul le dădu să înţeleagă, că a ales pe tânăra Mura să fie Doamna Ţării. Dar alegerea fu într'un ceas bun... Domniţa Mura făcu fericit pe Voevodul Cerbu, dăruindu-i patru fete, ca patru dimineţi de vară, de frumoase...

Pe vremea aceia se întâmplă, că satele strâmtorate nu mai putură trăi la marginile codrului, ci puseră stăpânire pe o bună parte din el, tăind luminişuri şi croind holde în poieni, cari să sature gurile celor mulţi...

Astfel, sate noui răsăriră din pământ şi căsuţele albiră cuprinsul. Clopotele bisericuţelor se auzia până departe şi tălăngile turmelor numeroase înveseliau cuprinsul. Mori îşi învârteau roata dinţată pe păraie şi boi plăvani se legănau pe drumuri. Grâul se pârguia rumen pe holde largi şi fânul se vestejia în lungi brazde înmiresmate.

Fete frumoase ca ielele şi feciori voinici îşi căutau mereu perechi şi copii noui înmugureau pe tot locul.

Prin grădini trandafiri şi bujori se întreceau în frumuseţe şi oalele gospodarilor forfoteau pline, mirosind o slănină afumată, ori o găină grasă.

Cântecele înfloreau buzele şi opincile se toceau în bătute mărunte, ori brâuri pline de foc, la sunetul cimpoaielor înfoiate... Belşugul îşi îmbia ulcica cu vin de mere şi snoavele şi glumele se ţineau şir...

Din inima codrului, Voevodul Cerbu nu vedea alta, decât fericirea lui. Domniţele creşteau şi se făceau tot mai frumoase şi veselia nu mai contenia nici la curtea lui. Chiar când iarna viscolea, ori furtuna răscolea apele pădurilor şi frângea crengile, cei dela curte râdeau şi nu se lăsau cuprinşi de vre-un necaz...

— Va trebui să le dăm zestre mare fetelor, era singurul gând şi grije a Domniţei Mura.

— Avem de unde, laudă Domnului! răspundea mândru Cerbu Voevod.

Şi aşa fu. Căci atunci când se măritară fetele, avu ce să le împartă din împărăţia lui cea mare. Dochia şi soţul ei Bucur căpătară munţii cu grămada stânelor de oi; Trandafira cu Busuioc primiră şesurile cu grădinile şi satele înfloritoare; Dumbrava cu Izvor luară ţarcurile cu cornute şi pometurile bogate... Numai fiica cea mai mică, Brânduşa, rămase la cuibul din pădure, şi se mărită cu Mărţişor, cu care ajunse'n scaunul domnesc, în urma lui Cerbu Voevod.

Ei avură un singur fiu, pe cuconul Frunză-Verde, despre care mai vârtos vreau să vă povestesc...

Acesta era din cale afară vesel şi mulţumit.

Când luă el în stăpânire ţara, nu mai era nici a zecea parte din ceace stăpânise odată Codru Voevod şi în vremea din urmă Cerbu. Pădurile în mare parte ţăranii le raseră depe faţa pământului şi inelul satelor se strângea tot mai tare în jurul curţii domneşti. Dar tot mai rămăsese atâta, ca trei zile şi trei nopţi să tot întorci gâtul, privind brazii falnici, stejarii străbuni şi arinii pletoşi, aplecaţi pe şuviţele apelor.

Prin sate însă morile şi holdele iar nu mai ajungeau să sature gurile şi nemulţumirea se ridica ca un bălaure cu şapte capete.

Lui Frunză-Verde însă nu-i păsa mult de bogăţie, căci toată ziulica cânta cu frunza'n buze şi dădea câte o drăguţă de raită prin pădure..

— E bine şi destul şi atâta, îşi zicea el, după ce-şi ocolea pe calul înspumat împărăţia. Numai frunza să'nverzească, părâul să nu sece şi cucul să cânte!...

Căci Dumezeu îi dăruise o inimă de aur, de se îndestulea cu puţin şi îşi trăia zilele în veselie...

Dar soţia lui, împărăteasa Doina era mereu tristă şi toată ziulica stătea pe gânduri, legănând un cântec duios:

— Năcăjit ca mine nu-i

Numai puiul cucului...

Copilul ei cuconul Fluier, semăna leit cu Tat-so, hoinar şi vesel, minune mare. Işi chema câinii Apă-Rece şi Iarbă-Moale şi cu fluierul la gură o pornea pe părae'n sus, prin muntele împădurit, de culegea afine şi mure pentru maică-sa. Şi îi era drag să se abată pela stâni, printre oi şi baci, şi să-le zică câte ceva din fluier... Atunci bacii şi chiar şi oiţele îl ascultau, ascultau pierduţi, iar mânezi bacii fluierau din gură, ce fluerase din fluier cuconul de domn... Şi pe urmă îşi făceau şi ei o ţeavă cu găurele, taman ca a lui.

Sora lui, domniţa Hora, îşi sălta toată ziulica picioruşele pe podişul dinaintea conacului domnesc, în joc repede, ori prinsă de mână cu alte fete de boeri se legăna pe iarba de mătase, purtând firul paşilor, când la dreapta când la stânga, când înainte, când înapoi... Un joc născocit de ea, dar pe care bucuros îl arăta şi altora..

Numai Impărăteasa Doina, stătea la o parte, la sân cu cel din urmă vlăstar, Doru, şi tărăgăna mulcom un viers neînchipuit de dulce şi ucigător de trist... Iar micuţul sugea cu laptele mamei, toate suspinele şi jalea ei...

— Ce te boceşti aşa, bre, îi spunea de multe ori Impăratul Frunză-Verde, nevesti-si,.. Fii şi tu ca mine, hai!!.

— Presimt ceva rău... şoptea ea întunecată.

— Ei, să vie şi ne vom şti lupta cu el! răspundea împăratul cu bărbăţie.

— Atunci împărăteasa Doina tăcea, de nu se mai auzia decât susurul frunzelor şi şuierul apelor din apropiere.

Dar într'o zi cuconaşul Fluier veni într'o goană acasă.

— Am fost până jos, la sate, povesti el şi am auzit că iar vreau să taie din pădure, ori să-i dea pârjol..

— Doamne apără-ne, suspină Impărăteasa Doina şi strânse pe Doru-Odoru la sân...

Atunci şi Impăratul Frunză-Verde se îngrijoră şi îşi adună ghinerarii la sfat şi poruncă.

— Măi Arine, frate, tu să te cobori cu ai tăi, în jos, pe spinarea părâului şi să te apleci deasupra undelor, să vezi ce veşti îţi aduce?

— Tu, voinice Bradule, să te urci la munte, ca să vezi până hăt departe. Şi acele suliţelor tale să fie gata de luptă!

— Tu, Moş Stejar, cu cetele tale, ascundeţi-vă după străbunii voştri, cei cu tulpinele îngroşate de mulţimea sutelor de ani, căci de voi va fi nevoie după ce vor obosi ceialalţi...

— Iar tu, Fagule, Viteazule, strânge-ţi rândurile şi staţi drepţi ca lumina şi uniţi, unul lângă altul, căci voi veţi fi cei dintâi, cari veţi gusta din bucuria încăerăriii..

— Să trăeşti, Măria Ta, răspunseră toţi ghinerarii şi să n'ai nici o teamă...

— Bine, bine, zâmbi Frunză Verde, dar un cuiu tot i se băgase la inimă.

— Dar mie nu-mi dai nici o slujbă, Măria Ta, se încumetă a zice cuconaşul Fluier..

— Nu... răspunse mohorât împăratul. Tu să stai mereu lângă mine... când ne vom lupta.

Nu trecu mult şi cuconul Fluier iar veni şi glăsui:

— Vreau să ne mute din pădure, să ne facă o casă într'un sat mare al lor, ce-i zice acum oraş...

— Nu mă despart de codrul meu, nici mort! se înfierbântă împăratul Frunză-Verde şi privi cu drag la cortul de ramuri unde se adăpostea singur, căci lăsase casa cea mare, moştenită dela Cerbu Voevod, la folosinţa Impărătesei Doina şi a copiilor..

— Iubesc prea mult pădurea şi libertarea; nu le dau pe nimic în lume, încheiă el şi plecă, de astă dată fără frunză'n buze..,

— S'au înarmat cu coase şi cu topoare şi vor să ne omoară, şopti Fluier îngrozit în ziua următoare, dacă nu le dăm pădurea...

Atunci Frunză Verde ţâşni aprig în sus:

— Să vie şi vom vedea care din care!!

In tăcerea ce se împânzi deodată peste conac, numai împărăteasa Doina se încumetă a zice:

— Vrei cumva să se ucidă frate pe frate, Măria Ta??

— Doamne păzeşte, răspunse din toată inima Impăratul Frunză-Verde. Dar dacă ei au început, noi să stăm cu mâinile'n sân, ei?

Totuşi un gând de bunătate îl străbătu deodată ca o rază caldă. Zâmbi.

— Vom goni toate lighioanele din pădure spre satele răzvrătite, ca să se sperie şi s'o ia la sănătoasa.

Dar urşii cu tălpile greoaie şi lupii cu colţii ascuţiţi depe vremea voevozilor Codru şi Cerbu, fuseseră stârpiţi de mult. Nu mai rămăseseră la poala codrilor decât vulpile şirete, cari iubeau satele pentru cucoşii graşi şi veveriţele, lacome după nuci şi alune şi fără altă grije pe lume...

Cu aceste să înspăimânte satele??

Atunci Impăratul Frunză Verde îşi strânse oştirea, le şopti o vorbă şi porniră spre marginea codrului...

Lupta pe moarte şi pe viaţă începu... Vâjâiau crengile de mulţimea săgeţilor, ca răspuns la pocnetul topoarelor ce doborau arborii. Cădeau frunzele ca muştele şi arborii. erau împănaţi cu săgeţi. Trei zile şi trei nopţi ţinu aşa bătălia, fără sorţi de izbândă nici pe o parte, nici pe ceaialaltă.

Dar viaţă de om nu fusese răpusă, căci aşa era porunca tainică a împăratului, la dorinţa Doinei. De aceia nici nu ieşiseră din codru, s'ajungă piept la piept cu vrăjmaşul, ci'şi trimiteau săgeţile în trupurile arborilor.

Se uscaseră limbile în gura voinicilor şi braţele atârnau amorţite în jos de oboseala încordărilor şi de o parte şi de alta... Ochii lui Frunză-verde ardeau în foc mocnit, căci nu ştia cât va mai putea ţine gluma: să bage numai frică în inima sătenilor... Se retrăsese ceva mai înlăuntrul pădurii, iar sătenii urlau de bucurie, crezându'l învins şi doborau cu pârâituri şi mai groaznice tot ce găseau în cale...

— Pământ, pământ, ieşea din gâturile lor răguşite... Jos pădurea, vrem pământ, pământ...

Cuconaşul Fluier stătea lângă Tatăl-său şi îi aducea din când în când câte o ploscă de apă rece dela izvor, ca să-i mai stâmpere focul inimii.

Dela o vreme împăratul simţi, că nu mai poate multă vreme să-şi bată joc de armele vitejilor săi şi de puterea lor... Trebuia să ia o hotărâre, trebuia să treacă peste vrăjmaş şi să-l zdrobească.

De altă parte sătenii, văzând că biruiau, se înverşunau tot mai mult. Doreau totul şi nu se mai puteau opri...

Lupta începu cu înfocare nouă.

Tocmai atunci să întâmplă că Măria Sa Impăratul Impăraţilor, Atot puternicul Stăpân al lumii, să se arate la răsărit, mai strălucitor decât însuşi soarele, plutind pe aripa unui nor de tămâie, încunjurat de o ceată îngerească...

— Da, ce se întâmplă acolo? întrebă El şi trimise numai decât două iscoade cu aripi albe, spre codrul lui Frunză-Verde.

— Se bate Voevodul cu supuşii lui, pentru un petec de pământ, aduseră în grabă răspunsul arhanghelii, aplecându-se adânc în faţa Atoputernicului.

— Sunt nebuni? se miră Prea Sfântul şi îşi îndreptă privirea Sa, azur şi raze, spre locul cu pricina...

— Doamne Dumnezeule, se întoarse tocmai spre răsărit, de unde venea lumina scânteietoare, Impăratul Frunză-Verde. Fă o minune, căci eu am făcut destul ca să nu vărs sânge de frate...

Atunci Preaînduratul Dumnezeu, care iubea deopotrivă pe Voevod, ca şi norodul, căci El îi zidise doar, după chipul şi asemenarea Sa, zâmbi şiret şi numai decât un vânt subţire porni a bate într'o dungă şi scuturâ frunzele copacilor din codru. Şi iată, că din fiecare frunză se făcu un ţânţar şi stoluri de mii şi mii de ţânţari se îndreptară spre pământenii satelor şi îşi implântară acul în mâini, în picioarele desculţe şi în obraz, încât,

lăsară jos coasele, topoarele şi ferestraele. Ţipau şi-şi duceau mâinile la ochi şi pe tot trupul, dar ţânţarii nu-i slăbeau...

— Pământ, pământ, pentru gurile copiilor noştri şi pentru dobitoacele noastre, se rugau ei, înălţând braţele spre cer.

— Aha, asta e? făcu Prea Sfântul. Aveţi şi voi dreptatea voastră!

Şi numai decât alt vânt porni şi spulberă roiurile de ţânţari.

Lupta începu iar cu urgie.

— Doamne, ridicatu-Ţi-am lăcaşe sfinte, întru pomenirea şi slava Ta, şi voiu mai ridica, se rugă iar Impăratul Frunză Verde. Nu mă lăsa!!

Şi iată, că mila Bunului Dumnezeu se revărsă iar asupra credinciosului Voevod. Alte frunze se scuturară depe copaci şi fiecare frunză se prefăcu într'o lăcustă. Nori grei de lăcuste întunecară atunci cuprinsul şi gănganiile se aşezară pe capul, umerii oamenilor, umblându-le pe obraz şi luându-le vederea. Lupta trebui deci să conteneascâ.

— Doamne, fii cu noi şi nu ne lăsa! se rugau cu lacrimi cei mulţi şi umiliţi. Ajută-ne, căci şi noi suntem făpturile Tale!!

— Indurarea Celui de Sus se înclină iar spre norod. O ploaie măruntă începu să cearnă tot mai stăruitoare şi topi nuorii de lăcuste, cari căzură la pământ cu aripile înmuiate.

Şi lupta începu iar, mai dârză, mai îndărătnică şi stăruitoare.

— Puternice Doamne, Voevodul Voevozilor, îţi închin pe fiul meu Fluier. Pentru rugăciunile soţiei mele şi ale copiilor mei, apără-mă de mânia lor!

— Frumos călugăr mi-ar fi feciorul tău, zâmbi Atotştiutorul... Dar rugăciunile Doamnei şi ale copiilor tăi le voiu asculta!

Şi bunătatea dumnezească se întoase iar spre Voevod şi minunea nu întârzie mult. Frunzele copacilor se scuturară încă odată şi din fiecare frunză se făcu un şarpe. Sute şi mii de şerpi acoperiră cu un strat gros pământul. Ei se svârcoleau şi rătăceau în toate părţile, sâsâiau înfricoşător şi muşcau din carne vie, împroşcându-şi veninul. Se încolăceau în jurul trupurilor, strângându-le ca într'un cleşte blestemat, aşa că orice înaintare era cu neputinţă.

— Ce faci cu noi, o, Doamne, Dumnezeul strămbunilor noştri? urlau îngroziţi luptătorii căsuţelor albe.

— Acum nici eu nu mai ştiu ce să fac? se căină Stăpânul Stăpânilor...

Dar în clipa următoare mila Lui acoperi norodul cel nenorocit.

Pământul se cutremură uşurel, uşurel şi se despică în mii de gropi şi crăpături, cari înghiţiră şerpii spurcaţi.

Apoi, Impăratul lumii, c'o dungă între sprâncene, porunci norodului să se depărteze grabnic depe meleagurile acelea.

Atunci o săgeată rătăcită, ţâşnită poate fără voie, dintr'un arc al unui ostaş al Impăratului Frunză Verde, şi fără îndoială în afară de voia Celui de Sus, veni şi se opri drept în fruntea Voevodului. Sângele îi umplu ochii. Simţi o durere ascuţită, apoi o ameţeală mare; se clătină şi se prăbuşi la pământ...

Cuconul Fluier îl luă pe umăr şi'l duse la un loc ferit. Numai decât câinele Iarbă-Moale aduse în gură un smoc de iarbă verde mătăsoasă, pe care Fluier rezemă capul părintelui său rănit. Iar câinele Apă-Rece, se întoarse cu o gură de apă dela izvor, cu care cuconaşul spălă fruntea şi obrazul voevodului, de sângele închegat.

— Acopere-mi ochii cu două frunze verzi şi gura cu alta, suflă Voevodul. Şi când fluier se întoarse şi aduse frunzele proaspete, ele se lipiră ca supte pe ochii sticloşi şi gura încleştată a Voevodului pădurii.

Atunci lupta conteni şi sătenii înduşmăniţi luară în stăpânire codrul. Dar îmblânziţi de moartea Voevodului, îl purtară pe târgi de crengi, cu capete descoperite, până la conacul domnesc, schimbându-şi sarcina cu arcaşi căciulaţi, cu tolbale încă plină de săgeţi. Apoi, îngropară cu toată cinstea cuvenită şi creştinească corpul neînsufleţit al voevodului, în pădurea sa iubită, de care nu avea să se mai despartă în veci.

Iar Impărătesei Doina îi spuseră:

— Eşti liberă, poţi merge unde vrei!..

Şi împărăteasa Doina plecă în lume, cu cuconul Fluier înaintea ei, cu Hora alături şi cu Doru la sân..

Şi a colindat sat de sat, doinind a jale adâncă şi fără vindecare.

Cine o auzia cântând nu se putea opri să nu înveţe viersul fermecat, împletit din lacrimi şi suspine, minunat de frumos, ucigător de trist şi care începea totdeauna cu cuvintele: Frunză-Verde.....

Şi care nu va pieri nici odată, câtă vreme va fi Român şi frunză verde în codrul românesc.....

Ahriman şi Ormuzd

Destinul pare uneori nedrept
Şi totuşi ispăşire-i şi răsplată —
Noi am uitat că-am mai trăit odată
Şi, poate, traiul n'a fost înţelept..

Deaceea, mânioşi pe soarta dată,
Ne răsvrătim adesea fără drept —
Se sbate-amarnic suferinţa'n piept
Şi credem că ursita-i vinovată..

Ca'n ziduri de aramă prinşi în pravili,
Nu ne gândim că ale vieţii stavili
Au rostul lor pe lutul greu şi trist...

Şi totuşi, fiecare poartă'n sine
Un gând de rău şi dorul de mai bine:
Eterna luptă'ntre Satan şi Crist!..

Leontin Iliescu

Te-ai dus

Te-ai dus demult iubito
Şi poate n'o să mai revii,
Să ne plimbăm în noapte
De-alungul străzilor pustii.

Când luna'n ţări de vise
Dormea pe pat de stele,
Iubirea-mi se pierduse
De-apururi printre ele.

Si de-atunci singur în noapte
Cânt izvorul tăcut,
El îmi povesteşte'n şoapte
Multe, multe din trecut.

N. Galetaru

Patruzeci de ani dela moartea lui Victor Vlad Delamarina

de Alexandru Bistriţeanu

Se împlinesc patruzeci de ani de la moartea scriitorului bănăţean Victor Vlad Delamarina. Cu plămânul sfâşiat de ftizie, se stinge în noaptea zilei de 3/15 Mai 1896, în plină eflorescenţă literară.

Soarta omului de multe ori e absurdă. Unii doresc să scape de viaţă, sătui, plictisiţi, simţindu-se înutili pentru ei înşişi şi pentru umanitate. Şi totuşi, firul vieţii lor e viguros, încătuşându-i cu îndărătnicie în mrejele unei existenţe fără sens. Alţii, dimpotrivă, ar vrea să trăiască, să cânte viaţa în toată măreţia ei, să se înalţe pe culmile artei, cristalizând toată sensibilitatea sufletului lor. Şi tocmai aceşti îndrăgostiţi de viaţă, aceşti cântăreţi, care ar fi îmbogăţit prin opere nemuritoare, patrimoniul artistic al umanităţii, cad de timpuriu, urmăriţi de o crudă fatalitate.

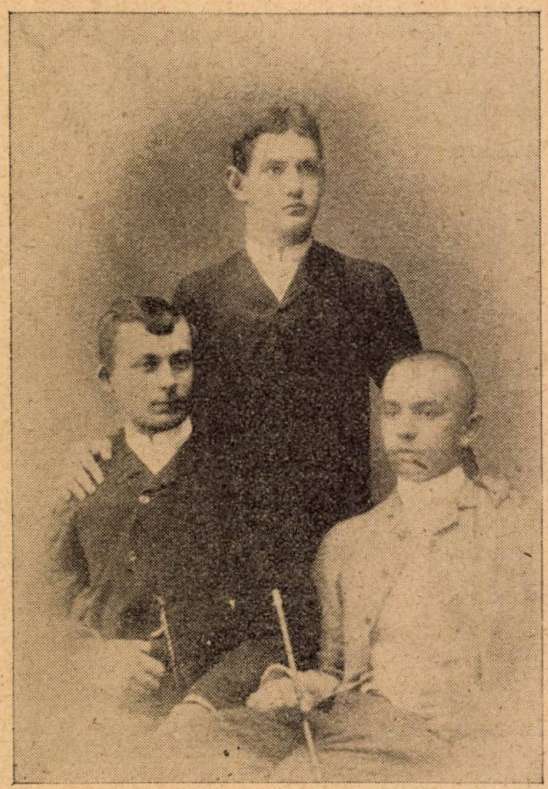

La stânga: Ion Popovici Bănăţeanu.
La dreapta în haine albe: Victor Vlad Delamarina.
In picioare la mijloc, prietenul lor Duma.

Dna Lucia Vlad, sora poetului.

Printre aceştia din urmă se află şi *Victor Vlad Delamarina* — un nedreptăţit al soartei ca şi prietenul său *Ion Popovici Bănăţeanu*. Şi Vlad Delamarina şi Popovici-Bănăţeanu îşi sfârşesc viaţa tocmai atunci când ea începea să aibă o semnificaţie. Unul moare la 26, celălalt la 24 de ani. Prin dispariţia lor prematură, Banatul a pierdut pe cele mai promiţătoare talente literare ale sale. In activitatea lor, deşi de scurtă durată, amândoi ajunseseră până la *creaţie*. Victor Vlad a lăsat poesia „Al mai tare om în lume", Popovici-Bănăţeanu nuvela „In lume" — două capodopere, care împodobesc antologia literaturii româneşti.

Insemnătatea acestor doi scriitori apare şi mai evidentă, gândindu-ne că Banatul, în ceeace priveşte literatura cultă, a fost mai sărac decât celelalte provincii. Marile însuşiri artistice ale sufletului bănăţean se găsesc însămânţate în poezia populară şi mai cu seamă în muzica neîntrecută, care constitue manifestarea lui de predilecţie. Spiritul vioi şi optimist al Bănăţeanului a găsit, în armonia şi ritmul muzical, o gamă infinită de accente.

Ceeace nu însemnează însă că Banatul a rămas străin de mişcarea literară. Contribuţia lui, din contră, datează de mult şi se leagă de primele semne de viaţă ale literaturii noastre. La 1582 apare, de sub teascurile tipografiei din Orăştie, *Palia*, la a cărei traducere au luat parte trei bănăţeni: *Ştefan Herce*, „propovăduitorul Evangheliei lui Hristos în oraşul Cavâran Sebeşului" (Caransebeş), *Efrem Zacan*, „dascălul de dăscălie a Sebeşului" şi *Moisi Pestişel*, „propovăduitorul Evangheliei în oraşul Lugojului". Aceşti trei iubitori de slovă şi de carte au tradus, alături de episcopul Românilor din Ardeal, Mihail Tordaş şi de Archirie, protopopul Huniedoarei, două cărţi din vechiul Testament, legând numele Banatului de una dintre primele tipărituri în limba românească.

Peste două veacuri, abia, se remarcă o nouă contribuţie bănăţeană: fabulele lui *Dimitrie Ţichindeal*, traduse şi întocmite din sârbeşte, după Dositei Obradovici.

Dela Ţichindeal şi până spre sfârşitul secolului al XIX-lea, când apar poesiile în dialect ale lui Vlad Dela marina şi nuvelele lui Popovici-Bănăţeanu, pe ici, pe colo au licărit câteva încercări, dar nici una nu s'a ridicat la un nivel demn de menţiune. După moartea celor doi scriitori lugojeni, activitatea literară bănăţeană devine mai vioae. Totuşi, ea nu poate să umbrească producţiunile lor, care vădeau însuşiri deosebite. Dintre scriitorii şi scriitoarele revistelor şi gazetelor din Banatul de dinainte de războiu se detaşează două nume: poetul dialectal *Dr. George Gârda*, şi poeta semănătoristă *Mia Cerna*.

In ultimii zece ani, talente tinere au început să se afirme, atât în proză cât şi în poezie, mărturisind seva proaspătă a inspiraţiei bănăţene, exploatată atât de puţin până acum.

Victor Vlad a văzut lumina zilei la 31 August 1870, în Satu-Mic, comună aşezată la 4 Km. de Lugoj. Era fiul lui Ion Vlad şi al Sofiei Vlad, născută Radulescu. Ion Vlad, fiul învăţătorului din Leta Mare, de lângă Oradea, şi-a început cariera ca „solgăbirău" (pretor) în Satu-Mic. Pentru că era bun român, a fost nevoit să părăsească funcţia pe care o avea la Stat şi să profeseze avocatura la Lugoj. Aci, în Banat, se căsătoreşte cu Sofia, una din fiicele lui Constantin Rădulescu, băiat de preot din satul Chisetău. Celelalte două surori ale Sofiei s'au căsătorit cu doi avocaţi ai Lugojului: Coriolan Brediceanu şi G. Dobrin.

Constantin Radulescu a fost o figură

Dna Sofia Vlad cu copii (1885).

proeminentă în viaţa Lugojului de altădată. A funcţionat, în tinereţe, ca inginer la serviciul cadastrului din Timişoara. Calităţile alese, integritatea caracterului său, la care se adaogă şi serioasa sa pregătire universitară, îl ridicară în fruntea cetăţenilor Lugojului, care-l aleseră primar. Nu era puţin pentru un român să ajungă în fruntea unui oraş, în vremuri vitrege, sub o dominaţia maghiară atât de exclusivistă. Peste considerente politice, peste voinţa conducerii maghiare, fostul inginer, acum avocat, devine primul cetăţean al oraşului pe care-l gospodăreşte apoi ani dearândul.

Sofia Vlad, fiica primarului Rădulescu şi mama poetului — care trăeşte astăzi la Lugoj, alături de fiica sa Laura, purtând pe umerii, viguroşi încă, de venerabilă bătrână, anii unei frumoase vârste — a fost nu numai o soţie şi o mamă model, ci şi o intelectuală, o talentată mânuitoare a condeiului şi o subtilă cunoscătoare a clavirului. Deşi mamă a patru copii şi cu o gospodărie grea — care totuşi în totdeauna a putut fi luată ca exemplu pentru priceperea şi hărnicia diriguitoarei ei — Sofia Vlad Rădulescu îşi căuta câteva clipe libere pentru sufletul ei, înmirezmat de farmecul artei, ca să scrie câteva versuri, să compună o melodie, să desemneze un portret sau un peisaj. In viaţa românească a Lugojului de acum 50 de ani, ea era o femeie de elită, o pasionată cultivatoare a frumosului artistic. In anul 1907, „Reuniunea de cântări", condusă de Ion Vidu, reprezintă „Oala cu galbeni", piesă de teatru cu muzică, scrisă şi compusă de dânsa. Numele ei iscăleşte poezii în paginile revistelor: „Familia", „Luminătorul", „Rumänische Revue". Compoziţiile: „Cântecul ciobanului", „Doina primăverii", „Doina lăcrămioarei" mărturiseau latura muzicală a talentului ei.

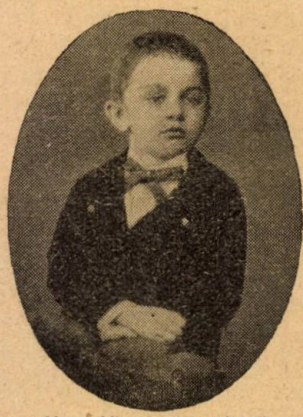

Victor Vlad la 4 ani (1875)

Moştenind însuşirile artistice ale mamei sale Victor Vlad Delamarina a beneficiat în atmosfera casei părinteşti, de o educaţie aleasă. Corectitudinea şi sobrietatea tatălui său i-au fost o permanentă pildă de conduită. Dragostea înţeleaptă a mamei sale i-a urmărit şi călăuzit fiecare pas. Mâna ei se lăsa mângâetoare pe fruntea copilului, iar glasul ei cald i-a îmbrăcat leagănul în basme şi cântece Victor avea numai un an, când Sofia Vlad şoptea la căpătâiul său următoarele versuri pline de gingăşie :

Dormi şi visează,
Puiule dulce,
Mama veghează
La capul tău!
Vin' îngerele,
Vin şi fereşte
De visuri grele
Pruncuţul meu!
Ţine-l la tine
In aripioare,
Ici lângă mine
Lin legănând. —
Ca să-i văd faţa
Surâzătoare
S'aud guriţa:
„Mamă!" 'ngânând.

Cântecul acesta de leagăn a fost tradus în limba germană de L. V. Fischer şi publicat în „Rumänische Revue". Muzica a fost aranjată pentru voce şi pian de Louis Wiest.

Dragostea mamei sale grija şi nopţile de nesomn, presărate la patul suferindului de mai târziu, i-au umplut sufletul de dânsa, preţuind-o şi iubind-o mai presus de orice.

Victor Vlad la 12 ani.
In faţă Tiberiu şi Caius Brediceanu şi surorile.

Pentru el, cuvântul de „*mamă*“ s'a confundat cu cel de „*sfântă*“.

Dşoara Laura Vlad

Familia Vlad locuia într'o casă de pe Strada Făgetului. Acolo şi-a petrecut poetul copilăria. Despre această epocă din viaţa lui, vorbesc amintirile surorei sale Lucia — decedată şi ea, mai apoi, tot din cauza unei boli de piept —, publicate în revista „Luceafărul“ din Sibiu. (An VII, Nr. 11—12, 1908).

Victor Vlad a urmat cursul primar la şcoala românească din curtea catedralei ortodoxe, care se află la întâlnirea străzii Făgetului cu strada Timişoarei. Iniţiator în tainele slovei i-a fost „dascălul Gaşpar“. Seara, în liniştea căminului părintesc, Victor şi Lucia învăţau, dela tatăl lor, să declame poezii. In jurul mesei se aflau şi celelalte două surori — Paula şi Laura — care se străduiau să înveţe, după indicaţiile mamei lor, citirea şi scrierea alfabetului.

Din acest timp, Victor manifesta dispoziţii pentru desemn. Schiţa pe hârtie tot ce-l impresiona mai adânc. Şi tot atunci a înmugurit şi gustul său pentru teatru. Aduna şi cumpăra figuri colorate, mosoare, beţe, la care mai adăuga şi desenele lui şi înjgheba câte o mică scenă, pe care apăreau personagii din cunoscutele poveşti pentru copii: „Roza din spini“, „Schneewittchen“, „Fata cu scufiţa roşie“, etc. Acest teatru cu păpuşi şi figurine dădea reprezentaţii în fiecare Duminică. Se suna clopoţelul, cortina micei scene de teatru, aşezată pe masă, se ridica, iar Victor, regisorul şi actorul unic, îşi conducea personagiile, căutând să-şi schimbe glasul la replica fiecăruia.

In afară de surorile sale la reprezentaţiile lui Victor mai asistau şi fraţii Tiberiu şi Caius Brediceanu — verişorii poetului —, fraţii Dogariu şi surorile Simonescu.

Odată, copiii, pregătiţi de Victor şi de mătuşa lui, Elena Dobrin Rădulescu, au dat o reprezentaţie adevărată. Au jucat atunci două piese: „La maial“, scrisă de Sofia Vlad, şi „In cămin“, scrisă de însuşi Vlad Delamarina. Aceste două piese, în care Victor a deţinut rolul principal, au fost reprezentate în salonul dnei Simonescu, unde se adunaseră părinţii şi invitaţii familiei.

Pe vremea aceea, Banatul avea o trupă românească de teatru, înfiinţată şi condusă de actorul Petculescu din Lugoj. Vlad Delamarina era nelipsit dela reprezentaţiile lui Petculescu. Urmărea cu interes jocul actorilor şi căuta să reprezinte acasă, cu prietenii şi surorile sale, piesele interpretate de ei, ca mai târziu el însuşi să traducă şi să localizeze diferite piese străine, la modă atunci.

Cu acelaş interes frecventa „comegia“ — circurile, abătute pentru scurtă vreme la Lugoj —, pasionându-l mai cu seamă luptele greco-romane. Cu reminiscenţe din aceste desfăţări ale copilăriei va fi creat pe Sandu Blegia, tăbăcaru, care a trântit în ţărână „ăl mai tare om din lume“.

Seninătatea copilăriei i-a fost înegurată, odată, de moartea unui bătrân cerşetor. Acesta venea de multe ori în casa ospitalieră din strada Făgetului unde i se da de mâncare. Victor strângea „criţari“ pentru „moşu“, care în totdeauna îi mulţumea,

Casa Bîncii din Chisătău.

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII“

mângâindu-l cu vorbele: „Ţucă-l moşu, ţucă-l moşu". Intr'o iarnă, în ajunul Crăciunului, cerşitorul a fost găsit îngheţat, în apropierea casei. Intâmplarea l-a impresionat profund pe Victor Vlad si l-a urmărit multă vreme, până ce a povestit-o, cu duioşie, în piesa *„Ţucă-l moşu"*.

Vacanţele şi le petrecea de obiceiu la Chisetău, la moşia bunicului său Constantin Rădulescu. Câmpurile înverzite, taina freamătului naturii, îi dădeau fiorul dorului de ducă, al călătoriei. După ploaie, când şanţurile satului se umpleau cu apă, făcea corăbii de hârtie, le da drumul pe apa şanţului şi le urmărea mersul până la „naufragiul" lor. Chemarea mării mijea de pe atunci în mintea viitorului marinar.

Dar ceasurile cele mai plăcute le petrecea la *Binca* — o tânără şi frumoasă fată a satului. Acolo, la Binca, sub umbra copacului din curtea casei, Victor se juca ceasuri întregi. Un nelămurit şi timpuriu sentiment de iubire, probabil, sau numai de prietenie şi, uneori, de compătimire — îl atrăgea mereu în apropierea Bincii, care tânjea de dorul lui Trăilă — iubitul ei — plecat la oaste.

Amintindu-şi de acest moment sentimental din viaţa lui, Vlad Delamarina se inspiră în *„Scrisoarea Bincii"*.

Dna Sofia Vlad născ. Rădulescu.

Dna Sofia Vlad cu copilul ei Victor.

La încoronarea Regelui Carol şi Reginei Elisabeta, părinţii lui se duc la Bucureşti. Cu această ocaziune, Ion Vlad răceşte, se îmbolnăveşte de piept şi e dus într'un Sanatoriu din Budapesta. Fiindcă Lucia — cea mai mare dintre surori — terminase şcoala primară — Victor era atunci în gimnaziu — Sofia Vlad se hotăreşte să plece cu cele trei fiice la Bucureşti, pentruca să le asigure o educaţie mai serioasă. Aci, Generalul Davilla o numeşte profesoară de limba germană şi de pian la „Azilul Elena Doamna".

Victor rămase cu bunicul său la Lugoj, ca să-şi continue studiile la gimnaziul din localitate. In acest răstimp, el trece prin cele mai grele momente. Pe de o parte, suferă pierderea a doi membrii din familie. Tatăl său se stinge, în sanatoriul din Budapesta. In primăvară, una din surorile sale, Paula, moare şi ea, la Azilul Elena Doamna. Pe de altă parte, în aceaşi primăvară cernită, Victor Vlad este eliminat din gimnaziu. E cunoscută atmosferă şovină din şcoalele ungureşti din Ardealul şi Banatul de altădată. Ungurii căutau să arunce aluzii dispreţuitoare şi pejorative

la adresa Românilor, înăbuşind în sufletul elevilor orice înmugurire de conştiinţă naţională şi pedepsind cu asprime orice tendinţă contrară politicii lor. Câţiva elevi români de la gimnazfu constituiseră o mică Societate de lectură, al cărei scop era cultivarea cărţii româneşti. In naţionalismul lor fără reticenţe, membrii acestei societăţi, în fruntea căreia se aflau Victor Vlad şi Popovici-Bănăţeanu, au ajuns să poarte la şcoală, panglici cu tricolorul românesc, pe care se afla scris: „Trăiască România". Direcţiunea gimnaziului a hotărât îndepărtarea lor din şcoală.

Victor Vlad era atunci în clasa IV-a. In urma acestei împrejurări, mama sa îl înscrie, în toamna următoare, la Liceul Sf. Sava din Bucureşti. Eliberat din viaţa şcolărească a gimnaziului unguresc, se simte fericit în România liberă, deşi în internatul liceului Sf. Sava exista o disciplină severă. In scrisorile, pe care le trimitea la Azil, mamei şi surorilor sale, se citea ura contra celor care-l alungaseră de la şcoala din Lugoj şi care, pe vremuri, îndepărtaseră din slujbă şi pe tatăl său. Un gând de naivă răsbunare îl preocupa mereu. Işi

Victor Vlad la 10 ani cu cele trei surori.

exprima dorinţa să se facă soldat şi să tragă în „ţeapă" pe toţi Ungurii.

Anul următor, în urma unui examen de admitere, trece la Şcoala Militară din Craiova, unde este bine văzut de ofiţerii şi conducătorii instituţiei. Urmează apoi trei ani la Şcoala Militară din Iaşi. Aci, în capitala Moldovei, a început să se desvolte talentul lui pentru pictură, mai ales că şcoala avea un priceput profesor de desemn, care i-a apreciat calităţiile, dându-i îndrumări folositoare.

In şcoala militară din Iaşi a găsit un mediu favorabil şi pentru desvoltarea aptitudinilor sale literare. Ne stau dinainte câteva numere dintr'o revistă humoristică, intitulată „*Consemnul*", scrisă şi litografiată de elevii (1889), în care sunt prinse aspectele şi întâmplările vesele din sânul şcoalei. Paginile acestei reviste conţin o seamă de caricaturi, pline de expresivitate, făcute de Victor Vlad şi iscălite *Robespierre* şi *Ciornaboara*. (Pseudonimul „Ciornaboara" aminteşte numele unui părău din apropierea Lugojului). Desemnele reproduc şi parodiază cu mult umor scene cazone din programul de fiecare zi, purtând câte un titlu explicativ: „Aspectul frontului la rugăciunea de dimineaţă", „Aspectul frontului la 12, în momentul când se aude „Cei cu blana mare să se tundă!" (E vorbă de ofiţerul care face alusie la tunderea părului), etc. Deasemenea se mai găsesc şi câteva reuşite »Tipuri din localul şcoa'ei« şi „Tipuri de tot soiul", luate din aspectul Iaşilor, asemănătoare, ca stil, celor adunate de Vlad Delamarina în călătoriile sale pe mare: Tipuri din Odessa, Constantinopol, Sevastopol etc.

Plăpânda sa constituţie fizică nu se împăca cu regimul obositor de şcoala militară. Şi, într'o vreme când crescuse mult şi repede, se îmbolnăveşte, neştiindu-i-se simptomul boalei, care-i va curma viaţa atât de timpuriu. După o lună de odihnă în casa părintească de la Lugoj, se reîntoarce la Iaşi. Dar milităria începe să-l desguste. Il atrăgea acum pictura şi ar fi vrut să plece în Italia, pentru studiu. Familia s'a opus acestei dorinţi, gândindu-se că astfel îşi va distruge o carieră, aproape pregătită.

Se resemnează şi terminând cursurile şcoalei din Iaşi, trece la Şcoala Militară din Bucureşti, unde după un an şi după o

călătorie de exerciţii navale, făcută pe „Bricul Mircea", primeşte gradul de sublocotenent de marină. (1891). A doua călătorie o face pe crucişătorul „Elisabeta", în 1894. Anul următor (1895) îi aduce avansarea la gradul de locotenent.

Victor Vlad

Ambele călătorii îi prilejuesc vizitarea pitoreştilor ţinuturi ale Mării Negre, Mediteranei şi Adriaticei. Odessa, Savetopol, Sinope, Constantinopol, Chios, Taranto, Ancona, Veneţia, — toate se perindă pe sub ochii marinarului, culegător de frumuseţi şi impresii. Notele luate din aceste călătorii, le-a redactat apoi şi le-a transcris cu sârg în două albume, pe care le-a ilustrat cu aquarele.

Tot din aceeaş vreme datează şi poesiile sale, scrise în dialectul bănăţean şi publicate în „Dreptatea" din Timişoara — ziar condus de Dr. Valeriu Branişce.

Gândul, de a se dedica picturei, nu-l părăsise. Asiduitatea cu care-şi lucra albumele de schiţe marine mărturisea străşnicia cu care se legase de acest gând. Ar fi avut să le termine cât mai repede şi să le prezinte Regelui Carol, pentru a putea obţine o bursă de studii în Italia.

Marea lui dorinţă a rămas şi de astădată neîmplinită. Boala, pentru care avea o predispoziţie congenitală şi care dăduse simptome îngrijorătoare încă de pe când era la Iaşi, revine într'o forma şi mai serioasă. Poetul îşi îngrijeşte sănătatea la Wörishofen, Abbazia, Meran, dar toate încercările sunt târzii şi zadarnice. De teama unei morţi pe meleaguri străine, se reîntoarce acasă şi cu ultimile puteri continuă transcrierea impresiilor de călătorie în albumele cu aquarele. Dar suferinţele îl vlăguiseră. Energia i se veştejise, ca o frunză ruptă de vânt. S'a sculat, într'o zi, de la masă cu ochii umezi şi a aruncat penelul, care-i tremura în mâinele livide. „Nu mai lucrez nimic" — fură cuvintele lui. Şi închise albumul la care lucrase zile dearândul, cu sufletul însortit de o speranţă.

Simţind că i se apropie sfârşitul, a cerut să fie dus la Pietroasa, moşia mamei sale aşezată în marginea Herendeştilor şi în apropierea Satului Mic. A mai trăit acolo câteva zile plumboase. Primăvara fredona şi vibra peste câmpurile înverzite, susizătoare şi ispititoare. Poetul o respira, agăţându-se de ea, cade o creangă purtată de valurile unei mări, cu care nu mai poţi lupta. Privirile lui se pierdeau, nostalgice, peste holdele de grâu, până la pădurica dinspre Satu-Mic, unde dăinuiau amintirile primilor ani ai copilăriei.

Sora sa, Lucia Vlad, în amintirile ei despre fratele său, reproduce ultimele cuvinte ale poetului: „Să mai ştii, mami, că eu voesc să mă îngropaţi în pădurice, să mă ducă numai cu carul cu boi şi băeţi din Satu-Mic, unde m'am născut — să fie pe lângă car!" Apoi: „Ce frumoasă e natura! binecuvântată să fie verdeaţa asta!... eu acuşi mă duc!"

Aşa s'a stins Victor Vlad Delamarina, la 3/15 Mai, 1896.

Ţăranele din Herendeşti au presărat liliac şi lăcrămioare peste cosciugul poetului, care a fost dus a două zi, de un car cu boi, până la hotarul Lugojului. Acolo îl aşteptau preoţii, corul şi carul mortuar. Însoţit de băeţii de ţărani din Satu-Mic, — aşa cum el dorise — carul mortuar, îmbrăcat în covoare cu panglici tricolore, l-a plimbat pentru cea din urmă dată pe străzile Lugojului, pe cheiul Timişului, prin piaţa gimnaziului de unde fusese alungat, până la cimitir.

Şi ascultându-i-se o ultimă şi supremă dorinţă, lăsată cu limbă de moarte, înmormântarea lui nu a fost anunţată garnizoanei de localitate. Locotenentul Victor Vlad, din marina română, n'a vrut să primească onorurile armatei maghiare!

Trei sonete

de Const. Rîuleț

...Și într'o zi, s'a dus ca ori și care,
Precum dispar atunci când li-i de ducă;
Iar dacă mâini o fi să mi-o aducă
Vre-un vânt, eu n'oi privi-o cu mirare.

Nici n'oi lăsa pribeaga la ulucă
Să bată mult, cerând duios ertare;
Că între noi n'a fost vre-o supărare,
Deși, acum, iubirea-mi se usucă.

Dar când pleca, avea o înfățișare
Ce mi-a rămas, în gând, tăios de vie:
Mergea hipnotizată de mândrie.

Purtând, în mâini, un sloi de nepăsare
Și'n ochii ficși sticlea, cu cerbicie,
Răceli de spații interplanetare.

II

Aseară am simțit că mă sărută,
In taină, un moment, privirea ei;
Voi nu știți ce-am zărit eu în acei
Ochi dragi și'n raza lor neprefăcută!

...Secretele trăite prin alei
Și-ascunse în a sufletului cută,
O'nduioșare ne mai cunoscută,
Trăsuri închise, storuri grele, chei.

Voi nu'nțelegeți vraja, nebunia,
Ce se îngrămădesc în ochii lor
Atunci când le îmbată poezia.

Când le încinge iarăși vechiul dor
Și nimeni nu cunoaște armonia
In care se topesc — atunci când vor.

III.

— Și und' te duci?
— O, aș pleca în țara
In care omul uită tot ce vrea;
Sînt sigur c'aș învinge calea grea
De-aș fi eu singur, numai cu ghitara.

Să nu mai știu nimic, de lumea rea
Să râd așa, câteodată, sara...
Și obștea s'o îndemn să sfarăme gara.
Să nu mai pice sol din țara mea.

Să fiu atât de singur și de trist,
Incât să-mi dea ocol drumeții 'n cale;
Iar eu să nu mai știu de mai exist...

Departe de privirile banale,
Cătând mereu în sus, ca blândul Christ,
Nici o privire să n'arunc la vale.

Maestrul

— Schiţă —

de Ion Totu

E zi de primăvară.

Bucuria reînvierei cântă in fiecare frunză, în fiecare floare, în râsul oamenilor, în ciripitul păsărilor.

In lumina plină a soarelui nu e figură să nu zâmbească, nu e suflet care să nu creadă în împlinirea unei dorinţi.

Nădejdi noui încolţesc în inimi şi peste truda şi grija zilnică, presentimentul zilelor frumoase ţese miragiul unui pământ al făgăduinţei, lărgeşte orizonturile.

Pe şosea, sub freamătul teilor, trăsuri şi maşini aleargă, iar pe aleele laterale, se duc şi vin nesfârşite şiruri de oameni, cari gustă din plin plăcerea clipei pe care o trăesc.

Purtând pardesiul svârlit pe umeri, cu eleganţa cu care un rege îşi poartă mantaua, cu paşi măsuraţi dar uşori, cineva trece prin mulţime.

Sub pălăria cu margini late, chipul lui uscăţiv şi palid, pare o mască de ceară. Cutele adânci, care-l brăzdează, sunt mărturia patimilor, bucuriilor şi durerilor trecute.

Dar în mijlocul acestei quasi ruini, ochii străluceau vioi, păstrând încă uu ultim şi întârziat reflex de tinereţe.

La fel pe piscurile munţilor înalţi, chiar mult după apusul soarelui, durează urme de lumină.

O lavalieră neagră îi flutura la gât, iar în mâna dreaptă, cu gravitatea cu care ar fi ţinut sceptru, ţinea un baston cu mânerul de argint.

E un bătrân actor, una din gloriile teatrului de altă dată.

Prin mijlocul norodului vesel şi nepăsător, el trece calm, pierdut în amintirea primăverilor de odinioară.

Imaginile interioare ale zilelor de altă dată, el le scoate rând pe rând din suflet, şi le aşează în juru-i şi în atmosfera splendidă a zilei de Mai, îşi retrăeşte viaţa de sbucium şi triumf, de iubire şi sacrificiu, viaţa complexă, ireală şi istovitoare, petrecută sub cerurile de pânză vopsită, în romantice castele de carton.

Ruy-Blas, Ernani, Othello, Hamlet! Melancolia şi grandoarea avânturilor, sentimentele sublime, gândurile şi aspiraţiunile supra-omeneşti, prind să cânte în biata-i fiinţă măcinată, epopeia gloriilor cari se uită.

Cortegii de femei frumoase, somptuozităţi de mătăsuri şi brocarde, cavaleri şi prinţi legendari, toate, în aerul luminos îl întovărăşesc, i se închină, îi întind puntea ispititoare a realizărilor imaginare. Şi sărmana lui figură, istovită de lupta cu timpul, în cepe dintr'odată să se coloreze.

In vine sângele-i obosit pulsează mai cu putere şi în fiecare celulă a nervilor uzaţi, găseşte ecou reînvierea exuberantă a naturei.

Fire de artist, susceptibilă mai mult ca oricare alta de entuziasm şi avânturi momentane, el se lasă încet, încet, prins de vraja reîntinerirei universale, se lasă legănat de şoaptele de sirenă ale naturei primăveratice.

De ce n'ar mai încerca?

De ce le-ar socoti pe toate iremediabil pierdute?

Iată-le colo, desprinzându-se graţioase din vibraţiile luminoase, pe Donnal Sol, pe Desdemona, pe Ofelia, iubitele lui de odinioară, chemându-l cu glasul plin de frăgezimea amintirilor care nu mor.

Şoaptele lor, împletindu-se cu freamătul teilor, îi pătrund în inimă şi el le primeşte cu bucuria şi cu sfinţenia cu care ar primi o binecuvântare.

Ce-i pasă că lumea îl priveşte mirată văzându-l vorbind şi văzând singur?

Ce-i pasă de privirile ironice, când din ochii lui, în cari strălucesc promisiuni nebune, o lacrimă de fericire a alunecat şi s'a oprit în cutele chipului bătrân?

De ce n'ar mai încerca?

Şi simţea, cum din pământul pe care uşor şi voios îl călca, se înălţau spre el,

îl străbăteau efluvii de energie şi de viaţă nouă.

Şi în bucuria acestei neaşteptate regenerări, ar fi vrut să îngenunchie şi să-l sărute, după cum eroii altor timpuri, îngenunchiau şi sărutau relicvele făcătoare de minuni.

Se aşeză pe bancă lângă o fată tânără, cochet îmbrăcată.

Ţinându-şi cu mândrie nasul mic în vânt, ea aruncă o privire ascuţită spre noul venit.

Atât!

Acesta, furat de valul nădejdilor, zâmbea blând privind maşinile, trăsurile, lumea cari se perindau prin faţă-i.

De la o florăreasă cumpără câteva buchete de lăcrămioare şi cu un gest de rege Lear le oferi tinerei necunoscute.

Un „*merci*" sec fu răspunsul.

Mânuţele mici îi smulseră aproape florile şi degetele nervoase prinseră să chinuiască tulpinele fine şi nevinovate.

Dornic să împărtăşească cuiva sentimentele complexe cari îl frământau, începu să vorbească copilei, să-i spue de bucuria şi farmecul soarelui nou, de şoapta pomilor înzăpeziţi de flori, cari mâine vor sbura în vânt asemeni unor uitate bileţele de dragoste, de îndemnul tainic care te poartă spre orizonturile limpezite de bruma şi cenuşiul iernei. De tot ce se înalţă, din pământul proaspăt, clocotind de sevă, de tot ce coboară din cerul albastru.

Ii spunea iar, cum ceasuri întregi ar fi în stare să privească pâlcurile de nori, plutind ca nişte corabii albe, spre ţărmurile cine ştie căror paradise.

Ii spunea de şoaptele cu care vine vântul încărcat, de par' că toate pădurile lumei l-ar face purtătorul cântecelor şi freamătului lor.

Furat de propriu-i lirism, zâmbea fericit, când un tânăr se opri în faţa copilei. Capul gol, figură plină de acel fermecător şi nevinovat dispreţ pentru toate ce-s în afară de el, caracteristica tinereţei neştiutoare. Corpu-i svelt de atlet şi sportiv purta nestingherit hainele, ultima expresie a modei. O ţigaretă în colţul gurei, o şuviţă de păr căzută pe frunte, be buze un cântec, în inimă o lume.

Şi-au dat mâna sgomotos după pilda celor de dincolo de Ocean şi când să plece la privirea întrebătoare a tânărului, fără să vrea, or poate cu o nuanţă de cruzime, după ce-şi salută fostul tovarăş de bancă, din vârful nasului mic, copila zise:

— O chèri! un îmbecil bătrân!

Şi uitători de răutatea lor ca şi de durerea pe care o lăsau în urmă, se depărtară, fredonând romanţa cea mai nouă.

Clătinându-se, bătrânul se ridică în picioare.

N'ar fi putut spune că auzise ceva, dar simţea în piept o durere grozavă, de nesuferit. Par'că un cleşte îi strângea inima până la sufocare.

Ar fi vrut să fie singur, să nu mai vadă pe nimeni, ca să-şi poată striga suferinţa.

Sub pălăria cu margini late, figura lui, luă iar expresia împietrită a unei măşti de ceară. Sângele îi îngheţase par'că în vine.

Avea impresia de a fi de mult mort şi totuşi sortit să rătăcească, în mijlocul unei lumii nepăsătoare, fericită şi rea.

Mâinile-i uscate, cu vinele pronunţate sub pielea galbenă, ca o hârtie învechită, îi atârnau în jos, inerte, fără de vlagă.

Bastonul îi căzuse. Cineva îl ridică şi îl dete.

El îl luă, uitând, să mulţumească străinului.

Gârbovit, dintr'odată simţind povara anilor prea mulţi, uzura definitivă a bietei lui fiinţe, se strecură umilit, cu paşi nesiguri, prin mulţimea sgomotoasă.

Şi iată că bogatele cortegii de femei frumoase, de prinţi şi cavaleri, fantome fără viaţă, treceau în juru-i macabru, dureros, târând făşiile sdrenţuite ale mătăsurilor şi brocardelor de odinioară.

Printre şirurile nesfârşite de bărbaţi, femei şi copii el se duse, se pierdu, se şterse în vălmăşagul sonor şi pitoresc, ca o melodie vechie şi neînţeleasă.

Un cuvânt de tinereţe sfâşiase vălul fantasticei vieţi, trăită sub ceruri de pânză vopsită, în romanice castele de carton.

Şi acum, îi era ruşine de lacrima care ca o picătură de plumb, grea şi amară alunecând de sub pleoapele-i înroşite, se oprise în cutele obrazului bătrân.

Primăvară.

Firişoare de paianjen,
Florile
Mi le scaldă 'n bobi de rouă,
Zorile.

Iarba, săbii din regatul
Câmpului,
Se deşteaptă mângâierea
Vântului,

Basmul ceţii se destramă,
Brazdelor,
Cântă 'n glie plugurile,
Gazdelor.

Bat din clopoţei de nea,
Ghioceii,
Scutur foi de catifea,
Mieluşeii.

Vesel trece zumzetul,
Albinelor,
Fur polen din florile,
Grădinelor.

Spun mărgele de poveşti,
Isvoarele,
Plâng vioare greereşti,
Ogoarele.

Săgetări de ciocârlie,
Zările,
Le trimite drept solie,
Serile.

Primăvara 'n strae moi
Străluceşte,
Inima cu doruri noui,
Iar iubeşte.

Victor Tudoran.

Versuri de Ada Negri

— Traduceri de Pimen Constantinescu —

Ochi

Aceea care îmi întinse mâna
Cerşind (strângea la poale cu cealaltă
Un copilaş sărman), nimic nu-mi zise.
Dar îmi întinse mâna, cu sfioasă
Repeziciune, să n'o vadă altul.
Pe faţă n'avea decât ochi : imenzii
Ochi desnădăjduiţi, de febră ; restul
Era pământ. Şi eu nu ştiu din care
Bicisnicie mării pasul, fără
Vreun semn de milă, fără să mă'ntorc·
Trecu mulţimea, neagră ; pentru biata
Femee n'am fost nimeni ; pentru mine
Ea n'a fost nimeni ; dar cred, niciodată,
Din minte-mi ochii ei n'au să se şteargă.

Când am să fiu în faţa umbrei morţii
(Se poate, viaţa mea, să fie mâine),
Vedea-voi acei ochi ţintiţi în umbră.

„Ochi" din vol. Il dono
Milano, Mondadori, 1936.

Epitaf

Fui Carla. La treizeci de ani mă stinsei. Fui senină şi blondă,
Cu ochii albaştri. — Femee, ce treci pe aici, te opreşte :
Pământul pe care aşa de curând îl lăsai, înfloreşte şi-acuma ?
In soare şi-acum se mai leagănă blondele spice de grâu ?
Al meu era soarele tot, cât eram în vieaţă ; de soare
Era părul meu, râsul meu, era cântecul tinerei inimi,
Cei doi băeţaşi viguroşi, născuţi din iubirea mea tânără.

Dar eu mai visam o fetiţă. Ceream o fetiţă : să fie
Cum şi eu fusesem pe vremuri în braţe la scumpa mea mamă.
— Dă-mi, Doamne, plângând mă rugam, o copilă ! — Veni într'o zi
De iarnă. Cu genele'nchise. Un ţipăt nu scoase, nu plânse.
Mă duse cu ea : nici nu ştiu cum a fost şi'n ce fel rămăsei
Lipsită de sânge, şi ce-or fi făcând fără mine băeţii.
Aici odihnesc cu fetiţa, a cărei privire n'o ştiu
Şi-al cărei glas nu-l cunosc : eu o vrui-şi-s a ei : mă desmiardă
Cu mâna-i de piatră ; o strâng, de trupşoru-i de piatră, pe veci.

„Epiteffio" din vol. Il dono.

Versiuni în forma originalului de Pimen Constantinescu din volumul „Il dono" apărut acum la Milano Ed. Mondadori 1936.

Amintiri dela Măldăreşti

Unde îşi petrecea I. G. Duca vacanţele

de Aurel Cosma junior

Într'o zi frumoasă a lunei August 1933, când soarele îşi scălda cu intensitate înflăcărările sale incandescente în baia imensă de frunzişuri luxuriante, făcui o excursie la Măldăreşti.

Dela Govora până la Mădăreşti calea era pitorească şi plină de farmecele naturii. Mereu noui şi iarăşi noui privelişti se desfăşurau cu dărnicie înaintea ochilor. Valea Bistriţei îşi desvăluia necontenit splendorile ascunse printre tablourile indescriptibil de frumoase ale dealurilor vâlcene. Dealungul drumului se înşiruiau la poalele munţilor împăduriţi, livezi cu pomi fructiferi, fâneţe proaspăt cosite şi câmpii vesele, purificând aerul şi parfumându-l cu mirosul răcoritor al vegetaţiei înviorate. Ici-colea dealurile, susţinute de moliciunea pământurilor nisipoase, îţi făceau impresia că se prăbuşesc subt greutatea lor.

După ce parcursei un drum pietros de aproape patruzeci de kilometri, ajunsei într'un cuib de verdeaţă, împletit cu crengi de tei şi căptuşit cu frunze de fag, din mijlocul căruia văzui răsărind un buchet de case albe acoperite cu şindrilă înnegrită de bataia ploilor şi împrejmuite cu pruni şi meri încărcaţi de fructe.

Era comuna Măldăreşti, situată la o altitudine de 460 metri, unde trăiau vreo 320 de suflete de români, adunaţi în jurul unor căminuri străvechi, în cari viaţa vibra într'o atmosferă patriarhală, care îţi trăda imediat că sunt locuite de oameni vrednici, muucitori şi buni gospodari, dar înainte de toate evlavioşi creştini. Cele două turle ale bisericii, construite cu mai mult de două sute de ani în urmă, se ridicau împunător deasupra satului şi dominau peste o perspectivă minunată, ce se întindea până la adâncimea vizuală a orizonturilor îndepărtate.

Măldăreştii erau ca o perlă aruncată într'o mare de tufişuri înverzite, plutind cu placiditate în adierea dulce a vânturilor de munte şi ondulându şi lucirile de efecte luminoase în generozitatea razelor solare.

I. G. Duca în grădina sa de flori dela Măldăreşti.

Ajungând cu automobilul la podul de pe râul Luncavăţul, oprii maşina şi întrebai un ţăran voinic şi sănătos, de pe umerii căruia nu se prea văzură istovirea şi urmele sudorii unei munci grele şi îndelungate, deşi albeaţa pletelor ce se furişară pe subt pălărie îi trădară o vârstă mai înaintată:

— Dumneata eşti din Măldăreşti?

— Da, — îmi răspunse el, scoţându-şi pălăria din cap cu un gest plin de respect şi închinându-se reverenţios.

— Spune-mi, te rog unde-i moşia Domnului Duca?

Când auzi acest nume, pe faţa lui se imprimară semnele unor oscilaţiuni de sentimente de bucurie şi de mulţumire. Apoi cu o vădită emoţie şi cu glas tremurător îmi răspunse:

— Colo sus, pe deal, este conacul Domnului Duca.

— Bine, dar casele acelea par să fie în mijlocul satului. Pe unde se întinde însă moşia? îl întrebai nedumerit.

El mă privi atunci cu un aer de mândreţe, informându-mă cu voce sonoră:

— Moşia?! Ei, Domnul Duca, Dumnezeu să-i dea sănătate, moşia a dat-o ţăranilor, iar dânsului nu i-a mai rămas decât conacul ce se vede colo sus împreună cu patru pogoane de pământ.

Stătui frapat de această revelaţie nebănuită şi nu mai putui explica momentan înţelesul cuvintelor auzite. Nici nu avui timp ca să stărut asupra faptului, căci ţăranul continuă:

— Iată cum s'a întâmplat. Pe la începutul anului 1908 Domnul Duca căutase spre cumpărare o moşioară, unde să vie vara să se odihnească. A umblat toată ţara românească şi nicăiri n'a găsit un loc mai frumos decât la noi în Măldăreşti. Aici fusese atunci scoasă în vânzare moşia de 552 pogoane a familiei Măldărescu. Noi ţăranii din această comună, am fi vrut să cumpărăm pământul, ca să avem fiecare din noi câteva pogoane pentru agricultură, dar ne lipseau banii şi apoi nici nu ştiam ce să facem cu casele boierului. A venit spre norocul nostru Domnul Duca şi a cumpărat toată moşia, reţinându-şi pe seama dânsului numai conacul cu patru pogoane de pământ pentru grădină, iar tot restul l-a împărţit între noi, vânzându-ne pogonul cu câte o sută de Lei plătibili în treizeci de ani. Astfel au ajuns ţăranii noştri la pământ, fără bani, iar Domnul Duca nici nu se mai gândeşte să ne ceară preţul.

Ii mulţumii ţăranului pentru interesantele destăinuiri, cari mi-au fost apoi confirmate şi de mult regretatul I. G. Duca.

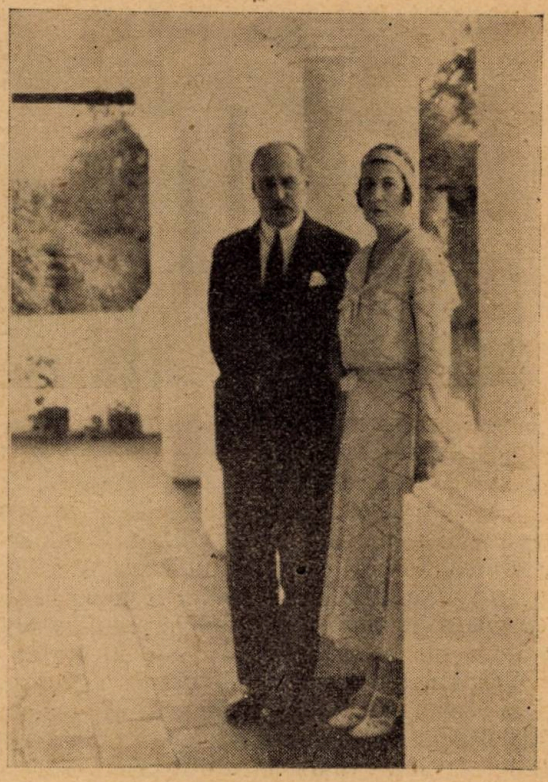

I. G. Duca şi dna în cerdacul casei dela Măldăreşti.

Erau prea puţini aceia, cari cunoşteau aceste locuri. Toată lumea credea că I. G. Duca avea o moşie întinsă la Măldăreşti, care îi aducea venite suficiente ca să ducă o vieaţă fără griji materiale. Adevărul era însă, că cele patru pogoane dela Măldăreşti nu-i dădeau fostului Preşedinte de consiliu nici măcar resursele necesare pentru acoperirea cheltuielilor de întreţinerea conacului In schimb cadrul pitoresc în care este aşezat conacul dela Măldăreşti îi procura lui I. G. Duca nenumărate momente plăcute de odihnă intelectuală şi de recreaţie sufletească. El iubea Măldăreştii poate mai mult decât alţii locurile lor de naştere, fiindcă aici era leagănul meditaţiilor sale.

I. G. Duca a murit sărac. Spiritul său superior şi subtil era emancipat de subt frământarea aspiraţiunilor de ordin material. De aceea pitorescul Măldăreştilor îl atrăgea mai mult decât orice alt lucru.

*

Intrai în comuna Măldăreşti printr'un şir de case albe, împodobite cu flori şi izolate între ele de grădini cu zarzări, cireşi şi corcoduşi. Lăsai la dreapta şcoala primară, pe frontispiciul căruia era eternizat numele „I. G. Duca" şi urcai până la conac.

Din strada principală pe la mijlocul satului, se formează spre stânga o fundătură între gardurile ce delimitează proprietatea I. G. Duca, iar la capătul fundăturii e o poartă neagră, sprijinită pe doi stâlpi de zid îmbrăcaţi în spoiala albă a varului, având deasupra lor o streşină largă de şindrilă. Aici e întrarea principală în curtea conacului.

Cum întrai, privirea tresaltă de impresia indicibilă a luminozităţii tabloului. Parcă mi s'ar fi ridicat din faţa ochilor mei insaţiabili o cortină ce ascundea o scenă pitoreas-

că dintr'o operetă cu subiect primăvăratec. Imi stârnii nemărginite senzaţii de plăcere întinderea netedă a unui covor de iarbă verde, ce acoperea pătratul simetric al curţii. In fund un gard de piatră, avansat de caleidoscopul zâmbitoarelor petunii şi a nenumăratelor flori multicolore, cari îşi expuneau placid petalele parfumate.

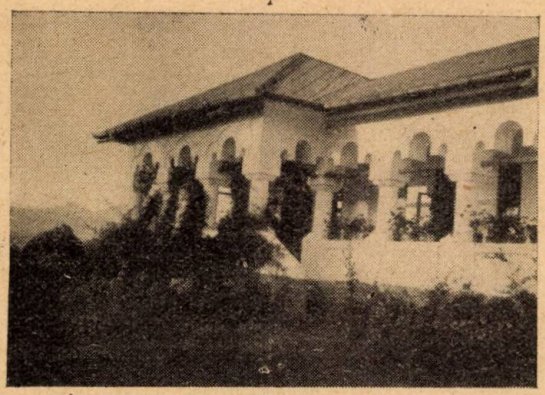

Conacul dela Măldăreşti unde îşi petrecea I. G. Duca vacanţele.

In stânga curţii se ridică faimoasa culă, vechie din 1827, străjuită la dreapta de trei salcâmi îmbătrâniţi, iar la stânga de o troiţă de lemn cu un aspect original şi specific regiunei care adăposteşte atâtea mânăstiri.

In dreapta curţii se găseşte o casă în stil românesc, îmbrăţişată de un cerdac cu o colonadă albă, de nuanţe variate, schimbându-şi coloritul din moment în moment, după cum se răsfrângeau zările ceriului siniliu subt unghiul mişcărilor solare. Proiecţiunile de lumină în zorile zilei reflectau pe ecranul alb al acestor coloane sumbre, cari se emancipau treptat şi evoluau până la amiazi ca să strălucească în plină trepidaţie luminoasă, ca apoi să treacă lent prin toată gama de metamorfoze coloristice, ajungând în orele de amurg să oglindească radierile minunatelor făşii crepusculare.

In dosul acestei case, care serveşte pentru locuinţă, se ascunde o grădiniţă discretă, cu atmosferă de intimitate familiară, îmbibată de mireasma care se degaja din frăgezimea florilor ce-o împodobesc. Aici venea I. G. Duca să petreacă ore întregi de meditaţii şi să-şi plimbe gândul prin ascunzişurile memoriei. In această grădiniţă îşi răscolea toate amintirile, le analiza, le cumpănea şi apoi le sintetiza într'un fir cronologic, ca a doua zi dimineaţa să le scrie în cartea memoriilor sale.

Oaspeţii totdeauna erau foarte bine primiţi la conacul dela Măldăreşti. Deşi la o distanţă de vreo patruzeci de kilometri de căile ferate, totuşi numărul prietenilor cari veneau să-l vadă pe I. G. Duca la Măldăreşti era foarte mare.

Cula din dreapta curţii era rezervată mosafirilor. Aici erau saloanele şi dormitoarele aranjate după confortul modern.

Când urcai scările culei, mă izbii o profundă impresie inspirată de atmosfera religioasă ce o dădea mulţimea icoanelor sfinte cari umpleau pereţii albi ai încăperilor. I. G. Duca era un pasionat colecţionar de astfel de icoane, pe cari le adunase mai ales din judeţul Vâlcea şi din diversele părţi ale Ardealului. El transformase cula aşa zicând într'un muzeu de icoane vechi, pictate pe lemn sau pe sticlă, şi scoase la iveală din eolţurile prăfuite ale bisericilor, unde stătu seră aruncate în părăsire.

La parterul culei erau sălile rezervate pentru sufragerie, la etajul întâiu un salon roşu drăguţ aranjat, cu o sobă străvechie şi cu o bibliotecă bine asortată pentru trebuinţele lunilor de vacanţă, iar în dreptul lui un dormitor negru strămoşesc. La etajul de sus erau

I. G. Duca şi dna în faţa Culei dela Măldăreşti.

dormitoarele în cari stăteau M. S. Regina Maria şi M. S. Regele Carol al II-lea, când veneau la Măldăreşti precum şi alte încăperi pentru oaspeţi, iar în faţa lor se deschidea o terasă cu vedere splendidă spre Buila. Pe această terasă, acoperită cu frumoase covoare româneşti şi mobilată cu largi fotolii, îşi petrecea I. G. Duca dimineţile, scriindu-şi memoriile. Păcat că nu şi le-a putut termina aceste memorii.

Stăteam aici cu mult regretatul I. G. Duca şi îl ascultam cum îşi deschidea sufletul cu toată sinceritatea, cum îşi evoca amintirile luptelor politice din trecut şi cum judeca evenimentele cari erau în curs de desvoltare. Am fi stat ore îndelungate în liniştea agreabilă şi reconfortantă a terasei, dacă gentileţa Doamnei Duca n'ar fi intervenit ca să ne invite în cerdacul de vis-à-vis.

Traversarăm curtea înverzită şi trecurăm în cerdac. De aici panorama ce se desfăşura în linistea atmosferică şi în seninătatea boltei cereşti era magnifică. Drept înainte era Valea Omului, dealungul căreia se lungeau majestos munţii Vâlcii, iar la stânga îşi înălţa culmea Măgura Slătioara. Admirând cu crescândă impresie lanţul de munţi învăluiţi în vestmântul verde al pădurilor de fag şi de mesteacăm la capătul drept al acestui lanţ ni se opri privirea asupra Builei de o formă plastică indescriptibil de frumoasă, ce stăpânea întreaga regiune dela o înălţime de 1250 de metri. Complexul muntuos ce decora orizontul era cu atât mai impozant şi mai încântător, cu cât îşi schimba mereu aspectul de nuanţe sub influenţa jocului de lumină pe care îl reflecta soarele. Coloritul cel mai frumos îl avea însă în lucoarea serii, când ziua îşi dădea duhul în chip de zări porfire, ce se lăsau sfios şi tot mai nebulos peste suprafaţa munţilor.

In acest ansamblu de tablouri pitoreşti şi cuceritoare îşi petrecea I. G. Duca vacanţele sale...

Cântece de seară

de Grigore Bugarin.

Vecernie

Tălăngile şi murmurul izvoarelor
au început vecernia de seară
şi codrii-şi pleacă fruntea pentru rugăciune...

Trec turmele păscând către poloşti...

Din văi se 'nalţă fumul de tămâie,
ţişnit din porii sbârciturilor de munţi.
Stânele au aprins focurile sfinte
şi doine plângătoare se preling din fluer
peste vârf de pisc...

Din deal coboare boarelină
cu meluşei sburdaţi şi mici,
de colo unul, altul d'ici,
în lână albă de lumină.

Cobor şi cântecele 'n şoapte
pe rază rece de amurg;
şi toate 'n nesfârşiri se recurg
şi se preling încet în noapte.

Izvonu 'n lungă dingănire
sfârşeşte seara cu un sărut
şi 'n noapte calmă l-am pierdut
şi s'a tot dus spre nesfârşire...

Cântec de izvon

Izvoanele vecerniei sună
peste tăceri adânci în sat,
amurgul serii s'a lăsat
din depărtări şi noapte bună.

Refren egocentric

Pe spinarea dealului se rostogoale soarele
şi-şi stinge sulitele de schintei în râu.
La poale jos, câmpia şi-a desvelit odoarele
de flori

să le stropească s'înţenia nopţii de mai târziu
cu rouă...
— In seara asta n'am un ban în buzunar
şi-i lună nouă...

Icoană veche

Seara s'a jucat odată
a zburdat
şi a vărsat
din găleată fermecată
peste cer şi peste noapte
drum de lapte. —

A ţesut din fir de aur
un covor de nori fugari
şi opreg din crengi de brad
şi cătrânţă împupită
din răstoaca adormită
între flori de nenufar
câte sfinte 'n calendar.

A cusut un ciupăgar
dintr'un cer stropit cu stele
joc de stele,
ochii mici ai dragii mele...

Cobor apele

Cobor apele în sat
să se culce 'n vadul morii.
Codrii-adorm în cântec lin.
Seara le-a ţesut linţoliu
din bănuţi şi pietre rare
şi-a mânat în depărtare
şi furtunile şi norii
să coboare 'n şopotit
apele din munţi.

Ciripesc părîele
la 'ntâlniri în scocuri;
munţii se 'ncălzesc la focuri
şi murmură-un vers făr' ritm
scuturându-şi brâele.

Văile ascund surîsuri
stelelor.
Ingeri mici se scaldă 'n râuri
şi în cântec legănat
mână apele în sat...

Somn

Luna s'a culcat de vreme
între fagi pirotiţi
ca nu ştiu ce curtezană
într'o mie de iubiţi.

Nu 'nţeleg un lucru:
cum de
pretutindeni
fagii moaţăe din crenge
parc'ar fi fagi de armindeni
puşi în poartă
ori parcă ar priveghia
o moartă.
. . . . . .

Codrul a cernit dolămi
a aprins pe cer vast
stele — lumănări
pentru veşnice cărări
pe-unde trec toţi răposaţii
a văzduhurilor vămi.

Amurg

Amurgu 'nchide gene lungi;
Amurgu - adoarme florile;
Amurgul culcă cerul clar
In pat de vis şi de cleştar.

Dorm apele în crou afund;
Dorm apele sub sălcii, dorm;
Dorm apele în pat de flori
In cânt de nevăzute viori.

Trec doinele prin sat cântând;
Trec doinele spre depărtări;
Trec doinele, foi verzi şi flori
Şi fete mândre 'n sărbători.

Se culcă floarea de cireş;
Se culcă îngerii în cer;
Se culcă 'n cerul de cleştar
Adâncă pace şi sfânt har.

10 Maiu

Ziua de 10 Maiu este poate cea mai splendidă dintre toate zilele mari cari împodobesc paginele istoriei noastre pline de fapte glorioase. La 10 Maiu 1866 s'a pus temelia Statului nostru şi dela această dată a pornit marele proces de închiegare naţională şi de contopire sufletească a Românilor. Prăznuirea anuală a acestei zile este pentru noi un fericit prilej de înălţare sufletească. Dacă în trecut înaintaşii noştrii sărbătoreau ziua de 10 Maiu cu bucuria gândului unei uniri desăvârşite, astăzi pentru noi această zi are o dublă însemnătate: aducem omagiu de recunoştiinţă vitejiei româneşti şi devotamente M. S. Regelui, care simbolizează toate eforturile naţionale din trecut şi speranţele din viitor.

Se cuvine ca în această zi de sărbătorească aducere aminte, să ne coborîm în adâncimile sufletului nostru şi să scoatem din focul dragostei de neam ce clocoteşte acolo, văpaia fierbinte a prinosului, pe care să o depunem la altarul ridicat de neamul românesc memoriei marilor săi luptători din acele vremuri de grele încercări naţionale.

Suntem fericiţi că la sărbătoarea zilei de zece Maiu putem să-i înălţăm cântece de preamărire lui Dumnezeu, care ne-a învrednicit să prăsnuim această zi istorică nu numai în taina sufletului nostru ca odinioară, ci în publică manifestare ca cetăţeni liberi ai României întregite.

Imnurile noastre de laudă se ridică prin toată gama vibraţiunilor de bucurie spre bolta cerească şi umple atmosfera celestă de armonioase melodii cântate pe lira unităţii noastre naţionale. Dar ecourile acestor melodii ne aduc pe aripile văzduhului glasurile duioase ce compun o adevărată simfonie a durerii fraţilor noştrii de peste hotare. Şoaptele acestor durepi devin tot mai impresionante, iar din misterile providenţei divine se aud refrenurile de aspiraţiuni ce animează într'un ritm de sentimente şi nădejdi naţionale viaţa Românilor din afară de graniţele ţării.

Văzduhul se luminează de licăririle ce scapără prin sursa inepuizabilă a speranţelor comune, iar la orizontul zilelor de mâine radiază razele soarelui de zece Maiu, cari prevestesc fericiri şi bucurii viitoare.

Avem astăzi o ţară frumoasă şi bogată, câştigată cu nenumărate jertfe şi stropită cu cele mai scumpe picături ale trudei româneşti, Avem un pământ strămoşesc sfinţit de sudoarea străbunilor noştrii, un pământ al cărui libertate şi unitate au fost pecetluite pe veci cu sânge de martiri şi eroi, avem un pământ în care iubirea a fost sădită cu lacrimi vărsate de mulţimea mamelor îndoliate, cari şi-au ridicat in inimele lor îndurerate un altar intim de rugăciune memoriei scumpe a celor ce şi-au dat viaţa pentru neam şi ţară.

In această zi de zece Maiu trebuie să ne dăm seama că cea mai sfântă datorie ne este să muncim din toate puterile la consolidarea ţării noastre întregite şi la desăvârşirea contopirii sufleteşti a tuturor cetăţenilor acestei ţări. Fără îndoială, trăim vremuri grele, dar conştiinţa noastră naţională trebue să treacă peste aceste consideraţiuni şi să se pună exclusiv în serviciul apărării şi întăririi României Mari, pe care am moştenit-o noi, generaţia de azi, prin testamentul scris veacuri dearândul de atâţia luptători naţionali şi semnat cu litere de sânge şi de foc pe altarul vitejiei româneşti dela Oituz şi dela Mărăşeşti.

Vom răspunde în faţa istoriei, iar umbra eroilor noştri ce zac sub aşternutul umed al câmpurilor de luptă ne va urmări cu blestem, dacă nu vom şti să păstrăm şi să consolidăm aceea moştenire nepreţuită, la a cărei făurire au lucrat sute de generaţii.

Zece Mai să nu aibă pentru noi numai însemnătatea unei zile mărete din istoria închiegării Statului nostru, ci să fie în primul rând ziua sfântă a conştiinţei naţionale, în care fiecare român să-şi examineze conştiinţa dacă şi-a îndeplinit datoria faţă de neam şi faţă de dinastie.

Aurel Cosma junior.

Rostul cărţii.

Să vorbeşte de carte, de utilitatea cititului, de bunul şi sincerul prieten pe care-l poţi găsi în ori ce moment în paginile unui volum, să scrii despre

nevoia imperioasă de a îndruma pe toţi spre o cultură temeinică care să le permită să privească şi să judece printr'o prismă indeformabilă, toate aspectele vieţii publice, ar părea ceva bizar şi superfluu într'un secol căruia-i place să fie numit prin excelenţă veacul culturii sau al cărţii,

Şi totuşi e necesar s'o facem, e necesar să repetăm în ori ce ocaziune, în ori ce moment, că fără carte, fără beneficiile reale ale unei serioase pregătiri intelectuale, fără radicala stârpire a analfabetismului, o naţiune nu se mai poate susţine în concertul popoarelor civilizate.

Şi acesta pentru simplul motiv că veacul culturii e în acelaş timp şi secolul sportului, pentru că în epoca în care activitatea din laboratorii devine din ce în ce mai anemică, populaţia spectatoare din arene creşte, pentru că în acelaş moment în care producţia umanistă apare cu vizibile caractere de mediocritate, publicaţiile pornografice sau în general imorale trăesc şi se desvoltă în plin.

Cartea bună, cartea sănătoasă, cartea plină de învăţăminte, este aceea care ne trebue, este aceea pe care o dorim, este aceea pe care o aşteptăm şi tocmai ea întârzie să ne sosească, să-şi facă apariţia.

Din această cauză epoca în care trăim, este insuficient de clară, este o epocă în care titlul acţiunii nu trădează esenţa reală a fondului.

Ar fi desigur o regretabilă omisiune din partea noastră, dacă n'am aminti în această discuţiune de eforturile dificile şi permanente pe cari le depun atâţia conducători ai noştri în frunte cu adevăratul şi convinsul nostru Rege al culturii pentru intensificarea cititului şi ridicarea nivelului cultural al poporului.

Ar fi o inechitate din partea noastră dacă în haosul atâtor formule ce îşi pretind suprematia diriguitoare, n'am spune că există şi se afirmă din ce în ce mai pronunţat, un adevărat curent cultural.

Suntem însă la început. Ziua de mâine ne cere mai mult şi de aceea ca bun fiu al ţării şi ca bătrân soldat ce lupt de 25 de ani în tranşeele culturii, să-mi fie permis în „săptămâna cărţii" să adresez urarea sinceră ce o fac neamului meu şi anume să-i văd fii la carte tot atât de bravi şi îndrăgiţi de muncă, cum s'au valorificat a fi în slujba sporturilor.

St. Vlădescu

Preş. „Federaţiei generale a Presei din Provincie"

CREZ

pentru cartea românească

de **Miron Suru.**

Cred în carte, în puterea ei de a te înălţa, de a te ridica mai sus spre zări neatinse, spre ţărmurile de dincolo, „de peste veac".

Cred în abecedarul pe care am silabisit şi mi-a dat lumina cea adevărată. Cred în pozele lui pline de culori şi linii care m'au învăţat să-mi pot opri privirile, să văd în natură frumuseţea şi culoarea florilor, anatomia şi structura tuturor vietăţilor, măreţia peisagiilor şi mai ales să observ situaţii, să înţeleg mişcarea.

Cred în cărţile mele de cetire din clasele primare care m'au învăţat istoria, religia, intuiţia şi m'au obişnuit cu luminile din versul lui Alecsandri şi Coşbuc sau cu seninătatea din proza lui Creangă şi Delavrancea.

Cred în cărţile de limba română din liceu care m'au dus mai departe pe drum drept şi însorit de puterea magică a cuvântului din poezia lui Eminescu, Vlahuţă, Cerna, Iosif, şi de imaginea vie şi povestirea fermecată a lui Slavici, Duiliu Zamfirescu, Gârleanu, Brătescu-Voineşti, Hogaş şi Sadoveanu.

Cred în paginile lui Caragiale care m'a învăţat să râd şi totdeodată să cunosc ridicolul şi prostia.

Cred în primele cărţi de literatură pe care le-am cetit pentrucă în ele am descoperit mai mult decât lumea, am descoperit prietenul cel mai bun, mai sincer, mai cinstit dintre toţi.

Cred în operele complecte ale clasicilor pentru dragostea şi devotamentul cu cari au stat lângă mine în clasa cincea, când m'au lăsat să-i cunosc, să le spun pe nume, să-le fac observaţii despre ceeace îmi place şi ceeace nu-mi place.

Cred în cartea de versuri în rima şi ritmul plin de farmec, în muzica lor, singura pe care o pricep. Cred deci în simfoniile, sonatele şi capriciile lui Minulescu, în culorile lui Bacovia, în jocul lui Arghezi, în teoremele lui Ion Barbu, în peisajul şi cântecele lui Nichifor Crainic.

Cred în cartea de proză unde descoperi şi începi să cunoşti oameni, suflete privelişti şi ţări imaginare, frumuseţi de aici şi de dincolo, lumea întreagă la un loc. Cred în puterea din tocul ţinut de mâna lui Liviu Rebreanu, în sensibilitatea sufletească a lui Camil Petrescu, în imaginele de poezie a vieţii din paginele lui Ionel Teodoreanu, în dinamismul şi variaţia din opera lui Cezar Petrescu.

Cred în cartea de studiu, critică şi informaţie care vrea să lumineze, să lămurească şi să completeze lectura noastră. Cred în scrisul corect şi aristocrat a lui Titu Maiorescu, în informaţia şi judecata modestă dar plină de virtuţi a lui Ilarie Chendi, în paginele de observaţii şi interpretări adevărate din studiile lui Gherea, în frumuseţea gândirii lui Ibrăileanu şi în ţinuta distinsă a operei lui Paul Zarifopol.

Cred în carte pentrucă în ea am găsit o nouă bucurie, aceea de a o avea foarte aproape, de a o face cu mâna mea.

Cred în zeţarul care îi culege literele şi le aranjează una lângă alta cu dibăcia meşteşugarului şi gustul artistului adevărat în hârtia ei mătăsoasă, fină; în maşinistul care potriveşte să iasă bine tipărită; în legătorul care îi coase coa-

lele trainic, îi pune scoarţe şi o poleieşte cu aur. Cred în ilustraţiile din interior şi în coperta ei desenată. Cred deci în tehnica, cărţii, una din cele mai frumoase şi plăcute dintre arte. Cred în gustul lui Grant, în linia lui simplă la exagerare, inedită, originală. Cred în penita lui Mac Constantinescu, în umbrele şi literele lui Mircea Şeptilici, în zaţul şi mâna de artist tipograf a lui Virgil Molin.

Cred în librar, în editor şi în toţi acei cari ajută răspândirea cărţii pentrucă sunt misionarii unei idei înalte, care cere nenumărate jertfe şi sacrificii până să ajungă la finala biruinţă.

In sfârşit cred în bucuria clipei în care m'am descoperit foarte aproape de această frumoasă viaţă a cărţii.

Cred în timpul petrecut pe băncile claselor VI. C) şi VII. B) la Sfântul Sava, în redacţia revistei colegiului, lângă rafturile librăriei tatălui meu şi lângă teascurile tipografiei Cărţilor Bisericeşti.

Mai, 1936.

„Luna Bucureştilor"

Iată o iniţiativă fericită şi ca orice iniţiativă fericită va rămâne, spre a sărbători an cu an, pe teme mereu diferite, desvoltarea Capitalei României Mari, realizările înfăptuite, programele de viitor.

Acesta ar fi primul aspect al minunatei idei a d-lui Al. Donescu, harnicul primar general al Municipiului Bucureşti.

Dar mai este şi un al doilea aspect, pe care, oraşele mari — şi printre ele Timişoara, cel mai frumos şi mai viu oraş după Capitala ţărei, — ar trebui să-l cerceteze deaproape şi să-l a lopte.

Şi anume: înviorarea comerţului, prin uşurinţele ce se dau pe C. F. R. — uşurinţe cari isp'tesc vizitatorii şi-i aduc în număr important.

Sunt unele cifre statistice pentru Bucureşti, cu adevărat impresionante.

In anul trecut, primul an al „Lunei Bucureştilor", Capitala a înregistrat un plus de circa 800 mii de vizitatori.

Cu toate enormele reduceri pe căile ferate, 50 şi 75 la sută, C. F. R. a încasat triplu ca în lunile respective din anii precedenţi, — ceeace înseamnă imensul spor de vizitatori.

Restaurantele au fost pline, hotelurile idem, iar magazinele de tot felul au simţit, la cassă, diferenţe foarte sensibile.

In concluzie, soldul creditor al „Lunei Bucureştilor" 1935, a fost, însumând toate domeniile de activitate, aproape 4 miliarde lei, — sumă de reţinut în aceste vremuri de depresiune financiară şi economică.

* * *

Anul acesta, cazul „Lunei Bucureştilor", urmând linia evolutivă,prezintă un cadru de proporţii grandioase.

Mai întâi subliniem caracterul internaţional al expoziţiei.

Iugoslavia şi Cehoslovacia, ţările aliate cari împreună cu noi alcătuesc Mica Înţelegere, au avut pavilioanele lor de turism şi vizitatorii lor.

Trebuia şi trebuie ca alianţele politice să se consolideze pe teren, printr'o cunoaştere reciprocă şi printr'o preţuire reciprocă a frumuseţilor fiecăruia din cele trei State.

In al doilea rând, „Luna Bucureştilor", a deschis Capitalei o nouă — cea mai splendidă — parte a oraşului.

Există o poziţiune pe care nici un oraş din Europa n'o are.

Lacurile asanate cu două sute hectare formează parcul naţional, ce poartă numele, scump tuturor, al Regelui nostru.

25 de ani — cum a observat cu spiritul lui limpede Suveranul — au trebuit să treacă din ziua când s'a dat această destinaţie terenului, pentru ca, într'un singur an, atunci când ai un primar de elită şi priceput, ca Dl. Donescu, parcul să se înceapă efectiv, spre a da Capitalei cea mai superbă podoabă a ei.

Aşezată pe marginea lacului, luminată noaptea feeric printr'un joc de lumini de proporţii necunoscute la noi, expoziţia „Luna Bucureştilor" merită să fie văzută nu numai datorită locului şi documentelor ori obiectelor expuse, dar şi a perspectivelor ce ea deschide viitorului apropiat.

Adăugaţi, această minunată realizare a satului românesc — o aşezare definitivă — cu locuinţe şi biserici şi hanuri, nu imitate ci demontate şi aduse real pentru a înfăţişa toate aspectele regionale ale satului românesc, din toate părţile ţărei, dela sud, nord, răsărit şi apus, — cu oamenii şi cu obiectele ce au însufleţit-o acolo.

In asemenea condiţiuni, nu-i de mirare învazia spre Capitala ţărei şi satisfacţia completă a celor ce au vizitat expoziţia.

„Luna Bucureştilor" a întrat în tradiţie şi va fi marele eveniment al anului.

Oraşele ţărei şi îndeosebi Timişoara, — să ia pildă.

Ion Totu

Sărbătoarea cântecului românesc

După Rusalii, la 13 şi 14 Iunie a. c. capitala Banatului va primi peste zece mii de cântăreţi bănăţeni, cari vor fi concentraţi de »*Asociaţia corurilor şi fanfarelor române din Banat*«, pentru organizarea »*cântecului românesc*«. Zece mii de cântăreţi, cei mai buni din miile de cântăreţi ai Banatului, se vor prezenta la Timişoara în costumele lor de ţărani paori, orăşeni, meseriaşi şi minieri, pentru a demonstra prin cântecele lor, executate în massă şi în diferite concerte singuratice că „tăt Bănatu-i fruncea".

Va fi prima concentrare impozantă pe care Banatul o încearcă în sens colectiv muzical şi pentru o selecţionare a celor mai bune coruri din valea Cărăşului, plaiurilor din Severin şi de pe pusta Timiş-Torontalului. Astfel în zilele de 13 şi 14 Iunie vom avea fericitul prilej de a asalta sub cerul liber, coruri în masă, dirijate pe judeţe şi pe provincie, cum şi emulările generale, împărţite pe 2 categorii de coruri mixte şi bărbăteşti.

Dela aceste serbări nu vor lipsi nici fanfarele şi tarafurile specifice bănăţene.

In mişcarea federală a corurilor din statele apusene şi mai ales la corurile germane, *cântecul în masă* este un suprem ţel. Cântecul colectiv şi-a ajuns maximul de interpretare în grandioasa manifestare a corurilor germane, dela 1928, din prilejul comemorării compozitorului Franz Schubert, la Viena. Tehnica unei organizări moderne, la care s'a lucrat intensiv de toate corurile germane din Europa şi o parte din corurile germane, existente în Statele Unite, a desvăluit proporţii uriaşe, de ansamblu vocal, nebănuite până atunci. La Viena, la Hala cântăreţilor (Sengerhalle), amenajată în Prater, s'a concentrat peste 80 de mii de cântăreţi, (coruri bărbăteşti) cari sub bagheta unui singur dirijor au executat, într'o tehnică surprinzătoare, cele mai dificile cântece ale compozitorului comemorat. O interpretare subtilă. Această concentrare n-a fost o demonstraţie a unei armate de cântăreţi, ci un rod al unei munci de zeci de ani, străduinţi îndepărtate, pornite dela un număr restrâns de coruri, cari proporţional cu capacitatea lor muzicală, de percepere şi desfăşurare a cântecului colectiv au ajuns la formidabilul ansamblu din 1928.

Pe urmele experienţelor corurilor germane şi-a luat avânt şi „Asociaţia corurilor şi fanfarelor rom. din Banat", care încă pe timpul regretatului maestru *Ion Vidu*, a concentrat sute de cântăreţi la diferitele emulări organizate la Chizătău, Lugoj, Oraviţa şi Timişoara.

Prin sistemul descentralizării, pe care Asociaţia bănăţeană l-a adaptat de vre-o 2 ani încoace, prin diferitele emulări parţiale, ţinute în centrele cercurilor muzicale din cele 3 judeţe, s'a ajuns deja la un ansamblu de coruri în mase, acceptabil, ca intonaţie şi ritm. Corurile bănăţene, în mersul lor melodic, nu distonează armoniile cântecelor şi ţin în măsură suficientă, ritmul. Iată prima condiţie pentru a face un salt în ce priveşte cântarea în masse, dela sute, la mii de cântăreţi. Bineînţeles la reuşita acestei experienţe contribue şi piesele executate, cari sunt marşuri naţionale.

In sensul acesta — sper, că vom obţine un ansamblu unitar în desfăşurare de melodii şi ritmuri, premergător adevăratelor interpretări colective de coruri româneşti.

Singura greşeală rezidă încă în stridenţele sopranului dela ţară, pentru ce — pe viitor-preferim, într'u dobândirea interpretărilor desăvârşite, corurile de bărbaţi.

Astfel, serbarea cântecului românesc dela Timişoara va fi eveniment muzical pentru mişcarea corală românească şi, ceeace e mai îmbucurător, va fi un pas hotărâtor pentru înfiinţarea cât mai urgentă a *federaţiei* corurilor române din România. întregită.

Filaret Barbu

CRONICA LITERARĂ

Proza scriitoarei Dridri Goroiţă, prezintă două faze distincte: Schiţele din

din „Miresme din Bănat" au în structura lor pe lângă gingăşia şi feminitatea unui stil ales, coloratura localismului, expresia unei vieţi autentic româno bănăţeană, descrisă cu multă vervă scriitoricească, acea atmosferă inedită de farmec rural care a creiat specificul civilizatoriu din Bănat şi a creiat structura sufletească a unui popor bun şi blând ca pâinea lui Dumnezeu. S'au aruncat atâtea epitete pe spinarea românului bănăţan până ce s'a falsificat realitatea ce-o prezintă el. Stăpânii de odinioară ni-au considerat brute puturoase, cu toate că ştiau perfect de bine că Bănatul e grânarul existenţei lor atât economiceşte cât şi spiritualiceşte. Munca noastră a ridicat palate în Budapesta şi arta noastră a ridicat pe aripi de doină acea aşa zisă muzică populară ungurească. Şi de ce? De ce nu s'au utilizat aceste izvoare energetice pentru ridicarea specificului local despre care pomenim adesea şi care-i combătut cu rea credinţă, că ar strica structura sufletească a Românilor? Răspunsul e net: Pentrucă am fost subjugaţi, oribil de subjugaţi. Azi nu mai suntem subjugaţi, dar trăim sub tortura unor păreri extrem de greşite venite dinlăuntrul ţării.

Şi mai e o pacoste:

Cetind scrierile dnei Dridri Goroniţă, am calculat dimensiunile expresiei „Bănatu-i fruncea" şi le-am văzut enorme din punct de vedere social, raportate la vremile de odinioară. Căutând să le transpun azi, aceste dimensiuni au scăzut până la deridere. De ce oare? Socotim că nu-i greşală dacă afirmăm că azi Bănatul românesc nu mai seamănă cu cel de odinioară. Corcirea intelectualului bănăţan, care înainte căuta înţelepciune în specificul românesc din sate şi-l aplica condiţionalului politic, creind indisolubila structură organică a acelui care a fost „partidul naţional" — iată cauza. Politicul în senzul actual nu diferă cu nimic de politicul prezentat de Caragiale şi fiind o plagă ori boală molipsitoare, s'a lăţit ca oricare altă boală, cu atât mai vârtos că tinde spre procopseală. Că acest politic s'a corcit, mentalitatea intelectualului bănăţan de azi, care nu mai este un conducător spiritual al satelor ci un oarecare nădrăgar mincinos şi pudrat.

Dacă am pututvedea aceste realităţi, cunoscute dealtfel, cetind schiţele dnei Dridri Goroniţă, înseamnă că vremile de odinioară au fost descrise cu multă intuiţie.

O altă fază în desvoltarea literară a dnei Dridri Goroniţă, o formează *miniaturile*, cetite de mine în unele reviste locale şi mai ales în săptămânalul „Fruncea", descrise cu atâta frumuseţe încât sunt ridicate până la valoarea de poeme în proză. Construcţia propoziţiunii e model de limbă românească. Imaginile nu se imprimă cu ajutorul simbolismului abuziv destul de frequent în literatura de azi, ci rămân încadrate în icoana unui stil clar, construit din cuvintele de valoare românească, fără exces de neologism.

Aceste miniaturi trebuesc date ca model de limbă, în manualele şcoalelor.

M. A. R. Dan: insula Ada-Kaleh

Epigramistul „Drăcoveniilor" şi a „Epigramelor" recentul membru al P. E N. Clubului e un înfrăţit cu imenzitatea mării, ca unul ce o adoră şi pentrucă e nevoit să trăiască pe malurile canalului Bega, şi-o menţine în veşnică apropiere cu gândul. In perfectă echilibrare a scris „Insula Ada Kaleh", de pe Dunăre. Trebue să afirmăm că această carte e existenţa unei realităţi: M. Ar. Dan e *scriitor* şi prin volumul său „Insula Ada Kaleh", spiritualul preşedinte al cenaclului literar „Altarul Cărţii", nu a determinat cu nimic prestigiul său de vlguros epigramist. In această prezentare a insulei Ada Kaleh, se împleteşte un humor, cu tăiş ascuţit, cu descrieri minunate, dovedindu-se că dl M. Ar. Dan e un scriitor în deplinătatea valorii sale.

„Insula Ada Kaleh" nu are nimic comun cu şalvericul orientalism, galben ca romantismul acestei vieţi, ori de un roşu soios ca un fes vechi. Aici, scriitorul a adus nota originalităţii sale, a scris cu verva-i caracteristică şi a dat o carte de netăgăduită valoare.

In săptămâna cărţii va fi expusă în vitrine.

Gh. Atanasiu: Insemnările unui monografist.

Din bunăvoinţa autorului, am putut savura câteva pagini de manuscris şi am constatat că teza regionalismului cultural, este o realitate ce trebue să ne preocupe îndeaproape. Iată cum se pune problema:

Cunoaşterea specificului românesc din Banat, definirea localismului cu tot complexul lui social, pătrunderea psihologiei poporului de aici, sunt tot atâtea puncte de reper a căror atingere se face cu destulă anevoinţă şi trudă. Dl Atanasiu, în decursul activităţi sale monografiste pe întreg cuprinsul Bănatului ca esmis al „Institutului Social Banat Crişana', a avut prilejul să cunoască datina şi viaţa românilor bănăţeni. Ca rezultat, a încopciat în închieturile unei totalităţi organice şi sistematice, tot specificul local, psihologia ţăranului, tendinţa lui de emancipare, nu prin împrumut de civilizaţie străină, ci prin evoluarea specificului său, până la înălţimile civilizaţiei. E revoltat că-l împiedecă actuale condiţii sociale, că viaţa lui economică trebuie să stagneze, că-i neînţeles de însăşi pătura intelectuală ieşită din bezna primitivităţii rurale şi aciuită la oraşe, de unde nu se încumetă să privească înapoi la baştină.

In manuscrisul volumului „Insemnările unui monografist", am cetit realităţi adânc pătrunse de autor. Oscilaţia între roman şi reportaj se face cu intenţie, pentrucă „Insemnările unui monografist" au menire deosebită: Aici se străbate până dincolo atât de actuala problemă a decadenţii bănăţene.

Cartea aceasta, desvoltă teza regionalismului cultural, prin aceea că obligă descrierea problemelor similare şi în celelalte regiuni, desvălue valoarea sufletului românesc din satul bănăţean, tinde să emuleze cu ori care altă operă în acest gen, de ori unde ar fi, — şi o contribuţie puternică, pentru creierea unei opinii favorabile existenţei specificului c ltural şi de civilizaţie, autentic românesc.

Grigore Bugarin.

Cronica cărţii

Mircea Damian: Deacurmezişul (roman); *Al. O. Teodoreanu*: Tămâie şi Otravă; *C. Manolache:* Sfânta dreptate (roman); *Octav Dessila*: Cartea cu minciuni.

O carte scrisă de d. *Mircea Damian* se bucură întotdeauna de un real succes de librărie iar cititorul încearcă o adevărată bucurie, atunci când întâlneşte în decursul lecturei, personagii ce ştiu să despice în două vitrigia vremurilor. Atitudinea şi mentalitatea eroilor, din lucrările d. Mircea Damian, ce nu glumesc cu viaţa şi o făuresc după dorinţa lor place cititorilor.

Pare-mi-se că am abuzat prea mult de buna-voinţa cititorilor şi le am dat acele dulcegări, împestriţate de pesimism, cu eroi rataţi, învinşi, stăpâniţi şi ameţiţi de acea atmosferă de îngenunchere, ajunsă până la sinucidere. Eroi înfrânţi de laşitatea lor, de silă şi lenea de-aşi încorda voinţa. Eroi ce mor învinşi de tembelismul lor.

In romanul „Deacurmezişul" găsim eroul care cu îndârjire se desprinde din carapacea orânduelilor lumeşti, nepotrivită cu firea lui clocotitoare, care-l' mâna spre alte limanuri, spre alte orizonturi. Nu-l poate îngenunchia nici imprejurările ce i se ivesc drept obstacole, nu-l poate opri pe loc, nici bucuria unui traiu liniştit şi asigurat şi-şi urmează chemarea, îndurând foame, lipsuri şi gonit de poliţie, numai ca să-şi găsească în lume, locul ce i se potriveşte firei sale

Marin Dogaru fuge de acasă de când era chiar elev la liceu şi de unde este eliminat. Mai târziu, un post de învăţător suplinitor îi asigură o pâine, dar făcut atent de revizorul şcolar, că nu-şi îndeplineşte conştiincios misiunea, pleacă din sat, cu bucuria unui evadat. Foamea îl mână în oraşul D. unde se angajează redactor la o foaie săptămânală. Acum are masă, odihnă şi îmbrăcămintea asigurată. Işi face cunoştinţe şi pătrunde în cercul notabilităţilor. Pentru firea sa era prea mic orăşelul de provincie, iar simţământul său de dreptate, nu poate fi aşa uşor stăpânit. Intră în joc „doamne" din lumea mare (care-l adorau) apoi prostia unor domni şi scandalul e gata. Dogarul părăseşte oraşul cu aceaşi bucurie de eliberare. După multe peripeţii, după zile întregi îndurate de foame, ajunge la Bucureşti, unde încetul cu încetul îşi cucereşte locul, pe care-l merită în lumea literilor şi pe care l-a urmărit atâta.

Aceaste este acţiunea romanului. Marin Dogaru înfruntă viaţa, hohotind de bucurie, la fiecare popas dar urmărindu şi steaua cu înverşunare satanică. Nimic şi nimeni nu-l poate opri pe loc. Se desprinde cu uşurinţă din încleştarea vieţii şi se

frânge cu mult curaj, toate începuturile ce-i puteau aduce o viaţă tihnită.

Stilul dlui Mircea Damian e lipsit de acele imagini subtile ce opresc în loc, nu numai pe cititor, dar însăşi acţiunea romanului. E uşor, simplu şi pătrunde cu iuşinţă în adâncul sufletului omenesc. In romanul „Deacurmezişul" sunt câteva portrete ale scriitorilor noştri cunoscuţi, redate cu o adevărată măestrie stilistică, ce se remarcă prin simplicitate şi intuiţie. Iată câteva:

Bacovia:

... Slab, adus de spate, mustaţa tunsă, ochi albaştri şi expresivi, fruntea largă. Şedea pe scaun neclintit, cu palmele pe genunchi. Când îi vorbeai ţi se uita în ochi şi zâmbia aproape într'una, un zâmbet care dacă n'ar fi fost cu totul străin, ţi-ar fi făcut impresia că e politicos, cam rece şi cu desăvârşire stupid, ca orice zâmbet de circumstanţă. Uneori râdea de unul singur ...

Camil Petrescu

avea un cap de copil precoce, ochi albaştri, fruntea largă, buze subţiri. O faţă care se mişcă de la o secundă la alta, juca parcă şi-i jucau şi ochii. Peste seninul lor albastru trecea ca o umbră, pe urmă o lumină mare şi largă îi limpezea ca două lacrimi. Când se agită — şi se agită întotdeauna — gesticula cu mâinile şi picioarele, cu trupul. Juca în loc ca un câine legat, ochii lui astfel blânzi, căpătau culori tari de oţel. Ridica amândouă mâinile odată, cu palmele întinse de parcă lopăta, bătând asfaltul şi întorcându-se pe loc, jumătate la stânga, jumătate la dreapta...

Crevedia

Scund şi cu ochelari, avea un cap mic şi pieptănat, o faţă veşnic în panică. Din cauză că era cam scund, probabil, avea o ţinută forţată; călca rar şi înţepenit, ca un compas. Altfel, foarte de treabă, foarte de talent şi de caracter, scriitorul acesta, care în relaţiile de toate zilele, nu era niciodată natural. Dar nici îngâmfat.

Portretele de mai sus — la care am putea adăuga şi a celorlalţi eroi — prin sinceritatea lor place şi au darul că nu supără pe nimeni.

D. Mircea Damian a scris o carte bună. Deacurmezişul va fi una din puţinile cărţi, care va fi cetită şi de urmaşii noştri. pe care aş recomanda-o de pe acum tuturor acelora, ce n'au curajul să se răstească la viaţă: *Ţi-arăt eu ţie!*

*

Dl. Al. O. Teodoreanu ne-a dat o carte cu bucăţi fragmentare, ce desprindem din rânduri o ironie fină şi care se citeşte cu multă plăcere. Sunt lucruri şi fapte ce le întâlnim zilnic în calea noastră, pecetluite de caraghioslâcul timpului. Cetind lucrarea dlui Al. O. Teodoreanu îţi readuci aminte de timpurile cu oameni paşnici, cu preocupări intelectuale şi cu acea dragoste de viaţă patriahală. E poate un regret îndreptăţit, pe care dl. Al. O. Teodoreanu ţi-l şopteşte la ureche, fluturându-ţi ironia biciuitoare pentru timpurile şi mentalitatea de azi.

Lucrarea începe cu biografia lui Lyautey ajuns la 39 de ani Şef de Stat Major şi Preşedinte General al Marocului. E exemplu de muncă, de persistenţă şi de credinţă într'un ideal, pe care şi-l îndeplineşte.

„După douăzeci de ani" o frântură de mărturisire de credinţă pentra amica Franţa, cu îndemnul să fim pregătiţi, luând în zeflemea pe *„Pacifistul Român"* care se rătăceşte în teorii şi aberaţiuni.

De remarcat este bucata „Cămin" unde a dispărut farmecul de altă dată, pentrucă toţi îşi *trăesc viaţa separat* aidoma unori *actori ce se îmbracă* şi *se grimează pentru spectacol*, ca *piesa să se joace aiurea*.

Urmează apoi, delicioasele bucăţi, pline de ironie, printre care amintim: *Stai, că sare!; Democraţi şi oligarhi; Ţi-o spun eu! Mahalaua* etc.

Dl. Al. Teodoreanu îşi termină lucrarea cu câteva fabule, misive, epigrame şi cuvântări. Cuvântul serios nu lipseşte şi tocmai când crezi că se abuzează de dânsul, răsare biciuirea şi gluma care îndulceşte usturimea. E meşteşugul dlui Al. O. Teodoreanu de-aţi descreţi fruntea şi aţi procura câteva clipe de gândire — într'o formă uşoară — pentru viaţă care e făcută să fie trăită, cu mai multă seriozitate.

*

Dl. *C. Manolache* ne-a dat un roman de dogmă morală.

„Sfânta dreptate" iţi lasă în suflet, umbra unui regret, pentru oamenii ce nu înţeleg timpurile şi se înşeală unii pe alţii. Căutând dreptatea sfântă, uită de legile omeneşti cari trebuesc respectate şi care pot aduce oricând o fărâmă de dreptate, atunci când oamenii le înţeleg şi le aplică conştiincios. Parcă ar vrea să ne spună autorul, că orice formă socială a societăţii e bună, când oamenii se înţeleg, se iubesc între dânsii şi respectă cu-

vântul pus în legile lor. Răul, durerea şi nedreptatea au venit întotdeauna dela oameni. Timpul cu organizarea lui socială n'a fost vinovat. Deci, sfânta dreptate n'o găsim în aberaţiuni şi răscoale cu sânge. Sfânta dreptate o găsim în sufletele noastre, în înţelegerea şi iubirea ce-o avem pentru semenul nostru. Pe sfânta dreptate ne-o putem apăra cu legi omeneşti, pe care noi însăşi le făurim. Dl. C. Manolache care este şi un cunoscut jurist militar a reuşit în romanul său ,Sfânta dreptate să ne dea posibilitatea ca din fiecare rând, să desprindem îndemnul, „iubirea pentru aproapelea" de care uităm mai întotdeauna.

Ocnaşul Tudose Leahu este victima răutăţii omeneşti. A semenilor săi cari n'au ştiut să-i canalizeze râsvrătirea sa pentru dreptate, n'au aplecat urechea ca să-i înţeleagă mai bine cuvintele îndurerată şi a vigleşugului omenesc, care a făurit din iubirea sa pentru adevăr, unaltă pentru scopurile lor revoluţionare.

Romanul „Sfânta dreptate" trebue citit căci despică vălul pentru un adevăr, pe care mulţimea şi conducătorii de multe ori îl mistifică în frământări înutile şi uită că mai multă iubire şi înţelegere ar face viaţa bună pentru toţi.

*

Dl. *Octav Dessila* ne scrie de astă dată o carte cu subiecte din lumea scriitorilor. Ridică vălul, descoperind fragmentar aspecte din viaţa acelor ce n'au astâmpăr şi-şi *pierd* vremea scriind.

Parcă, împreună cu d. Octav Dessilă se întreabă şi cititorul de ce-o fi scriind oamenii aceştia? Şi cu câtă patimă şi câte sacrificii, până ajung să-şi câştige un locuşor în scrisul românesc. Fac de streajă la „Capşa" pândind maeştrii scrisului, se chinuesc nopţi întregi prin redacţiile ziarelor drept corectori, iau interviewuri, strecoară câte o poezie şi apoi scot volumul. De aici începe lupta. O critică bună, un premiu, membru în S. S. R., candidat la premiul naţional, o traducere într'o limbă străină, un interview ca să-şi mai amintească lumea de dânsul şi în sfârşit după bucurii şi necazuri sfârşitul fatal cu lacrimi şi discursuri şi cu chiria poate, neplătită. *„Cartea cu minciuni"* lucrarea dlui Octav Dessila se citeşte cu multă plăcere şi aşi recomanda-o nababilor vieţii noastre sociale, ca să gândească că atunci când citesc o carte, au în mâinile lor, o fărâmă din viaţă scriitorului şi că această viaţă trebue înţeleasă şi preţuită.

Gh. Atanasiu.

NOTE

Diodor Dure

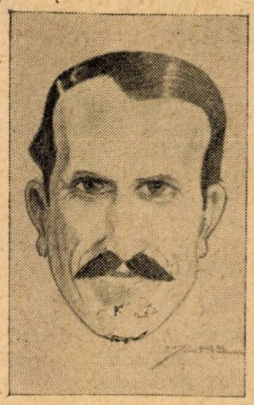

Diodor Dure autoportret

este unul dintre cei mai talentaţi caricaturişti ai tinerei noastre generaţii, cari au cules succese strălucite dincolo de frontierele ţării. Caricaturile lui şi azi mai împodobesc pereţii „Bavariei" dela Geneva, unde îşi au expuse cei mai renumiţi artişti ai lumii creaţiile lor satirice cu subiect din viaţa diplomatică dela Societatea Naţiunilor. Ministrul nostru de afaceri străine, dl Nicolae Titulescu, este văzut de ochiul caricaturistului Dure sub diferite aspecte, dintre cari unele au apărut şi în presa americană şi engleză.

Artistul Diodor Dure este bănăţean. S'a născut la 6 Iunie 1901 în Băile-Herculane. Tatăl său, Constantin Dure, a fost protopop în Orşova dela 1912 până în 1932, iar de atunci funcţionează ca profesor la liceul din Lugoj. Mama sa, Cornelia Taniac, este de origine din Bucovina.

Diodor Dure şi-a făcut studiile primare în Mehadia, apoi patru clase secundare la Şcoala medie civilă din Orşova, iar cele superioare la liceul real din Vârşeţ, trecând examenul de maturitate la „Liceul Diaconovici Loga" din Timişoara în prima serie a examenelor ce s'au ţinut sub stăpânirea românească (1919—20). Academia de arte frumoase a făcut-o la Praga şi Londra, unde a terminat-o în 1924. Întorcându-se în ţară a desemnat la revista umoristică „Scorpionul" din Lugoj. După dispariţia acestei reviste, Diodor Dure scoate în Lugoj o altă publicaţie satirică „Bagajul Banatului", care era supranumit „puiul Scorpionului" şi care a apărut de 2 ori pe lună timp de doi ani (1929—30). In acest interval organizează începând din 1926 expoziţii anuale în diferite oraşe, cea din Timişoara având loc în 1929. In vara anului 1930 a plecat la Ragusa, unde a stat două luni făcând caricaturi şi peisagii. De aici s'a dus în Elveţia, la Geneva şi Lausanne, unde a stat vreo doi ani şi jumătate. De acolo a plecat în vacanţe prin Franţa şi Germania. La Geneva a funcţionat ca corespondent şi caricaturist al marilor ziare engleze şi americane, lucrând îndeosebi pentru New-York Times. Reîntorcându-se în ţară, a stat în Bucureşti, apoi s'a mutat la Cluj, unde a publicat în 1933—34 revista politico-umoristică „Cucu". Transformând titlul acestei reviste

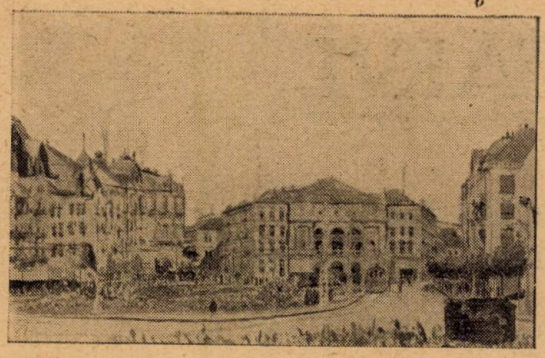

Diodor Dure. Teatrul din Timişoara.

in „Figaro", ea mai apare şi astăzi de douăori pe lună. Publicistul şi artistul Diodor Dure este în acelaşi timp şi redactorul şi caricaturistul revistei „Figaro".

Ca pictor, Diodor Dure, a realizat o serie de acuarele, peisagii şi portrete, dar cele mai minunate creaţii ale sale sunt picturile în miniatură. El este astăzi cel mai tipic reprezentant, poate chiar creator, al technicei miniaturiste în acuarelă, executând desemnuri şi colorituri minuţioase cu atâta preciziune artistică, recurgând de multeori în loc de penal la vârful unui ac sau al unui fir de păr.

Aurel Cosma junior

Petru Oance

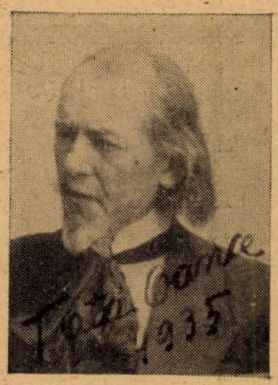

Petru Oance

este una din cele mai cunoscute şi interesante figuri ale gazetăriei bănăţene. Are o revistă întitulată „Vasiova", pe care o scoate de 2 ori pe lună. In fruntea acestei revistei este notată menţiunea: „Apare unde dă Dumnezeu, de prezent la Timişoara". O revistă veche de şapte ani, care a început să apară în comuna Vasiova, de unde este de naştere proprietarul ei, apoi la Oraviţa şi acum în capitala Banatului. Din paginele acestei reviste se oglindeşte truda şi însufleţirea unui om vrednic, muncitor şi modest, care îşi găseşte mulţumirea sufletească în aprecierea unanimă a prietenilor, colegilor şi cunoscuţilor, cari îl răsfaţă cu două cuvinte sincere şi pline de dragoste, „Tata Oance", cuvinte cari îi sunt bătrânului publicist atât de dragi. Nici nu-i place dacă nu i se zice astfel. Toată viaţa lui a dus o muncă grea, o luptă ingrată pentru existenţă, dar mai ales pentru educarea celor cinci copii ai săi, pe cari a ştiut să-i îndume pe căi bune. Astăzi când se apropie de vârsta de 65 de ani, „Tata Oance" poate fi mulţumit că străduinţele sale n'au fost zadarnice.

Revista „Vasiova" este scrisă, culeasă şi tipărită de un singur om. Petru Oance e şi tipograf, dar fără tipografie, fiindcă soarta nu s'a arătat prea dornică faţă de el. Şi atunci, pentru a face economii de editare, închiriază la o tipografie numai dreptul de a folosi litera şi maşina, tipărindu-şi singur revista pe care o scrie tot singur. Paginele revistei sunt pline de poezii ocazionale. Când e o sărbătoare naţională sau chiar familiară „Tata Oance" întocmeşte o poezie. Dar în afară de aceste poezii ocazionale, Petru Oance mai are şi alte versuri. Un volum de versuri: „Primăvara şi vara" a apărut deja, iar celalalt: Toamna şi larna" îl are numai în manuscris. Mai are şi alte poezii în manuscris cari aşteaptă însă timpuri mai bune ca să iasă de sub tipar. A publicat şi câteva monologe în grai bănăţean, cari sunt adesea recitatea la şezătorile populare din Banat.

Inainte de a face publicistică, Petru Oance se o upa cu sculptura, pictura şi desemnul. In tinereţe a fost la Venezia, scriindu-şi în revista sa amintirile şi impresiile din vremea aceea.

Expoziţia de cărţi

a librăriilor româneşti din Timişoara, deschisă în localul fostei cafenele Ferdinand cu ocazie săptămânii cărţii are un frumos succes fiind vizitată de mulţi amatori cari caută să-şi îmbogăţească biblioteca profi ând de cele 20% reducere ce se acordă după fiecare carte literară.

Festivalul cărţii bănăţene

va avea loc în Duminecа de 17 Maiu ora 16 în teatrul comulal şi este organizat de cenaclul literar „Altarul Cărţii" din Timişoara.

Comemorarea lui Victor Vlad Delamarina

La 15 Maiu se împlinesc 40 de ani dela moartea lui Victor Vlad Delamarina, creatorul poeziei dialectale bănăţene. Revista „Luceafărul" a închinat în trei numere consecutive pagini şi articole de comemorare neuitatului fiu al Lugojului de altădată, iar în „*Biblioteca Luceafărul*" au apărut două broşuri, una cuprinzând toate notele de călătorie ale lui Victor Vlad Delamarina, iar alta cu toate poeziile sale în graiu bănăţean.

Coperta

acestui număr reprezintă „*Timişoara Sportivă*" o concepţie datorită talentatului artistic Catul Bogdan, profesor la Şcoala de arte frumoase din Timişoara, care a făcut o serie de schiţe şi colţuri pitoreşti din metropola Banatului.

Prezentul număr al revistei a apărut la 10 Maiu 1936.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

LVCEAFÂRVL

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Ion Pillat: Primăvara în literatura populară românească — — — — — — — — — 229
D. Iov: Oraşul lui Ion Vodă, Cahulul — — — — — — — — — — — — — — — 228
Anton Mistakide: Romanul neoelen — — — — — — — — — — — — — — — — 235
Grigore V. Coban: Pictorul Otto Briese. Pe marginea unui sfert de veac de activitate artistică — — — — — — — — — — — — — — — — 237
C. Miu-Lerca: Must şi lacrimi (poezie) — — — — — — — — — — — — — — 249
Mia Cerna: Bătălia Împăratului Frunză Verde (poveste) — — — — — — — — 247
Leontin Iliescu: Te-ai dus (poezie) — — — — — — — — — — — — — — — 253
Alex. Bistriţeanu: Patruzeci de ani dela moartea lui Victor Vlad Delamarina — 254
Const. Rîuleţ: Trei sonete — — — — — — — — — — — — — — — — — — 261
Ion Totu: Maestrul (schiţă) — — — — — — — — — — — — — — — — — — 262
Victor Tudoran: Primăvară (poezie) — — — — — — — — — — — — — — — 264
Pimen Constantinescu: Versuri de Ada Negri (Ochi, Epitaf) — — — — — — — — 266
Aurel Cosma junior: Amintiri dela Măldăreşti. Unde îşi petrecea I. G. Duca vacanţele — — — — — — — — — — — — — — — — 266
Grigore Bugarin: Cântece de seară (poezii) — — — — — — — — — — — — — 269

CONICI:

Aurel Cosma junior: 10 Maiu — — — — — — — — — — — — — — — — — — 271
Şt. Vlădescu: Rostul cărţii — — — — — — — — — — — — — — — — — — 271
Miron Suru: Crez pentru cartea românească — — — — — — — — — — — — — 272
Ion Totu: Luna Bucureştilor — — — — — — — — — — — — — — — — — — 273
Filaret Barbu: Sărbătoarea cântecului românesc — — — — — — — — — — — 273

Cronici literare:

Grigore Bugarin: Cronica literară — — — — — — — — — — — — — — — — 274
Gh. Atanasiu: Cronica cărţilor — — — — — — — — — — — — — — — — — 275

Note:

Aurel Cosma junior: Diodor Dure — — — — — — — — — — — — — — — — 278
„ „ Petru Oance — — — — — — — — — — — — — — — — — — 279
Note diverse

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

CATUL BOGDAN — MOȚI CU CIUBĂRE.

ANUL II. Nr 6. IUNIE 1936

M. S. REGELE CAROL II.

Revista „Luceafărul" închină cuvinte de profund omagiu Marelui Rege al Culturii Româneşti, în jurul căruia se înalţă imnuri de preamărire. Sunt imnurile zilei de 8 Iunie ce ţâşnesc din profunzimea sufletului unui neam întreg, ca dintr'o fecundă şi inepuisabilă sursă a nemărginitelor sentimente de iubire şi devotament. Undele fugare ale văzduhului, ce purtau acum şase ani pe aripile lor ocrotitoare solia binecuvântării divine prin readucerea Aceluia care venea în mijlocul poporului cu acelaşi dor cu care era aşteptat, astăzi undele acestea vibrează, subt entusiasta suflare de bucurie a poporului românesc, o infinită gamă de imnuri ce îmbrăţişează pământul ţării noastre într'o impresionantă simfonie dinastică.

Poporul nostru îşi iubeşte Regele. Este o iubire de permanentă spontaneitate ce a plămădit în sufletele neamului nostru toată căldura şi sinceritatea unei adoraţiuni în care este sălăşluit punctul generator al forţei destinelor româneşti. Tronul Regelui este ridicat pe indestructibilul piedestal al credinţei tuturor cetăţenilor României, cari văd în iubitul lor Suveran simbolul şi pavăza drepturilor şi aspiraţiunilor naţionale.

Tot poporul se îndreaptă astăzi cu încredere şi cu speranţă spre Regele Carol al II-lea, îndrumătorul înţelept al generaţiilor de mâine şi consolidatorul ţării noastre întregite, implorând bunătatea ceriului să se reverse cu îmbelşugare asupra domniei Sale.

Nicolae Titulescu

Cetățean de onoare al Banatului

Sufletul bănățean, plămădit din imensa sensibilitate a generoaselor idei naționale, a vibrat în jurul unui nume care este scump întregului popor românesc. Toată suflarea dela frontiera de vest a țării s'a animat într'un gând de cinstire și de recunoștiință față de acela care își închină toată vieața și puterea sa de muncă păcii și integrității noastre teritoriale. Un singur glas, împletit din ondulațiunile sentimentalismului bănățean ce se desprindeau din ființa unui popor profund recunoscător, a umplut cu însuflețire atmosfera solemnă a ședinței, în care a fost proclamat dl Nicolae Titulescu, Ministrul de Afaceri Străine al României, ca cetățean de onoare al Municipiului Timișoara. Era glasul de afirmare hotărîtă al unor conștiințe și aspirațiuni cari cimentează în văzduhul eternității forța ocrotitoare și de rezistență nebiruită a zidului sufletesc ce se ridică impunător dealungul frontierelor.

NICOLAE TITULESCU
Ministrul de Afaceri Străine al României

Nu de mult Lugojul, străbunul leagăn al românismului și tradițiilor bănățene, iar acum Timișoara, metropola unei provincii cu străvechi urme de vieață românească, și-au manifestat voința lor de a face din robusta personalitate a dlui Nicolae Titulescu un nimb de lumină și de pavăză. Prin aceste două centre clocotitoare de frământări naționale a țâșnit văpaia simțemintelor bănățene care a aprins pe altarul gratitudinei și al providenței de mâine flacăra ce desemnează în jurul numelui domnului Nicolae Titulescu marele titlu de cetățean de onoare al Banatului.

De azi încolo dl Titulescu este al nostru. El s'a cununat pe veci cu destinele provinciei noastre, pe cari nețărmuritul său patriotism le va lumina spre perspectivele frumoase ale unui viitor ce zace ca un sfânt ideal în cugetul nostru.

Dr. Aurel Cosma junior.

Barcelona. Vederea portului.

Mediterana

Prima parte dintr'o simfonie marină

de Ion Totu

Ultimele semnale de plecare.

Puntea tremură sub paşii grăbiţi, batistele flutură, strigătele se încrucişează şi în mijlocul acestei obicinuite simfonii a tuturor despărţirilor, vaporul, în clătinări elegante, prinde să taie valurile.

Ne depărtăm.

Un uşor păiănjeniş ne acoperă ochii: de fericire poate sau de tristeţe.

Oricât de învăţat ai fi cu drumurile, oricât de setos de evadările atât de necesare primenirei moralului şi minţei, totuşi nu te poţi împotrivi sentimentului acela tainic, ancestral, care te leagă atât de strâns de fărâma de pământ pe care te-ai născut.

E sentimentul care, prin colţuri depărtate de lume, îţi şopteste tenace şi duios la ureche: e ţara mea.

E o clipă, în care, din toate, se desprinde un fluid puternic de afecţiune, ceva care transformă şi înfrumuseţează până şi cele mai umile şi neînsemnate lucruri.

De pretutindeni, mâini invizibile caută să te reţie şi voci insinuante, pline de dulceaţa visurilor de odinioară, îţi şoptesc rugăciunea celor ce nu vor să fie uitate.

* * *

Ţărmul acum e doar o dungă cenuşie, spre care de vecinicii se duc valurile.

Pe bord mişcare multă.

Fiecare, cu înfrigurare, caută să ia cunoştinţă, să se aclimatizeze cum am spune, cu noua viaţă.

Lângă mine, un sgomot ciudat mă face să întorc capul. Un necunoscut, cu faţa galbenă ca lămâia, are rău de mare. Nu-i pot fi însă de nici un folos. Mai departe un altul şi un altul se sbat în convulsiunile groteşti ale acestei boli.

Cei norocoşi, cărora legănarea apei nu le dă nici o turburare de ordin organic, se aşează lacomi înaintea meselor copioase.

Convorbirile se leagă dela o masă la alta.

In faţa paharelor pline, în fumul parfumat al havanelor ori ţigaretelor, cuvintele curg calde, tihnite, prietenoase.

Se simte influenţa binefăcătoare a liniştei vaste care ne înconjoară.
Un sentiment mutual de fraternitate formează din noi toţi o familie.
Ştim că atunci când vom atinge din nou pământul, vom redeveni streinii de mai înainte, dar aici, conştiinţa secretă, desigur, a pericolului, ţese în juru-ne o atmosferă nespus de blândă.

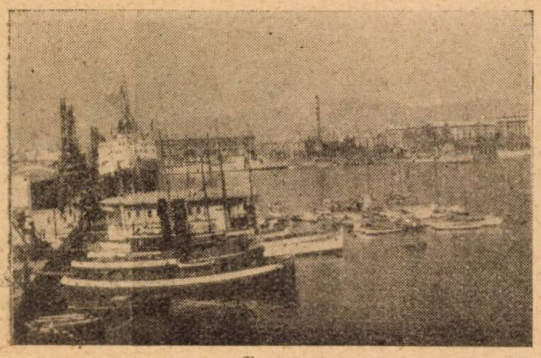

Barcelona. Piaţa lui Columb văzută din port.

Sufletele se deschid, destăinuirile flutură pe buze şi ceasurile târzii ale nopţii, trec uşor, întovărăşite de şoapta molcomă, profundă, neîntreruptă a valurilor.

Apoi zile de-arândul, învăluite în aurul unui minunat soare de toamnă, ţărmuri streine încep să se perinde. Când apropiate, când depărtate, sau de abia vizibile, ca o subţire dungă la orizont, pe care mai mult o presimţi de cât o vezi.

Ici, sălbatice şi goale, înălţând ameţitori pereţi de stâncă, astfel cum le-au modelat imemorialele convulsiuni terestre, dincolo ascunse sub vestmântul unei vegetaţii luxuriante. Fiecare colţ, închizând în el un crâmpei de viaţă seculară, de poezie şi farmec, specific lui.

Un răsărit de soare nu e acelaş pretutindeni şi nici amurgurile nu-şi aştern ori unde bogăţiile de vis şi purpură.

In aceasta e farmecul călătoriilor: lumini şi culori cari se schimbă la fiece pas, pitorescul etnic şi geografic mereu nou.

Iţi dai seamă că însăşi lumea este acel fabulos Proteu care, de câte ori se încerca să i se afle taina îşi modifica forma, scăpând astfel spiritului iscoditor al omului.

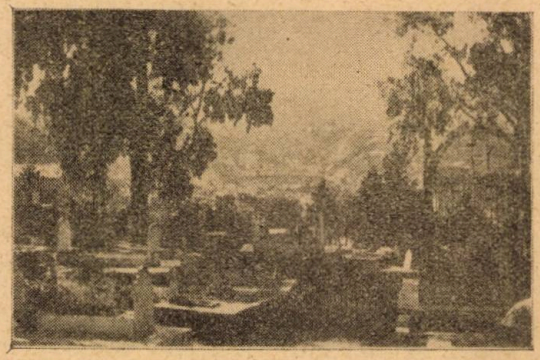

Alger. Cimitir arab.

* * *

Trecem Helespontul în care o copilă, în timpuri legendare îşi pierduse viaţa, atingem ţărmurile păstrătoare de secrete milenare ale Asiei. Piscul depărtat pe a cărui singurătate stearpă se resfrânge soarele e poate Ida.

Intrăm apoi în Egee luminoasă, cu limpidităţi de cer.
Suntem în domeniul scânteietor al miturilor elenice.
Valurile au mlădieri turburătoare de trupuri divine, iar aerul, străbătut de briza marină, are prelungi sonorităţi.

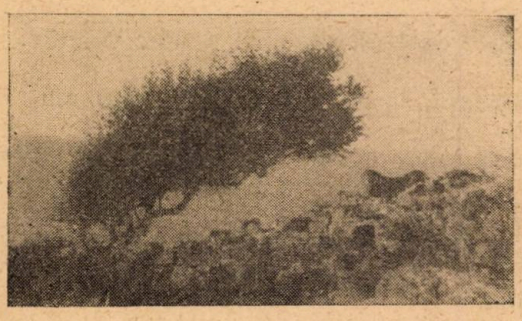

Vedere de pe coasta Algeriei.

Ai spune că în atmosfera de o ideală transperanţă, durează încă acordul lirei apoloniene

Petutindeni insule. Mari, mici, adesea simpli colţi de stâncă. Răsar par'că din apă asemeni unei nenumărate mulţimi de monştri pietrificaţi.

Pe formele lor ciudate, aşa cum au eşit din formidabilele frământări preistorice, pe piatra lor, plămădită din lumină, ziua aşterne nuanţări de o neînchipuită delicateţe.

Lesbos, Samos, Chida, Delos, de pe cul-

mea căruia, în fiecare dimineaţă, zeul Soarelui, cu carul lui de foc, pornea de-asupra lumei, Naxas, unde acum sute de veacuri se termină trist, ca orice idilă, visul de dragoste al frumoasei Ariadna părăsită de Teseu.

Constatare nu prea lăudabilă însă adevărată, că în ceeace priveşte problema amorului, sufletul nu a făcut prea mari progrese.

Munţi de marmoră stăvilesc orizontul.

Sugestionaţi de numele cu sonorităţi de mituri: Delphi, Olimp, Athena, Parnas, plin de freamătul glasurilor profetice, Corcyra, Citera, — retrăim clipe de seninătate, reuşim oarecum să ne identificăm sufletului aceluia superior care a învestmântat cândva omenirea, în imagini de o scânteietoare şi neîntrecută frumuseţe.

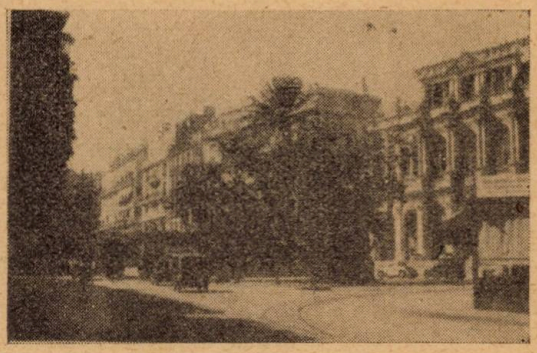

Alger. Strada Urville.

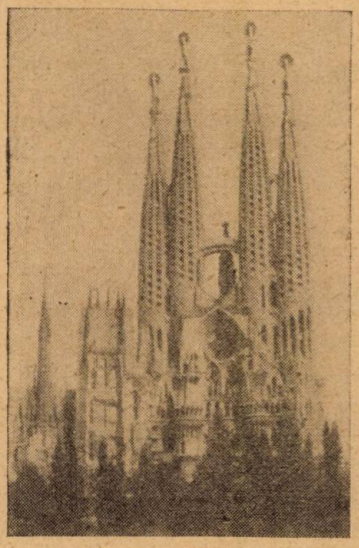

Barcelona. Catedrala „Segrada Familia"

Ferice de acei sub al căror paşi piatra cântă şi şoaptele naturei aveau dulceaţa vocilor iubite.

* * *

Timpul nu uită însă să treacă.

Attica, în urma noastră, e o fărâmă argintie spre care alearga să se spargă ritmul melodios al valurilor.

Iată Malta, cu aspectul ei sever, medieval.

Pe culmile ei fortificate, ne aşteptăm să vedem răsărind armurele acelor mândri călugări războinici.

La apropiere de Alger, o furtună puternică poartă câteva ceasuri vaporul ca o jucărie.

Valuri enorme mătură punţile pustii.

Luptând cu ele vasul scoate gemete sinistre.

E o luptă scurtă dar aprigă.

Insă la această furioasă, cântată de toţi poeţii lumei, supărare, ţine cât şi aceia a femeilor cari se ştiu iubite. E un foc de paie.

In clipa când cupolele şi minaretele africane îşi desemnau conturile elegante, potolită dintr'odată, supusă, obosită, prinde să ne cânte iar ispititorul ei cântec de îndrăgostită.

* * *

Până la Valencia, timpul îşi păstra neasemuita frumuseţe.

In vreme ce în urma noastră, depărtarea estompa piscurile sălbatice ale atlasului, Spania ne deschidea poarta palatelor fermecate, cu grădini în care murmurul fântânelor, picură neţărmurite melancolii, în timp ce soarele, străbătând crengile platanilor, aruncă pe lespezi de marmoră, neastâmpărate arabescuri.

Grenada, Alcazar, Valencia, Burgos, aproape de unde doarme în vecinicie Cidul Campeador. Sânge şi purpură, avânturi mistice, noblete şi fanatism, e întreaga Spania, svâcnind înfiorată sub căldura soarelui ei tropical.

Dar simfonia mediteraniană continuă.

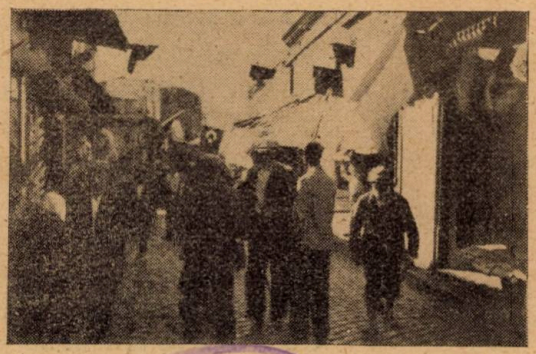

Smirna. O stradă în bazar.

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIIU

Din străini . . .

La mormântul unui român-american

Cine de pe lume
Şi-a mutat hotarul
De-mi boceşti la geamuri
Şi-ţi descarci amarul,
Vânt de miază-noapte,
Cine de pe lume şi-a mutat hotarul ?

Glasul tău de ghiaţă
L-a 'năsprit pustiul
Jalea şi necazul
Când văzuşi sicriul,
Vânt de miază-noapte,
Glasul tău de ghiaţă l-a 'năsprit pustiul...

Fulg luat de vânturi
Şi purtat prin lume
A 'ndurat atâtea
Chinuri fără nume
De când nenorocul,
Fulg luat de vânturi l-a purtat prin lume.

Brazda care groful
Ungur i-o furase
L-a silit să plece
Vatra'n veci să-şi lase
Şi'n streini să uite
Brazda care groful ungur i-o furase.

...Şi-a schimbat stăpânii
Glia-i strămoşească...
Şi-a muncit ca robul
Bani s'agonisească
Şi să plece'n ţară
Să-şi revadă glia astăzi românească.

— — — — — — — — — — — — — — —

Un pribeag din lume
Şi-a mutat hotarul
Şi bocesc cu tine
Să-mi ogoi amarul,
Vânt de miază-noapte,
Un pribeag din lume şi-a mutat hotarul.

Ioan Jivi-Bănăţanu.

Ibsen subt o nouă înfățișare

de Constantin Rîuleț

Ibsen, autorul poemei „Tumulusul", a fost cel mai mare dramatic al vremii sale — deşi nu cel mai îndrăgit şi nici cel mai căutat.

El s'a născut la Skien, în anul 1828, dintr'o familie de origină daneză. Mama sa a fost germană. Ai săi sărăcind, Henrik a întrat practicant într'o farmacie din satul Grimstadt, unde a stat cinci ani, preparându-se pentru bacalaureat şi observând lumea din jurul lui, viitorul material al operilor sale. Acolo a cunoscut el folklorul norvegian, atât de bogat şi de original, cântecele populare, obiceiurile ţărăneşti, sufletul săteanului norvegian şi acolo a scris frumosul poem creştinesc, cu totul necunoscut în ţara noastră. [1].

Mormântul Eroului a fost compus în acelaş timp cu Catilina, prin anii 1849—1850. La început autorul îşi botezase piesa „Normanzii".

In 1850, sosind la Cristiania, după ce publicase Catilina, termină poema dându-i titlul „Tumulusul". Piesa a fost primită şi jucată la 26 Septembrie, în acelaş an.

Dar la forma definitivă a Mormântului Eroului a ajuns Ibsen abea după ce fusese numit revizor al teatrului din Bergen, unde a refăcut-o în întregime. In anii 1854 şi 1856 Mormântul Eroului s'a jucat la Bergen, în forma sa definitivă.

In 1854 „Tumulusul" s'a publicat în foiletonul unui ziar din Bergen şi apoi în ediţia complectă a operilor lui Ibsen, la Copenhaga. In 1898 a fost tradusă în nemţeşte.

Mulţi dintre admiratorii lui Ibsen nu cunosc opera sa romantică demnă totuşi de luare aminte.

„Marea mişcare romantică, scrie Sigurd Höt, care începuse să se simtă în toată Europa, la începutul secolului XVIII se revărsase şi asupra Norvegiei, ca o mare care creşte. Nicăieri trecutul n'a stârnit mai mult entuziasm, tocmai pentrucă acest trecut, evul-mediu, a fost marea epocă a Norvegiei. Toate relicvele trecutului devin obiectul unui cult. Se iveşte un naţionalism literar. Astfel că această primăvară naţională, îndreaptă luarea aminte a scriitorilor, mai cu seamă asupra ştiinţei istoriei şi studiului glorioasei literaturi a evului mediu norvegian. Urmarea a fost: colecţiuni de povestiri populare, de muzică populară şi, la toţi poeţii, cultul vieţii naţionale mai cu seamă a vieţii ţăranilor, păzitori ai vechilor tradiţii. De această mişcare sânt strâns legate debuturile lui Henrik Ibsen.

Acţiunea poemului dramatic se desfăşoară în Sicilia, într'o mică insulă, pustiită de Normanzi. Rămăsese acolo numai o fetiţă Blanca şi un pustnic, tatăl ei adoptiv.

Blanca este una dintre cele mai drăgălaşe eroine ale literaturii romantice universale. Prin naivitatea, prin curăţenia ei sufletească imaculată, la o vârstă când cei dintâi fiori ai iubirii încep să-ţi încălzească închipuirea, te farmecă nespus, te cucereşte cu totul, şi o urmăreşti cu drag, dela intrarea în scenă şi până la căderea cortinei, când parcă tot ai vrea s'o mai admiri. Ea a trăit neştiutoare între simbolul unui mormânt gol de erou şi între un moşneag plin de amintiri războinice ; psihologia ei s'a format, pe când se ruga, credincioasă, pentru ucigaşii părintelui său şi pe când acoperea cu flori Tumulusul, în care credea că se odihneşte regele năvălitorilor.

Niciodată învăţătura Domnului nostru Isus Christos n'a avut o mai dulce propovăduitoare, într'un cadru mai firesc şi cu o atât de desăvârşită convingere şi sinceritate.

Poate că Blanca este cea mai sănătoasă, cea mai morală şi cea mai simpatică dintre eroinele lui Ibsen şi, în acelaş timp, cea mai puţin ciudată din toate — chiar dacă versul şi scurtimea piesei nu i-a îngăduit autorului s'o caracterizeze atât de definitiv ca, de pildă, pe Hedda Gabler, pe Elsa, pe Nora sau pe Hilda Wangel.

Despre Blanca nu s'ar putea spune că „o fi poate, pe acolo, pela Nord", ceiace s'a zis despre alte eroine ale aceluiaş autor. Deşi abia schiţată, ea trăieşte, fără să fie legată de vreun punct geografic sau de o anumită temperatură.

---

1) „Cea dintâi (Tumulusul) e necunoscută. N'am găsit-o în ediţiile ce am avut la îndemână". Gh Adamescu ; Henrik Ibsen Institutul de Literatură.

Ea este gata să moară, cu omul pe care abea l-a cunoscut de o jumătate de oră, când acel om vrea să se sacrifice, pentru a salva pe părintele ei adoptiv, cu omul pe care-l iubea, înainte de a-l cunoaşte, cu omul ei din vis — din visul tuturor fetelor de vârsta sa.

Fiica sudului cald învinge nordul rece şi sălbatec, nu prin forţă ci prin bunătate, prin dragoste, prin sacrificiu — şi îl cucereşte definitiv pentru creştinism.

In sufletul acestei copile s'a îngrămădit toată frumuseţea poemului uriaşului norvegian. Tatăl ei adevărat fusese omorît de Normanzi, dar şi-a găsit un nou părinte, în persoana pustnicului pe care ea l-a scăpat dela moarte. Creştină, pătrunsă până în adâncul inimei sale de învăţăturile lui Christos — pe care i le insuflase ai săi, de mică — se apucă de o muncă trudnică acolo, în insula pustie, în mijlocul naturii sălbatece: să convertească la creştinism pe pustnic. Ea nu ştia că bătrânul era, în realitate, căpetenia Normanzilor care au pustiit insula şi au ucis părintele şi regele lor. A săpat, neobosită, clipă cu clipă, zi cu zi, în piatra din sufletul barbarului Viking, până când a izbutit. In doi ani regele normand ajunsese să-şi renege trecutul, să înţeleagă bunătatea, iubirea, sacrificiul.

Opera aceasta delicată, de o deosebită valoare morală, a frumoasei orfane din insula pustie, dă poemului un rar prestigiu şi o mireasmă de poezie înălţătoare, ce nu va scăpa nimănui. In ori ce caz, ea ne prezintă pe Henrik Ibsen sub o nouă înfăţişare, am putea spune un nou Ibsen, cu totul necunoscut de admiratorii „Duşmanului Poporului" şi ai „Raţei Sălbatice", un Ibsen din tinereţe, cald, fraged, plin de entusiasm pentru comorile trecutului.

E vorba de un Ibsen al iubirii romantice.

*

Prin iubire învinge Blanca pe bătrânul Viking, pe regele sălbatec, distrugător şi îl face un tată dulce; prin iubire cucereşte pe fiul său, falnicul rege tânăr, care venise să se răzbune, să treacă prin foc şi sabie ceiace rămăsese nesecerat de părintele său.

Religia creştină o întăreşte în faţa primejdii şi, când Gandalf războinicul o întreabă:

— Nu ţi-e frică?

Ea îi răspunde cu o sinceritate, ce te cucereşte:

— Sânt o fată.

Insfârşit pustnicul se dă pe faţă si toţi recunosc, în el, pe regele lor, pe care-l socoteau mort.

Blanca nu se depărtează de părintele ei adoptiv, chiar şi după ce i se stabileşte identitatea. Bătrânul rege se lungeşte pe mormânt şi rămâne acolo, în insulă; iar Blanca şi iubitul ei Gandalf o pornesc înspre nord, unde ea va duce cuvântul Evangheliei.

„Dacă nu s'ar şti că Ibsen este autorul acestei piese, zice Georg Brandes, nimeni n'ar putea să i-o atribue. Forma versului, alegerea cuvintelor şi chiar a subiectului însuşi, felul cum exprimă simţămintele strămoşilor, întreaga sa manieră de a gândi şi de a scrie ne descoperă pe un discipol al bătrânului Ochlenscheeger. In momentul când a scris „Tumulusul" Ibsen nu se formase. El era copleşit de prejudecăţile epocii. Nota dominantă a piesii este entusiasmul pentru vechea tradiţie scandinavă şi poetul pune în gura unei virgine meridionale, elogiul acelor faimoase vremuri".

Neîntrecutul critic a uitat că această fecioară meridională a trăit doi ani alături de un rege, care i-a vorbit zi şi noapte despre faptele vitejeşti ale poporului său. E firesc ca, atunci când se iveşte a treia persoană — Gandalf — fata să repete ceiace a învăţat, mai ales că ea simţea de unde vine tânărul războinic.

„Cu mai multă putere decât Ochlenscheeger, continuă Brandes, tânărul Ibsen exprimă răutatea şi brutalitatea vikingilor, simţăminte pe care le scoate în relief într'o lumină foarte poetică, ceiace îi desemnează mult mai bine decât spusele copilei străine admiratoarea Nordului. Şi mai jos:

„Superioritatea Blancăi, rugându-se pentru inamicii săi, îngrozeşte pe păgânii nordului şi în zadar tânărul rege Gandalf caută să scape de emoţia sa.

In Ochlenscheeger, Odin îi spune lui Olef Trygvdsen, care voia să creştineze ţara:

— Tinere lasă brazii mai liniştiţi.

Acelaş lucru când Blanca spune:

— Credinţa mea transportată la nord, va acoperi cu flori munţii voştri goi, Gandalf îi răspunde:

— Lasă munţii pleşuvi să se prăbuşească singuri.

Asta nu înseamnă că Blanca nu va învinge.

Este spiritul nou, personificat în această copilă, care va însoţi pe regele mării în Scandinavia. Prin această influenţă fiinţa sa se va înobila şi se va înbuna. Idealul cel mai înalt al vieţii este deci căutarea bunătăţii. Nu forţa ci bunătatea era pentru Ibsen visul, idealul celor 22 ani şi chiar pentru Ochlenscheeger care avea 60. Bătrânul Viking, care locueşte în insula depărtată, şi care vrea să-şi sfârşească zilele acolo, este încă un personaj al lui Ochlenscheeger, amintindu-ne pe eroul din »Cele două brăţări«. Tot Brandes ne mai spune:

„Pentru a-şi arăta desgustul de mediocritatea înconjurătoare a tristei epoci în care trăia, Ibsen s'a refugiat în istoria antică şi, mai cu seamă, în legendele eroice ale ţării sale. Ce palizi sânt indivizii clipei de faţă, alături de eroii antici şi chiar de acei Normanzi, care stăpâneau regatele lor şi făceau să tremure lumea de această spadă.

„Tumulusul", acest act atât de scurt, este deci o prefaţă, o ridicare de cortină la acele admirabile drame istorice ale lui Ibsen, care au fost jucate şi sărbătorite pretutindeni. Cu acest titlu atragem luarea aminte asupra piesei »Tumulusul«, care este cea dintâi lucrare a lui Ibsen, de fapt, chiar dacă nu este prima ca dată.

Hemming, trubadurul din solda regelui Gandalf, povesteşte astfel despre religia cea nouă pentru el;

„In Welskland plecai urechea
La apostolii ce dulce, de Crhistos cel alb al lor
Povesteau cu atâta râvnă, că îmi clătinară vechea
Datină. Şi mă pătrunse pentru vecii vecilor.

Intr'o clipă, când se socoteau nenorociţi, când el credea că trebue să moară, Blanca îi zice lui Gandalf hotărîtă:

„Ne vom întâlni!"

E credinţa ei creştinească, în viaţa viitoare. Dar el îi răspunde:

„Zadarnic, Pe tine te aşteaptă Christ".
Albul Christ te-aşteaptă cerul!
Eu voi sta lângă eşire.
In Walhal, la masa mare, căci şi acolo voi fi trist"

Nu încape nici o îndoială că, mai târziu, Henrik Ibsen şi-a schimbat părerile din tinereţe asupra religiei creştine.

Dar pe vremea când el admira această frumoasă religie, a rămas literaturii universale însă poemul dramatic „Tumulusul".

E suficient ca să i se erte tot ceiace a scris mai apoi împotriva religiei.

Cântece

I.

Adoarme blând şi marea sbuciumată
Sub razele de lună şi de stele ;
Iar fundu-i se deschide să primească
Lumina ce-o aruncă ele.

La fel cu marea, trupul meu adoarme
Cu chipul tău adânc înfipt în minte,
Şi dacă ziua tot visez la tine,
In somn urmează visul înainte.

II.

Un trandafir parfumul răspândeşte
Spre toţi şi toate ce-s în jurul lui,
Şi nimenea nu stă să se întrebe
Parfumul dulce răspândit al cui-i?

Ci fiecare se opreşte, soarbe,
Cu mult nesaţ parfumul lui divin
Şi pleacă 'nfiorat de sfântu-i farmec,
Cu ochii clari, cu sufletul senin.

Aşa şi tu când treci pe lângă mine,
De dor răspânditoare şi parfum,
Eu stau în loc şi sorb cu lăcomie
Tot farmecul ce'n urma-ţi laşi în drum.

Şi nu mă 'ntreb de numai pentru mine-i
Ori pentru toţi. La ce bun ca să ştiu,
Când pot sorbi o clipă tot parfumul
Şi-o clipă fericit când pot să fiu.

Ion Totu

Marele bănățean Vincențiu Babeș

— Cu ocazia reînhumării osemintelor sale în Banat —

de Aurel Cosma junior

„Firește că pe mine mă doare Hodoniul unde m'am născut și de unde am dulci suveniri din copilărie, și unde aș dori să fiu dat pământului." V. Babeș

Conform dorinței sale, Vicențiu Babeș a fost dat pământului său natal. Osemintele i-au fost aduse din Ungaria și așezate spre veșnică odihnă în comuna Hodoni, unde poporul românesc va ști să-i păstreze amintirea cu profundă pietate. Acum vreo trei decenii, când bătrânețea și greutatea atâtor lupte l-au smuls din mijlocul neamului său, a fost înmormântat în cripta familiară din cimitirul dela Albertfalva de lângă Budapesta. Mormântul său, abandonat și neglijat de toți, a ajuns într'o stare impresionant de deplorabilă. Intemperiile vremilor, umezeala și apa au distrus cripta, care zăcea inundată. Din rămășițele pământești ale lui Vicențiu Babeș, ale soției sale Sofia, precum și ale fiului său Emil și nepotului Sever, cari erau toate îngropate în această criptă, n'au mai rămas decât ceeace a fost aș zat acum în sicriul dela Hodoni. Față de această situație și în urma so rațiilor făcute de autoritățile maghiare, „Cercul juridic bănățean", văzând că nu se află nici o rudă sau prieten care să se îngrijească de cele eterne ale marelui om politic Vicențiu Babeș, a luat inițiativa readucerii osemintelor sale în Banat și a reînhumării lor în locul dorit de el. Modesta sumă adunată dela avocații timișoreni a fost complectată cu o importantă subvenție acordată de Prefectura județului Timiș-Torontal și de Municipiul Timișoara, iar din banii ast-

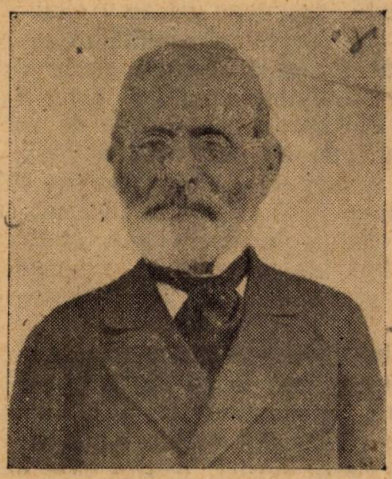

Vicențiu Babeș
(1821—1907)

fel strânși au fost aduse rămășițele celor patru membri ai familiei Babeș într'un sicriu donat de Primăria Timișorii. In ziua de 1 Iunie 1936 a fost acest sicriu dat Hodoniului în cadrul unor frumoase solemnități de comemorare.

Vicențiu Babeș s'a născut la 1821 în comuna Hodoni și era fiul lui Gheorghe Crâșmariu, un țăran fruntaș din comuna Moșnița, care murind pe timpul când Vicențiu era încă mic, bunicul acestuia dinspre mamă: Mitra Babeș, neavând copii și nici alți nepoți, l-a adoptat și i-a dat numele său de Babeș. Bătrânul Mitra Babeș era un cărturar cunoscut al timpului și avea legături de prietenie cu fabulistul Dimitrie Țichindeal, care era atunci preot în comuna Becicherecul-Mic, și cu pedagogul Mihai Roșu din Jadani. La insistența acestora, Mitra Babeș, l-a adus pe Vicențiu la Timișoara, ca să-l înscrie în școala românească, ce funcționa pe lângă biserica Sf. Ilie din Fabric, pentruca să facă din el preot în satul său natal. Trece de aici la școala sârbească și apoi la școala germană din Cetate. Studiile secundare le face la gimnaziul din Timișoara și la liceul din Seghedin. Cursurile teologice le urmează la Carlovet și la Seminarul din Arad. Vicențiu Babeș însă n-a mai vrut să se facă preot și atunci pleacă la Budapesta ca să studieze dreptul. După terminarea cursurilor juridice se întoarce la Arad, unde a fost numit ca profesor la Institutul pedagogic românesc, iar în anul 1849 i se încredințează direcția celor trei districte ale școalelor românești din Bănat. Dar încă în acelaș an fu chiemat la Arad, ca să plece la Viena ca septemvir în delegația română ce trebuia să reprezinte părțile românești ale Banatului și Ardealului în rândurile deputaților cari funcționau pe lângă ministerul împărătesc din Viena. In Decembrie 1849 și în anul următor lucrează ca redactor al textului românesc și ca translator la gazeta în care

se publicau legile imperiale şi ordonanţele guvernului. La începutul anului 1851, când s'a reorganizat înalta curte de casaţie şi justiţie cu competinţă asupra întregului imperiu, Vicenţiu Babeş fu numit grefier la una din secţiile acestei Curţi.

Vicenţiu Babeş se căsătoreşte în Viena cu Sofia Zuckor, fiica unui milionar, care însă nu peste mult dela căsătoria fetei sale şi-a pierdut toată averea. Nevasta lui Babeş a trecut la religia gr. ortodoxă încă din momentul cununiei şi era o bună creştină. La 1853 se naşte în Viena primul său băiat, marele chimist de mai târziu dr. Aurel Babeş, iar la 1854 se naşte tot în Viena al doilea băiat: Victor Babeş, care deveni un renumit profesor la Universitatea din Bucureşti.

In timpul şederii sale la Viena s'au întărit legăturile intime de prietenie între Vicenţiu Babeş şi fraţii Mocioni, mai cu seamă de când Babeş i-a ajutat ca să câştige un proces de vreo 5 milioane florini încontra unor magnaţi unguri, cărora fraţii Mocioni le-au împrumutat această sumă enormă, dar cari au refuzat să le-o mai restitue. Şi din acest moment nici un membru din familia Mocioni n-a întreprins ceva mai important, fără ca să nu-i ceară în prealabil sfatul lui Babeş.

Vicenţiu Babeş şi-a făcut un nume de om politic şi şi-a tras o cale sigură în viaţa publică a Românilor de dincoace de Carpaţi prin publicarea în limba germană a broşurei: „Die Sprach und Nationalitätenfrage in Oesterreich", care a fost mult comentată în toate cercurile politice ale monarchiei.

După ce Ungurii s'au despărţit de Austria, Vicenţiu Babeş a fost numit consilier la Curtea de Apel din Budapesta. Incepând cu anul 1861 a fost de 4 ori ales deputat în circumscripţia Sasca-Montană, apoi la Sânnicolaul-Mare şi odată la Biserica-Albă. Activitatea sa parlamentară este atât de vastă, încât a vorbi despre ea în cadrul unei mici biografii ar fi imposibil. Toată activitatea politică a lui Babeş este însă pe larg tratată în imensa operă a lui Teodor V. Păcăţianu: „Cartea de aur sau luptele politice naţionale ale Românilor de sub Coroana Ungară" publicată la Sibiu.

Cu ocaziunea alegerii de deputat, când Vicenţiu Babeş a venit în mijlocul poporului ca să vorbească, un oarecare Tanasie Cimponeriu, fiul preotului din Târnava de lângă Reşiţa, l-a denunţat pe Babeş guvernului maghiar ca fiind un agitator periculos pentru ordinea şi liniştea patriei, iar guvernul l-a suspendat pe Babeş imediat din serviciu pierzându-şi astfel şi dreptul său la pensie. Trădătorul însă drept recompensă a fost numit în locul lui Babeş.

Vicenţiu Babeş a colaborat la mai multe gazete. Cea mai mare parte a activităţii sale de gazetar a desvoltat-o însă în coloanele ziarului „Albina" dela Viena şi apoi dela Budapesta. A vorbit bine limba latină şi slavă, dar mai ales aceasta din urmă o cunoştea aşa de bine, încât a tradus din vechia limbă slavă în cea comună rusească un document împortant pe seama Curţii Rusiei, pentru care lucrare Ţarul Alexandru I-iu l-a onorat cu 10.000 de ruble.

Vicenţiu Babeş activează în viaţa politică şi parlamentară până în anul 1891, când se retrage dintr'un motiv de convingere intimă, care nu-l mai lasă ca să adere la noua tactică adoptată şi urmărită de partidul naţional român. El nu putea să se împace cu ideia, ca Românii să ceară respectarea drepturilor lor pe calea unui memorand înaintat împăratului, fiind-că el nu mai avea nici o încredere în cuvântul şi promisiunile Suveranului. De aceea, la a cincea conferinţă naţională care a fost convocată pe ziua de 20 Ianuarie 1892 la Sibiu cu scopul de a alege pe delegaţii români cari să prezinte Memorandul împăratului, Vicenţiu Babeş, deşi fusese ales preşedinte al acestei Conferinţe, nu s'a mai prezentat. Fiind întrebat de un prieten al său, dece nu s'a dus şi el cu Mocioni şi cu Ardelenii la Viena ca să prezinte Memorandul împăratului, Babeş i-a răspuns: „Pentru-că noi ştim că Franz Iosef ne promite numai şi nu ne face nimic, fiind-că se teme de Unguri. Tot astfel s'a întâmplat şi în anul 1867 când am fost în deputaţie cu Românii ardeleni şi bănăţeni, ca să cerem împăratului drepturi pe seama neamului nostru. Şi împăratul ne-a răspuns cu ochii plini de lacrimi că »*Vă dau dragii mei, vitejii mei, credincioşii mei, tot ce îmi cereţi*« ţinându-mă pe mine şi pe Hodoş de umăr, iar mâine zi ne-a dat pradă Ungurilor. Noi mai ştim că Iosif al II-lea l-a îndemnat pe Horea să facă revoluţia din 1784 şi apoi l-a lăsat să fie târât cu roata de Unguri; şi tot aşa a

făcut şi cu Iancu, care i-a scăpat tronul. Fi sigur că şi pe memorandişti îi va lăsa pradă Ungurilor, dar nu va ţine mult, când şi pe el îl vor duce Ungurii la perire".

Şi câtă dreptate a avut Vicenţiu Babeş!

S'a retras apoi din vâltoarea luptelor politice şi s'a dedicat cu totul studiilor sale istorice. A scris o istorie bisericească al cărei manuscris a rămas la fiul său Victor din Bucureşti. Era membru activ al Academiei Române dela înfiinţarea ei.

Vicenţiu Babeş a murit la 3 Februarie 1907 stil nou.

Este foarte interesant de amintit aici, că Vicenţiu Babeş a prevăzut desfăşurarea evenimentelor ulterioare cu un simţ de adevărat om politic. Pe vremea când scotea ziarul „Albina" a scris în coloanele acestuia, că „nu e departe timpul când, se va da o luptă între Germani şi Slavi, dar ca să nu crească crengile până la ceriu nici a Germanilor şi nici a Slavilor, va interveni şi rasa latină: Italia şi Francia, apoi şi Anglia şi va erupe un războiu mondial." Dar Babeş a prevăzut şi înfăptuirea unităţii noastre naţionale, ceeace mi-a confirmat-o scriitorul bănăţean Sofronie Liuba în următoarea scrisoare:

„Deci Babeş înainte cu 50 de ani a prorocit războiul mondial trecut, iar mie mi-a spus verbal, că atunci a bătut ceasul mântuirii noastre de Unguri. «Să ştii dragă Sofronie», a continuat Babeş, «că tu nu vei muri, până nu vei vedea mântuirea neamului».

Şi ce presentiment bun a avut Vicenţiu Babeş. Aşa cum le-a prezis lucrurile, aşa s'au şi întâmplet.

Durere

Durere,
Din ce neant te-ai zămislit?
De unde eşti? de ce-ai venit?
Durere,
Ori vre'un vânt, în legănări de unde
Te-a dus el neştiind ce ascunde.
Durere,
S'au gândul meu, în seri tăcute,
Te-a zămislit, din suferinţi cu nopţi pierdute?
Durere,
In somnul zbuciumat, de vise rele
Te-ai strecurat, s'au poate'n zile grele,
Durere,
Ca cariul roz şi sapi în mine,
De inimă mă rupi; cum rupe un câine,
Durere,
Aş vrea să fiu o clipă fără tine;
Să văd un cer şi toate'n jurul meu senine.
Durere,
Blestem urât asupra ta să fie!
Si'ntr'un sfârşit, în lanţuri să te zbat, de vie
Durere,
Cum eu mă zbat, în ghiara ta de Uliu
De nici nu pot să mor şi nici nu pot să 'nviu,
Durere,
Să fi-i rămas de veci în negurile tale,
De scârbă iar neantul să-ţi fi fost, mormânt de jale,
Durere.

V. Moşoarcă

La Ruginoasa

de Aurel Bugariu

Pasivitatea noastră faţă de tot ce avem frumos şi scump a devenit proverbială.

Nu de mult arătam starea de lucruri dela conacul Bardului dela Mirceşti şi tangenţial aminteam tot acolo neghiobia unor oameni cari au dărâmat la Ipoteşti casa copilăriei lui Eminescu.

Câte constatări similare nu ne-a fost dat să vedem! Nu numai în Iaşii cari azi sunt relicve simple a marilor înfăptuiri naţionale, ci peste tot. Prea puţine sunt fericitele aşezăminte, cu un măreţ trecut istoric, cari să fi fost puse în adevărata lor lumină.

In ţinuturile ce-au fost robite s'a purtat mai cu sfinţenie de grijă locurile unde sufletele mari au însemnat pietre de credinţă şi nădejde în vremi izbăvitoare. Alba Iulia, Blajul, Ţebea, Bradul sunt sanctuare.

Prinosul şi recunoştinţa generaţiilor n'au fost ştirbite de nici o stavilă.

In bătrânul regat însă, poate din pricina prea multelor aşezăminte istorice, nu li se dă cuvenita cinstire locurilor unde au trăit, ori unde zac azi osemintele figurilor mari despre cari istoria vorbeşte. Intotdeauna iniţiativa particulară a fost cea care a salvat jalnica stare de lucruri.

Nu de mult s'a aflat mormântul — neştiut de nimeni — al cronicarului Ion Neculce în prizăritul sat moldovean Prigoreni lângă Târgu Frumos. Un inimos învăţător are meritul descoperirii şi înfrumseţării acelui mormânt.

Şi iată că-mi amintesc două cazuri similare din cimitirile bănăţene: cât de mult s'a căutat la Becicherecul mic mormântul lui Ţichindeal şi cât de puţin sigur e şi azi dacă într'adevăr au fost găsită osemintele lui şi nu ale altui popă.

Apoi în Comloş — până acum opt ani nimeni nu ştia să-ţi arate moviliţa unde *„odihnesc osemintele poetului naţiunei române Iulian Grozescu"*. Am găsit-o plină de urzici şi cucută. Crucea am frecat-o mult cu o piatră specială pe care am împrumutat-o dela crucierul satului.

Cu acea ocazie — frecând muşchiul crucilor vechi, — am dat şi de o uitată piatră funerară pe care sătenii o ridicaseră mai de mult întru pomenirea a trei dascăli.

Dar cred că mai sunt multe alte cazuri dintr'acestea. Cultul şi respectul faţă de mormintele trecutului nu sunt profesate suficient.

Şi nu rămâne decât să îndrumăm paşii mărunţi ai tineretului şi spre această latură obscură, spre a smulge ei buruenile crescute pe morminte şi potecuţe.

* * *

O pilduire prea frumoasă în această privinţă mi-a fost dat să văd nu de mult la Ruginoasa, între Paşcani şi Iaşi, unde repauzează Vodă Cuza.

Cu vre-o câţiva ani în urmă în foiletoanele „Vestului" am descris paragina ce se aşterne peste castelul lui Cuza.

Splendorile de odinioară erau ferecate în rugină şi muşchi.

Din parcul vechiu au mai rămas crestele înălţate în vânătări a unor brazi vârstnici. Nişte sălcii în jurul unei văi adânci plângeau oglinda lacului pe care vremea le-a furat-o. Meri şi peri îşi înfrăţeau coroanele mari înflorite, iar castelul din mijlocul brădetului era părăşit. Alături,

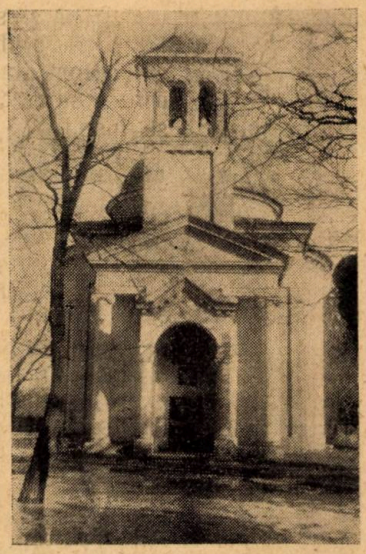

Biserica din Ruginoasa unde e înmormântat Vodă Al. I. Cuza.

biserica şi mormântul lui Alexandru Ion Cuza şi a fiului său Dimitri.

Toate erau uitate de vreme. Biserica slujea satului întreg şi bieţii oameni abia putură să o renoveze.

A intervenit o iniţiativă particulară şi a salvat la timp situaţia. Căci voivodul n'avu urmaşi şi a legat cu socoteală moşia dela Ruginoasa, în scop filantropic, *Epitropiei Caritatea* din Iaşi.

Ruginoasa. Castelul lui Cuza Vodă.

Un tânăr medic a sugerat ideia excelentă de a se valorifica filonul de ozon ce-l dau brazii din acea poală de deal uitată. Şi s'a ajuns la o înţelegere între Regia Autonomă C. f. r. şi amintita instituţie de sănătate.

Stăruinţele au întâlnit înţelegere şi bunăvoinţă şi aşa s'a înfiripat acolo o casă de sănătate pentru cei care suferă de piept.

Castelul şi-a deschis larg porţile spre ocrotirea ofiliţilor printre cari seceră fără regret oftica.

S'a purces la adecvări şi instalaţiuni în acest scop. S'a lucrat, s'au refăcut săli, scări. S'a electrificat întreg castelul. Parcului i s'au împlinit lipsurile. S'au făcut canalizări după cele mai moderne principii. Şi faţada castelului s'a primenit.

Abia am mai recunoscut locul pe care-l văzusem întâia dată în paragină.

Cărarea spre biserică şi mormânt s'a pietruit şi împrejmuit cu boschete de liliac.

Şi întâia dată, şi acum am fost tot primăvara. De data asta înainte de Paşti. Mai înainte admirasem sihăstria sălbatecă a castelului cu 'nfăţişare de basm; acum par' că au reînviat umbre de demult.

Pe sub pomii înfloriţi fiinţe ofilite îşi legănau în hamacuri trupurile firave aşteptând ca hodina, aerul şi soarele să le zvidue piepturile şi să-i întărească spre a putea să se 'nvolbureze iar în viaţa cu frământări şi griji plăcute.

Mă sfiam de ochii lor melancolici cari din rotonda cearcânelor pronunţate, priveau atât de pătrunzător şi straniu.

Palide fecioare, la umbra castelului, îşi brodau batistele, cu tuşă, în flori cu petale de sânge.

O toacă măruntă se iscă din clopotniţa bisericii şi faţa lor păru a se însenina.

* * *

Am întâlnit pe aceiaşi prietenoşi săteni cari mi-au povestit despre caleasa cu străgăliile de aur a lui Vodă Cuza şi despre vizitiul Mocanu. Imi imaginam că şi ei sunt încântaţi de reînodarea la viaţă şi de renovarea castelului şi a acanturilor lui. Dar m'am înşelat.

Ce ţi-e cu firea asta ciudată a omului! Le-a vârât cineva în cap bieţilor oameni că nu peste mult întreg satul se va molipsi de tuşă şi va fi prăpăd printre ei.

Şi-acum ei vor să pornească cu jalba'n proţap — ca Ion Roată, pe semne — ca să se *„desfacă"* tot ce s'a făcut. Că adică să rămâie cum a fost şi până acuma; cum au fost pomenit şi ei — paragină — decât să li se stângă odraslele de oftică. Nu de alta, dar în zilele friguroase de iarnă mai puteam tăia câte un pom bătrân şi gros din parcul castelului, ca să se'ncălzeas-

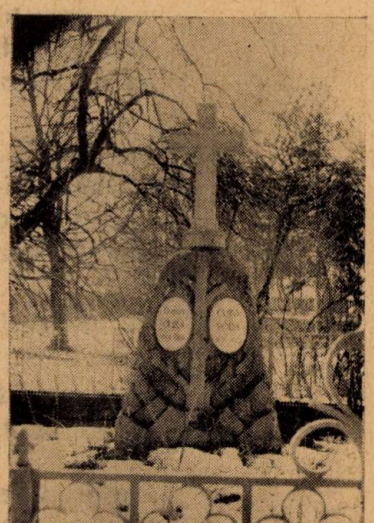

Ruginoasa. Mormântul lui Cuza Vodă.

că. Argumentul din urmă cred că este cel sincer. Căci sunt în umbră uneltiri cari vor să năruiască toate năzuinţele şi frumoasele realizări ce s'au înfăptuit acolo. Fiindcă noi spre a ne convinge am iscodit şi am aflat că lucrurile stau altfel. Nici o primejdie nu se poate ivi pentru sat. Apa ce s'a folosit este filtrată printr'un modern „decantoir" a cărui complicată instalaţie ţine mai bine de un milion de lei. Apoi îndestularea bolnavilor e atât de evidentă încât nu se poate concepe o evadare în sat.

In saloanele mari umbroase, ca şi pe afară în *solarium* se citesc reviste ilustrate şi cărţi din bibliotecă. Se ascultă peste tot muzică de radio. Masa e copioasă. E şi cinema.

Castelul din poveste — e azi o cetate. Are şi uzină proprie de electricitate. In cancelarie zbârnâie telefonul, în garaj o maşină. Ruginoasa e loc de tămăduire.

Iată o salvare dela ruină şi o înţeleaptă destinaţie dată unei reşedinţe voivodale.

Curăţenia şi aspectul de catedrală gotică n'au fost cu nimic ştirbite.

Vizitatorul este încântat de ceeace vede. Admiră deodată, pe lângă zidurile vechi, şi altoiul inteligent aplicat de oameni practici cari au ştiut să folosească şi poziţia splendidă cu aerul tare şi vastitatea castelului.

Şi aşa se poate salva onorabil un monument istoric dela ruină. Nu numai transformându-l în muzeu, — deşi ar fi plăcut dacă într'o cameră s'ar fi aranjat un mic „muzeu Cuza". Credem că nu va întârzia nici această împlire.

* * *

Epoca Unirii şi figura întâiului Domn al Principatelor împreunate sunt vii sugestii la temelia neamului românesc. Înţelegerea şi cedarea lui Cuza în faţa intereselor superioare de stat sunt unice în istorie şi se ridică deasupra oricăror patimi omeneşti pe cari le întâlnim noi în toate zilele. De aceea sugerăm transferarea osemintelor lui domneşti la Iaşi unde să fie alături de Cantemir şi ceilalţi mari premergători.

Poem

Cine n'a scoborât cu mine
Sub coviltirile în care ard umbrele,
Când sărută nopţile buza pământului
Să nu îşi mai bată cărările.

Il chem la cina cea de taină
A tinereţii:
Praznicul de veac
Care începe într'un ceas de seară.

Pe cei cari vor să culeagă adevărurile din ei,
Ii întâmpină corbii văzduhului
Şi vor vesti lui mesia cel nou
Că vin gânduri ca vânzolirea apelor.

Inaintea ceasului ce le va schimba în ghiaţă
Să urle când începe un ceas de dimineaţă.

Silviu Lazăr.

O altă mânăstire străveche în Banat

De: Gheorghe Cotoşman

Dela Igriş spre apus, la vreo 8 km depărtare, aflăm o altă străveche aşezare românească: comuna Saravale. După tradiţie — căci vechile documente scrise lipsesc — comuna aceasta ar fi întemeiată de însişi colonii marelui Traian. Bătrânii[1]) comunei, cu autentică înfăţişare de daci, sprijiniţi pe tradiţia orală, adânc înrădăcinată în sufletul poporului, spun că, coloniştii romani ajungând în aceste părţi ale Daciei Ripense, în amurgul unei zile, spre „*sară*", au poposit în această „*vale*", udată de apele Arancei, şi, încântaţi de fertilitatea solului şi de frumuseţea regiunii, s'au aşezat definitiv aici, întemeind o comună, căreia i-au dat numele de „*Saravale*".

De-a lungul veacurilor, comuna şi-a păstrat nealterat anticu-i nume de Saravale, până la finea veacului al 18-lea, sau poate şi mai târziu până pe vremea Voivodinei sârbeşti (1849—1860), când Sârbii, cu permisiunea Vienei, îi sârbizează numele, şi în loc de Saravale i-au zis „Saravolla" ceeace ar însemna „Boul-Sarei", încrestând chiar şi pe sigilul primăriei comunale chipul unui bou. Românii şi după schimbarea numelui nu i-au zis Saravolla, ci Sarafola, înmuind consonanta „v" în „f", bătrânii, însă, au numit-o totdeauna pe românește „Saravale". Ungurii i-au zis „Sárafalva", adecă „Comuna Sarei" sau „Comuna noroioasă".

La 1758 comuna se numea oficial „Saravale", iar Sârbii o numeau atunci „Saravala".[2]) Şi, mai târziu, avem documente, că atât Românii cât şi Sârbii — imigraţi în comună după anul 1717 (la 1727 în Saravale sunt abia 34 case sârbeşti;[3]) azi numărul sârbilor se ridică la 989 suflete) — au numit comuna pe românește: Saravale. Astfel, la 13 Iunie 1871 crucea din vârful turnului bisericii ortodoxe româno-sârbe, a fost sfinţită de preoţii: Ştefan Drăghici, Teodor Jupanschi şi Simeon Andron-Galbinescu „parohii Saravălii", în frunte cu protopopul Cenadului Gheorghe Nicolici din Sânnicolaul-Mare. In actul comemorativ, aşezat în globul sau mărul crucii, comuna se numeşte „Saravale". O copie a actului dela 1871 se află în arhiva Primăriei comunale Saravale.

Odată cu colonizarea elementelor romane ori romanizate, legionarii Geminei XIII au ridicat aici un castru pentru apărarea cetăţii şi a municipiului Giridava-Morisena-Cenad.[4]) Tot pentru scopuri strategice şi de apărare contra duşmanilor dela răsărit, s'au ridicat chiar pe vremea Impăratului Traian, nu departe de comună, în partea dinspre Mureş, aşa numitele „valuri" sau „şanţuri romane". „Şanţurile se compun din dolma ridicată de 2—3 metri înălţime, şi din şanţul tot de 2—3 metri afund şi de vreo 10 metri lat".[5])

Tradiţia despre aşezarea coloniştilor romani pe această câmpie, ca şi despre valurile romane, o aflăm confirmată şi în documentele ungureşti vechi şi mai noui. Pe harta topografică cadastrală a comunei Saravale, compusă de Oficiul de delimitare, reţeaua drumului lui Traian, ce se extinde dela Morisena sau Mureşana înspre Zurobara, este însemnată cu numirea de „Valul lui Traian".[6])

Şanţurile romane sunt însemnate şi pe o altă hartă ungurească a comunei Saravale, întocmită la 1797, de ing. Erneszt Pollak.[7]) Pe o a treia hartă topografică a comunei, tot în ungureşte, dela anul 1901, părţile hotarului comunei sunt însemnate după cum

---

[1]) Fanu Ciobu, de 94 ani, Avram Matei-Şovârcă, de 90 ani, Nicolae Ociu-Şuştrean, de 86 ani Andrei Şirianţu de 75 ani. Vârsta aceasta au avut-o la a. 1885. Vezi protocolul dela Primărie, luat în Adunarea poporală dela 27 August 1919.

[2]) D. Ruvarac: Temişvarska eparhija od niena postanka do 1758, p. 36.

[3]) D. Ruvarac: Opis Temisvarske eparhije 1727 godine, Sr. Carlovici, 1923, p. 10.

[4]) V. Grozescu: Istoria Românilor dela Mureşul de jos, Oradea 1887, p. 44.

[5]) Ing. Adam Cucu: Valurile romane, în rev. Analele Banat. An. II. Nr. 2p. 45 şi Griselini: Ist. Banat. Timişan, Trad. Bolocan, Bucureşti 1926, p. 216—17.

[6]) V. Grozescu, l. c.

[7]) Vezi harta la Primăria comunală Saravale.

urmează: „Telek, Livezile, Balatan, Zăbran (pădure), Surduc, La Dial şi Câmpu lui Traian". Mai clar nici că se putea. Iată un document care ar putea spune mult amatorilor de revizionism!

La 1880 o societate de diletanţi a făcut câteva săpături în comună, dând de urmele unor „subterane", în cari era meiu şi secară; monete romane cu osebire din timpul lui Traian".[8])

Pe întreg cuprinsul comunei se află, până azi, diferite pietre de marmură şi alte lucruri de provenienţă romană.

In curtea casei lui Ioan Cocron, de sub Nr. 357 nou şi 309 vechiu, situată la marginea de răsărit a comunei, în partea locuită acum de Sârbi, la început locuită numai de Români, sus pe malul Arancei, la vreo 30 metri de râu, în vara anului 1931 am aflat, împreună cu preotul Filip Popovici parohul ortodox-român al Saravălii, două lespezi mari de marmura cenuşie, având dimensiunile: lungimea 115 cm., lăţimea 50 cm. şi grosimea 20 cm. D. Ing. Arh. Victor Vlad, profesor la Şcoala Politechnică din Timişoara, susţine că marmura provine dela cariera de piatră Bucova-Bănat. Cariera aceasta a rămas neexploatată de pe vremea Romanilor până la 1910, când s'a deschis linia ferată Caransebeş-Haţeg şi ca atare marmura dela Saravale trebuie să fi fost adusă aici chiar de pe vremea stăpânirii romane în Dacia.

Drumurile solide romane au permis transportarea ei aici în condiţii bune. Alte pietre, cum sunt de pildă cele dela: Cenad, Sânnicolaul-Mare şi Igriş, au fost aduse cu plutele pe Mureş dela cariera de piatră din Soimoş, sau dela carierele din Ardeal.

Proprietarul casei, bătrânul Cocron, în vârstă de 82 ani, mărturiseşte că, înainte cu 56 ani erau în curte multe lespezi de marmură cari cu timpul s'au risipit. Probabil că marmura aceasta, pe vremea Romanilor să fi fost întrebuinţată la vreo clădire impozantă, la vreun palat, monument sau chiar la o biserică. Din împrejurarea că ea s'a aflat tocmai în curtea bisericii şi a casei parohiale străvechi şi'n apropiere de râu, conchidem, cu toată probabilitatea şi rezerva, că ea a aparţinut unei biserici care va fi existat chiar pe vremea stăpânirii romane în Dacia.

Toate acestea dovedesc cu prisosinţă existenţa unei vechi aşezări romane în Saravale. Insuşi numele de „frătuţi" sub care sunt cunoscuţi Românii de aici, întăreşte afirmaţiunea că ei sunt descendenţii direcţi şi autentici ai coloniştilor şi legionarilor lui Traian, împerechiaţi cu băştinaşii geto-daci. Portul lor, fizionomia trupească şi structura sufletească, părul lung, obiceiurile, moravurile, tradiţiile (la cei vechi, căci tinerii se modernizează într'un tempo accelerat), ocupaţia şi hrana lor este aceeaşi, cu puţine abateri, ca şi a strămoşilor lor geto-daco-romani.

Documente scrise despre trecutul îndepărtat al comunei, datorită vitregiei şi vicisitudinii vremurilor, nu ni s'au păstrat. La 1333 comuna era aşa de puternică încât avea 2 parohii organizate[9]) semn că puhoaiele barbare ce au trecut şi s'au revărsat asupra capului Frătuţilor de aici nu i-au putut clinti din loc.

Trecutul parohiei ort. române din Saravale se confundă cu trecutul Românilor din această antică comună. Viaţa religioasă s'a împletit la ei, până la contopire, cu cea naţională. Urmele bisericilor vechi, aflate pe teritoriul comunei, dovedesc cu prisosinţă că, creştinismul coloniştilor romani încă din epoca de dominaţiune romană, s'a exteriorizat în forme vizibile, concrete, prin clădirea de altare sfinte. Cele câteva lespezi de piatră de Bucova, subterana (ce stă în legătură cu cea dela Igriş—Sânnicolaul-Mare—Cenad—Măcău) şi ruinele bisericii vechi din curtea şi din faţa casei lui Cocron, ne vorbesc elocvent, în lipsă de alte documente scrise, despre străvechea organizaţie parohială şi mânăstirească ortodox-română ce-a existat în această comună. Ne putem închipui ce nucleu puternic creştin ortodox a trebuit să fie aici, dacă la 1333, în listele de zecimi papale, zecimi plătite de toate parohiile române, comuna Saravale figurează cu două parohii bine închiegate. Că parohiile din chestiune au fost fără nicio îndoială, ortodoxe, nici cei mai înverşunaţi duşmani ai neamului şi bisericii noastre nu pot să pună, docu-

[8]) V. Grozescu, ibidem.

[9]) Dr. Borovszky Samu: Temes vármegye, p. 130.

mentat, acest fapt la îndoială, câtă vreme istoria nu cunoaşte ca, în această comună, mai cu seamă în acele vremuri uitate, să fi locuit un alt element decât cel românesc.

Am făcut o incursiune succintă în trecutul nebulos al comunei Saravale, pentru a proecta mai multă lumină asupra subiectului anunţat în fruntea acestui studiu monografic. Până când vom putea da la lumină — dacă împrejurările ne vor favoriza — toate datele privitoare la mânăstirile ortodoxe din Banat, ridicate de strămoşii noştri, cari, azi, cu excepţia mânăstirii Hodoş-Bodrog şi a mânăstirii Sărace, prin ironia sorţii şi fatalitatea istoriei, sunt în posesiunea Sârbilor, a coreligionarilor noştri, imigraţi, în cursul vremii, printre noi, elementul băştinaş şi majoritar, — credem a nu fi fără interes a face amintire de locaşurile noastre vechi bisericeşti, despre cari până azi, n'am aflat să fi scris cineva ceva. Un astfel de locaş sfânt, trecut în umbra uitării, este şi cel din comuna românească Saravale, din judeţul Timiş-Torontal.

In faţa amintitei case a lui Ioan Cocron, francez germanizat, pe lângă drum şi azi se mai văd puţin ruinele unei biserici străvechi, aşezată cu altarul spre răsărit, având lungimea de 10 metri şi lăţimea de 5 metri. Cărămizele dela temelie sunt de-o duritate şi consistenţă excepţională, similare cu cele dela basilica romană din Morisena-Cenad. In jurul bisericii a fost cimitir, dovadă mulţimea scheletelor aflate aici în cursul vremii. Când vecinul lui Ioan Cocron, Pera Maxinovici, a săpat fundamentul casei, a dat de o seamă de cranii omeneşti, cele mai multe cu dantura sănătoasă.

Alături, în partea de miazănoapte a bisericii, a fost o mânăstire, transformată, cu timpul, în casă parohială şi mai apoi în casă ţărănească. Afirmaţiunea aceasta, afară de tradiţie, este confirmată de dimensiunile neobişnuite ale casei: lungimea 17 metri, iar lăţimea 7 metri, cu 4 încăperi sau camere mari. Această casă este unică în felul ei, în întreaga comună, şi ca dimensiuni şi ca împărţire. Azi casa este acoperită cu trestie.

Bătrânul Cocron, care locueşte în această casă de 56 ani, spune că socrul său Ioan Chriştof, a cumpărat-o dela preotul Şofronie Drăghici, fost paroh al Saravălii între anii 1820—1858.[10]

In curtea casei, aşezată pe malul stâng al Arancei, se găseşte subterana amintită, acărei deschizătură azi este astupată cu pietre şi pământ. Suterana este construită din aceeaşi cărămidă ca şi biserica. In această subterană — căci alta nu mai există în cuprinsul comunei — la 1880 s'a aflat meiu, secară şi monede romane.

In curtea lui Cocron, afară de pomenitele lespezi de marmură de Bacova, de proveniență romană, mai sunt aruncate ici-colo bucăţi de piatră de gresie şi alte pietre şi cărămizi vechi. Multe din lespezile de marmură au fost întrebuinţate cu ocaziunea reparaţiunii zidurilor şi a pridvorului casei, unele puse la temelia atenanselor, altele resfirate pe la vecini, aruncate aiurea, pe stradă şi pe valea Arancei. Marmura, cu toată probabilitatea, va fi servit ca pardoseală sau trepte de intrare la biserica ori mânăstirea străveche.

Aşezarea pe malul râului, — ruinele, suterana cu meiul, care forma hrana principală a strămoşilor noştri greco-daco-romani, monedele şi cărămizile romane, casa parohială, tradiţia păstrată în popor relativ la vechimea aşezămintelor bisericeşti de aici, şi, peste tot, întreaga ambianţă locală demonstrează, până la evidenţă, că aici avem deaface cu o biserică străveche, a cărei origine judecată mai ales după marmura aflată, am putea-o pune chiar pe vremea Romanilor, zidită cam în aceiaşi epocă cu basilica romană din Morisena-Cenad, în tot cazul ea trebue să fi existat înainte de veacul al X-lea, pe vremea domniei marilor principi naţionali bănăţeni, ctitori de biserici şi mânăstiri, Claudiu (Glad sau Vlad) şi Optum sau achtum, căci în perioada marilor frământări şi prigoniri confesionale papiste, de după veacul al XI-lea, nu ne vine să credem că Românii au mai avut putinţa să-şi construiască astfel de biserici din aşa material solid şi costisitor.

Mânăstirea care s'a ridicat alături de biserică, în acest loc, cu o privelişte atât de încântătoare, cu timpul s'a transformat în casă parohială, locuită de preoţii ortodocşi-

---

[10] Matic Sv.: Katastig pecki 1660—1666. Glasnic istoriskog drustva u Novom Sadu S. Karlovici 1931, p. 72.

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

români din Saravale, printre cari amintim pe: Popa Matei la anul 1660[10]), Popa Obrad 1727[11]), Filip Dragici (evici) 1748—1808, Constantin Popovici 1749—1813, Mihai Tomaşevici 1753—1788, Grigorie Popovici 1788—1811, Nedelcu Popovici 1788—1832, Dionisie Popovici 1791—1792, Grigorie Draghicevici 1791—1802, Petru Popovici 1792—1818, David Savici 1806—1852, Luca Popovici 1810—1713, Petru Draghicevici 1815—1819, Petru Molnar, fiul preotului martir Ioan Tunsu Molnar-Piuarul, 1816 şi Şofronie Drăghici 1820—1858.

Când s'a ruinat biserica nu putem şti. Nici un document nu ne vorbeşte despre acest fapt. Cu toată probabitatea ea a fost pustiită pentru totdeauna odată cu năvălirea Turcilor la 1529, când cad jertfă cele mai multe mânăstiri şi biserici din aceste părţi locuite de Români. Mânăstirea, probabil că, pe vremea stăpânirii turceşti a început să fie utilizată ca şi casă parohială, până prin anii 1855, când preotul Drăghici, nu se ştie din ce motive, a vândut-o şvabului I. Crişţof.

---

[10]) Matic Sv. Katastig pecki 1660—1666. Glasnic istoriskog drustva u Novom Sadu Sr. Karlovici 1931, p. 72.

[11]) D. Ruvarat. Opis temişvarske eparhije 1727 god. p. 10—11.

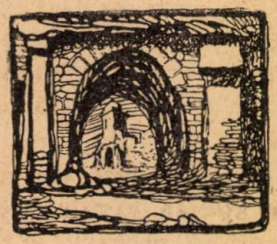

Rosmersholm

Tăcere ca la Rosmersholm!.. Sau poate,
Sunt marea înainte de furtună...
Mă sperie adâncu-i... e nebună...
Şi-o linişte de criptă mă străbate.

Ca un fior prelung... Ce straniu sună
In sufletu-mi tăcerea... Simt ciudate
Vedenii'n preajma mea... Sălbatic bate
Un vânt geros în noaptea fără lună...

Ce groaznic urlă liniştea în mine!..
E cerul vânăt... Zarea de lumină
S'a risipit cu visele-i senine...

Pricep acum cât suferit-a Abel
Sub a lui Cain înverşbită vină...
Şi'n sufletu-mi se face noapte.. Babel!..

LEONTIN ILIESCU.

Alexei Puşkin:

Către Mare

Rămâi cu bine, vuiet nemărginit! E clipa
Din urmă când îţi undui în faţa mea risipa
De spumă azurie, trezind în scânteiere
Mândria frumuseţii. Ca ne'nţeleasa tângă
A unui bun prieten, ce'n semn de mângăiere
In ceasul despărţirii, ne mai putând să plângă
Innăbuşe suspinul, în clipa cea din urmă
Simt plânsul tău în goană de ape cum se curmă.

Văzdue spre care visul din sufletu-mi aleargă,
De câte ori pe gânduri, de doruri chinuit,
Ţi-am rătăcit în preajmă, adânc nemărginit!
Ce drag mi-a fost ecoul ce'n noapte sta să spargă
Tăriile, când parcă mugeau prăpăstii oarbe
In larg, iar înserarea, aci luptă cu zarea,
Aci părea că tihna din alte lumi îşi soarbe.
O biată pânză ruptă legată de-un catarg,
In clipa când în spumă învălui depărtarea,
S'amestecă 'n furtună, luptând, şi trece 'n larg...
Iar alte dăţi, în neguri arunci necruţătoare
Corăbiile negre ce saltă 'n praf de soare...

Nu mi-a fost dat de-apururi să rătăcesc departe
De ţărmul tău, şi 'n ciuda căinţelor deşarte
Să smulg sărbătorescul avânt cu 'nsufleţire,
Dând viaţă poeziei, slăvind albastra fire...
Tu aşteptai, şoptindu-ţi chemarea. Ca'nt'ro mreajă
Cătam robit spre larguri; zadarnic ar fi vrut
Sa sboare bietul suflet spre-un ţărm necunoscut.
Mă 'nlănţuise 'n preajmă o ne 'nţeleasă vrajă.
De ce cântau în mine părerile de rău?
Ce drum s'apuce barca nesocotinţii mele?
O singură lumină în necuprinsul tău
Ar fi putut să 'nfrângă atâtea patimi grele:

Culcuş de faimă 'n groapa săpată sub o stâncă...
Aducerile-aminte trezite din adâncă
Şi rece nefiinţă, veneau în stol... Sub zări,
Pe-un ţărm pustiu, murise Napoleon... Cădea
Sub negura mâhnirii şi-a cruntelor mustrări.
Şi'n urma lui, departe de noi, se 'nvrednicea
Cu vuiet de furtună, alt geniu*) de peirea

*) Lord Byron.

Ce-a stins lumina 'n ceruri, trezind nemărginirea,
El, domn slăvit de-apururi al visurilor noastre.
S'a stins, lăsându-i lumii cununa lui de stele,
Plâns doar de libertate sub zările sihastre...

Creşti! Urcă 'n spate valul îndurerării grele!
El te-a slăvit, o Mare, cântând ca nimeni altul.
Ţi-a întrupat icoana sărbătorind înaltul,
Şi goana ta pe vânturi i-a dăruit viaţă.
Ca tine-a fost puternic, adânc, întunecat,
De ne'nţeles ca tine şi neînduplecat.

Azi e pustie lumea. Ce ţărm îmi dai povaţă
Să cuceresc în larguri, ocean? In orice parte
E-aceiaşi soarta lumii. Oriunde-un strop de bine
Se 'naltă, în adâncuri pândesc porniri deşarte,
Când lanţul tiraniei visarea 'n loc o ţine.
Rămâi cu bine, Mare! Senina-ţi frumuseţe
Nicicând nu se va şterge din mintea mea, şi mult,
Mult timp în înserare pe gânduri am s'ascult
Cântarea ta, când zarea se scaldă 'n mii de feţe.
Prin codri şi prin mute singurătăţi, purtând
Icoana ta de vrajă în suflet, fără vrere
Voi tresări, când unda svonind ca o părere,
Va scânteia pe creste de-apururi murmurând.

Traducere de

Al. Iacobescu.

---

*) Din volumul de poesii ce va apare în întregime în 1937, când se vor împlini 100 de ani de la moartea lui Alexei Puşkin.

Mielușei sburdalnici

Botişoare de-abanos, catifelate,
Rup cu dinţi de lapte, fire verzi şi moi,
S'au trezit în lume pe ne aşteptate
Şi sunt de mărime ... doar cât un pisoi.

Prind în ochi lumină şi-apoi strengăreşte,
Behăie şăgalnic, ciulind din urechi,
Sar peste răchite, zarea-i urmăreşte,
In natura 'n care doar brazii par vechi...

Le cânt păsărele, stau şi ascult uimiţi,
Nu pricep povestea de cânt pământesc; ...
E sfârşit de joacă ... nu mai par grăbiţi ...
Primăvara vine cu miei ce vrăjesc.

Victor Tudoran.

Antioh Cantemir și satira rusă

de Grigore V. Coban

Dintre fii lui Dimitrie Cantemir, Antioh, are deosebită însemnătate în istoria culturii ruseşti. La vârsta de 3 ani (în 1711) el părăseşte ţara împreună cu mama sa, (din familia Cantacuzineştilor) despre care biografii scriu că a fost o femeie foarte înţeleaptă, având o educaţie strălucită, încoronată de toate calităţile sexului frumos, dintre cari marea sa frumuseţe era cea mai neînsemnată. (Polevoi).

Primul dascăl al lui Antioh, a fost un preot grec, Anastasie Conaidi (mai târziu episcop). Limba rusă, Antioh, o învaţă dela Hinschi, traducătorul oficial al Academiei greco-slavonă din Moscova. Urmează la început cursurile acestei Academii, iar p ţin mai târziu se înscrie în garda imperială.

Imprejurările vieţii îl silesc să ia parte activă în politica contemporană rusă, despre care vom pomeni succint.

Epoca lui Petru cel Mare se caracterizează prin realizarea ideii urmărite şi de înaintaşii săi, cari, nu şi-au atins ţelurile din lipsă de energie şi fanatism: contactul cu bunurile culturii apusene.

La începutul acestei faze de occidentalizare, Rusiei, lipsindu-i obişnuinţa învăţământului, şcolile ca şi tradiţia unor principii de viaţă culturală, Petru cel Mare trebuia să sprijinească în reformele sale, nu atât boerimea care, dintr'un spirit conservator privea cu ochi răi distrugerea vechilor obiceiuri, ci mai ales straturile inferioare ale Societăţii ruseşti. După moartea lui Petru, cu ajutorul lui Meşnicov (fost vânzător de covrigi, ridicat la rangul de prinţ, datorită lui Petru) şi a Gardei Imperiale, succesiunea tronului este ocupată de soţia fostului împărat, Ecaterina I., femeie de-o erudiţie cu totul inferioară. După moartea acesteia, urmează la tron Petru II-lea, nepot drept al lui Petru cel Mare, fiul lui ţarevici Alexei.

In timpul domniei sale, Meşnicov este exilat în Siberia, locul său în conducerea Consiliului superior fiind ocupat de familia prinţului Dolgomehii. Petru al II-lea murind în curînd, tronul fu atribuit văduvei lui Herţog Ana, (fiica fratelui lui Petru cel Mare, Ion).

Consiliulul Superior dorind mărginirea drepturilor coroanei, pune împărătesei mai multe condiţiuni dintre cari cea mai principală era rezolvarea marilor chestiuni de Stat în de comun acord cu părerile Consiliului. Această inovare a fost prima încercare constituţională în Rusia, ce a degenerat în oligarhie. Reprezentanţii nobilimii, aflând despre delimitarea prerogativelor Coroanei, au cerut înfiinţarea unui regim parlamentar format din reprezentanţii nobilimii clerului şi municipiilor. Au fost diferite pertractări, dar nu s'a ajuns la un acord comun din lipsa de încredere reciprocă. Datorită acestor împrejurări se înfiinţează o nouă grupare politică în frunte cu prinţul Cerchaski, care, în memoriul adresat împărătesei cere restabilirea absolutismului. In această mişcare a luat o parte activă şi Antioh Cantemir. Istoricii ruşi, menţionează faptul că, memorioul prezentat împărătesei a fost redactat de către Antioh, care a suportat toate nedreptăţile conducerii oligarhice a ţării către Consiliul Superior.

Dimitrie Cantemir, încredinţase lui Petru cel mare prin testamentul său, dreptul de-a alege un moştenitor pentru patrimoniul rămas, după ce toţi copii săi vor fi majori, având ca singur criteriu meritele în cea ce priveşte învăţătura. Fratele lui Autioh Cantemir, Constantin, căsătorindu-se cu fiica prinţului Galiţiu, în calitatea sa de ginere al unui mare boer rus şi membru în C. S. este socotit ca cel mai destoinic. (Acest fapt s'a întâmplat sub legea lui Petru cel Mare care nu admitea decât un singur moştenitor.) Antioh, fiind neîndreptăţit luptă împotriva conducerii şi-a C. S. In urma abrogării legei lui Petru cel Mare referitoare la succesiuni, primeşte şi el o parte din averea rămasă. In 1732 este ministru plenipotenţiar al curţii împeriale ruseşti la Londra, iar în 1738 la Paris. Moare la 30 Martie 1774. Rămăşiţele neînsufleţite se odihnesc în cimitirul mânăstirii greco nicolschi din Moscova. Antioh Cantemir a fost unul dintre cei mai eruditi oameni ai timpului său, cunoscând mai multe limbi: româna, franceza, rusa, italiana, engleza,

greaca, etc. şi având relaţiuni de prietenie cu gloriile epocii sale: Voltaire, Montesquieu, etc.

Din scrisorile lui Antoh Cantemir către sora sa Maria aflăm preţioase mărturisiri în ceea ce priveşte munca şi tactica pe care a depus'o în calitate de ministru plenipotenţiar creind un desăvârşit prestigiu Rusiei, de care s'a bucurat multă vreme în politica internaţională. Talentul său de scriitor însă întrece cu mult pe cel politic. Ironia abundentă, caracteristică operii sale, îi dă titlul de primul satiric rus.

Subiectul satirelor sale.

Reformele democrate ale lui Petru cel Mare, în afară de schimbarea cursului vieţii ruseşti, au răsturnat întreaga psihologie a boerimii, datorită distrugerii tuturor normelor după care se efectua succesiunea, acordării posibilităţii de-a căpăta ranguri superioare în baza meritelor personale ca şi obligativităţii învăţământului pentru fiii boerilor. Toate aceste inovaţiuni n'au fost criticate decât după moartea lui Petru când o luptă literară (admirabil zugrăvită în satirele lui Antioh) era inevitabilă.

In lipsa altor forme literare, satira, a fost cea mai eficace specie pentru propaganda ideilor. S'a constatat în general că ea apare în perioada schimbărilor istorice, caracterizate prin lupta dintre mentalităţi, dintre generaţii.

In scurt timp ideile lui Petru au fost date uitării; cultura oamenilor cu pretenţii consta în „maniere elegante" şi „peruce originale". Oamenii de vază în loc să caute de interesele Statului rusesc, erau preocupaţi de meschine interese personale (Parcă erau în România de azi!) Mituirea, ignorarea învăţământului, desconsiderarea unei vieţi spirituale, — iată subiectul satirilor lui Antioh, cari au un caracter didactic şi elegiac.

Juvenal, Horaţiu Boileau sunt dascălii acestui precursor al satirei ruseşti, la care se mai adaugă Societatea Rusă contemporană: — isvor nesecat — în acea fază de tranziţie — pentru subiecte de satiră.

Evoluţia satirii ruseşti.

Este necesar să expunem cauzele desvoltării satirii-elegiace în literatura rusă, atât din timpul lui Cantemir cât şi ulterior.

Dela început spuneam că ele rezidă în starea politică a societăţii ruseşti. România, a fost fericită că odată cu începuturile vieţii de Stat autonom s'a bucurat şi de un regim constituţional, creindu-se astfel o tradiţie democratică, mult superioară regimului politic din Rusia. In ţările cu regim constituţional critica stării politico-sociale cât şi-a măsurilor de guvernare se face prin presă, condiţie sine qua non al unui regim parlamentar, In timpul absolutismului rus, libertatea presei, era statuia închinată unui viitor prea depărtat. Ideile cari vizau anumite racile politice, trebuiau să îmbrace haina alegoriei. In sec. al 19-lea, când Europa întreagă trecea dela regimul servajului (a servajului îndulcit) la regimul proprietăţii individuale, Rusia, din contra, se găsia sub acelaş regim al robiei masselor ţărăneşti, (în 1860 atingând cifra de 45 milioane) care în realitate nu era de cât sclavaj.

Aruncând o privire retrospectivă în istoria acestui popor, aflăm că servajul edictat de către Boris Gudunof în 1592, este oficial codificat sub Petru cel Mare şi Ecaterina II, când Seniorul dispunea de viaţa servului, putându-l vinde, (în timpul Ecaterinii, servul costa 30 ruble) şi chiar omorî. Viaţa acestor vite omeneşti dusă până în 1861; istoria gratificând pe Alexandru al II-lea cu titlul de „liberator". Ar fi fost pentru totdeauna salvată libertatea acelora ce-au îndurat chinurile robiei seculare, dacă situaţia mizeră a ţărănimii ruse — din cauza refuzului conducătorilor de-a face în timp util concesiuni celor ce sufăr — n'ar fi împins'o cu acea formidabilă insurecţie, pentru eroarea durerosului „Paradis — infernal", raiul bolşevic (cealaltă faţa a ţarismului ucigător de libertăţi) ce-a distrus mugurii unei vieţi constituţionale ce trebuia să vină....

In nuvele umoristice ale scriitorului Zoscenco, se întâlnesc deseori personagii înspăimântate de guvernare, de autoritatile regimului. In această atmosferă înăbuşitoare a gândului scris, au trebuit să se desvolte scriitori (timp de peste trei veacuri) pentru cari condeiul înseamnă o poruncă morală. Cantemir redă admirabil această situaţie specifică: „trebuie să ascund gândurile mele. Către glorie duc multe drumuri, dar cel mai spinos este cel bătut de cele nouă surori desculţe (muze). Acest drum n'adaugă nicio oae în turma tatălui." Aceiaş ideie, exprimată în alţi termeni o găsim şi la Puşchin: „Soarta

n'a dat scriitorilor, nici palate de marmoră şi nici lăzi pline cu aur; bordeie sunt palatele lor." Datorită robiei seculare a poporului sus, exprimarea ideilor politice 'n contradicţie cu cele ale stăpânirii nu se putea face decât prin intermediul alegoriei. Critica unor situaţiuni dezastruoase numai prin satiră! Aceasta-i explicaţia desvoltării specifice pe care a luat-o satira rusă, atingând culmile cele mai înalte.

Despre satira lui Antioh, istoricii ruşi scriu că este document real al stării sociale şi culturale din prima jumătate a sec. al 18-la. Unele din satirele lui Antioh s'au predat în licee ca modele clasice a primelor începuturi literare ruseşti. Cantemir anticipează forma viitorului gen al satirii ruseşti: „Râd în viersuri iar în suflet plâng răutăcioşii." Un secol mai târziu va spune N. Gogol „că soarta i-a decis să observe viaţa „prin râsul văzut de lume şi prin lacrimile nevăzute". Acest „râs cu lacrimi nevăzute" este caracterul substanţial al satirii ruseşti. El se observă în „Revizorul" şi „Suflete moarte" (N. Gogol); în schiţele satirice ale lui Saltov-Scedriu şi Gleb Uspenschi; tot acest râs amar şi trist îl vom găsi în nuvelele lui Cehov şi Zoscenco. Precursorul acestei specii — să nu uităm — este emigrantul român Antioh Cantemir, unul dintre primii scriitori ce-a pus trainice pietre la edificiul măreţului templu al literelor ruseşti. Acest român de sânge care întruchipa tot ce-a avut mai distins epoca sa, nu este dat uitării nici până 'n prezent.

Academia rusă, în 1905, ca un pios omagiu, l-a prezentat într'o prea frumoasă ediţie intelectualităţii omeneşti.

* * *

Operele tipărite ale lui Antioh Cantemir: „Cântece „Simfonia psalmilor" „Satire fabule, ode „epigrame" (manuscris).
Traduceri: „Istoria lui Justin" Odele lui Anakreon" etc....
In româneşte, au apărut: „Satire şi alte poetice compuneri „trad. din ruseşte de C. Negruzzi şi Al Donici.

Carte poştală

La miezul nopţii-acuma
La tine aş vrea să vin,
Seninul tău din gânduri
De pot ca să mai fiu...

Amarul meu din suflet
Să-l ştii tu, la ce bun?
Dece dureri ascunse
Mai stărui să le spun?

Dece vrei tu trecutul
Din ţărnă să-l desgrop,
Când nu mai am sub pleoape
De lacrimi nici un strop?

Dece vrei poezia
Tăcerii s'o mai stric,
Când n'am noroc în viaţă
Când nu mai sper nimic?

Dece vrei al meu suflet
Să-l faci să mai suspine?
Când sunt aşa de tristă,
Să tac e mult mai bine.

Rozina Creţeanu

Cântece de seară

de Grigore Bugarin

Cântec de leagăn

Copii micuţi, dormiţî uşor...
Dormiţi uşor copii micuţi,
Dormiţi uşor copii drăguţi,
Şi îngerii vă cânte 'n cor
Melodia Domnului
Sus în cerul domnului,
Cântec lin şi trăgănat
Pentru sufletul curat.
Să vă facă pat din nori
Vis de rouă şi de flori
Şi din coşuleţ de argint,
Verse flori de mărgărint
Peste somnul tuturor,.
Copii micuţi, dormiţi uşor...

Seară mică

Seară mică, înflori flori peste satul somnoros,
seară mică, rogi râu lung să te cânte 'n versuri mici,
Seară mică, stele strâns-ai de pe cer să 'mpodobeşti,
sat sărac în cununia mea cu tine...
Seară mică, adormi garoafe în grădini împărăteşti,
Seară mică, verşi somn dulce peste ochii dragii mele,
Seară mică, ce miresme ţi-a adus vântul din codrii?
Seară mică, sub troiţă te aştept de multă vreme,
ca săţi scriu un cântec ţie, seară mică, seară mică...

Apus

Soarele topit a 'n vârful spicelor
picături de aur,
a fugit după colină,
lăsând dâră de lumină,
văile topesc chiot de flăcăi...
In apus,
a plesnit inima soarelui
şi văile umplutu's'au de sânge..

Necazuri mici

Nu uita, n'am gând curat,
iau nuiaua şi te bat;

Te aştept de-un ceas la poartă
ca pe-o fată de 'mpărat;

am dat cânilor otravă
să se lase de lătrat;

am pus flori în pălărie
şi cercei ţi-am cumpărat;

iar când luna cu argintu-i
văile mi le-a scăldat

am crezut că râzi fetiţo
ori un cântec mi-ai cântat...
Te-am văzut trecând frumoasă
peste viaţă, peste sat;

dar tot vis a fost şi asta —
înzadar am aşteptat...

La sfârşit, tot tu vei plânge —
— iacătă-mă — că-s plecat!

Dorm pădurile

Din văi noaptea cadelniţează
tămâia vecerniei de seara
şi codrul visează...

In pisc, veghea nopţii aţipeşte
şi focul stânei s'a stins.
ce 'nfrângeri tăcerea-mi vesteşte
de-mi simt sufletul meu învins?

Dorm pădurile, şi'n poala lor
gândurile mele s'au culcat.

Mi-i visul un codru legănat
de singurătăţi şi de tăcere,.

Dorm pădurile, dorm...

Veghe

Din straja dimineţii până în noapte
veghiat-am învierea mea.
Şi, obosit sub greomântul
lespedei de necredinţă
mi-am dat *sufletul necercetărilor*
şi *gândurile* marilor credinţi...
— Am înviat, dar nu spre ceruri;
m'am scufundat în nesfârşit adânc
ca să pot vedea lichărirea veşnicilor stele
de dincolo de orbitoarea lucire
a soarelui de-o zi

Idilă rustică

Nici de cum nu mă 'ndoiesc:
— Sălciile 's îndrăgite de băgrini.

Soarele însângerează în apus
împuns de spini
Eu îl văd de după roata
de porîmbe
unde iezi
cu corniţe mici şi strâmbe
pigulesc funze 'ncrestate
cu o grabă de 'nserate

Vacile cu scofuri pline
pasc ierbiştele virgine,
păstoriţa, pup de floare
între flori de cătănioare,
mă aşteaptă cu 'n surîs...
... Nici nu ştiu dacă mai mi-s...

Uite, cum cad în ciorchine
peste-a feţei de-apă, line,
florile de alb băgrin:
Sălciile se apleacă
şi se lasă sărutate
şi se strâng aşa aproape
şi-şi plâng dragostea în ape...

Seară târzie

Am aşteptat
pân' luna a aprins
o parte de colnic.
De-atâta aşteptat
mi-i părul nins
şi poate mi-i năcaz un pic.

Am numărat
lătratul cânilor
şî pot să-ţi spun
şi câte stele mor
pân 'te înduri să vii
să te mângâi...

De-al tău năcaz
făcui răboj
un par dela prileaz,
să-ţi pun sub nas
de câte ori m'ai tras
pe sfoară.

Să ştii că minţi când spui „întâiaoară",
să ştii în câte dăţi eu am rămas
cu visele împrăştiate
cu amândouă buzele umflate

Şi în sfârşit,
nu-i glumă firea ta.
— M'am năcăjit.

Seara 'n sat

In seara asta-i linişte.
Soarele se topeşte într' un nor,
imense flăcări pâlpâie 'n apus.

Imi svârlu ochii în codrul infinit.
Imi pare că în lume
Sunt numai eu şi codrul.
Doi, nedespărţiţi prieteni,
Infipţi cu rădăcina sufletului lor
In sevele pământului
din care am purces...

Rugăciune

Doamne,
azi mi-e sufletul gol şi rece
ca tăcerile amurgului..

Cine trece
peste pragul sufletului meu ?

O sfărîmătură de iluzie
s'a pierdut în el, s'a pierdut...

Doamne.
dă-i buzii
putinţa de-a rosti o rugăciune,

Doamne,
Indurăte
şi spre noi nădejdi mă mână;

Doamne,
sufletu-mi bălămbăneşte deasupra neantului,
ca o cumpănă de fântână..

Orizonturi

In nesfârşirea mărilor, catargul
Spintecă depărtări,
în pribegire fără de cărări
în larg de zări,
proptind pe stâlpii văzduhurilor, cerul,
largul.

în necuprinsul lumilor, odihna,
mi-o culc pe nesfârşiri,
cu infiniturile schimb zâmbiri
şi leg iubiri:
cu Dumnezeu la praznic, îmi sărbătoresc
tihna.

Mă 'nalţă valurile către ceruri
înoindu-mi avânt,
şi de-acolo cu vechiul meu pământ
schimb cuvânt,
şi-l înfrăţesc cu veşnicele adevăruri.

Mă joc cu-ai trăsnetului prunci
în munţi semeţi
şi 'mpart energie nouă în noi vieţi
şi rup peceţi
să se cetească cartea scrisă 'n vremurile
marilor porunci...

Cântece de seara

Luna tremură în prag,
la bădiţa meu cel drag.
Pe un fir de foiomfiu,
i-am trimis veste că viu,
când se culcă boii 'n şură
să-i dau neichii un pic de gură,
să mă strângă de mijloc,
Să-i spun al inimei foc,
să mă strângă binişor,
să-i spun neichii ce mi-i dor:
ochii mici cu gene lungi,
sufletul să mi-l străpungi,
dorul tot să mi-l alungi,
şi cu alt dor să m' ajungi...

Peste văi, peste ponoave,
calul scapără 'n potcoave;
Peste dealuri, peste zări,
calul varsă foc din nări.
Badea-l strânge din zăbale,
ştie că-l aştept în cale,
cu trei flori de viorele
şi cu dulci buzele mele,
cu un fir de busuioc
şi cu al dragostei noroc.
Bade, dorul meu mi-l vrei?
Gura-i fermecat ştiubei
din ea sufletul mi-l bei.
din ea dorul tot mi-l iei.

A căzut cu seara 'n sat.
dorul meu vis legănat...

Cântec pentru ţara mea

Din mâhneala sufletului,—
Sbor uşor de porumbel —
Desprind ramuri noui de gând,
Peste urma umbletului,—
Colţ de linişte rebel—
Le-aştern pasului meu rând.

Strâng ţărâna glii'n palmă,—
Sfânt altar de năzuinţi—
Din miriştea satului;
Şi trântind în vânt sudalmă,
Celor ce-au furat credinţi,
Sparg tăcerea leatului.

Prind în glas să'ngân o rugă,—
Mângâiere grabnică—
Glodului din care-s rupt.
Sufletului tău de slugă,—
Ţară-atât de darnică—
Viaţa mea din tine-a supt.

Iată dar dece acuma
Fur din soare azi polei
Şi din lanuri bogăţia,
Crede-mă că nu e glumă—
Nu, poţi lega două'n tei—
Te'nfrăţişi cu sărăcia.

Hai de, prinde iar puterea,
Unui Tepeş şi Mihai,—
Fapta, pasul gândului,—
Chiar de-ar fi 'nceputul fierea,
Tot o să-i urmez un rai;
Ţara'n rândul rândului'

Victor Tudoran.

„Blânda Lebădă din Salzburg"

de LIANA JAR

Dacă „muzica este izvorul tuturor artelor" cum spunea H. von Kleist, sau, după cum spunea Glück, muzica e „cel mai bun mijloc de a mişca inimile şi a trezi simţăminte alese", dacă ea e chemată să înalţe, să îmblânzească, să domolească instinctele şi să creeze stări sufleteşti unice prin puritatea lor, apoi în Mozart, „divinul saxon" ea a găsit un tălmăcitor de-o înaltă înţelegere şi de o măiastră putere de creeare.

Muzica lui Mozart cucereşte prin subtilitatea unei melodii învăluitoare care înlănţuie şi reţine ca tot ce e adevărat frumos. Suavitatea armoniilor mozartiene desvăluie discret luminoasa spiritualitate a artistului, comoară neîntinată în lupta şi ispitele unei existenţi destul de vitrege.

Salzburgul a avut norocul să fie leagănul natal al unuia dintre cei mai străluciţi fii ai săi Născut la 1756, Wolfgang Amedeus Mozart a stârnit uimire şi admiraţie printre contemporani, printr'o precocitate rară. Incă dela fragedă vârstă de 3 ani, începu să înveţe clavecinul, făcând, cu răbdare şi plăcere, exerciţii îndelungate, monotone şi plictisitoare. Rezultatele nu întârziară să contureze şi să împodobească personalitatea, deja preţuită, a acestui copil minunat. Pianist de cel mai viguros talent, violonist înzestrat cu dărnicie, Mozart avea să-şi ia locul în nemurire, prin a treia latură a darurilor sale, compoziţia muzicală.

La vârsta de 7 ani, micul compozitor repurtă cei dintâi succes, scriind un concert care s'a bucurat de-o primire entuziastă. Călăuzit cu severitate şi ardoare de tatăl său, el însuşi muzicant, Wolfgang înainta repede pe drumul cuceririlor spirituale. Scânteia vie a geniului său se întrezărea din ce în ce mai limpede în lucrările lui plămădite din sufletul şi gândurile sale de noutate şi inspiraţie neobosite. Studiind cu învăpăiatul avânt al tinereţii şi stimulat de tatăl său, în primul rând, apoi de succese şi admiratori, Mozart avu o ascensiune rapidă şi impresionantă. Modesta stare materială a părinţilor săi, fu desigur, un obstacol în calea educaţiei sale, fiindcă trebuia să muncească peste delicatele lui puteri.

In acea vreme, Mozart avu o vie altercaţie cu arhiepiscopul din Salzburg. In urma acestei neînţelegeri, Mozart părăsi oraşul, plecând la Münich, apoi la Viena, unde fermecă cu talentul său minunat pe împăratul Francisc I care-l copleşi cu daruri bogate. Gloria care-l aştepta promiţătoare, trebuia însă câştigată cu multă muncă, cu o strădanie neobosită, şi Mozart înţelesese prea bine acest fapt Lucra fără odihnă, cu înfrigurarea chemării pe care o simţea sbătându-se înlăuntrul său şi care-l subjugase. La Paris, fu deasemenea onorat de atenţie şi admiraţie regală, căci Ludovic al XV, ca şi regina nu-şi precupeţiră laudele şi entuziasmul. Frumoasele lui succese erau însă numai de ordin spiritual, cu bani, plătindu-i-se rar şi puţin, de aceea Mozart ar fi dorit ca admiraţia de care se bucura să fi luat forma palpabilă a monedelor, căci onorurile nu-i puteau achita datoriile făcute pentru nevoile imediate şi indispensabile ale existenţei. Abia la Londra, concertele pe care le dete îi aduseră un modest câştig bănesc, care-i uşură totuşi, situaţia.

Compozitorul precoce trebuia însă să-şi împlinească menirea, creeând opere care să trăiască dealungul anilor şi pretutindeni.

Finta Semplice, operă smulsă din frământările unui suflet în continuu neastâmpăr creator, avu o soartă tristă, pregătită cu răutatea specifică invidioşilor cu sulfete mici, cari nu pot să înţeleagă adevărul că, în faţa artei şi a frumosului, de oricine ar fi făcute, trebuie să te pleci smerit şi să desbraci sufletul de micimea geloziilor deşarte.

Ca mai toţi marii muzicanţi, şi Mozart îşi purtă talentul prin diferite ţări, stâr-

nînd peste tot acelaş nereţinut entuziasm de care se bucurase de copil, în patria sa. Din Olanda, unde era să piară de friguri, plecă în Franţa, apoi în Elveţia, muncind fără odihnă, neîntrerupt şi intens. Italia, nucleul manifestărilor muzicale, patria celor mai glorioşi artişti, fu una dintre cele mai mari dorinţi ale sale. Învăţă italieneşte şi se duse în frumoasa ţară a cântecului, în Italia lui Verdi şi a lui Paganini, în care fu primit şi privit cu toată atenţiunea născută de calităţile sale.

Desigur, e aproape neverosimil de uimitor faptul prea bine ştiut de cei cari cunosc viaţa marilor compozitori, fapt într'adevăr extraordinar, pe care Mozart le-a săvârşit reproducând în întregime şi exact — numai după câteva note luate în grabă în fundul pălăriei, — celebrul „*Miserere*" al lui Allegri, care se cânta în capela Sixtină dela Vatican. Insuşi Papa rămăsese cucerit de acest geniu luminos, când din nou făcu vâlvă în jurul său, reproducând, de data asta fără nicio notă, o liturghie pe care o auzise şi o admirase în basilica San Pedro. Onorurile şi distincţiunea pe care i-o acordase Papa numindu-l Cavaler al „Pintenului de aur", nu-i schimbară cât de puţin simplitatea şi adorabila lui modestie şi nici nu-i complică cu nimic viaţa de până atunci, căci gândurile lui erau toate prinse de vraja creaţiei care-l stăpânea complect. Era preocupat de o singură grijă: soarta nouei opere pe care avea s'o dea la iveală. E vorba de opera „*Mitridat*", căreia îi dorea altă primire decât avusese „*Finta Semplice*". „*Mitridat*" a avut succes îmbucurător, constituind pentru acest sublim suflet de artist, un balsam de reconfortare binevenită.

Opera s'a jucat la Milano, făcând serie de reprezentaţii mult aplaudate. Creeând mereu, nu din nevoi băneşti sau din ambiţiuni zadarnice, ci'n mod firesc fără căutări sau sforţări, aşa cum privighetoarea îşi cântă dorul în triluri măestre, „ilustrul maestru din Salzburg" repurtă o nouă victorie cu premiera operei „*Finta Giardiniera*".

Dantelările suave ale specificului mozartian, făcură deliciul ascultătorilor. Dacă însă gloria pe care i-o aducea munca sa, i-ar fi adus şi izbânzi materiale, grijile şi suferinţile unei vieţi împovărate de lipsuri ar fi fost înlăturate, iar geniul' său, descătuşat de preocupările prozaice ale existenţii, ar fi rămas senin numai în lumea visărilor sale, fără să umbrească nimbul spiritualităţii lui avântate spre sublim.

Şi în oraşul său, ca şi la Paris, nenorocul îl urmărea neîmblânzit, făcându-l să sufere fără să merite această suferinţă. Duşmanii, cari sunt întotdeauna gata să împiedice sau să îngreuneze o ascesiune repede şi frumoasă de care le e ciudă, au vărsat veninul uneltirilor lor şi în viaţa acestui genial muzicant şi om de rară nobleţe şi bunătate. Dacă durerile sunt stimulentul din care se nasc perlele spiritelor creatoare, dacă suferinţa înobilează şi înlesneşte realizarea celor mai măreţe opere de artă, dacă durerea ca şi iubirea purifică şi transfigurează, salzburghezul Mozart a fost exemplul viu al acestui adevăr. Nefericirile lui culminară atunci când lăsă în pământul Franţei, la Paris, trupul neînsufleţit al mamei sale pe care o adora. Îndurerat profund, găsi un refugiu şi-o linişte aparentă în lucru, în compoziţii născute cu o înfrigurare aproape supraomenească. Prima perlă a strădaniei sale fu opera „*Idomeneus*", lucrare de concepţie şi realizare impresionante, asupra căreia se opriră preferinţele maestrului din Salzburg. Urmă opera: „*Flautul fermecat*" compoziţie scăldată în farmecul suav al melodiei pure, cu colorit care poetizează tot firescul simţămintelor umane. Melodie abundentă şi veselă, sau pe alocuri de o superbă seriozitate, „Flautul fermecat" a captivat şi atunci, după cum înlănţuie şi azi, cu aceeaşi vrăjită putere, pe toţi cei cari îi ascultă partitura.

„*Don Juan*", a cărei frumoasă uvertură a scris-o numai în 3 ore, ca şi „*Nunta lui Figaro*", încheagă şi completează buchetul acestor poeme muzicale mozartiene. Armonii delicioase, spontaneitate melodică de-o captivantă sinceritate muzicală, arii cu o ţinută de cea mai graţioasă inspiraţie, şi care sunt urmărite, susţinute sau completate de-o orchestraţie discretă sau viguroasă, după nevoie, iată gama splendorilor mozartiene, care luminează cu strălucirea geniului toată opera marelui salzburghez. Compoziţia „*Clemenţa lui Titus*" deşi de o incontestabilă valoare muzicală, care nu desminte calităţile atât de preţuite ale tânărului maestru, este, desigur, mai puţin cunoscută şi mai puţin preţuită decât celelalte opere ale sale, care se cântă mereu şi pretutindeni.

Una din cele mai gustate şi mai cântate lucrări ale lui Mozart este, fără îndoială, opera „*Răpirea din Serai*", o nouă bijuterie sclipitoare, desprinsă din fresca inspiraţiei mozartiene. Partitura acestei lucrări e scăldată în voioşia unui suflet binecuvântat de puterea înviorătoare şi reconfortantă a optimismului. Ea aduce gingăşia şi verva unor melodii cristaline care-ţi strecoară, pe nesimţite, blândeţea unei linişti binefăcătoare. Toată opera lui Mozart exteriorizează limpede şi darnic sufletul minunat în care a fost plămădită. Nobleţea simţămintelor lui, iubirea nemărginită pentru ai săi, ca şi pentru toţi oamenii, bunătatea lui şi profunda credinţă divină, arată clar pe omul net superior, iar un astfel de om nu putea să creeze decât opere senine, luminoase, pure, fiindcă în ele se oglindeau frînturi din sufletul artistului.

Cu atât mai admirative sunt privirile noastre pe care le aruncăm asupra operei lui Mozart, cu cât cunoaştem marea lui uşurinţă de a compune. Impresionant mai e faptul că, cu toată amărăciunea unei existenţe din cele mai grele, cu tot întunericul dezolant al încercărilor dureroase, ce nu l-au părăsit toată viaţa, muzica lui apare veselă, uşoară, dantelată şi senină. E, desigur, un alt dar al divinului salzburghez.

Dar focul sacru, care nu putea fi înăbuşit, ardea prea viu, mistuind plăpânda tinereţe, sbuciumată şi minată de boală, a lui Mozart, ca, uşor pe negândite, să curme o viaţă tânără şi productivă, aşa cum nepăsarea inconştientă a unui copilaş striveşte o floare sau ucide un fluture.

Lucrare turburătoare e desigur sugestivul „*Requiem*", magistrala operă religioasă în care sufletul se înalţă şi se smereşte copleşit de gândul eternului necunoscut al nefiinţei. Superba lucrare religioasă e de o impecabilă ţinută muzicală, înălţată de frumuseţea vie a unui simţământ de pasiune mistică, de transfigurarea unui suflet descătuşat de dorinţile şi frământările zadarnice ale humii şi care se avântă purificat spre culmile de lumină ale credinţei adevărate. Dar firul vieţii i s'a curmat mai înainte de-a termina propria sa slujbă funebră, cântecul său de lebădă. Requiemul pentru odihna marelui său suflet a fost terminat, cu rezultate neaşteptat de îmbucurătoare, de Süssmayer, unul dintre cei mai talentaţi elevi ai maestrului. Necazurile, nenorocul ce-i înourase orice speranţă de înseninare a vieţii şi poate suferinţele pe care i le da trupul său bolnav, l-au făcut pe Mozart să se gândească ades la taina nepătrunsă a morţii. Pentru acest om bun şi vesel, ideea odihnei veşnice devenise ceva definitiv legat de gândurile sale. Viziunea acelei stăpâne a lutului nu-l speria şi nu-i dădea nici-o temere, ci, din contră, se obişnuise s'o privească cu linişte ca pe o prietenă de care nu se putea despărţi. Scrisorile lui, care au fost publicate, arată această dragoste pentru domniţa cernită a liniştei supreme. „De câte ori mă culc seara, mă gândesc că, cu toată tinereţea mea, mâine nu voi mai fi, şi acest gând nu mă înspăimântă, ci, din contră, mă linişteşte şi mă mângâie, căci moartea este cel mai bun prieten al omului" — spune Mozart — şi nu fără dreptate — într'o scrisoare a sa.

El învăţase s'o cunoască, s'o iubească şi să-i înţeleagă adevărul, deaecea a aşteptat-o liniştit şi senin, fără teamă, fără regrete. In apogeul gloriei şi în amiaza vieţii, faldurile morţii odihnitoare au învăluit fiinţa blândului Mozart care a privit-o cu ochii lui de copil frumos şi a urmat-o supus când palida arătare i-a întins îmbietoare, mâna. Astfel, în 1791, la Viena, într'o iarnă tristă când natura aruncase zăbranic de doliu pe cerul de plumb şi peste firea mohorâtă, lumina sufletului său a pâlpâit pentru cea din urmă oară şi „blânda lebădă din Salzburg" şi-a murmurat cântecul de adio.

In ziua înmormântării, sicriul său n'a fost urmat de nici unul din prietenii săi cari n'au voit să suporte asprimile vremii pentru acela care înfruntase cu atât curaj toate furtunile vieţii. Pe groapa comună în care a fost înmormântat, doar norii au plâns cu lacrimi albe si îngheţate — de fulgi diafani şi efemeri, ca însăşi existenţa trecătoare a trupului — pe acela care trăise tot astfel cum a murit.

Mort atât de timpuriu, Mozart a lăsat totuşi un număr impresionant de compoziţii, — câteva sute : opere, simfonii, quartete, sonate, muzică bisericească. Iată, pe scurt, viaţa opera şi sfârşitul unuia dintre cei mai glorioşi muzicanţi germani, care face cinste ţării sale şi muzicii universale.

C R O N I C I

Proclamarea cetățeniei de onoare a dlui Nicolae Titulescu

Este în tradiția municipiului Timișoara ca să-i cinstească pe marii săi cetățeni sau pe aceia cari și-au câștigat deosebite merite pentru patrie. Astfel au fost proclamați cetățeni de onoare Emanuil Ungurianu și Dr. Aurel Cosma, amândoi decedați, precum și dnii Sever Bocu și general George Domășneanu. Emanuil Ungurianu era neobositul luptător naționalist al generațiilor trecute, care și-a lăsat toată averea sa pentru scopuri culturale, economice și sociale românești. Dr. Aurel Cosma era sub dominația maghiară președintele partidului național român din Banat, iar în momentul introducerii stăpânirii românești cel dintâi prefect al orașului Timișoara și al județului Timiș-Torontal, ajungând apoi ministru de lucrări publice în guvernul lui Ion I. C. Brătianu. Dl Sever Bocu a fost ministrul Banatului în guvernul dlui Iuliu Maniu, iar dl George Domășneanu a fost cel dintâi general român al Timișorii.

In galeria marilor cetățeni de onoare ai municipiului Timișoara i-a fost acum rezervat un loc de frunte și dlui Nicolae Titulescu, Ministrul de Afaceri străine al României. Proclamarea sa de cetățean de onoare s'a făcut în ziua de 16 Mai 1936 într'o ședință solemnă, la care au luat parte, în afară de membrii comisiilor interimare dela municipiu și județ, toți reprezentanții autorităților civile și a diverselor instituțiuni culturale și naționale. Ședința prezidată de dl prof. Augustin Coman primarul municipiului Timișoara s'a ținut în sala festivă a Primăriei.

Diploma de onoare eliberată sub No. 19435—1936 a fost pictată de artistul Alexandru Popp, fostul director al Școalei de arte frumoase din Timișoara. Ea va fi prezentată dlui ministru N. Titulescu de o delegație de cetățeni în frunte cu primarul municipiului.

Incheierea cursurilor la Școala de Arte Frumoase din Timișoara

Al treila an, de când Școala de Arte frumoase funcționează la Timișoara, se încheie cu aceleași rezultate bune, cari constitue unul din principalele suporturi ale existenței ei. Credem că rareori se întrunesc în sânul unei instituții de cultură, oameni cari să muncească cu atâta abnegație și sacrificiu, nu numai pentru menținerea instituției dar și pentru ridicarea ei la un nivel de superioritate. Când am căuta să urmărim pas cu pas greutățile prin cari a trecut această școală, am fi în adevăr surprinși de eforturile profesorilor ei. Să fi persecutat mereu de nesiguranța zilei de mâine, să-ți lipsească în prea mare măsură mijloacele și totuși să te menții, numai printr'o muncă neînfrântă și prin rezultatele ei, e o cucerire. O cucerire a încrederii colective, încredere care va hotărî viitorul acestei școale și care va fi răsplătită an de an, prin desvoltarea la care trebuie să ajungă această instituție de învățământ artistic, unică în Ardeal și Bănat.

Dinadins apăsăm accentul pe cuvântul — încredere — fiind convinşi prin fapte arătate, prin interesul care, persoane din afară, îl păstrează şcolii. S'au scurs abia trei ani de când, în mijlocul acestui oraş uzină, cu preocupări economice şi industriale, şcoala de arte — frumoose îşi desfăşură activitatea. O activitate tăminuită în cadrele ei intime, fără trâmbiţări — reclamă, în afară, fără manifestări prea accentuate în public. Un cuib discret de continuă însufleţire pentru idealuri mari. Unde profesorii şi studenţii se frământă împreună; cei dintâi să îndrume, cei din urmă să înveţe a cunoaşte căile ascunse către domeniul atât de spinos dar sublim al artei. Numai aceia cari au cunoscut ambianţa acestui mediu, îşi pot da seama ce căldură, ce legături strânse se crează între aceste doua elemente, profesori şi elevi. Numai astfel se poate înţelege resistenţa, cu care o astfel de instituţie trece peste toate greutăţile ce le întâmpină. Mizeria, răbdarea şi năzuinţa spre ceia ce e mai nobil, mai frumos, sunt strâns legate de spiritul artiştilor şi de atmosfera unui mediu artistic. Nu putem susţine că astfel de condiţii sprijinesc progresul, dar e adevărat că nici nu-l pot distruge atât de uşor. Idealul măreţ care stăpâneşte pe fiecare artist, îl face să suporte şi să învingă cu mai multă uşurinţă greutăţile.

Iată că după trei ani de zile, ochi atenţi se îndreaptă şi pătrund în mediul tăinuit al şcoalei de arte frumoase Se cercetează şi se judecă obiectiv posibilităţile de desvoltare ale instituţiei, greutăţile cu cari se luptă. Minţile luminate au înţeles, că pentru a ţine pas, alături de manifestările culturale şi artistice ale altor popoare, noi trebuie pe lângă însufleţire să avem şi mijloace materiale. Numai astfel vom putea câştiga terenul, pe cari alte naţiuni îl au cucerit prin o muncă de veacuri. Era pe pragul disolvării, în preajma unui declin, în faţa unui mare semn de întrebare Nu se ştia dacă şcoala de arte-frumoase îşi va putea continua existenţa. Dar vigilenţa totdeuna trează a autorităţilor Timişorene şi-a dat seama de pierderea ce se va simţi prin distrugerea unei instituţii de cultură. Ajutorul a venit la timp.

Un grup restrâns al personalităţilor Timişorene cu multă însufleţire au căutat soluţiile cele mai bune, pentru a asigura funcţionarea şcoalei de arte-frumoase. Dl. dr. Aurel Cosma junior, care nu numai prin îndemnul judecăţii ci şi prin afinitatea sufletească ce o are cu manifestările de artă, a muncit cu atâta râvnă şi a iniţiat mişcarea pentru sprijinirea şcolii. Nu mai puţin dl. dr. Dimitrie Nistor pefectul judeţului, pentru înfăptuirea acestei idei, a pus la contribuţie larga d-sale înţelegere şi sprijinul ce l-a acordat totdeuna şcoalei şi culturii. D. prof. Augustin Coman primarul Municipiului a soluţionat în chipul cel mai lăudabil această problemă, încadrând această instituţie de învăţământ artistic, în bugetul municipiului pe lângă ideia de municipalizare a şcoalei.

Problema a fost serios examinată din toate punctele de vedere într'o conferinţă ţinută în acest scop, la care au luat parte: dnii dr. Dimitrie Nist r prefectul judeţului, Prof. Augustin Coman primarul municipiului, Dr. Aurel Cosma junior deputat, Dr. Emil Grădinariu consiler culturul, ing. Arhitect Adrian Suciu şeful serviciului tehnic şi o delegaţie a profesorilor dela şcoala de arte frumoase. S'au discutat atât chestiunile materiale, cât şi chestiunea unei complecte reorganizări a învăţământului, pentru a asigura o desvoltare cât mai mare acestei instituţii.

Nu a fost neglijată nici problema secţiunii de pictură bisericească şi de artă industrială. S'a întocmit un regulament de funcţionare care împreună cu hotărîrile aduse, vor fi supuse spre aprobare Ministerului Instrucţ uni.

Acum la încheierea celui de al treilea an de funcţionare în Timişoara Când ni s'a dat ocazie să examinăm şi să judecăm un nou bilanţ de activitate, constatăm cu deplină satisfacţie progresele realizate. E în adevăr mulţumitor să vezi până la ce punct de desvoltare au ajuns studenţii primului an cari cu frica şi timiditatea caracteristică studenţilor de belle-arte, au întrat pe porţile şcolii. Nu mai puţin progres au arătat studenţii din anii mai avansaţi, pentru cari problemele de artă şi de învăţământ artistic sunt progresiv lărgite. Activitatea desfăşurată în această instituţie, este garanţia cea mai serioasă, că eforturile depuse de sprijinitorii ei vor fi răsplătite cum se cuvine.

Situaţia acestei instituţii soluţionată şi dusă la bun sfârşit, va constitui un mare

merit pentru cei ce s'au însufleţit şi au muncit pentru ea. Pentrucă această problemă nu e numai de ordin local, ci se situează pe un plan de importanţă naţională. A fortifica în acest colţ de ţară instituţiile de cultură, înseamnă a fortifica însăşi hotarele ţării. Iată de ce zicem că rezolvarea situaţiei acestei instituţii constitue un mare merit pentru cei ce şi au luat lăudabila sarcină de a o duce la bun sfârşit. Pe de altă parte această academie reorganizată, pusă pe bază solidă şi integrată în toate drepturile legale, va putea deveni o puternică facultate de învăţământ artistic. Institutul autorizat, care să se ocupe şi să contribue alături de institutele similare, la rezolvarea problemei învăţământului artistic şi al desemnului, atât de neglijat la noi în ţară.

ŞT. GOMBOŞIU.

Casa naţională „Damaschin Cosma"

In comuna Beregsău de lângă Timişoara se ridică o frumoasă casă naţională care va purta numele dascălului bănăţean Damaschin Cosma. In Dumineca din 24 Maiu 1936 s'a pus piatra fundamentală a acestei case, cu care ocazie s'a comemorat şi amintirea aceluia a cărui nume va fi înscris pe frontispiciul ei. In cadrul unor impresionante solemnităţi s'au rostit discursuri de către dnii Dr. Dimitrie Nistor, prefectul judeţului, Petru Toma deputat, Şt. Vlădescu preşedintele Federaţiei generale a presei din provincie, etc. Casa naţională este acum în lucrare şi va fi zidită până în toamnă.

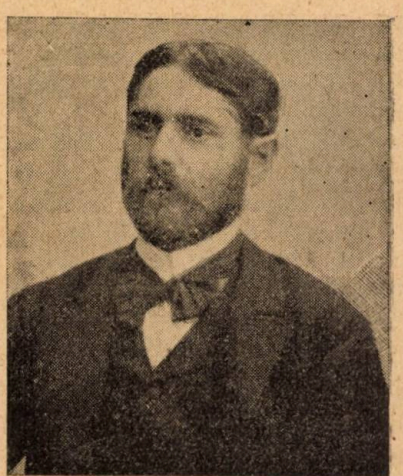

DAMASCHIN COSMA
(1844—1915)

In comuna *Beregsău* Damaschin Cosma a funcţionat ca învăţător până la 22 Decembrie 1871. După sosirea lui în această comună, la 13 Noembrie 1866 s'a căsătorit cu Maria Panaiot, descendenta unei vechi familii nobile româneşti venită în Banat din Albania şi înrudită de aproape cu familia Mocsonyi. Din această căsătorie s'a născut la 13/26 Septembrie 1867 un băiat botezat Aureliu Traian, care nu era altul decât Dr. Aurel Cosma, fostul ministru de lucrări publice.

La 24 Decembrie 1871 Damaschin Cosma a fost ales învăţător în comuna Ghiroda, unde funcţionează până la 10 Iulie 1873.

In timpul cât era învăţator la Ghiroda, Damaschin Cosma scrisese un mic studiu »*Despre educaţie*« apărut în Arad, care a provocat atenţiunea cercurilor noastre conducătoare de atunci. Insuşi Miron Romanul a ţinut să-l felicite într'o scrisoare elogioasă, trimiţându-i în acelaş timp şi un premiu de un „galben".

In vara anului 1872 Damaschin Cosma a trecut cu familia sa din nou la Beregsău.

Ca Dascăl, Damaschin Cosma a desvoltat o bogată activitate culturală. A colaborat la mai multe reviste şi ziare. Dintre lucrările lui amintim: 1. Un studiu despre educaţie, apărut la Arad în 1872 şi premiat de episcopul Miron Romanul; 2. Cântări bisericeşti, o carte întocmită pentru uzul cântăreţilor de strană conţinând irmoase, pricesne şi alte cântări bisericeşti.

Restaurarea picturii în biserica ortodoxă din Timişoara (Fabrică)

Greutăţile peste cari au trebuit să treacă Românii de dincoace de Carpaţi, în cursul celor câteva secole de prigoană, au fost tot atâtea obstacole în calea propăşirii lor culturale. Libertatea şi îndrăsneala pe care au înţeles să o ia în vremuri când asupririle nu mai puteau fi suportate, a fost plătită cu sânge şi cu temniţă. Robii unei stăpâniri nesăţioase şi profitoare, ei s'au simţit liberi şi stăpâni ai codrilor ce-i cutreerau, ai ogorului ce-l brăzdau. Iar în

această libertate ei erau robii supuşi ai unui măreţ ideal pentru înfăptuirea căruia au luptat şi sângerat generaţie după generaţie.

Forţa care a oţelit sufletul acestui popor, forţa care i-a dat acea neasemuită răbdare, care i-a alimentat mereu conştiinţa şi avântul, a fost *credinţa*. Credinţa în Dumnezeu şi în Biserica ce-l adăpostea şi unde găsea în totdeuna mângăierea. Biserica l-a învăţat să-şi iubească neamul şi glia udată cu sudoarea şi sângele strămoşilor. Biserica a fost leagănul învăţăturilor sale şi cea dintâi şcoală.

Ne mai aducem aminte, câte erau grijile şi îndatoririle bisericii şi cu câte sacrificii şi le îndeplinea. In asemenea împrejurări înţelegem că nu putea să caute şi să îngrijească decât de podoaba spirituală, de propăşirea credincioşilor şi în mod forţat trebuia să lase pe un plan mai puţin important, podoaba ce ar fi putut-o da locaşurilor de închinare.

Clădirile bisericilor noastre, forma, arhitectura şi pictura lor, au fost în funcţie de starea materială a credincioşilor, a

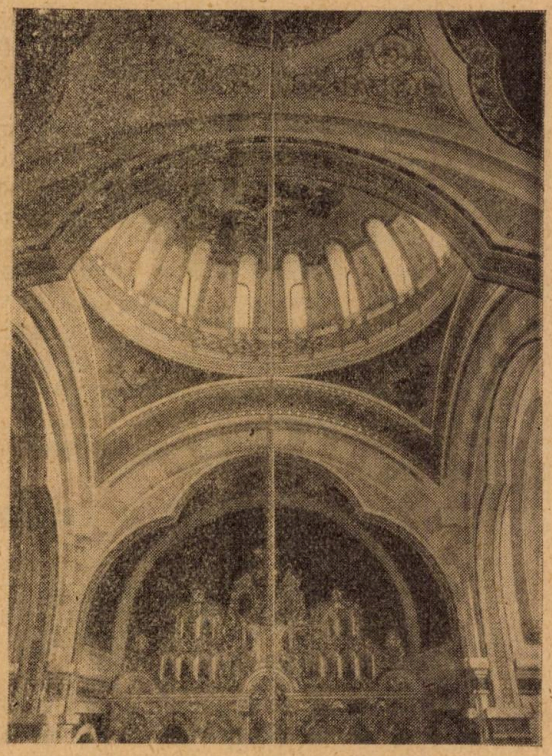

Interiorul Bisericii gr. ort. române din Timişoara-Fabric.

eparhiilor; de împrejurările şi condiţiunile de viaţă. E adevărat nu se leagă prea mult de spiritul religiei noastre, dar de acest lucru nu putem acuza pe nimeni. Ctitoriile oricât s'ar fi străduit, n'ar fi găsit în acea vreme, cu uşurinţă, nici arhitectul şi nici pictorul sau zugravul, care să fie în deajuns de iniţiat în arta bizantină.

In arhitectura bisericilor de dincoace de Carpaţi, stilul bizantin pătrunde mai greu şi numai în rare locuri găsim asemenea monumente. Barocul e stilul care a fost utilizat mai mult în construcţiile de biserici şi numai după unire încep să apară mai mult construcţiile în stil bizantin. Influenţa barocă se manifestă nu numai la exterior, în arhitectură, ci de cele mai multe ori şi în decoraţia interioară. Adeseori pictura iconostaselor nu prea are nimic comun cu pictura bizantină în afară de subiect şi dispoziţia scenelor, iar cuprinsul bisericilor e aproape totdeuna simplu zugrăvit cu o sumară decoraţie barocă sau rococo.

Dacă în ceia ce priveşte arhitectura nu se mai poate reveni şi bisericile trebuie să-şi păstreze forma ce o au, interiorul va putea fi oricând transformat şi împodobit cu cea mai pură pictură bizantină şi cu decoraţiile adecvate arhitecturii.

O asemenea transformare şi împodobire reuşită, s'a făcut în biserica ortodoxă din Timişoara-fabrică. — Biserica ortodoxă română din Timişoara-fabrică, se găsea înainte de 1912 pe malul drept al Begheiului, lângă podul din imediata apropiere a actualei biserici. Când s'a regulat cursul Begheiului, lucrările de canalizare au forţat mutarea, sau mai bine spus dărâmarea biserici ortodoxe. In 1912 oraşul Timişoara a fost nevoit să sprijine clădirea unei noui bisericii. După proectul arhitectului Nica (arhitect la căile ferate maghiare) s'a construit actuala biserică, într'un vag stil bizantin, combinat cu elemente romanice şi gotice.

In anul 1913—14 biserica e pictată de către artistul bănăţean Ioan Zaicu ajutat de pictorul Ştef. Amintim că aceasta e ultima lucrare executată de Zaicu înaintea morţii sale.

Din cauza construcţiei prea şubrede, la încrucişările cupolelor, apa a pătruns în ziduri cauzând stricăciuni. Pe de altă parte însăşi tehnica în care a fost executată pic-

tura o face să fie mai puțin rezistentă. E știut că pictura de ulei rezistă numai dacă peretele e complect uscat și ferit de schimbări mari de temperatură. Ori atât apa care a pătruns prin zid a slăbit aderența picturii, cât și schimbarea bruscă de temperatură (îndeosebi iarna la aerisirea după serviciul divin) producând o contracțiune rapidă, au pricinuit stricăciuni, ajutând la deslipirea stratului de culoare. Acestea au fost cauzele cari au determinat restaurarea bisericii. Mulțumită părintelui Golumba care a luat la timp inițiativa s'a salvat o prețioasă podoabă a bisericii și operele unui mare artist bănățean. Dacă s'ar fi întârziat, peste doi ani n'ar mai fi fost posibilă nici o restaurare.

Problema care s'a pus la această lucrare, a fost armonizarea întregului, față de elementele atât de variate ce compun interiorul bisericii. Interiorul acestei clădiri e complect lipsit de unitate, întru cât, arhitectura e gândită bizantin, conținând elemente romanice și gotice. Aceste elemente aparținând construcției arhitectonice n'au putut fi schimbate și au trebuit să fie păstrate. Pictura decorativă era un baroc foarte sărac, iar pictura artistică (executată de Zaicu și Ștef) are caracter occidental chiar baroc. Sculptura e deasemeni barocă cu elemente rococo. S'a încercat deci coordonarea și împăcarea acestor elemente atât de variate.

Ori cum, nici arhitectura, nici sculptura n'au putut fi schimbate, iar la pictura lui Zaicu nu s'a putut face nimic, scopul fiind tocmai salvarea acestei ultime lucrări a artistului bănățean. A rămas deci numai singura posibilitate, a *picturii ornamentale.*

Cu restaurarea și pictarea bisericii a fost însărcinat d. Ioachim Miloia, despre a cărui merite și talent artistic am mai vorbit în coloanele acestei reviste. Dânsul este unul dintre artiștii bănățeni care n'a făcut niciodată caz de meritele sale de pictor. Istoric și cercetător priceput, a crezut că e mai bine, înțelegerea sa artistică să o pună în slujba acestor două îndeletniciri. S'a ocupat deci mai mult de restaurarea și punerea în valoare a operelor ascunse de vremuri sau destinate peirei. Trebuie să amintim aci că, cunoștințele d-sale în materie de restaurare sunt neîntrecute și poate e unicul în țară care nu numai că posedă aceste cunoștințe, dar care mai ales a lucrat efectiv în acest domeniu. Serioasele studii făcute în străinătate, a înțeles să le utilizeze cu prisosință și să le pună în serviciul începutului de istorie a artelor bănățene. Modest, chiar prea modest, caută să alunge dela sine orice răspundere de creație artistică. Ceia ce nu ne împiedică deloc pe noi să afirmăm aci, calitățile sale și din acest punct de vedere. Lucrările sale originale, de pictură, ne îndreptățesc a-l pune în rândurile pictorilor noștri de talent.

In ultima sa lucrare (biserica din Timișoara-fabrică) a știut cu multă pricepere și cu un deosebit gust, să armonizeze întreg interiorul acestei biserici, transformând complect aspectul ei anterior.

O pictură ornamentală bizantină, nu una străveche, ci cu o notă occidentală atât în culoare cât și în desemn, a fost executată în întreg interiorul bisericii. Această ornamentație face, cea mai perfect armonizată legătură, între elementele atât de deosebite ca stil ale clădirei. — In afară de pictura ornamentală, pictorul I. Miloia a executat și două panouri figurale în cor, icoanele (arse în 1934) dela iconostas și o schimbare în compoziția din altar. A restaurat complect pictura lui Zaicu, relipindu-o și salvând astfel opera unui valoros artist.

In Dumineca Floriilor a. c. biserica a fost sfințită, cu ocazia celei dintâi descinderi în eparhie a P. S. S. Episcopul Andrei al Aradului. Fie ca noul arhiereu al acestei eparhii, să încurajeze și să sprijinească asemenea restaurări și împodobiri a locașurilor sfinte, pentru a realiza ceia ce vremurile de odinioară au împiedecat și pentru a glorifica lupta ce a dus-o și oblăduirea care Sf. Biserică a dat-o acestui popor în vremuri de restriște.

Stefan Gomboșiu.

Cronica plastică a Iașilor

Expozițiile pictorilor: Mihăilescu, P. Hârtopeanu, P. Brudea și Costică Agafiței.

de Grigore V. Coban

Pe Str. Lăpușneanu, într'o sală mică și modestă, Victor Mihăilescu, elev al Academiei de Arte-Frumoase din Iași, expune

peste cincizeci de uleiuri şi câteva schiţe, cari, sunt suficiente pentru studierea tehnicei, acordurilor cromatice cât şi-a temperamentului său. Dealtfel pentru publicul ieşan însetat de cunoaşterea manifestărilor plastice locale, dl. Victor Mihăilescu nu este un necunoscut. Expunând în nenumărate rânduri cu ocazia expoziţiilor colective dela Belle-Arte, dsa s'a bucurat atât de aprecierea profesorilor cât şi-a vizitatorilor.

Subtilul critic plastic N. N. Tonitza a văzut printre cei dintâi în frământările elevului dela Academie — toată bogăţia unei imaginaţii şi-o uriaşă forţă de interpretare a subiectelor.

Trebuie să recunoaştem fără niciun fel de exagerare că pictorul Victor Mihăilescu face parte din categoria acelor puţini tineri înzestraţi cu reale însuşiri ce nu pot evada din carapacea nevoilor şi-a greutăţilor cotidiene pentru a-şi fructifica toate posibilităţile creatoare.

Când mă gândesc la arta d-lui Victor Mihăilescu nu-mi aduc aminte de un singur tablou, de pasta curată pusă cu cuţitul sau cu penelul, ci, de un simţământ puternic şi predominant care face din toate lucrările un întreg scăldat în atmosferă. Mijloacele de expunere nu se identifică totdeauna cu vizunea interioară de care însă se apropie tot mai mult. Din cauza aceasta se ibzesc şi unele stângăcii aşa de inerente începătorilor.

Fragmentele din natură — câteva care înconjurate de un gard, doi boii ce se odihnesc, un colţ de bucătărie, a masă cu vase încărcate cu pansele sau slănjinei — sunt văzute subt un unghiu de perspectivă cât se poate de caracteristic, închegându-se în ritmul culorilor acordate cu dibăcie, uneori stinse şi reci, iar alteori, mai calde şi mai luminoase. Din actuala expoziţie am putut constata că pictorul face un pas îndrăzneţ spre compoziţii.

Este edificător tabloul ce reprezintă doi copilaşi — orfani — îmbrăcaţi cu zdrenţe, cu mâinele înţepenite de gerul iernii, aranjaţi într'un cadru destul de prielnic sentimentului de bază.

Culorile stinse, reci, îţi dau impresia că gerul a pătruns prin toate fibrele corpurilor lor — care nu mai sunt decât bucăţi de carne îngheţată.

Fără îndoială, se pot observa şi unele influenţe în lucrările sărăcăcios încadrate în rame, dar pline de viaţă, de limiţi şi tăceri, de frământări şi mâhniri, — influenţe, fatale oricărui început.

Atât în portrete — realizări egale peisagiilor şi florilor — tehnică şi unde preocupări de aranjament, ne amintesc de Francisc Şirato şi de N. N. Tonitza.

Sunt înrâuriri cari nu scad cu nimic valoarea expoziţiei, ce merită. O deosebită atenţie prin faptul că dl Mihăilescu mai mult ca oricare dintre colegii săi ştie că pictura este artă — şi nu meserie.

*

P. Hârtopeanu.

Departe-i de mine gândul de-a nega însuşirile cu cari este înzestrat expozantul P. Hârtopeanu.

Peisagiile dela Balcic cât şi naturile moarte şi florile ne învederează un talent capabil să zămislească opere de artă.

Cred însă, că este un procedeu greşit manifestarea publică atunci când nu posezi puterea închegării unui subiect, putinţa subordonării elementelor studiate, unei concepţiuni unitare. Dl. P. Hârtopeanu îmbătat de quasi-succesul expoziţiei precedente, cu lucrările rămase şi cu câteva noui, se prezintă publicului pentru a fi laureat cu aprecierile lui.

Eu nu văd necesitatea unei asemenea pripeli ; un artist adevărat se prezintă cu-o nouă expoziţie doar atunci când a cucerit domenii de cari în expoziţiile precedente numai se apropiase.

Expoziţia actuală a d-lui Petre Hârtopeanu nu este justificată : ea nu constituie un progres, ci, un pas bătut pe loc.

*

P. Brudea este fără îndoială cel mai mare caricaturist al Iaşului. Debutând în 1932, spre deosebire de atâţia alţii, el a ştiut să evite sistematic şovăelile începătorilor.

Pentru un artist, dealtfel, este mai recomandabilă formarea, închegarea personalităţii, departe de gălăgia publicului, de aprecierile ditirambice sau, de defăimările interesate, care de cele mai multe ori pot influenţa în rău conştiinţa pictoricească embrionară.

Dl. P. Brudea s'a impus prin linia lui robustă, prin vastele posibilităţii de a ne prezenta oameni cari vorbesc un limbagiu

specific, prin mijloace cu totul personale. Viziunea caricaturistului este de-o bunătate nebănuită. Spre deosebire de Ion Sava care-şi martirizează modelele frustându le de ori ce strop de vrednicie şi calitate omenească, dl. Brudea ne apare mult mai indulgent, mai plin de bonomie.

El nu este un biciuitor, un nemilos discernător al tuturor defectelor omeneşti, ci un comentator care ne amuză fără să jicnească.

Penelul dlui P. Brudea nu este înmuiat în accid concentrat şi nici nu este avid de exagerări pişcătoare, de ironii şi jigniri. Umorul lui nu ne supără; el este sănătos şi nu-i argat decât delectărilor.

* * *

C. Agafiţei, cel mai reprezentativ pictor al generaţiei tinere, pregăteşte o nouă expoziţie care vrea să însemne o adevărată surpriză.

Discernând din massa amorfă de impresiuni vizuale, ceace conturează ca formă autonomă desprinsă de accidentele motivului concret, el face un efort laudabil în simplificarea şi filtrarea elementelor formelor geometrice, şi în minunatele peisagii din Iaşi — realizări din prima ordine.

Lăsând pentru nu ştiu câtă vreme de repaos uleiul, C Agafiţei urmăreşte în acuarelă expresia armonioasă de stări muzicale pe care o realizează cu-o gamă de culori, compusă de preferinţă din violeturi şi griuri, cu care ştie să modeleze treceri atât de nuanţate dela un plan la altul, încât pentru publicul competinte, el contează ca cel mai distins acuarelist din capitala Moldovei.

CRONICA LITERARĂ

I. P. Ţuculescu: — **Setea de viaţă, roman. Tip. „Speranţa". — Craiova, 1936.**

„Săptămâna cărţii" ne-a dăruit o lucrare de netăgăduită valoare, în ceiace priveşte stilul şi acţiunea, romanul „Setea de viaţă" al d-lui I. P. Ţuculescu, o carte sortită să tragă o dâră luminoasă de moralitate prin neastâmpărul atâtor încercări a căror apariţie surprinde şi nemulţumeşte.

Acţiunea romanului „Setea de viaţă" se desfăşoară în clocotul de viaţă al vechiului aşezământ termal Karlsbad. O lume pistriţă, adunată de pretutindeni, smulsă din toate straturile sociale, rătăcită o clipă între nădejde şi încredere în sine, pururi călăuzită spre ceiace cu greu se poate realiza, dar păstrând în fiinţa ei rădăcinele ce-şi înfig prin tradiţie adânc rămurişul într'un trecut necunoscut şi necercetat, — e zugrăvită în culori vii, sprintene, atrăgătoare. Sufletul omului e adâncit până la epuizare, înseninat chiar în înfrângerile lui printr'un fel de înţelegere şi descusut în tainele lui prin a ceiace se chiamă strămutare în neastâmpărul fatalităţii care îşi urmează aceiaşi cale, îndelung bătătorită dar nelimpezită îndeajuns.

Dar ceiace uimeşte peste măsură în lucrarea d-ui I. P. Ţuculescu, e ridicarea vălului vrăjit de pe toată frumseţea pe care o ascunde Karlsbad-ul şi pătrunderea în inima acestor frumseţi cu limpezirea de cuget că, ori în ce chip s'ar manifesta, natura e singurul prilej de înălţare a sufletului şi singura podoabă eternă care numai pentru mângăierea lui dăinuieşte. Nu ghidul care îţi desvăluie lucrurile pentru aspectul lor colorat, ci duhul călăuzitor care dă în lături iarba ca să răsară floarea şi smulge de sub piatră sufletul veacurilor, făcând să trăiască trunchiul uscat pe care mai poposeşte încă lăstunul.

Fraza e curgătoare, sprintenă îmbucurătoare, îmbinată cu imagini alese, pe cari n'ai să le întâlneşti decât în povestirile mai vechi ale lui Mihail Sadoveanu. Tot ce priceperea omului a adaos la vrăjile firii, se desvăluie sub pana prozatorului I. P. Ţuculescu într'o lumină nouă, neobişnuită. Sub ochii lui totul capătă un farmec deosebit pe care tainele firii îl ascund sufletelor istovite şi neînţelegătoare.

Sunt în paginele acestei cărţi tablouri cu măestrie zugrăvite, cari îţi rămân adânc întipărite în minte şi pe cari vremea nu e în stare să le şteargă. Un îndreptar, am putea zice, şi în ceia ce priveşte goana omului către ideal, dar şi în privinţa aşternerii sufletului în pragul naturii care desvălue o lume pururi nouă din prisosul

de bogăţie cu care dărnicia dumnezeiască a înzestrat-o.

Dacă pentru literatura românească, romanul dl-ui I. P Ţuculescu rămâne o piatră de hotar, socotim că limba în care Jan Neruda şi Jaroslov Vrchlickij şi-au şlefuit versurile, s'ar putea mândri tălmăcind o operă care, prin cuprinsul ei, călăuzeşte şi înalţă.

Al Iacobescu.

C STERE:

„Uraganul" (roman)

Ed. „Adevărul".

Uraganul (volumul al optulea din romanul „In preajma revoluţiei") aduce în evidenţă revoluţia din Rusia dela 1905. şi revoluţia din ţara noastră la 1906. Două evenimente sociale, de un dinamism puternic şi concentrate într'un volum. Se prea poate ca romanul să sufere tocmai prin această concentrare care răpeşte cetitorului stăruinţa de-a pătrunde mai adânc în tainele acestor revoluţii, atât de bine cunoscute de dl. C. Stere. Imensul material documentar ce-l are la îndemână dl C. Stere, parcă a suferit o amputare dureroasă. Dealtfel bănuiala noastră, la prima cetire a romanului, s'a adeverit când în „Adevărul Literar şi Artistic" Nr. 701 din 12 Aprilie 1936 s'a publicat fragmentul „Ivanuşca Duracioc" *care din diferite consideraţiuni a fost suprimat de autor...*

Deaceia lectorul, trebue să cetească şi printre rânduri. Sunt acolo adevăruri, pe cari numai le bănueşti dar care nu se pot spune. Ele se ghicesc dela cititor la cititor.

Ca să redai spiritul a două revoluţiuni, pornite din mentalităţi cu totul diferite şi totuşi să ai puterea, să ascunzi în jocul frazelor adevăruri, nu-i lucru tocmai uşor. Iată dibăcia de romancier a d. C. Stere. S'a menţinut pe linia artei şi-a justificat punct cu punct atitudinea lui Vania Răutu, în lupta socială.

Misticismul revoluţiilor din Rusia şi România se relevă, prin cursivitatea stilului său, prin atitudinea mulţimei de eroi, ce mişună în decursul romanului şi prin reflexele ce şi le face Vania Răutu în frământările sale. Colosul de Rusia, cu fanatismul religios, peste care trona despotismul ţarului şi groaza Siberiei, în luptă cu o mână de oameni călăuziţi de-o idee umanitară, de-o înfrăţire. Oameni fanatici cari se avântă în luptă să răstoarne aşezări de veacuri cu o singură armă: credinţă într'un ideal. In România, găsim doar ecoul marilor frământări din Rusia.

»*Poruncă dela Studienţi*" se aude pretutindenea. Şi valul de revoluţie porneşte din sat în sat. Ţăranii se duc la curtea boierului şi-i cer pământ, dând în acelaş timp foc, hambarelor, fiindcă aşa o zis „Studienţii". In unele părţi, unde boierul a fost mai blajin, ţărani s'au mulţumit doar să spargă o fereastră ca să facă şi dânşii ca în celelalte sate.

Dl. C. Stere a reuşit cu atâta măestrie să ne arate procedeele necugetate, ce s'au făcut pentru stingerea revoluţiei. Prefecţi şi comandanţi de trupe cari n'au aplecat urechea la destăinuirea ţăranilor. Cu lista în mână, unde aveau scris de boier numele celor răsculaţi, îi împuşca fără nici o cruţare. Printre dânşii erau mulţi nevinovaţi. Ca să ne arate contrasul, să releve şi mai bine tactica de împăcare între ţărani şi boieri, d. C. Stere ni-l aduce pe Vania Răutu drept prefect şi potolitor de revoluţie, el însuşi revoluţionar în 1905 în Rusia, de unde scapă cu multă greutate.

Obligând pe ţărani, prin convingere să fie paşnici şi silind pe boieri, să încheie contracte de arendare mai omenească, impunându-le chiar anumite condiţiunei în ce priveşte muncile agricole, reuşeste să stingă „revoluţia" fără nici un pic de sânge. Pe când în celelalte judeţe, procedeul este mai crud. Tunurile curăţă sate întregi, aidoma ca în Rusia, unde revoluţia avea alt aspect şi era condusă de mişcări conştiente. S'ar desprinde din rânduri, că la noi poate nici n'ar fi luat vânt revoluţia, dacă din timp boieri ar fi acceptat anumite condiţiuni de muncă agricolă, ce-ar fi putut îmbunătăţi situaţia materială a sătenilor.

Interesant e evoluţia psihologică a lui Vania Răutu care an cu an se apropie de glia românească şi de spiritul de apărare a proprietăţii. In adevăr clocotea în sufletul său un sămţământ al dreptăţii dar n'a putut să accepte procedeele de realizare a tovarăşilor revoluţionari şi-i părăseşte, convins că numai stăruinţa în timp şi munca paşnică poate aduce o schimbare

n lume, făcută să fie aşa cum e.

Deaceea, nu noate fi pentru noi o mirare, dacă din revoluţionar devine prefectul unui judeţ, ca să stingă o revoluţie. De astă dată Vania Răutu a înţeles că numai intrând în angrenajul social, măcar ca o rotiţă cât de mică, munca sa poate fi constructivă şi mai cu folos ţăranilor decât menţinerea pe planul distrugător al revoluţiei.

Ca şi în celelalte volume, dl. C. Stere ne dă adevărate tipuri omeneşti, caracterizând răutate, bunătate prevedere, prostie şi mândrie. Aşa amintim :

Dalai-Lama, revoluţionarul fanatic, mort tragic în revoluţia dela 1905.

Fridrich Crarlovici Bruenn aghiotantul Majestăţii Sale Ţarului care pentru stingerea revoluţiei întrebuinţează cea mai cumplită cruzime.

Tânăra Luţa, fata lui Vania Răutu, înzestrată cu simţul de prevedere femenină, împrăştiind în jurul ei dragoste şi pace... Şi multe alte personagii, pe care dacă vrei să le înţelegem omeneştele sentimente, nu ne rămâne decât să cetim cartea, unde vom găsi şi momente tragice din trecutul nostru şi acea atmosferă de răsvrătire românească din 1907. Iar o recitire a tuturor volumelor, ne va pregăti mai bine, pentru înţelegerea celorlalte volume, ce vor veni.

Gh. Atanasiu

Cărţi apărute :

Gheorghe Cotoşman : **„Duşmanul Banatului : Concubinajul".**

Vrednicul şi tânărul preot al comunei Jimbolea a scos zilele acestea la Timişoara a opta sa lucrare, care se ocupă de problema concubinajului în Banat. Broşura de 130 pagini a fost inspirată de evenimentul cununiei celor 71 perechi concubinari din comuna Comloşul Bănăţean, care se făcu la 9 Febr arie 1936 în cadrul unor festivităţi. Cartea aduce cuvinte de laudă la adresa prefectului Dr. Dimitrie Nistor care a fost naşul acestor concubini şi la adresa primpretorului Al. I. Movilă care a avut un rol însemnat în pregătirea acestor căsătorii religioase. Lucrarea dlui Gh. Cotoşman este un documentat studiu ideologic, moral şi naţional, care făcând apologia căsătoriei religioase şi combătând concubinajul, arată cum s'ar putea rezolva problema depopulării Banatului.

Ing. George Lipovan : **„Pilotajul planoarelor".**

Insufleţitul inginer George Lipovan din Sânnicolaul-Mare, care şi-a făcut studiile la Paris şi a stat multă vreme în Franţa, s'a întors anul trecut acasă în Banat cu gândul să propage şi să popularizeze la noi ideia sborului fără motor. O primă carte a şi publicat în direcţia aceasta, a cărei succes l-a îndemnat să luc eze la un tratat practic pentru pilotajul planoarelor. Acest tratat a apărut acum la Timişoara cu o prefaţă scrisă de dl General Nicolae Condeescu. Broşura aceasta de 136 pagini poartă următoarea dedicaţie : „Dedic aceasta modestă lucrare bănăţeanului Traian Vuia, primul constructor aviator, care pe meleagurile Franţei a învins văzduhul cu un aparat de sburat, mai greu decât aerul".

Petru E. Oance : **„Primăvara"** (poezii). Ed II.

Acum a ieşit de sub tipar a doua ediţie a volumului de poezii întitulat *„Primăvara"*, datorit condeiului bătrânului publicist bănăţean Petru E. Oance, directorul-proprietar al revistei *„Vasiova"*. Volumul conţine 125 poezii şi a fost tipărit la Timişoara.

G. Ursu : **„Istoria literară a Bârladului".**

O broşură de 62 pagini, scrisă de bârlădeanul G. Ursu, conţine preţioase informaţii despre mişcarea literară a Bârladului, care s'a desvoltat dealungul anilor în jurul şi în redacţiile revistelor. Dl G. Ursu analizează activitatea tuturor scriitorilor bârlădeni şi reuşeşte să ne dea o icoană fidelă a vieţii literare de acolo. Din paginile acestei cărţi aflăm lucruri interesante şi mai ales debuturi de-ale marilor literaţi de astăzi.

Cărţi primite :

Caius Brediceanu : Amintiri din viaţa mea Lugoj 1936.

Onisifor Ghibu : Pe urmele împăratului Constantin cel Mare. Braşov 1936.

Matei Alexandrescu : Leagăn de îngeri, poeme, Editura „Cartea Românească" Bucureşti 1936.

Radu D Rosetti : Epigrame. Editura „Universala" Alcalay Bucureşti 1936.

Victor Melega : Rusia Sovietică economică. Perspectivele schimbului între România şi U. R. S. S. Cu o prefaţă de Dr. I. Costinescu. Bucureşti 1936.

Ioan I. Şolea : Prăbuşirea Soc etăţii Naţiunilor şi a păcii eterne. Revizuirea tratatelor.

Th. I. Ţucanovici : Instinct înfrânt. Nuvele. Satu-Mare 1936.

Dr. Eugen Nicoară şi Vasile Netea : Murăş, Murăş apă lină... Literatură populară din regiunea Mureşului de sus. Cu o prefaţă de Ion Agârbiceanu. Editura „Astra" Despărţământul Reghin 1936.

Florea Cărunţu : Crucile albe, roman. Librăria „Pavel Suru" Bucureşti 1936.

Al. Popescu Scărişoreanu : Din umbră, poezii. Cu o prefaţă de Al. Gherghel. Editura „Grai şi cuget dobrogean" 1936.

Ştefan Ioan George : Arg , poezii. Gravuri de Bassarab, Râmnicu-Vâlcea 1936.

Margareta Barcianu : In ţara lagaminilor. Cu o prefaţă de dna Elisa Brătianu. Bucureşti 1936.

Nelu Ionescu : Şapte coruri mixte. Ramuri 1936.

NOTE

Presa din provincie

Cu prilejul sărbătoririi ziaristului bănăţean Gh. Ţăranu

Port în sufletul meu icoana strălucitoare a ziaristului din provincie, alăturea de care am trăit cei mai frumoşi ani ai tinereţii mele.

Pasionat cercetător al trecutului neamului românesc, ziaristul crescut şi educat la umbra celui mai curat patriotism, discută în coloanele unde scrie, toate problemele strâns legate de interesele superioare ale Statului, împărtăşind deopotrivă şi în totdeauna revindicările şi biruinţele cetăţenilor tuturor claselor sociale.

Urmărind cu înfrigurare evenimentele politice, mişcările culturale şi naţionale, ziaristul, schiţează în linii impresionante zilele trăite în aşa fel încât cronicarul imparţial să poată înfăţişa — Viitorimii — în lumina adevărului istoric, toată priceperea ziditorilor puşi în slujba marilor comandamente ale neamului şi populaţiunei.

Înţeleg să mă ocup de menirea ziaristului din provincie, aşa după cum l-am cunoscut în Vechiul Regat înaintea războiului de înviere al neamului şi în ţinuturile Unite — după întregirea patriotismului nostru naţional.

Menit să îndeplinească un mare rol în mijlocul ocietăţii româneşti, el merită să fie egalat cu profesorul sau cu vrednicul slujitor al altarului, fiind-că şi unul ca şi celalalt prin bună credinţă şi sforţări uriaşe contribue neînchipuit de mult la desvoltarea şi propăşirea ţării.

De aceea, ori de câte ori, cărturarii, oamenii politici şi cetăţenii, cinstesc — aşa cum se cuvine — munca şi priceperea ziaristului din provincie, sunt alăturea de toţi acei cari recunosc meritul adevăratului sămănător al scrisului românesc.

Aşadar, iată pentru ce ne mândrim că zilele trecute, în cetatea Lugojului istoric, oficialitatea în deplină înţelegere cu intelectualii şi harnicii meseriaşi, au sărbătorit în mod înălţător, pe dl Gh. Ţăranu, directorul ziarului „Răsunetul", care a împlinit 40 de ani de muncă, de luptă şi de neobosite jertfe în domeniul publicisticei româneşti.

Intr'adevăr, Dl Gh. Ţăranu a înfiinţat prima tipar niţă românească din Lugoj încă sub stăpânirea Austro-Maghiară, contribuind astfel la răspândirea slovei în ţinutul Ardealului şi al Banatului.

Timp îndelungat a sprijinit lucrările scriitorilor români, ca apoi în România mărită, să editeze — fără sprijinul nimănui — ziarul „Răsunetul" ziar independent, care răspunde ca o adevărată poruncă vremurilor noui.

Vrednic slujitor al culturii naţionale, dl. Gh. Ţăranu culege astăzi rodul străduinţelor sale, pentru tot ce a dăruit el, cu atâta inimă şi entuziasm, neamului românesc.

St. Vlădescu

Caricaturistul Diodor Dure

Dr Aurel Cosma junior văzut de Diodor Dure

Artistul bănăţean Diodor Dure, stabilit la Cluj unde scoate revista umoristică „Figaro", a fost câteva săptămâni în Banat şi a făcut o serie de caricaturi şi desemne a diferitelor personalităţi politice şi literare de aici cu scopul ca să le expună la viitoarea sa expoziţie pe care o organizează acum. Una dintre aceste caricaturi este şi cea de alături care îl reprezintă pe dl deputat Dr Aurel Cosma junior, directorul revistei noastre.

Pictorul Diodor Dure este un talent remarcabil, stăpân pe creion şi culoare. Acvarelele sale lucrate cu atâta fineţă şi desemnurile sale trase în linii atât de elegante l-au consacrat printre cei dintâi artişti ai Transilvaniei de astăzi.

Pentru înfiinţarea unei arhive fotografice.

Municipiul Timişoara, odată cu organizarea Palatului Cultural, ar putea înfiinţa pe lângă muzeu şi o arhivă de fotografii documentare cari să înfăţişeze vieaţa de azi sub toate aspectele ei. S'ar putea eterniza astfel momente însemnate din diversele părţi ale Banatului cum ar fi serbări sau solemnităţi de orice fel, portrete ale oamenilor cari au realizat ceva pentru această provincie, peisagii pitoreşti, figuri etnografice, fotografii cu subiecte de artă decorativă populară, etc. Acest muzeu de fotografii ar fi o expoziţie permanentă şi o cronică vizuală a tuturor evenimentelor bănăţene în ordinea întâmplării lor. Pentru trecut s'ar putea aduna fotografii dela particulari sau dela diferitele instituţiuni, iar pentru viitor un serviciu anume instituit ar putea să se ocupe de procurarea şi selecţionarea fotografiilor.

Colecţii de publicaţiuni periodice

In acelaş Palat Cultural, pe lângă bibliotecă, municipiul Timişoara ar trebui să complecteze şi să le ţină în curent colecţiile de publicaţiuni periodice cu toate ziarele şi revistele cari au apărut şi vor mai apare pe teritoriul Banatului. Ele nu

vor constitui numai documente, dar şi icoane despre moravurile, viaţa şi scrisul timpurilor respective. Biblioteca municipală nu se poate mulţumi numai cu anumite colecţii de publicaţii ce apar în acest oraş, deoarece Timişoara, fiind capitala Banatului, ea trebuie să aibă în biblioteca sa tot ce produce această provincie din punct de vedere ziaristic, cultural sau literar.

Problema fântânilor publice decorative

Timişoara n'are fântâni decorative, cari să-i dea un aspect mai pitoresc şi mai modern. In toate oraşele occidentale se găsesc opere artistice cari servesc pentru astfel de fântâni. Numai la Roma sunt peste trei sute de monumente cari încadrează într'o operă de artă sculpturală fântânile decorative, cari în afară de partea estetică mai au şi darul de a răcori atmosfera din apropiere. Oraşele româneşti în general sunt lipsite de astfel de fântâni, deşi din punct de vedere edilitar necesitatea lor se impunea de mult. Acum a fost încredinţat sculptorul Ştefan Gomboşiu să modeleze o fântână publică ce va fi aşezată într'un colţ al parcului Doja. Primăria ar putea să continue această iniţiativă prin comandarea altor opere de proporţii mai mari cari să înfrumuseţeze Timişoara şi din acest punct de vedere.

Ştefan Vlădescu

Preşedintele Federaţiei Generale a Presei din Provincie, care numără 2796 de ziarişti profesionişti ce lucrează la peste opt sute de ziare cotidiane şi publicaţiuni periodice din toate provinciile ţării, a ridicat prin autoritatea şi munca sa plină de tenacitate această Federaţie la rangul unei organizaţiuni profesionale moderne. A reuşit în scurtă vreme să întemeieze la Bucureşti un sediu splendid aranjat pentru scopurile Federaţiei (Str. Carada 9). In acţiunea sa a fost secundat de bănăteanul Virgil Molin, secretarul general al Federaţiei şi directorul ziarului „Presa" din Craiova. Dl Ştefan Vlădescu a continuat cu entusiasm şi neobosită stăruinţă munca grea de reorganizare a Federaţiei, care a fost fondată şi condusă cu mult zel de un mănunchi de gazetari, în frunte cu dl M. G. Ivanov, animaţi de a-i strânge pe toţi ziariştii de profesie, uitaţi şi neglijaţi prin redacţiile de provincie, sub aripile ocrotitoare ale celei mai puternice organizaţiuni de breaslă.

Dl Ştefan Vlădescu este cunoscut bănăţenilor din timpul celor zece ani de gazetărie ce i-a petrecut la Timişoara. Originar din Moldova, după ce şi-a terminat liceul în leagănul culturii, la Iaşi, a intrat în redacţia ziarului cotidian „Evenimentul" (1910), ca după patru ani să fie chemat secretar de redacţie la ziarul „Mişcarea" de sub direcţia regretatului G. Mârzescu, unde a activitat timp de doi anii A trecut apoi în redacţia ziarului „Opinia" ca şef redactor. In timpul războiului dl Şt. Vlădescu a publicat la Iaşi două volume intitulate: „Dezertorii" şi „In durerea mea", volume cu mare răsunet, fiind răspândite pe toate fronturile de luptă din ordinul lui Vintilă Brătianu, pe atunci ministrul muniţiunilor. După război, alături de dnii Pamfil Şeicaru şi Cezar Petrescu, a fost chemat de Iancu Flondor la Cernăuţi ca şefredactor al ziarului cotidian „Bucovina". Aici a stat doi ani, luând parte la toate manifestările politice, culturale şi naţionale. La 1921 a venit la Timişoara ca prim redactor la ziarul cotidian „Banatul Românesc" de sub direcţiunea dlui Dr Avram Imbroane. După câteva luni părăsind această redacţie, dl Şt. Vlădescu face să apară ziarul său „Cuvântul Banatului" cu o pronunţată notă de independenţă, stând mai ales în serviciul intereselor culturale şi naţionale ale Banatului, susţinând în acelaş timp o armonioasă colaborare şi deplină înţelegere între toţi cetăţenii fără deosebire de naţionalitate. La sfârşitul anului 1923 dlui Ştefan Vlădescu i-se încredinţează direcţiunea ziarului politic „Nădejdea", organul oficial al partidului naţional liberal din Banat de sub conducerea marelui român şi om politic, regretatul Dr Aurel Cosma. Ziarist pasionat, polemist de temut, orator prin excelenţă, dl Şt. Vlădescu a slujit cu credinţă marile comandamente ale partidului naţional liberal şi ale ţării până la anul 1928, când a fost chemat ca redactor politic al ziarului „Viitorul" unde activează şi astăzi. Diploma de licenţă în drept şi-a luat-o la Universitatea din Iaşi în sesiunea de toamnă a anului 1927.

Dl. Şt. Vlădescu a înfiinţat, imediat după venirea sa la Timişoara primul Sindicat al ziariştilor români din Banat, ca apoi să ia parte ca membru fondator la înfiinţarea Sindicatului Presei române din Ardeal şi Banat care îşi are sediul la Cluj. Cu sprijinul fostului ministru al lucrărilor publice Dr Aurel Cosma, el a strâns din Banat un fond de 180.000 de lei, care a servit la ridicarea din temelie a căminului ziariştilor români din Cluj.

Pentru contribuţia prestată cu atât suflet românesc de dl Şt. Vlădescu, ziariştii din provincie, grupaţi în cele 14 organizaţiuni de presă din tot cuprinsul României mărite, l-au ales în unanimitate preşedinte al Federaţiei Generate a Presei din provincie.

O nouă teorie despre fenomenele fizice ale naturii

Un autor din Craiova, care deocamdată rămâne sub anonimatul iniţialelor sale, „C. I. N." a publicat acum o lucrare intitulată *„La force répulsive de la matiere cause des radiations et base de l'évolution des mondes.* Ea este un rezumat al unei lucrări mai mari aflată în manuscris şi care conţine o ipotesă nouă asupra cauzei fenomenelor fizice ale naturii,

Cugetând la aceste cauze, autorul a ajuns la concluzia că, pentru explicarea lor unele din actualele ipotese sunt eronate. Aceasta se explică după el din acea că s'a omis a se concepe la baza materiei, ca o cauză a manifestărilor ei, o forţă care după părerea lui, explică fără contradicţiuni fenomene care până azi nu au fost mulţumitor explicate. Aceasta este *forţa repulsivă a materiei.* care, după credinţa sa, se impune tot atât de legitim la baza materiei ca şi *forţa atractivă* admisă azi de toată lumea.

Rezultatul cugetărilor sale, consemnate în lucrarea aceasta sunt:

1) *Moleculele corpurilor* posedă, pe lângă forţa

lor atractivă, şi o forţă repulsivă care explică expansibilitatea gazelor şi căldura. Un gaz ocupă tot spaţiul gol ce i-se oferă fiindcă moleculele lui se resping unele pe altele prin forţa lor repulsivă. Căldura nu e altceva decât forţa repulsivă ce se pierde de moleculele unor corpuri şi se câştigă de altele. Iată dece *Teoria cinetică a materiei*, admisă azi în ştiinţă, care explică expansibilitatea gazelor şi căldura prin o *mişcare a moleculelor* se pare autorului că e greşită şi că trebue înlăturată.

2) Forţa repulsivă nu există numai între molecule, ci şi *între corpurile cereşti*, şi aşa se explică faptul că aceste corpuri păstrează între ele o anume distanţă. Din cauza însă că forţa repulsivă a astrelor se expulzează cu timpul, pecând forţa atractivă se păstrează, corpurile cereşti, accelerându-şi mişcarea, se apropie între ele în vederea unei viitoare ciocniri care va determina o nouă evoluţie a materiei. Actuala concepţie după care corpurile cereşti se mişcă unele în jurul altora la aceaşi distanţă,— cum e spre exemplu în sistemul nostru solar — duce la concluzia că universul se va stinge, d ci la acel principiu zis al *degradării energiei* care nu poate fi adevărat.

Existenţa forţei repulsive dintre astre crede autorul că e demostrată prin aceste două fenomene: fluxul şi refluxul oceanelor şi coada cometelor Fluxul oceanelor, după modul în care se produce nu se poate explica prin atracţia dintre soare şi lună deoparte şi pământ de alta, aşa cum se admite azi, ci *prin repulsia* dintre ele. Demostraţia acestui fapt e făcută pe scurt la pag. 45 şi urm. din broşură. De asemenea coada cometelor nu se poate explica *prin presiunea de radiţie* (împingerea exercitată de lumina soarelui asupra atmosferii cometei), aşa cum se admite azi ci prin repulsia globală a soarelui, care se exercită la distanţă ca şi atracţia (Pag. 50)

In broşură dlui C. I. N. mai sunt tratate şi alte în chestiunilegătură cu acestea.

Dacă în amănunte lucrarea ar putea prezenta oarecari l psuri, noua teorie emisă de autorul necunoscut în schimb ar putea înteresa ştiinţa. Contribuţia acest i român la deslegarea unor probleme da ordin fizic e preţioasă.

Mia Cerna

este un nume literar cunoscut încă dinainte de războiu. când obţinea premii pentru poezii şi nuvele. Se ascunde sub acest pseudonim dna Maria Florescu din Lugoj, care va publica acum o serie de broşuri cu poveşti. Dna Mia Cerna este o scriitoare fecundă în imagini, şi creaţiile ei literare sunt de un farmec cuceritor. Pe lângă volumele de poezii ce le are deja publicate, poveştile ei vor fi o adevărată revelaţie, fiindcă ele sunt un nou gen, puţin cultivat în literatura bănăţeană.

Constantin Miu-Lerca

va publica un volum de mici schiţe şi întâmplări cotidiene înregistrate în proză, care va purta titlul de „Cursive". Unele din aceste articole cursive au apărut în diverse ziare bănăţene.

Petre Bogdan

tânărul poet bănăţean va scoate în curând un volum de poezii. Majoritatea din ele au fost deja publicate în revistele „Luceafărul" şi „Hotarul".

Grigore Bugarin

are sub tipar în editura „Biblioteca Luceafărul" un volum de poezii intitulat „*Cântece de seară*". In numărul de faţă al revistei publicăm câteva din aceste versuri.

Ilie Ienea

e un nou talent literar ce se manifestă în revistele bănăţene. Cele câteva schiţe ce le-a publicat evidenţiază în mod suficient că autorul lor este dotat cu alese calităţi de scriitor. Proza lui e bine închegată şi conturată în fraze cu puternice expresii. Acum lucrează la un roman pe care vrea să-l termine până la toamnă.

Catedrala Timişorii

care se construieşte acum a fost obiectul multor discuţii. La început s'a criticat proiectul e aborat de dl prof. Traianescu, ar acum lumea se întreabă cum se va putea consolida fundamentul catedralei într'un teren atât de şubred ca acela pe care se ridică imensa construcţie ce va depăşi în proporţii chiar şi pe cea mai mare biserică ortodoxă din România Anume, terenul acesta dintre canalul Bega şi locul fostelor ziduri ale cetăţii Timişorii era mlăştinos şi ţinut dinadins în starea aceasta veacuri dearândul pentru a forma în jurul cetăţii o pătură de pământ inaccesibilă, care să servească drept apărare. Astfel se explică de ce a fost nevoie de consolidarea fundamentelor tuturor edificiilor cari s'au construit pe aceste locuri, cum era cazul cinematografului Capitol. Nu ştim dacă îngrijorarea publicului este întemeiată. Ar fi însă necesar ca să se examineze toată baza viitoarei catedrale şi dacă într'adevăr e nevoie, să se ia măsuri de pe acum pentru adânca cimentare şi consolidare a fundamentul i.

Coperta

acestui număr reprezintă nişte moţi ciuberari, cari pornesc la drum cu marfa lor şi este desemnată de artistul Catul Bogdan, profesor de artă decorativă.

Numărul viitor al revistei va fi un număr dublu de vacanţă pe luni e Iulie — August.

„Luceafărul" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie„, Bucureşti sec. I. Str. Carol I. nr. 26 Telefon : 3 53.75.

LVCEAFĂRVL

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Aurel Cosma junior: M. S. Regele Carol II 281
Aurel Cosma junior: Nicolae Titulescu cetăţean de onoare al Banatului 282
Ion Totu: Mediterana. Prima parte dintr'o simfonie marină 283
Ioan Jivi-Bănăţanu: Din străini (poezie) 286
Const. Rîuleţ: Ibsen subt o nouă înfăţişare 287
Ion Totu: Cântece 290
Aurel Cosma junior: Marele bănăţean Vicenţiu Babeş. Cu ocazia reînhumării osemintelor sale în Banat 291
V. Moşoarcă: Durere (poezie) 293
Aurel Bugariu: La Ruginoasa 294
Silviu Lazar: Poem 296
Gheorghe Cotoşman: O altă mânăstire străveche în Banat 297
Leontin Iliescu: Rosmersholm (poezie) 300
Al. Iacobescu: Către Mare (poezie) Trad. din Al. Puşkin 301
Victor Tudoran: Mieluşei sburdalnici 302
Grigore V. Coban: Antioh Cantemir 303
Rozina Creţeanu: Carte postală (poezie) 305
Grigore Bugarin: Cântece de seară (Cântec de leagăn, Seară mică, Apus, Necazuri mici, Dorm pădurile, Veghe, Idilă rustică, Seară târzie, Seară 'n sat, Rugăciune, Orizonturi, Cântece de seară) 306
Victor Tudoran: Cântec pentru ţara mea (poezie) 308
Liana Jar: Blânda Lebedă din Salzburg 309

CRONICI:

Proclamarea cetăţeniei de onoare a dlui Nicolae Titulescu 312
Ştefan Gomboşiu: Incheierea cursurilor la Şcoala de arte frumoase din Timişoara 312
Casa naţională „Damaschin Cosma" 314
Ştefan Gomboşiu: Restaurarea picturii în biserica ortodoxă din Timişoara (Fabrică) 314
Grigore V. Coban: Cronica plastică a laşilor. Expoziţiile pictorilor Mihăilescu, P. Hârtopeanu, P. Brudea, C. Agafiţei 316

Cronici literare:

Al. Iacobescu: „Setea de viaţă" roman de I. P. Ţuculescu 318
Gh. Atanasiu: „Uraganul" roman de C. Stere 319
Cărţi apărute: „Duşmanul Banatului: Concubinajul" de Gh. Cotoşman, „Pilotajul planoarelor" de Ing. Gheorghe Lipovan, „Primăvara" de Petre E. Oance, „Istoria literară a Bârladului" de G. Ursu 320
Cărţi primite: 320
Note diverse
Şt. Vlădescu: Presa din provincie (cu prilejul sărbătoririi ziaristului bănăţean Gh. Ţăranu) 321

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

CATUL BOGDAN

TURNUL CAZĂRMII ARTILERIEI DIN TIMIŞOARA

ANUL II. Nr. 7—8.

IULIE—AUGUST 1936

Fragmente dintr'un roman inedit

de Aurel Cosma junior

I.

In vara anului 1924 Armand Marinescu se întoarse dela Bucureşti, unde obţinuse diploma de licenţă în litere şi unde terminase tocmai cursurile Academiei de Arte Frumoase.

Trei ani de viaţă bucureştiană, trei ani de senzaţii şi de plăceri pe cari numai capitala României le poate procura, au deschis în sufletul tânărului artist orizonturi mai largi, au sădit şi au cultivat în inima lui Armand Marinescu dorinţi de a pleca prin ţări străine şi de a vedea toate frumuseţile create de natură şi de geniul omenesc.

Tatăl său, doctorul Constantin Marinescu, care era un vestit medic în Timişoara şi descendentul unei vechi familii de preoţi români, i-a promis fiului său că după terminarea studiilor îl va trimite la Paris să urmeze cursurile de istoria artelor frumoase.

Armand Marinescu era un tânăr foarte talentat şi avea o deosebită atragere pentru pictură, dar mai ales pentru peisagii şi pentru compoziţii religioase. Incă pe vremea când era elev de liceu a pictat mai multe icoane sfinte pe seama unor biserici, iar când era student la Bucureşti, a deschis şi o expoziţie de peisagii bănăţene lucrate în lunile de vacanţă. Succesul acestei expoziţii a fost aşa de mare, încât numele său a devenit deodată cunoscut în cercurile artistice ale capitalei, iar tablourile expuse i-au fost toate vândute, ceeace i-a adus şi un câştig material. Ziarele din capitală au fost unanime în a constata, că regiunile splendide ale Banatului, cari până atunci erau prea puţin exploatate din punct de vedere artistic, şi-au găsit un bun interpret în penelul tânărului pictor timişorean, care ştia să scoată în relief cu multă măestrie atât perspectiva atmosferică, precum şi efectele de lumină ale diverselor nuanţe şi impresiuni optice. Armand Marinescu iubea peisagiul, fiindcă în el găsea expresiunea mistică a minunilor făurite de natură şi fiindcă în el vedea revelaţia divină a frumosului şi a armoniei. Peisagiul îi vibra în sufletul său căldura sentimentelor de blândeţă şi îi ridica gândul la înălţimea unei concepţii mai nobile şi mai poetice. Ochii lui de artist ştiau să desprindă din orice colţ al naturii frumosul pitoresc şi ştiau să pătrundă în taina sinfoniei culorilor componente, pe cari analizându-le prin prizma talentului său, le reda pe pânză sub lumina unor impresiuni originale. In toate peisagiile avea şi ceva mistic, avea şi reflexul concepţiei acelei credinţe religioase, care i-a fost filtrată în inima sa credincioasă de către tradiţia

creştinească a familiei sale. „Natura cu nepătrunsele ei mistere este o minune dumnezeiască, — zicea Armand Marinescu, — ea este cea mai admirabilă şi desăvârşită creaţie a Celui de Sus, deci şi peisagiul văzut de un pictor nu este decât o perlă infimă, care împodobeşte splendida coroană a creaţiei dumnezeieşti". Şi din această ideie, de care era adânc pătruns Armand Marinescu, pornea misticismul său în artă şi tot de aici îşi avea explicaţie şi marea sa atracţie pentru pictura bisericească. El promitea deja să devină promotorul unei noui direcţii artistice, el arăta deja o nouă manieră de a percepe şi de a trata peisagiul în pictură, de a deschide chiar drumul *peisagiului mistic*.

Tatăl său era mândru de succesele artistice ale băiatului şi începu să formeze deja un album din toate articolele şi notiţele de gazetă, cari se ocupau de fiul său ori îi făceau critica tablourilor. Avea o mare plăcere să stea după orele de consultaţii tolănit în fotoliul din balconul casei şi prin cercurile fumului de pipă să recitească colecţia acestor articole sau scrisorile primite dela Armand. Pentru el Armand era toată fericirea sa, era scopul vieţii sale şi era totodată şi mângăierea zbuciumărilor sale sufleteşti. Trecutul său plin de amintiri dureroase îl apăsa şi îl deprima. Doctorul Constantin Marinescu într'adevăr a avut de suportat multe încercări şi multe nenorociri. Din prima sa căsătorie, care i-a fost foarte fericită, îi rămăsese un singur băiat, Armand, dar fericirea nu-i-a fost de lungă durată, deoarece îşi pierdu soţia. Zdrobit de lovitura cruntă pe care i-a hărăzit-o voinţa eternă şi nemiloasă a destinului şi cu sufletul îndurerat de pierderea subită a bunei sale soţii, el nu mai avea odihnă şi linişte, nu mai avea nici o bucurie. Ochii săi, scăldaţi adesea în lacrimi de jale, nu vedeau decât îngrijorări pentru creşterea şi educaţia copilului său rămas fără mamă. Şi poate această grijă l-a făcut ca după anul de doliu să se căsătorească din nou. A doua sa soţie era o tânără blondă, Lucia Banu, fata unui profesor dela Universitatea din Cluj, care din cauza temperamentului ei expansiv părea să fie mai mult o meridională, decât o transilvăneancă. Temperamentul ei aprins era însă în mare contrast cu firea potolită a doctorului Constantin Marinescu, care avea o concepţie de viaţă patriarhală şi un temperament mai liniştit. Această deosebire de caractere părea să fie la începutul căsătoriei lor numai aparentă şi nu atingea sau nu influinţa cu nimic legătura sentimentală care i-a unit. Dar nu trecu multă vreme şi semnele discordiei începură să se resimtă în viaţa lor conjugală. Neînţelegerile între ei deveniră aproape zilnice şi tot mai pronunţate. Divorţul părea inevitabil, deşi sentimentele de dragoste mai existau între ei, ca focul durabil de sub cenuşa certelor conjugale provocate de deosebirea de caractere. Singurul lucru care îi mai punea pe gânduri înaintea acestui pas hotărîtor era soartea fetiţei lor Mirella, care abia împlinise un an de zile.

Divorţul s'a făcut şi a doua nevastă a doctorului Constantin Marinescu a plecat împreună cu fetiţa lor, fără ca să fi lăsat vreo urmă sau să fi dat vre-un semn de viaţă. Au trecut de atunci 18 ani şi doctorul nu mai avea nici o ştire, nici despre fosta sa soţie şi nici despre fetiţa sa Mirella. A făcut cercetări pretutindeni ca să afle ceva despre Mirella, dar fără nici un rezultat. N'a primit nici o veste de nicăeri. Era dezolat şi sufletul său era cernit de tristeţe. De aceea, ori de câte ori îl purta busola amintirilor dureroase pe aripa gândurilor întunecate de pesimism, el căuta să-şi aline starea sufletească cu visurile pe cari le făurea nădejdea pusă în talentul şi viitorul băiatului său. Când îşi întorcea privirea spre viitor şi se gândea la Armand, gândurile sale se înseninau, iar inima sa simţea radierea sentimentelor de mângăiere şi de bucurie. Iată de ce era Armand pentru el mai mult decât un fiu, era toată comoara sa sufletească, era toată speranţa sa şi era raţiunea şi ţinta vieţii sale.

III.

Eugen Demian era plecat la Paris deja de patru ani, fără ca să se fi întors între-timp pe acasă. Tatălui său, care era director la o bancă, nu-i scria decât atunci, când îşi schimba adresa sau când avea nevoie de bani. Ori astfel de scrisori trimitea foarte des. Era singurul băiat la părinţi, cari făceau tot ce puteau pentru el numai să-l vadă odată doctor de Paris. Bătrânul Demian tot ce câştiga, îi trimitea lui Eugen, iar băiatul său avea grijă să cheltuiască.

Eugen Demian era cu vreo doi ani mai bătrân decât Armand Marinescu şi ar fi trebuit să fie deja licenţiat în drept, ba chiar şi cu examen de doctorat. In realitate însă abia a făcut un examen de licenţă şi pe acela datorită mai mult unei întâmplări norocoase, decât cunoştinţelor sale juridice. Acasă părinţii lui Eugen credeau însă că fiul lor îşi va termina încurând studiile.

Eugen Demian era de altfel inteligent, dar n'avea răbdare să înveţe lucruri de cari simţea că nu va avea nici un folos în viaţă. Ii plăcea să citească reviste, ziare şi cărţi de actualitate, cari îi furnizau destule cunoştinţe enciclopedice şi o cultură socială suficientă ca să se poată învârti în saloanele înaltei societăţi. Era spiritual, vorbăreţ şi se îmbrăca bine, ceeace îi permitea mai uşor accesul în cercurile bunei societăţi parisiene. Toată aparenţa sa era de o eleganţă impecabilă. Se îmbrăca bine chiar cu riscul de a cruţa la mâncare. In toate părţile se prezenta cu numele „de Mian". iar cărţile sale de vizită purtau acelaş nume, semnând din obişnuinţă voită cu „d"mic şi cu „M"mare, puţin deslipit de celelalte litere. Astfel lăsa ca lumea să creadă că ar fi nobil, iar când venia vorba de persoana sa, nu uita să accentueze că tatăl său este un mare bancher.

Eugen Demian era deci tipul caracteristic al studentului de carieră, care în loc să-şi vadă de studii, prefera să se distreze, să danseze şi să se afişeze cu aere de aristocrat. La Paris era o figură binecunoscută, mai ales în cartierul latin. Când vroia cineva să-l găsească, n'avea decât să se ducă la cafeneaua „Soufflet", căci acolo era cuibul studenţilor români îmbătrâniţi la Paris, acolo se adunau şi jucau cărţi toată după amiaza pe lângă o simplă şi eftină consumaţie de „café nature" sau un „bock de bière". Aceasta îi era adresa lui cea mai sigură, deoarece hotelurile le schimba des, nu atât din cauză că nu i-ar fi plăcut camera, cât mai ales din motivul că rămânea veşnic în restanţă cu plata chiriei.

Când îl căutai aproape niciodată n'avea bani şi totuşi era mereu vesel şi ştia să trăiască în aceleaşi condiţiuni ca unul cu carnetul de cecuri în buzunar. Era băiat simpatic şi avea darul să distreze o societate întreagă. De aceea aproape totdeauna era invitat şi foarte rar se întâmpla să-şi plătească consumaţia. Când venea la Paris familia sau prietenul vre-unui camarad, el era ghidul nelipsit al acestora, nu numai ziua, dar mai ales noaptea, când îi conducea prin toate tavernele şi localurile de petreceri din Montmartre. Fetele se simţeau bine în societatea lui, fiindcă era bun dansator.

Eugen Demian ar fi putut avea multe succese pe lângă femei, dacă nu l-ar fi ţinut în frâu prietena sa Blanche, o parisiană brună cu ochii negri şi cu părul tăiat scurt *á la garconne*. Blanche nu era o midinetă, ci un manechin la o mare casă de modă din Paris. Avea deci un corp frumos, o siluetă şi o ţinută elegantă. Mulţi l-au invidiat pe Demian pentru această achiziţie minunată. Nici nu i-a fost lui Demian aşa uşor ca să intre în graţiile frumoasei Blanche. L-a costat destule parale, multe insistenţe şi o serie întreagă de cadouri. A trebuit să-şi pună la încercare tot talentul său de curtezan. Şi a reuşit, dar a reuşit aşa de bine, încât acum nu se mai putea scăpa de ea.

Demian făcea multe datorii pela prieteni, dar nu mai ţinea cont de nici un creditor al său. Se pricepea de minune să cucerească sentimentele tuturora şi apoi să ceară împrumuturi, a căror sume variau după nevoile momentului şi după persoana creditorului. Şi aceste cereri de împrumuturi le îmbrăca în atâta fineţă, încât rar a fost refuzat. Când primea bani de acasă, ori cât de mulţi să fi fost aceia, pe toţi îi răsfira în câteva zile. In prima zi eşia cu Blanche în Montmartre şi îşi petreceau toată noaptea. Dacă până a doua zi, când trecea pela „Soufflet", îi mai rămânea ceva în buzunar, atunci venea rândul prietenilor săi şi el plătea consumaţia, el dădea bacşişurile la chelneri şi el îi învita la un chef studenţesc în Montparnasse.

— Demian are franci, — mergea vorba din gură în gură.

Creditorii lui Demian, cari îi cunoşteau obiceiul, păndeau această ocazie, fiindcă ştiau că numai atunci îşi puteau vedea banii daţi împrumut şi pe de-asupra drept dobândă mai puteau participa şi la cheful tradiţional. Demian nu era obişnuit să poarte contabilitatea micilor sale datorii, pe cari nu le considera de serioase şi pe cari le lăsa în grija creditorilor săi, deoarece ştia foarte bine că aceştia nu vor uita să se prezinte de singuri.

Iar datorii mari nu făcea, fiindcă nici nu mai avea un credit aşa de mare în mijlocul prietenilor din cartierul latin.

Demian primea de acasă bani cam de două ori pe lună. Astfel şi tradiţionalul chef avea loc cam tot la două săptămâni în „Café de la Rotonde" din Montparnasse. La aceste chefuri studenţeşti Blanche nu lua parte. Era aproape singura seară de libertate pe care i-o acorda lui Demian şi el nu scăpa ocaziunea ca să profite de ea. Cheful avea caracter studenţesc şi se cântau cântece româneşti pe lângă un păhărel de vin. De multe ori cheful se întindea până la mesele vecine. Lumea din cafeneaua Rotonda era cosmopolită. Aici se adunau artiştii, pictorii şi sculptorii, scriitorii şi ziariştii tuturor naţiunilor. Aici veneau şi cele mai frumoase femei şi tot aici se făcea şi târgul modelelor pentru pictură şi sculptură. Era un mediu original, curios, dar interesant. Atmosfera acestui mediu era cea mai potrivită pentru un chef studenţesc. Parfumul radiat de rochiile femeilor se contopea cu mirosul de fum de ţigară şi cu aroma de cafea, ceeace dădea un aer picant şi neobişnuit. Acelaş farmec îl avea şi luminaţia scăldată în reflexul capetelor de femei fardate şi împodobite cu diferite bijuterii false. Zgomotul babilonic unit cu sunetele jazz-ului de alături îţi făcea impresia unui infern terestru, în care poftele provocate de sistemul nervos al omului nu mai erau păcate condamnabile de legile morale, ci adevărate virtuţi preamărite de acei cari veneau zilnic să-şi ia doza acestei atmosferi otrăvite.

Eugen Demian era în mediul său. Se simţea mai bine aici decât în biblioteca Facultăţii, unde găsea că aerul era prea îmbâcsit de mirosul cărţilor învechite şi unde în loc de femei frumoase nu vedea decât feţe palide şi obosite de nopţile veghiate deasupra cursurilor litografiate. Biblioteca îi făcea impresia unui mormânt sumbru, în care rafturile de cărţi îi oglindeau negura timpurilor de demult şi în care liniştea îi dădea aspectul unui spital de bolnavi. Nervii lui, obişnuiţi să fie mereu în mişcare, nu se puteau împăca cu o astfel de atmosferă. Numai un mediu ca cel dela Rotonda putea să-i stârnească lui Demian sentimentul de plăcere şi de bucurie, în care sufletul său să se simtă pe deplin satisfăcut.

Tocmai în timpul când îşi anunţase Armand Marinescu sosirea sa la Paris, Demian era singur, adică fără Blanche. Ea era plecată pentru lunile de vară la Deauville, unde casa de modă la care era manechin avea o sucursală. Şi în timpul acesta Demian frecventa regulat cafeneaua Rotonda.

VII.

Eugen Demian locuia în spatele Pantheonului, într'un vechi hotel, care purta încă vestigiile caracteristice ale Parisului de altădată. Poarta era dublată de o căptuşală de fier şi garnisită cu zăvoruri străvechi, iar soneria avea ceva asemănător unui clopoţel de mânăstire. Scara era deja roasă la trepte de umbletul mai multor generaţii şi scârţiia chiar şi sub pasul celui mai delicat picior de femeie. Tot hotelul nu era luminat decât de o singură lampă de gaz. Electricitatea încă nu era întrodusă, ca nu cumva să strice aspectul impresionant al acestui hotel cu pereţii transpiraţi de mucegaiul tencuelii îmbătrânite. Camera lui Demian era mică, cu un singur geam spre o stradă strâmtă şi întunecoasă. Acesta era hotelul unde se refugia Demian când n'avea parale. Hotelul, care pe vremuri găzduise şi pe marii filozofi ai revoluţiei franceze,nu era acum locuit decât de studenţi mai săraci. Dar patronului îi plăcea să se laude că mulţi din foştii lui locatari ajunseseră oameni cu situaţii frumoase în ţările lor.

Armand cunoscuse deja locuinţa lui Demian şi urcă scara fără să mai dea atenţie scârţâielii treptelor. Voi să între în cameră, dar uşa era încuiată. In acelaş moment se auzii însă întorsătura unei chei şi apăru în lumina obscură a coridorului silueta unei femei.

— Il cauţi pe domnul Demian ? — întrebă femeia cu o voce indispusă parcă l'ar fi văzut în faţa sa pe încasatorul societăţii de gaz.

— Da, am venit la domnul Drmian,—se destrămă un răspuns lapidar din mirarea lui Armand. Presupunând apoi că Demian, pe care nu-l văzuse de câteva zile, să fi făcut rost de ceva bani şi să-şi fi schimbat domiciliul pe neaşteptate cum avea el obiceiul să o facă, Armand îşi complectă răspunsul pe un ton mai respectuos:

— Poate s'a mutat de aici ?

— Nu, tot aici stă. Un moment, aşteptaţi puţin, mă duc să-l anunţ.

Armand stătea nedumerit. Nu putea să-şi explice prezenţa acestei femei şi purtarea ei parc' ar fi fost la ea acasă.

Demian, care auzise vocea lui Armand, prin crăpătura uşii, îi strigă în româneşte:

— Vino înăuntru, nu mai fă mofturi.

Armand întră. In cameră era mare desordine. Demian tocmai îşi făcea toaleta, iar femeia stătea în picioare, căci singurul scaun din odaie era acoperit cu haine. Masa cu picioarele amputate şi proptită de latura dreaptă a dulapului era acoperită cu nişte straturi de ziare vechi cari înlocuiau cuvertura. Deasupra lor se îngrămădeau diferite cărţi aruncate de-a-valma peste un guler îngălbenit de praf, sub care se încolăci ca un şarpe o cravată sbârcită de strânsul prea tare al nodului mărunt ce era la modă. Dulapul cu aripa lui deschisă oferea spectacolul unei colecţii bogate de costume bărbăteşti cari făceau notă discordantă cu aspectul sărăcăcios al camerii.

Blanche, care nu prea înţelese aceste cuvinte spuse în altă limbă şi care nu bănuia cine putea fi acest domn străin, fiindcă îi cunoscuse pe toţi prietenii şi compatrioţii lui Demian, se retrase în colţul uşii, vădit impresionată de figura impunătoare a lui Armand, dar şi torturată de situaţia penibilă în care se afla faţă de acest străin ce o găsise singură cu Demian.

Blanche avea aerul unei femei fatale. In ochii ei tulburători fosforul pupilelor scânteia toate scăpărările magnetice ale puterii ei de atracţie, iar razele pătrunzătoare ale privirii ei diabolice puneau în mişcare toate coardele sensibilităţii omeneşti. Buzele ei cărnoase ca o piersecă meridională păreau un izvor purpuriu în fundul căruia vibrau poftele unei iubiri nesăţioase.

Blanche era de o eleganţă cum numai în jurnalele de modă puteai vedea. Avea un tailleur bleu fonçé cu reveruri largi şi cu încheietura nasturilor subt talie. Dedesubt o bluză de culoare corail se armoniza cu nuanţa pălăriei. Toată făptura ei avea o înfăţişare cuceritoare.

Demian îşi smulse câteva clipe din preocuparea sa, şi întorcându-se spre Blanche îi spuse în franţuzeşte:

— Ma petite Blanche, îmi permiţi să-ţi prezint pe prietenul meu Armand.

— Armand Marinesco, — se prezintă cu timiditatea provocată de situaţia jenantă în care îl găsi pe Demian faţă de o femeie pe care abia în momentul acela o văzu pentru prima oară.

— Ah! — exclamă mirată şi uşurată Blanche. Ce întâmplare? Tocmai de D-ta vorbeam.

— Atunci de sigur că Eugen avuse grijă să vă povestească multe neadevăruri pe socoteala mea.

— Nu mi-a spus nici un cuvânt rău.

— Lăsaţi, că-l cunosc eu pe Eugen. El nu-i fericit până ce nu scoate vreo minciună la iveală.

Nu fi răutăcios, — interveni Demian. I-am spus numai că te-ai încurcat cu Yvonne.

— Ei, vezi că tot eu aveam dreptate. Tu eşti răutăcios în cazul acesta.

. . . . . .

VIII.

Cartierul latin era în plină mişcare nocturnă, Bulevardul Saint-Michel îmbrăca aspectul feeric de viaţă veselă, iar lumea ce ieşea dela teatrul „Cluny" umplea atmosfera cu sgomotul refrenurilor de râsete şi de discuţii gălăgioase. Străzile lustruite de cauciucurile automobilelor reflectau razele puternice ale lămpilor electrice şi jocul mecanic al reclamelor luminoase îşi oglindea efectele până la distanţe îndepărtate.

Armand şi Blanche se duceau în jos pe bulevard. Ajungând în faţa Senei, Blanche îi propuse lui Armand:

— Să mergem undeva să dansăm. Nu mi-e încă somn şi nu sunt obosită. Apoi berea aceasta prea ne-a moleşit.

— Unde doreşti să mergem? — întrebă Armand.
— Ori unde. Aşi vrea să ne distrăm.
— Nu cunosc încă aşa de bine localurile de noapte.
— Mă mir că Eugen nu te-a iniţiat încă.
— Am ieşit câteodată la „Rotonde".
— Eram sigură.
— Dar unde vrei să mergem acum?
— Las' că te conduc eu. Vom merge la „Noctambules"
— Unde vine asta?
— E aproape de aici chiar lângă braseria unde am fost.
— Şi e multă lume pe-acolo?
— Toţi noctambulii cartierului. E o tavernă cu un jazz minunat.
— Bine. Cu plăcere, — se lăsă convins Armand.

„Les noctambules" era unul din cele mai vestite localuri de noapte ale cartierului latin. Aici se adunau bolnavii de insomnie, aici veneau doritorii de chefuri şi pe aici treceau femeile cartierului, obosite de lungimea trotuarelor, ca să-şi caute odihna binemeritată sub aripile dărniciei pecuniare ale vreunui vânător de plăceri.

Taverna noctambulilor era ascunsă la începutul unei străzi laterale şi neobservate. O stradă prea puţin bătătorită, unde circulaţia se rezuma în timpul zilei la mişcarea comisionarilor ce făceau transporturi de alimente pentru restaurantele şi localurile cari îşi aveau intrarea de serviciu de-a-lungul acestei străzi. In timpul nopţii vieaţa era însă mai animată de zgomotul chefliilor ce ieşeau din tavernă să respire aerul curat de afară şi să-şi curăţe bronşii congestionaţi de amestecul fumurilor de ţigarete şi asfixiaţi de amalgamul celor mai diverse mirosuri stoarse din trupurile dansatorilor.

Intrarea dela Noctambules era feeric luminată ca o atracţie pentru paşnicii trecători din Rue des Ecoles, până unde se întindeau făşiile roşii împrăştiate de colierul de becuri colorate ce desemnau în besna nopţii contururile marchisei aplecate ca o streaşină deasupra porţii.

Armand şi Blanche coborîră scara şi intrară tocmai în momentul când muzica făcea o pauză. Toate privirile cădeau asupra lor. Lumea din tavernă îi fixa parcă şi-ar fi pus întrebarea: cine pot fi aceştia şi ce caută aici în mediul nostru. Blanche era destul de bine cunoscută multora din cei cu privirile uimite, dar pe Armand nu-l văzuseră încă în acest local. Femeile se uitară cu ochi invidioşi la Blanche pentru achiziţia tipului necunoscut, iar grupurile de gigolouri îl măsurară pe Armand din creştet până'n picioare. Figura lui înaltă însă domina întreaga sală şi cu un gest de sfidare îşi petrecu privirea peste capetele noctambulilor, conducând-o pe Blanche direct la masa din fundul tavernei.

Chelnerul, mai puţin politicos decât colegii săi din alte localuri, se postă morocănos înaintea mesei şi-i întrebă:

— Du blanc ou du rouge, sieur-dames?

Armand nu pricepu nici un cuvânt din bolboroseala chelnerului şi se uită lung la el.

— Prenez du blanc ou du rouge? — repetă chelnerul mai răspicat, văzând că are de a face cu un străin.

Armand, care nici de data aceasta nu înţelese nimic, se întoarse spre Blanche ca să-l lămurească.

— Te întreabă dacă vrei să iei o sticlă de vin alb sau de vin roşu, — îi explică Blanche.

— Ah, da, aşa-i. Şi ce preferi?

— Să luăm un vin roşu.

— Alors, une bouteille de vin rouge, — comandă Armand.

Repriza muzicei ridică lumea dela mese şi umplu parchetul din mijlocul sălii cu numeroase perechi de dansatori, cari se trudeau prin mişcări articulate să ţină ritmul sunetelor sincopate ale foxtrotului american. Luminele se stinseră şi intră în funcţiune reflectorul cu focare colorate, schimbate alternativ de mâna unui operator improvizat,

Mătasa rochilor sclipea în bătaia luminilor şi se scălda în baia de radieri galbene, roşii, albastre, violete, apoi iarăşi galbene. Obrajii dansatoarelor păreau odată palizi, pe urmă înfierbântaţi, apoi vineţi şi în sfârşit congestionaţi, după cum se alternau culorile razelor reflectate. Fumul de ţigarete adunat în straturile din imediata apropiere a tavanului şi răscolit de suflul acut al ventilatoarelor, se lăsa deasupra capetelor ce se învârteau necontenit la comanda saxofoanelor, şi se forma în nouri ce pluteau în atmosfera înbâcsită. Razele de lumină zadarnic se străduiau să pătrundă prin grosimea nourilor de fum, căci se sufocau răsfirându-şi reflexul în rotocoalele aburii ce se pierdeau în noianul unei perspective invizibile.

Deasupra unei tejghea un negru bătea tactul muzicei cu un mic aparat de preparat cocktail şi ridica ritmic umerii electrizaţi de sincopele acordurilor exotice. Mişcarea nervoasă a genelor sale, cari păreau înnecate în negreaţa feţii, era acompaniată de închiderea şi deschiderea buzelor învineţite, din dosul cărora luciul dinţilor albi ca zăpada scăpăra scântei luminoase ca un bec electric.

Orchestra făcea opintiri diabolice ca să scoată din instrumentele muzicale maximul de rendement de sgomoturi infernale. Toboşarul îşi arăta isteţimea sa de a face acrobaţii cu beţele, iar trombonistul se amuza scoţând şi împingând pistoanele trompetei sale până între capetele perechilor ce erau lansate de avântul dansului înaintea sa. Cei doi saxofonişti se emulau în a-şi umfla pielea obrazului şi a-şi transforma gura într'un rezervor de aer condensat pentru sonorizarea instrumentelor lor. Pianistul în schimb se năpusti cu furia unui om supărat asupra claviaturii parc'ar fi vrut să se răzbune în contra ei pentru toate mizeriile vieţii sale. Numai picoloul localului, unicul minor din subsolul noctambulilor, privi lumea cu liniştea candidă a simţurilor sale, cari încă nu ajunseră să cunoască vieaţa în toată goliciunea ei. La o masă mai îndepărtată o femeie destrăbălată se forţa să-şi evidenţieze toate părţile atrăgătoare ale corpului ei şi se sili să-şi acapareze vreun bărbat disponibil care să-i aprecieze calităţile şi să-i admire formele ce se reliefau prin transparenţa rochiei. Alături un domn mai în vârstă şi cu dimensiuni fizice ce depăşeau cu mult peste măsura elasticităţii strict necesare unui foxtrot, în aşteptarea damei sale proaspăt achiziţionate care plecase să danseze cu tipul ei de toate zilele, se lupta cu o muscă războinică şi răutăcioasă ce se'nfipse în glandele hrănitoare ale capului său lustruit de chelie.

— E un mediu foarte interesant, — făcu constatarea Armand.

— Da. E un local foarte original, — confirmă Blanche.

— Ai avut o bună ideie că m-ai adus aici.

— Eu mă mir numai că Eugen încă nu ţi-a arătat acest local.

— Nu. Nici nu mi-a amintit de el.

— Curios, fiindcă noi veneam destul de des pe aici, mai ales în nopţile de iarnă.

— Când treceam seara prin Rue des Ecoles, totdeauna observam luminaţia dela intrare, dar nici odată nu m'am interesat de ea.

— Vezi, dragă Armand, cât farmec are această dragoste ce se făureşte aici. Şi să nu crezi, că ar fi închiegată pe consideraţiuni sentimentale.

Chelnerul desfundă sticla cu vin roşu şi umplu paharele. Armand şi Blanche începură să se înţeleagă şi deveniră prieteni. Blanche îşi scoase haina tailleurului şi sub bluza-i de mătasă se rotunjiră formele unor sâni provocători. Armand, înfierbântat de alcool şi de mediul excitant al tavernei, o dezbrăcă cu privirea-i lacomă de voluptate.

— Pentru prietenia noastră, — închină Blanche.

— In sănătatea dumitale, — ridică Armand paharul.

— De ce nu mă tutuieşti? Suntem doar prieteni, — spuse Blanche cu glas tremurat.

— Imi voiu da toată silinţa, — îi răspunse Armand luându-i mâna şi sărutându-o.

Blanche fu surprinsă de acest gest neaşteptat a lui Armand şi îi zise:

— Ai reuşit să faci din mine în câteva ore ceeace alţii n'au fost în stare să facă nici în mai multe luni.

— Eşti prea generoasă.

— Din contră. Simt că ţie nu ţi-aşi putea spune decât adevărul. Şi apoi, vezi

dragul meu, ai ceva ce mi-a impus din primul moment. Ai ceva bărbătesc în tine, ceva ce impune şi dezarmează femeile. Drept să-ţi spun, simţeam în mine un sentiment de gelozie din cauza Yvonnei, dar pe urmă m'am convins că nu-i nimic între voi.

— Blanche! E adevărat? — o întrebă Armand cu vocea vibrată, petrecându-şi mâna dreaptă sub umerii ei.

— Adevărat, — se auzi răspunsul ei placid.

— Hai să dansăm, — îl învită apoi Blanche.

Muzica începu un tango, iar luminaţia localului fu redusă la câteva becuri roşii. In obscuritatea aceasta picantă toate siluetele luară o nuanţă purpurie.

Armand o strânse pe Blanche în braţe şi cu faţa lipită de obrazul ei îi respiră parfumul părului. Blanche îşi lăsă capul pe umărul lui Armand şi cu mâna îl luă după gât. Ameţit de atâta voluptate, îi şopti la urechie:

— Mă iubeşti?

— Te ador.

Tangoul se termină. Blanche îşi îmbrăcă tailleurul iar Armand făcu plata. Apoi plecară.

Erau deja orele două noaptea. Cartierul latin era îngropat în negura liniştei nocturne şi felinarele împrăştiau dâre de lumină palidă. Noaptea îşi întindea misterios aripele sale sinistre deasupra edificiilor. Nimic nu se mai mişca. Totuşi vieaţa nu era încă moartă, ea se refugiase numai între pereţii localurilor de noapte. Colierele de becuri roşii dela poarta dancingului chinezesc indicau trecătorilor întârziaţi că acolo lumea îşi petrecea încă, iar larma ce se căzni să străbată prin surdina geamurilor dela dancingul „Soufflet" se auzia ca nişte ecouri rătăcite ale unor gălăgii diabolice, cari erau din când în când înnăbuşite de ţipete alarmante de femei. Armand şi Blanche traversară bulevardul Saint-Michel şi se grăbiră spre casă. El stătea pe strada Monsieur-le-Prince, într'o cameră la ultimul etaj, unde îşi instalase şi atelierul de pictură.

Cu umbletul motorizat de impresiunea funestă a tăcerii ce învăluia cu atmosferă tristă strada Racine, Armand şi Blanche îşi siliră paşii şi se lipiră şi mai mult unul de altul. Liniştea mortuară a străzii nu era întreruptă decât de sughiţele şi răcnetele unui cetăţean turmentat, care pierzându-şi echilibrul se trudea zadarnic să-şi înfigă picioarele în coaja alunecoasă a globului pământesc. Beţivul îşi pierduse firul judecăţii clare şi cu revolta alegătorului nemulţumit de starea lucrurilor politice, se certa cu un tovarăş imaginar, înfectând aerul curat al nopţii de toamnă cu duhoarea alcoolică ce pufăia din gura sa. Blanche îşi întoarse capul cu desgust, iar Armand o cuprinse cu mâna după talie, lărgindu-şi compasul picioarelor pentru a da o iuţeală mai mare mersului. Se strecurară pe lângă zidurile unor case ce păreau în umbra nopţii dărăpănate.

— Hai mai iute, — îl imploră Blanche.

— Am ajuns deja acasă, — o linişti Armand, apoi oprindu-se în faţa unei porţi, apăsă butonul soneriei. Uşa se deschise automat, iar ei intrară tiptil ca să nu conturbe somnul locatarilor.

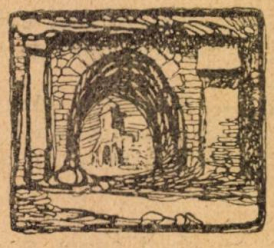

Copilăria mea

M'au deslegat de mama,
pe un răstău de corn,
fiu tare să le fiu,
un bivol să răstorn.

Răsad din neam de paori,
purtam cirtă de trac.
Sfârleză fără-astâmpăr
de mic, îmi ziceau: drac!

Creşteam ca turta 'n ţesturi,
sub ieşchii de măgrin...
Să ştiu să-mi fac o cruce,
dreptăţii să mă'nchin,

m'au îmbrăcat la slujbe
în sfeşnic şi 'n răpidă.
Aş vrea să fiu şi astăzi,
năstruşnică omidă,

să-mi leagăn nepăsarea
în vârfuri verzi de plop —
şi-odihna, la ghizedbă,
în iarbă să mi-o 'ngrop.

Să sar din cuibul ciorii,
săgeată 'n virul morii, —
să 'nfăşor şerpii 'n crouri,
s'adun în iazuri nouri, —

pe joacă 'n sat şi 'n ţarini
cu-ortacii mei stăpân, —
de-a poarca prin oboare
de-a puia-gaia 'n fân

Mai mic, doar boata taichii
îmi fuse armăsarul —
apoi, pe gloabe-aievea,
încălecam hotarul

în goana lor nebună,
făr' şea şi fără strună...
Goni şi vremea, Doamne,
din primăveri, în toamne...

Dar n'au murit strămoşii
în ciocotul din mine, —
m'aţâţă mustul brezdei
în clocotul din vine, —

prin frunze ruginite
simt Vara lui Mioi, —
în rod, simt numai muguri —
şi'n muguri raiu 'n roiu.

Mi-am arcuit în gene,
cununi de sânziene,
din ani, când turma-aşa
de blând în strungi doinea, —

să 'nchid în ele 'ntinsul
belşugului din coase,
să port, etern, ne'nvinsul
ţăran, în gând şi'n oase.

C. Miu-Lerca.

Sculptorul Romul Ladea

O privire asupra operei și vieții artistului

de Ștefan Gomboșiu

Când ar fi să ne orientăm numai după părerile criticilor autorizați s u de ocazie, ne-ar fi atât de greu să stabilim cari dintre artiști sunt cei mai valoroși și mai ales, cari sunt aceia cari n'au nici o valoare. E într'adevăr ciudată starea (nu știu cum am putea-o numi) care domină spiritele și toată, așa zisa elită, a minților creatoare. Lipsa de conștiință, a curajului și a propriei răspunderi, se manifestă cu aceiași condamnabilă intensitate, la cei mici ca la cei mari, la debutanți ca și la consacrați.

Grupați în tabere de sprijin reciproc, unul crează, pe când celălalt pregătește lansarea operei și individului (cu reclama și laudele la superlativ). Toate aceste grupări, fie că se încadrează în curente de gândire diametral opuse, fie că urmăresc firul aceloraşi idei. In gândul lor unanim și nemărturisit, au stabilit par'că, o convenție de sprijinire mutuală prin tăcere. Nimeni nu ridică glasul cu sinceritate și convingere, ca să condamne lucrările cari nu ating nivelul de valoare. Drumul tuturor mediocrităților de amăgitoare elocvență, drumul tuturor dibuirilor e larg deschis.

Nu ar trebui să ne înspăimânte prea mult acest fapt, întru ât trăinicia acestor prea șubrede încercări, va dăinui atâta timp cât le va susține o ritică reclamă tot atât de șubredă. Dar trebuie să fim îngrijorați, întrucât pentru moment, aceste pretinse creațiuni, constitue capitalul cultural-civilizator. Capital învestit în pregătirea spirituală a colectivității. Ne putem imagina, cam la ce rezultate se va ajunge cu astfel de mijloace culturalizatoare și în ce măsură, ele determină o stare de progres. O stare care sa asigure evoluția culturală a maselor, spre un raport de mai mică diferențiere față de alte popoare civilizate. — Căci dacă nici literatura și nici arta noastră, nu are o tradiție care să se piardă în urmă, cu veacuri de continui realizări, avem înainte un viitor care ne deschide toate posibilitățile. Va trebui doar să știm, de unde să scoatem piatra de temelie, care să o punem la baza manifestărilor noastre culturale și artistice.

Romul Ladea. Icoană.

Procesul de formațiune politică și geografică a țării noastre, s'a petrecut în timp relativ scurt, încât a determinat aceiași grabă în acțiunea de culturalizare și a impus un împrumut vădit dela alte popoare Acest împrumut ar fi trebuit și trebuie să fie și astăzi, numai sub raport de formă și metodă. O unealtă gata făcută, de care să ne folosim, a desgropa cu mai multă ușurință și mai grabnic, comorile ce stau ascunse în sufletul poporului nostru. Fondul însă, va trebui să fie bazat pe deplina cunoaștere a resurselor spirituale, pe specificul național și etnic al acestui popor. Fără îndoială, că acest specific nu-l găsim într'un mediu urbanistic, ci după cum spune d. D. Gusti : „în acele pături din neamul nostru, pe care cu toți ne rezemăm.“

Romul Ladea :
Bustul lui S. Bărnuţiu (interpretare).

Nu prea găsim în mediul nostru artistic, oameni cari să fi căutat a pune în evidenţă expresiva artă a păturii de jos, să găsească în ea un isvor de inspiraţie şi pe acest piedestal temeinic şi trainic să clădească o artă cu trăsături caracteristice, specifice şi proprii neamului nostru. Artiştii noştri ahtiaţi după cultura apuseană s'au reîntors de prin centrele apusului îmbibaţi şi saturaţi de teoriile, tehnica şi suflul artistic al popoarelor respective. — Ceia ce au luat din ţară a fost doar subiectul. Ori acest subiect fie cât de românesc, îmbrăcat în straie străine şi-a pierdut orice valoare — Arta noastră până astăzi a rămas tributară şcolilor şi curentelor apusene. Nu s'a putut ridica niciodată până la valoarea isvoarelor dela care s'a inspirat şi nici n'a căutat să se reîntoarcă în făgaşul spiritului românesc. Unde şi-ar fi putut găsi expresivitate şi originalitate, deci condiţia principală prin care s'ar fi putut impune ca valoare alături de arta altor neamuri. Pe bună dreptate putem condamna această stare de lucruri, îndeosebi astăzi când vedem că la expoziţiile internaţionale, produsele spiritului rural al naţiunei noastre, a obţinut cele mai frumoase succese. Nu ne este îngăduit a crede că o artă pornită din aceste resurse ar cuceri mai puţin succes. Dar cine caută punctul de pornire al artei noastre, într'un asemenea isvor?

La noi a devenit de altfel o modă în a judeca pe artist, după afinităţile sale cu apusul, după anii petrecuţi la Paris sau aiurea, după chipul cum a ştiut să înconjore, tot ceia ce l-ar fi putut apropia de sufletul naţiunei sale. Acei cari au avut totuşi îndrăsneala să pătrundă în tainele specificului naţional, să caute posibilităţile prin cari o artă proprie noauă, ar putea lua fiinţă şi prin creaţiunile lor să stabilească un început de care nu trebuie să ne ferim, aceia dacă n'au fost detestaţi, au fost priviţi cu foarte mare rezervă. — Fără îndoială că oamenii, cari se pătrund de acest adevăr covârşitor caută să răscolească în adâncimile sufletului simplu dar plin de conţinut. Vor trebui să fie ei înşişi desprinşi din acest suflet şi cu toată desvoltarea lor prin o serioasă culturală, să trăească încă strâns legaţi de pulsul simţămintelor acestui suflet. Numai astfel realizările spiritului lor vor avea adânc încrustată, expresia caracteristică a neamului.

Grupările şi întreagă mişcarea artistică din ţară n'au prea frământat aceste idei, mai ales în capitală. Iar dacă am căuta să privim mai obiectiv şi mai amănunţit, am ajunge desigur la convingerea, că mişcarea noastră artistică nu e ilustrată exclusiv, prin nucleul format de artiştii capitalei. Găsim în cuprinsul provinciilor artişti reprezentativi şi forţe de valoare egală cu ale capitalei. — O mişcare artistică cu manifestări destul de selecte, în ultimii zece ani, a avut un rol important în viaţa culturală de dincoace de munţi. Acest fapt nu trebuie să-l judecăm numai sub raportul de apreciere individuală al artiştilor, ci mai ales sub raportul activităţii de grup, sub raportul în care această activitate a determinat o remercabilă desvoltare a plasticei din această regiune. O desvoltare pe cât de valoroasă pe atât de necesară, pentru contrabalansarea şi acoperirea activităţii desvoltată de artiştii minoritari. Sufletul acestei mişcări l'a constituit desigur artiştii grupaţi în jurul Şcoalei de Arte. Frumoase din Cluj (azi la Timişoara). Centrul de unde activitatea a pornit şi care a stabilit — în măsura în care s'a putut stabili — legătura cu capitala. Găsim aci câţiva artişti de veritabil talent şi printre ei şi pe sculptorul bănăţan Romul Ladea. —

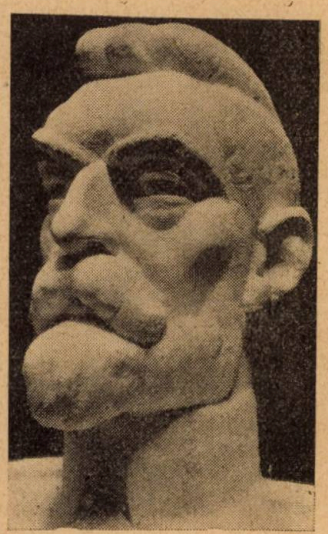

Romul Ladea :
Regele Ferdinand (detaliu).

Sculptorul Romul Ladea s'a născut la 1901 Maiu 17 în comuna Jitin jud. Caraş. Părinţii săi sunt originari din Ticvaniul Mare (Caraş) unde s'au stabilit definitiv şi unde artistul nostru îşi petrece copilăria şi primii ani de şcoală. Plugarul Gheorghe Ladea plin de însufleţire şi pătruns de frumoase sentimente naţionale, n'a avut fericirea să-şi vadă copiii ajunşi ceia ce el ar fi dorit. Moartea îl răpeşte încă tânăr, iar cei doi băeţi cresc sub îngrijirea mamei lor. Şi — Maica Eva Ladea — s'a îngrijit, aşa cum numai o mamă iubitoare poate să o facă, s'a îngrijit să dea copiilor ei o creştere aleasă şi *şcoală*. Cel mai mare şi mai liniştit, după ce face liceul la Beiuş, e înrolat şi moare pe câmpul de luptă. Cel mai mic Romul, plin de neastâmpăr şi temperament, nu întârzie prea mult să-şi ia libertatea de care aproape a abuzat.

Colţ de atelier.

Romul Ladea îşi face studiile secundare la Oraviţa şi Timişoara, în care timp înclinarea spre desemn se manifestă mai accentuat ca oricare alt studiu. Pe timpul Consiliului dirigent, îl găsim funcţionar la Sibiu, iar imediat după unire pleacă la Bucureşti şi se înscrie la Academia de Arte-Frumoase. Aci într'un cerc de prieteni şi colegi, adunaţi din toate colţurile ţării, dornici de carte şi plini de entusiasm tineresc, R. Ladea face primul pas spre o viaţă nouă. Spre o viaţă plină de frământări şi veşnic agitată, a cărei bucurii pe cât de rari au fost pe atât de adânc simţite.

N'a stat prea mult în Bucureşti, firea lui nu-i îngăduia să se încătuşeze prea mult în disciplina unei academii, cu profesori prea puţin comunicativi. Altfel îşi imagina dânsul atmosfera unei instituţii de învăţământ artistic (lucru ce l-a realizat în calitate de profesor) şi în altă parte vedea R. Ladea şcoala de unde putea să înveţe. O vedea în primul rând în propria sa râvnă de a cunoaşte mult de a şti mult ; o vedea în tot ceia ce-l înconjura şi îi da nespusa varietate de exemple, de viaţă, frumos şi creaţie; o vedea mai ales în tot ceia ce mintea omenească a zămislit mai de preţ. Pentruca să-şi complecteze această şcoală şi să dea cel mai greu examen, un examen de răbdare, de renunţări, de mizerie şi de cunoaştere a vieţii şi a oamenilor, R. Ladea porneşte, am putea spune, într'o călătorie, care multă vreme n'avea să aibă ţintă fixă şi n'a fost legată de limită de timp şi nici de loc.

Romul Ladea. Portret

Dela Bucureşti ajunge la Cluj, unde se opreşte iarăşi câtva timp. In acea vreme Clujul era sufletul mişcării culturale ardelene. Aci bătea mai accentuat pulsul acestei mişcări şi de aci radia în toate părţile, îndemn nou, pentru viaţă noauă. In timpul cât a stat la Cluj R. L. întâlneşte pe Lucian Blaga şi leagă cu poetul şi gânditorul ardelean o strânsă prietenie ; n'au rămas mult timp împreună, fiindcă ambii îşi văd de noui gânduri şi noui drumuri.

R. Ladea s'a oprit întretimp şi la Arad de unde pleacă apoi în străinătate. După ce colindă Germania şi se edifică asupra artei şi spiritului german, porneşte la Paris, unde

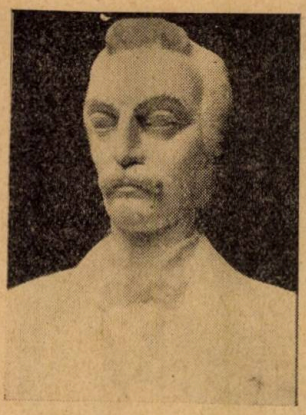

Romul Ladea: Mihail Eminescu

găseşte răgazul de a rămâne mai multă vreme. — In timpul cât a stat în Paris lucrează la Academia Julian şi în atelierul sculptorului C. Brâncuşi. La Paris pe lângă munca efectivă în ateliere, cutreeră şi petrece zile şi săptămâni întregi în muzeele oraşului lumină, unde găseşte cea mai formidabilă şcoală. Arta vechiului egipt îl cucereşte, lucru ce întrezărim şi astăzi în lucrările sale, deşi opera lui R. Ladea îşi păstrează originalitatea şi caracterul personal cel mai accentuat.

Reîntors dela Paris se stabileşte la Arad unde organizează cea dintâi expoziţie. — De aci înainte începe pentru artist o muncă încordată, care contribue la definirea personalităţii şi atitudinei sale artistice. Se scapă pe neobservate de orice influenţă de scoală; o perioadă de tranziţie în care lucrările sale păstrează o notă decorativă, îl duce de-a dreptul la expresivitatea şi monumentalismul caracteristic operelor sale. Cât a stat la Arad R L. şi-a împărţit timpul între atelierul unde muncea întens şi — cenaclul literar — din acea vreme, al cărui membru era, alături de Aron Cotruş, Tiberiu Vuia, Al. Stamatiad, Al. Negură etc. In Arad rămâne până în 16 Martie 1927, când este chemat de Comisia de conducere, a Şcoalei de Arte Frumoase să ocupe catedra de sculptură. La Cluj rămâne până în 1933 când şcoala e strămutată la Timişoara; dela această dată R. Ladea a rămas până astăzi în Bănat de unde plecase acum 18 ani.

E greu să fixezi precis biografia artistului, întrucât ar trebui să o împânzeşti cu date prea multe şi cu fel de fel de peripeţii, pentru a ilustra viaţa plină de neastâmpăr a artistului. E greu, fiindcă într'un timp relativ scurt, i-a fost dat să pătimească, să se frământe şi să sufere peste măsură. Nici nu găsim prea important a fixa cu date fiecare întâmplare din viaţa lui R. Ladea mai ales că aceasta nu ne ajută a pătrunde mai adânc în concepţia artistică a sculptorului. Vom căuta din sbuciumările, din peregrinările şi din toate întâmplările ce i-au ieşit în cale, să găsim şi să sintetizăm, în cuvinte mai puţine, aceiace în adevăr a avut înfluenţă asupra artei lui. — Căci a aminti că pe timpul, Consiliului dirigent, R. Ladea era funcţionar la Sibiu; că cearta între el şi Brâncuşi la Paris (ceartă care s'a terminat cu judecată) se datoreşte unor, cuie de fier, cari erau mai lungi sau mai scurte de cât trebuia; că la Arad a făcut şi gazetărie etc. nu cred să se poată stabili prin aceasta, atitudinea artistică a sculptorului.

* * *

Ca om R. Ladea, dacă ar fi să-l judecăm după prima împresie, l-am găsi prea puţin sociabil. Uneori chiar agresiv, veşnic dispus să te contrazică şi să-ţi tae scurt vorba. Alteori tăcut şi căutând să scape cât mai repede din mulţime, pentru a se adânci în taina singurătăţii sale. Fondul său sufletesc e însă cel al omului înţelegător, plin de bunătate şi totdeauna gata să-ţi dea o mână de ajutor şi un îndemn preţios. Numai în faţa lucrărilor sale (de cari n'a fost mulţumit niciodată) şi în societatea puţinilor săi prieteni, numai atunci sufletul său e larg deschis. Numai atunci poţi vedea care e terenul cutreerat de gândurile sale, disciplina cugetului său, şi idealul spre care tinde un suflet sbuciumat ca al său. Neastâmpărul firei sale încă de mic l-a îndemnat spre zări cari nu le cunoştea, dar al căror farmec îl simţea tăinuit undeva în ascunzişurile sufletului. A plătit, ce e drept, acest neastâmpăr cu răbdare, mizerie şi suferinţă, dar nu s'a clintit un pas înapoi, a răzbit, învingând şi înlăturând toate obstacolele. Dacă n'am şti cât de scumpă este pentru un artist;

Romul Ladea: D-şoara Popon (portret)

amintirea clipelor de grele încercări, dacă n'am şti cu câtă sfinţenie le păstrează în străfundul inimei sale, ca pe cele mai preţioase lucruri. Atunci le-am putea desfăşura aci sub aspectul emoţionant al adevărului. Dar le lăsăm pentru mai târziu, când vremea va fi cazut grea peste umerii noştrii, când spunându-le nu ne vom mai teme de nemodestie. Atunci sub svâcnirea tâmplelor înălbite le vom povesti şi faptul că vor putea fi exemple de îndemn pentru cei mai tineri decât noi, va veni ca o ultimă răsplată a unei vieţi pline de necazuri. Până atunci lăsăm pe artist să şi mai depene anii cari îi stau înainte şi din ciselarea de ficare zi a gândurilor, să ne dea opera pură. Opera întregită cu elanul de care a fost totdeauna stăpânit, cu expresivitatea şi fărâma de viaţă durabilă, după care râvneşte mereu. Opera care să fie răstălmăcirea în element cult şi expresia contiporană, a spiritului nostru autohton; în care R. Ladea caută identitatea oricărui început de artă şi literatură românească. Vom înţelege atunci nemulţumirea artistului pentru realizările sale, scrupulozitatea, grija deosebită şi munca intensă ce o depune cu fiecare lucrare. Vom înţelege de ce lucrările sale apar atât de rar, trecând prin atâtea schimbări şi purificări, până să poată măcar cât de cât mulţumi pe artist. Pe R. Ladea trebuie să-l păndeşti muncind şi să afli momentul potrivit când să-i smulgi lucrarea din mână, căci altfel lucrarea va dispare ca atâtea altele; pentruca să-i urmeze noui frământări pentru noui realizări.

Romul Ladea : Al. Negură (portret)

* * *

Din 1927 şi până astăzi R. Ladea a condus catedra de sculptură a şcoalei de arte frumoase din Timişoara (fostă la Cluj). Calitatea de profesor n'a ştirbit cu nimic din libertatea de spirit şi atitudine a artistului. Nu s'a încătuşat în rigiditatea stupidă, pe cari unii profesori înţeleg să o ia, afişându-se în poze de gravitate şi importanţă. Stăpân pe o metodă de predare eficace şi la curent cu nouile principii de educaţie; considerându-se un coleg mai în vârstă al elevilor săi, el a ştiut să i stăpânească şi să le câştige respectul. A creat în şcoală o atmosferă de intimitate şi legătură sufletească între profesori şi elevi şi a stabilit un curent de colaborare pentru atingerea scopului spre care ţinea instituţia. In apropierea lui R. Ladea, elevii săi nu găseau numai îndrumările de învăţământ programatic cari obosesc, ci însufleţirea şi îndemnul spre căutarea adevărului şi frumosului. Stimulentul către o lume de gânduri noui, spre o muncă desinteresată şi sinceră. — Cursurile sale de lămurire asupra plasticei, sunt cuprinse ca într'o plasă în peregrinări şi consideraţiuni din domeniul esteticei şi al istoriei-artelor. Elevul ascultându-l, nu rămâne numai cu o sumară lecţie de modelaj, ci e pus de bună voie, să participe la discuţie, să

Romul Ladea : Bostul lui Damaschin Bojincă

judece curente şi şcoli artistice, să pătrundă şi să poată înţelege sistemele de estetică şi peste tot să-şi însuşească dragostea de muncă şi însufleţirea pentru frumos.

* * *

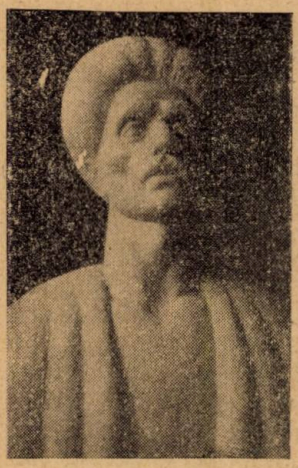

Romul L dea: Cap de expresie

Când nimeni nici nu bănuia, răsare ca o apariţie ciudată, din necunoscut. După ani de zile de intense sbuciumări, după o aprigă luptă pentru idealul ce urmărea, înfruntând piedicile unei existenţe cu destule nevoi. Sculptorul Romul Ladea apare — ca şi arta sa — matur şi în plină vigoare a spiritului său creator. A pribegit acest artist prin ţară, prin străinătate şi nimic n'a putut pune stăpânire pe dânsul. Influenţe nu poţi identifica în opera sa. Stilul său original îi aparţine şi operele sale, sunt opere de sinteză, cari râvnesc să întemeieze cu o seriozitate occidentală o nouă realizare plastică. Faze de evoluţie nu putem preciza în opera lui R. Ladea. Trecerea dela primele încercări e atât de bruscă şi neobservabilă încât putem spune că — arta lui R. Ladea se prezintă ca un bloc unitar, cu prea puţine deosebiri, prezentând straniul aspect al unei apariţii ciudate ce n'a avut început. O isbucnire spontană complexă, fără evoluţie îndeajuns de perceptibilă, care prin caracterul ei accentuat, îţi dă impresia că s'a oprit la — începutul primitiv — pe care nu îl poţi defini.

Operele sale în care forma, exprimarea plastică, monumentalismul ce reclamă neapărut proporţii spaţiale, se combină armonic cu rezolvarea de un caracter primitiv dar plin de energie. Expresia plină de viaţă, de o profundă viaţă, a figurilor sale, e accentuată prin o măestrită compoziţie formală. Forma raţional rezolvată, cioplită primitiv în planuri largi, dă volumele ce se leagă armonic, formând blocul grandios, monumental şi plin de vigoare. In operele sculptorului Ladea se combină într'un mod, bizar s'ar putea spune, un element de înspăimântător şi măreţ, care face pe spectator pentru un moment să se depărteze, ca pe urmă să se apropie iarăşi, să se adâncească într'o problemă pe care rezolvându o să ajungă la contemplare.

— Nu cunoaştem lucrările cari stabilesc începutul carierei sale artistice, dar înainte de a ajunge la — expresivitatea formală — de acum, găsim în activitatea lui R. Ladea o foarte scurtă fază, *de trecere*, o numesc eu. Lucrările din acest timp se prezintă sub un aspect de, tratare decorativă, a formei şi sunt un document ce dovedeşte că artistul cunoaşte natura în toată veritatea ei. Această perioadă foarte scurtă de tranziţie, prin interpretarea decorativă a formei, face trecerea dela studiul fidel al naturii, la lucrările mai târzii, cari an de an şi-au accentuat expresivitatea prin o nouă rezolvare de formă. (Prezentăm din acest timp lucrările: Portret, Al. Negură, Dşora Popon, Cap de expresie).

R. Ladea punându-şi problema de a da artei româneşti un caracter specific, ajunge la concluzia că posibilităţile sunt nespus de mari şi isvoarele înfinit de variate. Grija ce trebuie să o aibă fiecare artist este, de a nu

R. Ladea în atelier, în primul plan ing. V. Brou şi Triberiu Vuia

confunda *subiectul* luat din mediul românesc, cu expresia de viaţă şi mijloacele de exprimare pe care acest mediu, trebuie să le transmită operei de artă. R. Ladea nu cade în această greşală. Dacă şi-a ales subiectul din su letul poporului nostru şi a încercat să concretizeze în material durabil viaţa ce pulsează în acest suflet. Atunci a găsit şi cuvântul plastic prin care să-l exprime. — Incrustăturile şi dalta cioplitorului ţărun, iată primele cuvinte din dicţionarul plastic, al sculpturei româneşti de mâine. Dacă sculptorul R. Ladea n'a făcut prin opera sa decât să ne arate că pornind dela aceste isvoare vom putea găsi limbajul plastic, personal şi caracteristic viitoarei arte româneşti. Numai prin asta a făcut destul şi se va putea numi — deschizător de drumuri noui — în plastica românească.

Portretele şi figurile cioplite de R. Ladea nu caracterizează individul în îngusta lui viaţă, nu înfăţisează omul sub masca fizică, asemănătoare şi de toate zilele, ci sub adevăratul portret sufletesc, legat şi concrescut în sufletul naţiei. Trărăturile figurilor sale, Horia, Bărnuţiu etc. exprimă năzuinţele, revolta, durerea şi sbuciumările unei întregi epoci. Iată cum a stiut R. Ladea să smulgă din acelaş izvor şi fondul şi forma operei sale. Am putea numi acest lucru influenţă? Am putea acuza pe artist de împrumut, l-am putea acuza că nu s'a întors din apus vasal al artei franceze şi nu prelucrează subiectele după reţete învăţate pe malul Senei? — Unui spirit liber şi conştient, unei personalităţi mature şi de caracter, nu i-se pot aduce nici acuze şi nicilaude. — R. Ladea îşi va urma drumul său spre culmile de prea puţini atinse. Nu-l va interesa sgomotul din jurul său; neîncrederea sau aprecierea deopotrivă le va dispreţui. In sufletul său va păstra numai teama care îl urmăreşte mereu, teama că nu va putea realiza niciodată ceia ce cugetul său a conceput mai măreţ şi mai frumos.

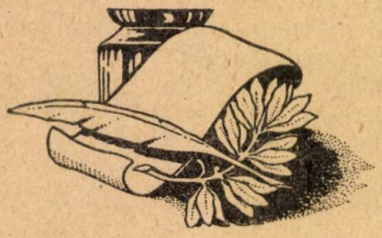

Reverie

Luna s'a prins de-un ciucur de albă catifea,
Eu n'am avut a floare, eu n'am avut o stea.
Sufletul meu o apă cu svon de porumbei
Nu te-ai oprit vreodată şi n'ai cerut să bei.

Eu n'am avut o floare, eu n'am avut o stea
Să crească din adâncuri, invelt, pe viaţa mea;
Când nuferi albi de lună se joacă'n fund de ape,
Domniţă, eşti departe, sufletul tău aproape!

Ilariu Dobridor

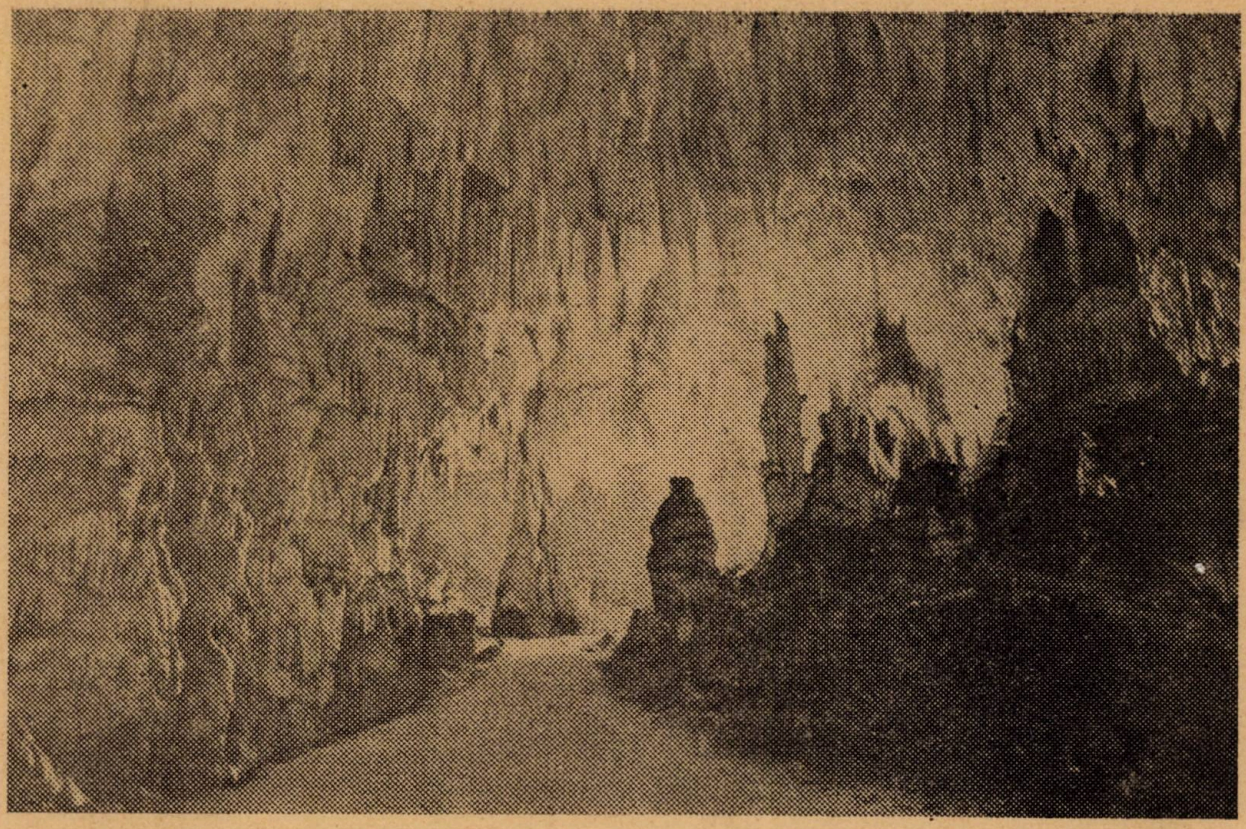

Grota dela Postumia.

Fanteziile creaţiunei

— Prin grotele din Postumia —

de Ion Totu.

O ploaie măruntă şi deasă, cernând tristeţi de toamnă apropiată, cădea neîntrerupt, de câteva ceasuri, când am părăsit Triestul, pentru a ne duce la Postumia. Compartimentele erau aproape goale. Cum nu aveam nici un fel de bagaj şi cum timpul era de o melancolie enervantă, ne hotărîm să mergem spre unul din vagoanele mai populate.

Nu era o simplă curiozitate, ci nevoia de a simţi în juru-ne mişcare şi sgomot, pentru a ne distrage gândurilor, cari firesc luau culoarea posomorâtă şi posacă a cenuşiului de afară, spre a ne pierde în anonimatul colectiv al mulţimii pestriţe şi gălăgioase.

Era un ceas dintr'acelea, rare din fericire, însă intolerabile, când nu ai curajul să fii singur cu tine însu-ţi.

Acolo, persoane mult mai multe decât locuri.

Fum de ţigări şi de cărbuni, mirosuri de esenţe ieftine, de trupuri în proaste relaţiuni cu higiena, de fripturi şi brânzeturi, pe cari mâini grăbite la desfăceau din foi de jurnale.

Pe canapelele înguste, strânşi ca sardelele, deşi trenul dn abea pornise, mâncau cu poftă de infometaţi, râdeau, îşi ştergeau cu batiste dubioase fruntea şi ceafa brobonate de sudoare, vulgari, şi amuzanţi.

Intr'un colţ, un obez, cu pântec enorm ca un idol hindus, după ce svârlise pe fereastră un ghem de hârtii unsuroase, îşi propti obrazul pe palma-i umflată ca o pernă

şi nestânjenit, adormi. După puţin, începu să scoată printre buzele vinete sunete subţiri de piculină, întretăiate de note răguşite de contrabas. Era un spectacol hilar şi grotesc, care ar fi trebuit să provoace râsul, dacă desgustul nu ne-ar fi tăiat orice veleitate de soiul acesta.

In faţa lui, o fetiţă cu un coşuleţ de struguri pe genunchi, strivea, cu dinţi de animal tânăr, boabele, al căror suc, se prelingea ca stropi de sânge în colţul gurei fragede şi arcuite.

Era o delicată miniatură, rătăcită într'un coş cu vechituri şi ilustraţiuni de bâlciu.

Intr'altă parte, o pereche discuta cu aprindere rezultatul unui concus motociclist. Şi cum, pesemne, italianul fusese învins, o serie întreagă de invective erau aruncate la adresa învingătorului. Cu ochii ieşiţi din orbite, congestionaţi, urlau, gesticulau, în vreme ce alături de ei, străveziu, scheletic, sub vestmântul aspru şi sever, un dominican citea fără răgaz, dintr'o carte de rugăciuni. Austeritatea, ţesea în jurul frunţii lui un cerc, care-l izola de ceilalţi.

— Noi am fugit de singurătate, acesta o poartă cu el, şopti prietenul de lângă mine. Ce efort uriaş trebue să facă, pentru a-şi purta zilele, în pustiul unei asemenea renunţări.

— Poate acelaş, pe care cei doi sportivi îl fac pentru a se contrazice.

Cred că totul nu-i decât o simplă obicinuinţă. Când priveşti un orb nu te'ntrebi, cum de poate trăi, fără ca ochii lui să vadă ce văd ai tăi? Dacă i-ai reda văzul, poate că ar regreta întunericul în care imaginaţia lui reuşise să clădească imagimi superioare, celor pe cari le vedem noi.

Prietenul tăcu. Şi unul şi altul eram iarăşi departe de colectivitatea în mijlocul căreia ne aruncase o clipă de nelinişte. Cu privirea magnetizată de înfăţişarea de apostol a călugărului, el adăugă:

— Totuş cred că e ceva mai mult decât.. obiciuinţă şi alţi termeni ca acesta, îi aruncăm ori de câte ori suntem siliţi să măsurăm curajul cuiva. Ceiace simte el, trebue să fie asemănător cu ceiace simţi ascultând unele acorduri din Wagner, Mozart sau Schubert...

Sunt sentimente, pe cari, cuvintele fac sforţări inutile pentru a le exprima.

In asemenea cazuri, psichiatrii ar înşira o serie întreagă de expresii, cari ar putea să aşeze pe acest dominican în cutare sau cutare compartiment patologic.

Dar adu-ţi aminte de corul pelerinilor din Tannhäuser.

Cine n'ar urma tăcerea drumurilor, în cari sufletele ştiu să cânte astfel ?...

*

O voce silnică svârli numele gării.

Ajunsesem.

După câteva minute străbăteam Postumia, înconjurând tăcuta şi demodata, clădire masivă a catedralei. Ploaia încetinise şi printre norii din ce în ce mai depărtaţi, mai străvezii, îşi făceau loc făşii albastre de cer.

Pe o şosea mărginită de pini o trăsură de piaţă ne duce spre grote. Aproape de intrarea lor, Piuca îşi rostogoleşte apele tulburi, apoi pătrunzând în interiorul cavernelor, le umple de sonorităţi şi ecouri repetate.

Sunt săli imense, arcade şi bolţi ameţitoare, înfricoşătoare şi întunecate temple, în care, din moment în moment, ne aşteptăm să se desfăşoare misterul miturilor păgâne.

Filtraţiunile calcaroase, îmbracă pereţii cu draperii de-o neasemuită bogăţie. Căzând în cute grele, or fluturând uşoare, cu delicateţi de filigrană, toată această fantastică ornamentaţie, capătă în lumina electricei, nuanţări de-o nespusă fantezie.

*

Cu un tren facem ocolul acestei vaste singurătăţi subterane. La fiecare oprire, fâlfâiri ciudate cutremură aerul. Ai impresia de a tulbura visul mistic al geniilor, spiriduşilor şi zânelor cari or fi aşteptând zadarnic chemarea magică a unui nou Shakespeare, pentru a se avânta iar deasupra lumii, pe scânteieri de nopţi de vară.

Interiorul Grote dela Postunia,

Ades, pentru a se da un relief mai puternic acestei neasemuite măreţii, lumina electrică se stinge, şi oamenii duc torţe aprinse. E o schimbare de decor ce te înmărmureşte, te umple de teamă şi religiozitate.

Forme albe prind să se mişce dealungul pereţilor imenşi, să vie spre tine, să, te'nconjoare, să salte, să joace şi apoi să fugă, agăţându-se cu mâini luminoase de sculpturile milenare. Lorelei, Titania, Regina Mab. atât de mică, încât poate să încapă în caliciul unei flori, roiesc în preajma noastră, ca focuri jucăuşe. In sala, numită a calvarului, iluzia ia aspectul unei impresionabile realităţi. In mijlocul ei se'nnalţă o stâncă uriaşe, în vârful căreia un misterios cioplitor, timpul, a săpat o cruce. De o parte şi de alta a acestei coline subterane, stalagmitele, par ciudate şi bizare forme omeneşti, încremenite în gestul durerii.

E un tablou al pătimirei, simplu şi tragic.

Un fior ne scutură. Instinctiv ne apropiem unii de alţii. E poate de teamă, or numai răcoarea umedă a acelor enorme cavităţi, ne dă senzaţia neplăcută de frig.

Ar trebui să plecăm, totuş, niciunul nu schiţează mişcarea.

Un sentiment inexplicabil ne paralizează în mijlocul acestei imemorabile încremeniri.

Flacăra torţelor palpită în imensitutea de catedrală gotică a bolţii, în vreme ce dea'ungul zidurilor, stropii continuă să curgă pentru a se pietrifica pe margini de broderii şi flori bizare, aşa cum de veacuri incalculabile, o fac.

Vâlsanul

Dantele printre pietricele,
O horbotă şerpuitoare.
Aşa-i Vâlsanul şi se sbate
Ca un nebun pe la Brădet:
Işi cântă pururea povestea
în murmure tremurătoare
Şi 'n cântecu-i vibrează tainic
un suflet mândru de poet.

*

In spuma-i albă-i măreţia
revoltelor înăbuşite
Că 'n Matca lui e robul firii
ca Prometeu înlănţuit...
Pe-acelaş drum, de când se ştie,
Din vremi de-atâtea ori trăite,
El curge povestindu-şi dorul
în care-i parcă împietrit

*

Din vremuri fără amintire
el nu-şi mai domoleşte cântul...
Şi, printre stanele de piatră
un visător neînţeles,
Işi plânge Doina ca din fluer
s 'asculte cerul şi pământul,
Căci şi Vâlsanul are suflet,
Dar... câţi din noi l-au înţeles? ..

Leontin Iliescu

Urme străvechi de românism și ortodoxism în Banat

— Bisericile din Beba-Veche —

de: GHEORGHE COTOȘMAN

Ca o santinelă înaintată la hotarul de Vest al României-Mari, la cotitura graniței dintre Jugoslavia și Ungaria, pe o câmpie întinsă și fructiferă, este așezată antica comună românească: Beba-Veche.

Cercetările arheologice făcute sporadic la 1878, în apropierea comunei, au dovedit că încă din timpurile preistorice, din epoca neolitică, de bronz și din cea hallstattiană au fost aici așezări omenești. În 1908, când s'a săpat fundamentul noului edificiu al stației — până azi rămas neterminat —, s'au descoperit o seamă de morminte aparținând geto-daco-romanilor de aici. Între obiectele aflate alături de scheletele din aceste morminte, amintim: două brățări de bronz șlefuit, mărgele de sticlă colorată, fibule de bronz strălucitoare, smălțuite, cu marginea dantelată, având în mijloc un nasture în relief, și o medalie de pe vremea împăratului roman Traian, toate depuse în muzeul din Szeghedin-Ungaria. [1])

Agathirșii și mai apoi geto-dacii au fost cei mai vechi locuitori ai comunei Beba-Veche. [2]) Elveţianul Xaver Eckert, în călătoria sa prin Ungaria, la 1857, trecând dela Seghedin prin comuna Beba-Veche, scrie între altele și despre locuitorii valachi de aici, cari se disting de alte neamuri prin „înălțimea taliei, sfelțeța trupului și frumusețea figurii. Aceștia — scrie Eckert — sunt Geții din cari s'au ridicat un Maximus, un Diocleţian, prin putere și curaj, până la o Impărăție romană". [3])

Abstrăgând de unanima constatare a istoricilor maghiari și a unor români, [4]) că Beba-Veche este o localitate antică, precum însăși numirea sa o arată, ca și de dovezile concludente și necontestate ale arheologilor, [5]) pentru noi este mai valoroasă și trage mult în cumpănă: tradiția orală și conștiința vie a Românilor de aici, că ei sunt urmașii direcți ai coloniștilor romani aduși de marele Traian, amestecați cu geto-dacii, străvechii locuitori ai comunei.

Unii istoriografi maghiari [6]) susțin că Beba-Veche ar fi fost cândva oraș renumit, cunoscut sub numele de Vituhu sau Vituliu. Să nu fie oare nicio legătură între această numire curat romană și între numele lui Vitalin sau Vitaliu Romanul, ducele Dunării din veacul al V-lea? [7]) In lipsă de documente, nu putem stabili timpul când a primit localitatea numele de Beba. Numirea de „Beba" — scrie Borovszky — a primit-o comuna numai în cursul veacului al 18-lea, iar mai înainte s'ar fi numit „Béb". [8])

Probabil că orașul Vituliu-Beba va fi jucat un rol însemnat pe vremea principilor naționali Claudiu și Optum sau Achtum, din veac. IX-XI. In tot cazul, localitatea s'a bucurat de un oarecare renume tocmai prin faptul că cei mai de seamă membri ai familiei nobile române Cenad, au avut proprietăți aici.

In timpul năvălirii popoarelor barbare, mai apoi pe vremea pustiirii tătare și cumane din anii 1241 și 1280, locuitorii Bebei și-au găsit adăpost sigur în pădurile și trestișurile din delta Mureșului, la câțiva chilometri depărtare de comună.

---

[1]) Dr Borovszky Samu: Torontál vármegye, p. 308.
[2]) Vasilie Pârvan: Getica, București, 1926, p. 319, 342 și 365.
[3]) Xaver Eckert: Meine Reise nach Ungarn im iahre 1857, ms. trad. A. Bugariu.
[4]) Const C. Giurescu: Istoria Românilor I, Bucureșli, 1925, p. 21. (Manuscrisul se află la Muzeul Bănățean, Timișoara)
[5]) Dr. Borovszky: Torontál vármegye, p. 94.
[6]) Ormayr Tivadar és Szentkláray Ienö: Történelmi adattár a Csanád-Egyházmegye hajdana jelenéhez, vol. I. Temesvár 1871, pag. 259.
[7]) Enăceanu Ghenadie: Creștinismul în Dacia, București 1878, p. 47.
[8]) Dr. Borovzky, Torontál vármegye, l. c.

După alungarea Cumanilor, iobagii români se reîntorc la vetrele părăsite. Pentru a-şi putea reface gospodăriile ruinate de barbari, timp de trei ani au fost scutiţi de dijmele grele pe cari aveau a-le plăti domnilor feudali. In 1350 regele Ludovic cel Mare scoate pe iobagi de sub stăpânirea asupritoare şi neumană a domnilor feudali, şi-i supune de-a-dreptul autorităţii tribunalului judeţean. Documentele ungureşti din veac. XIV-XVI fac amintire numai despre domnii de pământ de aici. Ţăranii iobagi, fiind consideraţi ca făcând parte din inventarul moşiilor domnilor de pământ, deci alături de animale şi uneltele economice şi casnice, documentele nu se ocupă de ei, trecându-i sub tăcere.

Intr'un document unguresc, ce se crede a fi datând din prima decadă a veac. XVI-lea, despre această comună se face următoarea amintire: „Beb n'are domni. Numai acum au început a se aşeza Sârbi, nu trebue a se uita de ei" [1] — în înţelesul de a fi supraveghiaţi şi organizaţi. (Bèb nincs még urok. Csak most kezdettek megülni ràczok, es nem kell rolok feledkezni).

Intrucât sunt adevărate cele cuprinse în acest document, scrie în limba veche maghiară, pomenit de istoricii maghiari Ortmayr şi Szentkláray, nu putem şti. Pornind dela acest document — plăzmuit poate de ei —, istoricii amintiţi construesc teoria lor, după care vechii locuitori ai Bebei ar fi fost unguri, şi că în veac. 16-lea comuna fiind părăsită de populaţia maghiară, ar fi fost colonizată cu sârbi.

„Sârbii — scriu aceşti istorici — sub domnia turcească trebue să se fi nimicit, căci în veac. XVIII-lea locurile lor au fost ocupate deja (sic) de Români. Când anume, în ce an au venit Valachii, nu se ştie". Şi'ntemeiaţi pe aserţiunea lui Bàrànyi [2], afirmă că după anul 1770 Beba a fost ocupată de Români din Ţara Românească şi din Ardeal. Dovadă — scriu ei — că matriculele acestora, adecă ale Românilor, încep numai dela anul 1779, şi că biserica au zidit-o abia la anul 1785. [3]

In altă scriere a sa, Szentkláray [4] afirmă că, după împărţirea ţinutului dintre Tisa şi Mureş — eliberat de sub Turci în 1717 — Beba este din nou populată. Dar acum comuna aparţinând erarului, este ocupată de familii române ortodoxe. Românii — scrie el — au venit mai ales de dincolo de Mureş, din comunele în cari au fost forţaţi de iobăgimea maghiară (ca şi când acolo ar fi existat cândva unguri).

Dacă n'ar exista flagrante contradicţii între diferiţii istorici maghiari, ca şi în scrierile aceloraşi istorici, când vor să pervertească, fără niciun temeiu, adevărul istoric privitor la vechimea Românilor pe aceste locuri, şi dacă n'am avea la'ndemână atâtea dovezi, despre continuitatea elementului geto-daco-roman în această comună, am fi înclinaţi a da crezare mistificărilor lor bizare şi tendenţioase

După Ortmayr şi Szentkláray, pe vremea stăpânirii turceşti (1552—1716) locuitorii Bebei- Vechi au fost de naţionalitate Sârbi, [5] iar după Borovszky, toţi au fost unguri [6]. Contrazicerea este aşa de evidentă încât nu mai comportă nicio demonstrare.

Defterul turcesc din sandiacatul Cenadului, din anul 1557, arată în comuna Beba numai 15 case cu coş. De colibele fără coş ale iobagilor săraci, deposedaţi de moşii, defterele nu pomenesc. Cei 15 capi de familie supuşi la plata araciului, adecă la darea de cap, la taxa numită „resmiduhan", adecă la darea de casă sau fum, şi la alte dijme şi zecimi — purtau următoarele nume: Gligorie Cenad, Ioan Ecean, Iacob Fărcaş, S. Pască sau Pascu, B. Ciandu, V. Gligorie, Demian Giuraş, Ştefan Ujoraş, Kis Lucaci, Andrei Vaiu, Petru Borbaşu sau Bărbosu, F. Ujoraş, Tămaş Ciatu, Blaj Ciatu şi Eremie Potcaş. [7] Majoritatea acestor nume româneşti, scrise aşa pe româneşte în defter, arată structura etnică a comunei Beba pe vremea stăpânirii turceşti, dovedindu-se astfel falsitatea şi tendenţiozitatea afirmaţiunilor istoricilor maghiari atât de zeloşi în a născoci urmele fiilor lui Arpad acolo unde ele l psesc aproape cu desăvârşire.

---

[1] Ortvay es Szentkláray, l. c.
[2] Bárányi: Torontál vármegye hajdana, p. 123 Cf. Ortmayr és Szentkláray l. c.
[3] Ortmayr es Szentkláraz l. c.
[4] Dr. Szentkláray Ienö: A Csanád Egyházmegyei Plebaniak története, vol. I. Timişoara 1898, p. 303.
[5] Ortmayr es Szentkláray l. cit.
[6] Dr. Borovszky, Torontál vármegye l. c.
[7] Traian Birăescu: Banatul sub Turci, Timişoara 1934, p. 46.

Dr. Borovszky scrie că la 1647, deci pe vremea stăpânirii turceşti ar fi emigrat în comună Sârbi, dar în scurt timp ei ar fi emigrat, părăsind localitatea pentru totdeauna. Şi aserţiunea aceasta o doboară printre alţii înşişi Ortmay şi Szentkláray când afirmă, nu pe nedrept, că atâta timp cât Banatul a stat sub ocupaţia turcească nu era cu putinţă emigrarea şi aşezarea sârbilor pe aceste locuri.[1])

Cum că toată ţesătura istoriei ungureşti s'a urzit din minciuni şi falşuri este destul să amintim că Românii bebeni, contrar afirmaţiunilor istoricilor maghiari amintiţ, nu sunt toţi venetici şi nici n'au venit aici după anul 1770, ci dintre ei majoritatea sunt băştinaşi, urmaşii adevăraţilor întemeietori şi ctitori ai comunei. Noi, în locul aserţiunilor fanteziste şi născocite, le servim date şi realităţi concrete, plauzibile. Le arătăm mormintele strămoşilor noştri, descoperite la 1878 şi 1908. Dar medalia Impăratului Traian nu spunea ea nimic??

Borovszky afirmă că pe vremea stăpânirii turceşti comuna s'ar fi pustiit complect şi că la începutul veac. al 18 lea ea figurează ca pustă. Abia la 1773 — scrie el — a fost populată din nou, acum însă cu elemente româneşti.[2])

Pe harta lui Mercy, întocmită după plecarea Turcilor, cu scopul vădit de a justifica planul de colonizare şi germanizare a Banatului, „locul comunei Beba ca şi împrejurimile ei — acoperite de bălţi (?!) — este însemnat cu numele de pusta Beba'.[3]) Szentkláray în opoziţie cu Borovszky şi Mercy afirmă că Beba, după plecarea turcilor, încă mai exista, dar ea era părăsită. „Intre zidurile părăsite — scrie el — sta numai casa de poştă, nu departe de drumul ce duce dela Seghedin spre Sânnicolaul-Mare. Deci — conchide Szentkláray — atunci şi populaţia sârbească era plecată din comună. Probabil că s'a aşezat pe lângă Tisa şi Mureş ori Bega, pe locurile designate lor de cârmuire, construindu-şi acolo o nouă localitate."[4]) Din împrejurarea că nu arată motivul emigrării şi nici locul unde s'ar fi aşezat presupuşii locuitori sârbi ai Bebei, dovedeşte încă odată neseriozitatea istoriografiei maghiare, când tratează despre trecutul românilor din Banat şi peste tot al celor din Transilvania.

Două argumente zdrobitoare justifică pe deplin afirmaţiunea noastră, şi condamnă definitiv tendenţiozitatea istoriografiei ungureşti. Un argument ni-l serveşte însuşi Szentkláray când scrie: „Pe harta oficială a Banatului, din anul 1761, Beba figurează ca „altglaubig und Walachisch Ort" — adecă comună locuită de Români de legea veche ortodoxă[5])

Al doilea argument: In mijlocul cimitirului ortodox român din Beba stă şi azi, pe doi stâlpi de lemn, un clopot mic de aramă, purtând următoarea revelatoare inscripţie:

„Pavel Muntean knese din Beba 1722. Coss Mich Johann Kohl und Anton Litman in Pest".

Acest clopot, cu limba lui de aramă bine răsunătoare, şi azi glăsueşte, că la 1722, adecă tocmai pe vremea când istoriografii maghiari spun că Beba-Veche era o pustă sau un câmp pustiu, acoperit de bălţi, Românii erau deja aici, şi încă bine organizaţi, având în fruntea lor pe cnezul sau primarul Pavel Muntean; ba încă aveau şi biserică. Atunci cum rămâne cu colonizarea dela 1773??

După ce am dovedit vechimea comunei Beba şi a locuitorilor ei, vom încerca să analizăm şi să cunoaştem organizaţia parohială bisericească şi împreună cu ea locaşurile străvechi de închinare durate aici de strămoşii dreptcredincioşi ai Românilor de azi.

Inceputurile parohiei ortodoxe-române din Beba Veche se pierd în negura trecutului îndepărtat. Caracterul ei de parohie străveche este recunoscut până şi de către istoricii streini romano catolici, cari o numesc parohie străveche: „Parochiam Antiquam".[6])

Istoria este martoră că Biserica ortodoxă a stat lângă leagănul copilăriei acestui Neam, şi că poporul român dela naşterea sa, apare pe arena lumii ca popor creştin orto-

[1]) Dr. Borovszky l. c. — Ortmayr és Szentkláray l. c.
[2]) Dr. Borovszky l. c.
[3]) Dr. Szentkláray Jenő: A Csanád Egyházmegyei . . . pag. 309.
[4]) Ibidem.
[5]) Dr. Szentkláray Jenő „A Csanád Egyházmegyei . . . l. c.
[6]) Aloysium Resch de Lewald, Universalis Schematismus, Budae 1846/7, p. 134.

dox „În tot trecutul nostru, şi cu atât mai vârtos azi şi de azi înainte, — a spus M. S. Regele Carol II. — Biserica noastră se confundă chiar cu fiinţa neamului; ea a fost puterea supremă împrejurul căreia au roit toate năzuinţele, toate răbdările şi împlinirile poporului românesc"[1])

Convinşi, pe baza descoperirilor făcute — şi câte alte multe şi preţioase lucruri n'ar mai ieşi la iveală dacă s'ar intreprinde săpături mai sistematice — că Beba face parte din aşezările geto-dace, îmbibate cu coloni romani, aduşi de însuşi Impăratul Traian, şi că sămânţa creştinsmului a fost aruncată aici de coloniştii romani ca şi de legionarii Geminei XIII, din garnizoana municipiului şi a cetăţii Mureşana—Cenad, încă din veacul al II-lea, nu violăm legile istoriei dacă afirmăm, că trecutul parohiei se închiagă şi se contopeşte într'un tot organic cu trecutul Românilor din această antică comună.

Parohia din Vituliu Beba se organizează pe baze mai solide, sub conducerea episcopilor români din Mureşana, Cenadul-Mare de azi, pe timpul marilor principi naţionali români Claudiu şi Optum, ctitori şi oblăduitori ai bisericii române din Banat. Evident, date scrise despre trecutul parohiei până în veacul al 12-lea nu avem. Dar existenţa Românilor de aici, ca şi a episcopiei din Mureşana-Cenad, presupune în mod imperativ existenţa acestei parohii. „Se crede — scrie Ortmayr şi Szentkláray — că încă din veacul al 12-lea era aici mănăstire benedictină, ba chiar şi parohie, şi că sub numele de Vituhu sau Vituliu se poate presupune a fi Beba [2]).

Mănăstirea aceasta, întemeiată, cu toată probabilitatea, în epoca de aur a Bisericii româneşti bănăţene, pe vremea voievozilor naţionali Claudiu şi Optum, a ajuns cu timpul, ca şi celelalte mănăstiri româneşti ortodoxe din Mureşana-Cenad, Oroslamoş, Cherestur, Igriş, Saravale ş. a. pe mâna călugărilor catolici, întrebuinţaţi de regii maghiari pentru propaganda catolicismului între Români, cu gândul ascuns de-ai maghiariza prin biserică. Parohia amintită de istoricii maghiari nu putea fi decât a românilor, singurii cari au locuit Beba pe acele vremuri.

Alte dovezi despre vechimea acestei parohii şi a aşezămintelor ei sfinte ni le procură tot autorii maghiari amintiţi. Anume: „Mihai Fuchs, administratorul moşiei contelui episcop Ignatie Batthyànyi — cumpărată dela erariu prin licitaţie publică, în anul 1781, cu suma de 229 300 florinţi — din Beba-Veche, mărturiseşte că în copilărie a văzut în castelul contelui din Beba o icoană mare, ce înfăţişa în mărime naturală portretul unui preot bătrân, cu barba mare albă ca zăpada. Nu-şi mai aduce aminte de numele preotului, dar îşi reaminteşte perfect de bine următoarele cuvinte scrise pe portret: „Parochus Civitatis Bebensis 1444, şi că respectivul preot era în etate de 91 ani. Icoana aceasta — spune Fuchs — ajungând pe mâinile preotului romano-catolic de atunci (din jumătatea întâia a veac. 19-lea) din Beba-Veche, a pus-o ca ţintă de tragere, în fundul curţii casei parohiale catolice, şi fiind în societatea unor tineri, cu puşca parohiei a puşcat în ea, ciuruind-o, şi aşa s'a nimicit icoana — scriu Ortmayr şi Szentkláray. [4])

Relatările de mai sus ale lui Mihai Fuchs fixează următoarele adevăruri: 1. Că Beba la 1444 era oraş sau cetate, căci numirea latinească de „Civitatis" aceasta însemnează; 2. Că avea parohie organizată şi preot implicit şi biserică; 3. Că icoana ce reprezenta pe parohul Bebei dela anul 1444 a fost distrusă de ignominia preotului romano-catolic-maghiar.

Se naşte întrebarea: Cărei confesiuni aparţinea parohul dela 1444, celei romano-catolice sau celei ortodoxe-române? Istoricii maghiari nu dau nicio lămurire, lăsând să se înţeleagă că celei catolice. Dar atitudinea furibună şi puţin civilizată a preotului catolic maghiar, faţă de un portret de o asemenea valoare, cred că constitue cel mai elocvent şi limpede răspuns la întrebarea de mai sus. Ce anume a îndemnat pe ignobilul preot să distrugă acest preţios tablou şi să-l arunce în gunoi? Desigur că numai şi numai convingerea nestrămutată că figura reprezentată pe tablou era a unui popă walach sau oláh,

---

[1]) Cuvântare rostită la învestirea. PP. SS. L. lor Episcopii Nicolae Colan al Clujului şi Dr. Nicolae Popovici al Orăzii, în Bucureşti la 1 Iunie 1936.
[2]) Ortmayr és Szentkláray, Történelmi Adattár, p. 259.
[3]) Dr. Szentkláray Jenő, A Csanád Egyházmegyei p. 309.
[4]) Op. cit. pag. 247.

cu barbă patriarhală, şi ca atare nu merita cinstea să fie păstrat, măcar numai ca ornament şi obiect de artă, în casa unui preot catolic, ras, şi de alt neam.

Dacă n'ar fi existat această convingere, bazată pe intuiţia elementelor considerate mai sus, tabloul ar fi avut altă soartă mult mai onorabilă şi mai norocoasă. Preotul şi tinerii maghiari din societatea lui nu şi-ar fi bătut joc de el şi nici nu l-ar fi nimicit, ci s'ar fi închinat înaintea lui şi l-ar fi sărutat cu evlavie, ca pe o relicvie sfântă, care ar ilustra în chip sensibil trecutul antic — etnic şi bisericesc — al poporului maghiar pe aceste meleaguri.

Mai mult de cât atât. Un tablou de asemenea valoare artistică, şi de aşa vechime, nici n'ar fi rămas în casa simplă a unei parohii rurale, ci de mult ar fi fost trimis Papei de Roma, care l-ar fi aşezat în galeria marilor bărbaţi ai lumii catolice, alături de tablourile ilustre ale unui Leonardo da Vinci, Bounaroti, Michelangelo, Sanzio Raffael, Vecellio Tizian, Giorgione, şi a altor artişti ai penelului, cari ornează strălucitul palat al Pontifelui roman.

Concluzia se impune dela sine: Acel „Parochus Civitatis Bebensis" a fost, precum şi semnele exterioare — barba — îl arată, preot ortodox şi paroh al parohiei ortodoxe-române din Beba-Veche, pe atunci încă oraş. Numele preotului era probabil prea românesc, şi acesta va fi fost motivul că M. Fuchs n'a voit să-şi mai aducă aminte de el.

Inscripţia de pe portret dovedeşte că Românii se foloseau, în scris, alături de limba liturgică slavonă (în veacurile X—XVI) şi de cea latină, înrudită cu graiul românesc. Din vechime şi până târziu în veacul al 19-lea, voievozii, episcopii şi preoţii noştri obişnuiau a-şi scrie numele şi titulatura pe latineşte. Aşa de pildă pe portretul Voevodului Constantin Brâncoveanu, dela 1696, găsit între ctitorii mănăstirii de sub poalele muntelui Sinai, este scrisă „titulatura domnitorului în limba latină".[1])

Iată şi câţiva dintre episcopii noştri dela Arad, cari până nu de mult, şi-au mai scris numele şi titulatura în limba latină: Isaias Antonovic Episcopus Aradiensis (1731—1748), Paulus Nenadovics, Archi-Eppus et Metropolitae Ill: Rascianie et Walahicae Nationis (1749), Pachomus Knezevics Eppus Aradiensis (1770—83), Paulus Avacumovics Episopus (1786—1815), Iosephus Putnich Eppus et Administrator (1829—1930, Nestor Ioanovits Eppus (1829—1830), Gerasimus Racz Episcopus (1835—1850) [2]) Era deci un obiceiu moştenit şi împământenit ca preoţii ortodocşi-români să-şi scrie numele şi titlul pe latineşte.

Se mai spune că la finea veacului al 18-lea. cu prilejul săpării fundamentului bisericii — şi pentrucă biserica catolică a început a se zidi la 1802 [3]) şi s'a isprăvit abia la 1833 [4]), trebue necondiţionat să fie vorba de biserica ortodoxă-română, zidită la 1779 — s'a dat de zidurile unei biserici vechi de tot, pe care se mai aflau fresce, şi s'a mai aflat şi o butelie pe fundul căreia era un document ce poartă anul 1742, dar care s'a nimicit în revoluţia din 1848". [5])

Intrucât parohia romano-catolică de aici se întemeiază abia la 1783, adecă la un an dela colonizarea ungurilor în Beba, înşişi autorii maghiari amintiţi [6]) se îndoesc că ruinele acelei antice biserici ca şi documentul aflat acolo s'ar referi şi ar aparţine bisericii catolice şi elementului unguresc ori nemţesc, inexistent aici pe acele vremuri.

Atunci, cui aparţin ruinele şi documentul? ? Fără nicio ezitare trebue să răspundem răspicat, că ele aparţin acelora cari au locuit comuna Beba-Veche pe acele timpuri, adecă Românilor. Şi dacă Românii la 1444 aveau preot-paroh, nu rămâne nici o îndoială că ei au avut şi biserică.

---

[1]) Vezi comunicările d. N. Iorga şi Marcu Beza la Academia Română, în ziarul „Universul" din 14 Noemvrie 1932.
[2]) Vezi, Triumful Ortodoxiei la Arad, Arad 1929, p. 140, 141, 148, 150, 154, 192, şi 201.
[3]) Dr. Borovszky, Torontál vármegye, p. 95.
[4]) Ortmayr és Szentkláray, op. c. pag. 259.
[5]) Ibidem.
[6]) Ibidem.

Judecată după acele fresce fragmentare, biserica trebue să fi fost un monument de artă plastică creştină, de o valoare deosebită. Şi tocmai acest fapt întăreşte şi mai mult afirmaţiunea noastră că Beba a fost o parohie puternică şi bine închiegată încă din anticitate. Existenţa bisericii coincide cu existenţa oraşului Vituliu-Beba, iar pustiirea bisericii şi conversiunea în sat a oraşului Beba, coincide cu năvălirea şi ocupaţia turcească, sub care atâtea şi atâtea sate şi oraşe au fost făcute una cu pământul.

Biserica, mai presus de orice îndoială, s'a zidit înaite de venirea turcilor, căci sub domnia semilunei păgâne ridicarea unei astfel de biserici era o imposibilitate. Probabil că durarea ei a avut loc pe vremea principelui Optum, sub domnia căruia biserica ortodoxă din Bănat a cunscut o perioadă de restaurare şi propăşire.

Cât priveşte documentul dela 1742 probabil că el se referă la biserica veche, amintită de istoricul sârb D. Ruvarat.[1]) Biserica acesta, existentă la 1758, cu hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu", era construită din bârne şi nuiele împletite, tencuită şi văruită. Avea bolta obişnuită din scânduri. Biserica, acoperită cu trestie, avea 3 ferestre şi 2 uşi. Prestolul obişnuit, de scânduri, avea pe el: 2 epitafe, 1 cruce de lemn, chivot grecesc, 2 sfeşnice de metal şi antimisul sfinţit de episcopul Gheorghe Popovici al Timişorii, la anul 1756.

In biserică pe lângă vasele şi obiectele necesare cultului divin se mai aflau şi două cărţi româneşti, un Liturghier şi o Poucenie, adecă „Carte românească" de învăţătură", tipărită în Iaşi la anul 1643. Inaintea bisericii era clopotul, aşezat pe doi stâlpi de lemn.

D. Ruvarat nu ne spune nimic de vremea când s'a durat această biserică, ea însă a existat cu toată siguranţa înainte de anul 1758. Pentru existenţa acestei biserici înainte de acest an pledează următoarele dovezi nerăsturnabile:

1. D. Ruvarat în lucrarea sa nu vorbeşte decât de bisericile existente până la anul 1758 şi întrucât el face amintire de această biserică ea la acest an exista.

2. Gheorghe Popovici, care a sfinţit antimisul bisericii, a fost episcop al Timişorii numai până la 15 Februarie 1757. până azi se moşteneşte tradiţia că un antimis vechi şi rupt se scoate din uz şi se înlocueşte cu'n altul nou. Aşa a trebuit să fi fost şi aici. In locul antimisului vechiu, susnumitul episcop a sfinţit unul nou la 1756. Dacă biserica ar fi fost sfinţită odată cu antimisul, D. Ruvarat de bunăseama ar fi încrestat şi acest moment însemnat, dar de vreme ce biserica exista deja cu mult mai înainte, trece sub tăcere data edificării ei. Probabil că nici nu se cunoştea data zidirii ei.

3) Preotul Ştefan Ilievici (fost Iliescu), originar din Caravlaşca,[2]) adecă din România, a fost hirotonit, de acelaş episcop, la anul 1755, pentru parohia Beba-Veche. Nu ne vine a crede că dacă la 1755 a fost preot aici să nu fi fost şi biserică.

4. Cea mai puternică dovadă despre adânca vechime a acestei biserici ne o dă clopotul din cimitir, care până la 1926 era în turnul actualei biserici. Dacă la 1722 parohia Beba avea clopot, ea trebuia necondiţionat să aibe şi biserică. Ajunşi aici, cred că problema ce ne frământă se va putea deslega uşor. Anume, în timpul dominaţiei turceşti biserica românească s'a nimicit. După scuturarea jugului otoman, Bebenii în sărăcia lor, nu mai sunt în stare să-şi ridice o biserică din cărămidă, ci se mulţumesc deocamdată, până la venirea unor timpuri mai bune, cu o bisericuţă modestă, pe care vor fi zidit-o, pe ruinele străvechei biserici, în anul în care a fost turnat şi clopotul. Biserica aceasta se va fi dărâmat şi va fi fost ridicată din nou în anul 1742 când la temelia ei s'a pus documentul amintit de istoricii maghiari.

Biserica aceasta a fiinţat până la anul 1779, când, pe ruinele ei străvechi, evlaviosul ţăran Vasile Bodea, un vrednic urmaş al marilor boieri ctitori de biserici şi mănăstiri, a ridicat actuala biserică, în care, în cripta de sub naos, se odihneşte din anul 1799

[1]) D. Ruvarat, Temisvarska eparhija od niena postanka do 1758, p. 56.
[2]) Ibidem.

Popas

Eu am trecut cu tălpile goale pe aici
prin şerpii şi ierburile înalte,
unde cerbii ling roua şi plâng licurici
şi unde broatăcii cer ploaie
colţul frunzelor să-l moaie.

Eu am trecut pe aici către Zenit
şi nu m'am oprit...

Dacă vei trece odată şi tu,
prietene călător de departe, să ai grijă:
firul ierbii-i plin de otravă şi'n ghijă
şopârlele-ţi caută picioarele
şi şerpii sug laptele vacilor
tocmai când soarele
sărută vârful copacilor.

Eu am fost pe aici, abătut
dar am trecut, am trecut, am trecut...

Sub tufe s'auzi cum latră flămând
căţelul pământului, când blând
se strecoară şuvoiul de ape'n vad
şi'n ierburi stelele cad.

Eu am trecut pe aici către Zenit,
tu 'n ce loc te-ai oprit?...

Ioan Isac. Camarazii pribegi (compoziţie).

Steaua mea

Prietene, aici s'a oprit o fată 'n drum
cu soarele muls în ochi
şi cu toate piersicile culese pe buze
şi'n obraz cu pârgul toamnelor coapte,
în păr ciorchini de lumină
şi'n trup alună virgină.

Aici s'a oprit fata cu soarele în ochi
şi-a zâmbit — să nu mi-o deochi!

Am chemat-o la noi
în casa cu văl de tăceri,
dar ieri,
fata fugise, fugise, fugise;
în urma ei culeg lacrimi dure
pe cari nici Dumnezeu să nu mi le fure,
fiindcă fata asta rea
fusese chiar steaua mea.

Drum prăbuşit

Hotarul tău, Doamne, l-am bătut cătrănit
alergând către cer, cu sufletu'n pumni;
tu, Doamne, doar m'ai privit
şi m'ai lăsat să-mi urc truda pe culmi...

Şi-am rămas să te caut pe vârful himeric
cu lumini arzătoare, din cute stearice;
dă-mi mâna, sunt obosit de drumuri
amarnice,
lumina mi-e stinsă şi-i întuneric...

Dorian Grozdan

Năzdrăvana

— Poveste —

de Mia Cerna

In grădiniţa dinaintea casei, bruma cernuse prin sita-i de argint, puzderie de stele albe, gheţoase, peste budienele arămii şi siminicul roşu ca brânele de mătase ale vlădicilor.

Săbiuţele verzi, frunzele budienelor, înşirate pâlcuri — pâlcuri pe tulpina subţire, se plecaseră bătute în faţa vitregiei; dar siminicul râdea încă, cu dinţişori lemnoşi muiaţi în must de vişină, sub broboada argintoasă a brumei.

In căsuţa mică, albă, cu doi ochi mărunţi de geam, o fetiţă mică, mică de câteva ceasuri numai, zăcea în covăţica ei, ferecată în strânsoarea faşelor, încreţită la piele şi roşie ca un fir de siminic brumat — şi plângea, plângea fără contenire. Odăiţa cu miros de iarbă creaţă, uscată la grindă şi cu sfântul Nicolae în părete, răsuna de sughiţurile ei amare, încât Taică-so, ne-mai găsind odihnă de suspinele ei, îi zise nevesti-si:

— Trebuie să dăm zor, s'o botezăm de grabă, doar s'o păciui de sfântul mir...

— Da de unde, omule, răspunse cu glas slab nevasta plânge că bagseama nu-i încă ursită, că mulţi copii s'or fi născut astă noapte şi nu mai ajung bietele ursitoare pe tot locul...

Şi era întocmai cum spunea ea. Se nimeriseră chiar atunci multe naşteri pe pământ şi ursitoarele aveau treabă, de nu mai ştiau de capul lor, pe atâtea încrucişări de căi ce aveau de mers, dela un capăt al lumii, la celalalt...

Unele ursitoare erau bătrâne, decând lumea şi cam slăbănoage de picioare; nu mai puteau alerga, ci mai mult le urnea vântul din loc în loc. Iar vântul, flăcău hoinar, când vroia pleca şi când nu vroia nu — şi atunci ursitoarele bătrâne trebuiau să rămâie locului, unde or fi fost, în funduri de văi, pe culmi însorite, ori prin ungherele caselor omeneşti...

Cele bătrâne împărţiau bogăţia puterea, şi norocul. Iar cea care împărţea norocul, le bătea pe toate celelalte; căci acolo, unde punea ea mâna şi-şi deschidea gura, se adunau toate cele bune din lume la un loc... Dar, păcatele ei, era uitucă, uitucă din cale afară şi nici odată nu ştia bine, cui trebuie şi cui nu, să dea noroc... Din pricina aceasta împărţea de-andoasălea harul ei... Şi de multe ori ursia şi de zece ori aceluiaş pământean noroc, iar altuia deloc...

Ursitoarele cele tinere împărţeau frumuseţea şi dragostea pe pământ şi sburau de multe ori înainte şi ursiau, până a nu le ajunge cele bătrâne din spate. Iar acestea, dacă întârziau, gata; omul acela rămânea fără darurile lor. Şi aşa este, că unii oameni au de unele, iar alţii de altele şi nimeni, ori rar de tot, de se întâmplă să aibă cineva de toate în lume.

Biata femeia noastră, frântă de bolnavă cu trupul istovit, de — abia de mai găsea puterea să tot mişte cu mâna dreaptă covăţica depe laviţa de lângă pat şi de mai multe ori mâna-i înţepenise, în somn adânc, pe marginea copăiţei, ori pe speteaza laviţei. Atunci capul îi pica trudit pe piept şi un somn adânc şi dulce o copleşia până'n măduva oaselor.

Dar cel mai mic szon o trezea şi atunci o undă ferbinte de fericire o furnica din creştet până'n tălpi. Căci mulţi ani dorise ea copiliţa asta, în ciuda soţului, care dorea fecior şi numai sfântul Nicolae ştie, decâte ori şi-a înălţat sufletul spre cuviosu-i chip, cu barba albă şi ochii buni de bunic, cerându-i-o..,

Astă-vară, când apele înserării scăldau căsuţa şi ea se odihnea, în Dumineci cu bărbatul, pe laviţa dinaintea geamurilor mici, în miros amărui de nuc, ori mireasmă stinsă de otavă ofilită, când simţea cum îi svâcneşte sub brâu. viaţa cea nouă, ea îl întreba, aşa într'o şagă:

— Şi spune, omule, ce ai vrea tu să fie?

— Păi numai băiat vreau, zău așa... Să'l suie tata'n vârf de stog și la patru ani să călărească caii nănașului.. Apoi dacă i-o fi dragă cartea, iacă l'om face crâznic la biserică, să-mi tragă clopotele la morți și să-mi bată toaca la Paști, până mi-o crește inima, că ăsta de acuma, nu știe nimic...

— Pentru așa ceva nu trebuie carte, măi bărbate, răspundea femeia, mai deșghețată, cum sunt muierile... Dac'o învăța, îl facem dascăl...

— Bine, se învoia bărbatul. Eu fac focurile la școală și o mătur; iar tu speli geamurile și gătești bucatele...

— Poate s'ajungă chiar și popă! unia femeia firul dorințelor pe vârtelnița gândului...

— Să te ții atunci la colaci și la cârnați, se fudulea bărbatul.

Și râdeau amândoi mulțumiți...

Dar deodată femeia se trezea, ca dint'un vis:

— Nu, nu; eu nu vreau fecior, vreau fată! Că fetele-s mai dulci mumânilor, decât flăcăii. Fetița mamii! S'o văd eu numai venită pe lume, apoi ține-te la treabă. Mai întâiu, te duci la pădure și tai un lemn, pentru leagăn. Apoi îl învrâstezi frumos, frumos cu cosorul. Eu țes un covorel, plini cu flori, pentru deasupra; iar pe dinjos, umplu perna cu fulgi de rață. Din cârpe moi, îi fac scuticele și pentru căpșor mi-o da nănașa vre-o scufiță! Apoi, îi fac untură din coajă de nucă, să-i crească părul; și din brăcirile mele de nuntă îi fac un brâuleț. Opreguțe cu ciucuri roșii ca para și năfrămuță galbenă ca oul. Și când o fi de doisprezece ani o bag în joc și numai rujă îi pun la ureche...

Și iată că acum i se împlinise dorul ei alb: Sfântul Nicolae o ascultase și îi adusese o fetiță! Fericirea ei tânără de mamă îi străfulgera inima, decâte ori se trezea din somnul greu și dulce, care o cuprindea mereu cu brațe de plumb..

— Numai de n'așI adormi când vin ursitoarele! își zicea ea, pe jumătate trează, pe jumătate în vis.

Și iată, că vântul deschise încetișor ușa dela tindă și ursitoarele întrară tiptil-tiptil în casă și găsind fetița, începură a dănțui pe lângă covățică. Văzând-o cât e de drăgălașă, una (îi atinse obrajii) cu un trandafir, iar alta o ciuguli de buzișoare... Iar fetița țuguie gurița și prinse a zâmbi...

— Să fii năzdrăvană, începu rar ursitoarea cea mai bătrână, cu glas gros.

— ..și tot ce dorești, să ți se împlinească, ură alta bună, bună la inimă...

— Dar să fie legate de un nume... rândui cu tâlc a treia.

Afară Vântul, rămas străjer la ușă, prinse a țărăi ceva creț și săltăreț ca lăstunii vara, sub streșini.

— Să ai șapte vieți, ursi la rândul ei, ursitoarea a patra.

— ...și la urmă să te prefaci în.... rosti cea din urmă.

— Ia, mai lăsați-ne și pe noi, se îmbulziră ursitoarele cele tânăre, dacă văzură că n'ajung la rând.

Și una din ele își și deschise gura rumenă să spună ceva zâmbind, când cucoșii țipară prelung, zorile nălbiră ferestruicile și vântul șuieră odată, haiducește, ceace însemna plecare fără răgaz...

Și ursitoarele se îngrămădiră la ușă, iar vântul le împinse binișor de umăr, că ajunseră cât colo și fluieră batjocoritor în urma lor...

Iar mama, trezindu-se din somn și văzând că fetița doarme dusă, hotărâ scurt:

— Mâine o botezăm și-i punem nume Siminica. Și adormi iar.

Dacă auzi așa fetița din covățică, căci ea se făcuse numai decât năzdrăvană, după ce-i ursiră ursitoarele și auzia și știa tot, ba putea și grăi orice, își zise așa:

— La ce să fiu fată, dacă pot să fiu și altceva! Și fiindcă mă chiamă Siminica, vreau să fiu o floare de siminic...

Numai decât, un geam dela ferestruică se deslipi de celalalt și copila, țuști! afară în grădiniță. La răsărit snopi de raze bălane își scuturau spicele aurite, îngălbenind frunzele din nuc. Aerul se încălzise binișor și deasupra covorului de iarbă, suflată cu argintul toamnei, siminicul își scutura scufia, de mărgelele brumei topite. Florile își ridicau vesele

căpşoarele roşii ca vişina coaptă ... Se aplecau unele spre celelalte şi şopteau, ce numai ele ştiau ...

Când iată că în mijlocul lor se o ivi o floare de siminic, mult mai mare şi mai frumoasă decât ele. Zâmbea fericită în bătaia soarelui şi s'ascundea şăgalnică după frunze.

— Oare cine-o fi? se întrebară celelalte fire de siminic.

— Sunt Siminica, fată năzdrăvană; dar mi-a venit gustul să fiu şi eu o floare ca şi voi!...

Când tânara mamă se trezi şi apucă marginea covatei cu mâna dreaptă, ea o simţi uşoară, mult mai uşoară decât mai înainte. Un fior o străfulgeră şi se ridica într'un cot. Văzând copăiţa goală o spaimă grozavă o urzică la inimă. Sări în sus şi prinse a se boci:

— Unde eşti Siminica mamii, unde?

— Aici, aici, auzi un glas subţire ca un fir de aţă, de undeva pe aproape. Femeia eşi afară întrebând mereu.

— Unde eşti, fetiţa mamii, unde?

— Aici, aici, răspundea Siminica dintre flori, dar nu se arăta, căci vroia să se joace de-a ascunselea cu maică-sa.

Mama o căuta şi ea se ascundea după umărul florilor. Până ce dela o vreme mamă-sa întrebă:

— Dar care eşti, micuţo, că nu te cunosc dintre atâtea fire.

— Gâci! se hârjonea copila cu ea ...

— Nu ştiu, maică, nu ştiu care eşti. Arată-mi-te cumva, să mi te cunosc ...

Atunci Siminica se arătă şi maică sa o văzu cu cât era mai frumoasă şi mai vişinie decât celelalte. Mândria ei de mamă o copleşia.

— Dar bine, bine, dece sburaşi din covăţică?

— Păi, dacă sunt năzdrăvană, fac ce vreau! Şi acu vreau să fiu siminic.

Măicuţa nu mai avea nimic de zis; căci de, copila era năzdrăvană, după cum o ursiseră ursitoarele şi n'avea ce să-i facă ...

Intră deci în casă, ca să trezească pe soţul ei, să facă pregătirile de botez. Omul se duse în pădure s'aducă lemn pentru leagăn, pe care avea să'l învrâsteze frumos, frumos, după cum dorea nevastă-sa.

Siminica se sbenghiui toată ziulica la soare, printre florile surori, dar când înserarea căzu şi frigul îşi scutură cojocul cu acele îngheţate, firicelele de siminic îşi luară iar în cap scufiţa de brumă argintată şi se sgribuliră, cum putură, îndesându-se unele lângă altele peste noapte ...

Siminica simţia cum îi pătrund în carnea vişinie acele de frig ... şi fioruri după fioruri o sguduiră toată noaptea. Dar mânezi căldura soarelui o desgheţă iar şi ea petrecu ziua, sub sărutările mamei, care venea s'o vază şi sub atingerile sfioase ale tovareşelor, din grădiniţă, dornice de împrietenire.

Dar pela miezul nopţii, următoare când abia mai putea răbda frigul, îşi aduse aminte că în covăţica ei, căptuşită cu fulgi de rată era mult mai bine ... Atunci se desfăcu încetişor din braţele unei tovarăşe şi sfârr, dintre flori pe ferestruică şi de aci ţuşti, pe laviţă, lângă maică sa.

Aceasta cum o simţi, întinse mâna şi o legănă pe jumătate trează pe jumătate în somn.

— Bine c'ai venit, puicuţa mamii, că afară-i tare frig, şopţi ea cu genele cleite de somn.

Dar către ziua fetiţa năzdrăvană zise:

— Măicuţă, dă-mi alt nume, că nu-mi place aşa, cum m'ai botezat...

— Păi, ce nume să-ţi dau, puişorule? Poate Păuniţa ...

Când auzi copila năzdrăvană una ca asta, se bucură mult şi numai decât se prefăcu într'un păun alb ca zăpada, cu capul şi cu coada de aur. Mamăsa încremeni, când o văzu aşa de frumoasă şi de minunată ...

Şi toată ziulica o chemă: Păuniţa mami, pui, pui!!!

Şi îi îmbia poala plină de grăunţe, care de care mai gustoase... Iar Păuniţa

păşia mândră prin ogradă, cu capul sus şi cu coada resfirată de credeai că penele îi sunt aur căzut din soare...

Iată însă, că odată, când mama o chema la grăunţe, de undeva de prin vecini, sări peste gard alt păun. Dar acesta nu era alb şi n'avea capul şi coada aurii. Păuniţa se bucură nespus de mult că avea acum tovarăş de joacă şi toată ziulica se alungară păunii de colo până colo, ţipând de veselie: Â-iau, â-iau, â iau!!

Mama nu mai putea de bucuroasă, văzând mulţumirea Păuniţii. Dar peste câteva zile alţi şi alţi păuni tăbărâră în ogradă, ba chiar şi pe prunii ninşi de fulgii florilor, se suiră mulţi. Acum mai mult se hârjoneau, decât se jucau şi toţi se învârteau în jurul Păuniţii, ciugulind- o de cap şi smulgându-i penele de aur. Ba într'o zi chiar şi acoperişul casei s'acoperi de păuni, cari ţipau asurzitor şi nu mai dădeau pace bietei Păuniţe, care s'alese cu capul spart şi aproape fără coadă. Iar fiecare păun ţinea în plisc câte o peană de aur, sumlsă din creştetul ori trupul ei... De atunci nici n'a mai lăsat Dumnezeu ca păuniţele să aibă coadă... Şi dacă văzu aşa Păuniţa, svârr, în copăiţă, unde era cald şi bine şi nu erau păuni, lacomi de pene aurii...

Mama se trezi şi mâna ei căută marginea copăiţii.

— Eşti aici, fetiţa mea? întrebă ea cu grije.

— Aici, aici, răspunse copila năzdrăvană.

Dar nu stete multă vreme aşa, şi se rugă iar de maică-sa:

— Mamă, dă-mi alt nume!

— Altul măicuţă? Dar care, care? întrebă somnoroasă mamă-sa. Dar după câteva clipe, găsi numele şi zise:

— Să te cheme Dalba!

— ...şi să fiu fată de împărat, adăugă copila năzdrăvană.

Şi iată, mări, că odăiţa cu miros de iarbă creaţă, uscată la grindă şi cu Sfântul Nicolae în părete se lărgi, se lărgi şi numai ce se făcu o grădină mare, mare cu cireşi înfloriţi şi cu răzoare de flori minunate. Florile erau numai albe: trandafiri albi, ca ninsoarea de dimineaţă; bujori albi ca peana lebedei; nuferi albi, minuni de ceară albă... Şi printre flori, cărări de argint, laviţi de piatră albă şi iezări ca oglinda.

Domniţa Dalba era învestmântată în mătase albă, ca petalele florilor şi ea însăşi era cea mai d'albă dintre toate. Chiar curtenii aveau numai straie albe şi împărăteasa-mamă încă avea o haină albă, lungă până'n călcâie...

— Doamne, ce minunată şi fără păreche e ţara noastră, zicea mama şi fericirea o purta pe aripi albe, vrăjite...

Toată ziulica nu făcea alta, decât s'o împodobească pe Domniţa Dalba... Nu mai ştia ce să născocească, ca s'o facă şi mai frumoasă, decât o lăsase Dumnezeu. Chema din largul împărăţiei maeştri, cari ţeseau fel şi fel de mătăsuri scumpe şi curtencele cu acul lor dibaci, înfloreau mătăsurile cu flori albe, cum n'au fost şi n'au să mai fie pe pământ... Şi mama, singură, îngenunchia înaintea Domniţei Dalba, de-i orânduia cutele hainei lungi, ca să cadă frumos, ori îi întărea flori pe cap, la cingătoare, ori pe umăr...

Fâşiau mătăsurile de omăt, în jurul Domniţii, de gândeai că-i foşnet de frunze crude şi văluri lungi, ca argintul topit, fluturau depe creştet în urma ei. Iar cerceii de mărgăritar şi salba dela gât, erau atât de preţioase că numai pentru ele s'ar fi putut purta un războiu...

Şi n'avea păreche în lumea largă Domniţa Dalba, de frumoasă şi de albă ce era! Dar într'o zi mamă-sa, în dragostea ei cea mare, îi prinse un trandafir roşu, înfocat în chicha-i galbenă. Dalba nu putea vedea acest lucru dela spate, dar simţi ceva, ca o urzică, o usturătură, care parcă îi făcuse o băşică urâtă în pieliţa capului. Şi când duse mâna să vază ce este, simţi ceva fierbinte. Trandafirul era umplut cu sânge şi cum Dalba îl strivise, mâna i-se înroşi. Apoi sângele curse pe haina ei albă în jos şi o pângări...

Dalba începu să plângă, dar mamă-sa nici n'apucă s'o întrebe, când vraja pieri... Şi copila năzdrăvană se trezi, suspinând cu sughiţ, în covăţica ei depe laviţă.

Tânăra mamă, dacă o auzi, apucă cu dreapta marginea copăiţii şi începu a legăna.

— Ce-i sufleţele, dece plângi aşa amar?

— Mamă, dă-mi alt nume, dacă vrei să-mi treacă plânsul!

— Iar altul, inimioară? Poate Steluţa, ce zici?

Abia rosti mamă-sa vorba, când fata năzdrăvană, svârr... afară pe ferestruică. Depe fereastră pe coperişul casei. De aci în nuc; din nuc în turnul bisericii, iar de acolo pe un nour. Apoi drept pe cer, între stele. Şi numai ce strălucea aşa de frumos, de credeai, că decând e lumea. tot stea fusese. Se vârâse printre celelalte stele şi în curând găsise loc gol, căci multe stele cad, când mor oamenii — şi de acolo de sus privea cu drag la casa părintească din vale. Ba făcu, ce făcu de aşa se cuibări, că putea vedea până'n mijlocul casei. Zări pe maică-sa cum o căuta în toate părţile plângând şi îi fu milă de ea... Atunci licări şi scăpără odată tare, tare de se lumină casa şi mamă-sa privi în sus, să vază ce este? Şi zărind'o, pe obrazul stropit de lacrămi, înflori un zâmbet, care avea aproape strălucirea stelei. Era steaua bucuriei, că a găsit'o...

— Steluţa mamei, dragă! Ce frumos licăreşti!

— Da, mamă în fiecare noapte, până nu se nălbeşte de ziuă...

De aci înainte mama stătea nopţi întregi la ferestruică, cu capul dat pe spate şi gungurea cu fetiţa-stea. Nu mai lucra nimic, căci ziua trebuia să doarmă şi îndată ce venea seara, se înţepenea la fereastră cu gâtul întors spre cer, căutând steaua. Bărbatu-so şi oamenii din sat ziceau că şi-a pierdut minţile şi nimeni nu vroia s'o creadă că ea căuta numai pe fiica ei, care s'a prefăcut în stea...

Şi Steluţa se ivia cea dintâiu seara, pe cerul sărutat de văpăile asfinţitului, căci şi ei îi era dor maică-sa, şi strălucea cea mai mândră pe tărie, până la albitul zorilor... Chiar şi atunci când celelalte stele, grăbiau somnoroase la odihnă, ea mai stăruia o leacă, să mai vadă casa părintească şi pe măicuţa ei. Măicuţa însă se făcuse galbenă ca ceara, de lungile vegheri şi slăbise de era ca o umbră, aşa că într'o noapte Steluţa o întrebă:

— Ce ai maică, de eşti aşa de pierită?

— Mor de dorul tău, fetiţo... răspunse biata mamă, înnecându-se în suspine. Prea eşti departe, steaua sufletului meu, prea departe!...

Atunci fetei năzdrăvane i se făcu milă de maică sa şi începu a coborî lin, lin pe pământ. De părere de rău, că trebuia să părăsească cerul cu albăstrimea lui curată şi străvezie, Steluţa lăsă o dâră în urma ei, o dâră de lumină, din scânteile ce se destremau, pe măsura ce ajungea jos... Şi de atunci a lăsat Dumnezeu stele cu coadă...

Şi se cuibări din nou în covăţica ei, căptuşită cu puf de raţă.

Dar fiindcă era năzdrăvană şi ursită să aibă mai multe vieţi, mult nu stete aşa, ci se rugă iar de mamă-sa:

— Căută-mi alt nume, măicuţă, căci multă vreme nu pot zăbovi... Trebuie să mă prefac în ceva, ştii, cum mi-a ursit ursitoarea...

Tocmai atunci trecea pe acolo un vântuleţ căldicel de primăvară, încărcat de arome dulci de liliac. Mirezmele îmbătătoare, prăfuiau aripile mătăsoase ale boarei, ca un fum de cădelniţă. O ameţeală linguşitoare îmbrăţişă pe mamă şi copil...

— Mamă, vreau să mă fac vânt. Şi să mă cheme Zefira, se stârni dorinţa în fetiţa năzdrăvană.

— Zamfira? Bine, puiule, bine...

— Nu Zamfira, ci Zefira, pentruca să pot fi vânt...

Şi numai decât se prefăcu într'o boare uşoară, uşoară de abia o puteai simţi... Cu aripi străvezii colindă întâiu în jurul casei, apoi o luă tot mai departe, mai departe, prin valea îngustă, pe ulicioare, prin grădini, pe deasupra caselor, aproape de nori... Şi se simţia negrăit de bine, aşa uşoară cum era, ca un fulg de păpădie...

Dar când se sătura de hoinărit şi ostenea, nu se culca în livezi, ori prin crânguri, ci se întorcea de se aciuia sub streşina părintească... Acolo nişte pui de rândunea îi ţineau de urât până noaptea târziu, cu ciripitul lor inimos...

Apoi mâinezi pleca iar veselă şi uşoară, se cufunda în paharele florilor, le fura

mireazma, o purta pe aripi până la casa părintească şi o scutura pe unde umbla maică-sa. Şi era nespus de fericită...

— Zefira mamii, unde eşti, o întreba de zece ori pe zi, mama-sa.

— Aici, aici, lângă tine, măicuţă dragă...

— Dar nu te văd, puiule, nu te văd...

— Păi, ce să-ţi fac, dacă sunt vânt... Ai mai auzit tu oare să fie văzut cineva vântul?

Azi aşa, mâine aşa, până într'o zi maică-sa îi spuse cu tristeţe de moarte în glas:

— Zefiriţa mamii, de aceea te-am născut, ca nici măcar să nu te văd?

— Ce vrei să fac, mamă? Mie mi-e bine aşa...

- Dar eu, Zefira mamii, am să mă usuc de dorul de a te vedea...

Şi cum tocmai atunci o turturică sălbatecă, rătăcită din crâng, îşi picura viersul în noapte, chemându-şi părechea, numai ce îi veni un gând mamei şi zise:

— Mai bine te-ai face o păsărică, ca să te văd şi să te aud...

— Bine, dar să mă cheme Filomela!

— Filimona, Filomona, dragă, cum vrei tu...

— Nu Filimona, ci Filomela, că e mai frumos, zise copila năzdrăvană şi aşa rămase, cum dorea ea.

Şi se făcu o păsărică, nu prea frumoasă la pene, dar cu glas minunat, şi cuib îşi făcu într'o tufă din grădina părintească.

Dar fiindcă şi ea era tristă de soartea ei, care o silea să aibă atâtea vieţi, o cântare nespus de duioasă îi ieşia din gâtlej... Şi cântarea fermecată se prefira în noapte, tot mai măiastră, de parcă ar fi scuturat mărgele din corzile gâtului, aşa cădeau sunetele, întretăiate de suspinuri lungi, ţiuite, de îţi sfâşiau inima...

— Filomela mamii, ce negrăit de frumos e cântecul tău! Oare mai este pasăre pe lume, care să cânte ca şi tine?

Dar departe de a fi fericite, dimpotrivă, mama şi copila se întristau tot mai mult, pe zi ce mergea...

— Filomela mamii, aşa ai să cânţi tu o viaţă întreagă, sfâşiindu-ne inima? o întreba biata mamă.

— Aşa, dacă mi-a fost ursita, măicuţă...

Şi cânta păsărica în miez tăcut de noapte, până ce se crăpa de ziuă, apoi adormea şi ea, obosită şi nenorocită...

Atunci mama îşi aduse aminte de Sfântul Nicolae din părete şi îl rugă să le înveţe ce să facă?

— Lucru uşor, zâmbi bunicul cu barba albă. Să se prefacă în înger şi să se înalţe la cer...

Biata mamă îşi făcu semnul sfânt al crucii şi începu:

— In numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh, amin. Serafina s'o cheme şi înger să se facă!

Şi copila năzdrăvană se prefăcu într'un înger, cu aripi scurte din foi de trandafir rozalb, şi haina întreagă îi era din aceste foi, suprapuse unele deasupra celorlalte ca nişte solzi rosiori. Părul creţ îi strălucea ca firul de mătase galbenă şi ochişorii albaştri erau ca rupţi din cer. Dar în jurul capului îi lipsea inelul de raze, care nu se capătă pe pământ, numai în raiu.

Şi îngeraşul Serafina îşi luă bunăziua dela maică-sa şi-i zise:

— Iţi mulţumesc, măicuţă, pentru dragostea ta cea mare. Mă voiu ruga pentru tine în cer, să vii şi tu acolo!

Şi zbură drept la uşa raiului.

Dar acolo un moş cu barbă neagră şi mult mai dârz decât sfântul Nicolae, nu vru odată cu capul să lase pe Serafina să între în raiu.

— Pe tine cine te-a chemat aici, o întrebă. Şi când Serafina nu putu scoate răspunsul, el se răsti:

— Dute înapoi pe pământ, în covăţica mă tii, acolo ţi-e locul!

Şi Serafina se trezi, lângă mă-sa, în covăţica mică, căptuşită cu fulgi de raţă...

Atunci mama-sa nemai ştiind, ce să facă şi dacă văzu că năzdrăvenia fetii era o mare pacoste pe capul lor, se mânie pe ursitoare şi le blestemă... Iar către fetiţă zise într'un ceas slab:

— Mai bine te-ai face piatră, să nu mai simţi nimic!...

Şi voinţa mamei se împlini: fetiţa năzdrăvană care trăise şapte vieţi, la urmă se prefăcu în piatră.

Şi bunul Dumnezeu strânse piatra'n pumn şi toate visurile apăsătoare ale tinerei femei pieriră...

Şi ea se deşteptă de-a binelea şi văzu că copiliţa din covată era moartă. Murise înainte de a fi fost botezată şi numai ea o botezase în vis de şapte ori.

Iar Atotputernicul aruncă piatra năzdrăvană, sufletul fetiţei moarte, în mare şi numai decât piatra se făcu albastră, ca valurile ei... Iar un pescar o pescui şi o dărui împărătesei lui Val-Albastru din ţara undelor...

Şi de atunci oricine strângea în pumn piatra, pierea tot ce era înaintea lui... Căci piatra nu era piatră, avea un suflet în ea!

Şi multe minuni, se săvârşiră, cu ajutorul pietrei care era năzdrăvană, după cum fusese năzdrăvană biata copiliţă cu şapte vieţi, în visul maicii sale...

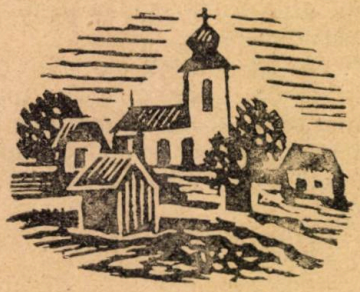

Dorinţă

Aş vrea să te mai văd odată
Pădure sfântă şi bătrână
S'aud cum freamătă frunzişul
Şi cum izvoarele se 'ngână.

Să cred din nou că iarăş sunt copilul
Care visa eterna fericire
Să-mi smulg cu scârbă masca de pe faţă
Să-mi şterg minciuna din privire.

Aş vrea să te mai văd odată
Să-ţi cânt în lumea ta 'nfrunzită
Să-ţi spun că m'am întors la tine
Din lupta grea învinsă şi trudită.

Mia Marian.

Omagiu postum la cinci ani dela moartea Drului Aurel Cosma.

Pagini cu însemnări neșterse...

— Amintiri din timpul celor zece ani de gazetărie profesată în Banat —

de St. Vlădescu

Evenimentele de la sfârșitul anului 1921, m'au prins în vâltoarea celor mai frumoase lupte din viața mea de gazetar.

Venisem de la Cernăuți, unde alături de colegii mei: Pamfil Șeicaru, Cezar Petrescu și Constantin Cehan-Racoviță, luasem parte la redactarea ziarului cotidian de cultură și de politică națională, intitulat: „Bucovina", de sub președința marelui român și om de stat regretatul dr. Iancu Flondor.

Mă stabilisem în capitala României mărite, ca redactor politic la ziarul „Epoca", organ al partidului conservator de sub președința dlui Grigore Filipescu, ocupându-mă numai cu problemele strâns legate de interesele Bucovinei, așa după cum era dorința însăși a îndrumătorului românilor bucovineni, care mă recomandase ca statornic colaborator al partidului național, condus cu atâta pricepere și inimă românească de către omul care prezidase actul unirii necondiționate al ținutului unde odihnesc osemintele domnitorului Moldovei, la Putna.

Atmosfera capitalei, cu bucuriile, cu necazurile, de multe ori cu surprize neplăcute, dar mai totdeauna cu vuetul cancanurilor politice, nu-mi pria, cu toate că, directorul ziarului „Epoca" și colegii mei de redacție mă primiseră cu toată inima, privindu-mă ca pe un element bun de luptă, curagios și „temut... polemist", după cum îi plăcea să mă recomande în cercurile gazetărești, primul redactor de atunci d. Raul Crăciun, prietenul meu bun de astăzi.

La ziarul „Epoca" scriam zi cu zi, numai articole, privitoare la politica internă a Bucovinei.

Iancu Flondor, ținea negreșit ca în fiecare număr al „Epocei" să nu neglijez problemele cari se cereau nu numai discutate, dar și soluționate.

Subiectele îmi erau furnizate direct de dl. dr Epaminonda Grigorovitza, secretarul fostului ministru.

Castelanul de la Storojineț, ca om politic, pregătea foarte bine terenul atunci când dorea să-și spună cuvântul în anumite chestiuni de interes obștesc.

De altfel, el nu ascundea niciodată mijloacele cari mai totdeauna îi deschideau drumurile spre acele izbânzi răsunătoare, cari i-au creiat numele și chiar personalitatea.

Iancu Flondor spunea limpede: „presa este după mine cea mai loială și puternică armă. Prin ea, în trecutul nu prea îndepărtat, am servit națiа română, isbind fără cruțare în toți acei cari au patronat cu atât cinism nelegiuirile și crimele săvârșite impotriva românilor bucovineni supuși pajurii Austro-Maghiare".

„Doar presa a fost aceea care în unanimitate, fără consideraţiune de credinţa ei politică, a semnalat protestul meu, când în Dieta Bucovinei, la Cernăuţi, am cerut hotărît şi energic guvernatorului Meran, să ordone restituirea steagului cu tricolorul românesc, smuls de pe casa noastră naţională".

„Protestul meu, n'ar fi fost luat în seamă, dacă presa nu numai din Bucovina, dar şi peste graniţele ei, n'ar fi comentat cu amănunţime nedreptatea strigătoare săvârşită de generalul Fischer, comandantul jandarmilor, adevăratul călău al Românilor Bucovineni".

„Şi nu cu puţină emoţiune îmi aduc aminte de acele splendide manifestaţiuni culturale şi de afirmare a românismului din Bucovina, pe cari le-am îndrumat pe drumul bun al marilor realizări, datorită puternicului curent creiat de presa românească, pe care — o mărturisesc astăzi — o întreţineam şi o conduceam din Cernăuţi cu statornicii mei colaboratori: dr. Dori Popovici, consilierul Ştefaneli şi preotul Şandru, toţi grupaţi sub stindardul partidului naţional român."

„Dacă în trecut, în acţiunea mea politică, m-am servit în mod constant de puterea covârşitoare a presei, dati mi voe, iubiţilor mei prieteni — spunea cu mândrie cavalerul Iancu Flondor, — că astăzi, în România mărită, dar nu şi întregită, să fac apel tot la ea şi sunt convins că prin ea, vom putea învinge toate piedicile ce ni s'au pus deacurmezişul idealurilor noastre".

Intr'adevăr acest mare om politic, a cărui nume a întrat de mult în paginile istoriei, odată cu întegritatea patrimoniului nostru naţional, a fondat la Cernăuţi ziarul cotidian: „Bucovina", în coloanele căruia fiecare bun român şi cetăţean de altă naţionalitate, supus legiuirilor româneşti, îşi spunea ritos cuvântul.

La altarul ideilor, concepţiunilor şi credinţelor politice, predicate de acest neînfricosat bărbat de stat, am slujit cu sfântă şi neclintită credinţă.

Nu mai insist asupra liniei de conduită al ziarului pe care l-am condus din primele zile ale României mărite până când Iancu Flondor, considerând că şi-a îndeplinit misiunea, după ce a hotărît încetarea apariţiei ziarului pus în slujba marilor comandamente ale neamului românesc, m-a prezentat d. Grigore Filipescu.

Reîntors din Cernăuţi, în capitală, numai după un an de activitate la ziarul „Epoca" am primit propunerea dlui Dr. Avram Imbroane şi astfel m'am stabilit la Timişoara, ca şef redactor la ziarul cotidean: „Banatul Românesc".

Intâmpinat la gara Domniţa Elena de către colegul dr. Petru Nemoianu, şi găzduit în locuinţa aflată în Cetate a preotului Niţă Imbroane, redactor la ziarul „Banatul Românesc", fără de alte formalităţi, fără urări — de bună venire, de banchete şi alte decoruri, am început activitatea încă din prima zi, debutând în coloanele ziarului, oficial al partidului poporului din Banat, cu un articol de fond intitulat: „*Inainte*", articol primit cu entusiasm în rândul cărturarilor, dar cu pronunţată rezervă în cercurile adversarilor politici, fiindcă mă declarasem pentru o politică constructivă, politică folositoare ţării şi cetăţenilor tuturor claselor sociale.

Evident, am salutat cu căldură opera încheiată de toţi credincioşii neamului românesc, de acele energii creiatoare care fără să precupeţească sentimentul naţional, au contribuit în cea mai largă măsură la unirea tuturor provinciilor, la consolidarea statului, precum şi la unitatea sufletească a tuturor fraţilor adunaţi la aceeaş vatră strămoşească şi desigur n'am uitat să mă ridic cu energie împotriva regionalismului susţinut de unii pescuitori ai apelor turbure.

Fără să ţin seamă de sugestiuni bănuitoare şi de interese mai mult sau mai puţin personale, în al doilea articol pe care l-am scris la gazetă am insistat asupra farmecului şi frumuseţei scrisului românesc.

Pe semne, că alunecând pe panta sentimentalismului, prietenii, binevoitorii şi colegii de redacţie, pe cari încă nu-i cunoscusem bine n'au mai făcut cor, aşa că articolul străbătuse fără multă greutate, ca să nu spun cu răutate, neobservat.

Munca de organizare a redacţiei a selecţionării articolelor, a paginaţiei şi a obligaţiunilor profesionale, pe cari le îndeplineam cu exactitate m'au oprit în primele luni de a-mi lărgi cercul cunoştiinţelor, cari se oprea numai sub acoperământul redacţiei şi al tipografiei.

Pleiada „luptătorilor" cari făceau cerc în jurul dlui dr. Avram Imbroane, dându-se ca cei mai apropiați colaboratori ai șefului, n'am cunoscut-o decât din recomandarea făcută de un prieten al ziarului, care și el era cotat ca președinte al unei asociațiuni de „administrație reciprocă" . . .

Trăiam mai mult în lumea manuscriselor, a preocupărilor cărturărești și tare departe de cancanurile politice, pe cari și astăzi, nu numai că le detest, dar nu-mi pot apropia pe nici unul din acei cari cultivă cu cele mai alese sentimente invidia și fățărnicia, din pricină că toți n'au personalitatea lor și ca atare simple manechine, puse în serviciul comandat, pentru a îndoi șira spinării în tocmai ca trestia de manila, ori de câte ori trece pe dinaintea lor șeful politic, sau sprijinitorii lor.

Așa dar, revenind la viața trăită întens în redacția ziarului: „Banatul Românesc", mă simt dator, ba mai mult, găsesc o datorie de conștiință, să insist, dacă nu în amănunțime, în linii largi, schițând cum am început să mă ocup și să discut problemele strâns legate de interesele celor trei județe: Timiș-Torontal, Caraș și Severin, probleme cari răspundeau ca o adevărată poruncă vremurilor de atunci, probleme repet, cari au fost soluționate în bună parte datorită atitudinei intransigente a presei românești.

Menită să desăvârșească un mare rol presa, condusă cu pricepere și tact deosebit de către semănătorii scrisului românesc, a dat sprijinul ei necondiționat la monumentala operă clădită de către toți acei buni și vrednici români, cari au lucrat la desvoltarea și consolidarea administrației românești dela granița de apus a țării noastre mărite.

Insemnătatea presei va forma un capitol special, așa că până ce voi ajunge la el, să-mi fie îngăduit să vorbesc și de oamenii politici ai Banatului, cari au lucrat de la începutul așezării gospodăriei românești în acest colț de țară, fără să neglijez o singură clipă pe îndrumătorii politicei naționale din cuprinsul Banatului românesc.

Prins în vâltoarea luptelor politice, ziarul pe care-l conduceam, trebuia redactat în așa fel, în cât să susțină cu tărie și convingere doctrina partidului, precum și ideile programatice ale guvernului, prezidat de generalul Averescu.

Desigur că misiunea mea nu era ușoară, mai ales că în coloanele „Banatului Românesc" trebuia pe de o parte să opun cea mai dârză luptă împotriva partidului național, care fiind puternic și cu rădăcini adânci în toate straturile sociale, la oraș, la sate și până în cel din urmă cătun, susținea un curent foarte primejdios unității sufletești, prin regionalismul sălbatic ce-l predica cu fanatism, iar pe de altă parte, trebuia să combat politica partidului național-liberal, care necontenit critica necruțător atitudinea guvernului Averescu, politica lui de duplicitate în problemele ce interesau deopotrivă și încel mai înalt grad țara, ca și pe cetățenii ei.

Privită cu imparțialitatea cronicarului istoric, situația nu se înfățișa prielnică guvernului ale cărui interese trebuiau apărate uneori cu dârjenie, alte ori cu violențe regretabile, cari treceau din cauza încordărilor așa departe, în cât, oamenii deprinși să privească politica românească în ținuturile unite ca un adevărat apostolat, condamnau cu asprime luptele ce se dădeau între frații despărțiți în diferite tabere prezentând un spectacol dureros, față de cetățenii altor naționalități, cari nu așteptau de cât să profite de pe urma dușmăniei ce'și făcuse drum în rândul românilor.

Un mare învățat spunea undeva că pentru cucerirea unei bătălii, armele nu se aleg, principalul obiectiv fiind distrugerea adversarului.

Formula învățatului poate fi foarte bine aplicată în țară la noi și cu deosebire în ținuturile unite.

Exemplul strălucit îl poate da Banatul, fiindcă de la război încoace, nici până acum n'au încetat ostilitățile...

Pe fronturile politicei interne se aude zângănitul zgomotos al săbiilor și al incriminărilor, în rândurile românilor, în timp ce minoritarii își strâng cât mai bine rândurile cu gândurile fixate asupra revanșei poate, și în asteptarea altor vremuri, de mult apuse.

In toiul luptelor politice la care trebuia să iau parte în primele tranșee, loveam fără cruțare în adversarii partidului poporului, loveam cu toate armele nepermise

omului civilizat, scriitoruiui şi ziaristului profesionist.

O mărturisesc astăzi cu oarecare melancolie, fiindcă de pe vremea când conduceam ziarul „Banatul Românesc" mi-am creiat duşmănii, sfărmând fără pic de suflet, prietenii, cari nu mai trăesc de cât în domeniul nesfârşit al amintirilor.

O mărturisesc astăzi cu loialitatea omului, încărunţit în grele lupte de afirmare a românismului. Şi dacă am un regret este că în luptele pe cari le-am dus ca apărător al partidului poporului, am lovit şi în oameni cinstiţi, buni şi vrednici români, oameni cari trebuiau cruţaţi pentru frumuseţia caracterului lor şi mai presus de toate pentru trecutul strălucit de muncă şi de imense jertfe, p estate înaintea, în timpul şi după războiul de înviere al neamului românesc.

Am însă o mângâere, că deabea acum am retuşat multiplele greşeli săvârşite nu din vina mea ci a oamenilor de rea credinţă, laşi şi poltroni, cari pentru interese meschine de partid, m-au indus în eroare, prezentându-mi personalităţile politicei naţionale din Banat şi pe îndrumătorii românilor în cea mai urâtă postură.

Pentru că nu vreau să insist prea mult asupra acestui dureros capitol, trec repede, fiindcă numai aşa pot să şterg cu buretele peste numele unor înşi, cari nu merită atenţiunea şi consideraţiunea nimănui.

Oamenii politici din Banat, adversarii partidului poporului, pe cari i-am atacat fără cruţare i-am cunoscut mai târziu.

Cu unii din ei am legat strânse prietenii, iar cu alţii am ajuns prin a colabora, dacă îmi este îngăduit să spun, la multiple probleme de interes obştesc.

Dacă bună oară mi s'ar pune întrebarea: cum de am ajuns la această strânsă armonie, răspunsul îl pot da cât se poate de clar.

Din primele luni, reuşisem să mă fac cunoscut prin problemele pe cari le ridicasem în coloanele ziarului „Banatul Românesc" şi prin violenţa întrebuinţată atunci când atacam pe adversarii politici.

Evident, că deasupra tuturor patimilor, şi ale fământărilor politice, urmăream cu entusiasm şi cu toată căldura sufletului manifestările culturale şi de propagandă naţională, sprijinind în acelaş timp, reuniunile intelectualilor şi ţăranilor, precum şi toate iniţiativele româneşti, menite să contribue la înalţarea ţării şi la măndria legitimă a românilor bănăţeni.

Desigur că îmbrăţişând toată mişcarea politică şi socială a Banatului am fost invitat să colaborez la fondarea cercului Civilo-Militar „Principele Carol" din Timişoara, de sub preşedenţia vrednică a omului de carte, dl general Constantin Găvănescul, comandantul diviziei I de fier din Banat.

La primul comitet de constituire ce s'a ţinut sub preşedenţia acestui distins militar, în chiar localul diviziei, am cunoscut personalităţi din diferite ramuri de activitate publică; avocaţi, magistraţi, oameni politici, aparţinând diferitelor grupări, literaţi, precum şi reprezentanţii marii şi mici industrii. Ceeiace m'a impresionat plăcut a fost cunoştiinţa ce am tăcut-o cu intelectualii minoritari.

Se hotărîse anume, că un comitet format din zece persoane să redacteze statutele cercului.

Alegerea s'a făcut prin aclamaţiuni, astfel am avut prilejul fericit să cunosc mai bine pe d. Marta, primul preşedinte al Curţii de Apel, baronul Ambroszy, preşedintele partidului maghiar, Pacha, episcopul eparhiei catolice, dr. Miahai Gropşian, fostul procuror general al Banatului românesc, avocat, bun român, susţinător al culturii şi al ortodoxismului, dr. Pavel Obădeanu avocat şi parlamentar, dr. Lucian Georgevici, primarul de mai târziu al Municipiului Timişoara, ing. Stan Vidrighin, dr. Coriolan Baran avocat, dr. Ligeti, prelatul papal Blaşcovici, colonelul Orescovici comandantul şcoalei militare de ofiţeri, Lowas directorul ziarului „Temeswarer Zeitung", Mihai Pogány, directorul ziarului „Temesvári Hirlap", pe bunul meu prieten inginerul Liviu Faur, director ministerial şi inspectorul general al industriei şi comerţului bănăţean, Ion Oprea directorul general al Băncii Timişana, Gabriel Sárkány primul redactor de la ziarul „Temeswarer Zeitung" şi preşedintele de mai târziu al sindicatului ziariştilor minoritari din Ardeal şi Banat, generalul Bucur Bădescu, cavaler al ordinului Mihai Viteazul, Ţiucra, protopopul de azi al Timişoarei şi preşedintele soc. „As-

Ion I. C. Brătianu şi Dr. Aurel Cosma stând de vorbă cu prilejul serbării de 10 Maiu 1923.

tra" regiunea Banat, cari formau cuibul intelectualităţii bănăţene şi al vechiului Regat, fiindcă mulţi din ei aveau diferite misiuni şi situaţiuni în viaţa publică a Banatului românesc.

La constituirea comitetului, a trimes adeziunea sa şi dr. Aurel Cosma, avocat cu mare prestigiu, primul decan al baroului românesc, primul prefect al oraşului Timişoara şi al judeţului Timiş-Torontal, preşedintele partidului naţional liberal din Banat, al cărui întemeietor a fost, şi ministru al lucrărilor publice de mai târziu, în cabinetul prezidat la 1922 de către marele Ionel I. C. Brătianu.

Dr. Aurel Cosma, al cărui nume este legat de toate evenimentele istorice şi politice ale Banatului, era considerat în toate straturile sociale ca îndrumătorul politicei româneşti din acest colţ de ţară şi ca atare se bucura de mare prestigiu şi de o nemăsurată popularitate.

* * *

Intemeierea cercului civilo-militar, a fost o adevărată manifestaţiune a intelectualităţii, mai ales că sub acoperământul acestui aşezământ de propagandă şi de cultură românească erau strânşi peste 600 de membri, fără deosebire de credinţă politică şi de naţionalitatea lor.

Programul cercului, program studiat serios şi aplicat cu strictete, a dat strălucite rezultate contribuind la nivelarea asperităţilor pronunţate între oamenii politici şi în acelaş timp a dat o admirabilă notă de înaltă moralitate care a folosit unităţii noastre sufleteşti.

Mai mult de cât atât, membrii cercului, angajaţi pentru diferite conferinţe, au în fiinţat nenumărate cercuri culturale şi numeroase biblioteci în diferite sate din cuprinsul ţinutului Timiş Torontalului.

Când s'a pus problema unui local propriu pentru care, după îndemnurile prieteneşti ale preşedintelui, am făcut parte din delegaţia celor trei, cari s'au prezintat în audienţă dlui general Măldărescu, ministrul apărării naţionale, şi după ample discuţiuni şi explicaţiuni, arătând foloasele reale pe care le aduce la graniţa de apus a ţării, cercul civilo-militar, generalul Măldărescu, a cedat tuturor resistenţelor, aşa că după câteva luni de rodnică activitate, cercul civilo-militar a devenit proprietarul unui mare imobil, care se află în centrul oraşului din Cetate, în vecinătatea primăriei, cu venituri suficiente pentru întreţinerea şi renovarea lui, fiindcă la începutul anului 1922, când l-am obţinut gratuit din partea ministerului apărării naţionale, a fost evaluat de către experţi, la suma de 2.500.000 lei.

Ziarul „Banatul Românesc" discuta în coloanele sale, pe lângă problemele politice, toate mişcările culturale, încurajând bine înţeles, iniţiativele cu caracter social, inspirat fiind de către şef redactorul său, care prins în vâltoarea vieţii publice, da, prin articolele ce le publica zilnic, un ritm viu în acelaş timp lăsându-se de sportul polemicilor personale, care nu-şi mai aveau rostul, pentru că începuse să cunoască pe adversarii partidului pe care îi vedea, în altă lumină de cum îi înfăţişase anumiţi oameni, cari alimentau coloanele ziarului cu intrigi desgustătoare şi degradante.

Cu alte cuvinte, ziarul numai cultiva cu pasiune senzaţionalul, aşa că se simţea o schimbare pronunţată în ţinuta lui de altădată.

Investmântat în haină nouă „Banatul Românesc" a înţeles să'şi croiască alt drum şi astfel, politica de învrăjbire a fost sistematic înlăturată.

Ţinuta lui nu mai răspundea intereselor anumitelor cercuri şi desigur că în urma explicaţiunilor ce au urmat, ziaristul profesionist, fără nici o umbră de regret, şi-a luat rămas bun dela cititori printr'un articol de fond, unde a ţinut să se declare mulţumit cu contribuţiunea ce a dat-o desvoltării culturii poporului român din Banat, încheindu-şi astfel prima etapă, a activităţii sale ziaristice.

* * *

Peste trei săptămâni, la Timişoara s'a înregistrat un nou eveniment, o nouă izbândă în publicistica românească prin apariţia ziarului independent „Cuvântul Banatului", unde directorul proprietar al acestui organ, în articolul program spunea: Potrivit unui drum drept, croit dintr'o adâncă convingere, pornim hotărîţi să străbatem locuri neumblate, să găsim izvorul curat al idealismului, ca să putem sluji o politică cultural-românească

„Drumeţi neobosiţi — prin slova noas-

tră vom fi semănătorii, credinţelor strămoşeşti, vom predica frăţeşte unirea între toţi cetăţenii României, fără deosebire de naţionalitate.

In cuprinsul hotarelor noastre, propaganda de înfrăţire şi cultură românească prinde greu: pentru că deacurmezişul lor, *tabere cu firma politică* şi-au proptit vanitatea rău înţeleasă.

In locul unei acţiuni cu caracter naţional mai bine se leagă tovărăşii de exploatare al banului public unde se uneltesc răsturnări nedemne plămădite în aluatul tuturor patimelor cari ţâşnesc din cea mai crudă răutate.

Patriotismul cald şi luminat de altă dată, e diplomatic cântărit şi monopolizat numai atunci când sunt de revendicat interese individuale.

Dela cea mai frumoasă pagină pe care au scris-o cu sângele de cald patriotism credincioşii neamului şi până la descătuşarea fraţilor şi libertatea provinciilor româneşti, nu s'a mai vorbit de o luptă comună, pentru conservarea individualităţii româneşti: Nu! Atunci când aveam mai multă nevoe de o colaborare dreaptă a tuturor elementelor de folos ţării şi neamului românesc, desbinarea şi-a făcut drum, iar vânătorii de situaţiuni nevisate, cocoţaţi prin intrigă în piramidă, au spart armonia partidelor politice.

In schimb lumea se zbate, se frământă, de multe ori scandalizată se întreabă: „Nu mai este bun nimic în această ţară? Totul e pierd t? Tot ce s'a clădit din vârtosenia unui neam, să fie dărâmat de neputinţa trântorilor?

E cu putinţă? Suntem în epoca în care domneşte nepăsarea?

Nu se poate!

Se umpune o îndreptare.

In inima acestui popor, sunt atâţia credincioşi, cari cinstesc neamul şi ţara.

Cu aceştia vom străbate lumea oraşelor şi a satelor, să desfundăm tot ce este înăbuşit şi nedreptăţit. Să putem da o icoană a tuturor revendicărilor şi să nu uităm nici durerea poporului.

Sunt multe nevoi pe cari le cunoaştem.

In drumul nostru, cu toată obiectivitatea şi independenţa noastră, vom ataca toate problemele din punct de vedere economic şi politice.

Nici odată însă nu vom renunţa la propaganda de cultură românească. Vom fi adversarii tuturor agitaţiilor criminale şi vom spulbera calomnia acelora cari au înşelat poporul sub toate formele democratice. In bisericuţele aventurierilor politici vom străbate şi cu credinţa noastră îi vom înmormânta fără multă ceremonie.

Ne vom ridica cu toată tăria împotriva oamenilor pecetluiţi de justiţie ca trădători.

In mod civilizat vom trata problema naţionalităţilor, atunci când printr'o dreaptă şi cinstită colaborare vor lupta alături de noi, pentru întărirea dinăuntrul ţării, şi respectarea drepturilor în afara graniţelor româneşti.

In sufletul nostru şovinismul n'are ce căuta.

Ţărănimea, lumea ogoarelor în care străjueste credinţa neclintită pentru tot ce este bun şi cinstit în această ţară va găsi în noi pe apărătorul loial şi drept.

Armata, magistratura, biserica şi şcoala, vor trăi ca o icoană vie şi neperitoare în simţirea noastră.

*

Tare pe această credinţă, ziarul a făcut o excelentă impresie, iar presa românească şi minoritară, în unanimitate a salutat cu entuziam apariţia organului menit pe deoparte să niveleze aspirităţile între partide şi oamenii politici, iar pe de alta să producă o apropriere între români şi cetăţeni minoritari.

„Articolul program al ziarului „Cuvântul Banatului" este închinat neamului românesc şi de aceea, noi, salutăm cu toată bucuria apariţia lui mai ales că este redactat într'o formă academică de unul din fruntaşii gărzei ziaristice româneşti", încheia „Nădejdea", de sub direcţiunea politică a doctorului Aurel Cosma, preşedintele partidului naţional liberal din Banat şi ministrul departamentului lucrărilor publice.

Desigur, cuvintele măgulitoare adresate ziaristului, care condusese «Banatul Românesc", au adus înviorări şi remuşcări, pe care le vom lămuri nu cu gândul unei răfueli, fiindcă, despărţit de prieteni şi colegi în condiţiuni excelente, păstram în coloanele „Cuvântului" o rezervă demnă de ţinut seamă, şi ca atare o notă care a impus tuturor luptătorilor.

Cu toate că nu pot vorbi de „învinşi şi învingători", mărturiseam însă în articolul program credinţa idealurilor mele, ca să lămuresc scopul apariţiei ziarului „Cuvântul Banatului", care într'adevăr, prin acţiunea, lui — o putem sublinia astăzi — a folosit înaltelor comandamente ale ţării şi implicit nevoilor permanente ale cetăţenilor de la graniţă.

De altfel, „Temesvarer Zeitung" comentând apariţia lui, nu s'a sfiit să arate rolul important al ziarului care trebuie să ţină legătura permanentă între vechii şi nouii cetăţeni.

„Un astfel de ziar românesc, îl aşteptam de mult.

„El ne aduce o lumină nouă, o nădejde, un îndemn, o inimă caldă pentru toţi cetăţenii fără deosebire de naţionalitate, şi ceeace trebuie de reţinut, este tocmai faptul îmbucurător de constatat, că directorul ziarului românesc, sub semnătura sa afirmă, că şovinismul n'are ce căuta, în politica românească. Toţi cetăţenii Banatului sunt egali în drepturi în faţa legilor ţării, pentru că toţii trebuesc stimaţi ca fii aceleaşi patrii.

„Salutând apariţia confratelui român, salutăm cu bucurie politica de înţelegere, fiindcă numai prin ea vom putea colabora cu toată inima luând parte la discuţiunea şi soluţionarea tuturor problemelor de interes obştesc.

„E politica cea mai cuminte preconizată de însăşi d. ministru dr. Aurel Cosma, care conduce cu mult tact şi înţelepciune destinele Banatului.

* * *

„Temesvári Hirlap", organul partidului maghiar din Ardeal şi Banat, sub semnătura însăşi a directorului ei politic, Mihail Pogány, completează pe confratele său german astfel:

„Dl Şt. Vlădescu, ne este cunoscut numai prin scrisul său curagios, prin talentul şi problemele ce le-a pus în discuţia publică încă pe vremea când se afla în redacţia ziarului „Banatul Românesc".

„Adversar loial, am încrucişat săbiile nu odată cu acest coleg, care din pricina temperamentului vigelios, ataca direct şi personalităţile politice pe cari le credea potrivnice neamului său.

„Naţionalismul Dlui Vlădescu, ţâşnea din fiecare rând, din fiecare slovă, din fiecare propoziţiune, dar el n'a ajuns niciodată la absurd.

„Un naţionalism cuminte, raţional, aşa după cum trebue manifestat de oricare bun român, de orice credinţă politică.

„Fiindcă l-am urmărit din scris, suntem datori să-i facem o urare acum, când dsa a făcut să apară un mare ziar românesc, cu un program vast şi luminos, un ziar care într'adevăr este privit cu cel mai cald interes de către cetăţenii timişoreni şi din jur.

„Dl Vlădescu ne propune să colaborăm frăţeşte, fiindcă aşa cer interesele unei ţări civilizate.

„Să nu cădem în păcatul Ungariei, cu alte cuvinte, să nu apăsăm libertăţile cetăţeneşti ale celorlalte naţionalităţi, fiindcă toate armele nelegale sunt distrugătoare.

„Ele ucid întâi avântul energiilor creiatoare, cari oprimate fiind, fără posibilitatea libertăţii, se înstrăinează de tot de ţara lor adoptivă.

„Cuvântul program al acestui distins coleg trebue ascultat, fiindcă, cu toţii suntem de acord, că el este isvorît din cea mai caldă convingere al patriotului şi politicului.

„Pe linia acestui program, ne vom întâlni mereu, luptând împreună şi de comun acord, că ţara noastră care este a tuturor, trebuie ferită de agitaţii şi trebuie consolidată în vederea armoniei sociale.

„Toate gândurile bune se înfrăţesc pentru acelaşi scop, pentru acelaşi ideal ce-l urmărim cu toţii.

„Temesvári Hirlap" salută pe noul confrate şi îi doreşte viaţă cât mai lungă şi cât mai bună pentru biruinţa credinţei sale.

* * *

Atmosfera creiată de apariţia primului număr al ziarului nostru, a fost mai mult de cât prielnică, fiindcă s'a văzut cu cât elan presa românească şi minoritară a comentat acest eveniment.

Mândru că am putut risipi norii prevestitori de furtună din pricina articolelor scrise în coloanele ziarului „Banatul Românesc", am început o acţiune energică şi hotărîtă.

Ziarele discutau ideile şi nu se mai ocupau de lucruri şi fapte, cari nu aveau nimic comun cu frumuseţea problemelor.

Pentru realizarea programului, redactorii ziarului „Cuvântul Banatului" au organizat ciclul conferinţelor culturale, apelând la cărturarii încercaţi ai neamului, cari şi-au dat mâna, astfel că în sala de festivităţi a cercului Civilo-Militar, aproape toţi reprezentanţii partidelor şi reuniunilor profesionale, şi-au dat contribuţiunea lor la aceasta operă aşa de utilă propagandei noastră de cultură naţională.

Ofensiva de la 1922, pornită cu atâta inimă românească de către d. dr. Angelescu, ministrul instrucţiunii publice, pentru construcţiunile şcolare, m-a apropiat foarte mult de acţiunea ziarului „Nădejdea", îndrumat de către dr. Aurel Cosma.

Apelul către populaţiune, al preşedintelui partidului naţional-liberal din Banat, apel prin care se adresa deopotrivă cărturarilor şi ţăranilor, ca să sprijine opera ministrului instrucţiunei, a găsit un mare răsunet, fiindcă numai astfel se explică faptul, că toate energiile creatoare grupate în jurul doctorului Cosma, au contribuit la ridicarea din temeliile lor, încă din primul an, ale celor 360 de şcoli de toate gradele, cari strălucesc cu mândrie în toate oraşele şi comunele Banatului românesc, şcoli cari sunt adevărate altare de luminare şi de orientare a culturii poporului român.

Doctorul Aurel Cosma nu s'a mulţumit numai cu atât, ci ca fiu de învăţător, crescut şi educat la umbra celui mai curat patriotism, credincios al bisericii strămoşeşti şi al ortodoxismului, îndrumător al mişcărilor culturale încă de pe vremea marilor lupte ce se dădeau pentru afirmarea românismului dinaintea războiului de înviere, sprijinitor constant al presei româneşti, el însuşi ziarist, înzestrat cu înalte însuşiri prin vasta sa cultură, a ţinut ca pe lângă fiecare şcoală clădită cu cheltuiala statului şi prin contribuţiunea intelectualilor şi ţăranilor, să existe şi câte un internat, unde să-şi găsească adăpost fii ţăranilor, veniţi la orase să înveţe carte românească.

Hotărît să desăvârşească o operă atât de necesară, dr. Aurel Cosma, ca ministru al lucrărilor publice, a luptat din răsputeri cu nepăsarea guvernanţilor, cu rezistenţa condamnabilă a adversarilor politici, cu intrigile celor interesaţi, cari nu priveau cu ochi buni activitatea uriaşă ce o presta pentru interesele fraţilor săi bănăţeni, isbutind totuşi să înlăture toate piedicile, punând la dispoziţia forurilor competinte materialul necesar pentru clădirea internatelor şi căminurilor din Timişoara.

Ziarul „Cuvântul Banatului", a publicat la locul cuvenit apelul dsale; l-a comentat elogios, şi apoi după îndemnul doctorului Aurel Cosma, s'a ocupat de însemnătatea şi rol l şcolii în desvoltarea culturală de la graniţa de apus a ţării.

Cum însă dr. Cosma a ridicat cu toată competenţa şi problema cultelor, ocupându-se întâi de salarizarea vrednicilor slujitori ai altarelor, de unificarea salariilor, şi de prestigiul acelora, cari în decursul vremurilor au predicat din altar sfânta credinţă în biserica strămoşiască, luptând în primele rânduri pentru menţinerea tradiţiilor şi datinelor naţiunei române, ziarul „Nădejdea" a publicat zi cu zi îndemnurile fruntaşului bănăţean, care neobosit stăruia pe lângă guvernul naţional liberal să înbunătăţească şi situaţia preoţilor.

Învăţămintele pilduitoare ale doctorului Aurel Cosma ne-au servit şi nouă ca temă, fiindcă, în programul nostru scriam că suntem susţinătorii preoţilor şi învăţătorilor şi astfel, acţiunea noastră străbătea unitară cu aceea a ministrului lucrărilor publice.

Potrivit programului ce l-am trasat, am susţinut cu mult entusiasm acţiunea marelui patriot şi român, Aurel Cosma, fiindcă ea era închinată nu numai desvoltării culturale, ci şi organizării învăţământului de toate gradele din Banat.

Inzestrarea şcoalelor şi căminurilor, a internatelor, crearea caselor de odihnă pentru profesori, învăţători, preoţi, pensionari de toate categoriile, a văduvelor a orfanilor şi a copiilor fără sprijin şi fără nici un ajutor, era preocuparea de căpetenie a fruntaşului bănăţean, conştient că, învesmântat cu înalta demnitate pe care o deţinea în dregătoria Statului, nu uita o clipă pe fraţii săi bănăţeni.

Reuniunile culturale, asociaţiunile celor 240 de coruri ale intelectualilor, precum şi existenţa fanfarelor ţărăneşti, se datoresc în mare parte minunatelor însuşiri sufleteşti ale acestui animator.

Profesorul şi comprozitorul Ion Vidu, ne spunea în anul 1922, că „fără intervenţia energică a ministrului lucrărilor publice, dr. Aurel Cosma, Banatul nu s'ar putea

mândri cu aceste reuniuni corale".

Şi dacă astăzi ne putem produce aci la Timişoara, la concursul organizat de cercul Civil-Militar, ca cel mai puternic organism al corurilor şi fanfarelor, apoi să crezi domnule şef redactor, că toate aceste fapte, cari constituesc una din cele mai frumoase pagini din istoria culturală a Banatului românesc se datoreşte domnului ministru Aurel Cosma".

Declaraţiunea aceasta, ne-a făcut-o Ion Vidu, la masa oferită de către dl. comandant al diviziei, fiind de faţă profesorul şi compozitorul Constantin Kiriac, preşedintele şi întemeietorul societăţii corale „Carmen", Ion Oprea, şi colonelul Ion Negulescu, şef de stat major

Peste două zile, ocupându-mă de emulările corale ce au prilejuit extrem de frumoase serbări la Timişoara, am arătat recunoştinţa românilor bănăţeni, pentru tot ce a făcut dr. Aurel Cosma în această direcţiune.

„Iţi mulţumesc din toată inima, că ai reprodus întocmai declaraţiunea mea în ziarul „Cuvântul Banatului".

„Ea mi-a produs o mare bucurie — îmi scria din oraşul său de reşedinţă Ion Vidu.

„Deunăzi la Bucureşti„ ducându-mă la ministerul lucrărilor publice, ca să-l văd pe d. ministru Aurel Cosma, dsa în locul felicitărilor la cari mă aşteptam, mi-a reproşat pentru declaraţiunile făcute.

„Dta mă cunoşti şi ca atare şti că nu-mi place să se vorbească de mine, atunci când fac câte ceva pentru bunul mers al treburilor dela noi de acasă, iar când izbutesc să încheg *câte ceva*, numai spun la nimeni".

„Deastfel tot ce fac, sunt extrem de mulţumit, dar păstrez în cuta sufletului meu tot fără să mai spun şi altora.

„*Dta* ai comis o indiscreţiune.

Ai văzut că ziarele au şi afirmat că prin intervenţia mea, guvernul nostru a dat 2 milioane pentru buna organizare a corurilor şi fanfarelor bănăţene.

„Dl ministru m-a învitat apoi să iau loc, întrebându-mă cu ce treburi am venit la el şi ce mai este de nou pe la noi.

„Cum pe mine — care cetisem ziarul „Cuvântul Banatului" mă durea reproşul şefului meu politic, mi-am luat inima în dinţi şi i-am răspuns :

„Domnule ministru, acum când v-a trecut supărarea, să-mi daţi voe să vă lămuresc o situaţiune, care mă interesează direct.

„De când vă cunosc şi vă respect, nici odată nu mi s'a întâmplat să-vă indispun, şi ca atare mai puţin să vă supăr.

„Eu nu sunt vinovat de ce scriu ziarele, fiindcă ele spun multe şi fără oprelişte din partea nimănui.

„Că doar de aceea trăim în ţara noastră scumpă, care este România Mare.

„Şi să nu credeţi că fug de răspundere vă mărturisesc că declaraţiunile publicate în „Cuvântul Banatului" sunt ale mele şi ele corespund adevărului".

„Ziaristul nu a făcut de cât să reproducă exact cuvintele mele.

„Noi bănăţenii, vă suntem recunoscători pentru tot ce aţi făcut.

„Opera dvoastră e greutate şi ea merită să fie dată ca exemplu viitorimei.

„De aceea să nu vă supăraţi, fiindcă eu am rugat pe şef redactorul să publice ca să nu se înpăneze altul cu meritele *dvoastră*.

„Acum altceva:

„Te rog mult să faci bunătatea şi să nu publici cumva şi scrisoarea aceasta, pentru că mai am treburi pe cari nu le pot exopera fără sprijinul dlui ministru Cosma. Şi al doilea, publicându-mi scrisoarea nu mai am ce căuta pe la omul şi mai ales pe la prietenul meu de totdeauna, care este după cum îl ştiţi şi dvoastră prea bine, Aurel Cosma.

„Incă odată, cu mulţumiri pentru gândurile bune ce le ai pentru mine, te salută cu consideraţie.

I. VIDU".

* * *

Scrisoarea o păstrez şi acum. Ea îmi este scumpă.

Desigur, că fixând în aceste însemnări gazetăreşti, câte-va din lucrurile petrecute pe vremea, când mă aflam în Banat, am ţinut să respect oamenii pe cari i-am iubit aşa de mult.

Scrisoarea lui Ion Vidu n'a văzut lumina tiparului...

Acum însă, când genialul compozitor doarme somnul veşniciei în ţintirimul istoric al Lugojului, mă consider des-

legat şi de aceea, în această carte cu însemnări neşterse, astăzi, când pomenesc cu evlavie numele doctorului Aurel Cosma, am găsit de datoria mea să spun pentru ce se bucura de stima tuturor, îndrumătorul politicii naţionale al românilor bănăţeni.

* * *

Opera de înzestrare a şcoalelor, a căminurilor şi a bibliotecilor, a făcut o extraordinară impresie.

Toată lumea, intelectualitatea, oamenii politicei şi adeversării drului Cosma, toţi deopotrivă lăudau acţiunea bărbatului de stat, aşa că şi ziarul „Cuvântul Banatului" deasupre tuturor consideraţiunilor, a ţinut să aducă omagiul lui, omului dovedit capabil să creieze lucruri extrem de utile naţiunei române.

Desigur că ocupându-mă de activitatea publică a drului Aurel Cosma, am insistat pe larg asupra contribuţiunei uriaşe, pe care a dat-o la întemeierea aşezămintelor culturale, publice şi de ocrotire socială iar în ziua când am aflat că din iniţiativa sa se pune temelia şcoalei politechnice, i-am închinat o pagină, în coloanele ziarului „Cuvântul Banatului".

Gândul de totdeauna al drului Aurel Cosma a fost, înfiinţarea acestui înalt aşezământ de cultură, cu scopul bine precizat, ca el să adăpostească sub acoperământul lui pe toţi fii provinciilor României întregite.

Iată pentru ce, am subliniat tot ce a făcut Aurel Cosma în calitatea sa, ca cel dintâi prefect român al oraşului Timişoara şi al judeţului Timiş-Torontal.

Problema românizării oraşelor bănăţene, în special a metropolei Banatului şi Judeţului Timiş-Torontal, se datoresc numai energiei şi priceperei lui.

Istoria nepărtinitoare, vorbeşte documentat despre aşezarea gospodăriei administrative a Statului român. Deasemenea ea ne arată cum a procedat Aurel Cosma în epoca revoluţionară, la nivelarea tuturor asperităţilor, impunând cetăţenilor prescripţiunile fundamentale ale legilor Statului nostru naţional.

Proclamaţia către popor a prefectului Aurel Cosma, este un adevărat imn închinat neamului românesc, iar dispoziţiunile luate de el împotriva tulburătorilor ordinei publice, pot servi şi astăzi ca strălucit exemplu.

Ţinuta sa demnă în toate împrejurările, l'au impus la locul pe care l-a cinstit.

Cine a asistat în zilele mari şi neuitate, când primul prefect a primit armata română care a intrat triumfătoare la Timişoara, poate spune doar atât, că fiecare bun cetăţean, nu şi-a putut stăpâni lacrimile bucuriei. Mai târziu, pentru meritele sale marele Ionel I. C. Brătianu, l-a chemat să ia parte în guvernul de la 1922, guvern care a fixat definitiv legile ţării, prin constituţia votată şi la care a luat parte cu atâta inimă românească şi dr. Aurel Cosma.

* * *

Un spendid decor a fost şi acela dela Timişoara pe care l-am văzut cu prilejul adunărei învăţătorilor bănăţeni.

D, Patriarchie Rămneantu, de pe scena tetrului vechiu, unde se afla hotelul Regele Ferdinand într'o înflăcărată cuvântare spunea:

„Ne-am adunat astăzi în scopul bine lămurit ca în numele dumnevoastră să mulţămim cu adâncă recunoştinţă dlui dr Aurel Cosma Ministrul Lucrărilor Publice, pentru că a lucrat din toată inima în interesul învăţătorimei din satele bănăţene. D. ministru Cosma ne-a arătat toată dragostea şi solicitudinea sprijinindu-ne întâiu când ne-am organizat şi apoi ne-a acordat fondurile necesare pentru clădirea casei de odihnă destinată deasemenea învăţătorimei. Acum un amănunt interesant:

„Tot pe cheltueala sa a înzestrat biblioteca învăţătorilor cu cărţi scrise de autori romani, cari ne vorbesc despre trecutul sbuciumat al neamului. Pe d. Aurel Cosma îl cunosc învăţătorii ca luptător al drepturilor românilor din Ardeal şi Banat. Când la 1912 contele Apponyi a dat ca ministru al instrucţiunilor publice acea dispoziţiune nelegiuită pentru închiderea şcoalelor româneşti din ţinutul nostru, doctorul Aurel Cosma a protestat cu toată energia împotriva acestei ilegalităţi care nu aveau alt scop decât să contribuie la desnaţionalizarea Românilor. Gestul omului hotărît să înfrunte trufia maghiară a fost aspru criticat de ziarele din Budapesta, cari afirmau că atitudinea avocatului din Timişoara intimidează pe guvernanţi. Exponentul partidului naţional-român să nu se agite fiindcă legile ne pedepsesc cu asprime pe

toţi acei cari discută dispoziţiunile ministeriale.

Cuvântarea preşedintelui asociaţiunilor învăţătoreşti o ascultasem cu religiositate. Pe dl. Rămneanţu l-am cunoscut mai târziu în mişcările culturale şi politice. Dealtfel împrejurările au făcut să vorbim la întruniri, apărând aceeaşi temă, acelaş program, care ne-a unit sub acelaş steag al partidului naţional liberal.

Adunările învăţătorilor erau cu drept cuvânt adevărate sărbători româneşti.

Pregătirile extraordinare ale reuniunilor culturale din Timiş-Torontal interesau deopotrivă şi oficialitatea.

Ea, în primul rând foarte atentă înţelegea să nu lipsească nimic, pentru a se da toată strălucirea manifestaţiunilor ce trebuiau neapărat desfăşurate într'un cadru impunător.

Insăşi preşedintele cercului Civilo-Militar, generalul Găvanescul, a organizat în onoarea oaspeţilor, un banchet.

Rare ori ne-a fost dat să trăim clipe ca acele pe care ni le-a oferit cu atâta dărnicie, învăţătorii bănăţeni, cari se înfăţisau întotdeauna în haina modestiei. Entuziasmul care a domnit în tot timpul mesei nu se poate descrie. Prin căldura lui, întrecuse toate aşteptările.

La Masa învăţătorilor participa şi dl. Dr. Aurel Cosma.

Primul toast l-a ridicat preşedintele Cercului Civilo-Militar în sănătatea Regelui Ferdinand, întregitorul de ţară şi desrobitorul tuturor fraţilor din provinciile Unite.

Corul întelectualilor şi ţăranilor din Chizătău a întonat: Imnul Regal, ascultat de toată asistenţa în picioare.

Invăţătorul Jumanca, preşedintele Asociaţiei din ţinutul Caraş-Severin, unul din scriitorii de talent ai Românilor de dincoace de munţi, a schiţat în culori impresionante personalitatea doctorului Aurel Cosma.

„Dr. Cosma, şi-a dat toată fiinţă şi toată viaţa lui, pentru înălţarea scumpei noastre patrie.

„Intelegător al tuturor problemelor strâns legate de interesele ţării şi ale Banatului, el a înţeles că după întegritatea patrimoniului nostru naţional, trebuesc retuşate toate greşelele trecutului, întronându-se o era nouă, de legalitate, de libertate, de disciplină şi astfel Aurel Cosma a ştiut să pună la îndemâna ţărănimei bănăţene cât mai multe şcoli, fiindcă prin ele să putem străbate dela întuneric până la lumină.

Iată de ce în numele învăţătorimei, ţin să-i mulţumesc ministrului nostru iubit, care de pe vremea când era prefectal judeţu'ui „dăruit Banatului său drag, aşezămintele culturale cari străjuesc cu mândrie dealungul graniţei de apus a ţării.

»*Manifestaţia lată ce a răspuns dl Dr, Aurel Cosma cu prilelul acesta: ce mi-o faceti Dvoastră vrednicii apostoli ai culturei româneşti de pe plaiurile Banatului, mă stăpâneşte puternic în această clipă a bucuriilor mele.*"

„Ori de câte ori, am prilejul să vin în mijlocul învăţătorimei, mă simt ca la mine acasă, fiindcă şi eu, am fost pregatit şi educat de părintele meu, învăţătorul Damaschin Cosma.

Necazurile ca şi bucuriile Dv., le-am trăit, aşa că mă consider cel mai apropiat de sufletul cald şi plin de entuziasm al învăţătorilor.

„La masa noastră, dl general Găvănescul comandantul diviziei, în cuvântarea sa, plină de învăţăminte, a pomenit şi de numele meu.

Mulţumindu-i încă odată pentru cinstirea ce mi-o face, pot să-l asigur, că dacă de 30 de ani, urmăresc atent toate manifestările culturale şi de politică naţională, o fac fiindcă şi eri ca şi astăzi, mă consider mobilizat, în serviciul comandat al naţiunei române.

„Sunt profund mişcat acum când verificăm toate luptele purtate cu dârzenie în trecut de toţi inaintaşii noştrii. Şi sunt măgulit de opera închiegată în România Mărită.

„Daţi-mi voe să vă declar că fără jertfele bravului soldat român, care a luptat cu eroism legendar pe toate fronturile de luptă n'am fi dobândit împlinirea tuturor visurilor întruchipate în Unirea *provincilor şi a tuturor fraţilor la aceeaş Vatră strămoşească.*

„*Bucurându-ne de ziua libertăţilor să fim vrednici să păstrăm cu Sfinţenie această scumpă şi frumoasă moştenire*".

Declaraţiunile lui Aurel Cosma aşa după cum le-am citit în „Temesvarer Zeitung" au avut o puternică înrâurire asupra mea. Evident că atacurile înveninate ale presei în scop de a lovi fără cru-

faţă de starea lui Goian. Ştia duşmanul că fata mă'ndrăgise şi mai ştia că ne hotărîsem s'aşteptăm ceasuri mai bune. Moş Gărneaţa, n'avea nimic împotrivă. Mama Anghelina tot aşa. De părinţii mei, nici vorbă. Vedeau cu toţii o gospodărie fericită. Da, Ileana 'i frumuşică şi cuminte! Nu se uita la nimeni altul şi asta îl înebunea pe trântorul cu bani mulţi. Şi mi-a furat'o, măi Andrei, în postul mare şi-o fugit în oraşe străine. Am căutat'o ca un căpcăun zile şi săptămâni întregi, da digeaba. Focul mă arde, arde-l'ar focul ghienei, şi i-am giurat mântuire. Mâni-i târg în Plopeni şi vin de departe şi ştiu dela bădiţă Mihai că vine şi Goian cu Turcaru. In Plopeni s'andună toţi ci au mai frumos de vândut şi de cei cu chimiru plin. Dar nu di banii lui îmi arde, ci di sângele lui, adăugă oftând Sandu pipăindu- şi cuţitoiul ce-l avea atârnat de cureaua chimirului lui. Andrei, nu hi muiere. Banii lor ai tăi să hie. Să-mi laşi mie şi pe Goian şi pe Turcaru, să-i giudic, eu.

Tunetele mai furioase şi mai numeroase se spărgeau deasupra capetelor celor doi flăcăi, prelungindu-se'n depărtări, încrucişându-se cu scânteele ce se aprindeau şi se stingeau pe bolta cerului întunecat ca păcura.

Ploaea cădea într'una purtată şi isbită de stânci de vânturile furioase.

— Da cu Turcaru ci ai? zise Andrei încercând în zadar să aprindă ţigara la scânteia cremenei. Nu prindea scânteia fitilul plin de apă.

— Ci am? Da nu-ţi aduci aminte de batgiocura ci mi-o făcut'o la horă de Sân Gheorghi? Nu-ţi aduci aminte că pusese copchii să strige: „fată, fată din răzoare, uite Sandu tău cum moare şi di drag şi di chicioare şi di capu ce nu-l are". Cap ce nu-l am! Numa să-i văd şi să-i strâng în braţe ca să le rup suflarea, măi Andrei! zise Sandu ai cărui ochi străluciau în noapte, ca doi jari. Nu mai pot trăi fără Ileana şi nici ea nu-i mulţămită. O ştiu asta dela toţi din Căiuţi, şi am văzut'o şi eu, Andrei! Slabă şi ogărjită, nu-i Ileana cea de odinioară. Şi-i rău cu ea şi-o bate, bătu-l'ar Cel de Sus.

— Da să ne mai mutăm în alt loc, Sandule, mi-o trecut apă di căpută. S'o schimbat şi vântul într'acoce şi ni plesneşte ploaea ca un biciu.

— Să ne suim mai sus Andrei, zise Sandu luând'o înainte şi tot chemându-l să nu se prea depărteze.

— Cum să mai mergem Sandule? Zise Andrei ştiobălcâind prin apele furioase ale şuvoaelor.

— Haide, Andrei, hai. Că acuşi agiungim sus la Aghioasa, undi-i adăpostul caprelor sălbatice. Apucăte de băţu ista şi iete după mine, adăugă Sandu isbit de ploae şi hurducat de vânturi, luând'o pe marginea şanţului şoselei.

Anevoios au mers în susul şoselei răsuflând greu şi oprindu-se în răstimpuri. Copaci mai rari, mai rare şi adăposturile, îi lăsau deschişi în bătaia ploaei.

Un ţipăt ascuţit de cucuveaucă stăpâni o clipă, grozăvenia vremei, pierzându-se în tunetele ce vuiau într'una.

— Nu-i a bine, Sandule! Cântatul de cucuveaucă e nenorocire. Mare lucru să nu ni se întâmple ceva. Ţi-aduci aminte, că şi când s'o aprins satu nostru, cu o zi'nainte nu mai slăbea de cobit cucuveaua în plopul bisericei? Nu mi-i frică. Da mă strânge'n spate ţipătul ei, măi zise Andrei, pufăind din ţigara ce c'o trudă şi'o făcuse şi o aprinse.

— Cântă a rău lor, măi Andrei, nu nouă. De ce s'o întâmpla, ei or duce păcatul, şi greu cum l'am dus eu de când m'au nenorocit pi mini. Of! Doamne! fă dreptate adăugă Sandu uitându-se prin pânza neagră a întunericului doar o desluşi vr'o mişcare.

— Mi-i frig, măi frate, şi n'are să steie ploaea, după cum ţine vântul.

— Ţine di aici, zise Sandu, petrecându-i o garafă cu rachiu, şi te mai încălzeşte şi nu te mai boci ca muierile. Ii ruşine de tinereţa ta de parcă n'ai'hi crescut prin locurile istea. Or ţi i frică de moarte? Nu trăeşti cât Căruntu şi nici de două ori n'ai să te naşti!

Ş'apoi de s'o'ntâmpla ceva, cine o şti că noi am fost? Parcă Alexandru a lui Mărza, Costache Ţiparu sau băţă Niculai Stanboală nu-s în ceartă cu Goian? Di ci să nu hie ei cu pacatu, şi să him noi? Nu-i aşa Andrei, zice Sandu, tot uitându-se în noapte.

O licărire de lumină, juca, când într'o parte, când într'alta, dispărând din nou, iar pierzându-se în întuneric, dar vădit apropiindu-se.

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIIU

Un huruit de parcă s'ar fi rupt ceva din cer, venea spre ei tot sărind din loc în loc şi rupând tot în cale.

— Ce-i asta Andrei? Dar n'apucă Sandu să sfârşească şi ca o nălucă trecu pe lângă ei cu sgomot, o bucată de stâncă, ce minune a fost de nu-ia turtit, prăvălindu-se'n vale, purtând geamătul vântului străpuns de ea şi foşnetul crăcilor sdrobite.

— Nu-i a bine Sandule? Ascultă ce-ţi spun eu, zise Andrei lipindu-se de tovarăşul său.

Mare trebuie să hi fost, că turbată mai fugea la vale adaogă Sandu.

Lumina se ridica, îndreptându-se în spre vârful muntelui încet, încet.

Un fior îl străbătu pe Sandu, care simţea că i se scufundă pământul sub picioare.

Neliniştea lui nu scăpă lui Andrei, care-l întrebă:

— De sânt ei, cum facem?

— Tu îi ţine caii de dârlogi, iar drumeţii îi laşi în sama mea.

— Da — de'or hi mai mulţi?

— Câţi-or hi, zise Sandu, scoţându şi sumanul şi punându-l pe umeri, pipăindu-şi chimirul şi cuţitoiul.

Un glas începuse să se audă. Un glas care îndemna caii.

— Ei sânt! Şi mult n'au până ce'or hi în vârf. Tu Andrei să te ţii tot di mini şi să nu scoţi o vorbă. In întunericul şi urgia asta, nu ni'or putea cunoaşte. Isprăvim şi ne coborăm pe Urlătoare la vale să ne prindă luminatul acasă, zise Sandu, bătându-l pe Andrei pe umeri. N'ai nici o grijă Andrei, banii ai tăi or să hie.

Acum glasurile se auzeau bine. Lumina felinarului se mişca în cadenţa paşilor împrăştiind razele înainte, ca la o lungime de om.

— Ho boală! că ne dai în şanţ. V'o fost greu, de acu vii uşor. Apoi să ne suim în căruţă, se auzea un glas.

Sandu îl trase de mâneca pe Andrei, spunându-i.

— Is ai noştrii! Ai grijă de cai şi nu te mişca di'naintea lor.

Apoi, aplecaţi de pământ, eşiră pe marginea drumului aşteptând să ajungă căruţa în dreptul lor.

— Hi! roibule, ţine drumul şi nu da înapoi bătute'ar pocnitu, că nu-i lupu, în calea ta, se auzea glasul vizitiului îndemnându-şi telegarii.

— Acu, Andrei! şi nu scoate o vorbă.

Amândoi, în picioare, unul în faţa cailor ţinându-i bine, iar celalt îndreptându-se spre căruţă.

— Da cini-i acolo? zise un glas încercând să se dea jos din căruţă.

— Un „m'a omorât tălharul"! se auzi din căruţă şi un horcăit. Un foc de puşcă răsună în noapte, luminând o clipă văzduhul şi o luptă crâncenă se prinse între doi de aceeaşi făptură.

— Vrei bani! I-ai! Lasă-ne zilele, se auzi un glas.

Şi-apoi linişte.

— Andrei?! . . . Andrei?!

Dar nimeni nu răspunse.

Sandu se apropie de cai, cari simţind că nu mai sunt struniţi o luară în goană la vale.

Işi mai chemă tovarăşul de câteva ori şi ne mai aflând răspuns o luă la vale spre sat.

Ploaea cădea, valuri, valuri. Intunericul într'una brăzdat de luminile fulgerilor începu să se limpezească în spre răsărit.

Sandu, cobora zorit, s'ajungă acasă până la luminat.

Se pipăi să-şi simţă chimirul şi să lepede cuţitul, se mai pipăi dar nu simţi nimic.

„A rămas în deal" îşi zise Sandu şi mi s hârtiile în el şi-or să mă afle."

Gânduri grele îi frământau capul. Se opri din coborît. Se uita în zare care se lumina şi se hotărî să se întoarcă.

Greu urca, luptându-se cu ploaea ce-i cădea în piept şi cu vântul care-i trimitea în cale ramurile copacilor făcându-i anevoios drumul.

Se lumină bine, când fu în apropierea vârfului muntelui.

Ploaea mai încetenise. Vântul însă tot mugea.

Caii păşteau în linişte, purtând după ei căruţa goală.

Şi o presimţire îl cuprinse şi un tremur îl făcuse să se îndrepte spre locul unde oprise drumeţii.

Cu cât se apropia, cu atât simţea un gol în sufletul şi inima lui, fără înţeles, dar care îl ţinea strâns.

Se făcuse ziuă deabinelea.

Ploaea încetase. Depe frunzişul copacilor pădurei, vântul care mai bătea încă scutura boabele de apă ce cădeau ca mărgele pe iarba doborîtă, iar norii negri şi albi în grămezi mari, stăruiau să mai rămăie strajă vârfurilor piscurilor.

Sandu Matei, mai îngândurat şi mai nehotârît nu ştia ce să facă. Ar fi vrut să se întoarcă, picioarele nu-l mai susţineau, dar ceva ascuns îl mâna spre vârful muntelui.

Cei doi drumeţi, erau întinşi în mijlocul drumului.

Unul: cu faţa la pământ, cu o mână adusă sub cap şi cu o rană adâncă la ceafă, din care se mai prelingea sânge, nu mai mişca...

Celălalt mai tânăr cu faţa în sus deasemenea plin de sânge pe mâini şi faţă, cu hainele sfăşiate, ţinea ochii deschişi şi vii.

Sandu se opri.

Cu ochi sticloşi, ca un om ce nu mai avea nimic omenesc în el se apropie de cel mai bătrân, îl întoarse cu faţa în sus, îi apucă capul în mâini, se uită lung la faţa suptă şi plină de sânge, îl lăsă jos îndreptându-se spre cel tânăr.

Când dădu cu ochii de ochii îndreptaţi spre el, rămase ţintuit în loc şi ca după un somn adânc desmeticit strigă:

— Vasile!

Ochii vii de pe marginele cărora, lacrimile liniştite picurau de o parte şi de alta a capului îl priviră lung pe Sandu cu mustrare de frate.

Buzele lui învineţite zadarnic cercau să scoată sunete.

Tată, Vasile! ţipa Sandu luându-şi tatăl şi fratele în braţe şi sărutându-i. Ce am făcut?

Ochii vii se stingeau ca luminile stelelor la ivirea zorilor.

Un horcăit şi un spasm, dădu linişte corpului plin de răni care în lungi ceasuri de chinuri mai stărui la viaţă.

Sandu privi înnebunit cele două scumpe corpuri trecute în rândul celor drepţi, urcă în stejarul dela marginea şoselei, îşi trecu după gât laţul aceleiaşi cureli de care mai atârna cuţitul însângerat, făcu un semn al crucei si se lăsă în gol.

Ioan Isac. Casă ţărănească din Cărbunar (Banat).

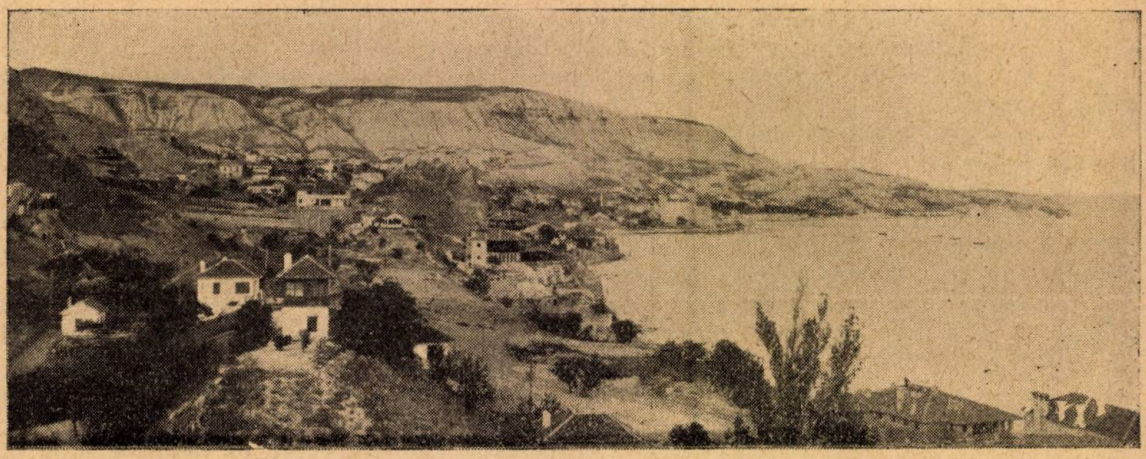

Balcic — Vedere spre mare.

Pe litoralul românesc al Mării Negre

Coasta de Argint.

Impresii și reflexii. de Dr. A. E. Peteanu

Unul dintre cei mai pasionați iubitori și admiratori ai mării, *Gustave de La Landelle*, a ținut să arate în câte chipuri se obișnuește a se răspunde la întrebarea: *ce este marea?*

„O enciclopedie vieţuitoare, răspund învățații. O picătură de apă în infinit, susțin filosofii. Un amestec imens de apă sărată, spun naturaliștii."

„Chimiștii susțin că nu-i decât un volum enorm de protoxid de hidrogen, ținând în disoluție clorura de sodiu. Fisicienii îi văd numai fenomenele de mare, vânturile, echilibrul și curenții. Poeții clasici o văd locuită de mulțimea zeilor și zeițelor; poeții realiști îi descriu ororile... Pentru omul de stat și diplomați este o chestiune. Pentru regi este un imperiu. Pentru popoare un câmp de bătălie. Pentru pictor nu-i decât un fond de tablou, iar pentru istoric este arena, unde s'au deslegat cele mai mari conflicte ale timpurilor vechi și moderne. Marea amintește veșnic de acele călătorii pentru războaie, pentru cuceriri, pentru descoperiri, dela fabuloasa expediție argonată până la acele dela polurile Nord și Sud."

„Marea este Salamina, războaiele punice, Actium, Cruciadele, Abuchir, Trafalgar, Navarin, Roma, Carthagina, Veneția, Genua, Spania lui Carol Quintul, Olanda, Franța lui Ludovic al XIV-lea și Colbert, — ea este Puterea Britanică"...

Pentru noi, Românii, întregiți în hotarele noastre firești, într'o țară mare, bogată și frumoasă ca'n povești, *Marea Neagră* — anticul Pontus Euxinos — cu originea și structura ei geologică specifică, cu întreaga ei porțiune cuprinsă între limanul Nistrului și Ecrene și presărată cu nenumărate urme istorice și legende, pline de vrajă ale străbunilor noștri, este, în cel mai nobil înțeles al cuvântului, *adevăratul mare și puternic plămân* prin care respirăm; un minunat dar ceresc, care ne pune în contact, pe apă, cu toate țările de pe glob.

Ea este, incontestabil, o mare binecuvântare dumnezeiască, care ne înlesnește legăturile comerciale cu cele mai înfloritoare și importante ținuturi și țări ale lumii și ne dă posibilitatea de-a beneficia, de-alungul pitorescului ei litoral românesc, de admirabilele efecte terapeutice ale stațiunilor sale balneare, presărate pretutindenea, începând dela limanul Nistrului până la Ecrene.

Bugazul, Şaba, Budachi, Şabolat-Serghieşti, Achenbet, Burnas, Tuzla şi Borisanca sunt cunoscutele staţiuni balneo-climatice din sudul Basarabiei, cu plaje minunate, cu limanuri întinse şi cu maluri deosebit de bogate în nămoluri minerale şi în aer curat, bogat în ozon şi săruri, care oferă tuturor surmenaţilor de muncă şi de eforturi necontenite, anemicilor, limfaticilor, rachiticilor ş. a., cel mai bun prilej de reconfortare, de refacere fizică şi sufletească, în condiţiuni avantajoase.

Dela gurile Dunării până la Ecrene, pe litoralul Mării Negre găsim înşirate, ca pe o frumoasă salbă de mărgele, cele mai pitoreşti şi renumite staţiuni balneo-climatice maritime, a căror faimă a trecut dejà de mult frontierele ţării noastre. Astfel *Sulina* la o distanţă de 8 km., de Brăila, cu una dintre cele mai bune plaje, cu o extensiune de aproape 4 km. lungime, *Constanţa*, »*perla Mării Negre*«, cu cea mai frumoasă şi modernă plajă dela *Mamaia*, la o depărtare de 3 km. de oraş, care s'a ridicat, în ultimul timp, în fruntea celor mai renumite staţiuni maritime din Europa; iar *Eforia*, *Techirghiolul*, *Carmen Sylva* şi *Mangalia*, concurează, prin efectele neîntrecute ale plajelor lor şi faima lacului miraculos cu nămol, cu toate staţiunile similare din străinătate. Indeosebi lacul Techirghiol, care se întinde pe o suprafaţă de 1270 hectare şi are o adâncime de aproximativ 10 m., conţine enorme cantităţi de substanţe medicamentoase, care fac ca apa lacului să aibă un caracter pronunţat de apă cloro-bromo-magneziană-feruginoasă şi sulfuroasă, cu admirabile rezultate în reumatisme, în gută, în sciatică, în lumbago, în nevralgii, în scrofulosă, în boalele de piele ş. a.

Dela capul *Caliacra* până la *Ecrene*, litoralul Mării Negre are o fizionomie cu totul deosebită, un specific al locului de o frumuseţe neîntrecută.

„Este un crâmpeiu de Mediterană — subliniază profesorul universitar G. Vâlsan, — încrustat în modestul nostru ţărm de mare, singurul colţ al ţărmului nostru unde Marea Neagră s'a îmblânzit şi priveşte cu ochi albaştri, senin, asupra pământului. E singura noastră regiune litorală, pe care se ridică înălţimi cu aspect de munte, pe care se întind păduri umbroase şi pline de izvoare, pe care te poţi bucura de privelişti neaşteptate dela povârnişurile cu linii armonioase, ca un gât de lebedă, dela Ecrene — până la sbuciumul terenului, sugerând un cataclism terestru — dela Balcic, — şi până la peretele drept de prăpastie dintre *Cavarna* şi *Caliacra*, înalt de 100 metri şi, pe alocuri, de o albeaţă vizibilă dela mari depărtări, ca un liman de scăpare şi de adăpost pentru corăbiile celei mai furtunoase mări."

M. S. Regina Maria

„Este o fereastră deschisă spre feriile orientului, fereastră prin care, până acum, nu au privit decât pictorii noştri şi artista de o înţelegere atât de subtilă a frumuseţilor naturii, care e *M. Sa. Regina Maria*."

Acest ţinut feeric şi încântător, cu climat dulce şi peisajele cele mai superbe, mai captivante, este considerat, în temeiul poziţiei sale geografice şi a bogăţiei nuanţelor sale, ca şi un echivalent al „*Coastei de Azur*" („La Cote d'Azur") a Franţei, cu minunatele-i staţiuni balneare de pe litoralul Mării Mediterane: *Monte Carlo*, *Nice*, *Cannes*, *St. Raphael* ş. a. şi este cunoscut sub numirea de „*Coasta de Argint*".

Un adevărat raiu pământesc, un fel de „*Riviera*" sau „*Crimee*" a noastră, vrăjită, atât de norocos, de divinul ei

Creator, pe o fâşie de pământ cu climă dulce mediteraniană şi cu frumuseţi naturale excepţionale.

Este, prin excelenţă, o individualitate geografică de o albeaţă strălucitoare, un ţinut lipsit de îngheţ şi zăpezi, cu o vegetaţie proprie, care abundă în plante mediteraniane, în izvoare cristaline cu ape reci şi în unele locuri, în bogate plantaţii de viţă de vie şi de pomi roditori de toate soiurile, îndeosebi de migdali, smochini şi rodii cu îmbelşugate şi mai multe recolte anuale.

Localităţile presărate pe acest litoral fermecător, cu staţiuni balneo-climatice de un aspect neasemuit, cu o vegetaţie bogată şi plină de viaţă „à la Nice, Monte Carlo şi Cannes", au un trecut impresionant de peste două milenii şi jumătate, cu importante reminiscenţe istorice, urme de ruine, monede şi legende, cari ne amintesc, şi azi, de o intensă şi înfloritoare viaţă a coloniilor de pe aceste meleaguri atinse, din belşug, de harul divin.

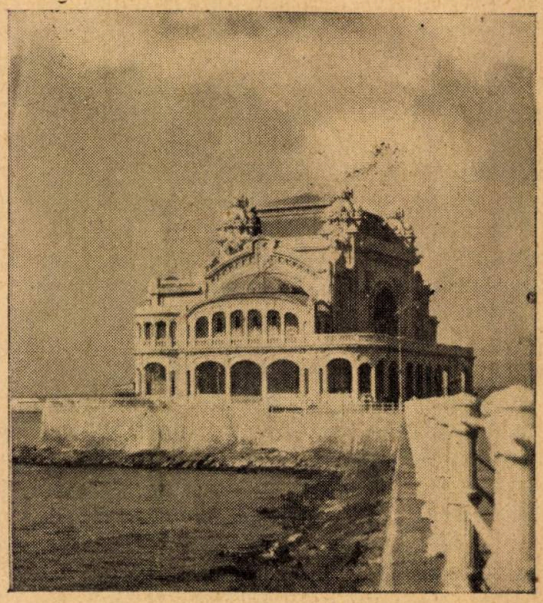

Constanţa — Cazinoul

Dorul de c.ceriri şi îmbogăţire au adus pe litoralul Mării Negre, încă în secolul al 5-lea înainte de Christos, corăbii mari de ale Grecilor, cari, convingându-se despre covârşitoarea importanţă comercială a acestei fâşii de pământ şi despre bogăţiile sale neexploatate, întemeiază cunoscutele lor colonii: *Tyras* (Cetatea Albă), *Hystria-Tomis* (Constanţa), *Callatis* (Mangalia), *Dionysopolis* (Balcicul), *Krannoi* (Ecrene), tot atâtea importante centre de civilizaţie şi indeosebi de comerţ, porturi maritime, din care negustorii greci transportau, cu corăbii, la Bizanţ, grânele aurii ale Dobrogei.

Dintre toate aceste centre, cel mai însemnat a fost *Dionysopolis, Balcicul de azi*, care, având o intensă mişcare comercială şi un port ferit de curenţi, a ajuns să fie capitala bine cunoscută a *Coastei de Argint*.

Azi, Balcicul a pierdut mult din strălucirea sa de odininoară. Portul său, admirabil situat, este complect părăsit. Cu timpul va putea deveni însă — după cum se plănueşte — un însemnat centru de linie rapidă europeană, menită a lega Bucureştii, prin Silistra, cu Constantinopol, precum şi cea mai frumoasă şi aleasă podoabă a României întregite.

Şi, până atunci, continuă să fie o viziune însorită de basm oriental, colţul cel mai feeric al „Coastei de Argint" cu atmosfera şi farmecul său unic şi cu coloritul mării de o delicateţă şi bogăţie de nuanţe fără pereche.

Magia culorilor sale vrăjeşte ochii oricărui muritor şi, îndeosebi, ai nenumăraţilor pictori veniţi de pe toate meleagurile patriei noastre pentru a-i cunoaşte culcuşul, adăpostul său vrăjit alintat de valuri, cu imensele-i frumuseţi naturale, cu pitorescul caselor sale cătărate, capricios, pe dealuri de argilă, pe masivuri fosforescente de cretă sidefală, cu râpe ce cobor abrupte spre mare, cu imaginile sale surprinzătoare şi mirajele sale nesfârşte a unui Orient miniatural.

Datorită poziţiei sale norocoase şi unice pe Coasta de Argint, Balcicul atrage, din ce în ce tot mai mult, atenţiunea miilor de vilegiaturişti şi de pasionaţi pelerini, dornici de pitoresc, de linişte, de desfătare sufletească şi de cură eficace de thalassoterapie, helioterapie şi aeroterapie.

In fiecare vară, zeci de selecţi iscoditori ai frumosului se perindă pe miraculoasele sale coline, cu gândul senin şi cu dorinţa arzătoare de-a descifra tainele plastice ale acestui scump mărgăritar maritim al nostru.

Strădania lor este demnă de toată lauda şi recunoştinţa noastră a tuturora. Ei îşi dau toată silinţa să eternizeze nesfârşitele miraje ale acestui colţ divin, să-l reliefeze după merit, venind, astfel, cu toată hotărîrea, în ajutorul marei protectoare a Coastei de Argint, a *Majestăţii Sale Regina Maria*, care, ţinând mult la „intensitatea pitorească a acestei fâşii de pământ", doreşte ca „atmosfera şi caracterul oriental al Balcicului — care îi este marele farmec — să nu fie schimbate sau distruse".

„Acei ce s'ar uni — subliniază Majestatea Sa Regina Maria, „artista de o înţelegere atât de subtilă a frumuseţilor naturii", — spre a face aceste locuri singuratice mai plăcute şi mai uşor de ajuns la ele, trebue mai cu seamă să le respecte frumuseţea iar, în desvoltarea lor, să le cruţe pitorescul."

„Toate construcţiile publice, fie de şcoli, hoteluri, bănci sau primării ar trebui să fie adaptate stilului regiunii; arhitecturi complicate şi înflorite nu trebuesc permise, nici nu merg cu fondul artistic al locului."

„Eu, având inimă de artist, aş simţi o adâncă bucurie să ajut la plănuirea îmbunătăţirilor şi sper că-mi va fi îngăduit să fiu o îndrumătoare în lucrările de gust."

Imbunătăţirile rău înţelese sunt mai rele decât dacă nu le faci de loc. Ele ar ruina frumuseţea rustică şi simplă a locului. Dragostea mea pentru această parte a lumii este atât de mare, încât simt că aş fi o bună sfătuitoare. Deaceea, lăsaţi-mă să iau parte la lucrul vostru."

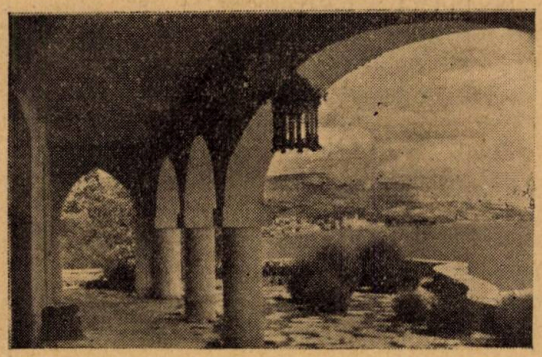

Balcic — Arcadele Palatului M. S. Regina Maria

Pe lângă mulţimea pictorilor noştri cei mai de seamă, grandioasa panoramă a Balcicului, cu întreaga sa atmosferă sufletească specifică şi cu pulsaţiile intense ale tinereţii, au avut darul să vrăjească, succesiv, şi pe cei mai cunoscuţi şi reputaţi scriitori ai noştri — tot atâţia pelerini neobosiţi, sinceri admiratori ai poeziei naturii şi a atotputerniciei ei: F. Aderca, Jean Bart, E. Bucuţa, M. Grindea, Anton Holban, Gh. Mugur, I. Petrovici, I. Pillat, I. Simionescu, Gh. Vâlsan ş. a.

Toţi, atraşi cu o forţă irezistibilă de nesfârşitele miraje ale acestui miraculos colţ dobrogean, al acestui fermecător raiu pământesc, au simţit trebuinţa de a-şi exterioriza intensitatea neperitoarelor lor impresii, de a-şi confesa, cu toată sinceritatea sufletului lor învăluit de feeria neîntrecutului Balcic, nostalgiile şi vibraţiile lor puternice, eternizând, şi în scrieri literare de-o rară frumuseţe, vraja neîntrecută a acestei admirabile oaze de reculegere, de vis şi armonie, de feeric basm oriental.

Astfel, Coasta noastră de Argint, în frunte cu fermecătorul Balcic, a ajuns să ocupe un loc de cinste în literatura noastră românească, întocmai ca şi „Coasta de Azur" în literatura europeană şi a întregii lumi civilizate.

Masivurile fosforescente de cretă sidefală, coloritul, pitorescul, vegetaţia şi climatul dulce al acestei localităţi cosmopolite, cu aproximativ 7000 locuitori, a acestei regine a „Coastei de Argint", devenită cea mai plăcută reşedinţă de vară a Majestăţii Sale Regina Maria, cu tot farmecul său original, cu toată originea, evoluţia şi biologia sa proprie, îşi au bine meritatele lor pagini de antologie, scrise de cei mai competenţi şi entuziaşti mânuitori ai condeiului.

* * *

Descoperirile pictorilor şi scriitorilor făcute, succesiv, pe aceste locuri atinse. din abundenţă, de harul divin, ne au determinat şi pe noi, pe toţi cei dornici de ducă şi de privelişti răpitoare, să ne smulgem din atmosfera plină de miazme otrăvitoare a vieţii noastre de toate zilele şi să ne refugiem în acest colţ de raiu pentru a cunoaşte farmecul şi pitorescul său fără seamăn.

Chemaţi, amăgiţi de simfonia de lumină a nesfârşitelor ape albastre, cu muzică uluitoare şi freamăt ritmic al undelor călătoare, ca de-o fata-morgana, ne-am dus să cunoaştem acest mărgăritar al naturii cu climat dulce, mediteranian, cu vechi şi importante urme de oraş dionisiac, cu o atmosferă şi viaţă de linişte, dar şi de-o intensă exuberanţă tinerească, şi am rămas înmărmuriţi de armonia cerească, uluiţi de dinamismul decorului şi vrăjiţi de divina poezie a apelor ondulătoare de un farmec neîntrecut.

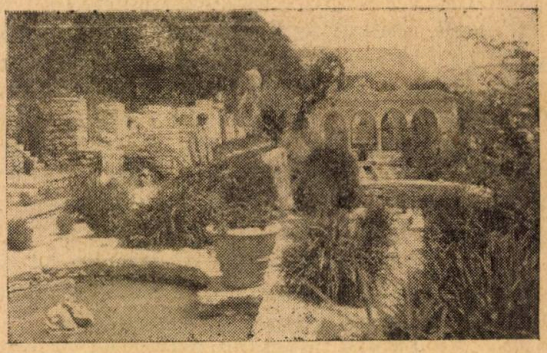

Balcic. Parcul Palatului M. Sale Regina Maria.

Copleşiţi de fericire, am ascultat, ca nişte pelerini pasionaţi, sub cerul de un paşnic albastru al acestui minunat crâmpeiu din Orient, muzica divină a apelor albastre şi am admirat întreaga ţesătură de străzi întortochiate orientale ale oraşului, cu arhitectura ciudată a căsuţelor, cu lujerii minaretelor, cu meterezele de piatră, cu efigia măgăruşilor negri şi cenuşii cari coboară şi urcă, pe poteci săpate în piatră şi pline de mărăcini, cu zarzavate, alimente şi butoiaşe de lemn pline de apă, precum şi întreaga ambianţă a vieţii sale exotice, cu întregul său specific: bragagii guralivi, fesuri, geamii, minarete, turcoaice în şalvari, mahalaua turcească, cartierul ţigănesc, cafeneaua din preajma portului a cunoscutului tătar „*Ismail*" şi a simpaticului turc „*Mamuth*" cu pitorescul ei original, cimitirul tătăresc şi cel musulman, cişmelele de apă curgătoare ş. a.

La toate aceste curiozităţi se adaugă, apoi, minunata vilă a M. Sale Regina Maria, care este, în cea mai nobilă accepţie a cuvântului, un adevărat giuvaer, într'un stil original, cu caractere orientale, un fel de amestec original de elemente româneşti şi bizantine de un farmec necunoscut-un misterios castel din poveşti.

Este un adevărat loc de visare, loc de linişte şi odihnă, unde Regina artistă îşi împrospătează, în lunile de vară, sufletul şi trupul, privind şi admirând marea infinită, care-şi rostogoleşte safirul undelor, cu acelaş freamăt molcom, cu aceeaş muzică dulce de un farmec unic, neasemuit.

Dar în acest „oraş de poezie", oraş de odihnă: paradis fără vuet de ură, plin de soare şi de flori, civilizaţia va trebui să-şi îndeplinească, totuşi, cu posibilă urgenţă, rolul său, păstrându-i — după dorinţa foarte legitimă a Majestăţii Sale Regina Maria — imaginea-i pură, stilul unic, frumuseţea i clasică, patriarhală.

Imbunătăţirea, îndreptarea parţială a acestui „oraş de poezie" — fără nici o deformare a atmosferei sale orientale — este, incontestabil, o mare cerinţă a vremii.

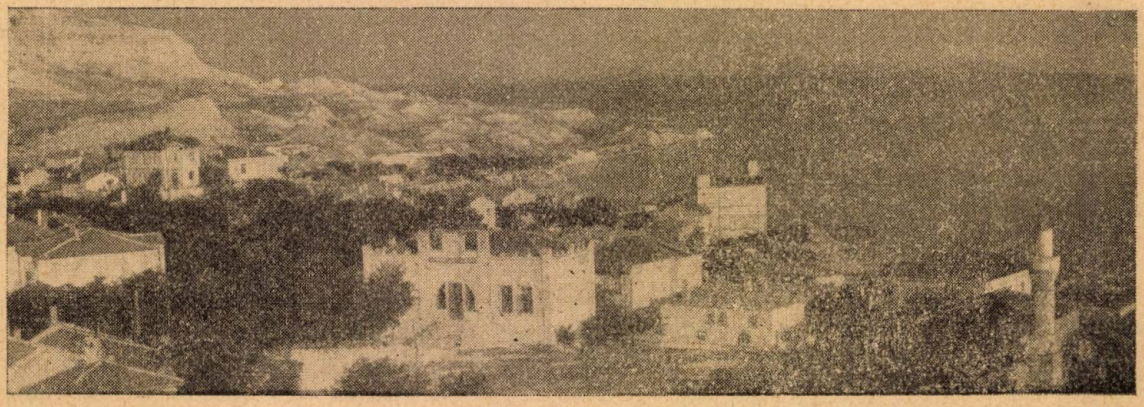

Balcic Primăria

Pe lângă farmec, soare, lumină şi pitoresc, mai are nevoie şi de instalaţiuni confortabile, care să nu distoneze, însă, cu nimic, cu rusticitatea locului.

Avem toată nădejdea că Oficiul Naţional de Turism de sub distinsa preşedinţie a d-lui *Sergiu Dimitriu*, Secretarul General al Ministerului de Interne, va da tot concursul energicului şi priceputului Primar al acestui oraş, d-iui *Georeg Fotino*, pentru a putea realiza, cât mai curând, această legitimă dorinţă a tuturor vizitatorilor fascinaţi de pitorescul lui fără seamăn.

Tot Oficiul Naţional de Turism are datoria de-a da Balcicului—după cuviinţă—o plajă de model, prin o norocoasă legătură, cu posibilităţi rapide de transport, a admirabilei plaje aurie dela Ecrene, de o întindere de 5 km. nisip, cu Balcicul pitoresc, întocmai cum s'a procedat între Constanţa şi Mamaia.

In felul acesta, plaja dela Ecrene care, actualmente, serveşte mai mult ca un loc de excursiune, va putea deveni, într'un viitor apropiat, o plajă cu renume, iar Ecrene legat de Balcic: cea mai mare şi frumoasă staţiune balneo-climatică maritimă depe întregul nostru litoral, cu admirabile posibilităţi de desvoltare.

Este de dorit, deci, ca Oficiul Naţional de Turism să îmbrăţişeze, cu toată dragostea şi interesul, această problemă de covârşitoare importanţă, năzuindu-se a înfăptui, succesiv, tot ceeace ceruse Societatea anonimă română „Coasta de Argint Balcic-Ecrene", cu ocazia serbărilor semicentenarului Dobrogei, în memoriul său atât de documentat, pentru a pune în valoare frumuseţile naturale ale ţărmului Mării Negre între Balcic şi Ecrene.

Coasta noastră de Argint, cu frumoasele sale peisaje, favorizată de un climat dulce şi extrem de avantajos, întocmai ca şi cele mai cunoscute şi mondene staţiuni ale Coastei de Azur franceze, merită această deosebită atenţiune din partea noastră a tuturora.

Să dea Dumnezeu ca acest legitim deziderat să fie realizat norocos şi cât mai curând !!

Strigătul estetului

Imi cânţi, durere'n fiecare seară,
Şi s trist, c'am învăţat să te cunosc ;
Eu aş, răbda parfumul tău de mosc,
Aşa precum şi alţii îl răbdară.
Dar umilinţa cunoştinţei tale —
Tu eşti : încovoere, laşităţi —
Mă înspăimântă, ca şi'n alte dăţi,
Şi mă zoreşte să-ţi lipsesc din cale
Durere, de-ai, fi mândră şi frumoasă,
Eu te-aş iubi, cu suferinţa ta,
Fiindcă, atuncia,
N'ar mai protesta privirea mea ;
Ar fi victorioasă ;
Ti-aş înfrunta
Mireasma
Şi pumnalul ;
M'aş învoi
Cu svârcolirea ta ;
Chiar nopţilor de veghe aş rezista,
Când tu îţi treci ;
Pe creştetul meu,
Balul.
Dar liniile strâmbe, sbârcitura,
Ce te'nsoţesc
Şi care ne rămân, chiar când te-ai dus,
In chinuri de păgân şi de estet, le urmăresc cu ură !

Const. Rîuleţ

C R O N I C I

Cinci ani dela moartea Drului Aurel Cosma

La 31 Iulie se împlinesc cinci ani dela moartea marelui bănăţean şi om politic Dr. Aurel Cosma, fost ministru al lucrărilor publice. Revista „Luceafărul" închină memoriei sale un omagiu postum prin publicarea frumoaselor pagini de amintiri scrise de fostul său colaborator Şt. Vlădescu, preşedinte al Federaţiei G-rale a Presei din Provincie. Aceste pagini sunt fragmente din lucrarea dlui Şt. Vlădescu întitulată: *„Zece ani de viaţă românească în Banat"*, care va apare la toamnă cu o prefaţă scrisă de dl prof. Al. Lapedatu, preşedinte al Academiei Române şi ministru al Cultelor. *„Stilist ca lui Vlădescu este îndrăzneaţă dar are frumuseţe literară"* — sunt cuvintele dlui Al. Lapedatu despre lucrarea de mai sus, în care dl Şt Vlădescu, fostul director al ziaruiui *„Nădejdea"* din Timişoara vorbeşte de toate evenimentele politice, de propaganda naţională, precum şi de mişcările culturale dela războiu încoace, petrecute în cuprinsul celor trei judeţe bănăţene: Timiş-Torontal, Caraş şi Severin. Lucrarea dlui Şt. Vlădescu este alcătuită din însemnări gazetăreşti, prinse zi cu zi, aşa că ele conţin şi o parte personală.

Cu acelaşi prilej reproducem aici câteva date biografice despre Dr. Aurel Cosma.

Fiu al dascălului Damaschin Cosma originar din comuna Moşniţa şi al Mariei Panaiot, descendenta unei familii nobile de români veniţi din Albania, Dr. Aurel Cosma s'a născut la 26 Septembrie 1867 în comuna Beregsău, unde tatăl său funcţiona ca învăţător. Primele clase primare le-a urmat în şcoala dela Topolovăţul-Mare, unde fusese mutat întretimp tatăl său, iar de aici a fost adus la şcoala germană din Timişoara. Studiile secundare le-a urmat la liceul piarist din Timişoara, trecând bacalaureatul în luna lunie 1888 Facultatea de drept a urmat-o la Debreţin, apoi la Budapesta şi în 1894 obţine titlul de doctor în ştiinţele juridice şi de Stat dela Universitatea din Budapesta. Tot în anul 1894, la 11/23 Septembrie, s'a căsătorit cu Lucia Cosma, fiica marelui român Partenie Cosma din Sibiu, o fiinţă înzestrată cu cele mai alese calităţi şi cu o vastă cultură europeană.

Dr. Aurel Cosma a funcţionat ca avocat stagiar în birourile de avocatură ale lui Pavel Rotariu şi Emanuil Ungureanu. Examenul de avocat, adică aşa numita cenzură, o trece la 15 Aprilie 1895, iar la 7 Maiu 1896 se înscrie în Baroul avocaţilor din Timişoara şi continuă să profeseze avocatura în acest oraş până la moartea sa.

Ca avocat în Timişoara, dr. Aurel Cosma desfăşoară o vastă activitate politică şi culturală pe terenul manifestărilor noastre naţionale. Scrie o mulţime de articole politice în gazetele româneşti de atunci. Tot el este colaboratorul pentru partea juridică la „Enciclopedia română", compusă de Dr. C. Diaconovich. In timpul acela fiind partidul naţional în pasivitate, deşi era chemat de către ţărănimea română din Banat să candideze la alegerile parlamentare în mai multe circumscripţii cu deplin: şanse de reuşită, Dr. Aurel Cosma a refuzat orice candidatură pe motivul ca să nu ştirbească disciplina de partid ce o impuneau interesele româneşti. Mai târziu, la 1904, când partidul naţional român a întrat pe terenul activităţii parlamentare, Dr. Cosma este candidatul partidului la Ocna-Sibiului, iar în anul următor la Făget şi la Ocna, dar din cauza unor manopere să. sfârşite cu ocazia alegerilor n'a putut obţine nici un mandat de parlamentar. El a fost şeful organizaţiei partidului naţional român din Timişoara şi a fost ani dearândul membru în comitetul central executiv al acestui partid.

Pe teren bisericesc a desvoltat o activitate laborioasă şi a fost neîntrerupt ales deputat sinodal al eparhiei Aradului.

In timpul războiului mondial face serviciul militar în armata austro-ungară cu rangul de căpitan, iar sfârşitul războiului îl găseşte comandant al lagărului de prizonieri din Timişoara. De aici începe o nouă epocă în viaţa drului Cosma. El a fost revo-

Poezia sa „*Un trandafir*" publicată într'unul din numerile trecute ale revistei noastre a fost reprodusă de revista „*Tinerețea*" ce apare la București.

Aurel Cosma junior

publică în fruntea revistei câteva fragmente de capitole dintr'un roman inedit pe care îl are scris de mai multă vreme.

Virgil Darzău

este un nume binecunoscut în literatura noastră modernă prin nuvelele pe cari le-a publicat în „Adevărul literar". La toamnă va scoate într'o editură din capitală un volum de nuvele dintre cari va face parte și nuvela inedită publicată în numărul de față. Dl Virgil Darzău, care este director în Ministerul de Interne, își consacră tot timpul său liber literaturii și studiilor de critică literară.

Pictorul Aurel Ciupe

unul dintre artiștii bănățeni de valoare a cărui reputație e bine conturată în plastica noastră. Este unul dintre primii pionieri ai promovării artelor plastice din Ardeal și Bănat, dela războiu încoace. Nu numai prin activitatea desfășurată ca artist, ci și prin munca depusă în calitate de profesor la Școala de Arte Frumoase din Cluj, iar de câțiva ani ca și conducătorul Școalei libere de pictură a orașului Târgu-Mureș.

Aurel Ciupe a făcut serioase studii în țară și străinătate și este unul dintre artiștii noștri, pe care am dori să-l vedem activând aci în Bănat, în cadrul instituției la care a mai muncit.

Reproducem în acest număr una din lucrările expuse în acest an la Salonul Oficial, unde a ob-

Aurel Ciupe — Portret

ținut un frumos succes. Într'unul din numerele viitoare ale revistei — Luceafărul — ne vom ocupa mai pe larg de opera pictorului Aurel Ciupe.

„Insemnările unui monografist"

Valoroasa carte a publicistului Gh. Atanasiu, va vedea lumina tiparului chiar în toamna acestui an, în editura „Fundația Culturală Regală „Principele Carol" București, în biblioteca Cartea Căminului Cultural. După „Adelina" și „Desmoșteniții" cartea aceasta aduce un vast material documentar, din frământările echipelor de monografiști, întreprinse cu atâta trudă— dealungul și dealatul țării.

„Însemnările unui monografist" va constitui un interesant punct de discuție pentru critica literară".

„Cursive"

se intitulează cartea pe care o va tipări d. C. Miu Lerca în toamnă. În acest mănunchi de gânduri poetul „BIBLICELOR" și cântărețul atâtor obiceiuri bănățene, ne va da o serie de frământări din acest colț de țară, scăpărări de gând bun pentru alte vremuri bune.

„Nu sunt ce pare a fi" *volumul de versuri al d-lui Ion Minulescu aduce cu sine un mănunchi de flori rare, pentru lumea cititorilor de versuri. Sunt frumuseți pe cari numai un Ion Minulescu, le-a putut creia, și unele dintre ele, publicul bănățean le-a savurat încă înainte de apariția volumului, cu ocazia șezătorilor literare dela Timișoara.*

Reproducem așa la întâmplare, din șireagul de perle al neîntrecutului simbolist român:

„În portul alb, în care-am ancorat
Nici un pilot, nu știe cine sunt
Nici câte vieți întregi, am navigat
Neîncetat,
Scuipat de ploi
Și pălmuit de vânt...
Dar cine-anume sunt cu adevărat,
Nu știu nici eu...
Nu știu decât că sunt un matelot
Și-atâta tot...
Și-acelaș matelot, voiu fi mereu !

Coperta

acestui număr este desemnată de d-l prof. Catul Bogdan și reprezintă turnul și poarta de intrare a cazărmii de artilerie, care după noul plan de sistematizare al municipiului Timișoara, va fi dărâmată ca în locul ei, pe vasta întindere din centrul orașului, să se ridice un cartier elegant.

Prezentul număr a apărut în ziua de 1 Iulie 1936 și este un număr dublu pentru lunile de vacanță.

„Luceafărul" se desface în toate librăriile și chioșcurile mai importante din țară prin „Oficiul de Librărie„ București sec. I. Str. Carol I. nr. 26 Telefon: 3 53.75.

LVCEAFĂRVL

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Aurel Cosma junior: Fragmente dintr'un roman inedit 325
C. Miu-Lerca: Copilăria mea (poezie) 333
Ştefan Gomboşiu: Sculptorul Romul Ladea. Privire asupra operei şi vieţii artistului 334
Ilariu Dobridor: Reverie (poezie) 340
Ion Totu: Fanteziile creaţiunei. Prin grotele din Postumia 341
Leontin Iliescu: Vâlsanul (poezie) 344
Gheorghe Cotoşman: Urme străvechi de românism şi ortodoxism în Banat. Bisericile din Beba-Veche 345
Dorian Grozdan: Cioplituri în lemn (Popas. Steaua mea. Drum prăbuşit), poezii . 351
Mia Cerna: Năzdrăvana (poveste) 352
Mia Marian: Dorinţă (poezie) 358
Şt. Vlădescu: Pagini cu însemnări neşterse... Amintiri din timpul celor zece ani de gazetărie profesată în Banat 359
Virgil Darzău: Păcatul (nuvelă) 372
Dr. A. E. Peteanu: Pe litoralul românesc al Mării Negre. Coasta de Argint. Impresii şi reflexii 376
Const. Rîuleţ: Strigătul estetului (poezie) 381

CRONICI:

Cinci ani dela moartea drului Aurel Cosma 382
Alex. Bistriţianu: Clasicii români comentaţi 383
Gh. Atanasiu: Cronica literară 384
Cronica revistelor 386
Note 386

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

ţare în omul politic, care avea de indeplinit un mare rol în desvoltarea României Moderne erau nedrepte.

De altfel, a doua zi am mărturisit-o în coloanele ziarului „*Cuvantul Banatului*" :

Omul politic înţelegător al vremurilor şi situaţiunilor, deprins să trăiască, viaţa agitată, cu multiple suprize neplăcute, nu-l interesează prea mult omagiul prietenilor şi ca atare în mai puţină masură atacurile nedrepte ale adversarilor, fiindcă metodele sunt întrebuinţate — deopotrivă *atunci când este vorba să loveşti fără cruţare în toţi acei destinaţi să contribue cu energia şi lumina minţiilor la înflorirea ţării.*

„*Dacă Aurel Cosma în decursul celor 30 de ani a stat în primele tranşee, în bătaia atacurilor, a florilor şi a triumfului pentru ideia de unitate a neamului, astăzi poate să fie pe deplin mulţumit, findică România pe care a visat-o puternică şi mărită, l-a împodobit ca pe un fiu vrednic al ei,* - **cu toate onorurile**".

Rândurile apărute în ziar, fără semnătura mea, au fost comentate până şi de „Viitorul", oficiosul partidului naţional liberal, astfel că a doua zi, prietenul m u, dl. dr. Pavel Obădeanu, deputat, m'a vizitat la redacţie, exprimându-şi mulţumirea că prin tactul său, s'a ajuns la nivelarea asperităţilor între doi oameni buni, cari dacă s'ar fi cunoscut, ar fi constituit una din cele mai rodnice colaborări, în interesul Statului nostru naţional.

Sunt dator să subliniez, că fruntaşul liberal, unul din întemeetorii organizaţiei politice din Timiş-Torontal, prieten întim cu Aurel Cosma, m'a făcut atent încă din primele zile când am început campania împotriva diferitelor personalităţi politice din Banat, că informaţiunile ce le am sunt eronate.

»Dl. Aurel Cosma, nu are nevoie de apărarea mea. El trebue aşezat de asupra tuturor patimelor şi a frământărilor noastre politice".

„Explicaţia e simplă, ţinea să mă lămurească dl dr. Pavel Obădeanu.

„Galoanele câştigate în partidul naţional liberal precum şi poziţia ce ocupă în angrenajul Statului şi mai ales prietenia acordată cu atâta inimă de Ionel, Vintilă Brătianu, I. G. Duca şi Dl Constantinescu se datoresc, numai admirabilului său caracter, precum şi statorniciei sentimentelor politice faţă de partidul liberal pe care îl serveşte cu fanatism.

„Aurel Cosma este unul din cei mai apreciaţi avocaţi. Corect în profesiunea sa. Om de înaltă cultură.

„Muncitor, priceput, sever cu el însăşi. Patriot şi adânc cunoscător al vieţei publice din Vechiul Regat şi dela noi.

„Purtător de cuvânt al nevoilor Românilor din Ardeal şi Banat, el a fost în două rânduri candidatul oficial al partidului naţional în alegerile generale.

„Contra candidaţii lui Aurel Cosma, au fost cei mai primejdioşi magnaţi unguri. Şi dacă el n'a fost ales deputat aceasta se datoreşte teroarei guvernanţilor dela Pesta.

„Biruinţa a fost însă a Românilor. Candidatul nostru a căzut numai cu 2 voturi faţă de cel al guvernului maghiar.

„Răsfoeşte colecţia ziarelor româneşti din timpul campaniei electorale şi vei vedea „sistemele" ce s'au întrebuinţat, ca Aurel Cosma să nu fie ales.

„Vei vedea cum însăşi, presa maghiară recunoaşte popularitatea doctorului Cosma, dragostea de care se bucură".

«Dovada acestor afirmaţiuni, o face înaltul ierarh, Sanctitatea Sa, Dr. Miron Cristea, Patriarchul României, care în anul 1912, în fruntea celor 30 de intelectuali, profesori, avocaţi, preoţi şi învăţători l-a întovărăşit în tot timpul campaniei electorale, susţinând pe dl. Dr. Aurel Cosma, candidatul oficial al partidului naţional, în alegerea ca deputat în parlamentul dela Budapesta.

„Răsfoiţi colecţia ziarelor româneşti de dincoace de munţi, din anul 1912 şi vă veţi convinge, cum au înţeles Românii săşi apere existenţa lor ca neam, prin conducătorii şi fruntaşii lor, cari în primul rând trebuiau. Să fie buni români, oameni de superioară cultură, populari şi cu mare suprafaţă.

Iată pentru ce Pop de Băseşti, preşedintele partidului naţional, a hotărît în comitetul centrul ţinut la Sibiu, ca în alegerile generale doctorul Aurel Cosma, să înfrunte pe candidatul ungurilor, care era însăşi ministrul în guvernul dela Budapesta.

Meritele dlui Dr. Aurel Cosma, au fost recunoscute de atunci, când nu era tocmai uşor să declari că eşti »*bun român*«,

cum văd acum pe unii bătându-se cu pumnii în piept de prestaţiunile uriaşe ce le-au dat pentru edificiul statului nostru întrepit.

Nu fac procesul nimănui. Numai datorită meri telor, Cosma, a fost ales în unanimitate preşedinte al organizaţiei partidului naţional al Românilor„ din judeţul Timiş-Torontal, iar după unire Românii bănăţeni, convinşi e Cosma, că partidul naţional nu mai are raţiunea de a mai exista în România mare, s'au înscris ca buni şi credincioşi aderenţi în partidul liberal, condus cu atâta mândrie de marele om de stat şi patriot române Ionel I. C. Brătianu.

„Ziua înfrăţirii cu partidul naţional-liberal este cea mai frumoasă zi din viaţa mea politică. Şi dacă unii din prietenii mei, îmi vor reproşa, că am părăsit rândurile vechilor luptători, voi răspunde că n'am putut rezista înaltelor comanda mente sufleteşti, cari poruncesc, să nu i-au poziţie duşmanoasă împotriva fraţilor cari au pornit războiul de înviere a neamului românesc. Dealfel acest gând curat răscolindu-mi întreaga mea fiinţă l-am împărtăşit şi dlui Iuliu Maniu, a încheiat declaraţia sa, dl. Dr. Aurel Cosma, când a fost proclamat preşedinte al organizaţiei naţional liberale din Banat.

Păcatul

— nuvelă —

de Virgil Darzău

Nori negrii învăluiau munţii Cărunţului de nu se mai vedeau.

Tunetele şi trăsnetele cutremurau şi brăzdau văzduhul, prin valurile de apă, ce căděau năprasnic asupra întregei firi, sguduind tăriile şi umplând golurile pădurilor, cu mugete de fiară sălbatecă.

Isvoarele umflate de apele rostogolite din vârfurile piscurilor, sfărămând şi luând înainte pietroaele desprinse din stânci, gemeau sub greutatea apăsărei torentului, ce gonea mânat de furiile furtunei.

Copacii trosneau şi se îndoiau sub povara vânturilor deslănţuite ca vedeniile, în plinul nopţei, la strălucirea săgeţelor de foc, iar ploaea curgea, ca din guri nevăzute, în cheaguri, sfărămând tinereţea vieţei primăvăratice şi rupând din rădăcină copacii, amestecându-le cu şuvoaele de apă, rostogolindu-le în prăpăstii, în sgomote surde. Jiviniile surprinse de prăpădul furtunei şi speriate de bubuiturile grozave ale tunetelor, îşi căutau adăposturi fugare. Vâjâitul vânturilor printre ramurile copacilor, mărea grozăvenia furtunei, care creştia, din ce în ce.

O lumină vie şi frântă, despicând infernul, se năpustea printre vârfurile stâncilor sfărâmând bătrâneţea trunchiurilor, rămase arse, purtând în depărtări răcnetul de fiară rănită a trăsnetului.

Andrei Negură şi cu Sandu Matei aciuaţi în dos de stâncă aşteptau prada dinspre Căiuţi.

Fâşia albicioasă a şoselei ce şerpuia în susul şi josul muntelui, nu se mai vedea.

Torentele ploaei, purtau-ca pe vreascuri-trunchiuri de copaci, svârlind lungimi de brazi deacurmezişul pe întinsul drumului.

— Greu măi Sandule! Eu chitesc că n'or hi plecat pe-o aşa bleştemată vreme nici Goian şi nici Turcaru. Ba dacă i-o hi prins în drum, or hi mânat în Rediu lui Tatar. Cin'ţi'nchipui tu, că şi-ar pune chielea la udeală chiar de dragul câşligului, zise Andrei, bătându-şi palmele de subţiori de frig şi jucând, în loc să se încălzească.

— Dacă ţii frică, n'ai de cât să ti duci. Eu rămân şi-i aştept chiar de o hi să dau ortu popii. Ehei! Măi Andrei! Tu nu ştii ce foc mă arde ici, zise Sandu arătând în dreptul inimei. Am iubit'o pe Ileană, cum să iubeşte odată în viaţă. Eram sărac şi mic

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

IOAN ISAC. CIOBANUL CU OILE (Surduc-Beiuș).

ANUL II. Nr. 9. SEPTEMBRIE 1936

Carmela

- nuvelă -

de Aurel Cosma junior

Vaporul ce făcea cursa între Napoli şi Capri îşi tăia în apele sorentine o cale de unde spumoase spre insula înflorită a Sirenelor. Din depărtare Capri avea înfăţişarea unei fortăreţe imense ce străjuia de veacuri la intrarea golfului napolitan. Siluetele elegante ale zidurilor stâncoase, cari se înălţau majestuos şi vertical deasupra mării, se conturau în forma unui sfinx marin aruncat în faţa Vesuviului din timpuri seculare ca să ascundă la umbra ruinelor cruţate de vreme atâtea amintiri glorioase. Străvechia cetate a cesarilor romani stătea neclintită şi tainică în mijlocul unei lumi noui care zadarnic se trudea să o reînvie la vieaţa de altădată. Cu moartea lui Tiberiu a apus şi epoca de splendoare a insulei. Sfinxul monumental nu mai vorbea despre trecut. Nu mai destăinuia nimic din timpurile lui August, care îşi făcuse din Capri reşedinţa sa de vară, şi nici despre cei zece ani petrecuţi aici de succesorul său, Tiberiu, care ridicase insula la rangul de capitală a întregului imperiu roman, adunând în jurul curţii sale o mulţime de ambasadori, demnitari, militari şi funcţionari.

Vaporul avansa uşor. Capri se desluşea tot mai mult şi îţi făcea impresia unei grădini plutitoare. Culmile colţuroase ale stâncilor, cari se desemnau frumos pe un fond de cer senin, adăposteau vegetaţii înverzite şi vile bătute de soare. Era o lume nouă, modernă, ce-şi trăia bucuriile vieţii într'un cuib împodobit de frumuseţile naturii.

— Ce frumos e Capri, — exclamă Tullio Fossano în extasul bucuriei că va putea să-şi petreacă vacanţele în insula pe care o cunoscuse în copilărie când venise cu părinţii săi pentru o cură de aer.

Tullio Fossano, descendentul unei vechi familii aristocratice din Piemont, era student la Universitatea din Torino. Surmenat de atâtea examene, veni să se odihnească la Capri.

— De mult aveam nostalgia acestei insule, — îl complectă contesa Felicia Fossano, care însoţia pe fiul ei abia ieşit din anii adolescenţei.

Marina Grande se desprindea tot mai clară din impreciziunea distanţei vizuale, iar casele de pescari, cu faţadele lor policrome şi cu rufele ce fluturau dealungul geamurilor, dădeau un colorit pitoresc portului. Lumea de pe bord se îngrămădea pe puntea din faţă, iar amatorii îşi puneau la punct aparatele lor fotografice.

Sus, în stânga, pe vârful muntelui Tiberiu, se zăreau vestigiile palatinului de odinioară, unde se refugiase împăratul să-şi trăiască bătrâneţea în desfrâu şi teroare. Ceva mai jos se vedea înspăimântătorul *Salto Tiberio*, cunoscut de popor sub numirea de „*Carneficina del Mostro*“, despre care Tacit şi Svetoniu au scris lucruri îngrozitoare. De acolo, dela o înălţime de trei sute de metri, dispunea Tiberiu să-i fie aruncaţi în prăpas-

tie adversarii şi favoritele disgraţiate, cari îşi găseau sfârşitul sub loviturile călăilor marinari ce aşteptau jos să desăvârşească ceeace nu îndeplinise uneori căderea.

Insula părea brodată împrejurul stâncilor cu grote şi cavităţi, cari aminteau locurile de plăcere şi orgie ale cesarului, unde pusese fetiţe îmbrăcate în nimfe să-i reprezinte obscenităţi mitologice.

Tânărul conte se plecă pe tangajul vaporului să privească pitorescul tablou ce se desfăşura înaintea ochilor. Pe platoul de sus al insulei se scăldau în soare de amiază casele comunei Capri, iar pe terasa funicularului se mişcau printre colonadele albe capetele curioşilor cari se înşirau d alungul balustradei să vadă intrarea vaporului în port. Jos, pe cheiul animat de forfoteala populaţiei indigene, stăteau la pândă comisionarii hotelurilor şi întreaga ceată de hamali. Un şuier de sirenă anunţa sosirea şi maşinile începeau să frământe sgomotos o mişcare semicirculară de ancorare.

— Să luăm funicularul, propuse Tullio Fossano, după ce coborâră pe uscat şi lăsară valizele în grija comisionarului dela Quisisana.

— Nu, dragul meu, e mai agreabil să urcăm cu trăsura, — hotărî contesa cu un aer sever, făcând un gest de dispreţ faţă de lumea atât de amestecată ce se îndrepta spre staţie.

Işi făcură drum printre călătorii dezorientaţi, trecând cu nepăsare pe lângă negustorii insistenţi cari ofereau coraluri şi scoici pe un preţ exagerat, ca pe urmă să le dea aproape gratis.

— La carrozza, signori.

— La barca, la barca per visitare la grotta azzurra.

Se luau la întrecere în strigăte birjarii şi barcagii capresi, cari nu voiau să scape cursa vaporului fără vreun client.

— Ce splendidă-i grota albastră, — suspină contesa cu sentimentalism ca pe vremea când îşi făcuse voiajul de nuntă la Capri. Apoi, după câteva momente de plăcute aduceri aminte, continuă :

— Când am fost ultima oară aici, erai prea mic. Acum te vei putea duce să o vezi că-i o minune.

Trăsura îi conduse printre un şir de hoteluri şi vile, cari se întindeau dealungul plajei. Un aer tonic risipea aburea la ce se degaja din mare, acel aer tonic şi stimulent care o vindecase miraculos pe Julia, fiica lui August şi infidela soţie de mai târziu a lui Tiberiu. Când ajunseră la prima cotitură, intrară printre grădini de pergola. Portocalii şi lămâii, cu crengile încărcate de fructe şi de flori, îmbrăcau covorul verde al pantei luxuriante de vegetaţii tropicale cu podoabe de petale albe şi cu poame galbene, ce sclipeau sub lucirile de raze solare ca nişte chilimbare. O panoramă indescriptibilă se desfăşura înaintea lor care îmbrăţişa tot golful. Jos, la adăpostul stâncilor ce susţineau platoul dinspre Anacapri, stăteau uitate de veacuri băile lui Tiberiu, împrejmuite de ruinele unor palate cari se întrecuseră în splendoare cu domiciliul imperial dela vila *Jovis*. Pe măsură ce trăsura se urca în serpentină, din profunzile orizontului se descopereau tot mai mult profilurile coastei napolitane stăpânită de forma conică a bătrânului vulcan ce fumega paşnic şi lent. In faţă, vasta insulă Ischia, reşedinţa graţiilor şi a muzelor, se contura în linii imprecise, nebuloase, poate posomorâtă din timpuri îndepărtate pentrucă împăratul August o cedase Republicei partenopeane numai ca să obţină în schimb încântătorul Capri, a cărui climă dulce şi vindecătoare avea efect atât de salutar asupra prea iubitei sale fiice. Dealungul drumului uşoare adieri de vânturi marine, ce aduceau pe aripele lor invizibile mireasma florilor multicolore, se filtrau timid prin fibrele de toropeală ce înţesau întreaga insulă. O femeie, cu mişcări şi cu o vioiciune ce sfida căldura verii, se urca pe scalinata de alături cu un ulcior de apă. Lumea trăia aici modestă, dar mulţumită. Păstra însă în suflet mândria trecutului. Pretutindeni, suprafaţa insulei era învestmântată de ruine romane, ce aminteau vremuri de glorie şi de prosperitate. Palate, vile, terme, temple, arcuri, apaducte şi grădini construite la ordinul cesarilor, dispărură după moartea lor sub loviturile târnăcopului pus în funcţiune de senatul roman care se temuse să nu fie mutată capitala imperiului la Capri. N'au mai rămas decât pietre

răsturnate din operile edilitare ale arhitectului Masgaba, pe care îl însărcinase August cu edificarea şi amenajarea insulei.

Trăsura se opri pe terasa funicularului de unde o vedere splendidă cuprindea într'un delir albastru marea şi cerul cari se contopeau imperceptibil pe bolta infinitelor luminozităţi. Din această piaţă, care era centrul de animaţie şi inima comunei Capri, o stradă strâmtă, inaccesibilă vechiculelor, cobora printre magazine şi vitrine cu etalajuri variate până la hotelul Quisisana.

— Imi place Capri, spuse Tullio Fossano cu satisfacţie, privind forfoteala oamenilor cari veniseră să-şi facă promenada de amiază prin faţa micilor terase de cafenele şi baruri ce încercuiau piaţa primăriei.

— Da, e frumos, însă nu în partea aceasta prea populară, — obiecţionă mama sa, care nu putea uita nici o clipă că e contesă, apoi continuă cu un ton sever:

— Ador insula aceasta, îmi place să mă plimb pe Tragara şi să stau ore întregi în faţa Faraglionilor sau să-mi adâncesc privirea în nemărginita oglindă a mării, dar nu pot suporta gălăgia oamenilor.

Şi totuşi, aici e vieaţa mai interesantă, — îndrăzni el să o contrazică pe contesa, mama sa, care nu admitea alte păreri.

Ajunseră la hotel tocmai la ora dejunului. Contesa îşi alese un apartament cu o vedere minunată spre Faraglionii ce stăteau drepţi ca nişte străjeri de stâncă în faţa insulei. Văzul mării de un albastru verzui şi privirea coastei înflorite dinspre sud o asigurară că va avea liniştea ce o căutau nervii ei încordaţi de rigorile vieţii mondene.

— Tullio, du-te singur la masă, — îl îndemnă contesa. Traversarea golfului m'a obosit puţin.

— Bine mamă, dar dumneata nu iei nimic?

— Voi cere să-mi servească în cameră.

— Tullio Fossano coborî, bucuros că putea termina mai iute cu masa.

* * *

După dejun ieşi în oraş şi se opri pe terasa primei cafenele să ia un expresso. Nemeri la faimoasa cafenea Morgano ce purta încă vechia firmă „Zum Kater Hiddigeigei". locul de întâlnire al artiştilor şi scriitorilor străini, cari veneau în pijama de vară să-şi petreacă la umbra terasei orele de căldură. Mediul caracteristic şi cosmopolit al cafenelei îl atrase.

Tânărul Fossano avea o mentalitate cu totul opusă prejudecăţilor mamei sale, care nu tolera nici o depăşire peste cadrul strict al separatismului impus de condiţiile rangului social. El n'avea, ca şi contesa Felicia, scrupulul sacrilejului ce l-ar aduce printr'o conduită mai liberală bunelor moravuri aristocratice păstrate şi respectate secole dearândul de strămoşii săi nobili. Tullio era fericit când putea ieşi să petreacă alături de poporul italian atât de vesel şi atât de natural în toate manifestările lui. In timpul studiilor a ştiut să se debaraseze de perceptele catechismului clasei sale, al căror rost nu-l mai înţelegea. Tânărul Fossano era conte numai cu titlul, căci în sufletul său n'avea decât sentimente egale pentru toată lumea. In gândul lui nu mai admitea principiul superiorităţii de clasă, ci numai ierarhia valorilor intelectuale sau morale.

Feţe bizare îşi îndreptară cercetător ochii asupra lui, ca asupra unui nou adept al Hiddigeigeiului. Avea o siluetă elegantă de bărbat înalt şi svelt, ce părea şi mai impunătoare în îmbrăcămintea sa de ultimă modă. Intreaga-i figură era atât de cuceritoare, încât priviri de admiraţie îl radiau de subt pleoapele vopsite ale femeilor cari împestriţeau cu pijamalele lor de variate modele, mesele cafenelei. El examina impasibil şi netulburat ambianţa interesantă a localului, în timp ce chelnerul îi servea cafeaua. După câteva rotiri, ochii î-se fixară asupra prăvăliei din faţă ce avea deasupra vitrinei o inscripţie spălăcită: „*Cipriano Bianchini, galleria d'arte moderna.*" Nu atât prăvălia de tablouri îi atrase atenţia, cât mai ales figura seducătoare a unei brune cu părul castaniu, care îşi făcu apariţia în uşa magazinului.

— Uite-o pe Carmela, — observă un domn dela masa de alături. De când pictează şi ea, tatăl ei nu ne mai vânde pânzele noastre.

— Dar lucrează foarte bine, n'avem dreptul să ne plângem, — răspunse un altul căutând să-i prindă privirea.

Carmela Bianchini dispăru aruncând un zâmbet artiştilor dela Hiddigeigei. Tullio rămase înmărmurit o clipă de farmecul acestei meridionale care avea în fiinţa ei ceva din expresia femeilor fatale. Apoi îşi călăuzi ochii cercetător în dosul vitrinei ca să descopere printre tablourile expuse figura ei de o rară frumuseţe. Din obscuritatea fondului nu putu însă deslusi decât lumina pătrunzătoare a ochilor ei mai lucitori decât cristalul negru. Ea văzându-se însă prinsă în intenţiunea ei de a-l fixa pe noul venit, pe care îl credea artist, se retrase în penumbra galeriei.

Carmela lăsase o profundă impresie asupra lui Tullio, care nu ştia ce să admire mai mult, ochii ei fulgerători, faţa ei bronzată de soare, părul ei cu bucle naturale sau silueta ei sculpturală.

Bătrânul Bianchini moştenise magazinul de tablouri dela tatăl său, care fusese pe vremuri în serviciul Academiei de belle-arte din Napoli şi care îl deschisese la îndemnul studenţilor şi pictorilor ce veneau să-şi petreacă vacanţele la Capri. Era cel mai vechi magazin, prin care trecuseră multe generaţii de artişti. In acest mediu a crescut Carmela şi aici s'a plămădit în sufletul ei setea de frumos. In mijlocul atâtor pânze a început să prindă gust pentru pictură. De mică îi plăcea să pătrundă şi să cunoască tainele tehnicei picturale. Era copila răsfăţată a tuturor artiştilor cari se perindau prin galeria tatălui ei. Toţi se ocupau de ea, fiecare îi arăta ceva, şi astfel când ajunse la Academia de belle-arte, profesorii aveau destule greutăţi să o convingă de necesitatea normelor academice şi să o abată dela calea unor maniere artistice pe cari şi le însuşise dela vizitatorii galeriei lor. Carmela terminase tocmai anul întâi al Academiei napolitane, dar disciplina pedagogică n'a reuşit să-i schimbe cu desăvârşire metoda de lucru. Concepţia ei impresionistă n'a putut fi alterată, ci numai îndrumată pe calea unor reguli impuse de tradiţia clasică. Cerul siniliu şi peisagiul plin de lumină al insulei, în care a crescut şi a învăţat să ţină penelul în mână, nu se pretau decât unor percepţiuni şi realizări coloristice de ordin impresionist. Arta ei era expresia frumuseţilor naturale ale insulei, iar talentul ei un interpret fidel al colţurilor pitoreşti ce acopereau întregul Capri.

După câteva momente Carmela ieşi cu o cutie de culori şi cu un scaun portabil. Avea o rochie albastră mai limpede decât apa mării. Paşii ei mărunţi se precipitau în adâncimea străzii ce cobora spre promenada care îmbrăţişa partea de sud a insulei. Când trecu prin faţa tânărului necunoscut, îi aruncă discret o privire ce încolţi pe buzele lui răspunsul unui zâmbet mulţumitor. Tullio aşteptă o clipă ca brusca lui plecare să nu stârnească atenţia celor din cafenea, apoi când silueta mlădioasă a Carmelei dispăru după o cotitură, se sculă pe neobservate şi se îndreptă în direcţia aceea. O ajunse în dreptul Camerelelor, cari serveau în epoca romană de localuri discrete pentru supraintendenţa plăcerilor anume instituită de Tiberiu. Zidurile vechilor Camerele, ce legau vila Castiglione de cea din Tragara, sprijineau terase pergolate, cari îşi intindeau florile şi crengile înverzite până la marginea drumului. Un parfum proaspăt şi pătrunzător inunda aerul din îmbelşugata floră ce îmbrăca toată suprafaţa Camerelelor. Carmela se opri o clipă să-şi treacă cutia în mâna cealaltă. Era ora când încandescenţa soarelui izgonea lumea de pe străzi. Tânărul conte se văzu îndatorat să-i dea ajutor şi cu un aer de vechie prietenie se aplecă să ia lucrurile din mânile ei.

— Signorina Carmela, las că le duc eu; mai ales în căldura aceasta are să fie prea obositor, — se grăbi Tullio să intre în vorbă.

— Sunt obişnuită, Domnule. Dar de unde îmi cunoşti numele?

— Dela cafenea. Iar la rândul meu, permiteţi-mi să mă prezint, sunt Tullio Fossano, student la Torino.

— Atunci suntem colegi.

— Şi dumneata?

— Da. Eu urmez literele şi belle-artele la Napoli.

— Minunat. Am să mă apuc şi eu de pictură.

— Nu-i tocmai uşor. Şi de ce să-ţi strici vacanţele?

— Lângă dumneata nu pot avea decât vacanţe frumoase, — îndrăzni el să avan-

seze o mărturisire. Apoi luându-i cutia şi scăunelul, îşi complectă gândul:

— Mi-ar face plăcere să te însoţesc.

— Are să te ardă soarele, — îl preveni ea cu glas sonor.

— Mă supun la orice, numai să pot sta cu dumneata, — declară Tullio fascinat de drăgălăşenia ei.

— E o confesie de curaj sau vrea să fie un compliment? — îl iscodi Carmela, obişnuită cu atâtea vorbe de curtoazie auzite dela clienţii tatălui ei.

— E poate mai mult, — şi privirea lui tulburată de emoţie se înnecă în adâncimea ochilor ei de o candidă limpiditate.

Străbătură aleia înflorită şi dela Certosella o apucară pe via Tragara, cea mai încântătoare promenadă a insulei, locul atâtor inspiraţii şi meditaţii poetice şi partea preferită a contesei Felicia. Pe fundamentul altor camerelle, unde îşi avuse reşedinţa Metreio, supraintendentul de plăceri al împăratului Tiberiu. se ridicau dealungul coastei sudice cele mai elegante şi somptuoase vile, împrejmuite de grădini cu flori şi vegetaţii atât de variate în culori şi parfumuri, încât pitorescul lor se întrecea cu mireasma divină ce umplea tot aerul. Era un adevărat paradis terestru. Zidurile gardurilor, acoperite cu iederă şi cu ierburi odorante, se reflectau în lumina soarelui cu efecte de smaralde lucitoare, iar diversitatea de nuanţe coloristice ale glicinelor cari se împleteau printre legăturile pergolelor, dădeau teraselor un aspect de unică şi neîntrecută podoabă.

— Nu doreşti să ne oprim puţin? — îi propuse Carmela, arătând spre o bancă încadrată în minunate ghirlande de trandafiri urcători.

— Cu plăcere, Signorina, mai ales că de aici vederea e încântătoare, — acceptă Tullio depunând lucrurile pe capătul băncii.

Printre şirul de cipreşi, de o superbă eleganţă, cari susţineau straturile grădinelor din jos, se întrezăreau casele caprese aşezate în amfiteatru. Deasupra, muntele Castiglione îşi păstra orgolios vestigiile veacurilor postiberiene, iar în adâncimea stâncilor abrupte *Marina Piccola* îşi difusa susurul valurilor ca un refren de melodii de Sirene. Atmosfera înflăcărată de razele solare era plăcut răscolită de uşoare curente marine cari storceau din abundenţa petalelor parfumuri de flori de mirt.

Carmela îşi lăsă să-i cadă genele negre peste pupilele şi mai întunecoase, ca prin cortina lor străvezie vederea să-i pară mai visătoare. Era priveliştea care o impresiona mai mult decât oricare alta. Era locul unde venea aproape zilnic, în orele de toropeală, când era sigură că lumea cealaltă nu-i disturba solitudinea.

— Esti cel dintâi om care renunţă la siesta sa, ca să înfrunte căldurile şi să mă urmeze. Intotdeauna preferam singurătatea, că puteam medita şi visa în voie liberă, — întrerupse Carmela tăcerea, deschizându-şi ochii mari spre Tullio, care nu se desmeticise încă din mirajul în care era atras de mirosul florilor şi de neîntrecuta panoramă.

— N'aşi vrea ca prezenţa mea să-ţi fie inoportună, — îi răspunse el politicos.

— Dacă era altul, poate nu-l îngăduiam să mă însoţească, — şi de pe buzele ei zâmbitoare se desprinse un surâs amabil.

Din acest zâmbet graţios se aprinse în sufletul lui o nouă lumină.

Sub puterea unui îndemn lăuntric rupse involuntar un trandafir roşu şi îl înfipse printre buclele ei, cari păreau şi mai frumoase sub petalele de rubin.

— Aşa, acum eşti într'adevăr o Carmelită. Şi ce bine îţi stă cu floarea în păr, — exclamă Tullio însufleţit de atâta admiraţie.

Surprinsă de gestul lui neaşteptat, cu o privire îngăduitoare îl dojeni binevoitor:

— Păcat de trandafirul acesta care mai putea împodobi Tragara.

— Dimpotrivă, mai bine se potriveşte în părul dumitale.

— Dar nu ştii. Domnule Fossano, că la Capri numai atunci îi dai unei fete o floare roşie, când îţi place de ea, — şi ochii ei scânteietori îl pătrunseră ardent.

Tulio simţi sub focul magic al privirii ei fascinante cum începea un nou sentiment să-şi ţese fibrele de încuibare în inima lui. Şi cu glas vibrant, ca melancolica sonoritate a unei viori prin care îşi confesează artistul toată clocotirea sufletului el smulse din tainica-i afecţiune o frântură de destăinuire:

— Poate tocmai de aceea ţi-am dat-o.

Obrajii Carmelei prinseră culoarea trandafirului, iar ochii ei tulburaţi se plecară. Glasul lui avea timbrul unei profunde sincerităţi şi în privirea lui era prea multă puritate. Nu putea să nu-i creadă cuvintelor sale. Era primul care îi inspira încredere prin ţinuta lui serioasă, prin expresiile sale cari nu trădau decât gânduri şi sentimente curate.

— Să mergem, — întrerupse ea firul clipelor de tăcere şi de meditaţii.

Printre frunzişurile aromate ale plantelor tropicale ce-şi imprimau umbra în mişcătoare dantele dealungul trotoarului, cerul îşi revărsa cu dărnicie luminele sale celeste. Liniştea era ritmic cadenţată de vocea eternă a mării care spăla armonic litoralul insulei şi de paşii celor doi tineri în sufletul cărora poezia naturii începea să cânte melodia unei simfonii sentimentale.

Carmela privea peisagiul cu alţi ochi, mai visători decât altădată. Tragara îi părea mai frumoasă, iar culmile Faraglionilor ca o revelaţie divină. De câte ori a trecut pe aici şi de câte ori a pictat colţurile acestea, niciodată însă nu le văzuse în culori atât de impresionante.

— Să coborim la Faraglioni, dacă nu-i prea obositor pentru dumneata, — exaltă ea în dorinţa de a creia ceva nou din tabloul acestor stânci pe cari le-a redat deja în nenumărate chipuri şi nuanţe.

— Sunt prea recunoscător, că pot petrece ore de adevărată fericire lângă Carmela, — şi privirile lor se îmbrăţişară într'o lungă unire.

Tullio îşi trecu toate lucrurile într'o mână şi cu cealaltă îi ajută Carmelei să coboare treptele spre Punta Tragara. Ea, sburdalnică, se deslănţui într'o fugă vertiginoasă, ca pe vremea copilăriei, când venea fericită să se joace în locurile, în cari tot aşa se jucase odinioară Iulia, fiica lui August.

Undele sărutau insaţiabil toată *Punta Tragara*, portul primitiv al Romanilor, unde soldaţii devotaţi ai cesarului stătuseră ani dearândul strajă neclintită cu bărcile gata să-l ducă pe Tiberiu dacă interesele imperiului l-ar fi reclamat. *Apragopolisul* lui August stătea solitar să păzească secretul pe care în zadar îl căutau să-l cunoască istoriografii împăratului pentru a-i desvălui vieaţa de plăceri pe care o dusese în acest *refugium pecatorum*, sus pe *Monacone*. Iar mai încolo, stâncile atât de dragi Iuliei, nu mai păstrau decât amintirea locului pe care împărăteasa ordonase edificarea palatului ei, despre care arheologii afirmau cu fusese somptuos şi construit din marmoră scumpă.

Carmela şi Tullio coborîră cu paşi sprinteni până la malul mării. Cei trei Faraglioni se ivîră în faţa lor ca nişte citadele impozante şi nebiruite de milenarele convulsiuni submarine. Nebiruite nici de forţa oamenilor cari nu îndrăsneau să se lupte cu inaccesibilitatea zidurilor abrupte sau poate cu duhurile necurate cari fuseseră vrăjite acolo pentru ocrotirea unor comori ascunse de Tiberiu printre crăpăturile stâncilor.

— I-am pictat în atâtea rân uri, dar niciodată nu i-am văzut sub o lumină aşa de frumoasă. Am să-i schiţez acum în deplina lor splendoare, — se hotărî Carmela oprindu-se în dreptul Faraglionilor.

— Intr'adevăr Sunt o minune. A avut mama dreptate, — stătu el înmărmurit de atâtea reflexii luminoase sub bătaia cărora trinitatea stâncoasă apărea de o frumuseţe inimaginabilă.

— Ai venit cu mama dumitale la Capri? se interesă ea involuntar.

— Da, am sosit azi la amiazi, iar pe mama am lăsat-o să se odihnească la hotel, — răspunse Tullio.

— Unde aţi tras ?

— La Quisisana.

Ah! La cel mai bun hotel! — se gândi ea în sine, sufocându-şi mirarea într'un surâs vesel ce înflori pe buzele ei carmine.

— Ce are să zică mama dumitale, dacă vei întârzia din cauza mea? — îl întrebă ea apoi cu un aer şăgalnic.

— Nimic rău. O să-i pară bine că prima descoperire ce am făcut-o în Capri a fost aleia ei favorită, Tragara, îşi găsi Tullio justificarea.

— Altceva n'ai mai descoperit ?

— Ba da. Pe frumoasa Carmela, şi obrajii ei se îmbujorară de bucurie că primi

răspunsul la care se aşteptase.

— Ca să nu uiţi momentul acesta, Carmela îţi dă drept amintire un trandafir roşu, — şi scoţându şi floarea din păr, i-o trecu prin butoniera hainei.

Tullio, emoţionat de gestul ei în care vedea un ecou al sentimentelor ce începuseră să-i încălzească sufletul, îi luă mâna în palme şi o lipi de pieptul său.

— Îţi mulţumesc, dar dumneata mi-ai spus adineaori că floare roşie nu se dă decât unei persoane care îţi place, — îi spuse el cu glas şovăind.

— Poate tocmai de aceea ţi-am dat-o, mărturisi ea timid, sădind în gândul lui Tullio îndemnul spre o fierbinte sărutare pe mâna ei încleştată cu atâta pasiune.

Faraglionii exaltau radioşi de bucuria participării la făurirea fericirii armonioase a unor suflete curate. Parfumuri de rosmarin se abătură deasupra grădinilor de clematide şi de leandri. Ramuri de pini se închinară sub adierile vivifiante ce moderau excesele temperaturii şi purificau ambianţa. Iar cerul găsi în vibraţia celor două inimi o inepuisabilă sursă de lumină pentru sclipitoarea lui seninătate. Spumele candide ce dansau deasupra valurilor neastâmpărate parcă înţelegeau candoarea simţemintelor de cari zeii insulei torceau firul unei iubiri noui.

In tabloul pe care îl picta Carmela nu erau numai luminozităţi coloristice, ci oglindirea întregii ei stări sufleteşti. Din minunata viziune a Faraglionilor puterea talentului ei şi căldura sincerităţii sentimentelor ei creară o neîntrecută operă de artă.

Carmela se întoarse acasă cu cel mai frumos peisagiu pe care l-a pictat vreodată.

* * *

Când Tullio Fossano reveni la hotel, contesa încă nu era sculată.

El ieşi pe terasă şi îşi roti privirea peste grădini până în profunzimea de safir a apelor tireniene, purtându-şi gândul visător pe undele infinitelor perspective marine.

In liniştea atmosferică ce învăluia toată versanta meridională a insulei, se auziau din depărtări imensurabile, poate din ascunzătoarea sirenelor, unde acostase Ulixes în drumul său spre Scilla, nişte melodii duioase ce atinseră şi mai pătrunzător sensibilitatea sufletească a tânărului conte. Parcă erau cântecele graţioaselor sirene Leucosia, Ligea şi Partenope, reînviate din odiseia lui Homer. Un suflu înviorător, cu parfumuri de petale proaspete, destăinui însă prin refrenurile corale ce le înălţa în aer, că melodiile veneau dela un grup de fete vesele cari îşi muzicalizau umbletul prin acorduri de cântece.

In aşteptarea mamei sale, Tullio stătea plecat pe balustrada balconului şi contempla sugestivele privelişti cari îi cercuiau întinderea vizuală.

Soarele se ascunse dincolo de Monte Solaro, iar toropeala zilei se risipi sub valurile de răcoare ce se lăsau deasupra părţii umbrite. Coloritul caselor albe începea să varieze în diverse nuanţări opale ce tremurau anemic sub sbuciumul luminelor de înserare, iar verdeaţa ce acoperea suprafaţa pantei cultivate se resemna în tonuri nebuloase de întristarea pe care i-o cauzase apusul razelor solare. Cornicele arcurilor rotunde ale Certosei îşi pierdură luciul. Mânăstirea miedevală, ce fusese ridicată de ultimul conte de Capri pe locul uneia dintre cele 12 vile ale lui Tiberiu, îşi voala pereţii în liniştea mistică pe care numai cântecele de sirene o străbăteau. Certosa, abandonată de toţi cari îi scriseseră pagini interesante în istoria Insulei închidea taini printre zidurile ei sumbre amintirea dureroasă a invaziunilor corsarului Barbarossa şi a suferinţelor îndurate de călugări.

Ochii lui Tullio se pierdură în noianul gândurilor cari ajutară sfârşitului de zi să tragă un văl de lumini diafane asupra peisagiului ce îl înconjura.

Contesa Felicia ieşi la ora când florile începură să se trezească din adormirea în care se legănaseră sub presiunea căldurii. Insoţită de fiul ei, făcu o plimbare pe Tragara.

Lucoarea serii încă nu şi întinse fâşiile arginţii, iar lumina zilei îşi trăia ultimele scăpărări, ca după o oră, obosită de zadarnicele eforturi, să se prăbuşească în prăpăstiile orizontului marin. Zări de ametist începură să învestmânteze contururile copacilor, iar florile îşi desfăcură pleoapele mătăsoase ca să absoarbă din fecunditatea climei tonicele aerului. Preludiul amurgului simfoniza naşterea stelelor pe coardele fâşiilor crepusculare ce cuprindeau straturile celeste cu îmbrăţişări purpurii. Sub reflexele porfire Capri părea

mai încântător. Vânturile blânde, ce se strecurau prin răcoarea frunzişurilor, storceau din seva florilor miresme ameţitoare.

— Ce sublimă vedere şi ce parfumuri, — respiră adânc contesa, fericită că se găsea iarăşi pe aleia Tragara. Imi pare bine că ţi-a plăcut atât de mult promenada aceasta, dar păcat că ai făcut-o pe căldură şi n'ai aşteptat până acum când totul pare mai frumos, — continuă contesa, căreia Tullio îi povestise deja de plimbarea la Faraglioni, fără să amintească însă de Carmela.

Când sosiră la terasa ce domina Punta Tragara, se aşezară pe o bancă şi măsurară cu priviri vagi fuga valurilor cari se întreceau fără să se ajungă. Clipele de tăcere fură deodată întrerupte de contesa Fossano:

— Nu-i de mirare că împăraţii romani şi-au ales locul acesta pentru reşedinţă. Natura, soarele şi aerul le puteau procura frumoase zile de odihnă. Poporul de aici le păstrează însă o amintire urâtă din cauza defrâului şi cruzimilor la cari se dădeau.

— Destul de rău, — interveni Tullio, care citise înainte de venirea sa o mulţime de cărţi despre Capri. In toate scrierile nu se pomeneşte decât de libidinele impudicului Tiberiu şi de actele sale barbare. Toţi îl condamnă, deoarece Svetoniu şi Tacit istoriseau că ducea o vieaţă imorală şi că era crud în persecuţii şi răzbunare.

— Nu sunt poate lucruri adevărate? — îl întrerupse contesa cu un aer de indignare, ca să fie în nota spiritului de revoltă tradiţională.

— Ba, da. Nu trebuie judecat însă după aparenţele unui trai care poate îşi are explicaţia sa. Nu uita, dragă mamă, cauza care l-a făcut pe Tiberiu să se retragă la Capri şi mai ales starea sa sufletească.

— Ce cauză? A venit să-şi petreacă mai liber, departe de văzul poporului şi a opiniei publice.

— Mai exact, a venit să caute consolare pentru durerea sa sufletească, — îndrăzni să continue Tullio, cu competinţa studentului care terminase dreptul şi istoria. Era abătut de otrăvirea fiului său Druso, pe care îl avuse din prima căsătorie cu Agripina, şi era poate şi mai deprimat din cauza infidelităţii soţiei sale Iulia. Intrigăriile şi ambiţiile mamei sale Livia îl indispuneau. Dupăce August se căsători cu Livia, gândul ei fără scrupule nu mai urmărea decât succesiunea tronului pe seama lui Tiberiu, ca să-şi asigure astfel puterea de influinţă şi după moartea soţului ei. L a convins pe fiul ei să se despartă de Agripina, pe care o iubise atât de mult, numai ca să-l poată însura cu fata lui August. Vieaţa lui Tiberiu era plină de necazuri şi decepţii, cari îl îmbolnăviră şi îl făcură neurastenic. Avea nevoie de odihnă. Şi atunci îşi aduse aminte de aceste locuri frumoase descoperite de August, hotărîndu-se să se retragă la Capri ca să-şi uite durerile.

— Şi totuşi, populaţia indigenă vorbeşte cu dispreţ despre „Timberio", observă — contesa Felicia.

— E posibil, fiindcă nu s'au scris despre cei zece ani petrecuţi de Tiberiu la Capri decât lucruri rele. Ce vină avea bătrânul împărat că numai divertismentele sensuale puteau să-i risipească funestele sale gânduri? De ce să-l acuzăm pentru cruziunile sale? Că l-a condamnat pe Sempronio Gracco, pe unul din numeroşii amanţi ai soţiei sale, sau că din cauza infidelităţii ei i-a suprimat pensiunea alimentară a Iuliei, lăsându-o să moară de foame? Sau poate că a ordonat executarea ministrului său Seianus după ce aflase că el era autorul moral al otrăvirii fiului său Druso? Dar care tată n'ar fi făcut la fel? Ce sunt cruziunile lui Tiberiu pe lângă masacrul din nopţile lui San Bartolomeu sau pe lângă ororurile săvârşite de Eduard al VIII-lea care îşi decapită propria soţie? Astăzi curţile cu juraţi îi achită pe soţii înşelaţi cari în supărarea lor comit acte criminale împotriva adulterinilor. Poate lumea de astăzi l-ar fi înţeles mai bine pe Tiberiu.

— Să lăsăm istoria, văd că eşti tare în argumente. Mai bine să savurăm prodigioasa perspectivă şi să respirăm parfumul aerului atât de ozonificat, — puse capăt contesa Felicia discuţiilor în cari fiul ei părea să fie mai bine pregătit decât ea.

Pe suprafaţa uniformă a mării începeau să scapere luminile alternative ale unor semafore. Iar sfântul Constanzo, patronal comunei Capri, îşi aprindea tocmai candelele stelare de pe bolta atmosferică ce acoperea insula. Tremurări de unde violete înfăşurau grădinile în tămâieri de seară.

— Într'adevăr, ce privelişti încântătoare, — confirmă Tullio.

Melodioase sunete de clopote se împrăştiară din turnul catedralei San Stefano, ca nişte glasuri angelice. Contesa Felicia se ridică şi aruncând o privire circulară asupra orizontului ce se pierdea în obscuritatea tot mai deasă, îşi fixă ochii asupra Faraglionilor cu o vădită melancolie:

— Imi pare rău să-i las, dar n'aşi vrea să ne apuce seara.

— Bine mamă, să ne întoarcem.

Drumul înapoierii era feeric. Din nebulozitatea fondului ce cuprindea poalele muntelui Castiglione răsăreau lumini de becuri electrice. Nimbul purpuriu dispăruse deja de pe profilul muntelui Solaro, iar luna începu să-şi risipească neastâmpăratele sale reflexii argintii. Scânteieri de marcasite indicau colierele de lampioane ce se legănau printre palmierii dela Quisisana.

Când sosiră la hotel era deja seară.

* * *

A doua zi dimineaţa contesa îşi făcea baia de soare pe terasa balconului iar Tullio ieşi să se plimbe.

Soarele începuse deja să încălzească apele insulare, iar puterea lui de insolaţie era în plină ascendenţă. Tânărul Fossano îşi îndreptă paşii spre piaţa din centru. Când ajunse în faţa prăvăliei de tablouri, o zări pe Carmela în dosul unui chevalet cu paleta în mână retuşând proaspătul peisagiu al Faraglionilor. Era singură, preocupată de lucrările ei. Tullio intră să o salute:

— Buon giorno, signorina Carmela.

Ea îşi ridică privirea şi cu un surâs, ce lumină toată atmosfera de posomoreală a galeriei, îi răspunse amical:

— Ah, bună ziua. Nu mă aşteptam la această vizită matinală.

— Ieşisem să mă plimb şi văzând că eşti singură, îndrăznii să întru, — se justifică el cu un aer de sfială.

— Iţi mulţumesc, eşti foarte gentil. Dar spune-mi ce program ai? Unde vrei să mergi?

— Nici eu nu ştiu. Nu cunosc încă insula.

— Ştii ce? Vino cu mine la Piccola Marina, dacă-ţi face plăcere, — îi propuse Carmela.

— Incă ce plăcere, — se grăbi Tullio să-şi manifeste bucuria.

— Atunci aşteaptă-mă să termin lucrarea, căci n'aşi vrea să se usuce culoarea, — îl rugă ea fixând ultimele tonuri de efecte cromatice pe tabloul ce-l pictase aseară. Tocmai bine se va întoarce şi tata peste vreo zece minute, ca să nu rămână galeria singură, — complectă ea muiându-şi penelul în petele de culori ce se înşiruiau în formă de curcubeu dealungul paletei.

El se apropiă de ea şi o contemplă admirativ. Carmela avea mult farmec, iar fineţea expresiilor ei era cuceritoare. In sufletul lui Tullio se îngrămădeau atâtea simţiri noui, încât din multitudinea lor nu putea înţelege care era sentimentul ce-l lega de această fiinţă, pe care abia o cunoscuse.

După câteva momente de tăcere, în cari numai inimile lor se consultau în tainice vibraţii, Tullio îi spuse:

— Peisagiul acesta am să-l cumpăr ca să-mi amintească întotdeauna frumoasele clipe pe cari le-am petrecut eri la Faraglioni.

— Nu e de vânzare, — se grăbi Carmela să-i răspundă.

— De ce?

— Pentru aceleaşi motive pentru cari vrei dumneata să-l păstrezi.

— Adevărat?! — exclamă el, căutând să pătrundă din privirea ei mărturisirea unor sentimente pe cari le bănuia că vor creia un legământ sufletesc între ei.

— Da, Tullio, — şi privirile lor se îmbrăţişară într'o lungă comuniune. A fost o după amiază frumoasă. Priveşte-i aceşti Faraglioni de eri şi pe ceilalţi din galerie pe cari i-am pictat înainte de a te cunoaşte. Nu găseşti o deosebire între ei?

— O mare deosebire.

— Vezi, de eri mă simt cu totul alta. Culorile pe cari le aştern pe pânză parcă sunt simţiri smulse din sufletul meu. Sunt o fiinţă nouă, schimbată.

— Şi eu, Carmela, — îi declară el şoptitor. Nu mă mai recunosc de când te-am văzut. N'am închis ochii toată noaptea, căci imaginea dumitale veghea asupra visurilor mele.

— Erau frumoase?

— Incântătoare.

Ea depuse paleta şi se propti un minut cu o caldă strângere de mână de braţul lui Tullio.

— Şi ale mele erau splendide — îi confesă ea, scăldându-şi privirea în oglindirile ochilor lui ardenţi. Carmela se strecură apoi subit prin uşa din dosul chevaletului, iar el rămase gânditor în faţa tabloului.

Bătrânul Bianchini întârzia să se întoarcă. Glasul Carmelei, ce străbătea prin surdina uşei, îl deşteptă pe Tullio din meditaţiile sale sentimentale:

— Văd că tata nu mai vine. Dacă vrei, aşteaptă-mă în piaţă.

— Bine, mă duc să-mi iau ziarele, — se desmetici el şi pornind spre ieşire îi strigă cu glas tare:

— Te aştept pe terasa funicularului.

După o jumătate de oră cei doi tineri coborau drumul spre Piccola Marina, unde se adunau la plajă toţi străinii doritori să se îmbăieze în apele cari purtau încă în valurile lor susurul melodios al cântecelor de sirene.

In lumina dimineţii peisagiile aride, acoperite de pini şi de cipreşi, păreau şi mai pitoreşti. Insula floralâ era ca o fortăreaţă flotantă, dar inviolabilele stânci ce o înconjurau nu mai serveau decât pentru suportul minunatelor grădini de portocali şi măslini.

In spatele peretelui stâncos, ce sprijinea castelul, apăreau deja perspectivele Tragarei, dominate de muntele Tuoro.

Toată calea păstra încă învelişul mirositor al atmosferei parfumate de mulţimea florilor ce îşi dădeau duhul de mireasmă sub impulsiunea soarelui.

Jos, în mijlocul dansului spumos de valuri impetuoase, sgomotul fetelor ieşite la plajă evocau eforturile sonore ale sirenelor cari zadarnic se trudiseră să înfrângă insensibilitatea lui Ulise. Milenarul *Scoglio delle Sirene* îşi profila colţurile pietroase cari ascundeau urmele mitologice ale fetelor lui Melpomene, transformate din ura zeiţei Ceres în sirene fiindcă musa tragediei nu alergase în ajutorul ei când Pluton îi răpise fiica.

Limpiditatea marină avea oglindiri lucioase cari se reflectau intermitent sub evantaiul frunzelor de palmieri ce încadrau privelişlea. Briza mării înveseli feţele celor doi tineri încălziţi de coborîrea pantei.

După câteva momente Carmela şi Tullio erau deja în apă şi se lăsau legănaţi deasupra undelor ce năvăleau spre ascunzătoarea unde sirenele, îndurerate de nepăsarea lui Ulise, imploraseră Graţiile să le dea puteri mai atractive decât melodiile şi cântatul.

Corpul Carmelei părea şi mai frumos sub transparenţa cristalină a valurilor. Iar când ieşi să se bronzeze la focul soarelui, sânii ei se rotunjeau voluptuos subt costumul de baie ce se lipea umed de trupul ei. Tullio simţi că-l străbătea fiori mai fierbinţi decât săgeţile solare.

— Hai, să ieşim în larg, — îl înviorâ Carmela arătând spre barca bătrânului Gamboni, care, văzând gestul ei, se şi grăbi să-şi ofere serviciile.

— Nu, dumneata stai aici, las'că vâslesc eu, — îi replică ea barcagiului, apoi cu o mişcare graţioasă se ridică în picioare şi prinzându-l pe Tullio de mână îi spuse cu un aer de mândrie:

— Vino, să te conduc dealungul coastei. N'avea nici o grijă, marea e liniştită, iar eu sunt mai stăpână pe barcă decât bătrânul. Mă cunoaşte, de aceea ne lasă singuri.

— Imi face chiar plăcere, — se bucură Tullio.

Sub loviturile ritmice ale vâslelor barca se îndepărta de ţărm şi plutea pe lângă adâncimile parapetului zimţat al muntelui Solaro spre Punta di Mulo.

Carmela era şi mai seducătoare în postura de marinară, cu părul sburlit de bătaia vântului şi cu trupul mlădios de repetatele mişcări.

Imensitatea albastră în care se pierdeau într'o romantică singurătate, ocrotiți doar de altitudinele stâncilor insulare, sentimentele lor începeau să se lumineze mai limpede decât sclipirile mării. Tullio își dădea seama că era inamorat de Carmela.

— N'ai obosit încă? — o întrebă el încununându-o cu privirea-i pătrunzătoare.

— Nu. Aşi mai putea să te conduc până la Grotta verde, — îşi afirmă ea curajul.

— Mai bine să ne oprim puțin în largul mării, — o rugă el cu ochi visători.

— Ai dreptate, — se învoi ea lăsând vâslele în voia apelor şi coborînd în fundul bărcii alături de Tullio.

Carmela se întinse gânditor şi cu privirea vagă, aruncată spre nemărginitele sfere cereşti, îşi căuta surse de meditații pentru dragostea ce se zămislea în sufletul ei. Simțimintele lor se uneau tainic ca şi ceriul care se lega de orizontul mării printr'un sărut albastru. Inimile lor băteau mai repede decât svâcniturile undelor ce se izbeau de barcă, iar cugetele lor făureau planuri de fericire. Simțeau că se iubesc.

Tullio îşi pleca privirea asupra ochilor ei, ca un acompaniament ce idealiza refrenul simfoniei sale sufleteşti:

— Te ador, dragă Carmela.

— Şi eu, — se strecură ca prin surdină glasul mărturisirii ei.

Tullio culese de pe buzele ei tremurânde sărutul unei iubiri mai curate şi mai profunde decât marea.

* * *

Işi dăduseră întâlnire ca să facă o plimbare la Anacapri.

Era pela patru după amiază când Tullio şi Carmela porniră să urce masivul ce forma cuib de stâncă oraşului alb cu miasmă de paradis. Până la ieşirea din Capri nu vorbiseră nici un cuvânt. Ea părea îngândurată, iar el măsura în mersul vizual tot povârnişul înverzit ce cădea din creasta muntelui Cappello spre Marina grande.

— Nu-i aceea catedrala San Costanzo? — întrebă deodată Tullio, arătând spre vechia biserică din vale care, după o pioasă tradiție, păstrase veacuri dearândul corpul sfântului înainte de transportarea lui la mânăstirea benedictină din Montecassino.

— Exact, domnule conte, — răspunse ea lapidar.

— De unde ştii că sunt conte?

— Te-ai prezentat ca un simplu student şi eu te-am crezut, m'ai făcut să te iubesc şi eu am avut încredere în sentimentele tale — îi reproşă Carmela.

— Dar eu nu țiu la titlul meu de conte, nici odată n'am făcut paradă de el, — se apără el trecându-şi mâna deasupra umerilor ei.

Culurile pietroase şi învinețite erau încinse de soarele torid, care se pregătea să se ascundă în dosul platoului superior, pus sub protecția sfântului Antoniu, patronul lui Anacapri. Castelul lui Barbarossa îşi înalța ruinile pe cari numai duhurile necurate le mai apropiau.

Tullio nu mai era atent la drumul ce-l parcurgeau. Il impresionase sensibilitatea Carmelei, care era mai ispititoare ca oricând. Obrajii ei îmbujorați se armonizau cu roşul natural al buzelor ei.

— Şi de unde ştii că sunt conte? — continuă Tullio după o scurtă tăcere.

— Mi a spus tata, că în absența mea a fost în galeria noastră contesa Fossano, care oferindu-i un preț dublu, i-a cumpărat tabloul Faraglionilor.

— Când l-a luat mama tabloul, că mie nu mi-a spus încă nimic?

— Nu ştiu. Probabil cât am fost la plajă. Imi pare însă rău că nu-l mai am, — spuse Carmela cu glas de supărare.

— Mie îmi pare bine că voiu avea mereu înaintea mea mărturia dragostei noastre. Am să-l aşez în biroul meu, — se bucură Tullio luând mâna Carmelei să o sărute.

— Poate mărturia unei aventuri, — zise ea cu amărăciune. In curând vei pleca şi vei uita că la Capri ai nenorocit o inimă, în care numai dragostea pentru tine a găsit loc.

— Te iubesc, Carmela, şi te voiu iubi întotdeauna, — îi spuse el luându-o în brațe.

Strada era deşertă. Numai profundele lor respirații animau atmosfera îmbibată de odorurile atâtor plante şi flori. Soarele îşi lărgea ultimele gene de lumină făcând nimb

BIBLIOTECA CENTRALA „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

de binecuvântare în jurul capetelor lor. Insula, în care toate durerile se alinau şi toate sufletele se nobilau, genera din fecundul ei parfum substratul sublim al iubirii lor ce se lega tot mai mult.

— Mi-e teamă, că fericirea mea se va sfârşi în curând, — îngână Carmela plecându-şi fruntea pe umărul lui.

— Eşti a mea şi numai pe tine te voiu iubi, — o asigură el sufocându-şi cuvintele într'un sărut.

Adieri uşoare cu mirosuri de mirt planau în jurul lor purtând în aer discrete fredonări de imnuri divine.

* * *

In aceeaşi seară când contesa îl văzu pe Tullio cu gândul pierdut şi cu faţa schimbată, îl întrebă :

— Ce ai, dragul meu?

El stătea amuţit, n'avea îndrăzneala să mărturisească.

— Unde-i tabloul cu Faraglionii? — erau singurele cuvinte ce le putu rosti.

— De unde ştii că am luat un tablou? — îl interogă mama sa.

— Mi-a spus Carmela, am stat cu ea când l-a pictat, — se trădă involuntar Tullio, care, la stăruinţa contesei, îşi confesă toată iubirea lui.

Contesa Lucia se agită de necaz şi dojenindu-l pe fiul ei, care nesocotise cu atâta uşurinţă demnitatea familiei, hotărî sentenţios :

— N'ai s'o mai vezi pe fata lui Bianchini.

— Sunt nenorocit, mamă, o iubesc prea mult, — căută el să dobândească indulgenţa contesei.

— Are să-ţi treacă. Ai să o uiţi, — replică ea energic.

— Nu pot, o iau de soţie, i-am promis.

Supărarea contesei Fossano ajunse la culme. Işi descărcă din trufia ei aristocratică toată clocotirea urei ce o avea faţă de lumea de rând :

— Nici odată nu voiu admite ca un Fossano să se căsătorească cu o fată din popor. Iar despre pictoriţa aceea să nu mai vorbim. La timpul său voiu avea destule fete nobile pentru tine.

Sdrobit sufleteşte, Tullio stătea sub povara gândurilor sale, fiind mereu urmărit de viziunea Carmelei. Nici nu observă când plecă contesa, care se duse direct la bătrânul Bianchini să-i vorbească.

Carmela era în locuinţa dela etaj, iar în galerie nu-l găsi decât pe tatăl ei. După ce îi istorisi cu un ton de revoltă proiectele copiilor lor, trase grava concluzie :

— Iţi dai seama că un conte nu poate să ia în căsătorie pe fata dumitale. Eu mă voiu opune. De altfel băiatul meu iubeşte la Torino o fată de aristocrat cu care se va logodi la întoarcere.

Ultimele cuvinte ajunseră până la urechile Carmelei, care auzind vociferări în prăvălie, coborî să vadă ce se petrece. Contesa Fossano era deja plecată, iar bătrânul Bianchini se aşează într'un scaun, uluit de cele ce îi spusese mama lui Tullio.

Din sufletul Carmelei ţâşni un sentiment de mândrie. Uită brusc tot ce simţise în inima ei şi n'avea decât dorinţa de a-şi arăta superioritatea faţă de tânărul conte care, în gândul ei, urmărea numai o aventură. Se hotărî momentan să rupă cu Tullio şi să plece în alte părţi, ca să şteargă din inima ei orice amintire. Tocmai primise dela mânăstirea din Montecassino o scrisoare prin care era învitată de urgenţă să restaureze pictura unei capele de acolo.

— Cu vaporul de dimineaţă plec la Napoli şi pe urmă la Montecassino, unde voiu sta toată vara, — îi zise Carmela tatălui ei. Dar n'ai să spui nimănui unde sunt, mai ales domnului conte. Le voiu arăta eu că aristocraţia artei mele e mai superioară decât toate titlurile lor.

A doua zi când insula îşi deschidea caleidoscopul zorelelor multicolore şi când florile matinale se trezeau la o vieaţă nouă, sirena vaporului anunţa bătrânului Bianchini plecarea Carmelei.

* * *

Trecură ani de atunci. Contele Tullio Fossano, întrat în serviciul diplomatic, ajunse consilier de legaţie la Ambasada Italiei din Paris. Iubirea lui pentru Carmela era atât de puternică încât nu putea să o uite. Nu-i rămase ca amintire decât tabloul Faraglionilor, pe care numai după multe insistenţe îl primise dela mama sa. Despre Carmela nu mai ştia nimic. In mai multe rânduri avea intenţiunea să meargă la Capri să se intereseze de soarta ei, dar îndatoririle oficiale şi cuvintele convingătoare ale contesei îl opreau. Nu putea înţelege supărarea şi plecarea ei neaşteptată, nu putea pricepe nici tăcerea ei. I-a scris de câteva ori, fără să primească răspuns. „Poate s'a căsătorit între timp, ori poate s'a mutat în altă parte. Nu, căci în cazul acesta veneau scrisorile înapoi", — se gândea Tullio. Cugetul lui era cuprins de noianul bănuielilor şi îngrijorărilor cari îl frământau sufleteşte.

Anii se scurgeau şi Tullio trăia în solitudinea amintirilor şi gândurilor. Nu se mai putea inamora de altă fiinţă, nu se putea obişnui cu ideia unei căsătorii, pe care contesa Lucia o dorea mai cu seamă pentru continuitatea familiei.

Intr'o zi, Tullio se întoarse dela birou cu noutatea că-i vine un nou ministru în persoana contelui Montecello, care fusese în post la Ambasada din Madrid.

— Il cunosc. Ce om bine e, — observă mama sa. Am auzit că are şi o fetiţă frumoasă. Vezi, o partidă bună pentru tine. Nu te mai gândi la pictoriţa aceea. Nu era de tine şi desigur nici ea nu te-a mai aşteptat atâta timp. In curând sunt douăzeci de ani de când am fost la Capri.

— Lasă-mă, dragă mamă, — răspunse Tullio cu un aer de plictiseală.

Intradevăr, fetiţa noului ambasador era încântătoare. Clima şi mediul spaniol îi dăduse o înfăţişare de vioiciune şi farmec iberic. Avea figura şi drăgăleşenia Carmelei. Asemănarea între ele era atât de evidentă, încât Tullio, când o văzu prima oară, exclamă involuntar:

— Carmela!

— Nu, domnule conte, Carmela era mama mea, — răspunse zâmbitor. Se pare că-i seamăn foarte mult, cel puţin aşa susţine tata, continuă Cassina Montecello.

Tulio rămase înmărmurit. Se văzu deodată îmbătrânit. Işi simţi toate speranţele spulberate şi tot sufletul sdrobit. Dar fascinul ei, expresia ei de bunătate, îi inspiră încredere. Privirea ei candidă aprinse în el o flacără de lumină nouă. Abia pe urmă aflase tot adevărul cu plecarea subită a Carmelei, care făcuse la mânăstirea benedictină cunoştiinţă cu fratele superiorului, cu contele Montecello. Carmela, în supărarea ei, acceptase fără ezitare cererea de căsătorie a acestuia. La puţin timp dela naşterea Cassinei, căreia i se dăduse numele după mânăstirea Montecassino, Carmela murise şi fusese aşezată spre veşnică odihnă în pământul acelei insule pe care o iubise atât de mult.

— Biata Carmela, ce nedrepţi am fost cu ea, — suspină Tullio Fossano în cugetul său umbrit de nebuloase gânduri.

* * *

In imaginea lui Tullio dragostea lui pentru Carmela trăia în noul sentiment ce-i avea faţă de Cassina. Prima lui iubire îşi găsea continuitatea în sufletul aceleia cari îi perpetua existenţa spirituală a Carmelei.

Tullio şi Cassina se căsătoriră. Voiajul de nuntă îl făcură la Capri, unde cel dintâi drum al lor îi conduse în cimitir ca să se închine înaintea mormântului, care nu închidea misterul morţii, ci taina vieţii. Alături de lespedea care acoperea amintirea Carmelei era crucea de piatră a unui englez ce purta epitaful: „There are no dead". Sub împărăţia cipreşilor cari vegheau la căpătâile celor din lumea eternă nu mai exista moartea, Carmela mai trăia. Işi trăia sublima ei iubire în inimele celor doi fericiţi.

Sonete

I

Mi-e teamă să mai caut cea mai mică
Răsfrângere a gândurilor mele
In sufletul bătut de vânturi grele
Ca pajiştea răznită 'n culmi. Mi-e frică

Alt cuib de vrăji să-mi dăinuiesc din ele
Când desnădejdea 'n cumpeni se ridică
Şi, fulger, zarea 'ncrederii despică,
Gonind din cuiburi stol de duhuri rele.

Şi totuşi, dacă 'ntreb un gând ce încă
Mai stăruieşte treaz în pragul morţii,
De ce m'am dăruit şi pentru cine,

Răspunde surd că-i alta vrerea sorţii,
Când prea m'am vrut neclătinat, de stâncă,
De-a fi pătruns atât de-adânc în mine.

II

Nimic nu 'ndeamnă gândul să-mi ajungă,
Stingher, sub pragul negrelor perdele
Ce tăinuiesc un vis cu 'nfrângeri grele
In bezna, cuib ce vechi credinţi mi-a-lungă.

Ci pururi, sub răsfrângere de stele,
Oricât mi-e calea trudnică şi lungă,
Chem râvna, îndoiala s'o străpungă,
Rob frânt sub scut, îndemn peirii mele.

Tăceri cu-aripi de buhnă, fără preget
Gonind sub pulberi ninse 'n reci puz-derii
In tresăriri ce-şi tot sporesc avântul,

Ferestrei oarbe-i împânzesc c'un deget
Adâncul, gol ce 'n negura veghierii
Iubirii-i sapăn 'n freamăt surd, mor-mântul.

Al. Iacobescu

In cripta amintirilor

Ai venit din nou la poarta
Sufletului meu să baţi,
Să loveşti adânc ca soarta
In a căror vreri te sbaţi.

Intră şi priveşte-ţi moarta!...

Să nu turburi sfânta pace
A mormintelor din mine!...
Floarea sufletului zace
Moartă printre vechi ruine
Intr'o linişte ce-mi place,

Să nu turburi sfânta pace!...

Cimitirul amintirii
Ţi-a deschis porţi învechite...
Trist, pe lespedea iubirii
Pune-un braţ de clematite
Din vlăstarele simţirii...

Pe mormântul amintirii.

Şi cununi de mărgărite,
Strânse de sub geana-ţi plânsă,
Să anini pe cruci cernite
Pentru viaţa noastră 'nvinsă,
Pentru visuri năruite,

Pune stropi de mărgărite!...

Pentru dragostea ce-apune,
Strânsă 'n braţele uitării,
Ingenunche azi şi spune,
La sicriul resemnării,
O pioasă rugăciune,

Pentru dragostea ce-apune...

Să priveşti cu ochiu mâhnit
Negre pietre funerare
Ce acopăr liniştit
Lumea plină de splendoare
Unde-odată-ai stăpânit...

Să priveşti cu ochiu mâhnit!...

Printre umbrele-amintirii
Focul ochilor să-l stingi,
Iar fantomele iubirii
Să nu cauţi să le atingi...
Ele-s greul ispăşirii

Printre umbrele-amintirii...

Când de-aducere aminte
Inima simţi că-ţi tresaltă,
Fii de piatră, viaţa minte
Chiar de-o urci pe culmea 'naltă
A credinţelor ce-s sfinte,

In aducerea aminte...

Pe-al iubirii căpătâi
Stropul lacrimii să cadă
Trist, ca 'nfrângerea dintâi
Pur, ca fulgul de zăpadă...
Pleacă-apoi, să nu rămâi

La-al iubirii căpătâi!...

In a visului grădină
Rătăci-voi eu cu mine...
Din regrete, o verbină
Cu petalele virgine
S'a 'nălţat vărsând lumină

In a visului grădină...

Liana Jar

Amiază

Amiaza e ca o litanie
pe cer de marmoră şi scrum,
mi-e sufletul aici mătanie
şi anii mei sunt putregai şi fum.

Amiaza e ca o litanie
şi m'am oprit aici s'aud
cum sufletul de iască şi de cremene
mi-l scapără cu sânge vremea, surd.

Şi cum stau cu cerul de amiază
răsturnat pe fruntea dură,
nu ştiu, mă voiu întoarce înapoi
sau voiu rămâne în amiaza asta pură?!

Pirotă

Gândesc acum la anii cari se duc,
la stelele ce pier în depărtări,
şi 'ngălbenirea frunzelor din nuc,
îmi arată o toamnă nouă peste zări.

Eu sunt o frunză aşa, ce putrezesc
şi mor cu toamnele ce trec,
şi mă 'nfior când mă gândesc
la anii noştri cari se duc...

A căzut din nou, o frunză putredă din nuc.

Dorian Grozdan

Flori de brad

Lumănări în brazi, aprinse,
au pus cerului mărgele
şi-au pornit prin văi tămâia
şi cădelniţi către stele.

Şi cum cade înserarea
brazii-adorm cu ele'n păr
şi prin licărul de lună
picură pe zări aprinse, tămâieri de călăpăr.

Cine-mi spune la ureche,
când pe brazi e atâta lună:
noapte bună? noapte bună?

Munţii

Incremeniţi cu frunţile pe cer
şi cu brazii'n coaste implântaţi
cine ştie ce mister
poartă munţii'n norii înghеţaţi.

Gravi, cu cremenea pe zare aruncaţi,
plânsul lor sărută pietrele pe coaste
când prin veacuri le răsună acelaş cântec
al cărbunilor şi al ruginii'n pântec.

Cine-i ţine 'ncremeniţi mereu
chiar sub poalele lui Dumnezeu?

Văliug, Iulie 936.

Dorian Grozdan

Considerații asupra artei țărănești din Banat

— Cusături și țesături —

de C. Miu-Lerca

Pare a fi nepotrivit acest subiect în ambianța mondenă, unde hegemonia jurnalului de modă, ingenunchiază preocupările cotidiane ale înțolirii. Incerc însă reținreea gândurilor acelora cari pot și vreau să mă înțeleagă, din convingerea că portul poporului nostru depășind rolul utilității lui imediate, a devenit din vesmânt, o podoabă și rezumă astfel, Involburări spirituale, totatâtea manifestări estetice de nebănuită intensitate.

Valoarea acestui conținut crește însă și prin importanța documentară, prețioasă cunoașterii trecutului nostru atât de sbuciumat. Formele și culorile, se îmbină pe un plan nu numai artistic ci și istoric, economic sau social.

Astăzi, portul nostru e pe cale de a dispare. Un fenomen dureros, uimitor de rapid, nestăvilit.

Războiul străbunicelor cedează locul vertiginosului progres al mașinei. Lăorului, civilizația îi suprapune crepdeșinul, — șubei, raglanul de stofă sau piei.

Iia și chițelele, nu mai satisfac nici celor mai rustice exigențe. Așa mi-am găsit satul, acolo pe valea Cărașului. Nici o împunsătură de ac pe sada albă, a vrâstnicilor mei, nici o cătrință înflorită în hora îmbinată — și aceasta o singură dată în an, la Rugă, la Sângiorz.

Da, țărana bănățeană, cu standardul de viață pretins mai ridicat, — influență a civilizației grefată pe un fond incult, — își scuipă tuberculoza în zdrențe de crepdeșin.

Vina să n'o căutăm însă acolo. Degenerescența multilaterală a satului bănățean, rezidă într'un complex de cauze, pe cari, nu e locul aici, să le accentuiez. Constat doar, că nu avem un program de culturalizare a satelor, o politică de regenerare. Iar, în lipsa acestui scop, n'a fost preconizat, bineînțeles, nici-un mijloc.

Intreb însă: oare, orașul și în el acele nenumărate societăți femenine, satisfăcut-au vreodată asestui imperativ? Sezon după sezon, se prelungesc până în miez de noapte ceaiurile, până în zori de zi balurile, niciodată însă, n'a fost încercat stimulentul unei serate costumate. Și să credem, că buna inspirație a unui individ sau a unei grupări, poate înlocui sensibil ceeace se așteaptă dela o acțiune oficială organizată. Această acțiune vedem că întârzie. Nici-o înțelegere nu se întinde salvatoare

Sesizările însă, sunt scadente. Peste îndolență, ele trebuiesc forțate.

Pe direcția reformelor necesare în învățământ, eu relev utilitatea învățătoarei gospodină, regeneratoarea prin educație a echilibrului pierdut.

Portul

Două sunt coordonatele la cari raportez și cari fixează în timp sensibilitatea artistică, însuși sufletul unui popor: cântecul și portul.

Adecă, sunet și imagini, muzică și cu-

loare, plasticizări, definite şi ca o eliberare a geometriei.

Portul deci, este simetrie geometrică şi armonie cromatică, un ritm în care se desenează linii şi planuri sufleteşti.

Pe portativul bucuriilor şi durerii se descătuşează toată gama sensibilităţii unui suflet omenesc. Ca'ntr'o antenă, viaţa, imperativele ei, sunt receptate, lumea întreagă se scurge în acel interior al necunoscutului din noi şi se înregistrează ca pe o placă, într'un laborator.

In portul unui popor citeşti ca pe un clişeu.

Meridianele sufleteşti, aidoma acelora ale lumii geografice, reprezintă şi delimitează locuri şi condiţii specifice cu fauna şi flora lor morală sau fizică.

Două porturi sunt două lumi, două concepţii de viaţă, două culturi. Dela aceste postulate plec să mă încredinţez de tot ce ne-au putut lăsa strămoşii.

Colecţii, aprecieri

Şi din acest prilej, ţin să mulţumesc doamnei Marilina Bocu, pentru bănăvoinţa cu care mi-a călăuzit curiozitatea şi mulţumirea prin galeria ponevilor, spăcelelor, ciupagelor, şubelor, conciurilor şi a atâtor altor podoabe ţărăneşti, colecţionate din întregul Banat.

Refuz să cred, că ţăranul bănăţean ar fi avut un mai sincer admirator, un mai harnic colecţionar al portului său, ca pe această îndrăgostită a liniilor şi culorilor, a firelor cari se împletesc şi se pătrund în acea divină îmbrăţişare a geniului rural. Cu un discernământ şi simţ estetic, antrenat printr'o muncă neobosită in colindări dela cel mai rustic cătun până la cea mai strălucită metropolă, ea a adunat din Banat, tot ceeace-l conţine şi reprezintă. Cunosc impresia puternică, produsă de expoziţiile aranjate de distinsa noastră amfitrioană, ecoul în care a răsunat uimirea şi admiraţia atâtor ţări străine. Centrele Statelor Unite ale Americii au epuizat de două ori comorile peteculuí nostru de pământ. Parisul şi Lille-ul Franţei şi-au gârbovit esteţii peste opregele colibelor valache, iar din prilejul Serbărilor Unirii la Cercul Militar din Bucureşti, într'o frăească colaborare s'au evidenţiat pentru întâia oară valorile adevărate ale artei ţărăneşti bănăţene.

Un alt priceput cunoscător al acestor creaţii e d. Dr. Ioachim Miloia, directorul Muzeului bănăţean, care a ştiut alege rarităţi, cu conţinut de veacuri, minuni.

Un sentiment de induioşare, de regret te copleşeşte, când încerci să înţelegi graiul acelui colţ în care sute de primăveri, şi-au dat florile şi adierile şi cântecele. Câţi sori n'au sărutat sclipirea firului de aur, rupt din belşugul grâului, din albastrul cerului, din şerpuirea râului?

Ne întâlnim însă şi'n renumitele albume ale doamnei Minerva Cosma, — în paginile de încântare ale profesorului Dumitru Comşa, — în relevările şi interpretările eruditilor profesori Nicolae Iorga, Ţigara-Samurcaş, Oprescu.

D. prof. Oprescu, a înţeles să dea Banatului o deosebită cinste, imprimând în fruntea albumului d-sale redactat în englezeşte, mozaicul ingeniului bănăţean, pe fondul însângerat al frumuseţii artei sale ţărăneşti.

Ţărana bănăţeană

In împletitura vremii, hărnicia şi răbdarea bănăţenei, a împistrit pe pânza zilelor de doliu, sau de voie bună, belşugul unui suflet aristocrat. Adânc grăitoare, liniile de forţă ale etnicităţii bănăţene au stimulat o armonică desvoltare a unei geometrii estetice. Intr'o viguroasă simetrie de forme şi culori, incandescenţa pasiunilor, elanul imaginaţiei, resemnarea sobră a durerii, urcă şi coboară pe treptele vârstei, cărarea perfectă, drumul neobosit al actului. Hărnicia mâinilor, vânjosite pe dârjală cu tot greul trudei păoreşti, îşi regăseşte disciplina abilităţii, se coordonează pe tortul aspru al lăorului sau, pe iţele războiului şi în maleabilitatea gestului, germinează paşii microscopici ai celor mai frumoase dintre lucrările de artă.

In fiecare ţărană trăieşte un artist. Numele ei, se pierde în anonimatul sacru al creaţiei, în aportul continuu al colectivităţii crescută în acelaş cult pentru tradiţie, şi obiceiuri.

Tagoreana lumină a ochilor, acea putere de pătrundere, de introspecţie şi de redare, de sesizare şi înţelegere a ambianţei fizice şi morale în care-şi scaldă ţărana existenţa, aceasta este marea taină, misticul imbold prin care ne-am durat în spa-

ţiu şi timp, locul nostru ca popor, ca primatele noastre specifice şi mari.

Trăieşte undeva în fiinţa noastră, o celulă, în care clocoteşte într'o puternică reacţie cu elementele firii. atavismul rasei cu toate sentimentele şi gândirile, cu toate bucuriile şi durerile, cu toată voinţa ei.

Artă şi familie

Comparativ, în nici-o provincie ca în Banatul acuzat de dentalitate, grija faţă de copil nu e mai mare. O integrare artistică a sentimentului şi patrimoniului familiar. Mamă şi soţie, bănăţeana, are o indeletnicire primordială, împodobirea alor săi. De aici, jertfirea reculegerii, a timpului liber, — altruism moral prin însuşi egoismul ei artistic.

Gătirea bărbatului, a copiilor, e o preocupare meticuloasă, o dispersare în amănunte, atenţie, delicateţă, mândrie. O mândrie latină, a acestei neîntrecute Penelope, cum o defineşte doamna Bocu.

Explicaţia, prin creaţia artistică, a denatalităţii, presupune un instinct de apărare, de menţinere a echilibrului economic, prin asigurarea posibilităţilor de traiu în limita trudei, a hărniciei mâinilor, a fertilităţii pământului, pentru satisfacerea exigenţelor spirituale.

Această întegrare artistică, nu e o spontaneitate cu desăvârşire inconştientă ci o revendicare esenţială a existenţii, o rezultantă a forţelor spirituale, stăpânite şi dirijate de o pronunţată dragoste pentru frumos, frământări voite, conştiente, în spată şi în pupi.

Condiţii economice şi geografice

In balanţa comparaţiilor, prin conţinut, portul şi cântecul bănăţean echilibrează însuşi, geniul neamului. Nicăiri ca la noi, în Banat tradiţia nu şi-a amplificat liniile, nicăiri n'a fost cumpănit cu diapazonul modulaţiilor sufleteşti curcubeul culorilor şi nicăiri ibrişinul, mătasa fină a trecutui, n'a fost înlocuit cu atâta dărnicie de aur şi argint.

Podoaba, este un semn al independenţei şi al bunei stări. Un lux al muncii, o risipă de energie şi de timp, dar un belşug estetic, disciplinate de acel specific bănăţean, care e grija de îmbrăcăminte ca şi de pământ, fenomen care indriteşte la interesante interpretări eugenice şi economice.

Bănăţeanul n'a fost un robot inventariat pe latifundiile stăpânilor istoriei. Fiicele lui n'au cunoscut drepturile umilitoara ale grofului. Suveran al gliei, spiritul său a înălţat libertăţi în prisosul de mătasă şi de aur al podoabei vesmintelor.

O existenţă echilibrată pe lutul proprietăţii, — a proprietăţii parcelată, variată şi accidentată, atât geograficeşte cât şi istoriceşte. Căci, latifundia, petecul intins şi uniform, n'a stimulat creaţia specific bănăţeană.

Dovadă pusta, şesul. Intindere ucigător de monotonă, ca o pendulă atârnată în timp. Orizont învins, jos, şi nici-o variaţie.

In schimb, văile, dealul, muntele, — forme, nuanţe, perspectivă, culoare, — totatâtea elemente determinante ale impresiei vizuale, au dat Banatului patrimoniile artistice ale artei sale ţărăneşti. Şi a mai dat falanga marilor figuri, atât de bogate şi de variate în manifestările lor spirituale.

Există o supremaţie a variaţiei. Un anumit mediu geografic determină un anumit mediu spiritual.

Dreptunghiulara formă a lanţului de pământ, perpendiculara sau orizontala lui înclinare, — nesfârşitele figuri despărţite de chenarul slogurilor seculare, înroşite de sânge şi de maci, — varietăţile seminţei încolţită şi rodită în anotimpuri, dela brazda brună a ogoarelor, la galbenul grăbit al rapiţei învecinată cu mirişti de romoniţă albă, cu rozul petalelor din meri şi jordolini, — iată zgârgorii firelor ţesute în simetria cârlionţilor portului bănăţean.

Şi cine ştie, ce alte inspiraţii moştenite din lumea unde geana istoriei se închide peste origini au conservat forme şi culori, fie de pe toga romană, fie din mozaicul templelor cu aceleaşi credinţi şi pasiuni pentru frumos.

Pusta, nesfârşitele mări de cucuruz şi grâu, veştezite în dogoarea aurie a coacerii, peste care domneşte, ca o unică variaţie, cumpăna fântânilor, cocostârci cu vedrele în cioc şi totatâtea cântare ale bogăţiei materiale, îşi are şi ea caracteristică ei. Aici, creaţia a copiat sau stilizat, frunze, flori, paseri, elementele singularizate ale întinderii.

Pusta, arenă deschisă vremurilor, vast teren de influenţe şi rătăciri, pământ colonizat, nu ne conţine şi nu ne reprezintă.

Banatul, este o provincie care şi-a frământat viaţa la răpântiile istoriei. Urmele vremii, de le cauţi, le vei găsi gravate adânc, în vorba prea cumpănită, în statica tuturor formelor de viaţă ale bănăţeanului, în însăşi îmbrăcămintea şi cântecele lui.

Sufletul bănăţean, vitregit, s'a retras şi plămădit în văi şi'n munţi. Şi s'a revărsat în istorie, odată cu refluxul izbăvirilor, cu primele zile de ogoiu.

Acolo trăim noi, în imaculatul mulferelor, acolo ne regăsim noi, în bogăţia opregelor şi, prin imperiul unei orientări care se vrea urmată, într'acolo tindem, spre lumea de unde am pornit. O reîntoarcere în sens evolutiv însă, de bine chibzuită refacere.

Filonul artistic

Un popor se recunoaşte deci, în cântecele şi'n portul lui, în acea chintesenţă spirituală care-l distinge de alţi semeni şi-l redă sie-şi cu tot particularismul etnicităţii sale. In satul bănăţean, acolo în lunca fertilă a Timişului, în văile întortochiate ale Caraşului, în firidele Almăjului până'n Dunăre, acolo trăesc însuşirile noastre, conservate sub crusta bunului simţ ţărănesc, verificate de atâtea necazuri şi bucurii, pe coarnele plugului din vale, sau ale toporului oropsitului stânjenar din deal.

Dacă ardeleanului Vidu, Moldova lui Muzicescu nu i-a putut împrumuta decât prea buna învăţătură a maestrului, tot Banatul, acea lugojenească luncă a Timişului a fost aceea, care să-i îmbie darnică, celebritatea. Din seva conservată secular în ţălina sufletului bănăţean, rădăcinile geniului şi-au îmbibat creaţia : sunt fructele coapte în dogoarea condiţiilor specifice ale solului bănăţean.

Un Drăgoi a trebuit să treacă Mureşul, pentru ca prin acest descălecat să poată trece porţile întregii lumi muzicale, cu colindele noastre, cu toată vigoarea ritmului şi conţinutului bănăţean

Aici au găsit filonul nestemat, adevărata vână de mulţi, de prea mulţi, de noi înşi-ne, ignorată, părăsită.

Pornind dela aceste repere fixate în plenitudinea adevărului, dela aceste realităţi de veacuri, numai astfel îşi găseşte justificarea furnicarul acela de coruri şi tanfare în care ne-am organizat rezistenţa noastră naţională, pentru a ne putea reda fără condiţii, integri şi atât de Români, mult visatului fenomen al Unirii.

Cultivată în aceeaşi ambianţă sufletească, frumuseţea îmbrăcăminţii bănăţene, este o consecinţă inerentă acelei prea fine sensibilităţi estetice, care a promovat-o în fruntea proverbială a fraţilor de pretutindeni.

Cusături

Cusăturile sunt adevărate minuni artistice. Din întortochierile acului sunt inreliefate toate secretele simţului ţăranei pentru frumos.

Podoaba cea mai graţioasă a ţăranei e *Spăcelul, Iia* sau *Ciupagul.* Pe suprafaţa albă a pânzei atât de subţire de ţi-se topeşte'n mâini ca o spumă, regăseşti o întreagă alternare de romburi, de „alagrec"-uri de svastice şi alte forme, tot atâtea cotituri pe unde ne-a purtat istoria.

Astfel, *Mulferele*, un fel de ajur în diagonal strâns numai în aţă şi fără a scoate fire, apoi *Ciurătura*, un fileu, o dantelă brodată numai în alb.

O cusătură ingenioasă, specific bănăţeană, este *Dosnicul.* Se lucrează pe dosul pânzei iar motivul se evidenţiază pe faţă. Acest fel de cusătură se face numai pe pânză groasă şi e monocromatic, deobicei roşu sau negru, rareori albastru sau brun.

Printre frumoasele spăcele ale dnei Bocu. este şi o raritate. Dna Bocu a reuşit să lucreze un dosnic pe pânză subţire. Pasul acului e atât de micrometric încât e necesară o lupă pentru a putea distinge drumul acului celei ce l-a purtat.

Cusăturile cu firu, şapte, pe pumnarele — obinzelele — cămăşilor, pe şoporii poalelor, pe gulerul cămăşii bărbăteşti, sunt caracteristice părţilor almăjene, apoi prin Cărbunari, Sasca etc.

Cheiţa sau Cheia, dantelă, caracteristic albă, anevoie de lucrat, care uneşte (încheie) părţile cusute ale spăcelului sau cămăşei. Cheia lată este o raritate. Când ajunge lăţimea de trei degete e ceva rar, căci cere un nebănuit efort de îndemânare, de măestrie.

Burdicul şi şuba lucrate din „habă albă" (aba) cusută cu lână neagră şi cu şinioare (şnururi) a lipovenilor.

Ţesături

Cilimurile, Ponevile sau Scoarţele bănăţene, impresionează printr'o sobrietate majestuoasă a culorilor. Cu un discernământ cu adevărat artistocrat se îmbină în cârlionţii motivelor, toată gama unui curcubeu. Un verde liniştit, ca mulţumirea caracteristică a bănăţeanului. Foarte rare stridenţe de alb. Insă, cu atât mai mult, gâlgăitor de mult roşu — aprins sau întunecat — expresie a energiei ţărăneşti.

Culoarea Banatului dacă cineva ar vrea să l simbolizeze, este aceea a purpurei, a suveranităţii.

Aceleiaşi familii, îi aparţin şi *Traistele*, ţesute în »ţigbaluri«.

* * *

In ziua a doua de Crăciun, praznicul de recepţie al naşului, finii — îndiferent de starea materială sau deosebire de vederi politice — pornesc să-i ducă 'n dar „colacul şi lopăciţa" tradiţionale. Şi-i vezi defilând în amiază pe străzi cu traistele lor pitoreşti pe umăr, aşa în fiecare an, din tată 'n fiu.

Atunci însă, când nu-s urmaşi la casă, traista lor aşteaptă norocul sau înţelegerea altor generaţii...

Intre acest mic detaliu hibernal şi roşul favorit al ţesăturilor şi cusăturilor bănăţene, se arcuieşte semnul unei întrebări, al unei chestiuni de eugenie.

In fiinţa poporului nostru există un potenţial vital, o dragoste pentru viaţă, ni o spune doar firul său muiat în sânge.

Mortalitatea excesivă e cauzată atunci, de factori externi, de lipsa unei igiene rurale salvatoare.

Opregele şi conciurile

Precum dosnicul în arta cusăturilor, tot astfel opregele sau chiţelele şi înfrăţite cu ele conciurile, sunt cele mai micrometrice înfroriri ale războiului.

In bătează, înainte mergător, vechiu, al nostru, a fost firul de lână. Istoria ne-a apropiat însă orientul şi prin el ibrişinul, firul de paianjen al mătasei orientale. Trebuiau opt sute până lă o mie de fire pentru un lat de deget de împletitură.

Opregele şi conciurile de sărbătoare, sunt adevărate jocuri de aur şi argint.

In alternarea aurului şi argintului, ca nişte stamine bogat pigmentate, romburile centrale, pupii, sunt totatâţia licurici ai eliberării cromatice.

Spre deosebire de cilimuri, în oprege coloraţia e mai bogată.

In primul rând e *opregul lat* la fel ca cel din Oltenia, ţesut şi înflorit numai din lână.

Avem apoi *opregele înguste*, adevăratele oprege bănăţene, ţesături aidoma tecnicei gobelinurilor, colorate atât de artistic şi alese atât de mărunt, încât nu le poţi urmări cu ochii liberi. Ele sunt de două feluri:

Opregul tineresc, în culori vii, o erupţie a bucuriei şi a tinereţii, elanul robust, chiar obraznic al culorii roşii, săgetată de mult aur.

Opregul bătrânesc zis şi *de jale*, pe care-l poartă femeile mai în vârstă, este o adevărată expresie a bunului simţ. Culorile sunt mai închise, cernute parcă printr'un voal de doliu.

Stările sufleteşti sunt respectate în port, jalea îşi are caracteristica ei în fiecare fir împletit.

Conciurile sau ceapsa, sunt podoabe ale capului, în formă de coif.

Aspectul de coif îl imprimă solzii de argint ai monedelor prinse în jurul cepsei.

Prea puţine sunt locurile, unde conciul n'a fost încă înlocuit cu cârpele — năframele — de mătasă ale fabricilor.

Brâul, brăcirile şi obielele.

Atunci când praşchia — chimirul — cea de toate zilele, strângând în catarame de aramă, iasca şi amnarul, iarba de nierbat, cărţile boilor, banul de nevoie, e desbrăcată 'n serbători, o înlocueşte brâul, cingătoarea ţesută în războiu.

Brâurile, ajungând până la lăţimea de şase degete, sunt mai scurte decât brăcirile, cari, deobiceiu, mai înguste, sunt lungi de câţiva metri.

Brâul bănăţean — standardizat şi recunoscut ca atare, e tricolorul naţional, încins ostentativ faţă de asupririle de eri.

Brăcirile, râuri colorate sunt într'o armonie cu costumul îmbrăcat. Spre deosebire de brâu, care este adesea ţesut şi din urzeală de aur şi de argint cu bătează de mătasă, brăcirile sunt exlusiv din lână.

Obielele, sunt ciorapii opincilor. Alterna-

rea paralelă a culorii roşii cu alte culori închise, lăţimea bandelor respective, variază dela sat la sat.

Ţăranii bănăţeni se recunosc şi astăzi, după felul cum sunt colorate şi îmbrăcate obielele, dacă nu, de pe gurguiul dela opinci.

Galbenii

Monede de aur.

Bijuterie specific bănăţeană, galbenii sunt semnul mândriei dar şi al bunei stări strămoşeşti. Ei sunt un firman moştenit, sigilul libertăţii şi al suveranităţii poporului de plugari.

Simbolică podoabă înşirată pe firele altor vremuri, ea poartă efigia epocii de sânge, epoca oţelirii însă, a consolidării economice a bănăţeanului.

Işi sărută bănăţeanul marva când o vinde sa taie cu fraţii pentru pământ, posteşte chiar vara la coasă când podul i-s'a golit de bat şoarecii în fundul sacului, dar galbenii şi-i ţine legaţi cu şapte noduri, ca pe un amulet.

Galbenii şi-i amanetează, dar de vândut, mare trebuie să-i fi fost necazul ca s'o facă.

Artă hibridă

In neastâmpărul inventiv al generaţiilor, imperativele vremii, oglindă fidelă a istoriei noastre, au încordat tensiuni sufleteşti, totatâtea evadări din firescul etnic al creaţiei artistice. Erupţiile acestui neogoiu, s'au organizat pe direcţii noui.

Enigma originii, acumulată în ingeniul anonim al milioanelor de frământări s'a transmis însă şi celui mai îndrăzneţ gând al prezentului. Dar, deşi se mai bătătoreşte aceeaşi direcţie dominantă, a culorilor şi mai ales a formei, moştenirea e alterată. Concepţiile timpului, se sbat între fondul pur atavic al creaţiei şi influenţele heterogene. Interpenetrarea acestor două elemente, a corcit portul bănăţean.

Intortochierea capricioasă a cârlionţilor bănăţeni în acea instinctivă geometrie a preocupărilor estetice ale ţăranei, a obosit discernământul ochilor şi hărnicia nopţilor adormite pe război. Perfecţiunea a saturat până'n baiere elanul născocirilor. Forme noui de creaţie se recereau, impuse tocmai de acest belşug al elementului băştinaş. Au fost atunci printr'o logică consecinţă, împrumutate, dacă nu furate chiar, aceste forme noui. Variaţia îţi deschide cu fiecare poneavă sau opreg, cu fiecare cămaşă sau ştergar, pagini de istorie, urme adânc săpate pe drumul acului sau al urzelii.

Referindu-mă la inovaţiile veacurilor în liniile şi culorile ţesăturilor şi cusăturilor bănăţene, înţelegerea acestui fenomen continuu nu e posibilă fără recunoaşterea anumitor consideraţii biologice.

Băştinaşii, materie inertă, înclină spre repetire omogenă şi uniformă. Acest determinism mecanic promovează creaţia.

Evenimentele istorice au stimulat şi ajutat în primul rând, evadarea din rigorile vechilor tipare.

Fluctuaţiile migraţiunilor, fenomenul osmozei dintre Banat şi Oltenia, n'au rămas fără efect.

Am definit că, un anumit mediu geografic, apoi, anumite condiţii istorice, determină un anumit mediu spiritual. Regiunea deci, este un sistem de manifestări psyhice, deosebit de restul ţării.

Insă, geneza specificului regional este o disociaţie, dela aceeaşi celulă a fiinţei noastre etnice. Aşadar, regiunea implică funcţiuni corelative, în cari fiecare detaliu conţine ansamblul, unitatea. Diferitele elemente ale specificului se interpenetrează în marele tot reimprospătând calităţile aceleiaşi rasse. Numai în aceste condiţiuni se poate petrece acel fenomen continuu al osmozei între provincii, stabilindu-se marele proces de sudură etnică, între diversele părţi ale neamului românesc.

Ni se vorbeşte despre imposibilitatea demarcării liniei de separaţie între biopsichicul provincial. O recunoaştem. Nici între cele mai precise şi separate ştiinţe nu se pot stabili graniţi de început sau sfârşit.

Florile oltenesti, păsările stilizate, ne-au fost imbiate dar dat în schimbul azilului temporar sau de întotdeauna al sinistraţilor istoriei româneşti. Şi erau bine venite, căci degajarea bănăţenei înclina în deslănţuirea ei, spre toate stridenţele slave.

In anemia unui fond alb, sufletul slav dovedindu-se prea puţin contemplativ şi sobru, n'a interpretat ci a fotografiat pe covoarele sale, natura. Zburdălnicia ver-

delui adunat în frunze, a învolburat, ca o uşoară reconfortare, inerţia ţăranei noastre.

Contrapunctul oltean, stilizarea elementelor artistice, ale aripei sau petalei, culorile, au avut marele rol de echilibrare a rătăcirii ei vremelnice.

Heterogenitatea, sub acest raport nu exclude continuitatea manifestărilor elementului de baştină. Creaţia eterogenă, — înserată între primatele specificului local, ca un aliaj omogen turnat în vechi tipare, — înseamnă inovaţie neincetată.

Există, de veacuri o reacţie intensă în convieţuirea — mai ales în pusta Torontalului, începând dela Vârşeţ şi până'n Dunăre, adecă în Banatul jugoslav — dintre fraţii noştri şi sârbi.

O dovedeste, coloraţia şi stilizarea cilimurilor apoi cântecul însuşi.

Contactul nostru cu slavii însă, e aborigen. In această tangenţă istorică, trebuiesc căutate punţile prin cari am dat sau am luat unii dela alţii obiceiuri, învăţături.

A rămas contactul cu şvabii. Ei au înserat în lumea noastră concepţii de laboraior, forme calculate de ingineri. culori combinate de chimia retortelor, atât de străine de sufletul şi preocupările specificului etnic bănăţean.

Culoarea cenuşei, a scrumului, a epuizării, rozul obosit şi atât de fragil, sunt nuanţe, cari nu ne reprezintă. Piepturi e acelea arse de soare, oţelite 'n intemperii, nu suportă fleacuri bastarde.

Aceste adevăruri însă nu pot să amputeze formelor specificului puse în prelungirea individualităţii noastre etnice, rădăcinele înfipte adânc în sedimentele ei curate şi bogate.

Noi ştim că ereditatea leagă organismul de ascendenţa sa şi îl subordonează originii. Mai ştim că într'o succesiune de stări, fiecare stare subzistă în cele următoare — o prelungire a trecutului ca o rezonanţă amplificată de acelaş potenţial vital.

Dacă însă — prin membrana de separaţie a particularismului regional, se scurg elemente parazitare — ele alterează într'adevăr elementul biopsychic configurativ al provinciei, determinând prin această angrenare a incompatibilităţilor, o divergenţă, dacă nu chiar o anihilare a liniilor de evoluţie.

Faze de regres

Câmpul de eliberare, au fost *Ştergarele*. Pe aceste petece albe, fantezia şi influenţele şi-au dat frâu.

Intr'un sat bănăţean d-na Bocu a găsit un ştergar şi pe el, după vorba bătrânei care i l-a dat, doui cocoşei, adecă doui balauri, în postura adversităţii încordate.

Stilizarea lor m'a frapat. Par a fi mai mult-nişte forme uitate pe ruinele caldeo-asiriene. Istoria artelor vechi îmi povesteşte prin acel ştergar, despre un balaur din Ninurta. E Tiamat, în luptă cu zeul Marduks.

Din ce sedimente bogate s'a îmbibat această inspiraţie, transmiţându-se prin osmoza vremii, Ohăbenei bănăţene ? E pasul istoriei, contactul cu arta orientală, interpenetrarea de culturi şi influenţe.

Au cedat apoi, rând pe rând, ponevile, opregele, spăcelele. O renegare, o consecinţă a aceluiaş proces de frenetică şi mistuitoare desfăşurare.

Nu numai motivul şi coloraţia, ci însăşi forma îmbrăcăminţii, apoi materia confecţionării ei, s'au schimbat. Iar arta, din expresionistă, a devenit impresionistă. Dela interpretare şi stilizare, ţărana s'a mulţumit cu o fotocromatizare a frunzei şi petalei.

Opregului ţesut, i-a luat astfel locul petecul de mătasă, — atlasul, irimizul — pe care arta decorativă a tolerat atâtea involburări artistice.

Doar ciucurii au fost menţinuţi.

Din ţesătură, opregul a devenit o cusătură.

Timpul a înlocuit însă şi ciucurii. Opregul a devenit astfel cătrinţă, un drept unghiu, — pe al cărui chenar, sau pe baza inferioară, a mai perseverat o floare, sau un motiv vechiu ţesute sau cusute, din mătasă sau fir, bineînţeles fără acea meticulositate caracteristică opregelor sau conciurilor vechi.

Cătrinţa cea de toate zilele e ţesută din lână. Femeile în vârstă preferă culorile mohorâte, — deobicei culoarea neagră — şi e fără nici-o decoraţie.

Cătrinţa tinerească, abundă însă în culori, totatâtea fâşii paralele dealungul ei.

Acestea au fost cătrinţele din spate, cele din faţă bănăţeana le numeşte — sucne (?) — şi sunt mai late. Sucnele de toate zilele sunt din pânză cumpărată din

prăvălie. Deobicei sucnele şi cârpele (măramele) sunt din acelaş material.

Sucnele de serbătoare însă, sunt din mătasă, decorată cu un amestec de forme şi culori care te frapează prin incompatibilitate.

Efortul artistic, atinge în această creaţie nivelul vechilor medalioane pictate, în acel ingenios impresionism al punctului colorat. Arta aceasta însă e împrumutată, străină de noi.

Bănăţeana a uzat şi catifeaua — de preferinţă neagră, — confecţionându-şi un fel de taioare — reclul (?) — imitate desigur după moda timpului.

In Banat găseşti şi cătrinţe şi sucne de catifea, impistrite cu frumoase flori sau frunze. stilizate în aur.

Bărbatul a reţinut doar brâul cusut din acelaş material şi în acelaş fel.

Dealtfel brâul, este o rezonanţă fidelă a opregului, încercând toată metamorfoza acestuia.

Şi scoarţele sau ponevile, resimt aceeaşi monotonă coloratură a făşiilor paralele, ca şi cătrinţele. Şesul mai ales, prezintă frequent această lipsă de variaţie a motivelor decorative.

Urmează apoi ponevile impistrite cu acul, imitând prin cruciuliţe sau prin tecnica gobelinului, acelaş decor ca şi cătrinţele.

In aceste nuanţe de răsvrătire, de nou stil artistic, se complectează acel tot, corcit de spiritul vremii, rătăcit, absurd.

Are şi Banatul două inovaţii originale în arta cusăturilor lui. Spicul de grâu şi brăduţii. Simbolul auriu al belşugului, al trudei şi hranei, apoi eterna podoabă a munţilor, semn al sănătăţii şi vigorii.

Portul de azi

Câte dealuri, câte văi, atâtea deosebiri în port. Un complex de varietăţi, din toate timpurile, unele menţinute, altele corcite şi cele mai multe, renunţări.

Pe valea Cărăşului, mătasă şi iar mătasă. Fetele la Rugă, prilej de arătare a îmbrăcăminţii mai nouă şi preferată, imită liniile jurnalelor de modă. Nici cătrinţa, nici sucna, — iar poalele cu şopori, le-a înlocuit combineul.

Am văzut chiar bărbaţi, cu ghete de lac şi cămaşă de mătasă. Adevărate scutece pentru păpuşi. Au ucis în ele virilitatea.

Costumele, rămase prin c'ne ştie care ladă a babelor, sunt despachetate acolo, unde, dacă mai există un cor mixt, se mai dă un concert.

In schimb Almăjul mai ţine la tradiţie.

Lunca Timişului, văile cari se îmbină în ea, la fel păstrează încă, vechile comori. Acolo, mai găsim oprege şi conciuri, neatinse, pure. Adecă ceeace avem mai perfect.

Pusta Torontalului, n'a contat şi nu contează în portul bănăţean.

Concluzii

Complexul cauzelor, cari au conspirat la corcirea artei ţărăneşti, a fost şi este proba de încercare a puterii noastre de rezistenţă.

Motivele milenare n'au putut fi înfrânte de către influenţele heterogene. Ele persistă, corcite sau nu, în virtutea eternei lor înrudiri cu solul natal, cu generaţiile cari le-au moştenit în sânge

Pentru noi este un punct de vedere câştigat faptul că potenţialitatea închisă în vitalitatea puternică a bănăţeanului a spart crusta după care s'a conservat şi că au început a se produce acele ramificaţiuni reprezentative ale activităţii regionale.

Bună, rea, creaţia există deci, ca o justă dovadă a hărniciei ţărăneşti, însă, se desvoltă pe linii de evoluţie cu totul centrifuge.

O reacţie viguroasă se impune. Bunul simţ al ţărancei, devotamentul ei pentru ceeace e frumos şi util, să fie îndrumate.

Să redăm Banatului, comorile închise în muzee şi dulapuri, legiferând educaţia fiicelor sale.

Să redeschidem sufletele.

Rătăcind prin munții Banatului

— Fragment dintr'un urcuș pe Semenic —

... Drumul e ca o curea albă, care se îndoaie, molatecă pe după colțul stâncilor cu ierburi țâșnite răsleţe printre pietre golașe, ca niște pui de rândunică: se'ncovoaie, se ascunde, apare din nou ca un copil vesel, fuge nebun pe sub poalele brazilor, prin ămâia adusă de vânt și'n răstimpuri, pare că vrea să se scalde'n șipotul de apă de cleștar din pietrele Bârzăvii. Apoi, cureaua albă ca varul urcă spre vârful brazilor, acolo unde parcă se prăvale o piatră gravă, peste zare. E o veșnică întorsătură și surpriza te pândește la tot pasul în sălbăticia care s'a întins peste tot, cu iarbă care se agață cu încăpățânare de pântecul pietrelor și al stâncilor trufașe.

Din Reșița, — cetatea aceea de cărbune și rugină, unde se macină truda și sudoarea'n cazane de 'ntuneric — drumul societății U. D. R. e așa de sprințar și copilăros că ai împresia că te joci mereu de-ascunselea pe după colțul stâncilor și desimea brazilor.

Și'n lumina pe care o destramă din plin văzduhul, mașina se opintește din greu și urcă: ne cheamă, undeva, pe înălțimi Semenicul. Dealungul drumului, mai urcă mulțime de călători; merg toți spre Semenic.

E'n ajun de Sf. Ilie. Noaptea — ca de obicei — sus pe munte se fac focuri și lumea doarme sub păturile lunii, în poiană, așteptând procesiunea de a doua zi. Din jurul Reșiței, de pe Gărâna, Văliug și jur, lumea urcă zi și noapte, ca sărbătoarea Sf. Ilie, să-i găsească sus pe munte, la Lacul Vulturilor. Acolo, femei și bărbați își tăvălesc goliciunile în apa ca ghiața și nu arare ori se întâmplă minuni vindecătoare de boale.

Drumul suie printre brazi ...

După niște stânci, iată câteva case, ca niște lebede ce-și întind gâtul spre cer apar printre brazi: Văliugul. Satul se întinde pe o vale și-l brăzdează dealungul străzi or părăiașe sburdalnice, cu gânguriri de copil și clinchet de ape repezite din munți.

Am oprit în dreptul bisericii. Aici, facem un popas de câteva ore, apoi ne pregătim din nou de drum. De data aceasta, lăsăm mașina în sat și pornim pe-o cărare 'ngustă, printre fânețe cosite și grămezi de lemne tăiate.

Urcușul e greu. Din zece'n zece minute, n e o p r i m p e n t r u o d i h n ă. A p o i p o r n i m d i n n o u. Vrem se ajungem înainte de asfințitul soarelui peă vârful Semenicului, acolo unde e îngrămădirea aceea de lume pestriță adunată de pe zeci de kilometri, ca și când ar aștepta acolo pe munte să se pogoare un nou Mesia.

Tămâia brazilor, e ca o adiere cerească. Departe în negura pădurilor, hăuie cineva. Poteca urcă șerpuitoare și parcă ne ademenește pașii: mai sus! mai sus!

Dar iată în stânga, se înalță printre brazi, un fum gros și greu, ce ne atinge nările.

— Hai să vedem ce-i acolo, propune unul.

Ne apropiem. Lângă un muşuroi de pământ ce fumegă, un bătrân sparge lemne. Un bătrân? Aproape că nu ştii dacă-i om sau altă dihanie. Mai întâi, că e tot negru de nu i se pot distinge decât cei doi dinţi pe care-i mai are şi aceia sunt mânjiţi cu cărbune. Poartă o pereche de ochelari legaţi de urechi cu două bucăţi de aţă şi o pălărie asemănătoare cu o clae de fân.

— Bună ziua, moşule!

Se uită la noi şi zâmbeşte. Are zâmbetul negru ca toată înfăţişarea lui cătrănită. Am împresia, că şi măruntaiele din el sunt negre.

— Ce faci, aici?

— Cărbuni. Fac cărbuni, domnişorilor. Şi iaca mă năcăjesc cu afurisitul ăsta de lemn, că nu-l pot crăpa.

— Şi pentru cine faci cărbunii?

— Apoi, pentru „*soţietate*", că ei îmi dau lemne şi eu ... mă chinui aici.

Şi după câtva timp, omul de cărbune ne povesteşte toată viaţa lui, care-i atât de simplă şi fără complicaţii, că parcă-l invidiez.

— Eu am făcut cărbuni de când am fost copil. Că atunci noi românii n'am prea putut ajunge la fabrică. Şi aşa eu am rămas în pădure. Eu fac cărbunii şi copilul meu îi duce la oraş. Deacolo capătă o „ţâdulă" şi cu ea mergem la „măgăzână" de ne dă mâncare.

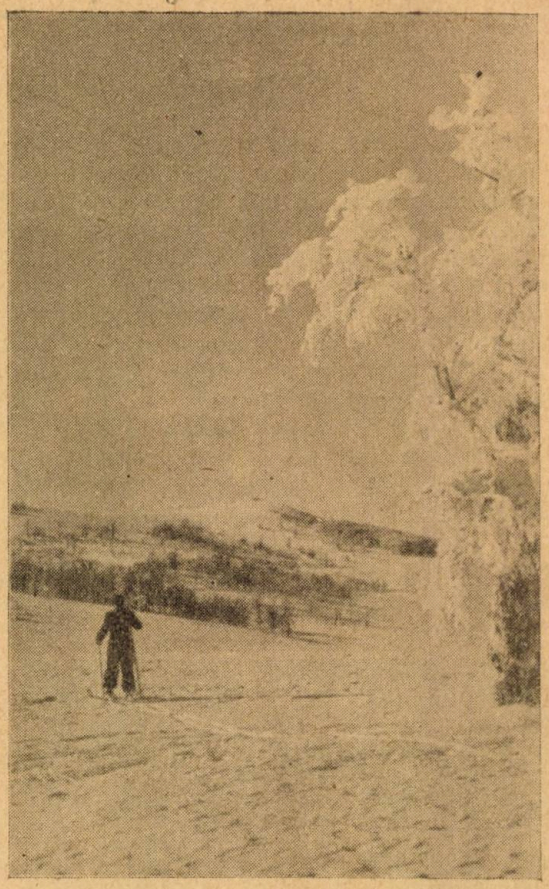

Iarna pe Semenic.

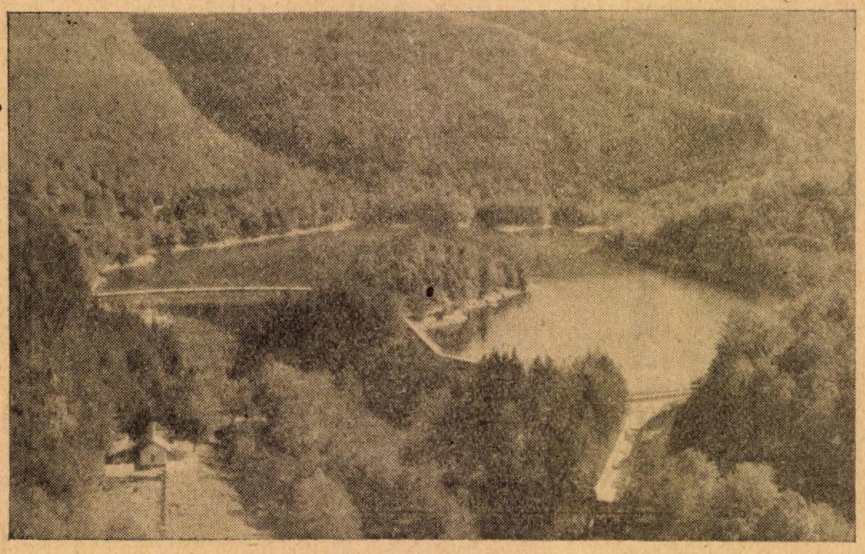

Spre „Lacul Vulturilor".

— Dar, bani n'am văzut de mult.

— Şi eşti mulţumit aşa?

— Apoi, dacă dă Dumnezeu vreme bună, să nu-mi ude cărbunii, iar capăt un bon şi am la iarnă ce mânca.

— Hm! şopteşte unul. Pe el nu-l interesează că-i revoluţie în Spania, că se schimbă guvernul, că l-ar putea escroca cu „ţâdulele". Şi asta e ceva ...

— Dar pădurile acestea ale cui sunt, moşule? Ale statului, sau . . .

— Hm! face omul de cărbune cu acelaş zâmbet trist în colţul gurii. Nu-i nimic a nostru. Că am avut noi un „*proţâş*" mare cu „ei" că ne-or luat şi apa şi lemnele şi tot ei au câştigat. Că adică, noi suntem buni numai pentru lucru. Dar ştiţi dumneavoastră — că văd că sunteţi români — că ei sunt proşti, dar au bani. Or venit odată doi dă ăia mari „înglezi" şi s'or oprit la mine aici. Acuma eu, am găsit un melc şi-i cântam, şi melcul scotea coarnele. Dar „înglizii" s'au uitat urât şi s'au mirat mult cum ascultă melcul de mine. Iaca, vedeţi, oameni de ăştia au pus mâna pe pădurile noastre.

Am plecat. De ce am tăcut toţi?

Soarele era departe, peste văi şi începea să se 'nroşească. Am ajuns din nou într'o poiană. De aici, se vedeau şirurile de munţi, unii cu păduri grave şi întunecoase, alţii proaspăt desgoliţi de podoabe.

Mai jos, spre Gărâna, se văd grămezi de lemne, cari aşteaptă să ia drumul pe jghiaburile de apă, la vale. Acolo munţii sunt goi. Cine a forfecat atât de blăstămat, crestele acelea minunate, cari sărută azurul? Cine a profitat de pe urma acestor despăduriri?

Dar iată că am ajuns. Sus — parcă am putea atinge cerul cu palmele — lumea se strânge'n poiană.

Soarele se lasă undeva, într'o pădure. Aroma brazilor pluteşte pretutindeni şi seara flutură pe 'ntinderi ca o batistă neagră, cu aprinderi de stele pe înălţimi . . .

Dorian Grozdan.

Ascultă, cântă apa...

Ascultă, cântă apa un cântec pe 'nserat
Un cântec dulce, un cântec alintat
Şi cântă, cântă apa doinind aşa 'neştire
Un cântec vechiu de mult uitat, un cântec de iubire.

Ascultă şi visează, visează ca şi mine
Şi nu privi în urmă cetatea de ruine
Şi nu cerşi vieţii nepreţuitul dor
Când nu vrea să ţi-l dea nu-l crede înzadar.

Ascultă, cântă apa un cântec de demult
Imi pare că e nou, când stau să îl ascult
Şi iubirea e aceeaşi doar altul e iubit
Ascultă, cântă apa un cântec nesfârşit.

MIA MARIAN

Romanța unui muzicant

Lui C. Barcaroiu

Mătăsos foşnesc castanii
Presărați cu-argint de lună,
Plânge — arcuşul pe vioară
Lunecând din strună 'n strună.

De pe gâtul strâns cu mâna
Se destramă o romanță :
Tristă ca arama Toamnii, —
Ca un fetiş de faianță.

Muzicantul stă în umbră
Răzimat de o tulpină;
Fix, cu ochii spre fereastră
El aşteaptă ca să vină...

Şi în notele viorii
Plânge jalea, plâng şi anii,
Când alături şi deasupra
Mătăsos foşnesc căstanii...

Dar nu vine! Nu mai vine!
Muzicantul cântă 'ntr 'una...
Pe o turlă, mai la vale,
Poposi s 'asculte, Luna...

Trist romanțele şi dorul
Pe vioară curg cu stropii,
Prelingându-se în tremur
Cum spre seară tremur 'plopii

Dar deodată încetează!
Nici un sunet nu răsună...
— I-s'a frânt de jale — arcuşul,
Plezni strună, după strună!

Ea atunci trăgând perdeaua
Ii zâmbeşte fericit.
Ce folos! Căci muzicantul
De durere-a 'nebunit!.

P. P Bellu

Problema învățământului nostru muzical

de Alma Cornea-Ionescu

Discuțiunile științifice cari au pornit începând acum câțiva ani în cercurile noastre artistice, desbătând problema muzicei românești, au desvăluit ideea imperativului nostru categoric, că acțiunea de reinvioarare a muzicei românești trebuie să pornească dela școală. Indeplinirea acestui desiderat este cu atât mai necesară, întrucât trăim o epocă de transformare și falșificare a vieței artistice, sub înrâurirea catastrofală a invențiilor tehnice, cari dobândesc o putere tot mai mare și în muzică, periclitând toată avuția noastră națională, tot viitorul nostru cultural. Alarma a fost dată de *Sabin Drăgoi*, prin impresionanta lui confesiune din prefața valoroasei sale lucrări folkloristice „*303 Colinde*" strigând desperat către un neam întreg „*Să grăbim, că bate ora 12! Ne civilizăm! Ajutor!*" Acest strigăt de alarmă a pus la punct problema cea mai arzătoare a muzicei românești: *culegerea cât mai urgentă a cântecelor noastre poporale.*

Toți muzicienii noștri au ajuns de acord, constatând, că patrimoniul nostru artistic, nu-l vom mai putea salva, decât ingrijindu-ne la timp de cimentarea conștiinței estetice și naționale, învățând tineretul nostru să înțeleagă să aprecieze și să-și iubească tezaurul muzical, moștenit din moși strămoși. In acest sens trebue conceput tot planul de educare a tineretului nostru încă din cea mai fragedă copilărie, până la formarea individualității adolescentului, căci să se știe bine, că de acum în colo, soartea muzicei noastre în școală se hotărește.

Generațiile ce plecau înainte de război în streinătat, pentru a se înarma cu învățătură muzicală, fermecați de frumusețile muzicei evoluate ale celorlalte națiuni civilizate, și copleșiți de învățătura riguros academică a școlilor streine, s'au reintors complet instreinați față de muzica solului natal, disprețuind și ignorând la desăvârșire exteriorizările muzicale ale poporului nostru. Compozitorii noștri în loc să se adape direct dela izvor, acceptând ca prim fond de inspirație, cântecele pământului românesc, — au apucat pe căile apusului îndepărtat, căutându-și stimulentul aiurea, în muzica altora, în muzica streinilor, cari nu au nimic comun cu concepția genului românesc, grăind fiecare în limba locului unde și-au desăvârșit studiile, fără a-și da seama că un artist a ieși din sfera națională, însemnează a renunța la cel mai puternic mijloc al creiațiunei, — la *instinct* — la complexul impresiunii acumulate nu numai de insuși artistul încă din copilărie, dar ea însemnează a renunța la productul unei sentimentalități specifice, moștenite din moși strămoși în decurs de veacuri. Adevăratul artist apare ca un apogeu psihic, în capătul unui șir de generații, purtând în sufletul său tot ceeace este propriu al celor din care s'a născut și astfel el devine expresia sintezei sufletești a celor de un sânge cu dânsul. Deci a renunța la specificul național, însemnează a te nega pe Tine insuți, însemnează a nega ființa unui neam întreg, dând naștere la o operă de artă neadevărată, falsă, lipsită de stil și fond sufletesc, — adecă o operă de imitație, operă haotică, izolată, care nu va putea avea nici când răsunet în mulțime. Acești meșteșugari ai artei sonore, pot străluci pentru moment prin savanteria lor uluitoare, prin arsenalul de cunoștiințe tehnice, în fața acelora cari înțăleg să le aprecieze munca titanică depusă întru dobândirea lor. Atât! Realizările lor însă fie ele cât de meșteșugite, nu au nici o perspectivă și nici un drept de existență, răsturând ei singuri totul pentru a construi apoi altceva cu totul nou, căutându-se mereu pe sine. Pot acești simpli învățați, lipsiți de personalitate, lipsiți de o atitudine, lipsiți de un crez bine stabilit mereu în căutareă „eu"-ului lor să stăpânească mulțimea, creiând un curent, o școală și luându-și răspunderea de conducători ai unei generații?

Iată explicarea, dece un popor atât de muzical ca și neamul românesc, încă nu a putut da un geniu creiator, și în ale muzicei, care să pună stăpânire pe lumea morală, cucerind mulțimea prin personalitatea, prin puterea de convingere și prin sentimentalismul captivant și seducător, al operelor sale muzicale, despre care să se pomenească și

pe un plan internaţional ca de un produs autentic românesc, atunci când literatura şi pictura românească a ajuns de mult la culmi mondiale prin geniul uni Eminescu sau *Grigorescu.*

Cum vedem în şcoală se va decide soartea muzicei româneşti, depinzând de spiritul în care va fi educat tineretul nostru, deci principiul pe care trebue să-l urmărim în învăţământul nostru muzical, ar fi: adaptarea principiilor pedagogice actuale, la elementele caracteristice ale sufletului românesc şi la specificul nostru naţional în genere. E nevoie ca întreaga ştiinţă muzicală să fie înfăţişată elevilor într'o lumină curat românească, cu exemplificări luate din tezaurul folklorului românesc, cât posibil din toate regiunile ţării. şi din toate domeniile de manifestare a muzicei poporale. Doar şî principiile pedagogiei moderne reclamă respectarea zestrei sufleteşti preşcolare a elevului, în legătură cu mediul înconjurător. Deacea nimic mai firesc, decât ca în Ţara Românească, în materie de muzică, să se ia ca punct de plecare şi să se adâncească, muzica autohtonă, adecă muzica populară românească. Principiul regional ar cere chiar. să se pornească dela muzica ţărănească a provinciei respective, şi numai treptat să se ajungă la muzica cultă, universală, Cu atât mai mult cu cât muzica poporală este de regulă foarte simplu construită, deci mai apropiată de sufletul copiilor.

Propunem deci autorilor de manuale didactice, şi autorilor de Metode de predare a învăţământului instrumental, (pian, vioară, violoncel etc.) *ca lucrările lor didactice, să fie concepute în viitor, în spiritul muzicei noastre poporale,* iar elevii români, să caute a-şi *urma desvoltarea lor muzicală, numai sub conducerea profesorilor români, cunoscători şi iubitori ai artei noastre naţionale,* căci nu ştim nici când, ce talente zac ascunse în sufletul copiilor noştri. Ne-am putea trezi într'o zi cu omul de geniu, (cazul Enescu) care apare numai la intervale foarte mari, deci el *trebue să găsească la îndemână, toate elementele de cultură şi un mediu de artă bine pregătit, şi sub raport naţional,* ca el să se poată desvolta şi activa în modul cel mai folositor neamului nostru, scriind şi simţind românește, altfel este pierdut pentru cultura românească, dar pierdut şi pentru sine, şi pentru o cultură streină, căci un român nici când nu se va putea identifica la desăvârşire cu aspiraţiunile muzicale ale unui neam strein, cel mult poate copia ceva din capodoperile streine, alăturându-se de regulă compozitorilor (foştii lui profesori) cari l-au iniţiat în tehnica compontonică a artei sonore, devenind un epigon al lui, fără valoare şi fără vreo însemnătate istorică.

Interior

In odaia mea tăcută,
Doi boboci de trandafir
Intr'o glastră se sărută,
Tăinuind sfios în inimi
Legănare de polen.
Alintate se aştern
Raze blonde pe covor...
Cărţile-au rămas deschise,
Cu 'nşirarea lor de slove
Surâzând întrebător.
Pana a 'nceput s'alerge
Fermecată pe hârtie,
Ascultând o melodie
De lumini pornite 'n sbor.
— — — — — — — —
Vrăjitoare, seara ţese
Prin unghere văluri dese
Lunecând o mână neagră
Intre galbenii boboci;
Cărţile se închid cu teamă,
Pana tremură pe jos
— — — — — — — —
A fugit, gonit de neguri
Visul meu cel mai frumos.

Mariana Simionescu

Stilul arhitectonic al Catedralei din Timişoara

de prof. Ion D. Trajanescu

In centrul oraşului Timişoara au început lucrările de construcţie ale catedralei gr. ort. române, care va fi una dintre cele mai monumentale şi frumoase biserici din România. In jurul chestiunei stilului arhitectonic în care va fi ea edificată s'au născut o serie de discuţiuni şi nenumărate păreri. Proiectul după care se face construcţia a fost elaborat de d-l arhitect Ion D. Trajanescu, profesor la Academia de arhitectură din Bucureşti, şi premiat de comisia instituită pentru examinarea proiectelor prezentate la concurs. In cele de mai jos publicăm textul memoriului care a însoţit proiectul d-lui Ion D. Trajanescu.

In compoziţia arhitecturală a proectului bisericei ortodoxe din Timişoara, s'au folosit elemente organice şi decorative din monumentele byzantine clasice, dar mai ales din arta byzantină localizată pe pământul românesc, în decursul timpului, potrivit cu clima ţării, şi cu cerinţele diverşilor ctitori, voivozi, boeri, moşneni, negustori, cari au zidit numeroase lăcaşuri de închinăciune, în tot cuprinsul ţării.

Toate acestea, biserici, mânăstiri, bisericuţe, moştenite din strămoşi, alcătuesc laolaltă, comoara monumentelor noastre istorice şi naţionale.

Din trecutul istoric al neamului nostru, răsare mai luminoasă şi mai bogată, **epoca Voivodului Ştefan cel Mare,** care, ca un apostol al creştinătăţii, a apărat credinţa strămoşească, zidind peste 40 biserici şi mânăstiri.

La zidirea acestor lăcaşuri de închinăciune, voivodul creştin a chemat în ţară meşteri din orient, cari au adus cu ei arta byzantină, mlădiind-o după clima şi cerinţele ctitorului; cum şi meşteri din Ardeal, iscusiţi în lucratul pietrăriei şi a boltiturilor în stil gotic,

Această înpierechere de styluri o găsim şi la bisericile anterioare şi posterioare epocei lui Ştefan cel Mare, cum şi în Ţara românească (Muntenia şi Oltenia), fără ca această încuscrire de stiluri, să aducă vre-o ştirbire în tradiţia cultului creştin ortodox.

Dealtfel, în arta monumentală din Occident, găsim înperechieri de stiluri la acelaş monument, fără ca aceasta să constitue o derogare dela tradiţia cultului căruia deservea monumentul: astfel, găsim catedrale catolice, concepute în stilul gotic (ogival), sau romanic, sau Renaştere, combinate cu bizantin sau Maur; iar cupola byzantină, adăpostind deopotrivă, Moscheea musulmană, sau Sinagogele semitice.

La monumentele istorice din Ţară, găsim: la **Curtea de Argeş,** stilurile, byzantin, mauresc, renaştere; la **Horez,** byzantin, gotic, renaştere; la **Mânăstirea Dealul,** bizantin, renaştere; la **Trei Erarhi** din Iaşi, bizantin, gotic, renaştere, armean; iar la toate bisericele moldoveneşti şi bucovinene, aproape peste tot, întâlnim combinate stilurile bizantin cu gotic. Minunatele bolţi moldoveneşti, cu nervuri de piatră dispuse în forme stelate, cu

variaţiuni multiple, nu sunt de cât, bolţile gotice, lucrate de meşterii ardeleni, în forme şi torsade originale.

La catedrala din Timişoara, s'a folosit planul byzantin, cu Nartex, Pronaos, Naos, Altar şi Sănuri, dispuse în formă de cruce greacă, păstrate prin tradiţie la bisericile din Anatolia, Constantinopol şi Sf. Munte, transplantate în Ţara Românească şi Ardeal de către călugărul sârb **Nicodim din Prilep**, în veacul 14, când a zidit cele dintâi mânăstiri (Vodiţa, Tismana, Cozia, Cotmeana şi Prislop, de lângă Haţeg).

Pentru partea decorativă a faţadelor, s'a folosit arhitectura Sf. Sofia din Constantinopol, prin cei 4 contraforţi ai corpului principal, şi prin alternarea rândurilor de cărămidă aparentă, iar în interior, galeriile superioare; aceste elemente sunt înperechiate armonic cu clopotniţa, altarul şi turlele scărilor ce duc la galerii, cor, şi clopotniţă, ansamblu, inspirat de bisericile lui Ştefan cel Mare, cu acoperişuri înalte, potrivit cu clima şi tradiţia, cu firide zugrăvite sub streşini, cu bolţi stelate în interior, cari apar şi în exterior, la baza turlei centrale, cu contraforţi şi discuri de ceramică smălţuite în diverse culori, etc.

Ardealul şi în special Banatul, din cauza vicisitudinilor istorice fiind sub stăpânirea streină, mai ales biserica ortodoxă, nu şi-a putut dezvolta o artă monumentală proprie, şi sub influenţa şi presiunea Romei a clădit în stil gotic sau renaştere, biserica de formă bazilicală, care se vede în toate monumentele religioase din Transilvania, deci şi în Banat şi cari, prin relaţiunile de vecinătate, au trecut şi în Muntenia şi Moldova. Aşa că, în timp ce în Ţările Române şi Moldova se dezvolta o artă proprie, cu bază orientală, în Ardeal se desvolta o artă Occidentală. Biserica ortodoxă din Ardeal, abia se menţinea în modeste bisericuţe de lemn, ascunse prin văile munţilor, având acoperişuri înalte şi turnuri ascuţite, ca cele din Moldova şi Bucovina.

Aceste elemente arhitecturale, cum şi accentul moldovenesc în graiul ardelean şi bănăţean, încă ar fi o indicaţie de afinitate sufletească şi etnografică, între fraţii aceluiaşi neam, despărţiţi de veacuri, prin vitregia vremurilor.

Proiectul bisericei catedrale din Timişoara, conceput în respectul tradiţiei bisericei ortodoxe, cum şi în respectul artei naţionale istorice, realizându-se, va reprezenta cu demnitate aspiraţiunile noastre naţionale, pe terenul cultural şi artistic.

Această realizare, ar însemna un pas mai departe, pe calea renaşterei arhitecturei pământene începută atât de viguros cu vre-o 20 ani în urmă, de marele dispărut **arhitectul profesor Ioan Mincu,** — printre elevii căruia am avut fericirea să fiu, — mişcare de renaştere, continuată de elevii lui, şi de către tinerile generaţii de arhitecţi, crescuţi la vatra românească, care este **Academia de Arhitectură din Bucureşti.**

Ar fi poate şi un simbol, de întregire şi consolidare sufletească, între toţi fiii strâns uniţi în jurul Bisericei şi Patriei mame.

Serbările semicentenarului corului din Ecica (Jugoslavia)

Acţiunea românească dincolo de hotare

Cronica ziarelor din Jugoslavia, a remarcat grandioasele serbări cu ocazia împlinirii a 50 de ani de existenţă a corului din Ecica, despre care ţinem să relatăm şi noi la rândul nostru.

Pentru românii din Jugoslavia, serbările dela Ecica au fost o adevărată înălţare sufletească şi un prilej fericit de a se întâlni cu fraţii lor din ţară. Căci la marele praznic dela Ecica, au luat parte o mulţime de timişoreni în frunte cu d. Liviu Magdu, şeful contabil al Camerei Agricole din Timişoara care ca fiu al acelei comune, e naşul corului.

Dar, să lăsăm să vorbească un asistent, despre aceste fericite serbări, cari menţin treaz sufletul românesc de dincolo de hotare. Iată ce spune o cronică din »Nădejdea« despre aceste serbări dela Ecica:

»Piaţa bisericii e o vastă mare de capete, cari aşteaptă sosirea corului din Uzdin. Îndată ce treascurile vestesc sosirea »Doinei« din Uzdin, corul bărb. din Ecica întonează un »Mulţi ani« la care corul Uzdinenţilor răspunde cu un alt »Mulţi ani«, apoi începe corul copiilor de sub conducerea înv. Teodorescu. Cu toţi se îndreaptă spre biserică, unde »Doina« sub conducerea lui Iova Şosdeanu, dă răspunsurile liturgice, artistic. Tot la biserică, se sfinţeşte placa comemorativă şi panglica steagului corului, cusută în fir aurit şi dăruită de d-nul Liviu Magdu, naşul corului.

După sf. liturghie, în corpore, se îndreaptă mai mulţi inşi la Casină, luând parte la banchet, unde se rostesc toasturi în cinstea dirijorului Avramescu şi discursuri în amintirea regretatului preot Valeriu Magdu, animatorul de suflete şi fondatorul corului S'a spus de către unul din oratori şi acestea: „Popa Valeri a fost omul datoriei, omul pe care nu-l găsim în orice vreme; omul providenţial. El

a trezit dragostea de cântec, port şi neam în poporul din Ecica. Nici o clipă n'a şovăit, ci întotdeauna a muncit pentru ridicarea satului Ecica, iar dacă azi vedem roadele muncii sale, lui trebuie să-i mulţumim, zicând cu glas tare ca să ne audă şi omul din mormânt: A fost un „Om" care şi-a înţeles menirea, Dumnezeu să-l ierte!".

Dar iată că apare un grup de eleve din Uzdin, îmbrăcate şi ele în costume naţionale. La un semn magic al inv. Florea Secu, elevele execută dansuri vioae ca »Ciuleandra« etc., atât de bine, încât lumea prezentă la horă, saltă de plăcere. Se joacă atât de către uzdinenţele-eleve (la şc. pr.) cât şi de ecicheni. Apoi începe hora mare, unde se prind şi intelectualii, alături de ţărani, dând zilei un fast deosebit . . .

Seara la petrecere, a fost o adevărată emulaţie între corurile Ecichei: mixt şi bărbătesc şi cel al Uzdinului. Nu ştiai care cor cântă mai bine, căci toate trei erau la înălţime. Programul a fost atât de bine executat şi de frumos întocmit, încât toată lumea era mulţumită«.

Deci, dincolo de hotare bate o inima românească şi cei cari sunt în fruntea poporului, dau dovadă că ştiu să muncească şi să fie la înălţimea chemării lor. Cât despre istoricul corului din Ecica, preotul S. Brânda scria:

„Corul bisericesc din Ecica, s'a înfiinţat în anul 1885, în luna Iulie August, de mult regretatul părinte Valeriu Magdu, pe atunci student la teologia din Arad. La înfiinţare, corul avea numai 17 coriştiei însă au sporit din an în an. Dela înfiinţare până acuma, corul a avut următorii conducători:

1. Petru Ursulescu maestru cojocar, până la anul 1887.
2. Iancu Barbulescu, înv. până la anul 1889.
3. Valeriu Ghilăzanu. înv. până la anul 1895.
4. Iuliu Magdu, înv. până la anul 1907.
5. Ştefan Ştefu, înv până la anul 1914.
6. Iuliu Magdu, a doua oară, până la anul 1921.
7. Ion Ghilăzanu, a condus corul fără a instrui, până la venirea învăţatorilor: Petru Mioc şi Iuliu Ardeleanu şi în intervalul până la venirea capelanului C. Istrate. Actualul conducător este harnicul înv. Mihail Avramescu. care a grupat în jurul său 120 de corişti şi coriste.

In anul 1911 corul şi-a serbat jubileul de 25 ani dela înfiinţare, cu un festival impozant, alcătuit de înv. Ştefan Ştefu. Serbarea aceasta a atras lat Ecica o mulţime considerabilă de oaspeţi din imprejurime. Cu această ocazie, corul şi-a făcut o bină mobilă, pe care anul acesta am reparat-o şi un steag frumos, în care s'au bătut 131 ţinte în care sunt gravate numele donatorilor.

Privind activitate corului, constatăm cu mândrie că dela înfiinţarea lui până azi, după 50 de ani de existenţă, corul a realizat un efort, cultural şi moral, pe care îl rezumăm în următoarele:

Prin cântările sale liturgice a ridicat slujbele Dumnezeeşti la un nivel înalt de frumuseţă, cucerind în tot timpul inimile credincioşilor pentru biserică, Ecichenii astăzi, nu-şi mai pot închipui slujbă de praznic fără cor. In decurs de 50 de ani s'au cântat 6 liturghii mixte şi bărbăteşt executate artistic. In acest răstimp corul a aranjat 54 de fes-

Ecica — Jugoslavia — cor bărb.

Ecica — Jugoslavia — cor mixt.

tivaluri. la care s'au executat 109 cântări. 6 piese ecomice un cvartet bărbătesc. 39 monoloage şi 59 piese teatrale în mai multe acte.

Ce înjghebări mai fericite pot reuni laolaltă pe fraţii de peste hotare, decât acelea ceri au fost la Ecica? Acolo, s'a dovedit o trăire intens românească, dincolo de hotare şi ne place să credem că acest opaiţ va arde pururea, flacără sfântă în inimile fraţilor rămaşi înstrăinaţi.

D. Gr.

Cronici din Varşovia

Aron Cotruş în limba polonă

de Ion Chiţimia

Ne bucurăm că avem ocazia să semnalăm o nouă traducere din literatura română în limba polonă. Este o *Culegere de versuri* din opera poetului *Aron Cotruş*, în traducerea tânărului şi talentatului poet polon Wladimir Lewik. Acest nou pas se datoreşte stăruinţii dlui *E. Biedrzycki* de la Lwów, căruia i se cuvin mulţumiri pentru toate străduinţele de până acum, de a face cunoscută în Polonia literatura română.

Traducerea aceasta nouă a fost primită de presă şi cercurile literare de aici cu o deosebită atenţie, ca de altfel şi cele precedente. Poesia lui Aron Cotruş însă, viguroasă ca şi aerul tare al munţilor din cari a izvorât, a presărat peste sufletele cititorilor poloni înviorarea unei simţiri necunoscute. Reiese din recensii. Intr'adevăr, când nu citeşti versuri ca să înjghebi cronici literare şi nici ca să fi la modă debitând fragmente din ele în anumite împrejurări, când te reazimi de conţinutul lor cu tot sufletul, atunci ai împresia relativ la po sia lui Aron Cotruş, că poartă în ea zgrunţurozitatea şi sănătatea Dacilor de altădată. E par'că vieaţa strămoşilor trezită în munţi de tipul ciobanului şi de doină şi exprimată vânjos prin posibilităţile unui om, care nu se poate stăpâni şi prin care se aude limbajul aspru, lipsit de dulcegăriile vremii noastre, al unei lumi apuse demult. E poesia de largă tradiţie, a vremii de demult, a vremii noastre şi a altor vremi care vor veni. Toate legate de pământul ţării şi de permanenta şi adevărata lui vieaţă.

Ne-au confirmat această impresie şi recensiile traducerii polone, multe şi nu deduzină. Printre ele sunt unele inteligent

scrise cum e aceea a dnei Jadwiga Gamsko Zempicka de la Lwów, care spune că necunoscând limba română, nu ştie dacă versurile sunt bine traduse, „dar simte în ele particularitatea unei alte expresii, mirosul unui alt pământ, necunoscut, sensitiv, care se încleştează ca să-şi păstreze mai bine ce-i aparţine".

St. Lukasik, care cunoaşte limba română, scrie: „într'o privire generală poesia lui Cotruş se închide cu orizontul munţilor. Numai din când în când ni se arată în depărtare conturele albe ale oraşelor . . . Cântând mai cu seamă soarta muncitorilor şi a oricărei mizerii, poetul nu se înglobează nici unor doctrine şi nu pierde cumpătul, cu toate că se trezesc în el adeseori revolte contra nedreptăţii sociale".

Alţi recenseni au avut prilejul să reîmprospăteze amintirea legăturilor culturale din trecut şi să afirme: „România ne va fi mai apropiată", cunoscând alte aspecte ale sufletului românesc.

Traducerea poetului Wladimir Lewik, care s'a remarcat ca un agil traducător din literaturile streine, e, în limita posibilităţilor transpunerii poeziei, reuşită. (A tradus cu deosebită îndemânare mai înainte »*Mioriţa*« şi e autorul traducerii *Metamorfozelor* lui Ovidiu în polonă) Unele poesii sunt transpuse cu multă măestrie ca de exemplu *Pâinea noastră* şi *Ai noştri sunt aceşti munţi.*

Toulouse - Lautrec

La 9 Septembrie 1901 ceaţa rece a unui început de toamnă, ascunde pentru totdeauna pe unul dintre cei mai reprezentativi artişti ai Franţei. Henri de Toulouse-Lautrec pictorul luminei reci (cum îl numeşte Pierre Mac Orlan) la vârsta de abia 37 ani părăseşte pentru veşnicie o viaţă trăită în toată expresivitatea ei tragică. O viaţă în cea mai mare parte împărţită între atelierul său şi între Moulin-Rouge şi Moulin de la Galette. Aci pe faimoasa colină Pariseană îşi fixase Lautrec centrul îndeletnicirilor sale spirituale. In nopţi nenumărate petrecute în feeria barurilor, cu bastonul în mână cu capul plecat deasupra paharului cu alcohol, lăsa să i vie imaginile cărora le da calitatea şi mişcarea intimă care era comoara lui. In aceste nopţi spiritul său era biciuit mereu ca de un stimulent puternic, iar când se retrăgea în atelierul său plin de bibelouri, de costume şi vechituri acoperite de praf, începea să desfăşoare pe pânză, impresii de o clipă pentru trăinicii de veac.

Natura a fost nedreaptă cu acest artist şi l-a dăruit cu un corp normal, robust chiar, clădit pe două picioare disproporţionat de scurte. Chiar dacă alta ar fi dispoziţia sufletească a acestor neîndreptăţiţi de natură, înfăţişarea lor fizică, răsfrânge totdeuna un accent de tristeţă şi tragic. Poate o simţesc şi ei şi zi de zi se imprimă acest lucru în construcţia lor sufletească încât întreagă fiinţa lor ajunge să zacă sub această povară. Toulouse-Lautrec poate n'a suferit atât de mult din cauza infirmităţii sale şi totuşi operele sale indiferent de mediul de unde sunt luate sau în care sunt plasate, toate au expresia unei profunde trăiri interne, şi nu e o trăire veselă şi plină de mulţumire. Nici mişcarea nici atitudinea figurilor sale nu trădează decât resemnare. Prea arareori îl găsim exprimându-se în mişcări mai vii şi atunci condiţionate mai mult de forma care o cerea subiectul.

Personalitatea lui Toulouse-Lautrec e indeajuns de definită încât e greu să afirmi că această nuanţă uşoară de tragic i a rămas dela Forain, dacă culoritul i-a fost influenţat de Degas sau dacă trăsăturile desenului se inspiră din Outamaro şi Hokousai. Lautrec i-a admirat pe toti, dar drumul manifestărilor sale spirituale a avut un intinerar cu totul deosebit şi opera sa întreagă formează un bine precizat cadru în pictura franceză. Familia mare a impresioniştilor îl cuprinde fără îndoială, cu toate acestea prin factura operelor sale, prin forma şi conţinutul lor, prin temperamentul său absolut liber, Lautrec îşi fixează un loc aparte în cadrul epocii sale. Se situează mai mult între — isolaţi — între acei pictori de o originalitate întreagă, cari n'au făcut nici un fel de concesiune gustului public şi cari au rupt orice legătură cu toate tradiţiile.

Henri de Toulouse-Lautres s'a născut în atmosfera caldă şi însorită a sudului, la Alhi în 1864. Fiul contelui Alphonse de Toulouse-Lautrec Montfa, primeşte o educaţie aleasă sub îngrijirea mamei sale.

Nici educaţia nici lumina tare a soarelui de sud n'a determinat drumul acestui copil infirm. In atitudinea sa se contura tăcerea, în jurul său se infiripa lumea umbrelor, lumea luminei prea puţin fecunde, a luminei reci care mai târziu trebuia să străbată toată opera lui Lautrec, impins fatalmente de povara infirmităţii sale fizize spre domeniul unei vieţi de aventuri imaginare, de aventuri pasive. A trebuit de aci înainte să trăească o viaţă interioară mult mai potenţată decât o viaţă obişnuită şi să subjuge orice spectacol descoperit de ochiul său, renunţărilor de fiecare zi. Viaţa şi opera sa a păstrat totdeuna o dublă faţă, indulgentă şi feroce, fiind consecinţia a două fiinţe, una robustă şi normală iar alta îngrozitor diformată. La tragicul acestei vieţi era inevitabil să se alăture şi patima alcoolului. Lautrec a băut şi dacă atmosfera cafenelelor, a barurilor şi a localurilor de noapte nu era mediul de unde artistul îşi culegea subiectele, patima aceasta ar fi fost mai mult decât un excitant al imaginaţiei sale l-ar fi distrus. Dar această atmosferă şi nu mai puţin cercul de prieteni ce-i avea, l'a mai apropiat de viaţă, sau mai bine zis l-a redat lumii făcându-l atât de cunoscut. „Nu era în acest colţ al Parisului (zice Gustav Coquiot) nici un nume de pictor mai popular ca cel a lui Lautrec".

Ce putem noi spune astăzi despre o fiinţă atât de excepţională despre un artist cu atât de îndrăsneaţă şi originală personalitate, decât ca o pioasă amintire să evocăm imaginea a celui care a fost Toulouse-Lantrec. 9 Septembrie 1936 înscrie 35 ani dela moartea artistului. El nu mai există astăzi decât în poemele lui Oscar Wilde care i-a fost prieten şi poate în memoriile altor amici, nu mai există decât în opera sa care îi păstrează fiinţa întreagă în toată expresiunea ei tragică, dar care n'a urmat decât drumul unei libertăţi unice şi complect detaşate de restul lumii. Lautrec rămâne aşa cum l'a portretat cel mai sincer prieten al său Tristan-Bernard. care îşi încheie şirele astfel:... ce petit homme était le maitre du bord et nes uivait que sa loi. Si l'on adopte la fameuse definition : l'art est la nature vue a travers un tempérament, on a cette garantie que le tempérament de Lautrec était vraiment libre.

Stefan Gomboşiu

CRONICA LITERARĂ

Cărţi

Eugen Herovanu: *Oraşul amintirilor*

Autorul, ieşan, îşi descrie amintirile ce-i leagă copilăria, adolescenţa şi întâia tinereţe de Iaşi. Un scris limpede, plăcut, cu o nesfârşită dragoste faţă de trecutul pitoresc şi istoric al locurilor moldoveneşti. Lectura cărţii e un deliciu. Atât de frumos e scrisă că la urmă, după ce s'au savurat pe nerăsuflate cele patrusute de pagini, cititorul regretă că s'au sfârşit prea duioasele amintiri ale povestitorului. Sunt acolo imagini, viziuni şi descrieri măestre.

O lume deacum jumătate de veac, personalităţile de seamă ale Iaşilor, monumentele istorice şi colţurile patriarhale sunt zugrăvite deopotrivă cu dragoste şi înţelegere.

Paginile mai au şi imagini fotografice din Iaşii de eri şi de astăzi.

Obiectul preocupărilor autorului — după cum însuş o mărturiseşte — n'a fost, la scrierea cărţii, faptele şi oamenii, ci atmosfera în care faptele s'au produs şi oamenii au trăit.

Autorul a urmărit via satisfacţie de a afla mai târziu că prin cele scrise a reuşit să ajute pe unul sau altul să cunoască puţin Iaşul şi să-l iubească după cum se cuvine.

Recunoaştem că dl Herovanu şi-a realizat minunat vrerea d-sale modestă şi cinstită. Dacă cineva încă n'a fost în Iaşi, îi va cunoaşte comorile din *„Oraşul Amintirilor"*.

Sunt prezentate splendidele monumente a lui Ştefan cel mare, Cuza Vodă, Miron Costin, Asaki, Grigorie Ghica Vodă, Unirii, Crucea lui Ferenţ, Obeliscul lui Sturza, precum şi bisericile Cetăţuia, Bărboi Golia, Sf. Neculae domnesc, Galata, Osoi, Trei Erarhi, Sf. Gheorghe, Spiridonia şi toate

celelalte. Iaşi are doar cincizeci de biserici.

Cartea d-lui Herovanu e mai valoroasă decât toate scrierile ce s'au scris până acum asupra oraşelor noastre.

Asta ne învaţă că nu prin orice lucrări monografice se poate vesti trecutul frumos al unei localităţi, ci prin amintiri scrise cu suflet în felul cum a scris dl Eugen Herovanu.

Când se va găsi despre fiecare oraş o asemenea descriere?

Aurel Bugariu

NOTE

Ferma Regală dela Banloc.

Sub acest titlu publică dl Ing A. D. Carabella un interesant articol în revista „Albina" din care spicuim următoarele pasagii:

Domeniul Banloc se compune din două ferme: 1) ferma Pescuş, care este o fermă agricolă, cu 812 jugăre cultivate cu cereale şi tutun şi 75 jugăre păşune şi 2) ferma Topolea, care se întinde spre Sud până aproape de Partoş, la 60 km. dela Timişoara şi care este consacrată culturii orezului (400 jugăre) şi creşterii peştelui (214 jugăre), mai având şi 271 jugăre teren arabil, 80 jugăre fâneaţă şi 1.138 jugăre pădure, în total 2,425 jugăre iar ambele moşii au 3.312 jugăre. De curând s'a aprobat defrişarea a 400 jugăre pădure, din care 200 jugăre va servi la mărirea orezeriei, care va atinge astfel 600 jugăre.

Apa trebuincioasă pentru înecarea acestor sute de jugăre de culturi de orez, vine din râul Bârzava, pe un canal lung de 14 kilometri, care este proprietatea domeniului. Tot apa acestui canal pune în mişcare şi instalaţia pentru decorticatul (descojitul) orezului, mare cât o moară sistematică cu două etaje, cu pietre şi perii frecătoare, cu lustruitoare, elevatoare, vânturi şi toate ale ei. Şi tot apa acestui canal serveşte şi la creşterea peştelui, care se face, în eleşteie şi bazine, pe o întindere de peste 200 jugăre.

In drum spre conac trecem printr'o pădure frumoasă şi îngrijită şi prin parcul de vânătoare, îngrădit cu sârmă. Aici sunt căprioare şi fasani. Mergem apoi la castel, adevărat palat seniorial cu curte mare, cu parc, cu peluze, cu perspectivei Fucţionarii au parcul lor de locuinţe, iar servitori au altă curte. La grajduri ni se arată câţiva armăsari, între cari şi celebrul Bella Petter.

M. Sa Regina Elisabeta

Tenorul Vasile Nicoară

a reuşit însfârşit să se facă auzit de puternicii zilelor, şi să obţină o bursă de studii la Viena Câtă destrămare de tinereţe, colindând oraşele şi bătând la toate uşile i-a trebuit însă lui Vasile Nicoară, până să ajungă să şi vadă visul înfiripându-se!

Cine l-a auzit cântând, vreodată, pe Vasile Nicoară, scoborând şi urcând game întregi cu atâta dibăcie şi uşurinţă, cu un timbru dulce şi voce caldă poate n'are să uite niciodată, de tânărul acela brun, în ochii căru a jucau luminile unui ideal de pură ascensiune spre astri.

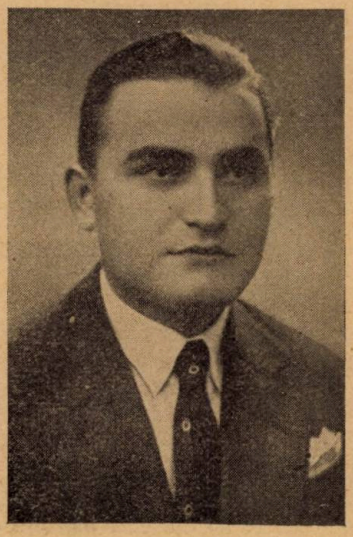

Vasile Nicoară

Născut în Somoşcheşiu din jud. Arad, din părinţi ţărani, Vasile Nicoară termină liceul şi Academia teologică din Arad, urmând apoi cursurile de canto la Cluj ca elev al profesorului Grisianu, pe cari apoi le continuă cu maestrul Folescu dela Opera română din Bucureşti.

Cu această brumă de „învăţătură" şi cu succesul celor câteva concerte date prin Arad, Nicoară ia drumul Vienei, unde ajunge elev al dnei Kasowszka, fosta partneră a lui Caruso. Mai târziu

a parte la un concurs internațional de canto, reușind să câștige premiul Academiei de muzică, în valoare de 2.000 de șilingi.

Intâiul succes! Ce tresăriri de bucurie trebuie să fi străbătut sufletul tânărului cântăreț român, în cetatea muzicii, acolo unde a putut admira mai târziu pe marii cântăreți din Viena și clasa înaltă a tehnicei de canto. Nu i-au lipsit la Viena nici concertele extraordinare ale câtorva protagoniști ca Rachmaninov. Hubermann, Lotte Lehman, Lauri Volpi etc.

Dela Viena l-a bătut un gând pe cântărețul nostru: să colinde orașele ardelene, pentru ca să-și asigure mijloacele de trai la Viena, orașul viselor lui, unde putea să-și continue studiile.

Acum, când aflăm cu bucurie că i s'au asigurat trei ani de existență la Viena, tenorul Vasile Nicoară, e o nădejde a zilelor de mâine, dacă drumurile lui îl vor călăuzi spre înălțimile artei muzicale.

Il așteptăm!

Cenzura la Teatru

Cenzura la teatru a avut în vremea ei prieteni și inamici. E cunoscută părerea academicianului N. Odobescu relativ la această instituție.

Vasile Alexandri, omul de teatru p in excelență, directorul Teatrului Național din Iași, spunea clar: »Foarfecele cenzurei ținea locul spadei lui Dumnezeu deasupra capului fie cărui auto.«.

In analele Academiei Române seria II. Tomul XXIX paf. 312 și 340 întâlnim un foarte interesant document.

Mihai Sturza aflând că la Teatrul Național din Iași (condus de Const. Negruzzi. Vasile Alexandri și M. Kogălnic-anu) se rostea de către actori fraze surprimate de comitet, a însărcinat pe Arhon Postelnic, Petrache Asache să cenzureze piesele și a lansat în 1840 următorul decret:

Noi, Mihail Grigore Sturdza Vv.

Cinstit și credincios boer a Domniei mele, D-ta Arhon Postelnic, Petrache Asache.

Luându-se știință că în mai multe rânduri actorii moldoveni au declamat pe țena teatrului cuvinte și frazuri întregi ce au fost șterse de către comitet din pi sele învoite a se reprezenta și uneori au îndrăsnit până a și adăuga ziceri dela sine, urmare ce este cu totul vinovați și vrednici de pedeapsă. Având în vedere sârguința și destoinicia ce ai dovedit la toate însărcinările puse asupra D-tale de către cârmuire, noi am găsit de cuviință a te însărcina cu țenzura pieselor teatrale ce este o lucrare vrednică de o aproape băgare de seamă.

Deci, în îndeletnicirea acestei însărcinări, vei avea depravăț de a nu îngădui tot înțelesul ce ar aduce vr'o vină către cârmuire, relighie, morală și personalitate, având de aproape îngrijire a nu se rosti pe țena emprovizări din partea actorilor și spre a lipsi tot mijlocul de necuviință. toate rolurile pieselor în limba națională, pe vr'o una a se reprezenta sau să se scrie supt a D-tale priveghere de către inadins slujitor ce am adăogit și în statutul teatrului.

Iar apoi fiindcă comitetul celor trei este slab, căci deși ne raporluește că în cercetarea pieselor ce li se înfățoșează spre a primi învoirea de a se reprezenta pe țena teatrului, s'au păzit totdeauna cea mai trainică îngrijire de a se mărgini rostirile și întregul înțeles a unor asemene piese în îngrădirea instrucțiilor statornicite, totuși actori au îndrăsnit de mai multe ori a și ierta singuri rostind cuvinte dela ei jicnitoare și necuviincioase mai cu seama fața de poliție, îndrăsneală pe care noi o luăm ca o slăbiciune din partea comitetului, pentru aceasta le-am luat antrepriza teatrului ce le era dată, dându-o Luminații Sale Beizade Neculae Sutu.

Din a noastră chibzuință, am socotit să vă aducem la înștiințare că spre folosul nu numai a d-tale, ci chiar al obștei moldovenești să vă apropiați în ceeace privește relațiile cu Luminarea Sa în ceeece privește rânduirea pieselor teatrale, ca prin această înțelegere să se ferească cu desăvârșire toate îndemnările și apucăturile nărăvite de a se mai abate actorii spre calea duhurilor zeflemiște la adresa poliții.

Deci D-ta să fii cu cea mai îngrijitoare luare aminte ca pe viitorime să nu se mai ivească de asemeni necuviincioase abateri, pentru cari nesmintit, actorii cutezători de pe loc să fie pedepsiți, după întinderea vinovației sale. Și ceva mai mult pentru a se putea pune stavilă la asemenea păsiri pricinuitoare de scandal și să nu aibă nas de cârtire actorul de acum înainte rolurile să se scrie și să se zloboadă chiar prin D-ta Slobozirea să fie trecută intr'o condică și să iscălească de primirea ei. CAROL DRIMER

Arta plastică la Iași.

Istoria Iașilor scrisă în nenumărate biserici, mânăstiri. așezăminte ctitoricești și palate domnești, nu va putea ignora contribuția pe care au adus-o artei românești, pictorii a căror faimă a trecut dincolo de hotarele țării noastre. Boerimea moldovană adăpată din isvoarele culturrii și civilizației apusene, întoarsă în țară, purcede o adevărată mișcare artistică, boerii încep a colecționa opere de-o valoare incontestabilă din Apus, picturi, sculpturi. mobilier, etc... Ceva mai târziu, acești boeri vin la conducerea statului, se hotărește înființarea unui muzeu. Inceputul este făcut de protosinghelul Șofronie Vârnav. Cu prilejul unei licitații la Paris — a importantei colecții „Das Marismas" — care se vinde în anul 1845, reușește să achiziționeze cele mai de valoare lucrări. In 1848, Vârnav dă în păstrare tablourile cumpărate Academiei Mihăilene, datorită lui Gheorghe Asachi și lui Mihail Kogălniceanu, care înscrie în bugetul Academiei suma de 26.900 lei pentru organizarea muzeului național de pictură.

Mai pe urmă sunt numiți în fruntea acestui muzeu, pictorii: Gheorghe Panaiteanu, Bardasare și Gh. Siller. Aceștia restaurează tablourile deteriorate adăugând noui lucrări, pentruca în prezența domnitorului Cuza, la 26 Sept. 1860 să ia ființă „Pinacoteca Națională". Din marele număr de donatori, reținem pe Sofronie Vârnav, avocatul Costache Dosiade. Stahi (pictor și gravor) Codrescu. Mircovici, Princesa Adelu Moruzi, Diamondopol, Hașdeu. I. Beldimore și fabulistul Donici. Galeria se îmbogățește și din donațiile statului, aproape toate de pictori români: Nastasu, Theodor Arnau, Buicliu, Lapati, Siller, Bardasare, E. Voinescu, Șoldănescu, Andreescu, Grigorescu, Luchian, etc. Mai găsim în

Pinacotecă lucrări semnate de: Cortui Petrescu, D. Stoica, Octav Băncilă, N. Vermont, G. Petraşcu, Aurel Băeşu, C. Resu, Dărăscu, N. N. Tonitză, St. Dimitrescu, Mützner, I. L. Cosmovici, Otto Briese etc. Din pictorii străini, muzeul de pictură din Iasi posedă opere de mare valoare, executate de Van Dyck (Sfânta familie), Liberi Petro (şc. italiană) Salvator Rosa (şc italiană), Caravagio, Murillo, Quadal Mert-n Gerdinand, etc.

Dintre pictorii români de seamă, Pinacoteca nu posedă nici-o lucrare de E. Stoenescu ; una singură de Andreescu (un auto-portret) şi o frescă de-o valoare mediocră a lui Theodorescu-Sion, pistor de un real talent.

La fel S. Dimitrescu, Tonitză, Şirato, Băeşu şi Pallady, sunt foarte slab reprezentaţi. Gravorul şi pictorul Stahi, în schimb, ocupă o sală întreagă cu lucrări în cari arta constă în imitarea exactă a naturii. N. Grigorescu: o minunată ţiganca şi câteva isbutite care cu boi, executate cu-o gingăşie care le reduce la imaterialitate. Dintre pictorii ieşeni de astăzi, Pinacoteca n'are nici-o bucată de Remus Proteanu, Const Agafiţei, M. Popa şi Cămăruţ

Din sculptură reţinem „Copil aruncat de valuri", executat de Tronescu şi statuetele lui R. Hette.

GRIGORE V. COBAN

Piesele de teatru ale d-lui R. Munteanu

Din cel mai autorizat loc din Paris s'a făcut o învitare către autorii dramatici români ca să trimită piese teatrale traduse în limba franceză pentru a fi reprezentate pe scenele franceze, selecţionarea acestor piese făcându-se de un comitet de literaţi. Printre autorii români cari îşi vor prezenta lucrările lor este şi dl *R. Munteanu* dela Sibiu care are în manuscris două piese: *„Profesorul"* dramă în 5 acte şi *„Ferma"* comedie în 3 acte.

Literatura bănăţeană

va primi în toamna aceasta un rod nou, în cele câteva volume de versuri şi proză pe cari scriitorii din Banat, le-au pregătit mânunchi frumos, ca o dăruire de alese gânduri pentru vremuri cari vor veni. Cărţile acestea, credem că vor însemna în mersul vremii o linie grea, un drum cu urcuş spre înălţimi astrate, o însemnare cu aur pe filele veacului nostru.

Şi aflăm cu surprindere, că se anunţă chiar o bogăţie în apariţia scrisă a acestor gânduri curate, pe cari ni le vor dărui scriitorii bănăţeni, în această scuturare de toamnă blandă şi curată.

La rândul nostru le vom prinde pe fiecare în parte, atunci când tiparul va fi însemnat pe hârtie drămuire de cerneală şi tuş, şi vom arăta cetitorilor care e adevărata valoare a acestor flori din toamna care se anunţă.

Dar până atunci să aşteptăm ...

Băuţe

e titlul de versuri al volumului pe care-l va scoate în toamna aceasta D. C. Miu Lerca. Cartea va apare în curând, şi va cuprinde un nou ciclu de poezii bănăţene.

Incătuşeri

se chemă volumul de ve suri pe care-l va scoate de sub tipar în curând d. Fane George Pajişte din Lugoj.

Autorul „încătuşerilor" e un locotenent la un regiment din Lugoj, care locuind de câţiva ani de zile în Banat, a reuşit să se adapteze mediului, dând versuri de o frumseţe, ca strofa aceasta din „Seară de Toamnă!"

„Lăeţii, înalţă cort şi'n jur de vatră
S'au sgribulit ţigăncile grămadă ...
Lin, seara lasă besna'n sat să cadă
Indepărtând nevestele din natră..."

Dorian Grozdan

va scoate anul acesta două volume de versuri. După succesul pe care l-a avut cartea sa „Brazde Pâgâne" cele două volume se anunţă a fi la înălţime, atât ca versificaţie cât şi ca ideologie, cunoscut fiind că poezia lui Dorian Grozdan, face parte după cum spunea prof. Topliceanu din categoria acelora, pentru care se cere o anume pregătire psihologică.

Primul volum, căruia nu i s'a fixat încă titlul, se împarte în două subdiviziuni: „Rătăciri prin munţi" şi „Cioplituri în lemn" şi va apare în toamna aceasta în biblioteca revistei „Luceafărul".

„Altarul Cărţii"

cenaclul literar dela Timişoara, care timp de doi ani de zile a grupat în jurul său scriitorii români din Banat, a fost decretat de persoană juridică, lărgindu-i-se cadrele şi luându-şi numele de „Asociaţia scriitorilor români din Banat, Altarul Cărţii".

Comitetul de direcţie al societăţii, se compune din; Preşedinte: M. Ar. Dan (Prof. univ. Dion Mardan). Vice preşedinţi: Locot-Col. Volbură Poiană Năsturaş şi Dr. Ioachim Miloia, directorul Muzeului Bănăţean. Secretar General Locot. Gr. Popiţi. Secretarii de şedinţă: Gh. Atanasiu, dir. Inst. de surdo-muţi şi Dr. Ilie Ienea, avocat. Bibliotecar: Melentie Şora, preot-profesor. Casier: Dr. Aurel Contrea, profesor. Membrii: Prof. Iosif Velceanu. Prof. Dr. Aurel E. Peteanu, Liviu Coman avocat, C. Miu-Lerca publicist, Romul Ladea prof., Vichentie Ardelean prof. Traian Topliceanu prof. Comitetul de cenzori: Ovidiu Tzino (Ada Crin) prof. univ., ing. Nicolae Ivan, Dr. Andrei Bălan. Cenzorii supleanţi: Grigore Bugarin, publicist şi Dorian Grozdan, publicist.

Cursive

e titlul pe care l-a dat poetul C. Miu-Lerca, volumului său de „Cursive" pe care-l scoate — după cum am aflat — în toamna aceasta. Am însemnat ceva odată despre aceste bucăţi şi fragmente, pe cari autorul, în parte, le-a publicat în ziarul „Vestul". Cursive va fi o carte de surpriză, şi aşteptăm ca autorul »Biblicelor« să ne-o dea cât de curând.

Mariana Simionescu

autoarea poeziei »Interior«, pe care o publicăm în paginile acestui număr, este elevă în clasa V!-a a liceului „Regina Maria" din Bucureşti. Poezia o arată ca pe un talent promiţător.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I. nr. 26 Telefon: 3 55 75.

LVCEAFÂRVL

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Aurel Cosma junior: Carmela (nuvelă) 389
Al. Iacobescu: Sonete 402
Liana Jar: In cripta amintirilor (poesie) 402
Dorian Grozdan: Cioplituri în lemn: Amiază şi Pirotă (poezii) 403
Dorian Grozdan: Rătăciri prin munţii: Flori de brad şi Munţii (poezii) 404
C. Miu-Lerca: Consideraţii asupra artei ţărăneşti din Banat. (Cusături şi ţesături) . 405
Dorian Grozdan: Rătăcind prin munţii Banatului (Fragment dintr'un urcuş pe Semenic 413
Mia Marian: Ascultă, cântă apa (Poezie) 415
P. P. Bellu: Romanţa unui muzicant (Poesie) 416
Alma Cornea-Ionescu: Problema învăţământului nostru muzical 417
Mariana Simionescu: Interior (Poesie) 418

CRONICI:

Ion D. Tajanescu: Stilul arhitectonic al Catedralei din Timişoara 419
D. Gr.: Serbările semicentenarului corului din Ecica (Jugoslavia) 420
Ion Chiţimia: Aron Cotruş în limba polonă 422
Ştefan Gomboşiu: Toulouse-Lautrec 423

Cărţi:

Aurel Bugariu: Oraşul amintirilor de Eugen Herovanu 424

Note:

A. D. Carabella: Ferma Regală dela Banloc 425
D. Gr.: Tenorul Vasile Nicoară 425
Carol Drimer: Cenzura la teatru 426
Grigore V. Coban: Arta plastică la Iaşi 426
Note mărunte 427

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

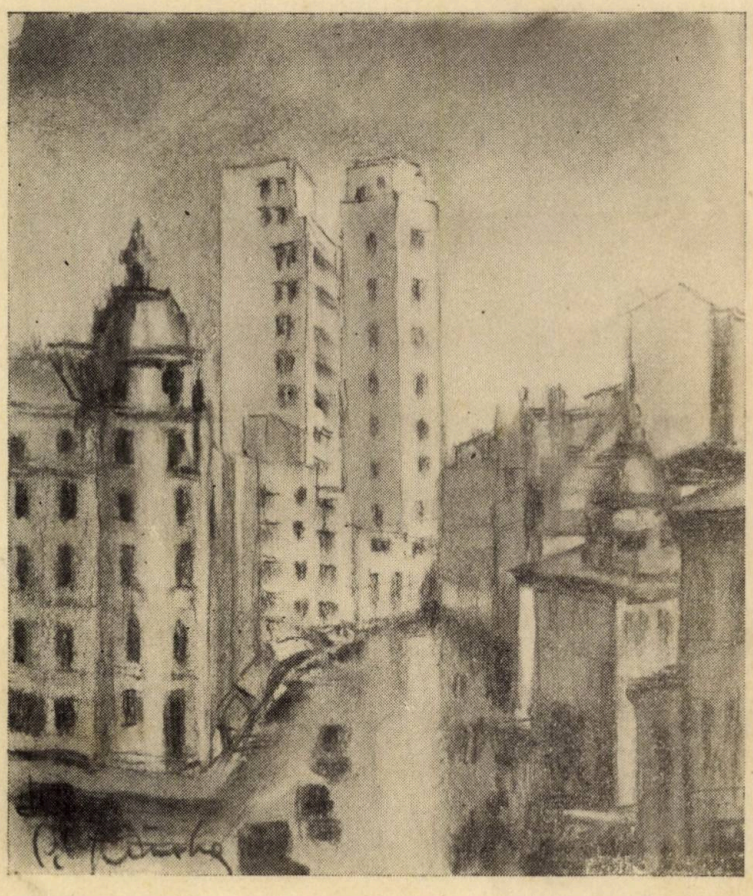

CORNELIU LIUBA. CALEA VICTORIEI.

ANUL II. Nr. 10. OCTOMBRIE 1936

Pictorul Aurel Ciupe

Date biografice și considerațiuni asupra operei sale

de ȘTEFAN GOMBOȘIU

Catalogată ca o piesă mai puțin necesară în angrenajul culturii românești, arta-plastică și-a format un singur cadru de mișcare. Un cadru, în care nuanțările de concepție și curente încearcă să se îmbine pentru a forma o unitate care să poată fi numită *artă românească*. Determinat de loc, acest cadru se plasează în mod exclusiv în mediul capitalei. Concesiuni pentru manifestările de plastică ce ar ieși din acest cadru, nu se mai fac. Sau dacă se fac sunt prea puțin însemnate și pornite dintr'un sentiment de generozitate și indulgență. Atitudinea aceasta nu poate fi întru nimic apreciată, devreme ce ea duce spre un punct de singularizare, spre o îngrădire neprielnică a artelor plastice. Incercând să ne menținem la această conduită și atribuind capitalei exclusivitatea manifestărilor artistice, ar urma să ajungem la un moment dat, să nu putem defini arta țării decât prin nucleul bucureștean. Nu găsim o justificare nici acestei centralizări și nici obstacolelor ce se pun inițiativelor din provincie. Dacă manifestările de artă-plastică bucureștene, ar fi difuzate indiferent prin ce mijloace, încât să pătrundă până în cele mai îndepărtate colțuri de țară, atunci observațiile făcute aci n'ar fi îndreptățite. Dar atâta vreme cât provincia nu beneficiază cu nimic, avem dreptul să protestăm și datoria de a încuraja și a da aprecierea cuvenită mișcărilor de artă din afara capitalei.

Așezând pe un plan de obiectivitate ambele mișcări, vom găsi nu numai egalitate de valori, dar vom observa că mișcarea provincială a avut mai multă repercursiune asupra publicului mare, contribuind la formarea gustului pentru frumos și opunând manifestărilor minoritare și străine o forță mai mult decât egală. Artiști consacrați și unanim recunoscuți, au pus munca și toată energia lor creatoare, în slujba unei idei care ar trebui să călăuzească mișcările de pretutindeni. Artistul nostru mai trebuie încă, să fie educatorul și deschizătorul de drumuri pentru înțelegerea artei. Nu poate rămâne închis numai în intimitatea atelierului său, unde departe de orice sgomot, să lupte cu propria sa ființă, sub îndemnul lozincii *artă pentru artă*.

In câteva centre din Ardeal și Bănat unde plastica a putut să înfiripeze inițiative, artiștii noștrii au putut desfășura o activitate, care dela războiu încoace a adus cea mai valoroasă contribuție culturii românești. Cercetată și studiată în amănunte, mișcarea din Ardeal și Bănat va putea constitui materialul unui studiu important. Printre artiștii cari au contribuit cu munca și talentul lor la întregirea și accentuarea acestei mișcări, numărăm și pe pictorul Aurel Ciupe. E poate singurul care a înțeles mai bine efortul ce trebuie

A Ciupe. Autoportret.

depus pentru a trezi în public interesul pentru artă. Atât în calitatea sa de artist, cât şi ca profesor şi conducător de şcoală, a adus o valoroasă contribuţie plasticei noastre.

Date biografice.

Aurel Ciupe s'a născut la 16 Maiu 1900 în Lugoj. Liceul îl termină în 1918 tot în Lugoj; în timpul şcoalei după terminarea cl. VI. la îndemnul profesorului său, pleacă la Baia-Mare, fiind considerat ca cel mai bun desenator al liceului.

După isprăvirea studiilor secundare era firesc să fie condus de dorinţa de a urma la belle-arte, după cum tot atât de firească era dorinţa mamei sale să-l îndrepte spre o carieră mai practică. Spre a împăca şi râvna sa spre artă şi dorinţa părinţilor, în toamna anului 1918 pleacă la Budapesta unde se înscrie paralel la belle-arte şi drept. Evenimentele de sfârşit ale marelui războiu se precipită şi revoluţia isbucneşte; imperiul austro-ungar trăieşte ultimele clipe, pentruca în scurtă vreme fiecare popor ce-l compunea să graviteze spre naţia spre care îl îndemna un vis de secole. In aceste împrejurări nu ne surprinde dacă în acelaş an îl găsim pe A. Ciupe la Bucureşti unde încearcă acelaş paralelism de belle-arte şi drept. In scurtă vreme se convinge însă, că pentru a ajunge la rezultate bune, trebue să se hotărască sau pentru una sau pentru alta. Primind consimţământul tatălui, la care a găsit totdeauna o largă înţelegere, rămâne numai la belle-arte şi lucrează în atelierul lui Mirea iar desenul îl face cu Strâmbu.

In 1919 pleacă la Paris cu o bursă dela Consiliul Dirigent. Bursa fiind insuficientă, pentru a-şi putea continua studiile, recurge la sprijinul tatălui său, la care găseşte aceeaşi lăudabilă înţelegere şi acelaş sacrificiu. La Paris rămâne timp de trei ani până în 1922 şi lucrează la Academia Julien. Reîntors dela Paris pleacă la Iaşi pentru echivalarea studiilor. Aci lucrează în atelierul lui Popovici, iar în 1923 obţine diploma de absolvire a academiei de arte-frumoase din Iaşi.

Dorinţa de a studia mai mult, de a-şi câştiga cunoştinţe temeinice, îl frământă din nou de data aceasta îndemnându-l spre Italia. Mărturiseşte această dorinţă tatălui său, care neştirbind nici de data aceasta iubirea ce păstra fiului, face un ultim sacrificiu. Cu emoţia omului ce săvârşeşte o faptă mare şi frumoasă şi poate şi cu umbra unei uşoare dureri că nu poate mai mult tatăl îi spune: „Nu mai am bani, dar uite mai pot face un ultim efort, să nu-mi mai ceri însă nimic că nu mai am". Sacrificiul ce l-a făcut pentru fiul său i-a fost răsplătit prin succesele tânărului artist. Un premiu sau o critică în vreo publicaţie îi procurau atâta bucurie încât copleşit plângea cu lacrimi fierbinţi. Cu un capital de 20 mii lei şi un obiect de valoare al familiei pe cari le primeşte, A. Ciupe pleacă în 1924 la Roma. Aci se înscrie la Institutul

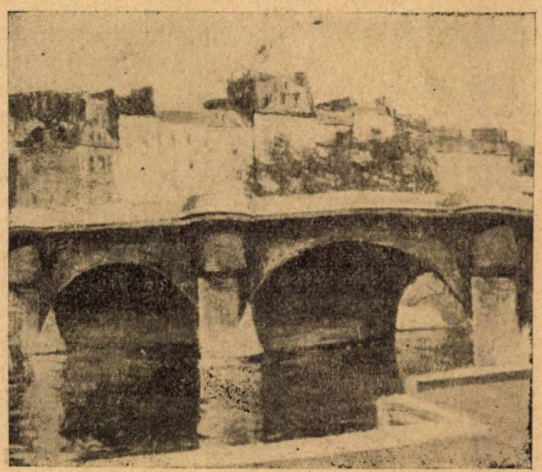

A. Ciupe. Pont-Neuf Paris.

Superior de Belle-Arte în clasa profesorului Coromaldi. In baza unui examen este admis în anul ultim al cursului de specialitate pentru pictură şi la finea anului şcolar obţine licenţa cursului superior de pictură.

Reîntors din Italia rămâne scurt timp la Târgu Mureş (familia Ciupe se mutase dela Lugoj la Târgu Mureş, unde tatăl artistului era preşedintele Curţii de Apel) aci e vizitat de poetul Emil Isac inspector al artelor. Emil Isac îl ajutase la reînoirea bursei pentru Paris şi voia acum să vadă progresele făcute de A. Ciupe. Convingerile sale le mărturiseşte într'un articol elogios publicat în Universul, iar mai târziu ca membru în comisia de organizare a şcoalei de arte frumoase din Cluj, îl recomandă pe A. Ciupe, ministrului Lapedatu făcându-i propunerea să-l numească profesor la şcoala nou înfiinţată. Astfel în 1925 îl găsim pe pictorul Aurel Ciupe funcţionând ca profesor la şcoala de arte frumoase din Cluj. Rămâne aci până în 1933 când această instituţie e strămutată la Timişoara. Astăzi conduce şcoala liberă de artă-plastică a oraşului Târgu-Mureş, unde lucrează dela plecarea sa din Cluj.

A. Ciupe. Portret.

Călătorii.

In afară de anii petrecuţi pentru studii în Franţa şi Italia, A. Ciupe mai face şi alte călătorii de studii. In 1927 pleacă la Paris, Veneţia şi Saint-Tropez. La Paris frecventează câteva luni atelierul lui André Lothe (după ce la prima şedere în Paris, lucrează cu Pierre Laurens şi cu Paul Albert Laurens). In 1928 face o călătorie de studii la Viena, iar în 1930 îl găsim din nou la Paris şi în Normandie la Honfleur. In aceste peregrinări Aurel Ciupe îşi desăvârşeşte educaţia artistică documentându-se asupra tuturor curentelor şi şcolilor de artă şi în acelaş timp acumulând cunoştinţe de metodă, tehnică, etc, cu un cuvânt elementele cari ar putea constitui partea practică a unei activităţi artistice. Aceste cunoştinţe i-au folosit nu numai în cariera sa didactică, ci odată însuşite nu mai constituiau o preocupare pentru artist, având astfel libertatea de a munci degajat, aprofundând importante probleme de artă. Din călătoriile făcute în străinătate A. Ciupe se reîntoarce totdeauna cu lucrări noui, atât prin valoare cât şi prin varietatea subiectului.

A. Ciupe. Proect pentru un panou decorativ (premiat la Salonul Oficial)

Expoziţii.

Cea dintâi expoziţie (respectându-şi şi mândria de bănăţean) o deschide în oraşul Lugoj (1924). Teama de insucces şi frica începătorului îl fac să pună multă grijă în aranja-

A. Ciupe. Pădurea Corneşti Tg.-Mureş.

rea acestei prime expoziţii,în care prezintă lucrări din recenta călătorie la Roma şi anterioare acestei călătorii. Publicul primeşte foarte bine această expoziţie şi artistul obţine primul lui succes

In afară de Lugoj aranjează mai multe expoziţii la Tg.-Mureş, şi Cluj şi ia parte la mai multe expoziţii colective. La expoziţia de artă plastică a artiştilor bănăţeni obţine premiul întâi. La Cluj A. Ciupe împreună cu colegii săi dela Şcoala de Arte Frumoase, organizează o mare expoziţie a artiştilor din Ardeal şi Bănat.

Intre timp aproape în fiecare an participă la Salonul Oficial din Bucureşti. Lucrările sale atrag în totdeauna atenţiunea juriului. Obţine în trei rânduri premiu şi i-se reţin lucrări pe seama colecţiilor statului.

Critica din capitală s'a pronunţat totdeauna în termeni elogioşi asupra lucrărilor trimise de A. Ciupe la Salonul Oficial. Despre pictura lui A. Ciupe au scris: Blazian, P. Comarnescu, Prof. Oprescu, N. N. Tonitza, O. Han, Cernetescu, E. Bucuţa etc.

A. Ciupe profesor

Ajuns profesor la o vârstă foarte tânără, Aurel Ciupe a ştiut să-şi câştige prestigiul şi respectul de profesor. Prestanţa sa în faţa elevilor şi competinţa cu care îşi făcea cursul, i-a adus nu numai atenţiunea şi respectul elevilor ci şi succese clasei ce conducea. Elevii săi cari încă de pe băncile şcoalei au început prin a expune la Salonul Oficial, au ajuns să-şi cucerească locuri onorabile în manifestările de artă plastică.

La Târgu-Mureş organizează şcoala liberă de pictură şi în timp de abia trei ani ajunge să formeze elevi atât de bine pregătiţi încât lucrările lor să poată suporta judecata juriului dela Salon. Pe lângă activitatea didactică desfăşurată la Târgu-Mureş Aurel Ciupe reorganizează pinacoteca din acest oraş. Având concursul primarului Dr. Emil Dandea, în doi ani de zile reuşeşte să îmbogăţească colecţia din Târgu-Mureş cu peste 30 lucrări culese dela cei mai buni artişti români.

A. Ciupe. Vedere din Poeni (Banat).

Principiile de învăţământ după cari se conduce A. Ciupe şi cunoştinţele ce posedă în acest domeniu precum şi convingerile sale asupra orientării ce ar trebui să o ia învăţământul nostru artistic; îl îndreptăţesc pentru un post la academiile noastre de arte frumoase, cari

dureros, dar sunt prea puţin înzestrate cu profesori activi şi conştincioşi.

Opera artistului

E riscant să defineşti opera unui artist atunci când încă n'a încheiat o activitate de posibilităţi. Căci dacă resursele şi disciplina sa spirituală au ajuns la cel mai evaluat punct de desvoltare al lor; artistul mai poate încă râvni spre o formă mai complecta sau chiar nouă, prin care să exprime şi în care să îmbrace tot ceia ce spiritul său creator îi pune înainte Căutările se rezumă în acest caz la elemente de exteriorizare a ideii în întregime definită pe plan mintal. Se caută atunci cu înfrigurare forma cea mai corespunzătoare pentru a ajunge la o îngemănare, la o împreunare armonică de efect şi prezentare spontană. O îngemănare, care să cuprindă ca într'o unitate, fondul, forma şi esenţa estetică a operei. Realizată până la acest punct de clarificare a sensului profund al ei, opera fără orice altă comentare, e definită şi clasificată prin propriile ei valori.

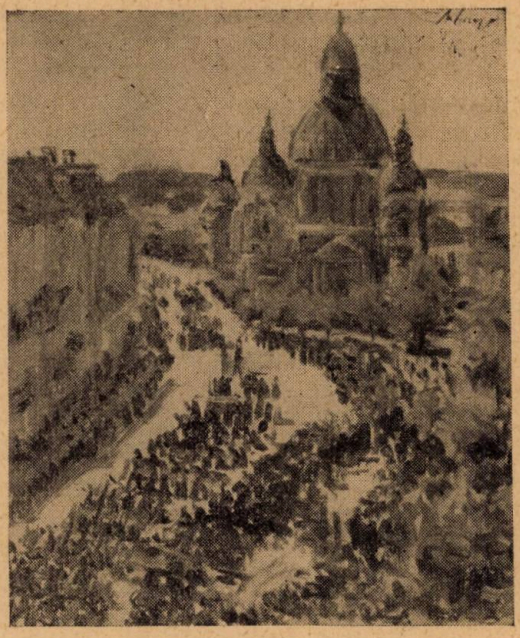

A. Ciupe. 10 Mai la Tg. Mureş.

La un artist spontaneitatea concepţiei şi a ideii e totdeauna evidentă şi se prezintă sub aspect de puritate, fără stigmatul lucrului alcătuit din speculaţii raţionale. Greutatea este, de a găsi în limbaj plastic, corespondentul formal prin care să se concretizeze această spontaneitate. Trăsăturile de penel, loviturile de daltă, nu trebie să descrie în bloc sau pe pânză biografia lucrării, nici timpul de realizare, rutina ori frământările tehnice ale artistului, ci numai claritatea ideii ce l'a călăuzit şi valoarea emotivă a operei. — Spectatorul în faţa operelor lui Michelangelo nu va începe prin a admira îndemânarea şi fineţa loviturilor de daltă, prin a se întreba în cât timp au fost cioplite, ci va fi pătruns şi reţinut de emoţia puternică ce i o procură, de măreţia ideii desfăşurată în faţa lui. Nimeni nu va cerceta la primul pas, motivele şi punctul de pornire a curentului impresionist, ci va fi emoţionat de luminozitatea, de vibraţiunea cromatică a operelor impresioniste.

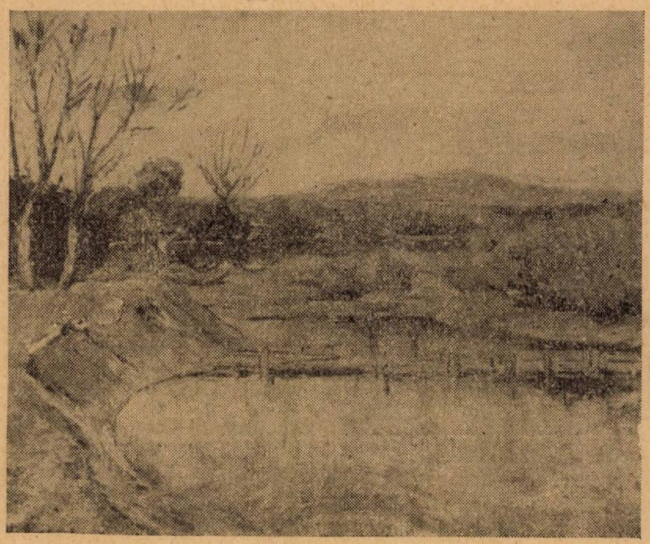

A. Ciupe. Malul Timişului la Lugoj.

Problema în acest chip pusă am găsit-o stăpânindu-l pe Aurel Ciupe. L-am aflat frământându-se şi râvnind să ajungă la punctul unde lucrarea lăsată din mână, să aibă prospeţime cromatică şi rezolvare spontană. Elementele cari contribue la o complectă rezolvire plastică, artistul caută să le pună într'o strânsă egalitate de valoare. Ba chiar într'o măsură să le subordone valorilor cromatice, spre a ajunge la realizări de pură pictură. Corectitudinea desenului, problema de compoziţie a tabloului temeinic studiate, le estompează

într'o îmbinare armonică de culori. Impotriva nuanţării exagerate şi diluării griurilor, de cari pictorii noştrii au abuzat în ultimul timp, A. Ciupe se exprimă într'un colorit de mozaic îmbinat în peisagiul său cu un simţ şi o dragoste accentuată.

Colori clare (aşa cum le dă paleta sa de o vibraţiune nervoasă) netransformate în frământări de pensulă se aşează într'o armonie potenţată, redând sonorităţi noui şi interesante. Fără exces de însensibilitate A. Ciupe pictează pătruns şi trăind alături de natură, care prinde o nouă viaţă în pânzele sale, o viaţă mai concentrată isbucnind cu atâta limpezime din alăturarea de tonuri, din îmbinarea umbrei şi a luminii. Nu găsim suprapunere de tonuri în pictura lui A. Ciupe ci mai mult o temperare a intensităţii lor prin coordonare. Aceiaş coordonare ce o găsim stabilindu se între sufletul artistului şi natura care viază tăcută, nemărturisindu-şi tainele decât acelora, cari prin forţa lor creatoare pot să-i substanţializeze şi pune în evidenţă cuprinsul estetic.

Dacă am încerca să stabilim pas cu pas scara de evoluţie în activitatea artistică a pictorului A. Ciupe vom putea dovedi un progres pe cât de normal pe atât de prodigios. Am spus — normal — fiindcă acest cuvânt îşi găseşte justificare în însăşi succesiunea diferitelor etape prin cari a trecut artistul. Abstrăgând epoca de exuberanţă a începutului şi trecând la perioade de muncă serioasă şi sistematică; îl găsim pe artist cu lucrări din prima fază, faza studiului, în cari mai mult sau mai puţin observăm, îndrumările şcoalei şi profesorilor săi. A fost mult prea variată trecerea şi de durată prea mică, încât A. Ciupe să fie încătuşat în disciplina vre-unui maestru. Am amintit şi mai sus, că din acest timp pe lângă educaţia sa artistică, n'a cules decât elementele cari ar putea constitui partea practică a unei activităţi artistice. A doua treaptă a activităţii sale cuprinde diferitele încercări şi cercetări artistice, o fază prin care inevitabil fiecare artist trece şi care îl duce spre stabilirea atitudinei. A. Ciupe caută în acest teren de cercetări, o cale nouă, personală, ferită de influenţe şi sugestiuni din afară; iar fără o pregătire temeinică prealabilă nu se crede oarecum destul de înarmat pentru acest drum atât de minunat dar greu de străbătut.

Spiritul său metodic. ochiul clar şi gustul desvoltat de pictor, l'au ferit de influenţele maestrilor săi. André Loth, Pierre Laurens, Paul Albert Laurens i-au dirijat linea desenului doar în lucrările cu caracter de studiu. Înţeleg prin această dirijare, îndrumările ce le poţi da unui elev a cărui talent se manifestă liber şi condus spre realizări cu totul personale. A. Ciupe a avut în acel timp această libertate individuală, libertate care a determinat însăşi factura lucrărilor sale şi care se evidenţiază robustă dealungul activităţii lui. Dacă în unele din lucrările anterioare, găsim profilându-se un desen ce trădează cunoştinţele clasice în această materie, dacă uneori le găsim aceste lucrări poate prea construite, originalitatea şi exprimarea personală nu lipseşte câtuşi de puţin. Această exprimare artistul o are astăzi cu totul personală, frământările sale apar cristalizate în conţinutul operei din atitudinea artistului nu desprindem astăzi decât râvna spre sintetizarea tuturor eforturilor sale, râvna spre realizări magistrale.

Iată de ce spunem că opera lui Aurel Ciupe nu e susceptibilă unei determinări definitive devreme ce artistului îi stau înainte încă multe posibilităţi şi realizările — din această fază de absolută maturitate — vor atin-

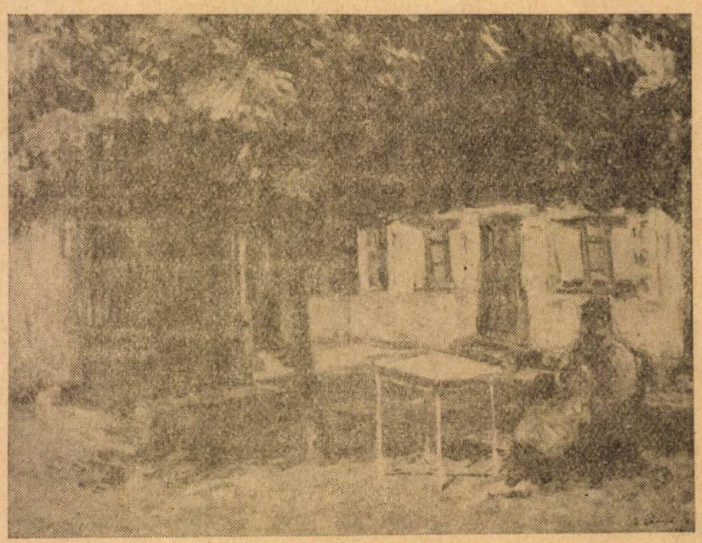

A. Ciupe. Casa părintească din Lugoj.

ge punctele culminante ale activității sale creatoare. Nu ne este permis, prin o teorie critică fie cât de obiectivă, să declarăm încheiată activitatea unui artist care va ajunge să ocupe loc de cinste în galeria artei noastre moderne.

Cioplituri în lemn

Risipă

Imi creşte sufletul pe zări
în mâini cu — aprinse lumănări
când bate'n cer doar gândul meu;
îmi creşte sufletul în depărtări
când vreau ca să mă dărui greu
chemărilor lui Dumnezeu.

Imi creşte sufletul pe drumuri
când vreu să fiu un călător
spre poarta cerului bătând —
şi risipit cenuşă grea şi scrumuri
rămân aşa, un trecător,
să-mi număr anii, — anii mei,
că- mi creşte sufletul pe-atâtea căi.

Imi creşte sufletul pe zări
şi sângele mi-e putregai,
eu sunt blăstăm din veac străbun
să-mi vântur sufletul pe drum....

Aşteptare

De vei veni cândva, pe înserat,
să-mi mângâi iasca frunţii încruntate,
te voiu primi cu sufletul prea însetat,
cu sângele 'nflorit pe buzele crispate
şi cu flacările — aprinse 'n vine...

De vei veni, cândva pe-aici
şi eu voi fi un putregai sub lespezi
să ştii, c'au înflorit pe gene lacrimi
şi aşteptarea mi-a încremenit pe gând
şi am rămas, în vreme, aşteptând...

Mi-e gândul cremene pe zare
şi-mi moare 'n suflet orice aşteptare...

Dorian Grozdan

Un poet bănățean de 16 ani

— Versurile elevului P. P. Belu —

Printre timidele încercări de colaborare pe cari le aducea poşta în redacţia revistei „Luceafărul" şi printre nenumăratele plicuri ce conţineau versuri de facturi diverse, se găseau şi scrisorile unui tânăr dela Oraviţa, care mereu se plângea că nu i se publică poeziile trimise. Tonul îndrăzneţ al stilului său se desprindea din rânduri în aceeaşi măsură ca şi sentimentul de încredere în talentul şi forţele sale de creaţie. Nu-l cunoşteam atunci decât din unele poezii publicate răzleţ prin coloanele gazetelor bănăţene. I-a venit rândul şi la „Luceafărul". I-a apărut poezia „*Un trandafir*", care a fost apoi reprodusă şi de revista „*Tinereţea*" din Bucureşti. Petru P. Belu nu s'a mulţumit însă numai cu o singură poezie şi plin de indignare, îmi adresă în vara acestui an următoarele cuvinte:

— „Luceafărul" a apus de pe bolta speranţei. Am trimis atâtea versuri... Nimic! Ultimele mele lucrări sunt bune, după cum vă puteţi convinge, aşa că nu mai sunt dispus a le arunca oricărei fiţuici. Sper că „Luceafărul" nu mă va mai refuza deacuma".

Şi odată cu aceste rânduri. elevul P. P. Belu dela Oraviţa a trimis mai multe poezii şi un fragment de proză întitulat „*Copil al nimănui*", ce face parte dintr'un ciclu de capitole pesimiste.

Frumuseţea literară a stilului său plin de vibraţii melancolice şi duioase, precum şi bogăţia de imaginaţii şi gândiri profunde ce se oglindeau din unele versuri, l-au ridicat pe tânărul P. P. Belu deasupra începătorilor şi i-au deschis calea scrisului românesc, luminată de talentul şi inspiraţia sa fecundă.

I-am anunţat atunci apariţia unui volum de poezii. Elevul, care abia trecuse clasa cincea de liceu, se văzu deodată lansat pe terenul literar.

Poşta îmi aduse o nouă scrisoare dela Petru Belu:

— „Toamna vine cu paşi domoli, mătăsoşi, în foşnetul tuberculos al frunzelor bolnave. Scriitorii ies din vizuinile lor, speriaţi de veştedul frunzelor, cu volumele pregătite. Cărţi noui vor apare, autori noui vor aduce. discuţii şi teme..."

Şi tânărul scriitor dela Oraviţa îşi transcria în timpul acesta poeziile, comunicându-mi cu bucuria celuia care se pregătea pentru tipărirea primei sale cărţi:

— „Din îndemnul Dvoastră mi-am aranjat pentru tipar volumul de versuri. Este o splendoare! Poeziile în majoritate sunt noui, făcute în timpul transcrierii!

Volumul cu „Candelabre albastre" era deci întocmit. Aştepta numai editorul. Atunci i-am răspuns lui Petru Belu să-mi trimită manuscrisul, ca să-i public o parte din poezii într'unul din numerile revistei „Luceafărul", iar volumul în seria broşurelor din „Biblioteca Luceafărul".

Am dat aceste detălii ca să ilustrez cum au luat lumină „Candelabrele albastre", primul volum de versuri al celui mai tânăr poet bănăţean.

*

Pentru a-l înţelege mai bine pe poet şi toată starea sa sufletească, e interesant de a-i cunoaşte unele amănunte din sbuciumata sa tinereţe. Iată pe scurt povestea vieţii sale, după cum mi-a scris o chiar P. P. Belu:

„*Născut la* 14 *Martie 1920*, în comuna *Vrăniuţ*, din Valea Cărăşului, din părinţi ţărani. Mama a murit când eram de 4 ani. Moartea ei m'a pus pe gânduri încă la cele

patru primăveri ce le aveam... în creerul meu a îneeput să sune întrebarea : Ce-i moartea ? Ce-i viaţa ? — Şi, visând, am rămas un visător nemângâiat până azi ; un copil fără copilărie.

Şcoala primară mi-am făcut-o în comuna natală şi în Oraviţa, unde tatăl meu îndeplinea o funcţie la poliţie — din care însă a fost dat afară la 10 Dec. 1934 (în 1924 murise mama, în 1934 îl lăsase pe tata şi pe noi — fraţii — pe drumuri) în urma verificării fucţionarilor publici după un serviciu de 12 ani.

In prezent urmez cursul la Liceul de băeţi „General Drăgălina", în cl. VI-a în Oraviţa. Decând am intrat în şcoală am fost mereu premiat.

Am început să scriu versuri pela 12—13 ani. Am colaborat până în prezent la revistele şi ziarele : „Luceafărul", „Tinereţea", „Pământul", „Colţ de ţară", „Curentul nou", „Zapis", „Poporul român", „Cuvântul satelor, etc. Pe Eminescu l'am citit la 10 ani.

Acuma, am rămas să lucrez în timpul liber ce-l mai pot avea. *Căci am trei meditaţii, din banii cărora îmi fac haine, îmi plătesc locuinţa şi-mi cumpăr cărţi şi caete.* Din partea tatălui primesc doar o caldă încurajare.

*

Câtă duioşie în această poveste tristă. Un copil fără copilărie şi un tată care nu poate să-l ajute decât cu o caldă încurajare. Durerea sa sufletească pâlpâie din fiecare strofă. E nenorocit. Şi nu şi găseşte mângâiere decât în spovedania ce o face propriului său suflet. Se destăinuieşte în versuri :

Mă simt stingher . . . străin . . .
Copil al nimănui.
N'am casă, haine, mamă, nici iubită.
Mi-e sufletul cocioabă dezvelită,
Ce-şi ţine viaţa într'un par şi-un cui. , . . .
. . . . . .
Mi-e sufletul o temniţă de visuri . . .
Mi-e sufletul străin
El nu-i al meu !
Eu vreau lumină, soare, ghiocei,
Râs, voebună, pace, Dumnezeu . . .
Dar sărăcia-mi spune :
— Taci ! Ce vrei ? ! . . .

In strofele acestea „*Spovedania săracului*" este impresionantă. Glasul tânărului poet e ca un strigăt de supremă desnădejde. Cuprins de gânduri sinistre, dezolat, dar cu resemnare îşi aprinde în poezia „*Candelabre albastre*" o lumină de încurajare:

Prin bolovani, prin spini, pe jos,
Sdrobit de drum, ca un Cristos.
Voiu duce crucea suferinţei mele !
Eu voiu culege flori de stele !
Voiu plânge'n vers şi-oi râde în satiră.
Din viaţa mea voiu face o martiră.
. . . . . .
Şi de-o fi vreodată, ca să mor,
Uitat de toţi
Şi alungat de toţi,
La căpătâi făr pic de lumânare.
Cu capul pe o piatră tare,
Voiu concentra durerile în castre,
Căci îmi vor arde veşnic,
In licăriri mărunte,
Mici
„Candelabre albastre".

Când te gândeşti că sufletul unui băiat de 16 ani să aibă atâta rezonanţă. Un suflet cu o structură în care duhul se alimentează din văpăi de tânguiri, în care viaţa trăieşte din clocotirea fierbinte a unor sentimente plămădite din durere şi privaţiuni, ia speranţa se luminează în licăriri de muze.

Nu ştiu dece's tăcut. Şi nici nu caut.
Poate că aşa mi-au fost strămoşii . . .
Mă impresionează trandafirii roşii
Şi cântecul funebru-al unui flaut.
(O nu'ntreba)

Intradevăr, floarea şi melodia sunt prietenii tânărului poet, cari îi înţeleg toată frământarea, tot calvarul.

Sărmanul trandafir ! — Plângea . . .
Fiind povestea lui a mea
Am început şi eu să plâng.

se destăinuieşte P. P. Belu în poezia „*Povestea unui trandafir*". Aceeaşi mărturisire o găsim şi în poezia „*O rază*".

O rază de soare, de eri,
Uitată într'un dud,
A căzut şi a împuns un trandafir
Ca un spin . . .
Ascult . . .
Şi parc'aud
Cum îi picură sângele . , .
E sufletul meu . . .

Sufletul poetului este însă mare şi cu imense sensibilităţi. E poate prea voluminos pentru pieptul plăpând al unui elev de liceu, căruia destinul i-a poruncit să sufere şi să îndure, căci numai din dureri se nasc luminele ce vor fi orânduite să-i împodobească numele cu un nimb literar.

Sărăcia îl urmăreşte fără cruţare cu tot convoiul de nevoi şi lipsuri amare:

Un plop pe deal mai cântă din vioară
Iar ceilalţi, în cântecul lui plâng.
E frig . . . Târziu . . ,
Eu trist pe oase-mi strâng
Paltonul rupt şi negru ca o cioară . . .
(„Toamna celor doi orfani)"

Poetul îşi povesteşte în versuri toată vieaţa sau mai bine zis tinereţea sa, care n'a cunoscut bucuriile adolescenţei. In lungul drumului de meditaţii pe care a pornit cu voinţa fermă de a străbate prin noianul necazurilor până la idealul care îl face să viseze, nu şi-a luat alte merinde decât ceeace putea să-i dea sufletul. Lacrimi şi melodie.

Şi vioara plânge'n strune,
Culegând din piept suspine . . .

Câtă frumuseţe poetică şi câtă simţire în poezia »*Romanţa unui muzicant*«:

Mătăsos foşnesc castanii,
Presăraţi cu-argint de lună.
Plânge-arcuşul pe vioară,
Lunecând din strună'n strună . . .

De pe gâtul, strâns cu mâna.
Se destramă o romanţă
Tristă ca arama toamnii
Ca un fetiş de faianţă.
. . . . . .

Cetind versurile lui P. P. Belu, îţi face împresia că citeşti scrisul unui om cu maturitate de gândire şi de simţire, care şi-a trăit vieaţa în tranşeele negre ale luptei pentru existenţă. Zdrobit dar neînfrânt, exclamă cu buze ironice şi cu glas aproape stins, ca trezit dintr'o turmentaţie în care l-a împins mizeria:

Mai toarnă, crâşmare!
Şi-mi umple paharul!
Vreau să uit viaţa,
Chinul şi amarul.

Poetul are însă şi clipe de linişte sufletească, în cari talentul său se deslănţueşte într'un elan de preamărirea naturii. Când se află pe câmp, în pădure sau în grădini de flori, cântecul său poetic exaltează şi îi dă firii sale o nouă înfăţişare, mai veselă, mai dornică de visuri şi de iluzii. Petru Belu iubeşte natura şi în mijlocul ei îşi găseşte balsamul de care are nevoie sufletu-i întunecat. El pictează natura în versuri, redând peisagiului, care l-a impresionat, nu numai coloritul, dar şi animaţia lui. Iată câteva exemple:

Lăcrimează zările
Cu ochi roşii ca de mac . . .
(*Miez de vară*)

Mai la vale'n ţărm de lac,
Aplecată peste mal,
O sălcie mai pletoasă
Se apleacă — să bea apă . . .
Iar schinteea argintie,
Călărind din val în val,
Fuge sprintenă, ca mâna
Ce atinge câte-o clapă . . .
(*Ţie*)

O lună stearsă, galbenă' pătată,
E smulsă'n sbor
Din vârful unui brad . . .
(*Un soare nou*)

Prin publicarea versurilor lui P. P. Belu n'am vrut numai ca să lansăm un nou nume de poet bănăţean, dar să deschidem şi perspective de afirmare pentru un talent viguros ce nădăjduim să ajungă la culmi nebănuite.

Aurel Cosma junior.

H. Creţulescu, „Deslegarea de păcate.

„Candelabre albastre“

poezii

de Petru P. Belu

Miez de vară...

Şi-a aprins vara cuptorul...
Ţese pânze de căldură
Şi le-aşterne peste tot.
Flori plăpânde, ape fură;
Coace boabele de mură...

Iar pe boltă soarele
Toarce fire de lumină,
Cum o bună gospodină
Toarce'n fire lungi fuiorul...

Lăcrămiază zările
Cu ochi roşii ca de mac...
Suflă praf cărările...

Iar spre seară, la răcoare,
Cătărându-se pe cer
Boabă mare de piper,
Se aude:
„Pit-pălac!...“

Toate-ascultă!
Toate tac!
Râd doar florile de mac:
„Pit-pălac!...“

O rază...

Ploaia a stat, pământul e ud.
O rază de soare, de ieri,
Uitată într'un dud,
A căzut şi a împuns un trandafir —
Ca un spin...

Ascult...
Şi parc' aud
Cum îi picură sângele:
Pic! Pic! Pic! —
O cioară s'a oprit într'un măgrin.

E sufletul meu...

Troiţă

Sărmanul Crist!
Abia-şi mai ţine trupu'n cue...
Doar oasele i-au mai rămas pe cruce!
Il zgudue de umeri vântul şi-l răsuce
Ca pe-o păpuşă de carton.

Apusul moţăe beat, turtă,
Sughiţă tare, cade'n burtă —
I-e haina de vin roşu cu sifon...
Lui Crist îi pâră şi oasele în cue...
Un Moţ, cu jale,
In spre el se sue.

Şi'n timp ce'n ierburile norilor
Se'nmlădie, mari, şerpii de cărbune,
Ingenunchează —
Agăţând pe cruce flori de rugăciune...

Spovedania săracului

Mă simt stingher... străin...
Copil al nimănui. —
N'am casă, haine, mamă, nici iubită
Mi-e sufletul cocioabă dezvelită,
Ce-şi ţine viaţa într'un par şi-un cui...

Pe bolta sufletului meu paianjeni
Ţes tortul alb — ca să îl am când mor:
Prin geamuri sparte ţipă liliecii;
Iar mucegaiul sună sub cârlige
De goroprâşniţi, şoareci şi însecte...
Şi peste tot fierb musturile 'nfecte...

Pe inimă crescutu-mi-au bureţi...
Plămânii, plini de-otravă, sunt ciuperci
Pe cari-şi poartă corpul cucumelci...
In păr am vipere;
In ochi,
Văpăi şi bobi aprinşi de jar. —
Mi-e sufletul o masă dintr'un bar,
Pătată 'n vânăt — roşu şi murdar...

Mi-e sufletul o temniţă de visuri...
Mi-e sufletul străin
El nu-i al meu!
Eu vreau lumină, soare, ghiocei,
Râs, voebună, pace, Dumnezeu...
Dar sărăcia-mi spune:
— „Taci! Ce vrei?!“...

Povestea unui trandafir

Ai eşit cu soarele'n păr...
Pe firele reci de iarbă
Erau boabe de rouă,
Picioarele, tale, albe şi pline
Sdrobeau cristalele,
Iar tu tremurai, de plăcere,
La atingerea răcoroasă.

Dimineaţa era aşa de frumoasă
De parcă ţi-ar fi fost soră...
Şi, mergând, văzuşi un trandafir,
Cu degete lungi, de crin, l-ai rupt,
L-ai mirosit, l-ai strâns la piept,
Şi-apoi... l-ai culcat între sâniii tari ca piatra
In albul de zăpadă al lor.

Atingerea te-a'nfiorat..,
şi-ai ridicat ochii spre cer,
— Da, ochii aceia, rupţi din albastrul lui —
Ai roşit ca o floare
Din spumă de jar
Şi, plină de dorinţi nestăpânite,
L-ai svârlit ca o păgână
Intr'un boschet de urzici...

Sărmanul trandafir! — Plângea...
Fiind povestea lui a mea
Am început şi eu să plâng...

Onduerea unei unde
se întinde ca panglica
Peste-a apei verde formă
cu iuţeală de burghiu...
Coama dealului din faţă
se'ncoroană cu o nimica
Arămie'mbujorată,
împletită'n vioriu...

Mai la vale'n ţărm de lac,
aplecată peste mal,
O sălcie mai pletoasă
se apleacă — să bea apă...
Iar schinteea argintie,
călărind din val în val,
Fuge sprintenă, ca mâna
ce atinge câte-o clapă...

Dintre valuri de smaralde
şi cu puncte de rubin
Se înalţă ca tămâia
în spre cer voiosul cânt.
Şi din cuibul ca o tidvă,
smălţuită cu pământ,
săgetează ciocârlia
într'un sbor — ca un suspin...

...De pe deal, acum, pe vale
soarele-şi buclează părul
şi zâmbeşte feciorelnic
pe o gamă somnoroasă
furnicarului de viaţă,
ce se simte cum învie,
Inzestrat cu forţă nouă
de'nfruntare viforoasă...

Pe o rază jucăuşă
Iţi trimit sărutul Ţie,
Cea cu ochi ca două cupe
sincere ca adevărul...

Sfârşit de toamnă

Codrul şi-a'mbrăcat bocanci de vânătoare
Cu piele groasă de viţel — şi cue...
Printre troeni de frunze gălbioare,
De parc'ar fi scăldate în cafea.
Se joacă de-a
Uite popa! — Nu e!...»

E om bătrân şi, totuşi, plin de glume!
Resfiră cerbii şi mistreţii,
Crezând că-şi face cu-asta vreun renume...
Şi-a cumpărat şi-o flintă automată.
Şi cată...
Să'mpuşte luna'n zorii dimineţii!

Dar, obosit, acuma stă stingher...
Ingrijorat îmbracă un palton cu blană
Şi, disperat, priveşte în spre cer:
—. Se duc cocorii... Vine *„zânzăitul"*...
„Căci iată, răsăritul
„E un sânge, ce curge dintr'o rană"...

O, nu'ntreba!

O, nu'ntreba dece sunt trist, creolă!
Tristeţea mea e ceva înnăscut...
Eu sunt un chip mobil de lut,
Iar sufletu-mi: naivă fumerolă...

Nu ştiu dece's tăcut. Şi nici nu caut.
Poate c'aşa mi-au fost strămoşii...
Mă impresionează trandafirii roşii
Şi cântecul funebru-al unui flaut.

Eu rătăcesc — sunt fire vagabondă —
In violetul umed de'nserare.
Mereu visez naintea mea o mare
In care Luna-şi scaldă firea blondă...

Şi uneori, la pieptu-mi cu-o ghitară,
— Nici eu nu ştiu — pornesc hai—hui...
Cânt tuturor şi nimănui
Aceiaşi melodie funerară...

Cei ce mă ştiu cântarea mi-o ascultă
Căci văd că sufletul mă doare.
Induioşaţi, îmi dau câte o floare
Şi plec, mânat de forţa mea ocultă...

Iar tu te miri că's trist ca un sicriu
Şi că zâmbesc ca Sfynxul din Egipt?
Viaţa mea-i un pui de eucalipt...
Dacă trăesc sau dacă's mort, nu ştiu...

— — — — — — — — — — — — —

O, nu'ntreba dece sunt trist, creolă!
Tristeţea mea e ceva înnăscut...
Eu sunt un trandafir bolnav — de lut —
Iar sufletu-mi: naivă fumerolă...

Mai toarnă, crâşmare!

Mai toarnă, crâşmare,
Şi-mi umple paharul!
Vreau să uit viaţa,
Chinul şi amarul...

Ce stai măi, cobzare?!
Hai, zii nebuneşte! —
Fericit e omul
Care nu iubeşte...

Viaţa asta toată,
E o nebunie!
Cine azi mai crede
In sfânta Mărie?

Cei ştirbiţi de vreme,
Popii şi asceţii...
Toarnă, măi, crâşmare!
Şi tu zii, cobzare!
— Şandramaua vieţii!...

Amintire

Adânc dormea pădurea
In straiul ei de frunze...
Visau arbuşti baluri;
Gorunii balerine.
Iar vântul printre ramuri
Broda romanţa veche
Cu-aceleaşi mandoline...

Pe fiecare frunză
Era o pată rosă...
Pe fiecare pată
O boabă de argint,
Şi'n fiecare arbor,
Era câte-o năpârcă.
Buştean dormea un greer
Pe-un pui de mânătârcă...

Era atuncea luna
un fel de cozoroc.
Şi avea o dungă de-aur
—Căci ea părea de fosfor —
Şi parcă scârţâia...
Părea o luntre veche
Pe apele din Bosfor...

...Şi pentru'ntâia oară,
Privind acum luna părul
Ţi-l poleia cu aur,
Ţi-am spus că eşti frumoasă...
Acea încântată,
Acea ruşinoasă,
Pe pieptu-mi culcaşi capul —
Şi-ai început să plângi...

Simţeam cu orice lacrim
Am scara mea de visuri
Din sufletu-mi o frângi...
Alături mandolina
Izvorului de munte
Lovea cu-argint în stâncă
Atâta de sonor!

Tremurător
Şi palid
M'ai sărutat pe frunte
Şi-ai dispărut ca umbra
Intâiului cocor..

Luceafărul pe boltă
Avu în ochi sclipire!
Iar luna, întristată,
Se prăbuşi în nori!

...Era întâia noapte
Şi ultimea'ntâlnire!...

Cheful robului scăpat

Zii, ţigane!... Violina, mâna ta şi tu să plângi!
„Zii, ţigane!.. Zii, măi, cioară!
Ca durerile să-mi stângi...

Ce te uiţi cu ochi de broască?!
Parcă nu mai măi văzut!
Nu, ca tine şi ca alţii? —
Nu, ţigane... 's om pierdut...

Mi-au ras părul şobolanii;
Şerpii mi-au sorbit măduva,
Intr'o temniţă — departe —
Unde nu ajunge carte,
Unde nu 'nfloresc castanii...

Eu de aicea sunt... din sat...
Ia gândeşte... Mi-ai cântat...
Te duceam seara la fete,
Le spuneam ca să te 'nbete —
Dar la nuntă omorii
Pe Florica lui Morar,
Şi atunci, m'au dus la ocnă...
E demult .. demult amar...

Şi ţiganul mâna-şi duce
In spre fruntea de cărbune ;
Holbând ochii, face-o cruce;
„Tu eşti Ghiţă ? *Chiar tu* Ghiţă ?"

Şi vioara plânge'n strune,
Culegând din piept suspine...
„Plângi, vioară !... Plângi, măi, Lică ! —
„Plângeţi voi şi pentru mine !"...

Un soare nou

O Lună ştearsă, galbenă, pătată,
E smulsă'n sbor
Din vârful unui brad...
Pe drumul trist şi colţuros de vad
Un Moţ sărman,
Făr cioar„ci şi suman,
Străbate calea lungă şi 'ncurcată...

Pădurea plânge şi se vaită'n noapte,
Cu haina 'n zdrenţe —
Ciuntă,
Despletită ..
De ramuri prind cu ghiare mâni de vânt
Schiloave crengi se'nţeapă în pământ;
Cu guri de peşteri Vayu]
Rage ca o vită.

Şi Moţul merge...
Chica i-e vâlvoiu.
Il pişcă frigul prin cămaşa ruptă —
Acasă îl aşteaptă suptă
Femeea lui,
Copiii slabi şi goi...

I-a fost sortit să fie mereu slugă !
Să fie cerşetor pribeag !
Drumeţ, hoinar din prag în prag,
Bătut de vânt
Şi'n veci scuipat de ploi.
Copiii lui, mereu, flămânzi şi goi...
Cu fluer viu,
Ciubere,
Şi cu glugă,
In care poartă doine de durere.

O, cerul lui ! — E veşnic cer de plumb
El n'are'n cas'o mână de porumb,
Deşi trăeşte pe pământ cu aur.
Şi'n jalea lui aşteaptă un nou soare ;
Un crist din cue să coboare,
Să-i mântuiască starea de acum,
Dar, pân'atunci, mereu hoinar
Işi lasă carnea'n pietrele de drum...

...Şi'n timp ce vântul muşcă din pădure
Se-aud, ca'n vis... frânturi de vorbă,
Pe care munţii caută să le fure :
„Vai !... Munţii noştri... aur poartă...
„Noi cerşim din poartă'n poartă !
„Vai ! Munţii noştri... de-aur plini,
„Noi cerşim"...

Vâjjjjj... O sabie de foc...
Miros de carne friptă'nbucă vântul.
Cântarea a tăcut. Şi-a tremurat pământul...

Un ultim „Souvenir"...

Apusu-aruncă'n brazi cu boli de jar...
In tămâiosul aer stă spitalul,
Ca un cosciug pe care idealul
L-a zăvorit şi l-a semnat cu var...

In curtea largă stau culcaţi bolnavii
Din ce în ce,
Mai istoviţi şi trişti...
In vântul mort şi somnolent de toamnă
Aşa de slabi şi de tăcuţi
Par Crişti..

Şi verdele pădurii îi înşeală !
Şi medicii şi fraţii şi părinţii !
In chipul lor petrificaţi sunt sfinţii —
Căci lumea lor
Mai poate fi reală ?

Pe arborele vieţii cade bruma.
Şi noi cădem ca frunzele de toamnă —
Poimâine... mâine... sau acuma !

Sub bradul alb, ce aruncă plete'n drum,
O tânără copilă, ca un crin,
Işi retrăeşte viaţa 'ntr'un album...
Şi cum întoarce,
Filă după filă,
Din fiecare sboară un suspin..

Dar între foi apare-un trandafir...
Ea îl sărută lung şi arzător,
Sorbind din sângele petalelor parfum
Şiroaiele de lacrimi scriu pe-album,
Udând şi foi şi trandafir,
Un dureros,
Şi poate,
Un ultim „Souvenir"..,

Caricaturistul Ion Suciu

Fără îndoială că manifestarea fiecărui individ se modelează după firea lui, după constituţia lui spirituală, îndeosebi atunci când această manifestare porneşte dintr un impuls lăuntric. Inprejurările din afară pot să-i dicteze anumite condiţii de comportare, de formă şi exprimare, nu pot însă denatura esenţa intimă a acestei manifestări. O transformare putem să o admitem la cei slabi cu duhul, dar o individualitate bine definită, nu ne putea fi schimbată de împrejurări, individul îşi va păstra firul conducător al personalităţii sale, îngrădindu-l cu pricepere în jurul condiţiunilor de viaţă, impuse de colectivitatea în care trăeşte. E şi firească această cale, mai ales atunci când produsul unei activităţi cade direct sub aprecierea acestei colectivităţi, fie procurându-i motive de preocupări seriose, fie dându-i prilej de bună dispoziţie.

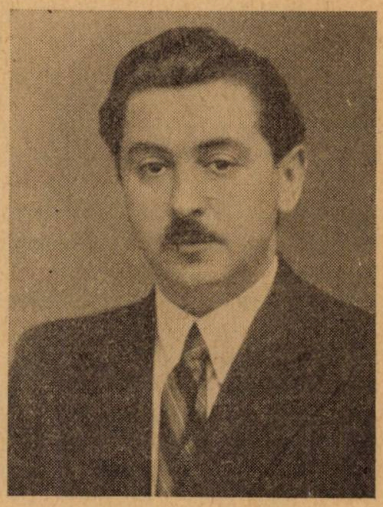

Caricaturistul Suciu Ion

In cadrul unor asemenea consideraţii, Ion Suciu găseşte o perfectă justificare a atitudinei sale. Fire optimistă, veşnic gata să-ţi dea prilej de destindere, capabil oricând să descreţească o frunte mohorîtă.

Cu vervă, spiritual, prieten bun şi prea a rare ori de o foarte uşoară ironie.

Ironia lui e natural să fie exprimată grafic. Dar cele câteva linii nu trădează răutate, e mai mult ironia ce o găseşte într'o epigramă amicală, nicidecum satiric ori batjocoritor.

Primele caricaturi i le-am cunoscut (ce ironie) la un restaurant timişorean. Sub boltitura afumată a birtului cu aspect medieval, printre obiecte mai vechi sau mai noui, rânduite pe policioare ca la anticar, pentru panoplii vânătoreşti şi paseri împăiate, într'un colţ o serie întreagă de desene. Figuri binecunoscute, clientela de toate zilele a birtului. De multeori cei portretaţi erau prezenţi aşezaţi solem la masa de stejar, în faţa unei cupe pline, spre hazul celor ce-i descopereau deodată în caricatură şi la masă.

Aci e expoziţia permanentă a caricaturistului Suciu Ion, aci îi întâlneşti în fiecare zi expresivitatea celor câteva linii puse pe hârtie.

Ion Suciu s'a născut la 16 Iulie 1896 în Timişoara (ca o apreciere mai justă a activităţii sale credem necesar să dăm şi câteva date biografice) fiul lui Ion Suciu fost director la banca Timişana. Studiile secundare le face la Braşov, Timişoara şi în cele din urmă la Oradea unde îşi dă bacalaureatul. In timpul războiului e, înrolat în armata austro-ungară iar după unire ca ofiţer în armata română îl găsim pe frontul dela Lisa.

Anton Mocioni Suciu Ion

Aurel Cosma jun. Suciu Ion

După războiu se stabileşte la Timişoara iar în 1926 pleacă în Germania, unde rămâne timp de trei ani. In acest timp călătoreşte prin toată Germania, dar îndeosebi stă mai multă vreme la Berlin.

Dacă Suciu Ion e un caricaturist de talent, acest talent mai are o faţetă tot atât de evidentă şi bine şlefuită. Calităţile sale muzicale sunt îndeajuns de apreciate de către cei ce-l cunosc şi l-au auzit. Cât timp a stat la Berlin a studiat în special muzica, lucru pentru care pare că a şi plecat în Germania. Avea acolo o orchestră proprie din care se susţinea, ne având alt sprijin care să-i permită şederea în străinătate. Reîntors în ţară este angajat la conservatorul comunal din Timişoara ca profesor auxiliar de vioară. Activează şi actualmente în diferite organizaţii muzicale: face parte din quartetul Tomm, membru al orchestrei simfonice, concert maestrul orhestrei teatrului şi a catedralei Dom. La diferite concerte se prezintă în repetate rânduri ca solist.

Dr. Dimitrie Nistor Suciu Ion

În afară de muzică în Germania se ocupă şi cu desenul. La Frankfurt lucrează în şcoala profesorului Lissman, unde se ocupă cu studii de nud şi portrete în cărbune. La o oră de corectură, printre altele profesorul Lissman îi spune: „Sie werden nie richtig portrieren können, weil Sie die Menschen immer in der Karikatur sehen". Desenul de caricatură Suciu I. îl începe încă din şcoala secundară, natural prin a-şi caricaturiza profesorii. — Reînprospătându-şi amintirile mi-a povestit întreagă viaţa. cu îngreg noianul de întâmplări şi peripeţii prin cari a trecut şi încheind cu acelaş optimism cu acelaş umor care îl caracterizează: „Alta ce să-ţi mai spun, toate le ştii — nu mânânc săpun şi nu fur locomotive încălzite".

Prima manifestare în public caricaturistul I. Suciu o are cu expoziţia din 1932 la Timişoara, când expune peste 200 de caricaturi. Presa apreciază prin o critică elogioasă manifestarea şi talentul său. Caricaturistul bănăţean obţine la această expoziţie un frumos succes moral şi material, fapt care i-a dat un nou îndemn spre muncă.

Expoziţia din acest an, la care prezintă aproape 200 lucrări, pătrunde cu aceiaş uşurinţă în aprobarea publică, provocând aprecierile pe cari artistul nostru le merită din plin. Le merită pentrucă deşi n'a ajuns să arate în măsura cea mai mare diformitatea spirituală a individului, totuşi printr'un umor fin, prin o ironie prietenească spusă linia sigură a caricaturistului prinde cu dibăcie ceia ce e specific persoanei portretate.

Dacă am reprivi manifestările spiritului uman, am vedea că literatura satirică şi-a păstrat totdeuna caracterul ei biciuitor, fie că a avut scop moralizator, fie că a ridiculizat defectele individuale sau stările de lucruri. Dacă această literatură păstrându-şi cu credinţă atitudinea clasică, n'a putut îngemâna cu atâta succes — umorul şi satiricul — arta plastică le-a cuprins în cel mai întregit chip. Evident că a combina sub o nouă formă elemente atât de diferite, implicit e reclamată nu numai o înţelegere a acestora, dar şi o superioară disciplină, o cunoaştere temeinică a psihologiei omului. Lucrând fără a poseda în măsura trebuincioasă mijloacele reclamate de acest gen, sau că vei trece într'o extremă absurdă de grotesc, sau nu te vei putea ridica niciodată la o aşa treaptă de superioritate încât să prezinţi caricatura la adevărata ei importanţă. In ambele cazuri rezultatele ca valoare artistică vor fi inexistente, iar produsul unei asemenea activităţi în cazul cel mai bun, nu poate fi considerat decât ca o simplă încercare.

Prof. Augustin Coman Ion Suciu

Epoca în care caricatura îşi fixează punctul precis între valorile artei plastice, e desigur renaşterea. Acel demonic Savonarola a lui Leonardo da Vinci, fixat în imaginea caricaturală a unui spirit rău, o va dovedi întotdeuna. In această epocă de frământări când arta îşi găseşte potenţialul de expresie şi superioritate, caricatura îşi are valoarea ei, valoare ce n'a desminţit-o

nimeni până acum. Mai târziu un *Goya* prin — capriciile — lui pline de expresivitate, biciuește cu atâta îndrăsneală moravurile și atitudinea contimporanilor săi. *Daumier* un artist de puternică intuiție, în a cărui lucrări exagerarea formelor externe tind, sub un aspect umoristic, să arate tocmai diformitatea spirituală a individului. *Forain* un alt artist de o rară sensibilitate, în ale cărui lucrări de artă pură pe cât de puternică este viziunea tragicului, pe atât de temperat satiricul ce-l pune în caricatură. Forain fără răutate ridiculizează mai mult naivitatea oamenilor.

Dr. Emil Grădinariu Suciu Ion

Alexandru Popp, prof. pictor Suciu Ion

Dar nu ajunge să bănuiești isvorul de unde a pornit caricatura și nici să înșiri cu vagi lămuriri punctele de desvoltare, pentru a ilustra suficient valoarea ei. Pentru a demonstra superioritatea intelectuală cu care trebuie să fie dotat caricaturistul și cât de temeinic trebuie să cunoască mijloacele cu cari plastica lucrează.

La noi caricatura nu poate fi ilustrată prin epoci de evoluție, fiindcă nu există decât prin câțiva artiști contimporani. Prin prisma acestui cadru trebuie să judecăm orice manifestare de acest gen. In această nemijlocit de mică grupare trebuie să plasăm pe oricare caricaturist și în consecință să-l apreciem. Iată că nu numai lucrările caricaturistului I. Suciu ne dau prilejul de a-l aprecia, ci și îndrăsneala de a păși activ pe un teren atât de puțin umblat la noi. Asta nu ne împiedecă însă a mărturisi — cu același sentiment de prietenie — că am vrea să-l vedem depășind această fineță și caricaturizare a formelor exterioare, am vrea să-l vedem pătrunzând mai adâuc în taina spiritului celui ce cade sub ascuțișul creionului său. Posibilitățile îi sunt deschise și nu ne îndoim că Suciu Ion ne va face această surpriză.

Ștefan Gomboșiu

Noapte din sat

De mult dorm trudiți vecinii,
strajă li-s câinii 'n ogradă
cari din vreme 'n vreme latră
după umbre de pe stradă

Somn de vară —: întreg satul
doarme ca un prunc în poală,
luna văruie pereții,
umbrele-i mânjesc cu smoală.

Ulița-i de mult pustie —
într'o casă un ceas bate:
tinc — tinc — tinc... douăsprezece,
— mijloc de somn greu în sate.

Un cocoș, în dud, visează
zece 'n aret îl urmează ...
Cândva tac, el tace iară,
adorm și câinii 'n oboară.

Luna â'nceput să coboară —
Umbrele-au ieșit pe uliți
și cu ele, să se vadă,
și două pisici la sfadă.

Zorile se văd — pe suliți
sosind peste pragul zării,
se trezesc din nou strejerii:
Cucurigu — scoală, scoală,
— Luna moare după școală.

Romulus Fabian

VADUL

— Idilă —

Pârâu ce curgi la vale de Bologna,
Pârâu cu valul cristalin şi 'ncet,
O, scump pârâu din locurile noastre,
Tu singur m'ai făcut să fiu poet:
In stufuł înflorit şi 'n răcoroasa
Ta luncă şi 'n umbrarul tău discret,
In iarba ta cea moale şi 'ndesată
Am cunoscut iubirea 'ntâiaşi dată.

Prin valea plină cu nisip de aur
Curgea sonoră apa 'n leneş salt;
Pe unde-i apa mai puţin adâncă
Voiam s'o trec pe malul celălalt.
Ea îmi cânta şi cântecul ei vesel
Murea departe peste codrul nalt.
Ea, blondă şi frumoasă, o iubeam:
Aş fi dorit să-i spun şi nu 'ndrăzneam.

Cu patimă, de braţ, ca doi logodnici
Vrăjiţi de suflul primei mângâieri,
Noi singuratici ne plimbam la umbra
Tăcută a stejarilor stingheri;
Din faldurile rochiei uşoare,
Din părul-i blond, în boarea dulcei veri,
M'intra aroma cărnii sănătoase
In inimă pe căi misteriose.

Ajunşi apoi pe-al vadului ţărm verde,
Deodată ne cuprinse un tainic gând;
Nehotărîţi, o clipă ne oprirăm
Şi ruşinaţi, şi vesel surâzând.
Eram doar singuri singurei — şi roşii
Obrajii ni-i priveam din când în când.
Pârâul susurând fugea la vale,
Şi trebuia prin el să facem cale.

Curajul mă 'ntări, şoptindu-i: vino
La mine 'n braţe, să te iau pe sus.
Ea râse — atunci şi mă privi 'ndrăzneaţă
Cu ochi şireţi şi limpezi de nespus.
Simţii cum voluptatea ca o lamă
De ghiaţă printre coapse m'a răpus.
In gură limba-mi tremura sfioasă,
Iar inima zvâcnea din piept să-mi iasă.

Mă descălţai, plecându-mă pe iarbă
Cu ochi sfioşi, ea totuşi mă privea;
In braţe o luai, întrând în apă,
In braţe, eu care-o iubeam. Aşa
De bine m'alipii întâiaşi dată
De sânul ei zglobiu, că tremura
Cum tremură un porumbel pe care
In mână cineva îl strânge tare.

O, picioruşe, mândru încălţate,
Ca să n'o văd în ochi, priveam la voi.
Ca să nu-i văd privirea 'n care spaima
Se întrecea cu zâmbetu-i vioi!
Troznea la piept sub degetele-mi strânse
Ce se — afundau în cărnurile-i moi,
Iar suflu-i zâmbitor şi plin de viaţă
Cald şi 'ndrăzneţ mi se urca în faţă.

De frică se strângea timid la pieptu-mi
Şi cum făcea un pas, zâmbea sfios;
Şuviţe blonde, fâlfâind în soare,
Mă alintau pe faţă unduios.
Văzui reflexul de argint al apei
Pe fruntea ei sclipind misterios.
Atunci prinsei curaj şi-am încetat
Spre voi, dragi picioruşe, să mai cat!

Avui curajul să mă uit în faţă,
Nu tremuraiu, în ochi când o privii;
Iar carnea ei îmi palpita în braţe.
Eram pe mal acum şi mă oprii, —
Când bluza-i îmi deschise largă calea
Spre candide mistere; o privii
Ingenunchiat, pân' dragostea mă 'nvinse:
O sărutai pe buzele-i aprinse.

Ce-a fost apoi? Văzu şi înţelese
Al râului val cristalin şi 'ncet,
Şi tu, drag râu din locurile noastre,
Tu, care m'ai făcut să fiu poet;
Şi răcorosul mal şi stuful verde,
Şi — umbrarul binevoitor, discret,
Şi iarba ta cea moale şi 'ndesată,
Unde 'nvăţai iubirea 'ntâiaşi dată.

Lorenzo Stecchetti, *Il guado, idillio* din vol. *Postuma* (1877).

Din italieneşte de **Pimen Constantinescu** şi **Dem. Pand. Popescu**

Dascălul Savin

— Tipuri de apostoli bănățeni de altădată —

de Petru Petrica

Pe Valea Caraşului, din drumul de ţară bine îngrijit ce vine dinspre Oraviţa aşternându-se ca un şarpe uriaş dealungul râului Caraş din dreapta sa, până înspre Craşova şi de aci mai departe; din inima comunei Ticvaniul-Mare, se desprinde spre miazănoapte o şosea albă, prăfuită, ce urcă greoi în sus pe coama dealului printre lanuri mănoase, până ce dela un loc apucă veselă la vale dând buzna în Pădureni, sat ascuns între pomi şi aşezat la îmbucătura Dealului Bisericii, în văgăunile a două văi, numite: Valea Satului şi Valea Ţiganilor, tăiate peste mijloc de două părănaşe cu unde cristaline ce poartă acelaşi nume.

Cum e aşezat la poalele Carpaţilor Meridionali a căror ramuri se întind întocmai ca nişte degete de ale uriaşilor, până înspre Dunărea bătrână şi câmpiile Banatului Jugoslav şi cum coastele dealurilor din împrejurimile sale sunt împănate cu mii de pruni de diferite soiuri, primăvara şi vara pare un adevărat rai de verdeaţă, de putere şi de viaţă plină de farmec, unde paserile se întrec în cântece.

Privit acest sat de pe dealurile din împrejurimi, casele lui albe, înghesuite una lângă alta, se văd întocmai ca nişte ouă depuse într'un cuib, străjuite de biserică, sentinela neadormită a credinţei strămoşeşti, a cărei turn acoperit cu tablă se ridică din mijlocul lor falnic spre cer întocmai ca o suliţă, strălucind auriu în bătaia razelor soarelui,

Prin felul cum e aşezat mai într'o margine, ferit de lumea mare, locuitorii lui în acest, cuib de fericire, atât în vremuri grele de bejenie cât şi în zile semine, duc o viaţă liniştită şi retrasă, păstrând neatinse de „modernismul" vremurilor: limba, credinţa şi obiceiurile strămoşesti.

Aci în acest colţ al unei Elade de odinioară, sub priporul „Românului", pe marginea părăuaşului Valea Ţiganilor, se ascunde din calea valurilor tumultoase a vieţii, în dorul frunzişului a câtorva tei şi bătrini bătrâni — tăcută, liniştită şi retrasă ca şi stăpânul ei, casa frumos zidită a dascălului Savin, un bătrân apostol de altădată...

II.

E zi frumoasă de Maiu, cu un cer senin şi limpede ca lacrima ochiului. Merii, perii şi prunii sunt în floare. Câmpul şi codrul e un verde tot, peste care zefirul cu adierea lui lină împrăştie mirosul îmbalsamat al florilor în toate părţile văzduhului.

Dascălul Savin, bătrân, aproape octogenar, la înfăţişare înalt, uscăţiv, cu privire blândă, cu fruntea încreţită de griji şi de necazuri, şi cu capul acoperit de cununa argintie a anilor, se îndreaptă cu paşi agali spre uşa grădinei, apasă clanţa, o deschide şi intră înăuntru, unde, după ce mai aruncă câteva priviri fugare spre straturile de legume îngrijite cu gingăşie şi spre pomii ninşi de floare, se îndreaptă încetinel pe coastă la deal spre banca de sub nucul din fundul grădinii. Ajuns aci'n deal sub nucul bătrân cu coroana ruginită de vreme, se aşează încet pe banca simplă de brad şi în liniştea perfectă ce domneşte împrejurul său, furat de gânduri şi târât prin alte lumi cu totul altele de cât a vieţii zilnice, care lumi demul au dispărut în negură vremurilor — petrece visător, îmbătat, de farmecul splendidei panorame a naturei, ce stăpâneşte întreaga fire, privind cu jind acest tablou încântător şi casele din vale ale satului său natal.

Astfel stând gânditor, liniştit şi retras, colindând cu privirile-i hoinare satul, văile şi colnenele pe unde alerga odinioară fiind copil sburdalnic atât de strengăreşte. Deodată însă par'că fără voia sa, privirile i-se opresc asupra curţilor boereşti din mijlocul comunei şi cu o duioşie nespusă exclamă încet singur:

— „Doamne, doamne! Ce vremuri erau odinioară!... Cât de plină de îmbelşugări şi desfătări era viaţa pentru unii şi cât de ticăloasă şi amară pentru alţii... Cum

stau colea jos în vale în mijlocul satului ca niște bondari prinși pe pântecele unei biete vite pentru a-i suge sângele, cele trei conace boerești de triste aduceri aminte, împrejmuite frumos în parcurile lor pitorești de castanii seculari. Câtă viață, câtă desfătare și îmbelșugare era aci odinioară pentru stăpânii lor și cât amar și durere pentru strămoșii mei.

„Par,că-l văd și astăzi după atâta amar de vreme pe bunicul sărmanul și pe alți moșnegi ai satului, cum în copilăria mea îmi povesteau cu ochii scăldați în lacrimi: „Hei n poate! grele zile și ticăloasă viață am dus noi moșnegii ăștia gârboviți de ani pe vremea „robotului" înainte de „48". Moșia noastră așa biet mult puțină cât o aveam era mai mult proprietatea boerului de cât a noastră. Munceam toată săptămâna pentru el și numai o zi pentru noi, iar din produsul acelei sărmane zile ce puteam agonisi, trebuea să-i mai dăm zeciuială. Boerul pe acele timpuri avea mari drepturi asupra noastră, ne bătea și ne punea'n jug alături de vite, el avea putere să ne judece și tot el să ne omoară, încât pe atunci țăran și rob tot una era... Dimineața când suma clopotul la curte toți cari puteam munci trebuea să ne adunăm acolo și să pornim la munca câmpului, pentru a lucra țarina boerului și nu pe a noastră, iar pe cel care întârzia dela lucru ori făcea alte neplăceri boerului, îl punea călăul Ianoș pe *ghereș**) și-i croia cu gârbaciul la lovituri până ce-i pornea sângele șiroae din piele „...Dar iată ce e averea, ce e mărirea și ce e viața pe acest pământ: cu adevărat praf și pulbere pe care la bat vânturile. Și azi unele dintre aceste ticăloase curți boerești stau pustii și ruinate aproape complect, iar altele pornite pe același drum al veciniciei, pecând vetrele străbunîlor mai robotași de odinioară, se populează și se înfrumsețează tot mai mult pe fiecare zi ce rece, privind cu dispreț spre asupritoriie lor păcătoși de odinioară"...

Copleșit astfel de potopul amintirilor acestora, gândul pribeag îl duce și-l transportă visător tot mai mult îndărăt pe cărările vieții sale de mult trecute, de pe când era tânăr, viguros, dornic de viață și muncă. Incepură în aceste momente să-i ruleze pe dinaintea ochilor întocmai ca într'un film de cinematograf, o nesfârșită serie de amintiri dintre cele mai scumpe ale vieții sale, peste cari în sufletul său timpul și uitarea încercară demult a-și așterne lințoiul lor nestrăbătut.

Se vede iarăși băețel nevinovat, iubitor de natură și libertate, alergând sburdalnic colea prin crângurile de pe lângă sat, apoi elev la școala din loc, mângâindu-l uneori, învățătorul sau mustrându-l cu asprime . . . Iată l mai târziu cum într'o dimineață de toamnă, între îmbrățișările părinților, între lacrimi și urări de bine, sgribulit într'o trăsură țărănească pleacă însuflețit la școala dela oraș, la seminar să învețe apostolia dăscăliei, pe care o credea pe atunci de cea mai nobilă carieră. Neînsoțit de nimeni în lumea aceea străină și necunoscută pentru el, decât de dorul să ajungă dascăl odată, fără să fie știut atunci câte le are de pățit, prin câte de trecut, câte neajunsuri și mizer i de îndurat până ce își câștigă diploma.

Se mai vede cum în orele libere colea la marginea Caransebeșului pe malul Timișului, la umbra salciilor în a căror ramuri vântul munților Semenic își alina fruntea învăpăiată — visa singur viitorul și-și închipuia în gând ziua de mâine plină de fericire și și bunătate. După aceea câștigarea diplomei, căsătoria cu fata părintelui Gheorghe din Lișava, lupta cu greul vieții pentru existență în lumea neagră și clipele acelea când biruit câte odată în această luptă, zdrobit se clătina să se prăbușească iar nemângâiata sa soție însă îl încuraja si-i mângâia blând fața brăzdată de griji și suferinți cu cuvintele:

— „Nu dispera! Am avut noi încă și alte zile grele, dar am luptat și pe toate le-am biruit, iar el îi răspundea cu ochii plini de lacrimi:

— „Da, am avut necazuri multe, am luptat și până într'o vreme am biruit, dar azi toate s'au sfârșit. Ne apasă datoriile, ne frânge sărăcia și ne sugrumă nevoile. S'au dus idealurile tinereței, visurile sunt sfărâmate și fii noștri? . . .

Dup' aceea greutățile și necazurile îndurate cu cei patru fii ai săi până ce cu dragoste părintească i-o crescut și le-a dat o pâine mai omenoasă ca a lui, precum și multe alte peripeții ale sale din viața-i sbuciumată. Deodată însă în noianul acestor visări, printre zăbranicul de frunze al pomilor, ca din pământ îi răsere înaintea ochilor

---

*) Așa se chema o bancă anume făcută, pe care se așezau „osândiții" ca să fie pedepsiți cu bătăi.

o altă clădire a satului, frumoasă, impozantă şi bine îngrijită — *Şcoala*. La zărirea ei ca electrizat tresare cu faţa înviorată, părându-i din nou că se vede conducătorul acelei clădiri spaţioase, apostulul tinerelor vlăstare . . . Işi aminteşte cu drag de zilele acelea când a venit învăţător în Pădureni, cu cât dor de muncă şi cu câtă bătae de inimă a păşit peste pragul acelei clădiri, care pe atunci o găsise săracăcioasă şi neîngrijită, dispreţuită şi neluată în seamă de către fraţii săi. Câtă activitate a trebuit să desfăşoare, câte greutăţi a avut de înfruntat până ce a reuşit să învingă neştiinţa oamenilor şi să scoată un sat de oameni din ghiarăle întunerecului la lumină, necruţând pentru aceasta nici jertfe materiale nici sănătate. Câte obrăznicii a avut de îndurat la început din partea multora dintre săteni, cari îl întâmpinau aproape la tot pasul cu cinism, până ce în sfârşit cu mare chin ia adus la calea cea bună. In vâltoarea acestor amintiri, fără voia sa, un suspin adânc se desprinde din pieptul său însoţit de următoarele cuvinte:

— „Când suntem hotăriţi, avem voinţă tare şi vrem să muncim cu sârguinţă, toate greutăţile şi obstacolele ce se pun de-a curmezişul în calea noastră le înfruntăm şi învingători răzbim înainte spre ţinta dorită . . . Astfel şi eu după modesta mea muncă de aproape o viaţă întreagă, ce am depus o într'o parte din ogorul neamului ce mi-s'a dat mie spre îngrijire, nădejduesc că mi-am făcut conştincios şi pe deplin datoria!... Apoi foarte mişcat şi obosit de gânduri îşi lasă greoi fruntea în palme, repetând încă odată cu un zâmbdt de mulţumire: „Nădăjduesc că mi-am făcut pe deplin datoria!...“ învremece de pe coastele „Vâlcelelor“ din faţă, de printre prunii înfloriţi se aud sbierăte de miei şi neîntrerupte strigăte de cucu, cucu . . .

III.

A trecut primăvara şi vara cu farmecele lor pline de vrajă, aceste dulci anotimpuri cu lumina zâmbitoare a reînvierii, a renaşterii şi cu puzderiile de raze trandafirii de prin crânguri şi lunci şi a venit toamna cu melancolia ei, întinzând peste câmpiile pline de viaţă de altădată haina sa ruginită . . . Dascălul Savin într'una din aceste zile cu un soare posomorît, ca de obicei, stă iară-şi sub nucul din fundul grădinei şi-şi odihneşte corpul obosit şi sdruncinat de vreme, de muncă şi de necazurile vieţii. Deastădată însă nu pe bancă ci culcat şi cu mâna dreaptă făcută căpătâi, pe straturile de frunze îngălbenite, ascultând cum vântul de toamnă cântă troparul de moarte al verei . . .

Şade, priveşte, ascultă şi cu tristeţă din nou se gândeşte, iarăşi ca de atâtea ori, la copilăria-i nevinovată, la viaţa de odinioară, la suferinţele străbunilor săi, la zilele petrecute aci în Pădureni ca învăţător, precum şi la atâtea alte nenumărate scene de bucurie sau întristare din viaţa sa sbuciumată, pe când prin văzduh se aud ţipând sfâşietor cocorii cu strigătul lor sinistru: cru, cru . . .

. La auzul acestor ţipete lugubre, dânsul se ridică într'o mână şi dus aşa pe gânduri, cu mâna dreaptă făcută streaşină deasupra ochilor, îşi îndreaptă cercetător privirile spre cer unde după puţin timp zăreşte triunghiul lor nesfârşit înşirat ca un lanţ de mărgele pe albăstrimile văzduhului şi zice încet:

— „Sunt cocorii cari de frica iernei se duc dela noi într'alte ţări mai călduroase...

Urmărindu-i astfel cu privirile aţintite până departe în zare spre orizontul fără margini, deodată îi apare înaintea ochilor, pe creasta din faţă a Dealului Bisericii — cimitirul satului, cu nenumăratele lui cruci şi morminte ce închid în ele multe fiinţe scumpe şi iubite lui, cari demult-demult s'au stins şi şi dorm sub glia rece netulburaţi de nimeni, greul somn al veciniciei.

La zărirea cimitirului un fior de groază îi străbate întreg corpul, apoi înduioşat peste măsură, cu inima plină de durere şi oftând de câteva ori din adâncul inimei, îngână încetişor cu un glas amar:

— „Ah! sărmane om, cât de repede treci din lumea aceasta la cele vecinice . . , O tu viaţă atât de scumpă nouă muritorilor, cum a ta tinereţe sugrumă bătrâneţea, bătrâneţele şi necazurile care-ţi pândesc peste tot locul ale tale popasuri, .. Se duc cocorii, se duc toate! . . . Ca azi ori mâine, unul câte unul şi rând pe rând, aşa încet pe nesimţite ne ducem şi noi cu toţii din lumea aceasta , . . Mă voi duce şi eu pentru totdeauna colea sub glia umedă din Dealul Bisericii, având la cap una dintre acele triste cruci, îm-

prejurul căreia domneşte uitarea . . . Insă când dinaintea privirilor sale hoinare i-se înfăţişează cei patru brăduleţi din vale, sădiţi de el în grădina sa şi cari întruchipează pe cei patru feciori ai săi, ca prin farmec fruntea i-se descreţeşte şi cu o voce dulce îşi zice:

— „Totuşi sunt împăcat cu gândul şi recunoscător Tatălui ceresc. . . patru brazi sădiţi de mine stau colea în vale la uşa grădinei mele, falnici ca nişte străjeri neadormiţi patru fii a mei întocmai ca şi aceşti brazi se află astăzi muncitori în grădina neamului românesc, iar un sat de români neaoşi scos din întunerec la lumină şi din umilinţă şi sărăcia de altădată ajunşi la fericire şi bunăstare . . , Sunt mulţumit! . . , De acum pot să mă duc din lumea această, nădăjduind că mi-am făcut pe deplin datoria în ogorul neamului , , . şi două lacrimi fierbinţi izvorite de sub genele, ochilor săi umezi, îi brăzdează şerpuitor faţa înseninată . . .

. . . . . .

Mai în iarnă, într'o promorîtă dimineaţă, cu un cer ca de plumb, în Pădureni clopotele din turnul bisericii începură să cânte prelung' şi jalnic, cu nişte sunete nespuns de plângătoare, o cântare cu totul alta ca cea de liturghie, ducând pe undele văzduhului până departe cu glasul lor metaic, trista veste, că dascălul Savin nu mai este între cei vii. Sa stins sărmanul, aşa încet pe nesimţite, întocmai ca şi o candelă când i-se gată untdelemnul. împăcat cu cunoştinţa şi cu gândul liniştit că şi-a făcut pe deplin datoria în ogorul neamului . . ,

N. R. Petru Petrica este unul dintre tinerii ţărani. scriitori, din Banat. Am publicat această schiţă spre a arăta ce progrese a făcut mişcarea literară printre sătenii bănăţeni.

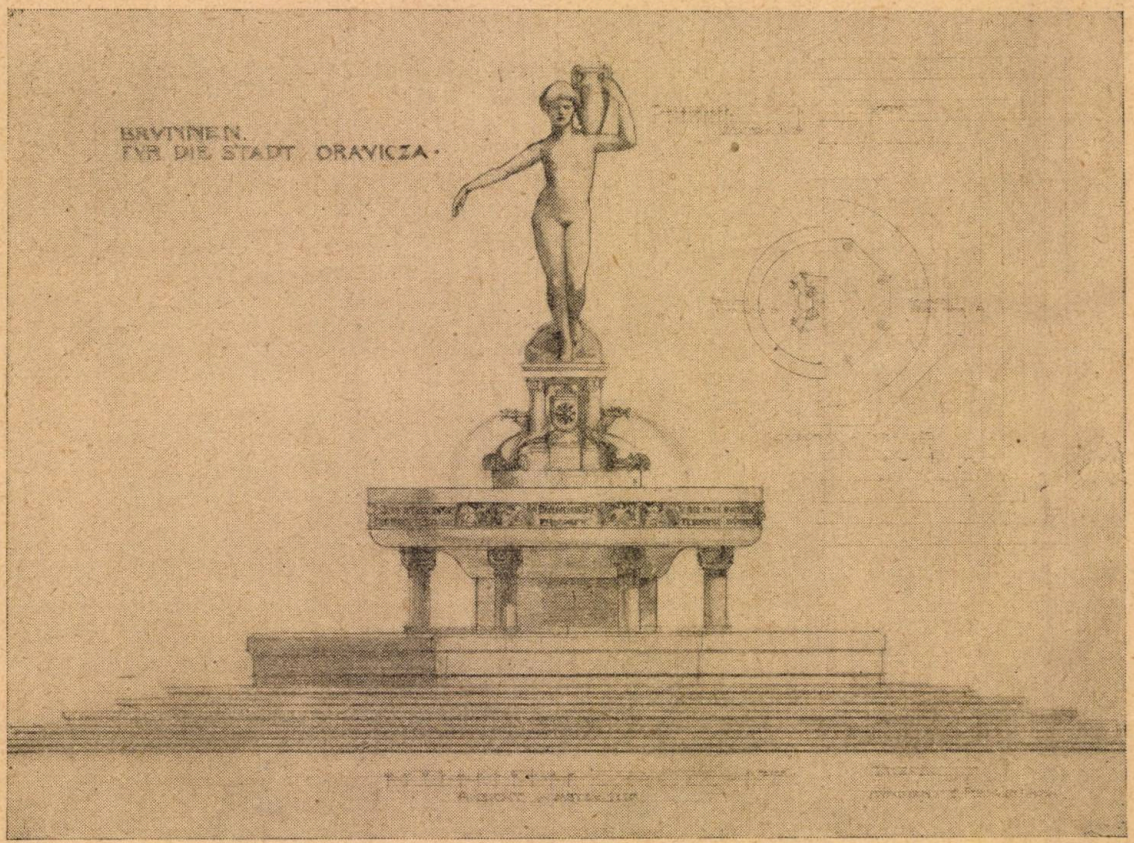

Sculptorul Alex. Liuba. Proiectul unei fântâni publice.

Acesta este proiectul fântânii publice pe care l-a făcut regretatul sculptor bănăţean Alexandru Liuba (†1906) pentru oraşul Oraviţa, care însă nu l-a realizat din cauza lipsei de fonduri. Proiectul acesta ar putea servi şi astăzi de model oraşelor noastre.

Calul de lemn

de Mia Marian

Dorel comandă în faţa casei, unei armate învizibile. Este cel mai fericit călăreţ din tot cuprinsul României-Mari căci are cel mai frumos cal, care făcuse pe vremuri furori în vitrine cu jucării. Nu era copil care să fii trecut nepăsător pe lângă el şi toate jucăriile din vitrină îl invidiau pentru succes. Când l-a ndus bunicu de la Bucureşti a rămas încremenit cu degetul la gură cu ochii extaziaţi. Avea cap, picioare, coadă ca un cal adevărat şi şea ca şi şeaua unchiului Doru. Mămica i-a făcut un coif de hârtie şi o sabie din carton şi el a eşit în faţa casei ca să stârnească admiraţie şi invidie în toţi copiii din sat. Agită sabia în aer, duce mâna la coif şi comandă: — Unu — Cinci — Doi — Drepţi! malş! — aşa cum a văzut el când a fost cu mămica la Bucureşti la bunicu şi la unchiu-Dolu.

Unchiu-Dolu are haine cu nasturi de aur şi cizme de lac. Ei şi?... Şi lui îi face mama şi dacă nu-i face, are să-i scrie lui Moş-Crăciun, adică nu-i scrie că nu ştie să scrie, dar are să se roage în fiecare seară până când Moş-Crăciun de acolo de sus are să-l asculte şi are să-i aducă căci de-acum înainte are să fie cuminte. N'are să-i mai pună piedică Mariei când trece cu tava cu farfurii, n'are să mai scoată limba la bunica când o să-l dojenească şi n'o să mai fure dulceaţă, n'o să mai pună ace cu gămălie pe capra vizitiului şi ... însfârşit are să fie cuminte aşa cum vrea mama. Asta până la Crăciun, pe urmă ... Doamne Sfinte ... doar n'o sta ca şi copiii bolnavi, numai copiii bolnavi stau şi nu fac nimic. Aşa i-a spus bunicu mamei când ea i s'a plâns că Dorel nu-i cuminte. Şi în timp ce călăreţul îşi face promisiuni solemne în vederea unei uniforme — vis a vis de la geamul unei căsuţe minuscule doi ochi îl privesc admirativ şi o inimă mică bate, gata să-i spargă pieptul micuţ. Lui Ionică — copilul văcarului — calul lui Dorel i-a furat liniştea şi gândurile. La început o înebunia pe biata mamă-sa de cum se scula şi până noaptea.

— Mamă, mamă, maaamă, vleau un cal, un caaal ca a lui Dolel.

— Fa'cum cruce mă băete ai căpiat de-abinelea ... Cum o să-ţi cumpăr păcatele mele aşa un cal? Dolel ale ... Dolel dece ale? ... Viau şi eu!

— Da bine mă ucigă-te focu — tu te semeni cu Dorel? Boeru poate să-i cumpere o mie de cai.

— Dece nu cumpeli şi tu?

— Când ţi-oi trage o mardeală — o să-ţi tacă gura ş'o să mă laşi în pace!... potaia dracului. Şi când mama ridică ameninţător mâna — Ionică tace — Deşi nu poate, nu vrea să înţeleagă dece Dorel poate avea o mie de cai şi el nici unu. Dar s'a resemnat nu mai insistă — stă şi pândeşte hoţeşte de la geam şi' n capul lui mic trec gânduri grozave. Făcuse planuri să se roage şi el de Moş Crăciun să-i aducă şi lui un cal, dar a renunţat repede la acest plan, ştie că Moş-Crăciun nu i-a adus niciodată nimic, îl ştie cât plăteşte. In fiecare an se duce numai la Dorel... Dece?... N'a înţeles niciodată, Dece?.. Dar are să-l prindă el odată pe acest Moş-Crăciun... Şi atunci... Şi'n timp ce Dorel cântă, strigă, e fericit.

Şi râde pământului cu tot soarele copilăriei lui, un alt copil de aceeaşi vârstă se chinuie. In sufletul lui micuţ se sbate toată tragedia inegalităţii, a semnelor de întrebare şi a durerilor precoce.

In mintea lui îşi face loc tot mai precis un gând: — Să fure calul!.. Cu orice risc: Şi a pândit aşa zi după zi, când Dorel a întrat în casă şi şi-a lăsat calul singur.

S'a repezit afară orbit, a luat calul şi a încercat să fugă, dar s'a poticnit şi a căzut cu genunchii pe pietriş şi genunchii i s'au umplut de sânge, dar Ionică n'a simţit nimic, el avea un singur gând — calul. Şi cu o trudă peste puterile lui a dus calul acasă — şi l-a mângâiat şi şi-a lunecat mânuţele palide pe spatele, pe capul, pe coada calului iubit. Şi nici un copil n'a fost niciodată mai fericit pe lume. Dar bucuria lui n'a

fost decât o clipă căci mama s'a crucit când a văzut calul, pe urmă a luat jucăria şi-a fugit cu ea ca s'o restituie proprietarului. Ionică a rămas plângând amarnic în urma unei bucurii, care nu-i fusese hărăzită decât o clipă. Iar când mama s'a întors, s'a răstit la el.

— Mai miorlăi, ai ? . . . Neam de neamul meu n'a furat . . . Dece miorlăi acuşica ? . . . Ai ? . . .

— Mă doale piciolu . . . mă doale piciolu . . . am căzut eli . . . pe dumu maie . . . au . . . piciolu. Şi nimeni n'a înţeles atunci că un copil minţea ca să-şi ascundă durerea, marea durere a unui micuţ, micuţ copil.

Chemare

Am strâns în coviltirul sufletului meu
Intreagă primăvara cerului adânc.
Am adunat cucernic din chenarul tâmplelor
Pronaosul curat şi minunat al minţii —
Icoana chipului ei nou
In strana mea ca'ntr'un iluminat cavou
In care gândurile mele prăznuesc.

Am adunat întreg şuvoiul primăverii'n mine
Să scapere deodată cu cântarea mea sălbatice scântei
Şi'ncet să ardă'n sfeşnicul îngemânatelor idei
Mereu . . . . . mereu
Să fie soră bună cu cuvântul meu.

Cu primăvara asta mi-se hărăzeşte mie
Să fiu al versului herald
Din trâmbiţe cu glasul cald
Să fiu cuminte crainicul cubald
Şi vestitorul versului ceresc şi alb
Din cea mai luminată poezie..

...Şi toată primăvara înfrăţită cu'mpletiţii funigei
Să sune'n clopoţeii celor 16 ani nefrământaţi ai mei .....

Radu Stanca

Jubileul „Astrei"

Bătrâna „Astra" şi-a serbat 75 de ani de existenţă, de adânc ogor cultural tras în inima Ardealului, şi de pur românism sămănat cu dărnicie şi rod, prin vremuri.

M. S. Regele Carol II.

Dela Andrei Şaguna şi până azi, drumul „Astrei" a însemnat dâră de lumină feerică şi ascensiune spre aştri.

Căci, pe bună dreptate d. Iuliu Moldovan, spune: „Asociaţiunea noastră se mândreşte cu trei sferturi de veac de muncă devotată, desinteresată şi rodnică pe ogorul culturii româneşti, muncă cerută de dorul de lumină al ţărănimei noastre, de exigenţele unei stratificări funcţionale, firești, în corpul naţiunei, muncă adânc înrădăcinată în credinţa, tradiţia şi glia strămoşească, pornită năvalnic din neţărmurita dragoste de neam şi vocaţiunea spre propăşire şi îndrumată de înţelepciunea conducătorilor".

Marea muncă, a Astrei" şi-a găsit după război un înalt stimulent în persoana Regelui Ferdinand I şi azi în Voevodul culturii româneşti M. S. Regele Carol II.

Ca vrednic urmaş al Regelui Ferdinand Marele Voevod al culturii noastre naţionale, a întins mâna ocrotitoare asupra bătrânei „Astra" în fruntea căreia se găseşte ca preşedinte de onoare, ţinând să participe la adunările generale dela Caransebeş şi Braşov şi căutând ca prin cuvinte înţelepte să stimuleze pe brăzdătorii ogorului nostru cultural.

Inseilăm rândurile acestea azi, ca o nouă bucurie şi dragoste pentru marea operă culturală pe care o intreprinde Suveranul nostru, ea însemnând trăinicie pentru multe alte generaţii.

Două decenii dela moartea eroului bănățean Drăgălina

„Cer în primul rând, apărarea cu viața a sfântului pământ al Țării noastre, apărarea vieții strămoșești, a ogorului și a cinstei numelui de Român... Trupa care nu poate să înainteze, să moară pe loc. Dumnezeu, M. S. Regele și Țara, vor răsplăti pe viteji".

Așa suna ordinul No. 35 al generalului Drăgălina, pe vremea luptelor sângeroase, de pe Jiu tocmai în ziua de 11 Octombrie, când Regele Ferdinand l-a numit Comandant al armatei I din Oltenia.

Marele bănățean, acela care a fost eroul I. A. Drăgălina, coborîtor dintr'o vechie familie grănicerească din Banat, s'a născut în Caransebeș la 1860, dar a avut fericirea să crească într'o țară liberă, deoarece tatăl său trecuse demult munții, iar eroul de mai târziu, învățase clasele primare la Râmnicul Vâlcea, gimnaziul la Caransebeș, iar liceul militar la Timișoara și apoi a trecut la Școala militară din Viena, de unde se întoarce ca sublocotenent la Caransebeș.

Ca ofițer, a participat la campania de ocupare a Bosniei și Herțegovinei în 1882, unde a fost decorat. Demisionează apoi din armata austriacă și trece în România, unde e înaintat căpitan, apoi maior, iar la 10 Mai 1908 e locotenent colonel și comandant al școalei militare de infanterie.

Și așa, ridicat din rang în rang, cu marele gând al unirii noastre naționale drept deviză în toate lucrările lui, în noaptea Sf. Marii 1916 ostașii săi trec hotarul cuprinzând Orșova, Jupalnic, Comarnic, Toplița, Pecinișca.

Când a ajuns la Jiu, cuvintele generalului Drăgălina au fost cea mai strălucită îmbărbătare spre isbândă și triumf. In ziua de 12 Octombrie 1916, în timp ce marele general împrumuta soldaților suflet din sufletul său un glonț i-a sfărâmat mâna stângă.

— *Doctore, cum aș putea fi vindecat mai repede, pentru a mă întoarce în luptă?* a întrebat el în spital. *Păstrându-mi brațul, sau tăindu-mi-l?*

Doctorul a răspuns, că vindecarea ar fi mai sigură dacă i se taie brațul.

— *Ei bine*, a zis generalul Drăgălina, *taie-mi-l, Doctore. O să-mi ajungă și un braț.*

Dar, dus la București, în palatul regal, la 24 Octombrie 1916, marele general își dă sfârșitul, plâns de Regele țării, de A. S. R. Principele Carol, Suveranul de azi al României, precum și de delegația de ofițeri și soldați aduși de pe front.

Și iată de atunci deceniile cum au început să treacă prin vreme, cu uitarea peste mormântul marelui dispărut. Amintirea generalului Drăgălina în toamna aceasta a fost un popas de pioasă aducere aminte. Figura marelui dispărut rămâne pentru multe generații un îndemn spre biruințî și triumfuri.

Siomin Doru.

Cronica plastică a lașilor

de Grigore V. Coban

Expoziția pictorului Mih. Cămăruț, P. Brudea

Incontestabil, că avalanșa operelor plastice, nu permite cronicarului grăbit, de cele mai multe ori lipsit de pregătirea necesară — atenta examinare, și justa clarificare, în limita obiectivității omenești, a tuturor creațiunilor sau pseudo-creațiunilor ce inundă piața.

Asistăm astfel, la ridicarea în slavă a unor proeminente mediocrități, și la neglijarea revoltătoare a adevăratelor valori.

De cele mai multe ori, pe lângă aceste metehne ale publicisticei noastre înregistrăm, și grave abateri dela misiunea adevăratului scris, care, trebuie să releveze binele și frumosul, — cât și oportune metamorfoze, transformări a prietenilor și rudelor artiștilor expozanți, în cronicari laudativi, lipsiți de cel mai elementar simț artistic.

Conservând fidelitățile față de acest sistem al reclamelor reciproce, ne-am pomenit cu o lipsă totală de severitate documentală și de obiectivism riguros în publicistică, ce-a determinat o răsturnare a valorilor, o preamărire a nulităților și o ignorare sistematică a izbânzilor.

Avem astăzi atâția artiști consacrați (ale căror personalități au ieșit din sfera discuțiunilor îndoelnice) ce nu reprezintă în fond, decât foarte discutabile valori plastice.

Dar nu-i numai atât.

Presa noastră, care are menirea eviden-

țării tuturor sclipirilor talentelor românești, a devenit un imens vehicul de transportare a știrilor politice, a vehementelor atacuri dintre partide, și-a informațiilor pentru lumea mahalalelor.

Se pare că, ritmul vremurilor pe cari le trăim, cultivă, glorifică și se închină civilizației, senzaționalului, superficialului și pasionalului, — și nicidecum valorilor culturale.

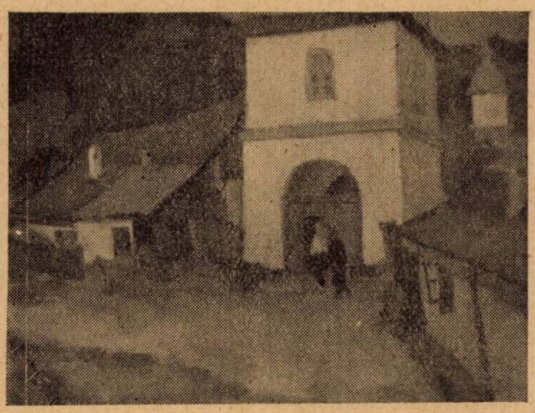

M. Cămăruț Schitul Durău

E destul să pomenesc, că nu de mult, în Iașii culturii românești, a murit un Bardasare, și presa n'a scos un cuvânt; că nenumărate expoziții de pictură — adevărate evenimente — sunt trecute cu vederea, dacă eventual, expozantul n'a vizitat redacția, cabinetul directorului și a redactorului de resort, cu două tablouri alese pe sprinceană, subsuoară. Adăugați la aceste moravuri, neagra mizerie pe care o duc toți artiștii tineri, și veți vedea tăria focului lor sacru, chemarea pe care o au pentru a fi slujitori perseverenți, împărătescului altar al artei.

Mihai Cămăruț, tânărul artist moldovean, despre care ne vom ocupa în prima parte a acestei cronici — face parte ca și Costică Agafiței, din categoria celor cu nevoi abundente, dar firește, și cu posibilități picturale, suficiente. S'a născut în anul 1904, în comuna Liteni (Baia), în ziua de 8 Noembrie. La vârsta de 12 ani rămâne fără tată. Educația o capătă dela mama sa, o femeie simplă, dar cu mult simț al realităților.

Urmează 4 clase gimnaziale la Liteni, iar mai târziu termină Șc. Normală Vasile Lupu din Iași.

Inclinația pentru desen, îl determină să se înscrie la Academia de Arte frumoase din Iași, unde învață multe din tainele picturii dela cei mai renumiți pictori ai Moldovei: Gh. Popovici, Octav Băncilă și Șt. Dimitrescu.

In 1930 este diplomat al Academiei, iar în 1933, deschide pe Str. Lăpușneanu prima sa expoziție de pictură.

Greutățile materiale îl determină să lucreze în continuu pentru a-și câștiga existența. In 1934 și 1935, deschide alte două expoziții individuale, cari atrag și mai mult atenția cunoscătorilor.

In afară de aceste manifestări, Mihai Cămăruț expune în 1932 la Salonul Pictorilor Moldoveni, fiind laureat c'un premiu de încurajare acordat de către Ministerul Artelor; în 1934 participă cu câteva lucrări la Salonul Artiștilor Moldoveni; iar în 1935, cu ocazia Lunei Iașilor, expune alături de toți pictorii ieșeni. Ultima expoziție a lui Mihai Cămăruț, din anul acesta, deschisă odată cu apariția garoafelor, a echivalat cu-o adevărată consacrare. Insuși maestrul Octav Băncilă, această somitate în lumea pictorilor, a reținut o compoziție a fostului său elev, despre care câțiva ani de zile în urmă, cu toată autoritatea sa, i a scris câteva rânduri omagiale, din cari vom reține următoarea frază: „Mihai Cămăruț este un vădit temperament artistic, care utilizează bine culoarea, ce o așterne în armonii vibrante și transparente ce farmecă privirea."

Sunt câteva primăveri de-atunci... Căpătau exact mugurii viață, când fraza autoritară a lui Băncilă, deschidea drumul foștilor să-i elevi...

In toată cariera de profesorat, Băncilă i-a privilegiat numai pe C. Agafiței și M. Cămăruț, prezentându-i publicului.

Indelungata sa experiență, simțul său critic, a anticipat lucrările cari ardeau tâmplele acestor doi pictori moldoveni...

Dacă mi s'ar cere să definesc arta, având în față numai lucrările lui Mihai Cămăruț, eu aș defini-o ca și Lew N. Tolstoi, un mijloc de-a comunica o emoțiune, ce ne dă posibilitatea să înțelegem un sentiment esențial al sufletului, un aspect al naturii ce stârnește admirație. Am avut câteva ocazii să admir pânze de Cămăruț.

Colțuri de pe valea Siretului, dela Schitul Durău, zări ce duceau departe, lunci

şi mesteceni, aurori şi amurguri, ciobănaşi cu voioşie în obraji, fete la vânzolit pânza — aspecte din epopeia poporului român, încadrate în înegalabila frumuseţe a naturii româneşti. Din florile lui Cămăruţ, mi-aduc aminte de un buchet de maci, reţinut de dl. Bantaş, un ascuţit spirit critic şi un colecţionar pasionat, care trebuia să fie achiziţionat pentru pinacoteca ieşană. Roşul acela ardent, armonizat c'un verde puţin ruginit — nu l pot uita.

Din expoziţia precedentă am mai reţinut peisagiile dela Durău, Cheahlăul cu toată bogăţia lui de contur şi culoare — acele vibrări şi transparenţe redate în acuarelă, cât şi armoniile uneori seducătoare (pe cari le-am dori, totuşi, mai aprofundate) din tablourile executate în ulei.

Ceeace este demn de subliniat la Mihai Cămăruţ, e tehnica sa cuminte, trecerea lentă spre pictura modernă, şi lipsa totală a tuturor elucubraţiilor întâlnite adesea în plastica românească.

Lucrările recente — din vara şi toamna acestui an — pe care le va expune în curând, ni-l prezintă în plină desfăşurare şi creştere a puterilor sale, luptându se cu teme esenţiale artei, pe care le doboară succesiv, cucerind treptat, idealul său de artă.

Când priveşti o pictură semnată de M. Cămăruţ, chiar cu unele lipsuri, îţi dai seama că arta pentru el este un prisos sufletesc, o minunată viziune a lumii înconjurătoare, exprimată prin mijloace personale. Drumul lui Mihai Cămăruţ, este drumul tuturor artiştilor adeveraţi: amărăciunilor vieţii, splendoarea comorilor zămislite . . .

* * *

P. Brudea

Până în anul 1932, nimeni — în afară de cunoscuţi şi de prieteni — n'auzise de P. Brudea.

Când a deschis prima sa expoziţie de caricaturi, la „Socec", el a căzut ca un meteor, pe neaşteptate.

Elogiat de critică, admirat de toată lumea, în scurt timp a devenit popular.

Socot că nu-i un singur om, în Iaşi, care să cetiască de două ori pe săptămână orice ziar din localitate, care să nu fi auzit de P. Brudea. Procedeul dlui Brudea — de-a prelungi perioada de gestaţiune a operei, de-a o fermenta, şi distila, prin filtrul spiritului auto-critic — este recomandabil tuturor artiştilor.

Căci, mult mai uşor cucereşti un strop de glorie, când apari în faţa unui examen, la care de altfel nimeni nu te obligă, — bine pregătit, cu creaţiuni închegate, unitare, decât atunci când vii cu unele fragmente, puţin adâncite, de suprafaţă, de cele mai multe ori menite să ridice un uragan de indiferenţă, şi uneori, chiar de critici negative.

Dl. Brudea, a evitat sistematic, spinoasele cărări ale dibuirilor, şi s'a prezentat cu lucrări desăvârşite, ce-au fost suficient admirate. Intre puţinii caricaturişti ieşeni, el ocupă un loc aparte.

Exceptând pe dl. Godel, care este lipsit şi de talent, şi de linie şi concepţie, de imaginaţie şi rafinament — singurul cu care se poate compara — deşi se deosebeşte ca manieră — este dl. Ion Sava.

Pentru cel dintâiu, caricatura este un prilej de delectare, pentru cel de-al doilea, un mijloc de-a martiriza oameni; de a-i stoarce de orice pic de vrednicie şi omenie, de-a exagera şi deforma efectele mo-

M. Cămăruţ — La râşnit
(Proprietatea d-lui O. Băncilă)

delului într'atât, încât creaţiunile să posede puţine însuşiri comune regnului uman.

Brudea, utilizează şi elemente decorative, ornamentale, cari, accentuează şi mai mult bonomia celor zugrăviţi. Caricaturile sale ne amuză, reliefează viciile fară a le adânci, pe câtă vreme acele ale d-lui Ion Sava, sunt ale unui ironist, ale unui cultivator de râs sardonic.

Fară a şti că P. Brudea este moldovean, sau chiar fără a fi, — caricatura lui blajină, puţin acidă, ni l prezintă în totalitatea complexităţilor structurale, ca cel mai autentic, fiu al Moldovei. Creionul lui este totdeauna binevoitor. Deşi caricatura trebuie să fie în plastică, ceeace epigrama este în literatură, adică un harapnic pişcător al moravurilor uşoare şi-a defectelor omeneşti — caricatura d-lui P. Brudea ne apare mai mult ca o epigramă din jocuri de cuvinte, adică un joc de linii, de-o unduire caracteristică. De multe ori simte nota ridicolă, prilejul de şarjă, dar, trece binevoitor, tolerându-le . . .

Faptul acesta nu constituie, firește, un defect.

Obiectiv vorbind — Brudea ştie să topească într'o admirabilă sinteză, elementele caricaturii şi acele ale portretului obişnuit. Caricaturile sale sunt chiar, în oarecare măsură, rezultanta contopirii a două specii, ale aceluiaş gen.

Toate expoziţiile d-lui Brudea au marcat o evidentă cucerire în domeniul artei sale, noui sboruri spre cerurile perfecţiunii.

Umorul său care nu-i pornit nici din ură şi nici din mizantropie, este credincios argat numai şi numai delectărilor ; el nu supără şi nici nu jigneşte, ci amunză doar, victimele sale între marii noştri caricaturişti — Jiquidi, Th. Sion, Fr. Şirato, Victor Ion Popa, Anestin, A. Dragoş, Neagu Rădulescu, Nicolae Cristea, etc. — P. Brudea va ocupa un loc de frunte, căci el caută adevărul în noi, adevărul sufletesc mai mult decât cel fizic, indiferent dacă suntem cu situaţie materială sau nu, dacă suntem aristocraţi sau muncitori, burghezi ori simpli ţărani. Pe el îl interesează mai mult subiectul. Şi, credem că procedează foarte bine. Un artist niciodată nu trebuie să fie stimulat numai de beneficiul material.

Ca încheiere, recomand d-lui Brudea, ceeace i-a recomandat şi dl. George Mihail Zamfirescu, cu ocazia vernisajului expoziţiei din anul trecut, în seara zilei de 6 Aprilie : să nu mai utilizeze culoarea în caricatură ; căci este de prisos. Adevărul psihologic trebuie să reiasă din linii, din combinarea lor, — şi atunci cu siguranţă drumul lui Brudea va fi aducător de glorii.

Expoziţia pe care o organizează — şi care va face multă vâlvă — cu subiecte din lumea Iaşilor, ne dovedeşte că timpul a adâncit multe din concepţiile artistului, perfecţionând linia şi reducând o ; mărind efectul dorit, reliefând caracterul modelului, desvelind cu-o grijă deosebită, fară a adânci şi specula, defectele subiectelor pe cari le redă într'o lumină specifică şi cu totul personală.

CRONICA LITERARĂ

Eminescu şi literatura populară.

Marile genii artistice, prin complexitatea structurilor sufleteşti, devin un permanent teren de studii. Intotdeauna se mai găseşte ceva de adăugat la cunoaşterea lor

Acesta este şi cazul lui Eminescu. Există în preocupările de istorie şi critică literară un soiu de emulaţie între cercetători pentru cazul „Eminescu". Goana după inedit a dus însă la exagerări şi la explicaţii fanteziste. Unul dintre recenţii comentatori ai lui Eminescu, utilizând psihanaliza, ajunge să pună în legătură anumite elemente din operă cu reminiscenţele din perioada de gestaţiune ulterioară a poetului. Dar nu numai atât. A apărut şi o întreagă literatură în jurul vieţii lui Eminescu. O serie de romane, mai mult sau mai puţin acceptabile, scormonesc viaţa lui intimă, excelând în scene de erotism inelegant dacă nu trivial, punând într'o lumină antipatică pe *omul* Eminescu şi prin aceasta, umbrind pe *artistul* Eminescu.

Totuşi mai răsar şi lucrări care nu depăşesc cadrul convenabil unui studiu de istorie literară. In colecţia „Clasicii români

comentaţi", a apărut anul acesta, volumul „*M. Eminescu: Literatura populară*". Cel care dă la iveală această ediţie este dl prof. *D. Murăraşu*, cunoscut prin studiile sale anterioare, ca unul dintre cei mai buni eminescologi. Dl Murăraşu s'a ocupat în „*Naţionalismul lui Eminescu*" şi în „*Eminescu: Scrieri politice*" de activitatea gazetărească a marelui poet şi de ceea ce se desprinde ca suflu patriotic din această activitate, iar în „*Eminescu: Scrieri literare*" de producţiunile în proză ale poetului. De astădată, dl Murăraşu stabileşte legăturile poetului cu literatura populară şi influenţele acesteia asupra operei lui.

Luând contact, de pe vremea studiilor din Germania, cu preocupările de folklor — la modă atunci — şi cu studiile literare în care se vedeau aceste preocupări, Eminescu se apropie cu entusiasm de creaţiile poporane şi basmele care-i desfătaseră copilăria la Ipoteşti, imitând pe Alecsandri prin adunarea de material folkloristic din diferite regiuni ale ţării. Indrăgostit de sufletul popular, Eminescu arată, în articolele şi notele sale, importanţa pe care o are „clara, aromata băutură de aur a poesiei populare".

Caietele rămase de la Eminescu închid o seamă de culegeri propriu zise şi apoi o mulţime de proverbe zicători, asemănări cimilituri. Eminescu nu este însă un culegător în sensul actual al cuvântului, deoarece se mulţumeşte să prindă numai rezonanţele artistice ale sufletului popular, fără să-l oprească şi problemele de fonetism şi dialectologie.

In alt capitol al studiului introductiv, dl Murăraşu arată ceea ce a prelucrat şi imitat Eminescu din materialul popular. „Făt Frumos din lăcrimă", "Călin nebunul", „Frumoasa lumii", „Fata din grădina de aur", „Miron şi frumoasa fără corp" sunt basmele pe care poetul le transpune, în proză sau în versuri, terminându-le sau lăsându-le numai în fragmente.

Eminescu a suferit o puternică înfluenţă şi în creaţiile sale originale. Dl Murăraşu stabileşte această influenţă, subliniind elementele poeziei populare presărate în opera lui. „Luceafărul", „Doina", „Ce te legeni codrule" şi multe altele tălmăcesc această afinitate dintre inspiraţia poetului şi fondul popular.

Concluzia care se desprinde din aceste cercetări este că Eminescu, pe lângă faptul că a fost un convins şi entuziast culegător de producţiuni poporane, a găsit în permaneţă un izvor nesecat de frumuseţi artistice în ceea ce i oferea literatura populară, atât ca fond cât şi ca expresie, tinzând să-şi crească propria sa putere de creaţie din acest pământ fecund şi îmbelşugat al sufletului colectiv.

Studiul dlui D. Murăraşu desvăluie şi clarifică o problemă prea puţin discutată până acum.

Alexandru Bistriţianu

Noutăţi literare

de Ionel Ruţeanu

Petru Manoliu: Rabbi Haies Reful.

In peisajul halucinant, dintre copertele cu cimitir de amintiri şi pietre de hotar de vieaţă, *Petru Manoliu* se realizează calm. Grafica sentimentelor este gravă şi robustă fără a fi preţioasă. Ciorna asta de viaţă — frescă cum vrea autorul — este covârşitor de tristă. Ghetto-ul doboară vieţi şi oameni.

Şi totuşi nicăeri poezia ce domină cartea, nu a realizat mai fericit punţi între vis şi real. Probleme diverse în planuri diverse, organic respectă unitarul. Poemul acesta, straniu şi dureros, plin cu fragmente de viaţă, de nelinişti, de ghetto, cu nebuni inofensivi, este de o altitudine artistică rar întâlnită.

Atmosfera de *insulă*, de târg ciudat, peste care plutesc veacurile de durere din oamenii aceştia, atât de complexi şi totuşi atât de cruzi deşi aparent candizi, este hârţuită de umbre şi gânduri.

Umbră este şi *Judita* şi *Rafael* şi iubirea lor, precum şi *Balaban, Barbă Lată, Loni* şi *Benţin*. Ca şi autorul dealtfel.

Transfigurarea de viaţă, povestirea profundă a unor destine umane, datul artistic realizat, fac din fresca lui Petru Manoliu, o floare de foc în vitrina cu atâtea volume inutile. Şi ridică din nou problema cărţii cu idei, nerealizată la noi pe tărâmul romanului, decât de un număr prea restrâns de scriitori în fruntea căruia găsim pe un *Stere* sau *Mircea Eliade*.

Pentru acest ţinut nou în geografia sentimentelor poetul *Manoliu* trebue isgonit din

golf. Prea e fericit de realizare. Şi noi îi pretindem încă noi lucruri, pe care nu le poate da decât hoinărind insingurat, ca astfel să rămână peste timp şi oameni.

I. Valerian: *Cara-Su.*

Poetul acesta, minunat camarad, closcă a atâtor generaţii de nume, azi consacrate, cărora „*Viaţa Literară*" nu le-a fost vitregă, a îndrăznit să apară cu poemul de dragoste „*Cara-Su*". Primirea a fost călduroasă dar de conivenţă. Şi în adevăr, cartea deşi cu multe părţi bune, nu e roman. Poate nici autorul nu a dorit-o astfel. Este totuşi un prilej pentru a preţui discreţia, delicatul şi poezia, răspândite darnic de *Valerian*, în atmosfera unei Dobroge care ne apropie de mare şi cer. Cartea rămâne ca o înfăptuire în ţarcul literilor unde autorul Valerian îşi are locul său bine definit.

F. Aderca: „*1916*".

O carte bună. Lucid şi dens scrisă, cu o sobrietate care îţi impune, „*1916*" dovedeşte mâna unui veritabil scriitor. Domnul *Nu* din tânărul Eugenescu, abuzează de ospitalitatea *Faclei* şi a cititorului, pentrucă, cu toată ţâfna d-sale, cartea d-lui Aderca rămâne. Pentru cine, rănit, a muşcat din năroiul amestecat cu sânge, al tranşeelor, şuerând o înjurătură la adresa ambuscaţilor, ca şi pentru cine a trăit la ţară, „*1916*" este obositor de emoţionantă. Chiar şi finalul cinematografic este document de viaţă, de viaţa asta pe care noi o trăim şi de care d-l *Eugen* nu-şi dă seama.

C. Manolache: *Sfânta dreptate.*

D-l general Manolache a scris un roman social, care nu l'a depăşit. Mânuind serios uneltele sale scriitorul ne-a dăruit o carte admirabilă. Fraza, atmosfera, dinamica acţiunei, jocul de lumini şi umbre din viaţa ţăranului de acum 30 de ani fac din carte un document de intensă trăire. Şi din autor un veritabil scriitor. Ceace este mult. Şi e o cinste pentru adevăratul camarad din fruntea justiţiei militare, care nu se teme de a apuca de coarne plugul unei probleme sociale, delicate, de a adânci brazda şi a da rod viu.

Recenzii

„Desmoşteniţii"

roman de Gh. Atanasiu

Romanul dlui Gh. Atanasiu, aduce ca şi „Adelina" întâiul roman al autorului o problemă în jurul căreia s'au ţesut discuţii contradictorii şi cari au pus alte două cărţi într'o lumină vie, dovedind că d. Gh. Atanasiu este un romancier autentic.

„Desmoşteniţii" aduce însă ceva nou în literatura noastră. Cine s'a scoborât în lumea surdo-muţilor, să le înţeleagă marea lor tăcere, în care se sbat atâtea gânduri şi dorinţi, că dincolo de ele, e o lume pe care prea puţin o înţeleg. Gh. Atanasiu însă e trăit printre aceşti desmoşteniţi ai vieţii, şi le cunoaste tainele şi suferinţele. Deaceea, cartea lui, e mai mult decât un roman.

Prin „Desmoşteniţii" d. Gh Atanasiu ne-a dovedit că în institutele de surdo-muţi, aceşti, nefericiţi, pot fi educaţi încât, din vagabonzii satului, să ajungă oameni de valoare cu toate defectele lor de vorbire.

Şi eroii dlui Atanasiu, prin viaţa lor atât de natural surprinsă de autor, ne dovedesc pe deplin prăpastia cea mare care se găseşte între cei cari au rămas părăsiţi de toţi pe uliţi şi între cei cari au fost duşi în institute.

Iată dar, noutatea pe care o aduce în scrisul său d. Atanasiu, iată deci problema pe care ne-o pune în faţă şi lumea care ne-o descrie în culori atât de vii şi naturale.

Dorian Grozdan.

Cărţi apărute

de **Aurel Bugariu**

Pentru Ţară şi Tron,

de *Colonel Vasilescu I. Petre din Artilerie.* Tiparul ziarului „Universul" 8°, pag. 124, cu şase clişee.

O cartă scrisă într'un stil frumos şi limpede, lapidar în fraze scurte bine închegate, tăiată parcă în granit, ca şi credinţa neclintită în Tron şi Ţară a celui ce s'a învrednicit s'o scrie.

Militarii au un frumos aport în literatură.

Cine n'a rămas vrăjit de scrisul diamantin din volumele lui *N. M. Condeescu*, care spre deplină cinstire a fost ales preşedinte al S. S. R.-ului.

Dar de poezia lui *Volbură Poiană-Năsturaș*, *Gr. Popiți* și *Ștefan Bălcești* umorul lui *Gh. Brăescu*, proza lui *Octav Desila*, și alții mulți.

Ceeace m'a surprins întotdeauna a fost eleganța lor stilistică, sobrietatea și adâncimea cu cari tratează subiectele.

In volumul Colonelului Vasilescu pe lângă aportul considerațiilor personale cu privire la gigantele realizări pe care țara noastră le-a înscris în istoria ei de când pe Tron s'a urcat Carol I. — mai aflăm îmbucheteate douăzecișișase de păreri (redate în facsimil) a conducătorilor vieții noastre politice și culturale.

Prin aceasta autorul face plastica dovadă tuturora, că de asupra feluritelor concepții politice stă pentru toată suflarea românească, ca o chezășie nestrămutată pentru propășirea românismului, — Regele, Dinastia.

După considerațiile I. P. S. S, Miron, Patriarhul Țării, ale dlor Gh. Tătărescu, Dr. C. Angelescu, N. Iorga, Alex. Vaida Voivod, I. Mihalache, Gh. Brătianu, Octavian Goga, A. C Cuza, N. Lupu, C. Argetoianu, Gr. Filipescu, Pan Halippa și a rectorilor universitari, — în trei capitole autorul face un succint istoric domniei celor trei regi.

Carte de folos astăzi tuturora căci în ea se oglindesc cele mai măreț înfăptuiri românești.

Nu numai literatura și poveștile pot lega dragostea noastră față de Tron ci mai ales datele realizărilor prin cari ne-am săltat într'o jumătate de veac mai mult decât alte națiii în cinci secole.

Deaceia Colonelul Vasilescu propovăduește să sprijinim Tronul și să-L iubim.

Delamarina *în No. 5 și 7 al bibl. „Luceafărul"*. O sclipire a culturii este, printre multe altele și omagierea celor dispăruți, de aceia a fost întotdeauna binevenite lucrările ce s'au ocupat cu împrospătar a memoriei celor trecuți la cele vecinice. S'au scris nu destul de multe despre ilustrele figuri din trecutul bănățean și pe rând se va căuta a se lămuri viața fiecăreia în parte, în monografii, redându-se, pe cât posibil, în ediții comentate întreaga operă poetică și literară a celor ce s'au învrednicit să scrie.

Dela 'nceput acestea au fost finalitățile bibliotecii Luceafărului și pe această cale se merge înainte, permițând totuș contemporanelor talente să-și poată vedea în volum rodul minții lor luminate și a frumoaselor lor simțiminte.

Printre cei dintâi înscriși în programul de editare a fost și a apărut *Victor Vlad Delamarina*, a cărui operă complectă a fost publicată în două volume.

In primul, dl. Aurel Cosma junior, publică împreună cu un studiu introductiv *„Schițele mele de călătorie"* rămase dela Vlad Delamarina. E fericită comentarea și nici nu putea fi altfel, deoarece comentatorul însuș a călătorit peste tot pe unde fusese odinioară Delamarina, și a putut aprecia aceleași senzații, ba chiar altele noui pe care le-a însemnat în primul număr al bibliotecii în „Republica Muntelui Athos".

Din adins însemnăm tardiv această cronică spre a lăsa să circule întâi aprecierile confraților dela revistele și gazetele de serioasă cultură din țară.

Strădania editării bibliotecii și publicarea impresiiior de călătorie a lui Delamarina a fost, bine apreciată.

Deaceia s'a publicat un al doilea volumaș, cu poeziile lui Delamarina comentate și adnotate, precum și cu o biografie documentat scrisă de profesorul Alexandru Bistrițianu.

Valoarea ambelor lucrări editate, este încontestabilă. Fragmente bine alese au fost publicate și în paginile revistei, făcând posibilă reactualizarea umoristicelor versuri pe cari — îmi spunea dl. Ionel Teodoreanu — le savura marele critic Garabet Ibrăileanu. Intr'o convorbire ce-am avut cu dl. Teodoreanu asupra literaturii bănățene, mi-a mărturisit că numai pe Vlad Delamarina și pe Popovici-Bănățeanu îi știe și îi recunoaste împreună cu regretatul său confesor spiritual, amintit mai sus, — ca pe niște luceferi ai literaturii românești.

Popovici-Bănățeanu a fost mai răspândit — totuș, îi va veni vremea și lui. Biblioteca „Luceafărul" sperăm că îi va cuprinde pe toți.

Însemnătatea istoriografiei culturale

— Opera d-lui prof. I. E. Torouțiu —

de C. Săteanu

Literatura istoriografică este încă la noi în faza primitivă. Puținele istoriografii existente ce s'au scris până astăzi la noi fără a contesta valoarea lor, nu pot fi considerate decât începuturi. Intre cei cari au scris atari lucrări, amintim pe *Olănescu Ascaniu*, autorul unei interesante istoriografii consacrate teatrului românesc, Irnescu Son autorul unei valoroase lucrări istriografice despre București, istoricul *A. D. Xenopol*, care ne a lăsat o operă neterminată despre „istoria partidelor po itice", *V. A. Ureche* care a scris istoricul școalelor românești, *T. T. Burada*, care a scris documentata lucrare despre „Istoria teatrului din Moldova", și din care n'au fost tipărite decât primele două volume, cel de-al treilea rămas postum, în manuscris și amenințat a se irosi, dacă nu se va găsi vre'o instituție culturală și o inimă de bun român în care să vibreze gloriosul trecut al artei românești.

Nu trebue să uităm nici pe pasionatul istoriograf ieșan, octogenarul *N. A. Bogdan*, care a scris de mult epuizata operă istoriografică, despre „Orașul Iași" și care are în manuscris o adevătă podoabă culturală și istorică despre „Iașul în timpul războiului", (1916 1919), posedând numeroase tablouri și fotografii istorice.

Dl. E Lovinescu, în ultimul timp, s'a consacrat și istoriografiei, sub formă memorialistică publicând în această privință, primele volume „memorii" și pregătind acum un altul — toate consacrate literaturii naționale.

Vor mai fi existând și alte lucrări istorlografice, ceeace poate face obiectul unui studiu special care nu intră în preocuparea noastră.

* * *

Am făcut însă această scurtă introducere pentru a semnala și în această tribună culturală a Ardealului, însemnătatea extraordinară a vastei istoriografii culturale, pe care „ca un sfânt", — cum ne spunea dl. prof. *S. Mehedinți*, într'o convorbire respectivă, — dl. *I. E. Torouțiu* o publică de ani de zile perseverent, și fără a se lăsa împiedecat în luminoasa-i cale. Vorbind de grandioasa sa operă istoriografică „*Studii și documente literare*", din care primele cinci tomuri sunt consacrate epocalei societăți culturale „*Junimea*" dela Iași.

Mai mult decât interesul și valoarea unei istoriografii, dl. *I. E. Torouțiu*, s'a afirmat în această operă, cu un versat spirit istoric, un eminent spirit critic, un om de știință academică, care urmărește instructor, adevărul cel mai întunecat, spre a-l lumina în realitate și a-i consacra ceeace-i datorește istoria.

Critica noastră l a comparat pe dl. *I. E. Torouțiu*, cu *Hurmuzache*, istoricul culegător de documente.

Intr'adevăr, dl. *I. E. Torouțiu*, este „un Hurmuzache al culturii românești', dar în modesta noastră părere, valoarea studiilor și a documentelor d-sale, este mult mai mare, pentrucă istoric și critic tot odată, în mâna d lui *I. E. Torouțiu*, orice document capătă viață adevărată, căci el este încadrat în epocă și în atmosfera istorică și cu seninătate interpretat în vâltoarea evenimentelor, și în mediul generației respective.

Prin urmare partea absolut originală și valoarea muncii și interesului istoriografic în opera d-lui *I. E. Torouțiu*, nu constă numai în faptul că d-sa cu mari sacrificii bănești a cules și a imprimat aceste documente — bogata corespondență între corifeii „Junimei", ci marea s contribuție istoriografică, constă în arta sa de a *adnota* bogatul material.

Aceste *adnotări* constitue marele merit al d-lui *Torouțiu*, care din acest punct de vedere, a dat istoriografiei, cuvenita însemnătate, creând în această ramură, o cale netedă pentru cercetătorii viitori. Nimeni până la dl *Torouțiu* — nici chiar istoricii de specialitate — n'au construit această sistemă, care rămâne în cultura națională, creațiunea d-sale proprie.

* * *

Dl. *I. E Torouțiu*, este bucovinean de origine.

In „Istoria literaturii române din Bucovina", autorul dl. *Const. Loghin*, ni-l pre-

zintă pe dl. *Torouţiu* printre scriitorii tineri bucovineni din actuala generaţie.

Intr'o scurtă biografie ni se arată că dl. *Torouţiu*, e născut la 17 Iunie 1888, în comuna Solca, din „părinţi ţărani, foarte sărmani" — ceeace e cu atât mai lăudabil, cu cât acest flăcău de ţăran, după ce şi-a făcut studiile secundare la Suceeva şi cele universitare la Cernăuţi şi în Germania, a evoluat mereu în progres cultural, fiind asistent pentru limba română la Universitatea din Frankfurt şi în urmă, profesor la liceul „Cantemir-Vodă" din Bucureşti.

In sesiunea actuală, Academia Română l-a ales numai membru corespondent cu toate că opera d-sale despre „Junimea", priveşte în mare parte pe marii noştri academicieni: *Maiorescu, Alecsandri, Iacob Negruzzi, A. Naum, Caragiali, Al. Pillippide*, ş. a.

Dl I. E. Torouţiu, a scris în anii tineri literatură propriu-zisă: nuvele, schiţe din viaţa tinerimei universitare şi altele din viaţa ţăranilor bucovineni, studii critice, esseuri, polemici culturale, în care se remarcă un suflet vibrant şi o minte clasică, preocupată în totdeauna, de frumos şi adevăr.

* * *

Monumentala sa operă, „Studii şi documente literare", va alcătui un total de 12 tomuri mari, a câte 500 pagini dense fiecare.

Primele 6 tomuri sunt consacrate societăţii „Junimea" şi bogăţia izvoarelor necunoscute până astăzi, au dat loc unor valoroase romane eminesciene, cum este triologia d-lui *Cezar Petrescu: „Luceafărul", „Nirvana" şi „Carmen saeculare"* precum şi celor două romane eminesciene *„Mite"* şi *„Bălăuca"*, ale d-lui *E. Lovinescu.*

După *„Junimea"*, studiile şi documentele" d-lui prof. *I. E. Torouţiu*, sunt desemnate epocii *„Semănătorului"*, din care a şi apărut primul volum, iar după acesta, va urma prea interesanta epocă a *„Tribuniştilor"*, consacrată vieţii naţionale şi spirituale a Ardealului.

Reviste

„Reşiţa"

Frumoasa şi îngrijita gazetă săptămânală bănăţeană a împlinit la sfârşitul lunei August un an dela apariţia primului număr. Colecţia ei de până acum este mărturia frumoasă a unei munci neobosite puse în serviciul propagandei culturale şi naţionale româneşti de o pleiadă de scriitori plini de însufleţire şi de idei generoase, cari biruind greutăţile au reuşit să facă din gazeta *„Reşiţa"* un organ de apărare şi de afirmare a intereselor bănăţene. Condiţiunile technice superioare şi fotografiile cari o ilustrează, sunt la acelaş nivel ca şi variatele articole semnate de multe talente literare, cari fac cinste scrisului românesc din Banat.

"Transilvania"

este cea mai vechie revistă românească ce apare la Sibiu în mod regulat de 67 de ani şi este buletinul oficial al „Asociaţiuni pentru cultura şi literatura poporului român" de dincoace de Carpaţi In ultimul său număr dublu pe lunile Iulie-August se găsesc o mulţime de date şi documente privitoare la această Asociaţie care a îndeplinit 75 de ani de activitate naţională.

„Plaiuri Săcelene"

preţioasa şi interesanta revistă lunară a dlui *Victor Tudoran* ne aduce în numărul pe August-Septembrie, închinat problemelor săcelene, bogate informaţiuni culturale şi literare din viaţa Românilor de acolo. Dragostea nemărginită a poetului Victor Tudoran pentru meleagurile moceneşti l-a inspirat să scrie frumoasa *baladă a păstorilor săceleni* şi să-şi ridice revista la rangul celor mai bune reviste de provincie. Revista „Luceafărul" a publicat în numerile trecute două versuri datorite scriitorului Victor Tudoran.

„Eu şi Europa"

este titlul revistei care apare sub conducerea dlor Ilea şi Rusu, două talente ardelene, de mari speranţe. »Eu şi Europa« şi-a început un drum bine definit şi al treilea număr al revistei aduce colaborarea câtorva condee de seamă, cari sunt o dovadă sigură că revista — dacă se va menţine aşa— va reuşi să traseze un drum de mari speranţe. Dorim ca revista dlor Ilea şi Rusu, să se menţină la o înălţime de unde să putem totdeauna vorbi despre ea, ca despre o publicaţie de seamă.

„Suflet nou"

Frumoasa revistă a satului bănăţean redactată cu atâta grijă, pricepere şi bun gust de *Dr. Andrei Bălan* şi *Aurel Bugariu*, care este şi colaboratorul nostru, aduce în numărul de Septemvrie o prezentare a echipelor regale şi a activităţii lor în Bănat.

Cauza sfântă a ridicării, satelor, a fost înţeleasă de M. S. Regele şi iată în mijlocul sătenilor pe trimişii regali. Semnează articole şi rapoarte asupra echipelor, d prof. univ, D. Gusti, Gh. Atanasiu, Aurel Contrea, pr. Coriolan Buracu, Dumitru Imbrescu, C. Comloşan, Dr. Felicia D. Voniga arătând cititorilor binefacerea civilizaţiei şi culturei pe care le sădesc în sate echipele regale. In urma echipelor rămâne pilda ce trebue urmată mai departe.

„Suflet nou" merge pe drum bun, cu fiecare număr adaugă o reală contribuţie la viaţa socială a satului bănăţean. Condiţiile tehnice sunt spendide, iar clişeele înfăţişează opera echipierilor regali.

NOTE

Cassian R. Munteanu

— Note Biografice —

de: Grigore Bugarin

Asupra vieţii lui Cassian R. Munteanu va trebui să se insiste cu multe amănunte, pentru că a fost o fire de superioară sensibilitate. Structura intimă a intelectului său dinamizată de o puternică conştiinţă naţională şi o voinţă de muncă unică, a sălăşluit într'un fizic plăpând care a permis tuberculozei să-i curme şirul vieţii într'al 29-lea an.

Cunosc întelectuali cari au trăit alături de el, cum sunt dnii Petre Nemoianu, Pavel Jumanca şi Dr. Victor Bîrlea, şi cari ar putea da preţioase date biografului de mâine al poetului *Cassian R. Munteanu*. In notele mele de aici, m'am ajutat cu izvoare din broşura dlui P. Nemoianu, *„Cassian R. Munteanu, Viaţa şi Opera sa"* apărută la Lugoj în anul 1927; din articolul de fond „Pribeagul" de Dr. Victor Bîrlea, apărut în revista „Semenicul" No. 6 din 1 Iunie 1928; şi din însemnările lui Cassian R. Munteanu, publicate în volumul „Martiriul cătanelor" apărut la Logoj în 1919.

*

Poetul Cassian R. Munteanu, a fost al nouălea fecior din cei 13 copii câţi a avut învăţătorul Paul Munteanu. S'a născut în ziua de 12 Martie (28 Februarie v.) 1892, în comuna Vermeş, jud. Căraş.

Şcoala primară a făcut-o în comuna natală, după care tatăl său l-a trimis în Vinkovce (Croaţia), pentrn a urma liceul. Neştiind limba sârbă, Casian R. Munteanu a urmat un an şcoala primară confesională sârbă din acel oraş, pentru a-şi însuşi limba. Transferându-se, însă, fratele său Amadeu Munteanu, care era inginer silvic în Vinkovce, Cassian nu a putut urma liceul, lipsindu-i sprijinul material al fratelui său. Astfel, a fost înscris la liceul din Lugoj, unde termină, cu distincţie, clasa I-a, ceiace i-a permis ca să urmeze ca bursier în „Internatul Leopoldian" de pe lângă liceul din Oradea. In 1910, înfiinţându-se internatul greco-catolic din Lugoj, Cassian R. Munteanu se reîntoarce în acest oraş ca elev în clasa 6-a de liceu. Avea 18 ani. Ca elev, scrie în *„Drapelul"* lui Branisce mai multe articole, din care cauză profesorii unguri dela liceul de stat, l-au persecutat, iar Cassian R. Munteanu s'a văzut silit să treacă în România liberă, în primăvara anului 1911.

In vechiul regat, întră ca împăturător de foi la ziarul *„Drapelul"* din Constanţa, apoi redactor la *„Foaia Noastră"* în administraţia *„Tipografiei Româneşti"* şi a ziarului *„Lumina Nouă"* din Bucureşti In 1913 e redactor la revista *„Ramuri"* din Craiova.

Intorcându-se în Bănatul robit pe atunci, e numit redactor la ziarul *„Românul"* din Arad.

Isbucnind războiul mondial, e încorporat în reg. 43 inf. din Biserica-Albă. Pe Cassian R. Munteanu îl muncea gândul dezertării. A încercat prima dată să fugă la Sârbi trecând Dunărea înnot, în dreptul comunei Gai, după mărturisirea dlui P. Nemoianu. Gândul nu şi l-a pus în aplicare şi agravându-i-se boala de piept fu internat în spitalul militar din Vârşeţ. Reîntors la Regiment, în Caransebeş, stă până în 14 Iunie 1915 când a trecut Carpaţii. Ajuns în Constanţa, trimite colonelului Herbert

la Jiciu, raportul: „*Ich melde gehorsamst, dass ich desertiert habe, Cassian R. Munteanu.*" („Am onoare a raporta că am dezertat.")

Dela Constanţa Cassian Munteanu revine la Bucureşti şi se pune pe lucru. Il vedem scriind la „*România Mare*" şi „*Tribuna*".

Totatunci publică volumul de însemnări „*Atacul*".

Intrând România în război, Cassian Munteanu se înrolează benevol şi-i repartizat la biroul de informaţii al armatei I-a, activând în Moldova. In 1918 e trimis ca informator în Banatul ocupat de Sârbi. Era sublocotenent. Nu ajunge în Bănat, agravându i-se şi mai mult boala de piept. E internat în spitalul de tuberculoşi dela Filaret. In acel timp, sârbii îşi revindecau dreptul asupra Bănatului întreg. Cassian Munteanu combate vehement acele acţiuni în ziarul propriu „*Bănatul*", ce apărea la început la Bucureşti, apoi la Lugoj.

La alegerea pentru cameră în 1920, Cassian Munteanu îşi pune candidatura pentru circumscripţia Bocşa pe lista Partidului Poporului.

Moare la 12 Ianuarie 1921, în spitalul judeţean din Lugoj, în vrâstă de 29 ani.

Poezia toamnei

inundă odată cu anotimpul revistele şi publicaţiile noastre. Am primit până acuma o droaie de ele şi am vrea să spicuim din fiecare câte ceva, pentrucă în fiecare există o latură parţială prin care e privită toamna. In unele, toamna apare coaptă şi ruginie, cu funigei pe înălţimi şi cu struguri'n rod îmbelşugat. La alţii, toamna e chin şi destrămare, cu ploi mărunte şi interminabile, cu ceaţă deasă şi umedă, când tuberculoşii îşi scuipă cosul pieptului şi noroaiele se întind clei, pe străzi.

Incepătorii, sunt mult mai interesanţi. Iată dintr'un manuscris primit, o seară de toamnă:

Seara se coboară
Linişte domneşte,
In sufletu-mi iară
Desnădejdea creşte.

Lămpi lucesc în ceaţă
Totu'a amuţit,
Singur sunt prin viaţă
Hoinar rătăcit.

Dar iată o toamnă tivială şi... nu tocmai banală cu mirosuri foarte neplăcute, pe cari poetul nostru cine ştie pe unde le-a inhalat:

„La casa părăsită cu spoială de var
Se tânguie-o cucuvaie,
Cu aripile ude de ploaie
Pe schelete de mărăcini,
Gonite de câini dolofani
In grajdul cu jivenii roşii,
Vinete... şi cu stârvuri otrăvite şi duhoare [de bălegar...

Dacă şi „*stârvurile*" sunt „*otrăvite*" atunci ne putem închipui ce atmosferă încărcată trebue să fi apăa pe nările deschise larg în vânt ale poetului nostru, mirosind „bălegarul" toamnelor şi al grajdurilor.

Insă, toamna cu tristeţile ei, a împresionat pe unii şi altfel. Iată spre ex. o „casă părăsită" sub destrămarea toamnei cu borangic pe vânătăile cer lui şi cu rugină'n boabele strugurilor:

„Casă părăsită la margini de răscruci
păzită de doi nuci,
eşti tristă şi plină de amintiri
sub a stelelor sclipiri.
Altă lume e acum,
ruină, dela margine de drum,
năpădită de urzici şi mărăcini
de uitare şi de spini...
Casă'a marginea răscrucii
de ce plângi când vezi nucii
Goi
bătuţi de ploi?

Toamna, cu sbor de rândunele spre Sud şi cârduri de cocori prin nopţi de cleştar, şi-a găsit şi ea cântăreţii:

„Trec stoluri în stoluri, pe sus rândunele
Luându-şi adio, în zare pierind
Şi'n urmă mă lasă cu visele mele
Când jalea şi-urâtul din jur mă cuprind.

Şi mai departe, visătorul vrea să-ne descrie un tablou:

„Ce trist şopoteşte părâul de munte
Ce mândru se'nalţă pădurea de brad
şi ploaia se cerne în picuri mărunte
Cu toamna târzie când frunzele cad.

Aşa e toamna din manuscrisele pe cari le-am primit la redacţie şi despre cari n'am fi amintit nimic dacă atâtea scrisori şi rugăminţi n'ar fi năvălit potop pe capul nostru.

Şi fiindcă, fu vorba de toamnă, nu putem să nu le recomandăm minunatele pasagii din cărţile lui Ionel Teodoreanu, unde toamna e pusă poezie. „Bate cineva la poartă? Nu, nu-i nimeni, se scutură castanul!"

DORIAN GROZDAN.

Ştefan Ciuceanu

A fost un profesor de istorie în Arad şi Craiova care s'a stins în puterea vârstei lăsând în urmă realizări şi lucruri ce-l ridică deasupra belferilor simpli ce se mulţumesc să-şi înveţe lecţia spre a nu fi prinşi cu mâţa în sac de proprii elevi.

Ştefan Ciuceanu a fost un profesor în adevăratul sens al cuvântului. In, Craiova a funcţionat până la săvârşirea din viaţă, la catedra de istorie dela Colegiul Carol I, instituţie de elită care a dat pe Dr. Gerota, pe Magheru, al cărui strămoş a adus în Craiova pe profesorul Ion Maiorescu, tatăl marelui bărbat de Stat şi om de litere Titu Ma-

iorescu, a mai dat pe cei mai de seamă guvernatori ai B. N. N. pe Carada şi Bibicescu, pe actualul titular al intrucţiei publice Dr. Angelescu care împreună cu Titulescu, profesorul universitar A. Florescu dela Cernăuţi şi alţii au fost elevii Colegiului Carol I Aceşti mari oameni au ajuns ceeace au fost şi sunt datorită profesorilor cari au fost întotdeauna la înălţimea chemării lor, după cum a fost şi profesorul Ştefan Ciuceanu.

Elevii lui, în frunte cu arheologul de reputaţie Europeană Dr. Şt. Nicolaescu-Plopşor s'au hotărît a eterniză în bronz figura profesorului lor Ciuceanu care a ştiut să împărtăşească dragoste de neam şi glie prin lecţiile sale. Meritele lui Ciuceanu sunt evidente. El a organizat Fundaţia Aman şi a fondat — împreună cu inimosul prefect Constantin Pop — „Muzeul Regional Oltean". A fost apoi un neobosit cercetător. Are descoperiri de importanţă mondială în preistorie, deşi a rămas oare cum în umbră.

Şt. Ciuceanu a făcut săpături arheologice la Piscul Cornişorului, Aninoasa (Gorj), Schela, Sălcuţa, etc. în urma cărora a stabilit paleolitul oltean, nerecunoscut până atunci de savanţi. După descoperirile sale au venit arheologi nemţi, iar dubiul cade, Oltenia se înscrie, prin Ciuceanu, în Preistorie. Elev al marelui Tocilescu, Ciuceanu a continuat opera profesorului său aşezându-se prin descoperirile sale alături de îndrumătorul său.

AUREL BUGARIU.

Caragiale în anecdotă

de C. Săteanu

Cincinat şi Caragiale

Intr'o zi, pe când ţinea berăria din piaţa Teatrului, — în capitala ţării — Caragiale îl reţinu pe regretatul bard Cincinat Pavelescu cinstindu-l cu câteva pahare de bere.

La rândul său bardul l-a cinstit pe Caragiale cu această strofă epigramatică :

Iancu Luca Carogiale
Iţi dă berea cu măsură,
Face şi literatură,
Insă nu face . . . parale !

Pe cât se ştie, la acest catren a colaborat şi Caragiale, cu ultimul vers „Insă nu face . . . parale !" fiindcă-i mergea cu berăria caşi cu literatura.

Talentul lui Caragiale

Aflându-se la Viena, pe vremea când moştenise averea Momaloaei, — o rubedenie de-a sa — Caragiale se întâlni, acolo cu un bun prieten al său, Mirescu, Căruia îi ceru cu împrumut 1600 lei.

Acesta, uimit peste măsură ştiindu-l pe Caragiale „moştenitor vesel", îl întrebă amical.

— Bine, bre Iancule, ce faci tu că cheltueşti atâta bănărit ?

La care Caragiale răspunse filosofal :

— Ei, vezi tu, s'o ştii dela mine — şi pentru asta trebue talent !

Dl. Sabin Drăgoi

a fost concentrat pentru luna Septemvrie. Prezentându-se la biroul de mobilizare al Regimentului 5 vânători, l'au întrebat amabil unde ar dori să fie repartizat.

— La muzică vreau, se grăbi Măestrul.

— Păi, acolo n'aveţi ce învăţa. Trebue să vă repartizăm la mitraliere...

— Ba da, aş avea mai multe de învăţat la muzică, fiindcă încă nu m'am ocupat de cântecele militare..

Intrebat dacă are uniformă, autorul „Năpastei" răspunse inocent :

— Nu, dar o să-mi cumpăr o şepcă dacă chiar trebue.

Râsetele celor din birou n'au mai putut fi „camuflate". Ca să salveze situaţia Dl. ofiţer de rezervă Drăgoi Sabin mai adaugă :

— Apoi eu acuma sunt ca şcolarul la începutul anului, mi le cumpăr mereu pe toate cele de lipsă.

Manuscrisul lui Alex. Dobra

Recent a fost aflat de colaboratorul nostru Aurel Bugariu un manuscris de rară valoare, anume teza de doctorat a lui *Alexandru Dobra* (1794—1870) întâiul episcop greco unit din Lugoj, datată 1822 şi scrisă în latineşte. Dl. Bugariu ne relatează că nu este înregistrat manuscrisul nici în bibliografia lui Ion Bianu nici în aceea a lui Vereş şi nici tipărită n'ar fi fost vre-odată această teză care a fost susţinută la Viena.

Manuscrisul are următorul titlu :

— Disertatio inauguralis de ortu et progresu schismatis orientalis de conversione Daco-Romanorum ad religionem Cristianam et religionaris horum adjunctis ac vicisitudinibus elaborata per *Alexandrum Dobra*, diecesis Varadiensis P. R. C. Presbyterium dum in Universitate Vindobonensi e s. s. Theologia Doctoratus Lauream consequeretur. 20 Aug. 1822.

Manuscrisul acesta a fost achiziţionat de Biblioteca Municipală din Timişoara.

Iulian Grozescu de Vicenţiu Bugariu.

Lucrarea monografică de mare migală, pe care regretatul scriitor bănăţean a alcătuit-o în anii universitari când era şi funcţionar la Academia Română, este sub tiparul editurei *„Pământ şi suflet oltenesc"* condusă de dl *N. Plopşor*. Vicenţiu Bugariu intenţiona să scoată în volum pe *Iulian* Grozescu. Se publicase în coloanele ziarutui „Vestul" în cincisprezece foiletoane. Mai intenţiona şi tipărirea *Figurilor bănăţene*. Dar destinul i-a curmat frumoasele lui gânduri

Dl. Nicolaescu Plopşor care cunoaşte pe Comloşeni din studiile d-sale speciale făcute asupra oltenilor de pretutindeni precum şi din călătoriile făcute prin Banat — a ţinut să facă cunoştinţa lui *Julian* Grozescu publicând-o în volum, pentrucă înreagă activitatea desfăşurată de Grozescu pe tărâm naţionalist îi dovedeşte temperament de pan-

dur, sânge aprig de oltean din rasa lui Tudor din Vladimir, a Buzeştilor etc.

— La *toamnă* tot aci se vor tipări şi epigramele rămese de pe urma lui Vicenţiu Bugariu.

Un nou poet bănăţean

Nicolae O. Furlugeanu este nume nou în literatura noastră. Este tânăr de tot, elev de liceu. In timpul din urmă i-am întâlnit numele în câteva reviste şi iată-l acuma premiat de juriul de sub presidenţia scriitorului Victor Eftimiu pentru poezia „Regelui nostru", înaintată la concursul de poezie al ziarului „Ordinea", din Bucureşti. Succesul tânărului nostru poet ne bucură şi îi dorim, ca primul succes să îi fie îndemn.

Autorii de teatru

Au ocazie să participe la un foarte interesant concurs, care ar putea în acelaş timp să le aducă şi un venit frumos.

Iată despre ce este vorba: „Asociaţiunea de teatru, casinou şi de cetire din Oraviţa" cu prilejul aniversării a 120 de ani dela întemeerea teatrului din Oraviţa, publică concurs pentru scrierea unei piese teatrale ocazionale cu subiect luat din mediul contimporan zidirii teatrului. Celei mai bune lucrări i se acordă 4000 Lei, plus 25 % din venitul serbării şi tot atâtea procente din vânzarea piesii, care va fi tipărită de către Reuniune.

Concursul teatrului dela Oraviţa

mai are o latură interesantă, care priveşte de data aceasta pe istorici. Tot cu prilejul aniversării a 120 ani dela întemeierea teatrului din Oraviţa, se publică concurs pentru descrierea istoricului acestui teatru şi a oraşului Oraviţa.

Pentru cea mai bună lucrare se acordă un premiu de 15.000 lei. Termenul de prezentare al lucrărilor este la 1 Dec. cor. Credem că amatori se vor găsi destui, cari să ne reîmprospăteze frământările din trecutul Oraviţei.

Talentele tinere

au găsit în biblioteca „Luceafărul" un adevărat sprijinitor moral şi material. Cărţile apărute până acum sunt o chezăşie şi în vremurile de grea cumpănă pe cari le străbate literatura română, ele au însemnat un pas frumos.

Dela acele minunate „Brazde Păgâne" ale cunoscutului poet Dorian Grozdan şi până la frumoasele armonii „Cântece de seară" ale lui Grigore Bugarin, biblioteca „Luceafărul" a cunoscut unul din cele mai frumoase drumuri, publicând câteva cărţi de valoare, ca acele a lui Filaret Barbu despre „Tenorul Grosavescu", a d-lui Aurel Cosma despre „sculptorul bănăţean Alexandru Liuba," minunatele schiţe din călătorii ale neuitatului Victor Vlad Delamarina precum şi poeziile lui în grai bănăţean.

Incurajând talentele tinere, biblioteca „Luceafărul" a ţinut să aducă un suflu nou în literatura română din Banat, dar n'a neglijat trecutul cu valorile lui bine definite. Imbinarea aceasta fericită a trecutului cu prezentul, ne face să întrezărim minunate realizări pe viitor, pe cari publicul cetitor le va savura cu aceeaşi plăcere ca şi pe cele din trecut.

Cântece de seară

Volumul de versuri, al poetului bănăţean Grigore Bugarin, apărut în biblioteca revistei „Luceafărul" aduce cu sine un mănunchi de flori rare, pe cari autorul a ştiut să le aleagă cu măestrie.

Am amintit odată ceva despre minunatele versuri ale lui Grigore Bugarin. Intr'un număr viitor, vom încerca să desprindem în câteva linii atmosfera de plăcută surpriză pe care ne-a produs-o apariţia acestui volum de poezii.

Poetul Grigore Bugarin e destul de cunoscut publicului cetitor din Banat ca unul care face parte din tânăra generaţie de poeţi bănăţeni, cari au început să se afirme ca adevărate talente, cu resurse de mari surprize pentru viitor.

Cazul Păcurariu

Intr'un număr de Iulie al ziarului „Curentul" am citit o scrisoare a celebrului scriitor german *Thomas Mann* prin care se desavua o susţinere a altui ziar de capitală — Porunca Vremii — pe tema unui plagiat.

Ne-am oprit nedumerirea în Lipova căutându-l pe dl. Aureî Păcurariu, victima furtului literar.

E vorbă de un plagiat senzaţional.

Bănăţeanul nostru a scris o epopee de proporţii gigantice tratând viaţa odiseică a biblicului Iosif fiul lui Izrael, — iar în 1930 şi-a tipărit lucrarea în Lipova într'un tiraj extrem de redus, cu sacrificii imense.

Nenorocul l-a făcut pe Păcurariu să scrie însă în ungureşte. Lucrarea lui poartă titlul „A fáraó álma" — adică „Visul Faraonului".

In 1934 apare în nemţeşte sub semnătura lui Thomas Mann, laureat al premiului Nobel, romanul *Iosif*.

Dl Păcurariu susţine, cu dovezi şi citate, că Mann i-a furat în intregime opera pe care el a realizat-o timp de zece ani şi a tipărit-o încă din 1930.

S'au făcut demersuri juridice.

Iar până la clarificarea legală a plagiatului care pune în cumpănă prestigiul şi cariera unui gigant al literaturii mondiale — nu facem un alt comentariu.

Regretul nostru este că nu s'a scris în româneşte epopeia lui Păcurariu, fiindcă atunci întreaga presă românească i-ar susţine cauza, iar lumină s'ar face cât mai repede şi poate ar aduce glorie literaturii noastre.

Rămâne de văzut.

Fântâni cu lună

este titlul ultimului volum de poezii al cunoscutului poet Volbură Poiană-Năsturaş. Volumul aduce cu sine, o notă de adâncă fineţe şi o curată melancolie de toamnă coaptă, când gândul se destramă cu vremea, pe'ntinderi nemărginite. »Fântâni cu lună« e o adevărată biruinţă a poetului Volbură Poiană-Năsturaş.

I. H. Georgescu,

fratele pictorului Marin H. Georgescu şi absolvent al Academiei libere de arte frumoase conduse de regretatul său frate, şi-a deschis prima expoziţie la 4 Octombrie în atelierele sale din Intrarea Nestoriei din Bucureşti. Pictorul Ionel Georgescu dă dovadă de bogate posibilităţi de creaţie şi de un talent viguros care îi va asigura multe succese. Sunt remarcabile florile pe cari ni le prezintă într'un colorit cald şi luminos.

Dorel Aman

publică în ziarul »Naţiunea« dela Reşiţa o serie de sonete cari vor apare într'un volum întitulat »Prin galerii de gînd«.

P. P. Belu

va publica, după apariţia primului volum de poezii »Candelabre albastre«, un al doilea volum de versuri întitulat : *„Flori de piatră"*.

Prof. Silviu Dragomir

membru al Academiei Române a scos o frumoasă broşură despre *»Vasile Goldiş, luptătorul şi realizatorul politic«*, care a apărut ca anexă la numărul jubilar al revistei »Transilvania« din Iulie—August 1936.

Ion Miuţa

poetul bănăţean, care a cucerit frumoase succese cu volumul său de poezii, va publica în curând un altul sub titlul de *»Pelerinaj în ţara toamnei«*.

Andrei Littecki şi Elena Kraus

cunoscuţii pictori timişoreni au avut în cursul lunei Octombrie o reuşită expoziţie în sala dela Ateneul Român din Bucureşti. Au fost foarte apreciate lucrările cu subiecte din Ţara Oaşului şi cu figuri de ţărani îmbrăcaţi în portul naţional din regiunea aceea. Presa din capitală a consacrat articole de laudă la adresa artiştilor, relevând valoarea tablourilor expuse.

Albumul corurilor şi fanfarelor române din Banat

întocmit de dl prof. Iosif Velceanu cu prilejul serbării cântecului românesc conţine preţioase date, informaţiuni şi fotografii istorice despre înfiinţarea şi activitatea societăţilor bănăţene de muzică naţională. Asociaţia corurilor şi fanfarelor române din Banat a organizat la Timişoara în zilele de 13 şi 14 Septembrie o mare serbare jubilară a cântecului românesc pentru simbolica aniversare a celor 30 de ani dela prima manifestaţie a cântăreţilor bănăţeni în Arenele Romane din Bucureşti. Serbarea aceasta jubilară s'a ţinut sub Înaltul Patronaj al M. S. Regelui Carol II, şi a fost organizată de dl Iosif Velceanu cu concursul dlor Dr. Dimitrie Nistor prefectul judeţului Timiş-Torontal şi prof. Augustin Coman primarul municipiului Timişoara. Impozanta defilare a coriştilor îmbrăcaţi în diversele porturi naţionale a dat un aspect pitoresc şi de animaţie românească capitalei Banatului. Toată serbarea a fost filmată şi astăzi se rulează pentru propagandă în restul ţării. Cu ocazia concursului dela aceste serbări au fost premiate corurile : I. Vidu dela Lugoj dirijat de dl prof. Filaret Barbu şi »Doinitorii Caraşului« din comuna Mercina dirijat de compozitorul plugar Vidu Guga.

Pictorul Cornel Minişan

a expus în Octombrie la Camera de Comerţ din Timişoara vreo 32 de pânze, dintre cari majoritatea erau peisagii din valea Crişului. Pe lângă succesul material al acestei expoziţii, artistul Minişan s'a bucurat şi de un mare succes moral, fiindcă publicul timişorean l-a apreciat şi l-a admirat cu aceeaşi dragoste ca în trecut. Pictorul bănăţean, care are deja la activul său peste 50 de expoziţii, va deschide la 15 Noembrie o altă expoziţie la Palatul Cultural din Arad, în oraşul în care şi-a stabilit atelierul.

Expoziţia pictorului Corneliu Liuba

se va ţine în Noembrie la Timişoara în sala fostului cinematograf Select din Palatul Cultural (Hotel Ferdinand). Artistul va expune vreo 50 de peisagii din Balcic, Bucureşti şi Sighişoara.

Pictorul Ioan Isac

va expune la sfârşitul lunei Noembrie în atelierele sale din Timişoara o serie de peisagii pe cari le-a adus din vacanţa acestui an petrecută pe malul Mări Negre şi în bălţile Dunării.

Pictorul Dinu Ilea

s'a întors de curând dela Comloş unde a pictat capela funerară ce s'a ridicat lui *Vicenţiu Bugariu*.

Totodată Ilea a zugrăvit chipuri şi peisagii din frumosul sat bănăţean în vederea unei expoziţii pe care o va deschide în Noemvrie.

Bătălia împăratului Frunză-Verde

se întitulează povestea pe care a scos-o în broşură dna Mia Cerna în „Colecţia de poveşti a revistei „Luceafărul". Plină de minunăţii şi admirabil scrisă într'o limbă dulce şi curgătoare »bătălia împăratului Frunză-Verde« se situează pe linia poveştilor noastre de valoare. Dna Mia Cerna, delicata poetă dela Lugoj ne-a dăruit prin această bucată o nouă perlă literară, iar colecţia revistei „Luceafărul" şi-a făcut un fericit început.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie" Bucureşti sec. I. Str. Carol I. nr. 26 Telefon : 3 55.75.

LVCEAFĂRVL

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Ştefan Gomboşiu: Pictorul Aurel Ciupe. Date biografice şi consideraţiuni asupra operei sale 429
Dorian Grozdan: Risipă. Aşteptare. (poezii) 435
Aurel Cosma junior: Un poet bănăţean de 16 ani. Versurile elevului P. P. Belu . 436
P. P. Belu: „Candelabre albastre" poezii (Miez de vară. O rază. Troiţă. Spovedania săracului. Povestea unui trandafir. Sfârşit de toamnă. O, nu 'ntreba! Mai toarnă crâşmare! Amintire. Cheful robului scăpat. Un soare nou Un ultim „Souvenir") 439
Ştefan Gomboşiu: Caricaturistul Ion Suciu 443
Romulus Fabian: Noapte din sat (poezie) 445
Lorenzo Stecchetti: „Vadul" idilă. (Traducere din poezia italienească „Il guado" de Pimen Constantinescu şi Dem. Pand. Popescu) 446
Petru Petrica: Dascălul Savin. Tipuri de apostoli bănăţeni de altădată (schiţă) . . 451
Mia Marian: Calul de lemn (schiţă) 451
Radu Stanca: Chemare (poezie) 452

CRONICI:

Jubileul Astrei 453
Siomin Doru: Două decenii dela moartea eroului bănăţean Drăgălina 454
Grigore V. Coban: Cronica plastică a Iaşilor. Expoziţia pictorului Mih. Cămăruţ, P. Brudea 454

Cronica literară:

Alexandru Bistriţeanu: Noutăţi literare (Petru Manoiu: „Rabbi Haies Reful". I. Valerian: „Cara-Su". F. Aderca: „1916". C. Manolache: „Sfânta dreptate".) 458
Dorian Grozdan: Recenzii („Desmoşteniţii" roman de Gh. Atanasiu) 459
Aurel Bugariu: Cărţi apărute (Col. Petre I. Vasilescu: „Pentru Ţară şi Tron", Victor Vlad Delamarina: „Schiţele mele de călătorie") 459
C. Săteanu: Însemnătatea istoriografiei culturale. Opera dlui prof. I. E. Torouţiu . 459
Reviste 462

Note:

Grigorie Bugarin: Cassian R. Munteanu, note biografice 463
Dorian Grozdan: Poezia toamnei 464
Aurel Bugariu: Ştefan Ciuceanu 464
C. Săteanu: Caragiale în anecdotă 465
Diverse note 466

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ
DIRECTOR: AUREL COSMA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

A. DEMIAN: PANTOCRATORUL.

ANUL II. Nr. 11. NOEMBRIE 1936

Vergilius

Evenimente contimporane şi biografia lui

de Dr. Ioan Sălăgianu

Peste veacuri şi lăpădându-se de acele deviaţiuni cari duc departe omul de astăzi dela frumosul clasic şi dela liniştea sentimentelor curate, am crezut de bine, a ne ocupa de marele poet latin: Vergilius.

Şi toate acestea pentru faptul că Vergilius este o umanitate complectă, el este parte din noi, şi mai ales partea nobilă, partea suprarealistă a individualităţii noastre.

Omenirea în măsura în care a devenit Christiană şi-a primit şi fizionomia vergiliană. Mai mult pe neobservate, autorul Eneidei s'a furişat în eul nostru prin geniul propriu, dar şi prin acel al celor mai mari şi mai cunoscuţi creatori spirituali ai omenirii cari s'au inspirat din resursele nesecate ale misticului sau artisticului, clasicului sau romanticului, simbolismului sau suprarealismului vergilian.

Ca şi o piatră preţioasă care se găseşte ascunsă în măruntaiele pământului şi numai după ce generaţii şi generaţii s'au prăpădit săpând şi scormonind s'o scoată la iveală, aşa, apare Vergilius spre sfârşitul lumii romane dovedind că virtutea romană nu este numai disciplină militară, ideală concepţie etatică şi gospodărească, ci îşi are alături, resorturi sufleteşti cari vibrează în faţa frumosului naturii şi aducându-şi aminte de trecutul unic şi neapropiat de nimeni al poporului roman.

In jurul anilor 70 a Cr.

Suntem după încercările bineintenţionate ale fraţilor Grachi şi după prăpădul care s'a deslănţuit asupra Romei, urmare a luptelor pentru consulat, dintre Marius şi Sulla

Oamenii erau porniţi spre gâlceavă. Nedreptăţile sociale începeau să dea de gândit. Revendicările fraţilor Grachi avea un caracter curat socialist (le-am zice noi astăzi). Războaiele necurmate de cuceriri, cari îşi aveau o succesiune aproape de causalitate, au contribuit într'o mare măsură la înăsprirea predispoziţiilor şi temperamentelor. Romanii (înţelegem sprin aceştia locuitorii Italiei) agricultori sobri şi sănătoşi la sufet şi la trup (mens sana in corpore sano) muncindu-şi singuri ogorul strămoşesc, cu teama de zeii câmpului şi ai casei, în acest sfârşit de republică erau stâpâni nemiloşi peste cirezi de sclavi răpiţi tuturor popoarelor, cari au avut de furcă cu legionarii Romei.

O elementară psihologie ne face să înţelegem atunci cum pentru aceşti stăpâni

pe cari nici o învăţătură nu-i făcea să cunoască o noblеţă sufletească (zeilor erau de multeori fiinţe cu slăbiciuni mai mari decât oamenii) povârnişul viciilor celor mai crase era deschis.

In aceste împrejurări sociale, se ridică Pompeius care stăpâni o vreme destinele Romei, pe când el lupta cu ambiţiosul şi inteligentul Sertorius (anul 79—72 a Cr.) în Hispania pentru a păstra integritatea imperiului, în Italia sudică şi în Sicilia se răsculară sclavii conduşi de fiorosul Spartacus, iar pe mare piraţii ajunseră să izoleze Italia de provinciile sale.

Proprietarii mari şi mici din sudul peninsulei au fost prădaţi şi pustiiţi de puhoiul sălbatic al hoardelor lui Spartacus. Trei armii consulare au fost nimicite şi Roma era ameninţată când bogătaşul Crassus se îndreptă asupra sclavilor. 35 000 de sclavi — între ei şi Spartacus rămăseseră pe câmpul de bătaie. Cei scăpaţi se refugiară spre nord şi neliniştiră bogata vale a râului Padus.

Era o toamnă frumoasă şi oamenii erau mulţumiţi cu îmbelşugatele roade ale pământului. Faima care venia din spre sud făcea să se adune pâlcuri, pâlcuri de cetăţeni cari ieşiau vigilenţi pe hotare şi scrutau zările pentru a semnala năvala sclavilor desperaţi dela sud.

Şi într'o bună zi în loc de sclavi cutropitori, zăriră compacte şi grăbite legiunile lui Pompeius cari veniau victorioase din Hispania.

La prima întâlnire cu sclavii cari tocmai debuşeau spre câmpia lombardică, Pompeius îi nimici de nu le-a mai rămas nici urma.

In Andes, lângă Mantua oamenii prinseră noui nădejdi. Primejdia care bătuse la poartă s'a risipit ca şi un vis urît.

Ca să ne dăm seama de dimensiunile ei trebue să scriem aici, că drept recunoştinţă poporul alese de consuli ai anului care urmase pe Crassus şi pe Pompeius învingătorii sclavilor. Era în anul 70 a. Cr.

La Andes, lângă Mantua în Galia cisalpină la proprietatea unui mic fermier în mijlocul behăitului oilor a mugetului vacilor, Maia soţia lui Maro a dat naştere unui copil pe care îl numiră Vergilius.

Copilăria lui Vergilius.

Primii ani ai copilăriei trecură sburdalnici la casa părintească în tovărăşia prietenilor şi a celor doui fraţi dintre cari pe unul îl chema Propercius şi sub-îngrijirea sclavilor cari slujeau bucuroşi în casa liniştită a omenosului Maro.

Alergând de-alungul râului Mincior care se pierde în cotituri ce abia le zăreşti, iar malurile îi sunt încinse cu brâu de păpuriş, Vergilius chiar după spusele lui se arunca obosit sub umbra copacilor solitari şi asculta bâzâitul albinelor din floare în floare ciripitul păsărilor şi behăitul mieilor beciznici. Işi privea din depărtare satul peste care colora umbra dealurilor din împrejurimi şi în sufletul lui de copil începea să înţeleagă farmecul pe care avea să-l cânte mai târziu.

Dar veniră anii de învăţătură şi copil abia de 12 ani se pomenise în forul pietruit şi sub arcadele neprietenoase ale şcoalei din Cremona, unde a rămas trei ani. Aci agerimea minţii micului fermier din Andes fu pusă la încercare începând cu literatura istoria şi matematica.

Dela Cremona bătrânul Maro îşi duse copilul la Mediolanum (Milano de astăzi) unde studiă medicina. Vergilius cel sglobiu de odinioară se schimbase. Incepea să se evidenţieze tânărul, timid, nepretenţios şi rezervat de mai târziu. De fapt la aceasta a contribuit şi marea nenorocire care s'a abătut asupra casei bietului Maro. Cei doui fii pe cari îi mai avuse au murit la interval scurt unul după altul, iar de durere nu peste mult a decedat şi adevărata matroană romană care a fost, Maia mama lui Vergilius.

In aceste împrejurări ajunse Vergilius cei 16 ani când fiecare roman trecea în şirul bărbaţilor şi se învestmânta în toga virilă. Era anul 55 înaintea lui Christos. Cesar

era stăpânul absolut al pornirilor populare. Nepot al lui Mainos şi soţ al fetei lui Cinna a scăpat ca prin minune din măcelul de extirpare deslănţuit de Sulla. La început a funcţionat retras ca şi questor în Hispania şi aştepta liniştit ca ultimele amprente republicane să le înlăture evenimentele sgomotoase ale nouilor războaie. Abia după ce ultimul război contra lui Mithridates (74—63 a. Cr.) s'a sfârşit, s'a reîntors şi el la Roma. Aci, chiar din primele zile, a ajuns şef al partidului popular şi cum se nimerise că Pompeius era încă tot în Orient, Cesar fu ales aedil, pe urmă pontifex maximus şi preşedintele tribunalului care judeca cauzele criminale rămase încă din vremea proscripţiilor lui Sulla.

Alături de acest personaj care se ridică vertiginos pe primul plan al istoriei romane, pe acele vremuri (era anul 64 a cr.) apărea şi figura odioasă a conspiratorului Lucius Sergius Catilina.

Dupăce acel celebru „Quonsque Tandem abuter de pacientia nostra o Catilina" rostit de Cicero a răstunat în Senatul roman, îndrăsneţul aventurier, îşi avu soarta pecetluită. Legiunile romane au fost îndreptate în contra amicilor săi, cari l'au urmat în refugiu, şi în lupta dela Pistoia, Catilina căzu şi el. Vina acestui om a fost o risipă nebună, o viaţă uşoară pentru acoperirea cheltuielilor căreia nu s'a dat la o parte dela ideia de a ajunge consul. Dupăce acest nenorocit ambiţios a fost înlăturat, Pompeius care se reîntoarse din Orient şi Cesar care victorios asupra lusitanilor grăbea şi el la Roma, au ajuns la aceia înţelegere, coordonare de interese, în care angajând şi pe bogătaşul Crassus au încheiat alianţa numită a triumviratului.

Cesar putea să plece liniştit să-şi vadă de însărcinarea pe care i-o dase poporul. Din anul 58 până la 51 a. Cr. el luptă contra popoarelor din Galia iar prin înfrângerea lui Vercingetorix, la Alesia el ajunge stăpânul acestei noui provincii romane.

Copilul Vergilius a asistat fără să fi înţeles mult din aceste năzuinţe şi lupte, pasiuni şi virtuţi. El a văzut legiunile lui Cesar cari înaintau grăbite spre Alpii peste cari numai Hanibal şi Napoleon înaintară. El-a fost martor al acestor evenimente cari pregăteau schimbarea unei lumi şi mai târziu Vergilius, se plimba pe sub arcadele şcoalei din Mediolanum, dicuta aprins cu colegii săi despre josnicia lui Catilina şi despre majestatea lui Cesar. De pe atunci, în judecata lui limpede el era alături de Cesar, era alături de aceia formă de stat care îi părea mai strălucită, mai aristocratică, şi mai demnă. În sufletul lui el era un aristocrat, un privilegiat. Şi atunci adolescentul simţi o svâcnire mai puternică a inimii, pupilele i se dilatau şi vizionar predestinat el se închidea în camera lui scundă şi încerca să-şi tâlcuiască în versuri icoanele uriaşe cari apăreau o clipă in faţa conştiinţii sale.

Ii era imposibil să mai zăbovească la Mediolanum doi ani i-au fost de ajuns. Italia lui era mai la sud. De acolo au năvălit şi hoardele de sclavi nebuni de groaza lui Spartacus şi legiunile strălucitoare ale lui Cesar.

Civilizaţia l'a făcut să treacă dincolo de Roma şi Vergilius s'a oprit la Neapole. Aici un oarecare Parthemus originar din Bithynia îl învaţă limba greacă, pentruca să poată urma lecţiile epicurianului Syron. La întoarcere spre casă, mai mult pentru satisfacerea unei curiozităţi, Vergilius se opri şi la Roma. A intrat prin sălile de cursuri ale diferiţilor dascăli şi a luat lecţii de oratorie dela Epidius s'a plimbat prin Capitoliu trecând smerit, prin faţa templelor măreţe şi dupăce l'au acostat de mai multeori, câteva curtizane, cari au observat pierderea de vreme a tânărului, s'a reîntors la moşia părintească şi recitindu-şi versurile pe cari le scrisese încă pe când era la Mediolanum în zile pline de soare şi în seri cu lună plină, a început să scrie din nou. Işi aduse cu sine din Neapole şi Roma o sumedenie de cărţi şi când lucrul câmpului îl obligă să păsuiască printre holde, supraveghiând sclavii, îşi ducea cu sine poveşti minunate greceşti sau istorii rigide latine. Plăcerea lui era însă filosofia şi ştiinţele naturale.

Intre fimp Cesar trecuse Rubiconul şi războiul civil isbucnise din nou (anul 49-45 a. Cr.). Vergilius auzise dela cei cari veniau din spre sud că la Roma iarăşi s'a schimbat stăpânul şi că de astădată acel Cezar, care în copilăria lui îi animase mândria naţională ar urmări pe Pompeius pe câmpiile Thessaliei. Auzise de asemenea că legionarii acestui

imperator erau neînvinşi, că Cesar i-a purtat cu acvilele lui glorioase dela Phemus-Rindela ţărmurile oceanului britannic—canalul Mânecii — până sub piramidele uriaşe ale Egiptului, pe marginile nispului nesfârşit. De acolo s'au dus în Asia şi au cucerit Orientul dela fiul lui Mithridates care a îndrăznit să cucerească fără să dea de ştire Romei.

Dupăce a comunicat laconic Senatului — veni, vidi, vici — după această ispravă neaşteptată Cesar s'a reîntors la Roma. Trei luni a stat aici şi fără ca să se răzbune pe acei cari nu l'au vrut, şi-a îmbarcat veteranii şi i-a revărsat asupra Africei unde mai avea să se răfuiască cu amicii lui Pompeius (a. 46 a. Cr.). De aici i-a alungat în Hispania şi acolo urmărindu-i sub zidurile cetăţii Mamda i-a nimicit. Astfel aceşti pretinşi republicani sfârşiră şi marele Cato era prinţul ei, văzând pieirea republicii s'a sinucis în Utica.

Vergiiius care era cel mai deştept om din acele împrejurimi, dupăce îşi vedea legaţi boii la iesle şi cari desprinşi îi lăsa să alerge în livada din faţa casei lui, sta la sfat cu notabilii comunei şi căuta să tâlcuiască pe înţelesul lor — îmbinându-le — acele iscoade pe cari comercianţii, trecătorii şi funcţionarii cu misiuni secrete, le lăsau fragmentare câte unui prieten sau găzduitor.

Şi într'o bună zi de primăvară, la Andes veni vestea că pe Cesar l'au ucis mişeleşte lovit pe la spate cu pumnalul şi că poporul a înconjurat cu jale adâncă catafalcul marelui dispărut şi ascultând de cinstitorul acestuia — de Marcus Antonius — a alungat pe ucigaşi din Roma.

De asemenea se auzise la Andes că prinzând de vestea morţii tatălui său adoptiv a sosit la Roma, Gaius Iulius Caesar Octavianus.

Vergilius şi Octavianus

Octavianus era un tânăr de 19 ani iar Vergilius împlinise 26. Simpatic şi frumos Octavianus promise poporului că va execută în tocmai testamentul lui Cesar. Dar între timp asupra celor rămase se înstăpânise Marcus Antonius care ştia că îşi asigură o popularitate solidă cu aceste mijloace. Astfel Octavianus chiar dela început îi devenise adversar şi cum acesta era plecat să-şi ia în primire Galia Cisalpină, Octavianus se folosi de lipsa lui deströmându-i trecerea în faţa poporului şi cu ajutorul lui Cicero care rostise în Senat celebrele-i philipice îl prezentase drept un periculos duşman al patriei.

Cu mare grabă Octavianus a fost trimis să-l alunge pe Antonius. Legiunile lor se întâlniră sub zidurile Mutinei — nu departe de Mantua şi de Andes — şi Octavianus eşi învingător. Reîntors la Roma se impuse consul şi a obţinut dela Senat conducerea mai departe a războiului contra lui Antonius şi Lepidus. Dar în loc de luptă adversarii ajunseră la înţelegere şi al doilea triumvirat se înstăpâni asupra republicei.

Frânturi din legiunile învinse la Mutina şi cari au fost fidele lui Antonius rătăceau prin valea largă a râului Padus. Vergilius era robit de frumuseţea naturii. Ce-i păsa rui de ambiţioşii cari se alternau victorioşi şi pe urmă nenorociţi şi amăgiţi în forul roman stropit cu atâtă sânge? El era fericit, pentrucă trăia departe de toate acestea, cum probabil i-a spus contimporanul său, Horatius.

Dar iată că la Philippi în Tracia, triumvirii nimiciră rezistenţa celor cari nu voiau să se împace cu noua rânduială, dupăce la Roma au reconstituit sângeroasele zile din vremea lui Sulla. Antonius plecă spre provinciile cari i-au fost retribuite nimerindu-se în braţele Cleopatrei, care înainte cu 8 ani îl văzuse pe Cesar, iar Octavianus pentru a-şi răsplăti soldaţii credincioşi le împărţi pământuri chiar în provinciile din apropierea Romei, pentru ca să-i aibă la îndemână.

Au fost împărţite şi parte din pământurile lui Vergilius (41 a. Cr.).

El a primit fără discuţie pe veteranii cari îi întrară în casă în numele imperatorului, dar ziua următoare plecă la Roma, unde îşi căută prietenii cari să-i mijlocească

dela Octavianus restituirea moşiei părinteşti. Vergilius se întâlni aici cu Asinius Pollio şi cu Cornelius Gallus pe care îl cunoştea din vremea, când fusese discipolul lui Parthenius. — Pollio şi Galluss, îndată ce Vergilius le expuse înaltul ordin care-i răpi întreg avutul, merseră la Octavianus.

Insistinţele prietenilor avură deplin succes, Octavianus porunci ca să se facă excepţie pământurilor lui Vergilius, şi rugă pe Pollio să-l introducă pe poet în casă.

Ziua următoare prietenii întrară bucuroşi la Octavianus şi Vergilius fu prezentat. Poetul exprimă recunoştinţa lui adâncă pentru generozitatea stăpânului, şi prin mijlocirea prietenilor; conversaţia care fusese convenţională se destinse. Vergilius ceti din primele lui versuri pe cari îndrăzni să le prezinte publicităţii. Poetul era palid, înalt şi uscăţiv. Ţinuta lui era distinsă şi o atenţiune excesivă trăda nobleţa sufletească şi caracterul lui Vergilius.

Femeile cari intrară mai târziu, să învioreze dispoziţia celor patru bărbaţi când ospăţul începu vinurile fine li se urcaseră la cap, începură să încunune cu lauri fruntea înaltă o poetului. Octavianus a rămas încântat de spiritualitatea lui Vergilius, şi când dimineaţa prietenii se despărţiră, îi spune că la el întotdeauna va fi bine primit.

Fericit de succesele pentru cari nu se pregătise când a plecat dela Andes, Vergilius a zăbovit mai multe zile la Roma şi cu aceeiaşi prieteni, cari nu ştiau cum să-l încânte mai mult pe poetul care le devenise drag, a hoinărit prin teatre, prin for, pe la vre'o curtizană frumoasă şi pe la prietenii lui Pollio şi Gallus.

Din cunoştinţe în cunoştinţe Vergilius ajunse la Maecena. Şi aici a fost primit cu cinste deosebită. Maecena îl rugă să-l cereteze ori de câte ori ar veni la Roma, ba mai mult să tragă liniştit în Casa lui, el va fi întotdeauna bucuros să-l aibă musafir.

In felul acesta, stăpân pe deciziunea lui Octavianus, şi măgulit de prieteni, Vergilius se reîntoarse la Andes. Cunoscuţii îl întâmpinară curioşi să vadă ce a isprăvit poetul. El le-a povestit acele zile frumoase pe cari le-a petrecut, cum l'a primit Octavianus, cum Maecena nu mai voia să se despartă de el şi cum în cele din urmă şi pământul strămoşilor săi i-a fost restituit. Vergilius s'a instalat din nou în casa părintească şi recunoscător înduioşat de milostivirea lui Octavianus i-a scris o egloga pe care i-a trimis-o.

Anul 41 era spre sfârşite şi în Andes nu se mai trăiau vremurile liniştite de odinioară. De când au fost colonizaţi veteranii lui Octavianus, satul era plin de vaiete, de crime şi de siluiri. Aceşti oameni sălbăticiţi în războaie aveau năravurile lor; lucrul nu le plăcea, în schimb pe fundul unui butoi aruncau cu zarul ziua întreagă şi plănuiau cum să pună mâna pe avutul vr'unui cetăţean paşnic.

Câţiva dintre aceştia, într'o zi au tăbărât asupra casei lui Vergilius şi ameninţând cu moartea pe poet şi pe bătrânul său tată, i-au scos din nou din proprietatea lor. Ce era să facă Vergilius? Lui Octavianus nu i mai venea să-i ceară acest lucru. Era jenat şi de prieteni căci într'o oarecare măsura putea să devină ridicol.

Cumpărase deci dela fostul lui profesor, Igeon, o casă la ţară, mai modestă de cât cea părintească pe care a avut'o, dar liniştită. Această nouă aşezare a lui Vergilius a fost probabil în Calabria.

Aci Vergilius auzind de norocul prietenului său Asinius Pollio, care ajunse consul şi care devenise tată — căci soţia sa născuse copilul asteptat, pe care îl numiră Asinius Gallus — îi scrise o Egloga în care preamăreşte părintele şi prezice viitorul de aur al copilului. Aceasta este Egloga a IV celebră prin faptul că are un conţinut de preziceri mesianice şi cu drept cuvânt s'a putut crede că cel mai mare poet al romanilor a presimţit vremurile noului testament, cari se apropiau.

In această casă liniştită unde Vergilius îşi restrînse şi grijile cu economia, căci pământuri pe cari să le muncească nu mai avea, a terminat el Bucolicele sau Eglogele.

Prietenii lui din Roma cunoşteau o mare parte din ele. Vergilius precum ajungea să toarne în forma definitivă vre'una din aceste poesii o şi trimitea prietenilor, ba lui Pollio, ba lui Maecena, lui Gallus, şi chiar lui Octavianus.

In anul 39 a. Cr. Vergilius este din nou la Roma. La o masă prietenească în casa ui Maecena, acest îndrăgostit al frumosului îl sfătui pe Vergilius — probabil în urma

unei conversaţii pe care a avut'o cu Octavianus, — să scrie în versuri plăcerea muncii câmpeneşti viaţa dela ţară şi binefacerile naturii libere,

Capitala imensului imperiu era năpădită de o populaţie care obişnuită cu solul preponderant pe care l'a avut sub republică, era o ameninţare permanentă pentru noua orânduire. Insă Octavianus nu a avut de furcă cu ei, dar se aştepta în fiecare moment să-i audă, nemulţumiţi vociferând în for şi tulburând viaţa cetăţenilor paşnici. De aceia găsi că şi marele animator care devenise Vergilius ar putea să-i vie într'ajutor Aceşti proletari trebuiau din nou duşi la ţară.

Dealtă parte satele pământului italic erau pustii şi pământurile rămăneau nelucrate.

Vergilius a început să scrie Georgicele. In anul 31 aceste poesii, — cele mai reuşite din literatura latină — au fost terminate. In aceşti nouă ani, cât a scris Georgicele, Vergilius, şi-a cercetat de mai multe ori prietenii.

Ocazional îl cunoscuse pe Horaţius. Poeţii se împrieteniră. Vergilius împreună cu Varus poet şi el — l'au prezentat pe Horaţius lui Maecena. Patricianul mândru care era Maecena auzise că Horaţius a fost cândva prieten cu omorâtorii lui Iuliu Caesar. Dar temperamentul vesel a lui Horaţius şi talentul lui cu o notă de originalitate amicală au făcut ca Maecena să uite convingerile politice adversare ale acestuia şi să creadă că Horaţius a devenit un sincer prieten al casei şi al prietenilor lui. De aceia Maecena l'a luat sub protecţia sa şi l-a prezentat chiar lui Octavianus şi de mai multe ori acceptând invitaţia acestuia, l'a vizitat la moşia lui de pe colinele din Tivoli, împreună cu Vergilius.

Tot mai mult versurile lui Vergilius se resimţeau de influinţa mediului erudit şi rafinat în care se introduse poetul. Ceiace auzea şi cunoştea în urma zilelor şi nopţilor petrecute cu prietenii, când rămânea singur le prelucra şi le înfrumuseţa prin filtrul simţemintelor sale distinse şi nobile pe lângă toată corupţia acelor vremuri. Alegea cuvintele cu multă băgare de seamă, evita sunetele tari căuta să asigure o anumită regularitate în felul cum se succedau consonantele şi vocalele. Dacă a găsit vr'un vers frumos la alţi poeţi nu s'a ferit să-l întrebuinţeze şi el. Aşa îşi scria Vergilius poezia. Erau vremuri liniştite şi muzele cercetau în voie pe privilegiaţii lor.

Dar anul 31 a. Cr. după lupta dela Actium aduse acea mare schimbare care din Octavianus făcu Imperator şi Augustus.

Situaţia triumviratului — Octavianus, Antonius, Lepidus, — era echivocă. Trebuia lămurită odată. Despre Lepidus se ştia că după luptele din Sicilia contra lui Sextus Pompeius, având neînţelegeri cu Octavianus s'a retras din viaţa politică şi a trăit exilat în Africa slujind zeilor ca pontifex maximus. Antonius părea şi el că nu se mai întoarce la Roma. Robit de graţiile Cleopatriei uitat de imperiu şi de ai săi, a îmbrăcat haina egipteană şi împreună cu frumoasa regină a lăsat să fie cinstit sub numele zeilor Osiris şi Isis.

Provincii întregi le-a donat copiilor Cleopatrei şi pretindea ca Senatul să-i Confirme dărnicia. Dar purtarea lui a scandalizat Roma.

Toată puterea Occidentului în frunte cu Octavianus s'a pus în mişcare. De cealaltă parte Antonius şi Cleopatra organizează Orientul; 17 regi asiatici şi africani şi-au pus la dispoziţia Cleopatriei armele lor, banii şi flotele lor . A fost o desfăşurare de forţe uriaşe. In faţă cu Antonius, Octavianus nu avea nici pe jumătate atâta putere. Adversarii s'au ciocnit la Actium pe pământul Greciei. Lupta a început pe apă şi galerele lui Octavianus au învins. Cleopatra ingrozită de prăpădul flotei sale, cu năvile cari au mai rămas a fugit spre Egipt Antonius nici el n'a aşteptat lupta de pe uscat ci a fugit şi el pe urmele Cleopatrei. Imensa armată a celor 17 regi rămasă fără conducători a fost pusă pe fugă de legionarii lui Octavianus cari i-au urmărit până în Asia mică şi Egipt. Cleopatra mai avea o ultimă încercare de făcut să-l amăgească şi pe Octavianus cum a făcut şi cu Antonius. Dar farmecele ei n'au reuşit şi de cât să ajungă sclavă a lui Otavianus mai bine s'a sinucis, Antonius se sinucise şi el.

Egiptul a devenit provincie romană şi încredinţat lui Cornelius Gallus, prietenul lui Octavianus şi al lui Virgilius.

Învigătorul s'a reîntors la Roma şi în zilele de 13, 14 şi 15 August, într'un strălucit triumf s'a înstăpânit singur asupra metropolei, asupra imperiului şi asupra puterii romane. Senatul i-a dat toate onorurile şi toate funcţiunile înalte din stat, l'a numit consul pe viaţă censor pe 5 ani, senator princeps, pontifex maximus, i-a încredinţat puterea executivă şi cea militară.

Din nou urmează zile de pace şi linişte. Poate amăgit de viaţa liniştită a lui Vergilius, Octavianus se gândi la un moment dat — era anul 27 a. Cr. — să renunţe la toate onorurile pe cari le deţinea şi să trăiască de aci înainte retras, undeva la ţară, el şi cu prietenii lui. Dar Senatul îl roagă să nu părăsească destinele imperiului care i-se supune la picioare şi drept recunoştinţă, când Octavianus primi, îi acordară titulatura de Augustus şi îi dăruiră jumătate din provinciile romane.

Eneida.

In acelaş an, Octavianus Augustus, plecă în Gallia, unde linişti populaţia care s'a răsculat în contra domniei romane.

Din aceste îndepărtate ţinuturi Octavianus îi scrise lui Vergilius. El îi istorisea prieteneşte cum a pus rânduială în Gallia, cum se pregăteşte să plece în Hispania, cât de mare este imperiul şi cât de falnică îi pare Roma de acolo din depărtare şi în cele din urmă îl rugă pe poetul-prieten să-i scrie, pe când se va reîntoarce, o epopee aşa cum scriau grecii.

Vergilius îşi examină puterea inspiraţiei sale şi poate măgulit de augusta propunere răspunse lui Octavianus într'o scrisoare pe care o citează: „Intreprinderea este aşa de mare, încât ar fi o nebunie să mă însărcinez cu ea". Dar Octavianus, insistă, iar Maecena căruia Vergilius îi comunică dorinţa împăratului îl luă prieteneşte şi din vorbă în vorbă Vergilius primi.

Uriaşă întreprindere cu adevărat. Îi fusese greu poetului să se decidă asupra subiectului epopeei sale. Ar fi vrut să cânte faptele măreţe ale regilor din Alba, sau sângeroasele războaie civile, sau în cele din urmă să preamărească augusta domnie a lui Octavianus, dar bietul Vergilius ceti şi reciti Iliada lui Homerus, căuta să adune idei şi variaţiuni de unde numai gândea că le găseşte, şi în anul 29 a. Cr. începu să aştearnă pe hârtie primele versuri ale Eneidei. „Arma virumque cano Troae qui primus ab oris" şi admirabila epopee a străbunilor se desfăşura tot mai majestoasă chiar înaintea autorului ei! Dar Vergilius trebuia să descrie o lume care n'a văzut-o trebuia să cunoască războiul la care niciodată nu a luat parte şi de care sufletul lui blând îl îndepărta cu oroare. Poetul fericirilor campestre avea însă dorinţa împăratului pe care o considera poruncă

Primele versuri apărură. Vergilius le ceti prietenilor din Roma cari pentruca să-i facă o plăcută surprinză poetului, le scriseră pe zidurile teatrului cu litere de aur. De acolo ajunse să le cunoască şi poporul.

Intr'o zi pe când trecea Virgilius prin for, poporul îl recunoscuse şi-l ovaţionă ca şi pe un împărat al poeziei. Bietul Vergilius se zăpăci începuese să-şi precipite paşii şi în cele din urmă întră grăbit în casa celui mai apropiat prieten.

In anul 24 a. Cr. Octavianus, reîntors dintr'o expediţie contra cantabililor chemă la sine poetul şi-l întrebă de mersul Eneidei. Virgilius îi ceti împăratului cartea a IV-a — cea mai patetică — şi cartea a VI-a — cea mai impozantă prin ideile naţionale şi religioase cari le evoacă. — Era de faţă la această cetire şi Octavia, sora împăratului. Când Vergilius ajunse la versul celebru unde el deplânge moartea lui Marcellus, copilul Octaviei şi fostul moştenitor prezumtiv al imperiului, pe împărat îl năpădiră lacrimile iar Octavia leşină.

Versurile lui Vergilius erau miraculoase!

Pentru a cunoaşte acele regiuni pe unde trebuia să treacă şi Eneas, Vergilius le-a vizitat în parte măcar. El plecă în Sicilia venind probabil din Parento şi se opri la Syracusa, de acolo o luă spre Camasina, spre Terra Nuova, spre Agrigentum, spre Drepanum şi continuă astfel să înconjure Sicilia. Când a făcut Vergilius acest voiaj? Unde s'a oprit? Nimeni nu o ştie. Un lucru însă este cert, poetul pentruca să-şi termine

în tihnă această lucrare, pentru care întotdeauna s'a considerat nevrdnic a călătorit tocmai în Grecia. Probabil că înconjurând Sicilia, Vergilius să fi continuat drumul mai departe spre Athena.

Octavianus, după obișnuința lui de a face voiajuri de plăcere mai ales în părțile orientale ale imperiului, se nimerise și el tocmai atunci la Athena. Intâlnirea cu Vergilius a fost duioasă. Acești prieteni cari se stimau reciproc au petrecut, împreună poate cele mai frumoase zile din viața lui Vergilius.

Dar Octavianus observă că prietenul său era slăbit și suferind.

In Grecia boala i se agravă. Zile de-arândul Octavianus a străjuit la patul bolnavului. Vergilius, slăbit, îi citea versuri din Eneidă pe cari de a cei de acasă le-au sculptat pe pereții teatrului din Roma. Octavianus îl asculta ceasuri dearândul și când Vergilius obosit cu glasul stins, se oprea, Augustul prieten pleca, ducând cu sine plăcerea sublimă lăsată de o scîntee divină.

Dar împăratul trebuia să se reîntoarcă la Roma și îngrijorat de soarta lui Vergilius, îl îndupleca să plece cu el spre Italia. Sfârșit Vergilius se reîntoarse cu suita lui Octavianus, dar abia ajuns la țărmul italic, în Brindisium, muri. Inainte de moarte îl rugă pe împărat să-l înmormânteze în apropiere de Neapole în mijlocul acelei naturi frumoase pe care a îndrăgit-o pe când era aci discipolul lui Phartenius. Tot atunci insistă cu limbă de moarte pe lângă prietenul său ca Eneida pe care nu a terminat-o și nu i-a făcut o revizuire finală să o distrugă după moartea lui.

Octavianus urmând cortegiul funebru împreună cu mulți dintre prietenii de odinioară l'a înmormântat pe marginea drumului care duce dela Neapole la Potioli pe țărmul mării. Mormântul lui — numit Posilion — se poate vedeà și astăzi. In anul 19 a. Cr. la Roma era mare durere.

Scrierile lui Vergilius.

Am văzut omul să-i cunoaștem și opera.

Pentru păgâni Vergilius prin scrierile lui, a devenit un vater, alături de Sibyla din Tibur. S'au născocit asupra acestui mare suflet legende care de care mai fanteziste. Poporul din împrejurimile Neapolului crede și astăzi că întemeietorul acestui oraș este Vergillus și că temelia i-a pus o piatră în fundul mării. Deasemeni îl personifică pe Vergilius cu un dafin.

„Sillcus Italicus, poet epic care a căutat să-l imite pe Vergilius i-a ridicat un templu de veneratie" și astfel l'a înșirat printre zei. Cântăreț al originei vieții el a fost contopit în subiectul poesiei sale și pentru romani a devenit personificarea fericirei.

Zeii sunt invocați pretutindeni în versurile lui Vergilius dar cu toate acestea nimeni nu poate crede că atât el cât și Horațius și Ovidius să fi crezut în realitatea existenții acestor zei. De aceia poezia lor este redarea unor idei accesibile poporului dar cari în cea mai mare parte nu erau recunoscute de ei. — Zeii lui Vergilius sunt geniile bune ale oamenilor ei îi susțin pentru a îmblânzi natura și le prevestesc nenorocirile cari îi pândesc.

Creștinii, mai târziu, au găsit în versurile lui Vergilius un premergător al legii nouă. Ei au susținut că providența divină a fost inspiratoarea acestui poet păgân atunci când el s'a făcut interpretul unei aspirațiuni, confuze de fapt, spre o viață nouă. Iată de ce găsim versuri de ale lui Vergilius pe pereții Catacombelor.

Sfântul Ieronim a protestat contra acelei exegeze care a făcut din Vergilius un profet creștin fără de Christos și a acuzat de erezie pe preoții cari ceteau din Eglogelcle marelui poet.

Dar cu toate acestea Vergilius este foarte aproape de concepția noastră religioasă și morală. Peste mithologia greacă și peste religiile păgâne el este pătruns de o ideie cristiană. In fața acestei umanități complecte cultura creștină nu a putut rămâne refractară. Există însă pericolul repăgânizării și în plin ev mediu când biserica stăpânea încă în toate domeniile spirituale. Deaceia, precum Aristot a fost întrodus în noua formație a gândirii de către sfântul Toma de Aquind așa Vergilius a primit botezul în

Divina comedie a lui Dante. Caracterizarea generală a operei vergiliene trece prin linia de conduită a lui Dante. El a fost pentru Alighieri raţiunea care te conduce la beatitudine, deci raţiune curată.

Înţelegerea şi elevaţia gândirii, sensibilitatea profundă şi delicată, imaginaţia puternică, puterea şi gingăşia stilului, armonia şi cadenţa versificaţiei, toate acestea concurează la formara geniului unitar a lui Vergilius.

Şi cu toate acestea critica germană s'a silit să demonstreze că Vergilius rămâne departe în urma modelelor, Theocrit în Egloge, Hesiodus în Georgice şi Homer în Eneida. Dar o reacţiune în contra acestei păreri radicale s'a produs între germani înşăşi. L'au învinuit pe Vergilius că personagiile lui au caractere cari se contrazic, faptele cu convingerile, misiunile cu realităţile. Criticii însă au pierdut din vedere că acel ultim secol în care omenirea a trăit fără Christos, a fost poate cel mai pervertit şi mai aberat. De aceia este un lucru admirabil faptul în sine că eroii lui au sensibilitate şi compătimire, că el a cântat frumuseţile leagănului său, ridicându-se până la profeţie atunci când vorbea de patria sa.

Să luăm la rând cele trei lucrări mai mari ale lui Vergilius: *Bucolicele, Georgicele* şi *Eneida.*

Bucolicele sau Egogele sunt 10 poezii idilice, cele dintâi încercări poetice, scrise încă pe când Vergilius era la Andes şi nu prea umblase la Roma. Conţinutul lor este pastoral, câmpenesc, rural. Natura pe care o descrie el aici, este ideală, aceea a epocei de aur. Ea este personificată, suferă cu noi şi se bucură cu noi. Poetul se face aici interpretul unei dorinţi universale: pacea, deaceea cu contingenţe materiale el a creat şi a demonstrat o realitate morală.

Fetiţa care aruncă cu un măr după păstorul zăpăcit şi se ascunde în tufişuri îngânându-şi iubitul, copilul care dela primul surâs îşi cunoaşte mama şi care se întinde cu chiu cu vai să ajungă la crenguţele unui tufiş, speranţe personificate în Daphnis care sădeşte peri din cari numai nepoţii vor mânca fructe — carpent tua poma nepotes — toate acestea sunt genuri din idilicul vergilian.

Asupra Eglogei a IV-a trebue s'o spunem că aceea a fost scrisă pentru Asinius Pollio, cel mai bun prieten a lui Vergilius, şi căruia i s'a născut un copil — Asinius Gallus — tocmai în anul când era şi consul. Deci orice prezicere mesianică este exclusă. Avem la mijloc o întâmplare, să zicem o coincidenţă căci sfânta Ana mama Mariei trăia deja în Iudeea.

Bucolicele l'au îndemnat pe Vergilius să-şi continue scrisul fiind bine primite de prietenii săi, şi când le termină la dorinţa acestora începu **Georgicele.** Ele sunt poezii cu intenţiuni politice, cu conţinut didactic şi cu acelaşi frumos al câmpurilor şi pădurilor.

Georgicele pornesc şi dintr'un îndemn social şi umanitar. Vergilius cunoştea foarte bine mizeriile proletarilor din oraşe cari pentru plăcerea de a merge la circ şi de a vocifera în for răbdau foame şi frig. Vergilius de altfel ca şi Horatius (Beatus ille qui procul negotius (Epode) le spunea acestor nenorociţi unde este fericirea. Ii îndemna la lucru căci „Labor omnia vincit ~~improbus~~", lucrul cât mai asiduu căci vremea nu aşteaptă — fugit irreparabile tempus.

De altă parte satele erau părăsite şi câmpurile părăginite. Adevărat că marile latifundii transformară terene imense în parcuri şi în grădini, dar precum ştim Octavianus a făcut o expropiere care însă nu a dus la rezultatul dorit.

Este spre lauda acelor vremuri dacă i s'a cerut şi poetului să dea îndemnuri morale poporului din Italia care îşi însuşî o mentalitate citadină. De aici urmează că pe atunci un poet era ascultat. Succesul Georgicelor a fost imens şi dacă nici nu a produs un exod spre sate dar cel puţin a desvoltat gustul plăcerilor naive, liniştite şi simple din viaţa dela ţară.

Vergilius aci este interpret al idealului massei, a mulţimei agrare însă. Citez şi eu cu dl. Papacostea; Georgica a IV-a.

„ Iată îmi aduc aminte că odată sub turnurile înalte ale Ebaliei, în nişte câmpii acoperite cu lanuri aurii, pe cari le umezeşte negrul Galesus, am văzut un bătrân Conjeian, care avea şi el într'o luncă părăsită câteva pogoane de pământ. Dar locul nu era

bun de arătură, nici de păşune pentru turme, nici de sădit vie. Cu toate acestea proprietarul putu să cultive printre bălării şi câteva brazde de legume, iar pe de margini crini albi, verbine şi maci din cei buni de mâncare.

„In sufletul lui această avuţie îl făcea deopotrivă cu regii. Iar când bătrânul se întorcea acasă noaptea târziu, masa lui gemea de bucate pe cari nu dăduse nici un ban. Şi era cel dintâi care culegea primăvara trandafirul, toamna fructele, iar când iarna cea posomorâtă crăpa pietrele de ger, când ghiaţa înfrâna apa în cun, atunci îşi tundea moşul crăcile aconitului moale şi făcea haz pe socoteala verii, care prea zăbovise sau a zefirilor cari nu mai soseau.

„Tot el era primul care-şi vedea zburând roiuri nenumărate de albine, din stupi încărcaţi, primul care îşi strângea din faguri storşi o miere, ca spuma. Avea tei, mirţi nenumăraţi, avea pomi roditori cari purtau toamna tot atâtea fructe câte flori îl împodobiră primăvara, când daseră în floare. Avea şi uluci pe cari îi mutase acolo bătrâni, avea peri voinici şi pruni încărcaţi de roade, avea şi platanul care face ori când însetaţilor umbră .... pe toţi îi aşezară în aleie regulate".

Şi astfel cânta Vergilius, pomăritul, albinăritul, cultura viţei de vie etc. Vergilius e conservator aici. Poporul care avea deschise şi posibilităţi mercantile este îndemnat la îndeletnicirea strămoşilor.

La sfârşitul fiecărei cărţi sau capitol mai interesant, este câte un episod în care poetul uită pentru moment lucrul câmpului şi face aluzii la legendele helenistice cari se raportă la acest subiect şi ornamentează stilul — de unde până acolo fusese simplu descriptiv.

Georgicele sunt cele mai reuşite poezii ale lui Vergilius.

Dar să vedem **Eneida.** Scopul pentru care ea a fost compusă este literar, naţional şi dinastic. Literar în măsura în care trebuia să creeze pentru romani un nou gen de poezie, naţional pentrucă Eneas este considerat un misionar ale cărui acţiuni tind toate spre Roma, cu toate că ea nu este prezentă şi în fine dinastic, căci ea este compusă la cererea lui Octavianus.

„Eu nu cunosc printre concepţiile poetice — spunea domnul Bellessort — una mai frumoasă decât această geneză a Romei". „Eneida este cel mai frumos poem al gintei latine" zice Carducci.

Şi cu toate acestea Vergilius credea că cea mai nereuşită lucrare a lui este Eneida — nereuşită prin faptul că moartea nu i-a dat răgaz să o isprăvească — şi l'a rugat pe Octavianus, în momentele ultime ale vieţii, să nu o dea publicităţii. Contrar voinţii poetului, mai târziu, în ce an nu se ştie, Varius şi Tucca, doui admiratori ai lui Vergilius i-au publicat Eneida. In felul acesta am ajuns să o avem şi noi astăzi.

„Ca orice parvenit genial — şi cu drept cuvânt spune acest lucru dl. Marinescu — Roma, după veacuri de cuceriri, trebuia să-şi înscrie şi ea în cartea neamurilor originea ilustră."

Au încercat şi alţi poeţi înaintea lui Vergilius dar epopeele lor nu corespundeau aşteptărilor. Şi iată-l pe Vergilius povestind cum Eneas vine dela Troia şi rătăceşte multă vreme pe mări, pentruca în cele din urmă să cucerească prin războaie câmpiile Latiului. In felul acesta Eneas întruchipează un Achille şi un Odysseu.

Intreaga epopee este întreţesută cu istorisiri din trecutul Romanilor cu expuneri din datinile lor, din practicile religioase şi din viaţa lor.

Tocmai pentrucă o epopee asemănătoare era cunoscută de poporul roman de'a încercările mai vechi ale lui Naevrius şi Attius, Vergilius şi-a ales subiectul Eneidei. Dar antecesorii lui au făcut prea multă mitologie din originea olimpică a poporului roman. Şi cu toate acestea versurile lor au pătruns în conştiinţa naţională.

Vergilius a căutat să apropie cât mai mult aceste elemente ale naţionalităţii latine de evenimentele trecutului şi să le prezică din ele pe cele ale viitorului.

Din aceste motive Eneida lui stă la răspântia istoriei şi a mitologiei, precum şi a celor două lumi: cea greacă şi cea latină.

Eneas înrudit cu Priam şi cu Hector, fiu al Venerei, inamic a lui Achile sunt elementele mitice din Eneida, dar Eulas tată-l lui Jule, cumnatul lui Latinus, prietenul

lui Erandre, străbunul lui Romulus, a lui Cesar şi a lui Augustus este un persona de istorie din trecutul poporului roman.

Aceste născociri epice le-a întreţesut Vergilius pe uriaşa schemă a Eneidei, păstrând în cele dintâi şase cărţi, drept călăuză vagabondajul lui Ulise din Odysseea, iar în celelalte şase s'a „contaminat" de poezia combativă a Italiei.

Şi peste aceste resurse străine Vergilius a căutat să aducă între scenele din Eneida şi viaţa romană o analogie care să stimuleze patriotismul şi să-l exalte. De aceia când mai târziu sub imperiu Macrolius, Donatus şi Servius au explicat versurile Eneidei. le-au dat importanţa ca şi celei mai autentice însemnări de fapte istorice.

Vergilius nu s'a dat înapoi să caute peste tot materialul de care avea nevoie pentru Eneida. El a copiat, a împrumutat, dar la orice caz ceace în Iliada şi Odysseea au creat generaţii de rapsozi aci a făcut un singur om şi numai în restimp de câţiva ani. Cum nu putea să aibă şi scăderi o lucrare atât de uriaşă? Mai ales în redarea caracterului personagiilor, cari trebuiau conduse printr'o serie de acţiuni, — lucrul pe care îl obiecta critica germană — s'au găsit lacune şi alte concepţii de cât acele pe cari le avem noi astăzi.

Dar meritele sunt incontestabile. Eneida este cântarea cântărilor gloriei romane.

„Alţii cioplească vieţi, prin artă dând suflet aramei
Alţii, scoată scobind în marmură o vie făptură
Vorbe mai tari să rostească în judeţe şi în mână cu cercul
Alte ale stelelor căi şi ale cerului margini rotunde:
Tu să domneşti stăpânind ale lumilor neamuri, Romane
Asta ţi-e arta pe veci! Şi păcii să-i fii tu stăpânul.
Cruţă pe cei umiliţi şi doboară pe cel îndărătnic".

(Eneida VI-vers. 847—853. trad. Coşbuc)

Amintim aci pentru a evidenţia succesul pe care l'a avut Eneida, îndată după ce a fost cunoscută, faptul că înainte de Cr. în anul 8 sau 7 a apărut în Grecia o epopee scrisă de Dionisios din Halicarnasos care este în întregime o copiere a originalului roman. Dar Dionisios nu pomeneşte de Vergilius, lucru pe care îl putem explica uşor dacă ne dăm seama de ura pe care o nutreau Grecii faţă de Romanii cuceritori.

In afară de aceste trei lucrări pe cari le-am văzut mai sus se mai atribuesc lui Vergilius:

1. *Culex* o poezie epică care trebuia să servească la o lucrare mai mare.
2. *Ciris* descrierea trădării fetei lui Nisuş regele din Megara care drept pedeapsă s'a prefăcut în pasărea numită Ciris. Dar mai de grabă se poate crede că autorul acestei lucrări e un necunoscut.
3. *Moretum* o poezie idilică în care descrie o dimineaţă la ţară, probabil având drept model o poezie asemănătoare a lui Parthenios.
4. *Copa* o poezie veselă în care descrie o crâşmăriţă.

Din cauza temperamentului cu care e scrisă s'ar crede că nu este a lui Vergilius.

De asemenea despre cele 14 elegii cunoscute sub numirea de

5) *Catalepton* şi scrise în metru jambic nu se poate afirma cu siguranţă că Vergilius l'ar fi scris.

Vergilius a început să scrie pe când era student la Mediolanum la vârsta de vreo 16-17 ani — şi a continuat să scrie toată viaţa lui.

Vergilius în cultura noastră.

La noi literatura clasică începe să fie cunoscută îndată după redeşteptarea naţională. Condiţiunile vieţii noastre naţionale au împiedecat un contact cultural mai îndepărtat fie în spaţiu fie în timp. Cu toate acestea şi înaintea secolului al optsprezecelea în biblioteci boereşti şi mănăstireşti se găseau şi cărţi latineşti cu texte din Vergilius.

Dl George Baiulescu în Adv. lit. ne spune că cel dintâi român care a tradus şi imitat pe Vergilius a fost sriitorul popular ardelean Vasile Aaron (1770—1822). „Aaron

a imitat Georgicele lui Vergilius într'o poemă pe care a întitulat-o „Anul mânos" şi a înşirat didactic o mulţime de sfaturi pentru plugari. Pela anul 1805 a tradus şi primele 8 cărţi din Eneida. Această traducere e rudimentară şi prozaică.

In Septruarul lui Aron Pumnul pela anul 1843 ardeleanul Moise Sora Noac (1806—1863) fost preot român unit cu preferinţe pentru studiile clasice, a publicat un extras din traducerile sale făcute după scrierile lui Vergilius. Sub titlul „opurile poetice ale lui Virgilie" manuscrisul întreg se găseşte astăzi în proprietatea Dlui Victor Popovici, preot, profesor la liceul român unit „Samuil Vulcan" din Beiuş. In No. 2 din Martie 1932 al revistei Observatorul din Beiuş a apărut o scurtă biografie a lui Moise Sora Noac.

Pela 1860 avem o întreagă traducere a Eneidei însoţită de un studiu savant cu numeroase adnotări a versurilor. Această lucrare încă nu a fost tiparită şi se păstrează în manuscris în biblioteca Academiei. Traducătorul e Dr. Athanasiu Şandor dela Arad. Forma versurilor este exametrul românesc şi lucrarea este destul de reuşită.

Precum lucrarea lui Şandor a rămas necunoscută, aşa şi traducerile în proză din Homer şi Vergilius, făcute de Odobescu au rămas necunoscute şi ele. Aci limba românească frumoasă, curată şi cea moderna. Pe la 1872 Gr. G. Păucescu publică în revista „Transacţiuni literare şi ştienţifice" o traducere fragmentară a Eneidei.

In anul 1921 apare o ediţie şcolară a Eneidei în traducerea lui N. Pandelea (editura Cartea Românească).

Insă peste lucrările tuturor acestora se ridică traducerea Georgicelor şi a Eneidei de George Coşbuc.

Coşbuc a pătruns versificaţia latină şi i-a găsit corespondenţa în limba noastră neolatină. Era natural ca şi la noi evocarea şi nararea faptelor eroice să fie mai amplă mai adecvată în vers exametric. Coşbuc a verificat astfel Eneida şi Georgicele. A rămas cât mai fidel tcxtelor latine.

Cel mai chemat să ne dea această traducere — până astăzi — era tocmai George Coşbuc. In acest fel ne-am achitat noi faţă de acest mare geniu al gintei latine. E prea puţin ceea ce am făcut dar trebue să fim scuzaţi căci înainte de a cunoaşte epopea altora a trebuit să trăim marea epopee a neamului nostru.

Să-i vedem acum pe străini.

Vergilius — spune Louis Théolier — în conferinţa pe care a ţinut-o în congresul internaţional al învăţământului liber (Bruxelles) a fost un predestinat al lumii noui. El s'a înstăpânit puternic asupra evului mediu şi a îmbibat întreaga structură de gândire a intelectualităţii de atunci. Vergilius a fost maiestrul lui Ronsard şi al Pleiadei, el a însufleţit epoca malherbiană şi antironsardiană a lui Boileau şi Racine, el a fost un „Zeu al casei" lui Bossnet şi a lui Fenelon, a lui Voltaire, a lui Bernadin de Saint-Pierre, iar Jean Jaques Rousseau învăţa pasionat pe de rost Eglogele.

Romanticii sunt devotati lui Vergilius în toată concepţia lor. „Virgile notre maître e notre ami" spunea Lamartine. „Le divin Virgile frére de saint Jean et de Raphaele" exlama Brizeux. „O Virgile, ô poéte, o mon maître divin" cânta Victor Hugo care i-a tradus în franţuzeşte lucrările. „O saint Virgile, poet de ma pensée et de ma vie" spunea Michelet.

Peste parnasienii rigizi şi sobrii, simbolismul ne-a readus din nou la admiraţia vergiliană. Să ne reamintim canticul lui Jean Moréas: „Grand honneur Mantouan, harmonieux Virgile" şi aforismele lui Paul Chandel: „Virgile le plus grand genie que l'humanité ait produit."

Iată cum inspirând atât de variate predispoziţiuni de sensibilitate, Vergilius, mistic sau artistic, clasic sau romantic, simbolist sau suprarealist, este o umanitate complectă iar arta lui este expresia perfectă a celei mai dotate inimi care a bătut vreodată într'un piept.

De aceea la trei secole după moartea lui, acel pasionat şi sensual sfânt al Africei, care a ştiut să iubească cu ardoare divină, îl preamăreşte şi aplecat asupra Eglogiei a patra „Magnus ab integro saeclonem nascitur ordo, Iovis redis et Virgo" sf. Augustin îl credea inspirat de suflul Dumnezeului răstignit. Această puternică pasiune a sfântului Augustin i-a asigurat lui Vergilius locul de frunte în învăţământul creştin a

evului mediu în conformitate cu povăţuirea din „Cetatea lui Dzeu": „Vergilius pe care să-l explicaţi copiilor voştri, pentru ca cel mai mare şi cel mai ideal poet să impregneze în sufletele lor gingaşe parfumul poeziei sale." Astfel civilizaţia medievală s'a vergilianizat. Papini aminteşte într'o lucrare a sa că sfântul Paul în faţa mormântului lui Vergilius ar fi exclamat: „Ah! cum nu te-am ajuns în viaţă căci a-şi fi făcut un mare poet creştin din tine".

Vergilius a continuat să trăiască în poezia omenirii de mai târziu pentrucă el a totalizat amploarea adevăratei arte poetice iar, şcoala i-a asigurat — în virtutea unor sănătoase precepte pedagogice — ataşamentul şi admiraţia cetitorilor de mai târziu. Prin frumosul vergilian s'au format caractere, s'au oţelit energii şi în numele lui s'au dat semnale de luptă.

Cine ar fi crezut vreodată că un mareşal al acestui mare război să găsească liniştea şi seninătatea pentru clipele decisive în versurile poetului de acum două mii de ani? Cine ar fi crezut că în preajma luptelor dela Marna şi Carency, târziu în noapte, pentruca să se odihnească, mareşalul Faejolle va citi versurile nepieritoarelor Bucolice? Aci predestinaţia lui Vergilius! Aci este proba felului în care trăeşte el în sufletele mari ale omenirii.

Şi fiindcă toate vremurile au avut eroi mai cunoscuţi şi mai modeşti, (cum am văzut-o în cele de mai sus) pe cari i-a oţelit Vergilius, şcoalele din Oxford şi astăzi sunt vergiliane, adecă metoda lor pedagogică (universitară chiar) sunt eminamente pentru clasicismul lui Vergilius.

Vergilius în sensibilitatea lui profund umană nu a rămas un patrimoniu latin, el a trecut şi la alte „inimi". Poezia mişcătoare a lui Libieneron, versurile dense şi profunde din Ifigenia în Taurida dovedeşte cum s'a simţit cultura germană de influinţe vergiliane. Savanţi germani au conlucrat la restabilirea textelor vergiliene.

Italia — patria lui Vergiliu — păstrează cu filială supunere imensa succesiune a inspiraţiei marelui poet. Lăsând la o parte „Divina comedia" a lui Dante, Hristo „partea lui de inimă" o mulţumeşte lui Vergilius. Pacoli ca şi Petrarca preferau lucrările latine ale lui Vergilius, poeziilor scrise în limba vulgară italiană din acele vremuri. Dar Giosue Carducci cel mai mare poet al Italiei moderne? Imitator desăvârsit al lui Vergilius, el îi închină un imn plin de entuziasm. Dictatorul Italiei, Benito Mussolini, dacă cunoaşte două glorii ale imperiului, acele sunt Cesar şi Vergilius. Şi dacă el a făcut să sărbătorească întreaga Italie naşterea de două ori milenară a acestei mândrii latine în 1931, el a imitat în mare parte pe Napoleon care din Mantua în 1792 scriind Iosefinei că el „o visează în apropierea lacurilor lui Vergilius" a ordonat să se execute serbările idilice în onoarea marelui poet.

Poetul care douăzeci de secole a fost educatorul inimilor occidentale, astăzi mai mult ca oricând trebue să rămână celace a fost pentru noi în această îndelungată vreme. In acest secol maşinizat şi electrificat, raţionalizat şi naţionalizat mai mult ca oricând, acest poet, creştin prin natura poeziei sale, trebue să-l facem accesibil tinerimei.

Dar Vergilius era roman, şi cetăţean al acestui imens imperiu. In vremurile lui, când se presimţea apoteoza augustilor cesari, el a înjghebat naţionalismul unitar al pământului Italiei. El a căutat acei străbuni imaginari cari trebuiau să descindă acest popor de uriaşe caractere, tocmai din zei. Eneida! Imn al patriei pierdute şi al patriei găsite: Nos patria fugimus... haec domus, haec patria est... Italiam... Italiam...

Niciodată majestatea suferinţelor omeneşti nu a găsit un cântăreţ şi un preot mai desăvârşit decât pe acest poet inspirat însă de noua ideologie care se pregătea în Iudea.

Patria şi căminul! Două patrii de temelie. Vergilius a rămas nemuritor tocmai pentrucă instinctiv şi-a apropiat noţiuni fundamentale. El a cunoscut posibilităţile cari se răsfrâng din aceste necesare unităţi ale colectivităţii.

Patriotismul lui Vergilius însă nu este lipsit de profunde sentimente de umanitate. Pentru el o victorie nici odată nu preţuieşte acele păraie de lacrimi pe cari le-a făcut să curgă. Războiul are o singură definiţie pentru Vergilius (ca şi pentru Horaţiu de altfel): nemărginita durere a mamelor. Victoria geniului lui Vergilius este poate şi acea că a creat figura, aproape sacerdotală a războinicului care nu este pasionatul morţii şi al

prăpădului ci îndureratul împlinitor al datoriei. Acesta este Enea luptătorul, care la vederea zeilor păstrează în inima sa şi în ardoarea luptei — mila şi iertarea.

Socotind numeroasele rugăciuni, sacrificii şi oracole pe cari le aduce zeilor Eneas, mai de grabă ne face impresia unui pelerin sau cavaler cruciat de cât aceia a unui războinic neînvins. Pius Aeneas! Insignem pietate vinum. Măreaţa figură a omului de acţiune.

Patriotismul vergilian ar fi trebuit să străbată clausele păcii dela Versailles şi acele ale conferinţei dela Locarno.

Iată dece Vergilius stă şi astăzi ca şi în „Divina comedie" la poarta Paradisului. Fericiţi sunt iubitorii de pace căci aceia fiii lui Dzeu se vor chema."

Supunere, castitate, sărăcie. Un suflu monachal exaltă. In întregime Georgicele fac apoteoză sărăciei, mama popoarelor oţelite — durum genus —. Sărăcia aceasta, lupoaică slăbită de foame, dar care totuşi a nutrit pe întemeietorii cetăţii eterne: Romulus şi Remus acel tineret genuin obicinuit să trăiască cu puţin — exigno assueta juventus — născut pentru a binemerita un imperiu — his fortis Etruria crevit — şi pentru a-şi închide între păreţii cetăţii pe Dzeu cel vecinic. Această devoţiune aproape creştină a făcut ca Dante să se lase condus de Vergilius din iad spre beatitudinea paradisului. Dante era sigur de aşa călăuză.

Peste veacuri şi dinaintea lui Crist o mare inimă înţelegea adevărurile eterne şi îndemna pe cei ce doreau frumseţea vieţii, la supunere, castitate şi sărăcie. Ce mai avem de adaus noi? De douăzeci de secole am rămas tot la fericirea concepută de el şi oricât vom analiza-o adevărata dragoste începe cu supunere, se păstrează prin castitate şi se manifestă prin dispreţul comorilor pământeşti, aceste sunt adâncurile sufletului nostru. Acestora le rezervă Vergilius epitetul scump pe care îl întrebuinţează arare ori: antiquus. Tot ce personifică înrudiri cu această sobrietate romană este antiquus pentru el. Sărbătorile cari sunt antice (stat antiqua domus), patria pe care o designează lui Enea, oracolul, nu are vârstă (antiquam exquinte matrem) şi cuiburile cari se răvăşesc odată cu copacii doborâţi sunt antiquasque domos avium.

Vergilius este profund prin această divină concesiune, această tăcere măsurată. Arta lui perfectă ne a păstrat întreagă plenitudinea sensibilităţii lui privilegiate. El este romantic prin impresiune şi clasic prin expresiune.

Iată o fărămitură de sinteză vergiliană.

Vergilius, maiestrul inimilor noastre!

Puţinele exemplare din lucrările lui Vergilius erau legate cu lanţuri în stranele din bisericile medievale şi acel care s'ar fi încumetat să le fure se expunea să fie excomunicat din biserică.

Să creăm şi noi pe văgaşuri vergiliane, să-l lăsăm şi pe mai departe maiestru al inimelor noastre căci este sânge din acel al strămoşilor noştri şi suflet din majestoasa amploare a ginţii latine.

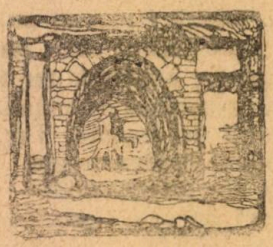

Viziuni din Brădet

Umbroase sălcii se contemplă în apele argintuite,
Ca 'ntr'o oglindă, ramuri triste în valuri de opal se frâng,
Tivindu-le cu arabescuri de frumuseți netălmăcite,
În care-i parcă măreția durerilor înăbușite —
Și 'n blânda feerie a lunii visând de dor mă simt că plâng,
O, Doamne, și-s atât de singur în noaptea asta fermecată! . . .
Sălbatică splendoarea lunii mă 'nlănțue în vraja ei . . .
Atâta înălțare 'n viață eu n'am simțit-o niciodată
Decât în clipa când iubirea mă prinse 'n mreaja ei ciudată
Și când mă 'ngenunche privirea celei mai dulci dintre femei
Pe-aripi de vis, în noaptea sfântă, un freamăt de zefir plutește
Deasupra umbrelor de sălcii, iar codrii-adorm cu un suspin
Un chip de zână se desprinde din sălcii, vag, și apoi crește,
Cu răvășiri de bucle negre s' arată lin, se lămurește,
Dryadă dulce și sublimă ce par'că iese din senin . .
Vâlsanu-i face punte fină din spumă 'n crețuri de dantele,
Și zâna albă trece mândră prin jocul undelor de-argint,
Imi pare-aievea că pogoară din ale zânelor castele
Vedenia ce n'are seamăn, așa ca 'n visurile mele:
Năluci de-o clipă ce te cheamă spre-al fericirilor alint . .
Ca lebăda de albe, vise au legănat doinita-mi viață
Și, dacă am trecut prin lume senin cum am intrat în ea,
Mi-a fost năluca ocrotire, ca 'n noaptea de argint măreață,
Când mi-apăru zâmbind din sălcii, ca iar să-mi dea a ei povață,
Căci pe pământul trist și rece **Ea** singură e steaua mea . . .

LEONTIN ILIESCU

Prour pentru inimă . . .

Aceleiași

Palpită dragostea în mine ca
Firul erbii 'n aburirea serii . . .
Mi-i sufletul de tine îmbătat
Ca livada când înfloresc merii.

Pe inimă privighetori deșir'
Mărgăritarul primăverii strâns.
Mi-i sufletu-'nflorit — un trandafir
Pe care ochii cerului au plâns.

Deschide ochii mari asupra mea
Ca două stele care ies din nour
Ca să rămână pentru totdeauna
Privirea ta pe inima mea prour.

Soroca. D. Iov.

Doctorul Alexandru Popoviciu

— Monografistul Băilor Herculane —

(1831—1903)

de Dr. Emil Pocrean

Monografia Băilor Herculane, a fost întocmită pentru prima oară de doctorul Alexandru Popoviciu. Ediţia română a apărut la 1872, sub titlul „*Băile lui Ercule sau scaldele dela Meedia*", tipărită în editura „Albina" din Budapesta. Ediţia germană „Das Herkulesbad bei Mehadia in Ungarn", face parte din colecţia de ghiduri balneare „Braumüller" şi s'a tipărit la Viena în 1885. Graţie acestor lucrări, personalitatea doctorului Popoviciu ocupă în istoria balneologiei româneşti un loc de frunte.

Despre tinereţea lui ne-a rămas puţine date precise. Se afirmă că era să devină meseriaş şi din calfă de barbier s'a ridicat la rangul de titrat al Universităţii din Viena. Acest debut presupunându-l chiar adevărat nu poate constitui o ruşine, ci mai de grabă un titlu de mândrie. Cert este că s'a născut în Oraviţa la 1831, din părinţi săraci.

Mizeria l-a silit să muncească pe diferite tărâmuri până când a ajuns să urmeze la Erlangen în Germania studiul medicinei. La 1866 luându-şi absolutoriul, vine la Băile-Herculane cu scopul de a-şi prepara în linişte doctoratul final. La 1871 trece cu succes marele examen şi obţine la Viena diploma de doctor în medicină.

Inzestrat de natură cu o frumuseţe fantastică, — Popoviciu era svelt, cu părul lung şi ochi negri sclipitori, avea linia feţii perfectă, pasul majestos şi talia dintr'o bucată, — impresiona prin fizicul său plăcut. Acesta mai era dublat şi de o inteligenţă remarcabilă.

Ca medic cu diplomă s'a consacrat practicei balneologice la Herculane încă în anul promovării.

Despre viaţa lui particulară cât şi despre capacitatea lui de diagnostician şi balneoterapeut s'au colportat lucruri bizare. Pe noi însă în descrierea operei sale, nu ne poate interesa felul cum şi-a atras clientela, sau viaţa aventuroasă a unui om de o frumuseţe seducătoare.

Reţinem numai căsătoria sa cu Emilia Iagodici din Vârşeţ, căsătorie binecuvântată de soartă cu trei fetiţe. Toate trei uimitoare de frumoase, s'au căsătorit cu membrii din înalta societate: Paula cu contele Keglevich, Catarina cu baronul Schenk, reprezentantul uzinelor Krupp la Bucureşti, iar Alexandrina cu ofiţerul de marină Noel.

Inainte de a reprivi opera doctorului Alexandru Popoviciu, relevăm, ca merit deosebit, sentimentul naţional care l-a călăuzit în toate acţiunile vieţii sale. Ca bun român îşi aţintea privirea permanent spre Vechiul-Regat. Iarna când stabilimentele balneare se închideau, călătorea an de an prin regatul liber: pe de-o parte pentru a creia legături cu cercurile boereşti, pe de altă parte a propaga puterea binefăcătoare a Băilor-Herculane. Graţie acestor călătorii clientela băilor se compunea în mare parte din români veniţi din Mehedinţi, Dolj, Gorj, Ilfov, etc. Şi nimeni nu putea contesta că întâlnirea fraţilor liberi şi subjugaţi constituia un prilej de însufleţire pentru ideia naţională. Intre numeroşii săi admiratori figurau familiile Brâncoveanu, Cantacuzino şi principesa Ghica, pe care o însoţea anual la Nisa.

Doctorul Alexandru Popoviciu a folosit timpul petrecut la Herculane nu numai pentru câştig de avere, ca unii detractori ai lui (vezi Temesvári Hirlap No. 249/1935) cari ironizau obiceiul lui de a se îmbrăca extra-vagant sau vre-o greşeală de diagnostic din practica de toate zilele, ci şi pentru a elabora două studii de seamă asupra acestor stabilimente balneare. Opera lui, monografia Băilor Herculane, îl consacră în istoria medicinei româneşti între cei dintâi balneologi. Cartea apărută sub titlul amintit la început, cuprinde 185 pagini şi este dedicată Arhiducelui Rudolf, moştenitorul de tron din fosta monarhie Austro-Ungară cunoscut, filoromân, speranţa popoarelor subjugate.

Scopul lucrării se reflectează din prefață. Citâm textual câteva idei călăuzitoare, pentru a reliefa intențiunile lui de bine.

„Viu și eu cu prezentarea opșorului acestuia a aduce o petricică la clădirea mărețului edificiu național ce tuturor adevăraților fii ai națiunei trebue să fie mai drag pe lume, și care și mie îmi este mai scump decât chiar viața. Pun onorabilului public român spre dispoziție modestul acest fapt al cercetărilor și ostenelilor mele pe terenul practic ca medic în renumitele băi Herculane din Meedia, dorind a prezenta prin aceasta o descriere fidelă atât a locului de cură însuși, carele atrage atențiunea lumei întregi asupra-și, cât și a jurului acestuia ; — ce cu atât mai vârtos am aflat de consult a face, încât Meedia și părțile ei sunt locuite parte mai mare de români". (Viena, Noembrie 1871).

Capitolul I se ocupă de poziționea geografică a băilor. „Valea Cernei, Domogletul cu stânci în piramide și prăpastii înfricoșătoare, conferă regiunei o panoramă atât de admirabilă — zice Popoviciu — încât concurează cu regiunile similare din Elveția".

In capitolul al II-lea, redă istoricul băilor după Griselini, dela Traian până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Românii, iubitori de băi calde, au captat pentru primaoară izvoarele, botezându-le după marea lor putere vindecătoare, Erculane. Ca dovadă figurează seria de antichități desgropate aci : statui, monete, stâlpi, table cu inscripțiuni etc. duse la muzeul din Viena și descrise de Pascale Garofolo sub titlul *„Dissertatio Epistolaris altera, de usu et prestantia thermarum Herculanerum"* sub dominația turcilor, toate instalațiunile romane s'au ruinat deși ei erau amatori de băi calde.

Primul guvernator al Bănatului, contele Mercy, intenționa să reconstruiască thermele, dar abia urmașul lui, contele Hamiltor, reface vechile clădiri balneo-therapeutice, ordonând în acelaș timp să se zidească case de locuit, 3 cazarme, o capelă și un restaurant.

Din acest nucleu s'au desvoltat treptat sub Maria Therezia, Iosif al II-lea și mai ales subt împăratul Francisc Iosif — care le-a vizitat și personal băile Herculane, — la rangul de stațiune balneară de reputație europeană.

Capitolul al III-lea, cuprinde descrierea antichităților găsite aci, cari sunt acestea, pe cari statul Român prin Ministrul său din Viena, ar trebui să le readucă în patrimoniul băilor. Sunt trei statui ale lui Ercule, expuse în muzeul de antichități din Viena și 26 tabele de închinare (tabele votive), consacrate lui Aesculap și Egia.

Balada bănățeană cu viteazul Iovan Iorgovan și șarpele căruia i-a retezat capul este redată pe larg în proză și versuri.

Ca botanist și geolog erudit, consacră capitolele următoare datelor geognostice, cu originea vulcanică a munților, cu peșteri, despicături și izvoare calde, apoi înșiră cele 180 de plante găsite pe valea Cernei, — relațiunile financiare, viața socială, excursiile nu lipsesc din partea de ghid a opului.

Analiza izvoarelor, redată după chimistul Schneider, demonstră asemănarea lor frapantă. Dintre 18 izvoare numai 9 sunt întrebuințate în scop terapeutic, restul se varsă în Cerna, fiind prea îndepărtate, sau neînsemnate. Apele fierbinți conțin multă pucioasă, cloru de sodiu și de calciu.

Capitolul XI, despre efectul băilor și capitolul XIII despre indicațiunile lor în diferitele boli dovedesc erudiția doctorului Popoviciu de balneolog emerit și practician distins.

Alegerea izvorului, temperatura apei, durata pentru o baie, transpirațiunea profuză cu miros de pucioasă, precum și chimica boalelor, descrierea simptomelor, cu indicațiunea și efectul băilor sunt amănunte interesante din aceste capitole. Natural cu evoluția cunoștințelor medicale nu se mai aprobă vederile de acum 65 ani — de exemplu nu se mai admite balneo-terapie în leziunile sifilitice, nici scrofulodermie, lupus etc. Dar în reumatismul muscular și articular, în sciatică și neuralgii reumatice, a rămas încă incontestabilă utilitatea băilor de picoasă.

La sfârșitul cărții găsim anexate patru hărți.

Una cu desemnul monetelor romane desgropate cu ocazia săpăturilor din secolul al XVIII-lea, alta cu schița podului Traian, a treia cu desemnul antichităților romane, și ultima cu planul topografic al băilor.

La 1885 apare la Viena, cum am relevat la început, ediția germană sub titlul notat. Acest ghid german l-a creiat în fosta Austro-Ungaria reputația de balneolog și

monografist celebru. Pentru noi ediția originală română, apărută cu 13 ani înaintea celei germane prezintă o valoare superioară. Ea îl situează pe doctorul Popoviciu între primii balneologi și monografiști români.

După o activitate rodnică de 32 ani, care i-a adus recunoștința și omagiul lumei suferinde, precum și locul însemnat în galeria medicilor români din Bănat, la 7 Septembrie 1903, în vârstă de 72 de ani, doctorul Popoviciu își dă obștecul sfârșit în Băile-Herculane.

Ca recunoștință guvernul român a hotărât să plaseze pe casa lui o tablă comemorativă, pentru a-i eterniza memoria, iar istoria medicinei românești îl va așeza mult vreme printre cei dintâi balneologi ai neamului.

De nunta ta

In templul zugrăvit de lună, cu sfinți din vremile acestea,
Inmormântați pentru-o idee, sau sinucișI pentru-un cuvânt, —
Răsar steluțe-n candelambre și prinde să se-nnalțe-un cânt,
Ce-ar vrea, de cununia voastră, să ducă mai departe vestea.

E cununia Idealei. Realitățile din templu
Se răsboesc — în ipoteză — cu îndoelile de eri;
Altarul tace, sau grăește prin slujbe care sânt tăceri,
Dând frigurilor tinereții pe morții vecinici de exemplu!

In templul tapetat de lună s'aprind făclii de cununie
Și sensibilități sfioase se strâng, în colț, să facă loc
Strălucitoarelor desene împovărate de noroc,
Ce se lungesc, pășind pe lespezi, sau pe pereți, fără să știe.

Veniți! Puteți veni! Poporul e curios să afle ce e
Și semnul de-ntrebare țipă: s'a strâns în jurul său un roi!
. . . De sânteți ocupați aiurea, trimeteți trupurile; voi
Puteți să stați pe loc, doar slujba bisericească să se 'nchee.

Cine ar putea să vă pretindă un sacrificiu absurd și cine
V'ar pune să legați în lanțuri și să târâți un gând ales
La nuntă, unde nu prezintă — sărmanul — nici un interes,
Ajung conturile voastre, se înțelege dela sine.

Puteți rămâne, fiecare, la idealul vechi, la gândul
Ce v'a-ncălzit închipuirea și sufletul atâta timp,
La cele imateriale, puteți rămâne în Olimp;
Iar corpurile voastre-alături, pot merge ca să-și facă rândul.
. . . . . .

In templul zugrăvit de lună, cu sfinți din vremile acestea,
Altarul tace, sau grăește prin slujbe care sânt tăceri
V'ați așezat, zâmbind, alături, azi soți, străinii cei de eri . . .
. . . E cununia Idealei, să duceți mai departe vestea!

Const. Rîuleț

Pictorul Paul Cézanne

de Aurel Cosma

S'au scurs 30 de ani dela moartea unui mare revoluţionar. Un revoluţionar inofensiv, care se lupta cu paleta şi penelul să impună concepţii de artă şi metode noui unei lumi ce nu vroia să-l asculte şi nici să-l înţeleagă. Timpul i-a fost însă un aliat preţios, care îi pregătea izbânda. Marele pictor francez Paul Cézanne a cucerit poate mai multe victorii, decât crezuse, dar strălucirea biruinţelor venii să-i lumineze nimbul său artistic numai după multe străduinţe şi desamăgiri, numai la apusul vieţii sale. A murit la 2 Octombrie 1906 în vârstă de 67 ani. Şi moartea i-a fost tot atât de crudă ca şi viaţa de artist. Eşise cu câteva zile înainte să picteze în câmp liber, în apropierea oraşului Aix-en-Provence, unde îl prinsese o ploaie torenţială de pe urma căreia se alesese cu o pneomonie fatală. Franţa i-a comemorat aniversarea morţii printr'o expoziţie retrospectivă, iar oraşul său natal, în care a trăit şi a muncit atâţia ani dearândul, abia acum îşi dă seama că Muzeul din Aix nu prea posedă din operile lui Cèzanne, pe cari ţările străine le-au achiziţionat cu preţuri fabuloase. România, care nu avea până acum nici un tablou de Cézanne, se poate mândri că i-a reuşit unui bogat colecţionar dela noi să cumpere o pânză cu două milioane de Lei.

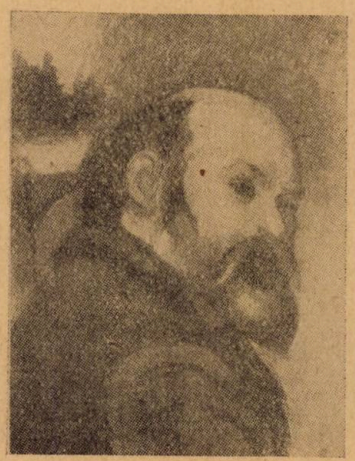

Autoportret Paul Cézanne

Cèzanne era un regenerator de artă pură, era un cercetător neobosit şi un idealist însufleţit. I-a studiat pe clasici, pe romantici şi pe impresionişti nu pentru a le însuşi metodele, ci pentru a le concilia concepţiile, ca să facă din pictură o operă durabilă. Inteligenţa sa creatoare a deschis drumuri noui, a transformat technica şi a formulat o doctrină care a revoluţionat întreaga lume artistică. Cézanne a vrut să emancipeze pictura de sub rigorile unor norme academice şi să-i dea o orientare spre direcţii mai liberale.

In lucrările lui din tinereţe, se resimte influinţa lui Camille Pissarro, precum şi maniera clasicilor veneţieni, mai ales a lui Veronese, a romanticului Delacroix, şi a impresioniştilor Manet şi Daumier. Elementul clasic predomina în pictura de aparenţă romantică a lui Cézanne, deoarece între sensibilitatea sa optică şi între forţa sa de cugetare era o colaborare armonioasă. Totuşi Cézanne nu era nici clasic, nici romantic, dar nici impresionist. El a făcut interesante descoperiri în domeniul picturii pe cari le-a sintetizat într'o nouă disciplină, cunoscută în doctrină sub denumirea de *estetica lui Cézanne* şi în technică sub numele de *optica lui Cézanne*.

Jucători de cărţi Paul Cézanne

Cézanne era ataşat de impresionişti prin Pissarro. Le cunoştea deci metoda de a înregistra jocurile de lumină în vibraţii cromatice, dar era mai moderat. Nu descompunea, ca şi ei, lumina şi nu-i fixa diversele şi variatele ei ondulaţii, fiindcă nu

întrebuința nuanțe intermediare. El diviza culorile, ca să le confunde apoi într'o impresionantă fluiditate și armonie vizuală. El nu amesteca culorile pe pânză, ci le compunea pe paletă. Fiecare culoare avea pentru el o valoare proprie, fiecare culoare vibra separat, dar dădea o armonie perfectă ansamblului, întocmai ca și melodia diverselor instrumente într'o muzică simfonică.

In concepția lui Cézanne lumina nu trebue să existe pentru pictor, ci numai senzațiile colorante cari se produc în ochii lui. Lumina nu trebuie reprodusă, ci numai reprezentată prin culoare.

Technica lui Cézanne se bazează pe o impresie optică. Contraste de culori, fără tonuri intermediare. Cézanne neglija perspectiva lineară. Nu stiliza niciodată și nici nu modela. Tablourile sale poartă pecetea contrastelor de forme și de culori. Din cauza aceasta mulți l'au criticat, dar dintre toți, atitudinea lui Emil Zola, fostul său coleg și prieten de liceu, l-a atins mai mult. Plictisit de atmosfera ostilă pe care o avea la Paris, Cèzanne s'a retras la Aix, unde cu încredere în sine a muncit ca să creieze o operă durabilă.

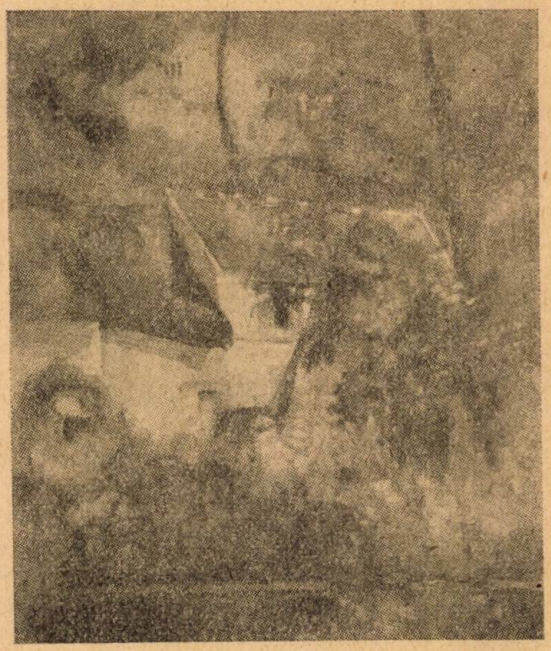

Peisaj — Paul Cézanne

Abia după moartea sa l-au înțeles și l-au urmat generațiile de pictori pe calea revelațiunilor sale artistice. Abia după moartea sa i-au ajuns tablourile la prețuri de neînchipuit, acele tablouri pe cari altădată colecționarii nu le acceptaseră nici pentru sume derizorii.

Astăzi disciplina cezaniană este cheia de boltă a multor directive picturale.

Lacrimi

In pădurea unde 'n șoapte
murmură izvorul
o să vin la miez de noapte
numaî eu și dorul . . .

Și-o să plâng și eu cu dânsul
— doi pribegi în noapte —
și-o să cadă 'n picuri plânsul,
lacrimile 'n șoapte . . .

Deci de vezi, iubito, stele
pribegind pe unde,
e că 'n lacrimile mele
chipul tău s' ascunde . . .

GEORGE CHLOPINA

Casă părăsită

Casă părăsită la margini de răscruci,
păzită de doi nuci,
ești tristă și plină de-amintiri
sub a stelelor sclipiri.
Altă lume e acum,
ruină, dela margine de drum,
năpădită de urzici și mărăcini,
de uitare și de spini . . .

Casă 'n marginea răscrucii,
de ce plângi, când vezi nucii
goi,
bătuți de ploi ?

MIHAI AVRAMESCU

Din sbuciumul gândurilor

Şi dorul şi speranţa sunt ostenite 'n mine . . .
Şi, dacă astăzi gândul se 'ntoarce către tine,
Să deshumeze umbre din ţărna amintirii,
E ca să 'mplânt mai vajnic tăişul ispăşirii.
Ca o fantomă albă prin negre cimitire,
Aducerea aminte, prin valuri de gândire,
Tot rătăceşte tristă, se sbuciumă, se luptă
Să-mi readucă 'n minte — în haina ei ce-i ruptă
De ghiarele uitării — comoara mea de vise
Pe culmi de drag trăite şi apuse în abise . . .
In templul ce în mine îşi ştie doar stăpâna
Şi 'n care viaţa falsă nu şi-a svârlit minciuna,
Se odihnesc trofee sfinţite prin iubire,
Din vremi trăind prezentul doar în a mea gândire.
Cu puritate sfântă, păzind al meu altar,
Ingenunchează gândul pios şi solitar
Şi numai el în veghe, din sboru-i nevăzut,
Trezeşte-o clipă 'n racle fantome din trecut
Ce se ridică albe plutind peste uitare
Şi 'mprăştiind în neguri înseninări de zare.
In sanctuarul păcii trecutu-mi râde blând
Şi umbrele iubirii le 'nşiră rând pe rând . . .

— — — — — — — — — — — — —

Din vălmăşaguri şterse icoana-ţi se desprinde,
Zâmbeşte, mă 'npresoară, în mreaja ei mă prinde,
Stăpână, la o parte dă valul de uitare,
Mă 'nvinge . . . simt cum dorul se face iar chemare . . .
Şi-atunci doresc ca al 'dată, lipită strâns de tine,
S' arunc lumini de vise pe tristele ruine . . .
Să te privesc prin luciul sclipirilor de rouă
Al lacrimilor calde ; să 'ncerc o lume nouă
Ca să înalţ din neguri de vise năruite.
Din rozele iubirii, petalele-ofilite
Să le desprind ; să 'mprăştii pe căi de-odinioară
Podoabele simţirii, sperând ca 'ntâia oară . . .
Şi 'n strălucirea mândră-a credinţilor dintâi,
Să-ţi spun ca şi atuncea când mă minţiai : „rămâi" ! . . .

LIANA JAR.

Impresii din Barcelona

de Dorel Draguescu

„Adiós, Barcelona, archivio de la cortesia albergue de los extranjeros... Adiós!"

După Cervantes sunt cuvintele rostite cu înduioşare de către Don Quichote în ziua când a trebuit să părăsească capitala Cataloniei. Nimeni n'ar fi îndrăznit să creadă în profeţia lor, *„albergue de los extranjeros"* care însă, cu strecurarea anilor, sau mai bine zis a secolelor, s'a realizat, şi a devenit oraş babilonic şi primitor.

Barcelona este azi unul din cele mai frecventate oraşe din Europa şi în special în timpul marilor expoziţii, pare un conglomerat sau mozaic de culori şi de rase umane. Dorinţa Catalanilor de a deveni oraş internaţional s'a împlinit. Pentru scopul acesta însă, s'au cheltuit sume enorme de *„pesetas"* cu construcţii măreţe, cum sunt: *Municipio, Fomento del Trabaio Nacional* etc. adevărate opere de artă, punând astfel temeliile unei Barcelone noui, care a devenit partea cea mai importantă a oraşului. Aici s'au construit pieţe şi străzi noui, ştergând aproape cu totul aspectul *maur* şi *catolic* al Barcelonei vechi.

Plaza de Espania, piaţă lăurită în apropierea faimoasei Arene a Coridelor, este dominată de trei hoteluri prea americane; în hallul unuia totuşi mi-a fost dat să aud în sunete de acordion ca un ecou al timpurilor trecute:

„...Espania
tu cigarillo
dice celos dice amore
dice noche de placer
Espania
son tus cigarros
lumbre, brasa, fuego, besos
y caricias de mujer!..."

Cântec atât de simţit, ce se izbea însă de răceala arhitectonică a localului, care prin măreţia lui, părea cu adevărat distrugătorul unei epoci şi al unor obiceiuri tradiţionale.

In mijlocul acestei pieţe, se ridică măreţ un monument înalt, la baza căruia pe toate laturile picioarelor sunt scrise iniţialele latine: S. P. Q. B.

„Senatus Popolusque Barcellonensis".

Pe vârful lui se găsesc graţioase statui femeieşti, în poze gânditoare şi duioase, amestecat fiind gestul energiei cu al delicateţei, definite prin munca meşteşugarilor, amatori probabil şi de parade revoluţionare. Acest monument este exemplul şi imaginea simbolică a efectului caotic şi fantastic al modernismului acestui oraş, care nu ştiu dacă a fost ridicat numai pentru preamărirea Cataloniei, sau a Spaniei întregi.

Catalanii şi-au ajuns scopul. Caravane de turişti sosesc din toate părţile lumei ca şi când cu toţii şi-ar fi dat întâlnire aici; dar Barcelona şi-a pierdut aproape tot caracterul său din timpurile apuse. Neatins a rămas numai vechiul cartier, locul melancolicilor amorizaţi de altă dată şi al turiştilor grăbiţi de astăzi.

Tocmai când întram în Catedrală, eşea o procesiune. In frunte mergea un preot tânăr, sunând din când în când dintr'un clopoţel, la auzul căruia lumea se descoperea cu multă evlavie. Puţin mai la urmă, venea un alt preot strângând în mâinile sale cu patimă, ostensoriul acoperit; iar pe lângă el mergea un copilaş învesmântat în alb, purtând o umbrelă roşie, cu care-l apăra de soare. Pe lângă ei la dreapta şi la stânga mai mergeau doi soldaţi cu baionetele la armă, rezimate pe umăr, urmând în modul cel mai pacific, cu capul plecat, ba chiar răspunzând şi ei la rugăciunile preotului. Un spectacol cu adevărat pur spaniol, pe care nu l'am mai văzut în nici o parte la catolici.

Acest popor, poate cel mai păgân dintre toate popoarele europene, rămâne în

acelaş timp cel mai tradiţional şi profund catolic. Aceste două calităţi de păgân şi catolic le veţi găsi chiar şi în interiorul catedralei. Il veţi găsi şi în religiosul sever al coloanelor impozante, cari se pierd în umbra bolţilor; în policromia vie a geamurilor, cari în obscuritatea bolţilor izbesc în mii de raze sclipitoare, cu schimburi de culori a căror nuanţări nu vă vor obosi nici odată de-a le privi din ce în ce tot mai mult. Le veţi găsi în tristeţea ce va pune stăpânire pe sufletul vostru, când veţi privi negrul Crist bizantin în bătălia dela Lepanto, în faima sa miraculoasă, în gâlgâirea apei ce se scurge încet dintr'o fântână floreală şi tulbură pacea solemnă a unei mănăstiri învecinate.

Călătorul care şi-a imaginat Spania aşa cum a descris-o *De Amicis* şi *Gautier*, ori cum au văzut-o la cinematograf, unde se mai văd încă vechile obiceiuri: „sânge, arenă, voluptate şi moarte", rămâne complect desamăgit, văzând realitatea.

Aşi vrea să spun ceva şi despre femeile din Spania, a căror graţie şi frumuseţe este adeseori discutată de străinul călător.

Peste tot se vorbeşte de spaniole ca de nişte femei bronzate, brune măslinii. Spaniola în general este de statură mijlocie, cu mâinile şi picioarele mici, dar cu multă eleganţă şi severă. Totuşi păstrează în umbletul ei majestuos şi ceva felin şi voluptuos ceace francezii ar numi „souplesse".

Sociologul *Sallilas*, care a studiat psihologia poporului său, zice că femeia spaniolă are o „sălbătăcie îndulcită" şi defapt, adevărata spaniolă, se cunoaşte prin misculiul său de suavitate şi mândrie, ideală şi totuşi independentă, rezervată, gentilă şi plină de graţii. Cu adevărat cum a definit-o şi scriitorul *Valera:* „angelică şi robustă", iar marele *Goya* o reprezintă într'una din pânzele sale „*Maya nuda*".

Cât priveşte costumul naţional, a decăzut şi aici şi în special la oraşe abia se mai vede. Numai la anumite ocazii, la câte-o „*corrida*" importantă, sau la serbările sevîliene îşi abandonează femeile moda parisiană şi numai atunci se mai pot vedea cu adevărat reviste de „*mantillas y mantenos*".

In decursul acestor spectacole sau serbări, sunt îmbrăcate la fel atât aristocratele, cât şi fetele din popor, aşa că străinul nu poate deosebi o clasă socială de alta. Fetele tinere în special se îmbracă în culori vii şi se coafează cu pieptene înalte în păr, iar după obiceiul străbun îşi pun şi câte-un trandafir sau garoafă la ureche.

Insă cum la Viena, Geneva, Nisa carnevalul se sbate în agonie, cu toate sforţările cari se fac pentru reanimarea lui, tot aşa în Spania, modernismul a distrus obiceiuri, suflet, dragoste; iar azi la ocazii însuşi spaniolii merg grăbiţi şi dornici de-a vedea ceva din tradiţia lor, cu un cuvânt li-e dor chiar lor de Spania de altă dată.

Somn

Amurgul — lan de maci sângerii —
Se scutură prelung. Adorm îngerii
Luluiţi de vânt şi de maică bună
Când Dumnezeu aprinde feştilele de lună.

Penumbrele sunt joc de apă lină,
In creasta mugurilor florile foşnesc lumină,
Boschetele îşi scarmănă în barbă licurici
Şi dedeţei — imagine de barbăcoţi pitici —
Torc câmpului din floare funigeii,
Bat clopote în dungă ghioceii,
Inaltul se cuminecă cu stele,
Şi Strâmbă-Lemne doarme dus sub ele....

Radu Stanca

Convalescență

Mai eri mi-a scuturat mânia 'n față
un vișin sângeriu, de n'am văzut
nici cer, nici Dumnezeu; credința 'n viață
mi s'a desprins din umăr și-a căzut
grămadă la picioare — togă creață.

Azi supărarea zace pe peluză
între tulipi ca între lumânări,
și-mi izvorește murmur depe buză,
și iorgovanii îmi adie 'n nări,
se pleacă trandafirii și m'amuză.

E mână vie creanga încărcată
de caise; și i mânecă de pluș
podoaba frunzelor domol lăsată
pe frunte-mi și pe pleoape; și-i culcuș
de cântec, viori și flaut grădina toată.

Sunt, Doamne, plin de cântul surd al firii:
din gâtul viorii lăcrămat și ud,
așa cum știu, torc caerul Psaltirii;
și 'n sunetul strident și prost aud
cel mai frumos tropar Dumnezeirii.

P. Bogdan.

Pusta 'n lună

Lac larg, scaldă pentru lună,
parc
sub brumă
dar făr'arc
de vânt pe strună,
fără mână
care tremură pe corzi
și îngână
simfonii
din colonii
pentru bogătașii lorzi.

Mare 'ntinsă, mare blondă,
mare lină 'n mare pace,
ca o părăsită sondă,
ca un fluer pus la grindă,
bătută de lună, tace.

Ici, colo, schintei d'amnare
lampioane vreau s'aprindă,
plopii drepți dau defilare
orizontului de-oglindă
și-unui car ce duce-un paur
prin câmpul cu somn de aur.

Un glas s'a trezit în lună:
mau-mau, mau-mau, pitpalac,
altul pe apă: mac-mac,
iar un svon a prins să spună
poarna oilor prin lună
care cerne
și așterne,
stând ca 'n rame o Giocondă,
pe poteci și iarbă-nalbă,
fire de mătase blondă.

— — — — — — — — — — —

Carul s'a pierdut în zăre,
Luna-i dup'o plută 'naltă,
rațe albe dorm pe baltă,
și 'n grâu pui de pitpalac,
—miez de noapte-i. Toate tac.

Romulus Fabian

Pictorul A. DEMIAN

de ŞTEFAN GOMBOŞIU

Vremurile de prigoană, de continui încălecări a ţinuturilor locuite de Români, au ţintuit pe o treaptă destul de joasă orice tendinţă de progres, orice încercare de expansiune spirituală. Pentru a-şi păstra totuşi spiritualitatea neatinsă şi pregătită oricând pentru acţiune, neamul nostru a avut nevoie de un puternic suport. Acest suport l'a găsit în credinţă, singura care a păstrat până astăzi nealterat sufletul acestui popor, singura care i-a conservat datinele, tradiţiile şi calităţile spirituale. Datorită acestui fapt am putea da astăzi manifestărilor noastre un cadru cu totul personal şi original, care să ne fixeze loc de vază în angrenajul cultural al popoarelor. Am putea mai ales determina punctele de reper, firul conducător al artelor noastre, îmbogăţind astfel patrimoniul naţional, cu opere de spirit pur românesc.

A. Demian — Frescă (Catedrala din Sighişoara)

Credinţa dacă a constituit un suport preţios al spiritualităţii noastre, prin forma ei de propagare şi prezentare exterioară, a determinat un drum precis al artei noastre religioase. Lăcaşurile de închinare, modeste la început, au fost ridicate de ctitori şi împodobite de meşteri iconari tot atât de modeşti. Modeşti-şi ca atitudine, modeşti şi ca pricepere. Superioritatea ca valoare artistică începem prin a o găsi abia la bisericile şi mănăstirile voevodale, cari şi astăzi constitue o comoară necontestată a arhitecturii şi picturii noastre religioase. Dacă arhitectura acestor clădiri începând cu modestele biserici de lemn şi pe lângă împrumuturile de stil ce le-au avut, au putut ajunge să se sintetizeze într'un stil pe care il putem numi românesc; religia noastră greco-orientală şi strânsa ei legătură cu Bizanţul a impus picturii religioase o anumită formă. O formă legată poate prea strâns de canoanele bizantine, care până în ultimul timp n'a permis decât ascetismul sec şi rigid, caligrafiat constiincios după formele stabilite în Sf. Sofia şi Ravena. Amintim acest lucru ca o simplă constatare şi spre a arăta cât de constantă a fost această pictură religioasă cu fiecare epocă artistică. Mai mult, uneori chiar cu fiecare forţă artistică mai proeminentă. Nu e cazul să analizăm aci dacă constanţa picturii bizantine a servit credinţei şi religiei ortodoxe, sau dacă schimbările dela epocă la epocă în apus, au fost dăunătoare religiei. Cert este că restricţiunile celei dintâi n'au permis o prea mare evoluţie, n'au îngăduit meşterilor să-şi desvălue cu toată libertatea concepţia şi nici să dea frâu liber avântului lor. Până la un punct acest lucru a putut să treacă neobservat, dar dela o vreme încoace stagnarea s'a simţit, după cum s'a simţit şi necesitatea de a crea opere noui, opere cari să satisfacă actualele cerinţe spirituale.

Mişcarea s'a produs şi nu putem spune, că astăzi artiştii noştri n'au făcut pas mai departe. Că nu au subordonat stilul concepţiunilor lor, ajungând prin a creia opere de aspect şi conţinut — să zicem modern — dar bine fixate în cadrul spiritului naţional. Era dealtfel chiar timpul să trecem peste orice zăgăzuire, peste orice influenţe

şi ritm străin şi să ne îndreptăm străduinţele în cadenţa în care ne permit împrejurările, spre ceia ce ne poate caracteriza mai mult, ca forţă, gust şi creaţie artistică. Acest drum — dacă e să vorbim de plastică în general — a fost deschis în măsură mai mare pentru pictura religioasă. Dintre artiştii contemporani cel care cu îndrăsneală a dat comanda şi a stabilit — ca principiu general — directivele, a fost Costin Petrescu. Lui i-au urmat câţiva artişti mai tineri, prea puţini de altfel, unii mai tari alţii de forţe mai modeste.

Dintre tineri cel care ocupă locul de vază în ierarhia artiştilor noştri decoratori, este fără îndoială pictorul Atanasie Demian. Fostul profesor de artă-decorativă la Academia de arte-frumoase din Cluj (azi mutată la Timişoara) şi-a fixat un loc şi o atitudine în plastica noastră, iar prin valoarea operei sale şi-a câştigat renumele de care prea arareori se bucură un artist din provincie.

A. Demian pătrunsese încă de timpuriu în cercul „Gândirei" unde a avut prilej să se manifeste şi să se facă cunoscut. Atitudinea predominantă a acestei reviste trebuia să fie înţeleasă de fiecare calaborator şi Demian a înţeles-o. Desenele sale cu o sinceritate copilărească, au încadrat în linia lor pură şi simplă o înţelegere profundă a ceia ce se poate chema spirit autohton şi au dat revistei un aspect grafic deosebit. Grafica noastră n'a întâlnit încă un artist care să poată condensa, într'o vignetă, într'un cap de coloană, atâta fineţă şi valoare artistică. In desenul lui Demian găsim o uşoară şi voită naivitate, o naivitate care se leagă perfect cu mişcarea liniei, cu dispoziţia petelor de alb şi negru.

In pictura bisericească Demian are acelaş desen plin de supleţă şi sigur, căruia prin simplificare îi alătură o notă primitivă. Această notă de primitivism obţinută prin interpretarea în sens stilizat a naturii stabileşte legătura lucrărilor sale cu pictura bizantină. Legătură care dacă e impusă şi necesară atât ca stil, cât şi ca dispoziţie a scenelor şi subiectelor, Demian a ştiut să o transpună în timp şi să o adapteze cu multă pricepere cerinţelor zilei. Noile construcţii precum şi evoluţia reclamată oricărei manifestări de plastică, dau posibilitatea şi mai ales pretind artistului să pună la contribuţie forţa sa creatoare. Demian a exploatat această posibilitate şi a îmbogăţit pictura noastră religioasă cu opere impunătoare cari au câştigat aprecierea şi laudele tuturor.

A. Demian
Frescă (Catedrala din Sighişoara)

M. S. Regina Maria i-a incredinţat spre pictare capela Stella Maris din Balcic.

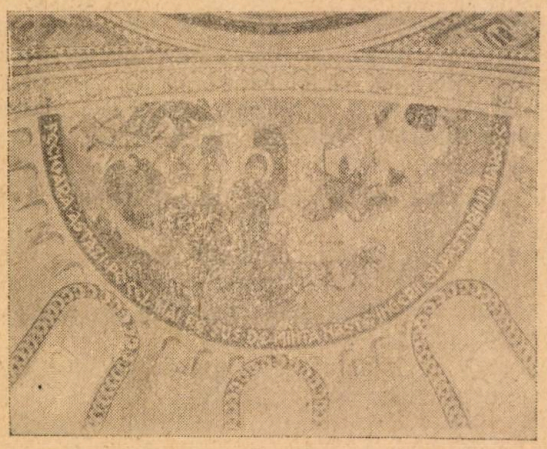

A. Demian Frescă (Catedrala din Sighişoara)

A. Demian Frescă (Catedrala din Sighişoara)

Fresca din această capelă va rămâne desigur, împreună cu alte opere ale artistului, să dovedească viitorului, până la ce punct de evoluţie s'a putut ridica arta epocii. Cupola catedralei ortodoxe din Cluj, biserica dela Belu, Capela Metropolitană din Sibiu, catedrala din Sighişoara, fără să mai enumărăm o serie întreagă de lucrări executate de artist, sunt toate opere cari îndreptăţesc pe Atanasie Demian să treacă în galeria artiştilor noştri de valoare.

Actualmente A. Demian execută pictura unei biserici din Braşov. Desigur că şi aici, ca pretutindeni artistul nostru va transpune în frescă sensibilitatea şi bogăţia concepţiunii sale. Cu acelaş ritm de gingăşie şi piozitate, aceiaşi armonie în linie şi culoare, aceiaşi ingeniozitate în compoziţie, Demian va ridica la valori şi calităţi nebănuite pictura religioasă, aşa după cum a făcut-o până acum. Iar atunci când va trebui să dovedim şi prin opere de artă existenţa unei epoci de glorie ce a urmat întregirii noastre naţionale, în rândul celor puţini aleşi va trebui să-l numărăm şi pe pictorul Atanasie Demian.

Pe un mormânt

Din lutul proaspăt al unui mormânt
plângând
frământ
un gând,
pământ pentru stele
îngrăşat cu chinurile zilelor mele, —
pe aripa slabă a poeziei
ca sol veşniciei
cu puteri de mit
să-l trimit.

Rime uşoare

Un venetic gând
spre culmi alergând
s'a oprit plângând:

Suliţi ascuţite
sclipiri de cuţite
nu-l lasă 'nainte.

Luminate stele
l'au chemat la ele
ca să mi-l înşele.

Drum spre infinit
l'a ademenit
şi l'a răstignit.

— — — — — — — —

Glia care-l cere e fără putere
şi fără avere.

Gândul cel hoinar
n'are nici habar
să se 'ntoarcă iar.

La o cruce

Spre o cruce
de curând ridicată
mă poartă inima
îndurerată;
— o cruce cioplită din lemn de stejar
cu vechea secure a unui plugar,
o cruce ce-arată că tot e 'n zadar
şi avid rânjeşte în spre hotar. —

Ingenunchiat
la crucea de curând ridicată
plâng
fericirea ce n'am avut-o niciodată.

GH. CRIŞAN

Dece-ai venit în calea mea...

Dece-ai venit în calea mea,
Ca de cuvântul tău s'ascult
Şi să îndur atât de mult,
Pe urma ta.

Dece a fost să mi te-arăţi
Şi să mă ţin de al tău pas,
Când din iluzii au rămas
Pustietăţi.

De ce-ai venit în drumul meu
Să mă vrăjeşti cu-al tău parfum,
Când ştii, că m'arde şi acum
Sărutul tău.

Dece-ai venit în calea mea,
Ca de cuvântul tău s'ascult
Şi să îndur atât de mult,
Pe urma ta.

PAVEL BUTAN

Din poezia italiană contemporană

traducere de Pimen Constantinescu

Ofertă patriei

Din munţii Albani în amurg
Plouau trandafiri peste Roma.
In slavă, — un Ave Maria.
Ea mânile-şi duse la piept.

Plutea prin văzduh, în amurg,
Ecoul lui Ave Maria.
Duioasa rugare 'nflorea
Pe arcul din cer, unde Hésper

Ardea depărtat şi divin.
Tăcută şi singură 'n umbră
O văduvă sta 'n rugăciune.
O umbră pe-aproape veni.

Şoptindu-i în suflet, îi spuse:
— Ah, tu te-ai întors? — Da, sunt eu.
Şi vin în numele Domnului. —
Răspunse: — Şi ce vrea Dumnezeu?

— Să dai pentru Ţară şi ăsta! —
Lucea puţin aur în deget.
Era legământ şi comoară,
Işi scoase inelul: — Şi p'ăsta. —

Fausto Salvatori, *L'offerta*
din rev. *Aprutium.*

Mitologie

Prin iedera şi ierburile scunde
Se 'ntinde peştera fermecătoare.
Ţâşneşte 'n jghiab de marmoră, tresare
Şi 'n veşnic susur apa se ascunde.

O rază taie umbra — alintare
In miez de zi — şi tremură pe limfă.
Eu parc' aud un glas domol de nimfă
Cum cântă şi suspină la izvoare.

Mitologia, din *Alma natura*
de **Enrico Panzacchi** (1840—1904)

Odăiţa pustie

O, rândunea cu aripi ostenite,
Ce vii din nou la noi de peste mare
Să-ţi prinzi pe sub fereastră cuibul vesel
Cum îl făceai alţi ani, — nu mai zbura!
Frumoasa palidă ce sus dormea
Plecă de-acolo la un semn al Morţii.
Lumina dulce-a ochilor se stinse.
O, rândunea, nu mai zbura 'năuntru!

Sub streaşina ei primitoare, noaptea
O auzeai şoptind în vis senină;
Iar ziua, din arcada-i înflorită,
Te urmărea adesea cântu-i vesel.
Ea nu mai cântă azi, nu mai visează . . .
O, rândunea, fă-ţi cuib în altă parte!
Lumina dulce-a ochilor se stinse,
O, rândunea, nu mai zbura 'năuntru!

Enrico Panzacchi,
(*La stanza vuota*)

Pânză de corabie

O pânză de navă pe 'ntinderea
Fără de capăt a mării.
Singură 'n vânt!
O firavă viaţă 'n surghiun,
Rătăcită
Fără să ştie dece.
Pânză 'nălbită,
Viaţă trudită.
Dece atâta întinderea-a mării?
Inimă,
De ce atâta durere?

Una Vela, de
Caterina Raimondi-Vanni

Sărbătoarea Unirii

Din firele vremii am împletit în sufletul meu icoana celor mai frumoase momente pe cari le-am trăit în ziua de 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia şi în ajunul acestei zile, când ne-am adunat toţi Bănăţenii într'o conferinţă prealabilă, în care ne-am spus cuvântul hotărît: vrem unirea fără condiţii.

Impreună cu mine, toţi cei peste o sută de mii de Români cari au fost la Alba-Iulia să se închine înaintea locului sfânt, unde asupra amintirii jertfelor şi durerilor din trecut Dumnezeu ne-a trimis binecuvântarea sa pentru desăvârşirea unităţii neamului nostru, toţi s'au întors cu flacăra unei vieţi noui, demult dorită, cu credinţa înfăptuirii unei Românii Mari, demult visată.

M. S. Regele Carol II.

Ardealul şi Banatul era în delir. Codrii nu mai cântau tânguiri, iar văile şi câmpiile nu se mai alimentau din lacrimi. Pretutindeni fâlfâia liber drapelul românesc, iar Carpaţii răsunau de imnurile bucuriei naţionale.

La Alba-Iulia s'a pecetluit unirea prin voinţa unanimă a poporului nostru din Ardeal şi Banat, tocmai în clipele, când Bucureştii primeau cu flori şi cu cântece naţionale pe Regele şi Regina României, întorşi victorioşi din drumul greu al Moldovei.

Cine s'a împărtăşit din fericirea acelor zile, are datoria să lupte din răsputeri pentru consolidarea României întregite.

Dacă gloriosul Rege Ferdinand făuritorul ne-a lăsat drept patrimoniu naţional cea mai sublimă operă, pentru realizarea căreia au suferit şi s'au trudit strămoşii noştri atâtea veacuri, este datoria noastră acum să ne unim în jurul M. Sale Regelui Carol II. consolidatorul, ca să desăvârşim şi să închegăm opera unităţii noastre naţionale.

Să nu ne întimideze nici ameninţările din afară şi nici şoaptele duşmanilor noştri.

Noi suntem tari pe dreptul nostru, fiindcă n'am luat nimănui nimic, ci am păstrat ceeace a fost întotdeauna al nostru. Am reconstruit în cadrul ei istoric ceeace dominaţiuni străine au căutat atâta amar de vreme să dărâme. Dreptatea cauzei noastre a fost însă centrul de rezistenţă al tuturor cutropirilor, ea a fost fundamentul pe care s'a făurit România Mare, nu prin o politică de cuceriri, ci pe calea justă a legitimei apărări împotriva acelora cari n'au vrut să recunoască şi nici să înţeleagă că pământul acesta a fost întotdeauna românesc.

Deaceea pentru noi nu poate exista nici o problemă de revizionism. Cine va îndrăzni să se atingă de frontierele noastre, se va izbi de vitejia unui neam care preferă mai bine să moară, decât să se umilească.

Aurel Cosma

Problemele culturale ale Timişorii

S'a scris şi s'a vorbit până acum foarte mult despre problemele culturale ale Banatului. Ele au fost pe larg desbătute de toţi factorii vieţii noastre publice şi au fost susţinute sub diverse aspecte de toate publicaţiunile periodice din provincia noastră. Chiar şi autorităţile au îmbrăţişat cu multă solicitudine diferitele propuneri cari tindeau să ridice la frontiera de vest a ţării un zid puternic de rezistenţă sufletească, spirituală şi culturală românească. Pe terenul acesta s'au întâlnit toate gândurile şi s'au contopit toate forţele româneşti. Şi tocmai, datorită acestei armonioase colaborări, s'a ajuns la o bună îndrumare şi la punerea în aplicare a diverselor soluţiuni privitoare la grabnica şi temeinica romanizare a Banatului.

Punctul important al problemei era introducerea unei pulsaţii de vieaţă nouă în Timişoara.

Capitala Banatului trebuie să îmbrace un aspect românesc, să fie animată de un puternic spirit naţional, iar conştiinţele cetăţeneşti din acest oraş să fie prinse în ritmul întegral al vieţii noastre de Stat. In Timişoara nu poate exista o problemă minoritară, fiindcă populaţia de altă naţionalitate a ajuns aici la o deplină mulţumire materială şi culturală a aspiraţiunilor ei. Există în schimb o vitală şi permanentă problemă a populaţiei româneşti, care îşi pretinde drepturile la o vieaţă mai bună, drepturile de propăşire materială şi culturală pe cari i le-a răpit vitregia vremilor trecute. Românii timişoreni luptă pentru repararea acestor nedreptăţi istorice şi în această luptă aşteaptă ca toată populaţia oraşului să le dea o mână frăţească de ajutor.

Numai astfel vor putea minorităţile să dovedească loialitatea şi sincera lor dorinţă de a întrona aici o vieaţă de perfectă înţelegere cetăţenească.

Este în interesul consolidării României ca Timişoara să devie o puternică citadelă de cultură românească la hotarele din apus.

In această ordine de idei s nt pe cale de înfăptuiri o serie de opere şi lucrări cari vor cimenta şi mai mult cadrele unei viitoare vieţi culturale româneşti, mai viguroase şi mai intensive, în capitala Banatului.

Pensiero.

Echipa monografică

a Institutului Social Banat-Crişana la Pojejena

Activitatea echipei monografice a Institutului Social Banat Crişana, desfăşurată în comuna Pojejena de jos, judeţul Caraş, în intervalul de timp dela 14 August—5 Septemvrie 1936, a fost una dintre cele mai utile şi instructive. Importanţa cercetărilor şi rezultatelor depăşeşte cadrul obişnuit, iar concluziile ce se trag din diversele anchete făcute în regiunea aceasta dealungul Dunării, interesează tot Banatul şi toată ţara, fiindcă sunt probleme cari aşteaptă grabnice şi radicale soluţionări. De aceea vom reproduce aici câteva note mai interesante din raportul ce s'a întocmit de dl Ioan Negru, secretarul echipei:

Punctele vitale, asupra cărora trebuia îndreptată toată puterea noastră de observaţie, erau:

a) Stabilirea puterii noastre etnice în Clisură.

b) Stabilirea şi reprimarea maladiilor existente.

c) Observarea şi combaterea sectarismului.

Odată ajunşi pe teren, s'a impus cu brutală seriozitate o nouă problemă, un nou punct vital în planul nostru de cercetări:

d) Ocupaţiile.

Prima echipă, numită statistică, s'a deplasat pe teren sub conducerea d-lui avocat I. Negru, pentru întocmirea fişelor de familie şi economice, şi a lucrat dela 20—26 Iulie a. c. Rezultatele au fost consemnate în diferite tablouri şi grafice.

Cea de a doua echipă, echipa mare, sub conducerea d-lui Dr. C. Grofşorean a lucrat încadrată în secţii, după cum urmează:

Secţia Culturală sub preşidenţia d-lui Dr. I. Miloia, directorul Muzeului Bănăţean din Timişoara, a făcut cercetări în domeniile: biserica, şcoala, archeologia istoricul comunei, astronomia populară, folclor poporar şi folclor religios.

S'a făcut cercetarea castrului roman, cercetarea câtorva subterane în com. Pojejena de sus, cercetarea peşterei dela „Zbăg", urmărirea aşezărilor romane, prin săpături, documente şi grai viu, precum şi reconstituirea trecutului comunei.

Adunarea patrimoniului poetic cuprins în: poezii populare, strigături, ghicitori, poveşti şi obiceiuri, cât şi nomenclatura folcloristică au fost făcute de dl. Gh. Atanasiu.

Descântecele, bocetele, obiceiurile dela naştere, nunţi şi morţi, colindele, motivele etc. au fost culese de preoţii: Melentie Şora, I. Orăviţan, G Cotoşman şi Vasile Blaj.

Manifestările economice şi în special cadrul a 30 gospodării (bogate, mijlocii, sărace) au fost cercetate de N. Doichiţa, lic. al Academiei Comerciale, ajutat fiind de domnii înv. V. Andrei şi D. Ionescu. Cercetările au fost făcute pe bază de formular. Iată constatările momentane ale şefului acestor cercetări.

Proprietatea

1. Clădirile sunt prost construite. Există case unde între pe aceeaşi uşă şi gospodarul şi vitele. — Grajdurile sunt puţin spaţioase şi neigienice. — Şoproane, magazii, şure, remize, porumbare nu sunt. — Podul casei serveşte drept magazie. — Cotețe puţine şi niciodată desinfectate. — Pivniţe numai zece în toată comuna.

Pământul

Locurile de case înguste. Grădinile sunt mici şi se exploatează rudimentar. Pământ arabil exista vreo 680 jug. Cultivarea lui lasă de dorit. Păşunea şi ea neîngrijită, are o suprafaţă de circa 329 jug. Via aproximativ 21 jug., nu stă nici ea mai bine din punct de vedere al îngrijirii. Pomi fructiferi puţini şi neselecţionaţi.

Animale şi pasări

Cai foarte puţini. Boii sunt mici şi slabi. Există un singur taur de remontă şi acela adus în comună numai de 2 ani de zile. Pasările nefiind hrănite la timp şi neadăpostite în cotețe, nu pot creşte nici în număr şi nici în calitate.

Produse

Produsele sunt: grâu, porumb, secară, orz, fasole, cartofi, etc. Tot ce se produce se consumă. Industrii cari să transforme producţia nu există. De prezent din lipsă de apă nu funcţionează nici cele câteva mori mărunte. Fructele se consumă, iar cele rămase se întrebuinţează la facerea rachiului.

Cheltueli.

Pentru tutun se cheltueşte mult circa 2000 lei săptămânal în tot satul. — Nu se cheltueşte aproape deloc pentru săpun zahăr şi coloniale. Dacă neprevăzutul cere cheltueli mai mari, locuitorul îşi vinde inventarul agricol viu.

Instituţii economice: bănci, cooperative, etc. nu există.

Munca, odihna în gospodărie şi igiena personală au fost cercetate de doamnele Percea şi Dr. Secoşan în cadrele a 30 de familii bogate, mijlocii şi sărace.

Concluziile acestei anchete sunt departe de a satisface echilibrul normal cerut pentru muncă şi pentru odihnă. Nu se cunoaşte împărţitul timpului, noţiunea programului de lucru, nici la bărbat, nici la femeie.

Aceasta din urmă nici că poate face gospodărie în adevăratul înţeles al cuvântului, fiind în permanenţă pe drumurile cari duc dela casele satului la sălaş şi invers.

Igiena personală lasă mult de dort. Dovadă săpunul care se întrebuinţează numai la spălatul capului. Rufele se spală cu leşie de cenuşe.

Gospodăria practică s'a făcut de domnişoara S. Chişozan, maestră de gospodărie, şi a dat următoarele rezultate: un curs de bucătărie practică ţinut în patru şedinţe cu femei şi fete de peste 14 ani; curăţenie zilnică, săptămânală şi generală la câteva din gospodării; demonstraţii culinare în diferite case; şi în sfârşit conferinţe cu subiect gospodăresc.

Secţia juridică compusă din d-nii Dr. Cornel Grofşoreanu, Adrian Brudariu, Dr. I. Jivan, Dr. A. Grozescu, I. Negru şi I. Ţenchea a dat consultaţii, a întocmit acţiuni, contracte, rapoarte şi adrese gratuite pentru săteni. Tot în cadrul acestei secţiuni s'a studiat problema „ocupaţiunilor" de către d nii I. Jivan şi dr. A. Grozescu.

Dl. judecător I. Jivan, delegat de Ministerul Justiţiei la Bozovici pentru studierea regimului proprietăţilor foste grănicereşti şi învitat al nostru în calitate de cunoscător, a binevoit să ne onoreze cu aleasă muncă Raportul d-niei sale, prezentat echipei, are în esenţă cuprinsul următor: **„Ocupaţiunile"** se numesc în limbajul localnicilor acele bucăţi rupte din pământui statului pe care ei au pus stăpânire, cu dela ei putere. Ocupaţiunile sunt plasate fie pe creste fie pe marginile crestelor sărăcăcios împădurite din jurul satului Pojejena de jos. Pământurile acestea în întindere de circa 300 jug. sunt în posesiunea locuitorilor din comuna Pojejena de jos de 17—18 ani; deci imediat după război. Pe cele mai multe din aceste petice răsleţite pe întreg hotarul comunei s'au ridicat sălaşe în care se adăpostesc oamenii şi vitele lor

Raportorul acestei probleme (problemă care ţine în permanentă surexcitare populaţia Pojejenei) este de părere ca aceste pământuri ocupate trebuesc definitiv atribuite sătenilor din următoarele considerente:

a) *de drept* locuitorii comunei Pojejena de jos, în calitate de urmaşi ai foştilor grăniceri din Reg. 14 Iliro-Bănăţean, mai apoi, la desfiinţarea regimului grăniceresc, ai beneficiarilor Comunităţii de avere, erau îndreptăţiţi să primească averile divizate, atunci când statul român a hotărît ca averile indivize ale Comunităţii de Avere să fie expropriate. Exproprierea Comunităţii de Avere s'a făcut însă în favoarea statului, iar ţăranii, urmaşii foştilor beneficiari ai regimului grăniceresc şi ai Comunităţii de Avere au rămas pe dinafară, dar cu credinţa fermă, că acestei exproprieri îi va urma o împroprietărire în favoarea lor.

b) *de fapt* ţăranii stăpânesc de 17—18 ani teritoriile acele şi în buna lor credinţă, că vor fi împroprietăriţi odată, au ridicat şi sălaşe.

c) *Apărarea intereselor şi prestigiul statului român* cer ca această comună românească şi de graniţă, înnecată în mijlocul atâtor comuni cu populaţie minoritară, să fie satisfăcută prin împroprietărirea ocupanţilor.

d) *Mizeria şi lipsurile* (constatate şi de secţia economică şi de secţia medicală) ca să poată fi reprimate cer imediata augmentare a patrimoniului locuitorilor.

Ion M. Comănescu

Ce trist! Ce dureros!

Intr'o ţară nouă în care se simte nevoia tinerelor elemente, într'o ţară în care şi văile şi apele şi munţii cer o eliberare de viaţă mai largă, mai verde, mai sănătoasă, făclii, abia aprinse, se sting timid şi 'n nebăgare de seamă în colţuri de ţară, svârlite la răscruci de patru puncte cardinale.

Se sting . . . Şi 'n cleiul pământului, frământat cu noaptea, păşesc acei ce n'au gustat păcatul; păşesc cu tinereţile înbuchetate cu fir negru; păşesc tăcuţi şi 'nceţi, — pe când roata lumii se 'ntoarce pe fusul veacului, în chiotul aceloraşi interese meschine şi, de multe ori, murdare.

Cine ţine seama acestora? Cine se gândeşte la ei? Cine-i plânge? . . .

Mai nimeni . . . Doar Patria în şuerul funebru al Vântului prin guri de peşteri! . . . Patria, mama noastră bună şi dragă. Patria! . . .

Deunăzi s'a stins Bogdan Amaru.

Câteva articole... Câteva momente de resemnare... Şi apoi?... Şi-apoi refrenul aceluiaşi, cântec vechiu şi hodorogit: vârtejui intereselor de existenţă individuală.

Desigur că de moartea lui Ion Comănescu n'a scris nimeni în afara de »*Tinereţea*« Nu, căci Comănescu a fost unul din acei tineri, ce pleacă în tăcere, — muţi ca nişte arătări, albi ca nişte beduini...

Personal nu l-am cunoscut. Când am primit ştirea morţii lui era o seară noroioasă de toamnă. Sfârcurile bicelor de ploaie fulgerau sticla geamurilor, şi frunze palide se mototoleau cu noroiul... Rândul fatal al scrisorii era simplu şi negru: „In locul camaradului de cerc Ion M. Comănescu, decedat în Iunie, te-am ales pe d-ta". Nici că se putea mai simplu! Şi cu cât plumb! Ce greu! Căci în el era moartea unui tânăr; tânăr ca şi mine şi ca şi acela care-mi scria, ca şi Răzvan Panaitescu. M'am întristat mai tare. Şi gândul că trebuia să ocup locul unui mort m'a înfiorat... Da, m'a înfiorat, căci din acea seară, plină de doliu, eu trebuia să păşesc în locul rece şi gol al studentului, decedat în Iunie, Ion M. Comănescu.

... A fost Ion M. Comănescu unul dintre acei tineri ce cu puritatea crinului în suflet şi cu azurul *credinţelor* în ochi, spera în reuşita unei Românii noui, în reuşita unei *Românii a Românilor*. A făcut parte din cercul revistei bucureştene „*Tinereţea*", unde elemente de valoare frământă cărămida cinstei, a muncii şi a culturii, spre înălţarea unei Românii sumbre, în care oglindele apelor de argint să fâlfăe în unde albe curcubeul credinţelor străbune: roşu, galben şi albastru; Românie în care doinele mulţumirii să se prindă 'n crengi de brad şi în aurul spicelor de grâu, cât şi 'n mâinile de piatră ale Negoiului şi Moldoveanului. Acea Românie, în care când trece soarele să aibă 'n păr florile celor trei culori.

A scris puţin în paginile „*Tinereţei*", căci moartea l-a răpit de vreme. A scris frumos şi inteligent.

Este datoria mea de a duce, prin paginile, „Luceafărului", un buchet de flori tomnatice la crucea, ce străjue mormântul proaspăt al lui Ion M. Comănescu. Şi 'n doliul de tămâie al sufletului nostru să lăsăm inima s'atârne de-asupra vidului părerii de rău, greu, şi să bată ca un clopot: trist şi plângător... Căci în seva verde a anului acesta s'a stins făclia unui tânăr... S'a stins încet tăcut — mut ca o arătare, alb cu un beduin — Ion M. Comănescu.

Pavel P. Belu

Cronica literară

Regina Maria scriitoare

Sufletul generos şi nobil al Reginei Maria a găsit un bogat câmp de manifestare, nu numai în domeniul de preocupări pe cari i le-a rezervat situaţia ei de suverană, dar şi pe terenul artistic şi literar. Ca scriitoare a cucerit admiraţia străinilor şi iubirea românilor. In lucrările ei vorbeşte cu atâta duioşie şi dragoste de pământul şi poporul românesc. Succesele pe cari le-a avut cu ultimele volume din „Povestea vieţii mele" puteau fi râvnite de cei mai mari scriitori din lume. Recent i-a apărut

M. S Regina Maria

în Franța noua carte „Masques", un roman impresionant de frumos, cu subiect din viața dela țară a Românilor din Transilvania,

Un poet bănățean necunoscut

Octavian Loichiță (1864—1888)

Familia Loichiță din comuna Jebel a dat neamului românesc multe valori, oameni de luptă și de cultură națională între cari și pe senatorul Dr. Vasile Loichiță, profesor de dogmatică și decan al Facultății de teologie din Cernăuți, care în repetate rânduri a refuzat să ocupe scaune arhierești numai ca să nu se despartă de acel mediu universitar unde sufletul său bun și nobil își găsise un leagăn prielnic de afirmare. Puțini sunt aceia cari îi cunosc activitatea literară, fiindcă excesiva-i modestie nu admitea nici o publicitate în jurul numelui său. Și totuși, Dr. Vasile Loichiță va rămâne în istoria culturală a Banatului în mare parte cu strălucirea activității sale literare și publicistice. Versurile-i sunt flăcări smulse din văpaia ce clocotește în sufletul său plin de credință creștinească și de naționalism. Are volume întregi de poezii și nu vrea să le publice. Ciclul „Tropare de seară" îl ridică pe primul plan al manifestărilor literare. Când insistam ca să publice și literatură, în loc de răspuns îmi atrăgea atenția, că familia lor a mai dat un poet, pe Octavian Loichiță, care ajungea un mare talent, dacă moartea nu-l răpea așa de vreme. Mi-a comunicat atunci o mulțime de date despre acest poet bănățean necunoscut, pe cari le-am notat pentru a le da publicității.

Octavian Loichiță s'a născut la 1864 în comuna Jebel (Timiș-Torontal). Tatăl său Solomon Loichiță era un țăran fruntaș, iar mama sa se trăgea din familia învățătorului Vichentie Cerneți din Moșnița. Școala primară a făcut-o în comuna sa natală, iar studiile secundare le-a urmat și terminat cu rezultat strălucit (pur eminent) la liceul real din Timișoara. A trecut apoi la Caransebeș, unde a frecventat cursurile Institutului teologic. Era cel mai bun și cel mai distins student, iar episcopul Popasu l-a iubit așa de mult, încât îl invita mereu la masă. Profesorul Pinciu, care ajunse mai târziu protopop la Ciacova, spunea despre elevul său Octavian Loichiță, că era un mare bibliofil și îi plăcea să citească foarte mult, iar profesorii adesea împrumutau cărți din mica lui bibliotecă.

Octavian Loichiță era și bun desemnator. Tablele de intuiție întocmite de el se mai foloseau la Institutul pedagogic din Caransebeș până în anii după războiu.

Octavian Loichiță era un om de statură mică, cu barbă, dar foarte delicat și fin în gesturi. Țăranii l-au adorat așa de mult, încât ori de câte ori venea acasă la Jebel, nu se mai îndurau să-l lase să plece, fiindcă le vorbea frumos și din inimă.

Conformația fizică și debilă a lui Octavian Loichiță n'a putut suporta regimul Seminarului, care îi impunea frecventarea zilnică a utreniei. Aerul rece de dimineață i-a provocat o pneomonie, care i-a fost fatală. A murit la 1888 în etate de 24 de ani ca student în anul al II-lea la Teologia din Caransebeș.

Talentul literar al lui Octavian Loichiță începuse să se manifesteze încă pe vremea când publica poezii lirice într'o revistă literară scoasă la litograf de elevii liceului real maghiar din Timișoara. A scris nu numai în românește, dar și în limba maghiară și franceză.

După moartea sa, familia găsise printre lucrurile lui și trei saci cu manuscrise, pe cari le-a ars ca niște hârtii ce n'aveau pentru ea nici o valoare. Cine știe câte comori literare erau ascunse printre aceste hârtii? Nu s'au conservat decât trei caete de versuri lirice, probabil din cele dela începutul încercărilor sale literare, cari se găsesc în prezent în posesia dlui Dr. Vasile Loichiță și dintre cari unele au și fost publicate în gazeta „Patria" din Cernăuți,

Pentru mai bună cunoaștere a poetului Octavian Loichiță ar fi bine să se depublicității versurile cari au scăpat misa tuirii focului.

Aurel Cosma

Tânărul poet Pavel P. Belu

Pavel P. Belu, nu romancierul de factură hertziană ci, tânărul, mai propriu zis: juvenilul poet bănățean, întră vijelios în viața noastră literară. Am zis: *„juvenilul poet"*, în sensul vârstei, și nu a produselor poetice. P. P. Belu, deși abia împlinește numai 16 primăveri, scrie ca un om ajuns de mult la maturitate. Necazurile,

cari l'au luat în braţe încă din fragedă copilărie, l'au maturizat înainte de vreme. Pavel P. Belu *„un băiat bun, blând şi silitor"*, după cum glăsuieşte, un act eliberat de Direcţiunea liceului din Oraviţa, unde urmează clasa VI-a, s'a născut în comuna Vrăniuţ, din valea Cărăşului, din părinţi ţărani. La etatea de patru ani rămâne orfan de mamă. Moartea ei îl impresionează profund. Mii de gânduri năvălesc furtunatic în mintea acestui copilaş, precoce pregătindu-l astfel pentru bresla nerăsplătită a şlefuitorilor de vise.

După moartea soţiei, tatăl lui Pavel P. Belu, împreună cu cei trei copilaşi, părăseşte satul unde îşi avea îngropaţi strămoşii şi părinţii, şi se aşează la oraş. I se dă aci un umil post public, din care însă mai târziu este alungat din capriciile celor mari şi puternici, lăsându-l, cu cei trei copii, pe drumuri . . .

Cine poate descrie lipsurile în care a trăit — şi trăieşte încă — autorul frumoaselor poezii, din ciclul „Candelabre albastre" publicate în numărul trecut al revistei?

Pavel P. Belu este un copil fără copilărie . . .

Ne-am oprit asupra acestei laturi a vieţii talentatului poet spre a putea lămuri fenomenul pomenit mai sus: un copil care scrie ca un om de mult ajuns la maturitate.

Pavel P. Belu citeşte mult şi munceşte mult. O spune singur într'o scrisoare: *„. . . am trei meditaţii, din banii cărora îmi fac haine, îmi plătesc locuinţa şi-mi cumpăr cărţi ... Din partea tatălui primesc doar o caldă încurajare"* Şi citeşte cu folos! Reţine mult şi asimilează uşor. Versu-i încărcat de gând, prea îndrăzneţ, câte-odată şi adese-ori rebel, dovedeşte aceasta.

A asimila nu înseamnă a-ţi însuşi bunul altuia! Acelaş proces, natural, păstrându-şi fiecare aspectele deosebite, se petrece şi în manifestările fiziologice. Arta tânărului Belu este originală. Cu toate acestea, pe ici pe colo, se resimte puternica influenţă a unor premergători, de mult consacraţi. Aceste umbre streine sunt însă destul de şterse ca să micşoreze o iotă chiar din meritul făuritorului de versuri de pe valea Cărăşului.

Cea mai reuşită bucată scrisă de acest tânăr, înzestrat de sgârcita fire cu cel mai frumos dar: talentul, este, incontestabil, *„Un trandafir . . ."* Bucata aceasta este, pur şi simplu, de o frumuseţe desăvârşită!

Reminiscenţe dela ţară pătrund când timide, când sglobii în poezia lui Belu:

Lăcrămiază zările
Cu ochii roşii ca de mac . . .
Suflă praf cărările . . .

Iar pe seară, la răcoare,
Căţărându-se pe cer
Boabă mare de piper,
Se aude:
„Pit-păiac!" . . .

El nu uită nici de cei *„rupţi şi goi"*, de cei cari *„cerşesc la ei acasă"*, de moţi, — acest simbol al sărăciei noastre dela ţară:

„Suntem străini! Cerşim la noi acasă!
C o p c h i i noştrii n'au la gură c h i t ă!..."

şi nici de lucrătorii ce se *afundă în grote de cărbune"*,

„Să scoată aur negru şi pietre nestimate.

In *„Toamna celor doi orfani"*, P. P. Belu îşi descrie propria-i viaţă de orfan lipsit de mijloace.

Cu toate neajunsurile îndurate, firea robustă a tânărului bănăţean a rezistat boalei pesimiste; tânguirile de învins ale vieţii, nu şi-au găsit glas în versul lui Pavel P. Belu.

El îşi spune necazurile, fără să cerşească compătimirea nimănui, şi îşi cântă durerile, fără să se umilească:

E frig . . . Târziu . . .
Eu trist pe oase-mi strâng
Paltonul rupt şi negru ca de cioară.

Ori:

E frig . . . târziu . . . E toamnă . . .
Cade bruma.
Şi toţi îşi caută un locşor pe iarnă
Doar eu în fum de lumânare
Incerc s'o chem
Şi să o rog pe mama,
Ca că mă vadă când încep s'aştearnă
La streşeni ţurţuri albi de sticlă . . .

Pentru că:

N'am casă, haine, mamă, nici iubită.
Mi-e sufletul cocioabă desvelită,
Ce-şi ţine viaţa într'un par şi-un cui.

Şi ce cere el:

„Eu vreau lumină, soare, ghiocei,
Râs, voebună, pace, Dumnezeu . . ."

Incontestabil că acest mănunchi de versuri cu care Pavel P. Belu ne onorează, ar putea suferi îmbunătăţiri, şi, nu ne în-

doim o clipă că poetul ar fi în stare să mărească valoarea lor, noi însă trebuie să le primim aşa cum ne-au fost oferite, mulţumindu-ne şi cu atât, mai ales în aceste zile când seceta recoltei de versuri — adevărate versuri — se resimte.

Pavel P. Belu nu numai că promite a deveni unul dintre cei mai talentaţi versificatori ai Banatului ci, putem spune fără sfială că, el a cucerit deja un loc însemnat în ierarhia literelor.

Ioan Jivi-Bănăţeanu

Cărţi apărute

„Ghidul Banatului" *de Dr. Emil Grădinariu şi Ion Stoia-Udrea*

In editura Oficiului de turism al jud. Timiş-Torontal a apărut o preţioasă şi utilă lucrare datorită dlor Emil Grădinariu, şef de serviciu la Municipiul Timişoara, şi prof. Ion Stoia-Udrea directorul revistei „Vrerea". Lucrarea este „Ghidul Banatului", un elegant volum de 335 pagini, pline de sugestive fotografii, întocmit după cele mai bune metode de informaţii, care te călăuzeşte prin toate regiunile şi oraşele bănăţene, arătând tot ce e interesant de văzut şi de cercetat. A fost o muncă grea şi migăloasă, ce reclamă multă răbdare şi pierdere de timp, pentru adunarea şi aranjarea materialului necesar întocmiril unui astfel de ghid. De aceea meritul dlor Dr. Emil Grădinariu şi Ioan Stoia-Udrea este îndoit şi publicul le poate fi recunoscător pentru realizarea acestei lucrări de mult aşteptată. Ea poate servi totodată şi de model celorlalte regiuni.

„Fântâni cu lună"

poezii de *Volbură Poiană Năsturaş*:

In jurul poeziei d-lui Volbură Poiană Năsturaş, am fixat câteva idei, chiar în revista „Luceafărul" precum şi în câteva ziare. Dela sămănătorism, d. Volbură Poiană, n'a depăşit alte cadre, D-sa menţinându-se pe o linie dreaptă, ca un drum alb pe o înălţime.

Dar cartea care ne-o prezintă acum autorul atâtor volume de poezii şi al minunatului poem eroic „Fata lui Ardeal" am putea-o considera ca o mică oprire în vreme când poetul îşi întoarce ochii spre alte orizonturi.

Dela acea „Troiţă" fixată minunat în versurile:

Din scăpărări de bardă şi de lună
I-am aurit scheletul de stejar
Şi unde drumurile se adună
Am pus o mărturie de hotar.

poetul trece la tristeţi de toamnă şi de aduceri aminte. Ba aceste tristeţi îl duc chiar până la acel gând al morţii în faţa cărei cine nu se înfioară?

Eu ştiu azi pragul morţii cât de aproape-i.
Cruciş cad bobii negri pe pământ:
De m'aş uita adânc în fundul apei
Eu m'aş vedea 'ntre lespezi ca'n mormânt.
(De m'aş uita'n fântână)

Aceiaşi tristeţe cu amintire duioasă pluteşte în „patru drumuri — patru fete" în cari însă frumuseţile de stil se ridică la înălţimi rare.

Curg patru grinduri limpezi de apă în spre sat
Si'n mirul lor arginţii de stele se ivesc
Ascult când trece amurgul pe vârfuri legănat
Eu nu ştiu, apa plânge — sau fetele bocesc.

Grupul de poezii „salbe" se disting printr'o nuanţă de delicateţă şi dor de viaţă, de dragoste pentruca poetul să revină iarăşi la tristeţile toamnei.

Minunată e însă „Legenda" reuşind ca în câteva versuri să ne dea o poveste întreagă, de o frumuseţe rară.

S'a furişat din camera regală
Să ducă'n poală hrană la săraci.
Dar când văzu pe augustul tată'n sală
Se 'nvăpăie ca flacăra de mai
Căci o'ntreabă mirat regescul ta tă:
„Ce duci în poala ta, frumoasa fată?"
Răspunse fata: „flori!" De ce te miri?»
Atunci privind mirat la fată 'n poală
Cutremurat în mantie regală
Văzu în loc de pâine trandafiri.

O deosebită atenţie, merită ciclul „Balcic" in care frumuseţele de vers se destramă din plin. Iată marea, tălăzuindu-şi apele şi pe mal ţesându-se idilele.

„D'ă o fată pe o piatră
Cu mărgean de scoici la gât
O ţigancă dela şatră
Şi descântă de urât.

Ea simţii arsura fetei
De adâncuri pe când Marea
Alina pe sânul fetei
Nemurirea, înserarea».

Volumul d-lui Volbură Poiană Năsturaş aduce cu sine un parfum delicat, o îmbinare fericită de sentimente, o armonie deplină. Cartea, a fost un dar bun, al acestui sezon literar.

Siomin Doru

Cronica revistelor

„Generaţia de mâine"

este o nouă revistă literară ce apare lunar la Oraviţa şi este redactată de elevii clasei a VII-a a Liceului „General Dragalina" sub conducerea dlui prof. dirig. I. C. Stoica. Comitetul de redacţie se compune din elevii: Sabin Belu, Aurel D. Bugariu, Gh. A. Milovan, Ioan I. Mioc, Simion I. Simu şi Horia Ştiucu. Primul număr poartă data de Decembrie 1936. Din „cuvânt înainte" desprindem:

„In acest pitoresc colţ de ţară lipsea o publicaţiune condusă de tineret. Noi am căutat să umplem acest gol de mult simţit.. N'avem pretenţia de a creia un curent sau o şcoală literară. Revista noastră va fi o revistă a începuturilor, de aceea chemăm în jurul nostru tinerele vlăstare şi primim cu braţele deschise slova tremurândă a începătorilor."

„Cuvântul Satelor"

a împlinit zece ani de existenţă. Este cea mai viguroasă gazetă pentru apărarea intereselor ţărăneşti. Scrisă şi cetită de plugari, ea a fost tribuna liberă dela care şi-au putut spune cuvântul cei mai autorizaţi reprezentanţi ai satelor. Infiinţată de opt ţărani bănăţeni, primul număr a eşit la Lugoj în ziua de 1 Decemvrie 1926 şi a continuat să apară săptămânal. După câţiva ani s'a mutat dela Lugoj la Timişoara unde redacţia a fost ataşată pe lângă Sindicatul agricol. In ultimul an iarăşi s'a mutat la Lugoj şi a trecut sub direcţia scriitorului ţăran Ioan Ciucurel şi a profesorului Nicolae A. Roşu. Cu ocazia aniversării primului deceniu de apariţie, „Cuvântul Satelor a eşit în număr jubilar, având articole semnate de: Ioan Ciucurel, Nicolae A. Roşu, Şt. Vlădescu, Dr. Sebastian Bornemisa, G. M. Ivanov, prof. Iosif Velceanu, Dr. Aurel E. Peteanu, Pavel Grecu, C. Nicolau-Stroeşti, prof. Constantin Nedelcu, P. Blidariu, Filaret Barbu, P. Nemoianu, Partenie Oprescu. I. Ionaş, Nicolae Ţucu, Maria I. Dogaru, Nicolae Peia, Gh. Ciurcea, Gh. Cuşu, Aureliu Novac, Trăilă Crainic, Gheorghe Boran, Vasilie Grecu, Petru Zestrean, Pavel P. Belu, Nic. Vucu-Săcăşann, Iosif Chişu, Ştefan Micşa, Teodor T. Petrica Din semnăturile de mai sus se vede cum s'a înfrăţit scrisul plugarilor cu cel al intelectualilor dela oraşe. „Cuvântul Satelor" a dat cea mai frumoasă dovadă că o presă ţărănească nu numai că poate exista, dar că ea trebue să existe, fiindcă este utilă.

NOTE

Monumentul lui Vasile Lucaciu

turnat în bronz şi umplut în interiorul lui cu pământ românesc adus din toate judeţele ţării, a fost expus în cursul lunei Noembrie la Bucureşti în parcul din faţa Ateneului Român, unde publicul a putut să-i admire imensa operă a sculptorului Medrea. Monumentul acesta a fost transportat la Satu-Mare şi aşezat în faţa imobilului unde fusese închis părintele Vasile Lucaciu de Unguri. Desvelirea lui se va face cu toată solemnitatea în Dumineca de 13 Septembrie în prezenţa d-lui ministru Valer Pop. De 14 ani îşi doarme somnul de veci la Satu-Mare apostolul naţional pe care lumea îl numea „Leul dela Şişeşti" pentru întransigenţa şi tăria cu care luptă fără frică şi pretutindeni împotriva duşmanilor neamului românesc. Figura lui impunătoare de luptător îmbrăcat în reverendă a fost minunat modelată de dl. Medrea. Ţinuta mândră şi îndrăzneaţă, fruntea ridicată şi sfidătoare, faţa severă şi imperturbabilă, iar privirea hotărîtă de combatant sunt foarte sugestiv exprimate şi îi dau figurei de bronz a lui Vasile Lucaciu o animaţie, o vibraţie de viaţă, o atitudine de luptător şi dincolo de mormânt. Monumentul lui, ce va fi o strajă la frontiera de nord-vest a ţării, va mărturisi peste veacuri faptele româneşti ale preotului, care înainte de războiul mondial a suferit temniţă ungurească, iar în timpul acestui război a făcut un adevărat apostolat naţional printre Românii din America, turnând în sufletele lor credinţa mântuirii şi unirii neamului românesc.

Pensiero.

C. Miu-Lerca

a preluat conducerea efectivă a ziarului „Vestul" din Timişoara, organ cotidian al partidului naţional-ţărănesc de sub preziden̦ţia d-lui Sever Bocu. Este o binemeritată avansare, fiindcă tânărul poet bănăţean, făcându-şi drumul carierei sale gazetăreşti prin coloanele acestui ziar, a ştiut în cursul activităţii sale publicistice de ani de zile să-şi animeze sufletul din vibraţia acelor sentimente de profund bănăţenism cari au fost întipărite în crezul ideologic al acestui ziar de fondatorul său, marele gânditor şi om de acţiune Sever Bocu.

Romulus Fabian

scriitor bănăţean bine cunoscut publicului prin volumul său de poezii şi prin versurile publicate în diferitele reviste şi ziare de aici, pregăteşte un nou volum de poezii pentru tipar.

Dorel Draguescu

după ce şi-a terminat studiile universitare în Italia, la Academia de ştiinţe economice din Genova, şi după ce a făcut voiajuri de studii în diverse ţări străine, între cari şi Spania, s'a întors de aproape un an de zile în comuna Comloş, unde a început să-şi scrie impresiile sale de călător e şi să colaboreze la mai multe gazete bănăţene, îndeosebi la revista lunară „Suflet-nou" din Comloş. In prezentul număr publicăm impresii din Barcelona pe cari le-a scris înainte de revoluţia spaniolă.

P. Bogdan

a cărui poezii au fost mult apreciate în paginele revistelor „Luceafărul" dela Timişoara şi „Hotarul" dela Arad, şi-a adunat versurile într'un caet, care aşteaptă să vadă lumina neagră a tiparului. Petru Bogdan este absolvent al Academei de teologie din Arad şi originar din comuna Pesac (jud. Timiş-Torontal).

Mihai Avramescu

tânărul poet, care de un an de zile a trecut frontiera să aprindă lumină de cultură românească printre fraţii din Banatul jugoslav, stabilindu se ca învăţător în comuna Ecica, îşi selecţionează versurile ca să le publice în volum.

Calendarele

pentru noul an, au început să inunde librăriile. Literatura acestor calendare e însă, extrem de interesantă. De unde cu ani înainte, calendarele duceau cu ele până în ultimul cătun un suflu de viaţă trainică, un îndemn spre o viaţă românească calendarele zilelor noastre aduc literatura reclamelor şi propagandelor politice.

E şi acesta un semn al vremurilor noastre?

Expoziţia Littecki-Kraus

In a doua jumătate a lunei Noembrie a avut loc în palatul cultural al tineretului german din Timişoara expoziţia pictorului Andrei Littecki şi a soţiei sale Elena Kraus. In afară de câteva tablouri, cari au fost expuse şi la Ateneul Român din Bucureşti, artiştii timişoreni mai prezintă şi câteva peisagii tomnatice, precum şi vederi din Ardeal. Se remarcă aceeaşi manieră picturală: tonuri stridente cu o bogată cromatică, contraste multe ce dau un colorit original peisagiului.

Catul Bogdan

fiul regretatului om politic şi scriitor Bogdan-Dică, a cucerit admiraţia Bănăţenilor prin minunatele opere de artă pe cari le a creiat în pictura bisericii gr. ort române din Timişoara Iosefin. Publicul a putut savura multe coperte frumoase desemnate de dânsul pentru revista „Luceafărul" şi a putut să-l aprecieze şi din rodnica-i activitate ce a desvoltat-o ca profesor de arte decorative la Academia de belle-arte din Timişoara. Este deci laudabilă intenţiunea d-lui prefect Dr. Dimitrie Nistor de ai încredinţa talentatului artist Catul Bogdan pictarea monumentalei biserici din comuna Şipet. Cum însă, pentru o astfel de pictură sunt necesare lucrări prealabile de studii, compoziţii, schiţări şi planuri, ar fi bine dacă i s'ar da posibilitate pictorului să-şi pregătească opera din vreme, să rezolve partea concepţiei artistice în timpul iernii, ca odată cu primăvara să poată începe imediat execuţia ei technică. In majoritatea cazurilor lucrările de pictură bisericească au întârziat din motivul că nu i s'a dat artistului timpul prealabil necesar pentru compunerea şi studierea mintală a operei sale.

Sabin Drăgoi

a dăruit până acum neamului românesc, două opere şi nenumărate compoziţii mu-

zicale. Opera Română din Bucureşti a montat „Năpasta" şi misterul „Constantin Brâncoveanu" cu care s'a deschis anul trecut la 25 Octombrie stagiunea. Nu putem înţelege dece nu se reprezintă mai des aceste opere ale compozitorului Sabin Drăgoi, ca să le poată auzi şi admira mai multă lume Ele ne fac doar cinste şi străinii cari vin în capitala noastră ar avea prilejul să cunoască şi opere româneşti.

Gh. Atanasiu
a terminat un nou roman, pentru al cărui titlu autorul „Adelinei" şi al „Desmoşteniţilor« se frământă de câteva săptămâni. După cum aflăm, romanul va vedea lumina tiparului într'o editură din Capitală, unde deasemeni d. Atanasiu are „Insemnările unui monografist".

Se pare totuşi că titlul noului roman al d-lui Atanasiu ar fi „fără deslegare".

Cioplituri în lemn
volumul de versuri al d-lui Dorian Grozdan, iese în vitrina librăriei zilele acestea. Cartea este tipărită în biblioteca revistei „Luceafărul" şi aduce cu sine un mănunchi de gânduri fine, desrămate cu atâta măestrie de pana autorului „Brazdelor Păgâne" cari la rândul lor s'au bucurat de un fericit succes de librărie.

Dorian Grozdan şi-a câştigat prin noul său volum un loc bine definit în literatura noastră.

Olimpiu Drăgan
un însufleţit tânăr bănăţean debutează în literatură cu primul său volum de poezii, întitulat „Mama" şi tipărit la Timişoara.

O antologie bănăţeană
este de mult aşteptată de marele public doritor să afle informaţiuni şi date autentice despre mişcarea literară românească din Banat. Este o lucrare extrem de grea şi delicată prin multitudinea şi diversitatea problemelor pe cari urmează să le trateze sub lumina celei mai sincere obiectivităţi. Sunt mulţi aceia cari s'au gândit să întreprindă întocmirea unei antologii, dar aproape toţi au renunţat în faţa dificultăţilor întâmpinate. Se pare că de data aceasta tânărul bănăţean Olimpiu Drăgan este hotărît să se apuce de adunarea materialului necesar pentru acest studiu. Il aşteptăm cu atât mai mult, cu cât nădăjduim că dl Drăgan va şti să se situeze într'o formă de largă obiectivitate în mijlocul tinerei generaţii de scriitori bănăţeni în care se înroleaza prin volumul său de versuri de curând apărut.

Pavel P. Belu
are sub tipar în Bibioteca „Luceafărul" un volum de poezii întitulat „*Candelabre albastre*", care va apare înaintea sărbătorilor de Crăciun. O parte din aceste versuri au fost publicate în numărul trecut al revistei noastre, unde s'a strecurat şi o greşala la numele poetului.

Dr. Emil Pocrean
pregăteşte un volum de „Figuri alese din trecutul medical al Banatului", pe care îl va pune în curând sub tipar. Din acest volum dăm publicităţii în prezentul număr un fragment privitor la Dr. Alexandru Popovici, vestitul monografist al Băilor Herculane.

Coperta
reprezintă reproducerea „Pantocratorului" pictat de artistul bănăţean Atanasie Demian pe bolta cupolei mitropoliei greco-ortodoxe din Sibiu. At. Demian este unul dintre cei mai talentaţi pictori de biserică, dotat cu un spirit fin şi cu o cultură aleasă pe care şi-a câştigat-o mai cu seamă în timpul anilor de după războiu petrecuţi în capitala Franţei. La Paris a lucrat în aşa numitele „*ateliere de artă sacră*" ale marelui maestru Maurice Denis, unde a învăţat adevărata pictura bisericească. Succesele sale de atunci i-au deschis drumul realizărilor. A fost încredinţat să picteze o biserică într'o comună de lângă Paris, iar întorcându-se în ţară, a fost încredinţat să restaureze pictura maestrului Octavian Smighelschi din catedrala dela Sibiu. Mai recent a pictat biserica dela Sighişoara. Lumea îl cunoaşte şi din desemnurile decorative ce apar regulat în revista „Gândirea" dela Bucureşti. L-am fi dorit pe Atanasie Demian să-l vedem la Academia de arte frumoase din Timişoara, ca prin prezenţa lui în mijlocul profesorilor să ridice prestigiul acestei şcoli.

Prezentul număr
a apărut la 30 Noembrie. Intârzierea se datoreşte unor motive de ordin technic.

Viitorul număr
va fi închinat sărbătorilor Crăciunului şi va conţine un material redacţional bogat şi variat.

LVCEAFĂRVL

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Dr. Ioan Sălăgianu: Vergilius. Evenimente contemporane şi biografia lui 469
Leontin Iliescu: Viziuni din Brădet (poezie) 483
D. Iov: Prour pentru inimă (poezie) 483
Dr. Emil Pocrean: Doctorul Alexandru Popovici. Monografistul Băilor Herculane (1831—1903) 484
Const. Riuleţ: De nunta ta (poezie) 486
Aurel Cosma: Pictorul Paul Cèzanne 487
George Chlopina: Lacrimi (poezie) 488
Mihai Avramescu: Casă părăsită (poezie) 488
Liana Jar: Din sbuciumul gândurilor (poezie) 489
Dorel Draguescu: Impresii din Barcelona 490
Radu Stanca: Somn (poezie) 491
P. Bogdan: Convalescenţă (poezie) 492
Romulus Fabian: Pusta'n lună (poezie) 49
Ştefan Gomboşiu: Pictorul A. Demian 493
Gh. Crişan: Pe un mormânt. La o cruce. Rime uşoare..(Poezii) 495
Pavel Butan: Dece-ai venit în calea mea (poezie) 495
Pimen Constantinescu: Din poezia italiană contemporană. Fausto Salvatori: „Ofertă patriei». Enrico Panzacchi: „Mitologie" şi „Odăiţă pustie". Caterina Raimondi-Vanni: „Pânză de corabie" 496

CRONICI:

Aurel Cosma: Sărbătoarea Unirii 497
Pensiero: Problemele culturale ale Timişorii 498
Echipa monografică a Institutului Social Banat-Crişana la Pojejena 498
Pavel P. Belu: Ion M. Comănescu 500

Cronica literară:

Regina Maria scriitoare 501
Aurel Cosma: Un poet bănăţean necunoscut: Octavian Loichiţă (1864—1888) . . 502
Ioan Jivi-Bănăţeanu: Tânărul poet Pavel P. Belu 502
Cărţi apărute: „Ghidul Banatului" de Dr. Emil Grădinariu şi Ion Stoia-Udrea „Fântâni cu lună" poezii de Volbură Poiană-Năsturaş 503

Cronica revistelor 505
Note 505

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20

CIV R17
-complet- 1936-
Dublete

LVCEAFĂRVL

CATUL BOGDAN. MAICA DOMNULUI.

Număr de Crăciun 1936.

Correggio. Madona din Pinacoteca de Parma.

Vis de Crăciun

— Schiță —

de Aurel Cosma

Roiuri de fulgi fluturau tremurând de frica contopirii lor cu marea de zăpadă ce-i aştepta să-i înghită. Serafimii împărăţiei eterne îşi scuturau petalele de pe aripele lor înflorite, iar văzduhul vibra de mişcările lor angelice, deschizându-se luminos în calea coborîrii lui Moş Crăciun. Ingerii aprindeau pe bolta cerească infinite candele cari purtau în scăpărările lor stelare revelaţiile chemărilor de dăruiri ce veneau de jos. Stelele îşi înviorau sclipirile prin animaţia ce i-o dădeau sufletele pline de speranţe ale copiilor din lumea celor de pe pământ, cari aşteptau să sărbătorească cu nerăbdare seara de Ajun.

Pe trotoarele oraşului gemea zăpada sub paşii adânci ai trecătorilor. Clopoţei de săniuţe muzicalizau forfoteala neobişnuită a străzilor. Vitrinele încadrate în crengi de brazi îşi reflectau generos luminile multicolore asupra feţelor contemplative de admiraţie ale celor ce se opreau înaintea lor. Emisiuni radiofonice se revărsau din pâlnia de reclamă a unei prăvălii apropiate, cari acopereau tot sgomotul de afară şi înnăbuşeau strigătele disperate ale unui mic vânzător de ziare, pe care nimeni n'avea timp să-l bage în seamă. Era Costică, un orfan fără părinţi şi fără rude care trăia din ceeace câştiga cu vânzarea gazetelor de seară. Ca moştenire nu-i rămăsese decât un pat cu o masă într'o odăiţă pe care mama sa o avea pentru serviciul ce l făcea proprietarului de casă. Costică um-

bia dimineaţa la şcoală, iar în timpul prânzului de multeori rămânea acolo, unde avea căldură, până la continuarea lecţiilor de după amiază. Zelul şi hărnicia se întreceau cu bunătatea sa sufletească. Nădăjduia mult dela vieaţă, căci se simţea stăpân pe voinţa şi puterea sa de răbdere. Il încuraja mereu imaginea mamei sale, care îl îndemnase la învăţătură. Pentru el vânzarea de ziare nu era un scop sau o meserie, ci un mijloc de a străbate prin potecile grele şi încurcate ale unei mizerii pe care căuta să o înfrângă, trecând cât de iute prin ea. Era un copil pe care soarta nemiloasă îl privase de bucuriile unei copilării. Trebuia să sufere şi să muncească pentru existenţa sa. Neînsemnatele parale ce le primea nu-i ajungeau nici pentru mâncare. Chirie nu plătea din mila proprietarului, iar la şcoală n'avea cheltueli fiindcă era cel mai bun elev. Numai cu îmbrăcămintea o ducea prost. N'avea haine şi nici foc în odăiţă. Lumea care îl cunoştea, îl ajuta uneori cu câte-un ban plătit peste preţul gazetei.

Prin mulţimea ce ocupa tot trotoarul, Costică abia îşi putea face loc. Obosit de zadarnicele sale strigăte, se aşează lângă o vitrină cu jucării şi privea alături de ceilalţi copii cari se înşirară cu mamele lor să admire darurile de Crăciun. In sufletul lui a renăscut sentimentul de copilărie, iar în privirea lui s'au şters reflexiile de îngrijorări. Stătea în faţa atâtor lucruri frumoase, cari păreau să fie date de Moş Crăciun celor mai buni copii. Dar cine putea fi mai bun decât el, — medita Costică în mintea lui deprinsă şi cu alte cumpăniri. Luminaţia bogată şi decorul captivant al vitrinei îl smulse pentru câteva clipe din mreaja în care îl ţinea legat vieaţa de toate zilele. In viziunea sa se deschideau surse de iluzii, de visuri. Prinse dorul ce încălzea în acele momente inimile tuturor copiilor, prinse dorul de Moş Crăciun.

Imbulzeala din faţa prăvăliei îl mişcă din loc. Se trezi la realitatea-i dureroasă şi privi cu ochi înlăcrimaţi feţele îmbujorate de bucurie ale celorlalţi copii. Ei au mamă care să se îngrijească de venirea lui Moş Crăciun, — suspină Costică în taina gândului său. Apoi strângându-şi cu o mână gazetele sub braţ, iar cu cealaltă paltonul zdrenţuros pe care abia îl mai ţineau peticele, porni abătut spre locul unde obişnuia să străjuiască în fiecare seară.

Cartierul părea mai tăcut, mai monoton ca altădată. Lumea se retrăsese în case ca să aprindă lumânările din pomul de Crăciun. Costică nu-şi vânduse încă toate gazetele. Noaptea de Ajun se lăsa misterios pe tremurările fluturaşilor de zăpadă. In liniştea impresionantă care învestmânta străzile oraşului, glasul melodios al colindătorilor părea de o sonoritate divină.

Costică amorţise de frig. Gerul congestiona aerul în săgeţi ascuţite, ca să alunge lumea din drumul lui Moş Crăciun, care voia să rămână nevăzut. Nu-l observă decât Costică. Il vedea cum cobora pe straturi albe într'o căruţă cristalină ce părea că era condusă de unduiri atmosferice desprinse dintr'o imensitate glacială. In jurul lui îngerii purtau daruri, iar stelele sclipeau mai intens, ca să arate calea spre copii cei buni. Fiecare copil îşi avea steaua lui care îl ocrotea. Costică era mai fericit ca oricând. Venea Moş Crăciun şi îngerii spre el să-i aducă atâtea daruri. Nu mai simţea nici o durere. Nu mai avea frig. Mizeria l-a abandonat. Steaua lui protectoare a fulgerat prin văzduh şi s'a prăbuşit la picioarele lui. Din înflăcărarea ei s'a luminat chipul mamei sale care îl chema la ea.

In dimineaţa zilei de Crăciun, când zorile vesteau „Naşterea lui Hristos", colindătorii îl găsiră nemişcat, cu ziarele în mână. Din expresia feţei sale se vedea că a murit fericit.

Progresul biologic al satelor bănățene

de Dr. Sabin Manuila

La Institutul Central de Statistică, am ocazia să descopăr zilnic, fapte caracteristice vieții din Banat. Cu mulți ani în urmă, am remarcat că în Banat se petrece o tragedie istorică. Satele din Banat sunt într'o fază de colaps biologic fără precedent în țara noastră, populația prezentând fenomene de inaniție necunoscute în alte țări ale lumii. Acest fapt nu poate fi observat de cercetătorul superficial. Pentrucă la prima vedere Banatul impresionează prin buna stare a gospodăriilor, prin civilizația și prin organizația socială avansată a satelor.

Intr'adevăr, sub aceste aspecte, Banatul este fruntea țării. Dar această aparență înșeală. Banatul poate fi comparat cu un copil bolnav și bogat ale cărui zile sunt numărate, dar care nu-și dă seama de gravitatea bolii, pentrucă boala mortală de care suferă nu este dureroasă. Bogăția pacientului îi permite să aibă în camera sa elegantă o mulțime de jucării și alte obiecte de lux care trădează bogăția. Dar medicul chemat la patul bolnavului, desigur că nu va judeca starea bolnavului după înfățișarea casei și bogăția interiorului și nici nu va stabili pronosticul după acest criteriu, ci după cel al științei medicale.

Examinând satul din Banat după criteriile analizei sociologice obiective, putem stabili un pronostic sombru pentru viitorul satului bănățean. Aceasta este astăzi problema capitală a Banatului.

Impreună cu județele Arad și Hunedoara, Banatul constitue o regiune distinctă din punctul de vedere al biologiei populației. Orașele se desvoltă în același ritm cu orașele din restul țării. Satele însă diferă complet față de satele din restul țării. Numărul nașterilor a scăzut la o limită, care este deseori depășită de cea a morților. Din această cauză, populația satelor scade vertiginos. Sunt sate unde populația a scăzut dela izbucnirea războiului cu 25%.

Situația de astăzi a populației bănățenești se datorește unei evoluții care începe prin anii 1860—1870. De atunci încoace, sporul populației devine tot mai lent, pentruca dela război până astăzi să devină alarmant.

Se știe că în țările cu nașteri multe, și numărul morților este foarte urcat. Există o corelație strânsă între numărul născuților și cel al morților. In statele occidentale, natalitatea s'a redus considerabil. Dar aceasta a atras după sine și reducerea în aceeași măsură a mortalității, astfel încât s'a păstrat un oarecare echilibru între numărul născuților și cel al morților. In schimb, la țările mai primitive, constatăm o vioaie mișcare de populație, care le permite acestora să progreseze din punct de vedere numeric.

Nicăeri însă nu se întâlnește situația stranie din Banat, unde natalitatea s'a redus la minimum, fără ca mortalitatea să fi scăzut în aceiași măsură. Din această cauză, echilibrul demografic al Banatului este grav viciat.

Cauzele nașterilor reduse sunt de ordin biologic și de ordin special. Cercetările medicale și antropologice au putut stabili infirmități cari explică sterilitatea femeilor bănățene. In multe cazuri degenerescența constatată la aceste femei este de natură ereditară. In acest domeniu este extrem de dificil să se facă studii pe teren.

Există și factori a căror urmări biologice se vădesc mai ușor, cum este de pildă problema căsătoriilor premature. Căsătoriile precoce constituesc o adevărată calamitate pentru populația Banatului. Și răul se înrădăcinează atât de mult încât astăzi majoritatea căsătoriilor sunt precoce. Astfel voiu cita ca exemplu datele culese dintr'un singur sat.

In timp ce între anii 1885 - 1895, adică în zece ani din 178 fete, au fost nevârstnice *nouă (6 de 15 ani și 3 de 16 ani) între anii 1925—1935 s'au încheiat 192 căsătorii, dintre cari 40 cu fete nevârstnice (3 erau de 14 ani, 12 de 15 ani și 25 de 16 ani).*

Ori, este clar pentru oricine, că pentru a putea da naștere la progenitură viguroasă, celula germinativă trebue să ajungă la un optim de desvoltare. Toată lumea știe

că nu acelea sunt cele mai bune fructe cari se coc primele pe pom. Din contră! Şi comparaţia este pe deaîntregul valabilă la om.

Dar dacă totuşi se nasc progenituri şi din astfel de căsătorii precoce, evident că ele nu vor fi resistente. Aceasta explică mortalitatea infantilă excesivă a Banatului.

Dar mai trebue să reţinem un fapt. Tinerii cari contractează astăzi o căsătorie prematură sunt ei înşişi produsul unei căsătorii precoce, deci sunt fructul unei generaţii — am putea spune pe drept cuvând, — *disgenice*, adică născute împotriva regulelor elementare de eugenie.

Trebue să recunoaştem că problema căsătoriilor premature nu este decât una din faţadele problemei care se complectează cu frecvenţa neobişnuit de mare a cazurilor de concubinaj a copiilor nelegitimi, a divorţurilor, în general, şi a familiilor dezorganizate.

O altă consecinţă a lipsei de naşteri şi a marei *mortalităţi infantile este îmbătrânirea populaţiei. Satele bănăţene au mult mai mulţi adulţi şi bătrâni decât satele din răsăritul ţării.* Ori, elementele mature, an de an dispar, fără ca generaţiile noi să fie capabile de a umple golurile. De aci rezultă că *situaţia demografică a Banatului nu este tragică numai în zilele noastre, dar va fi pe zi ce merge tot mai gravă şi că remedii complete nu se mai pot găsi.*

Evident că în afară de această problemă a dispariţiei lente a populaţiei Banatului există şi problemele curente ale generaţiei de astăzi, probleme care absorb întreaga atenţiune a intelectualilor Banatului. Ele sunt de ordin cultural, economic politic şi religios. Considerate în perspectiva timpului, aceste probleme sunt de o importanţă disparentă faţă de problema de fond a Banatului şi totuşi preocupă populaţia acestei provincii în mod covârşitor. Preocupări de ordin materialist prevalează în orice societate decadentă, iar în Bănat preocuparea materialistă este precumpănitoare. Valoarea omului este raportată la averea de care dispune. *O regulă valabilă la intelectuali şi la ţărani deopotrivă.* Că la această regulă există excepţii destul de numeroase, care pot demonstra în mod impresionant tocmai contrariul, este firesc.

Ridic intenţionat această problemă pentru că atât în sănătatea publică cât şi în viaţa politică se crede că supremul ideal al omului este ridicarea standardului de viaţă al cetăţeanului, ceace presupune îmbogăţirea lui. Şi eu am fost pătruns de această axiomă.

Trei ani de muncă în satele din Banatul pe care-l cunosc de mai înainte, mi-a sdruncinat această concepţie. *Idealul comun al omenirei este fericirea şi fericirea nu este în funcţie nici de bogăţia colectivă, nici de cea individuală.*

Un distins romancier englez, Dl. Donald Hall, vizitând ţara noastră în dorinţa de a studia civilizaţia primitivă, a găsit o ţărănime mai mulţumită, mai echilibrată şi mai săracă materialiceşte în munţii săraci ai Muscelului şi Argeşului decât în Banatul bogat, cu străzi şi câmpuri bogate dar pustii, unde unul lucrează pentru doi şi unde copii îragezi sunt puşi la munci istovitoare, iar femeile fac avorturi frecvente. Trecând prin satele bănăţene am văzut şi am fotografiat la jocul de Duminică tineri de 14—15 ani nedesvoltaţi, piperniciţi, întraţi în horă, purtând cisme scumpe de lac şi cămaşe şi pantaloni de mătase dela oraş, în genul cazacilor care dansează în localurile de petrecere din oraşele mari.

Iar fetele de vârstă şi mai mică sunt îmbrăcate în mătase şi aur, dar sunt neîmplinite, lipsite de feminitate şi predestinate sterilităţii.

Sătenii bănăţeni şi-au făcut o falşe concepţie de viaţă. După constatările D-lui Profesor Iuliu Moldovanu, instinctul de conservare a ţăranilor bănăţeni a slăbit, dispărându-le şi simţul de răspundere pentru asigurarea existenţei generaţiilor de mâine.

Dar cei ce simt o strângere de inimă pentru ceace se petrece în Banat şi mai ales intelectualii Banatului în mâna cărora se găseşte viitorul populaţiei bănăţene, trebue să se ocupe intens de tragedia ce se petrece în Banat şi să se întrebe: ce remedii se pot găsi pentru salvarea populaţiei bănăţene?

Sunt trei lucruri de făcut. Urgent şi cu mână de fier.

1. *Scăderea natalităţii trebuie oprită măcar la limita de astăzi. Avortul nu trebuie să fie emblema Banatului.* Mijloace de combatere sunt destule. Iar cei ce au rostul de a conduce astăzi şi mâine Banatul, sunt obligaţi să le cunoască şi să le aplice cu

fermitate, cu fanatism. In serviciul acestei cauze trebuesc mobilizaţi în primul loc intelectualii Banatului.

2. *Mortalitatea trebue redusă la limita cea mai joasă posibilă. In special trebue făcut totul pentru reducerea mortalităţii infantile.* Nici un sat nu trebue să existe în Banat fără soră de ocrotire. Lege specială ar trebui să impună această sarcină suplimentară pentru judeţele din Banat, şi pentru judeţele Arad şi Hunedoara.

Este un paradox ca Banatul bogat să aibă mai mulţi medici decât celelalte provincii şi totuşi să prezinte o mortalitate enormă.

3. Se impune întocmirea unui plan general de colonizare pentru a umple golurile ce se vor face tot mai dese şi care nu vor putea fi evitate pe căi morale. Este mult mai economic să se facă o colonizare sistematică, decât să se lase liberă calea pentru colonizarea pe cale naturală prin infiltraţie.

Când acestea sunt problemele acute ale satului bănăţenesc, este firesc să-mi concentrez scurta expunere numai asupra lor.

Banatul pitoresc cu munţi, văi şi câmpii cu drumuri cu sate bogate şi artistice, cu coruri şi fanfare, cu port naţional multicolor, Banatul productiv cu populaţie harnică şi mintoasă, cu oameni de iniţiativă şi spirit de organizare, cu tot ce constitue un patrimoniu de bogăţie spirituală, morală şi materială.

Pământul are însă numai valoarea ce o reprezintă cei ce o stăpânesc. De aceia, durerea ce o simt pentru pământul strămoşilor mei, m'a obligat să pun în discuţie încă de acum câţiva ani, problemele dureroase ale Banatului, spre a îndrepta atenţia celor cu răspundere şi mai ales a intelectualilor localnici, asupra stărilor alarmante care deschid perspective tot atât de similare pentru această frumoasă regiune a ţării.

Şi dacă risc să expun unor critici severe chiar până la contestarea evidenţei, faptele pe care îmi întemeiez propunerile făcute, este pentru că sunt convins că se pot găsi măsuri eficace rapide şi realizabile, care pot diminua considerabil răul, dacă nu-l pot înlătura complect. Evident nu se poate conta în această operă decât pe personalităţi al căror simţ de răspundere istorică este transformat într'o conştiinţă capabilă de a guverna acţiuni şi a impune atitudini.

Cântec de stea

Ascultă! Trec colindătorii,
Bradul s'a aprins de mult
Şi simt cum plâng când îi ascult.

Mi s'a părut. . . ori s'au oprit la geam?
. . . Nu-i nimeni; eu singură cântam,
Imi depănam copilăria şi cântecu-i pierdut,
Din depărtări de ani în suflet trist, a renăscut

Ascultă trec . . . dar nu se opreşte nimeni
Se duc, se duc departe cu veselia lor
Crâmpee de lumină în noaptea stelelor

Cu paşi de vis, pe calea sufletului îngheţat
Ei trec — fantome dintr'un trecut îndepărtat
Ii văd pe toţi. Şi eu sunt printre ei
Şi scârţâie zăpada şi cântă clopoţei.

Ascultă trec strigoii cu cântece de stea.

Mia Marian

Cântarea dragostei

Ciclul I:„ Chemarea“

de Grigore Bugarin

1.

Din gândurile mele punte fac
Până la tine cea de peste vis ;
Aripa cântecului am deschis
Să-ţi dărui ţie sufletu-mi sărac.

Ţi-i gura 'ncremenită în surîs
Ca nuferii pe liniște de lac,
Ca 'n mine mitul unui cântec dac
De nimeni auzit, de nimeni scris...

Te ştiu sglobie, pasăre în crânguri ;
De peste vremi te-aştept să vii lecioară
Un cântec mic de dragoste să-mi gânguri.

Să vii oricând ca pentru 'ntâia oară
Şi să-ţi şoptesc atunci când fi-vom singuri :
— Priveşte înserarea se coboare...

2.

Eu simt cum tu trăieşti cu-adevărat
Sălăşluită în simţirea mea.
Priveşte, în nimic se pierde-o stea
Pe-un fir de rază-atât de ne'nsemnat.

E fondul cerului de catifea
Cu mii de stele 'n larguri presărat,
Şi trist mi-e sufletul şi-am aşteptat
Ceeace 'n vis abea se 'ntrezărea...

Veni-vei tu vre-odată ? Cine ştie...
Su mă cumineci cu-al iubirii har
Curat ca un tropar de liturgie...

Mi-e sufletul imenz, fără hotar
Şi puntea visurilor mele fie
Peste al cerului curat cleştar.

3.

Săracă-mi este casa unde vii
Dar pentru sărbătoare am gătit-o,
S'o 'mpodobeşti te-aştept desăvârşito
S'o umpli cu-a iubirii melodii...

Şi busuioc îţi dau nepreţuito
Şi struguri copţi în visătoare vii,
Pomelnicele celor morţi şi vii
Să şti că-s mare neam valah, iubito.

Şi-un fluer după grindă te aşteaptă
Cu-o doină 'nchisă 'n el din timp amar,
O melodie veche şi 'nţeleaptă.

Ne-om încălzi la foc aprins de-amar
Pân' când din cer mici îngeri se deşteaptă
Şi bolta cerului deschide-altar.

Te-aştept cu cântecele 'nchise 'n mine
Frumoaso ca un basm pentru copii
Te-aştept cu un belşug de melodii
Ţesut din pânza viselor senine..

4.

Te-aştept pe tine, visul meu dintîi
De undeva să vii, din lumi străine,
Din înălţimi de cântece divine
Şi pentru tine sufletu-mi gătii.

Când cântă crânguri cânt de cosinzene,
Când cerurile scapără amnar,
Când stelele încep clipiri de gene

Şi înserarea cerne sfântu-i har,
Să vii pe iarba unei mici poene,
Cu sânii tăi cei albi trimişi în dar...

5.

O limpede 'nserare ţie-ţi coasă
Din razele de lună haină nouă
Impodobită cu sclipiri de rouă,
Să fi nepreţuita mea mireasă.

Un îngeraş zglobiu, cu amândouă
Aripele de vis, încet se lasă
Din înălţimi peste săraca-mi casă
Să ne vestească fericirea nouă...

Şi după el mai vine-un sol de îngeri
In fâlfâiri de aripă uşoară
Cunună scumpă să-ţi aducă 'n dar.

Şi cerul ştie sufletul-comoară ..
—In timp ce-adoarme înoptatul clar
Să întri tu în templu 'ntâia oară...

6.

Nu, nu se poate să nu vii, nu... nu !
Cu buzele amurg îmbujorat,
Cu părul negru, codru înnoptat,
Cu ochii, sfredel pentru abis, tu... tu...

Domniță peste larg voevodat
În tine-o ciobăniță concrescu,
Din tine neamul meu valah născu
Mulți împărați din Dragoș-Impărat...

Carminul de amurg al buzelor,
Un fluture cu aripe de pară
Ori sânge-aprins pe lemnul sfintei cruci,

Și sânii, muguriri de primăvară,
Prinosul dragostei, să mi-i aduci
Pe tava pieptului, băuță rară.

7.

Am rânduit de praznic masa 'n pripă,
C'am auzit bătaie în fereastră,
Dar n'ai fost tu; nemărginirea albastră
Cu zările o dragoste 'nfiripă.

Și tot așa va fi iubirea noastră,
Te-aștept să vii în fiecare clipă...
Afără boarea fâlfâie 'n aripă
Și-un trandafir de Mai surîde 'n glastră.

Te-aștept cu 'nfrigurarea cea dintâi
Din clipa 'n care visele-mi visară
Că ai să vii, iubita mea, să vii...

Când vei veni, sburdată căprioară,
Cu brațele, viețîi căpătâi,
Cu sfârcul, pup de trandafir în vară?

8.

Te-aștept să vii în micul meu sălaș,
Te-aștept cu-o doină tristă și domoală,
Și capul meu să-l culc la tine 'n poală
In visul tău visarea mea s'o lași.

Să 'ncopciem a vieții noastre zală
Și fericirii să mă faci părtaș
Iubirea mea, cu zâmbet drăgălaș
Garoafă împupită în căhală...

Chemarea mea ascult-o 'n nopți cu dor,
Nu-i pune sufletului stăvilar;
Cu dorul meu să-l culci și să-l mângâi

In urma dorului meu flori răsar...
Vreau gura ta, o floare de bujor
Și ochii peisagiu funerar...

9.

Te chem acolo unde merii 'nflor
Subt vraja doinelor cântate lin;
Te vreau icoană cărei să mă 'nchin,
Vreau rîsul tău, susur de mic isvor...

Ți-oi prinde 'n plete floare de măgrin
Ți-oi prinde 'n suflet floare de bujor
Și 'n gând ți-oi prinde floarea unui dor,
Să nu mai fi nici tu, nici eu — străin.

Cu piedică-de cerb și busuioc
Pe după grindă și cu pup de floare
Intr'un pahar, aștept al meu noroc;

Cu candelă aprinsă 'n înserare
Cu tătăișă, floarea de soroc,
Cu flori de foiomfiu și de cicoare.

10.

Stau zările vrăjite de apus,
Părîele se roagă de 'nserare
Și soarele s'ascunde după zare
Și vântul cald o veste mi-a adus,

Că -țiai fost luat opreg de sărbătoare
Cusut cu fir, cum alte-oprege nu-s;
Pe piept o salbă de argint au pus
Și te-ai pornit de peste depărtare.

Părîiele de vrajă 'ncremenite
Și luncile de farmec înflorite
Și soarele sedus de nesfârșiri

S'au închinat când străbăteai tu zarea.
De-acuma știu că vii; cu trandafiri
Ți-am așternut iubita mea cărarea.

11.

Cu floare de cireș și flori de măr,
Cu oglicele în ogaș umbrit,
Cu trandafirul, meșter la iubit,
Cu viorele și cu călăpăr,

Cu nuferi luați din iazul răstocit,
Cu persăcei și crini de prins în păr,
Cu măierană 'n buză de ciubăr
La sărbătoarea lui Răscucuit,

Te-aștept să vii de peste vis la mine,
In țara unde câmpul tot înfloare
In țara unde zările-s senine.

Te chem să vii, tu, dalbă sărbătoare,
Iubito, ție totul să se'nchine,
Să fi cea mai frumoasă 'ntre fecioare...

12.

Tu n'ai văzut sărutul ciutelor?
Când ziua se topește în amurg
Părîele în munți bătrâni nu curg
Ci se opresc în buză de izvor.

Să dee liniște deplină'n văi
Căci dragostele ciutelor înflor
In munții plini cu seminic și dor
Și cu tălăngi de miori și bucălăi...

Cu-atâta drag în inimă te simt,
Cu gândul pân'la tine spintec zarea,
Ți-aud cuvântul, clopoțel de-argint;

„ — „Viața mea'și începe sărbătoarea,
„ Privește, ceru-i tot de viorint
„ Acuma, când coboare înserarea...

13.

In fiecare seară să cântăm
A visurilor noastre melodii
Să fie sufletele de copii
Și peste vremi apuse să căutăm

Divina clipă când te întâlnii
Când s'a sortit destinului să-i dăm
Comorile de suflet; să lăsăm
Să curgă'n viață rîu de liturgii.

Iată de ce să vii la mine tu,
Icoană de'nchinat în sărbătoare,
Copil al visului ce-abea'ncepu,

Imagine de Sfântă-Născătoare,
Tu pacea sufletului mi-o adu,
Când duhul liniștei plutește'n zare...

14.

Ascultă-mă icoană de'nchinat:
Tu ai trezit în mine tot ce-i sfânt
Cum poate liniștea trezește cânt
In nopți târziu peste văzduh și sat.

Tu dă-i chemării mele crezământ
Și vino-aici cu suflet preacurat
A noastre suflete s'au cununat
Pentru vecii și peste-al lor mormânt...

Ascultă-mă, a mugurit iubirea;
Ascultă ca să vii cu sărutarea
Ce naște'n primăvară înflorirea.

Viața ți-o așterne'n flori cărarea
Și va zâmbi în noi Dumnezeirea...
Ascultă-mi cea de peste vis chemarea.

15.

Privește înserarea se coboară
Peste al cerului curat cleștar
Și bolta cerului deschide-altar
Să întri tu în templu'ntâia oară.

Cu sînii tăi cei albi trimiși în dar
Pe tava pieptului, băuță rară,
Cu sfârcul, pup de trandafir în vară
Și ochii peisagiu funerar...

Cu flori de foiomfiu și de cicoare
Ți-am așternut iubita mea cărarea,
Să fi cea mai frumoase'ntre fecioare...

Acuma, când coboare înserarea
Când duhul liniștei plutește'n zare,
Ascultă-mi cea de peste vis chemarea...

Epigrame

de M. Ar. DAN

Prietenului Dorian Grozdan

autorul volumului de poezii „Ciopliluri în lemn".

Despre-a tale ciopliluri
Se spune de multe guri
Lucru'n adevăr cumplit:
Că autoru-i necioplit!

Răspuns

Epigramistului Crix-Crax care în ziarul „Acțiunea" din Lugoj mi-a făcut următoarea Epigramă:
E riscul meseriei, frate,
Să faci într'una la păcate:
Din Cigarilos să tragi fum,
Iar epigrama-ți s'o faci... scrum!
Crix-Crax

Să ne certăm? Nu, nici de cum!
Așa e: epigramele'mi sunt scrum...
Insă, stimabile Crix-Crax
Tot ce scrii tu, nu-i de cât... vax!

Poetului Grigore Bugarin

care a scos de curând un nou volum de poezii intitulat „Cântece de seară".

De el voi face-o constatare,
Pe care-o spun cu voce tare
și asta, frate, mă încântă:
El ziua bea și noaptea... cântă!

Unui profesor

de limba română

E tare'n etimologie
Deși, câte odată, o ia'n rasnă...
După el vorba căsnicie
Derivă, pur și simplu, de la.. casnă!

Academicianul Pavel Vasici

(1806 — 1881).

de Dr. Emil Pocrean.

Doctorul Pavel Vasici ilustrează galeria marilor medici dispăruţi ai Banatului. El este întemeietorul terminologiei medicale româneşti, părintele ziaristicei bănăţene, şi desţelenitorul folklorului naţional. Ca bun român a promovat unirea sufletească între medicii din Banat, Ardeal şi Principatele Unite. Pentru acesie realizări Vasici a fost ales membru al Academiei Române.

Pavel Vasici s'a născut la 18 Aprilie 1806, în metropola Banatului, în Timişoara. Despre părinţii lui se ştie că erau buni creştini, cu frica lui Dumnezeu, crescându-şi fiii, pe Andrei şi Pavel în acelaşi spirit.

Ajungând la vrâsta de şcoală, băiatul Pavel se înscrie la cursul primar din oraşul său natal. Aici se distinge ca elev eminent în toate clasele, dotat de o purtare exemplară.

Tot în Timişoara urmează şi liceul, clasificându-se între cei dintâi. La 1825 absolvă liceul cu nota „prematurus".

Conform regulamentului deatunci, tânărul absolvent trece la Seghedin, unde urmează studiile preliminare pentru Universitate.

La 1827, simţind vocaţiune pentru medicină, se consacră studiilor de acest gen. Se înscrie la Universitatea din Pesta (pe atunci oraş separat de Buda), la Facultatea de medicină, iar după un an trece la Facultatea din Viena. In anul 1830 revine la Pesta, pentruca la 1832 să obţină diploma de doctor în medicină şi chirurgie.

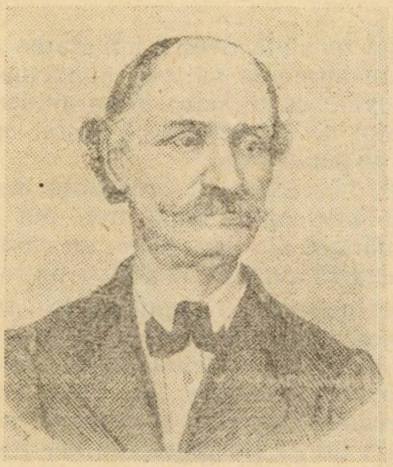

Dr. Pavel Vesici.

Activitatea doctorului Vasici începe de pe băncile Universităţii. Ca student ia parte la mişcarea pornită de Emanoil Gojdu, părintele Teodorovici, Neagoe, Caralechi, şi ceilalţi naţionalişti de atunci, luptând pentru o politică naţională activă. In acest timp scrie şi prima sa carte „Antropologia dedicată fratelui său Andrei, primar al oraşului Vârşeţ, ca recunoştinţă şi mulţumire pentru ajutorul primit în cursul studiilor. In această lucrare autorul descrie istoria naturală a omului. Ea nu este în întregime originală, deoarece cuprinde multe noţiuni învăţate la Universitate. Totuşi, fiind prima scriere românească de acest gen, posedă o valoare istorică reală.

La 1832 doctorul Pavel Vasici se stabileşte în Timişoara, deschizându-şi, ca medic practician, cabinet de consultaţiuni în cartierul Maiere (Elisabetinul de azi). Aici desvoltă o activitate prodigioasă, pentru binele public ajungând să fie iubit de toate straturile acestui oraş, pe atunci în întregime nemţesc.

Părintele Augustin Hamşea, biograful cel mai de seamă al lui Vasici, aminteşte în ziarul său „Biserica şi şcoala", foaie bisericească scolastică, literară şi economică No. 26 din 28 Iunie 1881, apărut în tipografia diecezană din Arad, că cetăţenii urbei vroiau să-l aleagă „protomedic al oraşului", dar guvernul s'a opus. Ca recompensă, însă preţuindu-i calităţile eminente, l-a numit în postul de medic-şef de carantină la Jupalnic, iar după doi ani, la 1834, l-a înaintat director de carantină la Timiş, centru spitalicesc lângă Braşov.

In această funcţiune Vasici s'a comportat demn de încrederea superiorilor. Inzestrat de o inteligenţă rară, conştiincios, medic bun, şi organizator excelent, şi-a câştigat renume chiar şi în Braşov, de unde era cercetat de mulţi pacienţi.

Dar sentimentele lui românești, l-au îndemnat să-și extindă câmpul de activitate și în afară de medicină, către lupta națională. In noua sa funcțiune luptătorul din tinerețe nu s'a desmințit. Mergând dela Brașov, primul său gând a fost să întindă o mână frățească marilor români G. Nica, frații Pana, I. G. Juga, Orghidan, N. Voinescu, G. Ioan Ciurculeștii, Lacea și alții.

Anul 1836 marchează o etapă importantă în viața doctorului Vasici. In acest an face cunoștință și leagă prietenie cu Gheorghe Barițiu, fondatorul presei române de dincoace de Carpați, cu canonicul Timotei Cipariu, filologul latinist, și cu protopopul Brașovului, Ioan Popasu, ajuns mai târziu ilustru episcop de Caransebeș. In acest mediu de intelectuali superiori începe doctorul Vasici să-și desvolte calitățile sufletești și comorile intelectuale. Aici își începe fecunda activitate literară.

In articolele sale P. Vasici îmbrățișează cu predilecție medicina, biserica, școala și neamul său. Pe timpul lui Vasici nu existau încă reviste medicale de specialitate, așa că lucrările de organizație sanitară, medicină preventivă și curativă, erau publicate în memorii pentru doctori, și ziare politice.

Din colaborarea cu fruntașii brașoveni au rezultat realizări importante. Lui P. Vasici îi revine meritul de a fi fondat cu Gheorghe Barițiu organul de luptă națională. „Gazeta Transilvaniei", în care publica sistematic articole de medicină, igienă, de luptă națională cu organizarea ei bisericească.

La Brașov mai fondează gazetele „Transilvania" și Foaia pentru minte, inimă și „literatură".

Vasici poartă stindardul în lupta pentru înființarea liceului român din Brașov, care a jucat un rol însemnat în formarea păturei intelectuale în spirit național. Toată influința câștigată pe lângă guvern ca director de carantină a folosit-o pentru a obține pe seama liceului român dreptul de publicitate. A luptat mult și a biruit. Liceul și-a deschis porțile având dreptul de publicitate.

La 1836 se căsătorește cu vechea sa cunoștință din Pesta, cu D-șoara Bericzky. Dar fericirea nu-i surâde timp îndelungat: după trei ani rămâne văduv, fără copii. Atunci, prin legăturile sale familiare din Timișoara, se căsătorește cu Iulia Iancso din orașul său natal, căsătorie binecuvântată de D zeu cu patru fiice.

Invingând multe ezitări guvernul îl numește, la 1840, consilier cesaro regesc pentru instrucția publică și referent pentru școalele române ortodoxe, cu sediul la Brașov.

Aici publică, muncind patru ani, celebra sa lucrare în două volume: *„Macroviotica"*, una din primele opere medicale în limba română. Ea este întocmită după opera apreciatului internist german Hufeland, și cuprinde normele de igienă cu ajutorul cărora se poate ajunge la viață lungă (longievitate, macros = mare, bios = viață). Pe coperta acestei cărți citim: Macroviotica sau măestria de a lungi viața, după Hufeland, tradusă și întocmită pentru orice român cultivat de Pavel Vasici, doctor în medicină și chirurgie, magistru de obstetricie cesaro crăiesc, director de carantină și a învățatei societăți medico-naturale din Iași, mădular corespondent. Dulce viață! Intru care atât de frumos m-am dedat de a fi și a lucra, de tine să mă despart!„Goethe". In tipografia lui Ioan Gătt. Brașov. 1844.

Din textul copertei, reese, că Macroviotica este o traducere și o întocmire după opera epocală a lui Hufeland. Dar cu ocazia traducerei, Vasici își publică adnotările originale cari reprezintă vederile lui în materie medicală și de igienă. La fiecare pagină găsim părerile lui în legătură cu problema autorului german. Desprinse din text, și adunate continuativ la un loc, ele formează un tratat de igienă individuală și socială, cu totul original. Atât traducerea cât și întocmirea figurează între primele scrieri medicale românești.

Ca să evidențiem în parte opera lui Vasici, redăm câteva titluri de capitole:

Volumul întâi cuprinde următoarele chestiuni: Teoria longievității la egiptieni și la greci. In veacul de mijloc. Teofrastus Paracelsus. Talismane. Transfusia. Apologia naturei și a plantațiilor. Experiența la viermi, insecte, pești, paseri. Pilde de adânci bătrânețe la romani, greci, împărați, crai și papi, la filosofi și învățați. Influința climei. Puterea

tonului de mijloc în toate. A felului de ocupări. Nutrirea şi nobilarea materiilor organice. Stomac bun, inimă tare, dinţi sănătoşi, armonie între organe. Elixire de viaţă.

In volumul al doilea sunt descrise mijloacele cari scurtează viaţa. Moleşirea fizică şi morală. Desfrânarea în amor. Preasilnicia puterilor. Boalele. Aerul necurat. Necumpătarea în mâncări şi beuturi. Băuturi spirituoase. In partea a doua sunt notate mijloacele cari lungesc viaţa Viţa sănătoasă. Educaţia fizică. Aerul liber. Curăţenia. Călătoriile. Dieta. Pacea sufletului, îndestularea şi armonia. Lipsa închipuirei prea încordate. Inconjurarea boalelor şi înţeleapta lor tratare.

Repetăm ceeace am amintit, că notele marginale sunt atât de frecvente şi lungi, încât formează, un tratat de igienă şi medicină preventivă.

A doua lucrare medicală apare tot la Braşov, tipărită la Ioan Gătt, anul 1846, sub titlul: „Neputinţa şi a ei totală vindecare". Este o lucrare de sinteză, în care autorul studiază cauzele boalei numită impotenţa sexuală, indicând remediile în caz de leziuni nervoase, psihice, şi organice.

In această epocă colaborează asiduu la Telegraful Român, şi la Foaia pentru minte, inimă, şi literatură. Iată câteva titluri de articole semnate de Vasici: Băile Mehadiei. Obrazele şi dinţii, observaţii doftoriceşti. Hidroterapia, vindecarea cu apă. Păreri la metafizica muririi. Seara înaintea nunţii.

Dar cele mai multe articole aveau subiect politic, ca atare nu puteau fi semnate de funcţionarul statului.

După marea revoluţie din 1848. guvernul îl numeşte (1852) consilier pentru şcoalele ortodoxe, cu sediul însă la Sibiu. Acesta era postul dorit de Vasici, având atragere şi răbdare nemărginită pentru educaţia tineretului român. Augustin Hamşea ne spune (loco citato) că la examene întreba elevii despre toate, îndemnându-i să fie buni români. Ca inspector adevărat cerceta permanent comunele, împărţia premii, şi insufleţea poporul pentru neam, biserică şi şcoală. Cu preoţii trăia în strânsă prietenie. Astfel a reuşit să ridice numeroase biserici, şi şcoale săteşti.

La Sibiu, în acest timp, se petrec evenimente de mare importanţă. Se înjghebează „Asociaţiunea Astra" şi se porneşte curentul pentru despărţirea bisericei şi reînfiinţarea vechei metropolii. In fruntea oastei stătea metropolitul Andrei Şaguna, iar alături de el, ca cel mai apropiat colaborator şi prieten, doctorul Pavel Vasici. După Hanşea, Şaguna cerea sfatul consilierului său în toate chestiunile naţionale şi bisericeşti. Adevărat că intrigi nenumărate i-au despărţit pentru scurt timp dar împăcarea lor n'a întârziat să se producă cu ocazia solemnă a jubileului metropolitului. Din acest timp datează catehismul lu Vasici, şi revista „Igiena şi Şcoala". Apoi o istorie naturală pentru şcoala elementară, premiată de consistorul din Arad.

Din 1865 până la 1869 funcţionează la Cluj, în aceeaşi calitate. Aci însă simţindu-se obosit, cu conştiinţa datoriei împlinite, îşi cere pensionarea şi se hotăreşte să revină la pământul strămoşesc. Sub impulsul nostalgiei revine în patria lui restrânsă, la Timişoaţa, unde la 1876. ca pensionar, reîncepe practica medicală şi activitatea pentru binele public. Sub titlul „Higiena socială, Foaie pentru sănătate, morbi, educaţiune şi instrucţiune" scoate o mare revistă de popularizare. Ea apare odată pe lună în 24 pagini, abonamentul pe an 2 florinţi. Timp de doi ani ies de sub pana lui magistrală cele mai frumoase şi instructive articole, cu subiect medical, social, şi bisericesc. Anii pensiunii îi consacră mai mult bisericei. Nu era sinod, nu era consistor, nu era adunare, la care să nu participe cu experinţa unei vieţi rodnice.

Intemeindu-se la 1867 Academia Română, constituită definitiv la 1879 în trei secţiuni, Pavel Vasici este ales pe baza meritelor sale excepţionale, membru titular al secţiei ştiinţifice. La 1880 îşi ţine discursul de recepţiune „Despre vegetarianism".

Impodobit cu onoarea de a fi primul academician al Banatului, copleşit de stima şi recunoştinţa puţinilor români din cartierele Maiere şi Fabric, marele medic al urbei îşi trăeşte ultimele zile în deplină seninătate şi mulţumire sufletească.

La 3 Iulie 1881, înconjurat de membri familiei, precum şi de numeroşi admiratori, închide pleoapele pe veci, distinsul doctor timişorean. Inmormântarea se oficiază cu mare asistenţă bisericească. Tot clerul şi poporul a îngenunchiat la coborârea corpului

neînsufleţit în pământ. Astfel a trecut figura istorică a lui Vasici la cele eterne. Prin opera lui însă va continua să trăească în mintea şi inima tuturor generaţiilor de istoriografi medicali, şi oameni de bine. La mormântul deschis, celebrul avocat timişorean Pavel Rotariu a rostit o cuvântare impresionantă, reliefând virtuţile defunctului.

Opera lui prodigioasă, rămasă nouă drept exemplu de muncă a fost magistral descrisă de următorii biografi de seamă : Augustin Hamşea, Gheorghe Crăiniceanu, despre care ne ocupăm în alt capitol, V. Bologa, distinsul profesor de Istoria medicinei dela Facultatea din Cluj şi Aurel Cosma junior, directorul acestei reviste.

Această operă va vesti generaţiilor urmaşe ce înseamnă inimă nobilă, caracter, ştiinţă, şi activitate în interes obştesc. Câtă vreme calitatea supremă a omului rămâne omenia şi munca, P. Vasici va fi comemorat şi omagiat cu pioasă recunoştinţă.

Testamentul oglindeşte gândul lui din urmă. In patru puncte rezumă pentru posteritate : 1) Să fiu înmormântat fără ceremonie. 2) Sărac m-am născut, sărac mor. 3) Leafa deabia mi-a ajuns să-mi cresc copiii şi să-mi ţin caracterul. 4) Poftind tuturor amicilor mei şi naţiunei mele prosperitate şi progres, mor liniştit că în cât s'a putut cere de la un individ ca mine, în sfera sa, m'am făcut datoria. Scris cu mâna proprie în Timişoara, 11 | 23 Iunie 1881, Dr. Pavel Vasici, m. p. c. r. cons de şcoale în pensiune.

In cimitirul din Elisabetin, pe o alee centrală, se înalţă frumosul mormânt de piatră al lui Vasici. Epitaful vesteşte trecătorilor următoarele :

„Aici odihneşte PAVEL VASICI, consilier cesaro-crăesc pentru şcoalele ortodoxe, director de carantină şi merituos luptător pentru neam, biserică şi ştiinţa medicală".

In istoria medicinei româneşti opera lui va însemna totdeauna cinste neamului şi provinciei care l-a produs.

Preludiu

Cresc în zări Detunate
de bazalt, şi aruncă
lespezi bine 'nchiegate

Şi seninu 'l alungă.
Vlăguiţi, în trăsură,
vin ai mei dela muncă. —

Şi sub ceriul de zgură
cineva svârle vrăbii
în atmosfera dură.

Sus — ciocniri de corăbii,
iar piraţii — nebunii —
încrucişează săbii.

Jos — pe strat de petunii
se stâng flăcări de floare
în bătaia furtunii.

Ceriu 'l crapă 'n picioare
potcovite cu focuri,
Sfânt cu roibi de ninsoare.

Trăznet cade în smocuri
sfărâmând drumul Bocşii
şi stejarii pe-alocuri.

Satu-i pară de foc şi
plâng prelung cu arângul
şvabii şi ortodocşii.

Arde 'n fulger meleagul ;
inimile îşi pleacă
spre Isus, dragul, steagul.

Picuri mari prind să treacă
har pe lumea surpată,
răcorind-o oleacă :
— Dă-o, Doamne, curată !.

P. Bogdan

Florile d'albe

de Melentie Şora

Ceriu plumburiu.

Fulgii, — imens roiu de fluturaşi, — se cern mereu. Câte-un copil mai vioiu, încearcă să-i numere, dar cine poate cuprinde nesfârşitul ?

Acoperişul caselor, întinsul drumurilor, firele de telefon, crengile arborilor, rărite ca nişte schelete, toate, toate se acopăr cu un borangic de fulgi.

Oraşul în haina imaculată a primului strat de zăpadă, are nu numai farmecul înoirii ci şi pe cel al feeriei.

Străzile, întretăiate de mamele, bunicele, fraţii mai mari, fiecare cu câte un dar, cu câte un brăduleţ, sunt pline de viaţă.

Grupuri de copilaşi, îmbrăcaţi în haine oolorate, cu comanace de carton, frumos decorate, stretaie oraşul în toate direcţiile, plini de ei şi rolul lor sfânt de a vesti pe Mesia.

Sunt colindătorii, cari păşesc sprinteni în tactul clopoţeilor. In dosul bărbilor patriarhale ale păstorilor, ale magilor sclipesc fericiţi ochii vioi ai copilaşilor bucălaţi, îmbujoraţi de frig. Ei stăpânesc străzile. Ei stăpânesc şi casele. Totul e o frământare vie. O singură grijă, o singură bucurie e stăpânitoare în sullete, aceea a lui Moş Crăciun, imaginea căruia o admiră pela vitrine copilaşii mici.

Casele creştinilor, primenite cu ieslea aşternută sub masă, cu darurile pregătite cu uşile deschise, sunt într'o evlavioasă aşteptare.

Melodia dulce a colindelor se contopeşte armonios în glasul metalic al clopotelor bisericii, cari svonesc mai plin, mai sărbătoresc, ca altă data.

Bolta ceriului pare o vastă catedrală plină de imnuri, ce se înalţă din gura copiilor, şi peste cari par'că se coboară pe aripi de fulgi îngeri şi serafimi. Atmosfera tradiţiei sfinte domină totul.

In semiîntunerecul unui vast atelier, aplecat peste masa lui de lucru aşezată aproape de întrarea principală, Partenie lustruieşte tăcut, după desenul, ce-i stă în faţă, zimţii unei rotile.

Din când în când îşi şterge faţa suptă, răvăşită de căneală, obosit şi absorbit de gânduri

Dintr'un colţ al atelierului se strecoară melodia unei colinzi, ce se desprinde, ca o părere, din huruiala vastei încăperi. Un tânăr, pe care Partenie îl surprinde cu o privire fulgerătoare, o fredonează pentru sine, ca să îndulcească scârţâiala unui fierestrău automat, care retează neobosit căpeţele de scânduri, în cadenţa unui ritm. E ajunul Crăciunului. Sufletul cere o colindă măcar.

Accentele versului cunoscut, deodată cu spontane bucurii coboară în sufletul lui o stranie senzaţie, O luptă interioară începe între amintirile dulci, trezite, cari sporesc tot mai vi şi voinţa impusă de a le alunga din suflet.

Deşi din când în când melodia se stinge, înăbuşită de sgomotul puternic al uzinei, totuşi par'că stăruie în auzul lui . . . adânc în sufletul lui . . . şi nu ştie cum, dar simte caşicum toate maşinile s'ar mişca şi învârti acum în ritmul ei.

Colinda se intensifică, se aude tot mai desluşit. Dintr'un alt colţ al atelierului îi răspunde, ca un ecou o altă voce . . . apoi alta . . . până când toţi muncitorii îşi contopesc glasurile în armonii de colindă.

Atelierul se transformă într'o sală de concert religios, executat ca după un program.

Glume, râsete, strigăte de bucurie învăluie într'o atmosferă de familiaritate pe camarazi.

Numai Partenie nu se amestecă, nici în glumele lor, nici în vorbele lor. El e străin şi de bucuriile şi de durerile lor.

Frământarea vie, interioară a lui, nu trădează însă cu nimic, că l'ar interesa sau că l'ar emoţiona, ceeace se petrece în jurul ui.

Munca înaintează. Lucrul sporeşte sub ochii scrutători ai şefului, care dela

repartizarea de dimineaţă a lucrului, a desenelor, trece grav, dela o masă la alta, printre privirile schiţate pe furiş, şi svârcurile de glume tăioase aruncate în urma lui, de toţi muncitorii uniţi, într-o splendidă solidaritate, în această comportare, din care ieşise, pentru el porecla consacrată: „Ţapul".

Muncind vremea trece repede.

Ora 12. In atelier numai roţile şi fierăstraiele se aud sfârâind, secondate de cântecul ciocanelor, cari saltă în ritmuri jucăuşe pe ileie, caşi într'o neîntreruptă conversaţie şi bunăvecinătate.

La ora aceasta are obiceiu să treacă prin atelier domnul inginer şi toţi vor să fie pe placul lui.

Numai Partenie e indiferent de ceeace se petrece. El îşi are gândurile lui, în cari se învăluie, ca într'o carapace, ermetic închisă. El nici nu observă pe domnul inginer, care salutase la întrare, numai după ce auzi pe vecinii lui resalutând în grup.

Nemulţumit de sine, se apucă iară de lucru, încât umplu atelierul cu ţivliturile fierului ros de dinţii oţelului, parc' ar fi voit să atragă asupra sa atenţia domnului inginer.

— „Cum veni aşa pe neasteptate?" se întrebă în sine cu o acreală în suflet.

Inginerul, un tânăr sosit de curând, trece printre mesele de lucru, atent la oameni şi la munca lor raportându-o la desenele din faţă, corectând binevoitor sau subliniindu-şi satisfacţia prin uşoare inclinări din cap, pe cari muncitorii le primesc, ca pe nişte mângăeri. Atât obiectările cât şi corectivele sunt date pe un ton blând de indemn.

Când să iasă, după inspecţie, dintr'un co'ţ al atelierului se rîdică un glas, la care se alătură al doilea . . . al treilea . . . până când atmesfera se lumină în strigate de:

„Sărbători fericite! — Sărbători fericite!"

Partenie ca surprins de ceva neplăcut, tresări de enervare, fără să'şi poată justifică această neliniştitoare izolare şi distanţă sufletească în care se află.

Voi să reflecteze ceva cu glas tare dar, inginerul tocmai se întorsese cu faţa zâmbitoare şi plăcut surprins le zise:

„Vă mulţumesc, şi Vă doresc şi eu sărbători fericite!"

Fiind ajunul Crăciunului se anunţă încheierea lucrărilor şi vacanţă de două zile.

Cureaua mare se doborî într'o clipă. Huruitul roţilor se stinse, pierzându-se ca un geamăt obosit, într'o linişte adâncă. Muncitorii se aranjară într'o forfoteală, tăcută, ca la comandă, în jurul unui cântăreţ care era conducătorul lor de cor, la ori ce manifestaţie.

Partenie, oricât de mult cearcă să se stăpâniască şi să apară că nu-l interesează: „prostiile" lor, — cum numia el orice ghiduşie în care răbufnia câteodată exuberanţa tinereţii, nu putu, — O curiozitate îl chinuia. Aruncă o privire fugară spre ei, caşi cum ar fi privit pe fereastră, dar nu observă totul aşa după cum ar fi dorit. De aceea luă vasul din apropiere, în care se păstra apa pentru roata de cremene, şi deşi nu era gol, trecu la robinetul din părete „să ia apă" . . .

Acum vedea totul. Muncitorii erau adunaţi, ca o cunună în jurul lui Petru. Işi aduse aminte cu duioşie, că şi el fusese corist la ei în sat, privi mai atent, cum se aranjează, tinerii după voci. Işi aduse aminte că-i în drum, şi voi să păşiască când o dulce melodie începu ca prin surprindere, care-l ţintui cu putere de vrajă.

„Colo sus colo mai sus
Florile d'albe."

Nişte fiori dulci, care-i pătrunde întreagă fiinţă, ca nişte chemări cunoscute îl transportară. Se simţi atras spre grup ca de o putere magică. Uitase de sine. Instinctiv face un pas înainte. Din vasul, pe care-l ţine în neştire, şi care se înclinase, câţiva picuri reci îi căzură pe mână. Tresări, ca deşteptat dintr'o feerică visare. Se întoarce tăcut şi jenat, caşi când ar fi greşit ceva, la masa lui de lucru, fără să-l ia nimeni, în seamă nici chiar „Ţapul".

Se înclină peste rotilă, cu un nervos gest, caşi cum ar fi voit să continue lucrul... dar se opri.... ciulind. Nu putu răbda să nu asculte încă câteva versuri.

Refrenul „Florile d'albe" se resfrângeau în sufletul lui ca o evocare vie. Se simţi

din nou încălțat: Și într'o clipă de o nouă lunecare spre o lume, care-l chema, — din adâncuri sufletești, — . . . se pomeni că și el secondează.... Se rușină de sine și privi atent împrejur, plin de frica omului surprins într'o stare de jenă.

Colinda purta pe aripile melodiilor ei, sufletele colindătorilor spre ușile raiului, unde sta maica Domnului, cu Fiuțul ei în brațe: spre iadul întunecos, unde se chinuia Iuda, în munci grele, alături de jidovii, cari răstigniseră pe Hristos, împlinindu-se dreptatea lui Dumnezeu, care strălucea acum în lumina unui Tron înconjurat de îngeri, cași între „Florile d'albe".

Cunoștea și el colinda. De câte ori nu o colindase și el. Ce bine era atunci se gândi el într'un moment, în care simți că iar îl ispitea ceva. Se lovi cu mâna peste gură zicând:

— „Doamne iartă-mă, că iar mă gândeam la" prostiile alea"....

Colegii lui începură o nouă colindă. El le aruncă o privire mustrătoare, stranie. Văzu cu surprindere, cu ciudă chiar, în mijlocul lor și pe „Țapul", care după primele versuri se apropiase de ei. Aceștia îi deschiseră „șefului" întrarea și acum cântă dela baierile inimii alături de Petru. Numai el, numai el, rămăsese dintre români pe din afară. Un sentiment, ciudat de neliniște, îl năpădi. Se frământa în sine.

Pela ferestrile atelierului se adunaseră toți lucrătorii din curtea vastă a întreprinderii, atrași ca de o putere magică de simfonia dulce a colinzii, ascultând cu atenție incordată și oprindu-se unul pe altul prin gesturi și mimică, să nu se conturbe clipele rare și sfinte.

Partenie se zăpăcise complet. Îi venia să fugă. Se și gândise el la aceasta, dar după rânduiala observată aici, toate hainele muncitorilor erau reținute și închise în sala de așteptare de portarul Vasilie, iar acesta venise și el și întrase alături de colindători. Partenie îl fulgera acum cu privirile.

Dar cine să-l observe pe Partenie acum? când toată lumea era absorbită, până la extaz, de puterea și frumusețea melodiilor.

Cântau și câțiva sârbi, iar vre-o câțiva unguri, cari nu colindau ascultau liniștiți. Numai Partenie nu-și afla locul. Era ca între două enorme tampoane.

Când observă într'un colț trei streini retrași, se simț oarecum în categoria lor, căci numai el și ei nu cântau. Se tulburâ. Refuză însă acest gând. Se simți din senin ofensat și necăjit foc. Ca să se răsbune oarecum pe portar, apucă oțelul și începu să scârțâie pe fier.

In sborul minunatelor armonii, a tot stăpânitoare numai fâșâitul ferului, din ce în ce mai precipitat și strident tulbura atmosfera tradiționalului ajun de Crăciun, care se improvizase.

Un muncitor se repede și-i smulse oțelul din mână. Partenie protestând nervos, luă altul și continuă oarecum ambiționat „să-și termine lucrul".

Muncitorii își cunoșteau colegul. Știau că e capabil la orice pentru părerile lui. Nu voiră să tulbure seninul acestor clipe. Il lăsară în pace: „să-și termine lucrul".

Melodiile colinzii, străbătuseră ca o dulce evocare a copilăriei plină de farmec și peste cabinetul domnului inginer, care atras ca de ceva irezistibil colinda acum și el din ușa atelierului, de unde învăluia cu priviri, pline de bunătate pe feciorii satelor, cari trăiau și aici la oraș frumoasele obiceiuri creștinești.

Cei trei streini, cari nu cântau și observaseră pe Dl. inginer, — jenați că au fost surprinși izolați de colegii lor, și mai ales de frica vr'unei urmări — se apropiară de colindători în grupul cărora se contopiră.

Numai Partenie nu observa nimic și lucra din greu, absorbit complet, de gândurile sale, surescitate și de țiuiturile tot mai amenințătoare ale zimților striviți, cași cum ar fi voit să se învăluie în ele ca într'un refugiu.

Colindătorii se priveau, cu veselie ca'într-o binefăcătoare destindere sufletească mulțumiți de acestea momente, când se întonară ultimile versuri:

„și ușile raiului
Florile d'albe".

Dar Dumneata de ce nu colinzi?

Cum te chiamă? — întreabă inginerul, pe Partenie care rămase complet zăpăcit. Numai la asta nu se gândise, să vină şi „El" aci şi începu timid:

— Eu mă rog Domnule inginer, nu colind. Eu sunt Borfaşiu Partenie. Eu mă rog am de lucru. Eu vreau să nu rămână lucrul negata de sărbători, eu nu colind de când trăiesc în Domnul.

Inginerul rămase întrigat de răspunsul dodonic primit. Păşi înainte spre cel ce „trăia în Domnul" dar Partenie neputând suporta un control al privirilor îşi aplecă capul.

Cum trăieşti în Domnul ? întreabă inginerul.

După cum scrie în biblie replică muncitorul, cu glasul tremurător, ca provocat de diapazonul, în care îşi urcase inginerul, interogatorul. „Pocăitul" orgolios de atenţia ce i se dase, prin faptul, că se angajase o astfel de discuţie, ridică capul şi privi cu îndrăsnială drept în ochii acestuia, pe care îl socoti acum adversar, fericit, că-l poate înfrunta.

In atelier se produse o linişte mormântală. Lucrurile luaseră o întorsătură neaşteptată. Colinzile sunt scornite de popi ; reflectă el plin de convingere.

— In biblie nu sunt colinzi.

— Te-am crezut om cuminte. Om harnic, creştin luminat, — începu inginerul pe un ton, ce trăda deziluzie şi durere. De aceea ţi-s'a dat, după cât ştiu, chiar la dorinţa mea, locuinţă în pavilonul întreprinderii.

Acuma înţeleg, de ce erau contra venirii tale aici, cei cari te cunoşteau. Cu aşa oameni nu se adună, ci se risipesc rândurile.

Nu ştiu cine te-a prostit. Colinzile nu sunt făcute de un om sau altul, deci nici de preoţi Ele sunt creaţii de ale poporului. Ele nu sunt scrise în biblie, dar au o strânsă legătură cu adevărurile cuprinse acolo. In biblie nu stă scris decât o parte, sigur cea mai mare din adevăruri, cealaltă parte s'a păstrat prin graiu viu. Hristos n-a scris ci a rostit cu vorba învăţătura lui:

— „Vorbeşte dl. inginer ca un vlădică. Dumnezeu să-l trăiască" sopti vecinului său portarul Vasilie, care-şi pregătia cheile dar tot nu se îndura să se îndepărteze, mai ales că dl. inginer continuă:

— Şi nu uitaţi copii, că au fost vremuri, când obiceiurile acestea creştineşti au fost pentru strămoşii noştri nu numai prilej de bucurie, ci singurul isvor de viaţă sufletească, de întărire pentru lupta vieţii, încheind:

— Cine se lapădă de ele, ca Borfaşiu, se lapădă şi de neam.

Cuvântul plin de durere, dar autoritar al inginerului îl adusese în completă confuzie pe Partenie, care îşi plecase capul, ca un învins, care renunţă la luptă. Nici prin gând nu-i trecuse vre'odată, ca să nu fie susţinut de domnul inginer. El ştia doară, că toţi domnii, cu cari vorbise îi dăduseră dreptate lui când vorbia de răutăţile şi rătăcirile popilor. Nu afla un răspuns potrivit ci repeta mereu numele bibliei, până când primi şi ultimul răspuns.

Om harnic şi cinstit să fii, nu exagerat. Să ţi-i la legea părinţilor şi strămoşilor tăi, — să-ţi iubeşti ţara şi neamul.

Partenie ieşi sub privirile muncitorilor, sprijiniţi mult de cele auzite dela dl. inginer, pe care-l înconjurau acum plini de gratitudine. Auzise ei astfel de expuneri şi dela părintele lor duhovnic, dar nu le dăduse deosebită atenţie. Li se păruse totdeauna că e ceva interes în ele. Dar acum lămuririle căzură cu aplomb şi ei le primiră fără rezervă. De abia acum îşi dădură şi ei seama de fanatizmul şi recalcitranţa colegului lor de muncă.

In sufletul ingineruiui tulburarea şi decepţia se acoperiră pe o clipă, de urările de: „Sărbători fericite" repetate din nou de muncitorii, cari se îndepărtară spre ieşire — dar rămas singur reconstitui tabloul.

Prin analogie îi răsări în minte chipul blând al erudi ului rector al Facultăţii de teologie din oraş, care nu odată adusese în discuţie problema sectarilor muncitori, angajaţi în marile întreprinderi ale municipiului. Se simţi oarecum jenat de faptul, că el bagatelizase, acestea discuţii sau le ascultase plictisit, ca pe nişte lamentabile peroraţii, de interes particular ale părintelui şi de cari căuta să scape prin derutarea discuţiei.

Ieşi în curtea atelierului, caşi cum ar fi vrut să scape de aceasta scenă... dar

tocmai văzu pe Partenie îndepărtându-se pe poarta mare singur şi abătut.

Tulburarea i-se mări ca de o viziune sinistră şi întră în locuinţă în această stare. Toată după amiaza acestei zile rămase sub obsesia acestei întâmplări.

Ziua scurtă trecu repede. Peste ea se rostogoli, ca o uriaşă pleoapă a bolţii cereşti, semiîntunericul înserării.

Noaptea pavilionul angajaţilor părea dela distanţă o uriaşă apocaliptică vietate, care ar privi, ca prin nişte ochi, prin ferestrele luminate, în întunericul de afară. In interiorul marei încăperi încă era ceva schimbat, sărbătoresc. Membrii familiilor erau adunaţi în jurul brăduleţilor în aşteptarea lui Moş Crăciun. Colindătorii, irozii, cari urcau şi coborau treptele etajelor, erau musafiri doriţi.

Numai locuinţa lui Partenie era întunecată şi încuiată

Era târziu, spre miezul nopţii. Colindătorii răriseră. Pe ultimii doi copiiaşi dolofani, fericiţi că li se îngreuiase geanta inginerul îi petrecu până la poartă. Un aer proaspăt îl răcori plăcut. Curtea largă era numai o lumină care se revărsa dela pavilionul muncitorilor, pela ferestrile căruia se conturau, în lumina becurilor colorate forme de brăduleţi, frumos împodobiţi.

Moş Crăciun se furişase în fiecare casă,

Inginerului îi bătu la ochi două ferestre fără lumină şi instinctiv îşi aduse aminte de ochii lui Partenie.

— Cine locuieşte acolo, Vasilie? întreabă el pe portar.

— Partenie Domnule inginer, răspunse acesta. El e acuma la adunare.

Peste faţa inginerului trecu o umbră, pe care portarul o surprinse în lumina becurilor.

Inginerul intră în locuinţă îngândurat.

Era târziu după miezul nopţii.

Se stânseseră multe şi dintre luminările de pe la ferestrele pavilionului.

In timpul acesta Partenie frânt de oboseală şi mai ales tulburat sufleteşte, în drum spre casă, cerca să se liniştească şi nu putea. Ii lipsea ceva. Ii bătea înurechi şi acum cuvântul greu, clar, răspicat al inginerului, cum bate un val stăruitor ţărmul mării.

Cântările dela adunare nu l-au mulţumit nici cum în seara asta. Ca trezit dintr'o buimăceală îşi dă seamă că stătuse acolo alături de străini; că el chiar şi în familie e izoltat; că cei doi copii ai lui şi soţia au petrecut ajunul la un vecin. Simte o silă să meargă acasă. O durere mare îl copleşeşte, o ruşine... care se metamorfozează în sufletul lui, în căiinţă amară, intr'o jenă, ca mai apoi să se ridice într'o grea mânie contra lui Pişta báci, care-l ademenise şi care trecuse acum la altă secţie.

In apropiere de casă la o fereastră începu, în tăcerea nopţii, ca o puternică descărcare o colindă. Refrenul „Florile d'albe" îl electriză şi-l ţintui pe loc. Ce frumoasă-i! se gândi el, savurând cu evlavie dulcea simfonie.

Cât n'ar fi dat ei acum să se poată vedea în mijlocul colindătorilor. Plin de această senzaţie ca de un gând clar înaintă spre casă. Ca din întâmplare se îndreptă spre depozitul cu rămăşiţele de brăduleţi, caşi când şi-ar fi adus aminte de ceva. Colinzile pe cari le-a mai auzit în drum întăriri acest gând în sufletul lui.

Soneria sbârnăi.

Pe poarta mare a pavilionului se strecoară ca o umbră stearsă silueta lui Partenie. Crengi de brăduleţi îi joacă subsoară.

Cele două ferestre oarbe ale pavilionului se luminară.

Caşi cum năvăleşte aerul proaspăt într'o cameră, uitată închisă, când i-se deschid ferestrile, aşa pătrund în sufletul lui Partenie dulcile amintiri. O binefăcătoare destindere sufletească îl stăpâneşte. Işi aduce aminte de mama lui, de fraţii lui mici, şi copilăria lui.

Presără crengi de brad pe sub masă în loc de fân, şi-i pare atât de rău că n'are un bob de tămâe. O linişte îi mângâie sufletul.

E fericit. Ar vrea să-l vază acum Domnul inginer, ar vrea să-i sosească copiii şi soţia... ar vrea să vină colindători,..

Copleşit de un irezistibil impuls sufletesc Partenie ca scăpat de o mare povară intonă:

„Colo sus, colo mai sus Florile d'albe."

Un student bănățean de acum 45 de ani

— Aurel C. Popovici —

de Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din Cluj

Bănățenii se mândresc, cu drept cuvânt, cu o seamă de bărbați iluștri, cari au ieșit din rândurile lor și cari au îmbogățit pe diferite terenuri patrimoniul moral și spiritual al Românismului de pretutindeni. Printre aceștia un loc de frunte îl ocupă desigur lugojanul Aurel C. Popovici, luptătorul naționalist din timpul Memorandului și din deceniile cari au urmat după acest mare moment din viața noastră politică. Totuși, se spune că Bănățenii au cam uitat pe acest vrednic frate al lor, care ar fi meritat să fie și el pomenit în bronz alături de ceilalți luptători cari împodobesc malul Timișului din orașul său natal. Ar fi meritat, desigur, și o biografie amănunțită, a cărei cetire ar fi o foarte binefăcătoare hrană sufletească nu numai pentru tineretul naționalist de astăzi, ci și pentru publicul adult din țara întregită.

Am avut fericirea să cunosc pe acest strașnic exemplu reprezentativ al rasei românești, din câteva întâlniri la București înainte de războiu, și să-i admir masivitatea cugetării și simțirii sale naționaliste, care nu cunoaște măsură nici zăgazuri. Cu toate că în unele privințe îmi aveam rezervele mele față de izbucnirile vulcanice ale naționalismului său, am avut totdeauna o sinceră admirație pentru patriotul adevărat și pentru luptătorul neobosit care din fragedele sale tinerețe și până în clipa morții n'a trăit decât pentru neamul său, a cărui înălțare i-a fost singurul dor și singura rațiune a existenții.

Desigur au fost alții cari s'au apropiat mult mai tare în viață de A. C. Popovici și cari au cunoscut mult mai bine, decum l-am cunoscut eu. Cuvintele acestea ale mele aș dori să fie un îndemn către unii din aceștia de a-și lua osteneala să învie în amintirea posterității figura atât de impozantă a vajnicului ostaș în slujba neamului, care a fost Aurel C. Popovici. In rândurile ce urmează eu dau publicității o pagină interesantă și caracteristică din viața lui de pe când era student în medicină la universitatea din Graz, la anul 1891, cu puțin înainte de Memorand. Această pagină este un simplu catastih de chestiuni cari îl pasionau pe tânărul student și pe care avea de gând să le desvolte într'o lungă serie de articole. Poate că o parte din articolele proiectate în această listă de subiecte să fi și apărut în gazetele timpului — și anume în Tribuna dela Sibiu, — lucru pe care eu nu l-am putut controla, Catastihul acesta l-am găsit printre manuscrisele rămase după moartea autorului lor, în grija familiei. Am crezut că publicarea acestui material poate fi de folos nu numai în vederea reconstruirii vieții lui A. C. Popovici, ci el poate fi un îndemn și pentru studențimea română de astăzi, care se îndreaptă tumultuos spre obiectivele naționaliste cele mai îndrăznețe. Să afle tinerimea de astăzi cum concepea naționalismul un înaintaș de al ei de acum aproape o jumătate de veac ; ce largă bază de românism integral avea cugetarea unui tânăr bănățean dela Facultatea de medicină din unul din orașele vechei Austrii și ce maturitate împunătoare se desface din lungul pomelnic al problemelor prin cari trăia și prin cari trebuia să biruiască nu peste multă vreme neamul nostru.

Caetul care cuprinde aceste subiecte a fost scris de A. C. Popovici și poartă însemnarea : *Articole Dipsi Dante, Graz 1891 Iunie,* (Dipsi Dante erau numele sub care îl cunoșteau prietenii). — Originalul lui a rămas în posesiunea familiei. Eu posed o copie făcută la rugămintea mea de fiica marelui răposat, Veturia. După această copie las să urmeze, fără orice alt comentar, titlurile problemelor, în ordinea în care ele se succed în caet.

Idei

Cum ne cunosc străinii.
Vijelia muscălească.
Credeul politic al muscalilor.
Prietenia muscalilor pentru noi.
Esența panslavismului.
Importanța Românismului pentru Occident.
Naționalitățile din Austria.
Naționalitățile din Ungaria.
Politica Românilor din Ungaria.
Gradul de cultură al Românilor din Ungaria.
Ungurii fac treburi muscălești.
Conștiința națională.
Limba noastră.
Ideia naționalității.
Elementele constitutive ale națiunii române.
Vrăşmăşia Ungurilor față de Români.
Nu Austria este dușmanul nostru.
Viitorul Bulgarilor.
Presa română.
Importanța limbii germane pentru noi.
Pe cine să imităm?
Limbile clasice.
Demnitatea în politică
Garanția viitorului nostru.
Etnografia Daciei.
Boala Monarhiei Austro-Ungare.
Ne poate sprijini Franța?
Principiul monarhic în România.
Carol I.
Fantasmagorii republicane în România.
Chestiunea ovreilor noștri.
Spiritul nostru de disciplină.
Sentimentul datoriei.
Şerpii statului român (străinii, Beldiman etc).
De la cine depinde unitatea noastră națională.
Separatism moldovenesc?
Inviolabilitatea dinastiei.
Spiritul de asociare.
Corurile vocale ale țăranilor din Banat.
Biserica Românilor din Dacia.
Băncile Românilor din Dacia.
Puterea mândriei naționale.
Fanfaronade cosmopolite.
Modernizarea orașelor noastre.
Frecvența universităților noastre.
Trebuința unei academii politehnice.
Trebuința unei academii militare.
Şcoala noastră de comerciu.
Disciplina militară.
Vandalismul în armată.
Disciplina în școlile medii.
Reforma școlilor elementare.
Reforma școlilor medii.
Reforma universităților.
Ce face statul pentru arta națională?
Desvoltarea musicii naționale (Enciclopedică).
Locuințele țăranilor.
Desonoarea parlamentului român. (Popovici-Răcuciu.)
Bărbații noștrii de stat.
Degenerarea spiritului parlamentar în România.
Caractere mârșave.
Decadența populațiunii.
Succesul colonizații în Ungaria, Croația, America de Nord.
Insemnătatea nomadului în politică (S'aducem colonişti).
Cum cunoaștem noi pe românii de dincolo.
Cum ne putem cunoaște (călătorii).
Cum ne cunosc pe noi Românii de dincolo.
Este Basarabia ireparabil pierdută?
Românii din Bucovina.
Valoarea Românilor din Macedonia.
Gradul de cultură al Cuțovlachilor.
Românime și Grecotime.
Instrucția publică la Românii de peste munți.
Legea naționalităților în Ungaria.
Programul politic al Românilor din Ungaria.
Promovarea asimilațiunii naționale în România.
Regimente românești în armata Austro-Ungariei.
Politica națională a Germanilor din Austria.
Politica națională a Italienilor din Trentino.
Idealul politic al Cehilor.
Idealul politic al Polonilor.
Blestemul națiunii sârbești.
Importanța Austriei federale pentru existența neamului românesc.
Noi și Ungurii (comparație).
Insemnătatea politicii naționale.
Aptitudinile culturale ale poporului român.
Insemnătatea culturală-istorică a „Ligii".
Ofensele în Țara Românească.
Magistrații noștrii.
Funcțiunea primarilor.
Diplomele străine în Țară.
Idolatria noastră pentru străinătate.
Rădăcina patriotismului adevărat.
Ideia binelui public.
Căile noastre ferate.
Directoratul căilor ferate.
Gradurile noastre academice.
Menirea universității din București.
Viitorul capitalei București.

Principiul monarchic şi cetăţănimea.
Cum ne orbeşte formalismul.
Străzile noastre.
Lipsa de păduri în jurul capitalei.
Zidirile publice şi lipsa de arhitecţi.
Viaţa literară în Bucureşti.
Cerşitorimea din Bucureşti.
Corupţia moravurilor.
Viaţa familiară.
Paroxismul luxului.
Ocupaţia damelor române.
Educaţia fetelor.
Instrucţia fetelor.
Mudăria publică.
Lux şi murdărie.
Spirit de curăţenie.
Profesorii noştri.
Starea advocaţilor.
Curente ateiste.
Ce va să zică „Credinţa în Dumnezeu".
Starea preoţimei noastre.
Lipsurile bisericii noastre.
Uniforma preoţească.
Reforma clerului nostru.
Zidirea bisericilor noastre.
Locuinţele preoţilor români.
Organizarea serviciului de hamali.
Infecţia la Hala Ghica.
Primejdia colbului din Bucureşti.
Stropirea stradelor.
„Bukarester Tagblatt."
Necesitatea unui casin al presii române.
Ingânfarea ziarelor ungureşti.
Este Ungaria stat de drept?
Şi ear noi linguşim pe Unguri.
Pungăşia fenomenală dela Herculesbad.
Consilier pentru Bucureşti (Baedecker).
Sărăcia noastră de case.
Aliniarea stradelor.
Murdăria birjarilor.
Brutalitatea politică.
Alegeri asiatice.
Organizaţia partidelor noastre politice.
Lipsă în profesori academici.
Sănătatea publică.
Poziţia medicilor.
Reforma spitalelor.
Case mortuare.
Raţiunea arderii cadavrelor.
Ministru de sănătate publică.
Spitalele rurale.
Reforma advocăţiei române.
Simpatia Germanilor pentru noi.
Spirit francez şi temeinicia germană.
Murdăria industriei noastre de carne.
Fabrici de conserve.
Etnografia Dobrogii.
Ce să se aleagă din naţionalităţile Dobrogii?
Chestiunea confederaţiunii balcanice.
Navigaţiunea română (cum este acum).
Desvoltarea navigaţiunii române.
Uniforma armatei noastre.
Desvoltarea Craiovii.
Decadenţa oraşului Iaşi.
Grecoţimea de la noi.
Este România stat naţional sau poliglot?
Desvoltarea locurilor noastre de sănătate.
Industria untului la noi.
Industria oţetului la noi.
Fabrici-conserve de fructe (vegetale).
Trebuinţa de-a fonda oraşe şi sate noi în România.
Lipsă de pieţe publice în Bucureşti.
„Români" şi „cetăţeni români".
Pavajul nostru.
Nu avem carieri de piatră?
Lipsa monumentalităţii în clădirile noastre publice.
Spirit de căsnicie.
Cultivarea spiritului de iconomie.
Lectura poporului.
Lectura junimii.
Lectura publicului cult.
Lectura femeilor.
Omul cult şi biblioteca.
Biblioteci ţărăneşti.
Asociaţii pentru tinerimea din şcoalele medii.
Conferenţe publice.
Serviciul trăsurilor poştale.
Imigrarea orăşească (Potopul orăşesc).
Raţiunea serbărilor naţionale.
Drapelele de glorie ale armatei noastre.
Preponderanţa formalismului în armată.
Constanţa (ce trebue să facem din ea).
Serbarea zilelor mari ale dinastiei.
Raţiunea dinasticismului luminat.
Expoziţii provinciale.
Expoziţia generală românească la Bucureşti.
Industria ţesăturilor româneşti.
Expoziţie permanentă de industrii şi producte româneşti.
Organizarea musicilor româneşti.
Concerte monstre a tuturor lăutarilor în Bucureşti (anual).
Instrucţiunea agronomiei la noi şi la alţii.
Ferme model.
Cultura domeniilor regale.
Regele şi partidele politice (trebue evitat din discuţii).
Interese personale în politică.

Lipsa de principii politice stabile.
Idealul național și programele politice.
Cine ne mănâncă omenia în Europa? (In Germania.)
Societate de informații pentru străinii ce visitează țara.
Înființarea unei secțiuni a „Ligii" în scopul de a veghia asupra celor ce se tipăresc despre noi. (Organizație armonică).
Lipsa unui mare oraș în nordul Dunării române.
Legătură ferată București—Belgrad—Brod—Agram—Triest (cea mai scurtă legătură cu apusul).
Trebuința hartelor etnografice.
Hartele etnografice despre Români.
Cunoștințele noastre de Geografie.
Studiul geografiei în școalele militare.
Pentru ce preamărește întreaga ovreime pe Unguri?
Stradele în Sinaia.
Planurile de orașe.
Înființarea unei societăți pentru promovarea comunicației străinilor în România.
Bogăția feciorească în Carpați.
Valoarea Transilvaniei (Oro-topo-geo și geolo-gică, stratigă). (Capitole separate din „Dacia pitorească".)
Necesitatea camerelor medicale.
Organizația actuală o camerelor comerciale.
Abrogarea diurnelor de deputați.
Discuții nevrednice în parlament.
Cum se ramolesc oratorii (Prin discuții, mofturi, alegeri, baza venirii la guvern etc.)
Lucrări parlamentare à la „Bate apa în piuă".
Subminarea respectului pentru oamenii de Stat.
Mania imitațiilor stupide. (Franțuzie, cultură, limbă, sau fanfaraosă, republică.)
Opoziția în state civilizate (Anglia, Germania, Austria etc. chiar Ungaria).
In punctul idealului național nu se poate opoziție românească.
Iubirea de neam.
Patriotismul fecioresc al părinților noștri.
Ofițerii români în armata austro-ungară.
Vitejia regimentelor românești din Austro-Ungaria.
Bărbații politici ai Românilor de peste munți.
Vecinii noștrii (Rușii, Rutenii, Ungurii, Sârbii și Bulgarii).
Poziția învățătorilor de la sate.
Putința deschiderii unor noue bulevarde.
Valoare și preț (In general).
Scumpete nefirească în București (Specializat).
Gardiștii de la frontiera țării.
Promovarea contactului iubire între noi și frații de dincolo.
Ce-i lipsește încă Sinaii.
Cum își iubesc vienezii capitala lor (Chiar și în străinătate. Volkssänger).
Haina națională (In stiria grofii și baronii poartă această haină la ocazii).
Stil și cultură.
Murdării ortografice.
Academia Română (Apsețiare).
Străinii care ne laudă (Hoffmann, Bergner, Lindau, Lavelaye).
Spiritul științific în lumea română.
Demnitatea profesorilor academici.
Cultura clasică (De facto-ilusie).
Cultura academică (Noblecse obliga).
Principele Ferdinand (De ziua sa natală).
Galerie pentru busturile oamenilor mari (Panteon).
Statuia lui Traian.
Statuia lui Decebal.
Statuia Independenții.
Columna lui Traian (reproducție).
Lipsă de sistem în nomenclatiura străzilor și pieților.
Preoțimea Românilor de dincolo.
Desvoltarea măcelăriilor noastre (Burse pentru Viena și Paris; prăvălii de marmură).
Clădirile de pe cheiurile Dâmboviții.
(Constituirea și asigurarea naționalității române este astăzi cea mai cardinală datorie a po iticii Românilor; ear consolidarea internă nu este decât un mijloc spre a ajunge la scopul principal.)
Maghiarii sunt îndreptățiți a asasina 3 mil. de Români?
Ear România să nu aibă dreptul de-a mântui pe frații săi?
Noi trebue să combatem pe Unguri și din motivul pentrucă ei subminează existența întregii Monarhii care pentru Români este o condiție de viață.
Societățile panmaghiare din România (Școli ungurești).
Avantajele Ungariei în legătura cu Austria: mare putere, cunoscută, înfluențele culturale (specificate); origine (societăți) vine la Viena trebue să meargă și la Pesta, etc.
Românii din Regat ar trebui să asiste la serbările Românilor de dincolo și viceversa.

Cualificaţiunea profesiunilor libere.
Cualificaţiunea miniştrilor.
Chestiunea portarilor.
Murdăria şi înfecţia în îmbrăcămintea pilarilor exclamatori.
Der Kampf zwischen Rumänentum und Magyarentum.
Principiul naţionalităţii (Pentru convorbiri literare).
Legea naţionalităţilor dela 1868. (Explicaţii p Tribuna.)
Reforma călindarului pe seama noastră.
Ocupaţia ţăranilor în timp de iarnă.
Postul şi slăbiciunea fizică a Românilor.
Un ciclu de articole pentru conferenţa de la Sibiu: Mijloace de luptă. (Dacia.)
Mândria naţională (Şi pentru Dacia.)
Transilvania, Banatu, Ungaria sau — Dacia?
Valoarea lecţiunilor teoretice dela Universităţi. (In special pentru Dacia.)
Puterea noastră culturală.
Datoria propagării geniului.
Lectura în gimnazii.
Convorbiri fiziologice.
Antrofogenia lui Häckel.
Filosofia materialistă (Büchner, Hartmann, Rühring).
Paolo Mantegazza.
Educaţia clasică.
Dacia pitorească.
Romanizarea lui Hunfalby.
Originea omului.
Să-i înfierăm!
Ciclu de articole pentru reorganizaţia partidului naţional.
Puterea spiritului de desociare.
Şovinism cu şovinism,
Transilvania, Banat, Ungaria sau — Dacia?
Proiect special pentru întemeiarea unei grupe de Români harnici în Dacia.
Răspândirea sistematică a gazetelor din Dacia în România şi vice-versa.
Sistematica agitaţie (demonstraţii, adunări, resoluţii etc. pentru sufragiul universal.
Schimbarea numelor familiare române în actele publice.
Numirea podului: Cernavoda sau Feteşti?
Cutiuţele sau lădiţele poştale în România.
Scumpetea nenaturală în Bucureşti.
Sprijinul nostru natural este Germania.
Abrogarea paşapoartelor la graniţa ungaro-română.
Trebuinţa unei biblioteci mari publice în Bucureşti.
Spiritul de partid în România.
Momentul dinastic în politica Românilor.
Chestiunea străinilor în România.
Mizeria ţărănimii.
Posibilitatea unităţii naţionale până în Tisa.
Voci străine despre putinţa unităţii naţionale a tuturor Românilor.
Neglijenţa noastră criminală în discuţiunea evenimentelor care stau în legătură cu viitorul nostru.
Fără cunoştiinţa limbii germane nu se poate face politică românească naţională.
Cum am putea avea brutării moderne.
Momentul naţional în educaţiunea modernă.
Statul român şi maghiarizarea.
Fadejeff, Cermaieff şi Comaroff.
„Britons after all!"
Guvernul democrat.
Democraţie — ungurească.
Federalismul din punctul de vedere al principiilor liberale.
Omnipotenţa de stat (duce la absolutism)
Parlamentarismul adevărat.
Sunt legile pe vecie?
Drepturile poporului.
Cărmuirea şi poporul.
Cine reprezintă pe poporul român în dieta din Pesta?
Guvern de neam străin. (In fiecare zi trebue să se ţină adunări.)
Adunările de popor în Englitera.
W. Gladstone — prototipul liberalismului adevărat.
Emil de Laveleye şi chestiunea naţionalităţilor.
Dr. A. Fischhof în mişcarea naţionalităţilor.
Franz Schuselka.
Grigr, Storcevic, Stazzini, Garibaldi.
Cultivarea ştiinţelor la noi (să fie exploatate pentru desrobie).
O zi să nu treacă fără adunări publice.
Fiecare adunare să se termine cu banchet.
Alegeri libere sunt imposibile pe câtă vreme poporul nu înţelege viaţa publică.
Indată ce va avea şi el şcoală politică înceată violenţa şi întimidarea electorală.
Egalitatea condiţiunilor (din punct de vedere naţional şi economic).
Mocsonyi Sándor. Membru în comitetul casinei magnaţilor. (Kedves Barátom, Horváth.)
Industria ne liberală se luptă naţion. mult mai crâncen, dar cine o pomenit acolo atâtea prigoniri ca în Ungaria? (Procese de presă etc.)

Libertatea naţionalităţilor în Ungaria şi în Austria.
Libertatea naţionalităţilor în Helveţia, Canada, Belgia.
Autonomia grupurilor sociale. (Autonomia bisericii, autonomia medicinii, advocaturii, instrucţiunii, etc.).
Epoca frazelor în politică, ştiinţă şi literatură.
Faptul dovedit, că hârtia de lemn, pe care se tipăresc azi toate publicaţiile, putrezeşte, aşa că peste 100 de ani n'o să mai fie cărţile de azi, decât praf, acest fapt trebue pus în evidenţă. Ar trebui, ca toate tipografiile să fie prin lege obligate o tipări exemplarele pentru bibliotecile publice pe hârtie de bumbac sau de zdrenţe. Mai ales actele publice, timbrate, contracte, etc, ar trebui făcute pe asemenea hârtii.
Catechismul naţional.
Emigraţii români din Transilvania şi Ungaria, cari se găsesc în România şi nu s'au încetăţenit încă să lanseze un manifest federalist iscălit de cât se poate de mulţi emigranţi.

In limbi străine:

Die panmagyarische Inquisition der Nationalitäten in Ungarn.
Wer den Dreibund unterminiert?
Die blinden Werkzeuge Russlands.
Das Rumänentum in Ungarn.
Die Bedeutung der 12 Millionen Rumänen für den Dreibund.
Die Möglichkeit des Eintrittes Rumäniens in einen österr. Bundesstaat.
Das Königreich Rumänien in Wort und Bild.
An die Nationalitäten Oesterreich-Ungarns.
Der Kampf zwischen Rumänentum und Magyarentum.
Das Interesse des Deutschtums am Rumänentum.
Rumänien oder Ungarn?
Der Deutschenhass und seine Kultur in Ungarn?
In wessen Namen handelt das ungarische Parlament?
Die Nationalitäten in Ungarn.
Die magyarische Minorität in Ungarn.
Die Todschweigens-Politik der öst.-ung. (Juden) Presse.
Der reelle Kulturwert der magyarischen Nation.
Lebensbedingungen für die Erhaltung der Habsburger Monarchie.
Die panmoskowitische Hochflut und der magyarische Chauvinismus.
Die Vernichtung sanktionierter Gesetze in Ungarn.
Die Ernennung der Reichstagsdeputierten in Ungarn.
Panmagyarische Ausnahmsgesetze gegen das Rumänentum in Ungarn und Siebenbürgen.
Ungarn — ein Rechtsstaat?
Die panmagyarische Verfolgung der rumänischen Presse in Ungarn.
Der Magyarisierungs-Fanatismus.
Die Kämpfe der Rumänen gegen die Magyarisierung.
Der Nationalitäten-Mord in Ungarn.
Die nationalen Forderungen der Rumänen in Ungarn.
Die Ideen des Daco-Rumänischen Reiches.
Pe toate forurile să se accentueze importanţa autonomiei ardelene.
Toate actele să le cereţi în limba română.
Exploatarea legii de naţionalităţi.
Adunări pentru pretinderea deschiderii dietii ardelene.
In adunări să se ceară demisiunea deputaţilor chroaţi

Căutare

Gândul meu răscoleşte negurile
Căutând împărăţia visurilor
Când din vraja zilelor limpede
Răsăreau cărările vieţii.

Taina mea adânc îngropată-i
Sub cenuşa rece a zorilor
In zadar scormonesc azi tăcerile
Căutând toiag cărărilor

Nu mai vin din trecut cocorii
Să aducă zvonu 'nvierilor
Şi verdeaţa şi cântul şi florile
Să împrăştie ceaţa serii

Singur azi rătăcesc potecile
Negăsind însemnarea vremilor
Nici roada strădaniei oamenilor
In aflarea rostului vieţii.

Răzvan Panaitescu

Nostalgie

Mă fugăresc anii, unul după altul
spre ţel ascuns, spre zare'nchisă ;
paşii-mi rătăcesc în soare şi'n ondulări de lună
şi'n păr mi-asvârle cerul grea hlamidă, ninsă.

Cineva mă cheamă'n urmă
să-mi văd trecutul cum se scurmă ;
acolo îmi pleacă numai lacrimile calde
în cari uitaroa odată-o să se scalde.

M'aplec acum,
pe balustrada care mă opreşte'n drum :
sunt obosit, din urmă anii îmi surâd
şi'n faţă zarea-i ca un monstru, hâd.

Şi'n drum se joacă-atâta soare
că de el simt sufletul că-mi moare
chiar aici, în colb murdar,
peste care singuratic trece-un car,
ca un dric funebru, mortuar.

In drumul gol, eu singur stau
la sfat cu vremea şi cu vântul,
că mi-e putred chiar şi gândul :
— ăsta-i ultimul popas —
Ani din urmă, bun rămas !

Zori

Uite-azurul crenelat de nori,
e ca un petec vânăt şi spurcat,
peste care s'a spălat
faţa lunii'n zori.

Rumeneala creşte'n zări,
sus, ca'ntr'o grădină,
peste-atâtea ţări şi mări
curge doar lumină.

Răsăritul care vine,
vine pentru cine ?

DORIAN GROZDAN

Prima Asociație bănățeană de arte frumoase

de prof. IOSIF VELCEANU

Deodată cu învierea politică a Banatului s'a înfiripat *„Asociația Bănățeană de arte frumoase" cu sediul în Timișoara.*

In ziua de 21 Ianuarie 1926 s'a ținut prima adunare, în care s'a hotărît, cu mare însuflețire, înființarea ei, fiind prezenți 43 membri activi, artiști, pictori, grafici, sculptori, arhitecți, peisagiști, artiști decorativi și iubitorii de arte frumoase din Banat și județele limitrofe, — iar ca oaspeți d-nii Generali Găvănescul și Badescu, în fruntea întregului corp de ofițeri superiori ai garnizoanei, Ioan Petrovici, dir. regional al învățământului, profesorii de desen artistic și un public numeros din pătura intelectualilor din localitate.

Procesul verbal dresat în această adunare dă dovadă, cum „profesorul *Iosif Velceanu*, salutând în numele inițiatorilor grupați în jurul D-sale, pe cei prezenți, deschide adunarea și ține o *conferință ocazională*, în care arată, în liniamente generale, necesitatea și scopul Asociației ce se înființează:

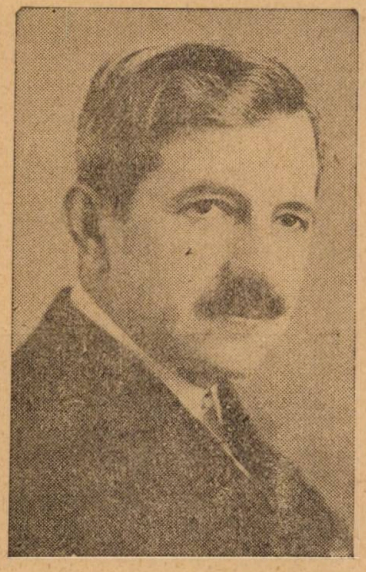

Prof. Iosif Velceanu.

a) Promovarea artei picturale, sculpturale, arhitectonice, decorative, grafice și industriale, precum și desvoltarea și nobilitarea gustului estetic și artistic.

b) Desvoltarea unei munci cât mai intense pentru popularizarea ornamenticei și a stilului românesc din punctul de vedere al artei în general și al industriei ca artă în deosebi.

c) Cultivarea sentimentului de solidaritate între membrii Asociației, precum și promovarea stării materiale, morale și culturale a artiștilor noștri.

Pentru ajungerea scopului Asociația:

— Va deschide ateliere potrivite pe seama artiștilor, va aranja expoziții de picturi, opere sculpturale, arhitectonice și industriale de artă.

— Va înființa un nou muzeu artistic, „Arta Banatului" unde se vor expune opere de artă, donate sau cumpărate, care formează averea Asociației.

— Va edita o revistă de specialitate și va organiza cursuri publice în diferite ramuri ale artelor frumoase și aplicate.

— Va publica concursuri pentru executarea de lucrări ori proiecte artistice, premiind pe cele originale și de valoare.

— Va da guvernului, judecătorilor și forurilor administrative sugestii și deslușiri în chestii de artă.

— Va culege și aduna obiecte și picturi vechi, de valoare artistică, păstrându-le în muzeu și va porni o propagandă și o acțiune puternică pentru popularizarea artelor la poporul nostru bănățean, înzestrat din fire cu înclinări și aptitudini artistice".

Desfăşurat acest drapel de muncă şi înfrăţire, în jurul ideii se grupară nu numai artiştii bănăţeni, ci şi un număr frumos de amatori ai artelor încurajându-se astfel organizarea statutară a Asociaţiei.

Ioan Isac. Bărci pescăreşti la Lido.

Ministerul de interne aprobă statutele cu Decisia Nr. 6779 | 1922.

Asociaţia se organizează apoi, în cadre legale, alegându-şi protectorii:

Preşedinte de onoare *A. S. R. Principele Moştenitor Carol*, azi *Regele Ţării*, iar protector pe dl *C. Banu* Ministrul artelor.

Vicepreşedinţi de onoare: D-na *Lucia Cosma*, artistă bănăţeană şi d-nii: *A. Mocsony de Foeni*, fost ministru, maestru de vânătoare al palatului regal, şi prof. *I. D. Ştefănescu*, dir. la fond. cult. „Principele Carol" din Bucureşti.

La conducere se aleg: preşedinte *Iosif Velceanu*, profesor la Liceul C. Diaconovici Loga.

Vicepreşedinţi: Ing. A. Diaconovich şi I. Ferenczy pictor academic. Director: C. Liuba dir. Şcoalei sup. de arte şi meserii; secretar: I. Isac profesor la şcoala normală; jurisconsult: Dr. P. Obădeanu avocat; casier: T. Meza, compt. judeţean; econom: I. Perian profesor la Şcoala Normală, custode: P. Percea, profesor la şcoala de arte şi meserii.

In Comitet au fost aleşi 20 membri din şirul artiştilor bănăţeni, — prefectul judeţului şi primarul oraşului, preşedintele baroului avocaţilor, ingineri, medici, notari publici şi alţi intelectuali localnici, prezenţi la adunare.

Tot atunci s'a ales şi „Comisiunea de juriu" a Asociaţiei în care au intrat cei mai vrednici artişti şi câţiva prieteni devotaţi ai mişcării artistice bănăţene.

Insufleţirea ce a animat sufletul tutorora, a dat în curând realizări frumoase, ce au trecut peste aşteptările noastre, fiindcă ne găsiam abia la începutul începutului.

Ţinem să amintim la acest loc, cu multă recunoştinţă, indeosebi sprijinul valoros, ce ni l-a dat, în aceste vremuri de primă manifestare, *dl General Găvănescul*, punându-ne la dispoziţie castelul Huniade, unde am aranjat apoi prima şi marea expoziţie.

Ioan Isac. Vedere din Balcic.

Tot aşa, din punct de ve-

dere pur artistic, regretatul *M. H. Georgescu*, pictor academic din Bucureşti şi-a incrustat în analele Asociaţiei merite incontestabile, prin frumosul gest, că fiind în Banat, la intervenţia senină a preşedintelui, a admis cu multă gentileţă şi plăcere, ca în turneul său pictoral prin diferite localităţi din Banat, să fie insoţit de talentaţii C. Liuba şi I. Isac, ce se îndeletniceau cu lucrărl de pictură.

Profitând de acest prilej binevenit şi preţios, însoţitorii marelui maestru şi-au complectat colecţiile cu picturi, lucrate în sens artistic, deschizându-li-se larg porţile de progres şi concepţie artistică.

In adevăr „Până la venirea lui M. H. Georgescu la Timişoara, cei trei pictori bănăţeni, Cornel Liuba, Ioan Isac, şi Iosif Velceanu, lucrau într'un atelier improvizat în sălile Şcoalelor unde funcţionau ca profesori de desen. Pictorul M. H. Georgescu le-a arătat, că cel mai bun atelier este natura, şi i-a convins să iasă în aerul liber şi acolo să se pună în slujba paletei şi a penelului".

Venirea pictorului Georgescu a dat un nou avânt de desvoltare artelor plastice din Banat. El a fost marele iniţiator al direcţiei artistice de „plaine air" în Banat.

Din turneul făcut cu M. H. Georgescu, atât Liuba, cât mai ales Isac s'au întors nu numai cu o mulţime de tablouri *„în majoritatea c azurilor cu subiecte identice sau apropiate; dar mai ales cu bogate cunoştinţe de technică cromatică"*. Luând pilda maiestrului, pictorul Isac a devenit un viguros înterpretator al peisagiului.

„La îndemnul lui M. H. Georgescu Asociaţia bănăţeană de arte frumoase, de sub preşedenţia profesorului I. Velceanu, urma să înfiinţeze o Academie de Belle Arte la Timişoara. Planurile erau frumoase şi Comitetul asociaţiei era animat de cele mai bune sentimente, dar lipseau mijloacele materiale."

Totuşi această Asociaţie a lăsat urme apreciabile în istoricul mişcării artistice din Banat.

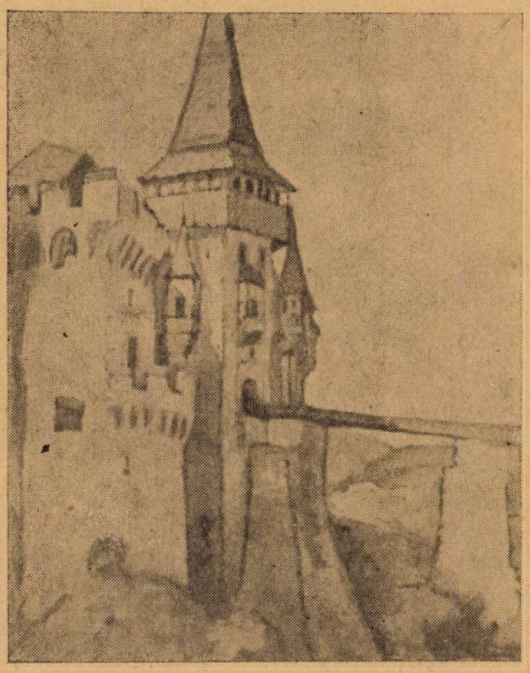

Ioan Isac. Castelul Corvinilor din Hunedoara.

La 28 August 1923 a deschis o *Mare Expoziţie* de pictură, sculptură, artă industrială şi casnică, aranjată în sala mare din castelul Huniade. Aci şi-au expus lucrările lor toţi artiştii bănăţeni, români şi de alte naţionalităţi. Au fost expuse 268 picturi, 40 sculpturi şi multe obiecte de artă decorativă şi industrială.

Această mare expoziţie s-a inaugurat cu ocazia adunării generale a „Astrei" ţinută la Timişoara şi a fost vizitată, cu viu interes, de către pleiada intelectualităţii româneşti, venită la adunare.

La 24 Noembrie 1923, cu ocazia vizitei Regale în Banat, Asociaţia a deschis o *Expoziţie de gală* în cinstea Regelui Ferdinand. Marele defunct, prea bunul Rege, primind prea graţios omagiul Asociaiţei rostit de către preşedintele Velceanu, a vizitat sălile Expoziţiei, cinstind cu frumoase elogii regale arta bănăţeană şi pe făuritorii ei.

In anul următor la 6 lulie 1924 Asociaţia a aranjat o altă expoziţie, cu ocazia Congresului Asociaţiei generale a medicilor din întreaga Românie, reţinându-se şi de astă dată de către vizitatori, multe din lucrările expuse.

Durere, cu închiderea acestei ultime expoziţii, s-a încheiat totodată şi activitatea Asociaţiei, o parte dintre membri au părăsit Timişoara, iar cei rămaşi aci, obosiţi ori

ispitiţi de alte veleităţi, n'au mai girat existenţa Asociaţiei. Astfel se stinse în negurar acestor vremi, cu primele zile de renaştere, frumoasa Asociaţie bănăţeană de arte frumoase, care prin manifestările ei, de mare amploare, şi-a înscris totuşi în paginele Istoriei artelor bănăţene realizări, ce pot fi privite ca un eveniment artistic, iniţiative frumoase, pornite în zarea unei flacări de entuziasm, ce n'au putut dăinui, fiindcă ne-au găsit prea nepregătiţi de a le duce la desăvârşire.

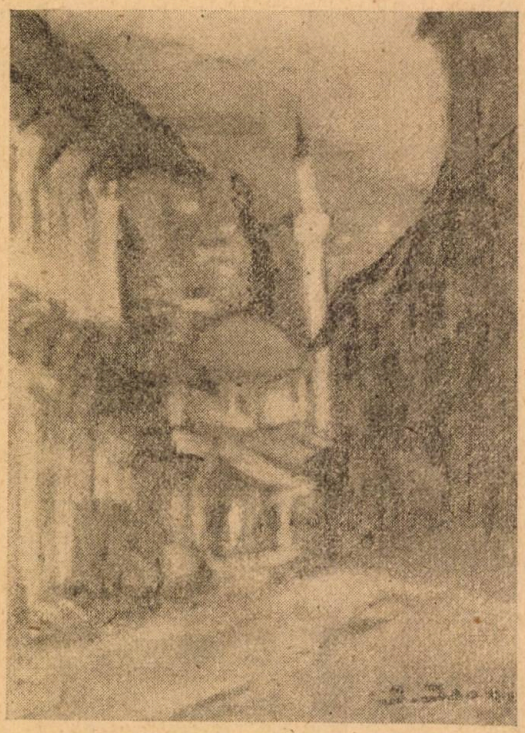

Ioan Isac. Vedere din Sarajevo.

Asociaţia bănăţeană de arte frumoase a încetat, iar în locul ei s'a constituit mai târziu „*Societatea Academiei Artelor Frumoase din Timişoara*", sub conducerea d-lui I. D. Ştefănescu, cunoscut în Banal, prin multele conferinţe despre istoria artelor, ţinute în diferite centre culturale.

Expoziţia din Castelul Huniade a fost semnalată de presa din Timişoara.

Cuvintele frumoase de laudă le reproduc întocmai, ca să fie o sinceră dovadă a muncii noastre:

„Artiştii pictori, sculptori, profesorii de desen artistic şi arhitecţii din Timişoara, Lugoj, Arad şi alte oraşe din Banat, s'au organizat în «Asociaţia Bănăţeană de arte frumoase«. Prima manifestare a acestei organizaţii este expoziţia din castelul Huniade.

„In sala mare, unde răsunau odată paşi-grei ai românului Huniade, care a dat Une gariei pe cel mai drept şi iubit rege, pi Matei Corvinul, mersul vizitatorilor, iubitori de artă şi de frumos, sună frumos pe lespezile de piatră, adunând tot ceace a putut să dea în materie de artă adevărată Banatul nostru.

„Şi alături de ceeace au produs artiştii noştri, pe cari îi considerăm străini dar după cum ne dovedesc subiectele alese, prinse pe pânză sau turnate în ghips, s-au înfrăţit de mult cu noi şi sufletul nostru.

„In această ordine de idei merită deosebită atenţiune tabloul pictorului *Ferenczy* „10 Mai în Timişoara" reprezentând într'o ploaie de raze şi lumină, pe un fond, primăvăratic serbarea noastră de 10 Mai.

„D-nii *Szuhanek* şi *Kraus*, complectează prin lucrările lor de o desăvârşită artă, operile picturale şi desenele expuse de artiştii cu nume străin, cu suflet şi tendinţe, care armonizează minunat cu lucrările expuse de pictorii noştri.

„Dintre ai noştri cei mai mulţi sunt cunoscuţi.

„Tabloul „Coriolan Brediceanu", dar mai ales portretele bisericeşti ne dovedesc că talentul pictorului bănăţean *V. Simonescu*, este în continuă desvoltare.

„Picturile d-lui *Liuba*, de un colorit şi execuţie care fac cinste, reprezentând părţi din Praga sau Selişte, scot în relief talentul pictorului.

„Dl *Isac* expune o sumă de tablouri, unul mai splendid ca celălalt, iar dl *Velceanu*, pe lângă minunatele case ţărăneşti, reprezentând şi o valoare arhitectonică, un excelent buchet de crizanteme. Dl *Minişan*, dovedeşte un remarcabil gust, pe lângă un talent care cucereşte.

„Dintre sculptori, au expus *Rubletzky* şi *Şipoş*, arătând ambii un simţ remarcabil pentru plastică.

„Asemenea merită menţiune lucrările, care prin subiectele prinse pe pânză, sculptate sau turnate, reprezintă solul nostru al Banatului, şi astfel, pe lângă valoarea lor pur artistică, au şi o altă însemnătate.

„Astfel nu numai pricepătorii în ale culturei şi picturei, ci şi profanii vor cerceta cu mult folos expoziţia Asociaţiei Bănăţene de arte frumoase". (Voinţa Banatului-Timişoara).

Viaţa fără jertfă

Mie însumi

I.

Mergi spre murgul vieţii, dar tot n'ai pierdut
Sfintele iluzii ce te luminară
Incă din a vieţii tristă primăvară . . .
Fără ele oare ce te-ai fi făcut ?

Şi-ai rămas tot mândru pe a lumii scară
Deşi stai pe treapta unde n'ai un scut
Impotriva vrajbei celei de temut . . .
Ai rămas o stâncă — însă . . . funerară . . .

Sfintele iluzii ! . . . Ia te uită'n zare . . .
Soarele-ţi trimete raze de iubire,
Valuri de lumină şi de fericire ! . . .

Zodia-ţi surâde . . . Clipe de uitare
Năvălesc spre tine — şi tu stai mumie —
Semn de întrebare şi de ironie ! . . .

II.

Dar de ce să pregeţi ? Zâmbetul iubirii
Ultima ta rază-i . . . şi tu o alungi.
Sfinx uitat de-osiris, unde vrei s'ajungi
Zăvorindu-ţi singur poarta fericirii ? . . .

Soarta ta îşi are tainicele dungi : . . .
Ochii tăi contemplă Crucea Răstignirii,
Resemnarea pune stavilă simţirii
Şi-astfel tu pe tine singur te străpungi . . .

Nu-ţi vrei tu norocul — floare'ntârziată —
Pe ruina altei fericiri să stea
Şi-astfel dai iubirii triste jertfa ta . . .
i
Că tu şti o vorbă dreaptă şi curată :
Chiar de ai fi fântâna unui dor imens,
Fără jertfă viaţa n'are nici un sens.

Leontin Iliescu

Religia popoarelor

de Gheorghe Cotoşman

Materialismul zilelor noastre ca şi cel al veacurilor trecute cu osebire al veac. XVIII, cu multiplele şi variatele lui aspecte şi nuanţe, — de egoism, sensualism, ateism hedonism şi marxism, — a tins, prin reprezentanţii lui — enciclopedişti, raţionalişti şi materialişti, radicali şi moderaţi — să subjuge şi să înnăbuşe manifestările nobile şi superioare ale spiritului uman. Spiritul, cu toate forţele lui — raţionale, efective şi volitionale — a fost şi este privit de protivnicii religiei în genere şi'n special a celei creştine ca o funcţiune a materiei, ca o proprietate a creerului, care ar fi singurul şi adevăratul dinam generator al energiei psihice.

La Mettrie ducea materialismul „până la cinism" când afirma că: „Dumnezeu nu există şi lumea nu va fi fericită înainte ca ateismul să fi devenit atotputernic. Sufletul nu e decât o vorbă goală, care nu are sens, decât dacă îl considerăm ca pe o parte a corpului, care cugetă, creerul. Nemurirea sufletului este o absurditate; sufletul fiind o parte a corpului, piere odată cu el; odată cu moartea trupului, s'a isprăvit totul: „La farse est jouée"[1].

Elucubraţiile şampionilor himerii materialiste s'au izbit însă de stânca de granit a spiritului, care le-a spulberat ideologia utopică, ce nu-şi află punct de sprijin în fiinţa omenească, creată de Spiritul Absolut, de Dumnezeu după „chipul şi asemănarea" Sa.

Istoria culturii umane ca şi istoria comparată a religiilor este dovada cea mai certă a existenţii spiritului, a acestei forţe invizibile, care cu luminile ei feerice a trasat drum nou de ascenziune şi fericire omului, acestui microcozmos destinat a-şi duce viaţa între cei doi poli ai existenţii, între cer şi pământ, în comunitatea spiritului şi a materiei.

Dacă lumea prezintă o unitate şi o armonie desăvârşită, aceasta se datoreşte spiritului lui Dumnezeu, care din haos a creat un cosmos unitar, ordonat şi armonic, supus unor legi vecinice, cari îi garantează buna şi perfecta funcţionare.

Este incontestabil, că dacă omenirea a ajuns pe treapta de înaltă cultură şi civilizaţie de azi, faptul este a se atribui nu materiei amorfe, nu lutului şi pământului, ci spiritului, care i-a călăuzit paşii de-a-lungul existenţii ei de mai multe ori milenare. Dintre elementele sufleteşti cel dintâiu care s'a manifestat la omul primitiv a fost fără îndoială sentimentul de supunere şi de adoraţie faţă de Fiinţa preaînaltă, care a făcut, susţine şi conduce întreaga făptură şi din această supunere instinctivă a rezultat apoi legătura firească, raportul filial dintre Om şi Ziditor, concretizat în religie.

Sentimentul religios nu este o născocire şi religia nu este opiumul popoarelor, cum vrea să ni-le prezinte materialismul, ateismul şi marxismul iudaic al zilelor noastre, ci sentimentul religios este o însuşire organică, fundamentală şi integrantă a fiinţei umane, este un element şi o forţă spirituală înnăscută, care tinde în mod inexorabil şi irezistibil să se manifeste tot aşa de spontan ca de pildă instinctul de conservare al speciei sau ca sentimentul de filiaţiune faţă de părinţi.

Sentimentul religios fiind el inerent firii omeneşti îl găsim la toţi oamenii de pretutindeni şi în toate timpurile, exteriorizându-se în forme de cult, cu atât mai bizare cu cât poporul respectiv a stat pe o treaptă mai inferioară de cultură.

Marele Leon Tolstoi în cartea sa «Ce este religia» — după ce arată că „Religia este legătura dintre om şi Dumnezeu sau fiinţa infinită" — spune: „Învăţaţii din vremea noastră spun că religia nu mai e de trebuinţă, că ştiinta o va înlocui sau că a înlocuit-o şi, cu toate acestea, astăzi ca şi odinioară, nici o societate omenească şi nici o fiinţă cugetătoare nu a trăit şi nu poate trăi fără religie. (Spun fiinţă cugetătoare, pen-

[1]) La Mettrie, L'homme machine, cf. G. G. Antonescu, Doctorinele fundamentale ale pedagogiei moderne, ed. II. Bucureşti, p. 187.

trucă omul care nu cugetă poate trăi ca animalele, fără religie.) Cel care cugetă, nu poate trăi fără religie, pentrucă numai religia arată ce trebue să facă şi cum trebue să se poarte în viaţă"[1]).

Mai departe Tolstoi susţine astfel realitatea religiei : „Omul care cugetă nu poate trăi fără credinţă, pentrucă cugetarea este un ce al firii lui, al naturii lui . . . Cu toate că pretutindeni şi în toate timpurile oamenii nu au putut, nici nu pot trăi fără religie, totuşi învăţaţii din vremea de azi spun ca şi *Doctorul fără voe* al lui Molière, care afirma că ficatul este în partea stângă, că ei „au prefăcut şi au schimbat totul" şi susţin că se poate şi că trebue să trăim fără religie. Dar religia rămâne ceace a fost întotdeauna, motorul principal, inima, organismul vital al societăţii omeneşti — şi fără religie, ca şi fără inimă, nu poate să existe viaţa conştientă. Au fost şi sunt şi astăzi multe religii de feluri diferite, pentrucă expresia raportului dintre om şi infinit, sau dintre om şi Dumnezeu unic, ori zeii popoarelor antice, diferă după timp şi după gradul de desvoltare al diferitelor popoare dar niciodată o societate omenească nu a putut să existe fără religie.«

In sprijinul afirmaţiilor sale, Tolstoi aduce pe marii gânditori ai omenirii, care recunosc realitatea credinţii şi a religiei în fiinţa omenească. „Religia este legătura dintre om şi Dumnezeu. .Indatoririle omului faţă de Dumnezeu, iată ce este religia" spune Vauvernargues. Schleiermarcher atribue religiei aceiaşi însemnătate ca şi Feuerbach, când recunoaşte că baza religiei este convingerea pe care o are despre faptul că atârnă de Dumnezeu. Religia este relaţia dintre fiecare om şi Dumnezeu (Beyle). Religia este o necesitate a sufletului omenesc şi o consecinţă a inteligenţei (B. Constant). Religia este mijlocul prin care omul se pune în legătură. cu forţele misterioase ale naturii, de care dânsul crede că atârnă (Goblet d'Alviella). Religia este definiţia vieţii omeneşti, prin legătura sufletului omenesc cu acel spirit misterios, a cărui stăpânire asupra lumii şi asupra individului este cunoscută de om şi cu care se simte unit (A. Reville)"[2]).

Tolstoi sprijinindu-se pe propria-i convingere, bazată pe „îndelungate cercetări" afirmă că „religia, în esenţa ei a fost totdeauna înţeleasă de către oamenii cu însuşiri superioare, ca stabilirea prin om, a legăturii dintre el şi fiinţa infinită, sau fiinţele a căror putere o simte asupra lui. Legătura aceasta, sau raportul dintre om şi Dumnezeu cu toate că nu este acelaş la fiecare popor, a arătat totdeuna oamenilor care este menirea lor pe pământ, slujindu-le de îndrumare şi de călăuză în viaţă"[3]).

Ultima expresie a religiei şi forma cea mai perfectă de cunoaştere şi adoraţie a Fiinţei divine o aflăm în creştinism. Creştinismul a ridicat la rang de mare valoare spiritul, dându-i suveranitate absolută asupra materiei. In Creştinism spiritul îşi reia sborul spre culmile desăvârşirii, spre înălţimile ancestrale, spre olimpul adevăratei existenţe, spre patria cerească unde, în comunitate spirituală de viaţă cu Creatorul, îşi poate realiza în gradul superlativ idealul său, care este fericirea veşnică, rezultanta firească a acordului perfect între imperativele conştienţei morale şi legile divine, inmutabile şi veşnice ale lui Dumnezeu.

Născut creştin, crescut creştineşte, poporul român a trăit de-a-lungul veacurilor în spiritul religiei Crucificatului de pe Golgotha, al cărui calvar se asemăna aşa de mult cu propriul său calvar. Crucea suferinţelor sale i-a servit drept pârghie de înălţare şi biruinţă asupra vrăjmaşilor. Niciun popor din lume nu se poate lăuda mai mult de binefacerile religiei ca şi poporul român. Religia pentru el n'a însemnat degradare, animalizare, încătuşare ori ignoranţă, ci dimpotrivă : temei neclintit de viaţă, principiu de existenţă, scară de înălţare spirituală şi ancoră de salvare a patrimoniilor naţionale strămoşeşti.

Istoria ne e martoră că „Românii până la acel grad se lipiseră cu inima de instituţiunile şi credinţa bisericii sale răsăritene cât erau mai determinaţi a suferi orice batjocuri, asupriri şi persecuţiuni, decât a-şi deserta în mod perfid biserica sa, *unica ereditate străbună* ce i-a mai rămas" — scrie la 1864 protopopul unit Ioan V. Rusu, în

[1])Leon Tolstoi, Ce este religia, trad. Paul Ionescu, p. 14
[2])Leon Tolstoi, op. c. p. 21
[3])Idem, p. 18

al său Compendiu de Istoria Transilvaniei, p. 261. Acelaş istoric spune că Românii considerau religia creştină ortodoxă ca pe o *„relique scumpă a strămbunilor săi"*.

Azi, când lumea se împarte în credincioşi şi necredincioşi ori atei, în adepţii a lui Cristos şi ai lui Iuda, când în numele unei ideologii scrântite se distrug comorile scumpe ale trecutului, acumulate cu multă trudă de generaţii întregi de oameni credincioşi, noi românii, cari mulţumită religiei strămoşeşti, care a însuflat credinţă, curaj şi simţ de jertfă pentru idealul naţional celor 800.000 eroi, — am văzut cu ochii mântuirea neamului, cade-se să luăm aminte la cuvintele lui Iisus Navi, care, ca urmaş al lui Moise în conducerea poporului evreesc spre pământul făgăduinţii, după ce cu multe jertfe a cucerit Canaanul şi l-a redat poporului jidovesc, înainte de a închide ochii cu limbă de moarte, a spus acestui popor unele ca acestea, concretizând astfel realitatea religiei şi roadele credinţei religioase în omenire:

„Iisus Navi a ajuns bătrân şi înaintat în vârstă. Atunci a chemat Iisus pe toţi fiii lui Israil, pe bătrânii lor, căpeteniile lor, pe judecătorii lor şi pe supraveghetorii lor şi le-a zis: „Eu am îmbătrânit şi sunt înaintat în vârstă, şi voi aţi văzut ce a făcut Domnul, Dumnezeul vostru, înaintea feţii voastre cu toate aceste popoare, căci Domnul, Dumnezeul vostru, însuşi s'a luptat pentru voi . . . De aceea siliţi-vă să pliniţi întocmai şi să păziţi cele scrise în cartea legii lui Moise neabătându-vă dela ea, nici la dreapta nici la stânga, să nu intraţi în legătură cu aceste popoare, care au mai rămas printre voi, să nu pomeniţi numele dumnezeilor lor, să nu vă plecaţi înaintea lor, nici să le slujiţi, sau să vă închinaţi lor; ci vă lipiţi de domnul, Dumnezeul vostru, cum aţi făcut până în ziua de astăzi. Domnul a alungat dela voi popoarele mari şi tari şi nimenea nu s'a putut împotrivi până astăzi . . . De aceea siliţi-vă să iubiţi pe Domnul, Dumnezeul vostru."

„Iar de vă veţi întoarce şi vă veţi alătura la popoarele acestea rămase (păgâne) şi veţi intra în înrudire cu ele şi veţi merge la ele şi ele vor veni la voi, atunci să ştiţi că Domnul, Dumnezeul vostru nu va mai alunga dela voi popoarele acestea, ci ele vor fi pentru voi laţ şi mreajă, biciu pentru spinările voastre şi spin pentru ochii vostri, până ce veţi fi stârpiţi din această ţară bună, pe care v'a dat-o Domnul, Dumnezeul vostru".

„Iată eu plec astăzi în calea în care merg toţi pământenii, iar voi să recunoaşteţi cu toată inima voastră şi cu tot sufletul vostru, că n'a rămas zadarnic nici un cuvânt din toate cuvintele bune, pe care le-a rostit pentru voi Domnul, Dumnezeul vostru: toate s'au împlinit pentru voi şi nici un cuvânt n'a rămas neîmplinit."

„Dar după cum s'a împlinit cu voi tot cuvântul bun, care vi l-a grăit Domnul, Dumnezeul vostru, tot aşa va împlini Domnul asupra voastră şi tot cuvântul rău, până vă va stârpi din această ţară bună, pe care v'a dat-o Domnul, Dumnezeul vostru."

„De veţi călca aşezământul Domnului, Dumnezeului vostru, pe care l-a încheiat cu voi şi vă veţi duce să slujiţi la alţi dumnezei şi să vă închinaţi lor, se va aprinde asupra voastră mânia Domnului şi veţi peri curând din ţara aceasta bună, pe care v'a dat-o Domnul» (Isus Navi, 23, 1—16. Traducere nouă.)

Să luăm aminte! Proorocia aceasta, făcută — şi împlinită — poporului jidovesc, a fost făcută şi se va împlini întocmai, pentru toate popoarele din lume. Credincioşii vor rămâne şi vor trăi, iar duşmanii lui Dumnezeu vor pieri, precum piere fumul. Neamul nostru a trăit prin credinţă şi dacă va muri „din această ţară bună" va muri din pricina necredinţii propriilor săi fii.

Dela Crăciun

In lumea asta, Doamne,
Nu-i numai răutate,
Mai este şi iubire,
Credinţă bunătate.

Mai este'n vremea noastră
Şi milă creştinească,
Ce mângâe şi'mpacă
Durerea pământească.

Mai este'n vremea noastră
Ş'o mamă fără nume,
Ea 'mbracă şi hrăneşte
Orfanii de pe lume.

Mai este — şi nu piere —
în firea omenească —
Schînteia de iubire
Din legea creştinească.

G. Bălteanu

Pasteluri

de Mia Cerna

Pastel matinal

Maiu

Mulg lapte revărsări de zori
In carturi de lumină;
S'au botezat cu rouă nouă
Bobocii din grădină...
La poarta răsăritului
Ard steaguri purpurii
Şi Impăratul-Soare s'a îmbrăcat
In hlamide aurii...

Nori albi îşi poartă nostalgia
Pe drumuri lungi de zări...
Au sărutat primele raze
Nisipul din cărări...
Şi rândunici, pe aripi de bucurii,
In leagăn de azur s'avântă...
Şi biruinţa dimineţii
In triluri de răsfăţ o cântă...

Bondari şi-au început colinda
Prin cupe parfumate..
Zefiru-şi plimbă degetele
Pe coarde tremurate...
Şi-o fântâniţă săritoare
Din pulbere de apă sfărâmată,
Inşiră acelaş fir de basm:
A fost odată .. a fost ... ca niciodată...

Pastel rural

Seară de August

1.

A pâinii laudă, al pâinii imn
Batoze cântă'n bătătură,
Lăstunii-şi scormonesc penajul
Sub streşini vechi de şură...
Şi-un car îşi scârţâe necazul
Pe povârnite-ogaşe...
Neveste trec cu cofe'n cap,
Şi şolduri drăgălaşe...

2.

Pe lângă gard, fecioare albe,
Sfioasele gheorghine,
Ascultă serenăzi de greer
Pe corzi de mandoline...
Şi amurgul gene somnoroase
Imbină ca un leneş, lin —
Iar ziua moare 'n poala serii
Cu lung suspin...

3.

Lucaefărul aprinde ceara
Unei făclii de mort,
Şi-au depănat trudnicii vieţii
Al muncii tort...
Şi stele sus, pe căi albastre,
Şi jos, prin cămăruţe,
Tot scapără şi tremură
Palori de scânteiuţe...

Epigrame

de P. STAFIESCU

I.

Dlui Poiană Năsturaş care vorbind despre Cincinat, şi-a încheiat conferinţa cu versuri de ale regretatului poet.

A fost frumoasă vorba despre Cincinat
Dar eu în mine m'am gândit
Să nu vă fie cu bănat
Vă felicit pentru sfârşit.

II.

Lui Dorian Grozdan
care a scris — Cioplituri în lemn.

Când ţi-ai intitulat volumul, avuseşi idei bune
Despre asta frate, nimic nu pot spune
Eşi ăsta un semn
Primitivul îşi face idolii din lemn.

II.

Lui C. Miu-Lerca, care la o masă camaraderească a cetit o epigramă incomplectă.

Scrie Lerca pe 'ndelete
Epigrame incomplecte
Căci cu ce să umple golul?
Cum e Turcul şi pistolul.

Arome din trecut

de AUREL BUGARIU

Cele mai plăcute clipe le simt în faţa tomurilor şi hârţoagelor vechi. Din ele aflu întotdeauna o cumpănire înţeleaptă, o vorbă cinstită, răspicată, spusă dela suflet cu sinceritate şi dragoste de frate.

Prea rareori am întâlnit vorbă de vrajbă în ele.

Prospeţime şi politeţă se revarsă înbelşugat din fiecare slovă veche.

Recent într'o bibliotecă a unui bătrân protă unit (Dr. Laurean Luca) trecut de mai bine de un deceniu dintre cei vii, — am găsit o scrisoare pe care un vicar al Haţegului (pe nume Constantin Papfalvi) a adresat-o unui alt popă. Interesantă este şi ortografia sub influenţa cipariană. — Dealtfel chiar din cuprinsul scrisorii reiese că Timotei Cipariu era pe atuncia canonic al Blajului. — Notez, pentru uşurinţa cetirii, dintru'nceput semnificaţiile quum = cum, qua = că, quatu = cât quaci = căci, qul = ce, anche = încă, pone = până, queva = ceva, neque = nici, botâr = măcar, dille = zilele (dela dies latinesc). Apoi articolul îl despărţeau, aşa : dativul : statu'lui, etc.

Lipsa de spaţiu ne opreşte un comentariu mai amănunţit. Iată scrisoarea din 1843.

Mult pretiuite Domnule !

Pretine si in Christos Frate Preaiubite.

Pentru quâ mai in grabă nu ti am scrisu după pornirea mea din Arad si despărţirea de persona cea iubită a Domnii Tale a Caruia icoană viu typărită va ramânea mi pentru toată Viatia, causa este quă am sosit la Blasiu mait ârdiu de quatu ai socoti, quaci caii carii pornesc in fugutia dela Curteti pone la Micalaca sau muiat, si apoi au merso mai piano, adechă in pasi qua boii. — Adevăratu despre o parte mă grăbiamu, dară despre alta mi părea bine pentru sosirea întârdiată la Blasiu, socotindu quă, voiu scăpa de ocupatia cea mai uriciosa, dară întru aceasta ânche nu mi am pututu dobendi scopu'l pentru quă lucru'l cu adeveratu se începuse dar după sosirea mea, sau mai de sbătutu trii dile întregi pone la pronuntiatie. De vei fi chumva Domnule curiosu a sci que Sente tentie le au adusu Inetilor Consistoriul aceasta este următoarea : adechă Preposti Crainic este judecat a petrece trii ani in Monastire, după trecerea acestui repausu să se întoarcă iarasi la Statia Sa, fera a avea totuşi mai multu queva influ (enţa) în lucrurile Diocesane neque batâiu Assessoru de Consistoriu find, ceilalţi trii Profesori 'sau depusu de totu din Statu'l Preot escu, încredintiati fiind privigherii statu'lui ciirlu. Deliberatu'l sau trimisu în susu prin scaunul primariul care pe chum socotescu acolo va lua in multe punctie schimbare. Jelnicu lucru destu'l pentru biata Natie ! Vai se de aceiasi ne socotiti fii, carii nişte rane asia crâncine nu sau rusinatu, neque sau infricosiatu a adogie Maicei sale care iau crescutu şi pone acuma iau nutritu. Dară lăsând la o parte acestea odiose sa me intorcu la acelea qua mai strinsu se tinie de sfera noastră. Eu Domnu'le pornindu dela Arad in 14 Octomvrie după Cal (endar) nou în 18-a sara târdiu am ajunsu in Blasiu cu bietii bani la pieptu lipiti, în pace, carii a daoua di iam si datu D Canonicu Custo (de) pe langă quietantie după aceia in 23 tinanduse sessie Capitulară sama, să am explicatu toată starea acestii Masse pe quum s amblarea DD. Excentori Testamentori dela moartea repausatului Testantu Ne stimu pone în clipita de acuma care dupa deplina mea învingiere au fostu cea mai prădalnică, — intru toate P. O. Capitalu sau aflatu prea multiemitu, Cei 40 f(iorini) W(ienezi) carii au remasu in restanţie la omu'l ajutătoriu, a căruia nume eu l'am uitatu şi după părerea DD Capitolaristi suntu iertati, pe quum şi pentru celea 500 f. w que din Sententia Senatului 'sau judecatu a se da surorii Testantului Benifacatoriu, aşişderea pentru pretenta Cameta dela D. Hain sau judecatu a nu fi de lipsă să se fache mai în colo vorbă. — Cu unu curentu P. O. Capitulu nimicu pofteşte abia de quatu numai aceia qua suma restantie quatu mai curându 'sor putea scotindu se, sa se poate adaoge capitalului primitu spre a se putea asiedia (aşeza) după voia Testantului în fundu'l publicu spre a fructifica, socotescu qua (că) nu va lipsi S. P.

O. Capitalu a trimite D D. Executori, scrisoare de complacentie şi de multiemita.

Mai încolo ti vei aduce aminte Domnule qua fiind acolo am vorbitu cu unu vărsătoriu de clopote pentru versarea unui clopotu spre folossul Bisericii din Hatzeg asia dară cunoscută a Domnii tale bună inimă ne o face îndresnetiu a me ruga qua sa bine voesti a chema pre Vărsătoriul şi să faci o tiră de legătură cu dânsul în forma aceasta qua.

1$_c$ Se verse unu clopotu de 2 Măzsi şi 30 pone la 50 funti, de sunetu frumosu asi quâtu de nu ar placea se nu fim datori al primi. Pretiu 2 f. w de unu V. B.

2$_a$ Sei fache unu limbă şi c munună proporţionată, bine legată a căruia pretiu după quum însuşi pofteşte este 7 f dela mazse în monetă a(ustriacă).

3° Să deie Maistorul Cantie quum quă de ar întâmpla sub curgerea unui anu a avea queva amintează sau ar creza să fie datori însuşi fere neque (nici) o plată al face de nou plinindu si scaderea Vărsătoriu, ostăneala.

4$_a$ Să verseîmprejur înscrierea următoare: adechă

Intr V La V Da prea Sânte I Treimi g Vest I gat spre VV BIserICII G. Cath: a Hatreg VLVI din care ese amul curgătoriu numai literele celea însemnătoare sale verse în forma sa mai mari după quum. pofteşte Otronosticul 5°. In quatu ar putea să se verse mai de grabă quă este foarte de lipsă şi de ar fi cu putinţia să se trimită pâne la Deva — depunându-se în Conventiu Francis(c)aniloru sau la Casa de Poştă — nidinsu suntu qua que va fi cu putintia vei face cu care la mare multiemită ne vei îndatora.... D. Barna şi Fülep eţi mulţiemescu de pretinească aducere în aminte s. prin mine eţi retrimetu frătiescu complimentu — apropo: quandu am avutu norocire in Aradu era vorbă despre unu tineru clericu care se tine pe acolo cu numele Ioan Papp, pe care eu necunoscându-l, nimicu am pututu reflecta. acela după quum am intielesu în Blasiu este unul din cei buni, şi pasnici. care de 'sar fi arătatu cu începutu'l anu'lui acestuia după quum mi au spusu D, Cononicu *Cipariu* ar fi dobânditu professură. — Cu acestea acuma o dată spunendu despre portea mea umilitu complimentu Dom(nului) Ioan Nep(?) Szergel iară Domniei tale multe şi de totu întreagă sănitate poftinduti fratiestiloru affecturi recomendatu remanu pentru totu de a una,

adeveratu cinstitoriu Pretinu
Constantin Papfalvi
vic(ar) Hatzegului

V. Honyad 4 | 16 9-lea 843.

P. I. Despre clopotu me rogu sa faci bine quatu mai curandu a mă insciintia.

Iar o menţiune ulterioară ne lămureşte că cele cu privire la proces sunt „în privinţia Rescoalei din Blasiu în contra Eppului Leményi".

Nu am căutat faptul în lumina istoricului fiindcă nu e locul potrivit, desigur nişte subalterni popi sau călugări au răspuns vlădicii altfel decum cerea protocolul şi... au înfundat crunt şi fără de milă ispăşire cu grea osândă. Pitoresc este limbajul în care vicarul nostru haţegan cumpătimeşte biata naţie fiindcă nu rămâne procesul numai disciplinar ci merge mai departe trecând în seama formelor civile.

Interesant ar ti totuşi pentru părinţii de azi ai bisericii din Haţeg, dacă nu chiar a celor din Blaj, ca plecând dela această scrîsoare să răscolească puţin trecutul şi să ne împrospăteze împrejurările cari l'au dus pe Pappfalvi din Micalaca la Blaj, la proces.

Credem de altfel că clopotul cu înscripţia-arostie s'a turnat, fiindcă pe un colţ al scrisorii „primitoriul" ei şi-a rezumat mai mult în latineşte, decât româneşte punctele si condiţiile în cari să fie vărsată „campana".

De asemenea este repetată înscripţia dictată de Vicar şi are şi unele ştersături fiindcă nu-i iesea altfel socoteala anilor aşa precum trebue. Căci literele cu caractere mari au şi semnificaţie numerică V din cuvântul „IntrV" este 5 roman, şi aşa mai departe. Total 1844, anul în care clopotul s'ar fi vărsat şi sfinţit.

Este amuzantă şi originală această însemnare a anului pe clopot. Cititorii noştri din Haţeg aşteptăm să ne confirme dacă strădaniile vicarului Constantin Papfalvi s'au concretizat în tocmai.

Aşa se făceau înainte vreme legăturile şi înfăptuirile prin bună învoire, şi prin blândeţe între pretini şi „întru Cristos fraţi preaiubiţi".

Pe lângă farmecul particular pe care ni-l dă ortografia latină, iată deci şi învăţăminte pentru cei de astăzi cari într'o academică exprimare ştiu doar să-şi înmănuşeze micimea sufletească şi nimic alta mai folositor...

Acestea sunt învăţăminte dintr'o scrisoare veche...

Suflet în ceaţă...

de FLORIN CIBIAN

Cumpăna fântânii, scârţâind din încheieturi, se apleca greoaie, ca o bătrână de peste vremuri.

In adâncul spre care cobora găleata, acoperită pe alocurea cu muşchi, era întins un petec de oglindă, în care, se proiectau fragmentele unui trup: două braţe albe, şi doi ochi strălucitori, ce din întunerecul lor priveau extaziaţi la baldachinul azuric de sus. Cerul privea în adânc şi adâncul privea la cer. Găleata cobora mereu... De jos o alta identică urca în sus. O clipă braţele albe se sforţară şi cele două găleţi duşmane îşi ciocniră brutal fundurile. Oglinda se sparse în mii de bucăţi, ochii strălucitori din adânc fulgerară o rază de durere... plutiră o clipă pe valuri şi apoi se înnecară... Găleata se ridică din apă victorioasă aducând în braţele-i lemnoase, lichidul cristalin din împărăţia celeilalte... Incepu să se ridice. Şiroaie, măiestre fire de apă începură să se toarcă printre învechitele doage întorcându-se în adânc. Ochii înnecaţi plutiră o clipă diformi pe unde. Câteva picături îi goniră din nou sub albastrul ce se sbătea sub valuri. Stăpâna ochilor din apă îşi întinse mâna marmoree apucând toarta ruginită şi ridică găleata pe ghizd. Obosită fata gemu uşor. Cumpăna o imită. Işi apucă cu mâna stângă catrinţa pe care se aflau răsfirate din abundenţă primăvaratice cireşe, ştergându-şi fruntea pe care isvorâse o boabă de sudoare. Soarele arunca raze piezişe... Umbrele se prelingeau lungi, fantastice...

Vărsă apa în cofiţă, o şuviţă de apă îi alunecă pe picioarele-i goale, tresărind la atingerea de ghiaţă. O lăsă jos. Se proptii de fântână şi privi în neştire. Din ochii săi negrii isvora o nostalgică privire, ce se pierdea la bolţile cerului. Imensa cupolă a infinitului albastru era mai pură ca oricând.. La Asfinţit doar, dogoarea soarelui ce aluneca după deal, înroşise tăria... Alături unui nor diafan îi străluceau tivurile aureolate...

Inchise ochii gonind imaginea, pentru a rămâne singură sub noaptea pleoapelor. Era ea singură cu sine însuşi aşa cum îi plăcea să rămâie. Se retrase cu gândul în cetatea viselor ei. Intr'o clipă îi trecu prin minte tot trecutul.

Ii apăru el, prietenul ei din copilărie, acum întors acasă după ce isprăvise cu „şcolile înalte" — cum le ziceau bătrânii. — Şi-l aminti odinioară. Ce mult e de atunci! Şi totuşi ce bine îşi aduce aminte! Era tovarăşul ei de joacă, până când a plecat, într'o dimineaţă de toamnă ceţoasă şi rece.

Cu o seară înainte a trecut pe la ei să spue bunicului ei să vină'n zori să-l ducă cu trăsura la gară. A eşit să-l conducă până la poartă, să-l apere de câinele lor ciobănesc. L-a luat de mână conducându l şi numărând treptele prispei. I-a deschis încet uşa, s'au oprit o clipă, dânsul s'a aplecat sărutându-i fruntea... şi-a plecat grăbit..

Şi-a simţit ochii calzi şi umezi... cerul era rece şi înstelat ca niciodată. Un fior rece o străbătu. Se reîntoarse. Dimineaţa l-a urmărit de peste uluci, până când la înghiţit ceaţa...

Ani după ani au trecut. La început în vacanţe când se întâlneau îi spunea câte ceva. Ii povestea despre oraş, unde nu vezi soarele decât la prânz din cauza caselor cu „rânduri"... I-a mai povestit o carte ce o cetise, unde un tânăr îşi furase aleasa inimii fugind departe departe de nişte oameni ce nu voiau să-i înţeleagă.

Şi apoi a uitat-o... parcă se ferea să o întâlnească. Dar ea nu l-a uitat, sărutarea

din seara de toamnă i-a rămas pe frunte.

A rămas cu gândul continuu la el, şi el e numai al ei când se cufundă în lumea ei de vise.

Aştepta tânărul din poveste care să vină şi să o ducă, departe, cât mai departe de aici, unde nimeni nu o înţelege.,. La horă chiar era atât de tăcută, departe de toate, în ţara viselor ei, de unde-l aştepta să vină...

Dar el n'a venit...

Şi ea a rămas aşteptând...

Un râs sglobiu o făcu să se trezească din reverie, ochii priveau curioşi împrejur... O a doua cascadă de râs argintiu o făcu să tresară. Se grăbi să privească peste uluci, peste aceeaşi peste cari privise şi'n dimineaţa ceţoasă.

Ca 'n alte seri el cu o alta! O nepoată a notarului, ce-şi petrecea vacanţa aici. Două lacrimi i-se iviră în colţurile ochilor, una alunecă sărată până pe buze, iar cealaltă căzu cristalină în praf. Şi colbul o subse avid. Umbrele celor doi se pierdură pe aleea de nuci ce încingea satul.

Deodată se auzi strigată. Tresării, ştergându-şi ochii cu aceiaşi încireşată catrinţă. Luă cofiţa grăbind paşul. In tindă o aşteptă maică-sa.

„Fă fato de lenoasă nici dracu n'o să te ia de nevastă".

„Ş'acum ce stai, fugi după nişte surcele că vine tat'o dela birt, şi de n'o fi gata mămăliga să vezi răsmeriţă".

Eşi. Afară şi'n sufletul ei înserarea cobora tăcută...

Din depărtare suna — ca din altă lume — glasul unui clopot, purtat pe aripile zefirului plângea cu lacrimi de aramă...

Gânduri în seară

Pace picură pe culmi,
Peste ulmi
lună plină
cerne ploae de lumină,
linişte în largu'ntins,
pace peste necuprins.
S'a desmorţit lacul de argint,
şi-şi tremură'n mărgărint
străluciri de stele,
sclipiri ce stau strajă, rătăcirii mele.
Aşi vrea să mă opresc din cale
aici în vale
singur gându-mi să-mi împac
aici la margine de lac.
Să fac popas
şi cu tremurătoru-mi glas
spre largul zărilor deschise
să te chem în noaptea de linişti şi vise.
Să uit proza, să te redau senină întrupare.
Şi apoi să-mi odihnesc trupul de cea dintâi stâncă odihnitoare

Banatul-Jugoslav **M. Avramescu**

Vânt de toamnă

Vânt de toamnă, vânt cu stropi,
scuturi frunzele din plopi,
aureşti frunza de tei
şi presari pe anii mei
firişoare de argint
şi lacrimi de mărgărint.
Vânt de toamnă ce din nuc
priveşti cârduri ce se duc
peste ape argintate,
peste dealuri peste sate.
Vânt care a fluturat
frunzele din drum în strat.
Vânt ce cântă fără gamă
din clopote de aramă.
Vânt de toamnă peste sat
vânt de toamnă argintat
aureşti frunza de tei
şi presari pe anii mei
firişoare de argint
cu sclipiri de mărgărint.

M. Avramescu

Carnet Aradan

de Al. Negură

Aradul refuză să rămână o simplă capitală de judeţ, aşa cum l'a decretat politica de după Unire; el pretinde un accent în plus, o recunoaştere a trecutului, asemeni unui nobil scăpătat afişarea blazonului străbun pe cămaşa cârpită vizibil lângă guler!

Aradul nu se'mpacă cu realităţile istorice şi ţine în ruptul capului să-şi schimbe „porecla în renume".

Şi se justifică:

In Arad a ţâşnit bătăioasa „Tribună" şi tot aci s'a redactat „Românul", organul oficial al Partidului Naţional — chemat să ţină trează conştiinţa naţională prin directiva unuia dintre cei mai distinşi cărturari ai Ardealului, efigia de gând şi suflet românesc: Vasile Goldiş.

In Arad îşi rupea drumul regulat — în drumurile dela şi spre Viena — veselul Caragiale, să înveţe „băieţii" cum să scrie româneşte şi pe cei de-o seamă cu el, să-i descifreze ce-i „noapte albă", lângă un sac de vorbe şi-un pahar de vin din Podgoria Aradului.

Şi tot în Arad a venit, în vreme de grea cumpănă Constantin Stere, să pună capăt unei zăzanii politice (Aradul a fost un veşnic vespar politic); desfăşurând toate cunoştinţele lui de om îngăduitor şi veritabil apărător al adevăratei cauze naţionale.

Ei bine, însuşindu-şi tot acest trecut de glorie, Aradul pretinde, dacă nu o recunoaştere oficială, cel puţin o încadrare binevoitoare.

Şi cum se'ntâmplă peste tot, sarcina revendicărilor trecutului a revenit şi aci, exclusiv iniţiativelor particulare, cari se ţin lanţ din anul 1922, când un gând tineresc a aruncat din risipitele tiparniţe ale „Românului", o nouă chemare istorică: „Solidaritate".

Apelul tineretului de atunci a provocat panică în rândurile oficialităţii şi era natural să 'nvingă trăgătorii de sfori ca această primă iniţiativă să se prăbuşească, cum se 'ntâmplă cu tot ce-i pornit din cel mai curat elan.

S'au ivit între timp noui şi noui iniţiative, până la apariţia revistei „Hotarul", în paginile căruia experienţa vârstei, alături de tineretul talentat, a încercat descifrarea hrisoavelor şi documentări de autentic, asupra trecutului şi drepturilor noastre istorice, peste ţinutul înstreinat unei naţiuni vitrege cu aspiraţiile naţiunei băştinaşe, cu abia câteva sute de ani în urmă!

Dar Aradul se vrea încadrat dincolo de ce i s'a hărăzit, fără a face o cât de mică dovadă a eforturilor necesare, lăsând impresia apărării gratuite, fără a prezenta legalul certificat de paupertate. Şi cum sarcina apărării „din oficiu" îngreuia peste puteri pungile celor cari visaseră să facă din revista „Hotarul" o tribună de demnitate naţională, sarcina a fost trecută „Astrei", care din economie de timp şi cheltuieli, a adăogat în actul de transcriere al revistei şi restul soc. culturale existente în Arad, botezând schimbarea la faţă „Federalizarea soc. culturale din Arad".

Sub această nouă numire, trecutul n'a fost cu nimic remediat şi „Astra" arădană

şi-a pus pe frunte un nimb falş, provocat de anumite electe optice.

Şi când se părea că toate se vor retrage în albiile lor de drept, obosite de atâtea tulburări zadarnice, Aradul aruncă o nouă deviză de ordin cultural: „Teatru românesc permanent!"

Cine!? . . . Cu ce!? . . . Pentru cine!? . . .

Lămuririle n'au ce căuta din momentul în care deviza se afişează drept o imperioasă poruncă a vremurilor! Nici măcar experienţa altor centre româneşti nu e admisă în discuţie; tineretul de azi vrând să facă dovada unei rezistenţe mult mai tenace ca aceia a trecutului!

Şi furat de chemarea străzii, demonstraţia fiind bine regisată, tot românul din Arad se vede prins de gloată, strigând în numele celei mai noui dintre iniţiative: „Vrem teatru permanent românesc!"

Ce va rămâne din toată această demonstraţie nimeni nu poate şti, după cum nimeni nu ne poate spune până unde vor fi ajuns strigătele acestui Arad, deposedat de întregu-i trecut de glorie, pentrucă n'a ştiut să şi-l apere decât cu vorba şi niciodată cu fapta.

Cronici moldovene

de Aurel Bugariu

Reluăm însemnarea activităţii culturale moldovene fiindcă, aşa cum le făceam şi mai înainte, ele au împlinit un gol, au înfrăţit provinciile ţinând la curent pe toţi cu toată mişcarea culturală de peste tot. Recenzenţii noştri au subliniat întotdeauna necesitatea cronicelor din oraşele mai mari ale ţării, fiindcă aşa se face schimbul de idei.

Intre provinciile româneşti, mai ales între cele de dincolo şi cele de dincoace de Carpaţi, legăturile culturale sunt cât se poate de vitrege. In ce sens? In sensul că foarte multe lucrări tipărite în Iaşi n'au ajuns în Timişoara şi iarăş altele multe tipărite în Timişoara şi Arad, n'au ajuns în Moldova.

Aşa de pildă în 1930 s'a scris de către dl. Gh. Ungureanu din Iaşi, un studiu asupra bănăţeanului Damaschin Bojincă. Această lucrare tratează activitatea de jurisconsult şi profesor universitar a lui Bojincă în Moldova. Ei, bine, până în acest an nu a reuşit să ajungă această lucrare în Banat, iar bănăţenii ştiau doar că Bojincă a fost profesor de drept la Academia Mihăileană şi sub Vodă-Cuza a fost chiar ministrul direptăţii (1861—62).

La fel a fost şi soarta studiilor scrise de dl. Ioachim Miloia, directorul Muzeului Banatului. Şi nu mică ne-a fost mirarea la o conferinţă a d-lui decan al Facultăţii de litere, prof. Oreste Tafrali, când vorbind despre sculptura românească în lemn nu a spus nici un cuvânt cu privire la cele 46 de biserici din lemn din Bănat despre cari a scris dl. Miloia.

Este deci o ceaţă pe care ne străduim, spre binele culturii româneşti, să o risipim şi să înfrăţim activitatea culturală din provincii, fiindcă de multe ori ea însemnează mai mult decât cea din capitală. Sunt năzuinţe frumoase şi realizări cari, indubitabil, ridică prestigiul culturii româneşti.

Iaşul, îşi trăeşte încă rostul său trasat de voivozi şi devenit istorie, prin teatru, scriitori, reviste.

Teatrul

Teatrul, sub conducerea d-lui Emil Serghie, este un difuzor şi un magnet cultural. Programele alcătuite cu deosebită pricepere atrag publicul din toate stratele sociale. Descorsetat de formulele tipice şi anacronice, că dacă e instituţie de stat, Teatrul Naţional trebue să joace numai drame clasice, — astăzi spectacolele dau o reţetă admirabilă, ieşenii toţi urmăresc întreg repertoriul teatral şi se face concomitent şi educaţia şi distracţia spectatorilor.

Ca un bun gazetar ce este, dl. Serghie a fost întâiul director care a sesizat realitatea. Şi datorită spiritului d-sale practic, s'a putut face, pe cont propriu reparaţia generală a întregului edificiu al teatrului ieşan.

Stagiunea s'a deschis cu „*Omul cu mârţoaga*" a lui Ciprian. S'au mai jucat opereta „*Numai din iubire*" de Benatzky, „*Madame sans gene*" de Victorian Sardou, drama *Gelozie* de Arţibaşev şi sunt în pregătire *Visul rău* de Minceff (bulgar) etc.

Sub auspiciile teatrului s'au organizat concerte simfonice, iar de Crăciun va fi un

concert cu muzică pentru copii, pentru care au fost comandate instrumente noi din Germania. De-asemenea se dau *spectacole populare*, cu accesul gratuit al muncitorilor şi a oamenilor nevoiaşi.

Directorul de scenă *Ion Sava* pregăteşte o surpriză montând *Hamlet* după noile principii ale tehnicei, teatrale. Până acuma au fost în Iaşi distinşi hamletişti regretaţii Stati Dragomir, care era şi doctor în filosofie; apoi Braborescu. Acuma *Tudor Călin* suplul şi subtilul interpret al celor mai grele roluri de dramă, iar dubletă va fi dat tânărul Ciubotăraşu al cărui fizic-muscular corespunde concepţiei Renaşterii cu privire la Hamlet. (Se socotea că pentru a judeca nu trebue neapărat un fizic scheletic, căci şi oamenii „respectabili" îşi pot pune şi trăi problemele prinţului danez.

Actorii de frunte ai teatrului ieşan, *C. Ramadan, T. Călin, Aurel Ghiţescu, Miluţă Gheorghiu, Aurel Munteanu, Sandina Stan-Bârsan, Margareta Baciu, Sandu Teleajen şi şoţii Braesky*, sunt adoraţi de public ca nişte stele de cinema.

Dealtfel timişorenii îşi amintesc încă de spectacolele ce le-a dat naţionalul ieşan în 1930 pe scena teatrului comunal din Timişoara.

Sperăm, ca în primăvară să reînodăm firul urzit în 1930. Despre asta vom mai scrie la timp.

Conferinţe.

Cercul revistei istorice „*Arhiva*" precum şi al „*Meşeceului*" organizează în fiecare sâmbătă şi duminecă conferinţe cu concursul profesorilor universitari. Se tratează subiecte pe cât de variate, pe atât de instructive. Dl. prof. *St. Barachet* a vorbit în trei şedinţe despre Grecia, dl. prof. *Iorgu Iordan* despre ţările scandinavice, dl. prof. *Valeriu Bulgaru* despre Danemarca, dl. prof. *Oreste Tafrali* despre sculptura românească în lemn, prof. *Daşcovici* despre Soviete *Prof. Găzdaru*: Pornografia în literatura română, etc.

— „Cercul studenţilor în istorie" au organizat o şedinţă de protest contra discursului Ducelui.

— De *întâi decemvrie* toată suflarea românească ieşană în frunte cu Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Nicodem, a înfierat cuvintele nesăbuite ale Ducelui italian precum şi jinduirile ungurilor.

— *Revista „Arhiva"* în prima ei şedinţă a comemorat pe fostul ei preşedinte, mort astă vară, prof. Ghibănescu, savantul care a publicat peste 60 de volume de studii şi documente.

Concerte.

— Turneul făcut de Păr. diacon Bocşianu în Iaşi anul trecut, a îndemnat pe moldoveni să formeze un cor mare, mixt: „*Cântarea Moldovei*" care a dat de curând întâiul concert, programul fiind în majoritate compus din bucăţile lui Vidu, Filaret Barbu, Sabin Drăgoi. O simpatică şi măgulitoare preferinţă pentru bănăţeni!

— „*Corul metropolitan*" condus de prof. *Antoniu Cioban* cântă serafic. Vasta catedrală a mitropoliei este neîncăpătoare dumineca. (Rugăm prin aceste rânduri pe d-nii Sabin Drăgoi şi Filaret Barbu să trimită partiturile lor religioase acestor coruri moldovene.)

Maestrul *G. Enescu* în turneul său a rămas două zile în capitala Moldovei lui (s'a născut în judeţul Botoşani). Ziua a cântat ca solist în ansamblul orchestrei simfonice condusă de prof. *Mircea Bârsan*, iar două seri consecutive a concertat în faţa unui public imens. La pian d-na Athanasoff. Cu această ocazie i s'a 'nmânat cu mare solemnitate, diploma de cetăţean de onoare al Iaşilor.

Reviste.

„*Insemnări ieşene*" redactată regulat de două ori pe lună de d-nii M. Sadoveanu, G. Topârceanu şi Gr. T. Popa, în numărul 23 scrie o pagină despre tânărul poet bănăţean Pavel P. Belu, lansat de dl. Aurel Cosma în numărul trecut al revistei noastre. Cercul „Insemnărilor" urmăresc atent mişcarea culturală bănăţeană şi doresc să aibă un cronicar cultural bănăţean.

— *Criticul* G. Călinescu şi-a luat aici doctoratul în litere, specialitatea limba română, cu cea mai mare distincţie. Comisiunea a fost formată de d-nii prof. Tafrali, Ralea şi Marinescu, referenţi fiind d-nii prof. univ. Octav Botez şi Iorgu Iordan.

Subiectul tezei de doctorat a fost *Eminescu* asupra căruia criticul Călinescu a scris şi publicat până în prezent cinci volume de incontestabilă valoare.

A asistat un public neobişnuit de numeros, care răsplătea fiecare răspuns magistral al d-lui Călinescu prin frenetice aplauze.

— Iată viaţa şi pulsul cultural din bătrânii Iaşi ! Dorim ca acest exemplu de activitate să fie urmat şi în alte părţi.

Monumentul lui Vasile Lucaci, opera sculptorului Corneliu Medrea, care s'a aşezat în centrul oraşului Satu-Mare şi s'a desvelit în Duminecа de 13 Decembrie în prezenţa membrilor guvernului şi a fruntaşilor vieţii noastre publice.

Realizări pe inima graniţei

Dacă literatura frumoasă e pentru cititorul pasionat un prilej de pură ascensiune sufletească, pentru un ochi ager, care urmăreşte cu asiduitate marile realizări culturale, de o trăinicie incontestabilă, sunt răsfirate în „buletine" peste cari poate prea puţini au dat, sau pe cari prea puţini le-au răsfoit.

Aşa e cazul cu „*darea de seamă asupra activităţii şi realizărilor în intervalul dela 15 Noembrie 1933 până la 31 Decemvrie 1935*", de către prefectura judeţului Timiş-Torontal, broşură din care se desprinde o activitate de o măreaţă înfăţişare, cu trăinicii durate pentru multe decenii şi cu fundamente culturale cari îşi au un rost bine determinat, aici unde inima graniţei pulsează atât de aproape.

Nu ne îngăduie spaţiul să înşirăm toate cifrele şi datele de o însemnătate colosală, dar înseilăm rândurile de faţă ca o mărturie şi o aducere aminte pentru cronicarii de mâine, cari vor găsi în aceste realizări pietre fundamentele pentru cultura românească de aici.

Sunt arătate pe larg chestiunile administrative, chestiunile, şcolare, religioase şi culturale, problemele sanitare şi de ocrotire socială, chestiunile economice, agricole si zootehnice, problemele silvice, edilitare şi altele multe, cari în totalul lor, dau acel mănunchi de realizări, cum rar l-am văzut mai fericit realizat dela Unire până acum.

O chestiune de mare însemnătate este aceea a şcoalelor, a bisericii şi a culturii propriu zise. Nici când nu s'au clădit aici mai multe şcoale, decât în acest interval de timp. Clădiri noui, moderne, au fost ridicate cu multă măestrie, pentru educaţia tineretului nostru. Alături de şcoale bisericile şi-au ridicat multe turnuri către azur, durând pentru veşnicii credinţa noastră ortodoxă.

Infiinţarea multor biblioteci, e un pas mare pentru luminarea satului bănăţean, pentru care prea puţini s'au interesat până azi. Dar, pentru cei cari vor într'adevăr să se ocupe de aceste probleme, datele din această broşură sunt adânc grăitoare.

Peste aceste realizări durabile, se aşează ca o statuie de granit, personalitatea distinsului prefect al judeţului Timiş-Torontal şi care înţelegând marele său rol, a dăruit cu atâta pricepere şi înţelegere activitatea sa rodnică şi plină de belşug, obştei. E d. Dr. Dimitrie Nistor, care mai presus de toate a înţeles că aici, mai mult ca ori unde, trebue o muncă titanică. Şi această muncă, de scurtă durată, a dat cele mai fericite realizări, în

fața cărora generațiile cari se ridică, găsesc un exemplu de muncă onestă, pusă în slujba acestei națiuiprea mult amestecate.

Am crezut, că rândurile acestea sunt bine venite să creioneze la un sfârșit de an, trăinicia unei activități abundente, aici, unde inima graniței bate atât de aproape.

Siomin Doru.

Cronica literară

Sub zodia epigramei din Banat

Nu e tocmai așa de ușor lucrul, să prinzi în câteva versuri caractere, defecte, obiceiuri și tot în aceleași versuri să le biciuiești cu atâta măestrie, că cel care le citește poate întâi are un zâmbet de bucurie, iar mai târziu o cută de amărăciune în suflet, că parcă s'ar simți lezat de aceiaș lovitură.

Deaceia, e explicabil că sunt puțini epigramiști buni, cari se indică în diferite epoci, ca niște uriași și din înălțimile lor, râd și plâng în versuri atâtea defecte și caractere omenești.

In Banat e, aș putea spune, un adevărat fenomen: acela al epigramei. Parcă am trăi de o vreme încoace, sub o zodie a epigramei, că nici un ziar, nici o revistă, nu apare fără să aducă cu sine și câteva scăpărări și înțepături, fie că ele se apropie de adevărata epigramă, fie că sunt produse mediocre și chiar sub critică. E pornit, de undeva, un curent în acest sens. Poatecă societatea zilelor noastre îl scoate din umbră, poatecă vremurile, cu amalgamul lor de obiceiuri, aduc tâșnirile acestea. Poate! Curentul l-am surprins, în abundența lui chiar, și încercăm să creionăm câteva rânduri în jurul adevăratei lave de vulcan, care tâșnește spontană și plină de vervă, arzând cu adevărat, acolo unde cade: epigrama lui M. Ar. Dan și M. Ar. Dan e acela care a provocat atâtea încercări de epigramă, el idolul atâtor începători, cari s'au grăbit să-l imite, în credința că epigrama e ceva ușor, o creație de moment care trece, dar în jurul cărei se ridică vâlvătăile reclamei.

S'au înșelat amarnic. M. Ar. Dan, stă deasupra tuturor, cu spiritul său fin, cu puterea sa de pătrundere, cu judecata sa clară și cu talentul său, care inundă în atâtea mărgăritare, cari pot fi așezate în loc de cinste în istoria epigramei românești.

„La orice om, de-i mic sau mare
Tu numai bine-i faci, cât poți...
In parte-l plângi pe fiecare
Și'n epigrame râzi de toți!"

E un minunat auto-portret, pe care tatăl epigramei din Banat, și l-a făurit așa de bine și atât de natural, încât am impresia, că numai din aceste versuri, M. Ar. Dan, ar fi recunoscut și pe stradă.

Cu cele două volume „Drăcovenii" și „Epigrame" M. Ar. Dan, a provocat o adevărată mișcare, nu numai în Banat, dar chiar și în cele mai înalte cercuri literare din țară, fixându-se în rândul marilor noștri epigramiști, alături de A. C. Cuza, Cincinat Pavelescu etc.

Niciodată răutăcios, totdeauna drept, obiectiv și mai presus de toate un fin observator, M. Ar. Dan, a prins sub pana-i măiestră, tipuri de ale vremii, caractere și obiceiuri, de cari — cum singur o spune — a râs așa cum numai el știe să râdă.

Exemple, au fost date destule, chiar în coloanele acestei reviste. Deaceea, le abandonăm azi, mărginindu-ne numai la aceste simple constatări, că M. Ar. Dan, a provocat, un adevărat curent al epigramei în Banat, și pleiada de tineri cari încearcă sau să imite sau să scoată scăpărări fugare, nu sunt decât tot o provocare a acestui mare și talentat epigramist.

Zodia epigramei românești în Banat, a început o deci M. Ar. Dan, modest, dar lucrând așa cum singur o spune:

„De fac un bine, rău nu-mi pare
Și sprijin dau chiar la netoți...
E fiindcă 'n parte râd de fiecare
Și totuși, la un loc, îi plâng pe toți."

Dorian Grozdan.

Cărți apărute

Mircea Ovidiu Savu: „Arcaderia voluptății" (poezii).

Volumul de primă afirmare al atât de tânărului poet bănățean, Mircea Ovidiu Savu, se prezintă în condițiuni excelente

atât în executarea lui technică cât şi în exteriorizarea gândurilor versificate

Terminând lectura volumului, mă reîntorc la prima poezie din el: „Piramida care arde."

Am rămas foarte surprins de faptul, că poetul a ştiut să desprindă din cadrul minunatei mitologii un crâmpeiu, statornicindu-l — cu măestrie — într'un poem a cărui valoare literară este de-o bogăţie aşa de rară şi a cărui factură este absolut nouă şi originală.

Căci nu este uşor să dai vieaţă deplină interpretării simbolice a eroilor mitologiei.

In celelalte poezii este tributar liniei minulesciene, fapt ce concretizează influenţa poetului favorit, care-a contribuit atât de intens la tălmăcirea primelor sentimente versificate, ale tânărului poet.

Insă esenţa volumului este: „*Arcaderia voluptăţii*".

In poemul acesta, poetul, ne prezintă veşnicul conflict între spirit şi materie.

Spiritul totdeauna setos după o trăire neprihănită, tinde să se ridice, cu aripele-i imaculate, spre sfere în a căror albire lipseşte rostul pământescului murdărit de strigătul cărnii vinovate.

In desfăşurarea tragediei antagonismului, el îşi crispează năzuinţa de piscul uriaşei voinţe, căutând să statornicească, dacă nu absoluta lui superioritate, cel puţin echilibrul între etern şi lut.

Insă caruea, cu talazurile-i de poftă uluitoare şi mereu nepotolită, trezeşte bestia care jertfeşte toată străduinţa eternului, în schimbul celor câtorva clipe de fremătare spasmodică şi scabroasă.

Iar eternul rămâne dureros de gol, asemenea unui paradis pustiit de ger, şi privind uluit şi nedumerit spre cerul atât de nepăsător, îngână:

„De ce sădeşti — o Doamne! — în Sufletul-eter,
— crâmpeiu din marele-Ţi Mister —
neputinţa mormintelor învinse?! . . ."

Condeiul măestrit al poetului a brodat în contururi precise şi pline de adevăr, poemul „*Arcaderia voluptăţii*", demonstrând, cu subtilitate şi competenţă, dezastrul totdeauna inevitabil al priorităţii lutului.

Şi valoarea lui se ridică cu mult mai mult prin faptul, că originalitatea exteriorizării conflictului se evidenţiază din cristalizarea uriaşei tragedii, care zi de zi secondează existenţa pământescului.

In cele XII capitole ale poemului, poetul a descurcat cu fineţe păenjenişul din adâncimea trăirii psihologice a intelectului, desprinzând din acest păenjeniş elemente vii, închegându-le în înfăptuiri concrete, minunate şi logice.

Deci, prin faptul că poetul debutează cu creaţii cari se întâlnesc atât de rar şi-a căror înaltă valoare literară nu se poate contesta; sunt convins că prin o activitate mai îndelungată, îşi va statornici definitiv măestria condeiului de elită.

Sextil Vodă.

Roman Boca: „*Ritmuri dintr'un veac nou*" (poezii).

In „Editura noastră" din Bucureşti (Calea Moşilor No. 199) a apărut un volum de poezii întitulat „Ritmuri dintr'un veac nou", cuprinzând şi alte două cicluri de versuri: „Lumină din lumină" şi „Poema pentru oameni simpli". Versurile sunt ale dlui *Roman Boca* despre care o prefaţă ne spune că e născut la 13 Noembrie 1913 în Suceava şi ne dă următoarele date biografice:

„A urmat liceul la Storojineţ şi Cernăuţi. Urmează facultatea de ‚Filozofie şi Litere" la Universitatea din Bucureşti. A colaborat la diferete ziare şi reviste. Autor al volumului de poeme „Pribeag cu cerul" (Tip. Graiul Românesc Bucureşti 1935) în fruntea căruia este un manifest care indică scopul volumului, de a revoluţiona spiritualitatea literară. Este iniţiatorul spiritual şi ideologul tinerei mişcări a Evului Nou, şi directorul revistei „Ev Nou" care n'a apărut în ultimul timp din lipsă de mijloace."

Reproducem aici o strofă din poezia „Cuvânt":

Din coapsa cerului m'am rupt
şi-am înflorit în sânul lumii rod
să glăsuesc iar la norod
lumina cerului,
isvod,
altar nestins.

Cronica revistelor

Gând şi slovă oltenească apare la Craiova sub direcţia dlui N. Plopşor, având

ca redactor pe dl Preda Savu. Din primele opt numere apărute până acum se vede nivelul înalt, atât literar cât şi technic, la care a ajuns şi a reuşit să se menţină această revistă. Ea este acum organul oficial de publicitate al Regionalei culturale oltene, fiind susţinută şi ajutată, material şi moral, atât de Direcţia Generală a Fundaţiilor Culturale Regale cât şi de Societatea Scriitorilor Olteni. Regionala Culturală a Olteniei a luat fiinţă pe data de 1 Noembrie 1936 prin numirea dlui Dr. C. S. Nicolaescu-Plopşor ca inspector cultural. Tendinţa este ca să se federalizeze toate căminurile culturale din Oltenia şi elementele lor de cultură să activeze apoi în jurul Regionalei şi a revistei.

NOTE

Literatura noastră şi lituratura nimănui

Există o literatură a noastră şi o literatură a nimănui. A aelora ce n'au nimic cu sufletul şi pământul nostru.

O cunoaşte şi marea masă a cititorilor şi-i simte strecurarea de reptilă în suflet.

Pentrucă a susţine că avem o literatură a noastră, nu e o tendinţă. E linia dreaptă, drumul adevărat pe care trebue să urmeze scrisul românesc.

Străinii de suflet şi morala noastră, n'au ce căuta în patrimoniul literaturii noastre.

Pentrucă ei nu cunosc frumuseţea sufletului românesc şi nu-l pot sculpta în scris aşa cum este.

Numai scrisul pornit din marea dragoste şi identificare cu ce este al tău şi unde trăeşti, poate avea trăinicia veacurilor şi poate fi cetit în cinste şi respect şi de străinul de peste hotare.

Toate celelalte nu sunt ale noastre. Sunt rătăciri caraghioase în mofturi de umanitarism deghizat, incursiuni într'o morală care nu este a noastră şi falşificare de adevăruri. Imperecheri de cuvinte, care nu spun nimic şi atunci când vor să spună, n'au nimic comun cu noi.

Românul e aşa cum poate puţini îl cunosc şi a-i pune în cap perucă, căutând să-i asunzi adevărata sa faţă, într'o mască făurită din minciună, nu-i menirea scrisului român.

O poezie modestă strecurată într'o revistă tot atât de modestă valorează mai mult decât zăpăceala de rime şi de imagini a nu ştiu cărui „maestru". Asemenea poezii nu se iau în seamă pentrucă n'au darul să excite prin cuvinte şi imagini şi nu oferă cititorului decât o modestă părticică din frumuseţea a tot ce este al nostru.

Vin veşti din toate părţile. Bat la poarta scrisului românesc talente din ce în ce mai viguroase. Licăresc lumini şi trebue să credem în viitorul lor. Un hotar între literatura noastră şi literatura nimănui trebue să înfăptuim şi... Cât mai curând.

Gh. Atanasiu.

Arta decorativă şi etnica noastră în Banat

Problema originei artei populare în Banat, despre care am mai vorbit în coloanele acestei reviste, constitue un capitol foarte interesant din punct de vedere etnic. Nici astăzi încă nu suntem lămuriţi de ce ţăranul e determinat să se exprime prin diferite forme şi colori. Dealtfel, atât la noi, cât şi pretutindeni, în domeniul artei populare nu s'a putut ajunge la un răspuns afirmativ. Incă şi azi se pune întrebarea, dacă întradevăr există o artă decorativă românească? Origina produselor găsite, presupune o tradiţie extrem de bătrână, dar niciodată precisă.

Evoluţia literaturei populare şi la noi a început numai după Revoluţia Franceză, iar arta populară, mult mai târziu.

Colecţiunile noastre, în număr de zece, nu prea ne spun mult. Mai cu seamă Banatul e aproape inexistent. Nu avem nici un studiu hotărâtor de metode, de tradiţii, prin care să se arate o coordonare în domeniul acestor cercetări. Arta noastră populară în Banat, e încă nedescoperită. Se confundă cu a popoarelor întâlnite şi ca atare orizontul e încă întunecat. E întunecat, fiindcă pe vremuri nu s'a putut cerceta, iar azi echipele noastre ştiinţifice, atunci când poposesc în vre-o comună în loc ca să-şi intensifice cercetările şi'n domeniul artei decorative, (cusătorie, covoare cioplituri etc.) cari formează individualitatea noastră etnică, îşi rezum cercetările numai printr'o anumită prismă. Dacă aceşti cercetători s'ar interesa şi de arta populară din care fac parte cusăturile, covoarele, îmbrăcămintea, (inclusiv biserica sau casa) ar avea ocazie să facă un fru-

mos studiu despre talentul cu care natura a înzestrat pe ţăranul nostru bănăţean.

Nici un popor nu întrece în talent naţia noastră. E nevoe numai de bună voinţă şi sunt sigur că vom putea avea un studiu despre arta decorativă în Banat. Aci, unde sentimentul religios e desvoltat, unde horele — prin pitorescul costumelor — sunt mai frumoase ca ori unde, e păcat să nu le înciistăm într'un volum. Cei chemaţi au cuvântul, iar până atunci să instruim copii.

Învăţătorii să se ocupe cu mai multă dragoste de isvoadele strămoşeşti şi să desvolte în elevi şi eleve gustul pentru arta decorativă, spre a putea cu uşurinţă copia modele, ornamente etc, spre a le imprima în cusături, covoare, broderii şi crestături. Trebueşte înfiltrat în inimele copilaşilor gustul strămoşesc al rasei noastre, care e în contrazicere cu fabricatele surogate de azi.

Româncele noastre de pretutindeni şi din toate timpurile, dela cea mai săracă până la cea mai bogată, s'a ocupat întotdeauna cu broderia. Dela doamna lui Vasile Lupu am moştenit un minunat acoperământ de mormânt cu portretul ei însăşi, cât şi dela diferite doamne bogate şi sărace din toate timpurile.

Deaceia e nevoe ca azi să dăm cea mai mare importanţă acestui studiu. Conservatorismul tradiţiei noastre numai prin femeia română s'a putut moşteni. Găsim determinate văi, regiuni până şi comune în covoare s'au broderiile moştenite.

In consecinţă, e de o imperiozitate absolută, ca pe lângă studiile programatice, să obişnuim copilul şi cu artele decorative, ca astfel mâine, să găsim imprimată fantezia sa personală în acest domeniu, ce caracterizează însuşi tradiţia noastră strămoşească.

D. Dumitrache

Pictorul C. Liuba

şi-a deschis expoziţia de tablouri în localul Liceului industrial (fosta Şcoala superioară de arte şi meserii) din Timişoara, unde poate fi vizitată zilnic între orele 11—14 şi 17—20, dela 13 Decembrie până la 4 Ianuarie.

Biserica monumentală din Şipet.

In Dumineca din 22 Noemvrie s'a sfinţit monumentala biserică din fruntaşa comună bănăţeană Şipet. Până acum Românii ortodoxi din această comună, în număr de peste două mii de suflete, au fost nevoiţi să se închine într'o modestă şi învechită bisericuţă care abia îşi mai ţinea structura de lemn. Dornici de a se închina lui Dumnezeu într'un lăcaş mai măreţ, au adunat din sărăcia lor o sumă de 1.500.000 Lei prin colectă benevolă şi au prestat muncă la lucrările de construcţie în valoare de 500.000 Lei. Dl prefect Dr. Dimitrie Nistor, apreciind spiritul de jertfă şi dragostea pentru biserică a Şipeţenilor, le-a acordat din bugetul judeţului Timiş-Torontal o subvenţie de un milion de Lei, ca să complecteze suma necesară pentru edificarea bisericii. Planurile au fost întocmite de dl arhitect Constantin Purcariu din Lugoj, iar pictura ei se va face de artistul-pictor Catul Bogdan, profesor la Academia de belle-arte din Timişoara. Dl prefect Dr. Dimitrie Nistor se poate felicita, iar locuitorii din Şipet se pot mândrii că au una din cele mai frumoase şi monumentale biserici din judeţ.

Poetul Al. Negură

Al. Negură

dela Arad îşi revizueşte pentru tipar manuscrisul romanului său „*Frământările d-lui Alexandru*", care a fost remarcat la premiul Techirghiol-Movilă şi va apare în curând într'o mare editură din capitală. Alexandru Popescu, funcţionar al direcţiunei căilor ferate dela Arad şi în acelaş timp redactor-corespondent pentru ziarele „Dimineaţa" şi „Adevărul" din Bucureşti, s'a născut la 1893 în Râmnicu-Sărat. Cursurile primare şi liceale le-a făcut în oraşul de naştere. In 1920 a intrat în presă în redacţia centrală a ziarului „Dacia", unde fostul secretar de redacţie Ştefan Ioachimescu i-a ales pseodonimul de Negură, sub care scrie şi azi. Are două volume de versuri: „*Sărmanul pescar*" şi „*Fulgi*", un volum de epigrame: „*Răutăţi mici pentru oameni*

mari" şi în manuscris mai multe piese de teatru şi trei romane.

Melentie Şora

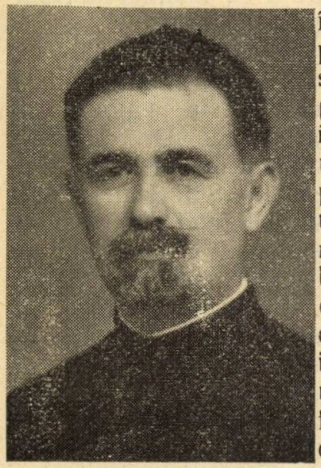

Melentie Şora

îşi adună nuvelele publicate în diversele reviste şi complectându-le cu cele inedite, pregăteşte un volum de proză pentru tipar. Părintele M. Şora, parohul Timişorii-Fabric, este cunoscut ca scriitor încă dinaintea războiului mondial, iar mai târziu a avut frumoase succese cu primul volum de nuvele întitulat „C a r n e t u l unui preot", care a apărut în biblioteca „Sămănătorul" din Arad. Melentie Şora s'a născut la 19 Ianuarie 1889 în comuna Feneris din judeţul Bihor, unde a făcut şcoala primară, trecând apoi la Beiuş ca să urmeze liceul. Examenul de maturitate (bacalaureatul) l-a trecut în 1901, iar teologia a făcut o la Arad între anii 1909—1912 şi folosofia la Budapesta în 1912—1913. Este ales preot în comuna Ianova din judeţul Timiş-Torontal, unde funcţionează dela 1914 până în 1918. Trece apoi ca paroh în comuna Izvin şi stă acolo până în 1926, când a fost ales preot în Timişoara-Fabric. Ca paroh în Izvin a trecut la Cluj examenul de profesor pe religie. Astăzi funcţionează în această calitate de profesor la şcolile secundare din Timişoara, iar pe terenul literar activează alături de ceilalţi scriitori bănăţeni grupaţi în societatea „Altarul Cărţii".

Mircea Ovidiu Savu

tânăr poet bănăţean, cunoscut prin versurile ce le-a publicat în diferite reviste literare, se pregăteşte să scoată un nou volum de poezii. Mai are în manuscris şi un roman care aşteaptă tiparul. Coperta pentru acest roman este deja făcută de artistul Mureşan, care pictase pe vremuri împreună cu Smighelschi catedrala din Sibiu. In afară de aceste 2 volume, Mircea Ovidiu Savu mai are gata patru caete de versuri şi trei de proză. Este băiatul unui mare gazetar, care în timpurile grele ale dominaţiei străine a scris la un ziar românesc din Arad. Este băiatul, care nu a putut primi dela tatăl său decât un condei, fiindcă şi tatăl său se lupta cu greutăţile vieţii, cari, printr'o ironie dureroasă, sunt astăzi poate mai multe şi mai istovitoare tocmai în calea acelora cărora jertfa şi munca lor românească din trecut trebuia să le pregătească o altă soartă, mai bună şi mai justă. Mircea Ovidiu Savu a fost nevoit să urmeze şcoala de meserii din Arad, apoi să lucreze ca ucenic la uzina comunală şi fabrica de vagoane „Astra" din Arad, locuind în căminul de ucenici no. 2, unde după cum se plângea el şi-a sdruncinat sănătatea. In anul trecut a funcţionat ca impiegat la pretura Valea Lungă din judeţul Târnava-Mică, iar acum stă la Bucureşti.

Ion Miuţa

tânărul poet cărăşan va publica în curând un volum de sonete sub titlul „Prin galerii de gând".

Baritonul Const. Ursulescu

originar din Lugoj şi binecunoscut publicului din succesele ce le-a repurtat la Opera dela Cluj, a făcut în cursul lunei Decemvrie un turneu în Banatul Jugoslav, concertând în toate comunele româneşti de acolo. Entuziasmul şi dragostea cu care a fost primit baritonul Constantin Ursulescu de Românii de peste hotare s'au întrecut cu admiraţiile unanime pe cari le-a cucerit cu farmecul vocii sale.

„Cleştar"

este intitulat volumul de poezii al dlui Cicerone Teodorescu un subtil poet, pentru care critica a avut cuvinte elogioase şi meritate. Volumul a apărut în editura „Fundaţiile Regale".

Gr. Popiţi

cunoscutul poet bănăţean şi secretarul, general al Societăţii scriitorilor români din Banat „Altarul Cărţii" lucrează asidiu la istoria Banatului. Datorită faptului că are la îndemână importante documente şi cercetări îndelungate, lucrarea Domniei-sale este aşteptată cu un viu interes.

Ada Crin

Autorul unui elegant volum de versuri, scos de sub teascurile tiparului anul trecut,

lucrează la un nou volum, pe care intenţionează să-l intituleze „*La poarta din urmă*".

Grigore Bugarin

fecundul şi vigurosul poet bănăţean va scoate în Biblioteca „Luceafărul" din Timişoara un nou volum de versuri intitulat „*Cântarea dragostei*". Primul ciclu din acest cântec apare în prezentul număr al revistei. Scriitorul lugojan Grigore Bugarin este născut la 21 Maiu 1910 în cătunul Ohabiţa din judeţul Caraş. Părinţii săi ţărani l-au trimis la Caransebeş să urmeze

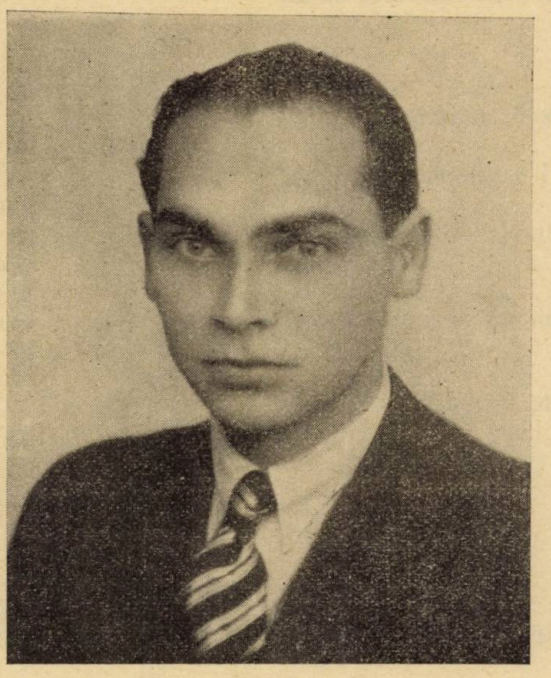

Grigore Bugarin

liceul. Cele dintâi încercări literare i-au fost remarcate de către profesorul său de limba română, decedatul Ion Penţia. A fost apoi încurajat de profesorii Lucian Costin şi Matei Armaş dela liceul „Traian Doda" din Caransebeş. Pentru poeziile sale a găsit ospitalitate în revistele bănăţene „Banatul literar" din Caransebeş şi „Fruncea', din Timişoara. In editura „Fruncea" i-a apărut în 1935 primul volum de poezii „*Simfonia Rustică ciclul I*", care a avut o frumoasă critică mai ales în „Revista mea" din Cluj, de subt conducerea scriitoarei Marta Rădulescu. De atunci a devenit colaborator permanent al acestei reviste. Este primit în cenaclul literar „Altarul Cărţii" din Timişoara, unde prezintă mai multe caete de versuri. Începe să colaboreze apoi la revista „Luceafărul" din Timişoara, iar în editura acestei reviste îi apare al doilea volum de poezii „*Cântece de seară*" (1936). Are în pregătire încă două volume de versuri: „*Poemele nopţii*" şi „*Simfonia Rustică ciclul II*". Păcat că funcţiunea de secretar la Revizoratul şcolar din Lugoj îi răpeşte atâta timp şi nu-i dă răgaz suficient tânărului poet bănăţean Grigore Bugarin ca să producă pe terenul literar atât cât sufletul şi talentul său ar putea-o face.

Altarul Cărţii

Societatea scriitorilor români din Banat, devenită oficial persoană juridică, şi-a început în anul acesta activitatea printr'o şedinţă publică, ţinută la fabrica de tutun, sub preşedinţia dlui ing. Dion Mardan.

Şedinţa se deschide cu lecturi din cartea dlui Dorian Grozdan, „Cioplituri în lemn" după care urmează o mică dizertaţie despre epigramele dlui M. Ar. Dan, ţinută de dl. Simion Duma. Poetul Volbură Potană Năsturaş vorbeşte despre Cincinat Pavelescu — omul — iar părintele Melentie Şora, citeşte o frumoasă nuvelă de Crăciun.

Biblioteca „Luceafărul"

a adus de sărbătorile Crăciunului în vitrinele librăriilor două volume de poezii; unul „*Candelabre albastre*" de Pavel P. Belu şi altul „*Cioplituri în lemn*" de Dorian Grozdan. Volumele se găsesc de vânzare cu preţul de 30 Lei exemplarul.

Concertele maestrului Enescu

dela Timişoara au prilejuit trei zile de sărbătoare pentru publicul bănăţean, care a avut fericirea să-l asculte cu admiraţie şi să-l aplaudeze cu mândrie pe marele violonist al neamului românesc. Toată presa i-a închinat pagini întregi, iar bănăţenii, atât de iubitori de muzică l-au învitat să se mai întoarcă.

Coperta

acestui număr desemnată de artistul Catul Bogdan, reprezintă pe Maica Domnului cu Isus în braţe. Este una dintre capodoperile inedite ale dlui profesor Catul Bogdan.

Prezentul număr

al revistei „Luceafărul" a apărut înainte de sărbătorile Crăciunului şi cu el se încheie doi ani de existenţă şi apariţie regulată a revistei.

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA

Redacţia şi Administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma 5. Telefon 12.

Abonamentul anual: în ţară 240 Lei, în străinătate 300 Lei.

Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an.

Abonamentul se poate plăti şi pe jumătate de an.

Cuprinsul:

Aurel Cosma: Vis de Crăciun. Schiţă 509
Dr. Sabin Manuilă: Progresul biologic al satelor bănăţene 511
Mia Marian: Cântec de stea (poezie) 513
Grigore Bugarin: Cântarea dragostei. Ciclul I. „Chemarea" 514
M. Ar. Dan: Epigrame 516
Dr. Emil Pocrean: Academicianul Pavel Vasici (1806—1881) 517
P. Bogdan Preludiu (poezie) 520
Melentie Şora: Florile d'albe (nuvelă) 521
Onisifor Ghibu: Un student bănăţean de acum 45 de ani: Aurel C. Popovici . . 526
Răzvan Panaitescu: Cântare (poezie) 531
Dorian Grozdan: Nostalgie. Zori. (poezii) 532
Iosif Velceanu: Prima Asociaţie bănăţeană de arte frumoase 533
Leontin Iliescu: Viaţa fără jertfă (poezie) 537
Gheorghe Cotoşman: Religia popoarelor 538
G. Bălteanu: Dela Crăciun (poezie) 540
Mia Cerna: Pasteluri (poezie) 541
P. Stafiescu: Epigrame 541
Aurel Bugariu: Arome din trecut 542
Florin Cibian: Suflet în ceaţă. Schiţă 544
Mihai Avramescu: Gânduri în seară. Vânt de toamnă (poezii) 545

CRONICI:

Al. Negură: Carnet aradan 546
Aurel Bugarin: Cronici moldovene 547
Siomin Doru: Realizări pe inima graniţei 549

Cronica literară:

Dorian Grozdan: Sub zodia epigramei din Banat 550
Cărţi apărute: Mircea Ovidiu Savu: „Arcaderia voluptăţii (poezii): Roman Boca: „Ritmuri dintr'un veac nou" (poezii) 550

Cronica revistelor 551

Note. Gh. Atanasiu: Literatura noastră şi literatura nimănui. D. Dumitrache: Arta decorativă şi etnica noastră în Banat. Al. Negură. Melentie Şora. Grigore Bugarin. Mircea Ovidiu Savu. Note diverse 552

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.
Manuscrisele nepublicate nu se înnapoiază.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20